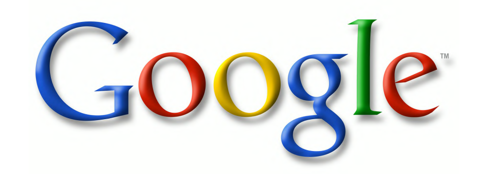

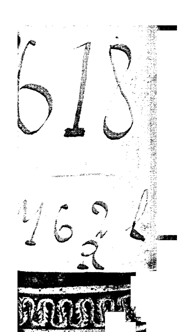

61S
462

LVDOVICI MERCATI

MEDICINÆ DOCTORIS, ET IN VALLE soletana Academia primariæ Cathedræ professoris.

De Mulierum affectionibus,
Libri Quatuor.

Quorum primus de communibus Mulierum passionibus disserit. Secundus Virginum & Viduarum morbos tractat. Tertius, sterilium & prægnantium. Quartus, puerperarum, & nutricum accidentia, ad vnguem exequitur.

Summam quorum sequens pagina indicabit.

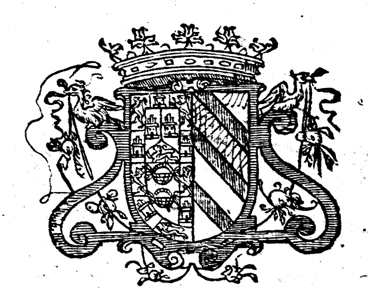

Con Priuilegio.

Vallesoleti excudebat Didacus Fernandez à Corduba
Typographus Regius.
Anno 1579.

Palacios

(de)spues de aberle hecho las evacuaciones, e sustentandole las fuer(ça)s con buenas sustancias de aber carnero, guevos de gueso
... con confection de jacintos
... de agras, y algunas veces con confecion de jacintos
... dado muchas vezes y poco cada vez por estar flaco, y porque
... muchas vezes en falta de sueño, mantenia
los frenitico se enfurecen mas, en faltandoles el celebro de la
... (vi)ento, la segunda descargandoles el celebro de la
... colerica ... breve ... y esto se a de hazer con dos reme
... el primero sangrandole de la frente ora ...
... sangrandole del frente ... libranos de
... y en la cabeça pondre ... libranos de
... a(g)ua caliente ... y esto se haze con ...
... importante es hazerle dormir, y esto se haze con ...
... untando los pies ... con ...
... las manos, y los testiculos ... y despues y manos
... quedando en los pies y despues ... el cuello ...
... cosidas ... y cenido a todo el cuello ...
... mojada en vn ... de ...
... mojada en vn ... media de xarabe de ador
... bastan ... y otras veces media de xarabe de ador(midera)
... y con baña(r)le la cabeça con cozimiento de
... se a de ...
... y en cabeçales ... fuera de gran ... ...
... fuera de gran caso ... ...
... que se ... agua de ...
... queños ... y bebe agua de cerezos ...
... en los pies ... de almendras ...
... cera con azeite ...
... muchas vezes puede aprobechar.

De Alamanz ...

EL REY.

POR quanto por parte de vos el Doctor Mercado, cathedratico de prima en la facultad de medicina en la vniuersidad de Valladolid, nos ha sido fecha relació que por nos se os auia dado licencia para que pudiessedes imprimir vn libro intitulado De fœminarum affectionibus, en el qual auiades passado mucho trabajo, y era vtil y prouechoso. Y nos suplicastes os mandassemos dar priuilegio para que por tiempo de quinze años vos y no otra persona alguna le pudiessedes imprimir y vender, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro consejo, y como por su mandado se hizieron las diligencias que la pragmatica por nos nueuaméte hecha sobre la impresion de los libros dispone. Y por hos hazer bié y merced, fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha razon, y nos tuuimos lo por bié. Y por la presente os damos licencia y facultad para que por tiempo de diez años primeros siguientes, que corran y se quenten desde el dia dela fecha desta nuestra cedula, vos o la persona que vuestro poder ouiere, podays imprimir & véder el dicho libro que de suso se haze mécion. Y mandamos que durante el dicho tiépo persona alguna sin vuestra licencia no lo pueda imprimir ni véder, sopena que el que lo imprimiere o vendiere aya perdido o pierda todos y qualesquier libros, y moldes que del tuuiere, o vendiere, y mas incurra en pena de cinquéta mill marauedis. La qual dicha pena, sea la tercia parte para la persona que lo denunciare, y la otra tercia parte para el juez que lo sentenciare, y la otra tercia parte para nuestra camara. Y mãdamos a los del nuestro consejo, Presidente & Oydores de las nuestras audiencias, Alcaldes, alguaziles dela nuestra casa, corte, y chãcilleria, y a todos los corregidores, assistentes, gouernadores, alcaldes mayores, e ordinarios, y otros juezes y justicias qualesquier, de todas las ciudades villas y lugares delos nuestros reynos y señorios assi a los que agora son, como a los que seran de aqui adelante, q̃ vos guarden y cumplan esta nuestra cedula y merced que assi vos hazemos, y contra el tenor y forma della, ni delo en ella cõtenido, vos no vayan ni passen, ni consientan yr ni passar por alguna manera, sopena dela nuestra merced y d̃ diez mill marauedis para la nuestra camara. Fecha en Sãt Loréço el Real, a quatro dias del mes de Octubre de mil y quinientos y setenta y nueue años.

Yo el Rey.

Por mandado de su Magestad. Antonio de Erasso.

SVMMA CAPITVM LIBRI

PRIMI.

SECVNDI.

TERTII.

QVARTI.

ILLVSTRISSIMO D. D.

DIDACO HENRIQVEZ ALVAE A LISTA, DIGNISSIMO COMITI.

Ludouicus Mercatus.

S. D.

NIHIL PROFECTO IN HVMANIS OPE ribus (Comes Illustrissime) adeo subducta ratione perfectum & ex omni parte absolutum inuenietur, quin res, vsus, ætas, aliquid semper adportēt noui & aliquid admoneant, quo prætiosius & absolutius fieri posse videatur: vel quod etiam ex altera parte hominum liuor non adeo contemnat, odio habeat & simulata quadā rabie prosequatur, vt veluti quid inutile aut omnino perniitiosum, reijciendum existimet. Quamobrem, firmum ac stabile fuit apud sapiētiores omnes decretum, & hoc nostro æuo per quam necessarium, vt siquis suorum laborum aliquid typo mādare curet, pari diligentia veritati & operis protectioni studere cogatur, idq; Mecœnati alicui dicare & consecrare: tum vt id protegat, tueatur, atq; magno & liberali patrocinio aduersum vitilitigatores & liuidorū vngues facilius defendat, tum etiam vt lectoribus eo nomine probetur magis. Sic ego mei ipsius gnarus (licet difficilis sit cuiq; sui cognitio) certo scio me inter cæteros scriptores, amica à viris doctis correctione & potentissimi alicuius principis protectione, ob inuidos detractores, indigere magis. Atqui cum in rebus meis prædictam necessitudinem considerauerim, & rem grauissimam scribere ausus sim (cum re vera constet, eam artis medicæ partem quæ fœminarum saluti erat pro futura, antiquitatem reliquisse adeo incultam, mutilam & obscuram, vt semper Oedipo diuinatore opus sit) & in te Illustrissimo viro celsitudinem & potestatem ad longè maiora efficacem & erga me beneuolentiam haud leuem cognouerim, deliberato animo institui tuo nomine fœminarū affectionum librum edere, & tibi libentissimo animo offerre, tuis q; illustrissimis manibus committere, quò spero fœliciter iturum. Cui quidem operi nullum alium protectorem adinuenire potui commodiorem, nec si potuissem vellem, præter te, virū huic rei & multis longè maioribus absolutissimū. Qui cū generis splendore ex antiquissima excellētissima q; Henrriquorum familia, regia stirpe condecorata, natus adeo eluceas, vt nulli secundus in Hispanorum præclara nobilitate existas, cœteros tui ordinis heroes in mei patrocinium facilê pertrahes. Namq; cùm singulari prudētia, vitæq; sanctitate & erga deum pietate polleas, tuo perillustri exēplo, tui similes plurimos, ad bonarum literarum patrocinium excitabis. Tuorum enim maiorū ea est claritas, vt mille probatum sit testimonijs, regia meruisse stemmata, quibus illustre genus tuum gloriatur, magnificaq; & honorifica priuilegia, vrbes & plura alia bona, fusso sanguine in bello, magnanimitate & prudentia in pace, adeptum fuisse. Tuæ enim splendor vitæ is est, & ita maiorum vestigia antecellis, vt magnam de te iure optimo, & inuictissimus rex noster Philippus & vniuersus orbis concipiat spē, in administrandis belli & pacis ac rei publicæ rebus. Quibus omnibus accedit (princeps

ceps

ceps illustrissime) tanquam praeciosum dei donum, tibi collocatam in vxorem fuisse excellentissimam, D. D. Mariam de Vrrea, in cuius conspectu atq; dignissima multarum virtutum fama, antiquum illud romanarum fœminarum seculum quasi obscurari videtur. Cuius excellentiam si obmutescens tacuero, certò scio minimè posse abscondi: nec si plura dixero suspectus haberi. Quippe cum tanta sit eius animi celsitudo, generis antiquissima & illustrissima stirps & origo, morum integritas, virtutum candor, pietatis splendor, sanctitatis ac religionis praeclarum exemplar, tãta deniq; in rebus maiestas & prudencia, vt iure optimo vos iudicet vniuersus orbis publicum & priuatum omnium hospitium, laborantium & miserorum medicamentũ, patres multarum gentium, pacem & vnanimitatem populi, dignitatem & honorem amicorum & inimicorum, pauperum refugium, solatium & protectionem. Tandẽ quod cuiq; necessum est, proculdubio estis. Eia igitur, illustrissime princeps, munus hoc meum, seculo haud parum profuturum, tuis manibus impartiri aggredere: scio enim, & seculum beneficium, & te non vulgaris gloriae fructũ habiturum: meq; tua protectione praemunitum ad maiora iter facturum. Vale Mecoenas illustrissime, & librum hunc (alioqui fidei ac obseruantiae meae in te pignus & non obscurum testimonium) vnà cum autore tuendum, hilari vultu suscipe. Vallisoleti 12. Calendas Octobris. Anno salutis nostrae. 1579.

PETRVS Á SOSA, IN VALLESOLETANA ACADEMIA MEDICINAE Doctor, & professor publicus, insigni viro Ludouico Mercato: eiusdem Academiae primario professori. S. & bene agere.

CELEBRE TVVM OPVS DE fœminarum morbis (Doctor egregie) tanta me affecit admiratione & voluptate, quanta solet is affici, cui optima sors ex tempore contigerit. Gratulor tibi & seculo de noua fœtura. Gratulor mihi, quòd tuarum lucubrationum me feceris participem: talium praesertim, in quibus & inuentionis subtilitas, & multiplex variarum rerum cognitio facilè apparet. Quorum alterum ingenij, alterum diligentiae laudem habet. De fœmineo sexu ita bene meretur hic liber, vt nõ leue sit absoluere, vtrum alteri plus debeat seculũ sexui, vt à quo talẽ te virum acceperit, an fœminae tibi, quòd eis omnium hominum maximè prospexeris. Earum enim misertus, quarum totum ferè de proprijs curandis morbis negotium, à plerisq; medicorum, obstetricibus & superstitiosis vetulis, iã iam tãquam quid à medici munere alienum relinquebatur, vetustissimam illam Hippo-

Hippocratis de hac re doctrinam, per tot tempora in hominum ignorantia sepultam, miro tuo ingenio veluti ab orco reuocans, medicorum posteritati sic aperuisti: vt non deinceps Hippocratis obscuritatem excusare poßint, quominus afflictis fœminis quæ miserè millè morborum generibus torquentur, opem ferant. Quid nanq; hac in parte desiderari potest, quod ab hisce tuis libris tanquam ab vberrimis fontibus hauriri non poßit? in quibus ea rerum magestas, is splendor est eloquentiæ, vt certatim in illis palmam sibi vendicare verba atq; sententiæ videantur. Fœlix qui velis optima, eadem poßis: fœlices & nos quibus non solum legere quæ scripsisti, sed etiam te amare, te videre, te aloqui datum est. Cui vni omnes medicæ factionis literatos tantum debere existimo, quantum vix debent antiquitati. Futurum quidem spero, vt te viuente medicinæ studia, ad pristinam castitatem sed magis ditata opibus, reuocẽtur. Sed doleo interim, quod certò scio hos tuos labores & magna inuidia fore, & multum sermonis subituros. Et vtinam scriptores inuidos & tui operis censores haberes, quorum etsi mos sit sic suas tueri partes vt alienas oppugnent, liceret tamen tibi scriptoribus scribendo satisfacere. Attamen non deerunt qui præter id quòd scribere nequeant, laudis occasionem de alienorũ laborum reprehensione petant. Sed nil quemq; metuas vbi tu tibi studeas. Nunquam enim malè de Mercato sentiet, qui placere eum musis intelliget. Quapropter bono animo perge, & absolutum iam opus non solum breuiter excudendũ cura, verũ de morborũ omniũ curatione praxim, & libros de pulsibus, de febribus, de morbo gallico, quẽadmodum & doctißima commentaria in primã fen primi canonis Auic. quæ à te iam pridem conscripta eße scio in cõmunem omniũ vtilitatem legenda exibe. Sic enim tuus de auxiliorum artis medicæ indicatione liber (vt vtilißimum de febre maligna opusculum subiiceam) doctißimorum animos ad omnia tua opera bene suscipienda, disposuit, vt ingrati hominis officium facias, si ex eis aliquod supprimas, quod liberè nõ cõmunices. Nec te ab hoc arceat maleuolorum turba, cum admirari te poßint omnes: immitari tam pauci, quã nemo reprehendere. Et qui deinceps sequentur dies (vt Pindarus inquit) tuæ egregiæ doctrinæ testes erunt sapientißimi. Vale & me, vt soles, ama, ex hac tua domo. 5. Calendas Nouembris. Anno salutis nostræ. 1578.

A

AD LECTOREM.

æpe mecum ipse excogitaui, candide lector, ac veluti à longè prospexi, medicam artem non mediocrem interitum minari. Quinimmo, si quis diligenti animo id intueatur, instantem iam ruinam certò polliceri. Nam quis præsagium futuri mali non persentiscet, si quæ arti, & ijs, qui ei operam præstant, quotidie accidunt, cordatiùs pensitet & diligenter examinet. Cùm maiorem huius artis professorum partem, quæstui deditam magis esse, quàm bonarum literarum cultui, & ornamento euidenter constet; ita vt non paucos reperies, qui practicis quibusdam libellis aut chymicis fictionibus contenti, quod perfectum est & pulchrum, ac summopere in arte necessarium, tanquam inutile ac vanum iudicent; & viros strenuos ac studiosos vel contēnant, vel odio habeant, aut inutilem & inannem eorum vitam ijs studijs deditam existimēt. Iudicatq; hoc hominū genus in alijs etiā vanū, quod nec ipsi habēt nec

B cōsequi amant. Quamobrē mirū nō est, mulierculis aut reūctoribus, tutiùs aliquādo concreditam esse laborantium salutem, quàm ijs, qui se hoc viuendi genere medicos venditant: dignum quidem imperitis, seditiosis, vel ijs, qui tātùm quæstui indulgent, supplitium. Quippe hoc vltimum vitium nō minus in re medica adfert periculi, quàm imperitum quemuis adferre comperimus. Nam lucro magis, quàm cōmuni, vel priuato bono inniti, hallucinari quidem vel peritissimos cogit. Generosum enim virum, & artis huius dignum, ne olfacere quidem pecuniam, fas est: illud quidem grati laborantis munus existit, non medicici, cui satis est morbum superasse. Quid enim illi pretiosius fore, aut vtilius existimas? nil profecto: nam reliqua veluti accidentia considerasse sat est. Quæ sanè omnia cùm considero, me quidem totum libentissimo animo laboribus, vigilijs, ac literarum studijs dedo, vt & mihi, & alijs prodesse aliquando possim: ac docere quanti momenti magis sit in probo viro fini suæ artis, quàm quæstui inniti. Illud proculdubio pretiosum est, & vtile quidem, ac gloriæ & honoris plenum: hoc verò dedecoris & contemptus sibi, & arti.

Quam sanè rationem insequens, & grauissimorum virorum vestigia, qui huic etiā

C operi plurimùm insudarunt (vt desit otiosis communis excusatio, qua non rarò suæ ignorantiæ & pigritiæ culpam reiciunt in pleraq; eorum, quæ arti proficua & necessaria sunt, cùm vel obscura, vel defecta, ac mutila, aut perperā distributa, dissectaq; adhuc in arte existant) ego etiam ob id communissimam illam rationalem methodùm per singula auxilia & indicationes distributam, non sine magnis laboribus & vigilijs scribere studui. Nec non & pulsuum artem, quā tantùm maior medicorum pars exhorrescit, vt inutilē arbitretur, pauca solùm ex ea colligens, cætera verò ob difficultatem deserēs. Pari etiam ratione febrium omnium naturam, causas, dignotionem, & veram ac vberrimam curandi rationem typo mandauimus: sicut febris malignæ non contemnenda præcepta & curationem. Quæ sanè omnia considerans, ac diu insequens artis arcana, compertum proculdubio habui, alteram nostræ artis partem, quam fœminis propriam & peculiarem esse existimaui, mutilam esse, & defectam, ac incultam ita, vt miserè fœminas ipsas mille morbis premi conspiciamus, nullo, vel inutili, aut alieno præstito auxilio; quòd veluti viri curentur, nulla facta, vel leui distinctione earum affectionum, quæ illis sub ratione sexus succrescunt: præsertim cùm Hipp. tantùm huic parti insudasse constet. Quem sanè laborem vel præ

vetustate, aut posterorum incuria, vel nostri negligentia, veluti mutilũ iudicamus. A
Quo factum esse censeo, vt fœmineum genus valetudinarium plerunq; existat, vt nec sibi, nec viris prodesse posit. Cuius rei rationem reddens Hipp. libro de morb. mu. hæc refert verba de hydrope loquens. Periculosa verò sunt, velut dictum est, & plerunq; acuta & magna, & intellectu difficilia, eò quòd mulieres participãt morbis, & aliquando neq; ipsæ sciunt, quòd ægrotant prius quàm morbos experiantur á mensibus, & seniores factæ fuerint. Tunc autem & necessitas & tempus ipsas morborum causas docent, & quandoq; non cognoscentibus ex quo morbo ægrotent, morbi incurabiles fiunt, antequam doceatur rectè medicus ab ægrotante. Verentur enim narrare, etiam si sciant, & præ imperitia & ignorantia turpe sibi id esse putant. Sed & medici simul peccant non exactè causam morbi percontantes, sed velut viriles morbos sanantes, & multas noui iam ab huiusmodi affectionibus correptas. Quare statim causam exactè interrogare oportet: multum enim differt muliebriũ morborũ, ac virilium curatio. Quæ sanè Hipp. sentẽtia me compulit, in viridi senectute mea, huic artis parti nonnihil etiã insudare: & Hip. præclara præcepta lucidiora reddere, distinctiúsq; ea secernere, & cuiq; affectioni, quod ex eis propriũ existit, vt parest, dicare. Quæ proculdubiò necessitas me plurimùm coëgit, vt susciperem eius rei scriptionem, quam non solum meum, verùm & multorũ ingeniũ superare existimo. Cæterùm, vt posteris principium ad perfectionẽ huius partis subsit: satius esse iudicaui, aliquid in hac re vtile scribere, licèt nomen audaciæ subeam, quàm fugiens huiusmodi calumniam, quæ multis profutura spero, celare. Qua in re fœminarum affectiones in quatuor partes diuidens, quatuor subinde libros construxi: quorum primus fœminei sexus morbos in genere recenset: secũdus, eos omnes, qui virginibus, & viduis peculiares sunt: tertius verò, quos sterilibus, & prægnantibus accidere comperimus: quartus deniq; & vltimus, eos nimirũ, quos ijs, quę pepererunt, aut nutrices sunt, accidere scimus. Ob quam sanè tractationẽ hoc opus gynæcias iure optimo, vt antiqui asseuerant, appellamus: quippe gynæcias, fœminarum affectiones nuncuparũt, sumpta nimirum ratione, ab antiquissima vocabuli significatione, nam gynæconites, siue gynætium locus ædium secretior, in quo solæ mulieres habitabãt, dictus erat. Vnde Panthedas Spartanus cùm in Asia obiret legationem, ostentantibus quibusdam murum valde munitum, latum, ac sublimem: fertur dixisse, Per Deos ô hospites, pulchra gynæconites, idest, domus mulierum. Apud Iurisperitos etiam gynætium capitur pro secretiore loco, in quo opera textoria, & ista muliebria conficiuntur: & gynætiarij pro ijs, qui ea muliebria opera conficiunt. Sed & gynæconitidis mentionem quoq; fecit Procopius in bello Vãdalico lib. 3. vbi satis declarat, locum esse secretiorem fœminæ solùm dicatũ. Sic & Vitruuius idem fateri videtur. Ex quo sanè, iuxta optimam rationem viri docti non pauci, librum eum, qui fœminarum continet affectiones, gynætias appellarunt.

Quem si ex toto euolueris, æquoq; animo, legeris, quantum vtilitatis sis extracturus tu ipse videris. Vale, & lege, & magno hoc labore bonis auibus fruere.

A

De Sexus differentia. Cap. I.

OEminas in omnibus natura cõstãtibus reperiri, mille modis testatũ esse apud omnes Philosophos, haud difficulter quiuis reperiet. Nam cùm per generationem, & nouam rerũ propagationem cõtinuo successu species cõseruationẽ nasciscãtur: ex necessitate naturę prodit, fœminas esse in omni genere necessarias ad ipsius naturę perfectionẽ. Generationẽ etenim esse actionẽ in substãtia, à substantia, & ad substãtiã asseruit Empedocles, & inficiabitur nemo. Quamobrem habere & efficientem, & effectionem, & effectum, & ex quo fit, & in quo fit, necessũ sanè erat. Atqui cũ ea omnia idem & vnum pręstare non possit: ob id decuit naturæ perfectionẽ & maiestatẽ omnia hæc & diuersa & præstò cuiuis generationi esse. Actionẽ enim & passionem in omnibus rebus à seipsis vna ratione, & propter eundem finem inesse, erat impossibile, licèt in aliquo rerum genere id reperiri ex necessitate naturæ oportebat. Quamobrem cõuenientissimum fuit in ijs, quæ generationi erant profutura, aliquid esse, quod in se cõciperet, aut generaret;

B aliquid verò, quòd in alio. Quod sanè ex rerum omnium natura educta ratione facilè probari potest, ex cuiusuis nimirum aptitudine ad agendum aut patiendum. Nam sunt inter ea, quæ natura constant, plurima, quæ virtutem tantùm passiuã habent, & omnino fœmineam naturam referunt. Ad quorum generationem cœlũ virile robur tantummodo præstat. Huius conditionis sunt animalia, & plantæ, quæ citra semen generantur ex apta materia, virtute cælestium corporum concurrente. His etiam accedant alia, quæ in se virtutem habent actiuam & passiuam, natura sua id exposcente: nihil enim aliud perfectius plantę habent, quàm generationem: & ob id hoc naturæ beneficio fruũtur plantæ, quæ semen habent, ne in officio deficerent. Quamobrem conuenienter omni tempore, comites habent virtutem actiuam & passiuam generandi, vt etiam omni tempore generarent: siquidem id solum erat illis vitæ munus, & ea perfectio. Itẽ sunt prædictis pleraq; perfectiora habentia quidem virtutem actiuam aut passiuam secundum sexum, mas quidem actiuam, fœmina verò passiuam. Itaq; ex patiendi, aut agendi potentia euidenter cõstat necessum esse, sexus differentiam constituere. Verùm quia est aliquod vitæ opus nobilius in

C animalibus (quibus ꝓprior est huius sexꝰ distinctio) quàm generatio, cui vita principaliter dirigitur: ideo non omni tempore sexus masculinus fœmineo decebat coniungi, vt plantis, sed solùm tempore coitus, quo vnum ex mare & fœmina fieret (sicut in planta omni tempore fit) eò quòd oportuit ea disiuncta esse, ad altiora intellectus ministeria. Verùm quando generationẽ fieri opus est, commiscẽatur, coëantq; necessarium existit, vt ex ambobus seiunctis ac copulatis vnum tãdem animal fiat. Nam generationis animalium principia marem ac fœminam esse (illum, vt motus & generationis originem, hanc verò, vt materiam præstet) ex Aristo. lib. 1. de gener. ani. cap. 2. & lib. 2. cap. 1. multis rationibus probatum superest, quoniam quòd generatur interim dum fit, causa generãte eget proxima, vt effectum atingat, sic etenim, semen viri necessum erat aliqua parte recipi, vbi operi incuberet: ad quod tãquam commodissimum locum fabrefecit natura vterum. Fuit proculdubio apud omnes, tum philosophos, tum astronomos & sapientissimos alios viros, tã euidens & probata distinctionis sexus ratio, vt nulli dubium esset, potissimam fœcunditatis rerum omnium causam, in sexus distinctione sitam esse. Licèt Arist. lib. 1. de gene. ani. cap. 10. & vltimo, nõ semel scribat, marem ac fœminam non separari in herbis,

plantis, arboribus, & virgultis: quod item astruit lib. 4. de histo. ani. cap. 11. Alij tā A
mē naturæ rerum scriptores, hisce plantis, aut alijs rebus, quibus maior vis est, masculi nomen ac titulum assignant: quibus verò minor, fœminæ. vt patet ex Dioscor. lib. 4. cap. 5. & Theophrast. lib. 3. de histo. plant. cap. 10. & Plinio, lib. 21. cap. 21. & Galeno. lib. 6. de simplici. Sed specialiùs idem Plinius lib. 13. cap. 4. Arboribus, inquit, immò magis omnibus, quæ terra gignit, herbisq; etiam, vtrunq; sexum esse, diligentissimi naturæ indagatores tradunt. Quod & ipse innuit lib. 16. cap. 33. dicens, hederæ esse duo genera, scilicet, marem & fæminam, vt reliquarum herbarū. Quod etiam ex beato Basilio & Ambrosio lib. Hexameron, homilia. 5. euidenter constare arbitror. Sicut ex Teophr. lib. 1. cap. vlti. & lib. 3. cap. 9. Sic Aegyptij & sapientes astronomi vetustam quādam superstitionem de sexu signorum zodiaci apertè profitentur. Nec dubium quidem est apud prędictos viros, cúm quadraginta octo imaginum cœlestium, aliæ præ se ferant nomen & vestigium fœminæ; aliæ verò, maris: iuxta congressus eorum fœcundam, aut sterilem fieri rerum omnium, quæ cœli imperio gubernantur, naturam & sortem. Nā nisi masculus masculo, aut fæmina fæmineo sexui adhæreat, aut fortè eundem intueatur: rerum productiones B
cessare, & congressus fieri steriles, illis esse compertum reor. Verùm si opposito ordine mas fæminæ, aut fœmina maris congressum consequatur: fœcunda, plenaq; esse eo tēpore, ex influxu exorta omnia. Neq; dissimili ratione viri philosophi, omnium rerum prima principia & elementa in mixtorum confectione, vicē quoq; maris & fæminæ gerere, tanquam firmissimum existimarunt: mixtionis omnis ignem credentes parentem esse & autorem; terram verò, matrem. Sic Plato in Timæo, mūdum ex his duobus elementis, veluti ex parentibus constare, euidenter affirmat. Est proculdubio ignis omnium actionum autor ac vir: terra verò veluti susceptrix & receptaculum, matri iure optimo assimilata, et eo nomine ex philosophorum omnium decreto gaudēs. Verùm, quia leuissimū corpus grauissimo non solùm nō cohærere sua sponte potest, sed ꝓprio genio dissidere semper & distare conatur: hinc proculdubio periclitari rerum omnium principia necessum erat, ni esset aliquod vinculum, quo mundi parentes cohærere, & adinuicem misceri possent, vt fœcundi ex coniugio facti, rerum pro pagationes magis perficerent. Cui sanè operi prouidit natura duo alia elementa adiungere, quorum interuentu, & mundus esset solidus, vt C
Plato ait, & vterq; parens congressu alterius, generationi acquiesceret: vt ambobꝰ sic iunctis fœcundum coniugium fieret. Itaq; quemadmodum vniuersa hæc elemētorum sphæra, quæ ex quatuor elementis construitur, se habet veluti quædam materiei massa & moles, quam corpus cœleste effingit & format: ita cætera elementa si igni conparentur, habent se tanquam materia, ignis verò velut forma eorum est, & figulus; qui tanquā vir attemperatis omnium viribus, vberrimam prolem ex terra matre, fœcunda ex adhæsu viri facta, producat. Quod ex necessitate naturæ quoq; probauerat. Hipp. lib. de Diæta, dicens. Quicquid igitur in aliud corpus ingreditur, non augescit; quicquid verò in fœminam, augescit, si ea, quæ ipsi congrua sunt, contingāt. Et paulo inferiùs subdit rationem & modum generationis masculi & fœminæ, referens vniuersam huius rei rationem ad calorem & frigiditatem: nam eodem lib. paulo inferiùs inquit. Ex omnibus autem masculi calidiores sunt & sicciores, fœminæ verò, humidiores ac frigidiores: propterea quod ab initio vtriq; in talibus geniti sunt, & à talibus augescunt. Præterea, adeò creuit sexus diuersitatis indigētia, vt etiam in mixtis adhuc anima carentibus fœcundissima natura quodammodo vestigium

A stigium fœminæ delineauerit. Quis vsquã capere potest, lapides esse quosdã, qui fœminarum more conceptus in alueis quibusdam, quibus intus scatēt, ꝓgignunt: ijq; crescentes ex humiditate quadam in alueis contenta, abrupto lapide in lucem prodeunt? Fertur quidem tales fuisse repertos, in quorum sinibus lapillos quosdam inesse, alios concretos, alios glutinoso luto persimiles, alios verò crassioris aquæ naturam referentes. Quid quæso poterit esse aliud, quàm inter lapides etiam quosdã esse fœcũdos & fœminis persimiles, quòd in se generēt; alios verò steriles. Pari quoq; ratione chimicæ artis professores publicè fatentur, metalla etiam parētes habere alios, præter terram & solis virtutem. Existimant quidem argentum viuum, Mercurium ab ipsis appellatum, auri & argenti esse progenitorem, non solum in ijs, quę ipsi chimica arte imaginantur fieri posse: verùm natiua sorte in terra ipsa ex certa quadam massa, quæ matrem & fœcunditatem æmulatur. Et ea certitudine id compertum esse existimant, quòd factitantes ex certis quibusdam simplicibus, materiæ seu matri illi quid persimile, existimant Mercurio permixto metalla illa in aurum posse degenerare. Ii verò viri, qui de re rustica, & plantis accuratè disputarunt, non
B minori conatu, multis rationibus probarunt, plantas tantò esse fœcũdiores, quantò aut vtriusq; sexus sunt participes, aut (si altero tantùm gaudent) dum disiunctas esse contingit, & per se steriles, virilibus plantis adhærent, vt mutua fœcunditate luxurient, & fructus pariant. Sic Theophr. lib. 3. de Historia plantarum cap. 12. disiunctim plantarum sexus annumerat, recensens ex plantis quasdam esse masculas, quasdam fœminas. Item lib. 1. de causis plantarum cap. 9, quærit, cur fœminę magis quàm masculi augeantur. Pari quoq; ratione cap. 28. eiusdem lib. refert, in arborũ genere fœminas longè fœcundiores esse. quanquã minùs calidæ, quàm masculæ sint & masculas, crispas, hirsutas, densiores, & tortuosiores esse: sicut fœminas proceras, molliores, fœcũdiores, & enodes. Apud alios quoq; viros passim quiuis reperiet, ex plantis quasdã fuisse fœminas appellatas, alias masculas, illasq; esse fœcũdiores, quò propriùs masculis implantantur, sterilesq; fieri, si longis interuallis disitæ sint. Verùm quòd in alijs plantis vterq; sex⁹ cohæreat, ex ratione superiùs à me adducta patērę satis arbitror: siquidem constat, necessum esse aliquid obtinere, quod vtriq; sexui correspondeat, si fœcundæ, & sui similes generatrices, erãt futuræ. Animalia ve-
C rò longè præstantiori & euedentiori ratione constat, sexibus esse disiuncta, quemadmodum passim in omnibus conspicitur. Ea tamen diuisit Aristo. lib. 4. de Histo. ani. cap. 11. & lib. 1. de Gener. ani. cap. 1. in tria potissima genera: quorũ vnum continet animalia, quæ sexus dissidio distringũtur, in quibus mas & fœmina seorsum existunt: alterum verò ea complectitur, quæ nullo sexu participãt; qualia sunt, quæ vitam stabilem degunt, aut omnino testa integuntur, & saxis ac lapidibus fixa inhærent. Inquit enim Aristo. lib. 1. de Gener. ani. cap. 1. Quæ autem nõ gresilia sunt, vt testatum animalium genus, & quæ saxis adhærentia viuunt, quoniam natura simili plantis constant, hinc vt in illis, sic in ijs mas deest & fœmina, sed similitudine, proportioneq; nomen sexus accipiunt. Quo etiam modo plantas quasdam vtroq; sexu constare est intelligẽdum: vt optime hoc loco Aristo. aduertit, aut potestate, vt lib. 1. de Plantis. Sed ex animalibus huius sortis esse credidit Arist. lib. 4. de Histo. ani. cap. 11. anguillam, & piscium plures, quos ipse loco citato apertè refert. Vltimũ autem genus vtroq; sexu gaudere asseuerat lib. 1. de Gener. ani. cap. 1. Exanguiũ verò, inquit, quædam marem & fœminam habent, vt sobolem eiusdem generis procreent: præter quã quòd hermaphroditos non paucos fuisse repertos, cõstanti doctis-

A

ſimorum virorum conſenſu reperimus. Quibus omnibus proculdubio conſtat, quãti vſus naturæ fuerit, in maiori omnium rerum parte, marem & fœminã diſtinxiſſe.

¶ Fœmineum ſexũ viris ſocietate ſtare coniunctum, non vnione, abundè cenſeo ſuperiùs eſſe probatum. Nunc verò ſupereſt probare, commiſceri adinuicem neceſſarium eſſe. Quod ſanè eleganti quadam ratione probat beatus Tho. p. 1. q. 92. art. 1. quo loco inquit. Neceſſarium fuit fœminam fieri, idq; in adiutorium viri: nam fœmina ad generationem adiuuat. Quod videtur probare contra aſſerentes, fœminã fuiſſe neceſſariam ad alia opera ſimul cum viro perficiẽda. Verùm fœminam ſolùm operi generationis fuiſſe deditam viro, ex eo probat, quia vir ſolus non ſufficiebat ad generationis opus perficiendum: & conſequẽter cùm ſit generationi aptus, eget adiutorio. Talis quidem erat fœmina, ergo neceſſaria. Ex quibus, generationis operi neceſſariam fuiſſe fœminam, probat. Nam quæ natura conſtãt animalia, ex ſemine genitali & ſanguine menſtruo conſtare, eſt neceſſum: hæc autẽ à mare fœminaq; ſuppeditari oprtebat, in quibus hæc principia erant neceſſaria, quemadmodum in animalibus, ac præſertim in hominibus, in quibus ex alterutro ſolùm omnis ad generationem apta potentia emanare, erat impoſsibile. Quam obrem neceſſum fuit non ſolùm potentia differre, ſed et partibus corporis, quibus proculdubio mas & fœmina diſsidẽt: alias quippe partes mas forma & ſitu diſcretas, ad generãdũ, alias fœmina obtinet. Ob id profectò cũ & facultate & munere quodam atq; officio mas & fœmina deſsideant, & ad omnem quidem officij functionẽ & materia & effectiuo principio & miniſterio opus ſit: hac ſanè ratione neceſſe eſt, in procreationis munere marem ac fœminam conuenire, vt alter materiam, inſtrumenta, & efficaciam ſimul ad generationis munus idonea, alter effectiuum principium ſubminiſtret. Ideoq; ad ꝓcreationem partes aliquas eſſe idoneas, eaſq; inter ſe diuerſas, quibus mas à fœmina differat, opus eſt. Nam licèt (vt rectè Ariſto. aduertit lib. 1. de Gener. ani. cap. 2.) de toto animali mas & fœmina dicatur: non tamen quauis ſui parte potentiaq; idem mas aut fœmina eſt, ſed certa quadam virtutę ac parte. Ob idq; ſeparata atq; diſcreta cùm generandi munus explere nequeant: coniungi ea oportet. Maris itaq; ac fœminæ coniunctione ad procreationem neceſſariò eſt opus. Qua propter conſtat (vt Ariſto. refert lib. 1. de Hiſto. ani. cap. 18.) optimè dixiſſe Empedoclem, nimirùm, maris ac fœminæ quaſi ſymbolum eſſe, totum verò à neutro perfici, nec ex vtroq; eadem ſecedere: ob id alterum alterius coitum, ac copulam deſiderare, quòd materiam fœmina, mas principium motus præbeat. Sed coniugij huius efficaciſsimam omnium rationem affert Ariſto. lib. 2. de Gener. ani. cap. 4. nimirum, quòd animal ſenſu à plnata differat, neq; fieri poſſe, vt vel facies vel manus, vel alia quæpiã pars ſit, niſi anima ſenſualis inſit aut actu, aut potentia, & aut aliquatenus aut ſimpliciter & ſubdit. Erit enim vt mortuus, aut pars mortui, cùm q; mas ſemen genitale proijciat potentia animatum, vt Gal. affirmat lib. de ſemine, ſenſualiſq; animę pars ſit efficiẽs (vt ex Ariſt. verbis cõſtare arbitror) fieri ſanè non poteſt, vt ex ſe ipſa fœmina animal generet, ſed virum, cum quo congrediatur, deſideret: cuius ſanè ſocietatem auidè concupiſcat. Atqui cùm adhæſu, ciotuq; generatio procedat (quod ſine maris & fœminæ coniunctione perfici nullo pacto poteſt) neceſſe ꝓculdubio eſt, ab vtroq; materiam quandam emitti, in qua illorum vis & poteſtas contenta tertium quidpiam generet. Attulimus quidem cauſas omnes, cur ad procreandum mare & fœmina ſit opus, neq; alterũ ſine altero generandi munus explere poſsit: quòd mas & ſi gignendi habeat efficaciam, locum tam[illegible], in quo conceptus formari, effingiq; poſsit,

A posit, minimè habet: fœmina verò & si idonea ad conceptum continendum & formandum loca habeat, principio tamen destituitur. quo fit, vt neuter sine altero perfectum edere fœtum posit. Quibus iam euidenter constat, necessariam fuisse sexus in omnibus rebus, ac præsertim in animalibus, & potiori adhuc ratione in hominibus, distinctionem ob adductas à me rationes, & plures alias, quas breuitatis studio prætermitto.

De affectionibus vtriq; sexui communibus & cuiq; proprijs Cap. 2.

IN omni quidē generatione cùm generās sibi simile generare ex intētione nitatur: fit multis rationibus natos parētibus esse similes. id enim est, quod generās intēdit. Quod profectò illis accidere cōstat vno ex tribus modis: in forma nimirùm, aut in specie, aut in sexu. Atqui licet generās id omne ꝓculdubio nitatur: nō tamē sēper cōsequitur, quia plerūq; in aliquo, aut pluribus ex necessarijs vel de B ficit, vel nequit quod intēdit. Quæ si exactè perpēderimus, cōstabit euidēter quid in sanitate ac morbis cōmune habeat fœmina cū virò, quid verò vnusquisq; ꝓpriū ac peculiare siue in ijs, quæ secundū naturā sunt, siue in ijs, quæ præter naturā accidunt, obtineat. Sic specie simile genitum efficitur vt ex Aristo. constat, & ex Gal. lib. 2. de semine, ex matre seu ex materia: nam quod producitur, leonem esse, equum aut hominem ex materia fieri fatentur, seu ex matre. Quod intelligendum esse censeo (vt inferiùs latiùs monstrabo, quemadmodum refert beatus Tho. Summa contra gentes cap. 95. inquit enim. Ratio igitur determinatæ speciei consistit in hoc, quòd natura communis in determinato gradu entis collocatur. Et quia in rebus ex materia & forma compositis, forma est quasi terminus, id autem, quod terminatur per eam est materia vel materiale: oportet quòd ratio generis sumatur ex materiali differentia verò specifica, ex formali: & ideo ex differētia & genere fit vnum, sicut ex matera & forma. Et sicut vna & eadem est natura, quæ ex materia & forma constituitur: ita differentia non addit extraneam quādam naturam super genus, sed est C quædam determinatio ipsius naturæ generis. Vnde patet quod accidit generi & differentiæ, vt determinatio quædam, quam differentia importat, ex alio principio causetur, quàm natura generis: ex eò quòd natura, quam signat diffinitio, est composita ex materia & forma, sicut ex terminante & termino. Qua igitur ratione constat genitum esse matri ratione materiæ simile in genere, quod Aristo. & Gal. in specie, lata significatione intelligunt: siquidem species in forma cōtineri, & ab ipsa terminari dictum est. At fœmina eam materiam præstat, & cum quadam agente facultate, ex qua, virtute vtriusq; seminis fœtus formari omnibus esse compertum reor. Nam cùm virtus formatrix seminis fœminei sit pesignatam materiam cōtracta, ab illa recipit vt producat speciem similem, respondentem tamen certis diffinitisq; affectibus & proprietatibus eius indiuidui, vnde decissa est. Cùm enim sit vis corporea informatrix residua in parētis membris, & sui similitudinem testibꝰ inducat: necessario inducet similitudinem non solum actus & formæ, in qua species cōsistit, sed et materiæ & qualitatum corporalium, in quibus similitudo hæc intelligitur. Similitudo verò, quæ in forma reperitur in genitis, ex vtroq; simul semine agente & mouēte adinuicem alterum, proficiscitur. Vnde fit, vt diuersa facta motione superātis na-

turam & formam sequatur in totum, aut in partem, iuxta victoriæ seminis ratioñe. A
Qui verò desiderat de similitudine copiosiora audire, legat caput de monstroso cõceptu lib. huius operis. 3. Tertia verò similitudo, & quam huius cap. instituto cõducere existimo, fit in sexu, cuius latè meminimus lib. 3. cap. de cõceptu, paragrapho de masculorum generatione: quæ proculdubio temperiem totius cõiuncti seminis sequitur. Ob id igitur dum totum coniunctum ad calidum inclinauerit, masculum fieri, vnanimi omnium medicorum consensu constare arbitror, sin minùs, fœminã qualiter autem hoc dogma sit intelligendũ cap. de masculorũ cõceptu, scriptũ reperies. Nam in ore est omnibus philosophis fœminam esse masculo frigidiorẽ, ideoq; in sinistro vteri sinu. vt ex Hipp. lib. 4. Aphor. 48. & 6. popu. parte. 2. 44. cõstat genitam, sicut marem in dextro: item, eam genitalia intus reclusa habere, marem verò extra prominẽtia. Esse verò viros fœminis calidiores multis rationibus & locis apud Gal. & Hipp. probatum inueniens: quippe referunt id ita factum esse ob fœminæ imperfectionem, quam ex frigiditate conijciunt. Nam certum est calorem esse omnium actionum potissimum instrumentum, quo fœminæ carentes imperfectiores actiones perficiunt. Referunt etiam huiusmodi imperfectionẽ ad officiũ: quippe nullo prorsus modo generationi apta fieret fœmina, nisi plurimo sanguine abundaret, qui vberem suppeditet generationi materiam: is quidem copiosior fit, vbi tãtum caloris subsit, quantum plurimo sanguini gignendo sufficiat: quod sane fit, dũ fœminam viro frigidiorem esse contigerit: nam aliter licèt plus gignant, æqualem tamẽ copiam dissipabunt. Atq; has esse imperfectionis fœminarũ rationes ferè omnes philosophi existimant. Quas porrò & si veras esse censeam, non ob id existimo fœminam esse viro imperfectiorem. Nam omnis naturalium rerum perfectio (præter formam, quæ eandem constituit speciem in vtroq; sexu) ex fine naturæ intento quærenda proculdubio est. Atqui cùm ex beati Tho. sententia superius probatum sit fœminam viro esse coniunctam generationis & propagationis speciei gratia: sequitur proculdubio, prædictas rationes fœminam æquè viro esse perfectam, potiùs quàm contrarium probare. Nam & frigiditatem & formationis membrorũ diuersitatẽ, generationis melioris gratia tributã inficiabitur quidẽ nemo (præsertim habito respectu ad finẽ) et ob id æquè perfectas esse iudicãdas. Itaq; si nec forma nec materia, neq; perfectione finis differre, omnibus sit in cõfesso: cõstabit igitur, neq; perfectione. Nam qua ratione virum si natura frigidiorẽ effecisset, aut genitalia introuersa, eum monstrosum & imperfectum existimaremus: eàdẽ proculdubio, & fœminam, si calidior esset, aut alia figura efformata genitalia haberet. Itaq; si viro accedit perfectio ex calore; fœminæ quidẽ, ex frigore: atq; si illi quoq; oportebat genitalia inesse prominentia, fœminæ quidem, intus recõdita. Quibus sanè rationibus moueor, vt credam, habito respectu ad finem fœminam esse æquè perfectam viro. Secus autem se res habet in alijs actionibus, in quibus mihi non est dubium, virum esse aptiorẽ & perfectiorem fœmina. Quòd si rursus aliquis arguat fœminæ imperfectionem, eò quòd ex communi omnium philosophorum consensu constet, fœminam fieri præter institutum generantis, esseq; aliquid deficiens & occasionatum: huic quidem dicemus verum esse, fieri præter intentionem agentis particularis, at fieri iuxta intentionem vniuersalis naturæ ad opus generationis ordinatam, & ob id nullam hac ratione subire imperfectionem. Præterea licèt virtus, quæ est in semine prima intentione feratur ad generationem masculi: tamen si illud aut ex defectu materiæ, aut ex quauis alia causa euenire non possit, fertur secundariò ad fœminæ

B (right margin, at "Referunt etiam…") · C (right margin, at "fectione. Nam…")

genera-

A generationem, tanquam ad id, quod primo intentui est propinquum. Ob idq; constat fœminam generationi perficiendę temperamento & instrumentis esse æquè perfectam.

¶ Ex antè dictis constare videtur mares & fœminas conuenire forma, materia, & tẽperamento, vtriq; sexui communibus: quamobrem necessum erat, vtrisq; quosdã accidere morbos, qui sanè ex specie, ex materia, & ex temperamento illo, quo conueniunt, euidenter communes proficiscuntur. Nam ex animali potentia cõmunes vir & fœmina sortiuntur affectus tam in potentijs interioribus, quàm in exterioribus: in illis quidem deliramenta, amentiam, stultitiam, & memoriæ varios defectus perpetiuntur: in his verò & paralyses, & apoplexias, & stupores, & conuulsiones, & in quouis sensuum alia penè innumera accidentia, quæ vtriq; sexui esse communia inficiabilitur profectò nemo. Vitia verò materiæ vtriq; esse cõmunia ex ipsa rei natura, & ijs, quæ accidunt euidenter constat: nam licèt morbi non sint materiæ vitia, sed materiei formæ, cum hoc tamen vitia, quæ partibus suboriuntur ex similarium crassitie, tenuitate, raritate, & densitate substantiæ, necnon ex abundantia aut defectu, vel nimia ipsarum partium mole, aut diminuta, vtriq; sexui esse cõmunia norunt profectò omnes. Simili quoq; ratione cum ex huiusmodi simplici materia instrumenta vtriq; sexui communia natura efformauerit: in eisdem communia vitia subesse necessum quoq; erat. Sic actiones in vtroq; læduntur ex vitiata conformatione, magnitudine, numero, coniunctione, & similarium partium vnione. Consimiles etiam vterq; sexus patitur affectus ex communi viuentium temperamẽto: nam licèt fœminam à viro quodam modo differre temperie dictum sit, cum hoc tamen communi quodam temperamento conuenire philosophis omnibus compertũ est, eò nimirùm, quòd vtrisq; quatenus viuentes sunt, commune est, & ob id etiam quòd omnibus alijs conueniant. Ex quo sanè communi dono communia quoq; vitia prodire compertum & necessum est. Quamobrem vterq; varios temperamenti totius & partis morbos pati rationi videtur cõsonum. Sic febres omnis generis ambobus esse communes euidenter constare arbitror, sicut alios innumeros affectus, quos ex naturæ vnitate & reliquis in quibus conuenire dictum est, illis accidere cõperimus.

B

C ¶ Verùm cùm mares sexu esse à fœminis distinctos dictum superiùs sit, eo ipso, quo differunt, non dubito affectus ipsis accidere proprios & peculiares. Sic in mento & pudendo varijs morbis vexari solent, quibus fœminas carere cernimus. Atqui præter certum Priapismi modum, & alia vitia ex peculiari temperamento oborta, viro etiam peculiares subsunt effœminationes, coëundi impotentia, sterilitas, & ad virorum munia ineptitudo. Præterquàm quòd ad huc in communibus morbis diuerso & peculiari modo, ac fœminæ ipsæ, afficiũtur. Inquit enim Hipp. lib. 6. Vulga. par. 7. loquens de fœminarum morbis. Nequaquam similiter & viri morbis corripiuntur. Pari quoq; ratione in libris ferè omnibus de morbis vulgaribus plures reperiũtur morborum constitutiones, in quibus longè diuersa accidẽtia viris succrescebãt, ab ijs quæ fœminis accidisse refert Hipp. Ex quibus constare censeo, viros sua propria, & peculiaria pati vitia, non solum in ijs omnibus, in quibus à fœminis dissidere cognoscimus, sed et in cõmunibus: nam qua ratione sua cuiq; sanitas est, sua etiã viuendi ratio, eâdem proculdubio peculiares morbos obtinere necessum erat, quos sanè breuitati consulens prætermitto, ne videar scribendi institutum transgredi.

¶ Refert quidem Fabius fœminas multorum morborũ esse participes: quod qui

A
den censeo, anteà Hippo. dixisse, qui lib. de Morbis mulierum hæc refert verba, de hydrope loquens. Periculosa vero sunt velut dictum est, & plærunq; acuta & magna, & intellectu difficilia, eò quòd mulieres participant morbis, & aliquãdo neq; ipsæ sciunt quod ægrotant, priúsquàm morbos experiantur à mensibus, & seniores factæ fuerint. Tunc autem & necessitas & tempus ipsas morborum causas docent; & quandoq; non cognoscentibus ex quo morbo ægrotent, morbi incurabiles fiũt, antequàm doceatur rectè medicus ab ægrotante ex quo morbo ægrotet. Verentur enim narrare, etiam si sciant, & præ imperitia & ignorantia turpe sibi id esse putant. Sed & medici simul peccant non exactè causam morbi percontantes, sed velut viriles morbos sanantes. Et multas noui iã ab huiusmodi affectionibus correptas: quare statim causam exactè interrogare oportet, multũ enim differt muliebriũ morborũ ac viriliũ curatio. Ex quo loco euidẽter cõstare arbitror, fœminas & varijs morbis, & diuersis à virorum affectionibus frequenter corripi, & ob id diuersam exposcere medendi rationẽ. Prodit quidem huius diuersitatis ratio ex diuerso sexu, quo sunt á natura constitutæ: à quo sanè omnis, peculiaris & proprij morbi conditio principium sortitur. Idq; tribus potissimum rationibus, quibus á viro differre censemus. B
Prima quidẽ ex ortu ac principijs generationis, cùm fœminæ ex virtutis actiuæ debilitate, vt beatus Tho. euidenter docet. p. 1. q. 92. arti. 1. ad. 1. ac similiter propter aliquam materiæ ineptitudem, vel etiam propter aliquam trãsmutationẽ ab extrinseco, nimirum, flantibus australibus ventis. vt. q. 99. arti. 2. ad. 2. Quod etiã ex Aristo. mente lib. de animalibus refertur: inquit enim lib. 4. de Gener. ani. cap. 6. Sunt enim fœminæ sua natura debiliores, frigidioresq;, & sexum fœmineum quasi læsionem naturalem, & detrimentum esse putandum. Ob id quidem necessum erat, plerunq; ex natiua sorte illis inesse peculiarem quendam apparatum, peculiarib⁹ etiam morbis idoneum, quòd diuerso modo à viris frequentiúsq;, ex innata imbecillitate corriperẽtur. Nam licèt vtrunq; semen pariter habeat in se vim gignẽdi hominem, vt latiùs inferiùs, Deo fauente maximo, sum probaturus, quoniam in semine est solùm forma hominis, eo modo, quo superiùs dictum est, cuius mas, & fœmina æqualiter sunt participes: nõ est tamen in semine forma fœminæ, potiùs quàm maris; quoniam mas & fœmina, forma non differunt, sed solo sexu: mas enim fœmina calidior est, ex quo calore certum quendam perfectionis modum philosophi arguũt, & ꝓpterea mas à perfectioribus principijs debet gigni. Atqui cùm, vt dictum est, perfectio hæc non possit sumi à substantiali forma: necesse est, vt sumatur ab accidenti aliquo, nempe à primis qualitatibus, quibus illa vtitur ad efformanda naturæ opera. Quamobrem dum semen calidius, cõcoctumq; probè est, masculum fieri cõtingit: dum vero frigidius & malè elaboratum, aut fœminam aut nihil efficit. Quod Aristo. dixisse comperimus lib. 4. de Gener. ani. ob idq; constat ex innato principio, & habitu fœminas esse nonsolùm viris morbosiores, verum & peculiaria sibi habere vitia, coadiuuantibus duabus causis, quas mox referam, quarum ratione vitium aliquod signatim contrahunt. Secunda porro causa ex temperamento natiuo à primis principijs contracto, sortem nãciscitur. Cui etiam temperamento peculiares accidere morbos oportet. Nam qua ratione fœminas & sanitate frui, & peculiaria, ac fœminea munia obire comperimus huius particularis temperamẽti beneficio: eàdem profecto erat opus peculiaribus quoq; affectibus, eodem temperamẽto vitiato, aut quoquò modo mutato, corripi. Tertia vero & vltima causa ꝓficiscitur ex diuersa figuratione partiũ, quibus etiam & euidentiùs fœminæ à viro dessident. Quod pulchra C

chra

A chra quadã sententia dixerat Aristo.lib.1.de Gener.ani.cap.2.per hæc verba. Mas autem & fœmina inter se differunt ratione, quód facultas vtriusq; diuersa est, sensu autem partibus quibusdam discrepant. Et subdit paulò inferiús. Sed cúm facultate & munere quodam hæc distinguantur, ad omnem autem officij functionem instrumento opus sit, instrumentaq; facultatibus partis corporis accomodantur: ad procreationem quoq; & coitum partes aliquas esse accommodatas necesse est, easq; inter se diuersas, quibus mas à fœmina dissidet. Nam & si de toto animali mas aut fœmina dicatur: tamen non quauis sui parte, potentiaq; idem mas aut fœmina est, sed certa quadam virtute seu potentia & parte, sicut & vim cernendi, gradiendiq; obtinet. Partes veró eiusmodi sunt fœminæ vteri & vuluæ: maris, testes & collis in omnibus sanguine præditis. Itaq; potissima causa diuersitatis sexus est, diuersa genitalium structura & sedes. Quapropter lib.1.de Histo.ani.cap.19. solo vtero masculum à fœmina dissidere idem autor testatur. Qua etiam genitalium diuersitate non solum sexu dissidere comperimus, verùm & animaliũ species inter se diuersas esse, ex diuerso genitalium situ, & diuersa positura, vt apertè testatus est Aristo. lib.1.

B de Gener.ani.cap.3. inquit enim. Testes & vteri aut vuluæ non pari ratione in omnibus sanguine præditis animalibus sunt. Iam enim (vt primùm de testibus dicam) alia omnino testibus carẽt, vt pisces & serpẽtes. dixerat enim lib.5.de Histo ani cap. 5. Testes igitur neq; pisces habẽt, neq; vllũ aliud genꝰ, quod careat pedibus, & subdit eo loco. Et hac in parte meatusq; tãtũ geminos semini genitali pscriptos obtinẽt. Alia habẽt quidẽ testes, sed intus lũbis adhærentes, quá renes continentur: cuius sanè generis creduntur esse aues. Alias item recenset ea parte genitaliũ posituras, quibus & fœminam à mare, & animatorum species dissidere cognoscimus. Neq; dissimili ratione vterum bipartitum esse idem autor testatur lib.3.de Histo. ani. cap.1. melioris nimirum, & copiosioris generationis gratia. Refert quoq; eodem lib.1.de Gener.cap.2. diuersam vterum obtinere sedem, vt testes, in diuersis animatorum speciebus: verùm in omnibus intus reclusum esse & custodiæ fœtus, & melioris coctionis gratia: præterquam quòd etiam fœminis testes intus reconditos concesserit natura, maribus veró extrà pendentes. Ex hac igitur genitalium varietate in situ ac figura, etiam fœminis succrescere varios affectus, ipsisq; peculiares mihi certè

C est compertum: itaq; ex hac causa & sexus dissidium & affectuum peculiaritas proculdubio prodeunt. Cæterùm non id vnica ratione fœminis accidit, sed varijs: nam vterus & partes omnes genitales, quibus fœminæ sexu á maribus distinguũtur, varios possunt progignere affectus, quos viri ne gustare quidem vsquam possunt. Ex quo fonte, & distẽperantiæ omnigena varietate, & vitio etiam eorum munerum, quæ harum partium temperamento natura exequitur: item ex excrementis aut humoribus, quæ ex naturæ errato in his partibus supersunt, tot solent oriri vitiorũ genera, vt vix vsquam aliquis vel maxima diligentia numerare ea possit. Itaq; dũ fœminarum vterum & verenda velut partes simplices consideramus, tribus potissimum occasionibus morbos illis succrescere cõtingit: vna quidem, ex distemperie, qua frequenter frigidiores & calidiores, humidiores aut sicciores extra manifestã causam, aut internam, quæ hominibus sit communis, sed noua quadam & mirabili ratione cõspicimus: ac rursus dum sic affectæ sunt, á cõmunibus auxilijs, & ijs, quæ alijs huius sortis distemperamentis prodesse solent, plurimúm offenduntur. Altera veró (præter frigus aut calorem, quẽ omnes ferè, aut præcipuas corporis partes ex prædicta causa persentiunt) ex vitio actionum naturalium, quæ fœmineis partibus

insunt proficiscitur. Quę quidem causa dum vterus perperam naturalia munia exequitur, mille morborum sortibus vniuersum fœminarum corpus premit: quas specialiùs inferiùs monstrabo. Hinc enim prodeunt muliebres fluxus, hinc vteri hydropes, hinc obstructiones, ac totius corporis alienus à naturali color, aut insolita impotentia, & frequenter ex hoc naturalium potentiarum vitio prodit fœminas ineptas fieri munijs fœminarum exequendis, vt mox docebo. Vltima quidem causa, qua & peculiares & præ varietate incognitos affectus fœminas frequenter pati conspicimus, ea sanè est, quæ ex defectu aut copia excrementorum, aut humorum à vitio facultatum naturalium factorum, principium sortitur: nam vt hæc varia esse possunt in propria natura iuxta distemperiei varietatem, ita varios nata sunt efficere affectus, etiam si excrementa, aut humores, qui supersunt nullo vitio afficiãtur. Verùm cùm eó miseriæ fœmina deuenit, vt aliquid horum corruptionem aliquam, aut vitiũ aliud subeat (cùm hoc habeat ꝓpriũ id, quod præter naturã est, vt tam sit varium & dissimile, vt incomprehensible penè sit) tot prodeunt morborum monstra, vt nullus cognoscere aut distinguere ad amussim posit, vt cap. de hystericis affectibus sum probaturus. Secunda morborum series, quos peculiariùs fœminas pati cognoscimus, ex eo sanè prodit, quòd vterus (præter actiones naturales, quas vt simplex pars perficit) pars sit corporis instrumentalis & organica, multis sanè in generationis opere officijs dicata. Ob id quidem ex vberrimo hoc fonte, & in situ, quem mille modis mutat, & in omnis figuræ conditionibus, ac partibus omnigena vitiorum sorte fœminas corripi comperimus. A quibus porro vitijs quæ symptomata prodeant, quantùmq; à virorum symptomatis dissidentia credere haud facile posis. Item ex vteri structura prodit mẽstruationis & conceptus officio asistere: ex quo quidem ministerio in menstrua purgatione varia vitiorum sors producitur, atq; etiam in sterilitate, aut conceptione; itidem in conceptus formatione, retentione, partu, purgatione, lacte, aut lactis defectu. Quæ omnia & pleraq; alia fœminarum natura & sors, ex sexus proprietate peculiariter patitur. Quę sanè vt pręsentaneum auxilium ex nostris laboribus suscipere posint; specialiùs & diligẽtiùs expendere oportet.

De affectionibus, quæ fœminis omnibus sunt communes, ac de alijs, quæ cuiq; fœminarum sorti peculiares existunt. Cap. 3.

HVcusq; porrò dictum est, qua lege fœminarum affectus à virorũ affectionibus natura dissideant; ac dictum etiam est, quę vitia fœminarum naturæ sint propria & peculiaria, facto dissidio inter virum & fœminam. Superst quidem nunc docere ex eis vitijs, quæ fœminis propria esse diximus, quæ sint omnibus communia, quæ verò quibusdam propria & peculiaria. Censeo quidem fœmellas ante menstruationis tempus suos pati peculiares affectus, etiamsi toto eo tempore, ab exortu nimirum vsq; ad menstruationem maiori ex parte cõmunes cum viris perferre morbos constet: omnibus tamen ab hoc tempore commune

A mune esse ex menstruali purgatione mille affectibus corripi, siue nupta, siue innupta, aut vidua sit, dummodò vtero non gerat, esseq; illis hoc malum commune, donec ætate seniores factæ, natura ab huiusmodi necessitudine immunis, sponte hunc sanguinis fluorem cohibeat. Quo etiam tempore multigena humiditatis albæ, aut alterius coloris vacuatione miserè vexari solent. Itaq; his duobus affectibus mira varietate ludentibus fœminæ omnes donec plurimùm consenescant, affici in communi assolent. Verùm licèt alios affectus ipsas quandoq; corripere conspiciamus: nihilominùs tamen cùm id rarum sit, censemus eos non esse ita communes, vt possint frequenter omnibus fœminarum statibus accidere. Nam cùm menstrualis purgatio fœminis sit naturà indita: fit profectò vt vitia, quæ in ea contingere possunt (quæ plurima quidem sunt) omnibus quoq; communia sint. Quam sanè vacuationem si fœminæ alicui natura denegauerit, non minùs multorum morborū causam existere censemus, quàm dum improsperè prorumpit: quod multis profectò modis fieri contingit. Nanq; aut menses illis supprimuntur, aut immodicè profluunt, aut diminutè, aut cum accidentibus grauioribus solito, aut demum inordinatè, &
B varijs alijs modis, quibus ex naturali vacuatione præternaturalis fit & morbosa.

Pari quoq; ratione communis fœminarum sexus frequētissimè albis vteri purgamentis corripi solet, cùm vterus aut prauè conficit sibi commissum alimētum, aut suscepta à toto corpore vitiosum & crudum sanguinem, vel testes tenuius generant semen, & minùs probè quàm par est, continent. Item menses decolores, aut varij coloris prorumpunt, ita ut ex officio menstruationis hæc etiam omnia vitia fœminis accidere conspiciamus. Et ob id necessum profectò est conijcere, hęc mala omnibus esse communia; quippe re vera viduis, virginibus & nuptis frequentissimè hæc omnia accidere constat, ita vt nulla ætas, nullus ve fœminarum status immunis ab huiusmodi vitijs, quæ ex menstrua purgatione cessante vel prauè fluēte prodeunt, reperiatur, nisi vtero gerat. Quo etiam statu id aliquando accidisse constat, vt suo loco latiùs sumus dicturi.

Virgines verò (id exposcente sexus & status natura) peculiares sibi habent affectus, varios, multiplicisq; naturæ & sortis. Nam primò fœmellæ ante purgationis tempus præsertim instante iam iam purgatione, obstructionibus & febre alba corripiuntur, idq; iuxta optimam rationem: nā cum meatus illi, per quos sanguis pro-
C rumpere nititur, non sint ex vsu, neq; à natura satis aperti, fit facilè vt redundante sanguine repleantur, obstruanturq;. Sic enim dixit Hipp. lib. de Natura mulie. Iuuenculas humidiores esse & multo sanguine refertas. Et lib. de Geni. refert, illis esse angustas venas. Præterquam quòd sanguis, qui menstruationi paratur, crassior est, & paulatim congeritur in venis vteri: quibus angustioribus ex natura existētibus, nil mirū si ꝓtinus obstruātur. Ex qua sanè occasione ꝓdit virgines decolores fieri, & febribus quibusdā lentis frequētissimè corripi. Quòd si omnino defecerint, & debitum tempus transgrediantur prædictæ purgationes, ætate eas exposcente, euidentiores fiunt febres, & maiores obstructiones, quæ non solum vterum ipsum obsident, verùm & membra ipsa nutrimentalia & viscera ferè omnia: quorum deinceps consensu aut principaliora membra afficiūtur, aut in maiora mala paulatim fœmella deducitur. Cæterùm si menstruus ille sanguis, qui præternaturam retentus abundat, putredinosam aliquam qualitatem acquisierit, euidentioribus ac efficacioribus febribus deinceps miserè correptas conspicimus. Sicut si citra putredinem vitium aliud huiusmodi sanguis contrahat: capitis doloribus importunis, vē

triculi extorsionibus, ventris torminibus, lassitudine & alijs plerisq; morbis corripi, obseruatione certissimum esse existimo. Præterea factis iam natu grandioribus etiamsi menses prorumpant (dum castè ac pudicè viuant) ex retento semine varia & grauissima symptomata accidere frequenter conspicimus: nam plerunq; virginibus grandioribus grauiora symptomata euenire refert Hipp. libro de Natura mulie, quippe cùm semen turgeat, & vterus genituram exposcat: facilè ex seminis vbertate, & excrementorum copia, quam vterus trahendi auidus vndiq; allicit, in omnigenam morborum varietatem decidunt, & modis affectionum exquisitissimis corripiuntur. Quæ omnia proculdubio grauiora ipsis superueniunt, si fortè contingat semen ipsum corrumpi, aut alio quouis modo (vt latiùs proprio huic rei dicato cap. sumus dicturi) fœdari contingat. Hinc enim tot epilepsiæ mõstra, hinc cibi fastidium, hinc deprauatarum rerum appetentiæ prodeunt, sicut dolores & lassitudines, ac alia penè innumera mala, quæ pudicis virginibus ac religiosis accidere quotidie videmus. A

Prædictæ ferè sortis sunt fœminæ, quæ viduæ cùm sint & viro orbatæ, castè & religiosè viuunt, præsertim si anteà pepererint: quibus ab eisdem causis, licet nõ æquè efficacibus ob meatuum laxitatem ex viri accessu, aut partu factam, eadem ferè succrescunt accidentia. Inquit enim Hipp. lib. 1. de Morbis mulierium. Fluidas autem ipsas facit purgatio illa, quæ fit à partu: quò fit, vt minùs quàm virgines molestari soleant. Quas tamen maiori ex parte corripere assuescunt mæstitię, mærores, melancholicæ affectiones, aut articulares affectus, & huius census alia multa, præsertim hemicranici dolores aut vteri subuersiones, & deniq; hysterici appellati affectus. Nam sæpe tam graue damnum succrescit ex assueta vacuatione relicta, quantum ex ea, quam natura appetit, si cohibeatur. Et ob eam causam dictum est, viduas castas & pudicas finitimos pati affectus ijs, qui virginibus accidunt: licèt, vt dictum est, non sint ita graues. Dimitto etiam hac in parte morbos, quos cum viris communes habent, proficiscentes tamen à causis nuper dictis: quorum quidem suo loco meminero. B

Reliquæ verò fœminæ, quæ viro vtuntur, præter dictas affectiones, quas sæpissimè gustarunt, alias quasdam habent proprias & peculiares: nam quædam steriles existunt, aliæ licèt concipiant, frequenter abortiunt. Item aliæ etiam vtero gerentes aut sanguinem singulis mensibus fundunt, aut vomitibus infestantur creberrimis, aut cibum fastidiunt, aut alium à natura alienum appetunt & exequuntur, aut mille alijs accidentibus oppressæ conspiciuntur. Præterea dum fœtum statuto tempore in lucem edunt, aliæ cum grauissimis symptomatis, plereq; difficulter, quædam secundam sibi retinent. Item alijs accidit aut immodicus vteri fluxus aut diminutus, vel tormina & grauissimi cruciatus. Alijs verò lac superabũdat, plerisq; deficit. Nonnullis autem superfœtationes contingunt & falsæ impręgnationes: quibus omnibus & multis alijs hoc fœminarum genus passim corripitur. Quapropter horum omnium prouidentiam ediscere conuenit, vt cuiqué iuxta affectus, & accidentium naturam vtile & debitum auxilium dicare possimus initio sumpto à menstrua purgatione. C

De men-

De menstrua purgatione.

Cap. 4.

OEminarum affectus (non solùm eos, qui præter naturam sunt, sed eos etiam, qui naturales & ingeniti existunt) qui enarrare & docere studuerit, hoc sibi persuasum primò habeat, rem grauissimam, & quæ paucis, iisq; doctissimis conceditur, humeris suis imponere: ita vt rei difficultatem veritus & pertimescens Hipp. à Dijs exordiẽdum esse censuerit, & iuxta optimam rationem cõsuluerit principio lib. de Natura mulie. Atqui si quis rem diligentius mente euoluat, quantò magis nos decet, qui sacrosanctam Christi redemptoris nostri religionem, maximo Dei opt. max. beneficio & misericordia profitemur, ad Deum ipsum recurrere, & supplices in sancto Domini timore eius diuinum auxilium in quauis re implorare: præsertim cùm de me magnificè nihil sentiam.

B Ob id igitur diuina misericordia fauente, & beatissima Virgine Maria, & omnibus sanctis gloriosa intercessione adiuuantib⁹, rẽ quãq; aggrediar, etiãsi difficillima sit.

Ex fœminarum equidem officio constat, necessum esse (si conceptioni & formationi fœtus, materiam sunt præstaturæ) tantum in ipsis redundare sanguinis, quantum alendo fætui sufficiat naturæ. Et ob id sagacissima rerum omniũ magistra natura, temperamentum fœminis præstitit copioso sanguini gignendo idoneum: denegauit autem id, quod resolutioni erat aptum, præstatura eam temperiem maribus: ita vt quod ipsi plus sanguinis generare ex propria natura & caloris vbertate nati sunt, frequenti & maiori ipsius dispendio ex vitæ studio & innato calore persoluerent. Quocirca fœminæ copiosiore sanguine abundãt, quòd nec ex caloris vi, nec ex vitæ instituto par est generationi dispendium. Decebat sanè naturæ ministerium, fœminam esse lege hac efformatam, quippe quæ futura erat generationi fœtus sedes & seminis receptaculũ, ac materiæ fœtui efformãdo & alendo aptũ domiciliũ. Quamobrẽ rationi cõsonũ est, si plus quã sibi sanguinis erat cõfectura, aliquid eius superesse & redũdare, quod nisi pellat, necessum est in mille morbos procidat. Hinc autẽ decretũ est naturę melioris gratia, statutis quibusdã tẽporibus quod san-

C guinis superest, per vterũ innoxiè excernere: tũ vt ei loco (ad quẽ tẽpore cõceptus præstatura est eundẽ sanguinẽ) assuescat, tũ verò vt à superfluo per cõmodã regionẽ corpus vindicare possit. Quẽ sanè sanguinẽ hac lege & natura excretũ, mẽstrua lẽ medici & philosophi omnes nũcupare soliti sunt, principio tamẽ ab Hip. accepto, qui lib. 1. de mor. mulie. id expressè primus omniũ ꝓtulit, dicẽs. Sãguis mẽstruus exit interualli victimæ iugulatæ sanguini similis rubẽs. Cuius verbo vsus fuit etiã Arist. lib. 7. de Histo. animal. ca. 1. dicẽs. Fœminis etiã per id tẽpus exurgũt vbera, quod fratrare dicitur, & quę mẽstrua vocãtur, erũpũt, quòd sanguis quasi recẽs occisi animalis est. Quo loco etiã fœmellas adseruare iubet, & eisdẽ mẽses albos ꝓfluere refert. Neq; eàdẽ ratione credẽdũ est, viui paris omnib⁹ animalib⁹ mẽstrua succrescere, etiãsi id ab aliquibus insinuatũ videatur: nã ferè omnia animalia id materiæ, quod superuacuum est, aut in corporis alimentum vertunt, aut in corticem, squammam, aut pēnarum frequentiam, pillos vrinasue multas & crassas commutant. Obidquè (vt Aristo. refert lib. 6. de Histo. anim. cap. 20.) mulieribus inter fœminas, vberior euenit huiusmodi purgatio, equabus minor, & adhuc parcior vaccis; alijs autem ferè insensibiliter profluit; nulli quidem vt mulieri, vt

idem

idem autor refert eodem lib. cap. 18. Scribit quoq; Gal. de menstrua purgatione. A lib. de Venæ sectio. aduersus Era. hæc verba. Mulieres cunctas natura singulo mẽse euacuat, sanguine superfluo foras effuso. Et subdit docens quos præstet vsus huiusmodi superabũdans sanguis. Muliebre enim genus, vt quod domi ageret, neq; vehemẽtibus laboribus exercetur, aut sub claro sole viueret, ac ob vtraq; hæc multitudinem humorum coaceruat, ipsam euacuationem plenitudinis tanquam remedium naturale obtinere opus habebat. Et vnum istud naturæ quidem opus est, alterum verò purgatio post partum contingens existit, licet & fætura ipsa species sit euacuationis. Nam ex sanguine vteri cõceptus nutriri solet. Tum verò postquàm editus est fætus, generatio lactis in mammillis, vacuatio hæc quoq; est plenitudinis non parua. Indiderunt enim prisci illi medici huic vacuationis generi nomen nõ à propria substantia quidem, sed ab accidenti, nimirùm, quòd singulis mensibus eius excretionem natura moliatur, ita vt siue prẹter naturam, siue naturâ supprimatur minimè desinat menstruus sanguis dici. Ex his proculdubio arbitror haud obscurum esse qualis sit menstruorum ratio, & natura, & quale fuerit eius purgationis principium, & naturæ decretum in eadem excitanda. Verùm vt exactè perpendere posſimus (cognita simul quæ secundum naturam est uacuatione) qua via, quibusue modis menstrualis fluor præter naturam fieri posſit: operæpretium duxi, primùm, quo tempore profluere ex naturẹ lege teneatur; secundùm, qualis sit eius sanguinis substantia; tertium, tempus & rationem congestionis & expulsionis perihodicé; quartùm verò & vltimùm, qualis sit locus in quo aggregatur, & per quem secernitur, explicare. B

Tempus igitur huic purgationi idoneum præfinire vnum certum ac determinatum minimè potest: nam id profectò euariat fœminarum natura & educatio. Constat etenim quasdam esse inter fœminas, quibus & carnis mollities & meatuum laxitas tanta inest, vt mirum non sit, si ante duodecimum annum menses prorũpant. Item aliæ sunt hirsutæ, graciles, & pauco sanguine & carne præditæ, vt etiam post decimum quartum, aut quintum annum menses protrahant, præsertim si viarum angustia adiungatur. Item casta & pudica educatio, & à virorum consortio aliena remorari menses assolet, sicut lasciua & venereis imaginibus plena anteuertere. Nã id tempus natura huic purgationi dicauit, in quo fœminæ viri accessum & amant, & perferre citra damnum possunt. Ob id profectò Aristo. dixisse constat lib. 7. de Histo. ani. cap. 1. fœminis per id tẽpus exurgere vbera, quod fratare dicitur, & quæ menstrua vocantur erumpere. Et subdit. Sed menses tunc plurimi fiunt, cùm iam vbera ad duos digitos prominent, & vox eodem tempore puellarum mutatur in grauiorem. Et paucis interpositis subdit. Fit etiam vt per id tempus custodiri præcipuè debeant, maximè enim ad vsum rei venereẹ incitãtur, cùm hæc incipiunt. Deniq; prouida natura dum fœminarum corpus cognoscit conceptui esse idoneum, mox menstrua pellit, signum alioqui, quo fœminas viro esse aptas cognoscimus. Qua etiam ætate prodit Hippo. sanguinis ènaribus profusiones maribus, puellis verò menstruorum eruptiones contingere. Cui consimilem sententiam lib. 4. sermone. 4. cap. 4. Aëtium retulisse constat. Qua profectò ratione (licet vt ex Paulo cõstat lib. 3. cap. 60. plerisq; purgatio mensium contingat circa decimum quartum annum, paucis citiùs circa decimum tertium, aut duodecimum, non paucis autem tardius quatuordecim annis) constat vltra id, quod frequentiùs euenire solet, quibusdam anno vndecimo menses profluere: quas ob id censeo breuioris esse vitæ. C

tæ. Quòd si autoribus fides tribuenda sit, constat ex multorum testimonio, plures fœminas visas fuisse vtero gestare, dum tãtum nouem aut decem essent annorum: quibus liquet, etsi maiori ex parte decimo quarto, aut decimo quinto anno menses prorumpant, nullum esse illis præfinitum tempus. Nam quibusdam ætas maturiùs prouenit, vt quæ vndecim aut duodecim annorum spatio circunscribatur, aliis verò quindecim annorum curriculum non sufficere certum est. Quare optimè dictum esse Hippocrati censeo, ætatem ab ætate differre, & naturam à natura: quando quidem id tempus, quod vni est pueritia, alteri adolescentiam esse patet. Itaq; postquam abundantiorem sanguinem, quàm pro cuiusuis fœminæ corpore necessum est, natura procreauerit: menstrua moueri tunc incipiunt. Quæ proculdubio aliquando ex cocto perfectèq; consumato sanguine prorumpunt, nonunquam verò ex crudo & subalbido, præsertim in delicatioribus fœmellis, quæ potiùs purgamẽta vteri menses iamiam minantia, quam menstrua appellanda esse censeo. Cuius sanè excrementi meminit etiam Arist. li. 1. de Gen. ani. ca. 20. diuidens mẽstruã purgationem in albam & rubram, illam quidem fœmellis, hanc verò perfectis iam fœ-
B minis propriam. Nec satis certè est nosse, quo tempore menses fœminis prorumpãt, nisi nouerimus exactèq; qua ætatis parte desinant: nam hoc etiam maximi est momenti ad dignoscendos fœminarum affectus. Desinunt fœminarum plerisq; menstrua quadragesimo aut quadragesimo quinto anno: quem si præterierint, mirum non est, si sexagesimum attigerint. Licèt raro fœminas à quadragesimo quinto vlteriùs fœcundas esse contingat: raro principium & finis menstruationis, & emissionis seminis fœcundus esse potest. Quod ob id fecisse naturam censeo, quia fœtus procreandi & conficiendi calor in corporibus idoneus ampliùs reperiri nõ potest. Et qua ratione ante quatuordecimũ annum (quia caloris paucitas fœtui efformando impedimento est) fœminis menstrua non præbuit natura: eadẽ quoq; proculdubio supprimit senioribus iam factis. Id quod eleganti paraphrasi docuerat Hip. lib. 2. popu. par. 3. tex. 33. dicẽs. Donec osa solida fiunt mẽsiũ circuitus est; quæ ante hæc fiunt grabia sunt, laboribus octimestrium germana & primipararũ. Qua sententia recenset menstrua durare donec ossa durescant: hoc est, in senectute ac si ante hæc tempora subsideant & supprimantur. (sic ego interpretor sequẽtia
C verba) laboribus octimestrium & primipararum germana succrescũt accidentià. Tempus porrò durationis mensium, seu dies, quos purgatio ipsa occupat, perdiscere quoq; vtilissimum duximus: nam in hoc quidẽ plurium morborum rationem sitam esse comperio. Quod apertè docet Aristo. lib. 7. de Histo. anim. cap. 2. & 3. asserens, quibusdam breui tempore, hoc est, biduò vel triduò profluere. Quod fœlicius existimat esse, quàm si diutiùs purgatio protrahatur: nam aliquibus sex, septimue dierum spatium occupare solet. Quæ verò ab his deficit purgatio, aut eandẽ excedit, morbosa est: nam fœminæ maiori sanguinis copia luxuriantes, ad quinq;, septemue dies protrahunt purgationem. Quæ autem sanguinem crassum, copiosumq; habens, & venas exiles, adhuc ad plures. Quod proprio cap. latiùs sum probaturus. Atq; hæc de temporibus purgationis dixisse sit satis.

Institutum secundò fuit disserere qualis sit natura & conditio sanguinis, quem ad menstruam purgationem in fœminis colligit singulis mensibus natura. De qua re veteres & neoterici varia protulerunt: quorum multi existimarunt, menstruum sanguinem, omnino perniciosa & inimica substantia constare. Qui in suæ opinionis confirmationem frequens experimentum adducunt, quo facilè probari potest, fœ-

C minas

minas & tempore menstruationis ab agitatione fœdissimi sanguinis, & dum mēstrua supprimuntur, grauissima pati accidentia & varia. Quod rationi putant esse consonum, ex vitio sanguinis illius præter naturæ institutum retenti. Quibus etiā astipulatur Plin. qui lib. 28. cap. 7. mille monstra contingere ex menstrua purgatione profitetur: tantum deniq; deterrimam esse menstruorum substantiam docet vt dum prorumpunt, maris concubitum pernitiosum efficiāt, segetes marcore perdant vermiculos, erucas, scarabæos, & alia noxia animalcula interficiant. Apes item fugari, tenellas plantas ex toto deuastari, ac flores quoq; arescere menstruantis fœminæ contactu fatetur. Item lina, cùm coquuntur nigrescere, accidereq; innumera alia mala, quæ lib. 7. cap. 15. idem autor refert. Mustum etiam ex fœminæ menstruantis adhæsu acescit, steriles fiunt tactu fruges, fructus arborum ocyssimè decidunt, exuruntur hortorum plantæ, moriuntur inserta, hebetatur etiam speculorum fulgor, & eboris nitor, æs quoq; & ferrum rubigine protinus corripiuntur. Sed quid opus est multis, quādoquidem ipsasmet fœminas, à quibus is sanguis profluit, innumeris & grauissimis malis frequenter corripi videmus. Quibus veluti firmissimo argumento probari potest quantum veneni obtineat huiusmodi purgatio. Quod etiam probatum reperies ex Columela lib. 11. Rei rusticæ cap. 3. ex Solino quoq; in Polyhistore capi. 4. &. Aeliano lib. Historiæ animalium, capi. 8. quo loco de campe vermiculo loquitur. Et autor ille Geoponicon lib. 10. cap. 77. autoritate Democriti: atq; iterum lib. 12. cap. 20. autoritate doctissimorum medicorum. Illud tantum dixerim, quod ex legibus Zabrorum, mulier, cui menses fluxerūt, præcipiebatur sola domi manere, cremabanturq; loca, in quibus pedem suum posuerat: neq; is tantùm pollutus erat, qui cum ea loquebatur, sed si ventus ex ea super mundum quempiam transijset, is quoq; polluebatur: quod etiam ex Moses Aegyptij decreto testatum reperio. Plures item sunt inter peritissimos medicos, qui licet non negent, aliquando mestruam purgationem esse pernitiosam, cū hoc tamen asserunt, multorum morborum remedium eidem inesse sanguini. Referunt nanq; podagras, strumas, & parotidas, panos, sacros ignes, furunculos tractatu menstruantium mulierum liniri: sicut ex gestatione portiunculæ vestis ita infectæ, tertianas, quartanasue febres curari: comitiales etiam morbos ac rabientes sanare illitu. Vitiosum quoq; sensisse Aristo. multò antè, constat lib. 3. de Histo. animal. cap. 19. referens eum, qui statis circuitibus profunditur, genus esse quoddam sanguinis vitiatum, & quasi ægrotans: est enim repurgatum à puriore sanguine naturæ beneficio, præsertim decrescente aut silente luna secretum. Ob idq; decretum est medicis, menstruo suppresso tot mala fœminis succrescere necessum esse. Cui sententiæ astipulatur Gal. lib. de Tumo. præter naturam verbis expressissimis. Medicorum tamen maior pars existimat, sanguinem mestruum esse quantitate solum & copia vitiosum. Cuius sententiæ Gal. fuisse creditur. Ac si quis etiam Hippocra. legat libr. 1. de Morbis mulierum reperiet, menstruum sanguinem his verbis depingere. Sanguis menstruus exit interuallis, victimæ iugulatæ sanguini similis, rubens. Ego autem multis rationibus asserere cogor, sanguinem menstruum esse ex propria natura partem sanguinis puriorem ea, quam fœminarum alitioni seiungit ipsa, aut saltem ei æqualem. Nam quemadmodum alterum nostræ generationis principium, semen nimirum, ex reliquijs vltimi & optimi alimenti ipsa eligit & adseruat: ita profectò oportebat, alterum, nimirum sanguinem

A guinem mestruum, purissimum quoq; seligere. Ratio etenim euidens id conuincit, si quidem fœtus in vtero, & iam editi infantes certo quodam vitę spatio eò plus caloris innati & purissimi, ac humidi substantifici, & laudabilioris substantiæ habent, quo magis principijs generationis proximi sunt. Si igitur hoc verum est, vt Hipp. & Gal. ac omnium medicorum decreto euidenter constat: rationi consonum videtur, nostræ generationis principia, pura, syncera, laudabiliora, & optimæ substantiæ esse. Nequit enim quod imperfectioris naturæ est, materiam præstare perfectiori. At generationis principia, constat esse semen & sanguinem mestruum; ergo esse naturæ perfectissimæ credibile erit. Præterea ob id decreuit natura prouida lac ex menstruali sanguine conficere, vt simile esset alimentum fœtus principijs, quibus constat. Quapropter fœminis lactantibus denegauit menstruam purgationē, vt fœtui idoneum subesset alimentum: sed lac esse purissimam substantiam, & ex simili factam inficiabitur nemo. Quod his verbis probauerat Gale. lib. de Venæsectione aduersus Erasistr. vna siquidem & lactis & menstruorum substantia est, amborumq; (vt quispiam dixerit) riuorum fontes communes venæ sunt. Quod profe

B ctò euidenter constabit, si fœtum crassiore alimento alas: nam protinus marcescere aut deteriùs se habere comperies. Itaq; si euidenti & quotidiana demonstratione constat, infantes puerulos præstantioris, laudabiliorisq; substantiæ & caloris, quā matris substantia sit, oriri: cur etiam credibile non erit, alimentum intra vterum sumpsisse ex purioris sanguinis parte. Sed eadem est substantia & natura illius alimenti, ac menstrui sanguinis, ergo perfectissimam esse, rationi consonum videtur. Nec valet in contrarium adducta ratio de malis, quæ ex menstrua purgatione fœminis ipsis & plerisq; alijs rebus accidere videntur. Nam si quis rem diligentiùs & penitiùs consideret, ob id profectò maiorem in sanguine menstruo perfectionē arguet. Ratio huius rei est, quia predicta accidentia ex menstrui sanguinis natura succrescere credendum non est, sed ex concepta putredine: quia quò res aliqua purioris & perfectoris est naturæ & substantiæ, eò, dum putrescit & corrūpitur, grauiorem concipit putredinē & maius vitium. Quod in semine corrupto in eisdē fœminis haud rarò solet accidere. Præterquam quòd id euidenter constat in corporibus hominum, & aliorum animantiū, dum corrumpuntur: nam quò perfectior est

C hominis natura, eò grauiùs putrescit, & fœtore ac vitio ingēti conspurcatur. Quod etiam latiùs probabo ca. de Hystericis affectibus. Itaq; vitiosum esse sanguinē menstruum, & veluti veneni naturam sapere, aliunde prouenire non potest, quàm ex præstantia & puritate sanguinis; quem, cum primum à natura separatur, corrumpi necesse est. Nā cum subitò & affatim neq; separari à reliquo sanguine, neq; excerni possit; sed paulatim & sensim in vteri venis ad statutū à natura terminum cōgregetur: fit facilè, vt ibidem per integrum mēsis spatiū citra corruptionē esse non possit. Tenuissimam nanq; & syncerissimam substātiam facilimè alterari erat opus, ita ut quod indies aggregatur, indies quoq; vitiū contrahat; ac dum menstruationis tempore prorumpit, vitiosum quoq; fiat; & accidentia, quæ retulimus, mille modis pariat. Nec ob id profectò credendum est huiusmodi sanguinem semper, & in omnibus vitiari, sed in ijs tantùm, in quibus diu immoratur, & improbè expurgari contingit. Plus enim afficitur dum vna die vltra mensem fœminæ statum, retinetur, quàm toto mensis tempore: quippe à natura in vasis vteri & regulari & adseruari aliquo modo coniectandum est. Sic profectò neq; omnes fœminæ, etiam si

menstruantes sint, segetes vrunt, neq; vermiculos interficiunt, aut speculum frangunt vel maculant: sed hæc mala eæ solùm fœminæ faciunt, quibus aut improsperè procedunt menses, aut deterrimum inest temperamentum, vel morbus aliquis, in quibus sanè venenum fieri & sibi & alijs mirum nō est. In reliquis verò purus & integer sanguis in vteri vasis adseruatur ad prægnationis tempus, si fortè acciderit prægnantes fieri. Qua proculdubio ratione constat fœminas maiori ex parte concipere mox purgatione prægressa: nam sanguis, qui ante purgationem in vtero colligitur præter quam quod genituram vitiat, ineptissimus quidem est, vt alimentū possit fœtui præstare, aut fœtum reddit imbecillum & morbis obnoxium. Quocirca mox à purgatione ex sanguine denuò collecto, antequàm vitium contrahat, fœminas concipere vt plurimum contingit. Nec ex eo putandum est alterius esse naturæ sanguinem menstruum, & alterius eum, quo fœtus alitur, vt Fernelius albitratus est: nam vtrumq; eiusdem esse sortis, facilè probari potest. Primò, quia per easdē ferè vias natura in vterum transmittit sanguinē menstruum, per quas fœtui alimentum subministrat. Quo fit vt credendum non sit alium sanguinem transmittere ad purgationem, & alium ad alitionem. Præterquàm quòd huic vsui excogitauit natura, in fœminis maiorem fabrefacere sanguinis copiam, nimirum, vt superesset fœtui conueniens alimentum, quem sanguinem dum vsui necessarius non est singulis mensibus natura expellit. Ex quo rationi videtur consonum eiusdem esse conditionis, licet vitio ob moram contracto dissideant. Secundò, quia non est veritati consonum, quod natura vnius finis gratia præparat, esse diuersæ naturæ & rationis. Si igitur & menstrualem sanguinem, cōceptui (si forte accidat) parat; & eū, qui ad fætus alimoniam in vtero iam colligit, vnius finis gratia in eum locum mittit: credibile esse videtur non differre conditione & natura. Tertiò id etiam confirmatur, quia lac & sanguinem menstruum eiusdem esse sortis & naturæ scimus, & correspondentiam ad inuicem habere; ergo vtrunq; esse alimenti materiam erit verum, atq; ex consequenti eiusdem rationis & naturæ. Argumēto quoque est, neq; prægnantes, neque lactantes menstrua purgatione fœdari; quia in vtrisq; conuertitur in fœtus alimentum: vnde constabit eiusdem esse naturæ. Sed expendāt quoq; alterius opinionis fautores, menstruam purgationem non posse sola quantitate peccare, sed qualitate etiam & vitio maximo: idq; ob rationes à me adductas. Censeo tamen illud verbum, sola quantitate peccare (quod aliquando Gal. refert) non esse intelligendum de eo sanguine, qui singulis mensibus per vterum excernitur, quippe eum vitiari mille rationes & argumenta probant, sed de ea sanguinis portione, quam natura singulis diebus ab vniuerso sanguine separat, vt paulatim in vtero collecta menstrualem efficiat purgationem. Qui porrò sanguis nullo vitio conspurcatus, sed sola copia exuberans in vterum à natura transmittitur, fœtui alimentum futurus, aut in ijs, quæ vtero non gerunt, sanguis menstruus. Itaq; sanguis, quem natura ad vterum transmittit, ex propria conditione purus est, laudabilis, sola copia exuberans: is verò, qui singulis mensibus per vterum excernitur, ob moram, quam ibidem contrahit, & ob tenuitatem & puritatem substantiæ ocyssimè vitiatus qualitate & copia alienus prodit adhuc in fœminis optimè temperatis.

Tertium propositum fuit docere, quæ fuerit potissima causa periodicationis huius menstrui sanguinis in mulieribus. Menstruam purgationē ideo apellari hāc euacuationem opinior, quòd frequentiùs singulis mensibus fluat. Sunt etiam qui flores

A flores eandem purgationem vocant, quia antecedit fructum fœtus in vtero gestaturi, sicut flos in arboribus fructum præcedit. Multi rursus appellarunt tempora, eò quòd statis temporibus prodeant. Qualis verò fuerit ratio huius periodicationis ordinisq;, non satis apertũ est, propterea quòd autores non constant in vnica eàdemq; sẽtẽtia: neq; certè (si verum fateri velim) lex vna, neq; vna ratio signari potest, quæ naturam cogat statuto tempore id moliri. Nam etsi quam legem semel statuerit natura ipsa, peruertit nunquam nisi alterata aut mutata: cum hoc tamen, licèt in fœminis decretum sit naturam semper in vterum certam quandam purissimi sanguinis portionem transfundere, neq; viæ sunt æquali semper modo expeditæ, neq; rursus sanguis ipse, qui colligitur, eiusdem naturæ est, neq; in eadẽ copia, vt statuto tempore fluere teneatur. Quapropter etiamsi natura semper sanguinẽ congreget: non tamen ob viarum & sanguinis vicium, menstrualem legem semper seruare potest. Vnde constat frequentius singulis mensibus hunc sanguinem profluere; aliquando, tertio quoq; mense; & in alijs alia seruata varietate pro indiuiduæ conditionis ratione. Ex quo, illud Aristo. lib. 7. de Histo. ani. cap. 2. figmẽ-
B tum esse censeo, videlicet, ob id sexum fœmineum esse lunæ tributum, quòd ipsa crescente, huiusmodi sanguis in eis colligitur, & decrescente imminuitur, & purgatur: nam id aliter fieri euidenter comperimus: nã si verum esset, omibus fœminis eodem ferè tempore menses prorumperent, luna nimirùm decrescente. Ego autem hac in re arbitror legem esse naturæ impositam, vt semper sanguinem illum in vtero adseruet, donec ex onere aut alio irritamento ipsa ad expulsionem gliscat. Verùm quoniam id, quod quotidie accrescit, neq; eiusdem est naturæ & rationis, nequè viæ semper æqualiter expeditæ existunt: ideo mirum non est, si præter legem naturæ inditam, citra ordinem cõnetur ipsa illum sanguinem expellere; & aliquando anteuertat, aut remoretur, ob ea, quæ sanguini inesse diximus vitia. Nam tenuior aliquando est, nõnunquam crassior, sæpe syncerus, sæpijssimè alijs humoribus permixtus, ita vt iuxta rationem consortij aliorum humorum menstrualis sanguis tempus lege naturæ statutum euertat. Argumento quoquè est, menstruam purgationem non semper æquali tempore in omnibus fœminis durare: quippe inæqua-
C le est durationis tempus, prout fœminę habitus, rarior, dẽsiorué fuerit, aut sanguis crassior, vel aquosior, vt latiùs paulò inferiùs docebo.

Quartum verò & vltimum propositum est monstrare per quas vias sanguis in vterum dilabatur, & per quas etiam ab eò prorumpere soleat: nam multis profluere modis, viris doctis & peritis compertum esse censeo. Dubitatum hac in re est, an sanguinis menstrui separatio ac disiunctio à reliqua ipsius sanguinis copia sit lunæ tribuenda. Cui diximus, vniuersam huius rei rationem pendere ex naturæ lege & instituto, quæ vsum propagandæ speciei non ignorans sanguinem separat optimũ, idq; perpetua diligentia curat, quem per venam cauam descendentem peculiaribus eiusdem ramis huic operi dicatis, in diuersas vteri partes transmittit. Nam partim ad vteri collum seu ceruicem, partim ad ipsius corpus & capacitatem: in quorũ partium venis immoratur, donec tempus purgationi aptum instet, aut fœtui gignẽdo alimentum præstari posit. In quo sanè opere silentio prætermittere nolui, vterum nullam edere peculiarem actionem, sed vsum tantummodo susceptioni commodum præstare: non enim trahit menstruum sanguinem, cùm ab eò alimoniam suscipere non posit: ob idquè natura semper illuc transmittere sedula diligentia

curat. Neque oportebat vterum trahere, ne, quod sanguinis fœminæ esset vtile & necessarium, etiam alliceret: sat enim est quòd huiusmodi menstruum sanguinem natura ipsa ex abundantia vtero aut fœtui largiatur. Quod sanè opus trahenti potentiæ committi, erat periculosum: sed abundantiæ & vbertati totum negotium reseruauit, vt natura nimia copia luxurians quod superest tantùm transmittat; parsimonia verò affecta, sui gratia id totum adseruet. Ex quibus euidenter constat, sanguinē in vtero non colligi, vi facultatis tractoriæ, sed natura quod inūdat trāsmittēte: alioqui neq; conueniēs neq; ad tēpus expulsio fieret. Verùm si quis dixerit, vterum in grauidis fœtus alendi gratia sanguinem allicere: intelligat velim, tractionem illam non esse vteri munus, sed fœtus. Nam quandocunquè ex orificijs, quæ vteri acetabula dicuntur, seu venarum ora, semen vtero conceptū attigerit; statim alimentum per eadem ad se trahit. Vt apertè Gal. docet libr. de Semine cap. 4. &. 7. Dilabiturquè sanguis in vteri cauitatem, vt singulis mensibus expurgari posit, per varios & diuersos canales in diuersis ipsius vteri partibus disitos. Nam ex caua vena descendente, quæ in venarum innumeras propagines dissecatur, duplices in vterum conductus inseruntur; quidam, ex vltimis eius diuisionibus, ex quibus & vesica & rectum intestinum & partes his vicinæ alimentum suscepiant. Qui postea in ipsius vteri ceruicem seu collum, in parte nimirum eius interiori desinunt, sanguinemquè menstruum in virginibus ac prægnantibus fœminis profundunt: etiamsi alijs quoquè per easdem partes prorumpere posit: Nam cùm vtrisquè vteri os clausum summopere sit, aliunde menstruam purgationem prouenire rarò contingit. Quidam præterea ex altiori venæ cauæ trunco proueniunt venarum ductus, qui in vteri corpus inserti, in eius cauitatem desinunt, præstaturi fœtui alimentum, & fœminis ferê omnibus sanguinem menstruum. Ex ramo nanquê illo venæ cauæ, quæ deorsum perreptat, vt testibus, vesicæ, vtero, & plerisquê vicinarum partium alimentum impartiatur, duæ disseminantur propagines: quarum alteram Siluius epigastriam appellat: quæ rursus sursum ascendit, & alteri, quæ in mammas inseritur, occurrit: altera verò propago ceruici vuluæ inseritur. Qua deductione constat consensus vteri cum mammis. Quamuis aliter, iudicio nostro, intelligenda sit huiusmodi venarum communio. vt alibi exposuimus. Ab hac igitur posteriori propagine interdum fluit crassior sanguis, non aliter quâm per hæmorrhoïdes. Qua de causa multi, eam purgationem, quæ per has venas fit, ad vteri hæmorrhoïdes referunt; alij verô, ad veram menstrui sanguinis purgationem; per quas virgines & grauidas purgari aliquando contingit: Quod in grauidis necessarium videtur ob arctissimam illam colli vteri astrictionem, fœtus continendi gratia, á natura instructam. Ex quo profecto naturæ artificio euidenter constat; non protinus abortire grauidas, quibus ex vtero gestationis tempore sanguis prosilit: nam si ab exterioribus (quas primo loco retulimus) prodeat, innoxiè frequenter profluit; si verò ex interioribus. vt quæ & fœtui adhærent, & illi alimentum præstant (etsi non omnes, sed quæ in lateribus vteri sunt, vt optimè aduertit Vesalius) rarò fœtus statuto tempore in lucem editur. Est itaq; verò similius in ijs, quibus sanguis fluit, & non abortiunt, sanguinem per vteri ceruicis vasa excerni potiùs, quàm per acetabula dicta, hoc est, per ora venarum, quæ in vteri cauitatem desinunt: per quæ sanè & alimentum trahitur, & fœtus inuolucra fiunt. Quod Gal. lib. 1. de Semine cap. 6. rectè explicuit, docens. statim inuolucra fieri, solasq; eas partes superesse

A esse perforatas, per quas sanguis & spiritus à venis, arterijsq; maternis transmissio fieri posit: ob idq; profecto indubitatum est aborsus præsangium, dum ab his venis sanguis prorumpit. Cuius contrarium euenisse millies constat in ijs, in quibus menses toto ferè gestationis tempore fluunt: quia menses veri non erumpũt, sed à fœtu in vterum trahuntur. Sanguis tamen per ceruicis venas innoxiè, dum redundat, excernitur. Vt optimè etiam aduertit Moses Aegyptius particula. 16. 19. quod etiam, sanguine fluente ex aliquibus interiorum (ex eis nimirum, venis quæ in vtero vacuæ & immunes à fœtus ministerio supersunt) fœminæ non semper abortiant, verissimum est: sicut in eisdem menses quoq; diu per eas partes profluere. Vt suo loco latiùs probabo. At virginibus conueniebat non expurgari per vteri interiores venas: periclitarentur enim ex concreto sanguine non penetrãte hymenẽ membranam intra vteri sinus disrumpi vel grauissima accidentia, vel mortem perpeti. Quo circa raró accidit non purgari virgines per vteri ceruicis venas. Quam differentiam, eiusquê rationem pauló inferiùs latiùs sum probaturus.

B

Prætereo consultò hac in parte longiùs disputare ac docere menstruæ purgationis mensuram: nam vanum esse omnino existimo, incertam esse coniecturam, quæ illi regulam & mensuram certam asignare velit, cùm differat corpus à corpore & natura à natura: sicut & inter se vitæ institutiones, tam eæ, quæ ad victus modum; quàm quæ ad exercitia pertinent. Quam obrem purgationis quantitatem cuiquê proficuam ex conferentia & tolerantia potiùs metiri oportet, quàm omnibus & singulis aliquam communem & propriam præscribere. Quanquam non latet me Hipp. depinxisse lib. 1. de Morb. mul. moderati menstrui quantitatem; Inquit enim. Moderati verò sunt menses prodeuntes in omni muliere, si sana sit, vt duarum heminarum Atticarum mensura secedant, aut pauló plures, vel pauciores, atq; hæc aut duos aut tres dies. Verùm vt constet meæ sententiæ veritas quoad incertitudinem mensuræ, subdit paulò inferiús. Longius autem tempus aut breuius, morbosum & sterile est. Coniectare porró oportet, mulieris corpus

C inspiciendo, & interrogare collatione facta ad priora, an semper morbosa viuat, ant non. Si enim plures, paucioresue dies, quàm solent, prodeant, aut ipsi plures aut pauciores fuerint, morbosi sunt, nisi natura ipsa morbosa & sterilis fuerit. Si verò hoc fuerit, & ad salubriorem statum trasmutetur, melius est. Quibus verbis constare arbitror, ad certitudinem quantitatis, antiquam consuetudinem & propriam cuiusq; naturam considerandas potiùs esse, quam menstruorum copiam.

(:)

De fæ-

A

¶ De fœminis, quibus menses nunquam fluxerunt. Cap. 5.

NOn paucæ inter fœminas sunt, quibus (etiam si iã cõsenuerint) mẽses tamen fluxere nunquam: quarum nonnullæ visæ sunt concipere; aliæ verò steriles omnino permanere. Verùm, modò hoc, modò illud accidat, quasdam ex eis conspicimus prospera & inculpata valetudine frui, plurimas verò mille affectionibus premi; omnes tamen, ablatam ex toto obtinere vteri actionem, quaten⁹ ipse dicatus est his excrementis excernendis. Expendere autem seorsum vnum quodq; horum membrorum, causasq; ad vnguem exequi: vtile & multis vsibus necessarium fore duxi. Primo igitur loco subeat in examen, quî fieri possit fœminã non menstruantem nõ cõcipere. Cuius dubitationis ratio in prõptu est: nam si menstruæ purgationis potissima causa in fœtus vsum & gratiam à natura dirigitur, constat, dum deficit, conceptum fieri non posse, quoniam caret natura, ea sanguinis redundantia, qua præstatura est fœtui alimentum. Cui dubitationi respondemus in medium adducta Aristo. sententia. 7. de Histo. animal. ca. 2. quæ se habet in hunc modum. Nonnullæ etiam dum pro fluũt mẽses, concipiunt, posteà concipere nequeunt, quibus vulua statim à purgatione comprimitur. Et postmodum inquit, Conceptus mulieribus à profluuio menstruorum sua natura contingit, & quæ his carent, steriles magna ex parte consistunt. Verùm fieri potest, vt aliquæ etiã sine eorũ affluuio concipiant, videlicet, quibus tantũ humoris colligitur, quantũ ijs, quæ purgãtur, restare solet post purgationẽ: quanquã non tãta copia est, vt foras possit effluere. Alibi etiã hoc idẽ asserit, dicens. Impossibile est concipere sine menstruorum excremento, quod aut redundans foras profluxerit, aut intus satis sit. Ex quibus locis constat quàm difficile sit credere fœminam vtero posse gerere menstruis carentem: licet aliquando contingat. Sed, vt clarior doctrina euadat, dicimus etiam menstruorum defectum duobus modis posse considerari, vno quidem, dum fœmina natu grandior facta, omnino mensibus caret: quã proculdubio concipere contingit raro, etiam si tantum sanguinis eidem insit, quantum alijs, quæ concipiunt, post menstruam purgationem superest: eò quòd natura non solum ad fœturam progignendam prærequirat sufficientem in fœmineo corpore sanguinis copiam, sed etiam exposcat eiusdem debitam quantitatem in vteri vasculis, requiratq; ora vasorum, quæ in ipsum vterum degenerant, patentia, vt ab eisdem instillet id sanguinis in vterum, quod inuolucris eformandis sufficiat, ac etiam peruia & libera via ad alimenti delationem. Quibus omnibus, quæ proficua & necessaria sunt fœtus formationi, carere huiusmodi fœminas necesse est: præterquam quòd raro contrarium accidere constat, & Galeni principijs non videtur admodum consonum. Secundo modo fœminam menstruis carere, & posse concipere existimamus, dum ante debitum menstruationis tempus viro concumbit. Quod aliquando contingere vidimus. Nam etsi semel natura mestruum sanguinem in mense excernat, sæpius tamen ac diu eundem in vtero & venis ei proximis congregat, ita vt mirum non sit, si ante tempus menstruis dicatum, fœmina ex adseruato huic vsui sanguine concipere possit. Omitto breuitati consulens plures fœminas, quas dum nouem, decem, vndecim, duodecimúe essent annorum conce

B

C

A concepisse menstruis non dum incipientibus, viris doctis & grauissimis compertũ esse video. Quod profecto haud innoxiè fuisse factum credendum est: nam statutum habet natura huic ministerio tempus, quod quæ anteuertit, non citra damnũ faciet. Quando quidem menstruorum profusio, certissimum & euidens signũ est, fœminam esse viro maturam. Vt ex Gal. apertissimè constat lib. de dissectione vuluæ; qua parte ex intempestiuo viri accessu sterilitatem & varia mala sucrescere docet: etiamsi, vt dictum est, aliquando huiusmodi fœminas concepisse visum sit.

Secundô diligenter expendisse portet quæ sit potissima causa, propter quã plures fœminas innoxiè viuere citra menstruorum affluxum conspiciamus. Cuius difficultatis gratia credendum est, duplicem esse in genere defectus menstruorum causam: alteram toti corpori communem, alteram verò soli vtero peculiarem. Illa quidem ijs fœminis, quæ inculpatè degunt, propria est; hæc autem ijs, quæ laboriosè viuunt, peculiaris. Prima sané est naturalis totius corporis temperies & substantia, partiumq; omnium configuratio. Quæ omnia cùm alicui fœminæ insunt æqualia, B ita vt cuiq; membro pro dignitate & natura, habito respectu ad totum corpus, insit ea configuratio, substantia, & temperies, quæ cum alijs membris conueniat iuxta corporis, cuius sunt partes, naturam & conditionẽ: necessum profectô erit quod uis membrum trahere, conficere, & expellere quod sibi proficuum fore noscit. Ex quo infertur, fœminas huiusmodi habitu præditas superabundãte hoc sanguine exnatiua sorte carere, præsertim si solidæ sint carnis, exercitio deditæ, & calore abundantiores; quas viragines nuncupare, haud ab re fuerit. Atq; cùm ex communi corporis tẽperie, & cuiusq; mẽbri propria constet parũ aut nihil in corpore redundare, idq; facilè per insensilẽ halitũ vi caloris digeri, & vterum etiam robusta constare natura, ita vt nihil superflui admittat: fit quidem facilè, vt cùm neq; corpus transmittat, neq; vterus susceptet, fœminas mẽstruis carentes innoxiè viuere cõspiciamus, etiamsi quibusdam senectute adueniente visum sit, articulares affectus & paraplexias, aliaq; accidentia euenisse. Quôdsi compositio hæc & temperies fœminæ cui inest, optima sit & sana: cum hoc tamen sexui & speciei morbosa & præter naturæ C institutum existit: & ob id, vt cunq; menses non fluant, morbosum esse existimo. Quibus accedunt hæ fœminæ, quas Aëtius recenset lib. 4. cap. 51. Refert enim pingues á natura fœminas magis esse reliquis exangues, minimasq; obtinere venulas: quò fit, vt sanguinis nihil supersit præterquam, quôd si quid eius abundet, ocyssimè in pinguedinem concrescit. Inquit enim idem autor. Quo modo ergo purgabuntur quæ neq; sanguinem neq; venas amplas habent. Annumerat etiam graciles fœminas, in quibus nihil penitus abundat ob gracilitatem, quę ex diuturno affectu cõtracta nihil superflui habet. Quod intelligendum est de gracilitate, quæ ex morbo facta, connaturalis reddita est: nam aliter mẽstrua solùm ad tempus supprimit, non semper. Secunda verò causa, quam soli vtero conuenire diximus, ob id morbosa est, quia etiamsi naturalis sit, dissidet tamen multùm ob eam vturus ab alijs corporis partibus temperie, conformatione, aut situ: ita vt licèt corpus sanguine menstruali abundet, vterus tamen ex natura improbè constitutus suscipere ipsum aut expurgare nequeat. Accidit enim frequenter vterum ex natiua constitutione ea tẽperie aut figura vel situ esse efformatum, vt officio proprio vti minimè valeat: quò fit, vt redundans ille humor multarum calamitatum autor existat. Neq; huic damno obstat vitium esse naturale, nam ex eô id mali etiam præstat, nimirum vt curari

mè poſsit. Eſt profectò hæc differentia iter vitia naturalia toti corpori communia, & eâ, quę alicui parti propria exiſtunt, quòd illa ſalubritatem impedire minimè poſ ſunt, hæc verò nequeunt niſi inſalubria exiſtere. Exemplo eſt corpus proportionale infra mediocre paruum, aut ſupra id magnum: nam neutrum dum proportio inter omnia membra adſeruatur, erit morboſum, aut deforme, etiamſi paruũ aut magnum ſit. At verò corpus quoduis, cui aliquod membrum magnitudine aut paruitate ab alijs, nulla ſeruata proportionis lege, diſsideat, morboſum cenſeri iure optimo debet, licèt cætera membra innoxia ſint: crus enim alterum, quod alterum excedit, brachium, aut oculũ, actionibus officere eſt neceſſum. Sic vterus (etiamſi ex natiua conſtitutione id vitium cõtrahat) dum diſpari temperie ab eâ, quæ pro corporis ratione illi erat proficua, afficitur, aut figura immoderatione ve à reliquo corpore diſsidet, menſtruorum morboſam retentionem ac periculoſiſsimam procul dubio efficit, Atq; hi ſunt modi, quibus diſpari ſorte fœminę menſtruis carentes afficiuntur. A

Cauſæ

Eſt igitur morboſæ menſtruorum priuationis cauſa multiplex (vt dictum eſt) cuius contemplationem præmittere oportet, ſi recta medendi ratione vti velimus. Prima eſt vteri temperies nimis calida, quæ ſuperaſſatum ibidem ſanguinem, ineptum fluxui reddit: quem eàdem in parte immorantem in vteri ſcirrhum, cancrum, aut alios tumores præter naturam degenerare haud rarò conſpicimus. Deinde cùm vterus plus ſanguinis ſuſceptare nequeat, fit facilè, vt per vniuerſum corporis habitũ inũdet, ac vitioſus factus in varios affectus degeneret iuxta corporis apparatum, & natiuam conditionẽ: quippe in aliquibus degenerat in cutis fœditates, in alijs in grauiſsimos articulorum dolores, pleriſq; autem in varias & multigenas epilepſiæ ſpecies, quibuſdam verò in grauiſsimos capitis dolores, aut vitium aliquod cordi aut ventriculo infenſum. Proficiſcitur quidem hoc intemperamentum aliquando ex natiua conditione, nonnunquam verò ex grauiſsimo aliquo morbo, quem fœmina in pueritia perpeſſa fuerit. Quod quidẽ malũ alijs ex ſiccitate euenit, alijs quidẽ ex praua vteri figura, vt inferiùs latius ſum monſtraturus. B

Signum.

Dignoſcitur autem cauſa hęc ex frequentiſsimis & grauiſsimis vteri doloribus, quales feruidus ſanguis aliquo loco incluſus efficere ſolet, ex totius vẽtris ardore, ex purgamẽtis vteri, quę ſimillima ſunt colliquationi rubræ, fœtidę, item ex ſubſtãtia acris & erodentis humoris: quibus frequenter vteri os & pudenda exulcerari contingit. Quippe in his fœminis nõ ex toto vterus clauditur, vt nihil percolari poſ ſit: ſed citra ordinem & menſtruam periodum huiuſmodi purgamenta non quidẽ innoxię exeunt. Dignoſcitur id etiam ex partium genitalium ardore, aut ſquallore, & gracilitate, ac veluti tenſione & duritie. Quibus item partibus ineſt pilorum craſſorum & nigrorum maxima copia: nec non & grauis odor veluti carnis aduſtę. Quod profectò vitium frequentiſsimè in cancrum degenerat, & in maligna ipſius vteri vlcera. C

Curatio.

Curandi verò methodus & ratio, duplex eſt, altera, quæ vterum præcaueat ab his malis: nã cùm iã dictorũ aliquod præeſt, peculiarẽ requirit curandi rationẽ, quã reperies proprio cap. lib. ſequenti de Vteri affectionibus: altera rurſus quæ ſuperabundantem ſanguinẽ minuat, & in vtero iã contentũ ſenſim & leniter diſcutiat & attẽ-

A attẽperet, quã præmittere in hac curatione necessum esse censeo. Victus primò huiusmodi fœminis is optimus erit, qui frigidus cùm sit, parcus etiã, aut saltẽ quantitate modicus existat: hoc quidẽ vt auarior facta vniuersi corporis natura, minus aut nihil in vterum transmittat: illud verô vt & sanguis frigidior factus vstioni sit ineptior, & sensim ac paulatim vteri temperiẽ mutare possit. Ob id pullorũ carnibus, arietis, aut vituli vti est opus, & ex oleribus quæ frigida sunt admiscere, & eisdem seorsum vti ac malis granatis, arãtijs, & quæ cõsimilis fuerint naturæ. Bibant aquã radicibus scorchionerę, aut ordeo, aut saccaro decoctã. Somnus sit aut moderatus, aut moderato paulò breuior: Exercitium sit partium tantùm superiorũ, quale fœminis vitam agentibus sedẽtariam propriũ est. Irã & animi perturbationes arceãt, & frequentem deambulationem. Locus habitationis sit temperatus, aut temperato frigidior, irroratus semper frigidis aspergínibus & olfatui gratis.

Verùm licẽt in huiusmodi fœminis rarò aut nunquã menstrua mouere tentandũ sit, saltẽ medicamẽtis id valentibus, ne maior fiat aut sanguinis ad vterũ attractio, aut efferuescẽtia & vstio: erũt tamẽ huic vsui apta pharmaca õnia, calidæ naturę. Cũ B hoc tamen sanguine misso per conuenientem regionem, nimirũ per tali venas vis terue in anno mẽstruũ euocare est necessum, tũ vt vterus nitatur succesione eius, quod euacuatur, aliquid etiã expellere: tũ verò vt si quid nimiũ obtinet, sanguine detracto ad meliorẽ statum reducatur. hac enim ratione ventilatis illis partibus minus exuretur sanguis ibidẽ contentus. Quòd si dissuescere naturã ab vtero voluerimus, vtilissimum fore cẽseo ex dextra aut sinistra saluatela, vel ex vtraq; semel aut vis sanguinem interposito eodem modo tẽpore, extrahere. Atqui cùm in his corporibus rationi consonũ sit, plurimũ fœculenti & adusti sanguinis redundare, idq; propẽ vteri partes: vtilissimum esse censeo ineuntibus vere & autũno hæmorrhoides excitare, sanguinẽq; per eas effundere. Quòd si adhuc spurcissimũ aut plurimũ sanguinẽ per corpus inundare cognouerimus: mollibus frictionibus (pręsertim superiorũ partiũ) & frequentibus aquæ dulcis tẽperatẽ calidæ balneis vti necessum erit: tũ vt ad vterum transmittere natura dissuescat euocata ad partes cutis extimas: tũ verò vt ibidẽ redundans sensim & placidẽ per halitũ digeratur: tũ etiã vt vteri ardor mitior factus vrere sanguinẽ deinceps desinat, & si quid eius continet, insensibiliter pellat. C Pręstabit quoq; nõ mediocre cõmodũ apozematũ frigidorũ vsus, qualia sunt quæ cõficiuntur ex aquis stillatitijs frigidis, aut decoctis cũ syrupo rosarũ, portulacæ, borraginis, & cichorij: quam etiam gratiam epithymata hepati adhibita pręstare solent. At vteri maxima habenda est prouidentia, ne eius vitiũ in aliquod grauius degeneret: & ob id curandum est humidis, temperatis, & lenissimis medicamẽtis eiusdem vias dilatare, reserareq; vasorum oscula, vt liberè sanguinis aliquid exire possit, aut saltem eius calor attemperari, & in meliorem habitum, si natiuum fuerit vitium, mutari. Quapropter primò ventrem inunges in ima eius parte oleo violaceo septies aqua rosacea loto, & lacte muliebri admixto: idem præstabit oleum amygdalarum dulcium aqua etiam ordei elotum, & oleum cucurbitæ ac rosarum.

Quòd si cõpositis vti volueris, facilè erit ex prædictis oleis vnguẽta, aut linimẽta cõficere, adiectis axũgia anatis, lacte caprilo, butyro vaccino, cũ succis portulacę, ramẽtis cucurbitę viridis, aut foliorũ violarũ cũ modica cera. Præstat itẽ ceratũ ex eisdem rebus conficere, cui fœmina assuescat: quod tanquã peculiare pręsidiũ, & mi-

nus importunum probo. Ex vsu quoq; sunt fotus ex dulci aqua mediocriter calida aut temperata, præsertim si in ea feruuerint lactucæ, portulacæ, & violarum folia, necnon & papaueris folia, & cucurbitarum ramenta, ac lenticula palustris. Eundem etiam vsum præstant insessiones & euaporationes, quas ex temperatiori aqua prædictis rebus decocta fieri necessum est. Quod si velis simul attemperare, vterũ & eius vasa reserare, commodum quoq; erit, decoctis prædictis addere capillorum veneris comam, aut mercurialis pugillum, vel artemisiæ modicum, præmunito tamen prædictis euacuationibus prius corpore. Confert non minus clysterium refrigerantium vsus, præsertim cum fœmina it dormitum: nam hæc optimè vturi intemperiem citra vllum incommodum corrigere nata sunt. Cuius census plura reperies lib. nostro de auxiliorum indicatione.

Siccitas. Siccitatem, si ex diuturnis pueritiæ febribus, aut obstructionibus contraxerit vterus, ita vt collapsis aut corrugatis meatibus sanguis profluere non posit, cognosces haud difficulter ex præcedentibus affectionibus, ex totius corporis maciè, ex partium externarum gracilitate, ex pudendis partibus gracilibus: quas in virginibus crassas, prominentes, & carnosas esse compertum est. Item quia huiusmodi fœminæ ne minimium quid per vterum excernunt, imbecilles sunt, lãguidæ, & leuissimis laboribus defessæ. Item procedente morbo partes externæ crassiores redduntur, veluti quodam malo habitu affectæ, vtero nihil suscipiente ex partibus nequeuntibus viciosum illum sanguinem conficere.

Curatio. Curabis hanc sicitatem, & mestruam purgationem fortasse prouocabis humectiori facto vtero, sanguineq; ad ipsum euocato. Illud quidem efficies non solum cibis & potibus humectioribus & optimi nutrimenti, sed balneis frequẽtibus ex dulci aqua confectis, inunctionibus ex oleo violaceo, amygdalarum, dulcium, sesamino sæpissimè lotis, & resumptiuo vnguento & ex eò etiam, quod conficitur ex prædictis oleis, ex mucilaginibus psyllij, seminis citoniorum, limaciarum cum modico oleo liliorum alborum, aut cerato ex isdem confecto. Prodest etiam clysterem ex prædictis oleis iniicere, aut iuribus pinguibus, præsertim si fiat ex extremitatibus hædi, capreoli, aut ex decocto coclearum. Item ex butyro, ex lacte, ex decocto altheæ, maluarum, & ex succo portulacæ cum oleo amygdalarum dulcium, aut sesamino. Sanguinem fortasse uocabis ad vterum frequentibus deambulationibus, eis tamen, quæ lassitudinem non afferant: item frictionibus moderatis supra vteri regionem factis, nã ijs auxilijs calor moderatus in eãdẽ parte excitatur, quibus partes collapsæ dilatantur, vt alimentum & sanguis menstruꝰ eodẽ etiam colore & frictione euocatus, facilè subire vasa posit, & in vterum deinceps prolabi. Vacuationes omnino in hoc affectu fugere oportet, alienæ quippe sunt á corpore siccitate laborante.

Deprauata figura. Menstruis frequẽtiùs fœminæ carẽt ob vteri deprauatam figurã: præsertim si ex natiua conformatione proficiscatur. Vt Gal. aduertit li. 3. de causis sympt. ca. 4. Nã qua ratione mõstruosam cõformationẽ in mẽbris exterioribus factã frequẽter conspicimus: eãdẽ prorsus in interioribus idẽ accidere solet. Sic vterus deprauatã si sortiatur figurã, mirũ non est, si proprijs munijs probè fungi nõ posit, præcipuè si aut vasculis aut foraminibꝰ careat, aut ꝑperã ea habeat figurata, aut à debito loco auersa, aut vtcunq; cõtorta, ita vt sanguis, quem natura in vterum defert, prorumpere mini-

A minimè queat. Quod non rarò ex diuturna obstructione, ex casu, ex ictu, aut alio quouis accidenti euenire quoq; potest. Cuius affectionis causas nosse difficile non est, si quis primò expendat priuationem prædictarum causarum: nam si nullum earum signum affuerit, rationi consonum videtur vitium omne in partium de prauata figura situ esse: præsertim si fœmina in cæteris sana appareat, optimi coloris, & boni habitus, & cum hoc accidentibns infestetur grauissimis, ventris tumore, dolore, tensione, & grauitate. Quodsi figure vitium ex antiqua & inueterata obstructione, ac ferè natiua facta prodierit, facilius adhuc id posse dignoscere sperabis: nã viscerum obstructorum propria & peculiaria existũt signa. Quorum meminero cap. proprio de vteri obstructione.

Hanc autem causam, diuersam à prædictis exposcere curationem notissimũ est. *Curatio.* Nam in eadem nullis medicamentis vterum tractare oportet, neq; vllam eius habebere prouidentiam, eò quòd sit ex ijs, quæ ex natiuo vitio alioqui irreparabili, prodit. Sed omni ingenio curandum est, redundantem sanguinem aliò transferrè vel B imminuere, antequam aut in vitiosum degeneret, aut in morbum aliquem prorumpat. Obidq; tutissimum in his fœminis est, ter quaterúe sanguinem singulis annis extrahere ex brachijs quidem maiori ex parte, aliquando verò ex talo, videlicet cùm vterus ex vitiato aut copioso sanguine ibidem redundante, affectum contrahit aliquem. Atq; ea ratione cauendum semper est, ne in vterum irruat sanguis, eodem (vt dictum est) extracto, & retracto per brachiorum venas. Quòdsi fœmina (licet sanguine abundet) viribus careat, ita vt nequeat harum vacuationum frequentiam perferre, curandum profectò est, alijs auxilijs copiam minuere, nimirum victus parsimonia, ac frequentioribus xercitijs, quibus parum sanguinis generetur, & si modicum quid redũdat, exercitij viribus euanescat. Auertere etiam sanguinẽ à partibus internis ad extimas proficuũ esse, ipsa rei natura docet: cui vsui molliter vniuersum corpus perfricare oportet, præsertim summo manè, singulisq; diebus: nam præter id, quòd frictio mollis ad extimas partes humores allicit, discutit etiam eorum non minimam partem. Idem quoq; beneficium præstare cognoscimus aquarum dulcium balnea modicè calida aut temperata: quibus fortasse maiorem redun C dantium humorum resolutionem moliri poterimus: quæ quidem auxilia in fœminis, quæ viro vtuntur, prodesse, mihi non est dubium: pręstat etiam nõ paruam vacuationem viri accessus. Verùm in virginibus, & castis ac pudicis viduis ea sufficere non posse experientia comperimus. Quamobrem prædictis auxilijs addere oportebit ea, quæ virtutem habeant sanguinem alio transferendi, vt natura ab vtero dissuescat, & copia quodammodo minuatur. Cùmq; tantùm in sanguine ad vterum transmittẽdo semper innitatur natura ex insita sibi lege, necessium prôfectò erit per partes vicinas deriuationem moliri, ne, dum ad distantissimas retrahere conamur, tantum vterus suscipiat, quantum generandis alijs morbis sat fit. Quocirca in naturalibus vacuationibus suppressis antequam in morbum aliquem degenerent, tutius & certius erit præsidium, per vicina deriuare: vt quod ex naturæ lege ibidem transmititur, per proximam regionem excernatur. Sic in huiusmodi fœminis aut hæmorrhoides excitare, aut fonticulas cruribus aperire, indubitatum extitit semper auxilium, milleq; experimentis comprobatum.

Cæterùm si ex inueterata obstructione & ferè natiua facta malum oriatur, non

erit ab re præter auxilia, quæ nuper diximus, aliqua vtero adhibere ex ijs, quæ obstructionibus auferendis proficua sunt. Quod item obseruare fas est in ijs fœminis, quibus instante aut incipiente primitus menstruo, ex graui aliquo symptomate, aut animi pathemate in totum suppressum fuit. Quorum omnium latiùs meminero cap. de vteri obstructione.

Verùm quia rarò medicus accersitur, nisi dùm à prædictis causis iã aliquod graue accidens suboritur, qualia sunt quæ frequentissimè accidere solẽt: necessum est nosse eadem mitigare. In qua re duo potissimùm animaduertat lector: primum, nullam esse aliam potiorem subueniendi rationem, quam ad causæ principium deuenire, eidemq; semper inniti: nam cessante menstruæ purgationis redundantia, aut vitio, protinus mala ab his proficiscentia subsidebunt. Secundum, quòd, licèt necessum sit aliquando posthabita causa ob imminens periculum, eadem accidentia mitigare, & alijs auxilijs vti, quæ longè sunt à prædictis diuersa, iuxta accidentis naturam & varietatem: cum hoc tamen ab optima scribendi ratione alienum mihi videtur, eorum hac in parte meminisse. Præsertim cùm institutum sit, vnicuiq; seorsum B proprium caput dicare, vt paulò inferiùs reperies.

¶ *De ijs, quæ clausa habent genitalia & vterum Cap. 6.*

ALio quoq; vitio (etsi rarò) affici fœminas conspicimus: quippe nõnullæ genitalia & os etiam vteri perforata non habent, sed omnino, aut maiori ex parte clausa: qui affectus græcis phi[illegible]osis dicitur, & quæ huiusmodi affectum patiuntur fœminæ Atritæ apellantur, etiam à Galen. libr. 3. de Cau. sympt. capit. 4. Albucasis verò lib. 2. Methodi, barbara lingua Alratica nuncupauit. Aetius C autem peculiare caput huic malo dicauit, de vtero non perforato inscriptum. Quod sanè vitiũ cùm vniuersum ferè fœminæ vsum auferat, peculiarem prærequirit diligentiam, præsertim cùm præter vsus commoditatem, quam interdicit, grauissimorum morborum soboles existat. Cuius affectus natura in deprauata membri configuratione sita est, in ea specie, quæ ad occlusos meatus refertur. Fatentur quidem Græci & Arabes omnes quotquot huius mali meminerũt, fœminas tribus modis posse claudi, vno quidem in pudẽdi alis, siue labijs: altero vero in ipso pudendi sinu: tertio deniq; circa vteri ipsius osculum. Sic enim inquit Auicen. 21. 3. tracta. 1. cap. 4. Clausura est, cum per os matricis eius descendit aliquid, quod prohibet coitum ex re addita lacertosa, aut paniculosa forti, aut est illic incarnatio ab vlcere, aut creatione, aut illud, quod est inter os vuluæ aut os matricis est secundum vnum & eundem horum modorum; aut est super os matricis eius, quod prohibet imprægnationem & exitum menstruorum ex panniculo, aut incarnatione vlceris, aut quod est eis simile: aut meatus nõ est inuẽtus in creatione, ita vt accidat virgini, cum incipit mẽstruari, vt non inueniant menstrua meatum propter aliquam harum causarum. Ac postquam has omnes differentias adduxit, subdit

præ

A præsagium, & inquit. Quare accidunt ei dolores & ægritudo magna. Si ergo non ingenietur ei, redit sanguis, & denigratur mulier, & præfocatur, & moritur. Refert etiam paulò inferiùs curationem non contemnendam.

Hoc profectò vitium, cuiuis parti insit, ab altera duarum causarum proficisci cõperimus, aut ab exulceratione, vtcunq; fiat, si in eadem parte præcessit, cuius labia coaluerunt, vel callo obducto induruerunt; aut à tumore aliquo in scirrhi naturam indurato, aut carne aliqua in eadem parte superexcrescente: quibus aut partes illas coalescere, aut coniungi, & foramẽ seu meatum naturalem occludi est necessum, vt ex Auicen. paulò ante retulimus. Secundo autem ex naturæ defectu & mõstrosa conformatione proficiscitur, quod aut materiæ vbertate, aut naturæ vitio in prima fœtus formatione effingitur, adnascente prædictis partibus carnosa vel membranosa aliqua substãtia, aut factis ex toto occlusis, & citra foraminis aliquod vestigium, aut si vestigium existat, addita tamen membranosa aliqua tunica, qua vniuersum foramen protegitur. Quam quidem membranulam fert Sauanarola aliquando ex panniculo femur cooperiente fieri. Sed longe distinctius Paulus li. 6. ca. 72. causas & rationem huius mali exequitur, dicens. Genitales mulierũ partes clauduntur interim ex natura, interim ex accessorio morbo quodam præcedente, aliàs in imo, aliàs in alis, sæpe etiam in medio spatij, idq; aut secundum naturam, aut ex obstructione. Quod autem foramen intersepit intercluditq;, vel caro vel membrana est: sed specialiùs causas recenset lib. 3. cap. 73. Quo etiam in loco præsagium & dignoscendi rationem adfert, ac leuem quandam curationem, quam ego etiam suo loco referam. *Causæ.*

B

Dignoscendi verò ratio (præter affectus notitiam, quæ manifesta est ex mensiũ perpetuo defectu, quo dissidere à mensium supressione cognoscimus & ex tumore & dolore partium pudendarũ ad vterum menstruis confluentibus, & ibidem detẽtis (quo à deficientibus mensibus distare scimus) non vnica est: nam primùm docere oportet qualis naturæ sit causa, deinceps quo in loco ex ijs, quæ retulimus, existat. Causam igitur fuisse solutam vnitatem (cuius extrema coaluerunt, aut callum contraxerunt) præcedens vulneris occasio haud obscurè monstrat, veluti ictus, casus, vel ab aliqua re scindente, contundenteue percussio. Tumorem præter naturam, aut carnem supercrescentem facilè ostendit sensus partis: necessum enim est, si quid intercidit inter ea, quæ naturalia sunt & contigua esse tenentur, protinus sentiri, tanquam quid extraneum & à natura alienum partiq; superadditum. Scirrhosum & induratũ tumorem cognosces etiam, ex præcedente inflammatione, ac dolore, & ex partis duritie. Verùm si natiuum fuerit vitium, ex priuatione prædictorum signorum perdiscere promptè poteris: nam his deficientibus rationi consentaneũ videtur, ex natiua sorte vitium proficisci. At non ita facilè distingues qualis sit affecta particula, videlicet, quę illarum triũ partium (quas superius retulim⁹) clausa sit. Quod in virginibus & fœminis, quæ viro orbatæ sunt, aliter quã per visum speculo immisso perdiscere minime poteris: in alijs tamen, quæ viro accedunt, affecta sedes facilè dignoscetur, ex defectu nimirum alicuius actionum, quas & pudendum & vteri collum præstare habent. Præbent nanq; hæ partes hos vsus, videlicet, viam ad conceptum, coitum, & sanguinis menstrui exitum: quare *Dignotio.*

C

re

re, ea fœmina, cui pudendi labra tunica intercluditur, prædictis muijs destituta est. A
Nam cùm coire non posit, neq; item concipere neq; menstrua purgare. Verùm si viro vti posit, cum hoc tamen menstruam purgationem non pellat, sed ocysimè semen à viro eiaculatum decidat, haud leue est argumentum pudendi sinum clausum esse. Quodsi in ipso vteri ostiolo fœmina idem vitium patiatur, concipere neutiquam poterit, bene tamen menstruam fundere purgationem: quoniam, vt superiùs probatum est, in virginibus & prægnantibus menses profluere per venas, quæ in vteri collum desinunt, optimè possunt. Itaq; non inconuenit fœminam esse clausam & viro vti, ac menstruis probè purgari, dum in vteri osculo vitium præfuerit: sed concipiendo apta minimè quidem erit. Atq; hæc sunt signa, quibus clausas fœminas nosse, haut difficile erit, & quibus clausionis locum distinguere promptè poterimus.

Curatio. Cùm propria huic affectui curandi ratio chirugis magis quàm medicis vsu veniat, non est mihi in animo in eadem plurimùm immorari: sat erit medendi rationem in genere cuiq; causarum propriam docere. Si priùs dixero Paulum lib. 6. ca. 72. ad scissionem reduxisse vniuersam eius curationem. Sed lib. 3. cap. 73. specialius hæc scripsit. Loci muliebres circa ipsorum os clauduntur vel ex præcedente exulceratione, vel in scirrhum durata inflammatione. Curabuntur insessibus, qui emolliant ex hydræleo, & fœnugræci decocto, consimilibusq; cataplasmatis & pessulis. Porrò inquit, Si malum inueterauerit, suffimentis, vaporibusq; ijs, qui ex aromatibus conficiuntur, vtendum erit. Iam verò soluit hoc vitium, cùm nil aliud sit, quam vuluæ ostili astrictio, pessulus ex hyssopo, nitro, resina, & terebenthina. Sed ad medendi methodum iam accedo. Præcedens igitur vlcus, cuius ratione partes callum contraxerunt, aut coaluerunt, nouare iterum oportebit, vt separatis partibus, quæ coaluerunt, adhibita deinceps moiore diligentia, antequam partes congrua cicatrice obducantur, separatè coalescant; quod fit instrumento quodam ad virilis membri similitudinem efformato; confecto quidem ex lineis filamentis, inspersis verò puluisculis & medicamentis, quibus inducendæ cicatricis vis insit: qualia diximus lib. 2. de Indicatione præsidiorum. Verùm si callum partes vlceris contraxerint, abscindi scalpello callosam substantiam medendi ratio postulat. Deinde, eisdem medicamentis leuem cicatricem inducere, quæ nulli partis officio impedimento sit. Quodsi vteri aliqua pars ex ijs, quas retulimus, in tumorem inducuerit, mollibus medicamentis rem agere primò oportebit, quibus & tumor mollior factus, faciliùs per insensilem halitum ope resoluentium axiliorum euanescat, partiumq; meatus subinde reserentur, dilatenturq; partes ipsæ, quantum propijs ministerijs opus fuerit. Præmittenda tamen sunt cataplasmata & encatismata emollientia, quæ parantur hydræleo, & fœnugræci elixatione. Cui etiam vsui deseruiunt pessi, suffitus, lotiones, & pleraq; alia, quæ cap. de vteri scirrho & inflammatione docebo. Solent etiam melicerides, & atheromata, & steatomata in ipsis partibus adnasci, & prædictas clausuras ferè efficere. Quæ omnia dũ cognouerimus, facilè prædicta methodo curari possunt. Fœminis verò, quibus ex prima conformatione hęc vitia insunt, nullum aluid invenies tutius & vtilius præsidium, quàm scalpello tunicam, quæ foraminibus antestat, per medium scindere. Cuius operis rationem docuit optimè Arabs Albucasis: in cuius foramen immitti jussit instrumentum illud virili membro persimile, quod ibidem diu immorari permisit, donec cicatrice indu-

cta

A cta, partes non ampliùs coalituras cognoueris. Docent autem paulo latiùs huiusmodi curationem autores non pauci: nam Theodorus Priscianus peculiari diligētia id conatur docere. Sed diligentius adhuc Moschion medicus quidam græcus. Quod etiam docuisse visus est Aëtius lib. 4. Ser. 4. cap. 96. quò poteris adire, si pluribus verbis opus habeas. Curandum quoq; est in quauis causa, ne quid menstrui sanguinis, si fortè in vterum dicedit, cui via præ occlusione non erat, vel pauxillum quidē temporis ibidem maneat: nam dum concrescit, grauissima solet accidentia in ferre. Et ob id maxima diligentia vterum abluere sequenti die ab vteri apertione conuenient.

De menstruis per locum non naturalem erumpentibus.

cap. 7

B

IVstissimam meritò, Hippocratē appellasse naturam censeo, eamq; eruditam esse, quamuis nondum aliquid addidicerit, ratum: nam quis naturæ maiestatem & diligentiam non mirabitur, si attento, peruigiliq; animo eius opera intueatur. Quæ profectò non solum in efformandis corporibus augendis reficiendis què sedula diligētia innititur: sed incredibili etiam solicitudine ea præcauet, curatq;, ne quid mali, quantùm in se est, ipsis accidat. Quod sanè opus vt consequatur, quæ non tentat? bone Deus, quibus non innititur? quæ non consequitur aduersus omnem expectationem? Eius proculdubio dignitatis & efficaciæ sunt naturæ opera, vt eandem meritò artem diuinam appellauerit Plato. Atqui (vt interim alia, breuitati studens subticeam) quantam illi menstruorum purgatio curam impenderit, admiratione dignum esse arbitror. Quam si iamiam instātem cognouerit, præcauens grauissima mala, sollicitè expellere curat. Quòd si loci naturalis oblita, aut fortasse impedimento alio præpedita, onus excrementi persentit, citra vllam moram, locum, per quem sese ab onere liberet, quærit, & qualiscūq; sit, sibi efficit naturalem, eiq; assuescit. Ac licèt ex eo fœminas, steriles efficiat, præcauens maius periculum, id patienter fert. Contigisse id naturæ beneficium (ne dicam vitium) fœminis, non rarò conspicimus: nam dum errabunda onere pressa natura menses pellere conatur, si aut scopo aberret, aut illi naturalis locus obstaculo quouis sit denegatus: in quibusdam per nares copiosissimo sępe sanguine effuso, mēses agit, in alijs vero per eos. Nec mirum profectò id esse debet, siquidem Hippo. 5. Aphor. 32. refert. Mulieri sanguinem vomenti menstruis erumpentibus solutio. Ex qua sententia infero haud esse difficile naturam turgentem & errabundam per consimiles regiones menstruam purgationem pellere: quippe facile defertur menstruus sanguis ad os, aut ab ore in vterum. Per cauam enim in stelechiam, & ex ea per venas Meserei, si multus sit, in duodenum ac ieiunum, ex eis in pilorum, & per ventriculum vomitu reijcitur. Sed quod maiorem infert admirationem, id sanè est quod nos iam ter vidimus, videlicet, per minimum manus digitum & per anularem sinistræ manus singulis mensibus sanguinem profundi, non copiosum, in religiosa quadam fœmina, cui natura menstruam purgationem per vterum denegauerat.

E

uerat. Alteri quoq; certò accidisse scio, rubore quodam facto in altera maxillarum A singulis mensibus naturam purgationem menstruam denegasse. Cognouimus etiã aliam, cui vnoquoq; mense sanguis licèt modicus, per maiorem oculi sinistri angulum fluebat. Plures item sunt, quæ per sanguinis sputum à mẽstrua purgatione natura immunes fecit. Ac ne videar tempus in historijs cõterere, certum est huiusmodi affectionem esse symptoma in genere excretorum preter naturam cõsistens, idq; quatenus ad particulam à toto genere huic vacuationi alienam, pertinet. Quam obrem id vitium referendum est in facultatem excernentem, cuius munus in corpore est, aliena pellere: quam porrò facultatem totius corporis intelligere oportet, non vteri, etiamsi huic operi dicatus à natura fuerit. Quod profectô symptoma non rarò contigisse arbitror ex eiusdem facultatis robore & prouidentia: nam cùm ob aliquod vteri vitium, aut venarum, quæ in ipsum desinunt, ora cæca esse natura cognouerit, gnara huius ministerij, aliam quærit regionem; qua inuenta, incolumem tuetur fœminę sanitatem, quam alioqui ocyssimè casuram cognoscit. Hãc nosse medicus præ omnibus tenetur distinctionem, ne fortè causam ignorans, curationẽ vbi opus non sit, tentet, aut eam prætermittat, quam consequi nõ esset difficile. Quocirca primô nosse & diligentia distinguere oportet, an natura errans id accidens efficiat, an melioris gratia coacta id moliatur: nam hoc profectò aut impedire, aut peruertere aut vtcunq; alterare nefas est: illud verò sensim & leniter permutare vtile & necessarium. B

Dignotio. Dignosces autem, hoc an illud sit ex fœminæ habitu, ex conferentia ex symptomatis, quæ natura in vtroq; casu mouet: nam dum id melioris vsus gratia molitur: citra accidentia, quæ maximã inferant molẽstiam, mouet; & boni habitus pręest fœmina: quinimò vacuatione pręmissa, si quid mali anteà ꝑpessa fuerat, libera euadit, tandem optima fruitur sanitate. Ad quod etiam non leuem coniecturam præstat vterum singulis mensibus quodammodo turbari, signum profectò euidẽs, quo mõstratur naturam vterum aggredi, vt per ipsum, menstruum excernat: quem cùm impedimento aliquo ineptum persentit, deserit, & vt valens ad consuetum locum regredirur. Quod cùm medicus cognouerit, auxiliares manus adhibere non curet. C At in alijs fœminis, in quibus errans natura vitiosam hanc purgationem molitur, inquirendum est quali sint habitu præditæ, qua fruantur sanitate, quibus premantur accidentibus, quòue tempore. Nam si valetudinaria fœmina fuerit, si frequenter conqueratur, præsertim dum purgationis instat tempus, quo prætereũte leuari minimè conspicimus: nulli dubium esse arbitror, erroneam esse illam naturę actionem. Cuius causas inquirere deinceps oportebit, & iuxta earum rationem cuiq; curationem ascribere.

Causæ. Solet sæpissimè natura hæc vitia mouere vehementissimo aliquo animi pathemate, aut mẽtis turbatione, distracta, irritataue potentia, præsertim instantibus aut fluentibus mensibus: qua etiam occasione perturbata & erronea quoq; efficit munia. Nam quantum possint animæ passiones nemo ignorat: sunt enim qui mortem inferre posse fateantur: quod etiam malum ab externa aliqua occasione proficisci comperimus. Prodit item id vitium à vehementissimis partium superiorum doloribus, vel earundem grauissimis malis, quibus naturam euocari per easdem partes, dum superflui aliquid obtinet, mirum non est. Item, id malum sepæ efficit partium supe-

A superiorum imbecillitas, vteri & partium inferiorum robur, quo renuunt superflui quicquam recipere: quapropter coguntur partes supernæ & iecur per aliam partem id expellere. Quòdsi per hæmorrhoïdes, aut per vrinam natura menstruum purget, minús sané vitiosum existit, cæterum conceptui obstat.

Dignotio

Primas causas dignosces facilè ex ijs, quæ præcesserunt, fideli à laborante accepta relatione, præcesserit ne aliqua prædictarum causarum, velut ingens timor, aut alia mentis vehemens turbatio, vel quæuis alia externa causa, quæ validam in mulieris corpore turbationem efficire posit. Quod non minùs causare poterit intempestiuus frigidæ potus, qui clausis infernis meatibus supernam regionem petere naturam cogat. Sic crurum aut capitis lauatio instantibus menstruis, sic etiam esus aut vsus aceti. Quarum omnium notitiam diligens medicus facilè a fœmina accipere poterit. Quòdsi nihil ex his præfuerit, interrogare oportet, doluerint ne vehementer aut diutius quondam partes superiores, aut graui aliquo malo affectæ fuerint. Quæ sanè omnia diligenter examinata præuidere oportet, & ex eis, quæ præ B cesserunt, vel tunc affuerint, habita certa coniectura, iuxta id, quod potissimam mali causam esse cognouerimus, medendi rationem instituere oportebit.

Curatio

Si qua in re facta diligenti prouidentia curationẽ aggredi oportet, in ea profectò est, in qua aduersus naturæ motum est pugnandum, etiamsi motus à lege naturę absit. Nam & naturam cogere contrariũ institutũ efficere, & humorem aliò euocare, & præter naturali vacuationi disponere, magni momenti rem esse dubitabit certé nemo. Atq; cùm hæc sint opera, quæ necessariò medicus exequi tenetur, vt quid vtile efficere posit: necessum proculdubio est, diligenter quid agere aut prætermittere in curatione hac opus sit, priús considerare. Quamobrem huiusmodi fœminas curandas suscipere formidandum est, nisi dum grauius periculum speratur ex accidentibus, quæ quotidie crescunt, quâm ex violentia in naturã illata. Erit igitur primũ curandi principiũ redundantem sanguinẽ demere, eundem euocando ad imas partes, factis ex talo vacuationibus, adhibitis cucurbitulis fæmoribus & suris, & co C xis etiã, quãdoq; scarificatis. In quo profectò opere, eo tẽpore magis inniti oportet, in quo accidẽtis alicuius gratia eo vtimur: vtrunq; tamen vsum pręstabit sanguinis euocatio & extractio per hæmorrhoïdes. Nam dum in animo est solùm ad vterum euocare sanguinem, oportebit potiùs supernas partes quodammodo refrigerare ac densare, infimas verô calfacere & humectare ac aperire. Verùm quoniã illud fieri cõmodè nequit (nisi aut per brachiorum frigida lauacra, capitis etiã & faciei, aut per priuationem exertij earũdẽ partiũ: quapropter interdicere oportet in huiusmodi fœminis cantum) tentandum quidẽ frequentiùs est frictionibus, deambulatione, lauacris, balneis naturalibus, aut calidis arte paratis, inunctionibus, fomentis, insessionibus, pessarijs, clysteribus vterinis: quorũ cap. de prouocatione menstruorũ meminero. Vnũ tamẽ habet tanquã peculiare præsidiũ hoc mali genus, nimirũ, frequentiũ balneorũ naturaliũ vsum, eorũ præcipuè, quæ sulphurea sunt: in quę fœmina summo manè ingrediatur, ibidẽq; debito tẽpore immoretur, dũmodo balnei aqua tantũ vteri & iecoris regionẽ pertingat; quo tẽpore eiusdẽ fæminæ superiores partes (ne calidissimo aëris balneo etiã dilatentur) flabellare, attẽperareq; cõmoto leuiter aëre oportebit. Cætera verò, quę hîc desiderantur, reperies cap. citato. & lib. nostro de indica. præsidiorũ cap. de prouocãdis suppræsis fluxionibus.

¶ *De menstruis superfluis.* *Cap. 8.*

Vantam Hippo. in artifice ad affectuum curationem prærequirat diligentiam, nullus eorum, qui eius scripta curiosè euoluerint ignorabit: inquit enim li. de Morbis (docens quæ sunt perito medico, ne in curatione aberret, expendenda) Primum quidẽ, a quibus omnes morbi hominibus fiunt; deinde verò, qui morbi necessariò, vbi facti fuerint, aut longi sunt aut breues, aut lethales aut non lethales, aut aliquam corporis partem mutilent, aut non mutilent, & qui postquam orti sunt, dubij sint, an mala ab ipsis sint euentura, an bona; & à quibus morbis ad quales transitus fiant; & quæ per fortuitum successum medici ægrotos curantes faciunt; & quæ bona aut mala ægrotantes in morbis perpetiũtur; & quæ importunè aut dicuntur aut fiunt à medico ad ægrotum, aut ab ægroto ad medicum; & quæ exactè fiunt, aut dicuntur in arte; & quæ recta in ipsa, & quæ non recta; & quod ipsius principium, & finis, aut medium, aut aliud quid eius modi demonstratum; quod rectè habet, vt in ipsa sit, aut non sit; & quæ parua & magna, & multa & pauca; & quòd omne in ipsa vnum est, & omnia quòd vnum; & quæ fieri possint, intelligereq; ac dicere, & si opus sit, neq; intelligere, neq; dicere, neq; facere; & quod facilitas in ipsa sit, & quod difficultas; & quod oportunitas, & quod intempestiuitas; & quibus alijs artibus similis sit; & de corpore quod calidum sit, aut frigidum, aut siccum aut humidum; & quod forte, aut debile, aut densum aut rarum; & quæ multa pauca fiũt, aut in melius aut in peius; & quod honestè aut turpiter, aut tardè aut citò, aut rectè aut non rectè; & quod malum supra malum fieri necessum est. Optimum esse duxi ad verbum trãscribere Hippo. dictum, vt quisq; intelligat, quàm sit dificile curationem quamuis aggredi, quando hæc omnia diligenter nosse, necessarium esse apertè fatetur. Quibus si adhuc addideris sexus differentiam, clariùs proculdubio cernes tam esse difficilè in fæminis curationem optimè moliri, quàm esse medicum. Quippe vt Hippo. fatetur lib. 6. Popul. par. 7. diuersi in fæminis reperiũtur morbi, & diuersa ob id necessaria illis est curãdi ratio. Hoc sanè diximus, ne quis illotis (quod aiunt) manibus existimet fæminarum affectus curari posse: sed cautior & diligentior ex rei difficultate factus, facilius quæ dificilia sunt, consequi posit.

Ad institutum igitur accedendo, optimè Hippo. dixisse constat lib. 5. Aphoris. tex. 57. Si menstrua plura fiunt, accidunt morbi; & si non fiunt, ex vteri morbo cõtingunt. Nam frequentissimè conspicimus fæminas ex fluxu mensium ad tantam peruenire immoderantiam, vt vel pereant, uel in grauissimum aliud malum promptè affectus degeneret. Quod etiam lib. 1. de Morb. mul. Hipp. hac verborum serie dixerat. Si menses plures quàm oportet, prodeant, & crassiores, nimirum corpore natura fluido, & osculo vterorum prope pudẽdum sito, & ad hæc multo cũ viro coitu vtatur & conuiuetur semel, aliquando multi descendentes & affatim prodeuntes os vterorum impetu suo magis dilatant; & si ad hæc non incidat vasorum euacuatio, sed rursus multus accesserit calor, & os amplum faciunt, & corpus, vt pote

A muliere cõuiuante & voluptatem consuetudinemq; viri consectãte facili fluxu ad vterum etiam calor defertur, & decolor erit, quandiu sic habuerit. Subdit quoq; idẽ autor multò plura, quibus comprehendit vniuersam ferè huius morbi rationem. Verùm quia, vt Hipp. refert, grauis est affectio hæc, & quæ plures alias asciscere solet (vt etiam Mosem Aegyptium particula. 16. tex. 18. dixisse constat) ob id necessum est, eius naturam & causas adamussim expendere.

Est igitur menstruorum fluor, vt Gal. docet lib. 6. Popul. parte. 1. com. 7. quando menses plures aut copiosiores fuerint, quàm solet. Multi verò definiũt esse, quãdo vltra consuetum tempus purgationis magna copia effluxerit. Alij autem aliter diffiniunt: nimirum, cum fluunt immodicè & præter modum peculiaris naturę, ætatis, aut viuendi institutũ, aut præter statas periodos, hoc est, si bis in mense repetat. Nec credendum est, adductam Hipp. mensuram lib. de morb. mu. omnino veram esse & certam. Inquit enim, Menstruam purgationem moderatam esse, quando per B biduum aut triduum excernuntur sanguinis fere duę heminę atticę: verùm hoc verum fuisse arbitror illis temporibus quando & victus ratio temperata serbauatur neq; ita otio erant deditę mulieres. At nostris temporibus quum plurima in illis reperiatur diuersitas (si quidem alię ad quinq; vel sex vsq; dies purgantur, alię ad octo etiam & alię copiosissimè atq; aliæ parti⁹) naturarum, & consuetudinis quoq; diuersitatem inspicere opus erit. Sed vt rem paucis complectar, existimo cuiusq; fœminę naturam aut statum quoquo tempore fuerit, considerandum esse, vt ab his sumpta ratione, facilè metiamur quantum sit immodicum, quantumue modicum. Nam ea verè dicitur menstruorum redundantia, cùm purgatio naturalem modum excedit at is modus existimandus est penes fœminę consuetum fluxum, aut penes sanguinis conditionem, aut iuxta id, quod in aborsu excerni solet, si fœmina abortierit, aut si pepererit, iuxta debitã partus naturlis copiã. Quòd si medicamẽti alicuius ora venarum aperientis occasione sanguis profluat, vires quoq; medicamenti extimare oportet, & quantùm ipsas fluxio superauerit, tantùm ipsam esse immodicam conijciendum est. Quibus etiam adiungere oportet, quod Gal. docet lib. de differ. Sympt. videlicet, si prædicta vacuatio fiat ad animalis commodum aut incommodum. Quod si vsui proficua non fuerit, immodica & inutilis existimãda est, præser- C tim in prægnantibus, quibus raro aut nunquam vtilis existit.

Affectus natura.

Est quoq; necessarium expendisse cuiusnam sortis sit hæc affectio, quam censeo reducendam esse ad symptomatum genus, quod in se complectitur ea, quæ immodice excernuntur. Atqui licet quibusdam (vel ex Galeni mente) visum sit, hanc solã vacuationem ex sanguinolentis non esse toto genere præter naturam, quia menstrualis purgatio ab hac lege excipitur: ego quidem existimo menstruam purgationem dum naturæ modum non excedit, excipiendam esse ab ijs excretionibus, quæ ex sanguine facta toto genere præter naturam dicuntur: sed quando naturæ modum excedit, ita vt immodica fiat, mihi non est dubium, quin etiam toto generę præter naturam sit, quemadmodum & cæteræ omnes. Nam si loci commoditas, & naturæ consuetudo, ac vsus eam vacuationem, naturalem efficiant, hæc quidẽ non possunt immodicam sanguinis excretionem secludere, quin toto genere præter naturam sit; quemadmodũ fluxus sanguinis narium; si quidem per vtranq; partẽ id, quod vsui naturæ necessariũ erat, præ cunctis humoribus, libere excernit. Vtcũq;

tamen sit, ab eo morborum genere proficisci censemus, quod in mala figura seu partis conformatione situm est: nam ex meatuū naturalium preternaturali amplitudine vitium id proculdubio prodit, nisi ex soluta vnitate aliquando accidat. Itaq; necessum est, figuram retentioni sanguinis idoneam vitiatam esse in eo affectus genere, quod ampliores, quam par sit, meatus in se complectatur. Fieri autem tales meatus non vno modo contingit, sed plurimis: nam aut vasa, quibus incumbit sanguinem continere rūpūtur á re soluente, dilaceranteue continuum, aut aperiūtur per propria foramina & extremitates, aut exeduntur ab humorum malitia & acrimonia. Dum verò vasa aperiuntur, si magna sint Anastomosis affectio appellatur: profluit enim in his multum sanguinis & confertim. Verùm si parua sint, apellatur Diapedesis, in qua fertur per resudationem sanguinem prosilire, sicut etiam in vtroque vasorum genere contingit, prosilitq; sanguis sensim & paulatim. Cùm autem vasa exeduntur, Diæresis nuncupatur. A

Causæ.

Occasionem & symptomati & morbo plurimæ præbent causæ: quas á plerisq; autorum variè traditas reperies. Ego tamen eas omnes trimembri quadam diuisione hac in parte complectar; præter causas externas seu euidentes velut est ictus, casus immodicum exercitium, calor immodicus, vehemens animi perturbatio, balneorū inordinatus vsus, præsertim crurum, aut frequentes ligaturæ, frictionesue, vteri quoq; rhagadia, aut vlcus, vel virilis membri excedens magnitudo, laboriosus partus, aut abortus, uel ipsius vteri hæmorrhoides immodicè fluentes: quæ omnia peculiarem requirunt medici diligentiā, & nos paulò inferius eorū curationē docebimus. Sūt igitur in genere, internæ causæ numero tres: quarū prima, ad vteri & corporis vires refertur: secunda, ad humorem seu sanguinem fluentem: tertia verò, ad vterum ipsum. Prima rursus causa subdiuiditur, nam sanguis profluit ex naturæ robore & efficacia, quibus corpus á nocuis humoribus immune reddit. Cuius meminit Gal. lib. 6. de Lo. aff. his verbis. Sed accidit interdum fœminis muliebre vocatum profluuium vel vtero haudquaquam affecto, cum videlicet, vniuersum corpus per ipsum expurgatur, quemadmodum interdum per renes quoq; euacuatur Ac docet etiam eadem parte, qua lege curari debeant. Contingit item fluor ab ipsius impotentia & languore, ita vt humorem sibi commissum continere non possit vel hiantibus vteris, vt expresse docuit Hip. li. 2. de Morb. mulie. his verbis. Si vteri præter naturā hiarint, menses plures prodeunt & viscosi & frequenter, & genitura intus non manet. Et paulò inferius subdit. Si os vterorū hiarit amplius quam in mensibus solet, menses ita fiunt plures & deteriores omnes, & liquidiores & per longius tempus. Patitur autem (inquit) hæc maximè, si quid in ipsa corruptū conputruerit, ac cōpactū fuerit; quædā verò etiā ex partu patiūtur, aliæ etiā aliter. Quibus sentētijs constat facultatē vterorū contentricē, cui munus est vterū corrugare & cōprimere, languidā quādoq; esse, & ob id officio continēdi minimè posse fungi. Secūda quoq; causa alias duas sub se cōplectitur, siquidē humor, aut vt quantitate peccans, tanquā graue onus deponitur á natura (cuius mali meminit Hip. libr. 1. de Mor. muli. his verbis. Quibus corpus plenum fuerit, his mēses plures prodeūt. Scimus non raro plerisquè cōtingere iecore nimiū sanguinis progignēte, seq; per vterū exonerāte citra aliquod damnum fieri, etiam si nimiū fluat) aut vt qualitate ab eadē alienus reijcitur, velut tenuis, mordax, calidus, acris, salsus, putridus, venenosus frigidior mixtione seri factus, & alijs huius census vitijs conspurcatus. Sed tenuioris meminit. 6. popul. parte. 1. textu. 6. dicens Muliebria aquosis mulieribus plurimū morātur cū autē nō celeriter eant, intumescūt, immorari enim, intelligere opor

B

C

tet, diudurare. Haud dissimili ratione tertia causa in plures alias degenerat; nam vterus retētioni ineptus efficitur, quia rarus, mollis, laxus, patentiorue fact⁹, vel asperitatē aliquam in se continens, qua nequeat vndiq; claudi, & foramina coercere. Ad quā etiā causam vterū hiantē reducere oportet, saltem quatenus pertinet ad eius figurā, non ad potentiā, quæ in primo causarum genere sita est. Sic enim dixit Hip. li. de Natu. mulie. Si vteri præter naturā hient, & menses plures quam oportet prodeunt. Quo etiam libro inquit. Si læuigati fuerint vteri, & menses plures fiunt, & deteriores, & humidiores, ac frequentiores.

Quibus præmissis expendendum est, qua nan ratione quæuis causarum aliquē ex prædictis morbis efficere in vtero habeat, aut ipsum in corpore succrescere. Aperiūtur quidem meatus, laxiores facti, aut vi aperti, aut exesi, disruptaue vassorum substantia. Laxiores porrò fiunt, & imbecilla redditur contentrix facultas ex ea distempere, quæ cùm calida & humida nimis sit, robur & firmitudinem vteri deijcit: quod etiam ex frigiditate, & nimia humiditate inundante fieri frequenter contingit. Aperiūtur enim vteri oscula vi & impetu facultatis expellentis, quæ turgēs prænimeo pondere irruit in partē sibi huic muneri à natura dicatā, & per consuetū locū inconsueto more onus deponit, iuuante totius corporis firmitudine, aut pręstāte vberrimā sanguinis copiā iecore: quod ita contingit esse calidū & sanguificum vt citra vllam legē in vteri venas sese exoneret præcauens maiora mala. Cui etiam operi principiū frequēter præstat sedētaria, otiosaq; vita, & crapulis dedita. Exedūtur, disrūpunturue vasa à re mordenti & acri, modo in corpore præsit, vt est humor huius naturæ in corpore genitus, modò extrinsecus occurat, vt pessarium acre, vel quoduis medicamentū causticū aut acre, cui insit exedendi potentia: id quod cōtingit ab ijs, quæ disrumpendi vires habēt, qualia esse creduntur, quæ mox retulimus. Vitiosus item humor etiam si vteri vasa non admodum à propria natura dissideant, excernitur irritata facultate præ mordicatione & acrimonia, aut ipse egreditur, quia tenuior factus suaspontè profluit non reluctantibus vasorum osculis per Diapedesim in minoribus vasculis, aut per Anastomosim in eisdem & maioribus; vel exesa parte, ꝑ quā liberè possint profluere. Vterus quoq; vitiosus efficitur pręlaxitate, mollitie, aut apertione ab inundante humiditate: qua quidem occasione etiamsi sanguis vitiosus non sit, sanguinem multum & inordinatè profluere haud raró contingit.

Diagnostica signa. Dignosces autē & morbū & occasionem, si primitiuas causas primò ex relatione expenderis: quippe laboriosus partus, & aborsus, ictus, casusue, aut medicamentum exedens, vel quid aliud ex ijs, quæ superiùs retulimus, signis proculdubio nō egent. Pari quoq; ratione vacuationem aliam ex ijs, quæ ex sanguine fiunt, suppressam fuisse, fœmina ipsa patiens narrabit, si diligenter quæsieris. Primò tamen siue interna, siue externa causa sit, disquires quem morbum efficiat: nam si per Diapedesim sanguis profluat, eum sensim paulatimq; instillare comperies, ac tenuiorem & aquosiorem, qualem ad resudationem necessarium esse oportebat. In Anastomosi verò, vberuis prorumpit sanguis, ita vt ex copia facilè distinguere posis per maiorum vasorum oscula, aut per plura ex minoribus sanguinem prosilire. Cui etiam adiungitur sensus quidam doloris, aut leuis mordicationis. Diæresim quidem cognosces, si ex procatarctica fiat causa, ex repentino, copiosoq; fluxu præcedentibus causis continuū soluere. dilacerare, aut rumpere valentibus. Quòdsi ex humorū acrium, exedētium & mordacium erosione fiat: id euidenter cōstabit ex dolore flu-

fluxui adiuncto, qui leuis profectò est, sed molestus. Constabit etiam ex sanie, ex A virulenta excretione, & grauiter olente, quæ sanguini admixta prosilit. Ex lento etiam motu in principio, ex maiore tamen præcedente exesione, & aperto foramine. Cui accidit aliquando ob concretum sanguinem supprimi, ac denuo paulo pôst prosilire. Dignoscitur quoq; ex labiorum, & gingiuarum scissura á vaporibus inde ascendentibus facta. Sanguinis maximam copiam & virtutis robur monstrant conferentia & tolerantia, & corporis ipsius consistentia & habitudo. Nam viuidior, coloratiorq; redditur fœmina, ac persentit ab alijs affectionibus leuamen, neq; etiam si multus fluat sanguis, virium iacturam degustat: quam etiam causam ostendit rubeus sanguis, qui profluit. Verùm si ex suppressa aliqua vacuatione prosiliat, res ipsa se ipsam indicabit. At si iecoris robore & sanguificandi efficacia profluat, pari quoq; ratione conferentia & tolerantia monstrabunt: quippe hepaticam dysenteriam ex prædicta causa fœminis sæpe proficuam toto iuuentutis tempore perstantẽ haud raró cõspeximus. Quòd si vteri imbecillitate, aut nimia apertione, laxitatéue sanguis profluat, fœminæ ipsius habitus ac dispositio mõstrabunt facilè, nam & decolor & marcida, fastidiens, confracta & imbecilla protinus reddetur, ex quibus B haud multô pôst, nõ leuia subsequentur mala. At si humorum vitio hęc affectio cõtigerit, totius corporis habitum inspicere oportet, nã similis efflorescit in cute color ijs humoribus, qui in corpore vagantur. Item, excrementa & sanguinem ipsum inspicere oportet, nam & color & calor, frigiditas, consistentia, odor, substantia, & ea, quæ sibi admixta sanguis deuehit, facilè cuius humoris redundantia subsit, mõstrabunt. Et cuius senseris prædominium, eum iudicabis causam fluxui præstare: nã si sanguinẽ linteo exceptũ inspexeris, disces in medio rubrã apparere maculã & in circuitu eius humores qui redundãt notos esse. Hoc tamen vnum velim animaduerti; quódsi humor vt acris & mordax irritata natura pellitur, citra dolorẽ & molestiam circa lumbos & vterum aut pudendum ipsum expelli vsquam poterit. Si verô solùm vt quid alienum & inutile natura reijciat, citra molestiam subsequetur fluxus. Prætérquàm quod â rebus leduntur adstringentibus, & si fluxio supprimatur vẽter intumescit, quasi in vtero habeat mulier, & membra fiunt laxa & mollia, & fæmina velut deiecta & mille effectionibus plena. Reperies etiam legem & rationem cognoscendi ideam cuiusq; humoris in nostra methodo, quam gratia dignoscendorum affectuum conscripsimus. Quòdsi vlcus mali causam præstiterit, C cognosces id ex pure, ex sanie, ex fœtore, ex dolore, & alijs etiam, quæ vlcus ostendere nata sunt. Atq; cúm medendi rationem nonnihil euariet sanguinis fluor per ceruicis vteri venas, aut eiusdem membri internas: ob id noscendi rationem docere quoq; decreui. Quam sanè distinctionem nosces, eô quôd si ex vteri penitioribus partibus prodeat, sanguis prosilit niger, graueolẽtior, & grumosior; ex ceruice verò rubicundior & fluidior, & mali quoq; odoris, licèt non quantum ex abditiori loco.

Præsagium. Sperabis ab hoc affectu, nisi diligẽter præcaueris, grauissima & irreparabilia mala: nam succedunt huic fluxui morbi, & sunt tabes ab exsiccatione, hydrops ex frigiditate. Quæ mala præter Hippocratem retulit etiam Gal. lib. 5. de locis pa. &. 5. Aphor. 57. quibus etiam addidit & vitiatam coctionẽ & inappetẽtiam, syncopin & fœdum colorem. Veretur quidem Gal. fluxuum præsertim ex vtero consuetudinem adeo, vt id ex toto præcauere libr. 5. de locis affe. consulat; quôd quiuis fluxus firmatus plurium morborum causa sit: nam vtraq; illius immoderantia dũ perstat,

A ſtat, grauis eſt & periculoſa, ſiue plurimùm ſeu parum effundatur; conſueta quippe in totum ſupprimi perdifficile eſt. Itaq; ex hac in modica vacuatione corpus frigidius, ſiccius, & mille accidentibus vexatum ſæpiſsimè euadit. Quodſi per ſolis aut Lunæ eclipſim menſes profluant, raro curationem admittunt, teſte Apuleio Platonico, quia oſcula vaſorum occaluiſſe iam conſtat. Cum hoc tamen credendum eſt, minùs hæc omnia accidere, quam in hæmorrhoidum fluore.

Nec temerè quemuis fluxum ſupprimere oportet, ſed primò huic negotio legē exquires aptam lib. 1. noſtro de Auxiliorum Indicatione. Sed interim eos fluxus ex ijs, quos retulimus compeſcere teneris, qui aut á procatarctica oriuntur cauſa, aut ab humorū vitio, aut vteri morbo aliquo, vel eiuſdem impotētia, aut magnitudinē, diſpendij vitalis ſpiritus minantur: cæterùm non pari lege aut diligentia. Nā qui ex aborſu, aut partu ſuperſunt, peculiarē prærequirunt ſiſtendi rationē, quā ſanè reperies propijs cap. de Partu aut Aborſu laborioſis. Qui verò prodeunt ictu, *Curandi tio.*
B caſu, aut medicamento exedenti, vel calore, aut frigore immoderatis, vel alia cauſa, quæ rumpendi vel dilacerandi venarum ora vires obtineat, ocyſsimè ſupprimendus eſt, nulla alia facta diligentia, quam ſanguine miſſo ex brachio, quantum ſat ſit reuulſioni efficiendæ: à qua ijs, quæ aſtringunt aut agglutinant, vtere, iuxta partis diſruptæ ſitum & naturam; frictionibus etiam ac ligaturis ſupernis partibus factis, victu quoq; parciſsimo, ac quiete imperatis. Verùm ſi aut ex iecoris vbertate, vel ſanguinis maxima copia ſanguis fluat, cauendū eſt, ne naturę, legitimum motum prępediamus, ſed parciſsimo refrigerantiq; victu pręmiſſo, totum negotium eſt naturæ commitendum, ni timueris ex vberrima vacuatione maiorem ſpirituum reſolutionem, quàm par eſt, ſubſecuturam. Quo quidem tempore ne immodico impetu natura ruat, ſanguinem mittere, & vtcunq; immodicam copiam imminuere, neceſſum erit, perſpectis ſemper viribus, ne labantur adeo, vt vacuationem deinceps perferre non poſsint, ſic enim omni arte ſanguinem minues & habitum diſsipabis, cauens ne balneis vtaris, quamuis autores cōſulant, ſuſpecti enim in hac affectione mihi videntur. Quodſi aut vteri laxitate impotentiaue, aut humorum aliena qualitate ſanguis immodicè fluat, maturo opus eſt conſilio, ne plus minuſue comprimas, quàm rei natura expoſcere videatur. Qua propter cuiuſq; harum partium ſeorſum
C meminiſſe oportet, vt res magis innoteſcat. Huius autem fluxionis curationem orditur Hip. lib. 1. de Morbo. mul. inordinatè, ſed cum hoc remedia aliqua conſulit non omnino contemnenda: quæ ſi quis expendat, frugi eſſe comperiet. Sed ad curandi methodum me confero. Quare diligenter legat illud caput, qui in hunc locum inciderit.

Si verò ex feruido & æſtuante ſanguine fluxus concitetur, primò victum inſtitues refrigerantem, qualis ex pullorum carnibus aſſis parari ſolet, aut elixis lactuca, ſcariola, cucurbita, & agreſta: quibus etiā in cœna vti erit neceſſum, citra carnis vſum, cuius vice amygdalato aut amylo vti poteris. Potus ſit aqua chalybeata, aut ordeo decocta, vel maſtiche ſuffumigata. Exercitium omnino interdicatur. Sōnus ſit moderatiſsimus. Aer maiori ex parte ad frigidum vergens. Quo quidem in affectu vſui erit proficuum bis, ſemelue ſanguinem extrahere ex baſilica aut ſaluatela dextræ manus, præſertim per frequentia interualla & paulatim, vt minori virium diſpendio diſtractio fluentis ſanguinis fiat. Prodeſt quoq; cucurbita iecori,

F &

& aliquando spleni affixa, qua maior fiat ad superna reuulsio. Serapijs etiam & apozematis frigidis vtendum est. Cui negotio vtilitatem præstat syrupus granatorum, rosarum, acetosæ, rosarum siccarum, borraginis & papaueris cum aquis plantaginis, capitum rosarum, vel acetosæ. Quem item præstat vsum aqua cholybeata, aut ex eisdem herbis decocta, vel mastiche suffumigata. Poteris etiam in fœmina boni habitus & mediocris roboris, frigidę potum porrigerre, aut dilutioribus syrupis solito frigidioribus vti. Quod si diu his præmissis affectus perstiterit, coniectandum profecto est, feruorem & calorem sanguinis tueri biliosum aliquem humorē, quem fieri ex diuturna sanguinis efferuescētia, credibile est, etiam si à principio nō apparuerit. Quem protinus rhabarbaro infuso, aut myrobalanis cum aqua borraginis aut plātaginis purgabis, vel cassia cum modico rhabarbaro, aut syrupo ex infusionbus rosarum rubearum cum prædicto rhabarbaro. A purgatione tamen porriges ordei decoctū cum saccharo, aut aquam chalybeatam cum saccharo rosaceo. In quo sanè casu, rarò purgatione est vtēdum, & per maiora interualla: nā tenues humores facilè ad maiorem feruorem excitantur. Partes verò circa vterum, neq; vterum ipsum, vllo medicamento tractandas esse arbitror, ne quod feruidum est, vi astringentium ibidem præter naturæ institutum immoretur, & grauioris affectionis causa existat. Corpori enim & sanguini solùm prouidendum est, non vijs per quas fluxio fit. Hoc tamen vnum in huius mali curatione præuidere oportet, videlicet, ne extimæ parti prope vterum frigida auxlia frequenter adhibeantur: nam sæpissimê maiorem solent concitare fluxionem. Argumento sunt menstruantes fœminæ, quibus in subuculis, quas recentes & mundas induunt, vberior sangninis copia prorumpit: quippe illis protinus fluunt denuò menses, etiam si cessasse videātur. Quocirca & in hoc casu, & in plerisq; similibus, id obseruare plurimum oportet. Quod etiam de ijs, quæ frigida toti corpori ex multorum consilio adhibentur, intelligi præcipuè velim; nam hæc sunt, quæ facta in vterum reuulsione, maiorem concitant fluxum; illa verò, quæ prope vterum, compressis humoribus, tumorem efficiunt. A B

Quôd si ex seroso, tenui, fluxili, & aquoso sanguine affectus concitetur, curabis diligenter exquirere sit ne obiecoris languidam potentiam, an quòd sanguis non satis expurgatus sit à renibus. Et reducto priùs iecoris temperamento, in melius aut renibus deobstructis, vel purgatis ea lege quam nos docuimus li. de presidio. indicatione cap. de sistendis fluxiònibus & lib. 2. capi. de aperientibus, quo facto; quia in hoc affectu (adiūta sæpe est Anastomosis, aut Diapedesis, crassius quoddā modo porriges alimentum, optimæ tamen substantiæ, vt est gallinarum caro cuniculi, perdicum, arietis, & vituli. Prosunt quoq; gallinarum, aut caponum hepata & extremitates, præsertim in cœna, amylum & oua sorbilia, & quæ consimilem obtinent naturam. Potus is optimus est, quem in prædicta causa diximus: vinū tamen interdices omnino, nisi humor pituitosæ, aquosæ, frigidæue extiterit naturæ, aut vires deiectæ: quo tempore vinum ipsum nigrum & astringens proficuum est, præsertim si chalybeatum sit, & prædictis aquis summè dilutum. Parcior tamen & moderatior potus is indulgēdus est, ne aquosior factus sanguis vberiùs fluat. Nec alienum est ab affectionis natura, aquam mastiche suffumigare, aut leuiter incoquere, aut infundere, aut aquam pluuialem porrigere. Sic etiam affectis C

loa

A longiorem consules somnum, moderatum exercitum per interualla quidem, finaliter nullum. Frequentiores per vniuersum corpus imperabis frictiones, & ligaturas. In qua sanè re Paulus & Aëtius consulunt, eas femoribus esse adhibendas: quas omnino timere iubeo, nam promptiùs menses euocare habent, quàm sistere. Quarum loco, Hippocratis consilio. 5. Aphorismo. 50. vtendum est, nimirum, cucurbitas mammarum radicibus affigere: quæ si non profuerint, proderit saltem fluxum sanguinis narium excitare. Quod videtur rationi esse consonum, & ab Hipp. etiam non alienum. Aërem quoque huiusmodi fœminæ semper habitent temperatum, vt corpus & humores ad mediocritatem facile perducas. In quibus rarò aut nunquam sanguinem detrahes nisi per cucurbitarum scarificationes sub alis, & in scapulis, quæ serosos humores euocant, & rursus (vt experientia docuit) efficatiùs diuertunt: quod est etiã Aëtij consilium. Deniq; vtendum est omni diuersionis genere, præterquam in femoribus, vt Auicen. consulit fen. 21. tracta. 3. lect. 3. Licèt ipse consulat ibidem cucurbitulas apponere in loco, qui est inter vtrasq; (vt eius verbis vtar) anchas. Quod sanè consilium non est omnino aspernandum.

B Purgare autem in hoc affectu contracto ex prædictis humoribus, frequentiùs ex vsu esse comperimus: nam cùm tota ratio fluxus dependeat ex tenuis & serosi humoris miscella cũ sanguine, ex vsu tibi erit eundem ab huiusmodi vitio expurgare; qui posteà naturalis factus, ipse sua sponte subsidet. Quos quidem humores nullo alio medicamento securiùs & commodius purgari censeo, quàm frequẽti rhabarbari vsu, aut diluto, aut in puluerem redacto, aut leuiter torrefacto cum corticibus myrobalanorũ & modico agarico; quem aqua lactis dilues, aut saccaro rosaceo admiscebis. Verùm si facta per debita interualla purgatione, adhuc fluxio non quieuerit; iterum ad ea, quæ diuertendi vires habent, te conferes: inter quæ potissimũ est remedium, sæpiùs ante prandium vomitum ciere, cæterùm vomendum nõ est, sed solum id tentandum. Sic etiam non minùs diuertunt sudores, quos mouere consulit Auicen. cum decocto asari, apij, & rubeæ. Ego autem cum radice chinæ tutiùs eos moueri existimo. Vt cunq; tamen sit, cautè id efficere oportet, & per interualla.

C Cùm autem huiusmodi humores comitem vt plurimùm sibi habeant Diapedesim, aut Anastomosim præmissis quæ mox diximus; quorum vis est humores aliò transferre, aut minuere: omni arte curandum est venarum oscula recludere, & humores crassiores, motuiq; ineptiores reddere. Fit hoc per epota, per deuorata, per apposita vtero, aut vicinis partibus, aut per ea, quæ in ipsum immissa idem beneficium præstant. Quæ potui sumpta prosunt, varia sanè reperies: eligam tamen ex eis, quæ mihi selectiora & vsui vtiliora esse videntur. Vtuntur quidem ferè omnes medici in hoc affectu, posca (iudicio nostro) licentiosiùs quam par sit: quippe cùm particula, quæ in hoc affectu precipuè afficitur vterus sit, isque mẽbranosus, neruosus, & omnino aceto inimicus existat, facilè constat id citra damnũ fieri nequaquam posse; etiamsi aceti potum consuluerit Auicenna libro tertio Fen. 21. Tractatu tertio, capite quarto quod ex Rasio desumpsisse censeo, & mihi semper pertimescendum visum fuit. Quamobrem nisi in biliosissimis fœminis, & ijs, quæ nullam ex aceto persentiscunt noxam, hoc ego præsidio libenter non vterer, si quidem ad manum semper est quo vti possis, præmissis ante omne

auxilium, quæ modicè ſiccent, quemadmodum Haliabas cōſuluit; etſi mihi magis arrideat hæc eadem alijs admiſcere. Sunt autem hæc, cuminum torrefactum, ſpica, ſquinantum, thus & ſimilia. Verum in principio per ſe, aut prædictis admixta, præbere ex vſu eſt decoctū ex aqua chalybeata, aut pluuiali, confectum ex poligono lētiſco, myrto, pyro, pruno, vlmo, quercu, rubo, aut ex fructib⁹ omniū: ex radicib⁹ etiam nympheæ, ſymphiti maioris virētis aut exſiccati. quibus addere poteris ſanthalum omnis generis, malichorium, balauſtium, roſas, flores cydionorum, aut cydonia, pyra acerba & auſtera, dactylos, nuces cupreſsi, galam immaturā, glandes cum cauliculis, rhu, riues, oxycantham, vuam omphancintidem, ſemen vuarum & plantaginem ſiccam. Ex quibus pro fœminæ conditione & promptitudine ad ea quæ offeruntur, facilè eligere poteris quæ vtiliora, & guſtui gratiora ſint. Verùm vtcunq; decoctum confeceris, adde ſaporis & vtilitatis gratia, ex ſyrupis eundem vſum præſtantibus, quē volueris. Sunt autē hi, ſyrupus myrtilorū, de roſis ſiccis de cydonijs, cum alijs, quos ex ſuccis prædictorum ſimplicium cū ſaccharo facilè conficies, ſi diligenter rem tractare voles. Quibus ſanè addere nonnihil poteris ex puluere margaritarū, ex bolo armeno, terra ſigillata, cornu cerui, ſanthalis, maſtiche, thure, tragacantho, gummi, ſuccino, lapide hæmatites, corallo, coagulo leporis, hædi, vel cerui, & cuniculi vſto; & ex arboribus aut fructibus ſupradictis etiam aliquid. Quippe ob id vberiorem ſiluam ſcripſi, ut facilè vbiq; poſsis parare, ac ne tibi vſquam materia huic rei neceſſaria deſit. Præter quæ omnia, conſulit Auic. loco paulò ſuperiùs citato, potum lactis porrigere, in quo vel infundatur ſcoria ferri, vel ferrum ignitum ſæpius extinguatur. Quod etiam Raſius & Arabes alij conſuluiſſe videntur. Cauendum tamen eſt ab hoc præſidio, vbi humoris vitioſi aliquid redundare cognouerimus, vel malignam febrem ſubeſſe. Potiones verò, quas huic vſui probatas apud probatos autores reperio, ſcribere non recuſaui, & eas etiā, quas fidiſsima obſeruatione proficuas habeo. Prima ſanè recipit boli armeni. ʒ.ij. coquito in aqua chalybeata, & facta colatura laboranti porrige. ℥.ij. Secunda recipit ſcoriæ ferri crematæ & in aceto exinctæ, & ſubtiliter pulueriʒatę, lapidis hęmatitæ triti. ana. ℈.ſ. Syrupi myrtilorum & roſarum. ana. ℥.ſ. aquæ plantaginis. ℥. iij. fiat potio. Tertia recipit trochiſcorum de carabe. ʒ.j. diſſoluatur in modico vino & copioſa aqua plantaginis, ac potui detur. Sed præter hæc & alia non pauca, quæ paſsim reperies, probatum præſidium eſt. ʒ.j. gūmi Arabici aqua plantaginis diſſoluere, & additis guttulis vini auſterì potui præbere. Eſt quoq; peculiare pręſidium, puluis, qui ex corticibus radicum mori conficitur, cum aſtringenti vino aut aqua chalybeata exhibitus. Verúm licet hæc omina, & pleraq; alia quæ breuitati conſulens prætermitto, ſint ſuapte natura huic malo proficua: non ſunt omnibus fœminis æquè guſtui grata; quod non ſolet eſſe minoris momēti in mulieribus curandis, quā quoduis aliud conſiliū. Ob id profectò vſui eſſe vtilius & guſtui gratius cenſui ſemper, & experimēto confirmatū reperi, ex prædictis decoctis, ex ſuccis (qui prælo exprimi facilè poſſūt ex ſimplicibus, quę nuper retulimis) ex potionibus, & ex omniū ferè aſtringentiū ſylua ſtillaticias aquas depromere, quibus auxiliū prōptiùs exequimur citra ventriculi aut partis alterius offendiculū. Quapropter tanquam peculiare ſubſidio huiuſmodi ſtillatitijs aquis vti conſulo, quæ & citiùs permeant, & prōptiùs ſeſe in vniuerſum corpus, & humores inſerūt, & inſinuāt. Ego autem tāquam præſtantiſsimum auxilium maximè probo ſtillatitium hūc liquorem: quem ſic extrahere poteris. Confice panem ex farina ordei, orizę, & ex amylo, quem probè

bẽ confectum ac recenter coctum proijce in libris septem aquæ chalybeatæ, quibus adde rosarum rubearum siccarum. p. iij. succi plantaginis lib j. consolidæ maioris vi rentis & conquassaræ. ℥. iij. caudæ equinæ. m. j. carnis pyrorum agrestium & citoniorum. an. ℥. ij portulacæ. m. ij. boli armeni. ℥. j. balastriarum & santhalorum omnium. an. ℥. ſ. Quæ omnia per alembycum instillentur, & instillationis sume. ℥. j. & ſ. cui adde syrupi portulacæ, aut rosarum. ℥. ſ. & laboranti summo manè porrige.

Facesſit frequenter tantum negotium hæc sanguinis fluxio, vt non solum quæ possumus, sed quæ non possumus laborantes & asſistentes expostulẽt. Quapropter si quæ potantur non prosunt, vti quoq; ijs, quæ deuorantur, frequenter cogimur: quæ sanè non indistinctè, & vtcunq; administrabis, sed cúm maiorem damni partẽ in maiori humorum parte, ac in iecore ipso, & partibus prope ipsum existere, compertum sit. In quibus necessarium est diu immorari medicamentum, si aliquid est effecturum. Sunt quidem huic vsui non pauca medicamenta, eligam tamen quæ mi hi probatiora videntur. Primum sanè conficere poteris ex sacharo rosaceo vetustio ri, quem iterum dissolues in aqua plantaginis cum bolo armeno, aut margaritis præ paratis, vel puluere succini, aut corallorum, & bolum conficies. Item ex eâdem con serua condîtum parabis hac forma. Recip. conseruæ virentis, rosarum. ℥. ij. seminis plantaginis. ʒ. ij. coralli rubei, pulueris corallinæ. an. ʒ. j. lapidis hæmatites & gummi Arabici, an. ℈. ſ. misce & fiat conditum, cũ frustulis auri: scoria itẽ ferri tenuisſimê trita, & aqua rosarum vnius diei spatio macerata, igne deinde siccata, pondere ʒ. j. exhibita, sterilibus aut religiosis mire opitulatur. Confert aliud medicamentum, quod recipit ouorum recentium adustorum, thuris, mastichis. an. ʒ. j. magaritarum, coralli rubri præparati, carabe, an. ʒ. ij. lapidis hæmatitæ & smaragdi præparati. an. ℈ ſ. farinæ ordei sine furfure. p. ij. albumina quatuor ouorum, aquæ chalybeatæ quod sufficiat, vt fiant duo panes, donec in puluerem posſint redigi: cu ius pulueris porrigere poteris vsq; ad. ʒ. ſ. Parabis etiam aliud, quod reccipit carnis citoniorum vino rubro decoctæ. ℥. iiij. pulueris spodij, sanguinis draconis, cornu cerui vsti, thuris, acatiæ, & gummi tragacanthi. an. ʒ. ſ. lapidis hæmatitæ præparati. ℈. ſ. misce, & summo manè porriges vsq; ad. ℈. ij. ac mox succi poligoni. ℥. ſ. aquæ pluuialis. ℥. j. Nec sunt etiam minoris momenti trochisci de carabe, de spodio, de terra lemnia, & alia etiam, quæ superiùs retulimus. Ego tamen dum humores sunt serosi & plurimùm tenues, præmisſis quæ sanguinẽ ab eorum spurcitia vindicent, conditum hoc conficere iubeo, quod recipit, Pelliculorum interiorum, quæ adhærent nucleis auellanarum siluestrium. ʒ. ij. terræ sigillatæ, trochiscorum de carabe, pulueris leporis vsti, & conchularum vstarum, thuris, mastichis. an. ʒ. ſ. succi mille folij. q. ſ. vt fiant pilulæ, quarum tres numero manè adhibeto. Quodsi succum mille folij cum sacharo adhibueris, non minùs prodesse poteris, quam præstito quouis præstantisſimo auxilio. Idem facit succus radicis philipendulæ aut caro eiusdem radicis, pondere ʒ. j. Sed inter omnia auxilia id tibi fidisſimum reperies, adhuc in desparatis sanguinis fluxionibus nimirum. ʒ. j. pulueris corticis radicis mori singu lis diebus vẽtriculo iejuno cum vino nigro epota. Item puluis ex corticibus granatorum acrium & ex auribus leporis combustis cum sacharo. Sunt etiam qui coagu lum leporis proficuum alioqui auxilium, porrigunt, quo tamen consulo ne vtaris, nisi priùs correxeris absynthio, mẽtha, aut myrtho; nã alioqui plus damni inferes. Inter hæc autem medicamenta ex vsu esse solent narcotica, quæ non vt cunq; & in

Quæ deuorantur

B

C

cautè administrabis, sed cùm plurimum necessitas præpollet, & alia non profecère. A
Inter ea verò, quæ sumuntur, confert requies magna, deinde athanasia, demum philonium maius aut romanum. nisi facultas imbecilla extiterit: quorum vsum eo tempore proculdubio interdices.

Quæ in vterum infundũtur

Cùm præter sanguinis vitium etiam ex vteri anastomosi aut diapedesi sanguis profluit, non sat est, quæ hucusq; diximus administrare, ni peculiarem vteri prouidentiam habeamus ijs, quę venarum oscula & poros recludere possint. Nam frequẽter contingit, etiamsi sanguinis vitium arte & diligentia compescuerimus, impetu delationis, & loci cõmoditate, & nimia apertione, crassum adhuc & naturalem sanguinem profluere. Atquè etiamsi pessarijs & multis alijs ingenijs medicorum nonnulli hoc vitium corrigere nitantur, ego tamen, innitens decretis priscorum in hac re, parum pessarijs fiderem, modo ab vteri ceruice, modô ab vtero ipso sanguis profluat: vis enim pessariorum astringens, rarò ad aperta uasorũ oscula peruenire poterit. Quamobrem per vterina clysteria, ac per suffitus hoc vitium corrigere hac in parte conabor. Cum hoc tamen, quia alijs etiam præmissis pessaria aliquid conducere possunt, melioris & copiosioris doctrinæ gratia non erit abre, ex ijs quæ superiùs diximus pessaria conficere. Immittere primò in vterum per metranchitam (vterinũ appellatum clystere) poteris vinum dulce cum cortice maligranati decoctum. succum etiam sanguinariæ, plantaginis, consolidæ maioris, aut aliquid ex suprà dictis dococtis cum pulueribus boli armeni, sanguinis draconis, & aliorum, quæ mox retulimus. Succum quoq; stercoris asinini & sumptum & in vterum immissum plurimùm prodesse fertur. Cui consimilem virtutem præstat succus bursæpastoris deuoratus, aut in vterum iniectus. Maiori verò eficacia (vt ex Galen. lib. experimentorũ constat) sanguinem sistit, si in vterum infundas hoc præsidium, quod recipit, mucilaginis ex gummi Arabico, & tragacantho cum aqua plantaginis. ℥.iij. succi plantaginis. ℥.ij. cuius etiam partem potui præbere poteris. Sed inter alia pleraq;, quæ in vterum immitti possunt, vnum mihi habeo peculiare subsidium, quod recipit, succi poligoni. ℥.iiij. mucilaginis gummi communis extractæ in prædicto succo quantũ sufficiat, vt citra impedimentum infundi posit, aquæ capitum rosarum sæpius chalybeatæ. ℥.iij. amyli. ʒ.j. misce & infunde. Ad ea etiam, quæ in vterum immiti possunt, reduces facilè suffumigia, quæ mille modis parare poteris. Cæterùm quæ magis probo, conficiuntur ex mastiche, pice, thure, ladano, ranis combustis, vngula mulæ, vngula odorata, coriariorum segmentis, galis per infundibulum euaporantibus, rosis, vuarum passarum acinis, & ex alijs, quæ haud facilè his similia inuenies. Ferunt etiam non mediocris autoritatis viri, saluiæ suffitum menses immoderatè fluentes, & omne muliebre profluuium sisti, licèt bibita & apposita ipsos euocet. B C

Vtero admouenda

Vnguenta quoq;, cerata, & emplastra huic vsui non parum proficua parari solẽt, quando cætera auxilia mali vehementiam frænare nequeunt: dummodo eis, si frigida fuerint, plurimum non innitaris, nisi calidorum aliquid permiscueris, per interualla quidem ac repetitò exhibita. Primò itaq; id conficies, & vteri regioni parti sui anticè & posticè applicabis, quod paratur ex porci stercore additis pulueribꝰ rosarum, & farina volatili, donec ad formam cataplasmatis reduxeris. Aliud autem conficitur ex oleo myrrhæ, nenupharis, citoniorum. an. ℥.ij. succi plantaginis, linguæ passerinæ, & caudæ equinæ. an. ℥.j. coquantur ad consumptionem succorum, quibus

A quibus adde coralli rubei, seminis plantaginis, myrtilorum, cerusæ, boliarmeni, & pulueris conchularum, quæ portantur ex beati Iacobi æde. an. ʒ. ij. ceræ. q. s. vt fieri possit vnguentum. Aliud pubi & lumbis apponendum, recipit ex citinis, ex galla, hypocistide, boloarmeno, stercore caprino. an. partes æquales: ex cola, quæ fit ex pellibus bouis dissoluta in posca. ℥. j. olei citoniorum & myrtilorum. an. ℥. j. &. s. lento igne fiat emplastrum molle. Poteris etiam aliud conficere cataplasma ex vitellis ouorum conquassatis, ex gypso, pulueribus thuris, mastichis, acatię, balaustiorum quantum sit satis, vt efformetur cataplasma. Nec minoris momenti est emplastrum, quod conficitur ex carne citoniorum & pyrorum agrestium, quæ vino rubro austero satis ferbuerit cum pulueribus prædictarum conchularum, cornu cerui vsti, boliarmeni, gummi arabici, & farina oryzæ. Verùm quia sæpe malum eò miseriæ deuenire solet, vt ne maiora quidem prodesse videâtur; non est ab re alio vti præsidio, in quo maior insit comprimendi efficatia: hoc autem recipit, boli armeni, terræ sigillatæ, sanguinis draconis. an. ʒ. ij. thuris, mastichis, myrrhæ. an. ʒ. j. pilorum leporis combustorum. ʒ. ij. acatiæ, hypocistidos. an. ʒ. s. seminis acetosæ, seminis plantaginis, seminis portulacæ, & citoniorum. an. ʒ. j. s. quibus adde olei omphācini, & succi plantaginis. an. ℥. vj. bulliant lento igne ad succi consumptionem, ac B mox adde ceræ quod sufficiat, vt fiat cerotum. Huic quoq; præsidiorum generi reduci facile possunt encathismata seu insessus, quæ paratu facilia sunt, aliquo ex supradictis decoctis aut succis leuiter calfactis. Atq; hęc de Anastomosi seu Diapedesi ex tenui & fluxili humore prodeunte, dixisse sit satis.

Necesse proculdubio est in hac curatione interim dum hæc administrantur, per interualla & statas periodos corpori & humorum motui prouidere, partim purgationibus repetitis, partim frequentibus distractionibus, ea lege, quam in prima huius capitis parte adduximus: quorum etiam medicamentorum meminisse hac in parte, vtilissimum fore censeo. Verùm si a flaua bilis, quæ præ nimio calore, atq; mediocri acrimonia, quæ naturam ad motum excitare habeat, fluxus concitetur, iuuante vasorũ raritate & anastomisi, prouidendum statim est, post victus institutionem, quæ nimis frigida nõ sit, ne vẽtriculus & cætera viscera, quæ ocyssimè affici in hoc affeC ctu ac labefactari solent, frigiditate nimia lædantur: ob id moderatione vtendum est, & aliquando ad frigidum inclinandum, subsistendum tamen. Aërem frigidiorẽ reddere oportet, somnum conciliare omni arte, quietem & animi etiã tranquillitatẽ. A quibus quàm celerrimè flauam bilem purgare oportet, & vniuersum sanguinis impetum aliò transferre, ac bilis ipsius calorem & acrimoniam compescere, crassioremq; & motui ineptiorem reddere, & meatus angustiores, & fluxui minùs paratos efficere. Purgabis verò flauam bilem (accepta priùs leui occasione attẽperandi eius calorem & acrimoniam syrupo rosaceo, borraginis, acetosæ; de agresta, & similibus) infuso rhabarbari, decoctione tamarindorum cum corticibus myrobalanorum, & syrupꝰ solutiuo rosarum; idquè nõ semel, sed bis debito interposito spatio, ea lege, quam superiùs adduximus, ne eadẽ sæpius repetere videar. Quibus præmissis vacuationibus, aut inter vnã & aliã quod rectiùs esse arbitror, ex altera aut vtraquè saluatela sanguinem detrahes, pensatis tamen priùs laborantis fœminæ natura & habitu. Quo facto ex re erit, per interualla pulueris rhabarbari. ʒ. s. cum sacharo rosaceo, manè, bis, tèrue citra dierum intermissionem præbere: quod esse præstantissimum auxilium frequenti experimento constat, & vacuandæ fla-

Humorũ & corporis prouidentia.

De flaua bile.

uæ

uæ bilis nonnihil gratia, & causa comprimendi, roborandiue partes internas, & viscera omnia, ne promptè sanguinem defluere permittant. Quo sanè auxilio iterato, interpositis aliquibus diebus, vti erit necessum, si ré ex voto cedere desideras. Quatenus verò ad sanguinis diuersionem pertinet, eisdem poteris ingenijs vti, quæ in præcedenti causa didicisti, hoc vno addito, quòd si diu fluxus perstiterit, deriuationis gratia hæmorrhoides hirudinibus aperire erit proficuũ. Nam coniectabile est, fæculenti etiam sanguinis aliquid superesse, quod alterius mali principium præstet, & præexistenti robur addat. Verùm præcipuè hoc præsidio vti oportebit deriuationis gratia, & vt altero fluxu excitato, facilè præexistens subsistat. A

Quæ epota flauam bilē frenēt

At fluentem flauam bilē, & motos etiam ad vterũ humores frenare nō erit difficile, si quis exactè expēderit, qualia medicamēta huic vsui ꝓficua existāt: nō enim quouis astringentium indiscriminatim vti poteris, sed solúm eo, quod cũ hoc quód astringat, refrigeret quoq; & attemperet, admixtis etiam alijs, quæ leniendi, & acrimoniam ac mordacitatem obtundendi vires habeāt, ne flaua bile intempestiuè impedita ac detenta, maius facessat malum. Quamobrem potui datam proficuam esse censeo stillatitiam aquam, in qua hæmatites confricetur, donec ipsa aqua rubescat: lac etiam asinæ, cremor condri, aut ptisanæ, syrupus de agresta, & rosarum viridium, ac siccarum; syrupus borraginis, buglossæ, de succo acetosæ, de papauere, cum decoctis ordei, plantaginis, lactucæ, solani, sideritis, poligoni, simphiti, rosarũ, papaueris, aut cum aqua, quę pluries extinxerit ignitum aurum: ex quibus & alijs eiusdem naturæ, stilloticas aquas conficere poteris, & varias parare potus differentias. Qua sanè auxilij forma frequentiús vti in hoc affectu necessum est, potius quã solida, aut ex siccis pulueribus confecta: renuet enim hęc, & fortasse exacerbabitur magis id genus medicamentis natura peccantis humoris, etiamsi dum fluxus indicatio vrgentior est, ea, quę ab humore pręstatur indicatione, necessum sit aliquid eorum medicamentorum, quæ superiùs retulimus, his potibus admiscere. Quæ omnia frigida adhibenda sunt: nam & frigidę potus proficuus etiam est, quippe qui solus hemorrhagiam omnem sistere habet. Quibus etiã potationibus addere poteris (dum prędicta indicatio præualuerit) aliquid, quod vorando ingeratur, & eundem vsum præstet, velut est opiatum. quod recipit conseruæ rosarum antiquæ. ℥. j. conseruæ simphiti, ℥. ß. trochiscorum de carabe. ʒ. j. boli armeni. ʒ. ij. sanguinis draconis. ʒ. ß. syrupi de rosis siccis, vel myrtilorum quod sufficiat, vt fiat opiata. Eandem quoq; gratiam præstat illud, quod recipit, simphiti & carnis cydoniorũ saccharo conditorum. an. ℥. ß. conseruæ rosarum antiquæ. ℥ j. trochiscorum de spodio, & de terra sigillata. an. ʒ. j. pulueris diamargaritonis frigidi, & diappaueris albi. an. ʒ. j. syrupi cydoniorum quod sufficiat, vt fiat opiata. Cuius quantitas exhibenda est ad magnitudinem fabæ cum aqua plantaginis. Item aliud conficies, quod recipit, conseruæ rosarũ, ℥. ij. pulueris coralli rubei. ʒ. j. pulueris electarij de gemmis sine speciebus, aut margaritarum. ℈. ij. cum aqua rosacea fiat conditum. Pręter quę etiã vsui proficua esse experimento constat catapotia Mesues de bdelio, trochisci oxicãthæ, sigillum lēnium, trochisci de vulgari electro, de spodio, corallus sumptus cum succo granatorum, philonium item per sicum, pondere. ℈. j. B C

Quæ in vteru missa flauā bilem compescunt.

Quæ in vterum huic vsui immittenda sunt præter astrictionem, vt de epotis retulimus frigida quoq; esse conuenit, cum hoc quod lenem & mulcebrem substantiam

A tiam nacta sint. Huius census sunt clysteria, quæ ex lacte asinino, & modico plantaginis succo parari à multis solet, & ea etiam, quæ ex cremore condri, aut ptisanæ, ex aqua decoctionis ordei & orizæ torrefactorum, & ex sanguinaria & consolida maiori cum rosis, & syrupis rosarum, aut myrtilorum. Possunt etiam huic vsui adhiberi aliqua ex ijs, quę in pręcedenti causa diximus, veluti est illud, quod recipit mucilaginis ex gummi arabico, & tragacantho cum aqua plantaginis chalybeata, aut aqua ex ordeo decocto, y per instillationem detracta. ℥. iiij. succi plantaginis. ℥. iij. Id quoq; beneficium præstat pessarium (incredibili quadam efficacia) confectū ex lythargiro, bolo armeno, & albumine oui. Verum quia in huiusmodi causa concitari sæpe solent grauissimi dolores, ob id cogimur frequenter ad narcotica confugere, vt superiùs diximus: in quem vsum conficimus vterina clysteria ex aqua vel succo portulacæ, sanguinariæ, plantaginis & solani cum modico philonio persico, aut (quod magis probo, ni dolor aut fluxus vehementior ex vteri sensibilitate factus fuerit) ex collirio albo Rasis appellato: quibus addere poteris trochiscos de carabe, spodio, & de terra sigillata; quibus prudenter vti conuenit, ne aut sterilis fiat mulier, aut aliud vitium contrahat, præsertim si imbecilla facta fuerit. Cui etiam præsidiorum generi adiungere par est suffitus rosarum, myrtilorum, & B earum rerum, quas frigidas sine maxima astrictione esse diximus. Verùm suffitus biliosa causa prædominante non debent fieri ex re plurimùm cremata, sed vehemẽter calfacta, ita vt aliquid ex ea citra vstionem euaporet. In qua sanè causa placent magis encatismata, quæ fieri possunt ex astringentibus aqua chalybeata elixis, cū his quæ modice leniant.

Exteriùs autem mitescenda quoq; est bilis acrimonia & calor medicamentis, quę præter astrictionem, refrigerandi etiam idonea sint, veluti est vnguentum, quod recipit, olei myrtini, nenupharis, & citoniorum. an. ℥. ij. succi plantaginis, vel linguæ passerinæ, aut semperuiuij. ℥. j. ſ. coquantur ad consumptionem succorum; quibus adde coralli rubei, seminis plantaginis, myrtilorum, cerusæ, & boliarmeni. an. ℨ. j. ceræ quod sit satis, vt fiat vnguentum, quo renes & prope os pubis fœmina inungatur. Vtile quoq; huic vsui erit illud, quod recipit, succi lenticulæ palustris, consolidæ maioris, & agrestæ. an. ℥. j. ſ. olei citoniorum, nenupharis, & rosarum. an. ℥. ij. coquantur ad consumptionem succorum, & adde sanguinis dracronis, trochiscorū C de carabe. an. ℨ. j. aceti cocleare vnū, & ceræ quod sit satis. Vel inungere etiam prędictas partes non erit ab re vnguento rosaceo, aut refrigeranti Galeni, præsertim si eis miscueris nonnihil terre sigillatę, pulueris cornu cerui vsti, coralli, rosarum, myrtilorum, seminis plantaginis, aut acetosæ, & aliarum rerum quarum superius abundè meminimus.

Quæ exteriùs adhibenda sunt.

Monitum tamen velim hac in parte lectorem, ne interim dum hæc adhibet, omnino à purgantibus pharmacis, aut leui aliqua sanguinis detractione, vel diuersione, & ab alijs auxilijs, quæ superiùs præmittenda esse diximus, subsistat, sed prout vires tolerare visum fuerit, aut morbum exposcere hoc, illoue præsidio vti erit necessum: cauentes tamen ne nimia auxiliorū copia, & naturæ opus præpeciamus, & tædium, ac molestiam fœminis inferamus.

Vltima porrò causa ex ijs, quas huic malo principium præstare diximus proculdubio

Ex dirupto vase-

dubio est ipse vteri affectus, qualis est venarũ exesio, aut dirruptio à re soluente cõtinuum facta, vel ab humore mordaci exedente & acri excauata. Quo tempore cõsiderandum est, an vrgeat magis fluxionis impetus quam affectionis natura, nam quũ vera curatio sit per causæ ablationem, tunc in hoc malo ea curatione vtendum est, cùm fluxio nimis non vrgeat, quod in menstruis non vrget, donec vt Auic. refert vires, quodammodo concidere videantur, ac si id accidat causa post habita fluxui intendendum est, sin aliter, vera curatione vtendum, quæ fit per morbi venarũ aut vteri ablationẽ. Sic profecto vbi ex intrinseca violentia vasis diruptio accidat, aut ex subita & magna animi passione (nam á laborioso partu vel aborsu proficiscentis suo loco latiùs meminero) instituta parca victus ratione, quiete, sanguine misso semel, aut bis, vel ter, si mulier boni habitus fuerit: exterius quidem ac per vterum adhibenda sunt quæ agglutinandi vires habent. Cui vsui in vterum immittere oportet albumen oui fortiter agitatum per se solum, vel cum pulueribus gũmi arabici, tragacãthi, amyli, aut plantaginis. Præstat idem beneficium succus sanguinarię, vel succus radicis philipendulę, puluis quoq; earũ radicũ, & rhu, balaustiorũ, & consimiliũ in prædicto oui candido, aut decocto, vel succo aliquo ex prædictis in vterũ immissus. Quodsi diruptio venis ceruicis vteri accidat, aut ex hęmorrhoidibus vteri profluat, pessarijs ex prædictis rebus cõfectis, & bolo, aut farina volatili, vel terra lẽnia rẽ agere oportet. Sed maiori efficacia cõfert pessus, quod recipit triferę, micletæ, athanasiæ. an. ʒ.ſ. hypocystidos, acatiæ, boliarmeni, sanguinis draconis, radicũ consolidæ maioris, arnoglossæ, gallarũ. an. ʒ.ſ. mixtis fiat pessus, ad cuius pẽsum ex supradictis simplicib⁹, & ijs, quę paulo inferiùs referã, facile cuiuis vel mediocriter exercitato erit, plura alia huic vsui ꝓficua effingere. Sic & iniectiones prosunt ex decocto fragarię, cumini, bursę pastoris, cornucerui, lysimachię, myrthi, nymphæę, glãdis, corticũ balaustiorũ, vuis pasis, additis pulberib⁹ mastichis, thuris, myrtilorũ. Sed maximè in hac causa prodest iniectio quæ recipit foliorum plantaginis, poligoni, agrimonij, scolopendrij quod ceterach officinæ vocant, myrthi, lẽtisci vel sumitatũ rubi. an. m. j. decoquãtur ex aqua ferrata, aut in qua plũbũ ferbens extinctũ fuerit & decocti excipe. ʒ. iiij. syrupi de rosis siccis vel rosarũ. ʒ. ij. olei rosacei omphãcini. ʒ. j. misce, & proijce. Quod etiã præsidiũ parabis ex stillotica aqua ex sero & prædictis herbis ac pyro syluestri & viridib⁹ lẽtibus cũ saccharo aut syrupo rosaceo, si postea cãdens ferrũ in ea sępe extingatur. Partes quoq; supernas frequenter perfricare oportet, vinculisq; ligare; item syrupis & apozematis vti, quæ & sanguinem densent, & motum cohibeant: quorum materiam abundè dixisse censeo.

Sed multa quidem sunt, quæ deuorata, aut exteriùs adhibita peculiari quadam efficacia sanguinem ex aliqua harum causarum proficiscẽte sistunt, veluti sunt trochisci de terra sigillata, de carabe seu acatia, hypocystidos, cornu cerui: prodest & bolus armenus, coralum puluerizatum, puluis consolidæ maioris, florum cytoniorum, margaritarum, mumiæ, & myrtilorum. cuius libet. ʒ. j. cum vino vel aqua ferrata, vel decoctione corticum granatorum, radicum nenupharis, vel succo sanguinariæ, plantaginis, vel portulacæ. Verùm si sanguinis profusio vlteriùs pergat, aliquo ex prædictis liquoribus dissolues athanasiæ. ʒ. j. ſ. Præstat & puluis picis naualis, vel peoniæ, aut cinis corticum ouorum quantitate. ʒ. j. item cinis stercoris caprini. ʒ. j. cũ aqua pluuiali. Cõfert syrupi myrtini. ʒ. j. aquæ plãtaginis. ʒ. j. ſ. succi stercoris

A coris asinini.℥.j.Præstat etiã nõ minorẽ gratiam id medicamentũ,quod recipit,con seruę rosarũ.℥.j.syrupi papaueris.℥.ſ.pulueris coralli. ʒ.j.margaritarũ, & trochiſco rũ de carabe.ã. ʒ.ſ.terrę Lẽnię℈.ij.miſce,& fiãt boli deaurati.Ex quib⁹ nõ pauca po teris cõficere, quæ nõ solũ huic causę,verũ & reliquis,causa semota ꝓdesse poterũt. Exteriùs verò cataplaſmata adhibẽda sunt,qualia cõficiũtur ex albuminib⁹ ouorũ cũ pulueribus rosarũ,myrtilorũ,thuris,& maſtichis,cũ gypſo etiã subtiliter in pui uerẽ redacto,& alijs plerisq;:quorũ vberrimã copiã reperies facilè lib. 2. noſtro de indicatione præsidiorũ.Cæterũ peculariter vtero ſic affecto cõferunt varia auxilia, quæ hucuſq; retulim⁹,sed peculiariùs fotus,qui paratur ex decocto caudæ equinæ, lẽtiſci,foliorũ myrti,pyrorũ,prunorũ,seruarũ, ſymphiti, corticũ interiorũ querc⁹, rosarũ,virgæ paſtoris,biſtortæ,& gallarũ cũ aqua pluuiali, vel ferrata:cui⁹ etiã per infundibulũ euaporationes ꝓdesse possunt,ſicut suffumigia hoc modo parata.Excipe colofonię.℥.ſ.ſpodij,boliarmeni,papaueris nigri,hioſcyami.an. ʒ.ij. cõquaſſen tur,& super prunas poſita suffumigiũ excipiatur.Vngere etiã vteri regionẽ antè & retrò vtiliſsimũ eſt,vnguẽto quod recipiat,olei myrtini.℥.iiij.olei maſtichini,succi

B plãtaginis.ã.℥.ij.ſumach,myrtilorũ,hypocyſtidos,terrę ſigillatę,boliarmeni. an. ʒ ij.ſ.ſpodij, rosarũ.an. ʒ.j.ordei vſti.℥.ſ.cerę quantũ ſit ſatis.Eſt autẽ aliud vngentũ huic vſui pretiosum,nõnullis tanquã ſecretũ habitũ, quod recipit corticũ mediano rũ caſtanearũ,& etiam arboris glãdiũ,myrtilorũ,gallarũ,corticum fabarum,cory lorum,vuarũ immaturarum,glandiũ,ſorbarũ ſiccarum, meſpilorum immaturorũ, radicũ chelidoniæ,foliorũ pruni ſylueſtris.an.partes æquales,cõtuſa coquantur in a qua plãtaginis,& poſt colaturã accipe olei myrtini quantũ vis, in quo conuenientẽ ceræ quantitatẽ diſſolue,poſteà in prædicta decoctione laua ſæpius innouata coctio ne,vel ex decocto accepta ad vnam lotionem ſufficiente quãtitate,& factis ſufficiẽ tibus lotionibus accipe corticum caſtanearũ.quercus & arborũ gallarum.an.partẽ. j.cineris oſsiũ cruris bouis,ſeminis myrtilorũ,corylorum, vuarum immaturarum. an.partem mediã,fiat puluis ſubtiliſsimus, cuius accipe partes duas, trochiſcorum de carabe partem.j.& fiat vnguenrum cum oleo & cera ſupradictis. Conficies etiã aliud non minoris momenti, quod recipit acatiæ, hypocyſtidos,terræ ſigillatæ, tro

C chiſcorum de carabe, colofoniæ. an. ℥.ſ. fiat puluis, quem ſucco plantaginis admiſ ce addito modico aceto,& fiat emplaſtrum. Aliud parare poteris,quod recipit pulueris cornu cerui vſti, papiri combuſtæ, limaturæ ferri præparatæ. an. ℥.j. pulueris corticum glandium. ℥. ij.miſce, & cum albuminibus ouorum, & modico aceto confice emplaſtrum. Vel ſic aliud confice, excipe maſtichis, olibani, mumiæ, ſanguinis draconis. an. ʒ.j. facto puluere, efforma cataplaſma cum albumine oui, ſucco artemiſiæ, & caudæ equinæ. Præſtat non minùs emplaſtrum ex lumbricis terræ, thure, & albumine oui factum. Item ſuccus vrticæ græcæ in bombace ventri appoſitus. Expendat tamen hac in parte lector, duplici motum ratione tot aſtringentia auxilia me adduxiſſe, quamuis certum ſit, ijs fluxibus, qui ex diruptione fiunt, propriora eſſe quæ agglutinandi potentiã habent pharmaca, tum vt alijs fluxionibus aſtringentium ſubſit vberrima copia, & ex hac parte medicus exquirat; tum verò quia maius ſæpe faceſsit negotium fluxio, quam continui ſoluta vnitas,& ob id aſtringentibus præſtò eſſe oportet, ne ex nimia profuſione maius aliquod damnum ſubſequatur, præterquam quòd fluente ſanguine agglutinari vlcus non poteſt, & ob id neceſſe eſt primò fluentem ſanguinem compeſcere.

Ex vena excesa. Quòd si fluxio ab exesa vena proficiscatur, longè diuersa ratione curãdi methodum instituere oportet. Proficiscitur etenim hoc malum ab exedenti, vitioso, & acri humore, qui sensim abrasis vasorum tunicis viam foramenq;, quo prosiliat, sibi parat. Qua propter triplex erit in vniuersum curandi ratio, prima, quæ cacochimiã seu vitium humorum respiciat, secunda, quæ factam exesionem curet, tertia verò, quæ fluxui prouideat. Iuxta primam indicationem victum ea lege primò instituere oportet, qui sufficiens sit vitiosum humorem attemperare, & meliorẽ deinceps conficere. Cuius rei gratia alimentum optimi nutrimenti, & glutinosæ substantiæ eligere oportet, quo paulatim ac frequentius vti erit necessum. Est autem huius naturæ auium domesticarum caro, iuscula, amylum, panatela ex iure, aut lacte amygdalarum confecta. Item ex oleribus, lactuca, portulaca, borrago, & scariola. Præstat quoq; eundem vsum ius, aut caro extremitatum capreoli, arietis, porcellorũ, aut agni. Cui etiam vsui is potus eligendus est, qui paretur ex aqua, in qua sæpius aurum extinguatur, vel ex decoctione radicum buglossę, vel admixta stillatitia ex portulaca. Curandum itaq;, vt is humor in corpore ex alimentis succrescat, qui prę existenti sit omnino contrarius, tum vt cæteros corrigat, tum verò vt vlceri curando ac renutriendo, lentore & bonitate sit idoneus. Corrigimus quoq; præexistentem humorem syrupis & apozematis, non quidem astringentibus primo morbi accessu, vt in prædictis causis, ne partibus fixius adhæreat humor, vehementiùsquè erodat; sed ijs sanè, qui attemperandi, leniendi, & mitescendi humorum acrimoniam, vim habeant. Cuius modi est syrupus buglossæ, borraginis, rosarum, granatorum, portulacæ, & papaueris. Inter quos peculiari quadam dote præpollet is, qui ex portulaca conficitur, & ij omnes, qui parantur ex mucilaginibus, & cremore ordei, & alij consimilis naturæ. Sistit quoq; fluxum, & humores mirè corrigit mucilago cytoniorum dissoluta aqua capitum rosarum vel plantaginis, aut ablutionis boliarmeni. Confert item aqua ex ablutione amyli, boli, aut terræ sigillatæ cum conserua rosarum. Quibus proculdubio frenatum humorem leuibus medicamentis, sed electorijs per epicrasim purgare oportet, tum ne conferta vacuatione intestina dysenteria periclitentur, tum verò quia huius conditionis humores hac purgatione gaudent magis, vt rursus paulatim corpus mitioribus renutriatur. Purgabis igitur rhabarbari infuso, infusis etiam corticibus myrobalanorũ in succo granatorum, aut in aqua lactis, vel succo portulacæ. Item proficua erit huic vsui manna, casia, syrupus infusionum è rosis hispanis. Confert item succus rosarum extractus cum aqua infusionis rhabarbari ad formam largioris syrupi cũ sacharo redactus. Renuunt etiam ferè omnia huiusmodi fœminarum corpora sanguinis detractionem, tum quia affectio suapte natura id interdicit, tum quia huic humorum vitio & corruptioni semper vires adiunguntur debiles. Quocirca (vt consulit secunda huius affectus indicatio) diuersionibus ad distantiores partes factis, vitiosum sanguinem ab affecto loco distrahere oportebit superiorum partium frictionibus, & vinculis, & cucurbitis etiam frequenter scapulis adhibitis citra vllam scarificationem. Quibus omnibus primitus factis, licebit syrupis, & potionibus ex ijs, quæ modicè astringunt quantum sit satis, vt humores firmiores, fluxuiquè ineptiores reddantur, admiscere: quæ quidem ex eis, quæ superius diximus, facilè colliges. Consulit verò tertia huius mali indicatio, vlceri seu exesioni venarum prouidere: primo ijs medicamentis, quæ foramen obstruendi vires habeant, qualia sunt emplastica omnia, sola, aut cum agglutinantibus

ad-

A admixta. Quem vsum præstant bolus armenus, terra sigillata, puluis farinæ volatilis, amylum, mucilagines omnes, & gummi, vel succus portulacæ: quæ omnia aqua chalybeata plantaginis, aut capitum rosarum dissoluta in vterũ id immissa summopere prosunt. Quippe eisdem obturato foramine, natura (cui id munus incumbit) ex optimo sanguine, carnem citra fluxus impedimentum cõficere potest, partemq; renutrire. Id etiam prædicta pharmaca præstant beneficium, vt si quis ad huc humor acris & mordax ad affectum locum confluxerit, minùs posit exesionẽ efficere: nam & impediũt suo lentore, quominus fiat, & humoris vitium corrigũt: certum etiam est, & fidisimum experimentum, radicis philipendule. ʒ.j. singulis diebus in ouo sorbili sumpta incredibili efficacia sanguinem omnem sistere, sed maxime ex vtero. Sed efficatius præsidium facies, si serapium cum sacccaro ex succo eiusdem radicis confeceris, cuius laborans cum dormitura est. ℥.j. summat. Partibus item externis, ex prædictis medicamentis varia confici possunt. Sed vsui probatum magis mihi est id, quod conficitur ex albumine oui fortiter agitato, & pulueribus gummi, tragacanthi, aut arabici, boli armeni, & sanguinis draconis. Item B aliud conficitur ex succo bursæ pastoris, & farina tritici, vel amylo, igne leuiter spissatis. Aliud quoq; facile & vtile parabis ex farina volatili, modico gummi, & albumine oui: nec non & emplastrum diaphœnicon apellatum. Ex quibus omnibus additis, quæ modicè astringũt (præsertim si vitium humoris iam correxeris) non erit difficile varias pharmacorum effingere formas huic vsui proficuas. Verùm omni causæ præualenti ferunt prodesse succum chelidoniæ mammis appositum: de quo creditur vteri sanguinem vehementer sistere. Quod etiam referunt de moro & eius fructu. Sicut succus oleæ vuluæ in panno admotus. Quibus præmisis, si nihil profuisse compertum sit (quauis existente causa) narcoticis vti oportebit, & quæ somnum concilient: qualia reperies abundè lib. nostro. 2. de auxiliorum indicatione, cap. de anodynis. Quibus in hoc casu cautè est vtendum: nam suspicari oportet frigidiorem esse fœminam, quàm vt posit narcotica tutò ferre.

Quòd si fluxus ex supressa aliqua vacuatione suboriatur, præter prouocationẽ antiquioris fluxus, eisdem omnino præsidijs iuxta morbi & humoris rationem vti liberè poteris, sicut & alijs plerisque, quæ apud barbaros experta habentur: quorum magnam siluam reperies apud Sauanarolam. C

¶ *De menstruorum suppreßione. Cap. 9.*

IMmunes esse à menstrua purgatione fœminas, multis modis contingere posse, est compertum: quippe aut ætatem nondum nactæ sunt conuenientem, aut senectute iam contabuerunt, si quidem statutum habent menstruationis principium, & finem: ita vt nec anteuertere, nec tardare salubriter alicui fœminarum datum sit. Item alijs, vt dictum est, menses deficiunt ex natiua quadam structura huic vacuationi omnino inepta, licèt familiaris & genuina: plurimis,

mis, quia grauidæ factæ sunt, aut laboribus, ac ruralibus exercitijs deditæ, conuenientem & superabundantem sanguinem conterunt, & consumunt. Alijs quidem menses supprimũtur morbosę alicuius causæ interuentu, quę morbo priùs excitato in hoc symptoma prorumpit, á quo postmodũ mille alia suboriri comperimus. Sed antequam ad peculiarem affectum huic capiti dicatum, descendam, operepræium duxi docere, menstruam purgationem cum actio sit alicuius potentiæ & partis, tot posse pati lęsionum differentias, quot quęuis alia corporis pars. Nã aut ex toto aufertur vel diminuitur, aut mille modis vitiatur. Verum de his duobus vltimis vitijs singulare diligentia sum acturus: de primo verò, qui varias & graues habet causas, tantùm hac in parte agere, nobis est in animo. Est igitur mensium suppresio symptomata de genere eorum, quæ retinentur immodicè, pertinens quidem ad abolitam omnino actionem, quam sanè alicui facultati propriè reducere est perdifficile, nisi abusiuè; eò quòd sæpissimè accidat, fœminas menstruis carere facultatibus expultrice aut retinente minimè affectis. Cum hoc tamen vniuersam huius symptomatis naturam illis, vel earum alicui referendam esse censeo, modò vitium insit in vtero, modò aliunde proueniat, vtcunq; enim sit, cõtingit aut ipsis omnino otiãtibus defectu materiæ menstruorum, aut nequeuntibus ob aliquem morbum munus sibi commissum perficere. Cuius affectionis ad amussim meminisse Galenum constat lib. 3. de causis sympt. Morbus tamen, à quo prædictæ facultates vitiantur, nec vnus est, nec vni cuipiam parti dicatus, sed multiplex & diuersus iuxta naturã causæ, quæ nata est hunc affectum excitare. Vtcunq; tamen sit, actionem hanc vitiari contingit, aut facultate expultrice vteri ex morbo in temperamento partis labefactata, aut obstructione meatuum, quos huic vsui natura fabrefecerat. Vltimo item facultas vitiatur, aut (vt rectius loquar) otiatur, à morbo per consensum, sibi præstita non operandi accasione ob defectum materiæ. Quæ sanè culpa reijcienda est in totius corporis, aut alicuius membri vitium, cuius minus sit, vtero sanguinem impartiri, morbum, vtero aut eius facultatibus minimè patientibus.

Quales Causæ.

Causas verò huius affectionis ad vnguem narrare & exquirere nullus eorum qui id opus tentarunt, absoluit: tam enim varię sunt difficiles & abditę, vt mirum nõ sit si neq; nos etiam eas omnes cõplecti valeamus: conabor tamen methodo & ratione id opus aggredi. Tribus itaq; causarum generibus contineri huius mali causas omnes, cõpertũ esse reperio eruditis & præstãtissimis in hac arte viris. Primum quidẽ facilè ad vniuersum corpus reduces; secundum ad sanguinem ipsum; tertium verò & vltimum ad vterum & vasa illi subseruientia. Præstat porrò huic affectioni corpus causam, nimirum, quia ad vterum non pellit sanguinem: quod verò non pellatur, causa est, aut penuria, aut auersio, aut immodica abundantia. Nam cùm nimis sanguine plenum corpus est, sibi vias obcæcat, ne ad inferas sedes delabi posit. Penuria verò constat, dum solito factum est obesius. hæc etenim corpora paucissimi sanguinis esse monstrat venarum angustia: quæ licet natiua non sit, sæpe pinguidenis & carnis mole talis efficitur, & pinguedo ipsa, in quam maior pars sanguinis cõcrescit, ac degenerat. Et quamuis suppresio mensium ex hac causa suborta raró in affectum prorumpere assuescat, tamen quia steriles omnino reddit fœminas, consideranda quoq; hac in parte est. Corpus etiam ex diutino aut graui morbo, vel inedia gracile, excarne, & exangue factum huius affectus, sæpe fuisse principium frequenti obseruatione est compertum. Hoc dixerim, ne quis intrepidè curationem

his

A his ita existentibus aggreditur. Item defectu optimi sanguinis id quoq; accidere constat, in ijs præsertim fœminis, quæ malo corporis habitu laborant: in quibus etiam si plurimum de prauati, aut semi confecti sanguinis redundet, ad vterum tamen nihil trãsmittere curat natura. Nam tantùm ei parti committit, quod vtile generationi esse ex instituto cognoscit, nisi errans. Illud verò, cum vitiosum potiùs & excrementosum sit, quàm in quantò peccans, transmittere non laborat. Quò fit vt menstrua huiusmodi fœminis omnino deficiant. Alijs quoquè non efflorescunt, si menstruis minantibus, aut erumpentibus, laborioso alicui totius corporis exercitio, vel alicuius partis se dederint. Veluti cantatricibus frequenti experimento contigisse conspicimus euocato ad superiores partes sanguine. Sicut alijs repulso, frigidi alicuius accessu, vt contigit ijs, quæ incauta viuendi ratione seductæ crurum lauacris prædictis temporibus vtuntur, aut se se pedibus manibusq; in aquam immergunt, vt sœpe mulierculis seruituti addictis accidisse visum est. Quod etiam fieri ex timore, mœstitia; & alijs animi perturbationibus mihi non est dubium. Sicuti sanguinolẽtæ vacuationis interuentu, modò per hæmorrhoides, per nares, aut per os fiat. Idem quoq; efficit sudor largus, aër calidus, & repẽtinus frigidæ potus, labor, & ea omnia, quæ vtcũq; siccandi vel cõprimẽdi corpus vim habẽt, velut B febres, aut morbi alij acuti, sanguine dẽsato, resoluto, vel nimis vsto efficiunt: pari ratione res se habet in viraginibus robustis exercitatis & nimis calidis fœminis in quibus & superabundans & vtilis etiam conteritur sanguis. Sanguinis etiam fluxuri vitio suppresionem fieri, nemini esse dubium arbitror. Fit autem huic purgationi ineptus dum crassus, lentus, copiosus, aut parcior iusto efficitur. Præ crassitie enim consueta vasa ac foramina permeare nequit. Præ lentore moueri non potest, quia partibus, & venarum tunicis atq; osculis adhærens expultrici vel vehementer operanti resistit. Sic dum copia abundat, se ipsum impedit, viasq; præ plenitudine ad vasa, recludit. Quò fit, vt permeare libere minimè posit. Dum verò parce in vteri vasa congeritur, etiam si in toto corpore redundet (nam hìc non loquimur de paucitate, quæ in toto corpore inest, sed de ea tantũ, quę in vtero reperitur) cùm naturam non grauet, minimè ad excretionem accingitur. Vt frequentisime contingit in splenis, iecoris, aut meserẹi obstructionibus; à quibus menses supprimuntur. Et ob id totum corpus pletoricum efficitur, etiam si præsanguinis paucitate in vtero, menses ab eo non profluant. Morbi quoq;, qui vtero ipsi acci C dere solent, frequentisimè mensium supresioni causam præstant. Quippe aut morbus fit in propria vteri substantia, aut ob eius in temperamentum, aut fit in vasis vteri per quæ sanguis purgatur. Quoad primũ huius diuisionis mẽbrum, cõstat Gal. 3. de sympt. cau. cap. 8. & 5. Aphoris. 28. optimè dixisse, cũ refferat difficulter purgari fœminas quæ vteros habent densos & duros, modo id à natura, modo ex casu proueniat. Sic temperatura frigida aut sicca, vel ex his composita, facilè in id vitium fœminam defert: quod probauerat Hippo. lib. de locis aqua & aëre. Pari prorsus ratione vteri vasa id vitium moliuntur, dum aut nimis arcta sunt natura, vel aliqua occasione angustantur. Itaq; quæuis prædictarum causarum vterum disponere nata est propria vi, vt vel non suscipere, vel non transmittere posit. Non suscipit quidem ob venarum affectionem, modò ex frigore densentur prædictæ venæ: modo siccitate excaleant & contrahantur. Vt cunq; tamen hæ causæ operentur, ad meatus ipsos obstructos aut compressos reducere, proculdubio æquum est:

est: quos quidem inflammatio vteri, vel partium vicinarum comprimere nata est, A obstruere verò, vel immodica sanguinis copia ibidē congesta, vel sanguis ipse crassus, aut humor alius viscidus & crassus etiam osculis & tunicis venarum adhęrens, vt ex Gale. colligitur facilè comm. 2. in lib. de Humoribus, & lib. 3. de sympt. cau. cap. 4. & lib. de Differ. symp. cap. vltimo. & li. 6. de lo. patien. cap. 4. Vteri verò inflammationem dupliciter hac in parte intelligere oportet, eam nimirum, quā mox diximus, tumorem videlicet durum, dolentem: aut inflammationem, hoc est, incēsionem. Cuius latè meminit Hipp. lib. de natu. mulie. his verbis. Si vteri inflammati fuerint, menses omnino non prodeunt, aut praui & pauci; & cùm ieiuna est, vomitus ipsam corripit, vbi verò quid ederit, vomit cibos, & dolor imum ventrem ac lumbos habet, & animi deliquium inuadit. Venter autem aliquando durus est, & inflatur, ac magnus fit, & putat se in ventre habere. Si verò contigerit plenitudo illa, vacua fit. Quibus verbis & alijs, quæ sequuntur, euidenter constat huius inflammationis Hippo. meminisse, non tumoris præter naturam. Prætereà eandem supressionem molitur vteri retractio, aut cōtorsio; vel deprauatus situs, qui aut ex morbo aut partu superest, vt etiā ex Hippo. lib. de nat. mul. constare videtur, & li- B br. de mor. mul. per hæc verba. Postquam igitur mulieri, quæ non peperit, occultati fuerint menses, & viam foras reperire non potuerint, morbus fit. Hoc autem cōtingit, si vterorum os conclusum fuerit, aut distortum, aut aliqua pudendi pars cōtracta. Et paulò inferiùs subdens harum affectionum rationem, inquit. Fit autem hic morbus ijs maximè, quæ angustos vteros habent, aut ceruicem vltra pudendū sitam. Si enim horum alterum fuerit, & mulier viro non misceatur, & venter magis quàm oportet euacuetur, ab hac affectione vteri obtorquentur: nec enim humidi in se ipsis sunt, vt pote muliere non coëunte, & amplitudo ipsis spatiosa est, vt pote cùm venter magis vacuus existat. Item addit paulò inferiùs. Hæc igitur causa est, vt ipsi sint conclusi, nimirum, à venere abstinente muliere. Quibus ferè causis altera accedit, vteri nimirum frigiditas, quæ ipsum & sanguinem spissum reddit, & expellentem facultatem languidam, & sui muneris oblitam. Dimitto consultò hac in parte idem vitium posse efficere induratas cicatrices, vteri pinguedinem, carnē supercrescentem, & pleraq; alia, quæ Hipp. recenset libro de natu. mulie. & alibi sæpe. C

Signa.

Cùm passim in fœminis, quæ viro vtuntur, menses dum grauidę fiunt, supprimātur quoq;, diligenti cura expendendum est, num vterus conceperit, an ex causis morbosis menses cohibiti existant, ne nobis vsquam decipi turpiter accidat. Nec par est dignoscendi ratio in virginibus, ac in reliquis: quippe in virginibus suppressus sanguis per venas errabundus vagatur, & eò magis obstructiones, febres & coloris mutationes molitur. At in corruptis, in vterum frequentiùs irruit, quò fit, vt hydropes, & alia vterina mala, quæ paulò inferiùs recensebo suboriantur. Ex quo etiam prodit prægnantes in cibi fastidiū, nauseam, vomitum, picam, & reliquas vētris affectiones prolabi. Virgines verò, licèt eis mēses supprimātur, minimè, aut rarò hæc patiuntur. Ratio proculdubio est, quia maior existit consensus ab vtero vbi sanguis ille colligitur, ad vētriculum, cui propriè prædicta symptomata competūt, quàm ex venoso genere, in quod irruit in virginibus suppressus sanguis ad ventriculum ipsum. Et ob id prægnantibus illa accidunt, virginibus verò minimè. Sunt id monstrantia generalia signa non pauca: quorum primum docet Hippo. 5. Apho.

39.

A 39. dicens. Si mulier, quę neq; concepit, neq; peperit, lac habet, menses ei deficiunt. Cui cōiecturæ accedit insolita corporis grauitas sine lacte in mammis, cibi fastidiũ, & horror inæqualis, dolor lumborum, colli, sincipitis ad oculum radices, præcipuè si diu suppressæ sint: febres etiam aliquando lentæ, & tumores in ilibus inflammatorij, vrina quoq; ęgrè redditur quibusdam, alijs omnino supprimitur, vrinę etiam nigricantes cum rubra sanie tanquam fuligini mixta, cum lotura carnium recens mactatarum. Quibus accedit lac in mammis frequenter repertum, iuxta Hipp. decretum. Ostendit adhuc clariùs idem autor signa quædam lib. 1. de mul. morb. quibus certiores facti, possimus suppressionem veram ab vteri gestatione distinguere, & rursus præsagire quæ mala hac ratione ijs fœminis succrescere possint, inquit enim. Tertio mense incipit suffocationē sentire & horrores, & lumborum dolores, quandoq; etiam febrem. Quòd si suppressio perseueret, præter hæc, obdurescit venter, vrina copiosior mingitur, cibi fastidium, & vigilia aduenit, vt etiam strideat dentibus. Et si adhuc retineantur, quinto mense his omnibus, & maximè doloribus vrgebitur grauiùs. Sed sexto mense insanabilis morbus redditur, qui anteà curari
B poterat. Et cum hoc anxia fit, & animo linquitur, pituitam vomit, siti magna vexabitur, dolebunt partes ventris & pectinis, febris accedet, supprimenturq; excrementa alui, atq; vesicæ, spina dorsi dolore vexabitur, & quasi balbutiet. Post hæc autē intumenscēt crura, pedes, venter, & vrina mingitur rubra, sanguineaq;, & dolor totum occupat corpus, maximè collum, spinam & inguina, atq; sic moriuntur, scilicet ex hydrope. Quam sanè sententiam siquis sedula diligentia intueatur, multa perdiscet, quibus facilè conceptum à mensium suppressione distinguet. Cum hoc tamē experimento frequentissimo nobis est compertum, plures fœminas ex ijs, quę vtero gerunt, omnino his simillima accidentia perpeti, ita vt quantumuis diligēs sit medicus, id distinguere nequeat, præsertim si mulier ex ijs sit, quibus menstrua prodeunt fæculenta, fœtida, aut alia quauis deterrima qualitate fœdata. Quòd profectò rationi & obseruationi innitentes haud rarò distinximus. Nā licet finitima sint vtriusq; affectus accidentia, in ijs tamen, quæ vtero gerunt, color viuidus, qualem tempore sanitatis obtinere solebant, perseuerat, hilares supersunt fœminæ, & nihi-
C lo aut quàm parcissimè in animi conditionibus mutatæ. Cuius contrarium omnino in mensium supresione reperitur. Item dum fœmina vtero gerit, ex prauis accidentibus ea, quæ superueniunt, primis tantùm mensibus durant, crescente verò fœtu subsident omnia, & res apertiùs conspicitur. At in vera mensium suppresione è contrario: nam primis mensibus nulla, aut quàm leuissima accidentia insunt, procedente verò suppresione in imedicabilem affectum (vt loco citato Hippo. testatur) & mortem sæpe degenerat. In qua sanè suppresione præter ea, quæ passim succrescere visuntur mala, verendum est ne id, quod lib. 1. de mor. mul. Hipp. præsagit, aliquando accidat. Inquit enim. Quibusdam suppurati fiunt menses, vbi per duos aut tres menses moram contraxerint. Hoc autem maximè fit, si à febre fuerint combusti: & subdit. Signa verò sunt, si suppurati fuerint, dolores enim incidunt in pectinē, & pulsationes fortes, & contactum non substinent. Qua sanè in re dixerat pauló superiùs, Menstrua sex mensibus retenta curari non posse.

Cognita igitur suppresione, causas ad vnguem nouisse tenemur, si recta medēdi ratione vti velimus. Sic primò vniuersum corpus huic affectioni cōsentire dignosces ex signis plenitudinis, quibus corpulētior, pulchrior, rubicundiorq; fœmina ap- *Causarũ dignotio.*

paret: item si obesior iusto facta fuerit, vel si morbũ diutinum perpessa, vel inediā: A
nam id ex interogatione facilè innotescet. Malum quoq; corporis habitum vel solo intuitu cognosces, vt conijcias sanguinis optimi defectum, suppressionis fuisse causam. Externam frigiditatem, ex potu aquę aut lauacris, vel frigido aére eàdem lege perdisces: sicut præcessisse copiosam sanguinis vacuationẽ, sudorem, laborem, vel quamuis animi affectionem. Sanguinem esse crassum haud difficulter cognosces, si temporibus, quibus fœmina purgari assueuerat, labores ac dolores in lumbis, ac partibus prope vterum persentiebat, cum hoc tamen parùm expurgabatur. Aderit etiam corporis mollities, somnus grauis & profundus, color corporis albicans cum venis eminentibus & viridibus ac subnigris, præsertim quæ crura pertingunt. Pulsus is erit rarus, vrina aliquando multa, & tempore menstruationis aut pauca, aut suppressa, sæpe tenuissima. Aliquando colliquantur ex vtero humiditates quædam crassæ, mucoribus persimiles, præsertim, si tenacis humoris aliquid sanguini adiūgatur. Pituitosum verò, melāchoticũ, vel alteri⁹ deprauatę cõditionis humorẽ eò dignosces, quòd pituitoso redũdāte, frigus ad fundũ vteri ab ipsa ꝑcipitur, stupor, tard⁹ mẽsium & eorum albicantiũ descensus, venus neq; appetitur, neq; delectat. Cõmu B
nia quoq; sunt melāncholię signa, pręter fluorẽ pituitæ: cõtraria verò melā choliæ ex bilis vstione crassatæ: nam aderit veneris appetentia, & celeris seminis excretio, labra sicca, ac sæpe scissa, & mensium fluor cum morsu, & erosione. Sanguis quoquè dum fluebat, aut secta nunc vena exceptus linteo, aut arena vmbra siccatus, colore albido pituitam, flauo bilem, fusco melancholicum humor significat. Quorum est sententia Hipp. Mulieri menses de colores, neq; per idem sæpe tempus venientes purgationem indicant esse necessariam. Cuius quidem rei si quis plura signa exquirat, reperiet facilè lib. nostro de præsidiorum indicatione in methodo dignoscẽdi. Multum tamen sanguinis superesse cognosces ex tẽsione, dolore, totius ventris grauitate, ac lumborum, quæ omnia euidenter attestantur, vterum multum sanguinis susceptasse, ita vt præ distensione & grauitate comprimi ad expulsionem nō possit: potissimùm si accedat sitis, capitis dolor grauatiuus, splendores rubentes iuxta oculos, & sanguinis spontanei vomitus, aut fluxus per nares, quibus eadẽ affectio sæpe vel Hipp. testimonio lib. 5. Aphor. 32. subsistit, & mōstratur. Parum sanguinis vterum susceptare multa sanè docent, primum, nulla vẽtris grauitas adest, neq; C
dolor, aut tumor, ita vt fœminæ nil in ea regione se persentire referant: est tamen totũ corpus decolor, iecur obstructũ, mesereon, vel splen, quorũ vitio nihil in vterum cõfluit, quod excerni posit. Aderũt etiam in partib⁹ superiorib⁹ vitiosæ plenitudinis signa, vt color pallidus, subniger, vel alicuius humoris cum sanguine redundantis specimẽ referens. Vterum esse cicatrice, aut carne aliqua supercrescente occlusum, vel contortum, aut alia morbosa figura affectũ, quæ præcesserunt vlcera, aut laboriosus partus, vel tumor aliquis præter naturam, qui præfuit, aut adhuc induratus viget, euidenter, facta interrogatione, mostrāt. Obstructionẽ vel compressionem vasorum vteri haud difficulter cognoces ex defectu signorum, quæ hucusq; retulimus. Præsertim si tempore, quo natura assueuit menstrua promouere, dolores molesti, inquietudines, & vterina alia accidentia succrescũt. Quibus accedit lẽta febricula, á iunioribus alba appellata, capitis infestissimus dolor, præsertim prope sinciput, totius corporis confractio, & veluti impotentia ad motum, ac si moueri fœminæ cogantur, protinus lassitudine maxima corripiuntur, dolet intensius caput, & tempora vehementer pulsant, cibi fastidium illis accidit, & animo frequentissi-

mẽ

A mè delinquunt. Verùm quia vasa, quæ in vterum occludi possunt, varia sunt, variũquè situm obtinent, eius diuersitatis quoquè prouidentiam ediscere conuenit, vt tutior, certiorq; euadat curatio. In quaquidem re scito, si vasorum menstruis seruientium obstructio sit, prædictis signis facilè dignosci, verùm si obstructio vasa etiam spermatica attingat, vteri suffocationem sibi comitem habere menstruorum retentionem. Si verò in orificijs cotylidonum minus damni vtero eueniet, nisi dum fœmina conceptura est. Nam vel non concipiet, vel facilimè alimenti defectu abortiet.

Ex quibus fit proculdubio quòd si hæc purgatio præter naturæ institutum supprimatur, mulieribus innumera accidentia, & grauissima mala succrescant, vt Hippo. testimonio probari potest lib. 5. Aphor. 57. cùm scribit. Si menstrua plura fiant, accidunt morbi, & si non fiant, ex vtero morbi cõtingũt. Quorũ malum quædã vtero propria existunt, & pleraquè vniuerso corpori communia. Nam primò sterilis efficitur fœmina, item vteri strangulatione vexatur, scirrhoso tumore etiam, cancris, *Præsagium.*
B erysipelate, & aquositate repletur, ac flatibus & vlceribus prauis gracilescunt præter modum. Item mulieres nonnullas in viros degeneràsse historijs esse proditum reperio. Cuius etiam Gal. meminit lib. 3. Popul. 29. Adde, partes, quæ in cõsensum veniunt, caput primùm, vt ex Hippo. constat. 6. Popul. 1. & oculi, & ventriculus, demum iecur, vnde hydrops aliquando sequitur, & innumera alia mala, quæ nullis plerunq; auxilijs cedere visuntur. Vt vteri suffocatio, nunc in latus, nunc ad superna ipsius peruersio, sepissimè cùm diutina est, indicat frigidam corporis cachexiã, quòd calorẽ extinguat. Hinc difficiles respirationes, tusses, oculorum, capitis, & aliarum partium dolores, & in virginibus febris alba, & variæ obstructionum sortes prodeũt. Præterea hanc affectionẽ esse curatu difficilem, euidenti ratione cõstat, vel ex eò quòd vterus sanguinem menstruum ad se non trahat, quia sic mille rationibus prouidit natura. Atquè cum suscipere (cùm vniuersum animantis corpus vel eò abundat, vel noscit profuturum esse ac necessarium) tantũm teneatur, deficit natura ab vteri ipsius ministerio, opere alioquin omnib' actionibus necessario, quod præcedit omnem naturalem vacuationem. Et cùm vacuare quod suppressum
C est, in animo sit, deficiente virtute tractoria mirum non est, si vacuationem difficulter moueamus, quia naturam non habemus adminiculantem, quòd non trahat humorem, quem extrahere medicamentis nitimur. Nec credendum est omnino verum esse Hippoc. testimonium lib. de morbis muli. quo refert suppræsionem vltra sex menses perstantem incurabilem esse. Nam id difficulter fieri potius quam impossibiliter est credendum, cum idem Hippo. lib. 4. popu. scripserit fuisse ancillã cui per septenium fuerãt suppressa menstrua, tandem redeũtibus ipsis, ad pristinum statum restituta fuit.

¶ Haud temerè huius affectus curationem aggredi oportet: nam sæpe tãti est momenti id ediscere, vt incautis mille in laborantibus succrescant accidentia, quæ potiùs manufacta, quàm vi morbi oborta esse credendum sit. Sic profectò ijs, quæ lactant etiam si menses habeant suppressos, minimè auxiliares manus porriges. Nequè ijs, quibus laboriosa vitæ ratio innata est, quia ex suppresione nihil mali persentiunt: non tenuiter viuentibus: pinguibus, â morbo diuturno confectis, nequè adhuc ijs, quibus euenit ante solitum tempus, quo natura ad excretio- *Curandi ratio.*

nem sese componere assueuit, neq; viraginibus, & alijs eiusdem census. Tunc verò prouocantur potissimum, cùm grauia incidunt incōmoda, aut minantur accidentia, quod lipothymia videlicet, vertigo, deiecta appetentia, tabes, fœdi colores, hydrops, difficilis respiratio, dorsi & lumborum dolorifica grauitas, articulorum cruciatus, nephritis, ventris tormina, & id genus alia ostendūt. Quòdsi iam curare tentaueris, non vt rudis plebecula, aperientibus & incidentibus, vt sors tulerit, aut vtcunq; ex talo sanguine misso, id obsecro facies; sed pro causæ & morbi, quem excitant, dignitate & ratione: nam sic mihi non est dubium, quin optimè curationem moliaris.

Si vitio totius corporis. Primò quidem si ex corpore vniuerso vitium hoc oriri conspexeris, mox in memoriam reuocabis obesas fœminas macrefacere, si velis menstrua prouocare, extenuatas impinguare, & optima viuendi ratione moderari, victu nimirum vberiori & optimi nutrimenti: sicut eas quoq;, quæ malo corporis habitu laborant, in meliorem cōmutare. Quæ verò ex nimio exercitio hoc malo affectæ sunt fœminæ, quiete & otio ad munus naturæ consuetum reuocandæ sunt, temperandæ verò quæ ex calore resolutæ & squallidæ supersunt, aut frigidum & spissum habitum contraxerunt. Quo etiam attemperamento languidam expultricem in pristinum statum reduces. Quòdsi ex dolore auerti sanguinem ab vteri vijs contingat, protinus ipsum mitigare opus est; ac si id non profuerit, vtere Hipp. consilio, qui lib. de natu. mul. hæc refert verba. Si menses omnino non fiant, si quidem præ dolore id contingat, primùm ventrem infrà purgato, deinde medicamentū, à quo sanguis ex vteris purgatur, apponito. Posteà intermissa die vna, aut altera, rursus id à quo sanguis purgatur, apponito. Reliquo verò tempore corticem crethmi in vino tritum bibat. At purgationem ex mercuriali esse summè proficuam, vt ex eiusdem testimonio constat, censeo. Verùm si auersione ex repulsu à frigidate ambientis, vel retrocessu ex aliquo vehementi animi affectu malum suboriatur, omni ingenio menstruum sanguinem ad inferas sedes euocare oportet, frictionibus nimirum, vinculis, lauacris, cucurbitulis, balneis, deambulationibus; quibus potissimùm vti conuenit dum sanguis vomitu, aut per nares excernitur, præsertimq; sanguine frequenter, sed in paruissimà quantitate extracto per venarum tali sectiones, aut per scarificatas cucurbitulas. Quo casu localia vtero adhibere poteris, qualia paulò inferiùs recensebo, quæ & partes dilatent, & sanguinem ad vterum euocent, nisi ad anum fluxio sanguinis conuertatur: eo enim tempore neq; trahentia, neq; topica tutò adhibebis; omnia enim nō minus ad intestina, quam ad vterum trahere nata sunt. At si immodica sanguinis copia cōmunes vias lædat, quominus liberè ad inferas sedes permeare possit, sola sanguinis detractione sine alterius auxilij adminiculo, mēstruū ex hac causa suppressum euocabis; non quidem, vt vulgariter fit, venis tali protinus incisis: nā è duobus malis alterum facilè subsequi est cōpertū, nimirū sanguine copiosius euocato, immodicam mēsium fluxionē, quā cohibere deinceps difficulter poteris, corpore ad partē scissam pellente totā plenitudinē, excitabis: aut maiorē obstructionē irruēte subito sanguine ad obstructa vasa. Quamobrē cōsiliū Galeni in mensiū prouocatione prolatū, quo præcipit venas tali incindēdas esse, nō est intelligendū perstāte totius plenitudine. Cuius profectò ratione Aëtiū dixisse censeo, internā cubiti venā esse secandam in mensium prouocatione. Quam etiam sententiam Matthæus de Gradi protulerat. Itaquè redundante in toto corpore sanguine, vt obstructionē

in.

A in vtero, aut vicinis partibus efficiat, à distantissimis partibus ab ea, quæ affecta est, aut obstructa, sanguinem reuellere & euocare oportebit, vt Aëtij est consilium. Verùm redundante sanguine in vtero ipso, aut in toto corpore propter vteri ipsius obstructionem, à venis tali sanguinem commodius extrahes, vt Gal. docuisse constat: quod sanè facies tribus quatuorue diebus ante præfinitum menstruationis tempus. At verò sanguine sufficienter misso, & victu tenui instituto quantum sat sit, cōsule, fœminam modico vti exercitio, leuibus, sed longiusculis frictionibus vinculis, & alijs externis præsidijs, quæ sanguinem ad inferas sedes euocare habēt velut est viri etiā accesus, in nuptis. Docebo tamen paulò inferiùs nonnulla auxilia, quę huic vsui proficua erunt, qualis cucurbitula est, suris, femoribus, & coxis affixa, & scarificata. Maximê in albis & crasioribus fœminis, in quibus vt Gal. consulit promptius euocantur menses suris scarificatis, quam venis scissis.

Quòdsi sanguinis fluxuri vitio suppresio fiat, quale sit vitium primò distinguere oportet: nā si ad vterum non confluxerit, id profectò erit, vel quia aliò transfertur, vel quia corpus sanguine caret: vtrunq; tamen corrigere anteà docuimus. Verùm superst in hoc causarum genere, plurimum sanguinis in vtero congregatū considerare; qui sanè præ copia vterum ita distendit, vt comprimi ad expulsionem minimê posit. Qua quidem causa existente, nullum aliud vtilius, neq; tutius pręsidium adinuenies, quàm copiosum sanguinem extrahere apertis malleolorum venis. Memini me legisse apud Gal. curandam suscepisse fœminam, cui menstrua iam diu defecerant, & nihil pręstantibus alijs auxilijs, sanguine ex vena tali copiosè profuso sanitati restituisse, etiamsi ex carnis & contabefacta primo accessu appareret. Quamobrem in huiusmodi fœminis sanguine & per tali scisionem, & per scarificationem in femoribus, ac suris, extracto, menstrua medicamentis prouocare, tutum & vtile sæpe existimaui esse pręsidium, dummodò calfacientia valida nō sint, in hac vel in quouis crasso humore, ne nimis excoct⁹ ac resiccatus humor fluxui ineptior redatur. Quibus præmissis, frictionibus, lauacris, frequentioribus balneis, & vinculis, ac motibus, sanguinem ad consuetum locum mouere oportebit. Pessarijs item, & insesionibus vti tutô poteris, & modicis inunctionibus ex oleo liliorum, alborū de semine lini, & amygdalarum dulcium. Ex quibus etiam tepentibus cum decocto mercurialis, matricariæ, & pulegij fomentum parare poteris, quod vtero adhibens, idem beneficium pręstabis, pręsertim si ex eadem decoctione euaporationem quoq; susceptet fœmina, quātū sat sit, ne vterus maiorē calorē moderato persentiat. Fugiendum porrò in hac causa est ab ijs medicamentis, quæ mēses vehementer mouere nata sunt: nam hæc plus sanguinis ad plenum vterū trahent, quàm quòd ex eò qui ibidem continetur, excernant. Verùm si rei ipsius necesitate ad id deuenire cogaris, vacuabis primò sufficienter & vterum ipsum, & vniuersum corpus, ne eisdē medicamentis maior humorum copia ad vterum confluat, & presiùs ipsum comprimat, quàm par sit. Quod frequenter vsu venire solet.

Si fiat sāguinis vitio.

B

C

Verùmenim verò si sanguis tam is, qui in venis vtero proximis, quàm qui in toto corporis ambitu continetur, crasior, tenaciorq; factus fuerit, aut quouis alio vitio conspurcatus, ita vt fluxui ineptus fiat, ei quidem prouidendum est. Damnauerat quippe Hipp. menses decolores. 5. Aphor. 36. dicens. Mulieri mēses decolores, neq; semper secundum idem tempus venientes, purgatione indigere significat. Ex

Si ex humore pituitosa.

qua sententia sic infero rationem. Si menses, qui decolores fiunt ex adhæsu vel miscella pituitæ, melancholiæ, aut flauæ bilis crassioris, in hac suppressionis specie curari necessario debent expurganti medicamento, multò profectò rectiùs eadem erit curandi ratio, vbi ob eorundem humorum admixtionem supprimuntur, siquidem eadem ferè est vtriusq; affectionis natura, saltem quatenus ad humoris conditionē pertinet, eóq; ab eàdem medendi methodo auspicari curationem opus erit. Quamobrem peculiarem oportet instituere curãdi rationem iuxta ideam humoris, quem cum sanguine redundare cognouerimus. Sic pituitosus humor viscidus & crassus existens, sanguini admixtus, cùm eundem reddat fluxui ineptum, videndum profectò est, qualem in artifice requirat diligentiam, antequam ad obstructionis curationem accedat. Inquit enim Hipp. lib. 1. de morb. mul. Si verò omnino non procedunt præ morbo, aut crassi & viscosi aut glutinosi fiunt: primùm igitur, ventrem purgare oportet sursum ac deorsum, deinde vteros subductitio medicamēto, à quo sanguis purgatur, atq; ita quiescere, & potandum dare pharmacum, à quo sanguis prodeat. Qua porrò methodo præhabita, initium curationis sumere oportet. Primò igitur fœminæ institues calidum, extenuantem, & incidentem victum, non plurimi nutrimenti: quem sumere, nusquam fœminæ concedatur priùs, quàm sese exercitio dederit. Vtatur porrò auium carne, præsertim montanarum, quæ tenerā habeant substantiam, iusculis item, calidis speciebus & aromatibus conditis. Bibat vinum odoratum, tenue, & sufficiēter dilutum aqua cinnamomi, corticum citri, capillorum veneris, anisi, fœniculi, vel Indicę saxifragiæ, aut ex radice chinæ decocta. Somno vtatur parcissimo, exercitio copiosiori. A cibo otiosa sit, ne quid crudum in maiora vasa transmittat. Quòd si huic causæ, totius quoq; frigiditas accesserit, à purgatione leui vniuersum corpus semel in die frictionibus concalfacies: à quibus in lecto quiescat, vel parùm dormiat.

Humorem quoq; pituitosum (præmissis melle rosaceo, oxymelite, syrupo de radicibus sine aceto, vel cum ipso, si fœminæ vterus permiserit, de menta, de artemisia, de hyssopo, de pulegio, de origano, de calamintha, & id gen⁹ alijs, cum decoctis matricariæ, pulegij, fœniculi, apij, graminis, oreoselini, asparragi, rusci, & rubi: quibus aliquid odoratum vel ex diacalameæto adijcere poteris.) purgabis primò, medulla casię fistulæ dissoluta decocto chamædryos, glycyrrhizæ, vuarum passarum, polipodij, & adianti, pondere, ℥.j. Cui adde syrupi de radicibus cum aceto. ℥.j. Ex vsu etiā est agarici. ʒ.ij. zingiberis. ℈.ij. Salis gēmæ. ʒ.ſ. diluantur sero caprilo addita oxymelitis simplicis. ℥.j. quibus per linteū mediocris crassitudinis percolatis vti, ieiuno vētriculo poteris, exhibitis ex colatura. ℥.iij. & ſ. iuris gallinę. ℥.iij vti etiā poteris vulgaribus medicamētis, vt agarico, turpeto, electario indo maiori, diaphenicone, & alijs huius census, quæ robustioribus fœminis esse proficua cōperies. Ex pulpa casiæ fistulæ, & ℈.iiij. agarici, bolum vtiliter conficies: quibus aliquando nō citra maximā vtilitatem hieræ simplicis Galeni. ʒ.ſ. addere expediet. Eundē vsum præstant pilulæ ex. ℈.iiij. agarici, & prædictæ hieræ. ʒ.j. confectæ. Quòd si validioribus indigeas, fœtidis, de sagapeno, aggregatiuis, ac de agarico vtaris; si fœminæ robur permiserit, aut suspicio de visceris alicuius calore nō adsit. Ad eundē sanè vsum conficere poteris tabellas, quæ recipiunt rosarum rubearū, zingiberis, cinnamomi. an. ʒ.ij. santhalorum alborū & rubeorū. an. ʒ.j. hermodactulorū. ʒ.iij. turpeti. ʒ.iij. & ſ. diagridij. ʒ.j. mastichis. ʒ.ſ. sacchari lib. j. dissoluātur ōnia in liquore stillatitio

arte-

A artemisiæ, & cõfice prędicto vsui tabellas, quarũ. ℥.iij. summo manè porrigere poteris. Immunis facta sanguinis massa (vt aiũt) ab humoribus crassis & viscidis, tentandũ est sensim & paulatim ex venis tali sanguinem extrahere, aut scarificatis cruribꝰ, fœmoribusue. Quo facto summa diligẽtia curãdũ est, residuũ humoris paulatim inscindere, & extenuare, vt sanguis fluxibilior factꝰ ad vterũ descẽdat, ꝑ ipsumq; prolabatur: quod sanè ante purgationẽ & sanguinis detractionẽ, nefas esset. Parantur antè huiusmodi auxilia ex hydromelite cõfecto ex decocto cinnamomi corticis casię fistularis, croci, aristolochię rotũdę, calami odorati, corticis radicũ capparrorũ, costi, dictami, radicũ tormẽtillæ, radicũ eringij, foliorũ lauri, origani, polij, zingiberis, calamẽti, thymi smirnij, seminũ rutæ syluestris, dauci, nasturtij, hyssopi, nigellę, anisi, & baccarũ lauri, vel quòd vtilius videtur ex aliquibus ex his. Ferunt quoq; brassicæ decoctũ cũ dulci vino haustũ mulieribus menses ducere, & semẽ hortẽsis apij cũ vino albo potui datũ, ac cepa cõmanducata cũ vino, itẽ & raphanus cũ melle comestus, idẽq; fertur de satureia, fœniculo, thymo, vel eius seminis decocto, de rore etiã marino, & florum aridorũ leucoij, decoctũ mirũ in modũ prodesse ferũt, idemquè de decocto bellis hortensis, & de semine vrticæ. Placuit hæc omnia scribere, vt facilè eligere possis quæ iuxta affecti corporis conditionem magis proficua esse cognoueris. B Pręterquæ omnia (corpore purgato, & ante dimidium mensis) vtilissimum est, vomitũ aliquãdo mouere, maximè si vẽtriculus pituitæ copiam pręstiterit.

Quibus præmissis rationi consonum est conijcere, vteri vasa ex prædicto humore obstructa esse, quę profectò maiorem in artifice requirunt diligentiã, vt quod frequentiùs accidat, & difficiliùs curetur. Primò itaq; prouidendũ est in obstructione ex crasso, vel ex quouis alio humore oborta, sanguinis plenitudinẽ, quã in ijs subesse necessum est, deponere, iuxta eã, quã cognouerimus plenitudinẽ, apertis malleolorũ venis: quod fieri per partitas vices tutius & cõmodius esse, quã semel & cõfertim existimo. Sed docere hac in parte mihi est in animo, qua nã ratione sectiones prædictarum venarum menses euocent, siquidem libr. 2. ad Glau. cap. 2. Gal. ab vtero deriuare refert. Quam rationem secutus lib. 13. meth. in vteri inflammatione easdem secare iubet. Sunt etenim diuersa deriuare ab vtero, & per ipsum purgare. Si quidem nihil aliud est, menses mouere, quàm sanguinem ad vterum C euocare, & repleri vteri venas. At deriuare, tantùm est inanire repletas vteri venas, non per vterum ipsum, sed per scissam venam. Quæ sanè opera, cùm inter se contraria sint, harum venarum sectiones efficere nequeunt. Ratio proculdubio stat in hoc, quòd negari non potest, quin venæ tali sectæ sanguinem à supernis ad inferiores partes alliciant, qui non magis ad vterum, quàm ad ani venas dilabitur. Quò fit vt etiam Galen. docuerit libr. de sanguinis missione venas crurium secare, si hæmorrhoides prouocare velimus. Quamobrem euocari ad inferas sedes sanguinẽ per huiusmodi venarum sectiones comperies: quemadmodũ vtero existente pleno, ab eodem deriuare, ac sæpe, dùm parũ sanguinis aut in vtero aut in corpore abũdat, mẽses ipsos incipientes supprimere. Verũ dũ copiosior est, vel ibidẽ impactus, nõ deriuat quidẽ, sed ad vterũ reliquum sanguinem allicit, & pręexistentem mouet. Qui sanè motus nulli dubium est, quin per consueta loca prorumpat, & menses appareant: nam inflammationes, in vtero vel in alijs vasculis, quę menstruationi

tioni destinata non sunt, vel in eisdem, sed summè plenis, fieri contingit. Et ob id talo scisso potiùs deriuationes, quàm mensium prouocationes fiunt: licèt modo dicto vtrumq; fieri possit seruata tamen præhabita lege. A

De ijs, quæ vterũ purgãt

Præterea hoc auxilio facto, ad repetitas purgationes te conferes; quas per epicrasim appellant, ex minori quantitate eorum medicamentorum factas; quæ superiùs retulimus. Præter quæ, eum vsum frequenter mihi præstiterunt pilulæ ex rubea tinctorũ in puluerem redacta cum modico agarico, ita vt ex. ʒ.j. agarici, & altera prædicti pulueris, formentur octo pilulæ: quarum singulis diebus duas porrigere oportebit. Alias item conficies ex chalybe præparato & diacurcuma cũ agarico, & pulueribus calamenti, thymi, & dauci, aut ex solo agarico, myrrha, & diacurcuma cũ pulueribus aristolochiæ, corticis casiæ, & calami odorati. Quem etiam vsum præstant confectæ ex eodem chalybe, & rubea tinctorum cum modico succo artemisię. Prosunt quoq; mastichinæ cum pauco turpeto, ita vt ex. ʒ. j. pilularum de mastiche, &. ʒ. ſ. turpeti fiant sex pilulæ, additis puluisculis supradictis: quarũ vnam singulis diebus summo manè laborans deuoret. Secundò poteris singulis diebus, tertio, vel quarto quoq; die, bolum huic vsui maximè proficuum præbere, qui conficitur ex diacartamo, diacurcuma, pondere. ʒ. ſ. pulueris rubiæ. ℈. ij. pulueris squinanti, nigellæ, & cinnamomi. an. ℈. ſ. & cum modico syrupo de artemisia, conficiantur duo boli: quorum alter summo manè, alter verò sequenti die eàdem hora sumatur, ac desuper bibat fœmina. ℥. ſ. aquæ artemisiæ, vel graminis. ℥. j. Consimilem medicamenti formam conficies ex conserua rosarum persicarum cum modico agarici, vel ex theriaca & modica conserua, aut ex fermento, & saccharo; quod probatum multis est. Item ex pulueribus sæpe dictis, &. ʒ. ij. electarij diapheniconis, aut indi maioris, aut ex chalybe præparato, melle rosaceo, & prædictis pulueribus ad formã boli redactis. Probatissimi enim commodi & efficaciæ sunt pilulæ, quæ conficiuntur hac lege. ℞. aloës. ʒ. iij. cum succo sabinæ formentur pilulæ. xx, Ex quibus. iij immediatè ante prandium tertio quoq; die porrigito. Quòd si solidius medicamentum parare velis, tabellas facilè ex eisdem medicamentis, & alijs, quæ paulo inferiùs recẽsebo, conficies cum aqua artemisię & saccharo, quantum sit satis: post quæ omnia exercitio vtendum est, quippe sola hac lege, prodesse poterunt citiùs. Sed vtiliora, pretiosioraq; multò, conficies pharmaca potui idonea: nam hæc, vt quę minùs in ventre immorentur, citiùs in affectum locum eunt, & promptiùs vsum præstant. Primum inter omnia obtinet locum agarici dilutum, tertio quoq; die exhibitum, factumq; ex aqua cinnamomi, rubię, & pimpinellæ cum modico croci. Nec minoris est vsus is, qui conficitur ex hydromelite parato ex aqua origani, calamenti, pulegij, & artemisiæ, quod posteà bulliat cum. ʒ. j. &. ſ. optimi turpeti: cuius, facta colatura, sumat. ℥. iiij. Eiusdem est efficaciæ decoctum radicum diureticarum, in quo, antequàm refrigeretur, maduerit per diem integrum radicis ireos viridis. ℥. j. cui, facta colatura, adde pulueris sabinæ, cinnamomi, squinanti, & betonicæ. an. ℈. j bulliant iterum omnia lento igne, & colentur. Cuius decocti summo manè. ℥. ij. cũ saccharo, aut melle porriges. Cõficies facilè aliam chimica arte per instillationem in balneo mariæ extractam, ex pari vini & aquæ quantitate, quæ lib. iij. compleat; quibus adde agaraci trochiscati, turpeti optimi, & cartami. an. ʒ. iij. theriacæ magne. ʒ. ij. artemisię virẽtis, & pimpinellę. an. m. j. radicum ireos & ebuli. an. ℥. j. radicum diureticarum. an. ʒ. vj. pulueris cinnamomi. ʒ. ij. contundantur omnia, & per balneum B C

mariæ

A mariæ instillentur: cuius instillationis cum iure pulli porriges. ℥.j. aut. ℥.j. &.ſ. His itaq; medicamentis, & alijs, quę paſsim reperies, & ſi prudens ſis, effingere poteris, craſſos viſcidoſq; humores, vel ex parte adhuc obſtructa educere paulatim poteris Quibus vti oportet per interualla, & repetitas vices, ne aut naturam plus iuſtò defatiges, aut eam medicamentis aſſueſcere nimium cogas. Quòdſi & ſanguinis miſſione, & his purgationibus vſus fueris, nihilq; cum hoc profis, per pharmaca menſes ducentia, per lauacra, balnea, inſeſsiones, ſuffitus, & peſſaria tentandum eſt inceptum opus perficere. Quorum omnium ſeorſum meminiſſe, vtiliſsimum & claritatis gratia neceſſarium eſſe duxi.

Itaq; inter vnam & aliã purgationem ex ijs, quas modò retulimus, præmiſsis tamẽ aliquot (donec ſuperflui humoris tam in vniuerſo corporis ambitu, quàm in ipſo vtero contenti, aliquid excreuiſſe compertum habeamus) alijs auxilijs vtendum eſſe conſulit rei ratio, vt & humores expulſioni præparentur, & ad inferas ſedes deuehantur, & meatus occluſi aperiantur, laxenturq; partes, & huic miniſterio promptiores fiant. In quo ſanè opere efficiendo nil commodius, quàm ea medicamenta, B quæ menſes mouent comperies. Quorum vſus haud cuiq; cognitu facilis eſt. Licèt enim menſes mouentia nuncupentur, non ob id credendum eſt, omnibus cauſis ſuppreſsionem efficientibus proficua eſſe, ſed tantùm aut craſſo ſanguini, aut obſtructo ob eandem cauſam vtero. Et ob id Gal. inter medicamenta menſes mouentia retulit multa, quæ valenter ſiccãt, ac vrinas mouent, non quòd ea huic vſui ſint proficua, ſed quòd obſtructionibus auferendis ſint idonea. Menſes enim mouentia calida, ſed non valenter ſicca eſſe oportet, vt Gal. refert. 5. Simpl. c. 21. & ideò omnib[9] alijs affectionibus nulli dubium eſt, quin maximum damnum ſint allatura. Sed nequis intrepidè, & vtcunq; adhuc cognita cauſa eis vtatur (nam multa ſunt, quæ cũ valde vrinas moueãt, potiùs menſes auertere adhuc fluentes, quàm ſuppreſſos euocare nata ſunt) noſſe oportet, tres eſſe medicamentorum mẽſes mouentium ſortes, omnes tamen menſibus mouendis idoneas; non quidem eodem modo, neq; omnes omnibus ſuppreſsionibus, licèt omnia eſſentiæ tenuitate & calore magis fluxilẽ ſan C guinem reddant, & venarum oſcula in vterum & eius ceruicem deſinẽtia patentiora efficiant, atq; expultricem vaſorum vim ad conſuetum munus laceſſant, præterquàm quod ſubſtantiæ quadam proprietate vtero amica & familiaria exiſtunt. Inter quæ ſanè mitiora quædam medicamenta reperiuntur, quæ vſui proficua tunc exiſtunt, cùm affectus minimè vrget, ac fortaſſe quia plenius eſt corpus, & eó min[9] admittet valentiora, quæ & ventrem ſubuertunt, & febres excitant, exulcerantue vterum, ſi ipſi adhibeantur. Quo tempore, ſi plurimùm neceſsitas vrſerit, vmbilico aut vtero commodè adhibebis. Quam obrem, quæ clementia ſunt ſola & per ſe primo adhibebis. Quòdſi non ſufficiant, ex valentioribus addendum eſſe aliquid cõſulit medẽdi ratio. Primi igitur generis medicamẽta, quæ clemẽter menſes mouere dixim[9], ſunt ficus paſſæ, amygdalæ amaræ, cicer rubrũ, ſemẽ orobi, lupini, phaſeoli præcipuè rubri, lens, radix graminis, & ſemen ruſci, aſparragi, pentaphili, adianti vtriuſquè, phyllitis, cichorij, intybi, & omne rumicis genus, eupatorium, braſica, malua, lactuca agreſtis, hyperici folia, flores, ſemina, & oleum quod ex his conficitur. Secundum vero genus ea complectitur medicamenta, quæ mediocriter menſes mouent: qualia ſunt radix, folia, flores, ſemina raphani, raphanitidis, apij, cherefolij, porri, cepę, erucæ, naſturtij, galitrici, ocymi, allij, peoniæ vtriuſq;, meliſſophili, petro-

petroselini,anethi,anisi,ameos,carui,dauci,fœniculi,leuistici, seseleos, saxifragiæ, A
betonicæ,meu,leucoïorũ,capparis, radix ireos,rubiæ,aristolochiæ,gentianæ, enulæ,asphodeli,eryngij: absinthiũ,itẽ abrotonũ,artemisia,calamintha,polium,origanum,pulegium,phu,asarum,satureïa,hyssopus,serpyllum,maiorana,stachis,coniza, schordium,marrubium,chamædris,chamæpitys,mercurialis,anemone,vrtica, tlapsi,ruta sicca:flores sambuci,chamæmelli,cariophylli:stæchas, & crocus. Cuius etiam naturæ sunt semina prædictorum,& lythospermi,lolij,melãthij,lauri,& iuniperi.Item iuncus odoratus,calamus aromaticus,amomum, cinnamomum, cardamomũ, casia, xylobalsamũ,spica nardi,costus,cyperus,asarum,zingiber, galanga, nux muscata,piper,cubebæ,moschus,ambra,castoreum,vnguis odoratus,œsypus, bitumẽ,sal,nitrũ,sulphur,aloes,& ex ipsa hiera Ruffi:myrrha,et ex ea trochisci:styrax,centaurum,opopanax,ammoniacum,sagapenum,galbanum. Quorum minorem dosem,quàm Aëtius propinat, adhibendam esse censeo: nam præbet ferè.℥.j. Cuius etiam census sunt pilulæ montagnanæ,quæ recipiunt seminis apij, casiæ ligneæ.an.℈.ſ.musci.gr.xv.trochiscorum de myrrha.ʒ.j.&.ſ.cum succo apij formentur pilulæ.Tertium & vltimum genus horum pharmacorũ(quorum.ʒ.j.cum cyatho vno aquæ pimpinellæ,vel alterius,exhibenda est)ea complectitur, quæ valen- B
ter mouere menses nata sunt,vt est elleborus vterq;(cuius non.ʒ. sed minimum,& non ex substantia exhibendum est)pyretrum,brionia,ciclaminis radix,atq; cucumis agrestis,turbith,staphys agria,sinapis, siliquastrũ, colocynthis,thymelea,thytimalorum genera,scammonium,eupatorium,cantharides,fella. Eiusdem quoque naturæ est theriaca,& trifera magna sine opio,& diacalamynthes. Verùm cauere oportet,ne eorum.ʒ.illam indistinctè porrigamus,sed vel in maxima aquæ quantitate proiectam,cuius aquæ pusillum exhibeatur, vel eorum minori dosi primò exhibita.Ferunt etiam allijs cum oleo de spica tritis, & in rarum linteolum oblongi saculi modo conformatum intrusis,ac in vuluam profundè pulsis, & dum licebit exclusis,menses cessantes moueri potenter,& vterum mira voluptate refici, ac repurgari,adeo vt hinc facta sit vis nonnullis ad conceptum longo tempore desperatum. Ex quibus varias medicamentorũ formas facilè eligere poteris admixtis tenuioribus,si crassus fuerit humor,& calidioribus,si frigidus,aut è contra,si sors tulerit. Quæ omnia recipiuntur per os, aut per collum vteri, per os quidem epota, deuo- C
rata,aut in puluerem redacta:per vteri collum,glande,pesso, metranchita, suffitu. Quæ porrò noctu non sunt in vtero dimittenda,aut in ipsius collo,ne phlegmonem aut febrem excitent,vel exulcerent partem ipsam.

Apozemata. Redeuntes igitur ad pensum,dũ materia frigida est,crassa, atq; obstruẽs, primò à prædictis euacuationibus,apozemata porrigere oportet, quæ huic vsui hac lege cõficies,ex aqua nimirum mulsa,ex decocto rubiæ tinctorum, aut calaminthæ cũ syrupo de artemisia composito.Item confert syrupus idem cum decocto dictami asari,& pulegij.Prętat quoq; apozema,quod recipit calaminthę,artemisię,pulegij, thymi.an.m.ſ.acori.℥.ſ.croci.ʒ.j.bulliant in lib.vj. aquæ ad consumptionem tertię partis,residuum coletur;cui adde mellis.℥.iiij.& rursus bulliat, donec totam euomuerit spumam, cuius decocti bibat.℥.vj.cõfert item myrrhæ.℈.j. cum aqua mulsa,aut castorei.℈.ſ.cum aqua origani & pulegij.Item decoctum sabinæ cum melle, cæterùm in parua copia: asari etiam aut iridis decoctum. Sumito deinceps, si plura perdiscere volueris,ex ijs,quæ in primo genere menses mouere diximus,quæ magis

gis

A gis placuerint, coquito secundum artem, & facta colatura cum leui expreſsione, ad
de ex aromatis quod ſat fuerit, & iterum cum modico melle & ſaccharo ſyrupum
ſolito dilutiorem conficies. Et eadem methodo, ſi diuturnior fuerit ſuppreſsio, para
bis ex ijs, quæ in ſecundo aut tertio genere contineri diximus: quibus addere pote-
ris ex ſyrupis ſupradictis aliquem. Cuius cenſus multa pharmaca reperies apud pro
batiſsimos autores, veluti eſt illud, quod recipit inſtillationis ex raphano, folijs eius
& pimpinellę. ℥. ij. caſiæ ligneæ ſubtiliter puluerizatæ. ʒ. j. croci. g. iiij. ſacchari. ℥. j.
Decoctum item ligni Indici cum dictamo. Quòd ſi eadem vino macerentur, & reli
qua quæ diximus, nō minoris ſupererit res cōmodi. Sic decoctū modicæ ſabinę cum
artemiſia & pimpinella, & modico cinnamomo. Vinum etiā Hippocraticum appel-
latum præſtat ex vino albo, vel fuluo confectum, dilutum tamē aqua graminis, vel
aſparagi, apij, petroſelini, aut decocto eryngiorum. Præter quos potus, alter etiā pa
ratur eo artificio, quò citiùs & tutiùs poſsint menſes moueri. Recipit autem radicū
diureticarum in aceto priùs temperatarum. an. ℥. j. radicis rubeæ tinctorum. ℥. ſ. ſa-
B binæ, nepetæ. ʒ. ij. pulegij, artemiſiæ. an. m. ſ. petroſelini, fœniculi, apij. an. ʒ. j. ſemi-
nis endiuiæ, portulacæ, cucurbitæ, melonum. an. ʒ. j. & ſ. florum cordialium, geni-
ſtæ, anthos an. p. ſ. decoquantur ad lib. j. & colaturæ adde mellis, aut ſacchari, ſi bilio
ſa ſit fœmina, quantum ſit ſatis, vt fiat zulapium. Item ſuccus raphani ſylueſtris ex
tractus cum vino infuſionis aſari menſes mouere fertur. Sicut ſyrupus, qui recipit
rubiæ tinctorū ſabinæ. ʒ iij. artemiſiæ. m. ſ. radicum fœniculi, & acori, numero. iij.
ſchinãthi, aniſi, & pulegij. an. ℥. ſ. gariophyllorū, meliſſę, bugloſſæ. an. ʒ. iij. cypêri,
galangæ, calami aromatici, & fœniculi. an. ʒ. ij. medullæ paſſularum. ℥. ſ. cinnamo-
mi. ʒ. j fiat ſecūdum artem decoctio, & cum melle & ſaccharo potui detur. Benefa
cit etiam decoctum apij, acori, ſpicæ nardi, iunci odorati, mercurialis, carpeſiarum
cum ſaccharo ſumptum. Item acori decoctum cum vino albo veteri, vel decoctum
cumini, fœniculi, oreoſelini, dauci, amij, & cicerum. Verùm quia eò ſæpe deuenire
ſolet huius affectionis renitentia & peruicacitas, vt ne validiſsima quidem auxilia
ſufficere queant: neceſſum ſubinde eſt aliquot excogitare, quæ citra fœminæ dam
num maius beneficium præſtare poſsint. Cuius ſortis eſſe creduntur chimicæ inſtil
C lationes, quas guſtui eſſe gratiores, & cæteris longè vtiliores exiſtimo. Atq; inter
plurimas, quæ ex viridibus herbis, aut ſiccis, ſed decocto aliquo infuſis melle addito
fieri poſſunt, quæ maxime mihi probatiſsima cenſetur, ea eſt, quæ ex pane ferè ad
fermēti naturam redacto & mediocriter cocto, & calido conficitur: cui ablato cor-
tice, mellis. ℥. xij. addantur, pulueris ſeminis vrticæ, dauci, ameos, aniſi, & fœniculi.
an. ʒ. j. trochiſcorum galliæ muſcatę, myrrhę, rubię. an. ℈. j. cotulę fœtidæ. ʒ. ſ. Quę
omnia infundes in libr. iij. infraſriptæ decoctionis (quæ recipit phaſeolorum ru-
brorum, cicerum rubrorum. an. p. ſ. ſeminis iuniperi. ℥. j. radicum rubiæ, ruſci, ra-
phani ſylueſtris, aſparagi, apij, & oreoſelini. an. ℥. ſ. chamædreos recentis. m. j.
ameos, aniſi, fœnicoli. an. ℥. ij. Coquito omnia ſecundum artem) deinceps in bal-
neo mariæ ſtillatitium liquorem extrahes: cuius. ℥. ij. ſummo manè laboranti por-
riges, addito ſyrupi capillorum veneris, & acetoſi de duabus radicibus, vel ſine
aceto, vel violarū. an. ℥. ſ. Quod profectò præſidium maximi momenti eſſe cen-
ſeo, præſertim ſi fœmina parum antè ſeſe exercitio dederit: quo medicamento ſum
pto lenta etiam deambulatione vtatur, & ſequenti die maiorem ingerat quantita-
tem, ſi ventriculum alterari non perſenſerit.

Trochisci pulueres, & electaria.

Verùm ne eisdem medicamentis tædium fœminis parere videaris, & ne etiam vni remediorum generi natura assuescat, ac ideò contemnat, immutare eàdem opportunum apud viros in hac re peritos est consilium. Quapropter ex pulueribus, ac electarijs trochiscos & bolos conficere poteris: quæ & æquè vtilia & minus gustui ingrata sæpe existunt. Inter quæ sanè medicamenta probatum reperies præsidium ex trochiscis de gallia muscata cum aliquo ex supradictis pulueribus. ℈.j. Item. ʒ.j. trochiscorum de myrrha cum aliquo ex prædictis potibus, aut aqua pimpinellę. Cõsimilem obtinet vim fermentum magnitudine auellanæ singulis diebus sumptum: quod cum saccharo adhibendum esse cẽseo, addito modico croco, aut quouis alio ex prædictis pulueribus, Item. ʒ.j.&.ſ. calamintæ tenuissimæ cum mellis despumati coclearijs tribus. Idem beneficium præstant trochisci ex rubia, ex cotula fœtida, ex sagapeno, de rasura eboris, cornu cerui, & alijs, quæ ex prædictis simplicibus confici possunt. Item vti poteris trifera magna sine opio cum modico vino, theriaca magna, & mithridato. Placentulas quoq; conficies, aut rotulas ex supradictis pulueribus, aquis, & saccharo. Præterea incredibili quadam efficacia prodest hieræ simplicis Galeni. ʒ.ſ. ex qua formentur duæ pilulæ, quæ cum decocto sabinæ, vel pimpinellę tertio aut quarto quoq; die sumatur. Confert & mel, quod ex electarijs de corticibus arantiorũ exprimitur cum puluere cinnamomi, vel casiæ fistularis, calami aromatici, laccę, eringij, vel smyrnij. Probatã etiam apud viros doctos reperies mixturam, quæ recipit myrrhæ, calamenthi montani. an. ʒ.iiij. medullæ passularum. ℥.ij. rutæ viridis. ʒ.ij. sabinæ. ʒ.ſ. ex omnibus contusis cum sufficienti mellis quantitate fiat confectio, cuius dosis sit. ʒ.ſ. cum aqua pimpinellæ. Cui quoq; vsui pilulas cõficere poteris, quæ valenter menses mouere natæ sunt, & recipiunt, musci, myrrhę. an. ℈.ij. stęchados, rubeæ tinctorum, pulegij, corticum citri, piperis lõgi, corticis casiæ ligneæ, granorum peoniæ, calami aromatici. an. ʒ.iij. spicæ nardi. ℈.j. cum aqua artemisiæ fiant pilulæ. n. vij. pro drachmate, cuius quantitas sit in hebdomada. ʒ.j. vel tertio quoq; die. ℈.j. Præstat etiam opopanacis, aut sagapeni, myrrhę, aut castorei. ʒ.j. Cuius ego quantitatem, præsertim castorei minuerem, & cum succo rosaceo efformato bolo, præberem. Præter quæ omnia reperies, à viris doctis pastillos huic vsui probatos, qui recipiunt seminis fœniculi, dauci, seselij. an. ℈.j. cinnamomi, acatiæ. an. ℈.ſ. seminũ melonũ, aut cucumeris. ℥.ſ. sacchari dissoluti in aqua mellisophili, aut capillorum veneris, quantum sat sit, vt formentur pastilli, quibus fœmina vtatur cum aqua mulsa. Ad quam etiam medicamentorum sortem reducitur electarium, quod ex chalybe præparato conficitur, tanquã peculiare huius affectus beneficium. Est etiam nõ minoris momenti, si pastinacę condiãtur cum melle, addito pipere, zinzibere, & gariophyllis: ex quo melle accipiat laborãs. ℥.ij. cũ. ʒ.j. pulueris cinnamomi. Maturo equidem consilio opus est ad vtendum ijs, & prædictis pharmacis, nam primò fugiendum est à sudoris prouocatione, qui haud difficulter huiusmodi auxilijs moueri solet. Distrahes enim eò magis sanguinem, & menstrua fortasse supprimes potiùs quàm euocabis. Item hæc eadem pharmaca dum indistinctè adhiberi contingit, frequẽtissimè in maiores affectus, quàm sit mẽsium suppresio, fœminas conijcere solent. Calida nanq; sunt omnia & sicca: ob id què potibus vti potiùs, quàm siccis & solidis semper arrisit mihi magis.

Fomẽta, & insessiones.

Verùm, quia non sat est medicamenta ea adhibere, quæ aduersus causam affectus pugnent, nisi affectum ipsum oppugnauerimus, & corpus etiam, vterumq; fluxui,

A xui, quem intendimus, præparatum habeamus: ob id profectò necessum esse duximus ea remedia excogitare, quæ prӕterquam quod vsui sunt communia, causam quoque elidunt, & corpus peculiari ratione præparant. Qua in re primum obtinent locum fomenta, & insessiones, quæ manè ventriculo ieiuno adhibenda sunt; ac præsertim circiter dies octo ante tempus purgationi statutũ. Primum igitur vtile est, si insideat fœmina vsq; ad vmbilicum in decocto artemisiæ, polij, pulegij, & origani. Item partes illas aqua tepida fouere oportet, vel decocto maluarum, & liliorum, & aliarum rerum, quæ vim habent dissoluendi, & extenuandi crassa, venasq; dilatandi, velut est decoctũ chamęmali, artemisiæ, mẽtastri, sabinæ, origani, calamenthi, apiastri, pulegij, mercurialis, ocymi, & foliorum sambuci. Quod quidem decoctum conficies sumptis singulorum. m. j. artemisiæ. m. iij. radicis valerianæ lib. j. Quibus contusis (dempta artemisia, quæ seorsum in sacculo includatur) & ex arte coctis, fomentum varijs modis parabis, modò ex spongia, modò ex vesica, aut sacculo aliquo ex eisdem rebus confecto, & in prædicto decocto madefacto, vinoq; irrorato, atq; vteri regioni, necnon pudendo adhibito. Cuius etiam de B cocti vaporem suscipere per infundibulum poterit fœmina, vel decoctionis sabinæ, rubeæ, acori, & calamẽthi. Cui etiam vsui vel fomentum, vel euaporationes conficere licebit aqua calida sponte ex sulphure nascenti, quæ in hac re maximi esse momenti censeo. Fouendus quoq; vterus est odoratis fomentis, maiorana nimirum, serpyllo, calaminta, chamæmelo, pulegio, artemisia, radice iridis, & similibus in olla decoctis. Confert item pedes aqua calida immergere, quippe quæ sanguinem deorsum trahit, & ora vasorum aperit, & corpus totum doctissimorum sententia emollescit.

Idem benefici praestat: si pa rũ ante aut po foemina ligat seiũctim foem ribus aut pop tibus incedat.

Si quando vsum aliquem aromatum suffitus in prouocandis mensibus habet, in ea potissimùm habet causa, de qua modò disserimus, nimirum, vbi ex obstructione vel nimia humorum crassorum redundantia vterus non purgatur: quippe in alijs aut nocet, aut nihil prodest. Quapropter cognita, quam prædiximus causa, capite à suffitus contactu satis præmunito, eum suscipere oportet, nam & vias reserat, & crassos ac viscidos & tenaces humores attenuat, atq; fundit. Quæ sanè opera suffi C tus posse efficere, ex Hipp. 5. Apho. 28. euidenter constare videtur. Tria nanque commoda ex aromatum suffitu annumerat in commentario Gal. Attenuant quidem crassa, & dissecant lenta, ex quibus fiunt obstructiones, & aperiunt oscula venarum. Calidum enim cum dissoluat, manifestum est, quomodo attenuet crassa: siccum verô cum diuidat, apparet quomodo lenta extenuet atq; inscindat. Aperit tamen ora venarum, primò excitando ad motum sanguinem, nam feruescens cum impetu fertur, & dum in vapores sanguinem vertit, vapor ipse penetrat & aperit. Sed & opus id magis facit, quoniam oscula illa bifariam coëunt, & spõte nimirum, & vi ipsa continente glutine quodam, & sic calor trifariam aperit ora venarum, virtutem laxando, & liquando gluten, contrahendoq; substantiam venarum, quæ breuior facta cogitur diuelli, vt sic septem in vniuersum modis calida venarum ora aperiant, & sanguinem fluere faciant. Quòd si cum his adsit acre aliquod medicamentum, vno quidem modo imminuta substantia, altero, excitato impetu facultatis, maiores fiunt effectus. Probauit autem Hipp. hanc sententiam, & expressit qualia sint huic vsui aromata lib. de nat. mul. Ea verò triplici genere continentùr, quædam enim sunt, quæ bene olent, suffita non olent, vt violæ, de quibus Hipp.

Aromatum suffitus.

non intelligit in prædicta sentẽtia. Alia suffita olẽt, nõ suffita etiã nõ olent, vt succi A
nũ. Quædam rursus vtroq; modo, vt lignum aloës. Quorũ omniũ confusa oratione meminit Hipp. loco nuper citato: inter quę recensentur thymbra, aristolochia, castoreum, adiantum, dracontium, peucedanum, apij & fœniculi semen, rutæ folia & semen. Alibi tamen annumerat cyperum, iuncum rotundum, odoratum, calamum aromaticũ, nigellam, sisymbrium, anisum, & cinnamomum. Quibus addi possunt myrrha, styrax, galbanum, thus, bdelium, radix aristolochiæ, artemisia, gariophyllus, cibetum, moschus, trochiscus de gallia muscata, de opopanace, de sagapeno, de myrrha, & de sabina. Ex quorum omnium sylua facile tibi erit vel simplex aliquod medicamentum huic vsui proficuum eligere, vel ex varijs conficere sumptis pulueribus cum gummi, myrrha, styrace, aut alio tenaciori pharmaco: ex quibus pilas conficies, quarum vna super prunas iniecta suffumigium præstabit.

Pessi, & iniectiones.

Quòd si neque his omnibus debita ratione & occassione factis, affectio cedere videatur, accedendum est tunc ad pessaria. & metranchitas: quibus sanè maxima cum cautione vti oportebit, nam & exvlcerationes in vtero, & validas distemperies, & alia non contemnenda mala passim inferre solent. Conficiuntur autem B pessaria duobus modis, quæ videlicet tantùm os vuluæ attingant, nascalia appellata, & quæ sese penitiùs inserant. Nascale præsidium virginibus est vtile & necessarium, nam illæ reliquum abhorrent. Parantur verò nascalia puluere aliquo ex ijs, quos mox referam, bombace excepto, & osculo pudendi adhibito. Pessus porrò est medicamenti genus, quod in collum matricis inditum suppressos menses mouere natum est. Constat quidem figura terete, longitudine .iij. digitorum, & crassitie digiti vnius, plus minusue prout prudenti medico visum fuerit, est sanè nuptis vtile præsidium. Fit autem multis modis: primo, ex liquore aliquo glandis forma, melle aut cera coactum. Fieri quoq; possunt, si receperis mellis cocti. ℥. j. cui circũ adde hieræ picræ. ʒ. ij. euphorbij in puluerem redacti. g. iij. masce, & fiat pessus. Ex radice quoq; rubeæ probè conficitur iuncto melle, aut felle, & sparsis nigellæ pulluisculis. Quibus omnibus aliquid odoratum vel vt gallię, musci vel ambræ addere oportet. Conficies quoquè ex melle, aut cera additis pulueribus radicis ireos, acori, asphodeli, cypêri, caparrorum, aristolochiæ, rubiæ, foliorum abrotoni, artemisiæ, absinthij, calaminthæ, hyssopi, prasij, sabinæ, nigellæ, baccarũ lauri, seminis C anisi, vrticæ, & trochiscorum de myrrha. Quem quoque vsum præstant pessi ex medulla ceruina inuoluta linteo mundo, & apposita: vel ex mercuriali & terebenthina cũ modico agarco. Prodest & succus ciclaminis ventri illitus. Fieri etiã possunt hæc auxilia ex styrace, ladano, galbano, sagapeno, ammoniaco, bdelio, & similibus. Quibus, vt valentiora fiant, addi etiam potest. ℈. j. aut. g. x. pulpæ colocintidis, scãmonei, aut radicis vrticæ. Alios item pessos, quos maximi esse momenti scio, conficies, si receperis fellis hirci, aut vaccæ. ℥. j. asari, agaria, cinnamomi. an. ʒ. j. succi mercurialis. ℥. j. coquatur succus cũ pauco melle, & simul incorporata reducãtur in formã vnguẽti, ex quo pessum cõfice. Itẽ alios cõficies, præsertim pituita redũdante, ex trifera magna sine opio, ex theriaca, castoreo cum prædictis pulueribus, aut alijs eiusdem farinæ, addito pipere, terebinthina, vel resina. Quos pessos filo ligabis, neque per integram horam ibidem morari sines, ne aliquod ex suprà dictis malis fortè accidat. Fiet identidem pessus admodùm vtilis ex modico mercurialis tritæ, & hiera simplici, & mithridato, cum granis aliquot moschi. Conficies tamen

alium

alium pessum hoc modo, recipe radicis ireos, ciclaminis. an. ʒ. j. myrrhæ electæ, castorei. an. ℈. j. seminis rutæ, melanthij. an. ʒ. ſ. ex quibus fiat puluis, qui terebẽthina exceptus, in pessum degeneret. Ex radicibus etiã tapsi, maluæ, altheæ, iridis, apij, enulæ, fęniculi, & alijs consimilem habentibus virtutem purgatis à superficie, & illitis oleo liliorum, iasminorum, costino, euphorbij, vel cui incoctæ sint res menstrua mouentes, addito vino, & additis etiam pulueribus nuper dictis, pessos parare poteris, radices autem primò modicè calfacito, vt emollescant. Ex quibus omnibus pessi, qui tutiores fiunt linteo quodam tenui indui debent, vt vterus vires medicamenti suscipiat, acrimoniam tamen, ac mordacitatem minimè degustet. Sed
A vsui proficuos quoque parabis hac lege, resinæ. ℥. ſ. myrrhæ. ʒ. j. croci. ℈. ſ. styracis, & galbani, vtriusquè. ʒ. ſ. mellis. ℥. j. ſ. cum coto, aut lana carpta fiat pessus. Vel fiat ex melle, myrrha, & succo absinthij, belzoino, & oleo irino. Possunt tamen parari faciliores ex ficu arida ad formam digiti extensa, inuncta, madida, aut mixta aliquo ex prædictis medicamentis, vel ex felle, aut succo aliquo. Velim tamen huius loci lectores monitos, ne indistinctè ijs, quæ diximus, vtantur medicamentis: nam cùm vteri natura suaponte facilè ob loci calorem & excrementa, distemperiem contrahat, exulcerationes & alia mala necessum est subsequantur. Cuius gratia summa rei erit mucilagine, aut succo aliquo temperatos in vterum immittere, vt eorum vis & acrimonia aliquo modo frenetur. Nam quantum calida medicamenta mucilaginibus, & blandis medicamentis retundũtur, tantùm eadem mucilagine vterus emollitur, præparaturquè, vt ocyssimè, & mitiori adhibito medicamento faciliùs cedat, laxeturquè, aut ad expellendum irritetur. Modus tamen vtendi his
B pessulis est, à leuioribus initium sumere, qui fiunt ex anserino, seu gallinaceo adipe, saccharo rubeo, & pauco croco. Post modùm deuenies ad eos, qui fiunt ex mercuriali, seu artemisia, ex pulegio, ex maiorana, ex ruta, & sabina. Quibus præmissis si vsus poposcerit, ad acriores peruenire poteris sensim & gradatim. Nascalia verò ex eisdem parari possunt medicamentis, gossipio, lana, cera; resina, aut ficu aliqua exceptis, & pudendi osculo adhibitis. At vterinos clysteres degustare virgines fas non est: cauere enim oportet eas ab huiusmodi præsidio, verùm in alijs fœminis mille modis parari possunt. Primò, ex succo mercurialis depurato, vel ex decocto rubiæ tinctorum, origani, vel radicum aperitiuarum, saluiæ, matricariæ, nepetæ, quantitate. iij. ℥. addita. ʒ. ſ. pulueris melanthij. Item parari potest ex oleo liliaceo, chamæmellino, laurino, cũ decocto calaminthę, & origani, additis myrrha & croco, cum oleo de styrace. Cui vsui consimiles parare poteris facto decocto ex ijs, quæ sæpius hucusquè memorauimus. Cæterùm hoc præ oculis habeto in ijs, quæ in vterum infunduntur, ne diu ibidem immorentur: sed pessi post vnam, aut duas auferãtur horas, iniectiones verò, post duas aut tres. Mox verò vterũ diluere
C oportet aqua graminis, vel apij, asparagi, petroselini, aut decocto eryngiorum. Mihi tamen arrisit magis maluarum decoctum: nam cum ardor vteri collo, aut vtero ipsi facilè concitetur ex acrium medicamentorum adhæsu, mitigare id proculdubio teneris butyro recenti insulso, oleo rosaceo, aut cerato refrigerante Galeni, vel lacte, aut hordei cremore, vel aqua hordei mediocriter calida additis maluis. Prosunt & idonea existunt mẽsibus mouendis vterina clysteria, quæ hac forma vel simili cõficies. Re. roris marini thymi, valerianę, sabinę. an. m. j. sampsuchi, smyrnij fœniculi. an. m. dimidiũ, fiat decoctũ, cuius sume. ℥. iiij. styracis. ʒ. j. catholici. ℥. ſ. dissolue & prope somnum infundito. Vel si magis placuerit, excipe radicum aperientium,

tiũ, rubeę maioris.an.℥.j.radicis eringij, cyclaminis.an.℥.ſ.mercurialis.m.j.ſabinæ parũ, ſpicę vtriuſq; aſſeri.an. ʒ.ij.ſeminis melãthij. ʒ.ij. ſ. facta coctione infunde in vterum cum modico vino.℥.iiij. Quod ſi abſtergere volueris, his addes lupinorum vel fabarum.an.℥.ij. A

Externæ inunctiones. Verùm quia his omnibus adhibitis renititur adhuc rebellis affectio : vltimam ei adhibere manum oportet inunctionibus & vnguentis, quæ exteriùs adhibita prædictis auxilijs opitulentur. Inunctiones quidem facito ex oleo liliorum, de castoreo, ex ſucco angelicæ, ex oleo anethi, baccarũ lauri, de croco, de vitellis ouorum, de capparribus. Ex quibus cum cera, croco, & aliquo ex prædictis pulueribus, vel theriaca, facilê poſſunt vnguenta confici, quæ huic vſui proficua eſſe comperimus: quibus omnibus vtile proculdubio eſt mucilagines admiſcere. Conficies tamen vnguẽtum, quod recipiat olei liliacei, & irini.an.℥.j.olei amygdalarum amararum, & capparrorũ.an.℥.ſ.ſucci rutæ, aut ſabinę, & artemiſiæ.an.℥.iiij.ladani & ceræ quod ſufficiat, vt fiat vnguentum. Ex ſucco etiam mercurialis, rubiæ, & ſummitatũ ſambuci cum oleo capparrorum, & de lilio, addito modico croco, & cera, mirabile paratur vnguentum, ſi interim dum conficitur modicum vini addatur. Illiniãtur etiam imus vẽter &lũbi, oleo de ſtyrace, vel zoino, laurino, & anethino, addita myrrha, & galbano. Cæterùm poteris alia effingere ex ijs, quæ nos lib. 2. de indicatione auxiliorum, capite de aperientibus abundê adduximus. Atq; hæc dicta ſufficiãt de ea obſtructione, quæ ex craſsis & pituitoſis humoribus ortũ ducit. Circa quam mirari non debes, ſi pluſculùm immoratus fuerim. Nam cùm frequentius menſtruorum ſuppreſsio ex ea prodeat, cogimur diligentiùs eam expendere, & curare. B

De atrabile redũdante. Si atrabilis redundauerit, & ex copia aut craſsitie, & ſoliditate, ſanguinem craſsiorem, & fluxui ineptiorem reddiderit, aut meatus occluſerit, materiam eo tempore præſidiorum mutare oportebit, & in eam, quæ è directo atrabilioſo humori reſpondere poſsit, commutare, ſeruata tamen vniuerſali medendi ratione, & victu etiam humidiori, & optimi nutrimenti inſtituto: ſicut frictionibus, vinculis, & alijs, quæ ſuperiùs diximus cõmuni lege adminiſtratis. Primò itaq; ea cauſa cognita C

Sanguinis detractio. ex corporis hirſuto habitu, ex inſolita mæſticia, & reliquis quæ prędictũ humorẽ atteſtari diximus, ſanguinem mittere, cæterùm in minori copia, & per longius interuallum, vis terue oportebit. Idq; ex venis tali, præſertim ſiniſtri cruris, niſi affectio ſit ineunte vere. In quo melancholiam cum maſſa ſanguinaria redundare neceſſum eſt: ſiquidẽ creſcente ſanguine, melancholiam quoq; eius fecem creſcere rationi eſt conſonum. Ego tamen circa hoc præſidium magnifeci ſemper in menſium ſuppreſſione ex hac cauſa concitata, per hirudines ab hæmorrhoïdibus ſanguinem extrahere: nam in eis venis melancholicum ſanguinem redundare magis, quam in reliquo corpore compertũ eſt. Ob idq; ſatiùs erit, ab ea parte, vbi copioſiùs viget melancholia, eam extrahere: præterquàm quòd promptiùs eũdem ſanguinem per proximas venas ab obſtructo, aut pleno vtero extrahere, quàm per diſtantes. Cui etiã rationi accedit, in ſanguinis detractione ex alijs partibus, plus ſanguinis eſſe extrahendum, ſi vtero profuturum eſt, quàm exigat melancholicum corpus, in quo vereri ſemper oportet plurimum ſanguinis extrahere. Et ob id eas venas inſcindere, quæ citius & tutiùs à parte affecta craſsiorem ſanguinem euocent, quales hæmorrhoides eſſe cẽſeo, rationabilius videtur. Verùm ſi plenê, aut ipſius obſtructionem,

cauſam

causam suppressioni mensium præstitisse cognouerimus, saluatelam sinistræ manus tundere, commodissimum esse inficiabitur nemo. Hoc tamen in hac re expendas
A velim, præmissa aliqua melancholiæ purgatione, satius esse sanguinē mittere, quàm ante ipsam. Nam decolores fœminas purgatione sanari magis dixerat Hipp. 5. Aphor. 36.

Purgationē autē redundāte melancholia instituēs semel, aut vis, cōfertim: præparatis tamē sufficienter corpore & humore. Quo facto rariùs & paulatim purgatione vtaris opus est: maiori nimirum facta in præparatione diligentia, quàm in pituitoso humore, vehementioribus adhuc medicamentis, in minori tamen quantitate exhibitis, vt capite de expurgatione lib. 1. indicationum diximus. Quam legem si seruaueris, censeo te parum posse ab scopo aberrare. Parabis quidem humorem syrupo de pomis, de succo borraginis, de epithymo, aut fumariæ: quem dilutiorem facies (nam talia oportet esse quæ melancholiam præparant) decocto prunorum, passularum, florum violarum, radicū scorchioneræ, & buglossæ, seminis maluæ, petroselini, & cinnamomi, demum epithymi, ac senę decocto. Quibus per plures dies exhibitis, corpus confertim purgabis, non validissimis medicamentis, sed mitioribus in maiori tamen quantitate. Cuius census sunt cassia fistula in prædicto decocto dissoluta pōdere. ℥. ß. vel efformatis ex ea bolis cum puluere foliorū senę & sacchuro. Prodest. ℥. j. diacatholici, vel confectionis hamec (abiectis scamoneo, & colocintide) in aqua lactis, vel prædicto decocto dissoluta, aut formatis ex eadem bolis cum
B puluere foliorum senè, & saccharro: quibus omnibus agarici aliquid addere nō erit ab re. Prosunt item cortices myrobalanorum indorum pondere. ℥. ß. luteorum. ℥. ij. diluantur horis duodecim in sero caprilo, & facta colatura, ac expressione adde mannæ electæ. ℥. j. & ß. aut. ij. epithymi. ℈. ij. mellis rosacei. ℥. j. & fiat potio. Facta hac pleniori purgatione, maiori quàm potueris diligentia curabis, menses ex hac causa detentos euocare: nam ex ea facilè in grauissima symptomata dilabuntur fœminæ. Ob id antequàm in aliquod prorumpat suppressio præparare, & purgare per epycrasim, seu paulatim humorem melancholicum oportebit. Cui vsui præmissis syrupis & decoctis, quæ nuper diximus, apozematibus alijs vtaris necessum est, quæ conficies ex prædictis rebus, additis, quæ aduersus melancholiam à viris doctis excogitantur. Cuius gratia hoc decoctum parabis, quod recipit, adianti, florum vtriusque buglosi, violarum, stęchados, chamædryos, & lupulorū. an. m. ß. polipodij. ʒ. iij. glycyrrhizæ, vuarum passarum. an. ℥. ß. terantur parum, & coquantur in sufficienti aqua, & in fine decoctionis adde epithymi. ℥. ß. coletur, & adde sacchari quātum sit satis ad conciliandam dulcedinem: cuius. ℥. iiij. aut. v. porriges. Poteris etiam facilè alios potus excogitare eadem seruata methodo: sed præstat decoctum florum violarum, & adianti, cum passulis sine acinis, & foliorum se-
C nę facta forti expressione: quibus & rebellē humorem temperabis, præparabisq; & paulatim expurgabis. Nam licèt dictum à me sæpe sit, minutas melancholiæ purgationes necessum esse validis fieri medicamentis: id præceptum rarò vsu venit in fœminis: in quibus vel à leuissimo medicamento ob sanguinem retentum grauissima exacerbantur accidentia: Cum hoc tamen si prædictis dilutis modicum ex valentioribus addideris, facta purgatione per longiora interualla, nihil nocebis. Ob id quidem proderit turpeti parum per noctem infundere, aut agarici, vel fortioris. Quod cum maxima cautione aggrediendum esse consulo, propter superiùs adductam à me rationem.

Purgatio.

Pulueres, & placenta. Pulueres quoq;, & placentulas, ac electaria facile tibi erit cuiq; fœminæ parare, si rebus, quas superiùs pituitosis corporibus dicauimus, addideris aliquid ex ijs, quæ melancholiam respiciunt, quæ immodicum illorum medicamentorum calorem tēperare habeant: siquidem in omnibus ad melancholicos pharmacis ea semper sunt adhibenda, quæ modicè calfaciant, & plurimùm humectent: Quamobrem cauendum esse censeo à rebus aridis. Ob id profectò ex prædictis pulueribus, & ijs, quæ melancholiam respiciunt, nonnihil sumere oportet, & conseruis florum borraginis, buglossæ, aut violarum admiscere. Ex quibus placētas & bolos cum aqua lupulorū, borraginis, buglossæ, scorchioneræ, vel lactis & similium parare poteris. Theriacam quoq; plurima aqua dilutam, aut confectionem alchermes, vel de hyacintho potui dare licebit. Item radices buglossæ, cardus sancti, & similium herbarum saccharo conditarum. Sic crithinum marinum, vel lupulorum summitates, aut capparorum capita cum saccharo, aut melle, cum modico aceto & sale condita, incredibili efficacia prodesse, fertur.

B.

Balnea: et insessiones. Ex eisdem herbis, quas in pituitosa causa parare docuimus, probè instituere balnea poteris, additis maluarum folijs, altheæ radicibus, & seminibus vtriusq;, floribus etiam violarum, borraginis, & buglossæ, item fænugræco, semine lini, & psyllio, & alijs, quæ humori melancholico occurrere dictum est. Ex quibus & balnea & insessiones parari facilè possunt.

Suffitus rarò melancholica existente causa prodesse possunt: exiccant enim potiùs, induratq; siccum sua natura humorem. Ob idq; suffituum loco euaporationes esse frequentius suscipiēdas, mihi semper arrisit magis, tum, quia halitus ille & vapor faciliùs humoris duritiem euincit emollitq; tum verò, quia partes faciliùs dilatantur, & aperiuntur, tum vltimò, quia confici possunt euaporationes ex ijs rebus, quæ melancholicæ naturæ aduersari magis possunt, quales sunt, quas nuper retulimus.

Pessus & metrēchita. Pessus & vterini clysteres ex ijs rebus, quas superiùs diximus, confici possunt, cauentes semper eas, quæ sicciorem habent naturam, & additis, quæ mulcebrem & leniorem obtinuerint. Sic prædictis mucilagines addere poteris, & portulacæ, vel borraginis succos, vt & pessi, vel clysteres simul humorem melancholicum irritēt, & mulcebrem, ac mansuetiorem reddant. C

Inunctiones. Inunctiones eadem lege parabis addito semper oleo amygdalarum dulcium, sesamino, mucilaginibus, & succis, qui vires habeant humoris duritiem frenandi, ac emolliendi. Sic axungia ex vsu est, vel, si fœminæ vterus pertulerit, addito modico aceto.

De flaba bile redundante. Arbitror quidē fœminis nusquā posse mēstrua, vi caloris aut calidioris humoris supprimi, nisi aut bile crassiori ob adustionē facta, aut calore incrassante reliquam humoris massam resoluta ab ea tenuiori parte, id quod facile disces ex pallido faciei & totiùs colore, ex oris amarore & siti, ex corporis pruritu & inquietudine & alijs quæ id quoq; doceāt. Quamobrem hac causa præualēte auxilia omnia aut frigida, aut moderata esse oportet, & humida: ideoq; victus rationē instituere oportet his cōditionibus præditā; ac potus paulò largiores, aerē frigidū, & reliqua his consentiētia. Quibus institutis ex basilica dextri lateris rationi videtur cōsonū primò sangui-

gui-

A guinē mittere ventilationis præstandæ gratia, ac mox ex talo, vltimo tamen ex sal uatela dextræ manus, cuius inscisio maiorem iecori pręstat refrigerationē. In quo sanè casu plus sanguinis, quàm pituita aut melancholia redundātibus educere oportet, minus tamen quàm plenitudine præualente, tum ob ventilationē omni suppressioni necessariam, tum verò ob refrigerationem. Nam calore aut bile redundante id præstat potissimùm sanguinis detractio.

Quòd si calor cum bilis flauæ crassioris accessu causam suppressioni præstiterit, refrigeratione maiori opus est, quàm si solus in affectum prorumpat. Quo tempore raro, aut nunquam expurgantibus vti medicamentis licebit, frequentiùs tamen alterantibus, ijsq; efficatioribus erit necessum. Nam & potus aquæ, & alia, quæ consimilem corpori calido teporem inducant, frequenter mēses mouisse comperimus. Verùm si bilis redundantiam cognouerimus, non erit, ab re mox à sanguinis detractione eam minuere pharmaco seligenti exhibito. Quam tamen priùs præparabis syrupo cichorij, buglossæ, rosarum, & violarum, cum aquis stillatitijs, vel decoctis ex ordeo, violis, cichorio, acetosa, & radicibus scorchionere, adianti, florum vtriusq; buglossi, eupatorij, & quatuor seminibus refrigerantibus. Quibus & alijs B potibus humore frenato, ac reddito expulsioni idoneo, vti poteris expurgāti pharmaco, veluti casia, māna, rhabarbaro, corticibus myrobalanorū, citrinorū, & pylulis de aloe lota, ac syrupo de infusionibus rosarū: factaq; semel, aut vis pleniori purgatione, ex vsu censeo esse, paulatim quoq; purgare rhabarbari diluto, tertio aut quarto quoq; die in aqua lactis copiosiori facto. Interim tamen ipsam lactis aquam cum saccharo manè porriges cum syrupo violarum, aut quouis alio ex prædictis. Nec ob id cessandum est à vinculis, frictionibus, cucurbitulis, crurium lauacris, & alijs, quæ suprà diximus. Quibus accedit consilium Hipp. lib. I. de morb. mulie hęc verba proferentis. At verò biliosi si menses prodeant, pusilanimitas incidit, & cibi fastidium, aliàs atque aliàs, & anxietas, ac vigilia, & eructat frequenter, & non vult deambulare, & tristis est, & non videre sibi videtur, timet, & si curetur ex his, sana erit. Si verò tempus processerit, adhuc magis dolebit. Optimè verò cum ea agatur, si vomitus biliosus succedat, aut venter turbetur non fortiter, & subeant biliosa, & fluxus succedat ipsi non fortis. Si enim quid ex his forte inciderit in corpus afflictum, periclitabitur. Si verò leniter depurgetur aliquid biliosi, aut totum C id, quod molestum est, sana fiet. Qua quidem sententia & præsagandi & curandi rationem apositissimè docuisse videtur: quam qui insequatur, & ad vnguem expenderit, reperiet facilè per supernam, & præcipuè per infernam aluum, & qua lege tutò purgari posint fœminæ hoc affectu laborantes: quo facto ad topica confugies.

Purgatio.

¶ Qua in re conserua violarum, vel rosarum, aut borraginis vti erit necessum cum decocto aliquo, aut stillatitia aqua ex ijs herbis, quæ menses mouere natæ sunt, dum remissioris sint caloris, admixtis in instillatione rosis, violis, cichorio, acetosa, ordeo, & similibus: ex quibus cum ijs pulueribus, quos mēses mouere posse superiùs diximus, placētas cum saccharo & aqua rosacea effingere perfacile est. Quibus manè sumptis cū largioribus ac frigidioribus potibus, ęgrotas iuuari experimēto comperimus. Cui etiam vsui parare oportet pastillos ex frigidis seminibus cum saccharo.

Electa & placētæ.

Balnea, et insessus. Balnea item ex dulci aqua, aut temperatiori facta ex decocto supradictarum herbarum, hac quoq; causa præualente maximè sunt ex vsu. Cui balneum hac methodo conficies, altheæ cum radicibus.m.iiij.artemisię.m.ij.foliorũ sambuci, foliorum salicis, foliorum violarum, polytrici. an.m.j. valerianæ sesquilibra, fœnugræci lib.j. seminis lini lib.s.artemisia in linteo excepta cum seminibus fiat decoctum. Ex quo etiam insessus parari possunt, aut ex prædictis rebus fieri sacculi, qui nuper dicto decocto madidi, calentes, & expresi pudendo adhiberi possunt. Aliter quoq; hæc eadem auxilia conficies, ex decocto nimirum maluarum, altheæ, foliorum violarum, & chamæmali florum. Quod vsui esse proficuum summopere censeo. A balneo verò, aut insessu fœmina sumat pastillum aliquem cum cremore seminum melonũ, vel cucumeris, addita aqua hordei, vel copillorum veneris, aut glycirrhizæ. A

Pessi & metranchitæ. Cui sanè causæ prædominanti cautè adhibebis pessos & metranchitas, ob rationes à me paulò superiùs adductas. Pessos tamen conficies ex contusis maluarum & altheæ radicibus, saccharo rubeo, adipe anseris, vel gallinę cũ modico hordeo decoctis, omnibus tamen cõtusis ac simul mixtis & serico linteo inuolutis ad pesi formã redactis: quem ante quam in vterum immittas, oleo amygdalarum dulciũ, aut sesamino inunges, lacte aut emulsione seminis melonum, supersparso aloës puluere. Item metranchitam parare tantum oportebit ex rebus, quæ modicè attemperẽt, & quodammodo menses moueant, veluti ex lacte seminum frigidorum maiorum ex hordei decocto, maluarũ, & violarum cum modico saccharo: ex lacte etiam ac alijs consimiles vires habentibus. Nam calidioribus vti periculo non vacat. Ferunt etiam radicem lilij hortensis sub prunis coctam, & oleo subactam, vteroq; per linteolum immissam menses trahere, vterum emollire & vuluam, ita vt certum sit semen eius vino albo tritum ac epotum, celerrimè fœtum mortuum educere. B

Inunctiones. Inunctiones circa pubem & inguina quoq; abhibebis ex oleo amygdalarum dulcium, violarum, sesamino, & de cucurbita cum mucilaginibus seminis citoniorum & psyllij. Item ex vnguento rosaceo & refrigerante Galeno ascripto, addito oleo liliorum, & mucilagine radicis altheæ, vel maluæ, facta harum radicum sufficienti coctione. Ex quibus cum modica cera & pauco croco, aut citra ipsum, varias poteris effingere inunctionum formas. Ea tamen à viris doctis probata est, quæ recipit, olei, amygdalarum dulcium & amararum, ac de cucurbita. an. ℥.j. adipis anseris, & butyri recentis.an. ʒ. iij. ceræ albæ & ladani, an. ʒ.j.s. fiat vnguentum. C

Quòd si neq; his omnibus affectio cedere videatur, eisdem addere tutum & necessarium est aliquid eorum, quæ menses mouere diximus, paulatim à mitioribus sumpto initio, prout fœminam ferre posse citra caloris exacerbationem cognouerimus.

De suppresione mensium ex alijs vteri vitijs Frequenti experimento constat, fœminis menses supprimi ex vteri distorsione, vel retractione ad alienam partem & extraneam regionem, ita vt vasorum oscula vel occludantur, vel peruersa eorum figura inepta consueto fluxui efficiãtur. Quã sanè affectionem curare perdifficile est: nosse tamen poteris ex laborioso partu præcedente, ex ictu, percussioneue, aut casu, vel conuulsione, quæ dum affuerint, minime sunt cognitu difficilia, id vitium aliquando proficisci. Quorum omnium meminerat

A nerat Hipp.lib.de nat.mu.dicens. Si vteri ad coxam decurrerint, & menses non prodeunt, & dolor ad imum ventrem accedit, & ad lateris mollitiem. Qua parte iubet sic affectas multa calida lauare: & inter aliqua, quæ ibidem recenset, fomenta quoque parti adhibet, præsertim post purgationem. Conficit quidem fomentum ex fœniculo, & absinthio: à quibus iubet digitis vterum ad antiquum situm retorquere, & mercuriali purgare: quæ omnia fieri docet, donec menses fluere incipiant. Eis quoq; medeberis frequenti exercitio, equitationibus, balneis, aut diuersis corporis vectionibus, vel saltu, vel quouis alio laborioso motu. Alia quippe adhibere præsidia frustrà est, & non tutum, præterquam cataplasmata dorso adhibita, quæ vterum ipsum facta priús per digitos euulsione, ad antiquum locum reuocent, & reuocatum firmiter teneant, vt vulgariter obstetrices efficere solent.

Item si vteri osculum, aut vterus ipse ex frigiditate externa durior factus fuerit, aut spissior, & ob id corrugatior, ita vt minimè possint menstrua profluere, ex relatione habito cognitionis principio, curationem instítues calorificis præsidijs, suf- *Ex frigiditate externa.*
B fitibus nimirum, euaporationibus, balneis, invnctionibus, & alijs auxilijs, quæ citra vllam euacuationem calfaciendi tantum vires habeant.

Verùm si vterus ex cicatrice, aut callo aliquo ad nascente ita durus factus sit, solidus, ac foraminibus destitutus, vt minimê possit sanguinem fundere, quæ leniter emolliant sunt adhibenda, donec callus emollescat. Interim tamen nõ erit ab re sanguinem mittere, ne superabundans in aliquod maius malum prorumpat. Qualia autem debeant esse hæc præsidia reperies cap. de emollientibus lib. secundo nostro de præsidiorum indicatione. *Ex cicatrice.*

Pari quoquê ratione carnem supercrescentem exedere est necessum, cùm menstruam impedit purgationem, vt lib. secundo paulò antê citato capite de cicatricem inducentibus, reperies. Item si membrana aliqua antesteterit in vteri osculo, vel clausa fuerit fœmina, qua lege debeat dirumpi capite de fœminis clausis facilê edisces. *Ex super crescente carne.*

C Quòd si ex tumore aliquo præter naturam vteri ipsius, vel partis alicuius vicinæ menstruorum suppresio fiat: fugiendum est ab ijs, quæ menses euocant. Sed primitus tumorem ipsum curare oportebit sanguine sufficienter misso, & adhibitis auxilijs, quæ inflãmationem ab vtero arcent: qualia reperies proprio cap. paulò inferiùs vel tumore quouis duro priús curato, vt proprijs capitibus scriptum est. *Ex tumore.*

De menstruis diminutis, ac de mensium stillicidio. Cap. 10.

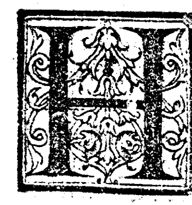

HAVD secus, quàm in vesica, cùm vitiosê excernit vrinam, contingunt in mensium suppresione vitia & symptomata. Nam sicut ischuriam (vrinæ quidem cohibitionem) omnino refert mensium suppresio. Sic diabeticam æmulatur pasionem mensium diminutus fluor, & pari quoque ratione dysuriam redolet difficils mensium profusio (præsertim si dolor & labor ei adiungantur, cuius meminero sequenti cap.) nimirum cùm menses guttatim & per lon- *Affectionis natura*

per longius tempus prorumpunt, affectio quidem, quæ eis reduci habet symptomatis, quæ in vitiosa, seu corrupta actione facultatis, cui munus illud incumbit, consistit. Morbum sanè eum habet autorem, qui ad malam partis figuram pertinere creditur, licèt aliquando figura non sit suapte natura vitiosa, sed respectu humoris tenuioris iusto, aut alterius causę, cui excernendo figura naturalis proficua non sit, etiam si non rarò ex mala temperie prodeat, seu humoris acrimonia, quæ dolore ac morsu facultatem lacessat ad frequentem excretionem, vt sequenti cap. docebo. A

Differentiæ. Contingere huiusmodi affectionem vno è duobus modis probatum apud viros doctos, præsertim apud Aëtium reperio. Nam aut stillatim profluunt menses indolenter, & citra aliquod aliud accidens, pręter quàm quòd & diu, aut parum durant, & minutè prodeunt, aut cum accidentibus & grauissimis symptomatis: his quidē, peculiariter mihi est in animo caput dicare, illis verò, hac in parte sermo instituetur. Grauis porrò est affectio, & quæ multarum calamitatum in fęminis soboles existit, nam & viris ingratas reddit, steriles, & alijs plerisq; affectionibus obnoxias. Ob idq; diligenter oportebit præuidere, quominus mala hæc ipsis accidant. B

Causæ. Si quis Aëtium legat lib. 4. sermone. 4. cap. 63. huius mali causas ad vnguem expressas reperiet: quas quinque esse specie diuersas fatetur: meatuum nimirū angustia vna est, tamē diuersimodè cōtingens: viriū debilitas altera: sanguinis multitudo tertia: sanguis etiam pituitosus quarta, & vltima sanguis fæculentus, quibus nō erit ab re sextā addere, nimirum sanguinis acrimoniam & tenuitatē, quæ vel facultatem perpetuo lacessit, vel ipsa nolēte defluit, quā sane rem paulò diligentiùs expēdere est necessum, vt quæ frequenter accidat, & difficulter curetur. Primò meatuū angustia diuersimodè contingens, à prædicto autore non sine magna ratione refertur. Nam ea meatuum angustia, quæ totalis est, & in omnibus meatibus, hec omnimodam efficit mensium suppressionem, & licèt ex diuersis proficiscatur causis, non quidem stillicidium, sed suppressionem efficere nata est. Verùm dum ex toto meatus non recludūtur, neq; omnes, sed aliqui, hos quidem varijs figuris gaudere nulli esse dubium arbitror. Quippe magis minusue recludi, non paruam efficit in affectu differentiam. At qui cùm ex toto meatus non recludantur, neq; multum sanguinis defluere posse, neq; ex toto cohiberi par est. Ex quo constat fluere quidem, cæterùm paulatim, sensim, & diu. Sed vt mea fert sententia, simplex plenitudo & vtcunq; existens non præstat huic malo causam. Nam ea proculdubio omnimodam efficiet obstructionem. Verum si aliquando hoc vitium nata est efficere, parua plenitudo id quidem parit, quia ex humorum inæqualitate proficiscitur, dum ipsi non sint vnius naturæ & conditionis, sed quasdam habeāt partes alijs crassiores & tenaciores: ac ob id nihil mirum, si minori existente plenitudine hoc vitium suboriatur propter humorum obstruentium inæqualitatem: quam sanè ego censeo huius affectionis esse potissimam causam. Prætereà nuper dictis altera accedit, nam in omnimoda virium debilitate nihil prorsus excernitur, quia cùm id munus sit facultatis opus, ipsa deficiente necessum profectò est & actus quoque cessare. Verùm dum aliquid potest, idq; parum ac debiliter, agit quidem, cæterùm diminutè. Ex quo fit non nihil ab eadem excerni, parum tamen ac diu excretum: parum, quia cōfertim & subitò, cùm imbellicis sit, excernere nequit: diu verò & sæpe, quia multum sanguis superest, & ob id paulatim & sensim excernere cogitur. Quòd si vitium C

A tium in retentricem reiicere velis, quia sensim defluere permittit quod illi commissum erat, ita vt indeterminatum habeat excernendi tempus, fit quidem, vt paulatim menstruationes efficere cogatur, nisi sanguinis nimia multitudo huic quoque malo causam præstiterit: tunc enim neq; vniuersum sanguinem venæ capiunt, neq; omnino occluduntur. Quapropter instillat sanguis, ac veluti colliquatur, & guttatim exit. Sanguis etiam pituitosus cum fluxui ineptus sit, dum abundat, fluit quidem: vbertim tamen fluere nequit: ex quo constat, paulatim ac sensim teneri fluere. Sic quoque fæculentus sanguis dum præter modũ abundat, excolata sanguinis tenuiori parte, hos mouet minutos menses: nam cum crassum defluere nequeat, neque tenue omnino detineri, fit facilè, vt instillatim prodeant. Hoc dixerim, vt quis intelligat, qua via medendi rationem in grauissimo hoc affectu aggredi teneatur. Nam si ignoret modum, quo quæuis harum causarum operari habet, perdifficile profactò erit non errare.

Signa verò, quæ affectum ipsum in genere monstrant, exquirere, inutile esse censeo: siquidem fluendi modus id planè ostendit, ita vt facile sit cuiuis, quantumuis idiota existat, eum nosse. Cum hoc tamen scito menses, licèt fluant, suppressos censeri, si lac in mãmis appareat citra aliam causam, & etiam nõ reddi ad antiquum modum, & quantitatem, ni lac è mammis defuerit. Et ob id fæminæ, quæ lac habent, interim dum habuerint, steriles censendæ sunt, & omnino ad conceptum ineptæ. *Signa.*

B

Causarum autem dignotio haud ita facilis est, & ob id breui ratione & manifestissimis signis eas mõstrare curabo. Plenitudinẽ dignosces ex fæminæ habitu, ex totiùs corporis grauitate & lassitudine, lumborum, ac renum graui dolore, præsertim instantibus mensibus. Ac si quando plus solito excernatur, leuamen persentiunt. Capite dolent, potissimùm parte eius superiore, torpent manus, & frequẽter crura stupore corripiuntur. Sanguis tamen qui excernitur, purus est, & ab omni vitio immunis, tenuis quidem, sed ruber. Facultatem secernentem esse imbecillam, ostendit excretio citra molestiam guttatim facta. Item ab exercitio, frictionibus, & calorificis auxilijs maior sanguinis profusio, argumentum planè euidens impotentiæ ipsius, siquidem adiuta calore, adapertis vijs, & commoto humore ab exercitio sanguis vberiùs profluit. Sanguinem esse pituitosum euidenter ostendit color ipsius fluentis, nam albicans est, crassus, mucosus & lente mobilis, præterquam quòd fęmina mollis est carne, alba, & vitæ sedentariæ, ac crapulis dedita. Quibus adiungitur in huiusmodi fæminis pudendum semper esse mucoribus, & superfluis humiditatibus fœdatum, præterquàm quòd pigræ sunt ad motum, & quamuis aliam actionem, somnolentæ, tædiosæ, & alijs ingratis conditionibus præditæ. Fœculentum esse sanguinem ex eo cognosces, quia crassus admodùm profluit, inæqualis tamen, ex crassis, ac tenuib9 partib9 cõstãs, colore niger, aut alio tetro insignitus: fæmina hirsuta est, subnigra, prauis alimentis dedita, mœsta, cogitabũda, malè morigerata, & vltimò si quid sanguinis profluit id certè est, dum per aluum excremẽta vi excernere nititur. Nã conatu illo, quẽ natura in expellẽdis excrementis apponit licèt crassus & fœculentus sanguis existat: cum hoc tamen aliquid excernitur, alioqui verò nequaquam. Inæqualem esse vasorum figuram ex priuatione prædictorum signorũ coniectura facta, venari poteris. Tenuem aut acrem sanguinem nosces ex mordicatione, & ex ipsius consistentia, ac ex dolore & exulceratione pudendarum partium.

C

Præsagiū Neq; fidendum est huic affectioni plurimùm, nam & deterrimum fœminæ statum monstrat, & deteriorem prædicit. Humoribus quidem abundare, & consueta vacuatione carere, graue profectò existit, & periculo plenum, quia necessum subinde erit, corpus in deterius decidere. Ideôq; dixit Hipp. bonum habitum statim soluere, expedire. Ex quo infertur lōgè grauius esse, plenitudinem esse vitiosam, & nō solui, præsertim per naturalem & consuetam vacuationem. Item dum facultatum impotentia malum oritur, longê grauius est, quia eadē paulatim succrescit plenitudo, & corpus minus potens indies ad propellendum efficitur, & rursus ad resistendum eis malis, quæ ex hac causa oriri assolent. Præterea pituitosam cacochimiam redundare, & expurgari non posse, nemo nō veretur. Nam si sanguis sola copia peccans, tantorum maiorum causa existit: quantò maiori ratione pituitosa redundantia, ex qua & malus corporis habitus, & hydropes, & diuturnæ febres, importuni etiam & graues capitis dolores, distillationes, & alia huius sortis vitia fiūt. Quôd si sanguis fæculentus fuerit, dubiū nō est, quin hæc & maiora mala succrescant. Veluti ciborum inappetentia, deprauati appetitus, pustulæ per totum corpus, melancholici affectus, ac sæpe, si humor excalfiat, furores. Vereri deniq; oportet, quauis harum causarum præualente, ne ex toto menses supprimātur. Vtcunq; tamen sit, steriles reddit fæminas.

Curādiratio. Eâdem omnino ratione mihi visum est, curationem aggredi, ac distinctionem causarum. Quippe viarum angustiam corrigere nemo poterit, nisi cognita causa cōprimente, & coarctante vias ipsas. Sic dum inflāmatio est, peculiarem prærequirit diligentiam, vt cap. proprio reperies. Si compresśio ex aliquo membro dislocato, reditus ad pristinum statum remedium est: et sic de singulis causis pro cuiusq; natura. Sed earum, quæ huic vitio communiores & frequentiores sunt, curationem scribam, initio sumpto ab ea plenitudine, quam ob id hoc malum efficere dictum est, quòd inæqualis existat: dixerim, quôd ex inæquali constat humorum vitio: ex quo efficitur fluere quod tenue est, idq; ob crassum obstruens paulatim, & sensim, ac diu. Quamobrem potisśimam curandi rationem, eam existimo, quæ â sanguinis misśione incipit. Verúm neq; tantum, neq; confertim extrahere conuenit, quantū plenitudo exposcere videtur, nisi plenitudo grandior extiterit, quo tempore copiosiùs èxtrahes, sed minus, idq; ob crassas partes alteram constituentes plenitudinis partem. Ex quo optima ratione medendi ductus infero, necessum esse à sanguinis misśione inscindentibus & attenuantibus potibus crebriùs esse vtendum: fugiendumq; ab omni arido medicamento, ne quod in redundantia crassum est, crasśius & durius fiat. Verùm potus huic vsui aptos vel nullo negotio reperies: cui sanè fore proficuum censeo, si fœminæ vterus id perferre videatur, acetosi alicuius syrupi, aut aceti ipsius, vel oximellitis modicum alijs potibus adijcere. Quibus etiam admiscere non erit præter institutum aliquid ex lenibus pharmacis, veluti syrupum violarum, borraginis, de portulaca, & alios consimiles. Interim tamen & frequenter pilulis de aloë vtaris oportet, vel alijs ex ijs, quas præcedenti cap. diximus. A quibus, balneis & in sesśionibus rem agere oportebit. Nam huic affectioni, si vsquàm alicui summè prodesse possunt: quippe quod crassum est, funditur, & quod clausum, aperitur. Præstat item pessarijs ex aloë vti. nam incredibili quadam efficacia sanguinem fundunt, & vias reserant. Quod si ne adhuc quidem his omnibus quicquam profueris: ea parabis auxilia, quæ crassos humores eligendo extrahant. Verúm

A rum inter omnia, quę huic vsui aliquid prodesse possunt, nullum penè reperies aliud tutius, aut vtilius, quam hirudinum vsus, quippe quæ & copiam demunt, & quod crassius fæculentiusq; est, mirè eligunt & extrahunt. Ob id profectò neq; crurum lauacra, neq; cucurbitulas, neq; scarificationes fœminis sic affectis adhiberem, eò quòd tantùm habeant distrahere, aut extrahere quod tenue est, crassis humoribus superstitibus manentibus. Vterinos etiam clysteres immittere, maximi esse momēti existimo, præsertim si receperint quæ attenuandi & extergendi vires habeant. Quorum abunde meminimus cap. præcedenti. Sed inter omnia præsidia huic affectioni apta, id semper expertus sum proficuum, quod ex inunctionibus paratur. Inter quas, eas eliges ex ijs, quas superiùs diximus, quæ vterum emolliant, & humores ibidem contentos attenuent. Veluti quæ ex oleo sesamino, de semine cucurbitæ, liliorum alborum, de croco, & vino albo feruefactis ad consumptionem vini paratur. Alia item conficitur ex prædictis oleis, vel de vitellis ouorum & theriaca: quo censu alias cōficere inūctiones facile est: nec erit profectò abre in hoc malo chalibis antidotum præbere.

B

Verùm si ex facultatis impotentia mensium stillicidium prodeat, curandum est omni arte, aut facultatem irritare, aut eius motum supplere. Irritabitur porrò facultas clysteribus vtero immissis paulò acrioribus, vt recipiant fermenti dissoluti in succo mercurialis cum modico aloe. ℥.j. Idem etiam fit pessarijs, quæ consimilem facultatem obtineāt, qualia præcedenti cap. abunde docuimus. Cauendum tamen est omnino in hac causa à sanguinis detractione, aut frequenti purgatione: sed perpetuò vtendum est ijs, quæ valenter menses mouere nata sunt, tam per os sumpta, quam per suffitus, & insessiones, & fomenta. Quæ si feceris, scito te vera medendi ratione vsum.

Lentam & crassam pituitam (quæ sanguinem efficit crassum) si huic malo causam præstare cognoueris: facilè quibus extenuare, atq; corrigere, & totam rem agere, ex ijs, quę præcedenti cap. diximus, colliges. Habet tamen id peculiare, dum nō obstruit, sed fluxui ineptum reddit sanguinem, vt verè inscindentia & attenuātia pharmaca desideret, præter victus institutionem, quam eiusdem conditionis quoq; expostulat. In quo sanè casu præmissis, quæ diximus, medicamentis, & calorificis, C atq; alijs, quæ aduersus pituitosum sanguinem, & ad coctionem, & alia munia exequenda valere omnibus sunt notissima, liberè vterer, aut ijs, quæ vrinam mouent, vel sudoribus ex ligno guayaco, vel sparta parrela, aut radice chinæ prouocatis: aut saltem dilutiori decocto ex his facto cum modico eximellite, quod vsui esse proficuum scio. Quòd si neq; his affectio quieuerit, ad sulphurea balnea confugiendum est, quæ miram habent in hac re efficaciam. Vltimò tamen existimo dum affectio plurimùm inueterascit, fontanellam in aliquo crurum apertam maximi fore momenti. Tentare tamen ante hęc omnia, paulatinam & frequentem purgationem oportet ex agarico & aloe, aut pilulis mastichinis, & alijs huius naturæ. In quo sanè affectu hæc omnia ordine aggredi, tutum & vtile esse censeo.

Fæculentum sanguinem, dum in hunc affectum prorumpit, nullo alio auxilio tutiùs corrigere poteris, quàm proua victus ratione instituta, modico exercitio, ac deniq; ea vitæ sorte, quæ omnino præcedenti (quæ talem naturę præstitit habitum)

fit cōtraria. Verùm tutiús huic affectioni medeberis sanguine misso, non ex vena scissa, sed per hirudines hæmorrhoidibus affixas. Quod præsidium in hac causa tanquam peculiare & maximè proficuum summopere laudo. A quo purgationem instituere oportet ex casia, manna, syrupo ex infusionibus rosarum, aut violarum, ex confectione hamec sine scammoneo, & colocintide, dissoluta in aqua lactis, vel in aqua lupulorum. Item maximi erit momenti decoctum foliorum senę singulis diebus, aut tertio quoq; die laboranti exhibitum, præsertim si id feceris admixtis aliquibus ex ijs, quę superiùs attenuandi virtutem obtinere diximus. Atq; hac etiam causa prædominante inunctionibus & mollissimis euaporationibus vti erit necessum: quale est decoctū florum violarū, borraginis, & buglossę, & quod ex radicib⁹ altheæ, ac mercuriali parari solet. Pessarijs quoq; vtendum in hoc affectu est, cæterum mitioribus ex mercuriali nimirum confectis, ex axungia, ficu pingui, & alijs, quæ consimiles vires obtineant (quibus addere oportet aloës nonnihil) nam verendum est, ne vehementioribus fœculentus sanguis exasperetur, succendaturue, ac maiora succrescant mala. Talis enim est fœculenti sanguinis natura, vt facilè in grauissimos affectus degenerare habeat vel leuissimo quodam nacto irritamenti principio. Quod si ex sanguinis acrimonia & mordacitate affectio suboriatur, haud secus curabis quā vrinę difficultas curari ex postulat, purgato mordaci humore & attemperato residuo eius, his quæ lenia sint, velut est maluarum ac seminis earum decoctū, altheæ & portulacæ: item succus seminis melonum & cucurbitæ tandē mucilagines, & syrupus ex mucilaginibus, quem lib. indicationum. 1. ca. de clysteribus scripsimus: sed valet plurimum stillatitia aqua ex maluis, semine earum, altheę & portulacæ ac seminum melonum, & portulacæ, ac ex portulaca ipsa succo extracto, cum saccharo & aqua cucurbitę, quibus in alembico addes semen lactucę hyoscyami albi, & papaueris albi. an. ℥. ß. corticum fauarum viridiū. ℥. viij. quæ omnia contundantur. Tandem alijs vti oportet quæ ad prædictam vrinæ dificultatem proficua sunt & facilè reperies cap. de mensium fluore.

B

De menstruis difficillimis, & cum grauissimis accidentibus. C

Cap. 11.

Affectu natura.

INter diminutas, & stillatim factas sanguinis menstrui purgationes, non minus, sed fortasse maius facessit negotium ea, quæ præter hoc quód minutim & inordinatè prorumpit, difficulter etiam & cum grauissimis accidentibus fit: affectio quidem omnino persimilis vrinæ difficultati. Non enim quæuis mensium minuta purgatio stillicidij nomen meretur, sed ea tantum, quæ cum accidentibus, dolore, ac molestia fit. Quæ sanè mala aliquando instante purgatione euenire scimus, aliquando verò, iam fluente: prioris meminerat Hippo. libr. 2. popu. part. 1. text. 13. dicens. Ex vtero menses quæ iudicationum postridie, vt in lumbos aut fœmur, hoc est, iusta veriorem illius loci interpretationem, & versionem (et si alij aliter sentiant) dolores lumborum aut femoris postridie

A stridie in menses desinunt. Nam coniectabile est crassum sanguinem per arctas vias citra ea mala & maiora prorumpere minime posse, quippe venarũ vteri quę cũ his partibus vitiniam habẽt consortio, certũ est idfieri. Quę sanè affectio de genere est earum, quæ ad diminutam actionem pertinent, præsertim si excreti humoris consideretur copia. Verùm si excernendi modum intuearis, nihil mirum si ad deprauatam excernentis facultatis actionem reduxeris, idq; potissimum si cõsideres dolores, molestias, & alia accidentia, quæ huic affectioni adiungi frequentissimè solẽt. Morbus præterea, à quo hoc symptomatis genus prodit, neq; vnus est, neq; vnicã habet actiones lædendi rationem. Nam aliquando morbus est in via, putà obstructio, aliquando soluta vnitas, quæ aut vlcus est, aut erosio aliqua, nonnunquam verò vicini alicuius membri dolorosa affectio: quam ad distemperiem, vel ad solutam continuitatem reducere teneris. Prodeunt quidem fœminis sic affectis menses guttatim quoq; & stillatim, per interualla frequentiùs, quàm continuè, idq; magis citra ordinem, quàm ordinatè. Et vtcunq; prorumpant sibi habent comites, dolores, inquietudines, totiùs corporis confractiones, & alia innumera accidentia, quæ dif-B ficulter numerari possunt. Nam quibusdam grauissimi accidant capitis dolores, alijs animi deliquia, & oris ventriculi morsus, plerisq; ventris inferioris & lumborũ intolerabiles cruciatus, multis quidem conuulsiones: tandem quæuis suum patitur accidens, prout humor redundauerit, aut viscus aliquod imbecille obtinuerit, ita vt facilè ex commotione alterari menstruis erumpentibus possit.

Nacta est hæc affectio causas quodammodo similes eis, quæ in suppressione mẽsiũ reperiantur, verùm minùs efficaces, minùsq; vehemẽtes, & adhuc minùs in eis fœminis, quę pepererũt, quàm in sterilibus, & virginib⁹ vt Hipp. prodidisse scimus initio li. 1. de mor. mul. Cui⁹ sanè affectionis ipsum meminisse cõstat, & causas quoq; retulisse eodẽ loco per hæc verba, de vasorũ obturatione, quã potissimã arbitratur huius mali causam. Si verò mẽses mulieri ꝓdeãt, quidẽ, verũ pauciores, quã cõuenit, vt pote osculo vterorũ paululũ à pudẽdo emoto, aut nuper cõcluso, ad hoc vt prodeãt quidẽ, verũ obturẽtur ab ipsis etiã transitus, per quos penetrãt, vbi ad vteros descendũt. Moderati sanè paulatim prodeũt sanguine semper osculo perfectè in C cũbẽte. Et postquã dies pręterierint, quib⁹ purgari solet, & cõclusus fuerit sanguis in vteris relict⁹, & alij menses subdescendentes nõ expulerint cõclusum sanguinẽ, sed semper paulatim grauant, & primis mensibus duobus, aut tribus non valde prodeũt. Postquã autẽ præterierint plures menses, adhuc magis dolebit, & non habet in vẽtre. Quãdiu sanè sic habuerit, & febris corripit ipsam debilis, & maximè in diebus, quibus purgari solet. Qua proculdubio sententia, Hipp. complexũ fuisse hui⁹ affectionis principiũ, ac generationis modũ nemo ambiget. Ego quidẽ censeo nõ esse, vt cũq; obturata vasa, sed peculiares huius causas esse inæqualem vasorum vteri obstructionẽ; quæ sanè inæqualitas proficiscitur ex sanguine aliquo dẽso, cõcreto, & coagulato, vel fæculento, cui adiũgitur facultas excernẽs robusta, quæ cùm plurimum excretioni innitatur, atque cum vasa non possint capere crassum illum, & concretum sanguinem, vt liberè profluat: fit facilè, vt in extensione vasorum, & partium sensibilium, graues concitentur dolores, & guttatim prodeat sanguis, ac fortasse aliquando grumosus vel densus. Fit etiam ex crasso sanguine à quo cùm excretionis tempore moueat natura ipsum, flatus eleuantur crassi, caligi-

Causæ.

nosi, ac densi, qui distendentes vterum ac partes ei vicinas, cruciatus maximos & sæuissimos dolores efficit. Quemadmodum intestinis ex flatu frequentissimè accidit. Habet quoq; aliam causam hæc affectio, quæ maioris sæpe solet esse momẽti, nimirum vlcus aliquod, seu tumorem præter naturam dolorosum, vel humorum infartorum in vtero, aut ipsi vicinis partibus, copiam: quamobrem dũ humor mouetur, eadem omnino accidentia succrescunt. Nam vlceratas, dolentes, aut tumore affectas partes si vel mediocriter tangas, haud parum lædes: exacerbuntur enim, & maiorem molestiam contrahent: præterquam quod ex continuo dolore ac molestia nihil mirum, si aliquid partes continuo trahant, quo mensium stillicidium facilè fiat. Vltima verò causa iudicio nostro est humorũ acrimonia & mordacitas, quæ viscidis quodammodo, & crassiusculis humoribus inhæret. Quamobrem, quà viscidi, difficulter profluũt, quà verò acres & exedentes vel plus iusto calidi, dolores & cruciatus non leues inferunt. Præterquam quòd non minus á tenuibus, acribus, ac mordacibus citra crassitiem fieri id accidens potest, dum continuò defluant, & pari quoq; ratione continuo facultatem lacessant ad expulsionem: ex quo fieri mẽstruas purgationes minutas necesse est, quia frequẽtes & graues ac dolorosæ fiũt. Præter has omnes causas reddit Hippo. rationem laborum ac dolorum in mestruis purgationibus lib. 1. de morb. mulie. dicens, Ob carnium raritatem plurimum trahere ventres in fœminis, quòd si ab ipso nõ cesserit, carnibus impletis (inquit) & calfactis dolor oboritur. Sed ex inequali humorum substantia haud raro comperies hanc fieri affectionem, profluit enim quod tenue fuerit, intus manente crasso, ac dolorem & accidentia nõ leuia excitante.

Signa. Affectus ipse sese ipsum adeò manifestat, vt nullo indigeat ad sui notitiã signo: nam stillatim menses fluere, & cum dolore, molestia, alijsq; accidentibus, is est affectus. Causas veró signis opus habere certum est. Sic profectò concretum & inæqualem sanguinem aut quemuis alium humorem facilè ipse, qui purgatur, monstrabit, nã grumosus excernitur: quo excreto dolores tantisper leuãtur, & postmedum iterum redeũt, & similiter excreto sanguine aut alio inequali humore iterum cessant. Item dolores multó ante excretionis tempus exacerbantur, quasi natura parturiente, nitenteq; per angustas vias cõcretum illũ sanguinem vi pellere. Quód Hipp. dixisse constat lib. de nat. mulie. per hæc verba. Si sanguinis grumi in vtero coierint, os ipsorum velut eruo plenum fit, & si attigeris, ita habere deprehendes, & mẽses non fiunt. Verùm si ex crasso sanguine flatus eleuentur, autores quidẽ doloris & accidentium, ex tensiuo dolore promptè cognosces, & ex eo, qui per interualla repetit, & ad tempus plurimùm exacerbatur, cessatque flatu excreto, aut per infernam aluum, aut per os vteri. Præterea in his menses profluunt cum strepitu & sonitu ac murmurio ventris inferioris: dolores etiam neque alicubi præsunt, sed vndique vagantur, & aliquando lumbis & ilibus incumbunt. Quòd si vlcus mali causam præstiterit, præcessisse quæ vlcus nata sunt mouere, necessum erit, & præexistens cognoscetur ex pure cum ipso sanguine excreto, vel sanie, cum dolore fixo, & vnius tantũ partis: & menses quidẽ diutiùs durabunt vlcere ꝑpetuo lacessente & excretricẽ facultatẽ, ad excretionẽ cogente. Humorũ veró acrimoniã & mordacitatẽ cognosces ex sanguinis excreti colore & natura, ex fœminę habitu, ex pręcedẽti ac pręsenti vitę instituto, ex pruritu partiũ genitaliũ, & doloris natura,

nam

A nam veluti vlcerosus est, qui maior & acrior fit sanguine adhuc fluēte, ex oris amaritudine, aut salsuginis sensu. Vteri etiam osculum acri madore, ac mucilaginoso, saniosoque plerunque abundat. Quæ profectò signa, alijs, quæ humorum vbique redundantium naturam monstrant, adiuncta, proculdubiò patefacient huiusce affectionis causas.

Curandi ratio.

In hoc infestissimo affectu, & qui plures fœminas plerunque molestare habet, duplex reperitur curandi ratio, altera quidem, quæ dolores, accidentia & labores mitigare docet: altera verò, quæ causam ipsam respiciens illidit. Hanc ego qua potero diligentia prosequar: illā verò Aëtius optimè exequitur lib. 4. serm. 4. cap. 63. Dolores quidem (refert) & accidentia mitigaueris, si vnum hoc tantum respexeris; videlicet, viarum apertionem & vasorum laxitatem. Quod intelligas velim grumoso sanguine vel flatu causam præstante. Nam si vlcus, humorumq; acrimonia causam præstiterint, quæ sensum leniant, vel stupefaciunt, aut acrimoniam retundunt, proficua sanè forent, nisi luxui impedimento essent: quam ob rem quæ leniendi solum vires habent, administrare oportet. Sic vigente dolore ex flatu, vel inæquali plenitudine: primò Aëtij consilio vti oportet, qui pedum ac manuū extremitates, fascijs ligere iubet. Sic & foueri fœmora, ventremque inferiorem varijs calfactorijs, imposita lana succida vino & rosaceo imbuta, aut vesica oleo calido semiplena,
B vel vas aliquod euaporatorium. Iubet præterea cubiti internā venam secare, si fœminæ habitus permittere videatur, & vena scissa cataplasma ventri adhibet ex semine lini, pane & aqua mulsa paratum. Verùm si his adhuc adhibitis dolor perstiterit, in sessionibus vtemur ex altheæ, seminis lini, fœnugræci, anethi, rrutæ, ac artemisiæ decoctis, & spongijs ex eisdem expressis pudendum fouebimus. Hæc quidē, & alia non pauca apud Aëtium loco nuper citato reperies. Quæ huc transferre inutile mihi est visum. Præterquàm quòd libro huius operis secundo de vteri doloribus integrum caput reperies. Hoc tamen vnum memoria semper in hac prima curationis parte habeto, vt lenientibus, laxantibus, ac modicè discutientibus vtari, modó cataplasmatis, modò inunctionis, modò fomēti forma. Ego tamen concreto sanguini, vel flatui censeo proficuum esse auxilium, vmbilicum & infermam eius regionem inungere oleo de croco, liliorum alborum, ac de vtellis ouorum admixto modico amygdalarum dulcium, quibus addere tanquam peculiare præsidium censeo. ℥ .f. theriacæ, ex qua sola si parum etiam vmbilico apposueris non parum iuueris: vel si inunxeris prædictas partes axungia gallinæ cum butyro, vel si adhibueris
C prædictis partibus decoctum aliquod ex herbis huic vsui dicatis, cum butyro, & aliquo ex prædictis oleis, aut oleo de semine line, vel sesamino: vel si infernā aluū tractaueris succo angelicæ cum modico oleo capparrorū & cera, adiectis vini albi guttulis. Cuius sanè herbæ decoctum, ac fomentum tutum & vtile existit, præsertim ex eius semine, ex quo si sacculus paretur, quo fœmina crebrò ante menstruationis tempus vtatur, proficuum persentiet. Item si tertio, aut quarto quoque die, eiusdem seminis angelicæ decocto vtatur, cum modico saccharo, aut miua pastinacæ melle confectæ. Conferunt quoque & mitigationis, & curationis gratia crurum lauacra, vel saltem pedes diutius calida aqua continere: cucurbitæ etiam suris ac fœmoribus affixæ, & aliquando scarificatæ. Item hirudines eisdem partibus infixæ, vel hæmorrhoidibus: quas cessante menstruo, ac perstantibus doloribus adhibere oportebit: quippe deriuatione facta (si ante adhibeas) menstruum interdicere solet.

Quod si neque prodesse videantur hæc omnia: theriacę ℈.j.vel.ʒ.ſ.cum aqua meliſſæ ſummo mane porrigere oportet, vel mithridati, aut theriacæ ſmaragdorũ tantundẽ cũ decocto portulacæ, vel ſeminũ ipſius, vel maluarum. At ſi vlceris vitio affectus oriatur, dolorem mitigabis infuſsis in vterum, quæ vlceri prouideant. Cui vſui aqua mulſa, vel, ſi caloris ſenſus adfuerit ſaccharata cum trochiſcis albis Raſis, proficua eſſe ſolent. Item aqua aluminoſa, quæ incredibili quadã efficacia huic malo ſubuenit, vel decoctum ordei cum ſyrupo roſaceo, aut aqua lactis cum ſaccharo, vel lac ipſum cũ pari quãtitate aquæ extractæ per lapideũ mortariũ, vel decoctum ſeminis plantaginis, aut plantaginis ipſius. Vlcere tamen exiſtenti ab euaporationibus & fomẽtis abſtinẽdũ eſſe rationi eſt cõſonũ. Si verò acris & erodens humor mali cauſam præſtiterit, fomẽtis & infuſis ac inunctionibus blãdiorib⁹ vtẽdum eſt. Cui vſui plurimùm cõfert aqua tepida infuſa, vel fomentis adhibita. Item aqua portulacæ, & lactucæ. Emulſiones etiã ſeminum frigidorum maiorum extractæ aqua percolata lapideo mortario, ac exhibitæ tepentes potui. Inũctiones quoq; ex oleo amygdalarum dulcium, ex oleo violaceo, vel de ſemine melonum, aut cucurbitarum. Quibus inſpectis facile erit viro diligenti plura alia excogitare non minus proficua, velut eſt vnguentum roſaceũ aut reſumptiuum & ſimilia. A

B

Secundam curandi rationẽ, quæ cauſam reſpicit, exequimur pugnãtes aduerſus vnã quanq; veluti ſi grumoſus, concretuſq; ſanguis iſq; plurimus fuerit, inſtituta priùs victus parſimonia, moderato exercitio, protinus ſanguis demendus ex brachio eſt. Verùm quia craſſum illud, concretũq; remeare ſurſum ſanguine miſſo nequit; euocare id per vteri oſculũ opus erit, fomentis nimirũ, invnctionibus, & euaporationibus, itẽ fæmorib⁹ ac ſuris cucurbis ſcarificatis. Quòd ſi parũ aut nihil fluere videatur, hirudines quoq; hæmorrhoidibus apponere, erit vtile, aliter verò nequaquã, ne naturę motũ interturbẽt, ac præpediãt. At ſanguine ſufficienter miſſo, vel ad vterũ euocato, præter ea, quæ capite præcedẽti huic humori prædominanti proficua eſſe diximus, theriacę ℈.j.vel.ʒ.ſ. laborãti porriges cũ copioſa aqua, vel decocto ex prędictis. Quę ſanè potio vires habet fundẽdi quod cõcretũ eſt, ac tenuãdi craſſum. Cæterùm licet in ijs, qui ex denſo & cõcreto ſanguine oriũtur affectionibus cõmune ſit medicorũ dogma, quæ inſcindunt pharmaca adhibere, quæ acetoſa proculdubio ſunt maiori ex parte, vtero hac ratione affecto adminiſtrare, minimè licet. Ob id alijs rẽ aggredi opportet, qualia ſunt quæ ex leporino coagulo, & aqua graminis cõficiũtur. Decoctũ itẽ chelidoniæ cum melle, aut aqua graminis, vel capillorũ veneris. Vel decoctũ chelidoniæ, vel radicũ diureticarũ, liquiritiæ, vel paſſularũ, cui incoquere oportet coagulũ leporis, & laborãti porrigere.℥.iiij. cũ modico ſyrupo capillorũ veneris, violarũ, aut de quinq; radicibus. Quibus porrò factis donec affectio ſubſideat, & menſtruæ purgationis tẽpus prætereat, curãdũ eſt reliquo tẽpore, ne ſanguis craſſus deinceps futuræ mẽſtruationi paretur, victu nimirũ extenuãte, modico, ſed continuo exercitio, moderatæ vel tepidæ aquæ balneis: quibus quarto aut quinto quoq; die vſq; ad vmbilicum, aut paulò ſuprà fæmina immoretur, adhibito etiam ſenæ decocto cum aqua lactis, diebus intermedijs. Cui vſui etiã præſtant quæ attenuandi, & inſcindendi vires obtineant: qualia abundè diximus capite de mẽſiũ prouocatione. Quod ſi ſummo manè tertio quoq; die leuiter vniuerſum corpus fricueris, nihil nocebit. Verùm ſi flatuoſæ potiùs materiæ copia, quàm craſsioris ſanguinis affectio ſuboriatur, mittere ſanguinẽ minimè oportet, purgare C

tamen

Atamẽ, vt præcedẽti capite dictũ est, frequentius conuenit, quod intelligas velim dũ ex imbecillitate flatus non prodeunt, quippe eo tẽpore discussorijs magis, quã purgantibus vteris) sicut alijs auxilijs, quæ nuper retulimus: quib⁹ admiscere cõuenit discussoriũ aliquod, vt proximo capite facile reperies. Tẽpus autẽ purgationi idoneũ, id est, quod antestat purgationi mensiũ, octo aut decem dierum spatio.

Vlcus, si huic malo causam præstiterit, ocissimè curabis, ne in grauius malũ affectio degeneret, principio curationis sumpto à totiùs corporis purgatione, à qua primò prodest succus plantaginis iniectus, præsertim si valde sordidũ vlcus nõ fuerit, nã si sordes adsint, extergẽtibus erit vtendum, veluti succo apij cũ melle, vel prasij vel brasicæ. Item administrabis aquam ordei cum saccharo, vel lactis serũ cũ eodẽ saccharo vel syrupo rosarũ. Sed quod vtilius videtur, est aluminosæ aquæ vsus, vel lactis virgineę cũ saccharo. Quòd si dolor vehemẽs sit, & ardor etiam, decoctũ ioschiami, vel papaueris cũ alijs admiscebimus. Et tãdẽ opiatorũ medicamẽtorũ aliquid immittemus cũ suprà dictis succis. Alia quidẽ huius cẽsus reperies proficua capite huic rei dicato, libro sequenti de vteri affectionibus.

B

Verũ si acres, calidos, ac mordaces humores sanguini admixtos, id vitiũ excitare cognoueris, institutis victu paulò frigidiori moderato ac optimi nutrimẽti, animi quiete, & omni trãquillitate, ex rhabarbaro, antequã mẽses instẽt, vis terue purgabis, mãna casia, aut d̄cocto ex myrobalanis, aut aqua lactis vel stillotica ex maluis seminemaluarũ altheę & cichorio. Interim tamẽ vti erit necessum ijs, quę sãguinẽ attẽperẽt, humorũ acrimoniã retundãt, mordacitatẽ compescãt, ac serosos humores aliò trãsferant. Quorũ abũdè dictũ est capite de immodico mẽsiũ fluore. Scio tamẽ proficuũ esse in hoc malo alijs nihil præstãtibus, fontanellã in crure apperire, dum nimia, & habitualis corruptorum, aut vtcũq; aliter vitiosorũ humorũ copia ad vterũ cõfluit, corpore vniuerso illuc humores trasmittẽte, aut mẽbro aliquo prauè affecto.

De menstruis, quæ debium tempus anteuertunt. Cap. 12.

C

FRequentissimo euẽtu cõfirmatũ est in plerisq; fœminarũ mestruã purgationẽ, licèt per interualla repetat, nullũ tamen statutũ tẽpus habere, nullãq; legẽ seruare: sed mẽstruari ordine peruerso, modò naturæ periodũ anteuertere, modòq; ipsum remorari, siquidem quæ secũdũ naturã sunt, ordine & vnica ratione procedũt, quę verò præter naturã, variè & cõfuse, nisi causa præter naturã cõnaturalis & stabilis quoq; ac firma facta fuerit. Quod etiam Platonẽ in Cõuiuio, & Gal. lib. de vtil. respi. dixisse cõstat. In qua sanè mutatione plerũq; inordinatè procedit natura, aliquãdo verò statutis interuallis accelerat, aut remoratur præscriptum sibi institutũ. Quã proculdubio affectionẽ (cuius etiã meminit Hipp. lib. de nat. mul. per hæc verba. Si mẽses cõstituto tẽpore nõ fiant, &c.) quia grauissimorũ affectuũ causam esse, experimẽto fit certissimũ: paulò diligẽtiùs expendere in animo est: ac primò eã quæ debitũ tempus anteuertit, hoc capite exponam.

Est quidem affectio hæc degenere eorum symptomatum, quæ in vitiata actione facultatis naturalis consistunt, eius nimirum, cuius munus est menstruum sanguinem in naturæ vsum & gratiam per statutas periodos adseruare. Quæ sanè facultas modò ex proprio vitio, modò damno aliunde sibi illato, à proprio munere aberrans huiusmodi vitiatam actionem promouet, quàm sentio pertinere ad retinen- Qualis affectio.

retinentem vteri facultatem, vel ad expellentem: quæ quidem ex eo morbo aberrã A
di in proprio munere originem sortiuntur, qui vel intemperamento partis, cui incũbit, vel eiusdem partis deformi figuræ innititur, & consistit, ita vt humorem defluere permittat, aut vt par est probe cõtinere nõ possit, donec statutũ adsit excernẽdi tẽpus. Quib⁹ etiã aliquãdo accedit soluta vnitas, ex acrimonia aut mordacitate humorum vel vt cũq; aliter facta, proueniẽte. Quæ non minorem huius mali partem præstare posse, mihi est cõpertum, vitioso humore in vterũ à toto corpore vel ab aliquo membro transmisso, ita vt ante tẽpus institutũ facultatẽ lacessat. Cuius etiam affectionis Hipp. meminit. 5. Aphor. 36. dicens. Mulieri si menses decolores, neq; secundum idem tempus semper euenientes, purgationẽ indicant esse necessariam.

Causæ. Porrò, lib. 3. de Sympt. causis, exemplo sumpto ab alui excrementis Gal. causas omnes actionis, quæ debitum tempus anteuertit, trimembri quadam diuisione optimè visus est comprehendisse. Nam ob materiam, facultatem, aut causam sine qua non, vitium hoc posse fieri, aperta satis oratione monstrat. Primam tamen causam B
in multo plures subdiuidit, in copiam nimirum, alienam substantiam, tenuitatem, humiditatem, calorem, acrimoniam, aut mordacitatem materiæ. Secundam verò reduxit ad facultatis retentricis impotentiam, vel ad expultricis robur, vel irritamentum, maximumuê vteri calorem. Causam autem sine qua non, eam esse censet, quam ad sensus acrimoniam, & perspicuitatẽ reducit. Sẽsus enim exquisitior causa videtur esse, sine qua huiusmodi actiones fieri minimè possunt: siquidẽ necessum est expultricem irritari, si suo munere fungi debeat, id quod tantò promptiús facit, quãtò ob exquisitiorem sensum citius afficitur causis, quæ sensum mutare habent naturalibus, vel præternaturalibus existentibus.

Causarũ cognitio. Cum affectus sese ipsum notum faciat ea certitudine, vt demonstratore non indigeat: superest causarum tantum dignotionem docere: nam eas & varietatem non paruam & principium curationi præstare certum est. Ob id dignosces humorũ plenitudinem ex grauitate totiús corporis, & ad motum pigritia, ex ponderis sensu, ex fœminæ habitu plurimo sanguini gignendo idoneo, ex vita sedentaria, & otiosa, ex crapula, ex suppressa alia vacuatione, vel diminuta, ex pulsu magno, cui accedit per interualla etiam paruitas, ex vrina rubea, crassa, & multa, ex sanguine ipso C
sola copia peccante: præsertim si ab eo excreto leuamen subsequi accidat. Acrimonia, mordacitas, & denique reliqua humorum vitia, ex calore, ex erosione, ex dolore præsertim parum ante sanguinis excretionem, vel dúm erumpit facilè percipiuntur, adhibito in considerationem fœminæ vitioso habitu, neq; non & vita præcedenti, ac alimentis, quibus vti consueuerit. Id etiam ostendit sanguinis excreti natura, si tenuis fuerit, dilutus, aquosus, decolor, aut colore aliquo præter naturam affectus. Quòd si horum nihil adfuerit, & impetu sanguis proruperit, necesse est expultricem facultatem fuisse irritatã, conijcere. Verùm si vlcus, aut alia causa eam excitauerit, ex ijs, quæ cap. præcedenti diximus, scire poteris. At si ne hoc quidem accidat, sed citra aliquem læsionis sensum prorumpat, læsam esse retentricem facultatem conijcies. An verò ex temperamento, an ex figuræ aliquo vitio id malum prodeat, distingues ex distemperamenti sensu: qui si nullus fuerit, vitium figuræ esse colligito, & ex ijs, quæ præcesserunt, aut adsunt. Nam & tumor præter naturam & inducta

A inducta cicatrix, vel euersa naturalis vteri structura ex ictu, casu, aut laborioso partu, vel quouis alio accidenti, haud difficulter cognoscentur. Quorum omnium edis cere prouidentiam conuenit, quippe quæ non roro fœminis accidere solent: ex quibus laxiores facti meatus, & patentiores viæ, mirum non est, si sanguinem ante debitum tempus profundant.

Curandi ratio. Curationem igitur mensium non debito tempore fluentium instituerat Hippo. lib. de nat. mulie. aliquo modo citra methodum, & rationem. Quam sanè complet ex brassica, ruta, & decocto paleæ ordei, exhibetq; polypum, & pisces odoratos, id est, cum aromatibus conditos, vt leuis sit cibus, & qui vteros purgare possit. Polypi autem conferunt maximè vtero, & purgatio leuis fit, & flatum pellens. Lib. tamen. 2. de morb. mul. aliter huius affectus instituerat curationem. Cæterum quia in genere vtcũque tempus debitum peruertat, harum affectionum curationem tractare necessum esse duxi, cuiusq; seorsum meminisse, vt quæ maximi sit momenti affectio. Cùm enim frequentissime visum sit ex ea menstruatione, quæ consue B tum præuenire tempus assuescit, immodicum sanguinis profluuim succrescere: curandũ ob id est, mox à principio in hoc affectu id dãnum vitare, prætérquàm, quòd fœcunditati, & conceptui solet esse graue, & certissimum inconueniens, quòd si quas diximus causas exactè tenueris, haud difficulter efficies. Nam cognita plenitudine, fœminam pauco victu tractabis, maiori etiam solito exercitio, & moderato somno, & parcissimo potu. Mox tamen à principio sanguinẽ ex vtraq; basilica pro fœminæ viribus extrahes. Idq; non instante menstruationis tempore, sed in medio mense, aut parum antê. Verùm si non profuisse videatur, dextræ manus saluatelam secabis, & inde sanguinis, quantum vires ferre visum fuerit extrahes. Corporis itẽ supremam regionem molliter summo manè perfricabis. Quibus sanê vteris, donec plenitudinem satis esse depositam intelligas. Atq; sic affectis vinum in totum auferes, sicut & coctas aquas, præsertim eas, quæ cum cinnamomo efferuescunt, imperabisq; chalybeatam vel deauratã aquã bibere, aut crudam, sed mica panis mediocriter tosti emendatam.

Verùm si ex humorum vitio, acrimonia, calore, aut mordacitate prædicta affectio subonatur: ita vt sanguis vel præ tenuitate defluat, aut præ acrimonia facultaC tem adhuc secundum naturam existentem irritet: hæc duo primò facies (prætérquàm quòd sensum retundere, & facultatis expultricis acutiem hebetem reddere, vt paulò inferius docebo, teneris) primúm humores corriges syrupis apozematis, & alijs auxilijs, quæ cap. de mensium suppresione diximus (pudet me eadem sæpiùs repetere) iuxta humoris, peccantis conditionem. Nam calidum refrigerabis, acrem & erodentem retundes, ac mulcebrem & mansuetiorem reddes ijs, quę lenia, & mucilaginosa sunt. Optimi quoque nutrimenti cibaria ad miscebis, ea enim & præexistentes succos corrigunt, & vtiliores deinceps gignunt. Quamobrem eam victus rationem instituere conuenit, quæ optimum sanguinem, & copiosiorem generet. Vtero etiam prouidere oportet mollibus atq; attemperãtibus enematis, qualia sunt quæ recipiant oleum violarum, rosarum, & nenupharis, decoctum ordei, maluarum, & florum. saccharum etiam, & expresionem seminum frigidorum. Cauere tamen tanquam à maximo malo, in huius affectus curatione oportet, ne interim dum menses ordinatiores reddere nitimur, suppresionẽ eorum moliamur. Nã

& plurimum & vitiosum sanguinem diu cōtinere, præsertim aduersus naturæ, quā tumuis irritatæ, impetum, grauissimum est, & maiorum affectionum causa. Ob id cautè procedendum esse censeo, ijs tamen remedijs adhibitis, quæ causam illidant, vteri verò, aut sanguinis compressionem minimè efficiant. Secundū, quód humorum vitio præualente proficuum existit, erit quidem, corpus, & confertim, vt maior cachochimiæ pars deponatur, expurgare: & deinceps paulatim ac sensim, hoc est, per epicrasim quod superest, ne corpus aut vehementi purgatione lædatur, aut vires labantur, educere rhabarbari infusso frequenter exhibito, nimirum bis, ter ue in hebdomada, aut infusso, & leui facta ebullitione myrobalanorum citrinorū: vel si adustum quid suppeřesse visum fuerit, foliorum senæ. A

At si iecoris caliditatem huic malo causam præstare compertum sit, post hæc sanguinem ex saluatela extrahes. Sicut si vteri calida distemperies, causa fuerit, ex venis tali. Quib⁹ sanè auxilijs fit, vt humores superuacui, & qui mali existunt causa, ad aliam regionem distrahantur, & paulatim citra dysenteriæ, aut alterius affectionis grauioris periculum, minuantur, vel generari (ventilatione facta in iecore) desinant. B

Quòd si ex facultatis retentricis vitio, vel instrumentorum laxitate, vel vitiosa alia figura malū hoc prodeat (nam dum ex secernentis irritamento proficiscitur vt, dictum est modo curari debet) prouidendum est facultatum robori per ea auxilia, quæ aduersa sint distemperamento imbellicitatis autori. Nam si immodicam frigiditatem cum humore adesse cognoueris, facta leui humorum frigidorum ex agarico, & syrupo ex infusionibus purgatione, vel ex catholico cum modico electario indo, vterum curabis calfacere, & roborare calidis, & modicè siccis auxilijs: qualia sunt quæ ex oleo liliorum alborum, chamæmelino, anethino, & rutaceo conficiuntur, præsertim cerati forma cum modico ladano, styrace, & velzoïno. Sacelli ex rebus calidis, vel siccis, vtiles etiam existunt, facti ex milio, furfure, chamæmalo, anetho, ruta, matricaria, pulegio, thymo, timbra, & similibus, præsertim ex radicibus, & folijs, ac semine angelicæ siccæ. Item prodest inunctio balsami, aut olei roris marini, vel de styrace, theriaca etiā emplastri forma vmbilico, & inferiori vteri regioni adhibita, proculdubio vtilissima existit. Item communia emplastra, quæ pro matrice in officinis parantur, eundem quoq; vsum præstare solent. Multa quidem alia sunt, quæ distemperiem ac imbecillitatem corrigere possent: sed vereri oportet, ne plus iusto menses remorentur, & ob id horum meminisse sat est: nam ad pensum eorum, quæ diximus, prudens medicus alia facilè excogitabit, huic etiam vsui proficua. Verùm si distemperies calida fuerit, ea ratione qua humores calidos esse corrigendos diximus, mitescenda est, excepto medicamentorum purgantium vsu: sat enim est victu refrigerante instituto, quiete, otio, & animi tranquillitate, aëreque temperatiori facto, adhibitis etiam syrupis, & apozematis, ac temperatis clysteribus caliditatem attemperare. Si tamen diutiùs perstiterit distemperies, coniectandum proculdubio est, aliquid calidi humoris aut præesse, aut generatum esse. Quāobrem leuiter corpus eo tempore manna, aut casia, vel similibus purgatione vacuare oportebit, & ea, quæ modicè siccent, ac refrigerent, vtero ad corroborationem adhibere, facta inunctione ex oleo melino, rosaceo vetustiori, vel ex rosis siccis cōfecto, & alijs, quæ citra vehementem astrictionem temperare, ac roborare vterum possint. Quorum latè meminimus lib. 2. de auxiliorum indicatione. Reliqua verò C

figuræ

figuræ vitia vel arte emendabis, vel alijs auxilijs eorum defectum supple. Nam vt A cunq; debitum tempus sanguinem continere non possit vterus, id protinus corriges: quippe si diu duret, emẽdare per difficile & periculosum est: præterquam si ex tumore præter naturam affectio prodeat: nam aliter eo tempore curanda, vt capite de vteri inflammatione perleges.

Item si ex ictu, casu, vel laborioso partu partes vtero vicinæ, & vterus ipse laxiores factæ fuerint, cataplasmate reficere, ac ad pristinam figuram reducere necessum erit. Fiunt quidem ex terebinthina, puluere sanguinis draconis, thuris, mastichis, & consolidæ maioris. Itẽ fiunt ex albumine ouorum (si fœmina calidiori prædita sit temperamento) cum pulueribus rosarũ, myrthilorum, balaustiarum, mastichis, & cum farina volatili. Item ex melle, & pulueribus coralli, sanguinis draconis, rosarũ, mastichis, myrtilorum, dragacanthi, & similium. Quæ prædicta forma, vel cerati, vel emplastri cum ladano & cera conficiuntur, & passim à mulierculis parantur: additis aromatibus, & calidis medicamentis, vt si quid frigiditatis in parte receptum est, medelam suscipiat. At si ex immodico, exactioriq; sensu (cęteris existentibus secundum naturam) anteuertat debitum tempus purgatio, nihil aduersus causas a- B ges: sed omni ingenio sensum curabis hebetiorem reddere, nõ stupefacta potentia, nam id verendum in fœminis est, sed retusa sensus acrimonia pinguibus enematis, vel ex lacte, aut oleo violarum lenissimis inunctionibus ex axungijs, oleo sesamino, violarum, & amygdalarum dulcium, sumptis etiam frequenter amylo, vel rebus mucilaginosis ac pinguibus, & frequentiori potu, quippe alijs vti periculo non vacat.

De menstruis, quæ debitum tempus remorantur. Cap. 13.

Menstruæ purgationes remorantur quidem, & tempus ipsum prefinitum protrahunt, vel ætatis causa, cum iamiam desinere nituntur, vel vitio aliquo peculiari vteri, aut corporis totius. Sed primum vitium curatore non indiget, sed præcautore, qui prouideat C quo minus consuetus fluxus (etsi secũdum naturam supprimatur) in podagram, coxendicum dolorem, aliumue affectum, vt frequẽtissimè solet, prorumpat. Facto quidem copiosiori exercitio, & instituto victu partiori, donec ex toto nobis compertum sit naturam destitisse à sanguinis menstrui generatione, & congestione, vel annuatim, aut bis, terue in anno sanguine misso. Quo facto rarò ex menstruorum suppressione pericula adueniũt. Secus autem se res habet, quo tempore natura suppressionem minare videtur. Vltimũ verò vitium, id nimirum, quod ex totius corporis affectu suboritur, emendari, satis superq; disces ex cap. de mẽstruorum retẽtione. Verùm dũ hæc affectio ex aliquo vteri, aut humorum ad ipsum defluentium affectu prodit, peculiarem quoq; requirit diligentiam, & peculiarem etiam curationem.

Est sanè tarda mensium expurgatio, affectio de genere corruptarum actionum. Quòd si ad imminutam reducere velis, nihil inconueniet, dummodo intelligas, id malum pertinere ad secernentis facultatis impotentiam, munus suum perficere nequeuntis. Idque quia languidior iusto facta, vel fortasse impedita ex causa aliqua id efficiẽte, etiã si ipsa secundum naturam existat. Cui profectò actionis damno, causam præstat id morbi genus, quod aut in mala figura (siue ex crasso humo

Qualis affectus.

re obstruente, siue ex alia quauis causa prodeat) aut in distimperie existat, modó A
sit sola modo cum materiæ afluxu.

Causæ. Causas huius morbi easdem numero esse cum ijs, quas diximus præcedentes affe ctionis causas existere certum est, verùm omnino cõtrarias. lib. 3. de causis sympt. apud Gal. reperies. Quas quidẽ ad humorũ vitia, quę mox referã, aut ad expellẽtis facultatis impotentiam, aut vltimò ad sensum hebetem, pari numero facilè quiuis reducere poterit. Humorum enim vitia sunt ipsorum paucitas, crassities, acerbitas, & viscíditas: quibus accedit siccitas, aut fæculentia. Inquit enim Gal. lib. 5. Aphor. com. 36. Contingit enim mulieribus, quæ prauos humores habent, nonmodò decolores apparere purgationes menstruas, sed etiam tempus periodi non seruari, siquidem crassiores fuerint humores, & difficiliùs fluentes ijs, qui secundum naturã se habent, morando & longius tempus expectando. Impotentia verò facultatis, vel vitio proprij temperamenti, quo in actionibus obeundis fungitur ex frigore oborto, vel instrumenti, quo operatur, ineptitudine, contracta quidem ex figuræ vitio, modò obstructio sit (quod frequentius accidit) modò quoduis aliud figure dãnũ. At sensus hebetudo, quã ad causam sine qua non Gal. reducit, facilè huic malo causam præstare habet. Nã neq; pondus, neq; acrimoniã (siue naturalis sit, siue ab ea recedẽs) donec nimia sit, & plurimũ à naturali dissidens, persentiscit: siquidem, vt dictũ B
est, oportet expultricem irritari, si suo munere fungi debeat. Id quod tantò promptiùs facit, quanto ob exquisitiorem sensum citiùs afficitur, tardiùs verò, quantò minus senserit quæ noxia sunt. Ob id quidem hebete existente partis sensu, nihil mirum est, si menses protrahi contingat.

Causarũ dignotio. Cognosces haud difficulter quale sit humorum vitium ex ijs, quæ cũ sanguine excernuntur, & ex sanguine ipso: nam præterquàm quod visui albidior apparebit, erit quoq; crassus aut viscidus, ita vt difficulter à partibus, quibus adhæsit, separari possit. Cõstabit quoq; id ex vita precedẽti sedẽtaria, ex forma victus crassa quoq;, & ex edulijs pituitã redolẽtibus. Quę proculdubio omnia, fœminæ laborãtis habitus mollis, ac plerũq; obesus, colore subalbidus, aut plũbeus facilè mõstrabũt. Sicut & sanguis ipse, qui lẽtè prorũpit & mouetur, ac diu mẽstruæ purgationes durãt, de C
sinũtq; sępe in mucores quosdã, ac pituitosa purgamẽta. Imbecillã verò existere facultatẽ excernentem ex eo colliges, quòd etiã si trãsacto mẽstruationis tẽpore, fœmina molestiã aut grauitatẽ aliquã persentiat ex sanguine illo præter naturæ institutũ retẽto, cũ hoc tamen nequit languida facultas ad motum sese accingere, sed diu permittit molestari, donec validiori facto irritamento, tandẽ in minutã quandã purgationem prorumpit. Quod sanè vitium solet etiã haud raró cõtingere retẽtrice ad modũ valente, neq; tẽpore stato humorẽ sibi cõmissum prætermittente. Instrumẽtum aliquod vitiatũ esse ex ijs, quæ præcesserunt, perdiscere poteris. Nã ex laborioso partu, ex tumore aliquo pręter naturam præsente, aut iam curato, ex praue etiam confecta cicatrice, vel ex saltu, aut casu alio, haud difficile est membrum aliquod vtero vicinum, aut subseruiens, aut vterum ipsum dislocari, aut praua alia figura affici. Quod proculdubio in fœminis frequentissimè accidere solet. Sensum porrò esse hebetem cognosces facilè quia etiam si menses diu remorentur, nullam fœminæ in vtero, aut partibus vicinis molestiam percipiũt. Signum sanè euidens sensum esse obtusum: siquidem nec plenitudinis pondus persentit, nec acrimoniæ molestiam.

Maximi

A Maximi proculdubio momenti erit diligens huius vitij consideratio. Nam facillimũ esse comperitur, plus minusuè in eius curatione, morbo, tribuere quàm par sit. Et ob id sedula diligentia curandum est, ne quid horum vsquam curanti accidat. Quod profectò facies, si primò consideraueris humores crassos, viscidos, ac lentos menstruam purgationem remorantes, exposcere imprimis victum extenuantem, maiusculum exercitum, frequentiores totius corporis frictiones, ac vltimo extenuantes, calfacientesue potus: quales ex calamento, cinnamomo, fœniculo, saxifragia pimpinella, adianto, & alijs similibus parari solent. Post quę considerabis, à quo auxilio curationem auspicari oporteat. Nam si sanguinem detraxeris hac humorum idea redundante, haud parum offendes: si inscidentibus, & extenuantibus vtaris corpore existente pleno, non minus lędes: si verò purgaueris, nihil magis efficies sed fortasse deterius quid. Nam plenitudine in corpore iam collecta verendas esse per pharmacum purgationes vnanimi doctissimorum consensu constare arbitror, Quapropter, vt mea fert sententia, supposito his tribus auxiliorum generibus vtendum esse necessario: rectam medendi rationem à tempore, quo vnumquodq; fieri B debet, sumendam esse existimo. Quippe mox facta naturali mensium purgatione, quæ plenitudinem deponat, ne opus sit sanguinis detractione, & viam suppeditet purgantibus auxilijs, citra prædictum periculum curationis principium auspicari oportet. Quo sanè tempore, vt pote corpore ex natura vacuato, quæ humorem inscindere, extenuare, & abstergere possint porrigere tutò poteris, quibus collecta menstrua purgatione, & instante, vti non datur. Nam maiores & pressiores proculdubio fient obstructiones, ita vt sæpe ex leui obstructione, aut humore non fluente ob crassitiem, contingat fluere non posse propter integram obstructionem, vi medicamentorum factam. Huic consimilem curationem docuerat Galen. lib. 5. Aphor. com. 36. dicẽs. Possunt igitur & menses tardi, hoc est, qui post consuetum veniunt circuitum purgatione indigere humoris pituitosi, ob quem & decolores fiunt, non tamen egemus hac sola necessario. Nam & per extenuantem aliquando victum tales affectiones sanabimus. Et subdit. Suffitus insuper aromatum idem facit, & qui eandem vim habent pessi adhibiti, epotaq; medicamenta, quæ inscindũt, & humo C rum crassitiem extenuant, quale est, quod ex calamẽto fit, quo nos assiduè vtimur, quòdq; sæpius tardantes mensium purgationes exciuit. Nam initium sanationis in ipsis est, cum ora vasorum aperire, quæ pertingunt ad vterum, tunc sanguinem extenuare. Ac sanè purgatio totius (vt dixi) quando crassi euacuantur humores, tales sanat affectiones. Quibus verbis breuissimè visus est vniuersam huius mali curationem comprehendisse. Cui proculdubio, vt optimè fiat, tempus pręstatur mox à menstrua purgatione. A qua sanè ego curationem auspicarer, & mox medicamẽta prædicta porrigerem. Post quæ quidem purgãtibus iterum vti pharmacis tutius & vtilius erit, antè (inquam) quàm plurimum sanguinis in vtero, aut vicinis partibus succrescat. Cui vsui, agarico, electario indo, modico diaphenicone, vel pilulis mastichinis, aut de agarico vti proculdubio poteris. Quo facto (vt ordinẽ faciendorum proponam) sex, aut octo dierum spacio ante menstruationis tempus non erit ab re sanguinem ex talo mittere, & postmodum ipsum ad inferas sedes euocare crurum lauacris, frictionibus ligaturis, ac frequenti cucurbitarum suris, ac femoribus appositione: quas rarò scarificare consulo. Nam crassus ille sanguis difficulter per cutis scarificationes, spirauit, & ad euocationem sat sunt reliqua pręsidia, quibus sic factis, si ad huc menstruam purgationem protrahi conspexeris, transacto purgatio

Curandi ratio.

nis tempore, vtile citra dubium erit corpus per epicrasim purgare, & sanguinem á A
pituitosorum, crassorum, ac viscidorum humorum spurcitia liberare. Quod quidẽ facies sumpta pilula vna ex agarico, aut ex mastiche, vel leui agarici, aut turpeti, vel cartami infuso aqua saxifragiæ, graminis, pimpinellæ, adianti, cinnamomi, calamenti, fœniculi, aut similium facto: quo tertio, aut quarto quoq; die exhibito mirê profuisse comperimus: Sicut corpus exercitio mandare, aut fricare diebus intermedijs, sumpto etiam aliquo ex medicamentis, quæ menses mouere simul, & crassos humores attenuare nata sunt. Quorum syluam adduximus ca. de mensium suppressione. Quibus admiscere vtile esse expertus sum, theriacæ vel mithridati aliquid, sicut ventrem inferiorem inũgere oleo caparrorum, liliorum alborum, de anetho, ac de croco, vel de cinnamomo, si haberi potest, vel confecto ex angelica, cuiꝰ miram cẽsemus esse efficaciam, adhibitis etiam fomentis, vel clysteribus, aut insessionibus ex decocto fœnu græci, chamæmali, anethi, meliloti, fœniculi, petroselini, matricariæ, dauci, & aliorum medicamentorum, quæ prædictas vires obtineant. Cui quoq; vsui ego proficuum esse censeo, Galenusq; loco citato summopere commendat, suffitibus aromatum vti, quippe hi humores extenuant, & vias patentiores efficiunt.

At si ex impotentia expellentis facultatis mẽses vltra statutum tempus prorogẽtur: id primò efficies, vt distemperiem, cuius vitio facultatem labefactari cognoueris, corrigas. B Frequenter enim ex caloris defectu id accidere cõspicimus, vel ex humido vteri madore, quo sensus obruitur, minimèq; persentit ex pondere molestiã. Quamobrẽ & calfacere ijs, quæ nuper diximus, vterum oportebit, & præexsiccare ac corpus purgare, si humiditatem præesse cognouerimus, adhibentes primò cibũ calfacientem, & modicè acrem ac mordacem, vt irritato quodammodo sensu, ad expulsionem gliscat natura. Quem vsum quoq; præstant euaporationes ex decocto origani, pulegij, mentrasthi, siclę, thymi, nasturcij, & similium. Clysteres etiã acres conficies ex eisdem rebus, & alijs, quæ modicè facultatem lacessant. Quem sanè vsum peculiari quadam dote præstãt pessaria vteri osculo apposita, qualia sunt, quæ cap. de mensium suppresione, menses mouere diximus. Verùm si ex vitio alio figuræ affectio suboriatur, aut facultas ineptior facta sit, ceratis, emplastris, cataplasmatis roboranda est, ijs nimirum, quæ calfaciendi & firmandi membrum vires obtinere capite præcedenti diximus. C

De menstruis corruptis. Cap. 14.

NOn solum in menstruis purgationibus vitium inest ex quantitate aucta, vel diminuta, aut ex improbo fluendi ordine: sed frequentissimè in ipsa excreta substantia vitium quoq; comperimus, nimirum, ipso sanguine fluente, vitioso facto in propria substantia, vel ex miscella alicuius praui succi, cuius ratione menses decolores fiunt, hoc est, rubrum colorem, & naturalem non seruãtes. Quod facilè comperimus, si pallidi fiant, albicantes, liuidi, nigri, virides, aut plurium simul colorum, id verò pro ratione humoris, qui sanguini admiscetur. Quorum recordatus Hipp. lib. 5. Aphor. 36. dixisse opinor, Mulieri menses decolores,

A lores, neq; secundũ idem tẽpus semper euenietes, purgationẽ indicant esse necessariam.

Est proculdubio huiusmodi affectio de earum sorte, quæ ad exiẽs mutatum pertinere videtur, tertiũ quidẽ symptomatũ genus. Nã cũ sanguis ruber, & naturalis exire teneatur, mutatũ esse inficiabitur nemo, si eũ prodire conspexerit decolorẽ, aut prauo alio colore affectum. Proficiscitur porrò vt plurimũ ex distẽperie totiùs corporis, vel alicuius membri præcipui, iecoris nimirũ, aut vẽtriculi, ac nonnunquã vteri ipsius. Quo morbo prædictæ partes affectę facilè prædictos humores redundare efficiunt, qui ad vterũ dilabentes huiusmodi concitant affectũ, quo nõ raró steriles fiunt fœminæ, morbosæ, & viris ingratę, aut mille alijs affectionibus pressæ. *Qualis affectio.*

Causę verò, quę id malũ excitare habent, eæ sunt, quas mox retulimus, cęterũ specialiùs sunt expẽdendæ. Prauas & paucas mensiũ purgationes, Hipp lib. de locis, aqua, & aere, refert prodire ob deprauatã substãtiã potus (&, vt ego addo, victus, aut rationẽ vitę) inquit enim. Ex mulieribus verò primũ quidẽ multæ steriles fiunt pro- *Causæ.*

B pter aquas, quę duræ sunt, crudę, & frigidę. Purgationes enim mẽsiũ nõ contingũt cõmodę, sed paucæ ac praue. Cuius sanè rei ratio est, quód crudę aquę in fœminis (& reliqua huius census cibaria, aut alia, quæ prauæ sunt substantiæ) quæ calorem habent imbecilliorẽ, nõ coquuntur, & ob id sanguis crassior efficitur. Quo fit, vt nõ fluat, aut parũ fluat. Et quoniã nõ bene purgatur, etiã corrũpitur sanguis. & mẽses nõ prodeũt quales debẽt. Dicũtur autẽ quales nõ debẽt prodire, cũ substantia sunt nimis crassi, aut aquosi, colore albi, aut nigri, aut flaui, aut mixti, odore fœtidi, qui sunt deteriores nigris, ac demũ cũ egrediuntur cũ dolore. Quas omnes differentias ad amussim recẽset iterũ Hipp. lib. de nat. mulie. dicẽs. Si vteri pituita impleti fuerint, flatus oboritur, & mẽses albi, pituitosi superueniũt. Aliquãdo etiã sanguis tenuis pelliculis plenus, & præ humiditate cũ viro coire nõ vult, & pallida ac tenuis fit. Flaua enim bilis pallidos efficit mẽses. Quẽ sanè humorẽ proficisci ab exurente iecoris caliditate nemo negabit, sicut albicãtes reddere inundãs pituita ex vẽtriculi, aut vteri frigido intẽperamẽto. Ita quoq; in nigrũ colorẽ, sanguinẽ vertit melãcholia ex iecoris siccitate, & splenis impotẽtia per vniuersum corpus redũdãs, atq; ad vterum

C delata. Pari etiã ratione liuidos, virides, aut plurium colorũ menses fieri cõspicimus, vel ex mẽbrorũ nutrimẽtaliũ diuersa, validaq; intẽperie, vel ex totiùs corporis vitioso tẽperamẽto, vario tamẽ in diuersis eius partibus, præsertim ad caliditatẽ vergẽte cũ totiùs imbecillitate. Ex quibus cõstat, quales sint corruptorũ mensiũ causæ. Pręter quas aliã etiã addit Hipp. li. 1. de morbis muli. nimirũ, mensiũ trimẽsem suppressionẽ, quæ mẽses efficit suppuratos, inquit enim. Signa verò sunt, si suppurati fuerint, dolores in pectine, & pulsationes fortes, etiã tactũ non sustinẽt. Et si melius habitura est, menses ipsi erũpuntur in pudendũ, & procedit pus ac sanguis, & procedit graue olẽs ad septimũ, aut octauũ, aut nonũ diem. Atq; hę in vniuersum sunt mensium deprauatorũ causæ.

Docet Hipp. lib. de nat. mul. & 1. de morb. mul. ex colore, humorẽ peccantem in mẽstruis cognoscere, primò enim loco iubet, sanguinẽ menstruũ super arenã spargi & exsiccari sole, & si color euaserit pallidus, flauã bilẽ dominari refert, si verò subalbidus, pituitam: quam noscere docet idem autor lib. de morb. mulie. his verbis. Si mulier corpore malè habuerit, & pituitosi mẽses prodierint, cognosci autẽ possunt, si pituitosi prodeant, pelliculosi enim apparent, & velut araneorũ casses distenduntur, *Causarũ, & affectus cognitio.*

tur,& subalbidi sunt. Hoc autem contingit, si corpus & caput ipsi pituita repleta fuerint,& hæc non sit purgata neq; per nares,neq; per sedem, neq; per vrinæ meatum,sed in mensibus & in turbatione sanguinis vnà cum purgatione foras exit. Licebit autem totam Hipp. dictionem subiungere. Nam ex eo sermone facilè disces & causas & affectus naturam,ac præsagandi rationem. Multa enim refert pericula fœminis sic affectis succrescere. Si mulier corpore malè habuerit, & menses biliosi prodierint: ex hoc probè cognosci possunt, nigri sunt, quãdoq; verò nigri, aut splẽdidi,& paucissimi prodeunt,& citissimè congelãtur. Ac subdit paulò inferiùs. Et incipiente quidem morbo purgatur diebus, quibus solita fuit, nõ pluribus. Progredientibus autem mensibus, pluribus diebus purgatur,& menses pauciores singulis diebus apparent,& febres succedunt erroneæ, acutæ, cum horrore & cibi fastidio aliàs atq; aliàs,& stomachi dolor,& dolebit magis vbi menses appropinquauerint. Post quam autem purgata fuerit,& ad modicum tempus superiorum respectu meliùs habuerit: posteà rursus ad idem perueniet. Dum autem curatur, citò sana fit. Si verò non curetur,& tempus procedat: omnia priùs relata valde ipsam affligent, & dolor corripit imam ventris partem infra vmbilicum, nunc inguina, nunc lumbos, B & coxendicum ad sedis iuncturam, nunc collum, aliquando verò strangulatio fortis accidit,& caligo ante oculos obuersabitur,& vertigo, vt pote purgatione sursum vergente,& accedente. Si in corpus male habuerit mulier, menses pauciores fiunt. Et quibus corpus plenum fuerit, his menses plures prodeunt. Et tandem subdit Hipp. docens signa redundantis humoris. At verò biliosi si menses prodeant: pusillanimitas incidit,& cibi fastidium,& anxietas, & vigilia, & eructat frequenter, & non vult deambulare,& tristis est,& non videre sibi videtur,& timet. Tandem paulò inferiùs inquit. Si enim quid ex his fortè inciderit in corpus afflictum, periclitabitur. Si verò leniter depurgetur aliquid biliosi, aut totum id, quod molestum est, sana fiet. Si verò neq; curetur, neq; quicquam horum fiat, moritur mulier. Quibus verbis,& alijs, quæ paulò inferiùs subdit, euidenter constat qualia sint accidentia, quæ his fœminis ex hoc morbo succrescunt, vt facilè in eius notitiam deuenire possimus. Nam si optimi medici diligentia fœminarum queremonias intuearis: proculdubio plerasq; menstruorum corruptione affici conspicies, tam virgines, quàm viduas,& eas etiam, quæ viro vtuntur. A quibus interrogare iubet Hippo. libr. de C nat. mul. (vt certiores nos humoris peccãtis reddat) an quod fluit, mordeat,& exulceret: & si non mordeat, pronuntiare à cerebro fluxum esse, si verò mordeat, à ventre. Sed pensatis Hipp. signis, ad alia nobis confugiendum est, siquidem menses ob pituitam, aut melancholiam, decolores longo tempore latent & protrahuntur, biliosi veró festinanter produnt,& albi quoq; subinde festinãt, modò serosi sint. Corruptos etiam esse menses vel ex eo disces, quòd eodem semper modo, neq; cunctantur, neq; anticipant, etiamsi quam maximè semper eodem modo viuant, eo quod temperatura optima semper suo more constat, & parum certè huc aut illuc mutatur. Intemperata verò lubrica est,& nũquam eodem statu permanet, sed modò huc modo illuc magis inclinat. Medium enim certis quibusdam terminis circunscribitur, extrema in vtranq; partem varijs modis insolescũt & luxuriantur. Ita bilis prout est morosior, aut procatior: nunc plus, nunc minùs festinat. Et pituita quò est ignauior, eò magis cunctatur. Præterquam quòd ex acrimonia, calore, & exulceratione bilem flauam rimari etiam conceditur, sicut pituitam ex stupore, mœrore, frigiditate, flatu,& vteri tensione. Quapropter præter sanguinis fluentis colorem, vitæ,

A tæ institutum, corporis habitum, accidentia, quæ superueniunt, fluendi quoq; modum & rationem intueri fas est, vt certiores facti, tutiùs grauissimi & communissimi huius affectus curationem aggredi possimus.

Huius affectionis curandi rationem, ac methodũ. 5. Aphor. 36. & libris de morbis mulie. & de nat. mul. adduxit Hipp. veruntamen ita obscurè, indistinctè, ac breuiter, vt omnino tyronum captum subter fugiat. Quamobrem sumptis ab eodem Hipp. principijs, pauló clariùs hac in parte illam aggrediar. Iubet itaq;. 5. Aphor. fœminas, quibus menses decolores sunt, purgãdas esse. Cuius opinionem insequẽs Gal. in com. ita refert. Si verò menses decolores sint, multò magis purgatio sanabit ita se habentes mulieres. Verùm fœminas sic affectas triplici remediorum genere curare oportet. Primò præmissa humorum cuius libet naturæ sint, præparatione, ea nimirum, quæ extenuatione perficitur, secundò purgatione per vtranq; aluũ pharmaco conuenienti facta, tertiò medicamentis, quæ vires habeant conterendi ac discutiendi, quod ex humoribus post purgationem superest. *Curãdi ratio.*

B

Extenuationi igitur humorum tantùm innititur Gal. com. citato, vt tenues etiã humores, adhuc biliosos, extenuari iubeat, cùm illud primò accessu nõ videatur admodùm necessarium, siquidem ipsi citra maiorem extenuationem per vterum fluere assuescunt. Sed quód pituita crassa, ac melancholia attenuatione indigeât, priùs quàm possint alacriter educi, omnes fatentur. Idem etiam est de flaua bile iudiciũ, etiam si sanguine tenuior, fluxibiliorq; existat. Quippe non eàdem facilitate vilis per angustas hepatis vias à medicamento educetur, qua à natura per manifesta vteri, aut hæmorrhoidum ora expurgatur. Quamobrem antequam illuc deuehatur, attenuatione maiore indigebit, quàm dum per vterum solum expurgare nitimur, siquidem flaua bilis præcociter sanguinem menstruum per vterum seducit sine extenuantis adminiculo. At dum alió purgare ipsum humorem est in animo: vlteriùs extenuare oportet. Idem est de melancholia. Cum hoc tamen pituitæ aliquando sola concoctio sufficit, quód concocta, in bonum sanguinem sæpe trãsmigret. Saltem attenuata sanguinem menstruum non impedit, & cum eo decedit. Verùm cautè hic obseruare portet, ne pro extenuantibus, vehementer menstrua prouocantibus vtamur, mam subinde & hic & alibi plus obsunt, quàm prosint, vel quia id, quod serosius est, colliquant tantùm, vel quia multa prouocatione multitudinem angustijs vasorum magis impingunt. Extenuantibus igitur paulatim ac sensim primo vteris, qualia sunt, quæ longo nobis vsu & ratione explorata existunt. Quæcunque enim olfatui, gustui, aut vtriq; simul acria & mordacia & calida apparent: ea facultatem habere attenuandi, atq; inscindendi certum est. Adhæc, si quid olfactui odorem bonum inferens, aromatis speciem gustui repræsentet: id quoq; calidum viribus, esse oportet, & attenuãs, quamuis non perinde, ac ea, quę mordicant, & rodũt, & insigniter calida sunt. Attenuant prætereà & inscindunt, quæ saporem habent nitrosum, aut salsum. Nec minùs, quæ amara sunt. Item, quæ acida, vt acetum, & quæ ex eo constant. Ex quo patet attenuantia omnia non calida modó, sed sicca etiam facultate esse, & tantó magis attenuandi vi pollere, quantó fuerint sicciora. Et ex ijs similiter, quæ sicca non sunt, maturiora alijs minùs maturis, & quæ siccis locis proueniunt, & montibus, ijs, quæ in paludibus, & campis crescunt. Sunt tamen primi inter attenuantia ordinis, allium, cepa, nasturtium, & porrum: quæ proxi- *De humorum extenuatione.*

C

N n.è

mè accedunt ijs, quę menses valenter mouent. Post illa autem smyrnium, pyretrū, A
origanum, calamintha, sisymbrium, pulegium, satureia, thymus. Quibus ordine proxima sunt capparis, terebinthi fructus, eruca, sium, apium, petroselinum, origanum, raphanus, brassica, & beta. Quibus (præsertim eis, quæ calida sunt) decoctis, aut forma syruporum confectis vti in extenuandis huius affectus humoribus poteris. Quippe calidiora corpore existente cacochimo, febres, fluxiones, & alios grauiores affectus fœminis accersire mihi non est dubium. Acida verò in eis vitanda quoque esse consulit vteri conditio. Qualia autem sint, quæ menstrua valenter euocent, cap. de prouocatione mensium dicta sunt. Ac si eorum aliqua hic repereris: scito, mitioribus esse admiscenda, compescendaue.

De purgatione.

Facta sufficienter humorum extenuatione, maiore nimirùm, aut minore, prout humoris conditio exposcere videatur: biliosis nimirum, mitioribus, temperatioribusque pharmacis adhibitis, pituitosis verò, & melancholicis, paulò acrioribus. Administraris etiam potibus & alimentis prædicto vsui idoneis, commodè B
eo tempore purgationem instituęs. Cuius initium sumes à pleniori aliqua purgatione, quæ fiat pituitoso humore redundante ex agarici infuso in aqua graminis, cum syrupo ex infusionibus rosarum persicarum. Item, ex infusione turpeti, in qua dissoluantur electarij indi, vel diapheniconis. ʒ. iij. vel. iiij. aut diacatholicanis. ℥. j. Ex bolis etiam ex agarico cum prædicto diacatholicone, aut ex pilulis mastichinis, de agarico, elephanginis, aggregatiuis, & de hiera purgationem quoq; institues. Quod si humores bilosi præualuerint: eosdem purgabis infuso rhabarbari, aut myrobalanorum, aut vtriusque, syrupo etiam ex infusionibus, manna, casia fistula, & similibus: quib⁹ vel rhabarbari, vel myrobalanorū aliquid admiscere poteris, vt plenior fiat purgatio. Quam in robustioribus fœminis pleniorem efficies electario rosarum Mesues diluto in aqua lactis, vel cichorij, aut pilulis aggregatiuis, vel de rhabarbaro in modica quantitate cum aloe. At si melancholicum succum redundare cognoueris: robustas fœminas confectione hamec purgabis, sed in maiori dosi, ex ea nimirū quę simplicissima cōficitur sine scamoneo & colocinthide. Nā reliqua vsu venire solet rarò. Purgauis etiam casia, vel decocto senę, aut sacharo violarum, vel violis ipsis sacharo conditis. Cæterum facta hac purgatione, C
curabis deinceps paulatim ac sensim corpus à vitiosis humoribus expurgare, ita vt simul & humores extenues & per epicrasim expurges. Nullam enim præstantiorem curandi rationem adinuenies in corporibus multo vitioso succo abundantibus, quàm paulatim facta vitiosorum expurgatione, & ex laudabili nutrimento noua facta refectione. Quibus autem paulatim purgationem moliri possis præcedentibus capitibus abundè dictum est. Inter vnam tamen & aliam purgationem encesseerit extenuantibus vti, & modico exercitio, atque clysteribus, quæ & corpus & vterum ipsum purgare possint. Quòd si ventriculum causam esse redundantis pituitæ cognoueris: proficuum fore auxilium censeo, fœminam bis, semelue ad vomitum cogere, vt quod in dies ibidem præter naturæ institutum aggregatur, statutis diebus, antequam venas irruat, expurgari possit. Quod de biliosis etiam succis subaudiri, non displicebit.

De absumendis humorum reliquijs.

Verùm si præmissis pleniore & paulatinis vacuationibus, residui aliquid adhuc supererit: prouidendum est omni arte ante quam in maiorem molem succrescat.

A cat radicitus extirpare. Cæterùm quia id vel in vtero, vel corpore reliquo, aut in vtrisque vagari compertum est: necesse quidem erit auxilijs per vtranque partem pugnare. Sic ea, quæ in vniuerso corpore supersunt, optimê extirpant sudores vel naturales, vel arte excitati ex decocto pentaphylli, spartæ parellæ, radicis chinæ, aut cuiusuis alterius rei, quæ citra maximam totius corporis turbationem, aut humorum efferuescēciam id efficere habeant. Verùm quia flaua bilis ægrè tolerat vim auxiliorum sudores mouentium: balneis aquæ dulcis temperatè calidæ rem agere oportet. Quod sanè auxilium melancholicis etiam humoribus proficuum esse nemo negabit. Omnibus tamen vtilissima est totius corporis mollis, sed largiuscula frictio. Vtero etiam adhibebis pessaria, & suffumigia, quæ præcedenti cap. diximus. Verùm vtrisque theriaca, mithridatum, aut angelicæ decoctum, presertim frigidis succis præualentibus opitulabitur. Quodsi neque his omnibus affectionem quiescere compertum fuerit: nihilo tutius aut citius huic malo opitulaberis, quàm aperta in altero aut ambobus cruribus fontanella. Nam dum membri alicuius, aut totius corporis facto intemperamento, hi humores in corpore pro-
B pagantur, vt ex purgantium pharmacorum frequentia & vsu plus læditur: ita hoc saluberrimo præsidio magis, quod in dies aggregatur, susceptat beneficium. Nec displicebit membrum primò affectum corroborare ac inungere iusta distemperiei modum.

De albis vteri purgamentis. Cap. 15.

INter plerasq; affectiones, quas fœminæ ratione sexus miserè perpetiuntur, ea profectò potissima est, quæ in vteri purgamentis (siue alba sint, siue alterius coloris) sita, mille accidentibus adiuncta fœminas ipsas creberrimè torquet. Quippe cùm cognouisset natura, vterum non solum fuisse huic sexui concessum propagādæ pro-
C lis gratia, sed veluti sentina, vt toti etiam corpori inseruiret, non modo secundum naturam in menstruis purgationibus, verum renū more, dum aliquid modum naturæ exuperat, illius quoq; vacuationi subseruit. Nam dum vterus, aut corpus vniuersum prauê afficiuntur, & affectui non satis est menstrua purgatio, assueta per illam partem natura sese ab humorum iniurijs tuetur. Qnod etiam mali persentiscit esse causam, præcauens maius malum, per vterū quoque excernere nititur, licèt ab huiusmodi excretione affectio hęc non minoris momenti suboriatur. Cuius sanè mali Gal. meminit lib. 3. de sympto. cau. capit. 4. Quod proculdubio, vteri purgamētum appellare libuit, licèt vulgus (nec immeritò quidem) albos flores appellet, sicut alij albas matricis superfluitates, & plerique etiam fluxum muliebrē nuncupent. Est quidē diuturna, & nōnullis continua, alijs per interualla superueniens per vterum distillatio ferè indolēs, vlcerato iam vtero, dolorificé. Vt ex Gal. colligitur lib. 3. de cau. sympto. &. 6. de lo. aff. Profluunt autem ab vtero purgamenta hac lege á mēstruali purgatione diuersa, quòd in hac sanguis ferè syncerus iusta mēsura, & debito tempore prorumpat. At in muliebri flu-

xu, quod excernitur nũc rubrum, quod non sanguis, sed ipsius sanies existit. Vt A
multi autumant. Vt Hipp. testimonium est lib. 2. de morb. mulie. quo hæc verba refert. Ruber fluxus fluit talis, qualis sanguis victimæ recens mactatæ, & grumi pellucentes. Cuius sententiam insequens Areteus lib. 2. de signis & causis diuturnorum cap. 11. inquit. Fluor sanè ruber, aut albus est, ruber quidem si sanguis flau⁹ emànet, & huius species, vel liuid⁹, vel niger, vel tenuis, vel crassus & cõcretus, & grumi. Alb⁹ (inquit) vt aqua: aut flauus cũ pallido mixt⁹, vt vilis, crassus verò, aut subtenuis, aut tenuis liquor, & malè olés, alb⁹ itẽ vt pus, sed exquisitè alb⁹, vt albũ serum. Quin etiam gutta cruenta nonnunquam cum pure simul effluit. Et subdit. Mille aliæ sunt secundum rationem maioris, aut minoris istorum met species. Sed ad pensum rediens censeo rubrum fluxum aliquando sanguinem posse esse, aliquando saniosum sanguinem: quorum nullus menstruam purgationem complet, sed vterq; vteri, aut corporis est purgamentum, citra naturæ ordinem & rationem profluens. Aliquando verò id, quod ex vtero profluit, album est ac tenue, lactis sero, aut ptisanæ cremori persimile, à pituitoso sanguine proueniens, quo corpus abundat, & sine dolore erumpit, vt ex adducta Aretei sententia euidenter constat. Nũc B
etiam luteum, aut pallidum est, liquidum quoq; & aquosum, à seroso excremento proueniens: sæpe verò subuiride, quo fuliginis colorem imitans, adeoq; acre & erodens, vt quãcunq; partem attigerit, adurat, ac leuiter exulceret, vilis quidem amaræ & æruginosæ soboles. Atq; id rursus tetri, grauisq; odoris, aliàs nullius est. Quas sanè fluxus differentias multis modis barbari medici depinxerunt, & numerosa sobole multiplicarunt, iuxta Erasistrati sententiam, qui terdecim humorum differentias enumerauit. Quas ego potiùs ad diuersos putredinis, aut corruptionis modos reducerem, quàm ad humorum prędictam varietatem. Est tamen potissima omniũ differentia, nimirum, quosdam fluere tenues, crassos alios, plures citra mordacitatem, & qui nullum inferunt læsionis sensum, alios verò mordaces & acres ita, vt sæpe vteri collum erodant. Vnde purum sanguinem fluere contingit: quem à menstrua purgatione ex præcedenti dolore, erosione, sanie, ac inordinato fluendi modo seiungere necessum est. Vt Gal. 6. de lo. aff. docere videtur. Cæterũ si quis Hippo. lib. 2. de morb. mulie. attento animo legat, reperiet proculdubio tot esse huius fluxus differentias, quot sunt humorum sortes ac ideæ, qui fluere possunt. Et sic ex pituitæ crassitie differentias duas ãnumerat, ex sanguine duas aliàs, ex bile tres. Quas quidem signis peculiaribus distinctas paulò inferiùs reperies. C

Qualis affectio.

Vt cunque tamen sit, pertinere hanc affectionem ad id genus symptomatis certò scio, quod ea continet, quæ immodicè excernuntur, vitiosa & præternaturam facta. Atqui licet vitium excretionis vtero reduci posit: dum verò id contingit ipso nequaquam affecto, toti corpori effecto communis existit, etiam si aliquando alicui singulari particulæ morbus referri posit, vt iecori, spleni, capiti, aut ventriculo. Morbus tamen, à quo proficiscitur, nullus alius haberi potest, quàm aut totius corporis distemperies, quæ vitiato temperamento, id in excrementi, aut corrupti humoris naturam cõmutat: aut alicuius membri particularis, cui cõficiẽdi alimẽta munus incumbit, quòd idem vitium humoribus præstet. A quibus excrementis, seu vitiatis humoribus lacessita natura huiusmodi molitur symptoma, vt se à maiori malo tueatur, ipsa in vterum tanquam in emunctorium transmittente,

&

A & ipso sese ab eis exonerante. Sicut frequentius vtero male affecto contingit, quia nequeunte probe conficere proprium alimentum, quod redūdat, pellit: vel corrumpēte sibi commissum, in multigenam naturam excernit. Quorum sanè fluxuū, albi senioribus fœminis magis proprij sunt, vt aperte Hip. refert lib. 2. de mor. mul. in initio dicens. Fluxus albus in senioribus mulierib⁹ magis fit, quā in iunioribus, fluxus fuluus in vtrisq; fluxus ruber in iuniorib⁹. Licèt aliquando quarūdam fœminarum sors contrarium non sine euidenti damno commonstret. Quippe iuuenculæ alba distillatione sæpe laborant, quæ si virgines sint, vel contabescunt, & ingratè ac morbosè degunt, si verò nuptæ, steriles fiunt, & viris insuaues, & ingratæ. Cęterùm ruber aliquando senioribus accidere conspicitur non sine euidenti damno. Nam facilè in malum corporis habitum, aut aliam ex frigore affectionem prolabūtur: vt in præsagio docebo. Verùm, vt rem concludam, causas prædictorum B fluxuum nuper citato loco videtur Hippo. comprehendisse dicens. Et ruber quidē fluxus fit in febre, magis autem ex abortu fit, & ex mensium interceptione, cùm conclusi de repente eruperint, fit etiam & ex partu & febribus. Sed has causas paulò specialius expendere oportet, si priùs dixero meminisse quoq; Hippo. rubræ cuiusdam bilis, quam aliquando fluxisse comperimus. Inquit enim. lib. 5. Popul. referens huius bilis speciem. Bilem multam abunde coloratam vomuit ad tres dies ac noctes, valdeque rubram. Quàm ego censeo esse, quam luteam ex eiusdem mente inferius referam, per vterum aliquando fluere.

Cùm à triplici fonte in fœminis hos fluxus oriri, nobis compertum sit, ab vtero nimirum, ab vniuerso corpore, & à membro aliquo ex præcipuis: necessum sanè est omnium causas diligenter scrutari. Est igitur causa, vtcunq; & à quauis parte oriatur, vitiosorum humorum copia, aut malitia, facultatem citra consuetas leges, modum, & institutū ad expulsionem lacessens, vt ipsa continere eos, complectique renuat, vel præ impotentia nequeat. Ex quo prodit nonnunquàm continuo fluore fœminas affici, aliquando verò per interualla, nimirum aggregata humoris copia, quę molestare, vtcunque potentiam nata sit, ac donec aggregatum existat, fluere desinunt purgamenta, postea verò copiosiùs. Quòd profectò non ita fit acri profluē- C te materia. Nam etiam si pusilla sit quantitas, semper irritat, & semper fluit. Quò fit, vt quibusdam quotidiē, alijs post mensium purgationem, nonnullis inter duas purgationes tantùm eueniat. Præcedit autem prædictam causam alia non minoris momenti, nimirum prædictorum humorum generatio. Quàm esse in triplici differētia comperimus, quippe vterus dum solus causam huic malo præstat, id profectò efficit, vel quia proprium alimentum cōmutare non potest, vel quia prauè conficit. Ob id quidem tenuia, cruda, vel serosa recrementa excernit, aut pallida, putrida, fæculenta, vel alio deterrimo colore, odoreue affecta. Primum sanè vitium ex frigido distemperamento principium nanciscitur, atq; non vtcunque, sed veluti connaturali iam ipsi vtero facto, quo inconfectum relinquit alimentum. Quàm sanè causam Areteum retulisse constat, qui lib. 2. de signis & causis diuturnorum morborū. cap. 11. inquit. Est autem vuluæ refrigeratio, quámobrem humorum tenax esse non potest, quin etiam sanguinem in albidum colorem transmutat. Vim enim ignis rubificam non habet. Ex quo euidenter constat, vterum non posse ali. At qui cùm vterus non alatur, trahere nunquam desinit, ac per consequens, neque expellere. Et ob id duo sequi vitia necessum profectò est, vnum, assiduam hanc expurgationem, al-

N 3 terum,

Causæ.

terum, totiùs corporis extenuationem. Secundum porró vteri vitium proficiscitur ex calida, vel putredinosa eiusdem distemperie, quæ loco optimæ coctionis purgamenta illa fæda, prauoq; colore affecta gignit, & expellit. Solet quoq; & non minori efficacia vterus huic malo causam præstare, nimirum dum imbecillus factus ob vteri gestationem, partium cõtusionem, vel casuum exteriorũ vim: ob cõtractã etiã erosionẽ, vlcusue ex inflammatione, vel abceſſu relictum, vel ab erodenti humore aliunde transmiſſo, ibidem factum. Aut quòd promptè totiùs corporis vitium alliciat dolore, calore, mordicatione, & morbosa sensibilitate perpetua. Quibus etiam causis accedit frequentissimus coitus. Contingit quoq; non rarò singulis mensibus easdem humiditates excerni ex menstruis purgationibus, præter modum in vtero semimutatis, vel quòd citiùs euocetur sanguis ad vterum, vel quod faciliùs quoq; post debitum tempus excernatur. Quò fit, vt in plerisque fœminis earum, quibus menstrua debitum tempus non adseruant, hæc purgamenta prodeant pauco & tenuiori sanguine admixta, modò ante sanguinis excretionem irritata natura, modo paulò post, quia ante debitũ coctioni tẽpus mẽses mouet, & sic quòd reliquum est, crudum transmittit. At prædictorum humorum generatio & redundantia frequentiùs à toto corpore profluit (causa alioqui huius mali secunda) quod vel ex alimento apto, ob deprauatum, & habituale vitium eos conficiat, vel ab eisdem aliunde generatis sese per vterum exoneret. Contingit sanè id vitium corpore prauo temperamento affecto, prauisue cibarijs dedito: quippe his duabus de causis scatere prauis humoribus corpus contingit, à quibus natura totius irritata, vel fortaſſe impotens ad retinendum facta, eosdem aut expellit, aut diffluere per vterum permittit, tanquam per commune corporis emunctorium. Nam qua ratione id, quod ex optimo sanguine abundat, fœmina existente sana, per eam partem ex naturæ instituto expellit: eadem prorsus quod vitiosum persentiscit, per eandem partem ex consuetudine & loci commoditate excernere conatur. Quod sanè fieri vel vitio expellentis facultatis irritatæ, vel retinentis languidæ nulli eſſe dubium arbitror. Proficiscuntur autem hæc omnia vitia, vel ex vitioso temperamento ob calorem, vel ex frigida & humida distemperie, quæ retinentem facultatem laxet, ac emolliat. Sic quoque hos humores redundare in vtero, vel in toto corpore cognoscimus, iecoris, splenis, vẽtriculi, vesicæ, aut capitis vitio (in quibus tertiam huius mali causam sitam eſſe arbitror) quæ sanè membra dum hoc modo affecta existunt, cùm de munere habeant, humores toti corpori conficere, aut purgare: facilè si præter naturam existant, vitiosos gignunt: quos aut toti corpori, aut vtero mandant. Itaque si quis sedula diligentia intueatur quæ mox diximus: reperiet humorum vitiosorum redundantiam eſſe huius affectus immediatam causam, horum quidem vel ab vniuerso corpore, vel vtero, vel membro aliquo peculiare. At membra hæc eſſe affecta, vt hos humores gignant connaturales, efficere, habituales ferè & factas distemperies nulli eſſe dubitatum arbitror, calidam quidem, quæ biliosa excrementa, frigidam, quæ pituitosa, tenuia, aut fluida efficiant, vel aliter deprauata putredinosaue, quæ nitrosos, salsos, acres, & quomodolibet vitiatos humores gignere habeat, siue calida, siue frigida existat. Quibus in corpore redundantibus, rationi consonum videtur naturam gliscere ad expulsionem, aut omnino retentionem renuere. Quò fit, vt per consuetum emunctorium transmittat, concitetque huiusmodi fluxionem. Areteus tamen loco citato, eum fluxum ex præ-

A ex prædictis, fœminis esse deteriorem censet, qui liuidus est, cruentus, aut fætidus, quàm pallidus, albus, & purulentus.

Multa profectò sunt in hac affectione, quæ maiori ac perspicatiori distinctione, quàm vulgus existimet, opus habent. Quippe affectus natura, pars, quæ affectus præstat principium, ea item, quæ affectui in vtero consentit: nam & vterus, & eius collum seorsum affici solent: & morbus, à quo vitium principium sortitur, ac vltimó humoris profluentis conditio; diuersam inter se notitiæ rationē & præstant & requirunt. Affectus quidem ad veram medendi rationem, à principio instituendā sui notitiam exigit. Pars affecta ad auxilij modum, mensuram, & adhibendi rationem. Morbus porrò, vt qui vicem causæ (sine cuius ablatione symptoma auferri nequit) in symptomatum curatione gerat, si mitigandi ars non sufficit. Humoris verò conditio veram medicamentorum materiam, & auxiliorum ideam perscribit. Quam obrem horum omnium prouidentiam à principio ediscere conuenit. Docet quidem Hippo. lib. de natu. mulie. huius affectionis conditionem per hæc verba. Cum fluxus albus obortus fuerit, velut vrina asinina apparet, & dolor imum ventrem habet, & lumbos & lateris mollitudinem, & tumores sunt crurum ac manuum, & caua eleuātur, & oculi humidi sunt, & color arquatus & albus fit, & cùm iter facit, anhelat. Item Areteus. lib. 2. de signis & causis diutur. cap. 11. huiusmodi fluxum à menstruali distinguit, & nosse docet ex lege, ac modo periodicationis, commostrans periodicationem habere triplicem, alteram, quæ statuto tempore reuertitur, cæterùm diu durat, secundam, quæ certum diem reditus etiam si intermittat, non seruat, sed bis terue in mense regreditur, tertiam verô, quæ indesinens est, licèt paulatim fiat defluxus. Sed antequam vltra pergam: ex quibus affectus constet, monstrabo.

De dignoscēdis affectu, causa & parte.

B

Primùm itaq; eū dignosces ex ipsis purgamentis, quæ longè diuersa sunt ab ipsa mensiū purgatione, colore, substantia, odore, & profluendi tempore, ac ordine, quæ ita his conditionibus à menstruo dissident, vt nullus id ignorare possit. Quippe in menstrua purgatione syncerus sanguis prodit, in hac vero fluxus corruptus apparet diuersorum tamen colorum pro humoris redundantis idea. Præterquam quòd huiusmodi purgamenta imbecillitatem haud leuem fœminis sic affectis inferre solent, decolorationem item, inappetentiam, maciem, implacatum mærorem, pedum tumorem, difficilem respirationem, vel leuissimo facto exercitio, & reliqua etiam, quæ ex Hipp. mox retulimus. Aperit item hæc affectio os vteri, & laxat ita, vt frequenter ipsum excidere contingat. Redduntur quoque huiusmodi fœminæ hoc malo sibi & viris ingratæ, & implacidæ: quibus accedit vterum exulcerari, vel admixta flaua bile, vel seroso excremento & alijs, quibus purgamenta acrimoniam àcquirunt, ita vt dolorē & molestiam, non paruam inferant. Quapropter quibusdam purgamenta hæc cum vteri vlcere accidunt, alijs verò citra ipsum quod distingues ex consistentia excrementorum. Nam dum vlcus præest, pus excernitur crassius, fætidius, & magis album. A sanie etiam ac dolore: quibus accedit, quòd fœminæ, quæ vlcus in vtero habent, maximè si in collo sit, viri congressum non patiuntur, aut saltem ab eodem irritentur maximè, ac dolitent, quod etiam licet ex quantitate excrementorum colligere. Maior etenim copia serossæ substantiæ emittitur, quàm puris. Præterquàm quòd quæ vlcus non habent, licèt viri congressu non delectentur, minimè tamen offenduntur. Hæc proculdubio

C

culdubio sunt, quibus affectum in genere cuiuis facilè innotescet, si rem diligentius A pensitet.

Verùm dum ex totius corporis vitio eum proficisci contingit, vel ex eo cognosces, quòd mox vniuersum corpus grauari persenties: præsertim si abundantia causam præstiterit: quo tempore citra aliquem laborem fœminam grauatiua lassitudine premi, & veluti confrangi videbis: à qua leuatur copia recrementorum excreta: & rursus iterum grauari incipit, donec denuò aliquid expellat. Quod etiam dignosces ex venarum plenitudine, & tensione, ac expedum torpore, manuum, ac crurũ. Præterea fœminæ, quibus ob humoris vitium & acrimoniam malum succrescit, vlcerosam persentiscunt lassitudinem, ac pruritum & mordacitatem non leuem in vniuerso corpore: à quibus similiter per aliquod tempus leuamen suscepiant excretis nimirum, per vterum purgamentis. Apparet etiam in toto corpore calor, & accidentia quoque in eodem subsequuntur, qualia hæc humoris natura producere solet. Quippe melancholica cacochimia mæstitiam, terrorès, taciturnitatem, & alia id genus inferre habet: biliis irasci pronam, amarulentam, anxiam, sitibundam, & B inquietam mille modis reddit fœminam: sicut somnolètam & pigram, pituita. Quorum excrementorum excretione, subsidebunt quodammodo prædicta accidentia, & coloratior, alacriorq; euadet fœmina.

Quod si ex iecore, ventriculo, vel quouis alio viscere, affectio suboriatur: pecularia cuiusuis membri symptomata, id facilè monstrabunt, & ex crementa cuique propria: etenim iecoris dolor, calor, & tumor cum excrementis biliosis, maximè percepta in excretione & parum ante ipsam molestia, facile iecur esse affectum monstrabunt. Pituitosa item recrementa, inappetentia, aut aliquãdo ingens fames, frequẽs ciborum in ventre corruptio, acida præsertim, & ructus crebri, certissima sunt ventriculi affecti indicia. Verùm si hæc omnia defuerint, & lumborum, ac partium circa vesicam molestiam, & leuem quendam doloris modum, seu confractionem fœmina persenserit, & neq; citra ipsam quicquam leuata fuerit, signum proculdubio est, consensum ex vesica, & vicinis vtero partibus demandari, præsertim si his signis accesserit vrina alba, aut crassa, vel mucoribus plena. Quòd si caput grauari, dorsum dolere, & totũ corpus cõfractum esse cõtingat, præsertim cum suppresione eòrum, quæ per os & nares excernũtur, certò conijcies, caput esse affectum, eo magis C si his omnibus ex crementis, quæ per vterum excernuntur, accesserit spuma.

Vterum porrò esse affectum euidenter monstrabit prædictorum signorum defectus, & eorum omnium, quæ præcesserũt, notitia, ac rursus peculiaria vteri symptomata. Item fœmina plerunq; boni appar et coloris, ac nihil aliud, præter leuem quandam imbecillitatem persentit. Præcessit etiam difficilis partus, ictus, casus, supra vterum, aut dorsum vel partes vicinas, vlcus, aut tumor præter figuram in ipso vtero, medicamentum aliquod graue ex vterinis intus aut extra adhibitum. Adest quoque sensus manifestus in temperamenti calidioris, aut frigidioris, & rursus immedica suppresio, vel nimia menstruorum profusio, aut alia vterina accidẽtia, quę ipsum esse affectum euidenter montrant.

Qualem verò humorem natura ab vtero, aut toto corpore, vel quouis eius peculiari membro expurget, facilè disces, si exactè pensitaueris ea, quæ excernuntur frequen

A frequentius serosa esse, quandoq; bilis serum, & ichorem referre, aliquando pituitam, & sæpissimè sanguinis naturam æmulari, raró quidem melancholiam. Fului etiam cuiusdam fluxus Hipp. meminisse constat lib. 2. de morb. mulie. per hec verba Fluxus fuluus fluit, velut ex ouo vitioso, multus & graueolens. Quem sanè aliquando ad rubrum accedere comperimus, cuius signa adducens Hipp. eadē parte, inquit. Vteri inflammantur, & dolor ex lumbis & inguinibus emergit, & prodeuntia multa sunt. Et paulò inferiùs ait. Riget enim, & veluti à carnibus assatis humor defluit, & cum his simul febres fortes, ac rigores fiūt. Ex huiusmodi veró fluxibus multæ pereunt, & paucæ effugiant. Cuius sanè naturę differentiam aliam annumerat quoq; idem Hippo. loco nuper citato, dicens. Purgatur velut ex ouo crudo luteum, subalbidum, & vlcerat pudendum, & tument pedes ac tibiæ, & cauę oculorum partes obtumescunt, & oculi humidi, ac lacrymosi sunt, & si iter faciat, anhelatio ipsam corripit, & debilitas oboritur. Qua proculdubio sententia constat, huiusmodi fluxum originem trahere ex ea vitellinæ bilis specie, quam Barbari fieri per bilis & pituitæ admixtionem referunt: quod verè exprimunt sequentia autoris verba. Si veró euaserit, morbus pituitosus fuerit, & si non purgata fuerit, febricitat, bile vehementer commota: & subdit. Cúm sic habuerit, siquidem vehemēter intumuerit, pharmacum deorsum purgans biuendum dato, quod bilem & pituitā purgat. Quibus verbis, & ijs, quæ in contextus serie sequuntur, euidenter constare arbitror, hac in parte Hipp. meminisse eius bilis speciei, quam nuper diximus. Quod euidentiùs adhuc constat, nam vilis vitellinæ per assationem genitæ apertè reminiscitur paulò inferius dicens. Fluit subluteum, velut ex ouo, & viscosum, & venter imus intumescit, ac durus fit, & si contingas, dolet, & dentibus stridet, & febris occupat, & dolor ad pubem, & ad pudenda, & ad imum ventrem, & ad lumbos irruit, & animi deliquium, & anxietas, & perfrigerationes, & sudor multus, & pulsus ad manum accelerantes, debiles, deficientes, & statim pereunt. Quæ sanè omnia si quis attento animo consideret, conijciet facilè hæc accidentia esse ex bile vitellina, cuius nuper meminimus. Refert præterea eàdem parte, aliam biliosi fluxus speciem, dicens. Purgatur à carnibus assatis humor, & pudendum exulcerat, & ad quancunq; corporis partem distillarit, rigor & febris acuta, magna, & simul horror occupat. Dolores autem, quales in omnibus fluxibus. Hæc tota intumescit, & circa vmbilicum, color fit morbi arquati: talis autem fluxus ex hoc fit. Postquam sanguis exhaustus subbiliosus factus fuerit, & non fuerit purgatus. Ex quibus cōstat, quales sint fluxuum biliosorum differentiæ, & quibus signis liceat eos distinguere, vt iuxta cuiusq; naturam auxiliorum materiam adhibere possimus. Quippe facilè nosces, cuius naturæ fluxus sit ex colore excrementi, ex corporis conditione, & vita præcedenti, nam omnibus ex bile color flauus & pallidus inest, in quibus persentitur acrimonia, & alia accidentia subsunt, quæ nuper ex Hippo. mente retulimus. Quòd si à pituita affectio suboriatur, color efflorescit in corpore albus, & magna quantitas per vterum defluit, sed quæ fluunt, minùs acria existunt. Fœminæ etiam otiosæ sunt, pingues, & desides. Albæ quoq; fluxionis meminit Hipp. lib. 2. de mor. mul. dicens. Fluxus albus fluit, veluti alba asini vrina, & in facie sunt tumores albi, & partes albæ sub occulis tument, & hydropiformes, ac non valde bona specie præditi sunt oculi, & splendor abest, & lacrymosi sunt oculi, ac hebetes, & color corporis exalbidus, ac pustulosus, & venter imus tumidus, & in

(B and C margin letters appear beside the lines beginning "ris verba" and "quancunq;".)

maxillis pustulæ paulatim rubentes, paruæ, aquosæ, ac malignæ. Et in cruribus tumores laxi, & si presseris digito, notæ imprimuntur, velut in fermento. Et os saliua impletur, & stomachi morsus percipiunt cùm ieiunæ fuerint, aut etiam vomuerint velut acidam aquam, & si ad accliuem locum procedunt, anhelatio totius corripit, & strangulatio, & crurum perfrigeratio, & genuum impotentia, & in ore vlcera feruida ac superficiaria: & vterus præter rationem aperitur, & osculum procedit graue velut plumbum. Tandem alia multa recenset, quibus & prædictis facilè eius cognitionem ac præsagium quis ediscere poterit. Alterius quoque albi fluxus speciei meminit eâdem parte, dicens. Defluit multum velut vrina ouila: & subdens signa, inquit. Color est albus, & tota intumescit, & in tibijs eminentiæ laxæ, & rubicundæ emergunt. Quibus constat, duplicem constituisse albarum fluxionum differentiam. Cuius vnamquãque speciem eâdem parte curare distincta methodo apertè docet. Sanguine etiam in fœminis redundante, ipsi persimiles profluunt purgationes: aliquando quidem fœminis vtero genertibus per vteri ceruicis venas instillans: nonnunquam vero mensibus suppresis: tunc etenim frequenter natura loco mensium, serosum excremetum reddit, quod planè rubescit & tale est, qualis esset aqua pauco sanguini admixta. Cui consimilem fluxum adduxit Hippo. libr. 2. de morbor. mulie, & alios etiam plures dicens. Ruber fluxus fluit talis, qualis sanguis victimæ recèns mactatæ, & grumi pellucentes: aliquando etiã rubrum fluxum emittit: ac subdens eius signa, & vt à menstrua purgatione distinguat, inquit. Et venter imus attolitur, & attenuatur, & impotens fit, & indurescit, & ad contactum dolet velut vlcere præsente, & febris habet, & dentium fremitus, & dolor, ac ipsa pudenda, & pubem, & lateris mollitudinem, & lumbos, & tẽdinem, & ventrem, & pectus, & scapulas: refertque id malum proficisci ex laborioso partu. Et paulò inferiùs rubri fluxus meminit longè diuersis verbis à præcedentibus. Præter quas omnes fluxus differentias, alias quoq; aperta oratione Aetius monstrare videtur lib. 4. ser. 4. cap. 63. quo loco inquit. Si obscurum colorem habeant huiusmodi excrementa, causam ita scrutari oportet. Linteum coinquinatum arefactum simplici aqua eluemus, & inde à maculæ colore redundantis humoris notionem capiemus. Quod censeo ab Hipp. accepisse lib. de natu. mulie. & libr. 1. de morb. mulie. qui hac probatione certiores posse fieri ex humore peccante apertissimè profert.

Sese offert in vltima parte notitia signorum seminis profusi, quæ affinis est pituitoso fluxui: quam proculdubio fœminas non rarò sicut & viros exercere scimus, vt paulo inferiùs prouabo. Est tamen fœminarum semen crudius, quod à vasis seminarijs, non ab vteri sinu in eius ceruicem, citra vllam veneris voluptatem, profluit: non tamen assiduè, neque quotidie, vt in vteri fluore, sed per quædam interualla, citra vllum etiam fœtorem, aut virulentiam. Cui porrò fluxionis sorti accedit virulentum quodam seminis profluuium, quod contagiosa, impuraque venus progignit. In quo quidem semen crassius, interim album, interdum flauum, aut viride, odore fœtidum, acre, & erodens excernitur: non autem assiduè, vt in vteri fluore, idque rarò citra pudendarum partium vlcus infestare deprehenditur. Distinguitur maximè hæc seminis profusio à muliebri profluuio, quòd ipsa non ab vtero, vt hic, sed à seminarijs vasis prodeat: at hæc dimanantibus adhuc mensibus

A sibus non desinit, sed simul cùm eis, & postea perseuerat: muliebre autem profluuium cessat, quando mēstrua feruntur, & breui interuallo post illa: præterquā quòd prędicta seminis profusio semper sibi habet coniuncta morbi gallici signa, nisi in virginibus, siquando is fluxus accidat.

His habitis, quæ cognitioni affectus proficua sunt, memoria te quoq; tenere oportet, grauem esse, & periculo plenum huiusmodi affectum. Quippe qui ingratas viris efficit fœminas, tædiosas, steriles, & vterum etiam exulcerat, procidereq; cogit, corpus contabefacit, iecur & membra nutrimentalia deijcit, adeò vt sæpe in hydropem degeneret: & tandem miserrimis accidentibus, melancholia, mæstitia, & animi deliquo premat, ac mortem non rarò afferat. Consideratione quoq; dignum est, hanc affectionem omnibus fœminarum ætatibus accidere posse: virgines etenim corripit, sicut & eas, quæ virum iam gustarunt: licèt Montanus contrarium videatur asserere, innitens Hipp. decreto lib. de morb. mul. qui ex professo refert, eas quæ pepererunt, esse huic affectioni promptiores, & mox eas, quæ B corruptæ sunt: cum hoc tamen non negat idem autor virginibus posse accidere, sed rariùs id esse propter venarum ineptitudinem, quæ in reliquis fœminis veluti concausa huic fluxioni existit: qua quidem aptitudine incorruptæ carere videntur. Præterquam quòd omnibus fœminis ex semine potest hic fluxus concitari, vt cap. de gonorrhea reperies. Quapropter hac in parte supersedeo, solùm in memoriam reuocans, fœminas salaces huic morbo promptiores existere, sicut eas, quibus prę humiditate vasa spermatica laxa fiunt, ac semen aquosius. Quibus vltimis citra salacem conditionem accidere optimè potest: quinimo hæ neque viris gaudent, neque viri concubitum desiderāt, neque vllam persentiunt semine excreto delectationem. Præterea expendendum est hac in parte id, quod Areteus lib. 2. de signis & causis morb. cap. 12. refert, existimans eum fluxum ex prædictis deteriorem esse fœminis, qui liuidus est, & cruentus, aut fœtidus, quàm qui pallidus steterit, albus, aut purulentus: inquit enim. Quin etiam ex ipsis minus noxij sunt vsitati, sed re vera, senioribus infestiores sunt rubri fluxus, minimè autem puellis, quibus magis albi nocēt albi enim si malè oleāt, pessimi sūt. Nec prętereūdū est hac in parte, C nō paucas esse fœminas senio iā cōfectas, quib⁹ sanguis per vterū instillat: quę sanè existimāt, sibi adhuc mēstrua durare (vt ætatē simulēt) quas velim intelligere rubra hæc purgamenta potiùs esse ex vteri, vel totiùs corporis vitio vel iecoris nimiū sanguifici, quàm ex naturali & consueta sanguinis copia. In summa vereri oportet ex diuturno fluxu marcorem malum corporis habitū, pessima & diuturna vteri vlcera, mœstitiam, & pleraq; alia mala, quæ ex diuturnis fluxibus subsequi solent, & non rarò sterilitatē, licèt Hipp. li. 4. popu. tex. 51. refereat, ex albo fluxu fœmēlam, & ex rubro, filiū fœminas peperisse: inquit enim. Alia albis fœmelam peperit, alia rubris vt par erat. Quam obrem difidendum non est sic affectas concipere posse, etiā si quod dictum est frequentiùs accidat. *Præsagiū*

Omnium sanè fluxionum hæc est peculiaris conditio, vt periculosam habeant vtranque immoderantiam, siue in ea plurimum, siue nihil effundatur. Si enim semē exire immoretur, non quosuis morbos oriri conspicies, sed difficillimos quidem & periculosissimos: quia ex separato excremento, quod natura ad fluxus locum *Curādi ratio.*

destinarat, talia concitari solent: mixta etenim cum sanguine excrementa, mitiores A & securiores pariunt effectus. Sic dum assuetudo fluxus acquiritur, habitum efficit morbis summê obnoxium. Est tamen hoc desidium inter hæc dúo affectionum genera, quòd ex vacuatione immodica, frequentiús morbos frigidi ac sicci in tẽperamẽti oriri est necessum: vacuato nāq; spiritu, quẽ necesse subinde est cũ fluxu abire, refrigescit corpus & contabescit naturali humido & calore deficientibus, etiamsi aliquando tumeat, & humectetur ex accidenti, frustrata nimirum coctione. Ex retentione verò, compositionis affectus, vt tumores, obstructiones, & vlcera fieri proculdubio oportet. Præterquam quod ex vacuatione morbi prodeũtes, corpus perdunt: ex retentione quidem vterum primario infestant: quod Hippo. optime. 5. aphor. docuerat, dicens. Ex retentione, morbi vtero contingunt. Quapropter summa diligentia curandum est, ne aut fluere nimis, aut non fluere permittamus, plus minusue, quám fœminæ ex vsu sit. Præmittenda igitur in omni fluxu debita viuendi institutio est, quæ, vt Hipp. refert lib. de natu. mulie. cibis constet quasi siccissimis, & tenuis, astringentisq; substantiæ. Bibat aquam ferratã per se, vel eam, in qua aurum sæpiùs ignitum extinguatur, aut cum syrupo citoniorum, granatorum ve, & si vires imbecilles steterint, paucum vinum porriges, crassum & austerum. E dat item pyra austera, pruna, & cætera fluxui menstruo imperata. Qua etiam in re vitare oportet vinum tenue, & præcalidum, nisi virium gratia modicum aqua pluuiali nimis dilutum porrigere necessum fuerit. Qua victus institutione præmissa, triplex erit in hoc affectu curandi ratio: prima quidem, à toto corpore, vel á membro aliquo peculiari indicatione sumpta, si ab his malum originem traxerit. Secunda, ab humoris seu recrementi fluentis natura. Tertia veró & vltima, ab vtero ipso, modò per primogeneam affectionem laboret, modò affectui alterius partis consentiat. Docet autem vniuersam medendi rationem huic affectui proficuam Hipp. lib. 2. de morb. mulie. in principio: quam sané plurimùm esse expendendam arbitror: & ob id ad eius pensum hanc nostram connati sumus instituere. B

Si fluxui totum corpus cõsentiat.

Corpori itaque vniuerso huic affectioni consentienti (vt latissimé etiam libr. nostro de auxiliorum indicatione diximus) prouidendum proculdubio est tribus modis. Vno quidem, euacuato humore, qui exuperat: alio, distracto longê à parte, per quam assuescit fluere: tertiò verò per ea auxilia, quæ residuum humoris cõterant, & corpus roborent, ne amplius eos humores gignat, ac vterum quoque, ne eosdem deinceps recipiat. Qua propter in memoriam reuocare oportet quæ li. nuper citato diximus, & huc transferre: quippe prima indicatio docet humorem, quo corpus supra modum abundat, imminuere: ne nobis accidat quod vxori Boeti Galen. libr. de præcognitione ad Posthumum accidisse refert: cui adhibitis topicis auxilijs nulla habita corporis prouidentia, viscerum tumorem succreuisse profert, ac ob id nihil profecisse auxilia. Quamobrem initio sumpto ab humorum redundantium vacuatione (ne exteriús adhibita auxilia intro ad viscera vitiosos succos pellant, & maioris fluxus, aut maioris mali causam præstent) primò expendes toto animo qualis sit humoris redundantis natura, ut antequam aliud moliaris opus, maiorem humorum partem educas, vena quidem scissa, si sanguinem redundare cognoueris. Quippe in rubro fluxu, vel si ex mensium suppresione accidat affectio, á sanguinis missione principiũ curationis auspicari oportet: idq; ex venis brachiorũ medijs, quãtũ fœminã tolerare posse cognoueris: vel si mauis internã C

cubiti

A cubiti venā seca. Quod si Aëtio credere velimus, secta frontis aut narium, vel scapulis scarificatis maximum fit præsidium, vt lõgè à parte, per quam fluxus fit, sanguis distrahatur, quod si vsu venerit, per partitas vices & interualla id fieri tutiùs censeo. Dimitto consulto hac in parte eam. Hippo. curationem, quam lib. de mor. mul. his fluxibus ascribit: nam suspecta mihi quodammodo videtur, & diuersa quidem ab ea, quam in principio lib. 2. adduxisse diximus. Tandem sanguine misso, ea medicamenta adhibebis, quæ à serosis recremẽtis sanguinem expurgare nata sint, quippe hoc sanguinis vitium censemus, non mediocrem esse fluxionis causã. Quem sanè vsum præstat hiera Gal. & casia cum pulueribus myrobalanorum, citrinorum, vel rhabarbari: item serum lactis cum modico rhabarbaro: confectio hamec sine scammoneo & colocintide cum eodem rhabarbaro: syrupus etiam de rosis hispanis ex nouem infusionibus confectus, additis in vltima infusione pro quaque eius libra ℥.iiij. rhabarbari. Cui consimilem vsum præstabit syrupus cichorij compositus cũ sero lactis. Confert etiam modicum conseruæ rosarum cum rhabarbaro exhibitũ, vel, si profusio fuerit maxima, eandem conseruam cum granis tribus aut quatuor B mastichis porriges.

Quòd si alterius sortis fluxus sit, insequens Hippo. præceptum, biliosis quæ bilem, pituitosis quæ pituitam expurgent præbeto. Verùm quia (vt superius dictum est) biliosi fluxus non vnica est species, sed multiplex: consideratione dignum esse existimo, medicamenta esse aut miscenda, aut temperanda, aut aliter mitescẽda, iuxta humoris fluentis ideam. Nam sic Hipp. loco sæpiùs citato de morb. mul. ad vitellinam bilem ex pituitæ permixtione pharmaca ad mixta ex ijs, quæ pituitam & bilem purgant, porrigit. Sic quò biliosior fuerit fluxus, eò magis oportet humorem attemperare, ac diligenter prouidere, ne fluat, & si fluxerit, ne vterum mordeat, exulceretue, ac per consequens magis humores ad se alliciat: aliquando per vterinos clysteres ex mucilaginibus ac lenientibus pharmacis confectos, id præcauẽdo: adhibitis etiam alimentis, syrupis & potionibus, quorum abunde meminimus cap. de menstruo fluore. Tandem facta cuiusuis humoris purgatione, vt vires permittere visum fuerit, paulatinis purgationibus humorum reliquias conterere opus erit: C nam dum corpus vniuersum alicui affectioni consenserit, difficile quidem erit tantam simul efficere purgationem, quæ causę magnitudini respondeat, nequit enim id citra noxam humanum corpus perferre: ob id sensim & paulatim quod à purgatione superest, consumere tutius est. Sic flauæ bilis reliquias conteres frequenter exhibito rhabarbari infuso, aut decocto largiori corticum myrobalanorum citrinorum: syrupo violarum ex infusionibus cum decocto foliorum senæ. Huic etiam vsui pilulas conficies, quas plurimum profuturas censeo, quæ recipiunt quidem rhabarbari electi frequentissimè irrorati succo rosarum. ʒ.ij. myrobalanorum citrinorum, chebulorum, & indorum infusorum in succo rosarũ. anà. ʒ.j. Mastichis. ℈.j. spicæ. ℈.ß. cum syrupo ex infusionibus fiant pilulæ: quibus aliquando addi possunt myrrha & crocus. Interim tamen dum hæc exhibes, & antequam purgationẽ moliaris, in interuallo nimirum, humores frenare oportet, ac apozematis eorum acrimoniam retundere. Verùm si neq; his, neq; optima victus institutione affectus adhuc quieuerit: studendum est omni arte affectum per defluxum humoris ad aliam partem curare, quod promiserat secunda intentio: natura nempe à fluxu dissueta, ac humoribus ipsis aliò euocatis. Qui etenim humores cùm vitiosi sint, verendum

 est, ne

est, ne quocunque ierint, nisi excernantur, malum efficiant. Qua propter non solũ A eis diuersionum generibus, quæ tantum humores aliò transferant, eris contus: sed in eo opere diuersionẽ cum euacuatione coniunges, vt simul & reliquias conteras, & fluxum aliò tranferas. Ob id facto diuersionis principio, à mollibus totius corporis frictionibus, exercitio, vinculis, cucurbitulis paruis & frequentioribus, summopere confert naturalium balneorum vsus, præsertim sulphureorum. Quem quoque vsum præstat sudoris prouocatio, si humor biliosus & acris fuerit, aqua tepida, finaliter ex ligni guayaci, aut spartæ parellæ decocto, vel radicis chinæ, quod vtilius esse arbitror. Verùm si fœmina sudare renuerit, incredibili efficacia proderit ex prædictis decoctis syrupus confectus, noctu ante somnum exhibitus. Prius tamen quàm id moliaris in rubro & bilioso fluxu & in alijs, qui mordaces existunt, potionibus vtendum est, quæ humores retundant. Sũt proculdubio huic vsui proficua, lac, ptisana, aqua hordei, aut portulacæ, & seminũ frigidorum expresiones, sed lac maioris est commodi, presertim cùm eius meminerit in gratiam huius affectus Hipp. lib. 2. de morb. mul. iubens lac calidum de vacca sic affectis exhiberi. Præstat item eundem vsum lac asinæ, & serum. In quo etiam affectu lactis vsum commendat Hipp. B lib. de natu. mul. dicens. Postquam autem infra purgata fuerit, bubulum lac bibat ad dies quadraginta si poterit meracum, subdiu per noctem expositum, quarta aquæ parte admixta, vesperi verò, vbi ebibat, alicam sorbeat: vbi autem decem dies fuerint transacti, lactis & aquæ decimam partem extrahito. Quantum autem detraxeris, tantum tepidi recentis mulcti portionem additam bibat. Qua sententia constat, qua lege prosit nostro vsui lac, vt Aëtium quoque consuluisse legimus. Prætereà ad vrinas etiam humorem euocare Gal. præcipit, ac per easdem expurgare. Cui vsui propinat aquam, in qua assarum & apium sint decocta. Verùm cum multa aquositas frequenter his purgamentis admisceatur, iure optimo vsus est Gal. ijs quæ áquam ducunt, qualia sunt decoctum cartami cum polipodio, & calamẽtho: decoctum item sambuci, aut soldanelæ in parua copia cum modico turpeto, aut agarico. Atque licèt alia sint his validiora, hæc mihi in fœminis sufficere videtur: à quib⁹ iterum ad ea, quæ paulatim per ventrem & vrinas euocant, deuenies. Quippe bile redundante maximi esse momenti censeo summo manè summere. ℥. iiij. eius decocti, quod recipit cichorij, scariolæ, lupulorum, fumariæ, borraginis, ana. m. j. passularum, & prunorum, ana. ℥. j. &. ß. foliorum senę, & medullæ cartami, anà. ℥. j. &. ß. C florum cordialium. p. j. anisi. ʒ. j. quatuor seminum frigidorum maiorum, anà. ʒ. j. &. ß. fiat decoctio in sero caprino, vel in aqua pluuiali: cui facta colatura adde succi rosarum lib. 1. succi intibi. ℥. iiij. sacchari quod sufficiat, vt fiat apozema. Cui iterũ adde santhalorum rubrorum. ʒ. j. quod si malueris coquere ad formam serapij, additis rhabarbari. ʒ. iiij. maximi momenti medicamentum efficies. Monitum tamẽ hac in parte lectorem velim, ne in trepide his, quæ vrinam mouent, vti audeat, nisi & pręmissis purgationibus & rariùs, quòd omnia menses mouere nata sint, & ob id videantur huic fluxioni quodammodo esse aduersa. Cum hoc tamen, vt ex Gal. cõstat, ea, quæ propriè vrinas ducunt, mouere menses nequeunt: quinimo cohibent, quia sanguinem siccant, & crassant. Quòd si eis ad ducendos menses aliquando vtamur, hoc est, quia ex accidenti prosunt, quatenus obstructiones, quæ menses remorantur, tollunt. Nec valet, si quis arguat, vrinas ducentia aquosum à sanguine separare, vt Gal. mens, est, ob idque fiet, vt ad vterum quoque promptè illabatur, sicut ad

A aut ad renes. Cui dicimus humorem illum aquosum non delabi ad renes sua sponte, ita vt periculum sit, ad vterum quoque posse peruenire, sed potiùs vi maxima & efficacia renum trahitur, & eò magis, quò liquidior sit: ad vterum verò neque sponte it, neque vi trahitur, & ob id facilè diureticis medicamentis ad vrinæ instrumēta euocari poterit. Quam obrem si quis vsum horum medicamentorū exactè discat, vt nos lib. de indicationibus docuimus: facilè citra periculum, eis vti poterit. Interim tamen dum prædicta auxilia exhibemus, ijs, quæ roborent, & astringāt, per interualla vtendum est. Cui vsui multis probatum reperio hoc præsidium, quod constat ex nucleis granatorum acidorum siccatis, & in puluerem redactis, ac obsonijs respersis, vel incoctis. Sic & nucleorum iuglandis combustorum cinis ex vino subter inditus, mirè purgationes has sistit. Reliqua verò paló inferiùs reperies.

Quòd si pituitosum humorem, aquosumue redundare compereris, audacter prædictis & calidioribus auxilijs vti poteris, initio tamen facto à sufficienti purgatione, & præmissis, quæ pituitam ipsam præparent, qualia sunt mel rosaceum, syrupus B stœchadis, de artemisia cum oximelite, & aquis betonicæ, absinthij, hyssopi, aut decocto aliquo ex prædictis aut consimilibus herbis: quorum abundè meminimus. capit. de mensium suppressione. Purgabis tamen pituitam ex decocto largiori turpeti, agarici, cartami, aut frequentibus pilulis ex hiera & agarico, vel mastichinis, aut alephanginis, vel Mechoacano radice nuper ad nos ex india asportata. Proderit etiam decoctum ligni guayaci, vel radicis chinæ, vel in quo parum turpeti aut agarici leuiter ferbuerit. Cui item vsui serapium ex ligno guayaco conficies cum hermodactilis, rosis hispanis, & cartamo, ac folijs senæ. Prosunt quoque ad purgationem electarium indum, vel pilulæ aggregatiuæ, aut de sagapeno. In quem vsum optimè facies, si paraueris pilulas hac forma confectas. Excipe pilularum de hiera. ℥.ij. agarici trochiscati. ℥.j. & ß. cum melle rosaceo fiant pilulæ: quarum summo manè tertio quoque die laborans sex vel septem sumat, posteà verò earum tres tantum quinto aut sexto die. Quòd si purgationem fœmina renuerit adeò crebram: necesse profectò erit tempus aliquod excretioni alienorum per vterum C concedere, & interim victu vti tenui & exiccanti. Item paulatinis vacuationibus vtēdū est, quæ minus molestæ & ingratæ sunt, ex agarico nimirum infuso, aut feruefacto, ex cartamo, ex pilulis ab eisdem factis, & ex alijs huius census. Verùm si ne hęc quidem prodesse videātur, vomitibus ante cibum, aut ab ipso vtēdum est: quo sanè auxilio per plures hoc malo leuatas vidimus, facta in contrarium auersione, & pituitosorum, quæ redundabant, excretione: ne tantum in vterum humorum, & crudorum maximé, defluat. Quo facto reliquijs pituitosorum recremētorum prouidendum est, concitata sudatione, frictionibus frequentioribus ac durioribus, quàm in biliosa cacochimia, & exercitio, ac balneis aquæ salsuginosæ, & aluminosę, sulphuræ, aut bituminosæ: decoctionibus item spartæ parellæ, ligni indici, ac præcipuè decocto radicis chinæ, quod huic vsui maximè esse proficuum arbitror, cuius simplex aqua quotidiano potui exhibita, vtilissima censetur. Per suffitus etiam aromatum, & per euaporationes ex decocto (in aqua pluuiali, aut ferrata facto) herbarum calentium, & aromaticarum, iniectis in balneo lapillis ignitis. Corpus quoque iniunges á balneo, aut sudore oleo, in quo incoxeris ænulæ, piperis, aut pyretri parum, vel squinantum, chamęmallum, thymum, radicem angelicę, aut eiusdem semen.

Pituita.

Vtatur

Vtatur etiam fœmina diebus aliquot cornu cerui vsti, aut acatia, & diatragacantho ex vino: præstant loti ramenta, si Gal. credimus, & eiusdem corticis decoctum: sic corallum & semen vuæ pondere. ʒ. vnius cum vino nigro: hædi etiam, aut leporis coagulum ad erui magnitudinem in posca dilutum. In hac quoq; pituitosa causa corpore satis purgato maximi esse momenti censeo diuretica adhibere medicamenta ea lege, quâm pauló superius diximus: â quibus sanguis præter extenuationem, quam suscipit, separationem quoque crassarum partium nanciscitur: ex quo seroso recremento renibus tracto sanguis purus euadit citra periculum prouocationis mensium. Huic etiã vsui & ad reliquias humoris conterendas theriacæ mediæ ætatis, vel mithridati. ʒ. vnam conferre scimus. Idem pari lege facit conditum, quod recipit conseruæ anthos, stœchados anà. ʒ. ij cõseruæ acori vulgaris. ʒ. j. pulueris diarrhadonis, aromatici rosati. ʒ. j. &. ſ. cornu cerui vsti, coralli rubei aná. ʒ. ij. &. ſ. conchularum marinarum vstarum & lotarum in vino. ʒ. v. cum serapio de cortibus citri fiat opiata. Huic etiam vsui scio proficuum fore, summo mane. ʒ. j. pulueris radicis mori cum vino nigro summere, quod tanquam pecculiare beneficium obseruabis. Cui consimilem præstat vsum puluis, qui recipit spongiæ priùs diligẽtissimè lotæ & post vstionem similiter lotæ aqua plantaginis, aut ferrata, vel rosarum. ʒ. ij. rasuræ eboris, & cornu cerui anà. ʒ. j. &. ſ. rosatum rubearum, corticum citri puluerizati ana. ʒ. j. galitrici, cyperi, sacchari rosati in tabellas cõfecti. ℥. ij. misce & fiat puluis, qui & biliosis fluxibus ex vsu quoq; erit.

Caute tamẽ id facies, quia licet autores cõsulant, nusquã mihi arrisit diureticorũ vsus: nitrosam enim et mordacẽ reddit materiã, et copiosi⁹ euocat.

Melãcholia.

Verùm si melancholici succi aliquid redundare compereris (quod raró accidere solet) præmissa purgatione, si affectio recens fuerit, medicamentis leuissimis, ex ijs tamen, quæ melancholiam purgant, velut est confectio hamec sine scammoneo & colocintide vtẽdum est. Infusum foliorum senæ, epithymi, & polipodij, aut serapiũ ex eisdem & fumaria cum succo borraginis, & infuso rosarum siccarum compositum, idem quoq; beneficium præstare poterit: sicut aqua lactis, in qua per noctẽ cõtabuerint senę. ʒ. vj. Verùm si affectio inueterata fuerit, purgandum quoq; est, eo tamen medicamento, quod modicum ingestum plurimum educat, qualis est confectio hamec, aut sunt pilulæ de lapide lazuli, aut serapium nuper adductum, si ei addideris lapidis lazuli ligati momentum. Quod si malum his cedere nequeat non erit ab re. g. iij. stibij optimi præparati cum saccharo rosaceo præbere.

His quidem factis, quæ humoris peccantis naturam respiciunt, expendendum quoque est, vt primam & secundam indicationem incuratione huius affectus propositas absoluamus, an corpori astringentia sint adhibenda, & qua nam ratione, corpus ipsum deinceps roborare possimus. Quippe veretur tantùm Gal. libro de præsagatione ad Posthumum, indebitum astringentium vsum, quòd id solûm existimauerit causam præstitisse tumori ventris, quem vxori Boëti accidisse eadem parte refert. Quam obrem præmissis omnibus, quæ hucusque retulimus, commodum fore existimat Gal. prædictis astringentibus vti. Cuius sententiam confirmat quoque Aëtius lib. 4. Ser. 4. cap. 66. loquens de rubris fluxibus astringendis, dicens. Mulieri rubro fluxu vexatæ primum sanguinem euacuabimus per venæ sectionem: hæc enim non solûm materiam ad vterum confluentem diuertit, sed detentionem etiam, ac constrictionem tutam efficit. Multa enim sequerentur incommoda, si sanguinis, vel cuiusque fluxus lationem localibus auxilijs reprimeremus: nam aliquæ in hy

A in hydropem, aliquæ in neruorum affectiones, aut oris ventris, aut capitis vexationes collapsæ sunt. Qua sententia profectò constat, quantum sit astringentium vsus formidandus: ex quo infero minimè esse toti corpori adhibenda, nam cùm pleraque repellendi quoque vires obtineant, intro pellent ad canales, per quos effluere assuescunt excrementa. Quam obrem tantum ex vsu erunt vtero & vicinis partibus adhibita.

Dictum etiã est à principio huius cap. necessum esse totum corpus roborare, ne aut amplius eadem excrementa generet, aut per inconsuetos canales expurget. Sunt autem auxilia, quæ id possunt ea, quæ præter id munus, partes quoque firmare, ac densare humores queunt, tam per alimenta, quæ optimæ sint substantiæ (verùm nõ tenuioris, sed aut mediocris, aut crassioris) quàm per medicamenta, veluti est aqua ex chalybe sæpius extincto, aut frustris alabastri succensis & eodem modò extinctis, vel posca ex decocto poligoni, symphiti, plantaginis, & hordei: vinum etiam nigrum, & austerum, vel potus, in quo dissoluantur trochisci ex lemnia, spodio, aut B succino. Roborant quoque partes miro modo leues & frequentes frictiones, quód vegetiorem calorem ad eas reuocent: dum primò linteis mollibus, & molliter fiat, secundo verò asperis & duriter: nam primis alimentum reuocatur ab internis partibus ad extimas, duris verò per cutim resoluitur quod inutile est, donec natura desinat ad intimas partes pellere. Ex quo proculdubio partes roborari est necessum, nã euocato ad eas natiuo calore & propulso excremento, rationi consonum est, firmiores fieri.

Quòd si membri alicuius vitio affectio suboriatur, coniectandum quidem est, id fieri ex facta aliqua interperie, quæ loco alimenti proprij, aut humorum (si eorum fuerit officina) excrementa, & vitiosos succos gignit, quos tanquam inutiles (fortasse vt minùs noceant) expellit, ac in vterum transmittit. Cui affectioni cũ aliquod membrum assuescit, diuturnus efficitur affectus: curandi tamen ratio habita illius membri maxima prouidentia, in eo consistit, quòd excremẽtitium illud deinceps generari interdicat, & genitum per distantes ab vtero partes euacuet. Sic ventricu- *Si vitio alicuiusmẽbri fluxio fiat.*
C lo prouidendum est, dum prædicta imbecillitate laborat, præmissa leui purgatione, & ordinatissimo victus moderamine, per vomitus tertioquoque die prouocatos, ac per eam purgationem, quæ per epicrasim fit, pilulis de mastiche, de rhabarbaro, & alijs, quæ ex mastiche, aloè, agarico, & rhabarbaro conficiuntur. Verùm si vomitus profuerint, præsertim si leui irritamento fiant, innitendum est plurimùm eisdem: nam excremẽta euacuant, & ob id natura à consueto fluxu dissuescit. Quòd si hæc non prodesse videantur, potui frequenter porriges decoctum radicis chinæ, vel ex eo serapiũ cõficies, cui mun⁹ proculdubio incumbet exiccandi humiditates, si quæ sunt, & visceris roborandi. A quibus ventriculum inunges, vt reliquias conteras, & eius substantiam robores: intus quidem per calidissimos aquæ potus, per vini etiam haustũ cum modico aromatico rosaceo, vel diarrhodone, aut theriaca, vel cum modico rhabarbaro masticato, tertioquoque die sumpto, vel serapio de mentha, de bsianthio, de corticibus citri, & similibus. Exteriùs verò inunctionibus ex oleo absinthitæ, nardino, de mentha, de cinnamomo, de semine aut radice vel folijs angelicę: aut apposito sacello ex galãga, corallo, garyophillis, nardo, cinnamomo, rosis, absinthio, & mentha. Item affixo emplastro aliquo ex ijs, quæ pro ventricu-

P

triculo paſsim ſolent parari, & nos quoque adducemus cap. de vitijs ventriculi ex vtero: aut inuncto etiam ventriculo ex balſamo nuper ex india ad nos aſportato, aut oleo de abiete, vel naphæ. Item facto ex eiſdem emplaſtro, additis caraña vel techamacha, gumni alioqui ex india quoque adducto, & vtilitatis non contemnendæ. Sed animaduertiſſe in his omnibus auxilijs oportet, vnumquodque eſſe adhibendum iuxta ideam humoris peccantis, aut naturam intemperamenti, cuius occaſione ventriculus imbecillitate laborat. A

Iecoris quoq; vitio vterus affici ſolet trãſmiſsis ad eũ alienis humoribus, quorũ prouidentiam abundè monſtrauimus hoc eodem cap. docentes humores à natura alienos vel minuere, vel alio transferre. Cui ſanę curationi addere tantùm expedit ea, quæ huic viſceri robur præſtare nata ſint, tam intus ſumpta, quàm exteriùs adhibita: quorum ſubinde maximam copiam reperies. lib. noſtro ſecundó de auxiliorum indicatione cap. de præſidijs roborantibus.

Solet non rarò fluxione à capite concitata vterus fluere: cui ſanę obſiſtes adhibita capiti eadem diligentia. Nam inſtituta optima viuendi ratione ex victu ac potu moderatis, caput primo purgare oportet iuxta naturam humoris ex eius intemperamẽto geniti: ſic pilulis cochijs, agregatiuis arabicis de agarico, fœtidis, aureis, & ſi nequib⁹: prout magis viſũ fuerit, in parua tamen quãtitate (ne inopinatò fiat vi medicamenti maior ad vterum fluxio) neceſſum eſt v ti. Poſtmodùm capiti appones, quæ reducendi ipſum ad antiquum temperamentum vires habeant, & alia etiam, quæ ſi quid intus manet, quod poſteà læſurum ſit, digerant, & conſumant. Cuius cenſus ſunt pulueres & ſacelli confecti ex chamæmalo, coriandro præparato, ſtœchade, maiorana, roſis, thure, & alijs huius conditionis, ſi frigidam diſtemperiem cauſam huic malo præſtare compertum ſit. Cui etiã vſui commodiſsimum eſt per epricaſim caput purgare aliqua ex prædictis pilulis in parua quantitate, vel alijs ex agarico, aloë, & rhabarbaro cum modico turpeto confectis. Prodeſt eodem modo puluis ſpartæ parellæ noctu põdere. ℥.j. ſumptus cum aqua maioranæ, aut in ouo ſorbili. Verùm ſi calidum ſteterit cerebri intemperamentum, rariùs purgationibus vteris, frequentiuſque ipſum attemperare ſtudebis balneis aquæ dulcis, lactis, decoctionis ordei, roſarum, & papaueris, vel extremitatum animalium, cui poſteà inſperges pulueres roſarum, myrtilorum, coriandri præparati, & coralli, aut cucufam ex eis parabis addito bolo armeno. Vſui tamẽ proficuus eſt puluis cornu cerui, roſarũ, & mytilorũ cũ ouo ſorbili ſumptus, dum fœmina dormitura eſt. Prodeſt etiam & multis probatiſsimum præſidium repertum eſt, quod conſtat cremore ſeminis lactucæ priùs macerato in aqua extinctionis chalybis, addito puluere eboris in tenuiſsimum pollinem redacto: quod fœmina ſummo manè tertio quoque die ingerat. Nec diſplicet in hac cauſa aliqua ex prædictis ſudationibus [illegible]i. Quòd ſi ne hæc quidem ſufficere videantur, ad aliud auxilium longe vtilius & tutius confugiendum eſt: cuius naturæ fontanella altero brachiorum aperta eſſe creditur. In qua ſanè ſitam eſſe maiorem huius curationis partem experimento fidiſsimo compertum mihi habeo: nam hæc à capite, quod redundat, expurgat, & vterum ab antiqua & miſerrima illa fluxione vindicat. B C

Supereſt his omnibus adhuc conſideratis, animo euolendum quantum negotium faceſſat

A facessat in hac affectione vteri ipsius prouidentia. Quàm proculdubio esse duplicem censemus: alteram, quæ vtero primariò offecto debetur: reliquam verò, quæ ipsi per consensum à nuper dictis partibus læso proficua existit. Primam quidem diuides in tot partes, quot sunt causæ, quæ vterum excitare ad expulsionem natæ sunt: quippe vel distemperies est, vel vitium in figura ex laborioso partu, ictu, aut percusione contractum. Distemperiem quidem (quæ aut conficere proprium alimentum nequit, aut complecti, continereque non valet) corriges ijs, quæ omnino contraria sint intemperamento: quorum non leuem copiam reperies lib. huius operis. 2. cap. de vteri distemperie. At complectendi, retinendique munus modo ex distemperie, modo ex figuræ vitio, vel per assuetudinem recipiendi ab alijs partibus sumpto consensu, aut vtcunque fiat, haut difficulter perficies (præmissa vniuersali prouidentia) per ea auxilia, quæ densandi fluentia excrementa, comprimendi partes vtero vicinas, & corroborandi vterum ipsum vires obtineant. Cui accedit secunda indicatio, quæ impedit quominus excrementa hæc in vterum confluant, aut ad ipsum transmittantur. Quæ quidem opera efficies per epota, aut per os sumpta, per infusa in vterum, aut aluum, & per exteriùs adhibita. Sic alijs non proficiẽ-
B tibus, inter plurima alia, quæ cap. de mensium fluore diximus, portulacã commanducatã, & eius succũ potui datum prodesse plurimùm compertum est. Item decoctum, aut puluis balaustij, fructus rubi: equisetum etiam cum aqua chalybeata, aut vino rubro sumptum: ypocistidis, aut lentisci fructus cum vino: sammius aster, terra lemnia, coagulũ leporis, hædi, aut capreoli: item vua immatura, sicca, & in puluerem redacta, vino aut aqua chalybeata excepta, aut piceæ cortex & myrti, quæ idem beneficium præstare fertur. Sic pæoniæ grana quindecim, vel corralli. ℨ. j. cum vino nigro, vel vinacea trita cum aqua capitum rosarum, aut plantaginis. Nec minoris momenti esse creditur prædictũ leporis coagulũ (vt Gal. refert. 10. simpli aceto exceptum. Quod si defluxus calidus fuerit, vterusque exulceratus steterit, lac asinæ mirè prodesse comperimus: sicut succus stercoris eiusdem asinæ optimis herbis nutritæ: aut succus alicæ, ptisanæ, vel rosarum, quæ sanè omnia prædicto lacte admixta, plurimùm iuuare scimus. Item lac caprillum ignito chalybe, aut lapide vstulatum, deinde coctum cum farina tritici, ordei, fabarum, & orizæ ex vsu
C esse fertur. Præstat quoque lens excorticata cum aceto bis cocta, mica panis posca madefacta, panis hordeaceus, oriza cũ posca, pyra, cidonia, mespila, sorba, oxalis, & cyme rubi iure incoctæ. valet quoque huiusmodi vsum & fluentis humoris densationem, & partium, ad quas & per quas fluxio fertur, corroborationem præstat: tandem fluxum compescit confectio, quæ recipit coriandrorum præparatorum, seminis acetosæ, seminis plantaginis ana. ℨ. ij. terræ sigillatæ, boli armeni, ana. ℨ. ß. specierum aromatici rosati, diatragacanthi. ana. ℨ. j. & ß. quibus subtiliter in puluerem redactis & cum saccharo resolutis, in aqua plantaginis quantum sit satis fiat, confectio, cuius, ℨ. j. & ß. cum hausto vini nigri diluti, aut aquæ chalybeatæ manè laborans sumat ventriculo ieiuno & desuper dormiat abstineatque a pastu quatuor horarum spatio.

Consimile huic beneficium impartitur id medicamentum, quod recipit gummi arabici, tragacanthi. ℨ. ij. mastichis. ℨ. j. quibus consimiliter puluerizatis ac commixtis saccharo dissoluto in succo citoniorum fiat confectio in rotulis: cuius fœmina quoque sumat. ℨ. ij. prædicta lege. Maioris adhuc

P 2 effica-

efficaciȩ esse creditur id, quod recipit ouorum recentium albumina numero duo, A thuris masculi, boli armeni, terræ sigillatæ, ana. ʒ. ſ. quibus mixtis fiat ad modum electarij. Ex vsu quoque est, & experimento comprobatum singulis diebus dragmam vnā radicis philipēdulæ virentis, cum vino nigro potandam, vel in ouo sorbili deuorandā. Sed longe vtilius fore arbitror, ex succo eiusdem radicis serapium cōficere, eiusq; mane. ℥. j. cū aqua ferrata porrigere. Benefacit quoq; aliud, quod recipit vini nigri chalybeati. ℥. iiij, gūmi arabici, tragacāthi, boli armeni, coralli, rubei pulueris myrthylorū, & coriandri præparati, ana. ℈. j. quibus mixtis fiat ad modū loch. Item confert summo manè fœminis hoc malo vexatis præbere. ʒ. ſ. huius pulueris, qui recipit lapidis hæmatitis torrefacti, cornu cerui vsti, corallorum rubeorum, ana. ʒ. j. & ſ. irrorentur omnia aqua rosacea, aut chalybeata, & sole iterū siccentur. Consimilem huic vsui præstat puluis, qui recipit ossium dactylorum subtiliter puluerizatorum. ℥. ſ. sanguinis draconis. ʒ. j. amyli. ℈. ij. Paratur etiam alter ex granis granatorum torrefactis pondere. ℥. j. ex thure. ʒ. ij. cū modica miua citoniorū.

In vterum etiam, si hæc non profuerint, infundes eorum, quæ cap. de menstruo fluore diximus, aliquid: quale est quod humores putredine, vel mixta bile acres, B aut etiam frigiditate insigni vnitatem diuellentes, mulceat, tergat, & abluat: velut est lac quoduis, etiam amylo incrassatum, hydromeli, cremor alicæ & orizæ, fœnu græci succus: additis quoq; quæ parum astringunt, vt thure, mannā thuris, aloë lota, vel absinthio pontico: ac in nimis pituitosa, myrrha, præsertim si pruritus affectioni adiungatur. Quibus addere poteris ex ijs, quæ valentius astringunt, modicum, vt acatia, hypocistis, galla, balaustium, & malicorium: vbi admodùm diluta fuerint: quibus admisces oleum rosarum ænanthinum, vel de mastiche. Cum hoc tamen rarò his vti datur, nisi vtero immodica fluxione vexato, & ob id exulcerato nimis: idq; cautiùs, ne menses quoque sisti contingat: ob idque longê à menstruationis tempore ea esse adhibenda censeo.

Securiùs tamen extrinsecus omnia pharmaca vtero adhibebimus, qualia sunt enchathismata, suffumigia, & longè magis inunctiones. Sed primitus fertur apud viros non contemnendæ autoritatis, oxalidem vtero appositam commodissimè fluxum muliebrem sistere, & quod magis mirandum est, menses non compescere. Parantur quidem encathismata varia pro humoris fluentis varietate: vt abundè dictū C est cap. de mensium fluore. Verum ne aliquid eorum, quæ huic vsui idonea esse possunt, deesse videatur: nosse oportet valere plurimum in hac re decoctum consolidæ maioris, & in pituitoso fluxu lexibium cum modico alumine, vel decoctum herbarum, florum radicum & seminum exiccantium, vt lexibij parati ex cineribus illicis, quercus, ficus, aut cannarum, quantū sufficiat ad enchathismata conficienda, sumas, in quo radicis bistortæ incoques, & lapati acuti, ana. lib. ſ. corticis mali granati, gallarum. ana. ℥. iiij. rosarum rubearum. p. ij. fiat decoctio: cui adde aluminis. ℥ vj. & facito encathisma. Quòd si sola aqua prædictis rebus feruefacta sine cineribus, id efficere velis, securiùs facies. Aliud etiam parabis, quod recipit florū clematis. p. j. hederæ. m. ſ. fabarum integrarum numero. xx. ordei lebiter torrefacti. p. j. rosarū rubearū. p. ij. fiat decoctio in aqua artemisiæ, vino rubro. & aqua pluuiali ad lib. ij. cuius fiat fotus insessio, aut iniectio in vterū. Seruabis tamē modū efficiēdi iuxta humoris peccantis conditionē, additis nimirū, quæ aut attēperent, aut calfaciant. Ex vsu quoque sunt suffumigia: quorū primū recipit galliæ muscatæ, & aliptæ muscatæ, ana. ʒ. j. ladani, hypocistidos, ana. ʒ. ſ. stiracis, vel zoïni, ligni aloes

aloes, santhalorum omnium. ana. ℈.j. nucis muscatæ, macis, gariophyllorum. ana. ℈.ſ. mucaginis gummi quantum sit satis, vt formentur trochisci: quibus vtendum est frigidiori & tenui existente pituita, nam acrioribus purgamentis enchathisma ta, & suffiumigia quę mitiora sint, adhibenda esse consulit rei ratio. Vtero verò adhibenda sunt, quæ temperamentum & robur præstent: primò compreſsionis gratia vtere emplastro, quod recipit radicum bistortæ, musci quercus. ana. ʒ. iij. fiat emplastrum pro matrice: á quo ferunt tanquam secretum saluiæ suffitu menses immoderatê fluentes, & omne muliebre profluuium sisti mirum in modum. Confert & posca tepida admixta decocto poligoni, symphiti, plãtaginis, & hordei cum oleo rosaceo, mellino, seu myrthino, pauco vino nigro admixto. Cataplasmata etiam ex ordei farina, fabarum cum eadem posca, aut decocto ex radice symphiti, poligoni, plantaginis, alumine, palmulis, & balaustio. Fouere item partes oportet eodem decocto, addito vino nigro, aut oleo myrthino cum pulueribus santhalorum, terræ lẽniæ, trochiscorum de succino. Regionem quoq; vteri inunges vnguento, quod recipit vini nigri stiptici lib. ij. scoriæ ferri lib. j. bulliant simul vsq; ad consumptionẽ
B medietatis, & post colaturam, vino adde olei rosarum, myrtilorum, & mellini. ana. ℥.j. & ſ. pulueris baulastiorum, rosarum, & radicis symphiti. ana. ℥.j. bulliant iterũ ad consumptionem vini, & adde ladani depurati, & ceræ quantum sit satis, vt fiat vnguentum: cui consimilem vsum præstabit emplastrum diaphænicon appellatum. Sic calida existente causa prodest illud vnguentum, quod recipit succi solani, succi semperuiuiæ, & plantaginis. ana. ℥.j. pulueris coralli rubei, rosarum rubearum. an. ʒ.ſ. boliarmeni, terræ sigillatæ, pilorum leporis combustorum. ana. ℈.ij. ceræ quod sufficiat, vt fiat vnguentum, addito modico oleo rosaceo, & absinthij.

Atqui licèt hæc dicta sint in vteri gratiam, dum sua sponte huic malo causam pręstat: non ob id omnino contemnenda est totius corporis prouidentia, ne aut aliquid quoq; in vterum transmittat, vel ab eodem vtero, si malè affectum sit, vi comprimẽtium recipiat. Qua in re eam prouidentiam, quam superiùs diximus obseruabis, cauens omnino ventriculi, aut alterius visceris cruditatem.

C Hæc sunt candide lector, quæ ex multis alijs, quæ & legi, & probaui, seligere potui: quæ si non profuerint (crede mihi) nil aliud magis prodesse poterit, quàm aut sudare, aut balneis vti, aut fontanellam altero brachiorum, aut crurũ aperire, iuxta fluxus principium & originem. Quod proculdubio tutiſsimum, proficuum, & summopere necessarium esse experimento, & ratione didicimus.

De menstruorum cum morbis implexu & prouidentia. Cap. 16.

Nihil profectò in fœminarum morbis peritos medicos deterrere magis, anxiosq; ac sollicitos reddere assolet, quàm menstruorum cum morbis implexus: rursus imperitos nil citiùs in præcipitium defert, ac laborantes fœminas ocyùs perdit: quippe siue sanguinẽ demas, siue non demas, ex purgantiuè pharmaco vtaris, aut secus, vel quoduis aliud præsidium instituas, certum est (nisi menstruorum cõplicationi aliquid tribuas, aut illi ex toto prouideas) te potiùs

tiùs læsurum, quàm quòd beneficium aliquod pręstare posſis. Nam id proculdubio A
eſt, quod peritos medicos remoratur, nimis confidentes turpiter decipit, argutos, & diligentes deludit, pigros tranſacta occaſione arguit. Deniq; cordatos omnes, diligentiores cautioreſq; reddit. Quo quidem factum eſt, vt non paucę inter fœminas hac ſola occaſione potiùs perierint, quàm ex vi & efficacia morborum: quorum ſæuitiam proculdubio (vel leuiſsimis auxilijs) fugerent, niſi menſtrua purgatio morbis ipſis ſuccreſceret, quæ vel proficua remoraretur auxilia, aut anteuerteret, aut eorum naturam mutaret, vel quantitatem imminueret, ac deniq; formam & modū immutaret. Quamobrem hac in parte huic rei integrum caput dicare decreui, vt deinceps tyronibus cōſtet, quid agendum ſit, menſtruis morbo alicui ſuperuenientibus.

Conſtat igitur menſtrualem purgationem aliquid poſſe peculiariùs, diſtinctiùſq; in morborum curationibus indicare: quod profectò efficit vno é tribus modis. Primò quidem, cùm menſtruis imminentibus, fluentibus, remoratis, ſuppreſsis, & ante tempus debitum inſtillantibus affectio aliqua, quæ curationem expoſtulet ſuperueniat. Altero verò, quum morbo aliquo præexiſtente, menſes vel imminent: vel B
quia menſtruationis & morbi tempora complicantur, aut quum debitum tempus remorantur, & fortaſſe ob id cauſam morbo præſtant, vel ipſum augēt, aut aliquod graue ſymptoma ipſi acceſſunt, quo exacerbatur, excandeſcitq; magis: vltimò verò cùm conſuetum & naturale menſtruationis tempus anteuertit, & in aliquo ex prædictis temporibus inopinatò irruit: atq; id quidem vel copioſè, vt morbo ſufficere poſsit, vel diminutê ac parcê, vt ne ſufficere quidem valeat, impedire tamen proficua auxilia ſemper ſtudeat. Quibus exactè penſatis, qualis futura ſit cuiuſq; prouidentia, iam audies.

Quòd ſi menſium ſuppreſsio, vel remoratio (vtcunq; fiat) morbum præcedat, conſiderandum primò eſt, an remoretur natura menſes nunc denuò, vel ſuppreſsi diu ſint: tum quidem vlteriùs ſciſcitādum eſt, an ex prædicta ſuppreſsione morbus, qui ſuccreſcit, ſuboriatur, nec ne. Quòd ſi ita ſit, proculdubio á ſanguinis detractione ex talo curationem auſpicari oportet: neq; antê purgandum, ſudandum, aut vomendū eſt, quàm ſanguis mittatur, idq; ex talo, vt dictum eſt. Quo facto, ſi affectionem vr C
gere comperiamus, ſanguine iam miſſo ex talo pro menſtruationis conſuetæ copia, ad venarum aliarū partiū ſciſsionem (ſi affectio detractionē ſanguinis poſtulauerit) deueniendum eſſe conſulit rei ratio, etiamſi menſes alijs præſidijs adhuc exhibitis non profluxerint. Verùm de alijs auxilijs adminiſtrandis ſciendum eſt, ſi recentes fuerint ſuppreſsiones, & morbus nō plurimùm vrſerit, expectandā eſſe menſtruorū fluxionē antequam manus adhibeamus, ad ipſam prouocandā. Nō etenim ęquè tutum eſt menſtruo ſuppreſſo purgare, vomere, aut ſudare, ſicut ſanguinē mittere: nā hoc in quouis affectu fieri licèt, illa verò opera nō, niſi in vrgēte, aut præmiſſa ſanguinis detractione, præſertim ex talo. Cæterū ſi ſuppreſsio fuerit diuturna, vel affectio grauis, cūctandū non eſt, quin mittēdus ſanguis protinus ſit, ſi id affectio poſtulauerit: verū ſi alia auxilia popoſcerit, ea cōfeſtim adhibebis (leui facta mēſtruorū prouidētia) pro morbi vſu & indigētia, citra vlteriorē menſtruorū conſiderationē, quę prædicta auxilia remorari poſsit. At dū menſes morā trahunt, & morbus ſuccreſcit ex alia cauſa à ſanguine mēſtruo diuerſa: cenſeo quidē curationē auſpicandā eſſe ab eo auxilio, quod cauſam & morbū expoſcere cōpertū ſit, citra reſpectū ad venas

tali,

A tali,licèt vtrũq; respicere satiùs,meo & multorũ iudicio,foret. Qua in re considerãdũ est,an morbus sit ex ijs,qui plurimũ vrgent,velut pleuritis,angina, vel id gen⁹, quo tẽpore ab ipso solũ(nisi ex mensiũ suppressione morbus oriatur,nã tunc ex talo scissiones vtiliores existunt)indicationẽ sumere ad auxiliorũ adhibitionẽ oportet:vel an eorũ sit,qui inducias præbent expectandi,quod si ita accidat, nõnihil mẽstruis tribuẽdum consulo,facta primitus ex talo sanguinis detractione, frictionib⁹, lauacris,ac surarũ ligaturis,& cucurbitis: pòst verò morbo ipsi prouidendũ est, vt vsus postulauerit.

Quòdsi mensiũ profusio iamiã immineat,& eo tẽpore morbus suboriatur, sicut de remorantibus diximus subaudiendum est,quatenus ad sanguinis detractionẽ attinet:quatenus verò ad purgationẽ,& alia artis præsidia,quę alicuius momẽti sunt, minimè. Quippe differre ea oportet,donec mẽses profluãt,aut cõsuetũ tempus mẽstruationis præterierit,& alijs præsidijs tentatũ sit,eos mouere,aut minuere sanguine leuiter ex talo misso:quòdsi ad morbũ auferendũ non prosit, proderit tamen,vt B purgare,sudarèue laborantes(quod morbus expostulat)tutiùs possis.

Cęterũ si exmẽsib⁹ debitũ tẽpus anteuertẽtibus morb⁹ accidat,credẽdũ quidẽ est ex causa,quę materiã mẽstruorũ ad citatiorẽ excretionẽ irritauit, morbum quoq; ipsũ principiũ traxisse.In qua sanè re,siue plenitudo,siue cacochimia sit in morborũ principijs,sanguis mittẽdus est ex talo:ac si multũ vrgere affectionẽ cõperiamus,ex brachio,præsertim si totius corporis plenitudo malo & mensibus principiũ præstiterit.Verùm si in vtero fuerit redundantia, innitendum magis est sanguinis missionibus ex talo,donec vteri plenitudinẽ depositam esse constet, nec verendũ est, nimis vrgente ad huc ardentissima febre,ex talo sanguinem mittere,licet affectione inter inguina,& alas existentẽ ex brachio ex poscere id videatur. Nan sciso talo eodem malo paulò minus subuenim⁹, & precauem⁹ humorũ ad capud ascẽsionem,quod frequẽtissimè in his febribus accidere cõspicimus.At si cacochimia vtrunq; vitiũ præstiterit,coniectandũ est,an mẽstrua purgatio consuetam quantitatẽ adæquet, quo C tempore sanguinis missione vlteriori opus non est,sin aliter,sanguine ex talo misso defectum naturæ adimplebis. Quo facto, verendum non est, adhuc instillantibus (diminute tamen) mensibus,ijs pharmacis vti ad purgationem, quæ humores naturam lacessentes ad citatam menstruationem, & morbo materiam præstantes auferant.Atq; hæc de prima parte dixisse sit satis.

At si tempore ad menstruam puargationem statuto menses fluxerint, & cum aliquo ex morbi temporibus coierint (quod grauiùs, & difficiliùs est) considerandum primò, principium ne sit, & qualis affectus natura & conditio existat. In qua sanè re (dum vsu venit) consuetum apud plerosque medicos reperio, apparentibus mensibus (etiam si à principio morbi id accidat) mox à sanguinis detractione subsistere, quantumuis necessaria sit, & morbus vrgentissimus: differentes quidem perduos, aut tres dies, ac existimantes hac existente, non esse opus alia vacuatione, donec natura à menstruis subsistat, val parum antè. Quos mille modis deceptos fuisse, & morbos subinde immedicabiliter creuisse non semel comperimus. Ob id quidem vrgente affectu, si non copiosè fluant, si euidenter non conferant, etiam si debito tempore proueniant, mihi non est dubium, quin expe-

expectato primo naturæ impetu, quem in vacuationibus (adhuc præter naturam factis) expectare iubet Hipp. opus sit, transactis ad minus duodecim horis sanguinem vlterius mittere. Verum id quidem ex talo, tantum inquam, quantum sat sit ad cōplendam naturalem & consuetam illius fœminæ menstrualem quātitatem. Quippe in leuioribus affectionibus, & quæ non plurimùm vrgent, menstruationi prouidendum est semper, sanguine nimirum misso ex ea vena, quæ ipsum ab vtero extrà, & ad vterum euocet: alioqui periculum est, ne menstruo non probé purgato, affectio, quæ suaſponte leuis est, grauior subinde fiat. Ob id quidem ad vterum sanguinem in leuioribus affectibus euocabis lauacris, ligaturis, & frictionibus: nā satis est prædictis affectionibus, quæ sanguinis detractioni cessuræ sunt, ipsum per commodam regionem vtcunq; educere potiùs, quàm menstruis (quæ iam iam fluere cœperunt, quorum in vtero non leuis copia existit) ad superna euocatis, aut ob contrariam reuocationem, maioris vel alterius mali causam existere, sanguine ex brachio misso. Verùm si purgationem leuis hæc affectio postulauerit, ipsam quidem remorari opus erit, ne motu illo ad contraria facto, aliundèue turbato, aut euocato vteri sanguine, quæ diximus mala, & longè grauiora succrescāt. Quamobrem clysteribus, aut suppositorijs; quę partes vtero vicinas irritent, rem omnem potiùs agere oportebit. Cęterùm si affectio ex grandioribus fuerit, & ijs, quæ maximum ac breue periculum minantur, mihi non est dubium, quin aliquando (veluti in angina, phrenitide, pleuritide graui, & similibus) ex vsu sit ocyssimè ex brachio sanguinem mittere. Ego tamen securitatis gratia, in grauioribus affectionibus, primò ex talo sanguinē mitterē, incipiēte (vt dictū est) affectu, reuulsionis & mēstruationis causa, mox tamē eadē die, præsertim si purgatio mēstrua nō creuerit, vel si diminutè processerit, ex brachio citra cunctationem sanguinem demerem: quippe grauioris & vrgentioris mali conditio dignitate & occasione agendi superat reliquam indicationem: modò ea lege, quam nuper adduximus, id opus fiat. Quam sanè curandi rationem adseruare oportet in reliquis morbi temporibus, quatenus ad sanguinis detractionem attinet: verùm in purgatione, vomitibus & sudore non ita: nam menstrualis purgatio semper horum auxiliorum indicationes superat, nisi vltra tempus statutum durauerint sanguinolenta quædam vteri purgamenta, quæ non plenitudinem, neq; naturæ actionem, sed vitium & irritamentum facultatis attestantur. Quibus etenim sic existentibus, ego non dubitarem vrgente purgādi occasione, pharmacum porrigere: quin potiùs arbitror, necessarium eo tempore esse, ad vindicandam naturam ab iniurijs humorum mordentium & irritantium ipsam intra venas & vterum: cuius rei ratione credendum est purgamenta illa diu instillare. Cum hoc tamen si aliqua occasione intueri oportet diligenter menstrualem naturæ motum, & abstinere ab omni medico opere, ea potissimùm est, vbi menses in morbis stata periodo profluunt. nisi (vt dictum est) iamiam desinentibus, aut instillantibus purgamentis illis, alioqui tutum non est, imo periculo plenum, & ab omni ratione absonum existit, naturam à consueto & vtili fluxu debito tempore commotoq; vllo vacuationis genere diuertere. Nam qua ratione quæ iudicantur & iudicata sunt Hippo. mouere, aut nouare medicamentis vel aliter irritando omnino interdicit, eàdem profectò menstruam purgationem tueri, iuuare, aut finire oportet. Verùm cùm artis pręcepta vrgente necessitate euertere vtile & necessarium sæpe sit: ob id quidem, quæ hucusq; diximus, diligenti animo rimari oportet & exequi, vbi tempus occasionē præstiterit, ne occasione oscitanter aut negligenter prætermissa, in turpius erratum medicus & laborantes decidant.

Quòd si

A Quòd si menses incipiente morbo, procedentéue immineant, coniectandum eo tempore est, an affectus, qui viget, ex ijs sit, qui ex vtero prodeunt: an ex alijs, qui vel toti corpori communes sunt, vel alicui ex præcipuis mēbris peculiares existūt. Nam si primum, mihi non est dubium, quin longe vtilius sit citra vllam moram, ex talo sanguinē mittere, quàm ex brachijs: quippe coniectabile est ex vteri plenitudine, quæ exitum iamiam minatur, morbum originem traxisse: obidq; certum erit tutiores & vtiliores esse ex talo sanguinis detractiones, quæ per commodiorem regionem euocēt, & euacuent vteri redundantiam, & mali simul causam elidant. Verùm si ex corpore vniuerso, vel ab aliquo ex præcipuis membris morbus oriatur, properandum ocyssimê est ad sanguinis detractionem ex brachijs, ea nimirum vena scissa, quæ toti corpori, vel membro primò affecto communior existat. Studendum igitur est copiam demere ante quidem, quàm menses profluant, ne posteà cogamur, necessarium auxilium differre menstruis incipientibus, vel ex distantiori parte, quàm affectus postulet id efficere, minori laborantis commodo, ac fortasse morbo facto grauiori. Verùm in alijs auxilijs, purgatione nimirum, vomitu, aut su-
B dore, non ita: quippe instante menstruo verendum est aliquid horum tētare, ne vel distrahatur, vel ab antiquo & necessarissimo munere præpediatur natura: quo nihil ipsi grauiùs esse solet. Nam sæpe motus ille (vel motui paratus sanguis) præter modum detētus, aut aliò euocatus in aliquod membrum princeps inopinatò irruit, vel ibidem detentus putrescit, & causam malo præexistenti adauget, aut aliud grauius denuò progignit. Quamobrem differre oportet huiusmodi vacuationes, donec menstruatio prætereat, nisi in ijs fœminis, quibus procrastinari frequenter menses contingit: in quibus vrgente necessitate purgare saltem oportet. (licet vomere propter vehementiam motus ad superiora, vel sudare, præsertim sudoribus arte excitatis, eo tempore tutum non sit) completo menstruationis tempore, quia id permittere videtur consueta procrastinatio. Cucurbitis verò semper locus cōceditur. præsertim vniuersali vacuatione præmissa, ac à femoribus & suris facto operis principio. Verùm si debitum & statutū menstruationis tempus menses prætergrediantur, animo eo tempore expendēdū est, an id, fœmina quę laborat, de more habeat, vel diu suppressos habuerit, & vltimò, an ex noua suppressione morbus principiū,
C aut incrementum, exacerbationemue nanciscatur. In qua sanè re pensitandum quoque est, menses (sicut reliquas vacuationes) vna ex quatuor causis, pluribus, aut simul omnibus posse re detineri, nimirū, ex materia, facultate, instrumēto, & causa sinequa non. Nūc verò sat est nosse, materiam posse esse crassiorem, vel copiosiorē, vt id malum efficiat: facultatem deiectam: instrumētum impeditum, & vltimò sensum partis iusto hebetiorem. Vtcunq; tamen proueniat, si sanguis propter affectus indigentiam mittendus est, & fœmina id procrastinationis vitium de more habeat, cunctandum non est, sanguinem ex ea parte mittendum fore, cuius scissionem è directo affectioni & affectæ parti prodesse magis comperiamus, nulla, vel leui de menstruo facta consideratione. Idem quoq; agendum arbitror, vbi diu fœmina menses suppressos habuerit: quippe eo tēpore citiùs & copiosiùs sanguinem mittere oportebit ex prædictis venis citra vllum venarum tali respectū. Quod equidem in alijs auxilijs, sudore nimirum, & purgatione ita exequendū fore non censeo: nam prouocare priùs menses oportebit, nisi morbus ex vrgentioribus fuerit, aut suppressio diuturna. Verùm menstruis in morbo vēturis, cæterū deficientibus, ita vt coniectabile sit, ob defectum morbo causam & fomentū præstari, nulli esse dubiū arbitror,

quin sanguis mittendus ex talo sit, donec vel ipsi menses prorumpant, vel vteri plenitudini satisfactum esse coniiciamus: idq; non solùm in sanguinis detractionibus, verùm & in omnibus alijs auxilijs exequendis obseruandum etiam est. Primò namque in hac curatione hos mêses prouocare, vel expectare, aut supplere sanguine misso, opus erit, posteà, ad alia auxilia confugere: nisi vehementissima, vrgentissimaq; fuerit expurgandi necessitas, quod facies sub conditione, nimirum, cùm mensium remoratio malo causam non præstat, vel auget: quòdsi aliquando necessitas vrserit, id quidem cautè & prudenter facies, blandis tamen & lenissimis medicamentis, quæ naturæ imminentem motum non euertant, & vtilem affectui moliantur vacuationem. A

At si debitum tempus menses anteuertant, quod plerunq; in morbis contingere scimus, considerandum primò est, quid boni vel mali ea res portendere possit: secundò, à quibus causis proficiscatur: tertiò verò & vltimò, quid agendum vel non agendum sit. Nihil profectò in curãdis fœminarum morbis difficiliùs, grauiùs, molestiùs & periculiosiùs reperies, quâm menses inopinatò morbis quibusque succrescere: præsertim ipsis incipientibus, & antequam medicus auxiliares manus omnino præstiterit: nam reliquis temporibus, vbi agendum nihil est, leue quidem & tolerabile existit damnum: huius profectò mali meminerat Hipp. lib. 2. popu. par. 3. tex. 5. dicens de his qui febricitant & menstrua ipsis succrescunt. Quibus in febribus anxiosis horridis rubescũt facies, laboriosè degunt. Dolores oculorum capitis grauitates, paraplexie, & muliebria si apparuerint, maximè autẽ quib⁹ primũ, sed virginibus & mulieribus quibus ex multo tẽpore, sed & quibus, non quo consuetũ est tempore aut oportet aparent, deinde pallidę fiũt: qua sentẽtia visus est comprehendisse maiorẽ huius rei quę ad mẽstruorũ implexũ pertinet partem. Difficultatis quidem & molestiæ causa multis proculdubio fit rationibus: prima, quòd auxilia alioqui proficua & necessaria menses fluentes renuant, vel remorẽtur saltem, adeò vt morbus tantùm crescat, quòd deinceps beneficium suscipere aliquod vtiliter nõ possit. Præterquam quòd cùm menstruorum anticipatio ex genere sit symptomaticæ vacuationis, dubium non est, quin maximum arguat periculum, maius quidẽ in morborum principijs, quâm in quouis alio, ob adductas à me rationes. Cui accedit vacuationes nullas in principijs morborum vtiles vsquam natura mouere posse. Verùm cum hoc contingit aliquando vtilem esse huiusmodi menstruorum anticipationem, nimirum, cùm in morbi statu prorumpit copiosè & cum tolerantia. Quod (licêt tempus anteuertat) iuuat profectò magis commoditate temporis morbi & copia, quàm irritamento obsit: velut etiam de declinatione subaudiendum est: dummodò non cohæreat cum alia naturæ vacuatione. Quippe eo tempore grauius malum portendit: arguit enim naturam maximê irritatam, & ob distractionem nullam vacuationem perfecturam. Causas verò habet menstruorum anticipatio, iudicio nostro, numero quatuor: nimirum, materiam plus iusto copiosam, acrem, mordacẽ, tenuiorem, aut omnino à natura alienam: facultatem, expultricem quidem irritatã, aut retentricem nimis deiectam: instrumentum præter naturæ modum laxum, apertum, aut diruptum: ac vltimò fit propter causam sine qua non, exquisitiorẽ videlicet, & acutum sensum, qui à rebus etiam secundũ naturã existẽtibus exacerbatur. Atque hęc de causis dixisse sit satis, vt quisq; intelligat præsagij rationem iuxta causæ naturã, & curãdi etiã methodũ. Quippe aliquãdo opus est minuere quæ abũdãt, nonnunquã quæ virtutẽ exacerbant retundere, aut sensum stupe facere, vel vijs & B C

meatibus

A meatibus patulis prouidere. Verùm menstruis (vtcunque sit) debitum tempus anteuertentibus, morbo incipiente, magnam fas est diligentiam adhibere in sanguine pro ratione morbi vlteriùs mittendo: præsertim si anticipationem ex copia proficisci comperiamus: quo casu nullo interposito tempore, ex talo primò quantum sat sit ad impetum naturæ iuuandum sanguinem mittemus. Quòd si necessitas vlteriùs pergat, & vteri plenitudo deposita sit: audacter ex brachio, vel ea parte, quam affectus postulauerit, sanguinem mittere licebit: Si quidem symptomaticę vacuationes id permittere videtur, quinimo exposcere sæpissimè. Quapropter in anticipatione mensium differre non licet vlteriorem sanguinis detractionem, si affectionem postulare comperiamus, sicut in alijs menstruorum cum morbo implexibus, sed protinus ipsum mittere, si ex vteri plenitudine prodeat, ex talo, non semel sed bis & pluries: sin aliter, semel ex talo quantum sat fuerit & affectus postulauerit, nimirum quòd sufficiat consuetę purgationis quantitati respondere, idq; maximè si affectio ex his sit quę caput irruere assolet, vt in ardentissimis febribus conspicimus deinceps verò ex brachio. Secus quidem res se habet in reliquis vacuationum generibus, in quibus
B plus temporis expectare oportet, ac differre, donec natura vel quieuerit, vel saltem remissiùs egerit. Quo tempore apparentibus tantùm stilla sanguinis, aut vteri sanguinolentis purgamentis, vrgente affectu, pharmaco purgare tutum ac sæpe necessarium existit: præsertim si procedente iam morbo, ac eunte ad iudicationem, anticipatio fiat. Quibus proculdubio temporibus coniectandum erit vitiosos humores, acres, & mordaces id efficere: ob idq; properandum est ad purgationem, ne eorum vitium intus perperàm cohibitum in grauius malum cōmigret. Verùm si in morborum principijs ex humorum corruptela potiùs, quàm copia menstruum anteuerterit statutum tempus, magis ob id innitendum est sanguinis detractionibus, quam purgationi, licèt partiùs quàm in primo casu: quod in statu & declinatione fieri minimè licet, sed vberiùs purgandū, quia ea tēpora ex artis ratione purgationi potiùs, quā sanguinis detractioni idonea sunt: nisi etiā eisdē tēporibus sanguinē abundare cognitū sit, quod vtile foret à principio affectus impedire: nā periculo plenū est sanguinē in statu, aut prope ipsum abūdare. Quòd si ob medici, aut laborātis negligentiā factū non sit, & menses ea causa in statu instillauerint, sanguis quidem eo tēpore
C mittendus est, cautiùs tamen quā in principio: sicut in principio cautius purgandū, quā in declinatione, idq; si necessitas vrgeat, mensibus adhuc ex toto nō finitis. Itaque debitū tempus menstruis anteuertentibus in morborum principijs, mittendus sanguis ocyssimè ex talo est, & si necessitas vrget, ex brachio ipsis nondum finitis: præsertim si ex totiùs plenitudine anticipatio fiat: sin aliter, id fieri quoque potest, sed partiùs: purgandū tamen si id plurimum affectionē exposcere cōspiciamus, ipsis tamē iamiā desinentibus, idq; maxima cū affectus vrgentia, ac pronuntiato priùs damno ab assumpto pharmaco, & maximo periculo ex dilatione. In alijs verò vacuationibus, vt superiùs dictū est, fieri potest. At si in statu, aut declinatione anticipatio accidat, & morbus præstiterit expectādi inducias, differre purgationē tutius est: sin aliter, iam desinente menstruo, & nusquā aliter: licèt his temporibus audaciùs purgare liceat facta collatione ad principium, vt nuper diximus: præsertim vitiosis humoribus causam anticipationi præstantibus. Hæc autem optime lector animo frequenter euolues, vt ex mentis exercitatione & artis principijs peritiam assequaris, qua in rebus grauioribus & difficillimis, quales huiuscemodi sunt, rectum ad agendum possis proferre iudicium ac decretum.

 A

De duris, & de cancrosis mammarum tumoribus.

Cap. 17.

D menstruam quoq; purgationem, & ad eius proculdubio vitia pertinere existimamus eos tumores præter naturam, quos fœminarũ mãmis adnascentes vulgari nomine, zaratanes, nuncupari conspicimus: malũ quidẽ maiori ex parte fœminis familiare, graue, difficile & maioris ac periculosioris præludium. De cuius sanè natura & essentia non satis conuenit inter autores: quamobrẽ hac in parte eius conditionem & differentias explicabo docens causas, signa, & veram præcauendi & curandi methodum, si priùs docuero, quales in mammis experimento & obseruatione comperiamus tumorum differentias, prædicto tumorum generi persimiles adnasci. B

Quia mãmæ laxae cũ sint, plures et grãdes venas habent, ideoq; receptioni promptissimae existunt.

Frequentissimè quidem in fœminarum mammis (in ijs præsertim, quæ viro orbatæ sunt, aut parere ante debitum tempus desierunt, vel steriles existunt: sicut in virginibus, quæ iam grandiores sunt & viro maturæ) duros conspicimus succrescere tumores mille accidentibus præditos: quos quidem ob id rude vulgus existimat cancros esse, aut eosdem semper minari. Verùm vt rem à primis principijs aggrediamur, expendat diligens lector experimento quotidiano esse confirmatum, sex tumorum durorum sortes cancrum simulãtes aut minantes, fœminarum mammis succrescere posse: has quidem præter communes tumorum differentias. Prima porrò ex crasso fit & caliginoso flatu mammam vniuersam distendente ducenteq; eam in turgorem. Altera dum mammarum glandulæ humore aliquo fluente, aut sensim & paulatim ibidem concreto & infarcto tument, dolent aut citra dolorem turgẽt. Alia vero dum ex pituita vel quouis alio crasso humore à capite fluente, vel aliunde in mammas transmisso, aliquid imbibitur citra collectionem in ipsis factam, cuius ratione duræ apparent mammæ, dolentes quidem, si bilis flauæ, vel adusti alicuius humoris aliquid accesserit, indolẽtes verò, si citra ipsos fluat. Quo proculdubio malo affecta mamma in maiorem molem augetur citra tumorem aliquem parti alicui eius peculiarem. Quod ob id fieri scimus, quia humor imbibitus potiùs existit, quam alicubi collectus: res sanè ad tumorum præternaturam confectionem apprimè necessaria. Quarta quidem duritiei species fit, cùm scrophula mammis adnascitur: quod frequentissimum est: vel glandula ipsa in scirrhum conuersa, duritiem in mammis repræsentat non leuem. Quinta sanè fit, dum ex causis huic rei proficuis scirrhosus tumor in mamma paulatim congeritur. Sexta porrò & vltima, cùm scirrhosus tumor, vel quiuis alius ex prædictis in cancrum migrare nititur, aut iam iam in eum mutatus existit, idq; cum vlcere, aut citra ipsum. Verùm vt quisq; hæc omnia distinguere sciat ac præcauere, & pro vsu & indigentia curare discat: placuit hac in parte cuiusq; seorsum meminisse, & signa, causas ac medẽdi rationem docere, ne nobis vsquam accidat, quod multis euenisse scimus, nimirum, ex negligentia propter mali ignorationẽ, aut ex nimia diligentia propter rusticum futuri mali timorẽ, in grauiora pericula fœminas deferre, curatione potius, quàm sua spõte vi morbi excitata. C

Fœmi-

A Fœminis quidem ijs, quibus & menses & semen ex suppresione, aut improspera purgatione corrumpuntur, & in vtero & vicinis partibus existentes, ibique corrupti & vtcunque vitiati, à se crassos halitus fundunt: succrescit facilè ob sympathiam his partibus propriam, vt commoto ex aliqua euidenti vel abdita causa flatu, illucque delato, cor dolitet, & mammę (sinistra præsertim) turgeant, ac in tumorem eleuentur dolore non leui, simul cum brachij & totius lateris consensu & cruciatibus. Quam sanè tumidam dolorosamque mãmarum affectionem multi dolore & tumore decepti iudicant tumorem esse cancrosum, vel cancrum minantem. *De flatuoso mãmarũ tumore.*

Verùm si quis rẽ hãc diligẽtiùs pẽsitet, comperiet causas habere prędictã affectionẽ cognitu quidẽ faciles, præcautione verò difficillimas & sua natura graues. Prima sanè omniũ est obstructio, quæ vel mẽsiũ purgationẽ cohibet, minuit aut remoratur, vel vteri necessaria ac vtilia purgamenta supprimit. Secunda quidem excretionis priuatio esse cẽsetur, siue in cõsueta fuerit, siue cõsueta. Ex quib⁹ iam tertia prodit, nimirũ, excrementorũ aut humorũ, quos nuper diximus, corruptio: ex quibus B vel adaucta fuliginũ copia, vel plus iusto cohibita aliquid ad reliquas corporis partes trãsmitti necessum est: ad eas præsertim, quib⁹ maiori consortio cohæret & gaudet vterus ipse. Quò fit, vt succrescat quarta & vltima causa, ac immediatior, videlicet, ob flatum in mammis receptum tensio, quæ tumoris naturam æmulatur. Verùm quia huic parti propriè sunt partes quædam, quæ dolere possunt, & rursus halitus maiori ex parte vitiosus, corruptus, acris & mordax existit, fit subinde facilè, vt dolorem haud mediocrem edant: quinimo doloribus cancrorum persimilem, grauem quidem & acutum, ob halitus illuc ascendentis naturam & conditionem: extensum etiam & pluribus partibus communem ob colligantiam & consortium mammarum cum brachijs, scapulis, costis, & his proximis partibus. Quibus sanè & causas & causarum differentiam haud difficulter distingues, vt huic malo prouidẽs præcauere facilè posis, quominus ad maiora & grauiora fiat commeatus: quippe non difficulter in affectione hac ascendente aliquo ex residuis humoribus vel excrementis, scirrhosa, & postmodùm cancrosa efficitur durities: quod frequenter accidisse comperimus. *Causæ.*

C Reperiet diligens medicus, si rem hanc attento animo considerauerit, affectum hunc mammarum flatuosum esse tumorem, quem (licèt mammæ cauitatem insignem non habeãt) in eisdem fieri facillimum est ob spongiosam, raram, & laxam naturam, quàm sortiuntur: quò fit vt non difficulter recipiant flatum, & aliquo temporis spatio pertinaciter contineant. Quem sanè tumorem nosces, & ab alijs eiusdẽ partis tumoribus distingues, quia in eo, si quis mammam manibus comprimat, reperiet vniuersam esse in tumorem elatam, tensam, dolentẽ, & nõ vnicam eius partem, neque quid peculiare in ipsa tumidum aut dolens existens sed rigida tota est Glandulas etiam eius citra dolorem continget attrectabitque: quòd si quando dolitent, potiùs ex tensione, quàm ex duritie fieri comperiet. Sed distingues eam affectionem à reliquis duris, quia in ea, vera durities non reperitur, sed tensio & turgor, res quidem longè diuersa à duritie. Præterea id cognosces, quòd in reliquis mãmarum tumoribus semper aliquid durum remanet, dolorosum vel dolore carens, diuque perseuerans: at in turgentia seu inflatione per interualla quod tensum est re- *Signa.*

peries, idque vel menstruationis tempore, vel per lunares circuitus, aut ex aliqua occasione vel citra ipsam. Fœmina item mœsta est, aut animo deficit, vel vteri aut hypocondriorum ac cordis dolore premitur. Sed quod frequentius ipsis accidit, saltus quidem cordis est & palpitatio: denique dum aliquid eorũ, quæ in vtero præter naturam retentum computrescit, mouetur, magis ac magis prędicta affectio exacerbatur. Quibus sanè occasionibus cessantibus vel sponte vel præsidio quouis mox subsident mammæ & dolore leuantur, & accidentia omnia, quæ mãmarum tumorem comitabantur, cessare videntur. Habet etiam id peculiare hoc tumorũ genus, vt difficilis sit iudicij, quod plerunq; vel alijs tumoribus adiungatur, vel durante affectu mox alter succrescat.

Curandi ratio.

Magni quidem est momenti in hoc malo prouidẽtia: quippe ipso præpedito, aut extirpato maiora proculdubio præcauemus: ob id, qui veram desiderat nosse curandi rationem, legat cap. de viduarum & virginum melancholia lib. 2. huius operis, antè quidem, quàm curatrices adhibeat manus. Interim tamen sciat primum curandi principium pendere ex ea vacuatione, quæ sanguinem in vtero abundantem minuat, scissa vena, quæ vtero correspondeat, qualis est, quæ in malleolis reperitur, ea porró quantitate, quæ plenitudini, habitui, ac menstruorum priuationi æqualis existat. Quo sanè præsidio triplex præstamus beneficium: sanguinem nimirum, ne putrescat, vacuatione facta efficimus: menses euocamus, & vltimò eorum adminus defectum supplemus: prætereá prouidemus, ne affectus ex flatuoso in scirrhosum, aut verum cancrum commigret. Quã etiam sanguinis detractionem tutiùs & commodiùs per interualla facies, saltem quarto quoq; mense, menstruationis tempore. Interim tamen alijs præsidijs menses euocare opus erit, ijs quidem, quæ (vt dictum est proprio cap.) id efficere nata sint, vel exhibito chalybe præparato, crurum lauacris, insessionibus in calida aqua, vel pedibus ibidem diu immorantibus, ligaturis, cucurbitulis, & modico exercitio. Verùm quia vires non permittunt rem omnem sanguinis missionibus iusto frequentioribus fieri, & quia coniectabile etiã est, corpus vniuersum, mæsereon, vteri venas, iecoris aut splenis scatere crudis, melancholicisuè, aut vtcunque aliter vitiatis excrementis, ex vsu erit his medicamentis per vices & interualla corpus purgare, quæ diximus. cap. nuper citato. Huius sanè censu sunt confectió hamec sine scammoneo & colocintide, agaricus, folia senè infusa, decocta, vel pruna damascena saccharo & prædicta decoctione condita: valet & syrupus ex prædictis folijs confectus cum passulis & succo borraginis, addita pro libra decoctionis. ℥.j. lapidis lazuli linteo molli ligata & per diem integrum macerata & expressa, cuius. ℥. iiij. porrigere poteris. Præterea, facta purgatione, cordi prouidendum est ijs, quæ flatum discutiant, qualia abundè reperies. cap. de cordis affectionibus. Deinceps tamen mammis apponere oportet linteolum crudum aqua vitæ sæpius madefactum & vmbroso loco exiccatum, vel eudem saponis spuma imbutum, aut oleo liliorum, de sambuco, vel ex semine, aut radice angelicæ confecto. Præstat & confectum ceratum ex eisdem cum modica cera, balsamo, vel oleo abietis, ac pulueribus plumbi vsti & non loti, anisi, aut seminis rutæ. Cui etiam vsui non parum proderunt pleraque ex ijs, quæ inferiùs hoc cap. sum dicturus, præsertim ea, quæ discussoriam & anodynam obtinuerint efficaciam, velut est oleum de napha solum vel cum modica cera, vel aliud ex nuper dictis. In qua sanè curatione eam

A eam victus rationem instituеs, quæ & parca sit, & optimi nutrimenti: cũ potus parsimonia, ne vel crudum ex alimento quid supersit, & obstructionibus obsit, vel malum in aliud degeneret, nimirum, in ventris, aut vteri inflationem.

De mammis duris & turgẽtibus humore.

Solet non rarò in fœminis (quibus aut menstrua deficiunt, aut improsperè profluunt) caput fluxionibus doloribusq; grauissimis tentari: quibus sanè occasionib⁹ aliquid eius, quod influit in mammas, vel ex vtero illuc cõmigrat, ipsas in tumorẽ eleuat vniuersas cum dolore vel citra ipsum. Quæ porrò affectio non leuibus, aut vtcunq; adhibitis præsidijs subsidebit mitescetq;: quin potiùs minari grauius aliquod malum videtur, præsertim cũ in ea affectione tota mãma intumescat, velut in præcedenti dictum est: cæterũ dissident, quòd in illa flatuosa substãtia, in hac verò humor magnitudinem & turgentiã efficit. Quamobrem etiamsi causæ ratione differant, morbum tamen in magnitudine vtraq; constituit.

Causæ.

Causas habet hæc tumorum species non contemnendas: vnam quidẽ menstruo B rum suppressionem, cuius ratione facto recursu ad mãmas, easdem præ copia in tumorem eleuat, doloremq; subinde concitat, dum nimis tenduntur, aut dũ id, quod influit, acrius, mordaciusq; extiterit. Quod etiam secundò contigisse cernimus confluente à capite tenui pituita flatibus admixta, præsertim si dolor simul accesserit. Ex quibus causis scimus fœminas non rarò graui dolore premi, idq; non in mãmis solùm, sed in humeris etiam, brachijs, ac sub alis, ita vt plures existimarint, cancri esse principium: nec omnino sanè falluntur, præsertim si quis eam affectionem negligenter tractet: nam sæpe eius, quod influit, aliquid in duritiem ita grauem commigrat, vt difficile non sit credere, in cancrum quoq; posse degenerare: & ob id curandum est eam affectionem rectè distinguere, præcauere & curare, ne quid præter institutũ nobis inopinatò accidat.

Signa.

Cognosces autem hanc affectionem, distinguesq; à cæteris sibi similibus, quod in hac tota mamma intumescat, doleatq; etiam æqualiter tota: item quod nulla sit in ea pars, quæ magis quàm altera indurueritt: licet cùm morbus diu durat, id quoq; C reperiatur. Prætereà id cognosces, quòd per interualla ac certis quibusdam temporibus tumores doloresque exacerbari magis contingat: quod sane ad pensum fluxionum vel prope tempus menstruationis euidẽtius fiet, ac subsidebit protinus vel cessante fluxu vel mensibus prætereuntibus, & eò quidem citiùs, quò magis sanguine menstruo purgata fuerit mulier, licet nonihil in mammis semper dolorosum supersit, quod in inflatione non accidit quia penitus quod flatuosum est resoluitur.

Curandi ratio.

In hac quidẽ affectione ei causæ prouidebis primò, quã cognoueris malo principium præstare. Sic etenim capite affecto, & instillante in mãmas, primitus exiccantem victus modum instituеs ex passulis nimirum amygdalis tostis, amylo, melle rosaceo ante omnem victum assumpto: in gestis postmodum auium assatis carnibus cum potu ex aqua anisi, vel radicis chinæ, aut spartæ parellæ. Quo quidem facto ad medicinalia te conferes præsidia purgato priùs corpore: caput etiam pilulis parua & frequenti purgatione euacuabis. Quem sanè vsum præstant pilulæ sine quibus, aureæ, arabicæ, ex hiera, ex agarico, ex hiera & agarico simul: ac si ventrem affectioni consentire comperias, ex mastichinis quantum sat sit porriges, vel

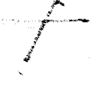

vel ex mechoacano, indica nimirum radice. Exhibebis quoque noctu coriandrum A præparatum vel anisum tostum, aut puluerem spartæ parellæ cum ouis sorbilibus, aut pilulas ex agarico & spartę parellæ decocto confectas. Verùm si hæc (præsertim adhibitis crurum frictionibus, lauacris & imperato modico exercitio) prodesse nó videantur, confugiendum proculdubio est ad sudandi munera, quæ in hac affectio ne magni esse momenti creditur. Quod præsidium parabis decocto spartæ, aut radi cis chinæ, vel serapium ex prædictis conficies, quod sanè non minoris momenti esse scio. Cæterùm si ne hæc quidem sufficere constet, fontanellam altero brachiorum aperire proficuum & summopere necessarium existet. His quidem factis mammas ijs medicamentis tractabis, quæ resoluendi & modicê laxandi vires habent, quale creditur esse vnguentum, ceratum vel cerotum ex oleo amygdalarum dulcium, de semine lini, liliorum, axũgia gallinæ & anseris cũ modico diaquilone, loco ceræ: facto vnguento vel ceroto prout magis placuerit. Prodest & emplastrum filij Zachariæ cum diaquilone, & pulueribus ireos. Itẽ si mãma nimio dolore, aut calore crucietur, ex vsu est vnguentum rosaceum cum modico plumbi vsti & cera alba: aut idẽ vnguentum sæpiùs in mortario plumbeo agitatum, vel oleum omphancinum cum B pinguedine gallinæ, & oleo amygdalarum dulcium: quæ etiam in eodem mortario sæpiùs agitentur, & proderũt magis, si ex eisdemceratũ cũ modico diaquilone, vel cera confeceris. Cui etiam affectioni consimilem curationem adhibebis, si ex suppressis aut improsperè fluentibus mensibus mammas indurari comperias: præterquàm quod vniuersalis prouidentia, non quidem in purgatione, sed in mensiũ prouocatione, & sanguinis missione ex talo præmittenda est: cui quidem curationi innitendum erit ante particularem auxiliorum administrationem.

De duris mãmarũ glandulis ac de earũ scrophulis.

Inter eas mammarum affectiones, quæ cancrum simulant, aut minantur, vna profectò est glandularum, quæ in mammis secundum naturam existunt, durities, aut noua glandulosi tumoris generatio siue dolens, siue dolore carens existat. Solet quidem nõ raró (quemadmodum amydalis, & columellæ in ore euenire conspicimus) in mammis quoque fluxio eius conditionis delabi, quæ sola citra inflammationẽ, durum tumorem concitare nata est. Quem sanê affectum, si dolorem sibi comitem habeat, non pauci inter medicos tumorem esse cancrum minantem iudicant: C verùm, vt mea mens est, longê ab eius natura dissedet. Quod equidem constabit, si quis consideret, hanc affectionem dupliciter posse mammis succrescere: vno quidẽ glandula ipsa grãdiori ac duriori facta: altero vero, dũ in mamma glandulosus quidam tumor progignitur, qui ei generi tumorum incumbit, quod scrophulas obtinere scimus: quem sanè multis rationibus scrophulam esse arbitramur: & ad scirrhosam naturã Gal. lib. de tumoribus præter naturã, &. 13. metho. reduxit dicens. Scrophulas esse glandulas in scirrhum conuersas. Quorum sanè tumorũ vnumquenque mammis euenire non raró cõspicimus: quippe aliquando glandulas indurari scimus: nonnunquam verò alias ipsis per similes mãmis præter naturam accrescere. Quamobrem considerandum est, glandulas duobus modis indurari, aut (vt rectiùs loquar) apparere induratas: vno quidem affluente humore pituitoso & fluxili, qui in eisdem glandulis turgorem creat sine dolore, vel fluxioni admixto acri & bilioso humore, quo cruciatus non leues immamis & vicinis partibus inferũtur: altero etenim cũ in ipsa mãma, haud secus ac in alijs eius naturæ partibus scrophula gignitur. Inquit enim Celsus. lib. 5. cap. de strumis. Nascuntur maximæ strumæ

A strumæ in ceruice, sed etiam in alis & inguinibus, & in lateribus, in mammis quoque fœminarum se reperisse, chirurgus Mages autor est. Quâm sanê huius viri opinionem verissimam in plerisque fœminis comperimus: in quarum mammis strumosus tumor succrescit ex concreto pure vel sanguine formam glandulæ adipiscente: quam etiam sententiam Tagaultium tueri euidenter constat. Cuius proculdubio naturæ arbitramur esse non paucos ex tumoribus, qui cum dolore fœminarum mámas extorquent, quos subinde medici existimât cancros esse, aut minari, cùm meo & multorum experimento constet, nullam aliam acquirere (nec diuturno adhuc tépore) conditionem, sed eo statu pluribus annis perstare, non sine magna quorundá admiratione.

Causas quidem habent hi glandulosi tumores longê diuersas, sicut & naturam diuersá sortiũ tur (vt dictũ est) per paulatinam congestioné alter: alter verò per defluxum. Quippe glandulas fieri turgentes contingit vel menstruis deficiẽtibus recurrentibusq; ad mammas, vel defluente tenui aliquo humore pituitoso solo, vel seroso sibi admixto. Vt his fœminis accidere conspicimus, quæ câtu vel quouis alio superiorum partium exertitio nimis vtuntur, mensibus quidem fluentibus aut imminentibus fluere. Ex quo iam constabit glandulosis mammarum partibus humorem hunc susceptantibus dolorem & magnitudinem accedere, ita vt glandulas, quas anteà percipere erat difficile, iam vel leuissimo tactu comperiamus duras vel dolentes, aut vtroq; damno affectas. Strumam verò ex purulento & sanguineo humore fieri refert Celsus, quam equidem causam fœminarum mammas hoc malo perdere, maiori ex parte arbitror ob mensium defectum & putredinem: licèt strumas plerunque ex crassis & viscidis humoribus notissimum sit prodire, quod etiam in fœminarum mammis accidere non raro comperimus. *Causæ.*

B

Facilê quidem noscimus hos tumores tactu, cæterum difficulter distinguimus vnum ab altero: nam vterque duritiem obtinet non leuem, dolent ambo, sed magis phygetlon, quàm scropula. Habet tamen hoc peculiare excrescens glandula, quam ad phygetlon non sine ratione reduximus, quôd non semper, sed affluẽte humore, doloribus & cruciatibus exacerbetur, idq; iuxta fluentis humoris naturam & conditionem: subsident quidem, & sedantur dolores quouis præsidio, aut sponte resoluto humore. Præterea glandula facilê hinc inde mouetur, scrophula verò immobilis scirrhi instar existit sine dolore, & maiori duritie prædita, ita vt non immeritò quis scirrhum dixerit. Verùm à scirrho peritus distinguet, quia indurata plerunq; dolet, scirrhus aut scropula minimê, aut per quàm raro. Item glandula detumescit ocyssimè quouis præsidio adhibito, scropula verò non, nisi diu præsidia adhibueris. Tandem licèt glandula indurata brachia quoq; & clauiculam plerunque dolendo attingat, neq; ita molestus dolor est, neq; perstans, vt reliquorũ tumorum, qui cancrum minantur, nisi iam glandula in scirrhum commigret, quod potiùs ex incuria medicorum, quam ex affectionis natura proficisci arbitror. Vltimò tamen scrophula vnum locum obsidet, vnamue duritiem repræsentat: at glâdula plerunque in paruulos secatur tumores, seu extuberantias intra mammas diuagantes, quas vix vna ex parte comprehendere poteris, etiam si bis aut ter mammam attingas, sed semper nouum obsidere locum repræsentant. *Signa.*

C

Huic affectioni curandi ratio existit duplex, altera quidem, quæ duritiem emolliat: altera verò, quæ & cancrum inhibeat, & si quid eius factum est, augmentum *Curandi ratio.*

præcaueat. Hæc autem vna est, & in glãdulis induratis & in scrophulis: nam primò A
expendisse necessum erit ante omne opus, traxerit ne principium durities ex impro
ba viuendi sorte, an ex menstrua purgatione perperam fluente. Quòd si primũ, eã
viuendi legem institues, quæ ex toto sit præcedenti aduersa. Verùm cùm plerunq;
ex crassis, viscidis ac pituitosis humoribus affectio originem sortiatur, victum por
riges extenuantem, siccum & modicè calidum, fugereque præcipies ægrotantem
à crassis, viscidis & coctu difficillimis alimentis, ac solum ipsi concedes arietum, vi-
tulorum, auium mõtanarum ac domesticarum carnes cum passulis & amygdalis to
stis, ficubus, & alijs, quæ prædictis similia existant. Potus sit ex aqua cinnamomi,
anisi, vel (quod magis probo) ex radice chinæ, vel spartæ parellæ decoctus. Cęnam
verò quàm tenuem imperabis ex ouis, aut pyris assis, vel fructu aliquo saccharo cõ
dito. Exercitium sit moderato maius ante cibum & summo mane factum. Verùm
in medicinalibus præceptis hoc primum dignum obseruatione existimo, nimirũ,
frequentiores debere esse purgationes, minutas tamen, & facta priùs per extenuan
tia & inscindentia pharmaca præparatione. Quod sanè probè facies syrupis de visan
tijs, de radicibus, hydromelite, rhodomele & similibus. Postmodum verò eam pur B
gationem instituies, qua crassos humores educas, velut est ea, quæ ex agarico para-
tur, turpeto, cartamo, folijs senę, pilulis ex hiera, masticinis, alephanginis, & alijs,
quæ consimiles habeant vires. Quòd si hæc prodesse non videantur, ad artificiales
sudationes veniendum esse consulit rei difficultas: quas sanè moliri oportet decocto
radicis chinæ aut spartę parellæ: ac probarem maximè in hac re serapium aliquo ex
prædictis decoctis confectum, eo modo, quẽ docuimus. lib. 1. de præsid. indica. His
quidem factis, & vt par est, pro viribus ægrotantis & morbi indigentia repetitis, ad
topica auxilia confugiendum est, qualia mox referam, si priùs dixero, quid agen-
dum sit menstruis deficientibus, vel improbè fluentibus si eos huic malo præstare
principium constet. Quippe in hoc casu initium curationis auspicandum arbitror à
sanguinis detractione: si plenitudo adfuerit non leuis, ex brachiorum basilica, quin
decim nimirum diebus, plus minusue paululum ante menstruationis tempus: sina-
liter, vel si iam menses instauerint, vel nuper præterierint, diminutèq; processerint,
ex talo. Quo facto pro plenitudinis copia ad mensium prouocationem properandũ C
est ijs, quæ proprio cap. diximus. Interim tamen non est ab re bis terue in anno san-
guinem ex brachio è regione mammæ affectæ minuere. Postmodum glandulis ex
acri vel nimis tenui fluxione induratis inunctionem parabis ex oleo rosaceo, pin-
guedine gallinæ, anatis, & butyro ac modica cera alba. Item ex vnguento rosaceo
& cera, ex oleo rosaceo, ex oleo amygdalarum dulcium, sesamino, violarum, & a-
xungia anatis sæpiùs in plumbeo mortario agitatis: vel ex emplastro filij Zachariæ
cum modico plumbi vsti sæpissimè loti. Quibus, cessante iam fluxione, ac si resol-
uendi mens fuerit, dolore omnino remisso, addes olei chamæmali vel liliorum quã-
tum sat sit, vt citra nouam attractionem, aut caloris concitationẽ resoluas id, quod
emollitum vi emollientium pharmacorum iam steterit, diu etenim in his persistes,
aut telam conficies his vnguentis imbutam, quæ fixiùs mammis adhæreat, donec
vel dolorem cessasse, vel duritiẽ mitiorẽ esse cõperias: nouatis ad tẽpus his pręsidijs.

Verùm si duritiem in scrophulam, aut scirrhi effigiem migrasse comperias, præ
missa vniuersali prouidentia, quam diximus, expurgatione pauló efficatioribus fa-
cta vteris: velut fieri solet radice indica mechoacam appellata, & diaturbit à Rasio
scripto lib. 9. ad Almansorem cap. de colica, & alijs id genus. Et rursus facta consi-
deratione eorum excrementorum, quæ ex malo viuendi genere prodeunt, necnon
& ex

A & ex menstruis suppressis, aut improbè fluentibus, ea omnium habita prouidētia, quam superiùs diximus. Quo facto, ad topica peculiariùs veniendum esse consulit rei natura & conditio, quę prædictis cedere nequit, nisi grauiora adhibeas. Quam obrem cognitis mammarum scrophulis duplex erit curandi ratio (nam licèt hoc tumorum genus in cancrum ob humoris sortem non ita facilè degeneret, sed diu in eadem specie perstet, cum hoc tamen haud leuem prærequirit in artifice diligentiam) vna quidem, quæ sensim & paulatim emolliētibus & discussorijs auxilijs paulo efficatioribus tumorem dissipet: altera verò, quæ radicitus manus opera tumorem euellat. Primò hanc emollitionem & discussionem tentabis, donec ex toto durities euanescat: huius ministerij sunt emplastrum nigrum Gale. adscriptum lib. 6. phar. ge. quod recipit olei veteris. ℥. iij. viridi æris. ʒ. iij. picis. ℥. j. ß. ladani. ʒ. vj. lythargirij. ℥. iij. fiat emplastrum. Cui consimile efficies, si addideris diaquil. mi. puluerem radicis ireos, & his iunctis emplastrum confeceris. Valet & diaquilon Mesue. Sed pretiosiùs his omnibus est oleum de bufone, aut vnguentum ex eodem o-
B leo, pice, & plumbo vsto vel lythargirio confectum: item idem oleum cum diaqui. ad cerati formam redactum. Confert & emplastrum melilotum cum modico ãmoniaco, & oleo liliorum, ac puluere radicis ireos. Quod si ad maiorem duritiem affectio perueniat, conficies emplastrum ex radicibus altheæ coctis & extractis per se tam cum modico oleo ex bufone, pinguedine gallinæ & anseris, & puluere plumbi vsti, ac radicis ireos: quod profectò magnæ esse frugis arbitror, præsertim si nigritiem durities contraxerit: sic & alia adhibebis, quæ paulò inferiùs recensebo in scirrhi curatione. Sed nō est minoris momenti apud chimicos medicos, id quod recipit nucum cupresi paria quinque, ficuum paria tria, radicis arundinis. ℥. ß. coquantur in oximelite, post salis cōmunis, cineris spōgiæ, chalcitis ana. ʒ. iij. iuri expresso addantur mixtaque in vnguenti formam redigantur.

Verū si eò scrophulæ duritiē peruenisse videas, quòd præterquā quòd emollitionē, aut suppurationē nō cōsequaris) simul radices in venas & arterias inserere videatur, aut (vt rectiùs loquar) ad maiorē molē sese extēdat, tūc sanè ad manus opera per
C uenire necessum erit: inscissa nimirū māma, priùs scrophula vtrinq; digitis cōpressa, quā tamē acu perforabis, & filo per foramē traiecto, manuq; sinistra cōprehēso, hinc inde leniter à māmarū carne scalpello separabis, ita vt simul totā scrophulā cū pellicula extrahas: cauēs ne pelliculæ quicquā intus supersit, quod tēporis tractu regenerationi scrophularū principiū præstet. Qua facta curatione vlcus per vnionē simplicē curabis, facta nimirū sutura, quæ discissas partes vniat: quē sanè curationis modū nō parū profuisse cōstat. Verū si intus quicquā ex pellicula vel scrophula ipsa remanere cōperiamus, vlcus ve nimis dilaceratū esse, curare oportet ijs, quæ ipsum digerāt, ac superfluū exedāt, velut est vnguētū ęgyptiacū cū pulueribꝰ aluminis & albumine oui superpositis, quæ dolorē leniāt. At dū varias inserere in māmas radices certū sit, aliter quidē ipsā scropulā tractare oportebit, nimirū factis iuxta prædictas radices in circuitu scrophulæ paruis inscisionibꝰ scalpello, vel ignito ferramēto, ac immisso arsenico instar grani tritici minutissimi: hoc quidē in robustis fœminis, in alijs verò sat est Vigonis puluerē immittere, ac desuper vnguētum populeonis apponere aut oxicrati pannum: quod facies donec radices exesas esse cōperias. Quo facto, secedet facilè struma & vlcus (vt par est) suppurātibꝰ donec ad abstergētia deueniēdū sit, curabis. Potest etiā struma curari affixo in medio eius cādēti ferro, vel facta cū scalpello scissura: in quā ex causticis medicamētis aliquid immittere par erit, donec tota estrumę caro exedatur. Causticū huic vsui paratur ex fermēti partibꝰ tribus,

quibus facta massa in furnello desiccabis, cuius instar nuclei pini modicum immittes. Abscindes etiam scrophulam si fili modicum sumpseris, & in aquã arsenici ter quaterue immergas, donec vim caustici sumpsisse comperias, quo sanè filo radicem scrophulæ ligabis, singulisq; diebus comprimes, donec arefacta radice præ tabitudine & alimenti defectu scrophula exarescat, & procidat, aut faciliùs abscindi possit. Quo facto reliquam curationem, vt vlcus expostulauerit, ministrabis, cauens ne iterum malum reuertatur purgationibus & victu moderato, & superposito aliquo ex ijs emplastris, quæ mammam roborent, & si quid adhuc superest, discutiant. A

De mãmarũ scirrho

Sese iam offert illud mammarum vitium, quod cancro finitimum existit, quinimo ipsius præludium esse plerunque solet. Scirrhosa quidem durities, nõ rarò in fœminarum mãmis, ita pertinacis naturæ & malitiæ excrescit, vt vel difficulter emolliatur, vel facilè in cancrum migret. Quamobrem & generationis modum & naturam & causas ac signa ante curationem docere erit opus.

Generatur quippe in mammis scirrhosa durities vno è tribus modis, quãtum ex varijs Gal. locis colligere potui. Primò quidem, ex atri humoris affluxu, id etiam asserente eodem Gal. lib. de tumo. præ. na. per hæc verba. Quatuor enim hi sunt, qui frequenter fiunt affectus propter influxum humorum, erisypelas & œdema, inflãmatioq; & scirrhus. Quam equidem generationis rationem ijs fœminis accidisse cõperimus, quibus obstructo splene, nequeunteq; sanguinem à melancholiæ spurcitia purgare, ipsum per vniuersum corporis ambitum redundare cogit: in quarum mammas haud difficulter illius humoris non parua portio influit, quæ sanè scirrhosam duritiem tractu temporis contrahens, huiusmodi affectum progignit. Proficiscitur secundò eadem affectio ex vbertate melancholici & crassi sanguinis, mẽstruis non fluentibus, sed paulatim illuc non subitò (vt in primo generationis modo dictum est) recurrentibus. Ex quo proculdubio in eisdem venis & carne condensato inæqualis in mãmis durities succrescit, prædicto humore ad mammas velut alimento eũte. Qua etenim ratione fit facilè, vt per diuersas mammarum partes diuersi tumores duritie non leui polleant. Vltimò tamen scirrhosa hæc affectio per paulatinã (vt medici ferunt) congestionem plerunque succrescit, humore nimirum melancholico indies magis ac magis congesto, adhærescenteque, donec in immedicabilem duritiem & magnitudinem succrescat: differt tamen hæc generationis ratio à secunda, quia in hac solùm in mãmarum carne cõcrescit & induratur humor, in illa verò in venis & carne. B C

Causæ.

Verùm quouis ex his tribus modis fiat, fieri etiam tenetur vna è duabus causis, exiccatione videlicet in humore à calore facta, aut concretione ex frigido ingruẽte. Quippe humores, quos semel in aliquo mammarum loco cõtineri contingit, calor ita, resoluta tenui eorum parte, incrassat induratque, vt in scirrhosam hanc duritiem migrare per quam facilè cõspicias. Quod profectò vel ex frigiditate propria vel externa, aut defectu proprij caloris adeò densari contingit & coërceri, vt in grauissimam & immedicabilem densitatem promptè migrasse constet: modò id exprimæua generatione fiat: modò ex alio tumore perperã curato, à refrigerata nimirũ iusto nimis inflammatione, vel vehementer aut ante tẽpus resolutionem perpessa.

Est igi

A Est igitur scirrhosa durities tumor durus doloris expers, quem (licèt variam sortiatur generationis rationem) duplicis tantùm differentię & naturæ existere scimus: quippe alter exquisitus est, dolore carens, alter verò non exquisitus, leuem doloris speciem referens. Exquisitum eum censent autores qui ex melancholico fit sanguine, aut crassa pituita nimisq; condensata. Eum verò, qui sensu leui gaudet, ex alterius humoris miscella fieri constat, aut ex assato sanguine, humoreq; atro, quem bilem atram appellant. Ex quibus constare arbitror causam huic malo materiam præstantem, nullam aliam esse, quam humorem melãcholicum, sanguinemq; crassum, aut nimis crassam pituitam, ni affectio (vt dictum est) illegitima fuerit. Neq; obstet quominus hæc vera sint Gal. lib. 5. simpl. cap. 9. scirrhum fieri ex bile atra dixisse: nam eo loco & sæpe alibi, arbitror per verbum atrambilem subintellexisse melancholiam, quemadmodum facilè colliges ex eiusdem autoris verbis, qui loquens de medicamentis huic affectioni proficuis, illi necessaria esse emollientia auxilia profitetur: quæ sanè morbis ex atra bile ortis conuenire minimè possunt. Sed habet præter has causas generales, omnibusq; communes fœmineum corpus vnam aliam pe-
B culiarem, nimirum, mensium suppressionem & improsperam purgandi fœculentũ sanguinem rationem. Quippe cùm purgatio illa crasso, melancholicoq; sanguini ex purgando idonea sit, si quando supprimi, aut vitiari contingat, vitiatos in corpore superesse humores nulli fore dubium arbitror: quos sanè in graue aliquod malum prorumpere certum est, præsertim circa eam partem, cum qua maiorem habet vterus communionem & colligantiam: quò fit, vt fœminarum mammæ subinde facilè in hæc vitia prolabantur: præterquàm quod receptioni excrementorum ob laxitatem mammarum, substantia prona sit.

Huius affectionis signa haud facilè inuenies, ac licèt inuenias non ob id vtcunq; cancrum minari percipies, aut secus: quod in hac curatione maioris est momẽti. Sed dignosces scirrhosam esse duritiem ex tumore sine dolore duro, ex inæquali corpulentia, ex colore fusco, aut subnigro: sicut, dum ex pituita prodit, ex subalbo colore, & corpulentia æquabiliori, vt ex Gal. constare videtur libro de tumoribus præter naturam, cap. 10. & 14. metho. cap. 9. Nõ exquisitum verò eò dignosces, quòd *Signa*
C dolorem ad tactum præse ferat, alioqui minimum, aut perquàm paruum: qua etiam ratione distinguetur ab imminente cancro, siquidem citra contactum dolet, & à quauis causa excandescit, exacerbaturq; magis, quod scirrho non exquisito conuenire minimè potest. Præterea generationem habet non exquisitus ab exquisito diuersam, nam plerunq; per defluxum fieri constat, aut per intempestiuum discutientium pharmacorum vsum, vel ex aliqua causa externa, quæ dolorem in mãmis excitauit, cuius occasione in eisdem aliquid induruit, vel ex corporis vbertate ibidem confluxit: præter quàm quod ex alijs tumorum præter naturam generibus proficisci solet, velut ex erisypelate, aut phlegmone.

Cùm duplicem hæc affectionis conditio terminum sortiatur, resolutionem, nimirum, emollitione præmissa, vel cancri principium, in quæ duo scirrhosa durities migrare plerunq; solet. Ob id quidem in hac curatione (præsertim in mammis, quæ ob propriam laxitatem plus recipiunt, & faciliùs indurantur) grandi diligentia emollitioni & discussioni innitendum est, ne ad cancrum commigret. Erit igitur in indurata hac affectione curandi via duplex, altera, quæ mollitionẽ efficere studeat: *Curandi ratio.*

altera

A altera vero, quæ extrahere doceat id, quod in mammis durum supersit, ineptũ alioqui emollitioni, aut resolutioni: nam suppurari hæc mala nunquam cõtingit, vt optimê Hipp. docuisse constat lib. 2. de morb. mul. per hæc verba. In mammis tubercula fiunt dura partim maiora, partim minora, hęc autem non fiunt suppurata, sed semper duriora. Quinimo si quis suppurationem tentare audeat, dubiũ non est, affectionem citius in cancrum, aut exulcerationem degeneraturam.

Antê tamen, quàm ad emollitionem venias, curandum proculdubio est, corpus ab excrementis & crassis humoribus immune reddere, vel mensibus euocatis si fortè defecerint, ablatis obstructionibus, corpore purgato, vel sanguine misso, aut ad inferas sedes euocato, iuxta corporis affecti indigẽtiam quippe nonullis prosunt euocatę hemorroides, vel sanguis ab eis missus, alijs sectiones ex talo, vel ex sinistra saluatella. Sed quod vtilius esse arbitror, est terquaterue in ãno corpus à melãcholico succo purgare, quod facies, his medicamentis quæ superiùs diximus melancholiã posse purgare, velut est illud Matioli. appelatũ, elleboris mũ vel aliud quod hac lege cõficies: excipe ellebori nigri. ℈. ij. rhabarbari. ʒ. iij. zingiberis, cinamomi, gariophyllorum nucis muscatę an. ʒ. ſ. mastichis croci, epithimi. an. ℈. ſ. radicis dulcis rasæ. ℥. iiij. macerẽtur in musto aut vino dulci ad cõsumptionem medeitatis, & colaturæ sume cum aqua lupulorum. ℥. iij. Sed in vacuandis his humoribus, qui & difficiles sunt & rarò cõmunibus medicamentis cedunt, arbitror sumopere esse proficuum, per interualla prebere stibij pręparati, modicum, nimirum. g. 4. aut. 5. nam id censeo esse quod in his humoribus consuluerat Hipp. videlicet ea medicamenta esse adhibenda, quorum parũ ingestum plurimum educat, ac licét primò accesu validum, & formidandum videatur medicamentum, vsus tamen, & prudentia facilè monstrabunt proficuũ fore. Verùm si his vti formidaueris, aliud ex elleboro parare poteris quod, vtillissimum fore arbitror, recipit quidem corticum mirobalanorum omnium. ℥. ſ. polipodij. ℥. j. foliorum senę. ʒ. iiij. agrimonię, florum violarum, boraginis & buglossę ana. pu. j. bulliant simul omnia in seri lactis, libr. iiij. ad consumptionẽ medietatis, & infine adde epithymi. ℥. j. ellebori nigri. ʒ. j. misceantur, & colletur ac fiat apozema cuius. ℥. ij. aut. iij. porrigere poteris. Quibus exhibitis aliquod ex cordialibus pharmacis vesperê porrigere poteris quale est, ellectarium tria santhalorũ de gẽmis, confectio alchermes & alia eius naturæ. Quòd si mitioribus purgantibus vti velis ea reperies facilè li. 2. ca. de virgi. & vidu. melancholia. Huic etiã corpori eam victus rationẽ instítues, quę crassis humoribus extenuandis & cõterendis idonea sit: sic & exercitiũ, & reliquũ vitæ studiũ pari pensu donec humores mitiores & humectiores reddas. Postmodũ verò ad rectam emolliendi rationẽ exequendã, considerabis, an tumor duritiẽ contraxerit ex nimia humorũ viscidorũ copia, quod haud difficulter cognosces ex tactu: quippe si indurati tumores minùs tactui resistunt, & quodãmodo crassam duritiẽ præ se ferunt. In quo sanè affectu modicè calidis, siccioribus inscindentibusq; pharmacis præmissis duritiẽ frenare opus est: huius naturæ sunt, quæ ex aceto cõficiuntur pharmaca, velut œdematosis cõuenire dictũ Gal. est, iuxta ipsius decrectũ lib. 8. de cõpo. phar. lo. cap. 8. inquit enim. Quę verò ob frigidos & viscosos humores insolidis corporibus imbutos indurãtur, ex necessitate frigidã habẽt affectionẽ, quare & calfaciẽtibus simulque tenuiũ partiũ pharmacis opus habẽt: hæc enim sufficiẽtia sunt, & ad viscositatẽ humorũ induratis partibus infartorũ extergendã, & ad secandã crassitiẽ, & discutiendos B C

A dos humores ita extenuatos. Cuius etiã fuit sententiæ libr. 2. ad Glau. & 14. metho. ca. 5. Verùm ex recta medendi ratione (vt nos lib. nostro de indica. ca. de emollietibus docuimus) cõstat induratis mãmis nec liberaliter nec ꝓtinus acetũ esse porrigendũ, nisi dum inueterata admodũ est durities, idq; aliorũ medicamentorum admixtione, ne vel mãmæ ocyssimè aceti virib⁹ cõtabescãt, vel scirrhosus tumor pressiùs indurescat. Quamobrẽ principiũ curationis auspicari oportet ab inunctionib⁹, quæ cõficiuntur ex pinguedinibus & oleo sabino, vel oleo, in quo in coxeris radicẽ lilij, cucumeris amari, anethũ, aut fœnugræcũ. Pręmittere etiã cõuenit fomentũ ex radicibus altheæ, maluarũ, & ex fœnugręco, additis. ℥.ij. radicis cucumeris amari, ac folijs etiã maluarũ, & brãchæ vrsinę cũ semine lini. Quib⁹ per dies aliquot factis deueniẽdũ est ad pharmaca, quę acetũ recipiãt, cum moderatione tamen, quale est, quod hac lege cõficitur. Excipe aceti mulsi, in quo percoxeris hyssopũ, thymũ, pulegiũ, anethũ, radicẽ altheę & fœnugręcũ. ℥.ij. pinguedinis anatis, anseris & cerui, ac olei rycini. ana. ℥.ij. buliãt simul ad cõsumptionẽ aceti, & vtere, partẽ bis die inũgendo. Quòd si efficacius efficere velis, adde ammoniaci. ʒ.ij. vel diaquilonis gummati quantũ sit satis, vt fiat cerotũ, si solidior forma magis placuerit. Præstat & diaquilõ maius, præsertim si in eius cõfectione aceti modicũ addideris, vel pinguedinis anatis & vituli momentũ cũ oleo rycino, aut de radicib⁹ lilij. Idem quoq; beneficiũ præstat oxicroceũ, sed lõgè præstãtius arbitror vnguentũ agrippa in communi forma adhibitũ, vel ad solidiorẽ redactũ, cui admisces aliquod ex pharmacis, quæ vel corporis tẽperiẽ æmulentur, vel tumoris peculiarẽ aliquã conditionẽ respiciant: ego quidẽ censeo maioris adhuc momẽti esse, si diu in mortario plũbeo id agitaueris. Quibus cognitis facile erit maiorẽ pharmacorũ copiã iuxta vsus varietatem effingere.

Verũ si duritiẽ tumor cõtraxerit, factã per intẽpestiuã resolutionẽ, siccitate in humorib⁹ ibidẽ contẽtis inducta: curationẽ ꝓculdubio aliter institues, pręsertim cùm cõstet prędictã duritiei causam fuisse, aut Solẽ feruidũ, vel validũ exercitiũ, ardẽtissimã febrẽ, aut medicamẽtũ nimis calidũ importunè parti adhibitũ. Quippe humor omnis eò ad terræ naturã ꝓpiùs accedit, quò magis aquosę aereęq; substãtię fuerit expers, quib⁹ facilè priuatur vi calfaciẽtiũ & exsicãtiũ causarũ. Qua quidẽ ratione humida pharmaca his ꝓfutura esse mihi & õnibus est cõpertũ: primò, quia humidũ separat id, quod viscidũ est à parte, cui adhęret, & crassum mixtione attenuat. Sic enim corp⁹ vniuersum alimẽtis copiosoris & humectioris substãtię reficere humectareq; priùs oportet, nullo exercitio, lõgiori somno, & õni animi trãquillitate imperatis. Deinceps tamẽ duritiẽ emollies pinguib⁹ & ijs, quę humectiora sint: ob id linimẽtis maximè vtẽdũ est, eo præsertim, quod cõficitur ex mucilaginib⁹ extractis oleo amygdalarũ dulciũ, aut decocto seminis maluarũ, vel cremore seminũ melonũ ac vltimò, decocto fœnugręci, altheę & similiũ: ex quib⁹ addita pinguedine aliqua lẽto igne ad cõsumptionẽ decocti linimentũ cõficies, quo vtẽris, si priùs partẽ mucilaginibus & nuper dictis decoctis emollieris. Cõfert etiã vnguentũ ex radicibus altheæ coctis, pistatis, & extractis, per setã cum modico vnguento rosaceo, vel resumptiuo cõfectũ. Prodest & cerotũ refrigerãs Gal. cũ oleo amygdalarũ dulciũ: itẽ oleũ de seminibus, melonis, & cucurbitæ cũ pinguedine anatis & modico vnguento rosaceo facto linimẽto vel cerato cũ modica cera alba. Eundẽ quoq; vsum præstant mucagines psyllij, seminis citoniorũ, & fœnugræci cũ oleo rosaceo, omphancino, si diu in mortario plũbeo agitẽtur: aut ipsum rosaceũ & omphancinũ cũ eadẽ plumbi mixtione.

Quòd

Quòd si per concretionem ex frigiditate partis, aut humoris, vel ex frigore cuiusuis rei extrinsecus occursantis, duritiem mammas contraxisse certum sit (vt plerunq; melancholicis aut viscidis humoribus in eas partes fluentibus acrescentibusue contingere solet) longè aliter emollitionem instituere oportebit. Primò quidem victum institues moderatissimum, mediumq; inter omnem excessum: vitam nec sedentariam, nec nimis laborisam, ac pari omnino pensu in cæteris rebus. Sed in animi passionibus omni arte curandum est, tranquillitatem aut hilaritatē adseruare. Ad medicinalia igitur deuenientes, innitendum est bis teruæ in anno corpus vacuum immuneq; ab excrementis & crasso sanguine reddere: mittentes sanguinem ex sinistra basilica, aut saluatela eiusdem lateris, vel si mēstrua probé non processerint, ex talo. Quo facto pro habitu & viribus fœminæ, coniectandum est, an hęmorrhoidum fluorem fœmina perpessa fuerit, vel ipsas dolentes aut nimis tumidas habuerit, nunc verò supressas habeat. Qua in re easdem iterum euocare necessum erit, vel hirudinibus affixis sanguinem ab eisdem elicere. Sic etenim corporis cacochimiā per purgātia pharmaca tutiùs ac faciliùs detrahes bis terue (vt dictum est) in anno, corpore purgato confectione hamec simplici, casia fistula, mamna vel serapio ex in- A
fusionibus rosarū aut violarum, vel prunis decocto senę et sacchara cōditis, aut ipso senę decocto cum saccharo & passulis. Posteà verò reliquias conteres eisdem decoctis & prunis frequentiùs & in minori dosi exhibitis, & tandem ijs, quæ superiùs diximus humorem melancholicum purgare posse, maximè adhibitis gran. 4. stibij præparati quod huic malo proficuum arbitror fore pręsidium. Verum circa particularium auxiliorum administrationem primò expendendum esse consulo ea, quę congelatione induruerunt vel ex propria humorum frigiditate concreuerūt, emollitionem posse nancisci ijs medicamentis, quæ verè emollientia dicuntur, qualia esse dixit Gal. lib. 5. simpl. cap. 6. calidæ & siccæ naturæ existentia: inquit enim eodē loco. Oritur autem induratorum affectio ex fluxione viscosa & crassa paruis particulæ poris siue meatibus impacta, digesto verò per halitum, quod tenue est eius ac subtile: ac deinde quod reliquum est, refrigerato ac veluti congelato, scirrhosa sequitur dispositio, ac proinde frigidum pathos aiunt. Porrò quoniam cum frigiditate humor redundat superfluus, idcirco etiam compositam esse eius medelā oportet: ob refrigerationem scilicet, ex calfacientia poscente affectu, ob alienam verò humiditatem, quæ mediocriter siccant. Hinc etenim euenit, quòd quæ congelata soluunt, non tantùm calida sint, sed etiam sicca. Quamobrem non solùm in mammarum affectionibus, verùm & in multis alijs (vt latiùs lib. 2. de indica. diximus) mineralia pharmaca admiscere pinguosis, & ijs, quæ inter emollientia Gale. annumerat, proficuum esse semper duxi: vt calore, quod concretum est, eliquaretur, & quod calore liquatur, mineraliū siccitate ebiberetur consumereturq;. Sic profectò plumbū serosam materiam e xulcerationem minantem, conterit & exsiccat. Cuius etiam naturæ creditur esse bdelium, stirax, galbanum, ammoniacum & medulla omnis. Sed prodest primò accessu parti adhibere linimentum, quod conficitur ex emplastro filij zacharię & pulueribus marchasitarum vel plumbi vsti, sicut idem emplastrū diu in mortario plumbeo traiectum, præsertim si gummosum aliquid addideris: cōfert & idem emplastrum ad solidiorem formam redactum cum eisdem pulueribus & modico diaquilone. Erit etiam proficuum diaquilon maius cū plumbo vsto & marchasitis pręparatis, ac pinguedine anatis. Item ceroneum Nicolai vel diaquilon gūmatum, aut illud, quod cōficitur ex bdelio, galbano, styrace, ammoniaco, medulla B C

cer

A ceruina, vituli, ac adipibus anseris & anatis cum modico oleo cõmuni. Cõferunt insuper reliqua omnia, quæ glãdulosis tumoribus & scrophulis prodesse superiùs diximus, & multa quidẽ alia, quæ ipse effingere poteris, si præceptũ Gal. 2. ad Glau. tenueris, quo loco scirrhosam duritiẽ curare docens inquit. Nõ igitur curãdæ sunt partes induratæ medicamẽto immodice siccãti, sed cũ eo, quod calorẽ habeat tepidũ, humiditatẽ verò neq; multã, neq; omnino minimiã: quod enim superfluũ humorẽ habet, nihil omnino dissoluit, quod verò minimũ, plus quam oportet exsiccat.

Verùm si prædictis pharmacis duritiem emolliri non contingat, antè quidẽ, quã in cancrũ degeneret, proficuũ erit consiliũ, chirurgica operatione scirrhosam duritiem radicitus amputare. Quinimo (vt verũ fatear) nullã aliam ex duris mãmarũ affectionibus audaciùs licebit ferro extrahare, neq; tutiùs, quàm scirrhosam, idq; nõ leuibus rationibus. Prima quidẽ, quòd nullum habeat more cancrorũ sanguinẽ in venis prope duritiẽ congestum: cuius occasione nõ rarò (etiã si exactè fluat carne scissa) schirrosam duriẽ iterum (& maligniorẽ quidẽ) concrescere scimus. Secunda, quia fluxu sanguinis plerunq; periclitari contingit laborantes cãcrosis tumoribus

B scissis, vt apertissimis verbis ex Aetio constat ser. 4. cap. 44. dicente. Cancros in pectore obortos omnino deploratos esse scito, quemadmodũ & eos, qui in capite, collo, humeris, sub alis & inguinibus generantur: sunt enim & hi in curabiles: nam prę ter quàm quôd perfectê tolli non possunt, sanguinis eruptionis timor incũbit, vt ex ea æger inter manus pereat: quod equidẽ in scirrhi abscissione continget nunquã Tertia sanê ratio est, quia cancrorum vlcera, etiãsi arte fiant, & probè curẽtur, periclitantur frequenter ob vitium sanguinis vel cancri malignitatẽ, insanabilia fieri: & aliquando vniuersa mãma (adhuc cancro exempto) cancrosa efficitur & maligna exulceratione perit. Quibus rationibus adstipulatur Aetij autoritas, qui ser. 4. ca. 50. ex Leonidis decreto hæc refert verba. In alijs quidẽ corporis partibus priùs ostendimus induratũ tumorẽ sine dolore esse, at in mãmis non ex affectionis natura, sed detractæ papillæ grauitate, dolorẽ inducit. Si itaq; tota mãma indurata fuerit, atq; ita scirrhi tumor induratus thoraci annexus, vt citra periculũ â sanis partibus amputari non posit, chirurgiã nequaquam attẽtabimus: si verò summitas mãmæ solùm indurata fuerit, aut vltra dimidium affectio non occupauerit, summitas

C amputanda est citra inustionem: neque enim in scirrhi tumore indurato, velut in cancro sanguinis eruptionem vereri oportet. Qua sententia euidenter constare arbitror, quantô sit grauiùs & periculosiùs cancrum ex mammis euellere, quàm scirrhum, præsertim si in papillis nõ sit, vt pauló inferius docebo. Itaq; in scirrhosa mãmarum duritie primò innitendum est, ipsam medicamentis emollientibus lenire. Quod si id non profuerit, considerandum tunc vlteriùs est, an tota mãma induruerit, vel scirrhosus tumor thoraci annexus fuerit, ita vt sine periculo â sanis partibus separari nequeat: quo sanè tempore chirurgiam tentare nefas esse arbitratur Aetius. Verùm si summitas mãmæ solùm indurata fuerit, securissima erit duri abscissio, securior quidẽ, quàm ea, quæ in cãcro fit, etiã si in papilla steterit, vt ca. 44. dixerat. Quippe subdit rationem ca. 50. dicens. Si verò summitas mammæ solùm indurata fuerit, aut vltra dimidium affectio non occupauerit, summitas amputanda est citra inustionem, neque enim in scirrhaso tumore indurato, velut in cancro, sanguinis eruptionem vereri oportet, neque vbiq; vstionem consulit, sed ea legẽ quam pauló inferius scribam. Ex quo dogmate duplex insurgit, post scirri abscissionem, curandi ratio: vna porrò quam Aetius scribit eo loco dicens. Post amputa-

tionem verò linimenta indemus, & reliquam vlcerum curationem adhibebimus: A altera quidē, & quæ non minoris momenti visa est (si citra sanguinis fluorem immodicū, aut partium dilacerationem, chirurgia præcesſit, aut nihil alienum intus relictū est) ea quidē erit, quæ per primā à chirurgis appellatā intentionem fit: nimirū, per simplicem partiū cohalitū sutura aut ligatura factum: in ima tamē scissuræ parte (vt tutiùs res fiat) relicto foramine, per quod si quid occultè reliquū est, vel cruentum aut dilaceratum, in puris forma expiret. Quam sanè curandi rationem multi ex peritis chirurgis, reliquis omnibus fœliciorem & tutiorem experiuntur: quòd si alia via incedendum sit, ad Aetij curationem confungiendum esse consulit vel fluxus sanguinis, vel carnis dilaceratæ suppuratio

De duris mãmarũ tumoribus, quos vulgus zaratanes appellat.

Eæ mammarum durities, quas vulgus, zaratanes, nuncupat, sese iam offerunt: ignotum sanè morbi genus, & quod ex viri alicuius probi & antiqui decreto non satis quale sit, cõstat, aut quam sortiatur peculiarem naturam. Ob id necessum mihi erit hac in parte, eius conditionem & substantiam docere, signa etiam, causas, & veram medendi rationem, ac primò qualis sit præcauendi ratio & modus, ne in immedicabilem cancrum prolabatur, ac si forte inciderit, qualis etiam sit via (si non B curationis, saltem ne in mortem occisimè degeneret) leniendi ac differendi id malum, ne miserè fœminas torqueri permittamus.

Vt igitur ex virorum doctissimorum vsu & diuturna obseruatione colligere potui, prædictam mãmarum duritiē, quā nomine Hispano, zaratan, appellamus, ipsi quidem nomine cancri comprehendūt, idq; non solùm in fœminarū mãmis, sed in quauis etiā alia corporis sit parte. Verùm quā sit à ratione alienū, disces facilè, si exactè consideraueris eam curandi rationem, quam autores hi prædictis tumoribus adscribunt. Quippe emollientia pharmaca liberaliter admiscenti ijs, quæ cancro proficua sunt, cùm ex omnium autorum decreto euidenter constet, exacerbari plurimùm cancrosos tumores emollientium adhæsu. Præterea, si exactè consideres cancrorū naturam, longè à prædictis tumoribus differre comperies, siquidē cancer tumor est durus & inæqualis, licèt rotundus, venas habens in circuitu turgidas, liuescens colore, magis quàm inflammationes nigricans, calidus, subitò accrescens, ægros maximè fatigans, & perpetuo ferè dolore affligens. At tumor, de quo nunc sermo habetur, nec maximū dolorem, nec punctionē, aut inflammationē, nec semper, sed ex aliqua occasione, aut imminentibus mēsibus sortiri cōperimus, sed immunes ab his accidentibus per interualla viuere fœminas scimus. Item C cancrū etiam si vras aut seces, vel reuerti protinus vel in grauius malū mutari conspicies, vt ex Celsi decreto constat euidenter, qui hæc refert verba. Quidam exciderunt, quidam aduserunt, neq; vlli vnquam medicina profuit, sed adusta protinus concitata sunt, & reuertunt, excissa verò, post inductā cicatricem, reuertūt & causam mortis attulerunt. Sed prædicti mammarū tumores haud difficulter excidunt, nec redeunt ampliùs, si rectè cures, neque mali quicquam subinde sequitur. Quibus rationibus persuasus censeo hos tumores, veros cancros nō esse, licèt Gale. eos nomine cancri comprehenderit. Inquit enim secundo ad Gla. Reliquū est, vt de carcinosis tumoribus differamus, qui in omnibus quidem partibus corporis fieri consueuerunt. sed in mãmis præsertim mulierū, quæ à natura purgationē non habent. Quod sanè dictum ita intelligo, cancrosos tumores prōptiùs in mammis succrescere ob earū ad recipiēdum promptitudinē, quàm in reliquis partibus: verū non subinde sequitur, tumores, quos, zaratanes, appellamus, hac Gal. doctrina com-

A cõprehendi: siquidẽ multis rationibus (vt dictũ est) à vero cancro differre cõstat. Neque rursus nomine scirrhi eos comprehẽdere æquũ est, cùm scirrhosus tumor exquisitus omnino dolore careat, & qui nõ exquisitus est, leuem sortiatur, idque solùm in ea parte, qua tumor viget, quod ea lege prædictis tumoribus accidere non apparet: si quidem acrioribus quandoq; cruciatibus, per interualla & vicinas etiam partes affligit, quibus constat longè inter se differre. Erit igitur (ne lõgiùs abeã) hæc tumorũ species media quędã durities inter scirrhũ & cancrũ: vel (vt restrictiùs loquar) durities quædã (siue scirrhosa siue alteriùs speciei, ex ijs quas diximus mãmis peculiariter posse accidere) quæ in cancrum migrare tentat. Itaq; cũ durities aliqua cancri naturã iamiam adipiscitur, antequã ex toto in ipsum cõmigret, hæc quidẽ verè nomẽ sortitur eorũ tumorũ, quos zaratanes appellamus, ita vt mediam cancrorum & reliquorum (qui duri sunt) tumorum, naturam adipiscantur.

Cuius doctrinæ gratia expendisse oportet cancros fieri vno è duobus modis: quosdam enim incipiendo ex atro adustoq; humore, ex quo proculdubio fieri omnes huius sortis tumores Gal. fatetur. Quos equidem (quantũuis parui sint) scimus à principio dolorẽ, & non leuia accidẽtia, ac pleraq; alia mala in ferre: quinimo aliquando veneni instar, intolerabilia. Quosdã etiam constat fieri non incipiẽdo quidẽ, sed per transmutationem ex scirrho, aut quauis alia duritie in cancrum: præsertim si præexistens durities ex melancholia non naturali proficiscatur, vel aliquid humoris adusti accedat. De quorum sanè numero est scirrhus cãcrosus nominatus, quẽ existimamus cõprehendi sub nomine, zaratã: sicut re vera reliquos omnes, licèt non sint de genere scirrhi, dum cancrum minantur, aut in ipsum cõmigrant, hoc nomine comprehendere licet. Huius porrò tumoris meminisse Auic. constat per hæc verba. Et quandoq; canceratur sephyros, & propinquitas sephyros ad cancrũ & elongatio ab eo est secundum multitudinem inflammationis & paucitatem eius, & apparẽtiam pulsationis in eo, & occultationẽ eius. Eiusdem quoq; sententiæ Rasium fuisse constat, nam inquit. Quoties cunque cũ apostemate schlyrotico inueniuntur accidentia apostematis calidi, sicut dolor, pulsatio, inflãmatio, & omnia alia signa eis attinentia, tunc illud apostema de genere cãcrorum est. Pari quoq; lege Ioannes de Vigo (vir in re chirurgica maximi pretij) eadem verba refert dicens. Reperitur sephiros non purũ & cancrosum, cuius signa sunt dolor pungitiuus, pulsatiuus & inflãmatiuus. Atq; licèt ex his locis constet, hos viros de sola mutatione scirrhi in cancrũ loqui, cũ hoc tamen asserimus, tumores omnes duros, quibus in cancrum mutari contingit, tunc iure optimo nomine, zaratanes, esse comprehendendos: ac tenemus quoq; differre à vero cancro & scirrho, ac reliquis duris tumoribus. Horum equidem tumorũ iuxta hanc, quã diximus, descriptionẽ Hipp. primũ omniũ meminisse cõstat li. 2. de mor. mul. per hęc verba. Et in mãmis tubercula fiũt dura, partim maiora partim minora, hęc autẽ nõ fiunt suppurata, sed semper duriora, deinde ex ipsis nascuntur cãcri occulti Quũ autem cancri futuri sunt, priùs ora amarescunt, & si quis plura dederit, accipere renuũt & compescenda faciunt. In qua sententia, si quis attento animo mentẽ hominis expendat, reperiet proculdubio hos tumores, quos zaratanes appellamus, non fieri solùm (vt multi autumant) ex scirrho cancrũ minante, sed plerũq; ex alijs duris mammarũ tuberculis proficisci, vt Hipp. verba monstrare videtur.

Habet hæc senissima affectus natura causas non paucas, quarum quędã occasio-

sionem huic malo præstant, quædam materiam suppeditant, aliæ verò exulcerationem moliuntur. Constat igitur ex Hippo. sortiri principium huiusmodi duritiem, plerunq; ex improbo mẽsium fluore, siue omnino supprimatur, siue diminutè (dũmodo quod tenue est, erumpat solùm manente intus, obstructionis causa, crasiore sanguine) siue ordinatè profluat, quod humorum cũ sanguine mixtorũ hetereogeneitatem commõstrat. Quibus etiã causis accedit praua & pauca mensium purgatio, vt libro de locis, aq. aer. Hipp. refert, quæ sterelitatem infert, ac subinde plerunq; sterilitas huic malo principiũ præstat: purgatur enim in partu mulier, & in lactatione prauis & melancholis recrementis, quæ ob continuam in pueris lactandis vacuationem, aut cõfertam & copiosam in partu aggregari minimè possunt. Ob id virginibus, viduis, aut nuptis, quæ vel non peperunt, vel parere immaturè desierunt, plerunq; hæc mammarum vitia accidisse comperimus. Huic etiam causarum generi reducitur improba viuẽdi ratio ex crasis, viscidis aut quouis alio modo vitiatis edulijs facta, vel nimis sedentaria aut curis & vigilijs plurimum turbata & plena. Quæ proculdubio omnia vel crassos in corpore congerũt humores, vel probos plus iusto exsiccant, & in assatos ac subinde crassos commutant. Præstat item huic affectioni materiã solùm ea melancholiæ species, quæ per adustionem fit. Verùm hac sola ratione à scirrho & cancro differre cognoscimus, sub hoc genere causæ, quòd scirrhus, si exquisitus sit, non ab hac, sed à naturali, aut crasso alio humore proficiscitur: cancer ab atra quidem bile. At is tumor hoc habet peculiare & proprium, quòd principium suæ generationis à crasis humoribus nanciscatur, siue melancholici, siue pituitosi sint: posteà tamen vel adusto illo, qui præexistebat humore, vel alio denuo in partem confluente, qui adustus sit exulcerationem sortitur. Hanc equidem generationis viam & materiam curaturus exactè expendat, alioqui profectò perdifficile erit, frugis aliquid huic malo præstare. Præsertim ni exactè expenderit imminentem exulcerationem, quã paulò inferiùs nosse, monstrabo.

Signa. Verùm noscendi hos tumores, ac distinguendi eos ab alijs eiusdem sortis ratio & modus haud obscurè constabit, si quis quæ ex Hipp. Auic. & Rasio attulimus diligenti animo expendat. Inquit enim Hippo. loco paulò antè citato de his tumoribus verba faciens. Cùm autem cancri futuri sunt, priùs ora amarescunt, & quidquid ederint omnia amara esse videntur, & si quis plura dederit, compescenda faciunt, & accipere renuunt. Mente vero percelluntur, & oculi duri fiunt, & non acutè vident, & ex mammis dolores ad iugulum trãsiliunt & sub scapulas, & sitis tenet & mammæ graciles, & ipsæ per totum corpus attenuatæ sunt, & nares obstructæ sunt, & non leuãtur. Quibus proculdubio verbis cõplexus est pleraq; ex signis, quæ frequenter in fœminis sic affectis conspicimus. Quæ sanè magis elucescẽt, si in mediũ adduxero quæ Auic. profert verba: inquit enim. Et propinquitas sephyros ad cancrũ & elõgatio ab eo est secundũ multitudinẽ inflammationis & paucitatẽ eius, & apparentiã pulsationis in eo, & occultationẽ eius. Sed clariùs id quoq; mõstrat Ras. dicẽs. Quotiescũq; cũ apostemate schlyrotico accidẽtia inueniũtur apostematis calidi, sicut dolor, pulsatio, inflãmatio & omnia alia signa eis attinẽtia. Verũ præter hæc omnia nosse etiã oportet, tumorẽ quẽuis durũ eo tẽpore in cãcrũ migrare, cũ dolores acuti per interualla, vel minima occasiõe repetũt: qui equidẽ ad brachia, humeros & costas non raro extẽditur, præsertim si prædictæ partes moueãtur. Quibus etiam accedit, si tumor in cõspicuo sit, ipsius magni tu-

A tudo, quæ cancro incipiente maior existit, color cineritius, ac subobscurus, & tandem durities: venæ etiã ipsi in circuitu adnascuntur liuescentes & tumidę, varicũ instar. Quæ omnia si ad extimam partẽ vergat tumor, facilè percipies: sinaliter, ea quærere frustrà est, quód nimia carnis molle & loco abdito delitescant occultenturque, quo tempore ex dolore & doloris modo sat est exquirere. Quippe expectandũ non est, omnia signa simul in quouis tumore reperiri posse: omnia enim qui perfectus iam est & consumatus habere tenetur: incipientibus vero sat est quędam adesse: adultioribus alia: & omnia denique in perfectis.

Qui hos tumores curaturus est, prędicta causarum genera tria diligenti animo expendere priùs curet. Primùm quidem omni arte studeat, eam in mensium purgatione moderationem ponere, quæ nec parca, neque ita quouis alio vitio defecta sit, quod in prædictum huius mali apparatum degeneret nunquam. Secũdùm talem victus conditionem eligat, quæ omnino prædicto humori cõtraria existat: aut rursus, talem purgandi formã, talia etiam pharmaca, quæ illum humorem, & non alium, purgando eligat. Tertium verò & vltimũ omni diligentia caueat, quo B minùs acre aliquid ac mordax in corpore subsit: ac si fuerit, quominus in eam partem aliqua occasione confluat. Quo sanè facto, ad affectus curationem tutiùs deinceps venire cuiuis cõcedetur. Curandum quidem primò est, menses suppressos vel diminutos euocare, aut quæuis alia vteri purgamenta, si quæ fuere suppressa, ea sanè arte quam sæpius precedentibus cap. docuimus: præsertim si obstructio aliqua insignis in viscere aliquo aut vtero ipsi præfuerit, eam demoliri primitus curabis, chalybe præparato exhibito, vel quouis alio modo. At si id commodè fieri non detur, vel fœmina sterilis quoquo modo fuerit, fontanellã altero crurũ adaperies, qua quod in corpore crassum, defectu natiuæ purgationis, superest, facilè expurgari posit. Deinceps tamen mediocrẽ in omni quãtitatis & qualitas excessu victum imperabis, qui potiùs ad humidiorem nonnihil accedere tenetur, cauens omni studio exercitij excessum, sed in eo & reliquis moderationẽ imperãs: præsertim abstinentiam eorum alimentorum, quæ crassos viscidos, vel nimis tenues & acres humores adaugere nata sint. Quos si in corpore redundare compereris (non subita purgatione, quæ nimiũ humores exurat) protinus per epicrasim C purgabis ijs, quæ superioribus cap. hos humores purgare posse diximus: velut est serum lactis cũ rhabarbaro, confectio hamec sine escamoneo & colocintidæ, decoctum senæ aqua lupurorum vel prædicto sero factum, aut prunæ damascenæ eodem decocto & sacchuro conditæ, vel syrupus ex his confectus, addita in ligatura ʒ.j. lapidis lazuli præparati pro libra ipsius syrupi, aut porriges. g. iiij. præparati stibij. Quibus frequenter vti poteris saltem vis aut semel in mense hiberno, ac præcauere vel mali augmentum, vel malignam exulcerationem. Quod si à sanguinis misione curationem auspicari velis, ex vsu facies, præsertim ex brachio nisi mensium gratia ex talo id efficere placuerit.

Curãdi ratio.

Erit igitur (ad tumoris curationem deueniendo) duplex medendi via & ratio: vna, quæ duritiem emollire doceat: altera verò, quæ ipsam manu extrahere. Illa quidem, indicatione sumpta à materia & conditione huius tumoris, quæ peculiarem sibi prærequirit diligentiã, longè diuersam à tumoribus, quorum subinde naturã sortitur, scirrho nimirum, cancro, tuberculo ve, aut quouis alio ex prædictis. Quippe scirrhosa substantia emollitionẽ exoptat malacticis medicamentis factã: at cancri natura omnino hæc eadem renuit, quinimo exacerbari eisdem Gal. aperte do-

tè docet. Sed medicamẽtis à principio rẽ ages, lõgè diuersis ab ijs, quę in augmẽto A
pspicua esse docebo. Verũ in genere omnia huic operi pharmaca mixtę debẽt esse
naturæ ex malacticis & siccis, ac alijs etiã, quæ mõstrabo, cancris fore necessaria.
Sic, dũ mãmarũ tumor citra manifestã causã dolere incipit (habita priùs corporis
puidẽtia) rosaceo vtẽdũ est, vel õphãcino oleo, aut rosaceo omphãcino, quib⁹ ali
quãdo ex vsu erit, dũ timoris iamiãaliquid emicat, nõnihil succi plãtaginis vel so
latri addere. Qui etiã succi (si feruoris aliquid in tumore insit) in mortario plũbeo
agitati plurimũ pbãtur. Eadẽ quoq; intẽtione cõplet ceratũ ex eisdẽ sic agitatis,
et oleo õphãcino, ad succorũ cõsumptionẽ feruefacto cũ modica cera, & anatis pin
guedine. Præstat & idem beneficiũ vnguẽtũ ex tuthia cõmuniter factũ. Sed mi-
rabili quadã efficacia creditur repellere, & acrẽ calorem cõpescere lamina plũbea
crebris foraminibus excauata, quã Gal. 9 simpl. summopere cõmendatã esse legi
mus. Refert idem autor ex Apollonio lib. 1. de cõposi. phar. lo. hisce tumoribus
incredibili quadã cõmoditate prodesse vnguẽtũ, quod recipet olei rosacei omphã
cini. ℥. viij. agitẽtur in mortario plũbeo, & pistillo plũbeo ad spissitudinẽ & muta B
tionẽ coloris, pulueris cerusę & lithargirij. ana. lib. j. quibus in eodẽ mortario mix
tis, vtilissimũ fit linimẽtũ. Verũ dũ mitigare dolorẽ tantum in animo est, ex solo
prędicto oleo cũ pinguedine anatis, aut citra ipsã, mirabile fit pręsidiũ. At si id quo
q; opus efficere placuerit, & cũ hoc modicũ resoluere, fomẽtis vti est opus ex de
cocto foliorũ fragini cõfectis: quę etiã vsum ferũt præstare folia eadẽ aquà deco-
cta & pistata, ac super dolentẽ mãmã calẽtia imposita. Verũ si dolor vltra pergat
presentaneũ fit remediũ, hoc vti linimẽto, quod recipit olei rosacei. ℥. iij. seminis
papaueris albi. ℥. j. opij. ℈. j. gũmi arabici. ʒ. iij. ceræ quantũ sufficiat, vt fiat lini-
mẽtũ. Fiũt etiã vnguẽta, aut linimẽta nõ parui momẽti ex mucilaginibus seminis
citoniorũ, & psylij, extractis succo solani aut plantaginis cũ cerusa & tuthia vel
modico lythargirio, præsertim si in mortario plũbeo diu agitaueris: sic & sola ip-
sa mucilago ibidẽ ad mutationẽ coloris agitata, nõ minoris est momẽti. Cæterùm
cùm in animo est, exulcerationẽ impedire eisdẽ prorsus remedijs vtemur, quæ &
mordaciũ, calidiorum & acriũ succorum defluxũ auertant, vel eorũ acrimoniam
retundãt. At dum studemus, quod in parte induratũ est, emollire & resoluere, in C
ter pleraq; alia, quæ passim reperiuntur, singularis efficaciæ est hyssopũ cerotum
descriptione Filagrij, præsertim si diachilonis minoris momentũ ei addideris: itẽ
diachilon gũmatum cum pinguedine anatis & anseris. Eiusdẽ etiã vtilitatis esse
dicitur emplastrũ filij zachariæ cũ pulueribus plumbi vsti & loti, aut marchasita
rũ vel lythargirij. Cõfert itẽ & cerotũ ex pinguedine anatis & anseris cũ pulueri
bus plũbi vsti, ac modica cera. Præstat & aliud, quod recipit olei rosarũ & chamæ
mali. ana. ℥. j. pinguedinis porcinæ. ℥. ſ. pinguedinis gallinæ, anatis, & caponis. an.
ʒ. ij. ceræ quantũ sit satis, vt fiat spadrapũ. Vsu etiã probatũ habeo aliud, quod re
cipit olei rosati. ℥. iiij. cerusæ. ℥. ſ. plũbi vsti, tuthiæ præparatę, & lythargirij subti
liter in puluerẽ redacti. ana. ʒ. j. sepi caprini, pinguedinis gallinę, anatis & caponis
an. ℥. ſ. ceræ quãtũ sit satis, vt fiat ad formã vnguẽti albi. Obseruatione quoq; pro
desse aliud cõperimus, quod recipit emplastri diachilonis Rasis. ℥. j. pulueris mar
chasitarũ præparatarũ & plũbi vsti. ana. ʒ. j. malaxentur simul & extendãtur su-
per pannũ sericũ. Aliud quoq; probatũ reperio, quod recipit olei amygdalarum
dulcium. ℥. j. ſ. pinguedinis gallinæ & caponum. ana. ʒ. ij. pinguedinis porci. ℥. ſ.
plũbi vsti. ʒ. iiij. ceræ quantũ sit satis, vt fiat admodũ telæ ceratæ. Quibus procul
dubio

A dubio, & alijs, quæ sumpta ab his indicatione facile effingere poteris, dolorẽ mitigabis, fluxũ reprimes, duritiem emollies, & tandẽ quod liquatũ, emollitumq; fuerit, resolues, præterquæ omnia, oleũ vel vnguẽtũ ex bufone adhibere poteris, vel vt Falopius aduertit oleũ etiã ex biperis, quod ego in his quę dolore ex venenositate meterię cruciãtur, proficuũ esse arbitror. Sicut in his quæ dolore vexãtur emplastrũ ex vnguento tuthiæ & emplastro filij Zachariæ equis numeris confectũ.

Quod si & his omnibus affectum subsidere & minui nõ cõperias, cõiectãdum proculdubio est, ac verendũ, ne in verum cancrũ aut malignã exulceratiõnẽ commigret: ob id quidem antequã ad chirurgi manus deueniendũ sit, iterũ tentare oportet, ipsam duritiẽ cõterere ijs, quæ id efficere nata sint. Sic dũ ex humore crasso & viscido prodit affectio, ferunt, succũ nasturtij, coriãdri, & intibi cũ aceto & lentibus decorticatis, supperpositũ parti affectæ plurimũ prodesse: item gallitricũ comestũ: centũ grana herba: tormentilla trita & superimposita, vel agrimonia cũ aucæ vetusta & rãcida pistata. Cõfert & ranarũ pinguedo, quam maximi esse in hac re pretij multi & nõ contemnendi auctores scribunt. Itẽ & vnguentũ ranarũ B quod mirabilis esse efficaciæ creditur, & hac lege cõficitur. Excipe viginti ranas, quas extinctas aut viuas butyro recenti aut pinguedinẽ anatis inuolues quantũ sit satis, easq; sic in ollã vitriatã multis foraminibus in fundo excauatã proijcies, quã sanè in alterã capaciorem immittes, & per partẽ eius supernã, ignẽ, facto prius ex luto cooperimento appones, donec butyrũ & ranas satis superq; in maius vas eliquari cõperias. Postea verò separata pinguedine ranas comburi permittes, donec in puluerẽ cõmutari facilè possint. Quo facto ex ranarũ butyro solo vel cum cera, vel in mortario plũbeo agitato, linimẽtũ mirabile parabis: ac ex pulueribus simul & ex cancrorũ & limaciarũ pulueribus cũ prædicta pinguedine vel alia ei simili, vnguentũ nõ minoris momenti cõficies. Vsui quoq; est emplastrũ de carnibus ranarũ, sed de limaciarũ carnibus pręcipuũ esse arbitror, vt Gal. de scrip. li. 11. simp. apertè mõstrat: cæterũ huic vsui pretiosius est præsidiũ, quod ex limaciarũ carnibus & testis simul paratur: prodest & prædicta caro cũ lixibio pistata: & parti duræ affixa. Sed cũ dolor nimis vrget, cõfert summopere fomentũ, quod recipit succi plãtaginis, lãceolæ, vermicularis, cõsolidæ maioris, & radicis ireos. ℥. iij. C ouorũ albumina duo, olei rosarũ & aquæ rosatæ. an. ℥. j. aceti albi. ʒ. j. calfiant, & pãnũ eisdẽ imbutũ parti appone. Sed reperiuntur instillationes duæ, quas huic vsui maximè esse proficuas arbitror: prima quidẽ recipit terebinthinæ ptes. ij. mastichis, sarcocolę. an. ℥. j. &. f. ligni aloës, ireos, carpobalsami an. ℥. iij. incindatur lignũ aloës in frustra minuta, & ireos radix & carpobalsamũ terãtur: deinde in mortario plũbeo et plũbeo pystillo vehemẽter ducãtur, postmodũ in alẽbico igni lẽto apponãtur, donec sublimentur, ac si alẽbicũ fuerit plũbeũ, proderit magis, tãdem quod instillauerit, in plũbeo vase recõde: cuius deinde excipe partes duas, et parti vni optimi balsami admisce, ac addito oleo de vitellis ouorũ, partẽ iunge. Præterea seundã instillatiõnẽ efficere poteris, si prædictis rebus addideris ranarũ & limaciarũ carnes, & tria gallinarũ oua cũ testis cõquasata, quę omnia instillari permittes quantũ sit satis: pręstat emplastrũ ex ciceribus coctis aqua pluuiali & cinere.

Verùm si ne hæc quidem prodesse videantur, sed eò duries perueniat, quod immedicabilis existat: tunc quidẽ coniectandum est, an scissionem admittat. Quippe Aëtius Ser. 4. ca. 44. eos cancros scissioni esse idoneos arbitratur, qui in summitate mãmarum consistunt: nam reliquos, qui aut mediã mãmam occupant, vel pro

prope costas degunt, chirurgi manibus non licet euellere: inquit enim. Cãcros in pectore obortos omnino deploratos esse scito, quẽadmodum & eos, qui in capite collo, humeris, sub alis & inguinibus generantur, sunt enim & ij incurabiles. Nã præter id quod perfectè tolli nõ possunt, sanguinis eruptionis timor existit, ne ex ea æger inter manus pereat: eos verò, qui papillæ summitatem occupant, affectæ partis amputatione facilè curabis. Itaq; cõstat eos tumores scalpello esse solũ extrahẽdos, huius viri decreto, qui in partis affectæ sũmitate & extima regione cõsistunt, vel eos qui adeo indurauerunt, vt extractioni solũ cedãt: vel eos qui iã principiũ exulcerationis contraxerunt: hi enim nulla alia via tutius quã scalpello curãtur, licet costis adhereãt. Nã quò diutius ibidẽ immorãtur, eò citius fœminam perdunt. Exulcerari enim vno è duobus modis hos tumores posse, arbitramur & experimẽto cõperimus: altero extrinsecus accedentibus tenuibus, acribus ac serosis humiditatibus: altero veró cum intra tumores alios & in medio ipsorum cõgeritur ixorosum saniosum ve pus, aut ixor vel aquositas quædã acris, erodens, cerulea, viridis, fusca vt quæ exulcarationis futuræ sunt præludium, vt monstrat dolorum immanitas, aliquãdo pulsus citra venarum externarum turgẽtiã. In extractione verò summopere curãdũ est eos radicitus euellere: quippe si ex toto nõ abscideris, nil aliud facies quã ex nõ vlcerato, cãcro vlceratũ efficere. Qua profectò ratione consulit. Rasius. 13. cõti. liberalius vlceratos cãcros manibus & chirurgia euellere, dũ radicitus id efficere studeamus: finaliter, tentandũ id minime est, & minus adhuc in nõ vlceratis, ne vlceratos facias. Quãobrem cautê id opus tẽtare oportet, paruo nimirũ existente cãcro, & cõspicuo, & corpore etiã victu & medicamentis satis præmunito. Constat tamen ex Gal. quatenus ad operationis modũ attinet li. 14. metho. duritiẽ manibus esse cõprehendẽdã, per partẽ eius posticã, vt extrà ad papillã promineat: tũc mammã scapello scindere lõgitudinaliter oportet, & vtraq; parte carnẽ à duritie separare. Quo facto vel instrumẽto aliquo vel filo acu per duritiẽ traiecto, ipsam cõprehẽdes, vt facilè à partibus mãmæ scalpello duritiẽ saparare possis. Ac ne interim dũ id opus fit, sanguinis flux⁹ infestet, nõ erit abre mãmã ligatura ꝓpe radicẽ eius cõprimere: durie verò extracta exprimẽde parũ partes sũt, sanguisq; crass⁹ extrahẽdus, ne iterũ fomẽtũ nouo affectui pręstet ibidẽ manẽs. Posteà velut vlc⁹ simplex scissionẽ curabis, vt ipsum permittere visum fuerit: sed arbitror per simplicẽ vnionẽ curari raro posse. Pręterea, has partes vrere, licèt aliquibus vtile & necessariu visum fuerit, mihi tamẽ arrisit nũquam, nisi sanguinis fluxione nimis vrgẽte: causticis tamẽ pharmacis primò esse vtendum consulit rei ratio, ac vltimo (si prodesse non videantur) ad ignitum ferramentum veniendum est. Maxime quidẽ vstione opus habemus, vbi vel pelliculæ vel folliculi aut tumoris aliquid, post abscisionem in vlcere remãsit: vel si quid ex mãma virulẽta corruptione cõputruit. Nã aliter mãmã vrere, timore & periculo plenũ est. vt Gal. videtur. 2. ad Glau. cap. de cancro. Quod si feceris, aureo instrumẽto ad glãdis aut dactili formã eformato, facies, vsta sc{ilicet} dum quæ superfuit parte, sanis manẽtibus illesis. Iuxta mammã autẽ, & è regione eius in parte postica, appones, prohibẽdæ fluxionis gratia, frigidorũ & astringentiũ pharmacorũ aliquod, vel vt est succus poligoni, equiseti, semper viuiæ cũ modico terræ lẽniç. Quod si adhuc aliquid supereerit, caustico medicamẽto satius est paulatim cõterere, quã copioso igne viscera vrere. Posteà verò ea vitæ ratio instituẽda, quæ vlteriorem illius humoris vel tumoris generationem, aut grauioris mali, omnino impediat

A pediat. Reliqua verò huic curationi proficua ex Aetio colliges, qui latiùs huic instituto innititur, ac consulit quid agere oporteat mamma iam aperta, & duritie ab eadem abscissa.

De vero et vlcerato mãmarum cancro.

Qualis nam sit cancrorum natura constare iam euidenter arbitror, si quæ nuper dicta sunt, exactè expenderis. Quibus, vt clarior euadat doctrina, addes, cancri nomine non esse intelligẽdum quod Celsus astruit li. 7. nimirum, partis corruptionẽ, sed intelligendum solùm esse, quod ipse lib. 5. cap. 28. carcinoma appellat, etiam si carcinoma, & cancer de vlcere quoq; dici possint. Cuius sanè vlceris, aut cãcri tres adinuenit celsus species, vnam, quæ cacoethicum comprehẽdit vlcus cum duritie & tumore: alteram sine vlcere: & tertiam, quam thymium appellat. Est igitur cancer tumor tactui renitens, inæqualis, instar feræ sæuus, penitissimè pertinaciter insertus, radices longè lateq; extendens, & venis circumsitus, velut alligatus, quas circum circa varicosas habet, colore cineritius, ad rubrum vergens, & aliquãdo sub liuidus, & videntibus quidem mollis apparet, tangentib⁹ autem durissimus est, ac B dolorem inducit pungentem, qui latè se extendit, vt sæpe per consensum glandularum malignas inflamationes sub alis excitet, dolore extenso per scapulas ad claiculam. Qua proculdubio diffinitione euidenter constant signa omnia, quibus facilè venamur huius mali naturam: ob id quidem breuitati studens hæc ad cognitionem sat esse arbitror, si quis intelligat, cancri iam confirmati ea esse propria, non quidem incipientis, vt paulò antè docuimus. Est tamen huius mali duplex conditio: quippe ex cancris quidam sunt vlcerati, quidam vero non vlcerati, in qua sanè re, qua potero breuitate exponam vtrum horum appellet Hippo. cãcrum occultum, vt euidenter constet, an curare occultos cancros liceat: dixerim recõditos, aut externos vlceratos: & an possibile sit, hos radicitus extirpare, ac licèt possibile id sit, an liceat & vltimò qua medendi ratione vtrosq; tractare oporteat.

De cancrorum materia non satis constat apud autores: quippe Gal. libro de tumoribus præt. nat. &. 2. de fa. natu. &. 2. ad Glau. ex non feruida atra bile generari, C videtur fateri, cùm alijs in locis constet, ex adustis humoribus progigni. Sed ne longiùs abeam autorem ipsum intelligo de eo humore loqui, qui adhuc feruidus non existit, hoc est, qui actu non sit in feruore, fieri tamen ex humore, qui iam ferbuit, qui si iterum ferbuerit, in exulcerationem duritiem deducit. Atqui cùm ex adusto fiat humore, fit sanè, vt tam sæua inducere possit accidentia: licet aliquando ex melancholico humore fieri Gal. fateatur, quod intelligendum arbitror, si calorẽ & vstionẽ nactus sit, & non ante. De cancri occulti natura varia autores proferre comperio: nam ex antiquioribus non pauci, vt Aetius sentit, vlceratos, occultos appellarunt, quos Hipp. refert, tutiùs esse non curare: cuius proculdubio sententiam multi ex autoribus probarunt, astruentes vlceratos non esse curandos: quamobrem cõstat, vlceratos Hipp. intellexisse, dum refert, curandos non esse occultos. Alij quidẽ per occultos intelligunt eos, qui abditas corporis sedes inhabitãt, & eos etiam, qui extimas, vbi vlcerati sint: qui autores arbitrantur quoq;, vlceratos radicitus posse euelli. Mihi autem arrisit magis sententia eorum, qui tenent, per occultos, Hippoc. intellexisse vlceratos, vbi cunq; sint, & non vlceratos, si in recondita corporis sede immorentur: illud quidem, quoniam ea operatio, quæ vlceratos exagitat, multùm excruciat, & debilitat ægrotantem, nec finit morbũ, cuius origo iecur est: hoc verò

propter loci commoditatem ineptam operationi manuũ, & fluxum sanguinis, quẽ A compescere in abditis corporis sedibus perdifficile est. Cum hoc tamen, vt omni dubio respondeam, mihi alienum à ratione semper visum fuit, chirurga operatione carcinoma quoduis extrahere: tum quia, etiam si ex toto erradices, nõ subinde corpus sanabis: reuertitur enim non multò post, vt ex Celsi decreto diximus: tum verò, quia periculum est, aut corpus deinceps in grauius aliquod malum prorumpere, aut in affecta parte vlcus cacoethe & insanabile superesse. Quamobrem censeo, id opus maxima cum cautione aggrediẽdum esse Gal. 14. meth. dixisse: inquit enim. Cæterùm si quando carcinoma per chirurgiam curare audebis (quasi opus graue & periculo plenum) cæpisse quidem ab euacuando per purgationem melancholico humore oportebit: vbi veró totum quod vitiatum est, prorsus excideris, sic vt nulla supersit radix, sines efluere sanguinẽ, nec ꝓperẽ eũ inhibebis, immo premẽdo potiùs, quæ circum sunt venas, exprimes ex his crassiorem sanguinem. Quamobrẽ semper suspecta mihi fuit huiusmodi curatio, nisi vel incipiens fuerit durus tumor, & alijs auxilijs non cesserit, vel ex alio tumore prodeat: nam cancrũ, qui à principio talis fit, curare radicitus perdifficile tibi erit. Quod si forte per mammam aliquid efluxerit, ne curare tentes, sed sine, tutiùs id quidẽ est, vt Hipp. refert li. 5. popu. in historia mulieris, quæ in ab deris, circa pectus carcinoma habebat. B

At in his curandi ratio consimilis est nuper dictæ curationi, præter quâm quòd nulla admittit malactica medicamenta, sed gaudet in principio repellentibus ac discussorijs: verum non his, quæ astringentia sint, sed quæ frigidæ tantũ naturæ existant: vt humoris acrimoniam simul repellendo retundant, & maiorem fluxionem inhibeant, ac si quid fluxum est, discutiant. Cæterùm quia Aetius vlceratorum & non vlceratorum copiosè curationem scribit, & nos paulò superiùs vtilissima adduximus pharmaca: ob id quidem pauca referam, & primò quæ vlcerationem quodã modo impedire nata esse existimo. Ferunt proculdubio huic vsui non parum prodesse, desuper in cancrosa duritie apponere pimpinellam, arnoglossam, & agrimoniam simul contritas: eundem prestat vsum puluis capitis gruis exsicati, vel mustellæ combustæ. Sed præcautioni & curationi simul prodesse certum est succum semperuiuiæ cum cerusa, aut succum lactucæ cum bolo armeno, vel terram sigillatam cum mucilagine psyllij, præsertim si omnia diu in mortario plũbeo agitaueris. Præstat & emplastrum de cancris fluuiatilibus: idem beneficium confert succus solani aut semper viuiæ in mortario plumbeo sæpiùs agitatus. Sed vlcere iam cõspicuo curandum est ea apponere medicamenta, quæ sine mordacitate siccent, vt Celsus consulit li. 5. ca. 28. Nam satis sunt eo tempore medicamenta quæ quasi blandiuntur, (vt Celsi berbis vtar) aponere, quã sanê curandi rationem fucatam medici appellant. Sed ex peritissimis chyrurgis didici, diuturna ob seruatione sibi esse confirmatum, maximi esse momenti vnguentum illud quod recipit lithargirij. ℥. j. ducatur cum pistillo plumbeo in marmorea pilla, & adde donec incorporentur aquæ rosatæ olei rosati, & aceti ana. ℥, iij. quod facies donec acquirat, linimẽti formam. Aliud etiam experimento proficuum comperio quod recipit, olei rosati cum succo solani, vt paratur, ad conficiendum vnguentum ponpholygos. ℥. iiij. pulueris lithargirij. ℥. ij. pulueris Iuannis de Vigo. ℥. ſ. pulueris cerusæ lotę, & plumbi vsti ac loti ana. ℥. iij. ceræ albę. ℥. vj. misce, & fiat vnguentum liquidum pro linimentis ponẽdis intra vlcus. Aliud præterea refert Gal. lib. 1. de com. phar. ge. ca. 2. quod recipit olei rosacei. C

A ſacei.℥.x. ducantur in mortario plumbeo ſub ſole donec craſeſcat & nigreſcat, & poſtea adde plumbi vſti & loti.℥.j. ceruſæ & lithargerij puluericatorum.an.℥.xij. ducantur ſimul cum.℥.j. ceræ albę donec mediocrem acquirant conſiſtentiã. Quod ſi hec prodeſſe non videãtur, ad chimica auxilia veniendũ eſſe conſulit rei magnitudo & malignitas, interq; primas tenet oleũ de ſtibio & de fæce vini aut aceti, vel de ſalibus aut ferro vel explũbo, quorũ extractionẽ late docet Andernacus tomo eius operis. 2.fo.722. Haut ſecus grandioris pretij eſt illud vnguentum, quod recipit tuthiæ lotæ & ceruſæ.ana.partes æquales, terantur cum oleo roſarum, & ſucco portulacæ, aut ſolatri, aut cucurbitæ, vel mucagine pſyllij, & poſteà fiat frequenter linimentum. Prodeſt & frequens vſus aquæ ſolatri: item ex vſu eſt, ſi amylum, ceruſa, thus, aloes, & terra lemnia cum aqua ſolatri diſſoluantur, & linimentum fiat, quod nuſquam exſiccari permittes. Dimitto hac in parte ſicca medicamenta, & alia non pauca, quæ paſsim à medicis ſcribuntur, vt quæ vel parui momenti ſint, vel vulgaria exiſtant.

B

Finis.

T 2 VIR-

Palacios

A

DE VIRGINVM ET VIDVARVM affectionibus.

ET DE VTERI MORBIS.

Liber Secundus.

Studui hoc secundo libro, optime lector, ea cōplecti vitiorum genera, quæ & vtero ipsi primariò pertinent, & alia, quæ ab ipso proficiscē- B *tia reliquis corporis particulis communia fiunt. Principio tamen sumpto ab ijs, quæ ex vtero prodeuntia multis modis fœminas torquere habent, virgines præsertim ac viduas. Secundo tamen loco eorum recordabor, quæ vtero ipsi inesse assolent, velut vlcera & reliqua huius census mala.*

De vteri natura, ac de morbis, quibus affici potest. Cap. I.

INTER pleraque eximia membra, quibus natura toti corpori ministrat, quoddam, idque præcipuum in fœminis fabrefecit tā- C tæ proculdubio dignitatis & præstantiæ, vt iure optimo à Platone tanquam animal quoddam in corpore peculiariter viuens, fuerit existimatum. Est quidem vterus tantæ efficaciæ in fœminarū corporibus, vt in eo tota ferè sanitatis ratio ex medicorum omnium decreto, sita fœminis existat: ob id profecto hac in parte decreui, eius naturam & conditionem scribere, vt facilè deinceps cuiuis innotescat affectionum omnium ipsi pertinentium causa & modus.

Vt verò mulierum vterus, ex quo tam miranda humani generis machina faberrimè ortum traxit, in maximam omnium admirationem innotescat. Principiò pars illa, quam pudibundam appellāt, sese nobis tractanda ingerit, offertque. Porro muliebrē naturā, os genitale, genitale muliebre, partē hāc pudendā nuncupari vidimus: cui carnis tuberculum hiulcum bifidumq; puberibus maturitatis indicio, pube intectum honestatumque prominet, vuluam intus tutantes ac custodiētes. Quibus sanè in partibus veneream appetentiam sitam esse multi existimant. Cæterùm nympheam etiam, vtrinq; admotam, naturam eò progenuisse, quo primo hoc munimento, aërea ac cætera quæq; extra officere valentia, arceātur, credi par est. Sed occurrit

occurrit post hæc ceruicis os aliquanto præstantius, intra cletorem muliebri genitali annexũ: subinde ceruix ipsa ceu pars finitima, quæ vuluæ canalis, & ab Arist. etiam matrix dicitur. Ab intimo, quà vterus desinit ore, prolifico maris semini accessum præbens, adusq; muliebrem naturam recto tramite protensa ceruicula hæc inchoat effertur q;. Verùm ob sui constrictionem in nonnullis mulieribus ad dextrum, in alijs ad læuum magis collabitur. Huic quidem vesicæ foramine directo per eius meatus neruosus, c arti lagineusque parte supera annectitur: quæ lotij à renibus ad vesicam delati, fistula intra muliebrem naturam sita, nympha fatiscente visitur. Sic.n. vesicæ fistulæ foramen humidis recrementis: mensibus verò vteri ceruix illi cõtermina in mulieribus egressum suppeditat. Est autem huius partis longitudo quatuor sexue ad summum digitorum: amplitudo verò, quæ colẽ capiat, carnosa ad modúm, chartilaginea, vt partus tempore fatiscat, dilatetur plurimùm atq; contrahatur, modicè obdura, ne transmutationibus his passioni cuipiam obnoxia euadat, proindeq; vt concubitus tempore, genituram excipiens tantisper opportunè attollatur. Quandoquidem immodica mollitie partibus quibusdam eleuatis, alteris concidentibus, anfractus sinulosque prolifici seminis vsum ad vuluæ grandiorem sinum trãsitum prohibentes, molitum iri cognitum sit. Quod si non celerrime permeauerit, longiorem moram in ceruice trahens, spiritu genitiuo ocyssimè exhalante, genituraq; tempore suo prorsus priuata, haud quaquam concipi posset. Huic etiam sphærica rugosaq; cauitas inest, vt penis subingressu tentigine oblectamenti causa afficiatur: in cuius sanè confinio neruosa exilitas colligationibus venulisq; tenuibus ex adiacentibus particulis exortis dispersa contextaue minutissimis maculis interstincta, inuenitur, quæ integræ virginitatis testimonium affert: hanc eugion vel hymena vocant, ex qua coitu primò excissa, cruorem emanare apertissime constat. Præter hanc stat protinus vteri os, quod eatenus (intelligo internum illud ostium, quà loci desinunt, & ceruix inchoatur) neruosum existit, quo excellentiore sensu, coitus tempore summe oblectetur, modica duritie affectũ, vt vuluæ os ob immodicã duritiẽ haud quaquam coniueat: vt enim vterus simul seminis iaculationẽ intra se susceperit, vniuersum alueũ contrahere, atque os ipsum sigillare opus est: ob id decuit modica duritie constare. Glandulosum insuper est, instar glãdis penis mucronatũ, foras in ceruicem inæquabile sua facie, ad modũ oris catuli recens editi prominens. Deinceps verò vterus subsequitur, quẽ nominibus alijs vtriculũ, vuluã, mulierũue locos, ac matricem meliorũ consensu appellare liceat: sed de nomine sit satis. B C

Ad rẽ igitur accedendo, locum vteri ac domicilium rimari priùs oportet: porrò ima spina, quam caudam appellant, in coxarum osse desinit, quod transuersum longèque valentissimum, vuluã, vesicam sub rectum intestinũ tuetur: ab exteriore parte gibbum, ad spinam verò resupinatum à lateribus adest, in ipsis coxis sinus orbis latos obtinet, à quibus os pectinis suboritur, quod super intestina sub pube trãsuersum ventrem confirmat: in viris rectiùs, in fœminis in exteriora magis, vt partui commodiùs sit, recuruatum conspicitur. Vteri itaq; positura inter imam spinam, & vltra vesicam infra mediam aluum habetur: ab vmbilico enim paululumue suprà ad suæ ceruicis initium vsq; extenditur, quare infra aluum situs. Tunc à parte priore uesica eidẽ iuncta præsertim versus ceruicẽ, quãdoquidẽ vuluæ amplitudo vesicã superueniat, qua parte ab eadẽ minimè tegitur, lateraliter coxarũ ossibus recuruatis, posticè,

A posticè, ima spina sub recto intercedente intestino circuitur, quod ne facile homine iam in choato, cúm increuerit, duriori matrici enixus oblederetur. Quã illi regionẽ condiderat natura, vt cõmodiùs arterijs, cordi, iecori, venis, cerebro dorsaliq; medullæ, neruis, præcordijs, item mãmis, renibus, vẽtri, coxẽdicibus, pubi, cunctis his vná committeretur.

Vteri igitur quãtitas in virgine admodũ exigua visitur, in euirginatis autẽ, nisi dũ vtero gerũt, nõ multò maior, quã manu cõprehẽdi queat: ita vt in vetulis iã sit simi lis summitati asperæ arterię, vt rectè ab Herophilo cõparatũ est. Verũ quãtitas hæc ambigua indiscretaq; ætate, tẽperatura, venereorũ vsu, muliebri profluuio, fętura, & adhuc fætuũ vnà cõceptorũ numero, corporis proceritate cõuariãtibus cẽsetur. Est insuper neruaceæ materià per simili pelliculosa: quippe quæ ad puerperij vnius vel pluriũ magnitudinẽ extẽdi posset, verrucosa cauitate pollicari crassitudine con stat.

Extat etiã tunicis duabus obductus, interna vna, & altera externa. Tunicæ huic villi per lõgũ porrecti (quos rectos appellãt) insunt, qui ad modũ pauci existũt, eoq; B illis viri dũtaxat geniturã facillimũ quidẽ trahere erat. Sũt & villi per trãsuersa ducti (trãsuersi appellati) quos sanè in vtero redũdare operæpretiũ fuit, quãdoquidẽ ijs ipsis etiã rapta genitura detentũ itura foret, simul & fætus toto tẽporis tractu à cõceptione ad partũ vsq;. Quinetiam & illi in latũ diductos (qui latitudinales nomi nantur) inesse liquet, quibus partus fætura absoluenda est: & ob eam rem si vterus duas eas partes complexus in vniuersum spectetur, quadrangularem orbiculatam figurã præ se feret, amplitudo cuius ad ceruicem coangustatur, qua sui parte ima ca nalis effertur: & ob id cucurbitæ vtrinq; paululùm compressæ speciem repræsentat. At extima membrana separata, internam tunicam diligentiùs rimari oportet: cui si nus gemini, alter dextra, læua parte alter leuiter discreti sunt, ad vnam ceruicẽ coëuntes. Quos planities quædam intus, semitæ per quàm similis, separat: cui etiam ex rugositatibus comparent eminentiæ plures, quæ priscos deceperunt, vt crederent, varios esse sinus, quod leuiter credendum est.

Venas habet etiam vterus non paucas (sed à caua disseminatas, nullam) à vena C aorta diductas. Cæterùm extrinsecus, canalis parte superna, qua vulua præfinitur, & ceruix innascitur, vtrinque testis conspicuæ magnitudinis cohærescit, vnus dex tro, alter læuo lateri sorte creditus, non minores multò ijs, qui virorum sunt, durio res tamen, qui intus matricis ceruici adhærent, quos peritonæum deducens, in ipsos vasa seminalia obuoluit, simul cum propria ipsorum tunica epididymiade nuncupata: carent tamen erythroîde, & scroto & darto, à quibus vasa semen in cornua de ferunt, quæ propè vteri fundum laxiora existunt. Habent tamen distincta inuolucra, quæ solertissima natura eò procreauit, vt salíualem quendam succum, qui mulieribus oblectamini esset, moliretur. Supra hos deinceps, bina cornua (sic enim appellant) lateri dextro vnum, alterum læuo admota, perinde atque additamenta duo tenduntur. Etenim qua parte vtero annectuntur, pleniora sunt atq; crassiora, tamẽ ad ilia coxendicesq; procedentia minuũtur atque attenuantur. Hæc sanè cornua ap pellamus duas ipsius apophyses exiguas à lateribus ad ilia perreptantes, papillis seu cornibus exorientes per similes: iuxta quas semen muliebre excernitur, quæ sanè eo tempore, vt ceruix & loci prolificæ genituræ, helluones insigni tantisper ampli tudine, ad eandem vorandam, dehiscendam protinus ab initio extendantur.

Postremò

Postremò similia vasa ad hunc modum intelligere oportet: venales gemini meatus de aorta vena flexuosis orbibus ad testes portendunt, alij totidem iuxta renes eodem deueniunt: sed hi sanguinolenti, illi, quos mittit aorta exangues comparent Qui omnes circum duos iam dictos testes progressi, sese flectunt, mox cornua subeunt, subinde passim in tenuissimas fibras diuiduntur: quarum pars maior ramorum seriè sparsa ad vterum deuenit, substantiam penetrans, ex qua etiam, ferunt cotylidones fieri, quibus partus per vmbilici radices aliqua ex parte vtero validissimè cōmittitur. Ex quib⁹ etiam genitalis quidam succus citra voluptatem emissus, ad conceptum necessarius in vterum instillat. Ex alijs verò menstruæ purgationis aliquid in vterum defluit, præstaturum quidem fœtui alimentum: ex quibus rubentia membra apparere in genituris assolēt. Ex qua etiam vasorum propagine ramusculi quidam in internum vuluæ ostium protendunt, vnde inutilis quædam humiditas, quam suprà saliualem succum vocauimus, incredibili (vt ferunt) voluptate exiliendo ac per saltus haud secus quàm virile semen prorumpit, tanto in plerisque impetu, vt marium more longiùs prosiliat. Hinc sanè orta est controuersia inter Gal. & Arist. nam hoc vtile & ad prolem necessarium Gal. fatetur: inexpediens verò atque irritum Arist. & Auer. arbitrantur. Nec mirandum est, me hac in parte nō meminisse viarum, quæ vtero & mammis consortium præstant, quia de hac re alibi disputatum est. Hæc itaque est huius membri descriptio, quam summopere esse cognitu necessariam reor ei, qui vteri affectiones exactè distinguere cupit: nā, vt in singulis vteri morbis monstrabo, eorum quilibet suam sortitur differentiam & conditionem, sumpta ratione à natura seu officio cuiusuis harum partium, cui morbus subijcitur.

Vteri vsus & morbi

His ita constitutis, vt à primis principijs rei huius exordiamur, vteri vsum hac in parte expendisse oportebit, & morbos etiam, ad minimam vsque eorum differentiam. Habet igitur vterus triplex officium, vnum quidem sibi proprium & peculiare, quod illi inest, quatenus pars simplex & similaris est, quo profectô sibi alimentū allicit, & in sui naturam commutat aliturque: non quidem, vt multi censent, ex sanguine menstruo (nam eum non trahit, vt pars simplex, sed susceptat vt instrumentum alijs vsibus dicatum) sed ex proprio & peculiari alimento per peculiares sibi insitas venas, distinctas à menstrualibus, per vniuersam vteri substantiam dispersas. Quo sanè munere vt optimè vtatur, fruitur proculdubio duplici instrumento, temperie nimirum, & optima partium vnione, in quibus sitam habet alteram sanitatis partem: qua propter ad hanc partem pertinent morbi ex distemperie (licèt temperamentum omnibus vteri actionibus cōmune & proficuum existat, ita vt eo mutato alij nascantur vtero morbi, vt inferiùs monstrabo) & soluta vnitate, quæ vtrisque partibus communis existit, cui vlcera & aliæ continui diuisiones reducuntur. Secundum verò vteri officium id est, quo dignitate & præstantia ab omnib⁹ alijs mēbris dessidet, non quidem ob sui commodum, sed pro fœminæ vtilitate & beneficio proficuū existit: nā qua ratione in vtroq; sexu membra quædam sunt totiùs corporis vacuationib⁹ dicata: ita in fœminis peculiari quadam dote, membrum hoc excogitauit natura, cui propria (præter alia officia) inest vacuandi ratio, & qua ratione deficientibus vesica & intestinis à proprio munere, maximum subinde incommodum corporibus subsecuturum speramus, ita quoque, & potiori quadam ratione, in fœminis hanc partem sanam & menstruationis officio idoneam desideramus. Quòd si aliquo modo contrarium fortè acciderit, mille proculdubio illis succrescūt

effectio-

A affectionum modi, menstruis præter naturam vtcunq; suppressis: nam quò substantia, aut superfluum illud, quod per vterum excernitur, præstantiorem obtinuerit naturam, eò, si præter naturæ institutum supprimatur, grauiora suboriri mala necessum est. Præstantioris quidem esse substantiæ semen & sanguinem menstruum recensuerat Gal. lib. 6. de lo. aff. & ob id, si retenta putrescant, aut vtcunq; aliter vitiêtur, longê grauiora efficiunt accidentia, & maiora mala. Tertium autem & vltimũ vteri officium speciei propagandæ proficuum & dicatum est: quod sanè diuidere in tres potissimas partes mihi hoc loco placet. Quippe vitiatur cuiusuis instrumenti ꝓpria actio aut ablata ex toto operandi potentia, aut diminutè agente, vel corruptũ & monstrosum producente effectum. Sic enim ex fœminis quędam omnino nõ cõcipiunt, quas peculiari nomine steriles appellat Hipp. Aliæ concipiunt quidem, sed fœtum perferre nequeunt, aut necessarium & præfinitum tempus gestare sunt im-
B potentes: quibus frequenter abortire contingit, quòd diminutè vteri facultas operetur. Rursus aliæ concipiunt, & fœturam continent, cæterum monstrosum quid ex vtero producunt, velut est mola à medicis apellata, ac sunt alij mendosi & monstrosi cõceptus, qui mira varietate ludunt, & peritissimis medicis plerũq; illudũt: quos ex corrupta vteri actione proficisci nulli esse dubium arbitror. Atq; hæ sunt in vniuersum omnes vteri affectiones, quarum speciatim meminisse quoq; oportebit, sumpto ab hystericis affectibus initio.

De hystericis affectionibus in genere. Cap. 2.

Requenti nomine cùm antiquiores medici, hysterá, vterum appellauerint, iure ob id optimo ipsius affectiones hystericas, seu v-
C terinas nuncupauimus: quas hoc vno capite complecti mihi nunc in animo est. Dictum nanq; superius leges, vteri munia in tria potissimùm officia diuidi, quorum primum est sibi proprium & peculiare, alimoniæ, ipsius dicatum, totum naturali potentiæ subditum, aliud verò cõmunius est, toti speciei subseruiens, cuius ratio & finis est prolem procreare. Sic etenim Gal. 6. de lo. aff. ca. 5. vterum diffinit eam partem, quam natura mulieribus ad concipiendum concessit. Cui subseruit tertiũ vteri officium, licèt vniuerso fœminæ corpori sit commune & proficuum, quod est menstruum sanguinem statutis temporibus expurgare, & semen in venereis actibus excernere: quæ sanè omnia pari quoq; lege certis quibusdam temporibus contineri oportebat: hoc quidem, vt fœtui subsit materia & locus: illud verò, vt fœmina excrementis purgata vegetior, sana & conceptui aptior existat. Verùm sicut vtroq; modo seruata naturę lege, inculpata sanitate fœmina viuit: ita quoque prorsus dũ vtrunq; aut alterũ modũ excedit (vt libro de virginũ morbis Hipp. recẽset) mille affectionibus ferê incõprehensibilibus, premitur miserrima fœmina. Sic profectò fluentibus debito largiùs mẽsibus, fœminæ fiunt steriles, imbecilliores, pigræ, ineptæ ad actiones obeũdas, decolores, tædiosæ & tristes, ac plerunq; degenerat affectio in malum corporis habitum. Sic semine aut quauis alia substantia defluente, eadem & longè grauiora subsunt accidentia: tandem corpus in maciem & tabitudi-

nem quandam ocyſsimè degenerat. Verùm tolerabilia profectò quis exiſtimabit A
huiuſmodi mala, ſi ea conſideret, quæ ex inſolita & præternaturali ſeminis aut ſanguinis menſtrui retẽtione ſuboriri aſſolent. Quę proculdubio omnia facilè colliges, ſi Hipp. legeris loco paulò antê citato: quippe inquit. Nã cũ virgines iã maturæ viro ſteterint, natura duce ſanguis menſtruus ad matricis locellos & venas, ab hepate defluit, qui cùm ob illarum anguſta oſcula, quæ non dum patuerunt, aut in fœminis, quæ viro orbatæ ſunt, viſcoſis & crudis humoribus obſtructa, & deniq; ob ſanguinis craſsitiem erumpere nõ poſsit: tum rurſus per venæ cauæ maioriſq; arteriæ propagines ad cor, hepar, diaphragma, & præcordiorum venas regurgitat. Capiti quoque non minor pars communis fit, & tandem circa viſcera omnia accidentia grauia parit, difficiles reſpirationes, tremulum cordis palmum, hepatis inflammationem & mille alias eius diſtemperies, ventriculi ſubuerſiones, cibi faſtidium, vomitum, ingentem famem, variũ malorum appetitum, cardialgiam, epileſiam & delirium: ſanè, iudicio noſtro, optimê huc afferri poteſt illud Gal. dictum libro de differ. reſpir. nimirum, quæ præter naturam ſunt, varia & multiplicia eſſe, inquit enim. Vnum enim eſt, quod ſecũdum naturam ſe habet in animantis corpore, varium autem & diſsimile & multiplici errore in volutum id, quod præter naturam habet, adeò, vt neceſſario ſequatur eſſe incomprehenſibile. At ſi qua in re, dum præter naturam efficitur varia, multa, cognitu difficilia ſubſequuntur accidentia, maximè profectò in ſemine & ſanguine menſtruo retentis coniectabile efficitur: â quibus tot oriuntur vitiorum genera, quot neque ſcripta reperiri poſſunt, neq; facilè memoria teneri, vt eorum poſsit lex & ratio dificulter haberi aliqua. Quò quidem factum eſt, vt medicorum non pauci conſilio deſtituti ab horum affectuum curatione deſiſtant, vetulis & mulierculis id munus relinquentes. B

Proficiſcitur itaq; huius miræ varietatis ratio, vna potiſsimùm è tribus rationibus: nan dum hæc duo excrementa præter naturæ legem cohibẽtur, aut putreſcũt, aut alterantur, aut quantitate ſolum & copia abundant & peccant. Quippe hac ratione virginũ morbos fieri Hipp. retulit libro de virg. morb. dicẽs. Cũ enim hæ partes repletæ fuerint, & horror cum febre ingruit, erroneas febres appellant: his habentibus præ acuta quidem inflamatione inſanit, præ putredine verò clamat, præ caliginoſitate autem timet ac formidat, præ compreſsione verò circa cor ſtrangulationes parat, præ ſanguinis autem malitia animus mœrens ac anxius malum trahit. Qua ſententia euidenter conſtare videtur, quãta varietate mutetur humor, & quæ mala efficere poſsit. Quod etiam ex ipſa rei natura & conditione haud difficulter probari poteſt: nam ſi nerui, venæ, muſculi, adde & cornua vteri, menſium afluxu aut viri coitu non humectentur, tunc exiccata prolabi ad aliquam partem & vterũ ipſum lædere neceſſum eſt: pariter ſi menſium repletione diſtenduntur: ſic & eodem modo, ſi ſemen in vteri cauitate & vaſis coaceruatum computruit, incredibilia quidem mala ſuboriuntur. Pari quoque penſu dum citra putredinem, ſola copia abundant, malum, quod perſe efficere nequeunt (præter plenitudinis damna) alteriùs mali in teruentu moliuntur: nam & fluxus ſanguinis hæmorrhoidum, narium aut per vomitum & vrinam patiuntur: item hepaticam dyſenteriam, hydropem, corporis confractionem, laſsitudinem, tumores præter naturam, & alia pleraque vitia ſuccreſcere longè diuerſa ab vterinis affectibus exiſtimamus: quæ omnia, vel depoſita plenitudine, curare non eſt difficile. C

Verùm

A Verùm cum prædicta excrementa alterantur citra aliquam putredinem solùm calidiora, frigidiora aut sicciora facta, affectus vterinos efficiunt quidem, sed neq; admodûm graues, neque ob id facilè intelligibiles. Nam primò fœminæ hoc modo affectæ æstuationibus, siti inquietudineque non leui vexantur, vbi caliditatem contraxerint excrementa. Item pallescit corpus, albidius aut decolor redditur, & ipsa fœmina pigra efficitur, mæsta, tædiosa ac mille doloribus plena: quæ quidem accidentia neq; ordinem seruant, neq; legẽ, quòd si perseuerauerint in aliquo statu, frigiditatem in ea parte contractam esse attestantur. Alia etiam ex hoc vitij genere suboriuntur accidentia his æqualia & simillima, quæ profectò prçludium maioris mali & grauiorum accidentium existunt. Quamobrem eis citra cunctationem subueniendum est, antè quidem, quam in epilepsiam aut alium grauissimum affectum degenerent.

Cæterùm dum fœmina eò miseriæ deuenit, quòd huiusmodi excrementa, semẽ videlicet & sanguis menstruus putrescant: accidentia quidem grauissima sunt, & B aspectu terribilia, & quæ sui specimen & naturam facile monstrant: sed tam sunt varia, vt neq; certa lege neq; vlla methodo comprehendere queas. Subit tamen in hac re mirari, cùm vnica sit materialis causa, vnica formalis seu efficiens, putredo, vnica particula affecta, vturus, quanam ratione tam mira accidentium varietas suboriatur. Quod sanè ita fieri posse, tria ostendunt facilè: primum, putredo ipsa: secundum, putrescentis substantiæ copia: tertium verò & vltimum, varietas & natura membrorum, quæ vtero sic affecto consentiunt & compatiuntur. Circa primũ attento animo lector expendat, quòd, licèt sanguis solùm putrescat, aut semen ipsũ per se, aut vtrunque simul, ea tamen est putredinis natura & conditio, vt omni gena varietate & mille modis fieri possit: iuxta quam sanè diuersitatem accidentia quoq; variari necesse est, velut de re quauis diximus dùm prçternaturam efficitur. Contingit insuper mira hæc & multiplicis naturæ varietas in putridine multis modis: primò quidem ratione causæ mouentis humorem ad putredinem, quam esse variã inficiabitur nemo, ac ob id, varias pullulare putredinis rationes & differentias: secundò id contingit ex loco, vbi putrescunt humores: multa enim atque varia pu- C tredini posse succrescere ex loco, manifestissimum est: vltimò varias contingit oriri putredines ex varia putrescentis rei natura & substantia. Ex qua quidem conditione plurima hystericis fœminis accidunt malorum genera, ex semine nimirum & sanguine menstruo corruptis: idq; duabus rationibus: prima, ob putrescentium perfectionem, constat enim semen ex perfectiori sanguinis parte, & calore natiuo perfectissimo, ac ex copioso spiritu: item sanguis ex quatuor humoribus, & totidiẽ humiditatibus, quæ singulis humoribus sunt adiunctæ, ita vt quiuis humor ex parte teniori & crassiori ac mediocre cõstitutus existat. Ex qua proculdubio varietate mirũ videri nõ debet, si vnicus cũ sit humor, sanguis nimirũ aut semẽ, tot modis vitiari possit, ac tot accidentium varietates efficere. Secunda huius rei ratio est, quia putredinem contingit fieri prædominantibus in ea vno, duobus, tribus, aut omnib⁹ humorib⁹, vel partibus eorũ, quas dixim⁹ cõstituere ac cõponere vtrãq; substãtiã, sanguinis scilicet aut seminis. Quãobrẽ rationi cõsonũ videtur, varia ob id fœminis subsecutura accidẽtia fore: & quod mirabili⁹ est, vnicũ & idẽ accidẽs in diuersis fœminis & tẽporib⁹, & quod adhuc maiorẽ infert admirationẽ, in eadẽ fœmina & odẽ

tempore diuersa, varia & sæpe contraria succrescere accidentia. In qua proculdubiò A re, rationem monstrositatis & varietatis hystericorum affectuum consistere arbitror: nimirum, quòd præualeat magis in putredine, causæ efficacia aut loci putredinis deterrima conditio, vel humoris putrescentis malignitas: aut quòd prædominetur magis in putredine vnus humor, vel vna substantia ex nuper dictis, quàm alia.

Ad dubitare iuxta hanc rationem mihi visum est, cùm sanguis & semen temperatissimæ & perfectissimæ sint substantiæ, qui fieri possit citiùs & deteriùs cæteris omnibus posse corrumpi, cùm bilis tantò deterior tanto tempore incorrupta duret non solùm in vesica fellis, sed prope cutem in arquatis, & pituita in arthritide prope articulos. Verũ quia hic nõ est disputationis locus, breui quadam ratione responde re huic dubio mihi est in animo. Inquit Arist. lib. de longi. & breui. vitæ. Pura omnia & impermixta, vt quæ magis à contrarietate recedant, diuturniora esse: contrà, citò vitiari abolerique, quorum essentia multa oppositione constat. Sic elementa inquit, lapides & metalla, quæ vel simplicia sunt, vel eis proximè accedunt, incorruptibilia creduntur: contrà, lac, sanguis & semen seruari diu minime possunt, vt pote B quæ manifesta compositione & varia constant. Quod euidenter monstrat sanguinis grumus vbicunq; sit, lac etiam coagulatum in puerorum ventre, & semen retentum: quæ omnia facillimè, vel aeris contactu alterantur, quia variam & perfectissimam nacta sunt elaborationem. Ob id profectò, homo crebriùs ægrotat, quia multiplici & perfectissima constat compositione. Neq; obstat quominùs hæc vera sint, sanguinem menstruum nouem mensibus citra euidens vitium in vtero gerentibus cõtineri: nam eò incolumis adseruatur, quòd partim repleat vasa, partim fœtui præstet alimentum, partim verò in secundina colligatur: quam natura familiarissimam ob id sanguinis substantiæ fabrefecerat, vt ibidem citra corruptionem contineretur toto prægnationis tempore. Cur verò præstantiora quæque, deteriora dum corrumpuntur, euadant (quod experimento quotidiano comperimus: nam sordidiorem putredinem cæteris animantibus, hominum cadauera contrahunt, & oua putrescentia ac poma, quò præstantiora fuerint & odora, eò deteriori corripiuntur putredine) duplex ratio commonstrat: prima, quòd præstantissimam substantiam nequit deuincere ac superare nisi vehementissima ac spurcissima causa, quia cæteris C faciliùs resistit: quapropter necessum est putredinem & vitium causæ naturę respõdere: secunda, quia perfectis substantijs quoduis vitium deterius efficitur imperfectis. Quibus rationibus multi addunt, illud in causa esse, quòd ex pluribus & maxime diuersis perfectiores mixtiones euadant, calore natiuo veluti vinculo colligante cogenteue omnia; sic naturali calore dissoluto, dispersis omnibus prodit fœdus sapor, odor & color, quæ magnæ putredinis & horridæ sunt indicia: ita vt semine & sanguine menstruò corruptis, quasi venenum in corpore nasci lib. 3. & 5. de lo. patien. expressè fateantur Gal. Auer. & Auic. Ratio quidem in promptu est, quia si ex purissimis alimentis, sanguine nimirum, semine aut lacte, moro ac melone vitiatis, facilé venefica ac deleteria excitatur qualitas, multò profectò rectiùs ex ipsorum excrementis generari poterit: quod in vtero potissimùm accidere certum est, eò quòd sentina sit vniuersi corporis, & substantia, quæ putrescit, præstantissima. Quò fit, vt fœminæ vterinis molestatæ, veneni instar symptomata persentiant.

Cur

A Cur verò in plerisque fœminis vtero affectis hæc veneni seminaria clam occultèq; diu lateant citra euidentem corporis noxã, ac ad tempus tantùm & per interualla reuiuiscant elucescantq; grauissima symptamata, haud facilè est nosse: scimus tamen non solùm in his, verùm & in multis alijs, qui venenum sumpserunt, diu in corpore venena latitare: nam si Hipp. credimus, viginti annos malum occluditur oppressum aut reuersum. Causæ tamen huius rei non desunt: quippe quod sensim & paulatim fit, nullum donec in habitum vergat, specimen de se præbet, sed dum factum est, subitò in grauissima prorumpit accidentia, ac sæpe in mortem. Prætereà, si ignobile membrum venenum adoriatur, donec ad nobile peruadat, nil mali, aut quàm paucissimum sentimus: cum enim ad nobile peruadit, facilè toti corpori communis fit affectio. Ad hæc, præstantissima est membri, in quo viget assuefactio, etiam si ex deterrimo sit, quia tantum abest, vt membrum lædatur, quòd sæpe huiusmodi humor alimentum præstare possit. Verùm cùm ex alimento crescat vltra debitam & consuetam magnitudinem id excrementum, pellitur ad aliud membrum, vbi morbum B facit, quia insuetum, quia multum, & quia prauũ, quo tempore fieri grauissima accidentia mirũ nõ est. Postremò huic malo principiũ præstat dissensio facultatũ naturalium, vigentibus nimirum aliquando cõtrice & retẽtrice, lãguida facta expellẽte: quòd non pellatur quod præter naturam effectum est, & sic accrescente, comparatur venenosa illa qualitas, quæ paulò post in morbum & sæuissima accidentia prorumpit. Quibus profectò constare arbitror, qualis sit huius dogmatis ratio & veritas, vt cognita causarum varietate, medentis consilium tutiùs & certiùs euadat.

Secunda ratio varietatis prædictorum accidentium, quæ secundum tenet locum, excrementorum quantitati reducenda venit: nam semen & sanguis mẽstruus cùm intra vterum putrescunt, non solum hæc mala pariunt ex diuersis putredinis modis sed ex copia etiam sanguinis & seminis putrefacti: quippe maxima quãtitas vtriusque vel alterius in seuissimos & varios prorumpit affectus: parua verò eosdem minatur, sed non perficit. Sic etenim facilè reperimus apud plerasque fœminas queremoniam & sensus plurium ac diuersorum affectuum, qui vix cõprehendi & distin C gui possunt, præludium quidem maiorum: quos sanè leuissimis auxilijs, aut sola animi distractione vel delectatione curabis, adhibitis etiam leuibus frictionibus, exercitio ac deambulationibus, & huius census alijs. Itaque venenosi & corrupti humoris natura eadem mala minatur, & aliquando efficit, sed propter paruam humorum corruptorum copiam, aut non perficit, aut mox subsistit. Habent tñ ex diminuta prædictorum humorum quantitate hystericæ fœminæ hoc proprium & peculiare, vt mox ab accessione, & quam primùm quiescit malum, ad pristinam & antiquam sanitatem redeant veluti si nihil perpessę fuissent: quod alijs, quæ ex nimia humorũ copia laborant, non datur, supersunt quidem illis per aliquod tempus non leuia pręteriti mali vestigia. Quibus etiam fœminis accidit, varijs accidentibus vnico, & eodem tempore corripi, ac mox subitò leuari: ratio quidem est, quia paruam humoris aut halitus copiam contemnit, à se reijcit vel deuincit particula illa, ad quã ex vtero aliquid transmittitur, cuius ratione accidentia suboriuntur: quod alijs fœminis, quæ plurima abundant huius venenosi humoris quantitate, nunquam conceditur. Succrescunt prætereà his fœminis varia accidentia, & in diuersis partibus, quia halitus pauci elati ex pauca materia peruenientes ad particulam aliquam malum ibidẽ efficere conantes, ad alias protinus transmittuntur, & pari modo ex his ad reliquas, in quibus

in quibus omnibus proculdubio aliquid mali persentiri necessum est, quod varium A
esse contingit ob membrorum varietatem.

Tertia sanè & vltima ratio diuersitatis hystericorum accidentium est mẽbrorũ consensus, quibus vterus communicat suum vitium. Ex qua quidem causa, prædicta accidentia tribus potissimũ rationibus suboriuntur: prima, ex cõsensu mutuato præstitoq; alicui mẽbro ex affectione vteri secũda, ex mutua reactione, quã mẽbrũ læsum iterũ præstat & refert ipsi vtero: quod profectò multorũ accidẽtiũ solet esse causa. Nam cũ mẽbrũ aliquod primò ab vtero afficitur, rationi cõsonũ videtur, excrementa, quæ ex vitio contracto generat, maiori ex parte transmittenda fore in vterum ipsum, tanquam in membrum imbecille, primò affectum & corporis quodammodo sentinam: quod dignosces, quia accidentia, quæ sic affectis superueniunt, redolent quadam tenus naturam excrementi in vterum tranmissi. Tertia porrò & vltima ratio est, quando licèt accidentia ex vtero prodeant, non tamen sequuntur naturã seminis & sanguinis menstrui corrupti, sed naturã excrementorũ a mẽbro aliquo affecto in vterum transmissorum, aut eorũ, quæ in vtero generãtur, præter semen & sanguinem menstruum. B

Prima porrò diuisio, quæ ex consensu proficiscitur quadruplici cõstat mẽbro, dimito hac in parte cõsultò tres cõsensus differentias quarũ Gal. meminit. lib. 1. de locis affect. cap. 6. quia huic vsui non ita sunt proficuæ, licèt earum aliqua ex vsu sit: nã consensus ab vtero præstatur primò per partium qui coafficiuntur similitudinem: compassiones enim & consus faciliùs & promptiùs fiunt inter similia: & ob id vtero affecto neruosum genus omne facillimè compatitur: non quidẽ, vt multi falsò censent, quòd plures & magnas neruorum propagines vterus sortiatur, sed quòd mẽbranosa constet substantia & neruea natura intexta: qua ratione etiam vesica & colis neruea dicũtur. Secundò idem consensus præstatur per viciniam: quo fit, vt plerisque fœminis vrina supprimatur, & varijs modis vitietur, rectum intestinum tenasmone afficiatur: sic & mesereon, ventriculus, intestina, & venæ masaraicæ varijs accidentibus premuntur: præterquam quòd neruea sunt hæc omnia, & ob id etiam compati possunt. Tertiò verò consensus fit maximus per colligantiam: scatet enim vterus venis, ijsque grandioribus, vt ex Gal. constat, qui lib. 6. popu. par. 1 inquit. Vterus inter omnes corporis partes plurimas grandissimasque venas habet: C
per quas proculdubio iecur compati perfacile est, sicut iterum vtero referre supplitium accepti mali: nam illi ob id præstat fæculentum & impurum sanguinem, quo (vt nuper dictũ est) vterus nouiter afficitur. Arterias quoq; hoc viscus non paucas neq; paruas suscipit à corde, per quas varia & grauissima ac periculosissima cor susceptat mala, quãobrẽ rationi consonũ videtur, cũ vterũ & intra ipsum cõtẽta plerũque ex putredine refrigerari cõtingat, citra frigidorũ humorũ abũdãtiã (adhuc in biliosissimis corporib⁹) grauissima fœminarũ nõ paucas perpeti accidẽtia frigidã naturã falsò æmulãtia. Ex quo etiã sequitur nõ posse cor deinceps tãtũ caloris vtero trãsmittere (arterijs ab vtero ad ipsum vergentibus, prauis frigidisq; halitibus plenis) quantũ vtero calfaciẽdo sit satis. Pari quoq; ratione vterus diuersis nostri corporis partib⁹ mille modis alligatur: quas simul cõpati necessum est, subindeq; varia efficere accidẽtia. Quartò verò & vltimò omnes partes vero demãdato ab vtero cõsensu cõpatiũtur, suscepta nimirũ sub stãtia aliqua ex ijs, quæ in vtero præsunt, nã etiã si vterus nullã haberet similitudinẽ cũ alijs partibus, colligantiã aut viciniã, cũ totum corpus confluxile & transpirabile sit, facilè quæuis eius pars alterius damnũ

susceptat

A susceptat transmissa ad eam aliqua substantia ex ea, quæ laborat. Ex quo etiam varia & grauissima subsequi accidentia conspicimus, tum ex substantiæ, tum veró ex partium diuersitate.

Heæ igitur sunt varietatis hystericorũ affectuũ causæ, quorũ sanè naturã bellissimè expressisse visus est Gal. lib. 6. de lo. patien. cap. 5. docẽs, quód licèt affectus nomen sit vnum nimirum hysterica passio, nihilominus tamen sub se comprehendit innumera & varia accidentia, iuxta diuersitatem trium causarum, quas nuper adduximus. Quas sanê omnes si quis sedula diligentia intueatur, perdiscet facilè, cur fæminæ aliquando refrigerentur, & mox simul incalescant: item cur marcidę appareant, aliquando veró nimio madore ac pinguedine abundent. Ex eisdem quoque causis proficiscitur, caput vniuersum vel aliquam aut plures eius partes fixo & stabili dolore apprehẽdi, nonũquã mutabili, sæpe diurno, sæpissimè à quibus vis externis causis exacerbato, ita vt solã dolorum capitis varietatem comprehendere difficulter queas. Quis prætereà narrare poterit dorsi, thoracis, lumborum, coxendicũ, B ventris vtriusque & crurum dolores? quos nulla quidem alia ratione certiûs ex vtero proficiscentes cognosces, quàm eò quòd nullam seruent legem, nullamque vniformem naturam habeant: sed varietate maxima præditi nullis limitibus aut cõditionibus coërceri possunt. Monstrosa nanq; varietas hæc aliunde quâm ex vtero proficisci non potest. præsertim cùm dolor neque distemperiem neque tumorẽ præter naturam eius partis, quæ dolet, comitem habeat. Ex eisdem quoq; causis prodit quasdam fæminas famescere citra vllam rationem, alias verò (idq; frequentiûs) cibos fastidire & abominari: plures tamen optimos & vsuales odio habere, spurcissimosq; & inusitatos prosequi. Inter quas multæ quidẽ vomunt & nauseabundæ existunt citra manifestam causam: quarum ventrem si purges, magis lædes, quôd ex halitu ab vtero illuc irruẽte affectio suboriatur. Sic plurimæ ventris inferioris murmurio, doloribꝰ & crociatu maximo premũtur, flatibus vterũ & intestina distẽdẽtibus: quæ potiûs leuantur vterinis auxilijs, quã quouis alio præsidio. Cordis item morsu & dolore premi plures, omnibus compertum est, ore scilicet ventriculi compatiente, aut corde ipso. Quibusdã arteria iuxta dorsũ & quæ mesereũ ambit vehe C mentiûs pulsat: vnde eas mæstas esse, inquietas, anxiosas, animo linquentes aut syncopticas quotidiana experientia conspicimus. Quòd si septũ transuersum malũ apprehenderit, hinc difficiles respirationes, suffocationes seu strangulationes, sicut ex laqueo periculum impendere, manifestũ fit: atq; in hoc etiam varia existit difficilis respirationis mutatio & grãde periculũ. Verùm si iecur degustauerit vteri vitium ob deprauati sanguinis generationẽ, fæminæ protinus obstructionibus innumeris corripiuntur, decolores fiunt, pedibus tumẽt, totũ etiã corpus redditur cacoëthæ, tumidum & iamiam in malum habitum conmigrans. Sed quis numerare poterit accidentia, quæ animalis potẽtia, dũ leditur, perfert, quippe aliquãdo motiua facultas ita peruertitur, vt aliqua pars corporis aut plures vel totũ corpus tremore afficiatur: conuulsiones etiã præsertim pedũ ac manuum eadẽ læsa efficit: itẽ resolutionẽ, iuxta naturã habitus, qui aut neruosas partes, aut neruorũ capita, aut neruos ipsos pertingit. Aliquãdo ex motus defectu voce priuantur, & mutæ per aliquod tẽpus supersunt: ex quo etiam emanat respiratione priuari nõ raró, & periclitari suffocatione mille modis: partim obstructis vijs, partis musculis respirationi seruientibus plurimûm læsis, ita vt verè videantur omnino respiratione priuari.

Tanta

Tanta itaque in prædictis accidentibus reperitur varietas, vt rarò in eadem fœmina idem accidens (licet ab eadem causa) eodem modo proficiscatur. Pari quoq; lege diuersissima sunt symptomata, quæ sensibus exteriorib⁹ vteri vitio succrescũt. Nã ex fœminis quędã ita toto corpore aut aliquo mẽbro torpẽt, vt paralysim pati videantur: aliæ varijs & inordinatis doloribus adeò afficiuntur, vt neq; alicui causarum reducere, neque in aliquo genere complecti facilè possis: plures gustu & olfactu priuantur, plurimæ verò prauè gustant, aut olfaciunt citra gustabilium, & olfactilium vitium. Aliæ sanè sunt, quæ aut surdescunt, aut tinnitu aurium perpetuo cruciantur, licêt non pauca vitia in visu quoque persentiscãt. Habet autem auditus hoc peculiare in hystericis affectibus, quòd etiam si fœminæ in accessione omnibus alijs sensibus priuentur, auditu tamen nunquam aut rarò priuantur. Ex eodem fonte manat sensus internos varia etiam pati vitia: nam quædam delirant, maniacæ ac furibundæ redduntur: aliæ vultu existente secundum naturam amentes fiunt & veluti congelatæ supersunt, nihil percipientes neque respondentes quicquam. Dignũ profectò animaduersione hac in parte esse existimaui, diligenter expẽdere, si ex vitiato semine tot tam sæuaque accidentia fœminis succrescunt, an ea quoque castis & pudicis viris pariter possint accidere: cui dicimus, quòd licèt aliquid hystericis per simile in viris etiam videatur, id tamen neque ita frequenter neque pari vehementia ac in fœminis, quia improportionale vitium est viris, qui & calore abundãt & vegetiores sunt, & vitium ipsum frequentissimè frigidum: quòd si in mare aliquando id accidat, melancholica vitia afferre potiùs quàm alia conspicimus. Succrescunt tamen ea mala fœminis, quòd vterus sit corporis sentina, & excrementorum putridorum conceptaculum, adeò vt nihil mirum sit, si deleteria frequentissimè in eis suboriatur qualitas, propter caloris imbecillitatem, qui causis putredinis minus resistit: quibus accedit mensium ac seminis in vterum profusio & improba expurgatio. Atque hæc accidentia retulisse sat sit, quæ veluti summa capita existãt eorum, quæ frequentissimo euentu experientia cõmostrat. Verùm quia non sat esset grauissima hæc accidentia sic in genere nosse, ad rectam medendi rationem, nisi quis exactę cuiusque naturam adipiscatur, ideo per capita, ea distribuere in animo est, initio sumpto ab vteri strãgulatione, tanquam à communissimo in hoc genere affectu.

De vteri Strangulatione.
Cap. 3.

INTER maximos & grauissimos affectus, quos ex vteri consensu fœminarum sexus perfert, vnus profectò est vteri strãgulatus, qui eò maximè nomẽ generis (hoc est, vterinus affectus) obtinet, quod magna, grauissima & cæteris periculosiora inferat accidentia. Quem quidem affectum non genus hystericarum affectionũ, licet generis nomen sortiatur, sed vnam potissimamque prædicti generis speciem esse censemus, vt Hipp. refert lib. de virg. mor. qui inter cætera accidentia hysterica, quæ recensuit, strangulationem tanquam speciem annumerat. Quod sanè malum tunc est, cùm sanguis menstruus redundans aut

A aut vitiosus vel quæuis alia ex vtero causa septum transuersum comprimit & opprimit, vt ex Areteo Gale. Aëtio ac Paulo euidenter cõstat. Qui proculdubio autores strangulatus nomen vsurparunt pro symptomate quodam, in quo fœminæ veluti strangulari ac suffocari videntur, respiratione omnino suppressa. Verùm, quia potissimum huius morbi accidens respirationis cohibitio est, ob id iure optimo, communi omnium consensu, suffocatio nuncupatur. Cum hoc tamen Stephanus Atheniensis vir maximæ eruditionis & autoritatis commento lib. 1. ad Glau. inter vteri strãgulationem & aphnæam seu respirationis priuationem, nõ minimam adinuenit ac profert differẽtiam, nec omnino quidem vanam, nam refert aphnæam proficisci ex superfluitate seminis in vtero putrescentis, quæ in cor frigidos quosdã halitus transmittit, quibus aut cor ipsum obstruentibus aut refrigerantibus respiratio intercipitur: strangulatum verò fieri refert vtero retracto protrusoque versus partem superiorem, quo & intestina & vterus & septum transuersum comprimuntur ita, vt respirationi nullus aut quàm minimus subsit locus. Ego tamen in hac re censeo, hanc esse differentiam operationis causarum, non differentiam affectus. Erit igitur matri-

B cis præfocatio nil aliud quàm vteri (ob siccitatem, vel ex retento menstruo, aut humorum affluxu, seu ex acerbata putridi spermatis virulenta exhalatione) versus diaphragma aut ad alterum latus conuulsio: cui non rarò ex retento menstruo venarum obstructio coïncidit. Quippe si nerui, venæ, musculi, adde & cornua matricis mensium affluxu, aut viri coïtu non humectentur, tunc exsiccata, facilè versus diaphragma, & ad neruorum principium recurrit: pariterque si mensium repletione prædictæ partes distendantur, ad septum transuersum irruit. Sic prorsus dum sperma in vteri cauitate & vasis coaceruatum computruit, incredibile est quanto neruorum musculorumque nixu vterus conuellitur, vt eius virulentiam exprimere expellereque possit, quæ sanè exhalatio si ad cerebrum ierit, exhorresco dicere, quàm sæua accidentia ac varia deliramenta proritet. Cùm igitur diaphragma, præcipuum respirationis organum, & præcordia, vteri ad superna conuulsione, coarctata fuerint, nil mirum, mulieres sic affectas, quas Græci hystericas dicunt, suppresso arteriarum pulsu & anhelitu, velut exanimes in terram concidere. Consistit itaque, vt ex Gale. 6. de lo. affect. capit. 6. & lib. 3. de articu. constat,

C vniuersa huius affectus ratio in difficili quadam respiratione & vocis priuatione, quæ penè ad aphanæam omnimodam accedit: sic enim inquit Gal. Veluti in eo affectu, quem nonnulli vteri suffocationem, alij spirationis ob vterum, ablationem vocant. Quæ sanè accidentia optimè Hipp. cõplecti visus est lib. 4. de rat. vict. (vel vt ego magis credo ex Athænei sententia. 2. dipnosoph. Polibus) his verbis. Si quis (ait) repentè obmutuerit. is venarum obstructione molestatur, id si sano absque euidenti occasione acciderit, venam brachij dextri internam secare oportet, & sanguinem pro corporis habitu, ac ætate detrahere: & subdit, vt integram affectus notitiã præstet. His sic affectis accidit faciei rubor, defixus oculorum intuitus, digitorum in manibus tremor, dentium stridor, maxillarum vellicatio, extremitatum refrigeratio, spirituum in venis & arterijs conclusio: & iterum subdit. Si verò ab atræ bilis effluxu internæ corporis partes corroduntur, aut venæ aridiores factæ distendũtur, tunc inflammatæ ad se humoris affluxum alliciunt: vnde, corrupto sanguine & ita ob eius consistentiam concreto, vt spiritus per naturales meatus exire non possint, corpus & viscera infrigidari necesse est. Hinc morbos comitiales, vertiginem,

capitis grauedinem, loquelæ priuationem, spasmos, & syderationẽ euenire oportet A
præsertim si talis sanguis & opilatio iam vel ad cor, hepar & cauã eius venã peruenerit. Hæc quidem & multa alia refert, quę licèt Gale. ad hystericum affectum non retulerit, ego tamen fœminis vterinis affectionibus molestatis adaptare semper studui. Quibus proculdubio constat optimè dictum esse Gal. Auic. & Constantino ad morbos frigidos huiusmodi affectum esse referendum.

Huius autem affectionis triplex cognoscitur species: prima, vehementissima, in qua laborantes pulsu & respiratione priuantur, præterquàm in medio pectoris, in quo minimũ quid superest: in qua specie corpꝰ vniuersũ refrigeratur. Secũda quidẽ est, cùm ægrè laborantes spirant, licèt sensu omnino non priuentur, cum hoc tamen pulsum habent paruum. Altera veró est in qua præter dicta, brachia & crura etiam contrahuntur: cuius meminit Galen. 3. prorrhe. commentario. 27. dicens. Conuulsiones in hystericis sine febre faciles sunt, vt Dorcadi: quibus equidem accedit quędã ãginę species, quę ex resiccato gutture fit ab halitibꝰ illuc ascẽdẽtibꝰ ab vtero cui etiã me deberis per vteri prouidẽtiã sanguine misso cauẽs ne ad ipsũ ex super B
nis extrahas nisi vrgentia affectus grauis ad modũ sit, sed semper vtero prouidẽdũ est. Quas proculdubio differentias iuxta causæ vehementiam, ac membri, cui affectus ab vtero præstatur, suboriri necessum est. Ex quibus constat morbum hunc aliquãdo ad vteri intemperamentum simplex, aliquando ad idem cum humorum accessu pertinere: præterquàm quod ad vteri situm & figuram plerunque reducitur, vt inferiùs patebit.

Verùm quia consimiles huic affectioni plures aliæ reperiũtur, velut est syncopis, apoplexia & epilepsia, ob id profectò necessum est, in quo dissideant aut conueniãt considerare, ne quis in curatione aut cognitione facilè decipiatur. Conueniunt quidẽ prædicti affectus cum vteri suffocatione, quòd repẽte in omnibus laborantes obmutescãt, & se cõtinere minimè possint: cæterũ dissidẽt à syncope ex pulsu, quia in syncope pulsus aboletur, in suffocatione verò plerũq; manet, licèt exiguꝰ aut lãguidus aut rarꝰ. Itẽ in syncope sudor frigidus, & color plũbeꝰ erũpit: at in suffocatione aut color non mutatur, aut non nihil pallidus efficitur. Differunt quoque, quia syn C
copim leuat gratus odor, & idem suffocationem euocat: sic etenim Auic. arbitratus est & affirmat. 21. 3. tract. 4. cap. 17. hystericam passionem syncopi esse grauiorẽ, quòd ipsam syncopis frequenter antecedat. Differt etiam à catalepsi suffocatio, quòd non habeat partes rigidas, & oculos apertos, ac in eodem statu permanentes. Dissidet non minus ab epilepsia conuulsione, qua carent quæ verè suffocantur citra alterius symptomatis complexum: aut saltem conuulsio si quæ adest, perpetuò affligit, non vt motus conuulsiuus: item suffocatæ non omnino sensu priuantur vt epilepticæ: quippe recordantur plerunque eorum, quæ audierunt, dum suffocarentur.

Verùm dissidet ab attonito morbo: quòd maneat, plerunque sensus in hysterica affectione, & non adest stertor, neque semper refrigeratur corpus. Prætereà in hystericis spuma signum est salutis, in alijs præfocationibus lethale, vt cõstat ex Hippo. 2. Apho. 43. A lethargo etiam distinguitur febre. Cæterùm à venenis frigidis, tribus maximè distinguitur: primo quòd non sudent, neque habeant liuorem vnguium & extremitatum, & syncopis ac deliquium animi sunt longiora: nam

A hæc si adsint in venenatis moriũtur: sunt etiã in venenatis aut dolor, aut ictérus, aut vomitus. Verùm quia solẽt hæc signa aliorum affectuum, etiam suffocationi grauiori accidere, ob id accidentia intueri oportet, ne aliquando turpiter decipiamur.

Causam huius affectionis potissimam & immediatam esse vitium instrumentorum respirationi seruientium, eamque ab vtero mutuatam non dubito. Quin proculdubio mille modis ipsa instrumenta lædi certum est, nimirum proprio temperamento vitiato, vel humore ibidem contento exuperãte aut corrupto, vel ipsius vteri mutato situ, aut figura vtcunque euersa. Ex quibus omnibus septum trãsuersum per sympathiam afficitur, ac huiusmodi accidentia concitat, vtero non quidem conuulso, sed veluti in septum transuersum irruente, aut in aliam partem prolapso. Quod nullo alio modo fieri constat, quàm dum vterus siccitate, plenitudine vel morsu alicuius venenosi & putridi, versus illam partem quæ afficitur, irruẽs vi prædictarum causarum septum opprimit. Hip. tamen libr. de natur. mulier. & de mor. mulie. solam vteri peruersionem censet, causam esse varietatis symptomatum huius mali: quid verò Hipp. addendum sit, iam refero. Sunt autem huius morbi in genere hæ, quas diximus, causæ, verùm accidentium varietas varias quoque sortitur causas pro cuiusque natura & sorte: referam omnia, & singulis suam causam adscribam. Deficit primò in plerisque ex toto respiratio, deficiuntque cæteri sensus, & immobiles existunt pulsibus manentibus illæsis: quod fieri est necessum non ex vteri retractione solùm, vt aliqui autumant, sed ex prauis halitibus cerebrum ascendentibus præpedientibusque spirituum animalium liberum ad instrumenta actionum aditum. Carent aliquando huiusmodi fœminæ pulsu, idque corde refrigerato ab eisdem venenosis halitibus, qui plerunque frigidam naturam representant aut suffocato, spiritibus retrocedentibus ad cor ipsum, caloréque veluti extinguẽtibus: quò fit vt sæpe extrema frigeãt & frigidus erũpat de frõte sudor. Accidit quoq; eisdem adeò difficilis respiratio, vt quasi suffocari videantur: quod quidem fieri arbitror septo tranuerso & cæteris instrumentis respirationi seruientibus ex vtero per viciniam compressis, aut aliter malè affectis. Aliæ loqui minimè valent, sentiunt tamen leuiter, & optimè audiunt: quod vna è duabus causis fieri posse constat, nimirum, quia halitus ille frigidus ad cor ascendens, respirationem interdicens, defectu aëris loquelam & pulsum interdicit, indicium quidem cordis affecti: vel accidit instrumentis respirationis immotis manentibus: qua propter aërem locutionis materiam trahere minimè possunt. Fieri autem hac occasione constat, quòd septo transuerso compresso difficulter respirant, & loqui conantur, licet non possint. Vterus igitur hæc omnia vitia præstat, vel mutata propria figura, quæ situm mutari cogat, vel temperamento eius plurimùm ad frigidum subuerso: vel halitib⁹ ab eo transmissis in partem secundario affectam, vt cor est, cerebrum vel quæuis alia ex respirationi seruientibus. Cuius halitus ratione in huiusmodi affectu conspicimus, vterum ita in tumorem eleuari, dum flatibus ibidem genitis, vel aliunde transmissis distenditur, vt mutata magnitudine, partes sibi proximas comprimat, & illæ vicinas, donec per continuitatem septum transuersum cõprimatur, & suffocari laborantes videantur. Quod etiam ad latus, & ad varias partes procumbere posse dictum Hipp. est, & frequenter conspicimus, vt inferiùs constabit. capit. de vario vteri situ. Fit etiam id malum, dum vteri vasa adeò humore implentur, vt mutata quoq; vteri figura, idẽ, ob eandem septi transuersi compressionem, subsequatur accidens; licèt ob aliam rationem symptema

Causæ.

B

C

hoc proficisci ex hac causa quoque possit: nimirum, eisdem vasis non solùm humore, sed flatu etiam repletis distentisque, ac ob id contractis. Quo fit, vt vena caua hac ratione plena ad iecur retrahatur, & ea parte maius malum laborans persentiscat, & sic arteria & reliquæ partes, quarum vasa implentur: nam vasa & cætera omnia mollia, dum in latum extenduntur, breuiora fieri habent. Quod eleganti sententia Hippo. dixisse constat. lib. 5. popu. dicens. Polemarchi vxori in morbo articulari coxæ dolor quidam vehemens, causa erat, quod menses non prodirent: vox intercipiebatur per totam noctem vsque ad meridiem, audiebat autem & sapiebat, & per manum significabat, quod circa coxam esset dolor. Qua sententia euidenter constare arbitror, ex vteri immodica plenitudine huiusmodi peruersionem fieri, & accidere quoque in vterinis passionibus aliquando auditum & mentem superstites esse, reliquis potentijs, vel voce interceptis. Igitur in vasis cumulatus sanguis, aut turgens spiritus ea omnia extēdit, vasa autē per tēsionē & repletionē breuiora facta, vterum ad se retrahunt: idque vel æqualiter, & tūc vterus rectà sursum vētriculū & diaphragma versus ascendere videtur: vel inæqualiter, tunc autem vel in dextrum aut in sinistrum, ad partem scilicet vehementiùs trahentem inclinat vterus, facturus quidem prædictam respirationem. A B

Itaque vtero grandiori facto ac in tumorem elato, & retractis vasis ad sua principia suffocationem fieri certum est. Non enim verisimile existimo, vterum mutari, neque vt animal (vt multi censent) licèt gratis odoribus delectetur, & fœtidis horreat: nam id ex natiua quadam sympathia habet, sicut cætera membra delectari & gaudere alimentis sibi familiaribus habent ex naturali principio ipsis insito, ac respuere ingrata. Neque vt membrum, quod moueri libere possit, id efficit: sed eò quod venis, arterijs & filamentis alligetur varijs corporis particulis: ob idque repletis illis, nil mirum est, si versus illam partem retrahatur. Quod sanè vitium Hippo. appellasse vteri prolapsionem ad partem censeo: nam is est modus loquendi huius autoris frequentissimus, quem reperies libris de mor. mul. Secunda porrò causa ex ijs, quas retulimus, est frigidum vteri in temperamētum ex frigido semine per corruptionem sic facto, cor & vniuersum corpus refrigerans: quo sanè ad respirationē & ad alia munia inepta redduntur mēbra & cuiusq; potentia: quo fit, vt ventilatione ac refrigerio non egeant, sed sola sufficiat vniuersi corporis transpiratio, quod haud difficulter internoscimus ex pulsus exiguitate & languore, quæ cordis aut alterius visceris frigiditatem, attestantur. Tertia verò & vltima causa, quæ alias nō paucas complectitur est putridus & corruptus seu venenosus halitus á putrida aliqua substantia ex vtero proficiscens intercludensque vias respirationi dicatas, compressis nimirum instrumentis vel obturatis meatibus. Qua profectò causa præualēte magnas & inæquales fieri respirationes contingit, sicut fœminas maxima angustia premi, donec excreto vbicunque flatu, aut humidum putridumue aliquod vteri purgamentum natura pellat, affectio subsideat. Ex qua item causa, sicut ex plurimis alijs deterrima figura vtero comparatur & vitiatus subinde situs acquiritur, quibus mille accidentia ex ijs, quæ vterina censentur, fœminis succrescunt. Recēset quidē ea Hipp. lib. 2. de mor. mul. per hęc verba. Porrô omnis occasio vteros propellere potest, si quid malê habeant: nam & á frigore pedum ac lumborum & à saltatione & terrore & lignorum sectione. C

Aetius

A Aetius tamen & alij alias recensent causas aut externas aut manifestas, quas ego cõsultò pretereo. At Hipp. referens eodem loco differentias huius prolapsionis paulò superiùs inquit. Dico autem cum vteri ex loco moti fuerint aliò aliàs allabuntur: ad quencunq; verò locum allapsi fuerint, dolores ingentes incumbũt (& subdit partes recensens) & siqui vesicam contingat, dolorem exhibent & vrinam non suscipiunt. Et refert. Si verò ad sedem conuertantur vteri, secessus excrementa impediũtur, & dolores occupant lumbos & intestinum rectum ac imum ventrem & podicẽ: ac pergit dicens. Si vteri ad sinistram partem ac coxam declinauerit, dolor acutus ac vehemens habet lumbos, & laterum mollitudinem ac ipsum crus, & claudicat. Et multò inferiùs prope finem libri inquit. Si cor strãgulatur ab vtero, reprimitur, & spiritus habet & anhelatio: & refert iterum. Si verò sub septo transuerso ac præcordijs vteri sedere videantur, de repẽte voce destituuntur, & prę cordia dura fiũt & strangulatur, & dentes conserit, & vocata non audit. Dixerat quoq; eadem Hippo. ipse lib. de natu. mul. fidem præstans prædictæ sententiæ. Cùm vero ad præcordia vteri allapsi fuerint, suffocant, & vbi frequenter acida euomunt, ad modicum B tempus meliùs habet. Sic vteri obliquitatem, inflationem, & extorsionem ea quoq; parte refert, & ipsius etiam motum ad caput, ad cor, ad coxam, ad pedes, ad manus, & multa alia in situ vitia recenset. Quæ quidem vel ex prędictis causis externis, vbi vteri malê habuerint, censeo posse proficisci, vel ex semine & sanguine menstruo corruptis aut quouis alio vitiato excremento vterum infestante.

Sed consideratione hac in parte dignum iudico expendisse, an seminis & sanguinis menstrui corruptio[nem] (quæ tantorum malorum causam esse diximus) intra vteri cauitatem fieri teneatur, vt hæc mala moliri possit, an potiùs intra eiusdem vteri vasa. Cui dubio dicimus, certum esse in vtraq; parte has substantias posse corrumpi, & ea mala efficere. Censeo quidem in hac re vteri motus & peruersiones plerunq; ex vasorum plenitudine à sanguine menstruo & semine facta contingere: et ex hac etiam causa vteri strangulationes proficisci: licèt ex flatu corpus vteri distẽdente non raro succrescant. Verùm ea mala, quæ ex corruptione harum substantiarum prodire cõspicimus, frequentiùs extra vasa corruptis semine et sanguine mẽ C struo delapsis prope testes, & in vteri cauitatem, ac non purgatis: etiam si, vt mea fert sententia, non raro intra vasa ipsa putrefieri contingat, efficereq; febres & alia accidentia, quæ diutiùs durant, quàm vteri strangulatio, & pleraq; ex ijs accidentibus, quæ subitò cessant. Quippe coniectabile est, mala, quæ diu durant, & diuturnas virginum febres, potiùs ex causa conclusa & intra vasa latitante fieri, quàm ex ea, quæ in vterum prolapsa haud difficulter purgari possunt. Ex quo quidem arbitror, hystericas virginum affectiones maiori ex parte ex semine & sanguine menstruo intra vasa vitiatis fieri (licèt ex eisdem in vterum prolapsis aliquando rariùs tamen) id succrescere contingat: præsertim in grandioribus, & ijs, quæ salaces sunt vitamq; degunt sedentariam, ac virorum loquelis & contactu vtuntur & gaudent) eas verò affectiones, quæ viduis accidunt, plerunq; ex eisdem substantijs in vterũ prolapsis in eoq; putridis proficisci credendum est, vt euidenter cõstat ex vteri purgamentis, quæ plerunq; habẽt, quę suppressa facilê hystericum affectum accersunt. At in sterilibus & virginibus, ac solidæ contexturæ fœminis intra vasa huiusmodi putredines fieri vt plurimùm, arbitramur.

Sed.

Sed dicet fortasse quispiam qui fieri posSit, hanc substantiam corrumpi intra propria & naturalia loca, cùm id accidat frequentiùs his substantijs dilabentibus in loca non naturalia: præter quàm quòd si intra vasa putrefieri aliquo modo possunt, multò rectiùs id fieret in omnibus fœminis parum ante menstruationem, concluso ibidem sanguine futuro menstruo. Cui dicimus, non minus id fieri posse, quàm dũ sanguis in febrium generatione intra vasa putrescit, prohibita naturali caloris ventilatione: sic virgines & solidioris contexturæ viduæ, præsertim iuuenculæ, cùm ob naturalem meatuum constrictionem improbé purgentur, plerũq; ea mala perpetiũtur semine & sanguine menstruo intra vasa putrescentibus. Quo fieri arbitror, vt virgines frequenter febricitent, & febris non sit admodum intensa ac periculosa, quòd minera putredinis longè dissita sit à corde: at viduæ & quæ viro vtuntur maiori ex parte refrigerentur, vt pote semine & sanguine extra vasa prolapsis & putredine vel corruptione alia refrigeratis. Contingunt quoq; hæc eadem mala ex læuigato & nimis vacuo vtero: sic etenim ad loca humida sese conuertit, & è capite ac reliquo corpore (immodico etiam labore) siccatus trahit: quod grauidis accidere quoq; potest inopia alimenti, aut concalfacto labore vtero. Quamobrem Hipp. dictum esse censeo lib. 1. de morb. mul. inediam esse vtero affectis pernitiosam: inquit enim. Si suffocatio de repenté accesserit: fit autem maximè his, quæ cum viris non coeunt, & senioribus magis quàm iuuenibus. Leuiores enim vteri ipsarum sunt, fit autem potisSimùm tunc, vbi mulieri vasa euacuata fuerint, aut plus solito laborarit resiccati à labore vteri conuertuntur, vt qui vacui sint ac leues: qua sententia arbitror constare, ex siccitate & inanitione proficisci non raró vteri conuersionem vel ad coxam, vel ad hepar, vel ad alias partes, vt Hipp. mens est loco nuper citato: licèt Gal. 6. de lo. aff. cap. 5. quodammodo huic sententiæ videatur refragari, docens vterum nullum situm mutare, Sed velim ego hac in re monitum lectoré, ne intelligat Hipp. id intellexisse, vt verba sonare videntur, nimirùm, vterum hanc aut illã partem peruadere, sed quòd vteri vasa vel ligamenta ex ea parte distensione, siccitate aut inatione conuellantur, dãnumq; circa eandem partẽ inferant, haud secus quàm si vterus eisdem partibus incumberet: nam hoc est, vterum ad humiditatem concurrere, vt Hipp. refert. Quo sanè in sensu volo intelligi loca illa Hippo. quibus docet huc & illuc vterum vagari.

Contingit vltimò vterum affici, & prædictam suffocationem efficere, ex defluxione à capite vel quauis alia parte facta, aut ex susceptione aeris, cuius ratione inflari coniuente collo contingit. Dimitto etiam consulto hac in parte vteri inflammationes & alios affectus, qui solent huic malo causam præstare, quorum suo loco latiùs meminero. Neq; est ab re toto animo expendere causas quoq; procatarcticas, vt pote quæ non raró id malum efficere assuescant: vt frigiditas intro pellens superfluam humiditatem: exercitium plurimùm dissoluens: quies, quæ plurimos generet succos, eosque crudos ac vitiosos: somnus multus: veneris intermisSio: praui succi alimenta, & grauiora animi pathemata, quæ proculdubio omnia vel per se, vel internis causis commotis, affectum hunc excitare nata esse comperimus.

Signa causarum & affectus.

Instantem huius affectus accesSionem planè ostendunt ea ferè signa, quæ præsentem, licèt non æquè intensa: nam dum imminet, torpor mentis accedit, pigritia, crurum imbecillitas, pallor faciei, & iam approximante affectu, sopor grauis, desipien-

A pientia, sensuum interceptio, vocis priuatio, crurum contractio, quibusdam risus, alijs lachrymæ, alijs vtrunque, plerisque oris ventriculi morsus, cibi fastidiũ, nausea, & omnium rerum veluti obliuio quædam: item pulsus debilis, cordis palpitatio, dolor capitis plerunq; cum rubore labiorum, faciei, & oculorum, qui etiam interdum sic clauduntur, vt aperiri facilè nequeant: interdum tristantur, aliquando vertigine corripiuntur, aut stupent, vel, licèt intelligant & audiant, respondere tamen non possunt, vt de vxore Pollemarchi retulit. 5. popul. Hippoc. Adest etiam quibusdã murmur in hypochõdrijs: alijs venter tumet & dolet ita, vt se erigere nõ possint: siti plures cruciantur putredinoso halitu sursum ascendente: crura quoque imbecilliora cæteris partibus existunt: corpus etiam fit pigrum ad omnes motus voluntarios. Quæ omnia proculdubio augentur muliere iam suffocatione apprehensa, & contractis antrorsum cruribus, quæ in spinam veluti mortua cadit. Quibusdam cùm sic afficiuntur, ab vtero instillat serosum quid, aut spermati simile, aliquando insensibiliter, aliquando verò cum delectatione excretum, præsertim plus iusto tractatis pudendis partibus: alijs effluit flatulenta pituita, alijs profectò bi-

B lis. Quorum signorum Hippocr. meminisse constat libro. 2. de morb. mulier. per hæc verba. Cùm vterus strangularit, spiritus autem aceruatim sursum commotus fuerit, & grauitas incubuerit, & mens percussa fuerit, & loqui non potuerit, & perfrigeratio adest, & spiritus offendens, & oculi obscurãtur. Qua parte multa alia recenset prædictis simillima, quæ breuitati consulens prætermitto.

Cùm ad rectam medendi rationem proficuum sit, nosse affectus ipsius causam & occasionem, ob id nobis in animo est hac in parte huius affectionis causas exquirere. Primo quidem vteri intemperamentum ei malo principium præstare venabimur ex sequentibus cap. quæ docent intemperantias vteri curare. Sanguinem tamen menstruum huic malo occasionem porrigere, ostendunt multa: primum menses præter consuetudinem & tempus suppresi, vel ob improbam vitæ institutionem, quæ crassum generat sanguinem, vel quia ora vasorum, per quæ labitur in vteri cauitatem, clausa sunt: quod ex priuatione signorum aliarum causarum facilè disces: item mãmæ turgent lacte, totum corpus graue efficitur, & partes col-

C li & oculorũ dolent, sic & partes iuxta renes & fæmora: rubent item supremæ partes excalfacto retento sanguine, aut vitiato alijs humoribus simul redundantibus. Quod noscemus, quia si causa noxæ frigida est, vniuersum corpus adeò refrigescit, vt vix sensu pulsum deprehendas: si acris materia extiterit, conuulsionem excitat: si melancholica, mœrorem: animi verò deliquia ob accessionum vehementiam & maximas refrigerationes ac oris ventriculi vitia prouenire comperies. At semen esse vitiatũ & abũdans ostendit vidua iuuencula & boni habitus: itẽ accidẽtiũ aliarũ accessionũ vel presentis grauitas & sęuitia, & subitus casus: quia semẽ tenui est & acuti sanguine ipso. Sic enim his, quę ex hac causa laborãt, pulsus & respirationis priuationes, cõuulsiones, & animi defectiones magis insunt, quæ, vt Gal. refer. 3 de lo. pat. ab excreto multo et tenui semine, aut pauco et crasso protinus liberãtur. Constat quoq; hãc esse causam, quia menstruæ purgationes optimè prodeunt, cum hoc tamen laborans nullum, aut tenue persentit leuamen. Verùm an sit accessionis causa ascensus vteri, vt ferunt, vel recursus ad superiora, aut (vt rectiùs loquar) vasorum illius partis conuulsio, cognosces, quia symptomata sunt suffocationi proxima,

ma, adest suspiriū, vertigo, capitis dolor, cibi fastidiū, nausea, ructus, & intestinorum crepitus: sentitur quoq; grauitas & compressio tanquam à rotundo aliquo corpore circa vmbilicum. Quòd si vterus peruertatur versus partem anticam, posticā, læuam aut dextram, fœminæ grauantur, dolent, tument ilia, vel pecten, vel vesica, aut rectum intestinum iuxta partem, cui vterus incumbit: quod etiam manifestum fit, quia si fœminæ eo tempore viro vtantur, adeo os vteri peruersum apparet, vt semen protinus dilabatur. A

Signa verò, quæ fœminas hoc modo affectas viuere, aut posse viuere, vel morte periclitari ostendunt, sunt (præter lanæ floccum naribus appositum, aut vas aqua plenum super ventrem situm, aut speculum, quod halitum respirationis suscipiat) quæ ab sternutatorijs pharmacis desumimus: nam facilé cognosces fœminam viuere, si apposito aliquo sternutatorio cerebrum quodámodo moueri videatur: quod solet etiam mirum in modum monstrare pilorum auulsio è pudendis partibus facta: quòd si his non reducatur, periculum est, ne mortua sit fœmina, vel morti proxima. Periculosas item eas accesiones iudicamus, quæ præter id quòd frequentes sint, diu protrahuntur, & in quibus spiritus summé difficilis est, pulsus creber, & ordinis expers, aut ex toto abolitus, summum corpus in his frigido sudore madescit, moxq; syncopis sequitur, & aliquando mors. Minus profectò graue vitium est, in quo hæc, quæ proposuimus, omnia reperiuntur solo illæso spiritu: & rursus minus graue, in quo sensus & motio integritatem habent. Prētereá, morbus is quibusdam quasi circuitibus, vt comitialis, mouetur: ciditq; magis hyeme & autumno, maximé calidis atq; humidis puellis, & viduis etiam, quæ præter morem viro diu caruere: item his, quibus sterilitatem medicamenta conciliarūt. Grauidis autem licét diu menses supprimantur, symptomata hæc raro accidunt, quòd humorum parte puriore fœtus in vtero alatur, reliquum crassius in vasis ad vterum pertinentibus, in secūda ad partus expulsionem seruatur integrum, aut non ita orruptum, nisi aliunde, vt ex febre magna, aut prauo vitæ instituto, vel antiquo vteri intēperamēto vitiū accesserit: cuius sortis nōnullas fœminas cognouimus, quæ & menstruantes, & vtero gerentes hoc affectu haud leuiter premebantur. Accidit non minùs id malum à pituita putri quâm plurimis fœminis, ijsq; natu grandioribus, & mensium ac seminis annos egressis, vt sexagenarijs & septuagenarijs. Quod etiam vitium ex hac causa commune est iuuenculis, quæ victu vtuntur parco, & potu largo, atq; intempestiuo aquæ aut vini. B C

quibus possi[t] cognoscere an possint vivere (manuscript marginal note)

Curādi ratio. Cùm dictum superiùs sit, causas huius affectionis in genere triplices esse, triplicē quoq; medendi rationem fore, subinde necessum esse arbitror: idq; non solum in vera curandi ratione á causa ipsa principio sumpto, verùm & in ea, quæ accessioni debetur. Non enim vtcunq; fas est, fœminas sic affectas ab accessione reuocare: sed aliter eas, quæ ex vteri retractu, aliter quæ ex semine corrupto aut sanguine mēstruo: & vltimò, aliter eas, quæ ex flatu iacent: quod pari prorsus ratione subintelligendū est de singulis causis.

Accessionis prouidentia. Dictum quidem est, contingere omnem vteri strangulatum aut subuersa ipsius figura, aut mutato temperamento proprio vel humorum, vel ab halitibus ipsum distendnetibus, aut principem aliquam corporis particulam irruentibus consortio venaum aut arteriarum, vel quouis alio modo. Sic dum figura vitiata strangulatum infert

infert (præter quám quòd, vt Paulo placet, cibo potuue eo tempore vtendum non est) corpus eo situ locare oportet, quo citius ad pristinam figuram & situm vterus reducatur. Sic accliuibus scapulis, femora ac inguina in decliuem locum prona locentur, quo tempore omni ingenio curandum est, vterum reducere frictionibus ventris deorsum factis, crurum vinculis, cucurbitis etiam suris, fæmoribus ac inguinibus affixis: quòd si prodesse nõ videatur vmbilico eas apponere oportet, quò citius ad proprium locum euoluatur vterus. Præstat etiã, sicut in omni alia causa, pilos digitorum pedum violenter euellere: sed fœminas sic affectas citius ab accessione reuocat pilorum è partibus pudendis violenta euulsio. Cæterùm quia naturali quadam sympathia vterus prauos odores auersatur, amplectiturq; ac sequitur gratos: ob id naribus quæ fætida sunt, admouere oportet, qualia galbanum, assa fœtida, opopanax, castoreum, bitumẽ, oleum ex gagate, & sulphuris, vel pilorum, aut papiri conbustio, & alia huius census, quibus etiam digerendi quod in vtero est, facul-

Aut pone aures paruas cucurbitas affigere.

B tas inest: à quibus abstinendum esse consulo, si fœmina epileptica fuerit. Prodest etiam odor lucernarum extinctarũ, aut fumus ex vstis plumis potissimùm perdicis: fumus itẽ ex corio, & è fæce: capilli quoq; hominis, cornu cerui vel alterius animalis, aut vngula: lana item combusta vel pannus, quorum proculdubio vapor seu fumus sua fæditate vterum tristatum descendere coget, ac spiritum animalem & vitalem quasi sopitos spergefacit, & vaporem infestissimum, à quo vterus deturbatur, resoluit conteritq;. Possunt item ex prædictis varia vsui parari medicamenta, exceptis picè liquida, galbano & similibus. Sic vtile paratur medicamentum ex galbano, aceto dissoluto & ex castoreo. ana. ℥. ß. è sulphure viuo. ʒ. ij. aut in eodem aut conizã, & iuniperi bacas incoquere. Item vinum in quo ferbuerint camedrys macerata, & betonicę folia trita. ʒ. j. mulsa exhibita. Sed Gal. 9. de compo. phar. lo refert. ʒ. j. agarici potui datã mirifice conferre. Item sternutamentum mouere plurimum cõfert puluere tenuissimo piperis, nasturtij, & sinapis, quo plures pristino statui restitutas cospeximus. Verùm quia plerunq; caput ab accessione male habet, ipsum & spinam inungere conuenit oleo de spica calido, vel alio consimili. Vtero admouẽ-

C da interim sunt, quæ grati & boni sint odoris, tum quia prauos halitus ad se elliciũt, quæ tali existunt, natura gratum insequente: tum verò quia & ipsos discutiunt & partes pudendas aperiũt ac laxant, vt aliquid faciliùs expurgari possit: pręterquam quòd vterum ipsum sympathia quadã ad se reuocant, & obid ad naturalẽ situm reducũt. Neq; credendũ ex hac causa est, vterum animal esse sensus & motus particeps, sed quia rebus à natura productis omnibus inesse animam appetitiuam cõstat, vnde & plantas animalia ob id esse, ac appetitu cognito ad sibi cõferentia moueri cẽsendum, quo appetitu allectus vterus insequitur bonũ odorem, & ob id fit, prabos halitus dissipare, & qualitate odoratorũ tueri propriã naturã, non quod odorem percipiat, sed quia odorata omnia habeãt certã quandam naturam ipsi summopere gratam & amicã. Eadẽ quoq; ratione hepar dulcia affectare, heliotropũ ad Solis accessum, magnetem septentrionem versus se inclinare videmus: qua etiam vterum odorata consectari, grauiter olentia abhorrere experimur: quod in membris nostri corporis vtile amplexãtibus trahentibusq;, & contrarium reijcientibus, verum quoque existit. Sunt autẽ ea, quæ id munus præstant veluti ziberũ, bombax mascatus, vel gossipiũ moscho consperum, oleũ moscho perfusum, galia muscata, alypta muscata, & gariophyllũ, atq; alia huius census, velut oleũ iasmini, naphæ, styracis, & cinnamomi item cinnamomum ipsum, costus, cassia, lignum aloes, diabra & diamoschu.

Sed immittere oportet in sinum pudoris & vteri ceruicem quæ ex his cōposita prodesse comperimus, quale illud est, quod recipit alyptæ muscatæ. ℈. ij. ligni aloës gariophyllorum ana. ℈. j. musci, ambræ ana. g. v. excipiantur oleo de spica, additis styrace, balsamo, aqua muscata, vel alia odora, cū ladano fieri possunt pessi, qui in vteri collum immissi plurimum prosunt: præterquam in virginibus, quarum pudendū sat est inungere. A

Sed antequam alias huius affectus causas aggrediar, recensere hac in parte mihi visum est, qua curationis lege Hippo. ab accessione reuocabat fœminas, quibus vterùm à sua sede dimoueri cōtingebat. Quam sanè si quis attento animo intueatur reperiet facilè consimilem esse in omnibus ferè huius autoris scriptis. Nam lib. de natu. mul. postquam vteri varium situm recensuit, inquit. Postquam igitur allapsi fuerint, tepefactoria adhibeto, & graueolentia suffito, infra autem odorata, & castoreum bibendum dato & conizam: vbi verò deorsum processerint, infrà graueolentia suffito, sub nares autem odorata, sedatis autem doloribus pharmacum bibendū dato. Qua sententia videtur, vniuersam curationem complexum fuisse, sicut lib. 1. B & 2. de mor. mul. qua parte instituit curationem ex fomentis, lana, spongia, aut vesica oleis imbuta & vteris adhibita: ex ijs etiam, quæ modicè flatus discutiant, & vteros ad inferiora euocent. Sed potissimam curandi rationem, adducit idem autor lib. 2. per hæc verba. Caput quam citissimè radito, & per fasciā supra vmbilicum, si opus fuerit, deligatam detrudito: dato autem castoreum & conizam & ruthæ aquam, cuminum œthiopicum, raphani semen, sulphur, myrrham: ad nares graueolentia, ad vterum beneolentia adhibeto. Cuius census millies repetitam eadem parte reperies curationem: censeo quidem mixtam confusamque Hippo. ex curatione & reuocatione ab accessionibus afferre non rarò curandi rationem. In qua re Hippo. laudo consilium, qui fœmora & inguina inungit, quod virginitatis præcauendæ gratia, virginibus proficuum fore censuit: etiam si alia ratione id fecerit autor, nimirum, ne calidoribus pharmacis excandescant plurimùm: inquit. n. lib. de natu. mul. virginem autem vt viro cohabitet, persuadeto, ad vterum verò nihil adhibeto. Atque hæc sunt inter alia pleraque, quæ consultò prætermitto, ea, quæ ab Hippo. ad vteros è sede dimotos afferri constat, mihi tamen arridet magis eam C curationem instituere, & eidem, in reuocandis ab accessione fœminis, inniti, quæ semini, flatui & sanguini menstruo corruptis proficua esse constet.

Si ex sanguine fiat accessio.

Fœminæ, quæ ex sanguinis menstrui abundantia ob retentionē, hoc affectu premuntur, non vtcunque leuari ab accessione desiderant: rarò enim eis prodesse conspicimus fœtida, neque adorata, rariùs ad huc cucurbitas, quinimo obesse plerunq; assolēt. Quamobrem eas reuocare oportebit, si periculum suffocationis immineat, sanguine misso ex talo: nā licèt in alijs causis id auxilium tentare nefas esset, sanguine tamen aut semine suppresso, præsertim in fœminis, quibus sanguinem abundare cognoscimus, tutissimum & vltissimum existit præsidium: nullo enim alio vires onere pressas, vias nimia redundantia obcæcatas, & suffocationis periculum leuare citiùs poteris. Prætereà, clysteria immittere frequenter præsidio est, præsertim si ea receperint medicamenta, quæ vterum respiciunt, qualia diximus, lib. nostro de præsid. indica. Cui quoq; vsui glandes persedē inijcere oportet ex cumino, ruta, hiera simplici & carycis. Idē beneficiū præstare cognoscim⁹ cucurbitas suris, fœmoribus & pro-

A & prope inguina cũ scarificatione aut citra ipsam affixas: quo quidem casu eas vmbilico apponere citra delectum, vt vulgus omnino imperitum efficit, periculosum & graue plerunq; est, ob plenitudinem viarum vteri. Inungere quoq; ventrem inferiorem & totam vteri regionem, pectinẽ & lumbos ijs, quæ humorem & flatus attenuent & vias dilatent, necessariũ & vtile experimur, vt per vteri meatũ aliquid erumpat, quò facilius accessio quiescat. Est autem huic vsui aptum medicamentum oleum irinũ, de croco, de anetho, de lilijs albis, de ruta ac de nardo. Admiscere etiã oportet, quę modicè vẽtrẽ & vterũ ipsũ laxẽt, veluti oleũ amygdalarũ dulciũ, vel sesaminum, ne si humores tenuari contingat, maiores efficiant dolores ob maiorem prædictarum partium tensionem. Vteri etiam osculo, quæ trahendi & expurgandi ab eodem vires obtineant, adhibenda sunt: virginibus facta iuxta inguina inunctione: corruptis verò immissis intra vteri osculũ pessarijs, quæ ex nuper dictis medicamẽtis facilè parabis, quorũ copiam hoc ca. paulo inferius abundè reperies. Vinculis item & ligaturis fortissimis vtẽdum erit, præsertim prope digitos pedum, & suras ac fæmora: quo facto sępe humores ad inferas sedes euocantur, & halitus retra-
B huntur, quibus ocyssimè accessiones cessare solent.

Quod si ex retento semine accessionis vehementia suboriatur, citra vllam vacuationem rem omnem agere oportebit: præterquam clysteribus iniectis, vel suppositorijs, quę irritata aluo aliquid ab vtero, vel circumuicinis partibus extrahere sint nata. Conficiuntur quidem ex hiera, mercurialis succo & oleo liliorum: á quo auxilio ligaturis partium extremarum, frictionibus, pilorum auulsionibus, & vellicatis quoque naribus & auribus, vociferationibus, tandem motibus vehementibus excitare laborantem oportebit. Cucurbitas etiam affigendas esse prædictis partibus consulit rei ratio. Sed cauere hac in re oportet à titillationibus, quas multi consulũt in partibus pudendis fieri, etiam si fæminas ob id leuari excreto semine conspiciamus: nam scimus non licere medico christiano. Est autem vtile pessarijs & inunctionibus prædictis vti, donec vi medicamenti aliquid spumosæ aut aquosæ substantiæ excernatur. Conficiuntur huic vsui pharmaca hac lege: excipe alyptæ muscatæ. ℈.
C ij. ligni aloës, gariophyllorum. ana. ℈. ſ. musci. ambræ. ana. g. iij. excipiantur oleo de spica, & cum cera fiat pessarium. Cui consimile efficies, si exceperis galliæ muscatæ. ʒ. j. cinnamomi & gariophyllorũ. ana. ℈. j. ambrę, moschi. ana. g. iij. ladani, styracis. ana. quod sit satis, vt fiat suppositorium. Inungere quoque pudendum oportet, & vteri externam regionem oleo costino, de lilio, de spica, laurino, vel ex angelica herba confecto, additis puluisculis nuper dictis. Item vmbilico emplastrum aliquod pro matrice appones, vel gummi aliquod ex ijs, quæ nuper ex India asportantur, vt carannam, techamacham, vel balsamum, aut styracem liquidam, vel oleum de styrace, & alia non pauca, quæ caliditate pollentia, huic vsui non parum cõferunt: atqui salacibus fæminis, calidis, aut virginibus admiscenda esse ijs, quæ vtero prosunt, alia quę caliditatem contemperant, consulit rei ratio, præsertim si eis addideris quæ semen minuant, aut refrigerent, veluti agni casti semen, coralum, præcipuè album, rosam albam siccam, semina plantaginis & eius naturæ alia. Verũ in viduis & grãdiorib⁹ fęminis, & ijs, quibus pituita & reliqui succi frigidi abũdãt maioris efficacię emplastrũ efficere oportebit. Cuius naturæ est id, quod recipit alyptæ muscatæ, pulueris gariophyllorũ & angelicę, ana ℈. j. pulueris rosarũ & corali albi. ana. ʒ j. terebinthinæ & ceræ quod sit satis, adde ambræ. g. iij. Item aliud con-

ficies, quod recipit galliæ muscatæ, diambræ. an. g. x. pulueris santhalorum omniũ, A
coralli, agnicasti, & rosarum albarum. ana. ℈. j. ladani depurati quantum sit satis, vt fiat emplastrum. Aliud etiã parabis vsui proficuũ, quod recipit olei naphæ. ℥. j. theriacæ magnæ. ʒ. j. pulueris galliæ muscatæ. ʒ. ſ. zibeti. ℈. j. pulueris seminis angelicæ, cinnamomi & gariophyllorum. ana. ʒ. ſ. galbani. ʒ. ij, ladani depurati quod sufficiat. Aliud etiã maioris pretij cõficies quod recipit, olei cinnamomi, de spica, et balsami. ana. ʒ. ij. pulueris cinnamomi, macis, gariophyllorũ & seminis angelicę ana. ʒ. j galliç muscatæ, alyptæ muscatæ, diãbræ & dia musci. ana. g. v. ceræ & terebinthinæ quod sit satis. Ex vsu quoq; erit emplastrum ex sola theriaca conficere, quod tanto erit efficacius, quantò venenosior extiterit humoris natura. Quod si alias velis experiri emplastorũ formas varijs vsibus proficuas, abundè paulo inferius reperies.

Si ex flatu fiat accessio.

At si ex flatu vterum distendente euertenteq; eiusdem figuram, ac circustantia membra comprimente, in accessionem fœmina incidat, curandum est omni arte flatus discutere. Primò quidẽ clysteribus discutientibus, qualia superiùs diximus: quibus addes oleum rutaceum aut irium, vel in quo cuminum ferbuerit, vel anisum. In- B
unges quoque infernam aluum prædictis oleis, præsertim si eis addideris theriacã. Prosunt etiam fomenta ex decocto chamæmali, anethi, thimi, fœniculi, rutæ, artemisiæ, anisi, cumini, baccarum lauri & similium. Pessaria item adhibebis, potissimũ quibus additũ sit aliquid flatuũ discutiẽs, velut est puluis cumini, rutæ, anisi, casiæ cinnamomi, ligni aloës, & costi. Qua sanè causa existente incredibili efficacia conferunt cucurbitæ citra scarificationem frequenter vmbilico affixæ: quinimo cẽseo ob hanc causam solùm ventri esse apponendas: nam licèt muliercularum vulgus in quauis suffocatione eis vtatur, proficuas magis hac causa præualente esse arbitror. Quapropter cautè in alijs causis, aut nunquam eis vtendum erit: qua item causa existente vmbilico emplastra pro matrice apposita miruminmodum prosunt, quæ facilè parabis addito prædictis aliquo ex discutientibus puluisculis, veluti est lignũ aloës, cuminum, anisum, cinnamomum, costus, chamæmalum, & eius naturæ alia. Ex quibus etiam sacculum parabis & ventri calidum frequenter adhibebis, sicut & pleraque alia, quæ flatibus discutiendis idonea reperiuntur, ac nos adduximus. lib. nostro de præsid. indica. Cõsideratione quidem dignum existimaui hac in parte ex- C
pendisse, an sic affectis vinum porrigere tutum sit: quippe Hipp. id videtur cõsuluisse. lib. 1. de mul. natu. dicens. Si vteri ad hepar accesserint, muta de repente fit mulier, & dentes conferit: tum manibus subtus depelle, ac infra hepar & hypochõdria fascia mulierem constringito, ac ore aperto vinum odoriferum infunde, naribꝰ graueolentia offer, subtus verò aromatis bene redolentibus suffito. Qua sentẽtia freti non desunt qui Auicen. erroris accusent, quod vinum mulieribus hystericis interdixerit, his verbis. Caue ne des eis in potu vinum, quoniam aqua est eis conuenientior, neque carnes grossas, & ea quæ addunt in carne & spermate. Verùm si quis rei huius veritatem & vtriusque autoris mentem æqua lance expendat, reperiet, neque se inuicem contrariari, neque vllum esse in sententijs dissidium, nam in huius morbi accessionibus ob virtutis languorem & spiritus coarctationem syncopis crebró coincidere solet: quamobrem Hip. accepta à virtute defecta indicatione, quæ cæteris præpollet indicationibus, pro reficiendo virtutis robore, aperto ęgrotãtis ore vinũ odoriferũ instillari iubet. Auic. verò, cũ ex sanguinis redundãtis & coaceruati in vtero spermatis copia præfocatio oborta fuerit: tum ea, quæ sanguinem & sper-

A & sperma in viduis & virginibus ac reliquis adaugent, rectè vetat, qualia sunt caro & vinum. Verùm si vteri præfocatio ex obstructione venarum eius à sanguine crasso facta prouenerit: tum ego aquæ potum penitus dissuaderem, vinumq; album, tenue & dilutum magis vsui esse arbitrarer, præcipuè si in eo, vel in aqua ei admixta, quæ menses mouent, vt libanotis, schinantum, pulegium & grana iuniperi priùs macerata fuissent.

Licèt plerisque facile videatur veram genuinamq; huic affectioni curationem ascribere, mihi profectò difficillimum videtur: adeo vt scribentium incuria, & medentium negligentia totum morborum vteri negotium, alioqui grauissimum, mulierculis, ex vulgi opinione potiùs, quàm medicis, nec peritissimis quidem, committendum sit. Quamobrem ne in turpi hac ignoratione versemur, paulò diligentiùs rem hanc expendisse oportebit. Curandi igitur ratio in vteri suffocatione tot complectitur partes ac methodos, quot causarum differentias affectus ipse. Atqui cùm is proficiscatur vel ex sanguine menstruo adaucto, putrido, & mille alijs modis vitiato: B vel ex semine corruptó aut exuperanti: ac vltimò ex flatibus ab eisdem aut alijs humorum spurcitijs proficiscentib⁹: ideò profectò quid vnaquæque causarum præ requirat, seorsum pensitandum est. Dimitto etiam hac in parte externas & manifestas causas, inflãmationes & alios peculiares vteri affectus, quia eorum latiùs meminero paulò inferiùs. *Potissima affectus curãdi ratio.*

Si verò menses abundauerint, & huic malo principium præstiterint, non quidẽ vt suppressos menses eos tractare oportet: sed cõsiderandum priùs est, putruerit ne sanguis, alteratusue fuerit, vel aliud contraxerit (præter copiam) vitium: nam his profectò rationibus dixit Hipp. lib. de mor. mul. fœminas ex vtero suffocari. Inquit loquens de sola mensium suppresione. Hæc igitur causa est, vt ipsi sint occlusi (& subdit) quin suffucatio aliàs atque aliàs ipsã irruit. Et refert mala, quæ tertio, aut quarto mẽse fœminis accidere possũt, si illis mẽses supprimãtur, aut ob externã vel internam causam retro ierint, vt accidisse sorori Liciniç retulit Hip. lib. 7. popu. tex. C 89. cui vomitus omniumque accipiebat superuenerunt & cruentç per vomitum excretiones & strangulatio ad cor procedebat. Qui sanè affectus sanguine misso facilè subsidet. Verùm sanguinem mittere non vtcũque licet, sed cum præ copia fluere mẽses desierint, primò ex brachijs ipsum detrahere oportebit, postmodum verò ex talo, idque tempore, quo menses fluere assueuerant. Posteà in medio mensis ex altera saluatela tutissimum est sanguinem mittere, vt medicamentis menses ducentibus subsit locus: qualia hęc sint, cap. de mensium suppresione reperies. Confert item tam ijs, quibus sanguis ex obstructione abundat (quo tempore ex talo primitus sanguinem mittes) quàm alijs, quibus (vt dictum est) ex copia menses non fluunt, paucissima victus ratio, & moderatum exercitium vacuationibus præmissis, vt omni arte quod superat naturæ vires auferatur, & in his quæ crudo sanguine abundant, arbitror crurum scarificationes sufficere. Quippe id consuluit Auic. prohibens, ne nimis albis fœminis audacter sanguinem fundamus, vel in his quæ crudis abundant, quod etiam Gal. dixisse constat, nam ex copioso sanguine extracto præter id quod qui superest, recrudescit, maior fit in vtero obstructio confertim ad ipsum euocato sanguine. Atque fœminas sic affectas ex toto esse abstemias, id est, vino non vtentes volumus, preterquã si cruditatis aut vẽtriculi ratione eo opus sit, *Si menses causa huic malo præstant.*

Quod

Quod si impacti hærentesque in vijs vteri menses extiterint, ibidem putrescere & suppurari profectò necessum est, id quod apertissimis verbis scripserat Hipp. lib. 1. de morb. mul. dicēs. Quibusdā suppurati fiūt mēses, vbi per duos aut tres mēses moram cōtraxerint. Verùm supparationem tripliciter terminari eodē etiā loco refert, sic scribens. Si meliùs habitura est, mēses ipsi erumpunt in pudendum, & procedit pus ac sanguis, & procedit graueolens ad septem aut octo aut nouem dies (& subdit.) Si vero nō contingat, vt menses ipsi in pudendum procedant, suppurati facti, ad partes supra inguē, iuxta lateris mollitudinē erumpunt citra tuberculum, vt pote pure rupto & illa parte purulentia, graueolentia procedent. Cui addit aliam suppurationis rationem, quæ in tuberculum degenerat, dicens. Quibusdam vbi bimestres, aut trimestres, aut diuturniores fuerint menses, & ad lateris mollitudinem allapsi fuerint, cùm non suppurati sint menses, velut tuberculum fit supra inguen, sine capite, magnum, rubrum, & vulgus medicorum ignarū quid hoc esset, iam sępe secuerūt, & sic in periculum induxerunt. Iuxta quos suppurationis modos ego etiā censeo menses diu detentos vel diminutè aut corruptè prodeuntes posse aliud vitiū contrahere, quod nondum suppurationem attingit: sed cùm parte aliqua ex vteri vasculis reconduntur, putorem quendam & vitium contrahūt, à quo facilè vterus excandescit & alteratur. Qua quidē ratione ex quauis interna aut externa occasione ad vterinam suffocationem facilè mouentur ob halitus indomitos partes principes adeuntes, aut vterum distendentes alterantes ve: quod profectò dānum plerasque fæminas pati, mihi est experimento comprobatum. Cuius affectionis signa vt Hipp. doceret, hęc refert. Dolores enim incidunt in pectinem, & pulsationes fortes & contactum non sustinent. Dixerat etiā superiùs. Et dolet quidē reliquū corpus, maximè vero collū, & spinam, & lumbos ac inguina.

Cui sanè affectioni curationē instituens consilium Hipp. in sequens, lib. 1. de mor. mul. qui loquens de ijs, quę probè à partu nō purgātur, inquit. Si verò vteri angusti oris ipsi fuerint, & puerperij purgationē nō emiserint, inflāmātur, & si nō curetur breui, omnia magis ipsam affligēt. Et odor malus erit, & exitus intumescit, & si nō inflamati fuerint vteri, sua sponte exit malū graueolēs & liuidū, aut nigrum grumosum, & mulieri puerperij purgamēta purgantur. Qua sententia docet sanguinē mēstruū ex partu aut ex alia quauis causa retentū, vel vterū inflāmare, aut ipsū putrefieri ea putredine, de qua nunc sermo habetur. Cuius medelam scribit subdens. Quādo verò non exit, sed mulieri mortē portendit, nisi quis breui venā secet, aut vētrē emolliat. Præstat autē clysterem adhibere: si verò ad vomitū facilis fuerit, etiā vomitū inducere, melius autem est lotiū ciere, & exsudare. Quibus sanè verbis vniuersa medendi ratio corrupto sanguini proficua ab eodem Hipp. in totū scribitur. Nanque nulli fore dubium arbitror, quin mox ab accessione sanguinem protinus mittere oporteat, nō tamē ea copia, quā posse extrahere, dum citra vitiū sanguinem redundare cōperiamus: consulēdum enim est lapsis corrupto sanguine virib⁹. Posteà verò, quia rationi cōsonū existit putrescentem sanguinem in prauos degenerare humores, vētrē duobus modis emollire oportet: clysteribus nimirum, qui attemperandi purgandi & emolliendi vires habeāt, vt vicinię ratione aliquid per vterum ipsis iuuantibus ex putredinoso sanguine stillare possit: & purgantibus pharmacis, quæ biliosos, adustos & putridos humores purgare nata sint. Sic ex rhabarbaro, sena, & agarico purgationes mille modis instituere poterimus, vt præcedentibus cap.

A bus cap. abundè dictum est: sed laudo paulatim vterum expurgare, per pessaria ex mercuriali, & ventrem ipsum ab assumpto mercurialis decocto. Laudat quoq; vomitum Hipp. quo parum, rarò & cautè vti consulo. Præstat etiam vrinas mouere, si affectus recens fuerit, ac si inueteratus sodorem euocare: etiam si in nouis affectibus leuiter ad tempus sudare tutum & vtile sit, præsertim, ex decocto lupulorum, chamæmali, pentaphylli, capillorum veneris, florum papaueris erratici, & oblugossæ. Inungere tamen ventrem oportet oleo violarum, amygdalarum dulcium, & de seminibus cucurbitę, & melonis. Prodest quoque in vterum immittere quæ consimilem obtineant virtutem vt rosarum decoctum, violarum, & hordei cum saccharo.

Quòd si sanguis retentus excalfiat exarescatque, vterus quoq; exuritur, & subinde in prædictũ incidit affectum. Quod optime aduertisse Hipp. constat, qui loquens de retentis mẽsib⁹. lib. 2. de mor. mul. sic ait. Anxia erit, & aliàs atq; aliàs se ipsam iactabit, & animo deficiet, & pituitam vomet, & sitis fortis ipsam corripiet, nimirum dum exuritur venter ab vteris sanguine plenis, & ad cõtactũ dolebit. Et referẽs hu B ius causæ signa inquit. Et aliâs atq; aliàs febriet, & vteri aliàs atq; aliàs murmurabũt: dũ videlicet sanguis in ipsis cõmouetur, ac discurrit, & vẽter cõsueto modo nõ se cedit, neq; vesica vrinã excolabit, maximè cũ vteri ad stomachum, qui neruosus est, mulieri allapsi fuerint, & ad ventrem irruerint. Dolet spina & totum dorsum & lingua ipsius refrenatur, & hanc nõ claram habet, & animi deliquium adest, aliquibus etiam vocis priuatio, & stomachus mordetur, & flaua bilis exit, & spiritus offẽdens, & anxia est, & iactat seipsam, & ardet: postquam autem transmutati fuerint, & vesica tenuem sanguinem ab vteris trahat, tunc vrina mingitur rubra, & dolet quidem reliquum corpus, maximè veró collum, & spinam & lumbos & inguina. Quibus verbis apertè constant signa, quibus sanguinem exuri ac efferuescere intra vterũ faciliter cognoscimus. Quod cũ cõpertũ nobis fuerit ocyssimè sanguinẽmittere, idque copiosè tenemur: præcipuè quidẽ ex venis tali, aliquãdo cõfertim, aliquãdo lente ac paulatim. Cui vsui cõfert plurimũ præmissa vacuatione prædicta, ex altera aut vtraque saluatella sanguinem mittere. Per moderatas etiam potiones ad frigidum nonnihil vergentes, & per alimenta huius census corpus ipsum & sanguinẽ C contẽperare & mitescere oportet: sic esus lactucę, portulacæ, cucurbitatę, & iura pullorum & carnes, id beneficium largiuntur: item potus aquę hordei, buglossæ, acetosæ, borraginis, cichorij cum succo granatorũ & saccharo. Præstat quoque (corpore manna aut casia leuiter purgato) lactis vsus, vel seri cum saccharo, aut ex infusione senę, vel florum cordialium. Item clysteria ex decocto maluarum, prunorũ, hordei, ac saccharo, & oleo rosarum ac violarum prodesse plurimum scio. Inunctiones quoque proficuæ sunt ex oleo amygdalarum dulcium, vel de seminibus cucurbitæ & melonum cum vnguento rosaceo. Sed attento animo pensitãdum est, ne nos causa decipiat suspicantes sanguinis feruorem esse: quippe si is non fuerit, non est omninó tutum frigida hæc præsidia vtero admouere: quamobrem donec ex toto certissimus de causæ natura, â temperatioribus initiandum est, & paulatim ad frigida progrediendum. Verùm in omnibus his vteri suffocationibus, quæ ex sanguine prodeunt, mirabile fit præsidium, si menses probè non fluant, ex hæmorrhoidibus bis aut semel in anno sanguinem extrahere affixis hirudinibus.

Verùm si seminis abundantia vel corruptio causam huic malo præstiterit, maiori opus est diligentia & maturiori consilio. Solet quidem virginibus, & ijs fœminis quæ

pessaria [mer]curiali

mouere et sudores

purgatio

Si semen causam huic malo præstat.

quæ nimis salaces sunt, ex sola seminis abundantia hoc malum prosisci: sicut in grandioribus & magis salacibus ac viduis & alijs, quæ viri congressum experiri assueuerunt, ex eodem corrupto aut quomodolibet vitiato. In virginibus verò, quæ aut salaces non sunt, aut vigesimum quintum annum nondum præterierunt, rarò hæc vitia ex corrupto semine oriri contingit: licèt aliquando vel ex nimio hominum consortio, vel ex prauo vitæ & victus instituto illis semen corrumpi contingat, & grauissima succrescere accidentia: in alijs tamen omnibus & ex abundanti, & ex corrupto. Quibus proculdubio medela esset plerũque viri cõsortium & accessus: verũ quia nubere omnibus aut non libet, aut non licet, alijs præsidijs curandum est, seminis copiam minuere, & eiusdem feruorem ac putredinem cohibere: quòd si id per difficile fuerit, innitendum est corrupti illius humoris resolutioni & euacuationi. A

Primum igitur omnes sic affectæ fœminæ victu vtantur tenuissimo & maxime extenuante, frigido etiam qualis lactuca est & portulaca, panis ordeaceus, pisces, & similia cum largiori aquæ potu. Ieiunent quoque ac laborent, & lasciuum cõsortium ac loquelam vitent. Quippe ex veneris apprehensione, impudico sermone, virorum elegantis formæ aspectu, vino generoso, carnibus, & cęteris sanguinem ac semen augentibus, facilè semen excrescit, aut mouetur, & non excretum subinde putrescit. Quo circa omni arte curandum est, ea adhibere, quæ semen adhuc genitũ minuere nata sint. Semen quidem (inter pleraq; alia) genitum cohibẽt, & gigni prohibent diaciminum, diatrionpipereon, diacalaminthæ, semen agnicasti, rutæ, menthastri, quorum puluis sumptus vel lumbis aspersus proficuus censetur. Cui præsidiorum sorti consimilem gratiam præstant hijs fœminis balnea, præsertim naturalia. Prodest quoque viticis semen torridum, ac folia & flores, similiter cannabis semen, lactucæ, & nymphææ radix cum aqua plantaginis vel chalybeata. Confert nõ minus laminam plumbeam lũbis affigere, præterquàm in nuptis, quæ parere amat: semen item & succus plantaginis, & puluis conchularum eidem parti appositus. Item ex prædictis herbis refrigerantibus super renes quasdam arefactas spargere oportet, vel earum puluisculum cum folijs rutæ, viticis, calaminthæ, rosarum & similium, licet Aëtius lumbis nocere referat: cum hoc tamen Gal. lib. 6. de san. tuen. cap. 14. nõ solùm hæc, verùm & multa alia commendata relinquit, inter quæ assiduũ vsũ viticis & rutæ probauit. Confert itẽ. ʒ.ß. castorei robustis fœminis præbere, quod cautè efficere oportet. Iuuat non minus pastillus, qui recipit seminis rutæ, agni casti, & vrticæ. ana. ℈.ß. seminis lactucæ, portulacæ, plantaginis & papaueris albi. ana. ℈.j. seminum coriandrorum torrefactorum, & cannabis. ana. g. iiij. diacalaminthæ. ʒ. ij. cornu cerui vsti, seminis rosarum, santhalorum & corallorum. ana. g. v. seminum melonum. ʒ. iij. sacchari dissoluti in aqua rosarum quantum sit satis, vt formentur pastilli: quorum. ʒ.ß. cum aqua plantaginis porrige. Præstat item prædictum vsum cõserua, quæ recipit terebinthinæ abietis lotæ in aqua artemisiæ. ℥.ß. seminis dauci, agnicasti, pulueris cinnamomi. ana. g. viij. cum mòdico cõseruæ anthos fiat bolus. Item purgando semini idoneum est medicamentum, quod recipit terebinthinæ abietis. ʒ. iij. agarici trochiscati. ʒ. j. seminis dauci, cannabis, pulueris ligni aloës. ana. g. viij. cum saccharo fiat bolus. Porphirius item citante Stobeo sermone. 98. tradit salicis fructum cum vino propinatum libidinis impetum marcore afficere. Sed ante eum Plin. lib. 24. cap. 9. scribit, folia salicis contusa & epota intempe rãtiam libidinis coërcere, atq; in totum eius vsum auferre sæpius sumpta. Quin & B C

eodem

A eodem loco prodit, si cinis myricæ arbusculæ bouis castrati vrinæ misceatur vel in potu vel in cibo venerem finiri. Idem lib. 26. cap. 10. tradit, nymphæam, heracleā venerem in totum adimere, & radicem quoq; eius genitalibus illitam inhibere venerem. Ferunt etiam lactucam idem efficere, eo quod Pithagorici ipsam eunuchiō appellare cōsuerint, quòd scilicet ineptos faciat ad venerea: id quod Atheneus quoque scribit. Autor etiam geoponicō lib. 12. ca. 24. prodit, menthā reb⁹ venereis ineptam esse. Quod tradiderat Marcellus, qui ponit menthā inter herbas veneri contrarias: quibus astipulatur antiquus ille prouerbialis versus ab Arist. relatus probl. sect. 20. ca. 2. menthā in bello neq; edito neq; serito: cuius rationē reddit ipse Arist. quòd ea herba membra refrigeret, eo argumento quòd semen genitale corrumpat: frigus autem fortitudini & audaciæ, quę bello necessaria sunt, maximè aduersatur. Cui astipulatur Gal. qui. 6. simplici. scribit, quòd cōceptum vitare dicatur. Sed his omnibus non obscure aduersatur Dioscorides lib. 3. cap. 37. scribens, eam herbam calfaciendi vim habere, atq; venerem stimulare: cui Paulus consentiens tradit, eam in tertio ordine esse calidam. At Hermolaus Barbarus hanc controuersiam dirimēs
B Corollarij cap. 363. Fieri potest, inquit, vt per se calfaciat, & per accidens refrigeret, vt in alijs plerisque frequenter conspicitur. Cuius sententiam proculdubio censeo verissimam esse: nam præ calore consumptis humiditatibus & semine ipso, facilê qui ea vtuntur & à venere abstinent & refrigerantur. Verùm Arist. dicendum est, non quód refrigeret, nocuam esse militibus, sed quòd multam sanguinis profusionem comesta, siquis vulneretur eo die, proritat, vt non contemnendi autores referunt: qua propter militibus pugnaturis nocuam arbitrantur.

Cæterùm quia non sat est in prædictis affectionibus, alioqui grauissimis, seminis generationem prohibere, sed genitum iam resoluere, aut euacuare: ob id curandū omni ingenio est, id efficere. Quod sanê Auic. exequitur opus, vomitibus prouocatis: qua tamen ratione id fiat, ignoro, ac censeo rarò aut nunquam vel cum maxima præmeditatione faciendum, licèt Hipp. aliquando id consuluisse constet, vt lib. 1. de mor. mul. scribitur. Tamen recantat palinodiam, & id omnino interdicit libr. 2.
C per hæc verba. At supernum ventrem ne moueto, cæcutiunt enim, aut circa fauces turbationes & alia infestabunt. Verùm cum hoc prodesse aliquando poterunt, præsertim purgato corpore, ac si fœmina ad vomitum facilis fuerit, sed maximê inundantibus in ventriculo humiditatibus, vt idem Hipp. paulò inferiùs refert. Sanguinem verò mittere semine existente multo tutissimum est consilium: nullum enim inter auxilia aliud reperies, quo promptius & securiùs fœminas hoc affectu oppressas leuare possis. Verùm dum semen corruptum est, raro in fœminæ commodū sanguis mittitur, ob idq; censeo, veteres autores rarissimè id cōmendare: quod si aliquando efficiunt, credo intelligendum fore ad adauctum semem minuendum, non ad corruptum: licèt aliquando in bene carnosa fœmina, iuuene ac salaci, tutum sit.

Quatenus verò ad purgationem attinet, experimento diuturno mihi est compertum, in fœminis sic affectis, purgationes parum aut nihil prodesse: quinimmo obesse plerunque. Ratio quidem id conuincit, quia semen siue abundans, siue corruptum, raró expurganti pharmaco per vterum, aut ventrem duces: sed potiùs profectô, humore commoto, eleuatisque vaporibus, promptiùs in grauiora mala fœminam deferes. Confert tamen per interualla & paulatim corpus purgare, ne si quid

Z excre

excrementorum supersit, in vterum forsan dilabatur, sitque maioris mali causa: & rursus vt excrementa vtero vicina expurgentur, quorum successione fortasse aliquid eius, quod corruptum est & excissum, secernet natura. Præstant huiusmodi vsum medicamenta, quæ nuper diximus ex terebinthina confecta cum aloë & agarico, aut agaricus sæpe potui datus ex aqua mercurialis vel plantaginis. Item pilulæ ex mastiche, ex agarico, & aloë cum rhabarbaro: præstat etiam syrupus ex rosis persicis cum agarico factus. Sed laudat Hipp. frequentissimè purgationem per mercurialem factam: vtilior tamē mihi visa est, quæ fit per syrupum confectum ex succo & plurimis infusionibus mercurialis: quem in vterinis affectionibus magni esse momēti experimento didicimus. Commendat item Rasius trochiscos semel aut bis in hebdomada sumptos, qui recipiunt foliorum agnicasti, foliorum rutæ, seminis cicutæ, menthastri montani, seseleos, aristolochiæ, & rubeæ tinctorum. ana. partes æquales, formentur trochisci, & quantitas sit singulis vicibus. ℈.ij.

Post quæ sanè præsidia vterum ipsum purgare necessum est, quem vsum præstat is liquor in vterum iniectus, qui recipit aquæ naphæ lib. j. aquæ ocymi. ℥. iiij. galliæ muscatæ. ʒ.ij. galbani. ʒ.iij. musci & ambræ. anà. g. v. syrupi de artemisia. ℥. iij. croci puluerizati, cinnamomi & gariophyllorum. ana. ℈. j. Quod præsidium maius beneficium præstabit, si vterum priùs purgaueris suppositorio ex mercuriali & agarico, vel quouis alio ex supradictis. Verùm si ne his affectionem subsidere cōspiciamus, ijs, quæ exteriùs apposita semen digerant, & vterum roborent, vtendū est, velut sunt prædictæ insessiones & pessi, ac naturalia balnea ex sulphure. Conferunt & inunctiones pectini, inguinibus, ac lumbis appositæ ex oleo rutaceo, irino, liliaceo, nardino, viticis ac rutæ seminibus cocto: quibus addere oportet saluiæ, costi, casiæ, calaminthæ contusæ seu seminis cannabis quippiam cum modica cera. Prodest quoque non parum inunctio ex oleo dulci, in quo semen agnicasti, cinnamomum, & seminis angelicæ modicum coxerint. Quibus factis emplastrum ceroneum supra easdem partes apponere oportet: non tamen illud, quod pro matrice scribitur, nam id plurimûm astringit, sed aliud ceroneum inscriptum, quod ex lachrymis fit digerentem facultatem obtinens, quod conficies ad modum scuti & in parte acuta ipsius apponenda sunt grana aliquot moschi: & eandem acutam partem inferiori parti appones, vt gratum odorem inspiret intra vterum, quod magni momenti solet esse.

Conficienda item sunt alia emplastra pro matrice, quæ iuxta fœminæ indigentiam vtilia existant. Verum experimento didici, dum tetros halitus retundere & corroborare magis in animo est, id summopere proficuū esse, quod recipit olei naphæ. ℥. j. theriacæ magnæ. ʒ. j. pulueris galliæ muscatæ, zibeti, ana. ʒ. ſ. pulueris seminis angelicæ. ʒ. j. pulueris coralli & santhalorum, & seminis rutæ. an. ʒ. ſ. pulueris cinnamomi & gariophyllorum. ana. ℈. j. galbani. ʒ. ij. ladani quod sit satis. Parabis item aliud, quod recipit olei cinnamomi & de spica ac balsami. ana. parum. pulueris cinnamomi, gariophyllorum, nucis & seminis angelicæ. ana. ʒ. j. galliæ muscatæ, diambræ, diamusci. ana. g. vj. ladani, ceræ, ac terebinthinæ quod sit satis. Aliud huic consimile cōficies, quod recipit ex oleo belzoini & de styrace, balsamo, & ex gummi, quod ex India asportatur, caranna appellato, additis pulueribus agni casti, rutæ, viticis, & eorum, quæ semen minuere diximus, quantum sit satis, vt fiat em-

A emplastrum. Sed conferre summopere comperies emplastrum, quod ex theriaca, semine agnicasti & angelicę conficitur.

Dum flatus huic malo causam præstat, nullam aliam prærequirit diligentiam, quám eam, quæ prima huius capitis parte scripta reperitur, proficua huius affectionis accessioni. Quamobrem ne videar ea sæpiùs repetere, illuc diligens lector recurret, interim tamen ventriculum & ventrem inferiorem inungere oportebit oleo de cinnamomo, de angelica, de aniso, de pipere, de gariophyllis, quorũ etiam gutulas tres cum vino sumere, non erit ab re. *Si ex flatu.*

Cæterum quia pertinacissimus is affectus neq; his omnibus ad huc subsistere plerunq; cõstat: ob id quidem frequẽti obseruatione mihi est probatum, altero aut vtroq; crure fontanellam aperire, per quam putores illi, & corrupti humores ex semine & sanguine menstruo prodeuntes, ratione venarum, quæ vtero & cruribus communes existunt, citra damnum spirent. Quod proculdubio censeo esse vltimũ
B efficacissimum & tutissimum præsidium: idq; summopere hac ratione commendo, & laudo.

De virginum, & viduarum melancholia. Cap. 4.

INter varias fœminarum affectiones, vulgatissimã esse virginibus grandioribus, viduis ac sterilibus fœminis melancholiam, nulli esse abscõditum reor: quod etiam vitij genus contingere scimus ijs, quibus menses, aut puerperij purgationes ex aliquo externo casu supprimuntur, aut improsperè profluunt. Quippe huiusmodi fœminas & mœstas & cogitabundas, timidas ac anxias esse, citra manifestam causam comperimus. Quod quidem nulli alteri fœminarum sorti ita frequẽter accidisse scimus, ac virginibus, viduis & sterilibus fœminis.
C Differt tamen hoc melancholiæ genus ab ea melancholia, quæ communiter viris & reliquis fœminis accidit, quòd hæc ex aliqua communi causa proficiscitur: viduarũ veró & virginum melancholia, ex certa quadam & his solis peculiari. Itẽ, quia illa citra manifestã intermissionem affligit: hæc veró non nisi per interualla, & suscepto ab aliqua leui occasione principio. Præterea, illa nullũ aliud accidẽs secũ affert, præterquã metũ & mœstitiã, & ea, quæ cõmuniter melãcholiæ sunt propria: hæc autẽ, fletũ & risum, anxietatẽ, desperationem, & (quod omnibus melancholiæ speciebus denegatũ est) dolores tũ variòs, tũ alicuiꝰ signatæ partis, præsertim sinistri lateris ẽ regione cordis, vniuersam mãmã aliquãdo occupãs: quibusdã itẽ spiritus deficit: alijs, si spirãt, dolor nõ leuis adest, & alia nõ pauca succrescũt peculiaria accidentia, quæ paulò inferiùs recẽsebo, si priùs dixero, melãcholiã virginũ & diduarũ in vniuersum esse insolentẽ & subitã, præter occasionẽ aut cũ leui, tristitiã: tacitum & cautũ deliriũ cũ alicuius partis internæ dolore, anxietate & flendi vel tacẽdi desiderio, cũ hypochondiorũ etiã è regione dorsi manifesto pulsu, à quibus mox subitó ad pristinũ redeũt statũ. Cuius speciei morbi hęc symptomata sint, nullus est, qui doceat, neq; ego faciliter monstrare potero, sed constabit proculdubio, si quis ad vnguem expenderit causas, quas iam memorare aggredior.

Causæ. Causam verò huius affectionis haud facilè inuenies, ni priùs in memoriam reuocaueris pulchram quandam Hipp. sententiam, quam lib. de virgi. morb. in hunc modum scripsit. Est enim muliebris natura animi magis deiecti ac imminuti: cæterum virgines nubiles & maturæ viro hoc magis patiuntur vnà cum mensium descensu, anteà non valde hinc affectæ. Posteà enim sanguis in vteros confluit, velut effluxurus: quum igitur osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem ampliùs influxerit, propter cibos & corporis augmentum, tunc sanguis non habens effluxũ, præ multitudine resilit ad cor & ad septũ trãsuersum. Quum igitur hęc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, posteà ex torpedine delirium apprehendit. Et paulò inferiùs subdit. Quum enim hæ partes repletæ fuerint, & horror cum febre ingruit, erroneas febres appellant: his autem sic habentibus, præ acuta quidẽ inflammatione insanit, præ putredine verò clamat, præ caliginositate autem timet ac formidat, præ compreßione verò circa cor, strangulationes parat, præ sanguinis autem malitia animus mærens ac anxius malum attrahit. Ex qua proculdubio sententia euidenter constat, duplicem esse mœroris, mæstitiæ ac prauæ imaginationis virginum & viduarum, quę sic affectæ sunt, causam (pręter alias communes causas) alteram, mulieris naturam, quæ animi est deiecti: alterã verò, sanguinis vitiosi prope cor conclusi tetram exhalationem, quæ & cor anxium reddit, & spiritus cerebri obscurat, ac imaginationem peruertit: præsertim si his amatorius ardor accesserit. Idem quoq; viduis accidere consueuit, dum curis & mærore animum conterunt: in his enim ex vehementi animi motu cerebrum adeò laborat & infirmatur, vt sæpißimè in hæc mala prorumpere conspiciamus. Præterquam quòd accedit vitæ mutatio, & ob viri defectum improba vteri expurgatio, tam à seminis recremẽto, quàm à menstrua purgatione: in quibus & virginibus sanguis ob prædictam causam vitiosus refluit ab vtero ad cor, atq; ita animum corrumpit. Verùm licet in principio lib. nuper citati Hipp. referat, aliquando hæc vitia viris succrescere, cum hoc tamẽ frequentiùs fœminis euenire affirmat, eò quòd animum fœminę habeant magis deiectum: quẽ illis ita inesse arbitrãdum est, quòd desidem & nimis segnem vitam degant, vt antiquiores philosophi existimarunt: at segnes atq; pigras ob id asserunt esse Arist. Auic. & Alber. quòd frigidiores, ea causa, sint, & cum calore destituantur, fit facile, vt animum habeant timidum & magis deiectum quauis causa concitáte, vel nulla: animositas enim à calore proficiscitur. Quibus accedit, prædictũ sanguinem vitiosum & conclusum, alterum affectionis principium præstare: nam cum in virginibus ac viduis osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autẽ ampliùs influxerit, tum sanguis (vt dictum est) præmultitudine resilit ad cor: quibus, accedunt viduis labores, curæ & aßiduæ cogitationes ob consuetæ vitæ mutationem. Quippe rusticæ & communes fœminæ viduæ, quibus vitam mutari non contingit, sed laboriosam (vt anteà) degere, rarò in huiusmodi affectiones incidere visæ sunt: sicut quæ præstantioris sunt fortis, quas decet præ honestate alios mores profiteri. Itaq; & virginibus ex huiusmodi sanguine, & viduis ex eodem & semine improbè purgatis, facilè contingit cor & cerebrum affici, & mœstas cogitabundasq; esse: nam sanguis ille conclusus licèt nec putrescat, nec in cor feratur, incalescit quidem plus iusto, & resoluta insensibiliter parte tenuiore, quod crassum est, cùm aut agitatur aut incalescit ex aliqua occasione, prædictum vitium gignit, halitibus ab eo elatis, in cor ac cerebrum transmißis. Quod euidenti constat.

A stat argumento: nam cùm halitus quiescit, aut minimè efferuescit sanguis, lætabunda incedit fœmina, & citra melancholiæ specimen, & mox subito affectu mœrore corripitur, quòd causam habeat intra corpus, quam leuissima occassio concitat. Qua profectò ratione constat, prædictas fœminas successu temporis (licèt dum affectus incipit & viget, totum corpus excalfieri, & faciem inflammari per interualla persentiāt) in frigidos eosque grauissimos affectus delabi. Quippe sic fieri necessum est, maiori sanguinis parte melancholica facta ob tenuioris partis resolutionem. Quòd verò incalescat sanguis, & ob id subtile resoluatur, experimento & ratione mihi est compertum: nam fœminas sic affectas constat arteriam prope dorsum nimis vltra morem & naturam, pulsantem obtinere: etiam si in viris hypochondriaca melancholia affectis id quoque reperiatur ob sanguinem venæ cauæ, aut venarum iuxta ipsam conclusum & excalfactum. Quod sanè symptoma citra vllam dubitationem omnes fœminæ sic affectæ perpetiuntur: quinimo causam potissimā melancholicarum affectionum in eisdem censeo esse succensionē arteriæ illius, quæ iuxta dorsum sita est. Ex quibus euidenter constat, morbum in hac affectione esse
B huius arteriæ inflammationem, cui consentiunt cerebrum & cor, quæ adustis & tetris fuliginibus obscurantur, vnde mæstitiam, mærorem, metum & tacitum deliramentum prodire necessum est: quæ sanę omnia principium & causam sortiuntur ex concluso & concalfacto in vteris sanguine vel semine.

Hinc sanè euenit omnes melancholicas fœminas prædictam pulsationem iuxta dorsum obtinere, & eandem habentes melancholica pati accidentia, quod primum & potissimum huius mali signum esse arbitror. Consimilem huic affectionem retulerat Aretheus lib. 2. de cau. & sig. acutarum pass. cap. 8. qua parte vitia & affectus venæ magnæ descendentis prope dorsum recenset, inter quos annumerat certum quendam morbum ex sanguinis plenitudine obortum, qui in succésionem commigrat, & subdit. Quibus in arteria secundum dorsum inflammatur, quod pulsatio in alterutris præcordijs manifestat: nam & ipsa venæ cauæ morborum participes efficitur. Quam equidem affectionem cēseo citra dubitationem fœminas perpeti, cùm sanguis menstruus prope vteri venas concluditur: nam cùm ibidem inflāmetur (vt
C dictum & necessarium est) nil mirū si & arteria ipsa, quæ iuxta dorsum sita est, particeps fiat prædictarum affectionum, & subinde præ calore ea parte succenso vltra modum pulset. Quod equidem ostendunt signa, quæ autor eodem loco recenset, quæ in virginibus & viduis melancholicis facilè reperies, si ea attento animo exquiras, in quibusdam tamen magis, in alijs verò minus: inquit autem. Cutis sic affectorum squalida, rugosa atque aspera est, sed in partibus prominentibus atq; osseis, vt cubitis, genibus, digitorumque articulis magnis talis conspicitur. Somni tumultuosi fiunt: aluus quibusdam nihil reddit, quibusdam exiguum, acre, biliosum: lotium acre, biliosum mordaxque est. Mens vtique his constat, sed quadam segnitie torpet, & corpus tabe consumitur. Quibus constare arbitror, consimilia accidentia fœminis suboriri, his quidem, quibus ob prædictas causas, arteria illa pulsat: ob idque in omnibus reperimus ferè semper eadem mala, quæ hac in parte Aretheus recēsuit Præter quæ etiam fastidiosæ sunt, languentes, sitibundæ, tædiosæ, consilij inopes, desperatæ, mœstissimæ, timentes, lachrymosæ, & insuper nullis delectantur rebus, neque gaudent, sed tædio habent omnia, solitudinem amant, & ob id magis læduntur, donec halitus à prædicto calore leuatus euanescat: nam tunc subito ad antiquā

Signa.

consue-

consuetudinem & statum reuertuntur, ita vt non paruam admirationem inferat tā subita mutatio: nisi cùm malum iam diu inueteratum steterit, vt cap. huic affectioni dicato latius docebo. Habent etiam aliud peculiare, nimirum, non posse verbis exprimere quid sentiant, aut quam molestiam perpetiantur, sed conqueruntur, & multa dicunt, ex quibus quid certum colligere minimè poteris: tādem fatentur se multa mala persentire, cæterùm verbis ea distinctè exprimere non posse. Sed addubitabit fortasse quispiam, qua nam ratione, cùm melancholia sit propia cerebri affectio, fœminæ sic affectæ magis de corde conquerantur. Cui dicimus, fœminas esse roboris, cordis ac animi magis deiecti & imbecillis: ob idque persentire magis in corde affectum, virium & caloris damno, quàm in cerebro. Quamobrem cùm fœminarū plures frequentissimè hoc affectu pręmantur, teneris ex interrogatione, ex frequēti loquela, & sedula inspectione eorum, quæ loquuntur, desiderant, timent aut efficiunt, ac ex hypochondriorum tactu id venari: semper præ oculis habēs vniuersam huius affectus rationem pendere ex vtero & propaginibus venarum ipsum circundantib⁹. Quibus etiam fœminis ea mala succrescere conspicimus, quę de sceletirbe & stomachace veteres medici scripserunt, referētes ea vitia magnis lienibus, quorum occasione & ventriculus & vniuersum corpus mille modis afficiuntur, hoc quidem grauitate & impotentia ad actiones obeundas adeo graui, vt multi eam affectionem paralysis speciem censuerint, item tetro colore genuum & articulorum impotentia, & oris fetore, illud vero anxietate & fastidio ac adeo graui ventris molestia, vt iure optimo stomacacaxia à multis appelletur, malū quidē ex humida melancholia & sordida proficiscens. B

Præsagiū Sed vt ex Hippo. decreto constat lib. de virginum morbis, ex prædicta melancholiæ sorte, plerunq; nisi maturo consilio fœminæ præueniantur, in maniam & ferina deliramenta promptè decidunt: inquit enim. At ex corde & septo transuerso tardè refluit: venæ enim obliquæ sunt, & locus periculosus & ad delirium & insaniam paratus. Et paulò inferiùs subdit. Præ acuta quidem inflammatione insanit: ac referens varia delíramēta, inquit. Animus mœrens ac anxius malum attrahit: sed & alium horribiliter cōpellat, & in puteos prosilire ac inijcere iubet, & strangulari, tanquam meliora sint hæc, & omnem vitæ vtilitatem excedentia. Aliquando verò sine spectris ac phantasmatis voluptas quædam adest, ex qua mortem velut bonū aliquod amat. Accidit quidē hoc vitij genus virginibus, viduis & sterilib. etiam si viris cohabitent, vt Hipp. in fine lib. de virg. morb. adducit: sed præcipuè puerperis & improsperè purgatis: vel quibus mēstrua purgatio ob subitā occasionē subitò etiam retrocedit: ac vltimo ijs, quibus vteri purgamēta ex subito casu subsistūt. Quib⁹ omnibus fit, vt aliquid in cor & cerebrum cōmigret, ipsaq; adeo lædat, vt nō solū imaginādi potētiā vitiet, verū credere quæ cogitauerint, cogat: proferre que efficiat. Quippe hac ratione inter alias melancholici à maniacis differūt, quod illi verētur publicè proferre quæ imaginātur, quia quodāmodo suspicātur vera non esse, & ob id taciturni, mœsti, & cogitabūdi existūt, sibi secretū adseruātes: hi verò statim in publicū proferūt quæ mēte cōcipiūt, idq; cū erroneū sit, tāquā à causa præter naturā cerebri potentias subuertente factum, facile deliramentū apparet. Quin adeò crescit timor & vitiū imaginatricis, vt lib. nuper citato Hipp. scribat. Ex quib⁹ adeò fortiter pauent homines, vt delirēt, & dęmones quosdā videre se putēt ipsis nocte quādoq; infestos, quādoq; interdiu, aliquādo verò vtroq; tēpore. Deniq; ex leui sanguinis coaceruati excalfactione melancholiam, & ex hac ob fortem vaporem & mœstitiam vlteriùs resiccatis humoribus maiore accrescente efferuescentia, pro C

Adire deliramenta necessum est. Qua propter mihi curaturo incũbit, & melancholiæ & maniæ quas ex vtero fœminis accidere diximus, seorsum meminisse, & cuique propria ac peculiaria auxilia adscribere.

Primum igitur in curatione expendisse cõuenit, nõ expedire in quouis melancholiæ tempore eandem conscribere curandi rationem. Quippe alia prærequiritur incipiente affectu, ferue nteq;, adhuc incluso sanguine in vteri vasis: alia verò feruore iam restincto in aliqua humoris portione ac in alia nuper succenso: alia rursus dũ quod aduritur & super excalfactum est, eam siccitatem & naturam adipiscitur, quę deliramentis & maniæ idonea sit. Quod facilè diligens medicus cognoscet ex mali principio & ex antè habito vitæ instituto, & quando inceperit mœstitia fœminam apprehendere: nam si nuper hæc apparuerint, feruorem adhuc sanguinem continere credẽdũ est, præsertim si accessio illa breui cessauerit, & ad antiquam vitæ cõsuetudinem fœmina protinus redierit. Si enim diu durauerit affectio, si postquam cessauerit, vestigium super fuerit, si mores quodãmodo mutauerit, si nequiuerit imaginibus melancholicis & illusionibus ac mœstitiæ resistere, vel maxima cum difficultate, argumentum proculdubio fit euidens, aliquid iam crassum & fœculentum superesse, cuius temperaturam & mores fœminæ conditio insequitur. Verùm si ex toto subuersum fuerit viuendi studium, vel maiori ex parte, & fœmina neque loquatur, neq; respondeat, neq; more solito lætetur adhuc cũ sibi familiaribus & amicis, credendum est, maximam fuisse humoris subuersionem & maiorem humoris partẽ exustam, diuque caput & cor subinde infestari, ita vt subito casu ex mœrore & mœstitia in maniacum delirium prosilire sperandum sit. Quod sane malũ puerperis ex suppressa purgatione, cum exustæ & perniciosæ fæculentæque sit substantiæ, dũ subito supprimitur, ocyssimè accidere conspicimus: æquiualet enim humoris illius vitium diuturnitati temporis, qua in alijs fœminis paulatim & sensim vitiantur humores. Quòd si in prima vitij sorte, fœminæ & humoris statum fuisse cognoueris, nullum aliud auxilium prærequirere credendum est, quàm vitæ sortem instituere partiorẽ, & copiosè sanguinem detrahere. Inquit enim Hip. lib. de virg. morbis. Cæterũ curatio, vt hinc liberẽtur, est sanguinis detractio, si nihil fuerit quod impediat. Deniq; primo accessu victus copiam minuere oportet, & eum qui tenuioris sit substãtiæ eligere, ac mediocris tẽperamẽti, ne nimia copia sãguinis quoq; copia vberior fiat, ac ex crassa substantia melãcholicus magis succrescat succus: medij quidẽ tẽperamenti, ne calore vlteriùs efferuescat sanguis, ac frigore concrescat, frigidiorq; fiat melãcholia. Corpus itẽ exercitijs mãdare opus est, distrahereq; animũ varijs & delectabilibꝰ rebus. Mox tamẽ à principio sanguinem detrahes ex brachiorũ basilica, si longè à menstruationis tempore distauerit fœmina: sin, aut immineant menses aut nuper præterierint, ex malleolis. Cęterũ interim, dũ fœmina viro nõ vtitur, probarẽ maximè tertio aut quarto quoq; mẽse in medio eius sanguinẽ ex brachio mittere, vt sublato redũdãte minus efferuescat quod superest: quòd si religiosa fuerit aut vidua, sat erit bis in anno eadem lege sanguinẽ fundere. At si toto tempore, quo mẽses fluũt, aut parũ ante ipsum mœsta melãcholicaq; magis steterit fœmina, duobus tribus ve diebus ante id tẽpus sanguinẽ ex talo mittere, & præsenti melãcholiæ & futuræ præsidiũ erit. Cõuenire quoq; vsui cõpertum est, dũ aliquod viscus etiã malum ex cõsortio contraxit, saluatellã scindere, manus nimirum dextræ aut sinistræ, prout iecur aut splenẽ cõpati nobis cõpertũ fuerit. Verũ quãdo cor etiã patitur aut ipsæ fœminæ calore interno cruciantur, & hac ratione opus est vlterius sanguinem mittere, tunc sanè distinctione vtendum est.

Curãdi ratio.

Quip-

Quippe aut vitium prouenit ex iecore calido, & eo tempore sanguinem ex salua tella dextra fundes, quia propter humorum inustionem abundat splen melancholia, cuius consensu cor compatitur: quod si tunc ex sinistra sanguinem detraxeris, ob spirituum resolutionem magis lædes, sicut dum vires ob melancholiam deiectæ sunt. Verùm si citra virium dispendium splen inflammatur prædicto humore suscepto, & cor simul coafficiatur, tunc ex sinistra saluatella sanguinem fundes. Cæterùm, quia in hac affectione mesereon quoque in consensum non raro trahitur, illius etiam prouidentiam habere cõuenit, sanguine nullatenus vel quàm parcissimè misso, nisi suppresssi menses id postulauerint, aut per hemorrhoides id feceris. A

Verùm si prædictis signis compertum fuerit, melancholici succi iam factum aliquid super esse, sanguine misso (sed multò parciùs) purgantium medicamentorum aliquod adhibere oportet, quod crassos & melancholicos succos educere natum sit. At cùm humor huius naturæ, vt ex Hipp. constat, quæ in parua quantitate exhibita multum educãt, expostulet, ea quidem fœminarum natura & affectionis conditio citra euidens damnum sustinere nequeant: ob id quidem ijs agendum est pharmacis, quæ lentè & paulatim parum sed frequenter educant. Sic ex aloë, agarico, & mastiche confectæ pilulæ singulis hebdomadis sumptæ plurimum præstant: sicut aliæ, quæ ex aloë, & pulueribus rubeæ tinctorum, & foliorum senę tertio vel quarto quoque die ingestæ. Sed longè vtilior est confectio amech sine scammonio & colocintide facta, qua ter quaterue in anno moliri purgationem poteris. Prodest & purgatio ex. ℥j. pulpæ casiæ fistulæ cum. ʒj. &. ſ. pulueris foliorũ senę. Item ex vsu est singulis diebus vel quarto quoque die (prout aluus egesserit) quatuor quinque ue prunas damascenas conditas saccharo & decocto foliorum senę. Valet etiã aqua lactis sola, aut in qua diu maduerint folia senę, & flores appellati cordiales. Præstat quoque semel in hebdomada. ℥. iiij. infrascriptæ decoctionis sumere cum modico saccharo: fit quidem ex. xij. ℥. aquæ lupulorum, borraginis, aut cichorij, & ℥j. & ſ. foliorum senæ, quæ buliant leuiter. ac maneant in infusione per noctem. Ego quidem in his & plerisque fœminarum affectionibus, quibus aliquid melancholicum adiungitur, fœlici successu vtor syrupo nostro hac lege confecto. Recipit quidem aquarum borraginis, cichorij & lupulorum. ana. ℥. x. succi borraginis clarioris facti. ℥. viij. succi pomorum redolentium. ℥. vj. foliorum senæ. ℥. iij. florum cordialium. ana. ℥. ſ. radicum scortioneræ mundatarum minutim incissarum. ℥. ij. buliãt lento igne ad consumptionem vigessimæ partis, & facta colatura adde rhabarbari electi & agarici trochiscati. ana. ʒ. iiij. &. ſ. & facta leuissima ebulitione iterum exprimantur; quibus adde pulueris lapidis lazuli præparati, ligati ac infusi per noctem & expressi. ʒ. ij. & sacchari albissimi quantum sit satis, vt fiat syrupus mediocris cõsistentiæ cum modico cinnamomo, cuius ab. ℥ij. ad. iij. porriges. Sed in hac curatione mihi semper visum fuit, humidioribus pharmacis potiùs vti, quàm siccis: exacerbatur quippe non parum siccis melancholicus humor; nisi post eius vsum præbueris prisanæ modicum, vel decoctum ordei, portulacę, aut violarum. Quod si hæc prodesse non videantur, g. iiij. stiuij preparati prebere tuto poteris, si fœmina robusta fuerit, & ad pituitæ crassę habitũ vergens, facto tñ. initio á. g. ij. vel tribus, qua prudentia arbitror nil mali posse præter spem accidere. Verùm quia in prædicta affectione præter cerebrum, pati etiam cor & vterum conspicimus, vtrique prouidendum est. Cordi quidem per inunctiones ex oleo vel vnguento naphæ, & iasminonorum

B (margin, beside "tio citra euidens damnum ... est phar-")

C (margin, beside "aquarum borraginis, cichorij ...")

A norum cum ambra, musco & gallia ac reliquis odoratis, quæ inferius recensebo: per epithemata ex aqua naphæ, melissæ, & gariophyllorum cum modico vino & aqua rosacea ac succo pomorum redolentium additis puluisculis santhalorum, de grana vel electarij de gemmis cum modico musco, vel diambra, quæ omnia filtro serico vel mica panis tosta, aut pomo asso excepta cordi adhibeâtur. Præstat & oleũ cinnamomi gariophyllorum vel anisi artechiminca extractum cuius, cum aqua cardiacę herbę sumptis tribus gutulis mire prodesse credo. Item sacculos parare poteris ex pulueribꝰ quatuor florum cordialium, santhalorum, coralli, seminis angelicæ, gariophyllorum, diambræ & diamusci. Præstat is, qui recipit florum cordialiũ. ana. p. ij. florum nenufaris & sambuci. ana. p. j. florũ melissæ, seminis ocymi, beem albi & rubri santhalorum omnium. ana. ʒ. j. quibus adde nucis, diambræ, & diamusci ac pulueris seminis angelicæ. ana. ʒ. ſ. pulueris granæ. ʒ. ij. & fiat sacculus. Vtẽdum quoque est electarijs ex floribus & radicibus cordialibus sacchàro cõditis. Sed huic vsui plurimùm confert potui data aqua ex theriaca instillata cum pomis redolentibus contussis, pane recensco&o imbuto succo cardiacæ cum pulueribus electarij de B gemmis, cum ramentis cucurbitæ, cinnamomo & succo pomorum acrium. Vtero etiam prouidendum est emplastris pro matrice ex rebus temperatis & odoris grati confectis, velut ex rosis, violis, & reliquis cordialibus, diambra, diamoscho, modico cinnamomo ad penetrationem, cum ladano & cera confectum. Præstat miro modo emplastrum ceroneum, vel vnguentum confectum ex eodem cum oleo liliorũ: ac si semen retentum fuisse comperias, quæ ipsum minuãt & exsiccent, addes, velut est oleum rutaceum vel de mentha & attemperamenti gratia modicum olei de nenufare vel de semine lactucæ, papaueris, aut seminis agnicasti.

Verùm si eò miseriæ affectio deuenerit, quòd in deliramenta degeneret, non solùm vtero & melancholico sanguini prouidendum tũc est, sed capiti & corpori vniuerso, ne habitualis siccitas ac frigiditas, quales in his plerunq; reperimus, in prædictis partibus contrahatur. Qua in re sanguinem per venam minùs extrahere oportet, vehementiùs tamen purgare, & caput ac vniuersum corpus frequentiùs humectare. In qua sanè affectione hæmorrhoïdes prouocare opus erit, vt quæ per partem C vtero vicinam deriuare natæ sint, præsertim hirudinum suctu, quo fœculentum sanguinem citra purioris dispẽdium vtiliter euacuamus, & â capite, si quid illuc irruit, facilè diuertimus. Verùm si aut non apparuerint, aut sanguis per eas extractus non suffecerit, proficuum summopere erit, ex venis tali sanguinem fundere. Purgare verò corpus nõ leuiter, sed eo, quod modicum ingestum plurimum educat, necessum est: nam hos humores siccos, densos tantùmque solidos ne mouere quidem poterũt leuia medicamenta, quæ superiùs diximus incipienti malo proficua esse. Quãobrẽ pilulis de lapide lazuli, temperatis tamen, vtendum est: vel alijs, quæ recipiunt epithymi. ʒ. vj. agarici electi. ʒ. iiij. corticis ellebori nigri. ʒ. j. specierum hieræ simplicis. ʒ. iiij. cum melle rosaceo fiat massa: cuius quantitas sit ab. ℈. j. ad. ij. Cõficiuntur item aliæ non minoris momenti hac lege, epithymi. ℥. j. aloës. ℥. ſ. gariophyllorum, nucis muscatæ, ana. ʒ. ij. corticum ellebori nigri. ʒ. j. & . ſ. cũ syrupo borraginis fiat massa. Item prædicti stibij præparati. g. iij. vel. 4. quòd censeam, maximi esse momẽti his crasis humoribus educendis. Sed primitus ante hæc medicamenta, purgabis & præparabis corpus sero lactis cũ folijs senę: aut mercuriali, vt frequens erat Hip. consuetudo. Nec mirandum profectò est, hæc valida medicamenta fœminas inno-

xiê perferre: nam protinus viscera & ventriculus adeò vitiatur, vt in eis plurima su A
persint crassa ac viscida excrementa, quæ humori melancholico admixta, id iure expostulent: ob idque hæc & alia frequentius (dum pro fœmineo sexu attemperentur) adhiberi possunt: quale est, quod conficitur ex vigesima parte lapidis lazuli præparati, & reliquis quindecim partibus senæ, & duabus agarici, ac tribus syrupi portulacæ addita ℥.ſ. sacchari rosati. Confert etiam in ijs, quæ affectum iam inueteratum habent, ex pulueribus senæ & modico lapidis lazuli quantum g.x. cum saccharo rosaceo vel violaceo bolum semel in hebdomada porrigere. Quod si neque his affectio quieuerit, serapium illud à Matthiolo elleborismum appellatum quantitate ℥.j. porrigere poteris: vel serapium ex fumaria, & ex lupulis, cũ ligatura lapidis lazuli prædicta forma confectum. Cui etiam vsui aliud non minoris momenti cõficies, quod recipit myrobalanorum omnium, ana ℥.ſ. contundantur crasso modo, & fricentur manibus cum oleo amygdalarum dulcium, posteà infundantur per diem & noctem in lib. xiiij. aquæ fumariæ, & bulliant ad consumptionem tertiæ par B
tis, cui adde ellebori nigri. ʒ.ij. & ſ. liquiritiæ & polipodij. ana. ʒ.ij. seminis citri. ℥j. & ſ. posteà efferuescant donec solùm remaneant lib. v. quibus adde foliorum senæ & epithymi. ana. ℥.j. & iterum bulliãt donec tantum supersint iij. lib. tandem facta expressione colentur, & vsui decoctum adseruetur: cuius deinceps excipe ℥.ij. syrupi ex 9. infusionibus rosarum ℥.j. aquæ cichorij ℥.j. & ſ. porrige summo manè, ac per sex dies idem facito tertio quoque die. Verùm quod in huiusmodi mentis perturbatione commendatum magis reperio, est puluis, qui & solus & pilularum forma, vel cum saccharo rosarum aut borraginis facilè adhiberi potest pondere. ij. ʒ. Recipit quidem epithymi. ʒ iiij. lapidis lazuli præparati & agarici. ʒ.ij. & ſ. scãmonei correcti. g. xij. gariophyllorũ numero. xx. pulueris foliorum senæ. ʒ. vj. sacchari albissimi ℥.iij. cuius quantitas sit ℈.ſ. Fit quoque huic vsui opiata magni momenti, quæ recipit summitatum thymi ℥.ſ. epithymi ℥.j. seminis cuscutæ. ʒ.iij. lapidis lazuli decies abluti in aqua rosacea, & totidẽ in aqua portulacæ. ʒ.ij. diagridij ℈ ij. cinnamomi. ʒ.ſ. pulueris senæ. ʒ.iiij. margaritarum. ʒ.ij. moschi. g.v. syrupi de po C
mis compositi quantum sit satis, vt fiat ad formam opiatæ, cuius dosis sit ad. ʒ.j. Possunt quoque fieri potiones ex veratro nigro, hac forma, recipe veratri nigri. ʒ. j. passularum mundatarum ℥.j. prunorum siccorum numero. x. florum nimpheæ. p.j. fiat decoctio in lib iij. aquæ ad tertias, cuius exhibe ℥. ij. cum alijs duabus syrupi violarum, quo robustiores fœminæ semel in mense aut bis vti poterunt. Sed inter vnam & aliam purgationem ad condita & opiata veniendum est: qua in re plurimum prodesse fertur alchermes, & triphera aut bolus, qui recipit conseruæ radicis buglossę ℥.ij. conseruæ enulæ ℥. j. cõseruæ violarum, nenufaris, & anthos, pulueris lætitiæ Gal. ana. ʒ.ij. pulueris electarij de gemmis sine speciebus. ʒ.j. fiat opiata. Cæterum fit alia pretiosior & vtilior, quæ recipit myrobalanorum emblicorum & chebulorum condictorum. ana numero. ij. corticis citri sacchαro conditi, & radicis buglossæ. ana ℥.j. conseruæ anthos & florum borraginis. ana ℥.ſ. confectionis alchermes. ʒ.j. & ſ. lapidis lazuli vsti & loti. ʒ.ſ. electarij de gẽmis & confectionis de hiacinto. ana. ʒ.j. & ſ. syrupi de portulaca quod sufficiat, vt fiat opiata: cuius bolum quantitatis auellanæ bis in hebdomada porriges. Sed si blandius tractare velis, fœminam sic affectam aliud parabis medicamentum quod recipit radicis enulæ recentis, radicis buglossæ & liquiritiæ. ana ℥.j. passularum enucleatarum. ʒ.ij. prunorum

A norum numero.x.ficuum (quanquam non probentur ab Alex. Trall. sed cum reijcit ficus â medicamentis laxantibus, intelligit de recentibus, carycæ vero, quia detergunt, conueniunt) ℥. ij. pomorum dulcium numero.ij. mercurialis, borraginis, & capillorum veneris. ana. m. j. seminis anisi. ʒ. iij. seminis apij, petroselini, & ocymi. ana. ʒ. ij. polipodij quercini recentis. ℥. ij. foliorũ senæ, medullæ seminis cartami. ana. ℥. j. & . ſ. corticis medianę sambuci. ℥. ij. florum anthos, buglosſę, borraginis, violarum. ana. m. ij. fiat decoctio in lib. iiij. aquæ ad tertias & facta colatura adde sac chari quod suficiat, vt fiat syrupus: cui si addideris agarici modicum, maximê ex vsu facies.

A purgatione verò & inter purgandum balneis aquæ dulcis tepidæ in domo vel in fluuio frequenter vtendum est, item fomentis capiti adhibitis ex dulci aqua, ex oleo amygdalarum dulcium, violarum, & cucurbitæ, ex lacte etiam vel decocto extremitatum arietis cum lactucis, violis, capitibus papaueris albi &. ʒ. ij. ellebori B nigri.

Præter hæc omnia prouocationi mensium innitendum plurimum est: nam præcipua curandi ratio in huiusmodi affectu quadruplicem præstat consideratioñe: quarum prima congestionem sanguinis in vtero impedire docet, cuius gratia studendum est menstrua semper prouocare: secunda, si quid congestum melancholici succi est, expellere docet: tertia, flatus ascendentes discutere: quarta verò & vltima id curæ habet, vt capiti & toti corpori prouideat. Quòd si neque ijs, quæ superius diximus, nec prædictis quatuor indicationibus adseruatis morbum subsistere comperiamus, regionem mutare oportebit iuxta Hippo. præceptum, qui lib. 6. popul, par. 5. inquit. In longis morbis terram mutare optimum est: præsertim si ad loca humida & temperata ac prope mare ipsum mutatio fuerit. Quòd si morbus vltrà pergat, ad fontanellas cruribus apertas venire consulit rei difficultas.

Cauere tamen in hac affectione oportet acria clysteria, vt pote irritantia maxi- C mè vterum, & succos ibidem contentos commouentia: quò fit, vt non rarò ab iniecto acri clystere fœminæ vehementius delirent, donec temporis tractu iterum subsideant humores.

Habet insuper hoc peculiare huiusmodi affectus, vt lentam & paulatinam desideret curandi rationem: nam sicci & stabiles humores etiam si habitualem nõdum in corpore aut capite introduxerint distemperiem, sensim parari emollirique conuenit, & eadem lege expurgari: ac pari prorsus modo intemperamentum introductum corrigere: nam qua ratione calidos humores ocysimè excernere oportet, ita crassos & lento lentè & paulatim. Quod si ne hæc quidem omnia prodesse videantur, splenis aut meserei regioni setonem affigere expertus sum, miromodo profuisse.

Aa 2 De va-

A

De varietate epilepsiæ ex vtero.
Cap. 5.

NIL profectó monstrosius, nil grauius periculosius ve, aut difficilius & obscurius in fœminarum affectionibus reperies, quàm eã epilepsiæ naturam & conditionem, quæ ex vteri vitio & consortio proficiscitur. Quippe tam est varia difficilis & abdita ac mille differentijs implicata, vt nullam seruare in cognitione vel curatione certam legem, methodum ac regulam, qua aliquid vnum in ea aut proferre aut efficere possis: nam in communi epilepsia & ea, quæ hominibus ex alia causa vulgariter accidit, nil aliud relucet, quàm motus deprauatus, & totiùs corporis concussio cum sensuum oblæsione: at in fœminarum epilepsia, quis narrare poterit, qualis motuum varietas, quanta motus & externorum sensum mutatio, & vltimò omnium aliarum vitæ actionum difficillima peruersio reperiatur? Quamobrem non sat esse epilepsiæ naturam & causas in genere nouisse censeo, sed quid peculiariùs hæc affectionis natura in fœminis obtineat, dũ ex vtero principium sortitur. B

Primum itaque nosse conuenit epilepsiam (vt cunque sit) nil aliud esse, quam totius corporis concussionẽ. Est quidem symptoma in genere deprauatarum actionũ motiuarum, quòd inordinatum præter voluntatis imperium efficiat motum, lacessita solùm motrice potentia ex cerebri immodica sensibilitate á remordente seu obstruente irritata. Quæ sanè cerebri sensibilitas omnes potentias expultrices & animales secum in consensum trahit, & lædit, vt se tueatur à causa illa præter naturã ad expulsionem omnes lacessens. Quò fit, vt cerebri potentia dilatatiua & cõpresiua vehementiùs sese dilatet comprimatque, vt quatiens quod sibi adheret & molestũ existit, excutiat: quemadmodum in sternutamentis efficere cernimus. Neq; credẽdum est, expultricem naturalem posse ita vehementes ac varios motus edere, nisi motiuam etiam in consensum alliciat, licèt non nihil iuuet ad vehementiam motionum: obidq; non est à ratione alienum existimare, huiusmodi motus primò fieri à virtute naturali expultrice, iuuante etiam virtute dilatante & comprimente cerebri: quibus læsis animalem motiuam cerebri mille motibus errabundam apparere (quòd neruorum principium lædatur) necessum est. Testimonio quidem est differentia inter apoplexiam & epilepsiam: nam ob id in apoplexia malum grauius efficitur & interimit, quia naturalis potentia, quæ valuit, ex cerebro humorem crassum in spirituum foramen & cauitates pellere, nequiuit discutere eundem, & ab ea parte separare: quo in casu accedente vi dilatutiuæ virtutis, motus in partibus neruosis, vt pote quæ magis læduntur, fit conuulsiuus, & subinde motus vehemẽtia quod nocuum est, excernitur. Ex quib⁹ constare arbitror, epilepsiam motus speciem esse de genere conuulsionis pertinentem quidem ad spasmum (vt ferunt) non proportionatum ad materiam: licèt in quibusdam fœminis epilepsia aliquando accidat solùm cerebri vitio citra vllam partium subiectarum concussionem. C

Verùm, vt clarior euadat nostri instituti doctrina, cui morborum generi huiusmodi symptoma reducendum sit, disserendum nunc est. Constat enim vnanimi medicorum omniũ consensu, morbum esse in hoc affectu, obstructionẽ, eam quidẽ ortam

A ortam à crassis humoribus, qualis pituita est, aut melancholia. In qua re duo mihi sunt expendenda: primum, an morbus sit obstructio: secundum verò, an causa sit crassa & lenta, vt priscorum sententia tenet. Circa primum nosse oportet, aliud esse in epilepsia motus illius vehementis rationem exquirere: aliud verò, causam adinuenire oblesionis mentis & sensuum. Nam obstructio, quam huius affectus fatentur esse causam, nequit ex propria natura deprauatum motum moliri, sed tantum plus minusue motum imminuere, vel ex toto auferre, quemadmodum in apoplexia & paralysi fieri cernimus. Constabit igitur, aliā subesse huius symptomatis causam, nimirum (vt mea fert sententia) acrimoniā, mordacitatē, aut venenositatem alicuius substantiæ illuc confluentis: denique id nata sunt efficere omnia, quæ lacessere & irritare naturam expellentem possunt. Ex quo prodit huiusmodi affectionē fieri plerunq; per consensum, id quod apoplexiæ & paralysi non cōtingit, quód earum ratio in obstructione sita sit. Prętereà, neque sat est, humores esse acres & mor B daces, vt sensus interiores & externos oblędere posint: sed necessum subinde fuit, aliquem peculiarem interesse morbum, quem ego citra dubitationem arbitror obstructionem esse: non tamen vt vulgò fertur, sed vt mox referam. Si priùs dixero affectionem in genere fieri ex acrium humorum, vel vaporum affluxu, qui cerebrum aut distemperent, aut mordeant, motibusq; deprauatis occasionem præstēt: item & ex obstructione, quæ sensus omnes oblædat. Quippe cùm duo sint symptomata quæ in epilepsia elucent magis, sensuum nimirum oblæsio, & motus conuulsiuus, necessum profectò fuit, vnū quodq; propriam & peculiarem obtinuisse causam. Sic proculdubio acrimonia & mordacitas conuulsionem parere natæ sunt, vt videre licet in singultu ex aliqua prædictarum causarum suborto, vbi nullum apparet obstructionis vestigium. Pari prorsus ratione cerebri obstructio, quæ ex substantiæ, quæ cerebrum conscendit, corpulentia proficiscitur, mentis & sensus oblæsionem parit, vt in alijs affectionibus, citra motum conuulsiuum conspicimus, quales sunt soporosi affectus, & alij his persimiles. Ex quibus constat, vtrunq; symptoma in epilepsia necessario subesse, quia vterq; morbus necessario accedit ad integrā C eius speciem & naturam. Verùm addubitabit fortasse quispiam & merito, quanam ratione in epilepsia per consensum fieri posit, vt solùm aura quædam cerebrum cōscendens, potens sit obstructionem efficere, vt Gal. lib. de puero epileptico affirmat, ita vt laborans sensuum actione omnino priuetur. Cui dicimus hac ratione differre epilepsiam per primogeneam affectionem ab ea, quæ fit per consensum, quòd illa maiorem infert sensuum oblæsionem, quia à maiori prodit obstructione: hęc verò minorem, quia tātum ab halitu proficiscitur obstructio, seu (vt rectiùs loquar) obtenebratio. Quò fit, vt maiori ex parte in ea externi sensus non ex toto lædātur, id quod in epilepsia per consensum ab vtero frequenti euentu experimur, vt paulo inferiùs latiùs probabo. Neq; credēdū adhuc est, obstructionē adesse in ea, quæ fit per essentiā eo modo, quo in hemiplexia aut apoplexia reperimus: sed peculiariùs quid obtinere credēdū est, cuius ratione lōgissimis distāt interuallis, vt in causarū expositione iam audies. Constat igitur epilepsia ex duplici affectus genere, alio ad obstructionem pertinente, alio verò ad mordicationem, aut exesionem, vel distemperiem cerebri: non quòd solùm distemperies id efficiat, sed quatenus dolorem excitet eò quòd solutam vnitatem, vel (vt rectiùs loquar) solui paratam, velut dolor id moliri posit. Constabit etiam subinde ex duplici symptomatum genere, vno ad sensuum diminutam seu ablatam actionem reducto, alio verò ad motus facultatem

cere-

bri animalium, naturalium & ipsi peculiarium deprauationem. Quo sensu mentes A omnium autorum concordes fiunt: quippe epilepsiã partim ab obstructione, partim ab humorum mordacitate fieri, certum est. Quæ omnia cõmunia existunt omni epilepsiæ, siue per primogeneam fiat affectionem siue per consensum á quauis parte.

Causæ. Causas verô ob affectus variam rationem, diuidere quoq; hac in parte necessum est: nam quædam sunt, quæ epilepsiã efficiunt per essentiã, & rursus aliæ, que ipsam per consensum excitant. Præter quas non desunt qui asserant, & non citra rationẽ, quandoq; fieri ob angustiã meatus à postica cerebri parte ad spinam, vel imperforatã lacunam aut strictiorem ad palatum, aut ad nares viã. Quod Gal. de vsu partium scribit, optime cõparatum esse à natura, vt per decliues cerebri meatus, tum per palatum in os, tum per corpus narium orifitijs perspicuis ac magnis pituita, aut alia cerebri purgamenta excernantur, ne animal frequẽter corripiatur epilepsia: nam videmus per eam viã expurgari materiã, quæ epilepsiã excitabat, ac spumam ex ore duci. Quæ sanê cõpositionis ratio, licet reperibilis sit, quàm rarissimè tamẽ accidit, quia natura id semper in cõpositionibus cauet, nisi erret. Causa veró (vt ad pensum B redeã) quæ per essentiã hoc malum excitat, pituita melãcholicusq; humor est, vel quisquis alius crassus, viscidus ac lentus in cerebro præternaturæ institutum creat⁹ fuerit. Verùm si quis rẽ altiùs examinet, reperiet facilé (licèt Gal. quæ diximus asserat) aliter causas cõstituendas, Galenunq; intelligendum fore: nã si vt vulgus au tumat ex Gal. decreto, crassos humores huius mali causam esse verũ sit, haud leuia reperiet incommmoda, quibus id ita fieri perdifficile esse videatur. Quippe crassos humores impossibile est hoc posse, quia sequeretur nil interesse inter epilepsiã ex altera parte, & apoplexiam ac paralysim ex altera, quod probari facilè potest: siquidem locus affectus idẽ est, nẽpe posterior cerebri vẽtriculus, qua parte adhæret spinali medullæ: causa eadẽ, nempe crassorum humorũ copia: morbus idẽ, nimirũ obstructio, ergo necessario symptoma tenetur idẽ esse. Quòd si quispiam dixerit, ratione maioris aut minoris obstructionis differre, intelligat velim, obstructionẽ maiorem aut minorem variare non posse symptomatis genus, sed apoplexiæ aut paralysis varias tãtùm species efficere, nõ epilepsiã aut symptoma aliquod ad actionem C deprauatã pertinẽs, sed solũ ad ablatã aut diminutã. Prętereà, videtur perdifficile à crassis humorib⁹ epilepsiã fieri, quia sępissimè ꝑ cõsensum cõcitatur ab aura tenuissima, substantia alioqui obstructioni inepta. Itẽ epilepsia subitò generatur ac soluitur, hoc nequit à crassis fieri: quòd si aliquãdo id accidat, vel in aliud malũ degenerat, vel nõ soluitur ita subitò vt cõmunis epilepsia: nã pituita difficulter separatur à partib⁹, quibus semel adhæsit, exẽplo est apoplexia, quę nusquã subitò soluitur, sed dum sanescit, in paralysim degenerat, quæ deinceps lẽtẽ curatur. Pręterea, qui hoc morbo corripiũtur, ꝓtinus spuma, aut tenui liquore per os excreto liberãtur, ergo mali causa nõ erat viscidus & crassus humor. Vlteri⁹ ex ira & alijs animi ꝑturbationibus, & ex immodica cerebri sensibilitate, ac sensuũ perspicuitate plures hoc morbo correptos cõspicimus, ergo nõ à crassa & viscida materia. Sūt profectò tanti momẽti huiusmodi rationes apud cordatos homines, vt iure optimo aliã teneantur exquirere in hoc affectu causæ rationẽ: quam ego, saluo doctissimorum virorum iudicio, arbitror in epilepsia per primogeneam affectionem, esse hos humores crassos et viscidos, vt Gal. sententia tenet (ne videar à tanto autore leui occasione discessisse) verũ alio modo dispositos ac præparatos, nõ autẽ sub ꝓpria forma ac natura existẽ

tes,

A tes, vt in apoplexia & paralysi cõtingit. Itaq;, vt argumẽtis respõdeam⁹, ad generationẽ apoplexiæ & paralysis prędicti humores crassi ac viscidi cõcurrũt sub propria forma, quales natura sua existũt: cæterũ ad generationẽ epilepsiæ spumosiores, leuiores, tenues, & rariores facti, alioqui impossibile est, causam huic malo cõiunctã seu cõtinentẽ posse præstare. Quemadmodũ spuma per os excreta quotidiano euentu cõfirmat, à cuius excretione ꝓtinus cessat affectio, quasi demõstrãs, illã esse proximã illius mali causam. Quamobrẽ mirũ nõ est, si ex vna causa in eodẽ loco, & ex vno tantũ affectu diuersa suboriãtur symptomata, siquidẽ causæ dispositio nata per se est eã differentiã constituere. Secũdò stat etiã differentia, quia in primis duobus affectibus prædicti humores facultatẽ deijciunt ac superãt, ita vt ne ipsos quidẽ expellere possit, nec se modo aliquo mouere: at in epilepsia solùm eandẽ irritãt et lacessunt ad motũ expulsionis, quẽ mouẽt. Quò fit, vt cùm præ impotentia, aut frequentia accessionũ lassata, vel ex humorũ crassitie impedita, nequit humorẽ mouere, facilè ex epilepsia apoplexiã aut paralysim inuita patiatur: quo experimẽto certior efficitur differentia generationis inter hos affectus. Confirmat nostrã sententiã altera B huius affectus pars nimirũ, dum per consensum efficitur: nã citra humorũ pręsentiã sola aura, halitu aut flatu caput irruentibus in grauissimas epilepsias plures deciderunt, irritata ac lacessita ad expulsionẽ facultate, & eò magis, quò acrior extiterit sentiendi potentia.

Sed vertet aliquis in dubiũ, si obstructio ad sensuũ oblæsionẽ, symptoma hui⁹ affectionis ꝓpriũ, necessaria est, qui fieri possit, vt ex aura vel tenuissimis halitib⁹, aut ex sola sensus acrimonia cerebrũ obstruatur, ac si nõ obstruitur, qua via sensuũ oblæsiones fiunt. Cui dubitationi dicendũ arbitror, sat esse ad sensuũ oblæsionem nebulosam illã substantiã caput irruere, cui tanquã concausa accedit vehementissimus ille cerebri motus, quo existenti etiã si nulla subsit obstructio (vt in ijs, contingit, qui perspicatiori sunt sensu) impossibile est, aut perdifficile sensus posse ꝓprias liberè edere actiones ob cerebri in cõmodã figuram & spirituũ inordinatos motus: præter quam quòd sic affecti non omnino sensu priuantur, quemadmodũ frequenter conspicimus in hystericis affectionibus & epilepsia per cõsensum, in quibus plu C res fœminæ audiunt quidẽ, respondere tamen ob deprauatũ musculorũ motũ nequeũt. Itaq; iã constabit duplicẽ esse in genere epilepsiæ causam, alterã, quæ per primogeneã affectionẽ caput infestat, velut est humor crassus, factus tamen rarus, leuis & spumosus: alterã verò, quæ per cõsensum hoc malũ excitat, & multiplicẽ habet occasionẽ, eãque vel à vẽtriculo nonnunquã ortam, vel quouis alio mẽbro aut viscere, ex causa quidẽ vel manifesta vel nobis occulta, vt de pueroepileptico Gal. refert: modo ibidẽ aliquis venenatus humor generetur, cuius halitus ad tẽpus cerebrũ irruens, epilepsiã excitet: modò ex morsu venenati alicui⁹ animalis virus in corpus eiaculãtis prodeat. Nã dum prædictũ venenum venas primitus attingit, malũ corporis habitũ, ac tumorẽ præternaturã in toto corpore generat, sanguine venenoso facto, & iecoris calore corrupto. Dũ verò venenum arterias irruit, vniuersi corporis calor emoritur, & maxima anxietate, inquietudiue & frigidis sudoribus ac syncope animal interficit. At cũ nerueã aliquam substantiã venenũ primò aggreditur, in epilepticã cõuulsionẽ proculdubio corpus defert. Cui sanè malo cõsimile vitiũ vterus ex semine & mẽstruo corruptis in caput reierit, miráq; illã epilepsiæ varietatem, quam à principio proposuimus, machinatur, cuius varietatis rationem exponere iam aggredior.

Solet

Solet quidem hoc malum fœminis accidere, vel viduis, quæ non probè (vt moris erat) semine vel sanguine menstruo purgantur: vel virginibus, aut sterilibus, quæ minùs quam abundantia iuuenilis postulat, aut consuetudo ferebat, steriles semine, & virgines menstruo sanguine expurgantur. Quibus sanè substantijs suppressis contingit facilé inter alia vitia, venenosa sordidaq; corruptione fœdari: à quibus non leuia accidentia ex ijs, quę ex epoto veneno prodire diximus, miserrimis fœminis succrescunt. Quippe ea ratione, qua in virorum digitis, crure vel manu veneni quid persimile generatur, à quo epilepsiam proficisci dictum est, eadem profectò omnino in fœminarum vteris accidisse plerunq; certum est. Quam porrò epilepsiam ex prædicta causa obortam, non vulgarem & vtcũq; esse censemus, sed mille varietatibus implexam: nam quibusdam totum corpus cõtremiscit: alijs vna aut plures partes: rursus nonnullis vel oculus solus, aut lingua, vel caput, vel manus, aut alterum crus: nonnunquam septum transuersum, & multis reliqua respirationis instrumenta: plerisq; horum aliquid per interualla ordinata, aut citra ordinem accidit, vel sponte vel à leui occasione sumpto principio, & (quod mirabilius est) ex voce, sonitu, aut musico concẽtu, vel flatu, aut quauis alia re, cuius rationem intellectus consequi nequit, quòd extra naturæ ordinem & institutum videatur ad sensum præesse. Quibus prætereà motus varietatibus aliquando accidit aliquod mentis vitium succrescere, vel alicuius externorum sensuum, ita vt quædam apertis occulis non videant: aliæ neq; verbum audire posśint: multæ loqui non valentes, mutæ & veluti fatuæ decumbunt. Plures item se videre & audire multa, quæ falsa & à ratione aliena sunt, existimant: aliæ quidem vociferantur & vehementer conquerũtur, cùm verò proferre quid sentiant, cupiunt, non valent: nõnullæ item risum non leuẽ proferunt, aliæ fletum: omnes tamen ferè sensu tactus priuantur. Plerisq; etiam pleraq; ex prædictis accidentibus simul iuncta succrescunt, varia & incomprehensibili connexione intertexta: ita vt quiuis fœminam sic affectam nouum & nunquam visum accidẽs perpeti iudicare iure optimo posśit. Item ex fœminis sic affectis quædam nullum cibum appetunt, aliæ etiam si appetant, deuorare tamen nequeunt: plurimę si id conentur, statim euomunt: quod etiam in potu accidere comperimus: qua ratione subinde vrinam non reddunt: quam quoq; varietatem in appetitu accidere vulgatisśimum est. Verùm licèt hæc omnia tam mira varietate ludentia epilepsiæ succrescant, vna tamen eius ratio est, vna natura. Cum hoc tamen licèt varia & diuersa existant prædicta accidentia, omnia tamen prodeunt cerebro primùm ex vtero affecto: quod sanè sic affectum alicui parti deinceps vitium communicat, cuius lęsione accidens aliquod ex prædictis oriri necessum est. Itẽ cerebrum ex vtero affectum, cordi, intestinis, ventriculo, septo transuerso, sensuum instrumentis, aut plurimis ex his partibus vitium communicat, nunc seorsum cuiq;, nunc omnibus simul aut plurimis. Prætereà, fiunt eadem vitia vice versa, nimirum, vtero lædente membrorum aliquod ex prædictis, quod postmodum suscepto semel damno, cerebrum quoq; afficit & in consensum trahit: quæ sanè ratio maximi est momenti in monstrosa huius epilepsiæ varietate distinguenda.

Quamobrem rationem diuersitatis accidentium in his duobus lædendi cerebrũ modis sitam proculdubio esse arbitror: nam primo cõsistit vna diuersitatis ratio in eo quòd cerebrum vitium ab vtero susceptum reliquis partibus cõmunicet: ex quo succrescent necessario duo accidentium genera, tria vel plura iuxta diuersitatem

par

A partium, quæ vitium à cerebro susceptant: vnde mirum non est, si partes, quæ afficiuntur, natura variæ existunt, & cuiq; inest sua accidentis ratio, varia quoq; succrescant in corpore accidentia. Secũdò id profectò fit, quia membrum aliquod, vnũ aut plura ab vtero afficiuntur, & ipsa postmodum cerebrum lædunt, ex quibus eãdem etiam accidentium varietatem suboriri necessum est. Vtcunq; tamen fiat epilepsia, ex vtero halitum habet caput farientẽ, vel partem, cui caput consentit: quod Hipp. pulchrè dixisse constat lib. 7. popul. Plurimas enim (inquit) vteri affectiones flatus faciunt, signum sunt ructus & strepitus circa ventrem, & lumborum tumores, & dolores circa renes ac coxas. Quos sanè flat⁹ mouet externa aut interna quę uis causa, quæ excitare eosdem, non tamen discutere apta sit: quos tamen flatus scimus ex semine aut sanguine menstruo, vel ex vtraq; substantia, quam mille modis anteà posse vitiari diximus, ꝓdire. Hãc sanẽ corruptionis varietatẽ asserimus tertiã varietatis accidentium causam constituere. Ex qua varietate, quæ dessimilis admodum est & confusa, prodit, halitus quoq; ascendentes varios esse, frigidos nimirũ, quales semen corruptum gignere habet, calidos, mordaces, crassos, caliginosos, fœ B tidos, tenuissimos, & maximè penetrantes, tenaces, diuq; alicui parti persistentes, & alijs modis innumeris variegatos diuersos ve: ita vt mirum nõ sit, si diuersorum quoq; symptomatum causa sint, etiam si affectionis ratio vna sit, quę potissima causa est, cur præcipuis actionibus fœminas subitó priuari conspiciam⁹, & subito ad pristinum statum peruenire. Inter quas sanè alias reperies, quibus diu durat affectio: plures, quæ nihil fuisse perpessas monstrant, quatenus ad corporis specimen pertinet, etiam si grauissima sustinuerint accidentia, item alias alijs modis affici. Itaque varietatis ratio stat vel in varia corruptionis seminis & sanguinis menstrui sorte, vel in membrorum, quæ aut vitium ab vtero susceptãt, & capiti referunt, vel eorũ, quæ á capite ex vtero affecto coafficiuntur simul, varietate: quæ omnia proficisci probatum est ab externa causa, quæ flatus concitet, vel ex interna, quæ ibidem foueat, vtraq; tamen mouente, aut semen aut sanguinem menstruum prædictis modis vitiatum.

Affectionis signa.

C Monstrare quidem per signa hunc affectum frustrá & inutile profectó est, siquidem motus deprauati, & mentis ac sensuum oblæsiones id facile ostendunt. Cæterum per consensum ne, an per primogeneam affectionem sit, nõ est ita facile nosse. Docuerat tamen id Hipp. nuper adducta sententia lib. 7. popul. qua hæc refert verba. Plurimas vteri affectiones flatus faciunt, signum sunt ructus & strepitus circa ventrem, & lumborum tumores, & dolores circa renes ac coxas. Præter quæ signa, etiam dum per consensum fit, nulla aut quàm paucissima spuma per os erumpit. Item, id monstratur ex mensium suppresione, vel diminuto præter morem fluxu, & in viduis, ac ijs quæ viris vtuntur, ex seminis suppresione: nam sæpe eo vltra ætatis rationem retento grauiùs virginibus ipsis offenduntur viduæ. Constat item per cõsensum & ab vtero esse ex alijs vterinis affectionibus, quibus haud raró fœminæ sic affectæ conqueruntur. Præterea, ex varijs accidentibus inordinatis, & quæ nullam similitudinem seruant: quod alienum profectó est á communis epilesiæ natura. Item eo quód fœminæ ex vtero affectæ, etiam si reliquis sensibus orbentur, frequenter tamen auditum superstitem habent. Constat etiam, quia epilepsia ex vtero semper habet sibi comitem alterius partis affectum. Adhęc, proficiscitur á vitio alicuius inferioris membri, quod vterus ipse afficit: id quod ex pecu-

culiaribus partis symptomatis facilè inuenies: nam si ventriculus fuerit, id optimè A dignosces ex vomitu, nausea, cibi fastidio, oris ventriculi morsu, atque oris amaro re, quæ sanè omnia accessionem præcedunt: & vltimò eò quod famescentes potiùs quàm saturas accessio apprehendit. Sic frequenter ab splene prodire distingues ex rugitu in ipsius regione, ex dolore, ex mœstitia, taciturnitate & timore. Pari etiam ratione à corde proficisci internosces ex anxietate, coloris mutatione, pulsus varie tate, animi languore, & totiùs corporis impotentia. Verùm si vteri consensus primò caput apprehenderit, subita fit accessio, præter quàm quòd aut tinnitus auriũ, aut vertiginosæ imagines præmittuntur. Semen veró corruptum esse eó dignosces quòd omnia accidentia maiori ex parte frigiditatem attestantur.

Affectionem hanc periculosam esse, & mortis præsagam dubitauit nullus, præsertim si accessiones frequentius irruant, & cor etiam oblædatur: finaliter, corpore existente pleno & laborante languida nilmirum si in apoplexiam leuem, aut in paralysim degeneret. Qua propter peculiari diligentia auxiliares manus adhibendæ sunt. Verùm si rariùs accessiones repetant, non est protinus verendum prædictum B malum accessurum, etiam si sæuissima prima facie videatur accessio: ob idque bona spe alere oportebit assistentes.

Curandi ratio. Cùm non minus prægnantibus huiusmodi epileptici affectus accidant, quam reliquis mulieribus, ac in accessione illę aborsu, hæ verò suffocatione, aut alio malo periclitentur: ob id primo innitendum est accessionis mitigationi, vt quæ non minimum periculum afferre soleat. Curandum igitur dum fœminam accessio apprehenderit, quàm citissime reuocare, cauentes ne vulnere percussioneue aut alio dãno vehementissimis motibus afficiatur: cum hoc tamen prohibere ex toto quominus aliquid moueatur, vt multi magno conatu perperam efficiunt, à ratione alienũ esse, semper existimaui: siquidem dum motus ex totò cohibentur, proculdubio accessionem retardari haud rarò conspicies. Cùm enim concutiunt partes, materia, quæ partem in ternam affligit, discutitur: præterquam quòd dum fœmina ab accessione reuocata est, superest deiecta ac confracta nimis. Prætereà, omni arte studendum est, vt id totum, quod cerebrum irruit, quàm citissimè euanescat discutiaturque: his quidem præsidijs, quę naribus indita innata tenuitate ad ventriculorum cauitatem permeare, ac materiam illam absumere digerendo resiccandoque facile possint. Sunt autem ea ipsa, quæ alioqui sua sponte epilepsiam excitare assolent, C vt lachrymæ fœtidæ, bitumen, castoreum, folia rutæ, pulegium, calamintha & id genus alia. Neque mirum cuiquam esse debet, si hæc, quæ epilepsiam concitare nata sunt, leuamen in eadem præstare possint: quippe primùm materiam commouendo disponunt: secundùm verò eandem commotam digerunt discutiunt ve. Pari etenim ratione id efficiunt, ac peonia callo suspensa attenuando, inscindendo, discutiendoue quod sibi proximum steterit. Qua profectò ratione censeo, mulierculas astantes suffumigijs ex papyro, pilis, & alijs (quæ fœtida sint) vstis quàm citissimé sic affectas reuocare: experimentum quidem efficacissimum ad dignoscendũ, an affectio per consensum sit, nec ne: quòd in primogenea nihil hæc præsidia prodesse comperiamus. Prodest etiam aqua ex distillatione cerasorum epota, quàm mille laudibus non contemnendi autores extollunt: cuius etiã naturæ creditur esse aqua ex distillatione hirudinũ, quam paulò inferiùs scribã, mensura .ij. ℥. quæ ori imposita dis-

A ta discutit, & propria partium tenuitate se in abditissimas partes insinuat. Oleis quoque vtendum est intra aures proiectis & super capitis suturas adhibitis: præsertim ijs, quæ valde tenuium sunt partium, velut est oleum de spica, de sampsuco, de cinnamomo, de nuce muscata, vel rutaceum, aut sycioniũ, addita aquæ vitæ tertia parte. Quibus citra dubium magis prosunt cucurbitæ vtero affixæ, & ea medicamenta, quæ vtero imposita flatus discutere sæpe diximus cap. de suffocatione. Vtero quoq; odorata adhibenda sunt, nisi mulier prægnans fuerit, cui satis erit supernas partes suffire. Prosunt etiam extremorum vincula & frictiones, quibus frequenter adhibitis sufficere haud rarò solet: sicut vẽtrem oleo rutaceo, liliorum, & de baccis lauri, ac similibus inungere. Suppositoria item valentiora, voces & strepitus magnos conferre sæpissime visum est. Item in conspectu laborantis magna luminaria succendere capite & corpore subitò erectis & apertis oculorum palpebris. Sic & vehementissima pilorum pudendarum partium auulsiò, dubio procul fœminas hoc modo affectas reuocat: sicut viros testiũ dolor. Cauendum tamen in fœminis est à vehementioribus medicamẽtis, in quibus si diu duret accessio, eaq; sit ex mensium suppressione, cõsultissimum est, ex talo sanguinem mittere: quo præsidio non paucas reuocari facilè conspeximus, præsertim alijs nihil præstantibus: in quibus, si mẽ

B strua defecerint, cauendũ est à cucurbitarum super vmbilicum vsu, quarum gratia laudárem potius femoribus affigi.

In vera autem curatione obseruandũ est tanquã in re grauissima & difficillima præceptũ illud Hipp. lib. 2. de morb. mul. in fœminarũ curatione nõ satis laudatũ. Cõsiderare oportet etiã (inquit) naturas mulierũ, & colores, & ætates, & tẽpora, & locos & vẽtos. Aliæ enim frigidę, alię humidę, ac fluidę alię: calidę quidẽ sicciores ac stabiles sunt: nã quæ superalbidę fiũt, humidores sunt ac fluidiores: nigræ verò sicciores & acerbiores ac astrictiores. Quę verò vini colorẽ referunt, mediũ quidẽ inter vtrasq; habẽt: sic autẽ et in ętatibus cõtingit, iuuẽculę enim humidiores sunt, & multo sanguine plerunq; refertæ: aniculæ verò sicciores, & modicũ sanguinem habentes: mediæ verò mediũ quoddam inter vtrasq; habent, vt quę nunc æquales existũt. Oportet autẽ eum, qui rectẽ hęc tractare volet, semper mulierũ naturas dis-

C cernere, & temporũ occasiones, & ætates, & tẽpora, & locos, & vẽtos. Qua procul dubio sententia cõstat, quanti momenti sit, & quàm difficile fœminã curandã suscipere. Quod etiã anteà lib. de natu. mul. dixerat idẽ Hipp. per hæc verba. Oportet eum, qui hęc rectè tractare velit, primùm quidẽ ex Dijs ordiri, deinde mulierũ naturas discernere. Quamobrẽ neq; temerè nec incõsultò cuiusuis mulieris curationẽ aggredi oportet: sed primò in hoc affectu peculiares fœminarũ conditiones cõsiderare opus est: nã indiuidualis & ꝓpria cõditio plurimũ euariat à cõmuni curandi ratione. Primũ etenim sat est, fœminæ vtero gerẽti (nã de eis primitus sermonẽ instituere placuit) emplastrũ pro matrice apponere, quod recipiat massæ emplastri ꝓ matrice, & ceronei. ana. ℥. j. ſ. mũsci. g. vj. misceãtur cũ oleo liliorũ, vel de spica, & fiãt emplastra duo, quorũ alterũ ventri & alterũ dorso apponatur: cõfert vel carnis semiassæ frustrũ cũ modico moschu & cinnamomo eisdem partibus apponere, vel pomũ assum, vel micã tosti panis vino irroratã et eisdẽ pulueribus sparsam: vtatur etiã sic affecta trochiscis de moschu, quos ore teneat frequẽter. Sed curandũ omni studio est, vt quã breuissimè ab accessione reuocetur, adhibitis etiã prędictis oleis vtero, & narib⁹ suffumigatis: nã periculũ est, ne, si diu duret affectio, fætura suffocetur

Si ex menstruo sanguine fiat.

Verùm in reliquis fœminis curandi ratio triplex insurgit: altera, quæ vtero prouideat, cui summopere innitendum est: altera vero, quæ capiti: & rursus tertia, quæ eius membri curam habeat, cui etiam vel vterus vel caput damnum præstat. Atqui cùm vterus vna è tribus rationibus id malum efficiat (propter flatus nimirum, aut halitus ab eodem elatos, ex semine vel sanguine menstruo proficiscentes) ob id profectò hæc tria inspicere ad rectam curandi rationem par est. Quòd si sanguinem menstruum redundare compertum fuerit, ex diminuto vel ablato menstruo, ex fœminæ habitu, ex accidentium conditione, quæ sanè mitiora sunt, ac ex totius corporis & faciei rubore & alijs, quæ superiùs diximus: potissima curandi ratio est, vt Hippo. placuit lib. de virg. morb. ea quæ per sanguinis detractionem efficitur: tum venis tali scissis, tum menstruis omni arte prouocatis, vt proprio cap. dictum est: tum etiam per hæmorrhoides. Quibus vacuationibus per interualla inter curandum factis affectionis materia demitur, & alijs curationibus via sternitur, ac vterus quoq; disponitur, vt roborantia & discutientia innocuê admittere posit. Sed expendant hunc affectum curaturi, millies mihi & alijs viris in hac re peritis longissima obseruatione esse compertum, medicamenta expurgantia, quæ passim ab autoribus commendantur, prodesse quidem parum aut nihil: nam cùm id, quod affectum generat (etiam si semel excernatur) sæpiùs sanguine ad vteros confluente, ac semine etiã nouiter indies genito & corrupto producatur, & denuò acersat affectum, fit procuIdubio, vt minimum prodesse videantur. Quamobrem si quis malum radicitus (quantum res ipsa patitur) euellere cupit, studeat perpetuò vel materiam superuacuam ex toto auferre, vel, si quid indies corrũpitur, sensim & paulatim per certum & determinatum locum, cui natura assuescat euacuare. Primum quidem fit misso, vt dictum est, sanguine bis tèr ve, aut quater in anno, idque præcipuè ex venis tali, vt & putredo sanguinis in vtero inhibeatur, & si quid ibidem redundat, auferatur, euoceturque consuetus vteri fluxus, vt minùs deinceps redundet, minusque quòd superest, putrefiat. Quòd si frequenter accessiones superuenerint, tutum est consilium, hirudines hæmorrhoidibus affigere, donec copiam sanguinis conuenientem extrahant. Quo facto, sanguinem à recrementis, & vitiosis humoribus (quibus abundare, dum vltra modum detinetur, necesse est) mundare oportet: sic etenim sanguis & semen tardiùs corrumpuntur. Id quidem primò facere tentabis leuissimis medicamentis (nam licèt in melancholia, quæ in maniam degenerat, grauioribus vsi fuerimus, poposcerat id affectionis natura, etiam si vteri conditio ea renuere videretur) bis terue in anno, tum etiam frequentius nimirum per epicrasim, ex rhabarbaro, si iecur compatiatur, ex agarico, si ventriculus, & ex vtroque pilulis confectis, aut expressione facta, si vtrunque membrum compatiatur. Prodest & aloes lota pilularum forma exhibita, vel pilulæ ex hiera simplici Gal. & mastiche, vel confectæ ex pari portione rhabarbari, agarici, aloes, & mastichis. A quibus purgationibus confectionem Amech sine scammonio & colocintide præbere per longiora interualla præstantissimum est præsidium, siue sola siue cũ modico rhabarbaro, aut agarico cõmixta exhibeatur, vel aqua lactis, aut decocto aliquo cordiali liquata. Quẽ etiã vsum præstat syrupus ex infusionib⁹ vel cassia fistula, cui adijciendũ est aliquid eius quod calfaciẽdi & flatus discutiẽdi ac roborandi vires habeat, velut est puluis hieræ simplicis, diarrhodonis, anisi, liquiritiæ, peoniæ & similium. Verum cûm huius & aliarum vteri affectionum adeò sit mali-

A maligna conditio, vt præterquam quòd mẽbra nutrimentalia, & viscera omnia frequenter sibi in consensum trahat, cruditates quoque multas & varios excrementitiosque succos in vtero, capite, ac reliquis membris gignat: ob id profectó vlterius purgare aliquando conuenit, habito respectu ad aliquem humorem quem ex prædicto vitio redundare cognouerimus: vel ad aliquod ex nuper dictis membris posthabita vteri conditione: qui dum sic afficitur & semine aut sanguine corruptis abundat, rarò admittit maiora medicamenta. Sic redundante humore melancholico, vel splene affecto aliquod ex dictis pharmacis cap. præcedẽti huc transferre opus erit. At redundantibus pituita vel crassis ac viscidis humoribus, facta præparatione pilulis asaieret, de hiera, de mastiche, de agarico vti tuto poteris: cæterùm parare in hoc affectu pilulas oportet sine croco, myrrha, & alijs, quæ caput tentare nata sunt, sarcocola tamen & peonia omnibus admiscenda. Quod si alijs cedere affectio nequeat ad stibij. g. iiij. confugiendum esse arbitror, quod quidem præsidium certum & mille modis proficuũ reperies in grauiorib⁹ tamẽ ac difficilioribus epylepsijs. Sed materia vacuationi idonea reddetur melle rosaceo, hydromelite, syrupo stœchados, a
B quis galitrici, betæ rutæ, hyssopi, vel cum harum herbarum decocto, aut cum radicib⁹ peonię, polipodij & acori. Quòd si serapio aliquo, quo leuiter purges, vti fuerit in animo, hac lege mirabilis efficaciæ compones: recipe polipodij quercini. ℥. iiij radicis peoniæ & seminis eiusdem. ana. ℥. ij. galitrici, violariæ, mercurialis. an. m. j. summitatum rutæ, pulegij, betonicæ, hyssopi. ana. m. ſ. passularum sine acinis & prunorum. ana. ℥. ij. anisi, seseleos. ana. ℥. ſ. seminis cartami contussi, & foliorum senæ, ana. ℥. ij. florũ violarum. p. ij. buglossæ, anthos, ana. p. j. fiat decoctio in lib. iiij. hydromelitis, & vna consumpta, infundantur facta expressione in libris duabus prædicti decocti, agarici. ʒ. vj. cum saccharo fiat serapium addito modico cinnamomo. Quibus sanè per interualla, & vt necessitas tulerit vtendum est, ne aut sanguis aut alius quibis superuacuus humor ea copia vel in vtero, vel proximis partibus succrescat, qua in corruptionem facile degenerare possit.

In qua item curatione semini prouidendum est, ne aut plurimum crescat, aut corrompatur. Sic profectò omni arte studendum est, ipsum minuere, & exsiccare cibis potibus, & medicamentis, quæ huic vsui idonea esse. cap. de vteri suffocatione abundè diximus, non enim mei instituti est, eadem multis in partibus eiusdem operis referre. *Si semen abundet.*
C

Secunda verò curationis ratio, quam posse radicitus malum extirpare diximus, id præsidium adinuenit, quo paulatim & sensim, quæ putredini parata sunt, aut putrescunt (siquidem semen & sanguinem non succrescere interim dum fœmina iuuẽtute viget, est impossibile) per partem aliquam, cui natura assuescat, perpetuo fluore excernãtur: id sanè pręstat fõtanella altero, vel vtroq; crure adaperta prout iecur, aut plenè consentire affectioni nobis cõpertum fuerit. Idq; hac lege facies (vt lib. nostro de auxil. indica. cap. de fontanellis abundè dictum est) si affectus nondum fixum & stabilem habuerit in capite epilepticum apparatum, sed vniuersa epilepsiæ ratio per consensum ab vtero sit, sat est in cruribus fontanellam aperire. Verum si aut natiuum contraxerit habitum, aut præ affectus vetustate acquisierit, tunc & in brachio & in crure aperienda est: illud quidem vt quod in capite indies aggregatur epileptici apparatus causa, per foramen illud expiriet: hoc verò, vt ab vtero parum aut nihil ad cerebrum ascẽdat, retracto per cruris foramen superfluo corrupto ve humore.

more. Quod præsidiũ tanti semper feci, tamque fœliciter successit, vt ex grauissimis A accidentibus & ex ijs, quæ nullis alijs auxilijs cedere voluerunt plurimas fœminas liberauerit: ad quod profectò tanquam ad vltimum & maximum præsidium haud frustra confugies.

Quæ discutiũt & robant.

Verùm vt omni studio vtero tanquam membro mandanti prouideamus, curandum est flatus discutere (huius certè mali immediati autores) & vterum consumptis humorum reliquijs roborare. Quæ sanè omnia pariter efficiunt theriaca, mithridatum, diamos. dul. & amar. electarium de gemmis, lætificans Rasis cum aqua buglossæ, capillorum veneris, vel peoniæ. Incredibili tamē efficacia prodest (& obstructionibus etiam aperiendis, vt sequenti ca. docebo) vsus lapidis vozoar appellati præsertim si diluatur aqua vel decocto schorcionere. Consumit quoque reliquias, & miri est iuuamenti decoctum galli antiqui cum brasica marina, polipodio, cartamo, & passulis, vel cum decoctione peoniæ & senę. Prosunt item tabellæ, quæ conficiũtur hac lege: recipe seminis agnicasti, rutæ, anisi, fœniculi. ana. ʒ. ſ. pulueris ligni aloës, corticis citræ, & menthæ. ana. ℈. j. sacchari quantum sit satis, vt fiant tabellæ. Præstat nō minus aqua, quæ extrahitur ex distillatione prædictorum seminum cum pugillo capillorum veneris, & radicum buglossæ, ac schorcionerae. Eundem B vsum præstat ventrem inferiorem inungere oleis chamæmali, liliorum, de ruta, de baccis lauri, & alijs, quæ ex prædictis seminibus & cinnamomo aniso pipere & garyophillis per alembicũ instillantur. Conferunt quoque emplastra pro matrice, quę cap. de suffocatione diximus, & tu ipse reperies cap. de vteri imbecillitate: item emplastrum ceroneum per se, aut prædictis oleis admixtum: fotus etiam ex chamemalo, rore marino, meliloto, adianto, radicibus diureticis, seminibus anethi, fœniculi, rutæ, agnicasti, cimini, & lauri. Vētre tamē existēte vacuo, hæc omnia tutius facies. Cōducit non minus clysteriũ vsus, præsertim si hac lege cōficias: excipe mercurialis bliti, artemisiæ, cuscutæ, melissæ, & maioranæ, ana. m. ſ. senę, polipodij, cartami, ana. ℥. ſ. epithymi, thymi, ana. ʒ. v. seminis anethi, rutæ & agnicasti ana. ʒ. iij. facto decocto adde diasenæ, diacatholiconis. ana. ℥. ſ. olei chamæmali & anethi. ana. ℥. j. misce. Quæ sanè omnia moderari & mutare facilè iuxta laborantis naturã, & affectus cōditionē poteris: nã hæc tãtũ exēpli causa dixisse sit satis. Præter quæ omnia vterum C expurgare oportebit suppositorijs, & pessarijs, quę & semē educant & mēses moueant: quorũ nō paruã copiã reperies cap. de vteri suffocatione. Quo etiã in loco reperies stillatitiã quãdã aquã, quam potui datã maximi esse momenti experimento didicimus.

Quæ caput respiciunt.

Capiti quoq; prouidēdũ esse, cōsulit affectus ratio: nã cũ vniuersa eius natura ab eiusdē actionibus cōseruetur præueniaturq;, dũ frequēter halitus illuc peruadunt, rationi cōsonũ est cōiectari, vel ipsũ fieri imbecillius, vt deinceps propria munia obire nequeat, aut resistere halitibus nō valeat: vel ex eadē imbecilitate humores quoque seu excrementa praua loco alimenti conficere, quæ postmodũ à leui occasione cōmota, etiã epilepsiam excitant. Quamobrē curandum est, vt si quid in eo adhuc, ex ijs, quæ ascēderũt, superest, aut nouiter generatũ est, discutiatur, excernatur ve ac deinceps corroboretur, ne facillimè, id vitiũ iterum admittat, aut generet. Primò quidē prædictis pilulis vti oportebit, præsertim masticinis, cũ sine quibus, addito modico ex cochijs: vel facta leui aliqua purgatione, ijs pulueribus, tabellis, &

confe

A confectionibus vti conueniet, quæ discutiant, si quid supereſt, & etiam caput ipsum roborent. Conficitur autem puluis hac lege: coriandri præparati. ℥.j. pulueris radicis buglosse. ℥.ſ. cinnamomi, corticis citri, seminis anisi, & agnicasti. ana. ʒ. iij. ligni aloës. ʒ. j. sacchari. ℥. iiij. fiat puluis, & misceantur, quo summo manè vtatur. Alter etiam pretiosissimus paratur hoc modo: excipe violarum. ℥. j. cumini, carui, seseleos, ana. ʒ. ij. seminis peoniæ, seminis rutæ, & agnicasti. ʒ. j. pulueris subtilissimi (aut cineris) cranei humani, vel cuculi, vel hirundinũ, aut melissæ, vel mustellæ. ʒ. iij. fiat puluis subtilissimus, cuius laborans sumat. ℈. ij. sacchari candi. ʒ. j. cum aqua galitrici, violarum, aut graminis. Cuius etiam loco tabellas hoc modo conficies: excipe myrrhæ electæ, coralli rubei, cornu cerui & eboris. ana. ʒ. ſ. seminis peoniæ maris, seminis agnicasti, visci quercini. ana. ʒ. j. cranei humani. ʒ. j. & ſ. cũ sacchaio dissoluto in aqua rosacea fiant tabellæ ponderis. ij. ʒ. quarũ vnā manè, aut vesperi fœmina ingerat. Expendendum tamen hac in re est, medicamenta in hac affectione de uoranda minime odorata esse oportere: quippe cùm capitis grauitatem faciant, paratis ad epilepsiā paroxismum accersant. Valet quoque sicut in omni epilepsia, con-
B fectio altera ex craneo humano hac lege confecta: excipe theriacæ smaragdorum. ℥. j. ſ. diamusci vtriusque. ana. ʒ. j. theriacæ magnæ. ʒ. j. & ſ. pulueris seminis agnicasti. ʒ. iij. pulueris radicis peoniæ. ʒ. iiij. pulueris cranei humani. ʒ. iij. cum serapio de stœchade fiat cōfectio: præstat idem beneficium radix eringij saccharo condita & diu comesta. Ex vsu etiam est conserua, quæ recipit radicis peoniæ, & eringij prius satis decoctæ lib. j. mellis quantum sit satis vt fiat conserua: cui adde pulueris cinnamomi. ʒ. ij. pulueris seminis agnicasti. ʒ. iij. Eandem & longè maiorem gratiam præstat confectio, quæ recipit theriacæ smaragdorũ. ℥. ij. pulueris radicis peoniæ maris & seminis eiusdem & agnicasti. ana. ʒ. j. coralli rubei præparati. ʒ. ij. visci quercini. ʒ. j. pulueris vermium rubi, & succi rutæ. ana. ℈. j. cornu cerui vsti & monocerotis. ana. ℈. ij. pulueris pullorum hirundinis adustorum. ʒ. ſ. rhodomellis quātum sit satis vt fiat confectio: cuius bis aut semel in hebdomada laborans sumat cocleare vnum. Item mirum in modum corroborat caput confectio alia, quæ recipit margaritarum præparatarum. ʒ. j. vtriusque coralli, zafirorum, smaragdorum, & hiacinthorum præparatorũ. ana. ℈. j. seminis agnicasti. ʒ. ij. cranei humani. ʒ. j. & ſ.
C cinnamomi, gariophyllorum, ligni aloës. ana. g. xv. musci, ambræ. ana. g. iij. sacchari cādi & carnis vuarum passarum. ana. ℥. j. sacchari optimi quantum sit satis, & adde pulueris coriādri præparati, florum borraginis, buglossæ, & violarum. ana. ʒ. j. maioranæ. ʒ. ſ. pulueris papaueris albi. ℈. j. cum modico aquæ buglossæ fiat confectio. Extrahitur quoque per instillationem gratia corroborandi caput, ac discutiēdi, si quid in eo immoratur, mirabilis quædam aqua hoc modo facta: hirundinum numero. 40 castorei. ℥. j. vini albi. lib. ij. aquæ portulacæ & borraginis. ana. lib. ſ. seminis agnicasti. ʒ. iiij. coriandi præparati. ℥. ſ. conteratur omnia, ac in balneo mariæ instilletur & aqua vsui seruetur: cuiꝰ coclearia duo in accessione, vel extra ipsam præmissa vniuersali prouidentia porrigere poteris. Vsui quoque est aqua, quæ ex theriaca magna, & eisdem rebus ac mica panis melle rosaceo imbuta, per instillationem extrahitur. Præstat quoque idem beneficium decoctum guaiaci, vel radicis chinæ, aut salsæ parellæ, addictis radicis peoniæ & angelicæ, quod sanè præterquam quod inscindit, tenuat & exsiccat, malignam quoque qualitatem retundit & frenat. Exterius verò puluisculos, sacculos & inunctiones admouere oportet: cuius census est puluis, qui recipit granorum myrti, & granorum tinctorum, rosarum & co-

Vtilißimum cōperies huic malo, mel scilliticum, quod instillat ex melle & scilla proiectis in vase perforato, Sol. exposito.

& coriandri. ana. ℥. ß. santhalorum ru. violarũ, nenupharis, capitum papaueris. ana. A
ʒ. iij. florum anthos, stœchados. ana. ʒ. ß. fiat puluis tenuissimus, quo priùs aceto irrotato & resiccato inspergatur pars anterior capitis. Alterum etiam hoc modo conficies: rosarum, granorũ myrthi. ana. ℥. ß. seminis lactucæ. ʒ. j. granorum tinctorum santhali ru. corali vsti & loti. ana. ʒ. j. & ß. gariophyllorũ & ciperi. ana. ℈. ij. fiat puluis subtilissimus, qui aceto irroratus, & leuiter resiccatus vsui seruetur: ex quibus etiam facilè fieri potest pileus corroborans, additis coriandro præparato, rosis, floribus borraginis, buglossæ & violarum, pulueribus item seminis agnicasti, rutæ, stœchados, maioranæ, anthos, & corticum papaueris albi. Fotus non minus capiti prodesse solent, præsertim si fiant ex prędictis seminibus & herbis ac rebus, quas nuper diximus: quo sanè decocto semel in hebdomada vti non erit ab re.

Quæ cæteris mẽbris proficua sunt.

Plerunque in hoc affectu præter caput, aliud, aut plura ex visceribus vterus in consensum allicit: quo proculdubio monstrosior epilepsia efficitur: simulat enim hac de causa propriam naturam præse ferens aliorum affectum specimen. Quorum viscerum curationem, dum vteri consortio vitiantur, vno in capite scribere institui. B
interim tamen expendat lector, necessum esse inter pleraque medicamenta epilepsię proficuà, alia vsui quoque esse necessaria, quæ & membrum illud à superuacuis excrementis expurgent. ac posteà corroborẽt: nam dum aliquod viscus affectu quouis afficitur (quãtumuis per cõsensum sit) aliqua sibi gignit excremẽta, quæ posteà nisi euacuentur, in nouum aut maius damnum prorumpunt: quamobrem, si ventriculum pati cognouerimus ex generibus deprauatæ appetentiæ, aut inappetentiæ, ex vomitu, nausea, vel singultu, purgare per epicrasim & interualla ex vsu erit, ijs, quæ paulò inferius proprio cap. docebo, ac rursus corroborare contereréque humorum reliquias, quod pari lege de iecore & splene, ac varijs obstructionibus, & alijs, quæ succrescere solent, intelligendum est.

Verùm ne quis existimet, me oblitum fuisse eorum accidentium, quæ à principio proposueram, intelligat imprimis hæc accidentia, quatenus pertinet ad vteri consensum, vnam communemque obtinere curandi rationem: nullaque lege, etiam si varia sint, variam exposcere medelam. Nam cùm halitus ille, qui ex semine cor- C
rupto, vel aliter inquinato ascendit, vnus sit: vnam subinde tantùm expostulat curandi viam, nimirum distractionem, resolutionem & aliquãdo extinctionem. Quæ sanè opera eisdem omnino auxilijs fient: vel saltem leuissima facta mutatione, quã prudens & diligens medicus moliri poterit, præhabita ea fœminarum consideratione, quam ex Hipp. mente anteà retulimus: ob idque cognita semel affectionis natura, quæ ex vteri consortio principium sortitur, etiam si varia subsequantur accidentia, non tenemur curandi institutum variare, quatenus pertinet ad vteri prouidentiam: ni fortè accidentium varietas ex membrorum, quæ vterꝰ consentiunt, varietate proficiscatur. Atque id in curatione huius affectus obseruare conuenit, licèt in cognitione naturæ vterinorum accidentium plura esse consideranda diximus.

A

De febre alba & de virginum obstructionibus. Cap. 6.

NTER virginum affectiones nullam profectò frequentius aut vulgarius reperies, quàm eam, quæ (eo quód proprio nomine careat) morbus virgineus appellari iure optimo potest, quia frequenter virginibus accidere conspicimus. Appellant sanè, vt refert Ioannes Langius, eum affectum Brabantinorum fœminæ febrem albam, ob conspicuum faciei alborem: quam quoque febrem amatoriam nonnulli appellant, cùm palleat omnis amans, & color hic sit aptus amanti. Hanc etenim affectioně pulchrioribus fœminis plerunque accidere certum est, cuius rationem non est ita facilè monstrare, sicut neque docere, cur etiã pulchriores frequentius in melancholiam, aut quartanam febrem, & reliquos affectus ex prauis succis ortum trahentes, incidant, cum ipsæ optima temperie prædite appareant. Cui, saluo meliori iudicio, dicimus, ea mala pulchrioribus accidere, quia quò formosiores sunt, eò temperatiores esse necessum est, & quò temperatius fuerit corpus, eò plures existunt in eo partes, quæ purius ac temperatius alimentum desiderant, si alimentum alito persimile esse tenetur. Quò fit vt residuum alimenti deterius sit, quia quod laudabilius erat, partes ad se traxerunt, atq; superante per vniuersum corpus deterioris partis sanguinis maiore portione mirum nõ est, si citius in prædictos affectus prolabantur, quam deformiores fœminæ, quæ maiorem deterioris humoris partem in alimentum cõmutarunt, id ita exposcente membrorum natura, quæ nõ adeò bene temperata erat, sicut partes fœminarũ, quæ pulchriores sunt. Ad pensum igitur redeuntes asserimus præcipuã huius morbi effigiẽ ac descriptionem esse, cùm faciei, genarum, & labiorum rubeus color, velut exanguis pallescit, plũbeus vel subaldibus efficitur, ac prædictæ partes, & oculorũ palpebræ quodãmodo intumescere videntur, sicut & crura præcipuè iuxta malleolos, qui noctu œdemate turgẽt. Cõtremiscit etiam sic affectis ad quemuis corporis motum, triste cor, arteriæ item temporum sensibiliter & non citra dolorem pulsant, in quouis corporis exercitio, præsertim si in accliuẽ vel arduum aliquem locum conscendant, aut largiori corporis motu vtantur: accedit enim protinus adeò difficilis respiratio, vt velati confractæ, anhelosæ & omnino impotentes sese proijciant, & mouere nequeant. Quibus non minus succrescit, ventriculum cibos, præcipuè carnes fastidire: sic plures mœstæ, fastidiosæ, & veluti animi deiecti omne renuũt exercitium. Atque hæc est huius vulgatissimi affectus imago. Quamobrem iure optimo & virgineum morbum, & febrem albam nuncupari arbitror: quód vniuersa eius ratio, vt Hipp. lib. de virg. morb. testatur, consistat in venarum præcordiorum obstructione ob sanguinis crassi affluxũ, & permãsionẽ. Quum enim virgines iã maturæ viro (aut iuniores ex esu alicuius fœculẽti aut vitiosi alimẽti) steterint, suopte motu natura sanguinẽ ad vteri locellos & venas ab hepate transmittit, & cùm ob earũ oscula, quæ propria sorte angusta admodum in plerisque existunt, & nondum patuerunt, viscidis humoribus etiam fortasse, & crasso sanguine obstructa, eruptioni mensium nullus aut quàm minimus supersit locus, tunc rursus per venæ cauæ maiorisque arteriæ propagines inter alia membra ad que confluere diximus ad hepar & præcor-

B and C also appear as section letters in the left margin.

diorum venas regurgitat, & ibidem compressus obstructionem efficiens prædicta A accidentia prædictumque affectum virginibus maiori ex parte accersit. Appellatur quidem febris alba, non quòd necessario fœminæ sic affectæ febricitent (saltem manifestè) sed quòd vt plurimùm & in omnibus specimé febrientium corporum præ se ferat. Quippe præter corporis impotentiam & mœstitiam pulsum etiam habent celerem & frequentem, non quidem quia calor semper in eisdem crescit, sed quia deficit necessaria ventilatio, eò quòd pulsus fiat ob coarctationem paruus, cuius defectum supplent celeritas & crebritas: quapropter à plerisque has fœminas febricitare fertur, licet necessarium nō sit: quin potius affectus suapte natura frigidus est, & ex albo colore febrem albam fuisse appellatam censemus. Itaque ex prædictis iam constare arbitror huius affectus naturam pertinere ad alicuius visceris obstructionem, siue iecur siue ventriculus seu splen sit, vel vasa illis proxima, aut meseraeon, quod frequentiùs contingere scimus, vt mox docebo, si prius dixero, qualis naturæ sit huiusmodi affectio.

Constat quidem suapte conditione frigidum esse morbum, quod sanè præter experimentum monstrat etiam Hipp. lib. 4. acut. nam inter alios affectus, quos ex magnis obstructionibus proficisci dixit, frigidum hunc quoque annumerat. Quod etiā B ex eius loci sententia Gal. Aui. & constantinus, tanquam firmum & verum autumant existimantes ab huiusmodi obstructionibus frigidos affectus subsequi necessum esse. Inquit enim Gal. 4. acut. Quandò venæ superimplentur, virtutem corporis gubernatricem grauari necesse est, & periculum est, calorem congenitum extingui, & propè suffocari, velut ignis nimia lignorum congerie suffocatur. Ex quibus euidenter constat frigidum affectum ex huiusmodi obstructionibus proficisci: argumento quidem sunt accidentia penè omnia quę frigidam plerunque attestantur naturam.

Differt profectò à communi omnium corporum obstructione, quòd hæc frigidū inferat in toto corpore intemperamentum: nam quemadmodum alijs partibus obstructis defectu ventilationis incalescunt humores & cor, ita profectò in huiusmodi fœminarum obstructionibus recrudescunt humores illi, ac refrigerantur, crassescunt, & impactiores fiunt, vt vniuersum corpus ad frigiditatem moueant. Qua propter fœminæ sic affectæ & torpent, & inhabiles ad omne opus existunt (licèt aliquā C do plus iusto ipsas incaluisse, quòd humor ille putrescat, comperiamus) ac si moueri cogantur, statim animo delinquunt ob defectum spirituum & caloris quæ necessaria actionum sunt instrumenta. Qua ratione censeo huiusmodi affectum posse icterum album appellari: nam quemadmodum obstructis splenis vel iecoris meatibus redundante humore atro, vel bilioso, reliquæ icteri species fiunt: ita prorsus redundantibus humoribus crudis ac frigidis, mirum non erit, si vniuersum corpus albo hoc polleat colore, qui nunc ad flauum vergat, consentiente iecoris obstructione, nunc verò ad fuscum & subnigricantem, compatiente simul splene. Itaq; constabit duabus rationibus, colorem in fœminis sic affectis futurum esse subalbidum: & quia affectus suapte natura frigidus in toto corpore efficitur, & quia humores crudi & frigidi (quales ad pedes, dum œdemate intumescunt, prolabuntur) ac tenuissimi aliquādo, qualis flexilis pituita est, non parua portio ad cutaneas partes euolat, cuius ratione, quemadmodum in ictericis affectibus cōtingit, cutis ipsa albo colore tingitur. Dissidet etiam hic morbus ab hystericis affectibus, quod in his plerunq; vterus in situ vel figura vitiata ob prædictas causas aberret, comprimatque

A matque subinde diaphragma, & citatiorem efficiat respirationem, etiam si fœmina quiescat: at in febre alba frequentius obstructiones fiunt extra vterum, in alijs nimirum visceribus: ac licèt difficilem efficiant respirationem, non ob id est, quod diaphragma comprimant, sed quod dū ob aliquod exercitium citiùs & magis dilatari conetur, & cùm nequeat plurimùm distendi obstructionis magnitudine ineptius proprio muneri redditur: & ob id hæ fœminæ quiescentes naturaliter respirant, motæ verò, violenter & densè. Præterea, dissidet à melancholia, quia in ea sanguis efficitur crassus & melancholicus ex adustione & efferuescentia, aut putredine, ex cuius halitu melancholica prodeunt accidētia: at in virgineo morbo sanguis fit crassus ob frigiditatem & cruditatem. Item dissidet ab epilepsiæ generibus, quia in his halitus ex vtero ascendentes ex putridis, vel aliter inquinatis semine & sanguine menstruo, causa accidentium existunt: cæterùm in virgineo morbo, nō halitus, sed ipsa humoris præsentia ac frigiditas virgineorum accidentium causa sunt. Quòd si aliquando halitus quispiam ascendere contingat, non venenosus ac malignus, qualis in epilepsia reperitur, sed vel frigidus vel caliginosus aut crassus existit.

Licèt ad veram naturæ affectus virginei explanationem causarum quoque obiter meminisse oportuerit, cogor tamen clarioris doctrinæ gratia easdem specialius referre, vt facilè cuiuis innotescat, qua curandi methodo progrediendum sit in hoc affectu. Est igitur duplex causarum genus in hoc morbo: alterum morbi ipsius: alterum verò symptomatum, quæ ipsi succrescunt. Morbū quidem, cùm obstructio sit, nullam aliam causam obtinere credendum est, quàm sanguinis vel immodicam copiam, quæ rarò morbum virgineum efficit, licèt illi principium præstet: vel crassitiem, lentorem, frigiditatem ac viscíditatem, quæ vel ex appetitu & esu deterrimi alicuius alimenti succrescunt (velut est terra, testæ fictiles, carbones, gypsum, cera, sal & huius cēsus pleraque, quorum latiùs cap. sequenti meminero) vel ex suppressis aut improspere purgatis mensibus. Nam cùm vterus sanguinis illius copiam nec recipere, neque expurgare ob innatam vasorum angustiam possit (quod aliquando viduis vel nuptis, quæ improbè à menstruis repurgantur accidisse comperimus) sequitur subinde necessariò ad membra vtero proxima per venas omnibus communes remeari ac remorari in eisdem: nunc in solis venis, nunc facta etiam obstructione in iecore, mesereo, ventriculo & splene. Et cū prædictū sanguinē pre copia vasorū & viscerū calorem extinguat, ipsum cōficere eadem membra minimè possint, nec distribuere: fit quidem, vt crassus & crudus cùm supersit partibus diminutè ob id operantibus obstructiones non leues efficiat. Quæ sanè partes obstructæ, vt ad accidentium causas deueniamus, prædicta inferunt mala ea lege, quam Gal. recenset lib. 3. de diffic. respir. dicens. Si internus tumor, aut dolor circa hypochondria cōstiterit, tunc parua & crebra fit respiratio. Deinde cùm cor, stomachus & hepar vtriusque venæ chilis, & arteriæ ramis velut communi vinculo connectantur, his sanè sanguine crasso, flatuosoque spiritu & vapore refertis & obstructis, vt eos cor extrudat, & deopilet, ne suffocetur, frequenti arteriarum systole & motu eluctatur, & palmo contremiscit, quo defatigato quid obstat (vt refert idem autor lib. 4. de cau. sympt. & 4. acut.) pulsus & spirituum anhelitus interceptiones coincidere, vt veluti deploratus laborans iaceat. Et subdit eodem. lib. auctorum. 4. Potest autem & multitudo & densitas sanguinis non modo arterias inflare &

Causæ.

B

C

 exitum

exitum obstruere, sed & ipsas propriè nominatas venas. Ex quibus euidenti argumento constat, quæ sit difficilis respirationis causa (præter eam, quam superius diximus) ac rursus, quæ sit frequentis, & maximè arteriarum temporum pulsationis ratio: conatur enim cor vehementi motu quod sibi periculum minari agnoscit, excutere: quò fit, vt etiam arteriæ prope dorsum maximè pulsent. Ex quibus apparet non minus necessum esse, calorem pręspirituũ extinctione diminui, & frigidos progignere humores, qui posteà calorem extinguẽtes hac duplici ratione colorẽ subalbidum moliuntur, & totum corpus velut deiectum, & ad actionem quantumuis leuissimam impotens reddunt: ex quo item prodit, dum moueri conatur, animo statim deficere præ caloris & spiritum defectu. Atque hæ sunt in vniuersum morbi & symptomatum potiores causæ. A

Signa. Signa, quibus virgineum affectum nosse posimus, censeo in morbi descriptione iam dixisse: verùm cùm existimẽ in rebus obscuris & grauioribus maiori semper opus esse diligentia, hîc quoque clariùs scribere decreui. Est itaque primũ signum, coloris genarum & labiorum rubei & rosei in subalbidũ aut pallidum vel plumbeũ mutatio: cui aliquando in medio faciei accedit purpureus color remissus quodammodo: signum profectò succensionis eorum humorum, qui vel obstruũt, vel obstructione detinentur. Pulsant item arteriæ temporum cum ipsius capitis grauitate & dolore (vel citra ipsum) præsertim in parte eius antica, nisi vterus quoq; aut obstruatur, aut compatiatur: nã eo tempore posticam capitis partem dolere magis, superius probatum est. Fit quidem huiusmodi accidens, aut eo carent fœminæ sic affectæ, prout ex suppresis humoribus aliquid caliginosũ vel vaporosum caput irruit, aut secus. Pulsat quoque in plerisque arteria, quæ iuxta dorsum sita est, eo nimirũ tempore, quo sanguis crassus in venis, illis proximis impactus incalescit, vt cap. sequenti latiûs sum probaturus. Contremiscunt cor & totum corpus, tument pedes prope noctem, cùm corporis natiua vis oppressa, sanguinẽ satis iam cõficere nequit. Præterea, fœminæ sic affectæ lassitudinę maxima premuntur ob corporis quidem grauitatem humorum oppresione & copia subortam, & ob facultatum impotẽtiã frigiditate affectus contractã. Cibos item fastidiunt, quòd improsperam humorum ventriculus nanciscatur distributionem, maximamq; sortiatur excrementorum copiam. Quibus porrò signis alia nõ pauca accedunt, quæ quia non in omnibus, sed in aliquibus iuxta peculiarem cuiusq; fœminæ conditionem succrescere scimus, ob id subticeo expendenda perito ac diligenti medico. Verùm ex nullo alio signo certiorẽ cõiecturam elicies, quàm ex mensium suppresione vel defectu, si fœmina iam menstruationi apta fuerit, licèt ante id tempus virgines esui alicuius rei deprauatę nimis deditę nõ rero prædictũ affectũ patiantur. Quod sanè malum diligentia non mediocri tractare oportet, ne aut in malum corporis habitum, vel difficilem melancholiã epilepsiam ve fœmina dilabatur, aut in sterilitatem irreparabilẽ vtero resiccato, sansanguine ad ipsum non confluente præ obstructione. B C

Curandi ratio. Vniuersam huius affectionis curandi rationẽ ob id difficilem esse arbitror, quia nõ est solũ eorũ vasorum, quæ prope vterũ sunt, in eadẽ obstructio, sed cũ hoc vel iecur, vel mesereõ, vel splenẽ, & aliquãdo vterũ quoq; obstrui cõtingit: quod proculdubio mõstrare dixim⁹ eũ faciei & labiorũ colorẽ, qui subalbido colori adiũgitur: ob id

A ob id neque vna quidem erit curandi ratio neque vnus modus, neque vnica medicamentorum natura & conditio. Quamobrem duplex in hac re insurgit consideratio, altera, quæ huic affectui debetur, indicatione sumpta ab aliquo ex prædictis membris, dum simul afficitur: altera verò, quæ communia affert præsidia, & communem curandi viam, vtcunque alicui prædictorum membrorum communicetur affectio.

Primò itaque dum prædicta vasa vtero proxima aut propria, sanguine crasso implentur, & eodem facto crassiori & frigidiori obstruuntur ac in iecur hac ratione sanguis regurgitat, ibidemque etiam obstructionem molitur. Quod ex colore pallido, vel malicorij, vt refert Hipp. li. de internis affectionibus, persimili cognosces, sicut ex dolore sub vltimis costis destri lateris, & in humeris & clauicula & sub mamis: ex biliosis vomitibus, & præcipuè ex difficili respiratione, si super sinistrum latus laborans decumbat. Quem affectum, vbi cognoueris, mox curare, vt reliquos virgineos affectus docet Hipp. lib. de virg, morb. sanguine misso, non tamen protinus ex talo quantumuis menses suppressi fuerint: cõiectabile enim eo tempore est, sanguinem potissimum redũdare in vniuerso corpore & partibus iecori proximis. Quocirca necessum est, consilium sequi Hipp. lib. de inter. affect. qui sanguinem extrahere protinus iubet secta interna cubiti vena: nam si ante id opus sanguinem ex talo mittere studueris, maiores necessariò efficies obstructiones euocata ad vterũ & venas obstructas totius corporis plenitudine. At sanguine semel aut bis, si laborantis vires tulerint (quòd fœminas sic affectas certum est posse incipiente affectu per ferre: nã dum inueteratur, & corpus frigidius efficitur, purgatione potiùs, quã sanguinis detractione copiosiore opus habẽt) extracto, mittes deinceps ex talo sanguinem, donec corpus suppresi sanguinis sarcina liberatum fuisse cõspicias. Quod etiam facies victu parcissimo & tenuissimæ substantiæ instituto.

Si iecur obstruatur.

B

Verum in huiusmodi curatione ea medicamenta adhibenda sunt, quæ præter hoc quòd menses euocare possint, iecoris quoq; naturam, & obstructionem respiciant: in principio quidem curationis, adhibitis in maiori copia & maiori diligentia quæ obstructa vasa & iecur respiciant: procedente verò affectu his diminutis, adauctis tamen, quæ menses euocẽt. Hoc vno in hac re adseruato, quòd ea, quæ menses euocant, non licet adhibere, nisi consueto menstruationis tempore si id haberi potest: sin aliter, quo tempore fœmina maiores persentiscit circa vteri partes dolores maioremq; grauitatem. Primò itaq; in hoc & simillimis affectibus neque confertim, neque plurimũm purgabis, vt abundè dictum est lib. nostro de præsid. indica: quippe obstructa corpora etiam si humoribus abundent, magnas purgationes perferre non possunt: quòd viæ maximam humorum copiam capere nequant, quin potiùs obstruantur magis. Nec rursus coctionem humorum inspicies neq; expectabis: nam humores, qui obstructionem moliuntur, concoqui minimè possunt. Qua in re his pharmacis primò vtendum est, quæ crassos humores attenuare, viscidos incindere, frigidos calfacere nata sint. Quod sanè opus neq; diu, neq; semper facies, sed per interualla, & facta interim leuiuscula purgatione, quæ quod attenuatũ est, expellat, dum amplius attenuatur. Atqui quò magis attenuari humores cognoueris ex crassiore & coloratiore vrina, eò frequentiùs purgationibus vti oportebit: addito plurunq; medicamentis purgantibus aliquo ex ijs, quæ attenuãt & inscindũt,

C

vt vtrunq; opus simul perficias.

Itaque primitùs in ipso curationis exordio, leuem quandam purgationẽ ex casia, manna, vel syrupo ex infusionibus præmittes, ne si cruditates aliquæ in ventriculo ac primis venis steterint, sanguine misso crudiores fiant, vel ad maiora vasa deferantur, aut inscindentibus & attenuantibus admixtis ad loca obstructa deuehi protinus contingat. Deinceps tamen syrupum hac lege cõfectum porriges: excipe succi cichorij clarificati. ℥. x. aquę ordei. ℥. viij. succi granatorũ. ℥. iiij. mellis lib. j. aceti ad gustum, fiat syrupus, cui adde cinnamomi parum, & eo vtatur manè laborãs cũ aqua fumariæ, radicum aperientium, graminis vel adianti. Trãsactis autẽ quatuor aut sex diebus, & facta leui aliqua purgatione ex ijs, quas inferiùs recensebo, ad paulò eficaciora progrediendum est, quale censemus medicamentum, quod recipit succi intibi decocti & depurati. ℥. j. oxizacræ simplicis. ℥. ij. decocti radicis filicis, & seminis securidicæ. ℥. j. & ſ. Prosunt item communes syrupi, vt oximel diureticum, syrupus acetosus de quinque aut duabus, de bisantijs, & oximel simplex. B

Quibus adhibitis iterum iecur purgabis, & tandem deuenies ad vsum syrupi maioris efficatiæ, qui recipit, adianti, lapati, lentisci, & rutæ. ana. m. ſ. quinque radicum diureticarum, radicis acori & gladioli. ana. ℥. ſ. quatuor seminum frigidorum maiorum. ℥. ij. seminis apij, fœniculi, petroselini, & aliquando macedonici. ana. ℥. ij. chamædryos, & chamæpythios, valerianæ. ana. m. j. ordei mundi. p. j. infundantur radices & semina per noctem in aceto, & fiat posteà decoctum in aqua sufficienti, cui percolato adde mellis quantum sit satis, vt fiat syrupus, cuius quantitas sit. ℥. iij. Sed mihi probatissimus est in hac re syrupus, qui excipit succi eupatorij. ℥. x. decoctionis stæchados radicis rumicis, acori, asari, apij, casiæligneæ, seminis viticis, dauci, lupinorum, floris iunci odorati, centauri, absynthij, hyssopi, & cicerum. ana ℥. ſ. coquantur, vt ars docet, & colaturæ adde mellis & sacchari quantũ sufficiat, vt fiat syrupus, qui mihi ad prædicta opera & menses euocandos maximi semper stetit momenti. Vtor quoq; decocto veteris galli cum prædictis rebus, vel aliquibus earum additis passulis sine granis & cartamo. Possunt non minus confici aliæ potiones simpliciores, quæ recipiant radicis rubeæ maioris, gentianæ & acori, & radicis C capparis. ana. m. ſ. temperentur in aceto albo per noctem, & posteà coquantur aqua instillationis graminis, brusci, & asparragi ad tertias, quibus adde passuliarum sine granis. ℥. j. & facta colatura adde mellis & saccari quantum sit satis. Poteris etiam inspecta semel medicamentorum huic vsui conueniẽtiũ natura, varios cuiuis parare potus: cuius gratia expende eis materiam præstare cortices radicis capparis, brusci, asparragi, salicis, graminis, apij, cichorij, scariolæ: item hepaticam, adiantum, semen maratri, cinnamomum, & spicam, ex quibus iuxta diuersitatem indiuidualẽ varia effinges huic vsui medicamenta.

Sed quarto, quinto aut sexto quoque die porrigere opus est, quæ abstergendi & repurgandi infarctos meatus vires obtineant. Mihi tamen in principijs curationis antequam affectus in vetustatem degeneret, placuit semper dilutum ex decoctione radicis rubeæ & acetosæ. ana. m. ſ. rumicis. ℥. j. decoquantur in aqua stillatitia adianti & graminis, cuius cum saccaro, vel melle aut passulis facta iterum leui ebullitione. ℥. iiij. porrige. Est in hoc affectionis genere etiam præsentaneum auxilium rhabarbari dilutum in prædictis aquis expressum, vel in aqua cichorij, aut insero lactis,

A ctis, si caloris aliqua præsit suspicio: sit quidē rhabarbari quantitas. ʒ. ſ. vel. ʒ. j. Prodest decoctum eupatorij & graminis cum cartami. ʒ. j. & ſ. vel succus eupatorij cū agarico, aut cartamo, quod antiqui plurimum probarunt. Eundem quoque vsum præstat syrupus cichorij compositus, vel idem rhabarbari infusum cum. ℥. ij. succi vel syrupi cichorij simplicis, quibus admiscere agarici. ʒ. j. vel. ʒ. ſ. ex vsu semper fuit, præsertim dum crassorum & frigidorum copiam superesse constiterit. In ijs vero fœminis, quæ robustioris naturæ sunt, dilutum pseudorhabarbari in aqua cichorij vel graminis incredibilis est efficaciæ tertio quoq; die exhibitum. Confert etiā pilularum vsus, & earum præsertim, quæ recipiunt rhabarbari. ʒ. j. agarici. ℈. ij. diagridij. g. iiij. formentur quatuor pilulæ, quarum vnam tertio quoque die porriges. Præstant quoque & maximé sunt proficuæ, quæ ex puluere pseudorhabarbari, rubeæ & acetosæ cum oximelite conficiuntur, quarum. ʒ. j. & ſ. semel in hebdomada porriges, vel. ℈. ij. tertio quoque die. Quibus porrò omnibus medicamentis & syrupis necessum est addere roborandi & repurgandi iecoris gratia aliquid eorum, quæ id possunt, cuius naturæ est trochiscus de eupatorio, dialacha, diarrhodon, tro-
B chiscus de rhabarbaro, de absynthio, vel diacurcuma. Verùm ex ijs eligenda sunt minùs gustui ingrata, minùsque calida, ne cæteris visceribus noceant. Poteris in super (haud inutiliter) porrigere opiatam, quæ recipit conseruæ radicis, apij, florum acori, & adianti. ana. ℥. ſ. pulueris diarrhodonis, triasanthalorum. ana. ʒ. ij. trochiscorum de eupatorio. ʒ. j. cum syrupo de bisantijs fiat opiata. Cuius capiat quantitatem. ʒ. ij. postea bibat aquam stillatitiam radicum apij, & graminis: quorum omnium maiorem copiam reperies, & veram vtendi methodum lib. 2. de præsid. indica. cap. de aperientibus.

Verùm obseruare in hac curatione perpetuò oportet, maximè fore proficuum præmissa purgatione (si fœminæ habitus non fuerit euidenter refrigeratus) sanguinem ex saluatella mittere, præsertim si calorem vigere in viscere persentiamus. Quòd si aliquando menses inceperint, vtile quoque erit eosdem sanguine ex talo misso euocare. Quibus factis, iecur & partes prope vterum inunges vnguento, quod recipit olei nardini & amygdalarum amararum. ana. ℥. ij. succi apij. ℥. j. co-
C quantur ad consumptionem succi, & adde spicæ nardi, squinanti, & asari ana. ʒ. j. seminis apij, petroselini, cyperi & rosarum. ana. ℈. ij. ceræ quantum sit satis, vt fiat vnguentum addito modico aceto. Aliud item conficies, quod recipit succorū apij, petroselini, fœniculi, senecionum, & cichorij. ana. ℥. j. aceti. ʒ. ſ. olei. ℥. iiij. olei absinthij. ℥. j. ſ. buliant omnia ad consumptionem succorum, posteá adde santhalorū omnium & spicæ. ana. ℥. ſ. ceræ quantum sit satis, vt fiat vnguentum. Prosunt non minus emplastra, quæ recipiunt pulueris chamæmali, meliloti, abrotoni, ybæ. ana. ℥. j. seminis apij, amæos, absinthij. ana. ʒ. ij. spicæ. ʒ. j. dissoluantur in succo fœniculi & fiat emplastrum. Cui quoque vsui fomentum parabis ex oleis cum modico aceto, vel ex decocto prædictarum herbarum, radicum & seminum cum modico aceto: quæ omnia paulatim & per interualla adhibenda sunt, ac repetitis alijs quæ aperiendi & repurgādi iecur vires obtinere diximus. Interim tamē paulatinis vteris ex rhabarbaro & agarico purgationibus quibus profectò vtrūque adimplebis scopū: nā & infarctos humores purgant & viscidos ac adherentes abstergunt, & obid deobstruunt & infarctu liberant.

Sanguine

Si splen obstruatur.

Sanguine quidem (vt dictum est) improbè ad vterum descendente & ob id redũdante, faciliùs longè splenem repleri & obstrui contingit in prædictis virginibus, quàm quoduis aliud viscus: nam præter id quòd vitijs fermè eisdem lien tentatur, quibus hepar, frequentiùs tamen obstructione (propter alimenti, quod attrahit speciem, ac dum accidit, copiosiorem insuper & crassiorem esse sanguinem) corripi, vel scirrho proculdubio affici contingit: quod nulla causa citiùs euenit, quàm menstruis, vel hæmorrhoidibus suppressis. Quò fit profectò, vt prædictæ virgines, quibus menses non probè prodeunt, præter communem venarum obstructionem splenis quoq; frequentissimam ac non leuem patiantur. Quam præter id quòd ex lateris sinistri tumore oblongo tactui manifesto dignosces, monstrat etiam illius lateris grauis dolor ad iugulum sinistrum veniens, difficultas respirandi, color faciei & totius corporis subniger & plumbeus, halitus item fœtidus. Aluus etiam sic affectis astringitur, & aliquando nigra excernit, corpus nonnihil emaciatur, tristis est fœmina & cogitabunda, ac fastidiosa, cui noctu erumpit sudor grauis, & venæ ad lienem nigricant. Quæ omnia ex Hipp. videntur constare libr. de inter. affect. per hæc verba. Alius splenis morbus fit in anno, veris maximè tempore, verùm à sanguine: quum enim repletus fuerit splen sanguine, erumpit in ventrem, & dolores acuti in splenem & incidunt, & in mammam, & in clauiculam, & in humerum, & sub scapulam: color autem corporis est plumbiformis. Tandem recenset alia signa, quæ retulimus, & existimat esse grauissimum affectum, quod ego intelligendum arbitror, dum in inflammationem commigrat, aut in difficultatem instestinorum. Quibus præmissis, scito, lienem coaffici ex mensium suppressione simul cum venis vtero vicinis: quæ sanè causa est, vt difficulter curentur fœminæ sic affectæ: nam præssiores & grauiores fiunt ex melancholico sanguine obstructiones, & curatu difficiliores. Quapropter maturo consilio & maxima diligentia curandum est, ne laborans vel in icterum nigrum, vel in melancholicum corporis habitum, aut delirium degeneret, quòd sic affectis accidissê frequenter conspicimus.

Curatio.

Primũ itaq; curantis cõsiliũ sit, ventrẽ casia, vel mãna, vel catholico aut cõfectione Amech simplici emollire: quod licèt alijs pharmacis Hip. loco citato efficere docuerit, hęc esse vsui ꝓbatiora certũ est: à quibꝰ mox sãguinẽ esse mittẽdũ ex sinistri brachij basilica cõsulit, vel si placuerit, ex eiusdẽ manꝰ saluatella, parcè tamẽ. Quippe copiosas sanguinis detractiones minimè perferũt splenis affectiones: mẽstruationis tamen tempore tutissimum, quinimmo necessarium mihi videtur, ex sinistro talo sanguinem quoq; mittere. Verùm si menses ex ratione non prodierint, vtilius lõgê fore existimo per hæmorrhoides fœculentum illum sanguinem deponere, quibus quod superest, euacuamus, & ab vtero & venis ipsi proximis, & ab splene ipso deriuatoriè diducimus. Nec desunt quidẽ, qui inter antiquos venas post aures scindant, & sanguine, qui affluxit, lienem inungant: sine ratione quidem, sed non sine periculo. Veteres enim naturali quadam ratione atq; beneficio constante crediderunt, superfluum sanguinem languenti membro pręstare medicinam: quod sane veterinarij medici recensent, & exequuntur. Cæterùm constat certo experimẽto venas apertas, quæ ad lienem nigricant in inueteratis lienis affectionibus maximê profuisse. Quibus venis incredibili efficacia prosunt hirudines affixæ, aut cucurbitulæ cum scarificatione: quæ auxilia vacuato satis corpore vel vt topica, sunt adhibẽda.

Quo

A Quo facto maximo studio humorem leniter & blandê, sed perseueranter attenuare oportet: nam validiora medicamenta subitô, cófertim, vel sola exhibita, plus humorem resiccăt, durioremq; reddũt, quàm quòd tutò emollire posint: quamobrē paulatim & paulò validioribus purgare oportebit. Prosunt itaq; primò mellicratũ, & potiones ex prunis damascenis, passulis, & radicibus capparrorũ (nam quale est hepati absinthium, tale est lieni cortex capparis, & quale est hepati eupatorium, tale est lieni scolopendrium) semine agnicasti, adianti, radice tamarisci, & seminibus illis maioribus, ac minoribus: cortice item, & radice salicis, genistæ, fragini, & alijs, quæ ad hepar dicta sunt. Sed conficies imprimis mellicratum hac lege, corticis radicis capparis. ℥. iiij. polipodij. ℥. ij. passularum sine acinis. ℥. j. prunorum, num. x. fiat decoctum ad tertias, & facta colatura dissolue mellis. ℥. iiij. Quo facto, primæ purgationes sint ex epithymo, folijs senè, & hiera Gal. vel ea, quæ ex descriptione Paschij apud scriboniunm legitur, atq; etiam alijs, quæ cap. de virg. melan. dicta sunt. Sed progrediendum vltra est in materiæ extenuatione: cui summopere conducit aqua, quæ è cotibus defluit, cúm accuuntur enses cum melle, præsertim si in ea efferuescat aliquod ex prædictis medicamentis: prodest & syrupus acetosus, adiãti, & de pomis cum prædicta aqua exhibitus. Laudatur & vsus capparum ex oleo & B aceto, verùm in fœminis admittendus non est sine delectu. Quòd si vti velis, hac lege parabis: excipe capparum lib. iij. passularum ex Corinthio, si haberi possunt, lib. j. reponãtur in lib. j. sacchari fusi aqua borraginis cũ. ʒ. ſ. scammonei in vase, cui adde aceti modicum, qua lege tutò eis vti poteris. Itaq; valentiora conueniunt medicamenta, quàm in hepate, flatus etiam discutientia, mollientia & aperientia, vt tamariscus, ebuli, puluis scolopendriæ, brionia, cortex hæderæ, oximel ex radicibus, aqua graminis, lupulorum, borraginis, syrupus de scolopendria, de bisantijs, de epithymo cum aquis prædictis, vel decocto aliquo pro splenẹ, vt fumarię, & gallitrici, additis pauco cinnamomo, santhalis, & alijs, quæ, licèt vrinas moueant, huic quoq; vsui vtilia sint. Nam licèt diuretica non ita prosint, quia à liene ad renes nõ ita comparata via est, tamen experimento didicimus lienẽ per vrinas non rarò ex purgari: præterquâm quòd ea etiam, alia ratione iuuare possunt, nimirum quia attenuant & C aperiunt, quod Hipp. etiam libr. de inter. affect. consuluerat. Sed expendat hac in parte lector, aliud esse splenem obstructum simpliciter curare, & aliud esse id munus exequi in fœminis menstruo suppresso: nam cautê et blandioribus vtẽdum est ijs, quæ vehementiora sunt admixtis. Purgare item per interualla necessum est, & eisdem prorsus medicamentis, quæ adduximus cap. de virg. & vidu. melan. quamobrem consultò ea hac in parte prætereo. Sed arbitror hic quoque prodesse, inueterato iam affectu, stibij præparati. g. iiij. porrigere.

Cæterum quia & flatus & rugitus, & aquæ fluctuationes torquere huiusmodi fœminas non rarò assolent (partim ex indebito vitæ instituto, partim ex ipsa mali natura, ita vt splenis & meserei inflationem non leuem æmulentur: quod debito vitæ moderamine mox subsidet, remanente parte obstructa, aut scirrhosa in antiqua duritie) præter dicta medicamenta clysterium vsum tanquam maximé proficuum laudo, præsertim ex decocto capitis veruicini cum herbis ac seminibus prædictis. Sed adhuc longè vtiliora sunt quæ exteriùs adhibentur pharmaca, non solùm id boni præstantia, sed magnos etiam lienes absumentia. Imprimis tamen ventrem in

unges et splenem: quippe huius durities mollientibus, inscindentibus et resoluentibus curanda est, astringentia quoque admouenda, vt inde viscus roboretur, iuxta leges adductas libr. de præsid. indica. cap. de emollientibus. Primitus id facies vnguento, quod recipit, olei de capparibus. ℥.j. medullæ vituli, pinguedinis anatis, ammoniaci in aceto dissoluti. ana. ʒ.ij. aceti. ʒ.j. ceræ quantum sit satis, vt fiat vnguentum. Sed pretiosius conficies, si exceperis medullæ cerui, aut cruris vituli, butyri recentis, olei de capparis. ana. libr. ſ. ammoniaci in aceto liquati. ℥.ij. aquæ rosarum. ℥.iiij. coquantur ad consumptionem prædictæ aquæ in balneo mariæ, quo deinceps inunges lienis regionem leui manu perfricante. Conferunt etiam communiter indurato spleni radices lilij, maluæ, branchæ vrsinæ et scillæ, sed radices in oleo et vino ad consumptionem vini ad formam emplastri impositæ: in reliquis verò sufficit sola olei inunctio, si minùs robustæ fuerint. Minuit lienem non minùs ac ipsum aperit vnguentum, quod recipit succi, summitatum sambuci, olei capparrorum & dialtheæ. ana. partes æquales, ceræ quantum sit satis. Præstat idem beneficium id, quod recipit radicum & foliorum miricæ. ana. p. ij. infundantur in aceto, & ferueant, donec remaneat sola tertia pars, tandem facta colatura & expresione B adde tantundem olei caparrorum, & iterum buliant, donec euanescat acetum, & cum cera fiat vnguentum. Valet item aduersus lienis tumores & obstructiones aliud, quod recipit, mucaginis altheæ & seminis eius extractæ in vino albo. ℥.j. olei capparrorum. ℥.j. & ſ. adipis anatis. ℥.ſ. pulueris ceterach. ʒ.ij. & fiat vnguentum. Item aliud conficies si acceperis, olibani, ammoniaci. ana. ℥.j. dissoluãtur in aceto scyllitico ad crasitudinem, deinde cũ succo brasicæ pistentur, & fiat emplastrum. Cui consimile efficies, si acceperis ammoniacum, & oleum rosaceum, amygdalarum dulcium, de lilijs, de cucumere asinino, & eum, in quo scolopendrium incoxerit, & oleum de capparis, vt cum ficubus pinguibus quantum cuiusque sit satis fiat emplastrum, addita dialthea. Confert emplastrum melilotum, aut diaquilon vel hyssopum cerotum cum mucilaginibus radicis altheæ, lini, & fœnugræci. In viraginibus autem & robustis fœminis sæpe splenis duritiẽ vbi alijs præsidijs emollita quodammodo fuerit, auferũt lapis molaris, pyrites, lateres, vel lapis alioqui durissimus, vbi aceto acerrimo candentes extinguantur, & vapor per infundibulum ab splene suscipiatur. Conferre item summopere mihi est relatum litũ ex adipe struthij camelli, quo nullum efficatius fuerunt remedium reperiri. C

Quòd si inueterauerit affectus, in schirrum que degenerauerit, tempestiuẽ curare studebis, ne maioris mali, vt cachexiæ vel hydropis sit præludium. Quo tempore inscindentia magis, tenuantia, emollientia atque discutientia parti adhibenda sunt, veluti est fotus, qui recipit radicum cucumeris agrestis, altheæ, & liliorum. ana. ℥.j. corticum radicis capparis & tamarisci. ana. ℥.ſ. maluæ, bismaluæ, scolopendrij, absinthij. ana. m. j. seminis fœniculi, lini & fœnugræci. ana. ℥.ſ. florũ chamęmali, meliloti & genistæ. ana. p. ſ. fiat decoctum in vino albo & aqua cum modico aceto: quo tertio vel quarto quoq; die partem fouebis, & mox cataplasma parti impones, quod recipiat farinæ seminis lini & fœnugræci. ana. ℥.j. & ſ. farinæ lupinorũ ℥.j. pulueris radicis ireos & tamarisci. an. ʒ.ij. adipis vituli & axũgiæ cuniculi. ana. ℥.j. olei caparrorum quãtum sit satis, vt fiat cataplasma cum modico superioris decocti. Verum si id displicuerit, imperabis linimentum ex mucilagine seminis fœnu-

nu-

A nugræci extractæ aqua scolopendriæ mensura. ℥.ij. cui addes olei capparrorum & liliacei. ana. ℥.j. ãmoniaci in aceto & aqua dissoluti. ℥.ſ. pulueris radicis brioniæ & ireos. ana. ℈.ij. cum cera fiat linimentum. Quibus porrò omnibus medicamentis semper aliquid admiscebis eorum, quæ menses mouere nata sunt: habita tamen fœminei sexus consideratione, qui & mitiora & mitioribus admixta expostulat medicamenta, per interualla & à leuioribus facto exordio.

Solent quoque non rarò virgines fœminæ, ex prædictis mensium vitijs, vel ex vsu prauorum ciborum, quod frequentissime virgines perdere solet, grauissimas pati in ventriculi & meserei venis obstructiones. Nam sanguine ab vteris regurgitante venas meserei, iecori & ventriculo communes, ac proximas repleri & obstrui necessum est: ex quarum obstructione finitimus suboritur affectus ei, quem in hypochondriaca melancholia reperiri diximus. Quippe in vtroque affectu venæ proximæ & communes ventriculo & hepati, quas mesereum membrum obtinere diximus, obstruuntur. Cæterum dissidet virgineus affectus ex hac causa obortus ab hypochondriaca melancholia ex eadem quoque proficiscente, quòd in prædicta melancholia sanguis ille crassus dictis venis impactus, exuritur & efferuescit: ex cuius halitibus caput & cor tentantur, fiuntque subinde melancholici terrores & mæstitiæ. At in morbo virgineo, licèt in eadem parte sanguis sit impactus, refrigeratur, & recrudescit, ac vniuersum affectum generat frigidum: ita vt á ventriculo & hepate crudum subterfugiat alimentum, quòd prędictarum obstructionum causa distribui minimè possit: quò fit, vt subalbidus ille color in facie & tota cute efflorescat, soboles quidem, & euidens signum crudorum humorum & obstructionis. Dignosces eisdem partibus obstructiones inesse ex vomitibus pituitosis, ex frequenti nausea, & ciborum inapetentia, vel deprauatorum alimentorum appetitu aut esu, anxietate & præcordiorum tensione præsertim à cibo, ex animo item magis deiecto & mæsto, ex vrina alba & copiosiori: item quia sic affectæ falsa siti premuntur. Pulsat quidem in his minùs caput, sed grauiùs & diutiùs dolet, tument etiam oculi magis & tota ferè facies.

De meserreo & ventriculo obstructis. (manuscript margin note)

B

C

Cui sanè affectioni medeberis, primò (præter obseruatissimam vitæ institutionem, quæ nihil crudum efficiat) sanguine misso, haudquaquam ex brachio, sed ex talo semel aut bis: nec tantũ extrahes, quantum, in reliquis obstructionibus. Quòd si hæmorroides vel suppressę fuerint, vel aliquãdo profluxisse comperiamus, ab eis sanguinẽ detrahes, pręsertim ex illis, quę cũ mesereo maiorẽ habent cõmunionem: quas censeo esse interiores, quę venarũ meseraicarũ sanguinolẽtæ propagines sunt. Quo facto, antequã peculiarẽ mensiũ prouocationẽ, aut humoris vacuationẽ moliaris, scito, has fœminas posse ac debere curari per vomitus, quibus, leuissimis auxilijs semel aut bis in hebdomada prouocatis (dũ non instet menstruationis consuetũ tẽpus) blandè ac leniter per interualla vẽtriculũ et mesereũ per infernã aluũ purgabis, non casia, sed alijs, quæ minùs flatuosa existant. Præstant quidẽ hunc vsum catholicon, syrupus ex infusionibus rosarum, agaricus, pilulæ de mastiche, de agarico, de aloe, de hiera Gal. quibus ꝑ interualla vẽtriculũ purgabis: ac inter vnã et alterã purgationẽ ministrabis syrupũ de bisantijs, adiãti, epithymi, de duab⁹ radicib⁹ & de quinq; cum modico aceto: mel item rosaceũ, & oximel simplex cũ aliqua ex supradictis aquis vel decoctis. Ex vsu interim est ꝑ eadẽ interualla dilutũ agarici &

Curandi ratio. (manuscript margin note)

foliorũ senę in aqua graminis pręberę, vel frequenter vti pilula vna mastichis & pulueris hieræ Gal. vtilissimus quoque est syrupus tertio vel quarto quoque die dosi. ℥.ij. exhibitus, qui recipit quidem mercurialis, buglossæ. ana.m.j. passularum sine granis.℥.j. senę orientalis, & medullæ cartami, ana.℥.j. & .ſ. agarici trochiscati & ligati sex horarum spatio. ʒ.iiij. fiat decoctio secundum artem, & facta colatura adde mellis & sachari quantum sit satis, vt fiat syrupus. Quibus profectò factis, ad ea, quæ menses mouent, te conferes, sed interim in deobstruendis & corroborandis vẽtriculo & mesereo immorãdum est vnguentis ex oleo capparrorum, de absinthio, & nardino cum modico vino ac pulueribus diarrhodonis, & alijs, quæ superiùs retulimus, & cap. de ventriculi accidentibus paulo inferiùs monstrabo. Sed oportet proculdubio huius causæ & affectus maximam habere prouidentiam, vt qui frequentissimè accidat & difficulter curetur, quòd ventriculus, ciborum officina semper obstructionibus fomentum præstet, & accidentium causam adaugeat. A

De vteri obstructione.

Vteri verò obstructiones curare disces, dum virgineus affectus ab eisdem solis proficiscitur, cap. de mensium suppresione. Quam sanè causam ex priuatione signorum aliarum causarum facilè dignosces: quamobrem hac in parte supersedendũ est ab eius peculiari curatione. B

De auxilijs, quæ proficua sunt omnibus causis huius affectus.

Sunt quidem præter dicta auxilia, quæ singulis virginei morbi causis proficua esse diximus, alia non pauca, nec parui momenti, quæ omnibus causis vtilia experimur: veluti exercitium: pilularum, quę obstructiones aperiunt & repurgant quod in vijs infartum est, vsus, etiam potiones, quæ id quoque efficiunt, lapis bezoar, & vsus radicis schorchioneræ. Inter quæ maiori efficacia beneficium præstat chalybs præparatus, præstantissimum alioqui auxilium. Quæ sanè omnia, licèt virgineo affectui à quacunque causa prodeat, proficua sint, modus tamen & differentia causæ non paruam in aliquibus constituunt differentiam, vt tota ferè sanitatis ratio in eius cognitione & prouidentia constituta sit. Sed inprimis expendisse oportet vsum chalibis non esse temere & protinus à principio aggrediendum. Quippe in his quæ sic curantur, occissime malum reuertitur. Sed considerandum est, num affectio firmata in aliquo viscere sit, & obstructio iam facta, ita vt colorem vitiet & actionem ledat. Quod si ita fit, nõ omnino posthabita vteri prouidẽtia (vt pote a quo affectus oriatur) poteris quidem chalibe vti & alijs quæ vehementer deobstruant: nam pręualet meserei jecoris aut splenis obstruti indicatio ei, quæ ex vtero prodit. Verùm si horum membrorum, nõ fuerit ita facta ac inueterata affectio, vt ex optimo fœminæ colore constabit, conijtiendum est, vterum male affici & ab auxilijs ipsi proficuis incipiendum esse: ab ijs quidem quæ simul deobstruant & liquida sint, ac affectui vteri siue ex retento sanguine aut semine prodeat correspõdeant. Nam concuratio ea optima est quæ á causa & affectus principio initium sumit: ob id vtero primo prouidendum est, & mox affecto membro. C

Exercitium itaque omnibus partibus obstructis proficuum esse experimento & ratione confirmatum est: nam triplex præstat beneficium in hoc opere, dum sanguine priùs misso & leui aliquo expurganti exhibito fit. Primum quidem excitat viscerum & omnium partium calorem: quò fit, vt si mox, ab eo laborans quiè-

A quieuerit, crudorum succorum coctiones prosperè admodum fiant. Quo solo præsidio plures fœminas ex grauissimis obstructionibus liberatas vidimus. Secundum etenim humorum commodam distributionem ab exercitio in eodem optime molitur natura: quippe dilatatis ex calore partibus, peruiæ facilè fiunt ad eam humorum distributionem, cui antea nullus aderat locus: qua in re ab exercitio non licèt desistere donec parum sudare cœperint fœminæ: nam id est euidens signum factæ ac fientis distributionis. Tertium quidem aperientibus pharmacis viam parat, ea nanque minimè possunt sua sponte partes peruadere abditas, licèt sibi sint familiares, vt de scolopendrio & eupatorio dictum est, nisi quodammodo dilatētur: quas proculdubio, calor exercitij adeò patulas reddit, vt facile medicamento pateat additus. Quāobrem necesse est, ante sumptionem cuiusuis aperientis pharmaci, fœminas parum exerceri, ac deinceps post sumptionem iterum & vehementiùs, vt ad partes primo exercitio apertas vis medicamenti, vel ipsum medicamētum permeare posit. Fiet tamen exercitium huic vsui proficuum summo manè celebrata præcedentis noctis sufficienter coctione: in quo labore quò difficilior & accliuior fuerit exercitij locus, & fœmina maiore labore id peregerit, eo partes maiorem contrahent calorem, B & commodius aperientur: à quo exercitio supersedendum est, reliquis totius diei & noctis partibus, vt medicamentum & natura sua munia commodius exequātur, atque hæc est exercitij lex & ratio.

Circa pilularum & reliquorum medicamentorum administrationem nosse conuenit, ea, quæ in forma solida adhibentur, eis præcipuè obstructionibus proficua esse, quæ in ventriculo & primis venis insunt: nam partes illas facilè attingit vis medicamenti: quippe si fluidæ sunt substantiæ, ocyssimè ab eisdem prolabuntur. Sic pari ratione potiones & fluida pharmaca licèt omnibus partibus prosint, peculiariùs tamen iecori & spleni, quòd venas habeant angustas, & sedem abditam & longè à vijs communibus dissitam, ita vt necessum sit fluidæ & tenuis substantiæ esse medicamenta illuc ventura, & adhuc tenuiora aut fluidiora, quæ vterum.

C Est præter dicta aliud medicamenti genus omnibus etiam obstructionibus commune, & maximé proficuum, quo multi medicorum passim in hoc affectu vtuntur: id sanè est chalybs præparatus, cuius laudes & efficaciam nec satis nouerūt antiqui nec iuniores experti sunt. Verùm licèt commune sit fœminis obstructis præsidium, non tamen omnibus pari modo, neque eadem lege administrandum venit. Nā quibus mesereon, & venæ ventriculo proximæ obstructæ sunt, primis diebus chalybem præparare, & admiscere oportet ijs, quæ vomitum quoque moueant: plerunq; enim fœminæ sic affectæ, potissime hac via sanitati restituuntur. Quippe si vi medicamēti excremētitium, quod in ventre redundat, ad affectas obstructione partes deferatur, dubium non est, quin maius damnum id præsidium sit allaturū: ob id quidem vel diebus aliquot ante calybis sumptionem vomendum est, vel diebus intermedijs, aut vomitorium aliquod primis diebus admiscendum, quibus trāsactis substrahere vomitorium à chalybis consortio oportebit. Cauere tamen fœminas ad vomitum pronas oportet, ne immodicè vomant, cuius ratione admiscendum est aliquid ventrem roborans. At ijs, quæ iecur obstructum habent, subtilius chalybem comminuere & præparare opus erit, semperque admiscere aliquid, quod à iecore per ventrem purgare natum sit, cauentes ne vlla ratione vomitum moueamus, nam aut

aut morbus difficulter & cum grauissimis accidentibus beneficium susceptabit, A
aut facilè deinceps reuertetur. Sic profectò splene obstructo præmissa præparatione, quam mox docebo, crassiori modo chalybem præparabis, admiscebisque ei quę succum melancholicum expurgent: crassum enim chalybem melancholici humores desyderant, vt pondere & abstersione humoris duritiem superare possit. Quam obrem aliquando oleo amygdalarum dulcium præparamus & admiscemus, vt simul siccitatem & duritiem frenet. Quod equidem Aëtius insinuasse videtur, qui crassiorem chalybem rusticis corporibus, vtpote melancholicis, adhibere iubet. Sed de chalybis præparatione, efficacia & viribus, latiùs cap. de vte. scirrho.

Prætereà, in omnibus obstructionibus, quarum gratia dictum est, ante chalybis exhibitionem priùs vias præparare oportuisse, hoc vnum adseruare, mihi per quàm necessarium videtur, nimirum, tenuius & leue aliquod ex chalybe pharmacum statim initio curationis præmittendum esse: tum præparandi vias & reliquum corpus gratia, tum verò, vt præcaueamus, ne subita mutatione ex valido pharmacho illata corpus mille (vt solet) accidentibus prematur, quod vel maioris mali B
causa est, vel redditus ipsius affectus. Quod præceptum cautiùs obseruabis in ea splenis aut vteri vel iecoris duritie, quæ iam iam in schirri naturam commeatum minatur: quo tempore, vt subsit locus ad maiorem & efficaciorem chalybis compositionem, corpus aliquot antè diebus præparabis eo modo quo paulo inferius referam.

Corpus itaque præparandi via & ratio, triplex existit, prima quidem omnibus obstructis fœminis communis, sed eis præsertim, quæ exercitium aliquod moliri nequeunt ob impotentiam aut vitium mammarum, vteri aut excalfacti iecoris: quas præparare necessum est, ac exercitij defectum supplere potibus aquæ calidioris parum ante chalybis sumptionem: postmodum vero exercitium imperabis leuissimum, domi quidem & non subdio, facta solùm placidissima deambulatione, ac sumpto per interualla calidissimæ aquæ haustu, quo euidenter constat, vias laxiores fieri, & subinde aquæ calore dilatari, quò faciliùs medicamentum permeare possit. Secunda verò, cùm obstructio citra duritiem ac scirrhosam dispositionem existit, quo tempore corpus purgabis primo accessu vel per vomitum, C
qua lege dictum est, vel per expurgans medicamentum, idque leue, ne ad obstructas partes aliunde humores euocet, & citra vllam syruporum præparationem qui proculdubio humoribus extenuatis fluentibusque ad obstructas particulas, pressiores & maiores moliuntur obstructiones: quin potiùs in hac curatione vice versa incedendum est: quippe ab assumpto pharmaco, syrupis vel aliquo leui præparatorio ex chalybe confecto vtendum erit. Tertia verò (cùm obstructio scirrhosæ dispositionis particeps est) præparandi ratio, talis existit, qualis necessaria est, non ad vias reserandas solùm, neque ad expurganda excrementa: quæ in vijs ductuum vagantur, sed ad humorem extenuandum, modicè, lentè ac paulatim emolliendum, quem faciliùs deinceps grauior & efficacior chalybis forma vel abstergere, vel deorsum ferre queat.

Inter alia, quæ hoc præparationis ministerium facilè præstare possunt, experimen-

A mento didicimus, primum locum obtinere leue quoddam auxiliũ præparatoriũ, quod sic conficies: excipe limaturæ chalybis. ℥. iiij. quam limaturam ferreo aliquo instrumento excipies, & igne candescere permittes, moxque proijce in lib. ij. aquæ lupulorum, graminis, rubiæ, borraginis, aut per lapideum mortarium percolatæ, vel alicuius fontis, qui aquam nanciscatur nitidissimam, purissimam & tenuem, & posteà coletur, & iterum igniatur prædicta chalibis limatura, & sic septies facito: ac rursus summe totidem vntias noui chalibis, & eodem modo in prædicta aqua facito, idque reiteratò ter quatuerue facies, donec chalybis. lib. j. consumpseris, & facta colatura adde syrupi violarum vel borraginis, aut mellis rosacei. ℥. iiij. cuius fœmina facto modico exercitio summo mane capiat. ℥. iiij. citra frigiditatem actualem, ac deinde perficiat exercitium lentè, paulatim, & moderatè. Postquam verò prædictum medicamentum ter quaterue aut pluries exhibueris prout affectus duritiem postulare cognoueris, ad efficacius (licèt hoc plerunque in delicatioribus, ac puellis sufficere videatur) te conferes. Ex quo præsidio varias præparantium medicamentorum formas effingere, cuiuis facile erit facta plus vel minûs chaB lybis extinctione, vel admixtis, decoctis vel infusis, pharmacis reserantibus & attenuantibus iuxta affectus indigentiam. Verùm si aluus (vt non raro accidit) ex obstructione vel scirrho visceris alicuius soluta fuerit, aut viscus aliquod steterit imbecillum, aliquod admiscebis medicamentum aperiendis obstructionibus idoneũ, vel roborationi membrorum proficuum, quod chalybis excessum moderetur.

Sed antequam ad commodam & integram chalybis exhibitionem deueniamus, quæ experimento in hac re didicimus, aperire æquum esse duximus: constat quidem obseruatione delicatissimis fœminis, ijs præsertim, quibus cum hoc morbi genere aliquid melancholicum adiungitur, vel quid corruptum ex semine vitiato cor affligit, summopere profuisse ad aperiendas obstructiones, cõpescendosque venenosę materię insultus, lapidis bezoar vsũ, quẽ multis modis præstare posse cõpertum habeo. Primò quidem, lapide in subtilissimum puluerem redacto, & in aqua aperiendis obstructionibus idonea liquato: secundò admixto conseruæ adianti, à qua modicum prædictę aquę ex chalybe extincto porriges: tertiò ipsum lapidem C prodesse comperies in tabellis cum pulueribus seminis agnicasti rubeæ, cinnamomi, & sacchari confectum: quartò verò & vltimò, maximopere proderit, si prædictum lapidem admiscueris alicui ex præparationibus chalybis. Cui consimile beneficium præstabis, si in præparationibus chalybis addideris electarij de gemmis quantum sat sit, vt fœmina singulis diebus sumat. ℈. ſ. Cæterùm lapidis bezoar sat est vno quoque die. g. vj. sumpsisse, vel ad summum. vij. Quod si confectionem alchermes, vel de hiacintho, prædicto chalybi ad. ʒ. ſ. addideris, idem beneficium prę stabis. Experimento etiam probatum habeo, radicem schorchioneræ vino per noctem maceratã, & summo manè sumptã plurimas ab obstructionibus liberasse. Sed probo magis, ipsam aliqua ex supradictis aquis & saccharo elixatã deuorare & residuam aquam desuper bibere, vel conditam saccharo parare decocto aliquo aperiendis obstructionibus proficuo, vt id succi vel miuæ (vt vulgari vtar vocabulo) quod post condituram superest, simul cum ipsa radice & pulueribus cinnamomi ingeratur. Quæ sanè medicaméta prædictæ fœminarũ sorti, & alijs, quæ ita sunt animo deiecto & confracto, quod maiora medicamenta perferre non possint, censeo ex vsu maximè fore.

Verùm

Verùm si ventrem & mesereon obstructa esse cōpereris, præmisso præparatorio A
pharmaco, quale superiùs adduximus, aliud exhibeto his visceribus obstructis ma
ximè proficuum, quod recipit, specierum diarrhodonis, diacurcumæ & agarici tro-
chiscati. ana. ʒ. j. medullæ cartami. ʒ. ij. corticis radicum rumicis, rubeæ, & seminis
dauci. ana. ʒ. j. & ſ. gariophyllorum. ʒ. j. chalybis minutissimi & vino præparati.
℥. ij. mellis despumati quod sufficiat, vt fiat electariū, cuius exhibe à. ʒ. ij. ad. ʒ. iiij.
Quòd si eo assumpto laborans vomuerit, non est prohibendum, nisi aliquod dam-
num timueris, aut diu vomitus persistat: quòd vitium vitare poteris purgata infer
na aluo, & ablatis à compositione cartamo & agarico. Ac si vlterius velis vomitum
compescere, ab assumpto chalybe, vini albi odoratissimi modicum ministrabis: par
tim, vt os abluat repurgetque à recrementis chalybis, partim verò, vt nauseam cō-
pescat. Idque facies eodem ordine seruato singulis diebus, præmisso & posthabito
conuenienti exercitio.

B

Iecori quidem obstructo eadem componendi chalybem ratio mihi vtilissima vi
detur, ablatis tamen cartamo & agarico, quorum loco addito rhabarbari. ʒ. ij. & ſ.
& nihil nocebit. ʒ. j. agari addere. Verùm si prima, secunda vel interdum tertia die
fœmina vomuerit, prohibendum non est, vltra id verò, graue & inutile existit. Sed
pretiosior iecori æstimatur alia cōficiēdi chalybis ratio, quę recipit: limaturæ ipsius
omni recremento lignoso exempto. lib. ſ. quam vase vitreo excipe, additis vini albi
optimi. ℥. viij. mox vas illud igni mollissimo appone, diligenter hic & inde chaly-
bem & vinum sursum ac deorsum agitando, tandem decem aut duodecim ebulitio
nes feruere finito, quò adusque eius spumosum sursum ferri videas, ac mediocriter
crassescere conspicias, tunc spumosam ac pinguosam chalybis partem, quæ feruore
separatur simul cum vino in aliud vas transfūde, atque id quater facito ordine præ
dicto, nimirum, denuo aliam vini quantitatem conijce in eādem limaturam, & eo-
dem modo feruere sine, parique ratione separari, & pro tertio & quarto idem facies
seruato prædicto ordine. Itaque vinum cum supradicta quadruplici spuma quatuor C
coctionibus ex chalybe extracta rursus igni appone, donec leuiter feruens mellis
spissitudinem acquisierint: quo tempore vsui seruare oportet, ex quo electariū hoc
modo conficito: excipe seminis petroselini, dauci, & specierū diacurcumæ, & diar-
rhodinis. ana. ʒ. j. cinnamomi. ℈. j. chalybis modo dicto præparati. ʒ. vj. ex melle
optimo & dispumato fiat electarium, cuius à. ʒ. iij. ad. ʒ. v. summo manè præmisso
leui exercitio, vel aquæ calidioris potu, præberi potest, & eundem ordinem in reli-
quis seruabis, donec fœminam coloratiorem factam esse comperias: at puellis quæ
vel obstruuntur vel ob esum terre aut alterius rei similis decolores fiūt optimū ef
ficitur medicamen, maximèque imbecillibus & febriciculosis.

Melancholicis verò & splene obstructis, vel chalibē cū oleo amygdalarū dulciū
communiter præparatū: vel cum speciebus diarrhodonis, scolopendriæ, foliorū se-
næ, & pulueris corticū capparis cōmixtum crassiori modo, & vulgariter præpara-
tum ministrabis. Verùm quia ob viarū quæ in splenem tendūt, angustiam, anfra-
ctus & distantiam (licèt humorum ratione, vt ex Aëtio retulimus, crasso modo cha
lybem præparare & limare oporteat) prædicta præpandi ratio aliquādo inutilis fit,
ac in vomitus & alia accidentia fœminas deducit: ob id quidem aliam, quæ subtilior
est, & vsui commodior existit, scribere placuit, cuius descriptio talis est: excipe li-
maturę

A maturæ chalybis lib. 1. quam semel ablue aceto & à recrementis expurga, posteà facta colatura super pañum inspergito, & proijce pulueris gariophyllorum ℥. ſ. quæ per diem & noctem eo modo sunt dimittenda: & mox ea excipere oportet vase aliquo vitreo, cui adde vini albi optimi ℥. x. ac proijce desuper limaturam cum pulueribus scolopendriæ & alijs supradictis, aut citra ipsos: deinceps quàm valide concutito commota vehementer phiala, mox tamen Soli feruenti expone per integrum diem, ac si hyems fuerit, in furnaria stupha, aut loco alio calido adserua: tandē octo aut decem diebus idem facies, donec limatura ipsa in vinum ferè liquetur, parumque aut nihil in fundo resideat, sed veluti mixtum quoddam factum sit, cuius summo manè ℥. ij. exhibeto, seruatis exercitio & purgatione supradictis. Quod si velis vulgariùs chalybem componere, ipsum pondere. ij. aut. iij. ʒ. cum modico rhabarbaro conseruæ rosarum admiscebis. Item (& non vulgaris afficaciæ) electarium effi-
B cies ex dialacha, melle & chalybe ad mediocrem spissitudinem, exceptis chalibis. ʒ viij. dialachæ. ʒ. vj. mellis quantum sit satis, vt mediocrem nanciscatur consistentiā Sunt & alij inter peritos medicos, qui ad robusta corpora electarium diaphenicon, vel aliud consimilis efficaciæ pondere. ij. ʒ. cum. ʒ. iij. chalybis admiscent. Alios etiam scimus, chalybem potabilem efficere, quem nisi anteâ experimento comperiam, quantum prosit ignoro: quòd si id citra vehementis medicamenti admixtionem fieri posset, non displiceret: sed securior & vtilior mihi videtur aqua, quæ excurrit à lapide, in quo acuuntur enses, si centies extinxerit limaturam chalybis candentem, qua scimus magnos lienes liquari. Cæterùm ne hiberno aut minis calido tēpore nobis desit præsidium quo obstructis mederi possimus, alia licèt effingere auxilia quæ eundē fere vsū præstare possint, velut sunt syrupi, qui vel ex scoria ferri aut chalybis fiunt, aut ex rubea tinctorum & pseudo rabarbaro. Prima igitur scōpositio syrupi ex scoria ferri hoc modo fit. ℞. scoriæ ferri (sed probo magis scoriā chalibis) præparate. ℥. xij. passularū sine arilis. lib. ij. infūdātur per dies tres in. li. vj aquæ & in fine buliant ad consumptionē tertię partis, & tunc adde origani, anisi
C vel iuniperi limati ana. p. j. buliant parū & collentur & ex collatura cum sufficieti saccharo fiat serapium, cui inquoquito in ligatura croci sine oleo. ʒ. ij. Secunda fit ex eadem scoria & eisdem met rebus croco excepto, & loco eius addito dialacæ rhabarbari electi pulverizati & agarici trochiscati. ana. ʒ. ij. quib⁹ dum quoquūtur aut saltem dum ab igne separantur ligatis, fiat eadē ratione syrupus. Tertio vero modo fit ex rubeę radicibus aqua lupulorum in qua scama ferri pluries fuerit extincta, diutius incoctis, & additis passulis & croco, ad syrupi formā post colaturā redactis. Quarto idē auxiliū parabis ex pseudo rhabarbaro, hoc est ex rabarbaro monacorū appellato, nimirū ex radicæ eius decocta cū eisdē rebus & facto etiam serapio. Ad primā tamē scoriæ cōfectionē, ipsa lucidissima eligatur & cōtūdatur & partes terreæ abjiciantur & totiens lauetur donec aqua exeat pura, & mox lauetur cū aceto fortissimo deinde cōburatur super laminā ferream & extinguatur in aceto & cōbustio ac extinctio fiat. 4. vel. 5. Verū nō sat est in hoc opere quid & quo modo agēdū sit nosse, sed expedit etiā nō parū quousq; agēdū sit. Quippe licèt fœmina quodāmodo primis diebus rubicūdior agiliorq; apareat, nō pretinus subsistēdū est ab vsu horum auxiliorū, sed eo vsq; perstare op; donec vel mēses fluant si supressi erāt vel certū sit minutissima adhuc vasa adaperta esse, nec sat est semel accepisse, sed oportet bis aut ter accipere, etiā si fœmina sana conspiciatur, & cū hoc regulatissimā & exquisitam agere vitā, ni velimus iterum obstructionem grauiorem fieri.

Ee Verùm

A

Verùm ne desit huic malo præsidium ex pilulis & solidis pharmacis, ea reperies vsui prouatissima. lib. 1. ca. de mensiū supp. paragrapho de his quæ vterū purgant.

Ceterùm nequid huic tractationi deesse videatur, vtilissimum esse duxi lectorem monere, ne vtcunque & citra delectum ad prædicta electaria confingenda chalybem præparet: quippe iuxta corporum varietatem varias quoque præparandi esse methodos & rationes certum est. In primis expendat, ob nimis exquisitā chalybis triturationem & comminutionē ipsum cōmutari nōnunquam in argenti viui antiquam naturam: quò fit, vt non paucæ ex fœminis, quę id sumūt, frequentissimè vomant, aut aluum habeant turbatam. Quamobrem primó in trituratione diligenter obseruare oportet, an degenerauerit eius aliquid in argentum viuum, nec ne, idq; disces, quód communis præparandi ratio, quæ trituratione fit, leuissimam reddere eius substantiam tenetur, argumentum quidem euidens, nihil argenti ibidem adesse, & argumentum etiam non leue, quòd huiusmodi medicamentum non pondere solúm sed abstersione & reliquis qualitatibus operatur. Præparabis tamen chalybem aceto, si humores crassi sint: secundò, vino, si fœmina frigiditate & ventriculi vitio potissimū affecta sit, tertiò quidem, si calidioris fuerit temperamenti, aqua rosacea. Quam etiam legem & methodum adseruabis in admiscendis reliquis medicamentis, quæ cuiq; fœminarum sorti, prout dictū est proficua fuerint. Tamen in hac re expendat lector chalybem, in eis obstructionibus iecoris, quæ scirrhi naturā minantur, aut contrahunt (licèt à Gal. & veteribus nulla fiat huius præsidij mentio) auferendis summopere esse proficuum, præsertim, si chalybi admiscueris ea medicamenta, quæ præterquam quòd calfaciant, vt frigiditas chalybis compescatur, ne iecori officiat, apperiāt quoque, roborent & visceris naturam respiciant, & tueātur: præsertim, si lentè, paulatim, & à mitioribus facto initio, opus perfeceris. Et, vt in sūma dicā, tanta est in chalybe vis & efficacia, vt magnos etiā lienis & vteri scirrhos, partim discutiendo, partim per aluum expurgando persanasse visum sit. Atq; hæc sunt auxilia, quæ morbo virgineo proficua esse, ratione & obseruatione cognoui.

B

Cuius rei copiosiorem tractationem reperies, cap. de vteri scirrho.

C

De vehemente pulsatione, quæ in arterijs dorsi in plerisque fœminarum reperitur.

Cap. 7.

NTER pleraque & eximia mala, quæ fœminis (licèt non raro in viris potissimùm melancholicis, reperiatur) viduis maiori ex parte, aut virginibus succrescunt, vnum profectò est, quòd omnes ferè conquerantur de pulsu, naturali pulsatione vehementiore, anxietate, ac tristi sensatione in hypochondrijs, & præsertim è regione dorsi, vbi arteria, quæ secundum ipsum sita est, motum tā gentibus repræsentat. Huius sanè affectionis parum aut nihil scriptum reperies (licet Cermison, tractatu de passionibus stomachi. ca. 1. de pulsatione arteriæ in fundo ventriculi & Montagnana consilio. 143. præsidia quędā huic malo, scripserint, idque breuiter) præterquam apud Areteum, virum inter Græcos sapientissimum, qui de venæ concauæ accuto morbo. lib. 2. de causis & signis accuto

A torum, integrum caput scripsit, quo videtur, huius affectionis quodammodo meminisse. Docet quidem esse morbum quendam venæ cauæ maioris rami, qui cor etiam per sinistram eius partem ingreditur, quæ dum morbo quouis ex plenitudine laborat, protinus si incalescat, arteriæ secundum dorsum sitæ, damnum cõmunicat, cuius subinde motus in præcordijs, & é regione dorsi conspicuus fit. Est sententia huius viri in hunc modum, postquam prædictæ venæ ramificationem scripserat. Siquis enim aliquid de superiore vena caua cordi infixa in eam, quæ iuxta spinam protenditur, aut à spina per iecur ad cor velit impellere, eundem descensum ascensumque inueniet. Hæc igitur vena, vt arbitrot (inquit) vniuersa ægritudines & accutas & validas patitur: nam tota vna est, atque continua, à nonnullis autem medicis ea pars duntaxat, que secundum dorsum discurrit, ægrotare creditur, quoniam eius, quæ cor intrat, notæ obscurę sunt, intra pectus enim rei nulli adhærens, sed in pectore subleuata protenditur, donec transuersum septum egressa cordi inseritur. Igitur, si quod ingens malum hanc venam corripiat, pecto re ambiente delitescit. In hac itaque vena zetmata oriuntur. Sunt autem zetmata, diuturni affectus ex deflu-
B xu materiæ prouenientes. Hæc denique sunt huius autoris verba: qua etiam in parte recenset ex affectionibus huius venæ aliquando affectus ita acutos (præter diuturnos, quos annumerat) suboriri, vt citissimam & crudelem afferant mortem: tandem subdit paulò inferiùs. Quibusdam & arteria secundum dorsum inflammatur, quod pulsatio in alteris præcordijs manifestat: nam & ipsa venæ morborum particeps efficitur iuxta illam in sinistro latere posita, vt pote ea, quæ in omne corpus deducitur, nihil leuaminis afferente, neque cutim emolliente. Quam proculdubio sentẽtiam siquis altiùs examinet, reperiet, arteriæ huius pulsationem nil aliud esse, quàm specimen & indicium morbi alicuius prædictæ venæ cauæ, vel membri circunstantis, vt Areteus profitetur: quod vitium in prædictam quoque arteriam reierit, ita vt ex vicinia ipsam vehementius cogat pulsare. Sic eadem prorsus ratione in fœminis, quibus aliquod viscus obstructum inflamatumue steterit, idem malum suboritur: quod in melancholicis etiam viris plerũq; reperies. In qua sanè re scio Fernelių existimasse arterias quoq; mesenterei dũ inflãmãtur (maximè in hypocondriaca melã-
C cholia) huiusmodi subsultũ pręse ferre. Cuius viri sentẽtiã solũ arbitror verã esse in prædicta affectione. Quippe cõtingit (in fœminis maxime) subsultum illã sentiri in toto ventre & potissimũ iusta ipsius fũdũ vsq; ad vmbilicum. Cęterũ hanc motus speciẽ lõge esse diuersam à prædictæ arterię motu arbitror, hęc enim recta per dorsũ vagatur mobetur & sẽtitur: arteriæ autẽ meserei nõ sic, sed hinc inde ad hypocõdria magis vergẽtes. Qua occasione censeo Hip. dixisse. Quod si pulsus sit in hypocondrijs maniã aut perturbationem significat, præterquã quod harum arteriarum motus lõge minor est eo, qui iusta dorsum sentitur. Quãobrem considerandum est duplicem in malè affectis corporibus reperiri in ventris arterijs motum conspicuum, adhuc in his quæ nondum macilenta existunt, vnum quidem in melancholicis qui proxime ad deliramenta accedunt, is que maxime apparens in hypocondrijs iuxta Hypp. & Fernelij mentem: alterum verò iuxta dorsum, cuius mens est hac in parte meminisse. Quem etiam arbitratur idem Fernelius esse arteriam dilatatã seu varicosam, nam dũ in arteria aneurisma aliquod efficitur, prædictum vitium fieri censet quoq;. Ego tamẽ existimo arteriã quæ vehementer iuxta dorsum pulsat, neq; varicosã fieri, neq; aneurisma pati, sed potissimã pulsationis rationẽ esse, quã nuperdixi,

nec desunt qui eũ morbum arbitrentur esse in figura, ob dilatatam plus iusto partẽ. A
Sed decipiuntur, quia pars illa non dilatatur ex morbo, sed ex virtute dilatante, licèt irritata à morbida causa: & ob id censeo veriorem esse primam sententiam, dummodo per inflammationem intelligamus siccam inflammationem, flogosim seu incensionem dictam: nam à reliqua inflãmationis specie in eis partibus, subsequitur mania aut delirium: quod Hipp. intellexisse arbitror, dum dixit, Si pulsus insit in hypocondrijs, maniam aut perturbationem significat. Ex quibus constare iam videtur, huius affectus naturam esse intemperamentum calidum seu inflammationẽ prædictæ arteriæ. Cæterùm inflammationem hanc duplicis naturæ esse contingit: alteram quidem essentialem, hoc est, quam ipsamet arteria patitur, non aliunde accepto mali principio, sed ipsa primariò affecta: quæ grauissimorum accidentium soboles est, & mortis proximæ: alteram verò per consensum ab affectione venæ magnæ, vel alterius propinqui visceris: cuius sortis esse creditur affectio, quæ fœminas vrget. Rursus eandem affectionem scimus fieri, aut subitò & affatim, quæ grauissima infert accidẽtia, qualia Areteus recẽset: aut lẽtè ac sensim, cuius sortis cẽseo esse eam affectionem, quam fœminæ præsertim virgines & viduę perpetiũtur: ex viscerum obstructionibus, quo fit, vt neque citó interimat, neque plurimum affligat, vt paulo inferius monstrabo. B

Verùm, vtcunq; sit, vno è tribus modis arteriam hanc conspicuè & vehementer pulsare, certissimum mihi est. Primùm quidem cum vena caua crasso aut super excalfacto sanguine plena, dum in grauiora accidentia non degenerat, arteriæ huic, quæ iuxta dorsum sita est, vitium communicat, vt ex Aretei sententia probatum superest. Quam sanè affectionẽm ex hac causa subortam, præludium esse maioris mali mihi nõ est dubium: aut saltem si in sanguinis fluxum ex pulmone, aut in breuem mortem non commigrat, vt idem autor refert, in maniam tamen aut tristem & immedicabilem melancholiam, dubium non est, quin ocyssimè degeneret. Qui subsultus longissimè dissidet ab eo, quem in fœminis comperimus. Secundò autem (quod frequentiùs in fœminis accidere constat) fit, cùm ex visceris alicuius calore acri & mordaci eadem quoque arteria incalescit, & ob id maiorem motum repræsentat: quod non raró in gracilibus & melancholicis fœminis ex sanguinis, vel alterius humoris aut excrementi adustione conspicimus. C
Quippe cùm his omnibus in viscerum & meserei præsertim venis sanguis fœculentus, vel humor, aut excrementum quoduis ex interna aut externa causa exuratur, nulli fore dubium arbitror, quin certum sit arteriam illam simul compati atque excalfieri, & ad maiores ac vehementiores motus perpetuó excitari. Qua quidẽ in re hæc constituenda est differentia, quòd si causa externa vel interna subito & affatim huiusmodi calorẽ succẽdat, certum est, non grandem solùm arteria pulsationem efficere, sed grauius aliud malũ, quod grãdioris sit præludium vel citó interimat. Verùm si altera aut vtraq; causa sensim & paulatim viscera aggrediatur, verisimile est affectum fieri cõnaturalem & habituali congeneum, quo laborans sanus suo modo viuit, sine cõmunium actionũ euidẽti noxa, indies tamẽ vel corpore vel moribus adeò mutatur, citra euidẽtẽ causam, vt non minimã inferat sibi, suis, ac medicis admirationem, visceribus distemperantis, ac perperã propria munia obeuntibus, in prosperãq; alimentorum coctionem molientibus. Quibus sanè mirũ non est, si corpus in dies præter ætatis rationem deterius se habeat, ac cor triste & metuens aliquando exarescat exoptetque

tetque

A tetq; mori & in alia deliramenta prorumptat, aut anxietatem & inquietudinẽ vel rerum omnium sine euidenti causa tædium perpetiatur, citra membri alicuius conspicuum affectum, præterquam pulsantis illius arteriæ. Tertiò verò & vltimò prædicta arteriæ pulsatio conspicua efficitur, sine corporis gracilitate (quæ, vt Gale. refert lib. de pulsibus ad tyrones, causa est, quòd arteria, quæ secundum dorsum sita existit, tangentibus abdomen motum repræsentet) ex visceris alicuius, aut venarum, quæ alicui viscerum proximæ sunt, obstructione cõspicua & manifesta: quod plerunq; maiori virginum aut viduarum parti accidere conspicimus. Quam doctrinam intelliges veram esse, & ab alijs duabus causis diuersam eò, quod ex prædictis obstructionibus id malum oritur, modò incalescant humores obstruentes, vel obstructione detenti, modò secus. Quippe si præter id quòd obstructio adest, inflammatio quoq; sit, dubium non est, quin maior fiat prædictæ arteriæ subsultus, vt in secũda causa nuper diximus. Verùm si citra euidentem calorem infarcti sint humores aliqui in mesereo vel quouis alio viscere, verum quoq; esse arbitror, ex tumore humorum obstruentium arteriam comprimi, quæ cùm durum quid, quale ante ob
B structionem, non attingebat, modó pertingat, facilè vehentiùs pulsare sentimus: quod fieri potest vno è duobus modis. Vno, quòd rationi consonum videatur (licèt ampliùs quàm secundum naturam non pulset) arteriam, quæ rem aliquam duram, qualis obstructio est pertingit, longé apertiùs motum repræsentare, quàm anteà, dum re molli & secundum naturam circum sita erat: tum, quia naturale arteriæ spatium obstructione impeditur, quam dum pertingit arteria ex continuitate rei duræ, quæ digitos etiam attingit, motum quoq; rei duræ digitis repræsentare certum est, quod ante quam ibidem esset durities, erat impossibile, eò quòd ad tam distantissimam partem non peruenisset motus, nisi quid durum in medio esset, cuius continuitate motus arteriæ ad tactum vsq; perueniret, repræsentaretq; maiorem motum: tum verò, quia arteria ob tensionem ex vicina plenitudine durior quodam modo aut tensior apparet, cuius motus maiorem semper æmulatur figuram, quàm re vera præstet. Secundo, eum motum contingit non solùm maiorem apparere, verùm re vera esse, quó d partes vicinæ obstructionis causa non possint, quantum sat
C est, ventilari (licèt calor non creuerit, vt in secunda causa diximus) cogiturq; subinde arteria hæc huiusmodi defectum supplere, & ob id vehementius pulsare, præsertim si ipsi detrahitur ab obstructione spatij naturalis aliquid, vt causam reicerat, maiorem apponit conatum, & subinde euidentiorem efficit motum, eòq; magis, quò aliqua vicinarum partium incaluerit. Quamobrem censeo, in plerisq; virginibus obstructis huiusmodi subsultum ex hac causa reperiri.

Verùm si quis certus exactè non fuerit ex prædicto subsultu & causis, quas nuper diximus, signis amplius id dignoscet. Inquit enim Areteus loco nuper citato loquens de ijs, quibus arteria incalescit. Cutis autem sic affectorum squalida, rugosa atq; aspera est, sed in partibus prominentibus atq; osseis, vt in cubitis, genubus, digitorunq; articulis magnis, talis conspicitur: somni tumultuosi fiunt, aluus quibusdam nihil reddit, quibusdam exiguum acre, biliosum, lotium acre mordaxq; est: mens vtique his constat, sed quadam segnitie torpet, & corpus tabe consumitur. His etiam accidit anxietas inquietudo, & omnium rerum insolens tædium, cibi etiam fastidium calliditas per totum corpus ad tempus & per interualla, præcipuè in facie & circa ipsam ascendens, sitis, pulsus palpitans in præcordijs, qui dũ nimis cres Signa.
cit,

cit, in syncopem plerunq; degenerat, præsertim cum malū adeò creuerit, vt & cor A
per arteriam, & iecur aut ventriculus per venas & vasa meseraica compatiantur. Haud ab re igitur (vt inquit Areteus lib. 2. de curan. acut. pa. cap. 7.) existimes eorum viscerum suppremas partes maximè ad vitam facientes ęgrotare. Inquibus fœminis sine dubio reperies eadem ferè signa, quæ cap. de Melancholia & obstructionibus virg. & vidu. scripsimus.

Præsagiū Tam grauis est huiusmodi affectio, tamq; timore plena & grauissimorum affectuum præsaga (quod verbo illo monstrauerat Areteus. Supremas partes maximè ad vitam facientes ægrotare) vt necessum sit, id cuiq; monstrare, ne periculi ignorantia morosè & negligēter eiusdem curationem aggrediatur, aut incautè aliquid agat, quod causa deinceps sit maioris mali. Quo in affectu vt triplex reperitur causa, ita quoq; tiplex existit præsagandi modus. Sic enim dum arteria pulsat ex venæ cauæ sibi adhærescentis plenitudine aut inflāmatione grauissimum esse malum & periculo plenum per hæc verba monstrat Areteus. Quando sanguis copiosus erumpens vitam delet citissimè, per superiora quidem, per pulmones & arteria profluēs, B
si in pectore fiat effractio, si iuxta principium in imum ventrem descendens, in intestinis continetur, atq; adeò intestina replentur, quum priùs quàm deiectus sanguis in conspectum detur, homines intereunt & ventriculus sanguine redundat. Nascitur & circa venam phlegmone, quæ & ipsa, si magna sit, celeriter hominem tollit: ignis enim acer, mordaxq; in ambabus cauitatibus inclusus accenditur, paucusque duntaxat foris apparet, vt tangenti flāma tenuis esse videatur. Ac paulò inferiùs, vt magnitudinem periculi ostenderet, adducit specialia huius mali signa dicēs. Aeger quidem sese cōburi existimat, pulsatus arteriarum exigui sunt, creberrimi ac veluti oppressi atq; repulsi: frigus adest extremorū, sitis, aspera oris siccitas, facies decolor, rubet, omne corpus subrubidum est, præcordia dura sunt, atq; reuulsa, dolor in dextra parte maior, & cum eo palpitatio in longitudinem ad ilia vsq; perueniēs. Et subdit pauló inferiùs. Decimo quarto die hi plerunq; moriūtur: quib⁹ morbus diutiùs trahitur, duplo longiori tempore pereunt. Quotcunq; autē aut ab initio pusillam phlegmonem habēnt, aut magnam paulatim remittentem, mortē quidem euadunt, sed nondū morte liberantur: hi longo sanè tempore causo laborant, C
verū omnia periculosa iam desinūt, dolores, præcordiorum distensiones, & pulsuū malitia, & mentis ignauia, adhuc tamen fastidiosi sunt, languentes, consilij inopes: simulq; & ardor, & sitis, & linguæ, orisq; siccitas ægrum discruciant, magnè respirant, verū si frigidam quam plurimam affatim bibant, breui interuallo molestia leuantur, postmodum ipsis sitis accenditur, & sic indies deteriores euadunt, donec morte corripiantur. Quam equidem affectionem non rarò in viris ac fœminis accidere existimo, verū iecoris inflāmationis effigie decepti non intelligimus: & ob id placuit, omnia, quæ in ea reperiuntur, adunguem scribere, vt cautiores deinceps facti, attentiùs eandem intueamur. Secunda autem causa & species huius mali, licet minoris sit periculi, haud leuis est. Quippe dum ex inflammatione (dixerim phlogosi, seu incensione) vicinarum arteriæ partium, eadem vehementius pulsat, mihi nō est dubium, quin laborans, nisi citò præueniatur, in melancholiam, maniàm aut perturbationem agatur, quod lib. 1. progn. his verbis dixerat Hippo. Si pulsus adsit in hypochondrijs, maniàm aut perturbationem significat. Præterea periculum est,

A est, ne in totius corporis consumptionem fœmina citra febrem commigret: quòd ci bi fastidia curatu difficillima cum genuum et totius corporis impotentia quàm breuissimè accedant. Item mæstitia grandis, & implacabilis sitis, quæ potu non solum non leuatur, sed rursus vehementiùs crescit, & nullis rebus leuamen susceptat: tandem quauis febricula superueniente vel mox pereunt, vel in malum corporis habitum decidunt. Tertia verò causa & species & cognitu & curatu facilior existit, vt quæ semota obstructione leuiter quoque sanescat. Verùm si diutiùs obstructiones remorentur, nil mirum si vel incalescant, vel duriores & immedicabiles factæ in aliquod ex prædictis malis affectionem migrare contingat: nam ocyssimè in malum corporis habitum, vel hydropem non paucas incidisse scimus. Quippe crudi succi, qui non probè, obstructionis causa, purgantur, nutrimentalia & præcipua membra adeò refrigerant, vt mirum non sit, si in hæc mala fœminæ promptissimè deferantur.

Curandi ratio.

Pari prorsus ratione in hoc affectu tripartitam esse oportet curandi rationem, si
B cut causam & affectum triplici diuisione disiungi diximus. Sic prima mali species, quæ ex dorsalis venæ & arteriȩ inflammatione pullulat, vt quæ grauissima sit affectio, sedulam prærequirit diligentiam & maturum consilium. In quo affectu præter tenuissimam ac refrigerantem victus institutionem, vniuersam curationem in sanguine detrahendo sitam esse ex professo Areteus fatetur: inquit enim loco nuper citato. Venas itaque in cubito protinus cædito, multumq; sanguinis, sed non semel totum mittito, vno & bis & ter & alio die, quò interim vires restaurentur repetitò. Qua profectò sententia videtur, omnem suam curam in sanguine detrahendo collocasse. Verùm quia rationi consonum est, sicut in ardentissimis febribus, vires nimio calore periclitari, & laborantem animi deliquio, optimè videtur consulere, per vices, futuras esse sanguinis detractiones. Quo facto diligentia non leui curandum est, vt & habitus refrigeretur, & reliquiæ sanguinis, quæ supersunt, contegantur: quas cùm perdifficile sit vena scissa consumere, cucurbitulis dorso affixis cum grandiori scarificatione per cutim è regione partis affectæ deriuare opus est:
C quibus etiam internæ partes, quæ calore excandescunt, refrigerari contingit. Atqui cùm sic affecti refrigeratione non leui indigeant, quòd in eorum visceribus veluti quidam ignis exæstuet, secunda indicatio docet in hoc affectu, frigidæ potibus, lactis vsu, & epithematis cauma in visceribus extinguere, ante quam aut in acutissimam febrem commigret, aut succrescat, exaspereturue ea, quæ cum affectu præest. Sic affectis etiam verendum non est, copiosiùs frigidam porrigere, licèt mox ab assumpto potu vomant. Manè verò mulieris optimi temperamenti lac ministrabis ex vbere aut mulctum, aut vt Areteus cōsulit, ipsi lacti tertia aquæ parte addita: Nam & alimenti & medicamenti vires obtinet. Cuius sanè loco apozemate aliquo frigido vtendum est, confecto ex aqua hordei, cichorij, borraginis, acetosæ, buglossæ, schorchioneræ cum syrupo aliquo vel ex frigidis, vel ex modicè acidis. Qua in re non displicebit prædictis aquis momentū succi agrestæ vel limonū accidorum, vel aceti cū sacharo addere, aut syrupū ex prædictis rebus confectū, vel ex acetosa aut similibus. Cōferunt dorso epithemata & cordi etiā ex aqua rosacea, acetosæ, buglosæ, & suco pomorū accidorū & dulciū, additis pulueribꝰ santhalorū, coralli, diamargaritonis frigidi, & electarij de gemmis sine speciebꝰ: quibꝰ sia-

si aceti modicum adieceris haud parum profeceris: quæ omnia filtro serico, aut panno mollissimo excepta prædictis partibus adhibeto. Cæterum in hac affectione raro, aut leuiter expurgantibus pharmacis vtendum est, quòd hęc interna viscera excalfacere nata sua sponte sint. Quamobrem inclinante iam affectione si oris superet amaritudo, ventris morsus, cibi fastidium, vel quoduis aliud signum, biliosi aut alterius humoris soboles, manna, casia fistula, aqua lactis, succo rosarum, aut syrupo ex infusionibus violarum, vel infuso aliquo senę, leuiter corpus purgabis, cauēs ne aliquod medicamentum acrius admisceas. Nam tantùm Areteus ea præcauet, vt etiam si aluus astricta & arida nimis sit, blādioribus solùm clysmatis ipsam emollire doceat, interdicens omnino quæ calida & acria existunt: ob id etiam refrigerantibus clysmatis viscerū caliditatem compesces immisso per anū lacte, aqua hordei cum oleo rosarum & violarum. Præstat itē mane sumere. ℥. iiij. aquæ stilatitiæ radicum altheæ vel seminum maluarum viridium cum. ℥. j. sachari albissimi, aut ptisanā optimè præparatam, vel aquā ex cremore hordei per instillationem extractam, cum modico sacharo præsertim si portulacę aquam admiscueris. Eundem etiam vsum præstat lac quatuor seminum frigidorum maiorum, succus & decoctum cucurbitæ cum mucilaginibus psyllij & seminis citoniorum. Conferunt non minùs aquę dulcis temperatæ balnea quæ vel calorem compescant, vel sudorem huic affectioni vtilem alliciant: in fœminis verò nullum vtilius neq; tutius reperies præsidium, quàm frequentioribus crurum lauacris menses euocare, aut eorum defectu, ex venis tali copiosum sanguinem fundere. Sic profectò in vtroq; sexu incredibili quadam efficacia prodest, sanguinem per hirudines ex hæmorrhoidibus extrahere: nam cùm huiusmodi venæ cum venis dorsi & meseraicis quodammodo communes existāt, dorsalis hæc affectio mira quadam celeritate subsidet & quiescit extracto per hæmorrhoides sanguine. Quòd si iecur compati videatur, non minoris est momenti saluatellam dextræ manus scindere: & his omnibus factis, dorsum rosaceo vnguento, de cucurbitis, vel refrigeranti Gal. inungere.

A

B

C

Verùm si ex sola distemperie, citra euidentem humorum augmentum affectus suboriatur, eam omnino admittit curandi rationem, quam esse proficuam fœminis ex humorum vstione melancholicis, dictum est. In quo sanè opere (præter victus institutionem, quæ attemperet & optimæ sit substantiæ) nulla prorsus aut quàm leuissima vacuatione vtendum est, nisi vel menses supprimantur, vel impro spere prodeant: quo tempore tali venas tundere oportebit, sin aliter, minimè, vel tātùm dextræ manus saluatellam inscindere refrigerationis viscerum gratia. Fugiendum tamen omnino est in purgationibus ab electorijs & validioribus pharmacis: quippe aut purgandum non est, aut quàm leuissimis, qualia paulò superiùs adduximus: nā ea, quæ calida, arida vel acria sunt, mihi non est dubium, quin graue damnum sint allatura, vt de rhabarbari infuso, diuturno experimento comprobatū habeo, quòd eo exhibito, vehementiores & maiores arteriæ subsultus compareant, & nihil fœmina excernat, & siticulosa ac mille querelis plena euadat. Quamobrem in huiusmodi causa fugiendum esse ab eius vsu omnino arbitror, solùmque blandis agēdū: vel si nihil excrementitium superesse comperiamus, cibis optimi nutrimenti & medicamētis temperatioribus feruorem humorum ac viscerum mitescere oportebit. Vnum tamen in hac curatione præcauere oportet, ne vel nimijs exercitijs corpus plurimùm incalescat, vel in furorem fœmina agatur, aut cruditatibus scatens in

hypo-

A hypochondriacam melancholiam perquàm facilè degeneret: tandem vtilius semper esse duxi, paucis & probo vitæ instituto fœminam moderari, quàm grandi medicamentorum turba exhibita, non solùm non prodesse, verùm in grauiores & in immedicabiles affectus corpus deferre.

Si autem ex visceris alicuius obstructione (quod tertiam causam & speciem huius affectus cõplet) id malum suboriatur, hoc vnum in curatione pre oculis habeto, nimirum, nullum auxilij genus quicquam vsquam præstare, ni obstructionem pri⁹ curaueris: nam si obstructio illi potissimam causam præstat, certum est, veram curandi rationem à causæ ablatione principium nancisci. Sic mille auxilijs à medicorũ plurimis, tentatis, nullum leuamen fœminæ persentiscunt, nisi obstructione curata: quo sanè opere subsultus delitescit, vel parum aut nihil sensu percipitur. Quamobrem primò cuius nam visceris obstructio sit, expendes, cui opẽ attuleris, si eis prorsus auxilijs, quæ cap. præcedente adduximus, vsus fueris: quibus aliquid attemperans admiscere conueniet, ne arteriæ calor de obstruentium medicamentorum vi
B & efficacia in maiorem intensionem agatur. Ac sublata obstructione (cuius hac in parte iterum meminisse non est æquum) omnino subsultum, si fortè remanserit, curabis, eadem prorsus methodo & eisdem medicamentis, quæ reliquis duabus causis proficua esse, superiùs diximus.

De varijs ventriculi accidentibus ex vtero. Cap. 8.

Vm eò miseriæ fœmina deuenerit, vt sanguis menstruus aut semen, vel vtrunq; corrumpatur, non solum quæ hucusq; diximus mala ipsi succrescere assolent, verùm & multò plura, ac non min⁹ grauia. Nam cùm (vt dictum est) vterus præcipuis corporis particulis consortium non leue aut contemnendum obtineat: & ob id in cõsensum quoq; ferè omnes partes trahat, præsertim si aliquid
C ab eo in ipsas transmittatur, fit profectò, vt ventriculum etiã mille modis lædat, partim appetitu õnino ipsum priuando, partim eũ imminuẽdo, partim quidem ipsum cogendo ad ciborum abominationem. Quippe aliud est, non appetere, aliud diminutè appetere, & aliud quidem cibos abominari & odio habere: aliquãdo etenim præter inappetentiã horret animus viso alimento. Præter quæ vitia, aliud nõ leue virginib⁹ ferè omnib⁹, & reliquarũ nõ paucis excitare vterus assolet, nimirum, deprauatarum rerum appetentiam. Vtcunq; tamẽ sit, harum affectionum naturam ad eam ventriculi partem & facultatem pertinere censemus, cui appetendi munus incumbit: quò fit, vt os ventriculi affici necessum sit, idq; quatenus facultate appetendi fruitur. Verùm sicut diuersa huic parti insunt symptomata, ita quoq; diuersas in ea facultates pati credendum est, nam inapetentia, aut diminuta appetentia ad animalem facultatem referri debent: at verò hoc vel illud appetere vel odio habere, proculdubio ad facultatem naturalem appetitiuam. Nam cùm similium sit naturalis appetitus ad indiuidui conseruationem, & id sit cuique naturale & insitum, ita quoque eidem potentiæ pertinere deprauatè appetere existimãdum est. Sunt quidem harum potentiarum vitia hæc, in genere noxæ earundem de

Ff praua-

prauatarum aut ex toto abolitarum, vel diminutè operantium. Proficiscitur tamẽ hoc symptomatum genus ex oris ventriculi intemperamẽto, solo vel cum affluxu rei alicuius præter naturam, ab vtero in ipsum ascendentis. A

Præter dicta accidentia, ex ventriculo ipso ab eadem causa læso, alia non minoris momẽti succrescere conspicimus, cuius naturæ esse creditur vomitus & singultus, quos mille modis fieri & incredibili varietate mutari, euidenter constat: sicut symptomata esse secernentis ventriculi facultatis. Item mirabitur forsan quispiam, si dolorum ipsius ventriculi varietatem, & vehementiam diligenter intueatur: nam ab eisdem causis non rarò, vel dolore os eius præmitur aliquando adeo acri, & vehementi, vt in syncopem fœminam deferat, aliquando verò, adeo tristi & molesto citra magnam vehemẽtiam, vt mœstas & omni tedio affectas ipsas redat, maximè eas quæ messerei inflammatione vel obstructione laborant: sic profecto, incredibili varietate ludentes solent perpeti dolores, vt scribi sit perdificilè. Verùm cum fere omnium eadem sit curandi ratio, cum causa & causę principium sint idem: ob id hęc dixissę sit satis. B

Causæ. Vnam cõmunemq; causam hos omnes affectus nancisci compertum mihi est: nã halitus ille ex putrido semine aut sanguine ascendens, pertingens os ventriculi, appetentiæ vitia progignit, veniens verò ad ventriculi cauum, nauseam, vomitum, ac singultum proculdubio molitur. Verùm cùm halitus vnus sit addubitabit quidem aliquis, quanam ratione in vno eodemque membro tot excitet accidentium varietates. In qua quidem re ego existimo dum halitus in ventriculi cauitate inũdat, vomitus necessario concitari, qui natura halitu irritata alimentum omñe superueniens trudit. At dum huiusmodi halitus ventriculi tunicis fixi adhærent, necesse subinde est, fœminam perpetuò nauseabundam existere: affligitur enim tunc ventriculus & asiduo irritamento, nititur pellere quod sibi approximari molestum persentit. Sed si prædicti halitus substantiam ipsius ventriculi permeent, & in eius penitoria sese inserant, singultum necessariò fieri comperies: quippe ex maiori molestia, quam halitus inferunt, maiores cogitur natura conatus apponere, ita vt ventriculum conuellat concutiatque spe excernẽdi nocuum. Cęterùm si halitus ijdem eò malitiæ tendant, vt humores ventris aut alimenta vitient, hæc eadem accidentia sed longè grauiora & alijs non minoribus admixta facilè cernes. Mouet quoque idem halitus inappetentiam, ciborum abominationem & deprauatorum appetitum, verùm diuersa ratione: nam dum halitus, qui ascendit, pręterquã quòd os ventriculi attingit, putridæ quoque, pinguosæ, & calidæ, sed multùm humidæ naturæ existit, cibi abominationem efficere compos est: talia etenim sunt suapte natura idonea tædium & subuersionem efficere, vt de pinguosis & crassis cibarijs cõpertum est. Quod etiam accidens in potu iam reperimus in illustri quadam fœmina, quæ potum auersabatur: sicut in alia nullo modo posse potum admittere, quod protinus vomitu & mille alijs accidentibus excandesceret, instar hydrophobici affectus, (licèt hæc potum summopere expostulasset) ita vt sexaginta diebus sine potu degerit. Verùm dum halitus ascendens, calidus nimis fuerit, sitibundam efficiet fœminam, plurimùm tamen fastiditam: deijcit enim nimia & putredinosa caliditas actum appetitiuæ potentiæ, licèt bibendi cupiditatem adaugeat. Quòd si aliquam C

liquam

A liquam aliam qualitatem deterrimæ conditionis præsetulerit halitus, eiusdem naturæ appetitũ suscitari necessum erit: sic proculdubio exustus halitus, carbones, siccissimus, terram, frigidus & siccus, gypsum appetere cogit, & pari ratione alia fœda & deterrima modò cibaria sint, modò secus, quæ mira varietate fœminas sic affectas appetere scimus. Cuius rei multiplicitatem siue cibi, siue potus sit, ad variam & multigenam halitus conditionem reducendam esse arbitror: quibus accedit vitiosorum succorum copia, quæ aut præfuit in corpore, aut occasione horum halituum indies magis ac magis in corpore accrescit. Ex qua sanè consideratione prodit causa durationis horum affectuum: nam mirum profectò est, cur tandiu durent, cum totam eorum causam in halitus reiectam scripserimus: sed causa sunt humores praui ventriculo adhærentes, qui vitium & putredinosam naturam ab halitibus ocyssimè mutuantur, ac diu adseruant, & malum subinde adaugent & tuentur. Sic dum præ nimia copia ventriculus aut aliqua eius pars distenditur, mirum non est, si dolore prematur, sicut dum acrimonia aut mordacitate eius aut alicuius praui succi mordetur dissoluiturq;.

B

Huius affectionis signa exquirere superuacuum duxi, siquidem satis vnumquodque se ipsum manifestat: sed in hac re scire tantùm conuenit, nauseam, vomitum & singultum, ipsum ventriculum affectum esse monstrare: at appetitus vitia syncopem cardiacam, frequentem anxietatem, ac dolorem ventriculi os pati. Habet insuper hoc peculiare deprauatarum rerum appetitus, quòd arguit intraneam, imbibitam & ferè habitualem halitus intemperiem & naturam in ore ventriculi: quòd æmuletur conditionem naturalis temperamenti, & substantiæ partiũ, quæ sibi simile insita virtute appetunt. Si tamen fœmina huiusmodi accidentia perpessa, nihil omnino inedia vel siti contabescat, vel imminuatur, scitò, vniuersum corporis habitum humiditate nimia scatere, ac veluti connaturalem habere non leuem humorum crassorum copiam: quos proculdubio scimus diu citra cibum innoxiè plures fœminas adseruasse: quod diligens medicus attento animo expendat, quippe ad præsagationem & curationem proficuum summopere erit. Humores enim hi diutissimè perferre possunt vim & actionem caloris, antequam in consumptionem carnis vel alterius vtilis substantiæ calor ipse ob alimenti defectum irruat: quò fit, vt diu citra euidentem consumptionem fœminæ sic affectæ absque alimento viuant, dolorem verò esse ex flatu vel humore, docet tensio, si flatus adsit, aut oris sapor vel vomitus, si humor, & qualis sit ostendit ipse qui vomendo excernitur. *Signa.*

C

Solent prædicta accidentia tam difficulter curari, vt nullis videantur auxilijs (quantumuis rationi consona sint) cedere: quapropter medici consilio destituti, omnino ab eorum curatione desistunt. Cuius difficultatis vniuersam rationem pertinere censeo ad vteri vitia, quæ cùm præsidijs ventriculo adhibitis auferri nequeant, frustrà medicus curationem aggredi tentat. Erit igitur in hoc affectu duplex curandi ratio: altera, quæ vtero, mẽbro nimirum primò affecto prouideat: altera verò, quæ ventriculo. Sed expendat lector in hac curatione, sæpe vitium ab vtero mutuatum, fieri in ipso ventriculo per essentiam ex diuturno consensu, cui eo tẽpore omnis cura adhibenda est, antè quàm vtero auxiliares præstemus manus. *Curandi ratio.*

Ad primam igitur curandi rationem perueniendo, sanguini menstruo improbè expurgato, primò prouidebis, sanguine quidem misso, plerunque tamen ex talo, modò menstruationis sit tempus, modò secus: nam, vtcunque sit, studendum est vteri plenitudinem deponere, & naturam ad partes consuetas euocare. Nec verendum est, ventriculo fastidiente vel nauseabundo sanguinem demere: causam enim imprimis illidere oportet, ac deinceps membris imbecillibus prouidere. Sanguine itaque pro viribus & suppressionis mensium ratione euocato, insurgit protinus altera curandi ratio, quæ flatus ventriculum ascendentes discutiat: rursus altera, quæ ventriculum euacuet, & post euacuationem firmet ac roboret. Nam, vt dictum est, vniuersa diuturnitatis huius affectus ratio, in superuacuis humoribus ventriculo inhærentibus consistit. Sic mox à sanguinis detractione leui pharmaco ventriculum purgabis, veluti mãna, casia cum pulueribus diarrhodonis, vel modico agarico: syrupo item rosarum solutiuo, pilulis mastichinis vel de hiera. Deinceps tamen adhibitis quæ humores crassos inscindunt, & acres retundunt (quorum abundè meminimus cap. de epilepsia) deuenies protinus ad paulatinam purgationem, factam quidem pilulis de agarico, de aloë, aut ipsa aloë lota, de hiera simplici, de mastiche, vel compositis ex rhabarbaro, mastiche, agarico, & aloë pari mensura: vt si quid in ventre adhuc inhæserit, paulatim expurgetur: quò faciliùs quæ flatus discutiunt, locũ obtineant. Qua in re imprimis ventrem inunges oleo nardino, de absinthio, de cinnamomo, de mentha, vel de napha, aut de abiete, vel balsamo, additis pulueribus, diarrhodonis, absinthij, menthæ, cinnamomi, corticum citri, ligni aloës, & seminis angelicæ, cum modico diamoscho, & diambra. Ex quibus facilè tibi erit, varia conficere præsidia, quæ ori ventriculi aut dorso apposita, maximi sint momenti. Præstat idem beneficium frigidioribus fœminis decoctum radicis angelicæ cum saccharo summo manè ingestum: item dilutum absinthij cum aromatico rosaceo, vel diarrhodone in tabellis confecto: sic cinnamomi stillatitia aqua, vel floris eius, maximæ efficaciæ esse creditur. Ex vsu quoque est pulueris agnicasti & cinnamomi, corticum citri, anisi, & cumini momentum ante cibum accipere. Sed eficatiùs reperies intus & extra adhibitũ oleũ cinnamomi, anisi, gariofilorũ, & macis aut piperis quæ sanè arte chimica extracta non parum prodesse scio. Clysteribus frequentioribus in hoc affectu vtendum esse consulit rei ratio: præsertim ijs, qui aliquid expurgent, & flatus ab vtero & vicinis partibus discutiant: qualia abundè superiùs retulimus. Sed præstabit in hoc affectu bis semelue in hebdomada vomere, quod experimento didicimus vtilissimum fore, à quo auxilio porrigenda sunt, quæ reliquias conterere valeant, velut est theriaca, mithridatum, bolus magnitudine fabæ ex terebinthina cum modico rhabarbaro, item radix angelicæ sacharo condita. Victũ item omnibus ministrabis optimi succi, & tenuioris substantiæ, potum verò ex aqua cinnamomi vel anisi, cum corticibus citri aut radice chinæ, quod magis probo: nec displicebit in his quę frequenter animo deficiunt aut facile resoluuntur, modico vti vino, vel saltem mica panis eo madida ante prandium, quo vires facile reficiantur, & calor vegetior concitetur in ventre.

Verûm, quia adhuc his omnibus factis, affectio subsistere nequit, ex medicis nõ pauci à curatione omnino desistunt ignorantes præcipuam curandi rationem (ijs, quæ diximus, præmissis) consistere in ea vteri prouidentia, quæ flatus distrahat, discutiat, aut sursum ascendere prohibeat: interim tamen sanguine misso ex talo, quò humoris corrupti minor copia præsit. Qua propter crura, ventrem, & vniuer-

A & vniuersum corpus perfricare imperabis, & fœminam summo manè lento gradu exerceri, ac ventrem post exercitium inungere oleo anethino, liliorum alborum, chamæmali, de croco, de bacis lauri, & in quo ferbuerint radices lilij vel angelicę, vel semen agnicasti conquassatum, præsertim si eis admiscueris instillationem ex theriaca, quã cap. de vteri suffocatione adduximus. Vtilissimum proculdubio existit tertio vel quarto die cucurbitam vmbilico adhibere, ac postmodum partẽ illam aliquo ex prædictis oleis cum theriaca & pulueribus seminis vel radicis angelicæ inungere, ac deinceps emplastrum pro matricæ eidem parti apponere. Tãdem ea, quæ semen corruptum extrahunt vel discutiunt, vteri osculo adhibenda sunt eo ordine, quem diximus cap. de vteri suffocatione.

Quod si vitium magis in ore ventriculi præstiterit, frequentioribus pilulis ex hiera & mastiche, vel aloë vtendum est: velut si in fundo vigeat magis, vomitibus frequentioribus, hoc vno in omnibus semper adseruato, ne diu in euacuationibus persistamus: sed, vt Hipp. consulit, permittendum est, naturam aliquando otiari, ac
B liberam esse à medicamentorum vicinia, quæ non parum ipsam labefactant. Quippe hac ratione aliquantulum ab ipsis pharmacis leuata, ipsa sua sponte deinceps citra aliquod auxilium, maius præstat beneficium: in longissimis enim affectionibus vtendum est præsidijs hac lege.

Verùm si ex diutina halituum ab vtero ad ventriculum transmissione, ipse factus fuerit imbecillus, adeò vt excrementa deinceps sibi generet eo vitio affecta, quo, etiam si transmissio halituũ cesset, affectionem insigniter non cessare conspiciamus, vniuersam curandi rationem ventriculo esse adhibendam euidenter constat. Quocirca eo tempore à ventriculi prouidentia eo modo, quem superius diximus, auspicanda est omnis curatio. Tamen si adhuc perstiterit halituum transmissio, & vitium vteri inueteratũ fuerit, fontanellam aperire in altero aut ambobus cruribus, vltimum præstantissimum & non rarò experimento comprobatum existit auxilium. Prodest & doloribus quoque haustum aquæ feruentissime summo mane accipere vel vini odoriferi aut decocti seminis angelicę, quę omnia facies purgato ventre aut vomitu præmisso.
C

De varijs & grauissimis totius corporis & capitis doloribus ex vtero. Cap. 9.

TORQVET non minùs fœminarum plerasque grauis & intolerabilis capitis, lumborum, & totiùs corporis dolor: quo quidem & imbecilles & inhabiles ad peculiaria munia existunt, & mœrentes, ab omni instituto desistunt & otiantur nequeuntes quicquam efficere. Sed in hoc etiam non parua reperitur differentia, licèt symptomatis ratio & natura vna sit: nam multis caput cum maxima grauitate dolet, alijs cum tensione, nonnullis tamen cum acuto sensu, ita vt discindi aut perforari caput referant: in multis porrò oculi adeò dãnum persentiunt, vt vel prosilire à caularia, vel disrumpi videantur: plerisque tamẽ altera capitis pars afficitur, alijs totum caput. Sic quoque in crurium, lumborum & totius

totius corporis doloribus contingit: pleræque enim totum corpus grauari persentiunt: aliæ exulcerari: nonnullæ disrumpi, & rursus non paucæ referunt ipsa ossa frãgi, sicut & aliæ lassitudine inuincibili premi. Alias autem non paucas reperies, quibus aliquod membrum peculiare affici dolore contingit, vt vel inflammatione vel grandi humorum defluxu tentari videantur: multis hypocondria & totus venter adeò grauiter & frequenter dolent, vt curuæ incedant, vel distendi citra maximũ dolorem non possint. Quæ omnia in tantùm solent fœminas affligere, vt absque peculiari aliquo auxilio diu persistere nequeant. Atqui cùm harum omnium passionum ratio in dolore consistat (qui vel ex distemperie sola, aut cum affluxu materiæ vel ex soluta vnitate proficisci habet) consultò, cui morborum generi speciatim referre mereatur, subticeo. A

Causæ. Licèt ex vno vteri consensu hæc omnia accidentia proficisci certum sit, diuersa tamen ratione ab ijs, quæ superius retulimus, fiunt. Nam vel halitus ascendens putridus ab vtero, causam præstat huic malo, vbi per venas ad musculosas, neruosas, membranaceas, ac sentientes corporis particulas deuenerit: vel ex redundante vitioso sanguine ipsius vteri, ac regurgitãte ad singulas vel plures, aut præcipuas corporis venas: quarũ ratione facta in musculis ac mẽbranosis & neruosis partibus læsione cruciatus maximos excitari est necessum, Itaq; ex vtero duplex insurgit causa: altera quidẽ, halituosa: altera verò regurgitans ab vtero vitiosus humor: vtraq; tamẽ ex vna cõmuni causa proficiscens, nimirũ ex improba sanguinis menstrui vel seminis expurgatione. Cæterũ dolorũ diuersitas ex natura seu conditione halitus vel humoris, sentiẽtes partes peruadẽtis, proficiscitur, ita vt copiosus humor grauitatẽ, acris & mordax, vlceris sensum, flatulenta substantia tẽsionẽ in parte dolente efficere nata sint. Sic pars dolens mẽbranosa, tensiuo dolori obnoxior existit, sicut quæuis partiũ suã sortitur doloris differentiã, vt abũdè dictũ est lib. nostro de præsid. indica. in methodo vniuersali. Sed accidũt omnino frequẽtius hi dolores in cap. potissimũ in parte eius arteriosa: quòd hæc faciliùs dilatatione & compressione hos halitus trahere & suscipere nata sit. Quò fit, vt maiori ex parte capitis dolores pulsatorij sint, quod expendisse ad curationẽ maximi semper fuit momenti. Cõtingũt insuper in parte ei⁹ postica ob venas & arterias quę iuxta dorsum eã partẽ adeũt, vt alibi latius diximus, & Hip. visũ est. li. 7. pop. tex. 64. dicẽti dolores capitis ex vtero castoreũ sedat, & per totã sententiã, mira profert. Idẽ fatetur. li. 5. popu. in historia mulieris cui caput nihil proficientib⁹ auxilijs dolebat, quæ solũ subductitijs bene olẽtibus, vtero apositis iuuabatur. Quibus accedit alia causa nimirũ immodicus lixiuię. fortioris vsus, vel alterius rei quæ vehementius pilorũ nigritiem frenet, adhesus. Qua sanè occasione immedicabiliter haud paucas salutẽ perdidisse vidimus. Succedit his causis tertia prædictis grauior, quæ ex habituali cerebri (vel alicuius mẽbri principalis in caput mittentis. imbecilitate ab humiditate, nimia proficiscente originem trahit, ex qua sanè dispositione reumaticos à Galeno appellatos affectus fieri proculdubio arbitror, vt ex eius verbis aperte colligitur. li. de sanguinis. mi. ca. 7. &. 1. phar. ge. ca. 6. cuius etiam mali Hipp. meminisse constat, & li. de glandu. & de locis in homine, licèt verbis obscuris. Itaque constat his tribus modis fœminas, capite & toto corpore adeo pertinaciter & molestè dolere, vt vix ferri id malum aut curari posit. Quippe ex quauis harum causarum si adeò perstiterit, vt habitum parti inducat, mirum non est si reumatic⁹ prodeat affectus, quem adeò B C

egrè

Aegrè curabilem existimat Gale. vt mirum non sit, si nos arbitriemur, morbum gallicũ de huius reumatici affectus sorte depromptũ fuisse. Prodit itaque ex hac triplici causa, triplex quoque in cerebro vel dolente parte affectio, quarũ vna sicca adeò fixa & habitualis ex lixiuia ac suffumigijs, vt nullis præsidijs cedere visa sit: quin eisdem non raro exacerbatur & crescit: Secunda humida & habitualis quoq; adeó pertinax & grauis vt quam similima morbo gallico existat, millæ fluxionibus plena. Tertia verò eius naturæ & tẽperamẽti facti vel fientis, qualis fuerit halitus qui ab vtero in caput effertur: quem adeo varium arbitramur esse, vt scribi ac designari minime posit. Quę sanè omnia expendisse oportebit ad rectam medendi rationem aucupandam. Denique licèt hic halituum, aut humorum corruptorum commeatus ab vtero in reliquas partes (vbi alios affectus quoque fieri dictum est) causa existat: differt tamẽ hæc affectio à reliquis, quia in hac, peculiari quadam conditione halitus seu humor venas ipsas subingreditur & partem, in quam vena illa inseritur, prædictis doloribus afficit: etiam si aliquando contingat in partes corporis cauas, hos halitus sese insinuare, subindeque maximos & grauissimos dolores
B concitare velut in ventriculo, intestinis, vtero ac vesica frequenter contingit: sed longê quidem frequentiùs in vena magna, quæ iuxta dorsum sita est, cuius occasione, dum nimia plenitudine turget, siue ex flatu, siue ex humore sit, censeo proculdubio maiorem prædictorum dolorum partem proficisci, cuius etiam ediscere prouidentiam conuenit.

Signa.

Sunt quidem hi affectus talis naturæ, quòd sua sponte sese facilè ostendunt. Sic enim omnibus simul hoc est commune, vt mẽses ex toto auferri, vel sensibiliter imminui, aut aliter vitiari, & subinde infimam ventris regionem non leui murmurio habeant affici: quod ostendũt grauiora accidentia, quæ mẽsibus instantibus, fluentib⁹, vel nuper egresis succrescũt: præsertim si imminuta fuit facta purgatio. Quod facilè innotescet ex dolore vteri, lumborum grauitate, ac denique ex alijs signis, quæ antehabitis cap. retulimus: quæ sanè omnia attestantur, vterum esse illorũ malorũ potissimã causam. Flatum tamen, aut vitiosum copiosumue, sanguinem esse, eò
C cognosces, quòd flatus citra grauitatem cũ tensione tamen, dolorem efficit: at humor cũ grauitate, erosione & acrimonia dolores inducit. Quòd si humor terrestris crassusue, aut melancholicus extiterit, veluti cõfrangi dolore corpus & ossa videntur: quibus haud difficulter causã distingues in hoc malo, si diligenti consideratione quæ diximus, expenderis. Nam habitũ iam contraxisse & factũ fuisse reumaticũ affectũ comperies, tum ex diuturnitate, tum verò quia præmissa adhuc conueniẽti curatione facillime reuertitur affectio, aut ipsi minime cedit. Itẽ siccũ fuisse habitũ, ex vnitate, accidentium præstantia atque fixione: humidum ex diuersitate partiũ quæ afficiũtur & mille fluxionũ generib⁹ præmũtur, vel ex mõstrosa halit⁹ natura proficiscente, ob varietatẽ accidẽtiũ & dolorũ, quorũ neutrũ alteri respõdet.

Curandi ratio.

Tã frequẽter hæc vitia virginibus ac reliquis omnibus accidere cõspicimus, vt necessum sit præstò illis esse auxilijs, si velimus eas à frequẽtissimis dolorib⁹ & nos ab importunissimis queremonijs eruere. Quãobrẽ primò in curatione expendere oportet, sint ne humores an flatus, qui affectum concitant: quod ex doloris perstantia, aut subita mutatione facilè interstingues. Quippe dum flatus mali causa est, vniuersam eius curandi rationem, vtero præstabis frictionibus toti corpori adhibitis, & præcipuè parti dolenti, inunctionibus etiam, vnguentis & alijs præsidijs, quæ

quæ flatus discutiendi vim obtineant, quales nunc fiunt ex balsamo, ex oleo facto, A cinnamomi, de spic, de rore marino: conferunt theriacæ inunctiones, vel emplastrũ aliquod confectũ ex gummi thecamacha vel caranna, thure & myrrha cum modico succo angelicæ, sic & potus ex decocto herbarum calidarum & quas carminatiuas appellant, & suffumigia & alia eius naturę. Item è regione venæ vel arteriæ, quæ magis dolet, summopere confert appositum cerotum ex caranna & aliquo ex prædictis oleis confectum: quod temporibus adhibitum scimus nõ parui esse momenti, nisi malum ita parte dolente inueteratum fuerit, vt ex habitu pars ipsa etiã aliquid prauum generet, quod deinceps à quauis occasione in graues dolores commigret. Quo tempore præmissa vteri prouidentia (quam mox referam) paulatim particulam purgare & corroborare conueniet ijs, quæ cap. de purgatione particulari, & de corroborantibus auxilijs lib. de indic. & hoc etiã opere cap. de epilepsia diximus. Vterum itaque respicere oporret, in cuius curatione à sanguinis missione auspicandum est, sed vt plurimùm venis tali inscissis, extractoque sufficienter sanguine, verùm in hac causa partius quam in alia. Quo facto, vterum inungere conuenit ijs, quæ flatum discutiant, oleis, vnguentis, fomentis, & emplastris pro matrice, cap. B de vteri suffocatione scriptis: quem quoque vsum præstant cucurbitæ vmbilico frequenter appositæ. In quo sanè affectu nõ minus pessarijs vteris, quã in alijs hucusq; dictis. Sed in huius affectus curatione non minorem sanitatis partem reperies in clysterium vsu: quos carminandi flatus ac purgandi vteri gratia, compones. In quibus item affectibus purgationes ex mercuriali plurimùm prodesse constat: confert item crura abluere, ac in aquam calidam sæpe immergere pedes. Prosunt item & balnea sulphurea vel ex dulci aqua calida. Et aliquando ex vsu est decocto ligni guaiaci, spartæ parellæ vel radicis chinæ sudare. Sed vtilius longê est, omni arte menses euocare, vt suo loco abunde diximus. At verò flatus & à parte & ab vtero faciliùs & tutiùs, quàm quouis alio præsidio, moderato exercitio auferes. Quòd si humorẽ ab vtero ad caput, vel quamuis aliam corporis particulam regurgitasse cognoueris (quod ex grauitate & signis plenitudinis in eadem parte vel in toto facilè deprehẽdes) potissima curãdi ratio erit, sanguinis detractio ex altero, aut vtroque brachio, vel scissa iecoris vena in dextra manu. Tempore tamen quo prorumpere menses solent, vel si prodierint, sed diminutè, iterum sanguinem fundes ex venis tali. Cæte- C rum in hoc affectu retrahere deriuare & euacuare per infimas partes necessum est, ante quidem quàm plenitudo vteri in totum corpus commigret, nisi dolores in cruribus steterint, quo tempore rarò & maxima cum præmeditatione, vel nunquam sanguinem ex talo fundes. Quo facto, humoris ideam ac naturam inspicies, ac si melancholici sanguinis abundantia caput vel corpus dolere compereris, nullũ medicamentum eligens ita efficax adhibere poteris, quàm hirudines hemorrhoidibus affigere, quæ melancholicum sanguinem alliciant. Quippe inter omnes sanguinis detractiones, hoc habet proprium ea, quæ per hirudines fit, vt more eligentis medicamenti humorem melancholicum seligat, simulque plenitudinem demat. venarum illarum situ & commoditate, atque natura sanguinis contenti. Quamobrem sanguine hac lege misso, si quid humoris melancholici supererit, paulatinis purgationibus minues, vt cap. de virg. & vidu. melancho. dictum est. Hoc tamen vnũ adseruabis in huius mali purgationibus, quòd si in toto corpore dolores fuerint, plena omnino purgatione vteris: præsertim si humores biliosi ac tenues fuerint: paulatina verò & per interualla, si fixi ac permanentes in aliquo loco steterint, donec vitiosam

tiosam

A tiosam plenitudinem depositam fuisse constet: potissimùm quidem, si humores crassi, vicosi & tenaces sint. Deinceps quidem introductam in partẽ dolentẽ distẽperiẽ corriges, roborabisque membrum ipsum: adeò enim variæ & omnigenæ naturæ halitus esse solent, vt modò frigidam, modo verò calidam & humidam, & quandoque siccam distemperiem in parte generent. Sic profectò iuxta cuiusque conditionem calida, aut frigida adhibebis, sed prosunt frequentiùs calida, quò fit, vt ea, quę superiùs flatibus discucientis idonea esse diximus, his quoque doloribus proficua esse cõperiamus: velut sunt inunctiones, emplastra ex gummi thecamacha, & carãna, balsamo, ac oleis calidis, quæ retulimus. Prosunt & leues frictiones, moderatum cõtinuũque exertitium, & tandem balnea ex sulphure, præsertim si in tumorem pars dolore affecta attollatur. Verùm, quia millies in hoc opere ea, quæ vtero mandanti, & membro cuiuis ab eo recipienti, prodesse possunt, dicta sunt: eò quidem in hoc cap. silentio prætermitto: nam facillima sunt, si quis exactè legat, quæ hucusque diximus. Verũ si habitualem distemperiem caput contraxisse cõperias, eáque siccã esse scias, expẽde nullis vacuationibus esse vtẽdũ, sed omni arte caput humectabis, tam valneis quam fotibus & alijs linimẽtis quę ex oleo seminũ melonũ & cucur-
B bitarũ fieri possunt, & ex mucilaginibus, & alijs quæ hecticis corporibus prodesse scimus, quæ ob id hac in parte subticeo. Quòd si reumatica facta sit affectio, mihi nõ est dubiũ, quim velut morbus gallicus curari desideret, sudorificis & syrupis ex ligno guayaco cõfectis, & tãdẽ alijs vacuationũ generibus quæ huic vsui proficua fore scimus. At si eãdẽ reumaticã affectionẽ nõ ex in tẽperamento habitualiter humido, seu ex partis alicuius vel totius corporis imbecillitate, proficisci cõperiamus, ita vt vel pars susceptet prę impotẽtia, vel alijs transmitat quod crudũ vel praue altera tũ cõficit, tũc proculdubio roborãtibus potiùs agẽdũ est, quã vllo vacuãtiũ genere, si Gal. credimus. lib. de sang. misione, qui tãtũ parcã sanguinis detractionẽ concedit, vel leuẽ purgationem: cùm hoc tamẽ quia id quod indies aggregatur, credendũ est futurũ esse affectionũ multarũ causã, vacuatione aliqua paulatina & quæ diu facta prodesse posit rem agere op;. Quo fit vt dũ caput malum habitũ cõtraxerit, ex vsu sit, fontanellã in brachijs aperire, sicut dũ vterus per trãsmisionem in caput mãdat, easdem cruribus affixere, præsentaneũ & vltimum auxilium existit.

C Si tamen dolor alicui parti fixus sit vel irradiationis modo caput infestet, experimento fidisimo compertum habeo, ferro candenti partem illam leui vlcere vrere, idq; maximé si pericraneum dolere nobis cõpertũ sit, quippe hoc auxilio facillime cedere constat, quod multis alijs non cessit.

De pruritu & furore vteri, ac de symptomate turpitudinis. Cap. 10.

INTER eos affectus, quos vterum pati scimus, quatenus pars simplex & similaris est, primum obtinet locum distemperies, ea præsertim, quæ peculiarem quendam affectum sibi vendicat ac efficit: eumque quodammodo medium inter vteri affectus ipsi pertinentes, vt simplex pars est, & inter eos, qui eidem referuntur, vt membrum agit organicum. Talis proculdubio est vterinus furor cuius natura partim pertinet ad naturalem vteri appetitum ex vitiato

tiato temperamento læsum, partim verò ad cerebrum ipsum, quod vterus in cõsortium quoq; allicit. Est itaq; vterinus furor (vt ab ipso initium summã, nã eo exposito reliquæ ei persimiles affectiones innotescent faciliè) immodicum & effrene coëundi desiderium adeò validũ & inextinguibile, vt in furorẽ & deliramẽtũ cõmigrare fœmina videatur ob excedentem nimis & insatiabilem appetitum. In quo affectu considerare in primis oportet, qualis morbus vigeat, quæ symptomata insint, & à quibus prodeant causis. Morbum itaq; Aëtius calidam vteri distẽperiem iure optimo censet, quam ego existimo non qualẽcunq; esse, sed excedentem & ferê habitualem, & cum hoc malignã, quod ex verbis eiusdem autoris facilê etiam colliges. Quam quidem distemperiem in ea parte residere est coniectandum, in qua maximè appetitus viget, instar priapismi in viris. Nã licèt tota vteri substantia naturalem habeat atrahendi semen appetitum, testes tamen ipsius, & partes sibi proximas ac deniq; vniuersum vteri collum, & potissime eius osculum appetitu coënndi pollere, ac eo delectari certũ est: quas partes calore maximo vigere in hoc affectu subinde oportet. Et quo sanè intẽperamento prædictis partibus radicato, prodit immoderantia appetitus, veluti in ore ventriculi ex calore sitis, & ex frigore fames proficisci fertur. Cûm enim naturalis appetitus insurgat mediãte calore moderato, ita quoque crescit idem appetitus ad pensum caloris adaucti, sed non cuiuscunq;, nisi eius tãtũ, qui præter id quòd naturæ modũ excedat, cõnaturalis etiam factus sit, & more naturalis appetitum quoque efficiat. Quippe vti fames canina, aut sitis insatiabilis fiunt in ore ventriculi: ita & in partibus vteri ob prædictam causam coëundi desiderium implacabile insurgit, qui nullo coïtu sedatur, neq; quiescit, iuuante hanc actionem certo quodam humiditatis modo simul cum calore prædicto, vt à febrili calore dissidere constet. Cui etiam adiungitur (vt integra subsit huius affectus natura) rectricum cerebri potentiarum error, proficiscens quidem ex halitibus ab exusto semine & sanguine menstruo prodeuntibus, qui dum caput ascendunt, furorem in mente concitant, & irrationalem hunc appetitum: quamobrem vterinum furorem huiusmodi affectum medici appellarunt. A B

Huic profectò quàm simillimas non paucas reperies in fœminis affectiones, quarum etiam antiqui autores meminerunt. Inuenies quidẽ satyriasi persimilem affectum, quẽ in viris quoque priapismum appellant: est etenim coëundi insatiabile desiderium cum maximo pudendarum partium tumore ac dolore. Verùm inter alias differentias, quibus satyriasim à priapismo differe scimus, ea potissima est quód in satyriasi colis non inuitus & ex flatulento spiritu, qui eius arterias neruũque fistulosum abundè repleat, erigitur, sed ex lasciua quadam libidinis tentigine irritatur: quod in fœminis quã rarissimê accidit: atq; id ex salso, vt in viris etiã, humore, vel acri affluente contrahitur: ob quẽ adeò magnũ in genitali pruritũ dolorẽq; sentiũt vt manũ locis naturalibus cõtinuò admoueãt, & ingenti veneris desiderio cõtabescãt. Sed affectus hi ab vteri furore euidẽter dissidẽt, quòd in hoc sola distẽperies appetitũ excitet cũ leui acriũ humorũ afluxu: at in satyriasi & priapismo ex plenitudine humorũ ac flatuũ adeo tumẽt partes, vt tẽtiginẽ & cõuulsionẽ pati videãtur: licèt satyriasis ex appetitu, priapismus verò ex vitio arteriæ potiùs & cauitatũ, principiũ sortiatur. Ex quo sequitur, cruciari fœminas sic affectas pruritu ac doloribus maximis, etiãsi quodãmodo delectari videãtur, veluti in furore contingit. Aretæ tamen cẽset, verã satyriasim fœminas nõ obtinere, quod ego etiã verũ esse arbitror, sed illi aliquid persimile eis accidere, vt cùm prædictæ partes adeo turgent, crescũt C

&ri

A & rigent, quód extra prominere videâtur. Quẽ proculdubio affectũ cẽseo ab antiquioribus nymphotomiam appellari: affectionem quidem, virorum satyriasi persimilem, licèt nymphotomia nõ sit affectus nomẽ re vera, sed curationis affectus manuali incisione factæ: cùm hoc tamẽ Moschio Græcus hoc nomen pro affectu vsurpat, forsam, vt sæparet affectũ à nympha, quę partis affectæ nomẽ clatura est. Nã vt satyriasis à Satyris, quos poëtæ fingũt, appellata est: ita prorsus & nymphotomiã in fœminis à nymphis dictã existimo. Apud anatomicos enim nymphæ appellantũr partes quædã carnosæ, quæ gallorũ cristis persimiles existẽtes prope os vteri in eiꝰ ceruice astant: quas poëtæ referebant per saltus & nemora satyros quærere. In quibus proculdubio venereorum delitias cõstare, ac turgere magis asserunt: licèt Gal. lib. 5. de vsu part. prædictã nymphã ad os vteri tutãdũ fabrefactã à natura dixerit. Cũ hoc tamẽ vtrũq; vsum obtinere scimus. Quas partes dũ eò crescũt, quòd promi nere, & extra pelli videâtur, huiusmodi nymphotomiã efficere existimo: quã affectionẽ antiqui parte prominentę rescissa, citra distinctionẽ curabãt, sed fallũtur longè iudicio nostro, nã caro illa non crescit ex addita carne semper, sed ex humore &
B ob id scindere alienũ videtur à curãdi ratione, nisi cũ vitiũ in magnitudine partis prę ter modũ consisterit. Hũc affectũ multi symptoma turpitudinis appellarunt: cuius etiam nominis aliã affectionẽ refert Areteus, quã nymphæã appellat, alterius quidẽ partis morbũ, nã substantia quædam est musculosa, aut pelliculosa supra alarum pudendi commissuram sita, quo loco vrinarius meatus existit. Quam in quibusdã fœminis refert ad tantã magnitudinẽ crescere, vt deformitatẽ ac pudorem inducat: eã que etiã ex contactu vestium & ex appetitu tantùm erigi, vt ad venerẽ & coitum fœminas sic affectas turgere maximè efficiat. Ob id quidem antequam crescat, scindi iubet idẽ autor, & hanc eandem particulam arbitror, antiquos rescindendam fore, censuisse, & nõ aliã nymphotomiam appellatam. Ego autem hanc affectionem eam esse censeo, in qua medici fœminas in viros migrare existimãt: licèt aliter id malum etiã (vt multi fabulantur) fieri posſit. Quas profectò affectiones potiùs ad vteri prolapsionem, quã ad aliud mali genus ego reducerem, etiã si barba fœminis plerũque adnascatur, summũ alioqui caloris efferuescentis & intempestiuæ mensiũ suppresſionis indicium. Inquit enim Hipp. lib. 6. popu. par. 6. In abderis Phaëthusa Py
C theæ vxor priore quidẽ tẽpore fœcunda erat, cùm autem maritus ipsius in exilium abijsset, menses multo tẽpore suppresſi sunt, posteà dolores & rubores ad articulos oborti sunt: hæc autẽ vbi cõtigissent, & corpus virile factũ est, & hyrsuta penitus euasit, & barbã produxit, & vox aspera facta est. Refert etiam idem autor de Gorgipi vxore in thaso, eundem successum. Cuius rei non leuia reperiuntur apud antiquos & præstantisſimos viros testimonia, quæ ob rationẽ à me adductã cõsultò prætereo. Quòd si quis cõtrariũ credere voluerit, non veto: siquidẽ in annalibus Licinio, Crasso, Casſio, Longino, consulibus Casini puerũ ex virgine sub parẽtibus effectũ, in desertãque haruspicũ iussu insulã delatum, dignisſimos auctores lectitasse compertum est. Atqui Lucinus, Mucianus, Argis visũ à se Aristontẽ, cui Arestusæ nomẽ priùs fuisset, nupsisse etiã, nũ mox & barbã & virilitatem superuenisse, vxoréq; faustè duxisse prodidit. Eiusdẽ sortis, & Smyrnæ puerum sese nouisse refert. Quim etiã illud satis mirari nequeo. quod Plinius in Africa in marẽ cõmutatũ, qui pridie fœmella fuerat, nuptiarum die Luciũ, Cosſitiũ, Trisditanũ ciuem vidisse se affirmat. Sed missa hæc facio: & ad institutum redeo. Potest itaque nymphea Arethei turpitudinis quoque symptoma appellari, sed differt profectò ab alia nympha, seu nymphotomia perperam appellata, loco & vehementia symptomatis:

vtraque tamen differt ab vterino furore, quia in ipso solùm tumēt naturali modo genitalia, non prominent, neque erecta crescunt, vt in prædictis duabus dictum est. Sed differt etiam vterinus furor à satyriasi, quòd in hac partes internæ, vt quæ ex humore turgeant, semper cum delectatione doleant, quia seminis flatus & humoris non parua portio affluit, & non expurgatur, & frictione ac scalptione maior decumbit: in vteri verò furore partes non dolent, quod in ea nymphotomia, quæ ex vbertate flatus, seminis & caloris prodit, solet contingere, etiam si promineant pudendæ partes: nam more erectionis naturalis, pudendi virilis partes illæ extenduntur & prominent. Quippe quibusdam fœminis frequētissimum est hoc symptoma, præsertim cum diu à viris abstinuerint, & ob aliquam occasionem hoc affectu tentantur: satyriasis enim si quando accidit, semper fœminis præternaturam existit. Est & alia affectionis natura prædictis simillima, quam matricis feruorem antiqui appellarunt: quando nimirum vniuersa vteri substantia & totum subinde corpus eisdē affectionibus premuntur, quibus pudendas partes in vteri feruore ac satyriasi affici diximus. Tunc enim cum dolore & lumborum grauitate, horripilatione, fastidio & vrinæ, aut excrementorum alui suppresione, fœmina turget ad coitum, quem summopere desiderat, sed ob dolores & accidentia pertimescit valde. Huic quoque affectioni reduces pudendi pruritum, licèt ad sensum tactus potiùs reduci posse videatur: nam rarò absque coëundi desyderio accidere existimamus: quapropter ad turpitudinis symptoma potiùs referendum esse censui. Est enim pruritus vteri stimulus quidam scalpendi seu confricandi partes pudendas, ex quo prodit, partem ad coëundi appetitum gliscere, quòd ex prædicta perfrictione humores & calor ad partem magis euocentur, ac seminis receptacula & semen ipsum vehementiùs moueantur. Quó fit, vt licet affectio ex pruritu incipiat, facilè subinde & frequenter in prædictum symptoma degeneret, ita vt coëundi appetitus adeò crescat, quod satiari minimè posit, sed turgens & inverecunda turpiter se degat fœmina: quæ proculdubio causa me compulit hoc accidens ad turpitudinis symptoma reducere: licèt hoc turpitudinis symptoma ob aliam causam sic fuerit appellatum. Habet quidem vteri pruritus tanquam peculiarem causam, humores biliosos, acres, salsos, nitrosos & adustos, qui ad vteri collum & partes pudendas confluentes prædictum calorem & pruritum excitant.

Causæ. Affectiones verò, quas hoc cap. disputandas suscepimus, causas habent, quæ distemperiem calidam natæ sunt excitare, eas potissimū, quæ calorē ferē factū ac naturali per similē efficere possūt. Diximꝰ naturali per similē, quatenꝰ ad stabilitatē pertinet, nō quidē quātū ad cōditionē & qualitates, quòd efficaciorē & acriorē esse necessum sit. Hūc sanè calorē efficit semē genitale in proprijs locis copiosum, calidū vel corruptū existens: nā dum in aliā qualitatē mutatur, alia & longè diuersa parit accidentia. Vt verò furorem efficiat, leuis mordacitatis particeps esse, opus est, vt acrimonia illa naturali simillimâ (licèt adauctior sit) appetitum excitet ingētem & præter naturā, qualis causa existit. Præstat his causis principiū naturalis fœminarū tēperies calida & humida, cæterùm humiditate acri & biliosa, qualem nigrioris coloris virgines obtinere solent, quas salaces & lasciuas esse comperimus: item iuuenilis ætas, vita, otiosa loquelis & inspectionibus lasciuis plena: ciborū vitiosorū, eorū præsertim qui semen vberius gignunt, vsus, & omnia deniq; , quæ aut semen augent,

A gent, calfaciunt, irritant vel putridum efficiunt. Prodit quoq; ex semine sic affecto ad ferinum appetitium causa: nam vt Aëtius optimè aduertit, per spinalem medullam & vasa ad cerebrum pertingentia, ab exusto semine aliquid ascendit, quod in furorem fœminam agere, natum est. Sed cùm vterinus is furor aliquando cum desipientia, aliquando citra ipsam, cum sola videlicet impudentia, aut cum pudore succrescat: ideò cuiusque causam considerare oportebit. Fieri etenim cum desipientia appetitum hunc effrenem ex putrido halitu à semine putrido elato, iam diximus: at fieri citra desipientiam, ex solo semine excalfacto cõtingit: ex quo pudicæ fœminę id accidens etiam persentiscunt, sed proferre præ pudore non audent, quin potiùs præ appetitu contabescunt semine excalfacto corpus exsiccante. Prædictum quidẽ appetitum crescere cum impudentia & audacia, quæ fœmineum pudorem præsertim virgineũ excedat, arbitror fieri ex cõnaturali vteri ipsius & totiꝰ corporis calido intemperamento, ex quo ad tantam feritatem agũtur fœminæ, vt omnibus posthabis, virum non solùm appetere, verùm sectari publicè audeant.

Signa.

B Signa harum affectionum, nisi pudore fœmineo occultentur, manifesta admodùm sunt: nam in omnibus, alijs vteri affectibus fœminæ vel mutę vel taciturnę vel mæstæ existunt: in his verò contrà, garrulę, iracundæ, inquietæ, nihil q; aliud imaginantes aut loquentes, quàm de virorum consortio, de coitu & alijs rebus inhonestis & lasciuis, quibus perpetuò delectantur. Quòd si pudore impeditæ huiusmodi furorem cohibeant, gaudent tamen his rebus auditis, & alijs, quæ inhonestæ sunt, ac veluti sopitæ pendent ab ore narrantis, & licèt ipsæ nihil loquantur, cum hoc tamen gaudent, præsertim si impudicus & occultus tactus accedat, quem vel cum pudore admittunt, vel non fugiunt, turgentq; eo tempore pudendæ partes, & ex tactu delectatione maxima afficiuntur. Nosces tamen à putrido semine affectum proficisci, ex desipientia & inquietudine: ab eodem excalfacto, á gestu & vultu viris grato & amico: ex connaturali temperamento, ab impudentia, & insolita audacia ad lasciuos actus, quos anteà præ pueritia non gustauerat.

Curandi ratio.

C Constitues curandi rationem magna diligentia: nam præter id, quòd hæ affectiones inhonestæ, in decentes ac turpes sunt, maiorum accidentium præludium existunt & causa. Sic profectò, si cognoueris prædictis signis fœminam calido semine abundare, vitæ institutum omnino mutabis, victu tenui, parco, pauci nutrimenti & frigido exhibito. Ieiunium enim & abstinentiam imperare necessum est, non solũ à cibis & potu vini, verùm & à loquelis & inspectionibus impudicis. Lumbos item fœminæ cinges plumbea lamina, & potum aquæ copiosiorem exhibe, idque paulatim facito: in mutationibus enim subitis, quòd sua sponte salubre foret, morbosum efficitur. Sic profectò plures cùm se hoc vitio tentari persentiunt, ex inordinata & inconsiderata abstinentia in grauiora mala dilabũtur hoc symptomate minimé curato. Quamobrem paulatim ac sensim natiuum habitum & intemperamentum mutare oportebit, vt citra sensibile damnum curationis finem consequaris. In qua sanè re fœminam decet, se ieiunijs & orationibus dare, solitudini, aut consortio sancto & honesto, à quo virtutum ac temperantiæ exemplum discat, & tandem omnibus modis carnem macerare oportebit, sanguinem minuere & attemperare, vt tẽperato ac diminuto semine, affectio sua sponte quiescat. Victum autem frigidum hac in parte scribere tanquam notum & importunum nolui: nemo enim tam insanę men-

mentis est, qui corpus omnibus modis inanire nesciat, & victum refrigerantem porrigere, ac omnem verborum consortijq; luxum circuncidere. Quòd si vel ex victu vel laborioso partu, vel aliqua alia causa, quæ extrinsecus vel intrinsecus pudendarum partium ac totius corporis calorem augere nata sit, affectio hæc suboriatur: verendum non est, omni arte corpus refrigerare. Primò quidem si biliosus redundauerit humor, syrupis ipsũ præparabis & cholagogis pharmacis expurgabis. Verũ si citra humoris affluxum aut vbertatem distemperies sola vigeat, apozematis, clysteribus, balneis aquæ dulcis, fomentis ex eadem, & decocto herbarum frigidarũ, pudendi calorem vel totius corporis mitigabis, sicut largioribus aquæ potibus: itẽ sanguine pauco per interualla ex talo vel dextra saluatella extracto. Id etiam beneficium præstabis inũctionibus dorso adhibitis ex vnguento rosaceo, ex refrigerante Gal. ex vnguento cucurbitarum superpositis folijs plantaginis, violarum & salicis, ac reliquis, quę refrigerandi virtutem obtineant. Cauens ne ea vtero adhibeas, ne vel menstrua plus iusto supprimãtur, vel in aliud malum ex nimia frigiditate vterus decidat: satius enim est humores & totum corpus perfrigerare, vt inde sumpto principio vterus, pudendæ ve partes refrigerentur, quàm vtero ipso frigidiore facto, fœminam in grauius malum deferre. A B

At si ex corrupto semine appetitus is insatiabilis ac delirus insurgat, eo tempore, licèt fœmina desipiat, omnis diligentia omnisq; cura vtero adhibenda est. Primùm enim sanguinem minues ex brachijs, mox ex talo: nam si ita feceris, habitum refrigerabis, corpus minues, & si quid in vteri vasis corruptum immoratur, vena scissa facilè educitur. Quo facto, feruor ocyssimè extinguitur, præsertim si vitæ institutum accedat, pauci, frigidi & tenuioris nutrimenti: ieiunium item, solitudo, aër frigidus, solium frigidum, quo decumbat, aqua frigida irroratum. Vtatur quoq; fœmina sic affecta lactucis, scariolis, cucurbitis, & alijs, quæ sanguinem minuere & refrigerare nata sunt. Inter quæ ad genituræ effluuia & aduersus veneris ludibria in somnis & vigilia, semen lactucæ plurimùm valere scribũt multi: sicut de rosa hortensi rubra sacchāro conditā etiam fertur: cui malo non minûs portulaca mansa & comesta remedio esse solet, sicut melonum frequentior vsus. Quibus factis, corpus à biliosis humoribus ac recrementis & à salsa pituita bis aut semel purgabis, deinceps tamen dorsum & lumbos frigidis asperginibus & vnguentis refrigerabis. Fomenta item aquæ dulcis tepidæ primùm, deinde frigidæ pudibundis partibus adhibebis: post hæc autem aquæ dulcis balneis vtèris. Adhibet Aëtius vtero, si ex semine corrupto affectio prodeat, ceratum ex cardamomo & nitro, tu verò simul eis vtitor, quæ superiùs cap. de suffocatione diximus semini extrahendo & imminuendo esse proficua. Sic per os ea, quæ semen minuant, ac refrigerent, adhibeto, donec affectionem quieuisse videas: nam si ex semine corrupto vitium prodeat, haud aliter, quàm epilepsia ex vtero prodiens, curationem desiderat. Qua item ratione prodest mercurialis lumbis & dorso applicita, aut lenticula palustris cum eàdem mercuriali pectini apposita: cerusa etiam cum aqua trita vel succus lẽticulæ palustris, cucurbitarum & eàdem cerusa: pessus ex succo plantaginis & portulacæ, vel lamina plũbea lumbis adhibita. Sed inter omnia auxilia primas tenet ad seminis excretionẽ & attemperamentum balneum aquæ dulcis, aqua ad vmbilicum vsque pertingente, perfricatis leuiter vteri partibus longè à pudendis, vt aquæ tepore pars attemperetur, & madore laxior fiat, decidatque sua sponte seminale excrementum, caueat C

uea

A uendum tamen est, ne titillationem moueas ac pruritum, id enim minimè licèt, sed solùm qnantum aquæ tepor laxauerit, ita vt manus nil aliud præstet, quàm leuem aquæ subin gressum ad penitiores partes, quòd tantùm aqua operetur, quantùm aliud auxilium ex ijs, quæ semen expurgant.

Pruritus verò ac turpitudinis affectio, curandi rationem à sanguinis detractione auspicatam desiderant, nisi quid peculiare obstiterit: initium tamen sumes à basilica dextri lateris, mox ad tali venas deuenies, tandem in processu temporis ex sal uatella dextra sanguinem fundes. At sanguine misso humectantem & refrigerantem victum ac potum institues: præsertim si cibis addideris succum portulacę, aut decoctum eius & agnicasti. Posteà insuper syrupis & apozematis vtêris frigidis, quibus addes quæ acrimoniam retúdant, velut est hordei cremor, amylum, mucilago psyllij vel seminis citoniorum, maluarum & altheæ cum syrupo papaueris & semine eius & agnicasti ac nenupharis, vel decocto eorum. Idem præstat syrupus violarum, vel de portulaca cum aqua lactis, aut ordei, vel succus foliorum salicis cũ
B aqua portulacæ & saccharo. Quibus præmissis, ad humorum purgationem accedes, quam facito rhabarbari infusso ex aqua lactis vel portulacæ cum syrupo ex infusionibus rosarum aut violarum, manna & frequenti casiæ fistulæ vsu cum decocto hordei vel aqua cichorij. Quo facto pro succi redundantis copia & natura, partes pudendas aqua tepida frequenter abluere oportet, quod præsentaneum esse auxilium arbitror. Conuenit quoque balneis aquæ dulcis totum corpus committere, ac per interualla paullatim purgare. Præterea, dorsum vnguentis rosaceo vel refrigerante inungere proficuum est, sicut refrigerare lamina plumbea & clysmatis refrigerantibus vti, cùm fœmina dormitura est. Interim etiã, in vterũ infundere oportet decoctum florum salicis & lentium sine cortice cum trochiscis de camphora, vel collirio albo Rasis, quod dissolues in lachryma vitis, vel eãdem lachrymam solam infundes: est autem lachryma, id, quod vitibus amputatis instillat. Prodest non minus decoctum foliorum oliuæ & radicis lapati. Ablues quoque vterum, & pundendum lauacro, quod recipit lactis.℥.iiij, aquæ marinæ.℥.ij. mellis.℥.j
C confert & lac ipsum vel acatiæ succus aut lẽtisci, aut mali granati, vel foliorum violæ: item, malum granatum aqua portulacę incon&tum & cataplasmatis forma impositum cum succo aristolochiæ, & decoctum ex omnibus his factum, quo pudendas partes abluere est opus. Quod si hoc minime profuisse constet, doloresque, & symptomata cesent, signum erit euidens deformitatem illam ex carne crescente fieri potius quàm ex affluente humore: quo tempore ad scisionem illius partis veniendum erit, vt Aetius, optimè scripsit.

De vteri procidentia. A

Cap. II.

Orbos quoq; in situ vterum pati, & mille modis à sua sede dimoueri diuturna obseruatione comperimus, non minùs quàm quæuis alia particula, quæ aut alijs alligatur, aut in aliarum medio sita est, nulli alteri continua, licèt multis contigua existat. Mouetur itaq; vterus, & à propria sede prolabi videtur in omnem situs dimẽsionem: sursum quidem, vt in vteri suffocatione dictum est: ad latera: antrorsum & retrorsum: & vltimò deorsum prolabitur ita, vt extra promineat factus strutij camelli ouo persimilis. Quas vitiati situs differẽtias in duo tantùm capita diuidere est in animo, atq; in hoc primo solùm eius meminero mutationis, quæ deorsum vergit & foris pendet: aliarum verò sequenti ca. nam diuersas habent à prædicta causas, & diuersam longè curationem exquirunt.

Affectus natura. Quum igitur vteri corpus per fœminæ pudendum erumpit, & pendens prædicta figura affectum fuerit: vteri procidentia appellatur. Quem situm non adipiscitur vterus, quòd ex toto (vt Aëtius quibusdam vitio vertit) à ligamentis solutus procidat, sed quia ligamentis laxioribus factis, facilè sua sponte labi vsque ad illam partẽ permittitur. Inquit enim Hippo. lib. de natura mul. Si vteri in loco non manserint, quò prolapsi fuerint, dolores exhibent, & inconspicui fiunt. Quando verò imminent velut sedes prolapsa, & cùm quidem supina decubuerit, in loco manent, cum autem surrexerit, aut se inclinauerit, aut aliàs se commouerit, exeũt. Cuius doctrinæ gratia expendere oportet, vterum vinculis vndiq; alligatum esse, antê nimirũ, retro, supernè, infernè, dextrà, sinistrà, obliquè ad colla & inguina, ossi pubis, ilio, & sacro, per tunicam à peritonæo dextra & sinistra parte quoq; connexum: magnis vasis per arterias & venas, præsertim spermaticas, & apophysim peritonęi, spinali medulæ per neruos, recto intestino per fibras quasdam tenues, vesicę per alias, sed plures & laxiores, ossi pubis, per vincula laxa. Quibus sic præmissis, in memoriam reuocare oportet Platonis figmentum de motu animali, vtero adscripto, quem tanquam animal vorax moueri putat in omnem situs dimensionem. Scimus tamen, vterum naturaliter, vt semen excipiat, hiare, & naturaliter quoq; ipso suscepto cõstringi: sursum etiam moueri, non tamen sponte, sed vasis plenis reuelli ac inflari, vt in suffocatione diximus. Contorqueri similiter interdum assolet ob abcessum vel inflammationem, vel vim aliquam illatam, vt post partum quibusdam fœminis accidere comperimus. Deorsum autem mouetur, vel (vt rectiùs loquar) procidit, cũ peritonæum ac vincula à peritonæo, vel quæ ad dorsum tendunt, laxantur, vel rumpuntur, vel fundum vteri inuertitur, vt extra pudendum prolabatur. Sunt igitur tres affectus vteri præcipui ex deprauato motu, vnde varia admirandaq; symptomata subsequuntur, suffocatio, contorsio, & procidentia: cæterùm de procidentia mens est hac in parte tantum agere. Cuius nomine etiam intelligimus prominentiam vteri, cùm videlicet, ad alas vsq; pudendi sese vterus extendit, ac prominet, extrà verò non pendet; quæ sanè duę affectiones consimilem obtinent curandi rationem. Verum in hoc affectu iam constabit tres procidentiæ species reperiri: vnã, quando collum in vuluam procidit: alteram verò, quando ipsius vteri fundum ac totum corpus in collum excidit, & videtur velut glans viri rubens sese ostendens

in ore

A in ore pudendi cum conspicuo foramine: tertiam, quando membrana eius interna euersa, extrà prominet, quo tempore rugosa apparet pars appendens, nonnunquam verò strutij camelli ouo persimilis. Atq; hæc est vera vteri procidentię ratio, quàm ad morbum in situ pertinere existimandum est.

Causæ.

Procidit quidem vterus à multis causis, vt Hipp. testatur lib. 2. de morb. mul. nā inquit. Porrò omnis occasio vteros propellere potest, si quid malè habeant. Nam & à frigore pedum ac lumborum, & à saltatione & terrore & lignorū sectione & cursu ad accliuem ac decliuem locum & ab alijs multis propelluntur. Sed his externis prætermissis, prolabi contingit laxatis vinculis, quibus vterus alicui mēbro adiungitur, mouetur, nutritur, idq; vel refrigerato vtero, aut collecta tum in corpore, tū in acetabulis ipsis mucosa substantia, vnde grauior factus in propria sede vinculis contineri non potest. Quod vitium senibus subinde magis accidit, & ijs, quæ ex instituto vitæ (quales sunt lotrices mulierculæ) nudos diu in frigida pedes continent, aut in frigido lapide diutiùs sedent, vel aërem frigidiorem excipiunt, maximè in puerperio aut menstruo fluēte, quòd eo tempore vteri vtraq; pars magis hiet. Pro B cidit quoq; non minùs praua fœtus extractione, violenta secundinæ depulsione, spiritus cohibitione, immensi oneris sublatione, plaga, partuum frequentia, animi affectibus, præsertim ira tam vehementi, vt in peritonæum aliquid disrumpatur, laxetur ve aliquod vinculorum ad ossa pubis. Arist. enim. 7. de histor. animal. cap. 2. scribit, quibusdam coëundi desiderio, aut longiorē veneris abstinentia vterum excidisse. Ego autē existimo in viraginibus, & viro orbatis id accidere, in quibus non vteri fundum, sed collum tantùm prominet, ex quo viros fuisse factas multi autumāt, vt ex Hipp. mente de Phaëthusa superiùs retulimus: quam diximus, ad vteri procidentiam esse referendam. Cuius affectionis causas lib. 2. popul. recenset aliter Hipp. dicens. Si extra pudendum os vterorum exciderit, vt pote ceruice vterorum prope pudendum sita & ampla existente, fit autem hoc magis sterilibus, contingitq; maximè ex defatigatione, cū mulier laborauerit, & vteri calfacti fuerint, ac exsudarint, tunc euertitur os ipsorum per ceruicem, vt quod in humidiore ac lubriciore & calidiore sit loco, quam in priori tēpore, & vbi hoc contigerit, procedunt vteri foras ad frigus, & osculum ipsorum auersum prodit. Has quidē causas ad vnguē C tenere oportet, vt iuxta cuiusq; vim & naturā cuiq; auxiliū peculiare & proficuū adhibere possis. Sed dimitto inflammationem aut solutam eius vnitatem nam alterius sunt considerationis.

Signa.

Studebis plurimū in dignoscendis principijs, ne in hoc affectu decipiaris. Itaq; sanguis plurim⁹ erūpit, deinde dolor magnus partiū, quibus cōnectitur vterus, illiū nimirū, lumborū, ossis sacri, hypogastrij, et pudēdi subsequitur. In quo grauitas et tumor oui forma, sed magnitudine varia pro affectus vteri, & colli eius amplitudine visui & tactui apparet. Stercus & vrina sæpe supprimūtur à tumore vteri, rectū intestinū & vesicæ collū comprimēte: febris interdū cōmitatur, interdū cōuulsio ex ipsius partis frigore: grauitas seu glomeris fili in pudēdo muliebri sentitur. Si ligamēta itē humore multo laxata sint, indolēter excidit: præcessit victus ratio humidior, & vsus largior fructuū aut pisciū recentiū, vita otiosa et pudēdū humore multo semper madet. Quòd si ligamēta putrida sint, sanies putris & virulenta simul effluit. Recēset quoq; Hip. huius mali signa li. 2. de mor. mul. dicēs. Si vteri extra naturā progressi fuerint, febrilis calor habet pudendū & imum ventrem, & vrina frequenter & paulatim instillat, & pudendum vehementer mordetur.

Curandi ratio. Triplex in hoc affectu insurgit curandi ratio: vna quidem, quæ vterum ad proprium locum reducere docet: altera, quæ reductum tuetur, & efficit quominùs iterum decidat ablata causa, quæ prolapsionem excitabat: tertia verò & vltima, quæ ipsum vterum reductum astringit, roborat ac in propria sede firmat, à quacunque causa prolapsus oriatur. Primùm itaque ad commodam reductionem si quid vrinæ vel excrementorum in vesica, aut intestinis induratum retentumque fuerit, protinus euacuabis. Nam cùm inter vesicam & rectum intestinum sedem vterus sortiatur, si partes illæ tensione aut plenitudine afficiantur: ad pristinum locum remeare nequit vterus, renitente partium duritie. Quo facto, aptè collocanda mulier est, sublatis coxis inuicem dilatatis & reflexis poplitibus. Iubet quidem Hipp. libr. 2. de morb. mul. pedes ad scalam alligari, vt caput deorsum vergat. Cęterùm si tensa fuerit pars prolapsa, emollienda priùs, si frigida, calfaciēda fouēdaq; est, ac vltimò si inflāmata, anteà curanda. Oleo itaq; tepido ac butyro mitescenda est, & calido decocto ex beta, malua, althea, & fœnugræco ac semine lini, additis cimino, aniso, baccis lauri, chamæmalo, & similibus. Ac postquam prima aut altera die calida steterit, & tractabilis vteri pars prominens, hac lege in sinum manibus reponenda est. B
Lanam accipito conuolutam figura & crassitudine muliebri pudendo respondentē, quam tenui lino circundabis, intingesq; vino diluto hypocistidis succo, & in vterum mittes, reprimens totum vterum prolapsum blandè ac leniter, quoad tota moles intra sinum recipiatur, præsitque in proprio loco, quam curationem adduxisse Hippo. constat lib. 2. de morb. mulie. per hæc verba. Hanc quàm maximè quiescere oportet, & non moueri lectum ad pedes altiorem stratum, & ijsdem vti velut in superioribus, & cum acerbis infusis inspergere, & graueolētia suffire, sub nares autem odorata, & malum punicum in medio per vmbilicum perforato & in ipso picē, quæ maximè congruat, cum vino tepefacito, & non valde premens quàm penitissimè apponito. Rursus de eadem re lib. 2. de morb. mulie. hæc refert verba. Quum igitur sic habuerit, myrti baccas & loti ramenta in aqua coquito, & aquam per noctem sub dio exponito, atque sic frigidissimam pudendo affundito. Quam sanè curationem moliri, dubitarem plurimùm, nisi ardore immodico fœmina infestaretur. Quibus factis, imponendum est desuper lanæ inuolucrum vino astringenti madidùm, à quo totum pectinem spongia ex posca compressa integito. Tandem sic reducto vtero, mulierem reclinabis, crura extensa & coaptata habētem, ita vt alterū alteri cruci incumbat. Antè tamen quàm vterum in suam sedem reposueris, astringentibus aut glutinantibus (si ex causa procatarctica, quæ continuum soluat, affectio prodeat) ipsum inspergere ac inungere vel fouere oportebit, ne protinus decidat. Cuius generis preculdubio est aluminis decoctum ex vino austero, oleum sycionium. myrtinum, & puluis gallæ, balaustij, malicorij, glandis, nucis cupressi, rosarum rubearum, mastichis, acatię hypocistidos & sanguinis draconis. Encathismatis etiam vteris ex posca, aut ex aqua, in qua decoxeris lentiscum, myrtum, coria mali granati & rosas. Post quæ illinienda est pars prolapsa acatia vino soluta & gallarum puluere. Quibus proculdubio vteris, dum nuper ēgressus fuerit vterus: nam si diu procidit, & pars frigida vel pallida iam steterit, tepidà fouenda priùs est. Postmodùm verò vterum repones elatis, diductis & succussis cruribus, & clunibus, vt in calculo vrinam supprimente docet Gal. 1. de locis affect. vel manu gracili, oleo mastichino, aut alio astringenti vel graueolenti inuncta. Reduces quoque

(margin letters: A at first line, C beside "madidùm")

A que vterum si ilibus, vmbilico, aut sub mammis cucurbitas cum multa flamma affixeris: nec desunt qui lumbis è regione vmbilici easdem affigant. Consulit & Hippoc. libr. 2. de morbis mulie. digitis altiùs in os immissis vomitum excitare cũ aqua lentium, melle & aceto, vt sursum reuellatur vterus. Quam gratiam præstant vincula ad brachiorum articulos dolorifica. Item grati odores, qualem spirat ambra, moscus, gallia muscata, alipta muscata, & his similia naribus continẽter admota, donec vterus, vt assolet, moueatur. Sic in partibus pudendis prosunt admota, quæ fœtida sunt & ingrati odoris, vt suffitus ex vngue taurino, ex sagapeno, galbano, & huius naturæ alijs. Conficiuntur non minoris commodi vnguenta, cerata, & emplastra, quæ inguinibus admouenda sunt, addita terebinthina, ladano, mastiche, spica, gariophyllis, ambra & musco. Confert è regione vmbilici lana succida aceto incocta, vel saccalus ex menthastro super tegulam ignitam excalfactus, vino austero pauco interim affuso. A quibus corpus (cruribus, parum elatis) locatum nouem dierum spatio, adseruato, curans ne aluus pigra sit, aut dura, nec nimis lubrica, quòd illa vterum per se præcipitet: hæc verò membra
B nas vterum colligantes laxet. Deinceps quidem emplastrum diaphenicon ventri adhibebis. Verùm si pars, quæ excidit, corrupta putridàue extiterit, abscissa parte inutili reliquam curationem veluti in esthiomeno administrabis. Verùm si prædicta abscisio non suffecerit, vt corruptio vlteriùs non serpat, caustico medicamento partẽ putridã vres, quò citius secedat: aut ferro cãdenti, idque quã rarissimè & caute facies: ne si imprudenter vseris in conuulsionẽ aut aliud grauius malũ fœminã deferas, & quia vterus varijs partib⁹ cõmunis efficitur obneruos, & vasa quę hauet. Alimẽtis vtatur fœmina siccis, calidis, tenuibus & boni succi: prosunt & lentes excorticatæ cũ astringẽtibus incoctę. Scribũt itẽ, vterum statim in suã sedem reuocare cũ vino austero sumptam, cornu cerui vsti, foliorũ lauri siccorum & myrti. ana. ℥. j. Allium etiam tritum aqua solutum fotu vterum repellit: & vrtica recẽns trita emplastro ventri imposita, vterum retrahit: althea cum oleo, & adipe coturnicis cocta huic & alijs simillimis prodesse plurimûm, fertur.

C Prolapsum vterum in suam sedem retractum præcauebis quominus iterum prolabatur, ablata prolapsionis causa. Quapropter mox à dictis auxilijs prouidendum est, vel corpori vniuerso in vterum mandanti, vel ventriculo aut vtero ipsi præhumido aut sua sponte malè affecto. Quòd si sanguinem redundare compertum sit ex pleno pulsu, febre, fœminæ habitu, suppressa vacuatione, vitæ instituto & faciei rubore, sanguinem ex brachio protinus mittes, præsertim si quod ex vtero decidit calidum fuerit, & vterus ipse inflammatione, dolore, calore ac tumore tentatus. Sed quia plerunque vteri ligamenta madore imbuta laxantur, medicamentis, quæ aquosos & pituitosos humores repurgent, exsiccare corpus & vterum oportebit: leuiter tamen & blandè, ne medicamentorum aut corporis vi vterus excidat. Cuius auxilij loco, multis rationibus proficuum est, frequentioribus vomitibus vti: tum, quia vterum sursum retrahũt: tum quia humores ab vtero reuellunt: tum verò quia pituitosos & fluidos facilè expurgant. Quod profectò bis in hebdomada tutò facies exhibitis leuioribus vomitorijs, quale est decoctum raphani, seminis eius, anisi, aut fœniculi cum modico oximelite, aut syrupo ex nouem infussionibus: præsertim si intermedijs diebus adhibueris clysteria, quæ calfaciendi, & exsiccandi vires habeant, qualia ex vino, aut decocto aquæ cum

cum dauco, aniso, chamæmalo, cumino, anetho, menthastro, & similibus cum melle rosaceo citra pinguosi admixtionem. Insessiones item parabis ex eisdem herbis & alijs similibus cum vino feruefactis: vel sacculos eàdem materia constantes & calidos actu, vino irroratos aut aridos. Exteriùs supra vteri regionem et inguina adhibebis cerata, emplastra, inunctiones, & omnia alia, quæ superiùs retulimus, additis folijs & baccis lauri cum ligno aloe, cinnamomo, pulegio, & similibus in puluerem redactis. Inūges quoq; imū ventrem balsamo, oleo de Aparicio apud nostros sic appellato, de cinnamomo, de absinthio, de baccis lauri, vel alio, in quo ferbuerint lignū aloes, anisum, daucum, cinnamomum & flores roris marini. Suffumigabis pari ratione fœminam eisdem rebus, vt & fumo et virtute cōbustorum, pars exsiccetur, & ad natiuum statum redeat. Si tamen hæc omnia minùs proficere videantur, balnea aquarum sulphurearum consulito, hæc enim efficacissima sunt. Aut, si mauis, consentiente toto corpore vel transmittente humida excrementa in vterum, fontanellā in altero brachiorū adaperies: cæterùm vtero primaria affectione madido, & ob id prolapso, in altero crurium poteris aperire. Ego autem in vteri prolapsione ex nimio vteri vel totius corporis madore aut ex albis vteri purgamētis, vel ex frigore aut humiditate externa proficiscente, nullum aliud vtilius & tutius præsidiū adinuèni, quàm decocto radicis chinæ, ligni sancti, vel spartæ parellæ corpus lentè & diu sudare, quominus corpus contabescat, & citra damnum magis exsiccetur. Quem quoq; vsum præstat largioris decocti ex prædictis citra sudorem vsus.

Prouidendum, his omnibus factis, adhuc est, ne iterum decidat: difficulter etenim curatur, dum huic vitio assuescit. Ob id necessum est omni arte vteri osculum roborare, astringere ac firmare, ne ocyssimè iterum dilabatur. Cui vsui pessus conficendus est ex lana vino austero madefacta & pulueribus ex radice balaustij, nucē cupresi, rosis, & cyperò: vel ex eisdem, additis pulueribus mastichis, thuris, ladani & picis: aut ex eadem lana cum albumine oui & pulueribus sanguinis draconis: quod si odores fœtidos in summitate pesi reposueris, falciliùs rem ages. Reperies etiam apud græcum Moschionem pessarium huic muneri confectum, quod recipit croci, æsypi. ana. ℥. ij. medullæ ceruinæ. ℥. iij. resinæ terebentinæ. ℥. j. adipis anseris, gelaminum ouorum elixorum. ℥. j. olei irini & rosarum quantum sit satis. Aliud etiam efformat idem autor, quod recipit ceræ punicæ obolum. j. adipis anseris & medullæ cerui. ana. obo. j. &. s. æsypi. ℥. iiij. quibus vtendum præsertim est, cum vterus duritie vel tensione dolet. Sed vtilitatis non contemnendę est adfirmandum vterum pessulus, qui excipit asse fætidæ, myrrhæ, thuris, mastichis quantum sit satis, posteà misceanrur cum oleo laurino & adde labendulæ. ℥. j. &. s. baccarum lauri. ℥. s. Pectinem quoque ac lumbos lana, bōbace aut spongijs imbutis oxicrato cōtegemus, & ne concidant, alligabimus. Cui item vsui confert emplastrum, quod recipit galbani. ℨ. j. &. s. myrrhæ, thuris. ana. ℥. ij. terebinthinæ. ℨ. s. seminis labendulæ & sanguinis draconis. ana. ℥. j. pulueris rosarū, coralli & myrtilotū. ana. ℈. ij. moschi. ℈. s. misceantur, & extendantur in linteo vel corio tenui. Consimilem huic vsum præstat emplastrum contra rupturam, vnguentum Comitissæ, emplastrum de mastiche rubrum, desiccatiuum cum radicæ cyperi: vel emplastrum diaphænicon. Sed prodest non parum confectum peculiariter ex labendula, bistorta, folijs & baccis lauri, adiecta portiuncula myrrhæ, thuris cum cortice, & mastichis, & alijs quæ consimilem facultatem habēt. Prosunt item insessiones, quæ excipiāt corti

A corticis pini. ℥.ij. corticis thuris. ℥.ſ. corticis querci. ℥.iij. hordei, abſynthij. ana. m. j. roſarum rubearum, balauſtarium, florum ſtœchados. ana. p. j. fiat decoctum in aqua ferrata & vino aſtringenti, cuius aliquam portionem cum ſyringa in vterum infundes, ſi minari caſum perſenſeris: ſed inſtrumentum ex lana confectum prædicto decocto madidum in eandem partẽ inſeres. Ex quibus, & alijs emplaſtrum confice, & vteri regioni ac inguinibus apponito, parabiſque id hoc modo: excipe foliorum myrti, lentiſci, ſummitatum rubi, quercus vel pyri agreſtis. ana. m. j. corticis quercus & maligranati, ana. ʒ. iij. gallarum: ſpongiæ, biſtortæ & pentaphylli. ana. ℥. iij. centauri minoris, roſarum rubearm, floris anthos & ſaluiæ. ana. p. j. fiat decoctum in aqua & vino rubro vel aceto, ex quo ſummes quantũſit ſatis, vt cũ farina volatili, farina lentium, puluere thuris, chamæmali & ſanguinis draconis fiat emplaſtrum vel cataplaſma. Item emplaſtris pro matrice vtendum eſt, vt ipſam roborent ac firmẽt, qualia ſunt quæ recipiunt alyptæ muſcatæ, galliæ muſcatæ, ana. ʒ. ij. ambræ, muſci. ana. g. v. vtriuſque ſtyracis. ana. ʒ. j. ſ. reſinæ electæ. ʒ. ij. miſceantur cum oleo de ſtyrace, & fiat emplaſtrum. Quæ omnia ſi non profuerint, extremum & vltimum
B præſidium erit zona Hipp. quæ à cingulo zonam habet à parte poſteriori per perineum adductam in anteriorem partem ad idem cingulum iuxta pubem arctè. Alij quidem è ſubere ouales formas inductas cera & quaſi pediculo alligatas immitunt in ſinum pudendi, alligantque coxis inunctas oleis & vnguentis aſtringentibus. Atque hæc dixiſſe ſit ſatis. Nec mirandum profectó eſt, me in hoc cap. eiuſdem indicationis varijs in partibus remedia attulliſſe: nam morbi conditio id in præſidiorum vſu docebit proficuum & neceſſarium fore.

De auerſione, ſeu recurſu vteri ad varias partes. Cap. 12.

DICTVM eſt præcedenti cap. vterum ad ſuperna ferri, aut extra ſinum pudendi prolabi, vel intra corpus manentem ad varias
C partes inclinari, retorqueri & auerti. Quem ſané motum, ad varias partes factum, vteri auerſionem Hipp. & medici omnes antiqui appellarunt. Cuius idem Hipp. mille in locis meminit, ſed ſpecialius lib. 2. de morb. mul. per hæc verba. Dico autem cùm vteri ex loco moti fuerint, alio aliás allabuntur, ad quecunque verò locum allapſi fuerint, dolores ingentes incumbunt. Et ſi quis veſicam contingat, dolorem exhibet, & vrinam non ſuſcipiunt, neque genituram in ſeipſos trahunt, & ambo dolent, & ſi non celeres ſolutiones fiant, vteri poſteâ ſuppurantur iuxta eoſdem locos, ſi ad ipſos recurrerint. Contingit autem hoc & in laterum mollitudine & in inguinibus & ſupra pectinem. Refert etiam eodem loco & lib. de natu. mul. varias partes, ad quas vterus irruere poteſt, quas paulò inferiùs recenſebo. Vtcũque tamẽ vterus deflectatur, morbum conſtituit in deprauata figura, aut ſitu: cæterùm ſymptomata, varia ad modũm ſunt pro cauſæ varietate & loco, in quem irruit vterus. Conſtat enim ex Hipp. non ſolum verſus inſtrumenta reſpirationi ſeruientia vterũ inclinari, ſed in iecur etiam, in ſplenem, ventriculum, veſicam, inteſtina, præſertim in colon, rectum ac ileon, in coxendices quoque & in crura lumbos, ac in omnes partes his

tes his vicinas. Has etenim retractiones intelligẽdas esse arbitror eo modo, quo diximus Gal. cap. de hysterico affectu intelligere. Quippe credendum non est, vterũ illuc recurrere derelicta propria sede, sed in seipsum conuelli, & partẽ in quam simulat adire, in consensum trahere, aut versus illam partem flatu, aut humore impleri, eáq; summopere lędere. A

Causæ. Causas huius deprauati motus, qui vteri situm vitiari simulat, primus omnium recenset Hipp. lib. 2. de morb. mul. per hæc verba. Porrò omnis occasio vteros propellere potest, si quid malè habeãt: nã & à frigore pedũ ac lũborũ & à saltatione & terrore & lignorũ sectione & cursu ad accliuẽ ac decliuẽ locũ & ab alijs multis propellũtur. Proinde hæc cõsiderare oportet, ad totũ corpus respectu habito, cũ præsentes morbi affuerint, propter talia enim omnia necesse est, plus aut minus ægrotare, & postquã hæc reluxerint, maximè hac parte repẽtini morbi manifesti fiũt. Quum igitur hæc aduenerint, penitus ex tota homine deprehẽdere oportet, nã quecũque perfrigerationes crurũ, aut stupefactiones ex frigore fiũt, hæc omnes etiã in vterorũ morbis vteros eleuãt. Qua equidẽ sentẽtia cõstare videtur, solas externas causas Hipp. numerasse: cæterũ Gal. lib. 6. de lo. aff. cap. 5. & Aëtius à Gal. trãscriptis verbis, speciaiores causas per hæc verba referũt. Suppressis mẽsibus necesse est, venas & arterias ad vterũ tẽdẽtes repleri: nã sanguis vsque ad vasorũ oscula accurrit quidẽ, verũ intra vterũ prodire nõ potest, aut eò quòd nimia crassitudine osculis impigitur & grumosus fit, aut quòd ipsa oscula clausa sint, & trãsitũ impediãt, ita vt venæ humore refertæ extẽdãtur, & vicinos vteri appẽdices humectẽt, quorũ extẽsio, ne vter9 retrahitur, si itaq; ex vtraq; pte ęqualis retractio fiat, reclinatio aut reuulsio recursus vteri æqualis cõtingit, & ad superna vergit: si verò in alteram partẽ maior retractio fiat, alterũ è visceribus his in causa est, splen videlicet aut hepar, quorũ venæ superfluo sanguine extentæ à suis partibus vterũ retrahũt, hepaticæ vænę è dextris, splenicæ ê sinistris, prout altera magis fuerint repletæ, quippe dũ nõ fit æqualis vtraq; repletio, sed maior in vna quã in altera apparet, quæ magis repleta est, illa magis intẽditur cõtrahiturq; & mox partẽ aliã quæ melior est, ad se rapit, adeò vt vterus versus illã distorqueatur. Quibus proculdubio sententijs externas & internas causas huius affectionis euidẽter cõstare arbitror, sicut rationẽ etiã, qua vterus cûm afficitur, magis in vnã quã in aliã partem reueliatur. Cõstat igitur ex omnibus causis, quæ alteram vteri partem & vasa ac ligamẽta ad illã partẽ pertinẽtia tẽsione aut cõuulsione afficere possunt, modò frigus rigens ac dẽsans partem sit, modò labor tẽdens, modò humorũ vbertas distẽdens, affectus prædictos posse proficisci. Addit in super Gal. li. 2. de cau. pul. ca. 11. alias distorsionis vteri causas, qualis est inflatio, scirrhosus tumor tuberculũ aut abscesus, siccitas aut fiagus minis corrugantes aut tẽdẽtes vterum. Frequenter enim conspicimus & puerperis ex frigore, & virginib9 ex mensium defectu, ac omnibus alijs ob prædictas causas, hec mala accidere. B C

Signa. Signa quidem affectus in genere, recensuerat Hipp. lib. 2. de mor. mul. loco citato per hæc verba. Ad quencunque verò locũ allapsi fuerint, dolores ingentes incũbunt, & si quis vesicam contingat, dolorem exhibet, & vrinam non suscipiunt, neque geniturã in seipsas trahunt, & ambo dolent. Cui consimilẽ sentẽtiã adduxerat lib. de natu. mul. dicens. Si vteri cõmoti in loco nõ manserint, quò prolapsi fuerint, dolores exhibẽt, & incõspicui fiũt. Cæterũ specialius oportet, ad quã partẽ vterus decubuerit, nosse, quod pulchrê mille in locis docuerat Hip. quæ omnia ego referã initio

A initio sumpto à recursu in caput. Inquit enim lib. de natu. mul. Si ad caput conuersi
fuerint vteri, signum hoc est. Venas in naso & sub oculis dolere videtur. Et iterum
subdit lib. 2. de mor. mul. Quum ad caput conuersi fuerint vteri, & hac parte suffo-
catio desinit, caput grauat, verùm alijs alicubi, aliàs finis habetur, signũ autem est.
Venas in naso, & partes sub oculis dolere dicũt, & sopor altior tenet, & spumat vbi
leuiùs habuerit. Ad iecur quoq; recurrere idem docet Hipp. lib. de mor. mul. dicẽs
Si verò ad hepar conuersi fuerint vteri, mulier de repente voce distituitur, & den-
tes conserti sunt, & color liuidus fit, de repente verò hæc patitur sana existens: con-
tingit autem maximè virginibus antiquis, & viduis, quæ perperunt aliquando &
viduitatem agunt: maximè verò contingit omnino non ferentibus vterum, & ste-
rilibus ex partu. Ad latus aliquando vterum procumbere ex eodem autore disces.
lib. de natu. mul. his verbis. Si vteri ad latus allapsi fuerint, tussis detinet, & dolor
sub latus, & vterus durus velut pila insidet & ad contactum dolet velut ab vlcere, &
con tabescit, & videtur peripneumonia esse, & conuellitur, & gibbosa fit, & menses
omnino non apparent: quibusdam verò prius conspecti euanescunt: cui consimilem
B sententiam adduxerat. lib. 2. de morb. mul. Verùm si in lumbos vterus irruat, sig-
nis adductis prædicto loco ab Hipp. disces: inquit enim. Si verò in lumbis fuerint
vteri, aut in lateris mollitudine, & spiritus sublimis inerit & suffocatio habeat, & an
helatio densa ipsam corripiat, & moueri non vult. Cuius etiam mali signa adducit
Aëtius dicẽs. Si verò retro aut infrà inclinat, torpor ac difficilis vtriusque motus se-
quitur: sæpe etiam motus penitus intercipitur, & ingens vexat dolor: aluus quoq;
supprimitur, neque clysterem admittit, nisi genibus innitatur ægra, flatus item re-
tinentur, & dolores inter sedendum accuuntur, præsertim si versus anum reclina-
tio contigerit. Quod si ad coxendicem vterus deuenerit, cognosces facilè signis,
quæ Hipp. affert. lib. 2. de mor. mul. dicens. Si circunuersi fuerint vteri ex parte ad
dextram partem, & puerperij purgamenta non fiant, & dolor imum ventrem ha-
bet & lumbos & laterum mollitudinem, & dextrum crus grauatur, & torpor occu
pat, & non tremit. Et subdit paulò inferiùs. Si vteri ad sinistram partem, aut coxam
declinauerint, dolor acutus ac vehemens habet lumbos & laterum mollitudines, ac
ipsum crus claudicat. Idem fatetur lib. 2. pop. pa. 4. tex. 5. dicens Stymargi famula
C Idumea erat, cum peperisset filiam os, vteri cõtortum est & in coxam & crus dolor.
Quam etiam sententiam Aëtius per hæc verba retulerat. In vtram verò partem vte
rus declinauerit, digitorum admotione & sequentibus signis agnoscemus. Si enim
in obliquũ declinauerit, propinqui femoris distensio, dolor, perfrigeratio, impedi
mentum & torpor indicio erit. Irruere in ventrem vterum quoque cognosces ex
verbis eiusdem Hipp. lib. de natu. mul. quæ in hunc modum se habent. Si vteri ad
ventrem nutauerint, dolor acutus & vehemens coxẽdices & lumbos ac laterũ mol
litudinem habet, & crus claudicat. Cognoscere docet etiam idem autor eodem lib.
ad sedem irruere, dicens. Si vteri ad sedem conuersi fuerint, & secessus secedere pro
hibuerint, dolores habent & lumbos ad imum ventrem & ilia. Cui consimilem sen-
tẽtiã adducit lib. 2. de mor. mu. dicens. Si verò ad sedẽ conuertãtur vteri, secessus re
cremẽta impediũtur, & dolores occupãt lũbos & imũ vẽtrẽ & intestinũ rectũ ac po
dicẽ. Quod si ad inguina prolapsi fuerint, idem quoque autor internoscere docet eo
dem loco dicens. Si verò incumbant in inguina & meatus vrinę dolores
fiunt fortes, & torpor in cruribus, & vrinæ meatus obturantur, & vrinam
non

non emittit. Solet etiam vterus ad pedes & crura conuelli: quod Hipp. his verbis manifestat. Si ad crura & pedes conuersi fuerint, ex hoc cognosces: magnus pedum digitus conuellitur sub vngues, & dolor crura ac femora tenet. Verùm si vteri os obtorqueri contingat, menses, vt Hipp. inquit lib. de natu. mul. occultantur nunc priùs apparentes, & non similes fiunt, sed deteriores & pauciores quàm anteà & genitura non admittitur. Atque hæc sunt proculdubio signa, quibus vnamquanque vteri peruersionem rimari oportet: in quibus equidem & Hipp. locis expendendũ est, huiusmodi retractiones intelligendas esse, simul & Hip. loca, non quòd vterus illuc peruadat, sed ea lege, quam in huius cap. principio, & cap. de vteri suffo. adduximus. A

Curandi ratio.

Quantum facessant negotij prædictę affectiones, quàm etiam sint freqnentes, & perperam intellectæ, nemo sanæ mentis dubitabit, si attento animo fœminarum queremonias & affectus intueatur: multa etenim referunt se pati accidentia, quæ ad vterorũ peruersionẽ reducẽda essent, si medicus ea diligenti animo expendisset: quó fit, vt ex ea negligentia pendeat ipsas pati & cõqueri mille modis citra vllũ prę sidium, præsertim cum tanta diligentia & cura has vteri peruersiones Hipp. tractauerit. Ob id profectò oportet primò quãcunque vterorum peruersionem Hipp. scribit, docere, vt ab eius documẽtis sũpto principio, curandi rationẽ faciliùs cuiuis inuenire liceat. Inquit enim lib. de natu. mul. loquens de vterorum inclinatione ad caput. Hanc calida multa lauare oportet etiam in capite, lauro & myrto in aqua incoctis & caput vnguento rosaceo illiniatur, & odorata subter suffiatur, & brassicam edat, & succum absorbeat. Quas etiam curare docet lib. 2. de mor. mul. velut ex vtero suffocatas. Sic cùm ad iecur vterus allabitur, loco nuper citato hanc refert curandi rationem. Quum sic habuerit, tumorem ab hepate cum manu infrá leuiter detrudito, & præcordia cum fascia deligato & os aperito, vinum verò odoratissimũ infundito: quando sanè etiam graueolentia ad nares adhibere ac suffire conuenit, ad vteros verò odorata & suffimenta. Et postquam sic curaueris, pharmacum deorsum purgans bibendum dare oportet: siquidem biliosa fuerit, quod bilem purgat: si verò pituitosa, quod pituitam. Et dum ad latus vterus procumbit, hæc refert loco nuper citato. Quum sic habuerit, pharmacum deorsum purgans bibẽdum dato, & multa calida lauato, & tepefactorijs quæcunque admisserit adhibeto. Quam sanẽ curationem iterum retulerat lib. de natu. mul. Eandem ferê curandi methodum, dũ ad lumbos vergit, adducit lib. 2. de mor. mul. dicens. Quum sic habuerit, pharmacum bibendum dato, à quo sursum ac deorsum purgetur, magis verò deorsum, & totum corpus foueto, præsertim vteros leniter & calida bis indie lauato. Sed parum anteà eodem lib. de eadem affectione loquens hæc verba refert. Sulphur aut bitumen aut cicutam aut myrrham teritto, & melle cocto affusso glandulam longam efformato atque crassam, eamque in sedem indito. Item eodem loco paulo inferiùs, consimilem in lumbis recenset affectionem, sed longè dolorosiorem, & quæ cõuulsionem aut contractionem crurium affert cum acutis alui doloribus, & vrinæ stillicidio, atque animi debilitate. Quo casu, oleum in vteros infundere iubet, & fomentum adhibere, & multa aqua calida lauare, & in oleum & in aquam desidere, & suffire graueolentibus per inferna: ac post hæc omnia iubet, sedato dolore, pharmacũ sursum purgans dare, quo casu interdicit ventris purgationem donec ex toto affectio quiescat. In coxendicum verò reclinatione. lib. 2. de mor. mu. inquit. Quum sic ha-

B

C

A sic habuerit, pharmacum infrà purgans bibendum dare oportet, & postera die suffi re, recenseтq; & frigidum & astringens suffumigium cum oleo. Et eadem ferè verba refert lib. de natur. mul. in curatione reuulsionis vteri in ventrem. Sed lib. 2. de mor. mul, loquens de prolapsione in coxam, hæc refert. Si vteri contingāt coxam & incumbant, dura ac solida fit coxa ad lateris mollitudinem, & dolores imi vētris ad ipsam lateris mollitudinem, & lumbos ac crura dolor incidit, ac extenditur, & sup - puratur, & lineamentis opus habent, & pereūt, nisi quid seces aut vras. Verùm cùm in sedem vterus irruit, curari iubet Hipp. lib. de mor. mul. lauacris & fomentis, dicens. Quum sic habuerit, calida ipsam lauare oportet, & lumbis fomentum adhibere, & posteà graueolentia subter suffire, & apponere quæ purgant & impellunt vteros & bibenda dare quæcunque libenter admiserit ex maximè conferētibus. Quo etiam modo curare iubet fœminas, quibus in pectinem vterus incumbit: in quauis enim obliquitate & vteri extorsione lib. de natu. mul. consulit pharmacum sursum purgans prebere, & vterum fouere, nisi dum in coxendicem vergit, & ibidem sup puratur, vt Hip. refert. 5. Apho. inquit enim. Si vterus in coxam vergns ad suppura B tionem veniat, necesse est emmoton fieri: ego etenim peritissimorum in græca lingua consilio, interpretor verbum illud, emmoton, hoc est, vlcus sinuosum fieri: quo tempore non pharmacis expurgātibus, sed ijs, quæ pus ad extimas partes euocent, & postmodum quæ vlcus repurgent, adhibenda sunt. Verùm enimuero, si ad pedes aut crura prolabantur, multa calida lauare iubet, & fouere, ac suffire modo dicto. Hæc itaque sunt in vniuersum circa vteri auersionem, Hipp. curationes, quas consultò scribere studui.

Aëtius quidē ex his omnibus vnā colligit curandi rationem, cunctis communē, quā in hūc modū scribit. Quomodocūq; igitur vterus retractus ac inclinatus fuerit eodē modo velut inflāmationes in exacerbationibus curare oportet: in remissionibus autē & declinationibus magis emollientibus vtendum est. Perseuerāte verò affectione, ijs, quæ ex alto trahere & corporis habitū mutare possūt. Sed his missis triplicē in hac affectione peritus medicus tenetur obseruare curādi rationē: vnā quidē incipiente affectu, quæ tantū mitigationē accidentiū & vteri reductionē docet: alterā, cessantibus symptomatis, quā emolliētibus, & ijs, quæ blandè partem dolētē & C conuulsam laxent, vt cedat obstetrici vterū tractāti: tertiā verò, quæ causam retractionis ex toto auferat. A qua quidem, si interna fuerit, velut plenitudo aut cacochimia, principiū curationis auspicari oportet: nā sanguinis plenitudine existente in vtero, citra cūctationē ex talo sanguinem fundere oportebit, præsertim immorātibus aut imminutis mensibus. Si vterò totū corpus affectioni cōsentiat, ex brachio sanguinē mittes. Sic prorsus cacochimia præualente in vtero, per infernā aluū purgabis, sicut vomitū excitabis, ventriculo malè affecto. Verū si citra euidentem plenitudinē aut cacochimiā affectio suboriatur, à mitigatione ordiendū est. Mittigare quidem accidentia ijs poteris, quæ Hip. scripsisse diximus, & ijs etiam, quæ nos subinde cap. præcedenti adduximus, prouidentes parti dolenti fomentis ex oleo liliorū, amygdalarū dulciū, de semine lini & angelicæ, ac pinguedinibus gallinæ, vituli, & crurium cerui. Item decocto altheæ, seminis lini, fœnugræci, chamæmali, meliloti, artemisiæ & similiū. Laxabis quoq; tensam partem frequentioribus balneis, insessionibus, fomentis & inunctionibus prædictis. Cæterùm si hæc non profuerint, instituta proba victus ratione, parca & optimi nutrimenti, tamen cū modico vino, præsertim si ex causa aliqua procatarctica affectus oriatur, potissimū frigida, ad alia

te protinus conferes; & animo considerabis fœminæ habitum, vitæ institutum, & tandem omnia ea, quæ præcesserunt. Quod si ex his cognoueris, sanguinem redundare, aut menses non probe fluere, vel minus fluere (vt de Stimargi famula lib. 2. popul. part. 4. tex. 5. scripserat Hipp. dicens liberata est iuxta talum secta vena) sanguinem ex talo mittes, nisi vteri retractio ad intestina, ac vesicam vel ad pedes fuerit: nam per id tẽpus tutius est, ex brachio ipsum extrahere, præcipuè si tempus menstruationis non instauerit. At si ex ijs, quæ diximus, certum tibi fuerit, prauis humoribus fœminam abundare, purgationem protinus instituere teneris: in pituitosis pharmaco exhibito, quod pituitam purget, & in biliosis quod bilem. Seruabis tamẽ hac in re legem testimonijs Hipp. adductam, nimirum quòd in ea vteri auersione, quæ ad infimiores fit partes, semper quæ per vomitum purgent adhibeamus, vt & vterus retrahatur, & quod tensionem auersionemque efficit, expurgemus: in ijs verò, quæ ad supernas partes magis fiunt, quæ per infernam aluum purgant, sunt adhibenda. Vteri etiam osculo appones pessaria ex mercuriali, theriaca & oleo liliorum alborum, & post inunctiones superiùs adductas, cucurbitam grandem parti læsæ aut vmbilico affigito. Dum autem lumbos & mediam ventris partem vterus irruit, ea pharmaca porrigere oportet, quæ per vtranque aluum expurgare nata sint, vt in multis vteri auersionibus Hipp. consuluisse constat: qualiter verò id fieri debeat, dictum est superiùs. Vtcunque tamẽ sit, tensam partem vteri, blandis obstetricis manibus oleis perfricando ac comprimendo emollire soluere ve studendum est, donec tensionem ac dolorem quieuisse comperiamus, vel digitis per pudendum immissis si fortè os vteri distorqueatur: aut cucurbitis vmbilico appositis & emplastris pro matrice, ac suffimentis odoratis per vterum, & fœtidis iuxta nares: quod quidẽ suffumigium maximi esse momenti experimur. Sic etenim vtendum est omnibus alijs, quæ vterum tensum laxare habent & emollire: tandem ad experimenta obstetricum veniendũ est, ex quibus sæpe nõ parum vtilitatis in medicina reperitur. Præterea in omnibus retractionibus vmbilico apponere quæ rebur & firmitudinẽ, vtero præstãt, velut sunt emplastra pro matrice, quæ ea lege conficies, quã retractionis causa præscripserit, nã flatus & frigiditas calida & tenuium partium exoptãt: plenitudo, post euacuationem discutientia humorẽ: malignitas alexipharmaca vt theriacã, tandem omnis vteri retractio ad suum locum facillime refluit magnetis vsu, maximè si vmbilico affigatur. Sed in hoc specialem fœminę conditionem intueri op; quippe ex his nonnullę styrace liquida, alię galbano, alię thecamaca, plures carãña, & pleręque adoratis gaudẽt & lebantur: quibus si alia adhibeas etiam si pro ratione causæ ex vsu videantur, nil proficies.

De vteri imbecillitate. Cap. 13.

VLTIS modis posse vterum imbellicitari, ijs omnibus compertum esse reor, quibus notum est, quæ sint vteri ipsius officia & quales actiones: nam iuxta quẽcunque actum, mille occasionibus à debito deflecti ac deficere conspicimus. Sic primò quatenus pars simplex est, conficiendi ac commutandi proprium alimentũ munere, labefactari solet: quò fit, vt multis humiditatibꝰ & superfluis purgamentis abundet, potentijs naturalibus languidioribus factis

A factis. Deficit etiam in communibus officijs, & quatenus instrumētale membrum est, præ impotentia earum facultatum, quarum munus est opera illa exequi. Imprimis continens vasorum vis, impotens redditur, quo tempore vel menses assiduo fluore dilabūtur, vel frequenter & per crebra interualla, vitio eiusdem facultatis nequeuntis onus continere, vel secernentis potētiæ irritatæ. Prolabitur quoq; vel proprium semē, vel á viro susceptum: item si concepisse videatur fœmina, post aliquot dies semen explodit, vel tenuiter efformatum fœtum continere nequit, sed primis mensibus, dum aliquam grauitatem genitura nanciscitur, primo, secundo aut tertio ad summum mense excernitur. Pari quoque ratione fœmina sic affecta virorum concubitum aut non amat, aut fastidit, quòd si coacta viro iungatur nec delectatur, nec persentit quicquam. Itaque eam affectionem, vteri imbecillitatem appellamus, in qua vterus sua munia vel debiliter, vel omnino non operatur. Tamen licet in plerisque vteri affectionibus, ipsum in aliquo suorum munerum labefactari contingat, non tamen ob id vteri imbecillitatem, eum affectum nuncupamus, sed dum nullo affectu in vtero sensibiliter existente, facultates temperamētorū vitio (potissimū)
B labuntur.

Sunt quidem huius imbecillitatis duæ speciales causę, vna, quæ natiuam vteri temperiem euertit versus aliquam quatuor qualitatum primarum: altera verò, nimius vteri labor & spirituum vitalium ac caloris innati resolutio, velut in laborioso partu, aut frequenti aborsu vel partu cōtingere solet, vt Aëtius optimè aduertit: & ob id soluto natiuo calore, robur quoque naturale deficere necesse est. Sic sanè primæ quatuor qualitates, vbi modum naturæ & debitæ temperiei excesserint, robur vteri proculdubio dejicient. Nosse tamen in hac re conuenit non omnes distemperies quāuis imbecillitatem posse efficere, sed vnaquæq; propriam & determinatā. Quippe caliditas plus trahit ad vterum, quàm conficere possit: ac si minus trahat, non cōficit quidem, sed adurit, vel quouis alio vitio conspurcat. Frigiditas ne minimam quidē alimēti quātitatem conficere potest, & ob id crudis humiditatitibus vterū abundare cogit. Siccitas porrò sanguinem retinet, vel menstruū, vel semen plusquā oporteat, & ob inclementiā caloris siccitati adiuncti nil cōficit, sed exsiccat, vt Hip. 5. Apho. dixit tex. 60. Humiditas autē neq; sanguinē neq; semē contineri permittit
C neque fœtum, adhuc: præterquam quòd fœminam viris ingratam ac citra vllam delectationem affectam reddit: & tandem in reliquis vteri officijs alia non pauca accidētia molitur. *Causæ.*

Dignosces proculdubio affectū in genere, ex fastidio veneris, ex flatus excretione per pudēdū, ex errabūdis mēsibus, ex seminis prolapsione & aborsus frequētia. Mēstruorū etiā tēpore, pectinis, lūborū & cruriū grauitas adest, & vētriculus male habet, ex quo vaporibus ad caput delatis, aliquādo deliria accidūt: & in summa similes vexationes ijs, quæ ab vteri strangulatione prodeūt, sustinēt. Cęterū cognesces ex laborioso partu vel aborsu imbecillitatē proficisci, sumpta ab assistentibus & laborante relatione, ac simili modo, si ex partus frequentia succrescat, quod ostendit non minùs totius corporis lāguor, sed potissimū lūborū & cruriū. Caliditatē malo causam præstare cognosces, quòd partes pudendæ præcalidæ existunt, & reliquum corpus caliditate pollet: menses fiunt quàm paucissimi & cum dolore & nimia caliditate prodeuntes, ita vt pudenda mulieris exulcerent, quæ verò per vterum excernuntur, fœtida & nigriora existunt, & ob nimiam acrimoniam nullum seruant ordinem irritata, ab erosione natura. *Signa.*

Fit quoq; fœmina ex hoc in temperamento sicca & calidissima, & cùm coît, non A delectatur, quòd vterus doleat. Frigiditatem veró prædominari discet obstetrix ex tactu oris vteri & pudendorum, mucore enim & pituita plena existũt, & os vteri veluti solidum fit ac sine seusu, ita vt obstetricis digitum persentire nequeat. Torpent quidem inguina & partes prope os sacrum, & lumbi ac fœmora & crura: fœmina etiam pigrè incedit & tarda fit ad omnem motum: flatibus abundat, quos frequenter per vteri osculum excernit, ex quo prodit ex toto ablatas vel diminutas videri facultatum actiones, ita vt menses præ crassitudine omnino supprimãtur, & prorsus sic affectæ, non concipiant: nã vt inquit Hip. 5. Apho. Quæcũq; frigidos & spissos habent vteros, hæ non cõcipiũt. Verũ fœminæ, quæ humiditate plurima pollent, madidas flaccidasq; habent pudendas partes, menses decolores & aquosi prodeũt: coitũ nõ appetũt, nec, si cogantur, delectationem vllam sentiunt & semen statim proijciunt. Quæcunq;. n. humidos habent vteros, inquit Hip. non concipiunt: quod si semen retineant, mox abortiunt. Mœste etiam sunt huiusmodi fœminæ, taciturnæ, ad omnem motũ laxæ & impotentes ac veluti confractæ. Siccitatem quidem, ex his contrarijs facile dignosces: quippe fœmina gracilis B est, laboribus plurimũ dedita, & menses quã paucissimos habens: hirsuta & ad venerem tardissima, & parũ primo accessu delectatũr, postmodum verò dum excitatur, difficulter quiescit ac subsidet coëundi desideriũ. Quę omnia considerasse oportebit, vt seruata naturali vteri temperie & ad pristinum statum reducta, vires facultatum elucescant.

Curandi ratio. Etiã si tãquã causam imbecillitatis vteri recensuerim caloris, aut siccitatis in temperameutũ, credendũ cum hoc est, id me potiùs fecisse, vt earũ qualitatũ, cũ in vtero â medio recedũt, curationẽ adscriberẽ, quã quod existimẽ prædictas imbecillitatis species hæc intẽperamenta posse primo & per se efficere, licèt alia nõ leuia accidẽtia quotidie inferant: præterquã quòd & natiuo calore resoluto & spiritibus vitalibus dissipatis, calor plerũq; adeò vteri vires labefactat, vt deinceps propria munia exequi minimè valeat, sicut cõstat cõpceptũ impedire dissipato susceptosemine, vel laxatis meatib⁹ statim profuso, aut menstruo nimis crasso facto, propter inustionẽ, vel apertis nimiũ venis prolapso. Erit itaq; imbecillitatis triplex modus: vnusquidẽ agẽte aliqua distẽperie, qua propriæ virtutis actus deficiat, cui primò subueniendũ C est: alter facultatibus ipsis languidioribus factis ex diminuto calore & resolutis spiritib⁹: vltimus verò, cũ vteri corpus & substãtia, laxior, mollior & infirmior ad propria munia exequenda existit. Quæ sanè vitia & alia non pauca vt quis mittigare possit, sumpto initio à caloris excessu, imprimis victũ frigidum porrigere tenetũr, qualis ex lactucis, scariolis, borragine, curcubita ac melonibus parari multis modis potest: ex pullorum item carne, & potu aquæ hordeo feruefactæ. Cui vsui fore proficuum existimo, sanguinem ex venis tali, aut ex saluatella dextræ manus fundere parcè tamen, ne præsidio & morbo vires dissipentur. Item gratia compescendi calorem, frenandique humores calidos, studendum est singulis diebus exhibere syrupum cichorij, rosarum, portulacę, & violarum, ac decoctum hordei cum saccharo, tandem ijs, quæ bilem purgant, corpus inanire, vel paulatim exhibito rhabarbari diluto cum aqua lactis, hordei aut cichorij, vel exhibita casiafistula, vel electario hamech sine scammoneo & colocintide confecto, quod maximi pretij in hac re & similibus arbitror esse. Quo facto, dorsum inungere oportebit vnguento rosaceo, vel refrigeranti ex Galeno, aut eo, quod ex cucurbitulis paratur:

eadem

A eâdem ratione confert, vterum illinere oleo violarum vel de semine cucurbitæ, aut fouere decocto maluarũ, hordei, rosarum & violarum lana vel spongia aut vesica excepto. Prodest quoq; mercurialis cum lenticula palaustri, lumbis & pectini imposita: item cerusa aqua trita vel cum mucilaginibus psyllij liquata. Cauere tamen oportet, ne vterus nimium refrigeretur, ob idq; necesse est sensim, paulatim & per interualla hæc adhiberi. Balnea item aquæ dulcis hunc vteri calorem plurimûm cõpescere scio: quem non minus extinguit pessus ex albumine oui, adipe anserino & oleo violarum cum g. v. opij. Quòd si solam caliditatem vigere cognoueris, vt ex nimia pudendarum partium frictione, exercitio vel alia causa euidenti contingere solet, alterantibus solis vtendum est, citra sanguinis detractionem aut expurgationem. Verûm si diu durauerit huiusmodi distemperies, etiam si ex prędicta causa cõtrahatur, coniectandum est, humores quoque calidos euocasse, aut effecisse, & vtẽdum est prædictis auxilijs.

Siccitatem calori finitimam (quæ ex alimenti consumptione, vteri duritie ipsum B ad concipiendum inutilem & imbecillum reddit) corriges per humida alimenta optimi, plurimi ac facillimi nutrimenti: ac per fotus & insessiones aquæ dulcis, aut decocti alicuius humectantis: & per inunctiones ex oleo amygdalarum dulciũ & sesamino, vel de semine melonum: ac per metrenchitas ex eisdem oleis, ex lacte, vel decocto aliquo pingui.

Verûmtamen si frigiditas imbecillitati causam præstiterit, considerandum primò est, an sola existat, vel cum humorum frigidorum præsentia: quod frequentiùs accidere conspicimus. Quod si hoc vltimum fortè sit, prouidendum est, ne ex calidorum adhibitione maiorem humorum copiam à toto corpore ad vterum euocemus, ac rursus ne eos, qui per vterum vagantur, fusos tenuiores ve factos, in maius malum prorumpere contingat. Quamobrem primò vniuersum corpus vacuare oportet ijs pharmacis, quę pituitam expurgent, exhibito priùs per aliquot dies melle rosaceo, à quo vniuersum corpus summo manè fricari ac exerceri conuenit. Si tamen ex ventriculo vterum humores susceptare cognouerimus, vomitibus illi pro- C uidẽdum est origani aut thymi decocto ante & post cibum, ac deniq; omni studio ab eo pituitam euacuare bis ter ve in hebdomada vomendo, studẽdum est. Verũ si ne hæc quidem profuisse videantur, vterum ipsum purgabis per ea medicamenta, quæ id munus per epicrasim præstare nata sunt. Cuius naturæ sunt aloes, agaricus, hiera simplex Gal. cartami pulpa, vel pilulæ ex prædictis pharmacis confectæ. Quẽ etiam vsum præstant incredibili efficacia terebinthina abietis lota cũ modico rhabarbaro. Quibus factis, ad ea medicamenta confugiendum est, quæ vterum & ventriculũ calfaciant, simulq; humoris frigidi reliquias conterant ac digerant, veluti decoctum cumini, anisi, pulegij, piperis, epithymi, dauci, petroselini, castorei & seminis ac radicis angelicæ. Præstat etiam puluis ex eisdem confectus, ac facta leui super ventrem inunctione, sparsus. Ex vsu quoq; est theriaca, metridatum & pleraq; alia ex ijs, quæ cap. de epilepsia ex vtero, præstare diximus. Confert & puluis corticis citri, arantiorum & gariophyllorum, vel pastilli ex eisdem confecti cum modico sacchâro & cinnamomo. Post quæ ventriculum foueto ex vino vel aqua calida, in qua ferbuerint artemisia, ruta, saluia, cinnamomum, ciminum, pulegium, cyperus, acorum, & radices ac semina angelicæ. Ex vsu quoq; est ventriculum pectinem

nem & inguina inungere oleo irino, amarycino, cyperino, de angelica, liliorum, rutæ, & de baccis lauri: sed pretiosius est quod ex cinnamomo cōficitur, aut quod ex angelica herba viridi cum radicibus & pauco semine paratur: vel de aniso de gariofyllis, de nuce muscata, oleo piperino vel macis, quæ omnia extracta duplici vase facta prius aromatum in aquę & vini pari portione, sufficienti maceratione, mirum in modum prodesse scio, verùm si ex his vltimis cum modico vino aliquid summatur maius te præstaturū benefitium existima. Quibus inunctionibus aliquando admiscere oportebit aquam mulsam aut marinam cum modico aceto: quæ omnia molli lana vel spongia aut vesica sunt excipienda, calidaq; actu adhibenda: quorum sanè quātitatem aut efficaciam adaugebis vel minues, prout affectus grauior vel diuturnior, aut facilior vel nouiter factus fuerit. Postquā autem hæc adhibueris, non erit absre suffumigijs & euaporationibus vti, sumptis per arundinem aut insessionem. Quas conficies ex eisdem herbis ac rebus, quibus pulueres & fomenta constare diximus: additis ex styrace & alijs aromatis calidis quantum sat sit. Item pessaria ministrabis, quę excalfacere & expurgare vterum possint, qualia conficiuntur ex succo mercurialis cum aliquo ex prædictis pulueribus, styrace, theriaca, aloë, & agarico cū modico melle. Regioni etiā vteri & vmbilico admouere oportet emplastra, cerata & sacculos, quæ & vterum calfaciant & roborēt, qualia anteà recensuimus, & modò referam, si priùs dixero quid aduersus humiditatem agendū sit. Antè tamen scito, balnea ex sulphure incredibili efficacia vteros frigidos sanare.

Humiditatē quidem & madorem vteri haud dissimili modo curabis: quippe totū corpus purgare priùs, fricare, exercere, & tenuē & exsiccantē victum, atq; parcum potū ex decocto spartæ parellę, aut radicis chinæ vel cinnamomi, aut anisi confectū porrigere proculdubio oportebit. Purgabis quidem primò hiera, pilulis aggregatinis, agarico, rhabarbaro, aloë, electario indo vel diaphęnico. Quo facto, vomere sed frequentiùs quàm in frigida distemperie opus erit: rariùs tamen fomētis & balneis præterquam sulphureis, vti conceditur: liberalius tamen licet suffire, vel sicca fomenta & sacculos adhibere: quos conficies ex sale, milio, chamæmalo, anetho, pulegio, artemisia, thymo, cinnamomo, ruta, baccis lauri, & stercore caprino. Ex quibus emplastra cum vino & melle conficere poteris, & cerata cūm oleis supradictis, ladano, therebinthina. Cauendū tamen est, ne statim à principio pharmaca hæc astringentia & resiccātia adhibeamus: nam corpore impuro existēte, non parū lędēt humoribus pręter naturę modū detētis, & ad principaliores sedes irruentibus. Quare priùs purgandū est, & mox prædictis & astringētibus vtendū, quale est decoctū lentisci & myrti, rosarū, summitatū rubi, & poligoni: quo sanè decocto & per os sūpto & exteriùs adhibito nō parū profeceris. Itaq; vniuersalis medēdi ratio erit, inūdantē, á toto corpore, á vētriculo & ab vtero ipso humiditatē priùs minuere, posteà resicantibus quod superest discutere ac ebibere. Tamen quia id sæpe sufficere nequit, comprimere quod ad os vuluæ cōfluit necessum subinde erit. Quod si aliunde in vterum humiditatē confluere noueris, astringentibus potionibus post dictā methodū vteris, veluti est myrti bacca vel malicorium cū vino, & alia non pauca, quę lib. 1. ca. de mēstruo fluore diximus. Prodest quoq; exteriùs vtero adhibere adipē anserinū cū aniso tritū lana exceptū: theriacā item, mitridatū, vel suffumigia, quæ ad menses sistendos illic retulimus. Sed vltimó in frigida & humida vteri distemperie nil tutius aut vtilius reperies, quàm sulphurea balnea: quanquam corpus vniuer-

A uersum sudare ligno guayaco, sparta parela, radice chinæ, vel syrupo ex eisdem, aniso, & semine angelicæ confecto, summopere proficuum comperimus. Si tamē hęc non prodesse videantur, ad fontanellas confugiendum est, quas cruribus esse aperiendas censeo.

Sed vltra ea, quæ aduersus qualitates & causas, quæ vterū imbecillitant, pugnare habent, multa quidem sunt, quæ vterum ipsum roborant, vel præstantia quod illi defuerit, vel adimplentia eius munus & officium. Sic vterum roboramus euocatis calore, sanguine & spiritibus, & firmata ac stabilita vteri substantia: cuius naturæ creduntur esse omnia aromata, quæ & modicū calorē, aut parum vltra modicum habent, & quodāmodo firmare, cōprimere & stabilire vterum sunt nata. Cui sanè vsui reperies vtiles esse omnes gummi species, siue quæ ex Indijs asportentur, siue quæ apud nos nascantur, & cerata item ac emplastra pro matrice, quæ vulgariter in officinis parantur, & nos cap. de epilepsia abunde aduximus, & ferè reliqua, quæ ex gummosa substantia, ladano, pice, resina vel terebinthina cum pulueribus aromatum, & oleis ex rosis siccis, narcisso, cinnamomo, de baccis lauri, de lilijs, de angelica, de methastro, de styrace, de iasminis, de napha & alijs, quæ consimilem habēt virtutē, passim conficiuntur, & ipsam liquidā styracē. Sed maximè quod recipit olei iasminorum anisi, & cinnamomi ac gariofillorum, arte chimica extracti. ana. ʒ. j. cere & ladani. q. s. vt fiat cum resina, ceratum. Roborāt itē theriaca, mithridatū cum diamoschu, diambra, gallia muscata, alypta muscata: moschus, ambra, zibetū, & deniq; ea emplastra, quæ pro matrice ex his & pulueribus suprà dictis conficiuntur, & in plerisq; huius operis cap. variè composita reperies: maximè quod recipit, pulueris granę, & gariofillorum. an. ʒ. j. s. pulueris rosarum, corali & angelicæ. ana. ʒ. j. pulueris masthices, & sanguinis draconis. ana. ℈. ij. ambræ & musci. ana. g. x. ladani depurati & cerę. q. s. vt fiat emplastrum: roborat quidem mirum immodum & geniturę retentioni opitulatur, renibus adhibitū & prope inguina ac vmbelico. Robur quoq; vtero addunt sacculi ex herbis siccis, ex aromatis & pulueribus. Sed efficacissimè id beneficium præstant cucurbitula, frictio, fomentum & suffitus: & vltimò astringentia prædictis aromatis admixta, quæ cōprimentis facultatis & contentricis deiectæ munus suppleant & exequantur. Quorū omniū maximam siluam cap. de sistendis mensibus reperies, ex quibus & nuper dictis facilè tibi erit varia effingere medicamenta. Hoc tamen vnum in omni corroboratione adseruabis, quòd si imbecillitas in distēperie, quæ actū facultatis prosternat, sita præcipuè sit, ijs maximè vtendū erit auxilijs, quæ aduersus distēperiem iuxta cuiusq; naturā pugnēt, eo, quem diximus, modo: verùm si debilitas in spirituū resolutione, aut caloris innati dispēdio constiterit, vt defessis & laboriosis fœminis & ijs, quæ frequenter pariunt, accidere scimus: ijs, quæ calfaciant caloremq; & spiritus ad vterum euocent aut vicem caloris innati gerant, vtendū est. Si verò vteri substantia laxior facta fuerit, minusq; firma ac robusta ad actiones, quàm par sit: astringentibus studendū est id munus adimplere. Quas equidē medendi rationes qui exactè nouerit, facilè prædictis discet vti pharmacis, & ex eis, quæ vsui propria fuerint, eligere & componere, aut mutare vel addere aut demere, iuxta fœminę aut vteri affecti vel affectus cōditionē: quod si hæc ignorauerit, fateatur se nō posse, etiā si mille noscat medicamenta vtero proficua, aliquod vtile aut necessarium effingere.

De va-

A

De varijs vteri doloribus. Cap. 14.

IN credibile profectò est, quali & quanta dolorum varietate circa vterum & eius partes conqueri fœminas conspiciamus: ita vt sine alterius affectus (à quo dolor oriatur, qui peculiarem prærrequirat curationem) complicatione, solus ipse dolor suam curandi, aut (vt rectius loquar) mitigandi rationem expostulet. Frequenti enim obseruatione nobis compertum est, etiam si dolores vehemētissimi sint & grauissimi, affectionem tamen seu solutionem continui leuissimam aut quàm paruissimam, doloribus solùm proficiscentibus sæuissimis ex partis dolentis natura, vel ex causæ malitia, quæ hac potiùs ratione, quàm vi continuum dilacerante, dolorem excitat, leuissima facta solutione. Cui consimilem dolorem in hemicranea et alijs importunis capitis dolorib⁹, frequentissimè reperimus: B qui sanè ex leui humoris vel halitus portione sola ipsorum malitia grauissimos cruciatus excitat. Quod proculdubio in vtero frequentiùs adhuc contingere est æquum: nam & causæ maligniores & venenosiores ibidem existunt, & particula nō obtusioris sensus. Itaq; de his tantum doloribus hoc in loco agere, mihi est in animo, qui vterum affligunt citra affectus complicationem, qui peculiari sui ratione requirat prouidentiam, velut est inflammatio vteri, vlcus, inflatio, & alij consimiles morbi, quorum inferiùs meminero, & dolorum, qui ab eis proficiscuntur.

Causæ. Dolet quidē vterus citra manifestū affectum, adquē dolor reduci possit (præter dolorem ex sanguine menstruo non fluente, aut improbè expurgato, cuius curatio nem adduximus lib. 1. cap. proprio) ex halitus à semine, sanguine ve menstruo corrupti malitia, vel ex eorundem copia, quæ aut distendat vteri vasa, aut abrradat & mordicet eadem & vteri corpus. Non quidem vtcunq;, sed addita etiam venenosa affectione quæ doloris malitiam adaugeat, & animi quoq; passionem maiorem inferat, ita vt nullis videatur auxilijs cedere. C Dolet item vterus ex grumoso sanguine, qui dolorem proculdubio duobus modis inferre habet: primò ratione corpulentię, qua angusta vteri vasa permeare nequit: quo fit, vt in via manens, fixos & accutissimos inferat cruciatus: si verò permeet, non minores, cæterùm vagos, à quibus aliquando quiescit, præsertim grumoso sanguine excreto: secūdò lædit grumosus sanguis vitio & malitia non leui, quamobrem dolore simul & animi accidētibus & anxietate fœmina premitur. Alijs quidem vterus ex inæquali plenitudine dolet, eò quòd in diuersis partibus diuersam obtineat plenitudinis rationē & copiam, quod plerunq; acerbissimi doloris causa existit. Sunt quoq; fœminarum non paucæ, præsertim inter viduas, & eas, quæ antè viro assuetæ, nunc se abstinent, quibus dolores & cruciatus ex coitus priuatione succrescunt: quippe semen præter consuetudinem retentum corrumpi, & vasa plus iusto dilatari ac tristari, delectationis etiam defectu contingit, quòd semen illud vterum lædere malitia & copia necessum sit. Item plerisq; dolor accidit ex acribus & erodētibus humoribus cū sanguine mēstruo dilabentibus, qui aut copia & acrimonia mordacitate illata, cū vteri aut pudēdorum pruritu, dolores ingentes, potissimùm menstruo instante, inferunt. Nec minùs dolore

A lore afficiuntur fœminarum quædam, dum viro accedunt, si vterus à qualibet causa intumuerit. Quod Moschio libro Gynæciorum cap. 19. exprimit dicens. Si mulieris loci doluerint, aut vulua per coitum punctiones senserit, sciãt, sibi vuluam in tumore esse, magis tamẽ in interiore parte, quàm foris. (& subdit (Huius rei signũ est tale: oculorum anguli dolebunt, & facies ignea plus quam pallida, & hoc vitiũ erubescunt medico fateri. Quod sanè malũ existimo plerunq; fieri in fœminis, quę obstructione vteri, præsertim colli eius, laborant, ob plenitudinem quidem pudendarum partium & vteri ex sanguine propter obstructionem ibidem immorantẽ: quippe dum quiescunt partes illæ etiam si plenitudine premantur, non dolent, cæterùm motæ coitus exercitio, dolẽt: haut secus quàm in lassitudinibus, in quibus maiores fiunt moto corpore cruciatus, quàm quiescente. Sic etenim in huiusmodi fœminis plerunq; sanguis profluit, vt refert Hipp. libro de sterilibus dicens. Si verò à coitu imum ventrem dolet, & sanguis recẽs ipsi appareat, lini semen tussum & muscum mollem, & adipem anserinum, mixta ac molli lana excepta imponito. Quod vitium, dum sanguis prosilit, censeo in extimis corporis partibus esse potiùs, quàm B in intimis. Eandem prorsus affectionem humores acres, sed in parua quantitate, efficere comperimus, quos dum virile pudendum mouet, certum est graues dolores excitari. Solent quoq; cruciatus haud leues efficere externæ causæ, veluti frigiditas aëris, vtcunq; vterum subingrediatur: item insessus in loco frigido aut nimis humido, ablutio pedum intempestiua ex aqua frigida, uel nudis pedibus in loco frigido stare: maximè dum menstrua fluunt, aut mulier à partu purgatur. Nã vt. 14. de vsu partium. Gal. testatur cap. 3. vteri ceruix recta, & adaperta est, cùm alijs tẽporibus rugosa & plicata existat, quod vt. 3. de facul. na. ca. 3. ait, plurimum facit, vt facilior sit frigori additus. Potus etiam frigidæ intempestiuus, maximè si fœmina calidior ex tempore aut exercitio vel igne steterit. Aceti & acidarum rerũ vsus aut lactucæ, vel acetariorum immoderantia. Quibus proculdubio causis & alijs nõ paucis, quas breuitati consulens prætermitto, dolores, qui iure sibi curationem exposcunt, fieri comperimus.

C Nosse qui studet huius affectionis causas, primò doloris modum expendat opus est: mox durationem: vltimò symptomata, quæ illi accidunt: nam ex his tribus facilè in causæ cognitionem deueniet. Dolores ex copioso flatu dignosces ex tẽsiua doloris cõditione, ex rugitu inferioris ventris, & ex cruciatibus ac exacerbationibus per interualla factis. Quod optimè Hipp. insinuasse constat, per hæc verba. Si dolor solùm fuerit vehemens & violentus, caligo in vteris inest, & flatus non exit, sed isthic manet, malum. Quam etiam causam cognoscere docet idem autor libr. 2. nuper adducto dicens. Si ventus in vteris fuerit, flatus exit, & stridet, & tota intumescit, & febris habet & ardor, & adhæc valde exilit præ dolore, & virum non admittit, & ægrè fert coitum & erigi nõ potest, & velut onus graue ipsi in vteris iacet, & caput dolet, & anxia est. & loqui non potest: si verò dolor accesserit clamat, & dolet omnia, & lumbos, & pubem, & sedem, & vrina supprimitur, & venter suffocatur, & mori cupit, & præcordia distenduntur, & stomachus mordetur, & os amarum est, & vomit acida & pura ac meraca, & frequenter ructat, ac meliùs habet, sin minùs intumescit, & si attigeris, renititur & dolet. Proficisci etiam huiusmodi dolores ob malam flatus qualitatem scimus, ex animi aliquo vitio, inquietudine, anxietate, iactatione & exolutione. Grumosum esse sanguinẽ inter alia signa dignosces *Signa.*

ex dolore cum tenesmo vteri, et frequēti etiā vrina: nā cùm natura nitatur grumosum illud expellere, idq; ob loci angustiā nequeat, semper conatur natura munus explere: vnde ob assiduū conatū, partes vicinæ quoq; tenesmo affici haud rarò contingit, prçter quā quòd dolores acutissimi, veluti si palo aut acuto aliquo stillo vterus perforetur, plerunq; suboriūtur. Quod etiā agnosces ex eò quòd dolores fixi sunt, et in vna parte permanentes, nisi aliquid grumosum excernatur: nā eo tēpore licèt vehementes quoq; sint, per interualla tamen repetunt: quod quidē ab ijs, quæ excernuntur, si grumosa sint, haud difficulter cognosces. Verùm quia non solum corpulentia, sed et malitia sæpe grauiores dolores sanguis grumosus concitare solet, id etiā coniectandū erit ex animi accidentibus, quæ mox succrescunt et potissima sunt malæ qualitatis indicia. Quod si dolor ex coitus priuatione suboriatur, hystericis accidentibus et signis, et ex prægessa viri consuetudine facilè dignosces. Si tamen dum viro fœmina accedit, vterus doluerit, plenitudinē illarū partiū esse causam, ex tumore pudendarū perdisces, sicut ex pruritu cū dolore humoris acrimoniam, nisi vlcus aut inflāmatio, vel angustæ et duræ cicatrices ex prægresso vlcere causam præstiterint, quod ex proprijs signis facile erit exquirere. At si ab externa causa dolorosa affectio prodeat, ex relatione signum tibi quæres. A B

Curandi ratio.

Cùm in symptomatū mitigatione triplex sit medendi ratio: altera, quæ causam illidit: secunda, quç morbum, immediatam symptomatum causam, curat: tertia verò, quæ citra causæ et morbi respectū, tantummodo symptomati prouidet, mitigatque eius inclementiā: ob id quidē hac in parte eius tantùm, quæ symptomata mitigat, aliquo habito respectu ad causas, meminisse conuenit. Sunt etenim medicamenta sedantia dolores, quædā, quæ omnibus prosunt à quacunq; causa proficiscantur: quæ calore ita temperato constant, vt calori nostro natiuo quàm simillima sint, aut saltem primum calfacientium ordinem non transcendant. Quippe dulci sensu, quē mouent, partium dolore affectarum tristitiam molestamque sensationem abolent. Expedit tamen tenuium esse partium hçc pharmaca, nihil q; habere astrictionis, vt pariter euacuent, rarefaciant, extenuent, digerant, concoquant & æquabilem, sensim et moderatione quadam, materiam et partem dolore vexatam, reddant. Huius quidem generis sunt oleum dulce ætate mediū, chamçmelinū, de semine lini, amygdalarum dulcium et lumbricorum: item sambucinum, sesaminum, butyrum, lana succida, vitellus oui, lac muliebre, pinguedo porci, vituli, gallinæ, anseris, cuniculi, decoctū altheæ, maluæ, violarum, lilij, seminis lini, fœnugræci et huius naturæ pleraq;. Hæc nanque, vt latiùs lib. 2. nostro de indica. diximus, sibi peculiarem operādi rationem habent, omnibus quidē causis et temperaturis communem. Aliud etiā peculiarius obtinent, nimirum, quòd nullum habent tempus circunscriptū, quo magis adhiberi desiderent, quàm in alio, licèt tutiora sint corpore vtcunq; vacuo: cū hoc tamen plenis quoq; corporibus prosunt. Habent insuper peculiarius aliquid, videlicet, aliquando solûm esse anodyna, cûm dolorem tantûm mitigant, aliquando verò esse affectum sanantia: nam præter id, quòd partem parant, vt minùs sit dolori apta, affectus quoq; causam æquabiliorem mitioremq; duplici ratione reddūt: tum ex similitudine, quam cum nostro calore habent, qua acrimoniam et quemuis excessum retundunt: tum verò, quòd primo calfacientium ordine constituantur, et ob id per insensilem halitū leniter, quod in parte dolēte cōtinetur, discutiūt. Itaq; primo in quouis dolore mitigādi gratia, et oleis et fomentis et emplastris aut cera- C

tis

A tis ex ijs, quæ superiùs retulimus vtendum est, præmisso tamen enemate, quod con similes habeat vires.

Alterũ verò anodynorum genus eorum est medicamentorũ, quæ contra doloris causam è directo pugnare habẽt: nã euacuãt digerũtq; quod in parte cõtentũ est, et dũ quãtitatis aut qualitatis, ratione dolor excitatur, certãt quidẽ aduersus vni⁹ cuiusq; excessum, frigidã calfaciẽdo, & calidã refrigerãdo: ac si venenosa steterit, malam qualitatem corrigendo. Quamobrẽ nosse oportet cuiusq; doloris causas, vt iuxta cuiusuis naturam proficua auxilia adhibeamus.

Sic dũ ex flatus copia nobis cõpertum fuerit vterum dolere, prædictis verè anodynis ea cõmiscere studendũ est, quæ aduersus causam pugnant: & sensim imminuta anodynorũ copia, solis quę causam superant adhibitis, prędicta ratione institues, donec aut ad expurgans medicamentũ, aut ad sanguinis detractionẽ, si affectus postulauerit, deuenias. Quæ sanè opera iuxta eas partes facies, quæ vtero sint proximiores, vt Hipp. videtur consulere lib. 6. popu. par. 6. tex. 5. dicẽs. In doloribus pro

B ximũ ventrẽ aperire: nã eo tẽpore nisi quid aliud prohibuerit ab his venis & per eas partes, quæ vtero sint viciniores, euacuandũ est. Primùm itaq; clysterẽ inijcies ex decocto altheæ, anethi, seminis lini, chamæmali, seminis & radicis angelicæ, mẽthastri & artemisię, additis melle & hiera picra cũ oleis anethi, liliorum alborũ, chamæmali, de semine lini, de baccis lauri & alijs huius conditionis. Vel in ipsum vterũ injicies decoctũ origani, petroselini, nigellę, cumini, sãsuchi, iuniperi, dauci, helenij, apij, anethi, anisi, spicæ nardi, nucis cinnamomi, smyrnij cũ modico vino. Mox à clystere iniecto, si affectus nõ quieuerit, fomentis ex prædicto decocto vtendũ erit spõgia plurimũ expræssa aut vesica exceptis. Itẽ inũctionibus vteris ex eisdem oleis cũ oleo cinnamomi, vel amygdalarum dulciũ, in quo semina & radix angelicæ feruuerint: præstat & oleũ de napha, de iasminis, de styrace & balsamo. Præter hæc, emplastra vtero adhibebis ex prædictis herbis in puluerẽ redactis, decocto aliquo flatus discutiente ex cuminis, aniso, anetho, galanga, gariophyllis & similibus confecto. Idẽ quoq; beneficiũ præstabis, si ex pulueribus nuper dictis & ouorum vitellis cũ oleo liliorũ alborũ cataplasma cõfeceris: quẽ vsum præstat euaporatio ex prædi

C cto decocto excepta: itẽ cucurbitula cũ multa flãma vẽtri imposita, si mẽstruæ purgationes non instent, neq; fluant. Maximi etiã semper fuit momẽti, vmbilico emplastrũ aliquod pro matrice affigere, confectũ quidẽ ex tecamacha & carãna, styrace liquida, balsamo, ladano, cinnamomo & pulueribus radicis & seminis angelicæ cũ oleo de baccis lauri, de cinnamomo & cũ gallia, alypta, terebẽthina ac cera. Vel vtrũq; vẽtrẽ inũges oleo de angelia, de aniso, de cinnamomo, de gariohpyllis, & de pipere: vel prædictorũ aromatũ, aquã arte chimica instillatã porriges. Præstat non minorẽ gratiã siccorũ fomẽtorũ vsus ex lineis & laneis pãnis super calfactis, ex sacculis quoq; cõfectis ex pulueribus herbarũ, seminũ, florum & radicũ, quas nuper diximus. Quod si hæc prodesse non videantur, vtitor consilio Hippo. libr. de natu. mulie. dicentis. Si vterus dolet allij caput integrum & nitrum tostum & cuminum terito, & melle subacta subdito. Cuius etiam præcepto paulò inferiùs suffitibus ex peucedano, aristolochia, panace & similibus vtendum est, vel euaporationib⁹ ex decocto ligni guayaci, quod maximi esse momẽti arbitror, præsertim si fœmina morbi gallici naturã redoleat. De yride quoq; fertur, ipsã purgare pesso impositã, ac eius dolores sedare, vel emplastro admotã: mẽses itẽ euocare, & aborsũ facere.

Quia tanmen ex pituitosis recremẽtis vel flatus eleuãtur vel vterus dolet, ob id ea clysteria sunt ad hibenda quæ ca. de vteri hydrope scripsimus maximè si addideris vinum vel in decoctione, cortices fabarũ, & lupinorũ, aut lixiuię aliquid, si laborãs valde sit humecta, fuguiendumq; ab his quę sal recipiunt, ne occisime ad excretionem vrgeant. A

Si tamen febris accesserit, quæ neq; calore proprio id mitigare posit, neq; remedijs affectio cedat, ad sanguinis detractionem confugiedum est, præcipuè ex partibus superioribus, si menses non instauerint: nam eo tempore ex venis tali mittẽdus est, ne dolorum vehementia vterus inflãmatione periclitetur. Quod si neq; febris, neq; ardor, neq; menses imminentes instauerint, ad purgationem ex hiera simplici Gal. pilulis de mastiche, aut syrupo ex infusionibus rosarum cum modico agarico deueniẽndum esse consulit curandi ratio: quæ docet plus præualere crassos & viscidos humores, à quibus flatus eleuantur, quàm calidorum & discutiẽtium pharmacorum vehementiam, quòd sæpe maius damnum, quàm commodum sequi soleat, corpore aut vtero impuris existentibus. Si verò aliquid eorum, quæ flatus discutiunt, præbere volueris, nil subinde nocebis, veluti est vini optimi parum, vel decoctum seminis anisi, cumini, dauci, gariophyllorum, cinnamomi & similium, maximè si calidum actu sũmatur. Prodest & puluis prædictorum seminũ, vel dianison, diaciminon & aliorum, quæ his sunt simillima. Sed ex vsu inter omnia potissimùm est aquæ vitæ modicum, vel aqua cinnamomi, quæ à Lusitanorum Indijs asportatur, ex flore ipsius arboris, aut ex cortice instillata: quæ etiam apud nos chimica arte ex cinnamomo extrahitur. B

Verùm si ex flatus acrimonia aut malitia dolores concitentur, veris anodynis vtendum quoq; est, admixtis tamem alixipharmacis calidis, cuius naturæ est theriaca, mitridatum, semen angelicæ, vel eius radix, & huius naturæ alia, quæ superiꝰ cap. de hystericis affectibus à nobis dicta sunt. Quem quoq; vsum præstat oleũ cinnamomi, angelicæ, garyofillorum, piperis, & anisi, quæ etiam deuorata ex vino, prodesse scimus. Sed maximè aquã ex theriaca extractam cuius meminimus lib. de febre maligna.

Si tamen ex grumoso sanguine cõcretó ve, aut efficiẽte inæqualẽ plenitudinẽ vterus doleat: præter quam quòd huius causæ quoque meminimus libr. 1. cap. de menstruo cũ accidẽtibus: id proculdubio semper est in curatione obseruandũ, vt partes vteri laxẽtur, & viæ patẽtiores fiãt, & sanguis tenuior, ac plenitudo æquabilis reddatur. Quod fieri oportet, vt Aëtiꝰ cõsulit li. 4. Ser. 4. ca. 63. p ea medicamẽta, quæ cũ vapore humido calfaciãt, & modicè attenuẽt: ob id fœminã in loco calido reponi iubet, & fœmora ac vteri regionẽ vaporibus fomẽtis, inũctionibꝰ & balneis modicè calfacere. Cæterùm si prædictæ plenitudinis aliquid superesse congnouerimꝰ, sanguine prius misso, vt ca. adducto diximꝰ, ad eadẽ auxilia cõfugiemus conãtes euaporationibus partes dilatare, laxareq; easdẽ inũctionibus, & modicè attenuãtibꝰ pharmacis grumosũm sanguinẽ attenuare & inscindere. Quamobrẽ adhibitis decoctis, quæ mox attulimus, veniendũ est ad inunctiones ex oleo de croco, de spica, de vitellis ouorum, de lilijs, amygdalarum dulcium & de semine lini, maximè si in his duobus vltimis feruuerint menthastrum, anethum, semen aut radix angelicæ, cortices citri, aut cinnamomum. Conferunt euaporationes ex prædictis herbis aqua & oleo decoctis: item fomenta et sacculus, ex eisdem. Theriaca quoque prodest vmbilico, et imo ventri illita cum oleo sesamino, naphæ vel decroco. Sed eua- C

A Sed euaporationes huic vsui commodiores conficiuntur ex iure pingui galli veteris decocti cum multo croco & cinnamomo, gariophyllis, semine lini, althea & fœnugræco, quod maximi fore momēti existimo. Præstat per os summere haustum aquæ feruētissimæ vel decoctum seminis angelicæ: item theriacæ. ℈. j. aut. ʒ. ſ. cum vino vel prædicto decocto, vel iure galli veteris ex croco, cinnamomo, passulis & ciceribus cōfecto, vel aquam theriacalē aut cinnamomi, anisi garyophilorū & dauci quas arte chimica in duplici vase extrahes. Rutā quoque (inquit Aëtius) tritam ac melle exceptam & panno lineo inductam pubi ac pectini impositam prodesse comperimus: sicut & clysteria ex prædictis decoctis, ruta, fœnugræco, & aliquo ex prædictis oleis admixto. Conferunt potissimùm in plenitudine inæquali cucurbitulæ citra scarificationem inguinib⁹ ac femoribus adhibitæ: vel si hæc nō profuerint, cum scarificatione ex vsu erunt: sicut hirudines parti scarificatæ affixæ, sed præcipuè hæmorrhoidibus. Verùm si huic affectioni aliquod animi pathema succrescat, per alexipharmaca superius adducta mitigare oportebit.

B Dolores autem, qui ex erodentium & mordacium humorum præsentia suboriūtur, nullo alio auxilio citiùs mitigabis, quàm potibus & fomentis humidis & calidis, earum præsertim rerum, quæ mulcebrem & mucilaginosam obtineant substātiam. Ob id quidem prodesse scimus insessiones decocti fænugræci, seminis lini, altheæ ac radicum maluarum & altheæ cum semine citoniorum & psyllij. Item fomēta ex eodem decocto: inunctiones ex pinguedinibus & oleo amygdalarum dulciū sesamino, de semine melonum & cucurbitæ, potissimùm si in eis mucilaginem seminis citoniorum & phyllij extraxeris. Conferunt etiam clysteria ex prædictis, potus itē aquæ calidæ, aut vsus amyli. Quòd si hæc min⁹ quā par sit, prosint, ad purgationē citò te conferes, quam institues iuxta ideam humoris peccantis: qua facta, eisdem vtitor auxilijs & per interualla iterum corpus purgabis, sed præstat pessus qui recipit opij aliquid dum diu ibidē non immoretur: prodest qui paratur ex decocto capitū papaueris in paso, vel oleo rosarū cū medulla cerbina. Itē vnguētum rosaceum cū succo plantaginis & intibi. Deniq; vniuersa mitigandi ratio in hac causa stat in attēperamento humorum, retussa eorum acrimonia, ac in mixtione alicuius optimę substantiæ cum humore acri & mordaci, ac vltimò in expurgatione superabundantis succi. Sic profectò in hac & reliquis dolorum causis victum instituēs, in flatibus tenuem & calfacientem, in hac verò causa, optimi & multi nutrimenti, cæterùm fluidioris substantiæ: reliqua vero ad victum pertinentia, causæ natura monstrabit.

C

His tamen, quibus vterus dolet ob viri accessum, subuenire oportet iuxta naturam causæ dolorem aut tumorem excitantis. Sic etenim si ex tumore intus recondito dolor suboriatur, præter generalem prouidentiam, peculiariter huic malo mederis, vt Moschio libro Gynæciorum docet his verbis. Mulieris lac, quæ masculū peperit cum oleo rosaceo æqualiter misce, & calefacito, & hinc fac pessarium de lana molli, & appone vsq; ad caput vuluæ. Verū si sanguis à coitu exeat, præceptum Hipp. seruare oportet, qui lib. de sterilibus, vt superius retulimus, inquit. Si verò à coitu imum ventrem dolet, & sanguis recens ipsi apparet, lini semen tritum & muscum mollem & adipem anserinum mixta ac molli lana excepta imponito. Reliqua verò pro causę ratione ministrabis, sed nullum aliud auxilium efficatius reperies, quàm sanguinis detractionem ex hæmorrhoidibus, vel ex talo, maximè cum sanguinis

guinis abundantia in vteri collo, malo causam præstiterit, à quo quæ emolliant & digerãt pesaria administrabis, vel ea quæ vternm leuiter expurgent. A

Curabis verô eas, quæ ex aliqua externa causa dolent, si pugnaueris aduersus cuiusque causæ naturam oppositis auxilijs. Calfacere enim vterum per clysteria, inunctiones & fomenta, ex vsu omnibus fuit: & ob id inspecta causæ natura, facilè cuiuis erit, proficua auxilia excogitare.

Veruntamen si his omnibus factis, adhuc perstare dolores (ex quauis causa prodeant) videãtur: tertio anodynorum genere vti erit necessũm, quo narcotica auxilia contineri dictum est. Eò enim vehementiæ dolores sæpe veniunt, vt nullũ aliud subsit refugium, quàm ad hæc stupefacientia pharmaca deuenire: & ob id ad philonium persicum aut romanum, vel syrupum papaueris confugiendum est, ea lege quam nos adduximus lib. 2. nostro de præsid. indica. ad quẽ locum confugiendum est.

De vteri hydrope. Cap. 15. B

INTER omnes antiquos viros specialius Aëtium vteri hydropis meminisse constat. Quam sanè affectionem finitimam ei, quæ in ventre fit, esse profitetur, eamque fieri ex aquoso humore, à sanguine menstruo retento, procreato censet, ac generationis modũ explicat, dicens. Vesicas in vtero prædicto humore aquoso plenas gigni quibus vterum in tumorem eleuari necesse est. Ego tamen hydropem vteri diligenter considerans censeo, in extremitatibus vasorum, quæ ad vterum terminantur, aut prope ipsa oscula ex humore illo aquoso per vasa sanguine menstruo obstructa, instillante, fieri pelliculam quandam, vnam aut plures, quæ tunicæ vteri adhærescentes, posteà mucore quodam implentur, indiesque à prædictorum vasorum osculis maiorem huius humoris, aut excrementi copiam recipiunt, & vterum ac infimam ventris regionem in tumorem hydropi similem eleuant. Quem equidem tumorem aliquando in toto ventre apparere, aliquando in altera eius parte conspicimus, iuxta locum, cui prædictæ pelliculæ adhærent. C Item posse fieri ex Arabum sententia inter tunicas ipsius vteri, aut (vt rectiùs loquar) modo tumoris pituitosi, in tunica ipsiusmet vteri, sicut fit in testibus aquosus tumor, euidenter constare arbitror. Est sanè morbus in magnitudine, qui & difficulter curatur, & multorum accidentium causa existit: quem etiam scimus constare ex inundante humore pituitoso, crasso, viscido & in vasis vteri copiosiùs adherescente. Quippe obstructis vasorum osculis ex prædicto humore, nil mirũ, si ob eius redundãtiam totus vterus in tumorem eleuetur: maximè in fœminis, quæ aut prauis cibis vtuntur, aut ex partu malè corpus gubernarunt. A lijs quoque accidit pseudohydrops, cum videlicet in rugis aut sinibus vteri pituitosum aliquid & viscidũ adhæret ea copia, quæ in tumorẽ maiorem vterum eleuari cogat: quod vitium in ijs, quæ à partu vel à mensium immodico fluxu plurimum potus & alimenti ingesserunt, contingere scimus.

Causæ. Causam Aëtius arbitratur tantùm esse diuturnam mensiũ suppresionem citra conceptum: quam proculdubio potisimã esse inficiabitur nemo. Cum hoc tamen confide-

A consíderandum est, suppressos menses huic malo non vtcunque causam præstare sed dum humiditates abundant viscidæ, quæ in vteri tunicas instillantes adhærescẽtes quę in pelliculæ naturam degenerant, quam postmodum aquosa substantia replet. Cui quoque malo causam præstat fœmina in victu & potu intemperatissima, cuius iecur caliditate pollet, quanta necessum est inesse, vt resolutis partibus tenuibus illius humoris, concrescat prædicta tunica: quippe rarò, etiam si diu menses in fœminis supprimantur, hanc affectionem reperiri contingit, quod non semper hæ omnes causæ in vnum coëant. Fit etiam (vt dictum est) hoc malum ex innundante humore frigido intra vteri vasa ea copia, quæ vterum in tumorem eleuare possit: item ex eodem humore in rugis & cauitatibus vteri redundante. Dimitto ex flatu quoque fieri posse, quia id non ad hydropem, sed ad inflationem pertinere creditur. Contingit non minus ex vera hydrope fieri, aqua ex sinuosa & abdominis regione, cæco & latente itinere in vterum prolabente: aliquando ex iecore aut splene vitiatis, velut vera hydrops: ac frequenter à vena caua in vterum sanguinis serum instillante principium sortitur.

B

Docet quidem Hipp. lib. 1. de morb. mul. signa, quibus in cognitionem huius affectus facilè deuenire posimus, simulque causas recenset: inquit enim. Si aqua intercus vteris ad nascatur, mẽses pauciores & praui fiũt, & ante tẽpus deficiũt, & im⁹ venter intumescit, & mammæ solidæ, molles fiunt, & lac nullum, & putat se in ventre habere, & ex his cognosces quòd aqua intercus est. Sed & in vterorum osculo significationem de se præbet, ad tactum enim gracilè & humidum apparet, & rigor ac febris corripit: quantò magis tempus processerit, tantó magis dolor habet imum ventrem & lumbos & laterum mollitudinẽ ac inguina. (& subdit) Hic morbus ex aborsu fit, sed ex alijs causis & cũ mẽses fuerint occultati, cõtingit etiã nõ raró prægnantibus, cuius affectionis eodem lib. hæc verba refert. Si hydrops in vteris fiat, menses pauciores fiunt ac deteriores & per longius tempus, & pauciores, quám oportet, aut pauló plures, & venter intumescit, & locus supra pectinem, & tibiæ, & lũbi. Vbi veró multũ temporis processerit, & in ventre habuerit, corrumpit ac eijcit, & aqua cum ipso fœtu affunditur, & mulier plerunque moritur, sanguis autem corrumpitur & aquosus redditur. Prædictis quidem cõsimilia verba idem autor refert lib. 2. de morb. mul. dicens. Aqua intercus si in vteris fiat, menses prodeunt arenosi & aquosi & non valde cruenti, intumescit & vterus & venæ, & propinquissimę partes, & pregnans fit, deinde suffocatur, & mammæ fluunt, & imus venter durus est, ac intumescit, & omnis circum circa locus, & dolet, si quis ipsum attingit, & febris ac stridor dentium corripit, & dolor vehemens laterum mollitudinem ac lumbos, & semen in somnis effundit, & peius habet. Tamen præter hæc signa, que ab Hippo. afferuntur, distingues etiam vteri hydropem ac cognosces, quòd fœmina sic affecta, plerunque boni est coloris, & in cæteris sana, quia iecur in ea affectione non patitur: verùm si id compati etiam contingat, mirum non est, si & color mutetur, & ipsa deteriùs se habeat, tanquam ex complicato malo. Vlterius item cognosces nõ ex tumore solùm, sed eó quòd imam ventris regionem occupet tumore extẽso iuxta vteri amplitudinem, ad differentiam tumoris ex fœtu, qui acuminatam efficit figuram. Est prætereâ is tumor laxus ad differentiã tumoris, qui ex scirrho, aut quauis alia vteri duritie proficiscitur: flatus quidem si præsunt, murmur in vtero vagatur.

Signa.

C

Cæterùm

Cæterùm vt dissideat ab vteri inflammatione, grauitatem ambulando infert, & A non leuem spirandi difficultatem, & alia non contemnenda cordis & cerebri accidētia, & aliquando aquosum quid per pudendum instillat. Item in hac affectione alui excrementa, graueolētia sunt, & mēses aut omnino supprimuntur, aut inordinatē procedunt: & nonnunquam, maximè vehementia aliqua præcedente, corpuscula quædam prodeunt alba, fœtida, muccosa, aut aquosa, syncera, aut sanguini pauco, tenui, aquoso, aut subalbido admixta. Differt etiam à vero ventris hydrope, tumoris loco, quia in eo, venter primò intumescit superiore eius parte: in hoc verò, primo in parte inferiore: atque ex illo ad imas partes descendit paulatim, in hoc verò sensim crescit, & ad supremas partes irrepit: in illo præcessit aliqua causa, quæ iecori vitium intulerit: in hoc, citra ipsam: etiam si (vt dictum est) á vero hydrope nonnunquam proficiscatur. Quod si color vitietur, sanguinis quoque fontem vitiari constabit. In illo etiam color mutabitur ad pallidum aut plumbeum vel subalbidū, in hoc verò fœmina boni sæpe est coloris, & aliquandiu rubicundior existit ex sanguinis retēti copia. In illo itē pedes in tumorē eleuantur, in hoc verò manus & māmæ intumescunt: etiā si in illo nō solū crura, sed & totum corpus motui, & reliquis actionib⁹ B ineptum & languidum ac deiectum efficiatur, in hoc quidem crura præ vteri pondere ad motum veluti impedita existunt, quia supra inguina incumbit tumefactus. Dissidet ab inflatione vteri, quia, in inflatione vterus tactui tensus apparet, in hoc verò mollis & flaccidus. Distinguitur etiam à tumore inflammationis vteri, dolore, febre & alijs innumeris accidentibus. Vltimò tamen in aliquibus plurimum aquæ per vterum effunditur: qua excreta affectio subsidet & venter detumescit.

Curandi ratio. Curandi ratio in huiusmodi affectu apertè mōstratur ab Hip. li. de nat. mul. per hęc verba. Si aqua interc⁹ in vteris suboriatur, mēses pauciores & deteriores fiūt, deinde repentè deficiunt, & venter intumescit, & mammæ siccæ fiunt, & reliqua malè habet, & in ventre sibi habere videtur, & ex his cognosces quod aqua inter cutē laborat. Sed & in ore vterorum significationem de se præbet, tangentibus autē gracile apparet, & calor & aqua ipsam corripit. Quum autem tempus ampliùs processerit, dolor imum ventrem & lumbos ac laterum mollitudinem occupat. Ac postmodum eadem parte inquit. Hic morbus maximè fit ex aborsu, accidit item ex alijs. C Præter hæc autem signa & causas, curationem docens sic inquit. Cúm sic habuerit, calida lauare oportet, & tepefactoria adhibere, donec dolor sedetur: pharmacum autem deorsum purgans bibendum dare oportet, post pharmacum veró, vteros bubuli stercoris fomento fouere: & posteà medicamentum cum cantharide præparatum apponere, & interpositis tribus diebus, id quod cum felle paratur. Quibus procul dubio verbis bellissimè exprimit peculiarem curandi rationem, eam reducens ad mitigationem doloris, purgationem eius quod redundat, ac discusionem eius, quod ventri hæret: â quibus item menses prouocare iubet, & mercuriali plurimū vti. Verùm ex hac methodo indicatione sumpta, dum incipit, docetur primò sanguinem mittere, siue ex suppressis mensibus oriatur (quo tēpore ex talo fieri est necessum) siue plenitudo subsequatur vtero prędicto modo obstructo, ac si plenitudo magna fuerit, nullum erit in conueniēs ante tali scissionem sanguinem ex brachio mittere, dū id parciùs fiat: instituta priùs optima victus ratione, exsiccante nimirum, modicè calfaciente, & tenuis substantiæ. Potus sit ex decocto cinamomi, seminis angelicæ, vel saxifragiæ nostræ, aut indice, quā sasafrasam appellant, aut indum

A indũ fœniculũ. Quibus factis modicè corpus purgare oportet ab ijs excremẽtis aut humoribus, quæ per primam corporis regionem vagantur, manna, casia fistulari cũ puluere anisi, hiera simplici Gal. aut syrupo ex infusionibus, vt subsit deinceps locus pleniori curationi. Quam diuidere (deposita vt dictum est, vtraque plenitudine) in duo tantum membra æquum est: vnum quidem continet ea auxilia, que vniuersi corporis pituitam & humores crassos sensim & paulatim vel coquere, vel euacuare, vel resoluere habent: secundum veró ea, quæ vteri tumorem aut aperiunt, aut discutiunt. Circa primum itaque, vt subsit phlegmagogis medicamentis locus, administrabis primò mel rosaceum, oximelitem. S. syrupum de artemesia, de duabus aut quinque radicibus, & aquis galitrici, genistæ, gentianæ, angelicæ, saxifragiæ, fœniculi, myricæ, & similium: á quibus pilulis de mastiche, de agarico, de hiera vti poteris, vel ipso agarico trochiscato cum diacatholicone, vel dissoluto in syrupo infusionum rosarum, aut in ipsa infusione antequàm conficiatur syrupus. Cui quoque vsui adhibere poteris electarium indum, vel diaphæniconis aliquid, iuxta laborantis naturam & vires: quibus inspectis, aliquam massam ex supradictis pilulis

B succo ireos efformare poteris. Prædictos item humores per interualla vomendo purgabis semel aut bis in hebdomada, exhibito leui aliquo vomitorio: quo fortasis vi & impetu facto, non erit ab re pelliculas rumpi, & per vterum, aquosum humorem prolabi. Purgare quoque per vrinam & vterum ipsum prædictos humores curandum est, velut facies exhibito medicamento, quod recipit pulegij. ʒ. j. cum modico piperis: aut gentianæ vel origani. ʒ. ij. seminis dauci, vel smyrnij. ℈. j. cum aqua mulsa formentur bucellæ, quarum summo manè sumat. ℈. ij. aut. ʒ. j. In cibis tamẽ admiscere oportet aliquid huius pulueris, qui recipit hyssopi. ʒ. j. pulegij. ℈. ij. origani, cumini, ana. ℈. j. seminis amij, spicę nardi, ana. g. xij, salis tosti. ℈. j. misce & vtere pro cibariorum salsamento. Id quoque bonum præstat manè singulis dieb⁹ sũmere decoctum calamenthi, pulegij, rubeæ tinctorum, sabinæ, leuistici & artemisiæ cum saccharo & melle facta leui ebulitione: cæterùm sabinæ quàm paucissimũ inijcito. Conferunt non minùs pleraq; ex ijs, quæ in hydropicis aquas educunt, velut aqua raphani, saxifragiæ, gallitrici, & modicum decocti radicis ireos in hydromellite leuiter facti. A quibus sanè medicamentis ad robusta exercitia laborantem

C deduces: nam hæc non solúm quod in venis & in ambitu corporis frigidũ, crassum ac viscidum hæret, calore dissoluere possunt, verùm & totum id, quod in vtero continetur, ruptis exercitij vehementia pelliculis, fundunt penitus. Balneis tamen naturalibus ex sulphure vel alumine laborantem commites: quod si ad manũ nõ sint, ea domi parato decoctis ex lauro, cardamomo, pulegio, thymo, calamintha, cucumere asinino, genista, saxifragia, angelica, galitrico, pilosella, miliosolis, dauco, ruta, artemisia, mercuriali & similibus. Interim tamen dum hæc fiunt, imo ventri adhibeto quæ aquas & frigidos humores dissipant: quæ proculdubio secundã indicationem complere diximus: veluti sunt emplastra ex radicibus aut folijs ebuli, vel inũctio ex oleo irino aut laurino, in quo incoquatur ebulus ipse: itẽ vnguẽto ex succo eiusdẽ ebuli, vel sambuci. Sed peculiari efficacia prodest emplastrũ de baccis lauri & de stercore caprino aut bobino: conferunt & inunctiones ac fomenta præcedenti cap. adducta, additis oleis de radicibus lilij aut ebuli, de cinnamomo, de pipere, d anisio, d angelica, d gariophyllis quę sanè arte chimica probe extracta mire prodesse scimus, sicut per os sumpta põdere. ʒ. j. cum vino, aut stillatitia ex eisdem aromatis aqua. In vterum infundenda sunt, quæ menses cient & sanguinem euocant, vt

sũt decocta granorum gnidij, vel ipsum granũ gnidiũ cum modico melle & oleo iri A
no, vel ipsum oleum cum alumine: ac si in vteri sinu pituita redũdauerit, addere decocto oportet gnidij. g. x. cum modico melle, vel agarici aliquid: nam dum in venis prædicta pituita inest, per ea, quæ menses & vrinas & vomitum aut aluum mouẽt, tutius vacuabis: eam veró, quæ intra vterum alicui parti adhæret, per pharmaca, quæ abstergunt & abluunt: cæterũm si in pelliculis conclusa maneat, per ea, quę rũpunt, vel apposita, quæ exteriùs humorem ebibunt, qualia sunt quæ nuper adduximus. Itaque ablues vterum aliquo ex prædictis decoctis cum melle aut sacharo, si putredinem aut calorem in ipso præesse comperiamus. Clysteria etiam, quæ apud plerosq; scriptores hydropicis proficuâ habentur, maximi momenti fore arbitror, potissimũm si ab ipsis pessaria adhibeas, quæ ex semine mercurialis cũ modica myrrha, sale ac melle conficiuntur. Fiunt & alia maioris momenti ex colocintidis. ℨ. ß. salis. ℨ. j. carnis pinguium caricarum. ℥. j. Alia item fortiora cõficies ex ciclamine, euphorbio, nigella, esula: quæ sanè omnia alijs mitioribus esse admiscenda consulo. Ferunt insuper non contemnendi autores. ℨ. ß. ellebori albi lana exceptam, & vtero impositam, protinus plurimam aquam extrahere. Sic & aliud pesariũ cõficies quod re B
cepit, seminis mercurialis masculi. q. s. myrrhæ modicũ, salis & mellis modicum & lana excipiãtur. Reperies profecto alia nõ pauca apud Aëtiũ, quibus liberè vti poteris, si aut tẽperaueris, aut alijs mitioribus admiscueris, aut eorum quantitatem imminueris. Vltimo tamen si neq; hæc omnia prodesse videãtur, fontanellã altero aut ambobus cruribus adaperies, per quã natura aquosũ illũ humorẽ paulatim instillando expurget, quod procul dubio proficuũ & necessariũ sũmopere auxiliũ esse arbitror. Quod si ante placuerit stibij optimè pręparati. g iij. adhibere: ex vsu facies, at si probè cesserit, iterato eo vteris, nec mirũ erit si solo hoc præsidio, venter dissoluatur si fœmina anhelosa non fuerit, & pituite plurimum redundauerit.

De vteri inflatione. Cap. 16.

CONTINGIT quoq; fœminis non paucis vterũ inflatuosum tumorem eleuari qui (pręterquam quòd morbus est in figura ex C
quantitate adaucta) ab vteri hydrope & ei consimilibus affectionibus non leui differentia dissidet, vt ex Gal. 14. metho. aperte videtur constare: nam inquit. Inflationes verò ex flatuoso spiritu collecto nascuntur aliâs sub cute, aliâs sub mẽbranis, quæ ossibus circundantur, aut musculos viscerum ve aliquod includũtur. Porrò colligitur aliquando etiam non parum in ventriculo & intestinis, itẽq; in medio spatio horum & peritonæi. Quò fit, vt cõstet differre ab hydrope, cuius locus est inter omentũ & peritonæũ. Differt quoq; inflatio ab œdemate, quòd appressa digitis non retineat vestigium, sed sonitũ veluti tympanum reddat. Erit igitur vteri inflatio tumor præter naturam ventris inferioris ex vtero in tumorem seu magnitudinem maiorem, à flatibus ibidem inclusis eleuato: qui sanè spiritus aut in vteri cauitate aut in poris & vasis eius recondi & immorari habet.

Causæ. Causam verò huius tumoris esse flatuosã substãtiã ambiget nemo, præterquã quòd Hip. id ex professo docet lib. 7. popu. dicẽs. Plurimas vteri affectiones flatus faciunt, signũ sunt ructus & strepitus circa ventrẽ & lũborũ tumores & dolores circa renes

A renes & coxas. Ex qua sentētia haud obscure cōstabit, si verum est plurimas vteri affectiones flatus efficere, quantò rectiùs inflationem. Sed posse flatum ipsum varias nancisci causas euidenter probat Gal. lib. 3, de causis sympt. dicens. Flatuum generatio est in ipsis, quæ in ventre sunt, locis, succis quibusdam pituitosis, vel cibis inibi à deficiente calore inhalitum solutis: quippe syncera frigiditas prorsus halitum non facit, quod scilicet ea omnia neque attenuat, neq; conficit, neq; alimentū dissoluit: fortis autem calor cùm longo interuallo nutrimentum superet, ampliùs quàm pro halitu generando id attenuat, nisi tamen flatuosum sit natura. Et vt clariùs reddat suæ doctrinæ institutum, adducit exemplum dicens. Quemadmodum enim externis rebus videmus, vt frigidissima constitutio, maximè spirante borea, aërem sereniorem reddit, ac calidissima per æstatem constitutio ambientem nos aërem purum efficit, mediæ verò constitutiones nebulas pariunt: ita in animantibus accidunt. Neque enim calor per extremam imbecillitatem, neque cum vehementes sunt ei vires, sed cùm medium inter has affectiones obtinet, flatū gignere potest. Et subdit paulò inferiùs. At calor, qui in cibos agit quidem, cæterùm diminutè, is

B eos quodammodo soluit, non tamen prorsus conficit, atque hinc oritur flatuosus spiritus. Atque is cum per os excernitur, ructum creat, cū per sedem, sonorum silentemue flatum, cùm vero neutra parte emittitur, symptoma creat, quod inflatio vocatur. Itaque ad eduliorum naturam & ad caloris impotentiam flatuum causam reducendam fore censet. Quo fit, vt in vtero quoque eadem ratione flatus ipsum distendentes & in tumorem eleuantes gignantur: facto nimirum vtero ab aliqua causa externa vel interna solitò imbecilliore, vel humore crasso & frigido ibidem præter naturam retento. Quibus etenim causis accedunt quoque externæ: nam vulgatum est medicis, percussionem aut ictum vterum imbecillitare. Sic ambientis frigiditas, quæ menstrualem vel quotidianum effluxum prohibeat, præsertim, si incautè à partu viuat fœmina, & vtcunque frigori se exponat, quod tunc magis accidit, cum in vteri orificio sanguis grumosus impingitur. Item partus frequentia vel nimius labor, aut vteri ad aliquem situm conuersio, vt naturalis effluxus prospere fieri non possit. Prætereà menstruorū retentio diuturna, si tantam copiam regulare nequeat natura, aut retentorum crassities & frigiditas, quibus naturalis

C calor sufficere nequeat, id quoque damnum moliri proculdubio possunt. Quod etiam non minus alimentorum crassorum, frigidorum & flatulentorum vsus efficere poterit: vel intempestiuus aquæ frigidæ potus. Neque omnino tradendum est obliuioni, posse quoque id malum fieri ex iecoris vitio, sicut tympania, quod ex hac causa prodire comperies ex iecoris vitiati signis, quæ superiùs adduximus. Sūt & huic affectioni concausæ quædam, quæ potissimè ad inflationem efficiendam cō currunt, velut est retentio huius flatus ex quauis causa genitus sit. At retentionem hanc moliuntur duæ aliæ causæ, nimirum densitas seu spissitudo partis, vbi flatus intercluditur, aut ipsius vaporis seu spiritus crassities, quarum causarum altara discussionem interdicit, altera verò renuit. Quæ proculdubio dogmata Gal. loco citato ac. 14. metho. & Pau. lib. 4. his verbis manifestant. Membrorum densitas, tum spiritus simul crassities efficit, vt idem spiritus non dissipetur, quò fit vt inflatio parti accidat.

Signa.

Docet Hipp. prædictam affectionem cognoscere lib. de natu. mul. hæc referens verba

verba. Si inflati fuerint vteri, & venter attollitur, ac inflatur, & pedes intumescent A
& cauæ faciei partes. Color verò iniocundus fit, & menses non fiunt, & genitura hoc tempore non fit, & anhelat, & anxia mœret, & cúm surrexerit ac progressa fuerit, erectæ ceruicis respiratio ipsam tenet, & quicquid ederit aut biberit ipsam molestat, & gemit & magis ægrè tristatur, quã pri⁹quã ederit, sæpe verò etiã suffocatur. Cui consimilem sententiam lib. 2. de morb. mul. in hunc modum refert. Si vteri inflati fuerint venter attollitur & inflatur, ac sonitum edet, & pedes ac cauæ faciei partes intumescunt, & dolor iniocundus fit, & menses occultantur, & genitura hoc tẽpore non manet intus, & anhelat spumatque ac anxia est, & cùm expergiscitur ex somno, recta ceruice spiratio ipsam corripit, & quicquid ederit aut bibit, ipsam molestat, & suspirat, ac tristatur magis, quã priusquã edat, & suffocatur, & nerui cõtrahũtur, & vteri ac vesicæ dolent, & manus contactũ non admittunt, neque lotium emittunt, neque grituram admittunt. Sed præter hæc signa quæ sufficere quodam modo videbantur, prædictam affectionem cognosces ex ventris inferioris & pectinis tumore, quem si tetigeris, sicut in tympanite, sonitum percipies cum dolore, extenso tamen, & qui ad pectinem, & inguina, & aliquando ad septum transuersum B
& ventriculum pertingere solet. Qui dolor præterquam quod non semper eadem vehementia viget, pungenti similis existit, & ad varias partes permutatur, ita vt lumbos & caput etiã petere visum sit: Quòd si in caua vteri parte steterit flatus, rugitus in ipso persẽtiũtur, perinde ac in intestinis, & aliquãdo cũ crepitu per pudẽdũ excernuntur: vrinæ itẽ accidit suppresio & vigilia, præsertim vrgente menstruo. Verũ si in angustis porositatibus ac rugis sit, dolores vehemẽtiores fiẽt, diuturniores & ægrè curabiles existẽt. Studẽdũ vltra est, hãc vteri inflationẽ à tympania distinguere. Cõtingit quidẽ in hac mitior sitis, quã in tympania & vires minùs labuntur, & corpus minus deiectũ est, ac præsidia magis prosunt, & superiores corporis partes non ita extenuantur ac in vera tympania. Itẽ hæc per interualla crescit aut decrescit, & quodammodo videtur posse curari, illa vero minime.

Curandi ratio.

In hoc quidem affectu præmittam Hipp. lib. de natu. mul. adductam curandi methodum, quam paucissimis verbis depinxisse constat, dicens. Cùm sic habuerit, pharmacum deorsum purgans bibendum dato, & calida lauato, ac fomentum adhibeto: interposito verò tempore quodam, apponito ea, à quibus purgetur, & non mordeatur. Frequentissimè verò totum corpus foueto, tum autem & sub pudenda & odorata sufficiantur, sub nares autem graueolentia, & potiones dato, que vteros purgant, & ad locum compellunt. Qua sententia videtur primò docere, opus esse, crudos succos, à quibus flatus eleuantur, expurganti pharmaco euacuare, mox fomentis flatus ad partes extimas euocare, ac resoluere, & si quid humoris in vtero super est, ipsum per vteri regionem educere, & calidis suffitibus flatus in vtero contentos resoluere. Verùm ne quid huic tractationi deesse videatur, specialiùs curationem hanc expendere oportet, initio sumpto à quodam Gal. documento in curandis inflationibus. 14. metho. adducto: inquit enim. Inflationum omnium diuersa ab œdematis curatio est: & paulò inferiùs subdit. Indicatio autem curationis omniũ cõmunis est, vt quod præter naturã est, vacuetur, in quocũq; id cõtineatur. Propria verò post hęc cõmune est, vt tenuissimis & calidissimis potestate medicamẽtis: atq; vẽtriculo quidẽ & visceribus⁹ oleũ, quod tenuiũ est partiũ, quodcũq; rutã habet in coctam,

A ctam, aut aliquid calidorum seminum, cuiusmodi sunt cumini, & apij, & petroselini id præstabit. Aliquando verò & cucurbita magna bis ter ve sine inscissione medio ventre affixa. Atq; hæc est Gal. medendi ratio. Cum hoc tamen si quis velit recta curandi methodo vti, primò expendat, qualis præcessit flatus causa, quam triplicē à principio huius cap. constituimus, videlicet, occlusionem eorum, quæ expurgari solent, & humidorum copiam, ac vteri ipsius impotētiam. Sic proculdubio curationis scopus erit, caloris substantiam roborare, crassam materiam, & eius vaporem extenuare, & meatus vteri, in quo vaporosus ille spiritus continetur, aperire. Porrò posteriora duo, nempe, densi corporis rarefactionem, & crassi spiritus attenuationem, iisdem omnino auxilijs assequemur: medicamentis sanè tenuitate partium pollentibus siue extenuantibus, & calfacientibus iuxta partis affectæ dignitatem & spiritus crassitiem. Quamobrem pro cuiusq; natura curādi methodum scribere opus erit. Sic dum sola vteri imbecillitas & caloris innati paupertas flatus causa extiterint, solis ijs, quæ flatus carminādi ac digerendi vires habeant, mox à principio huius affectus vtendum est, velut sunt calidæ inunctiones, fomenta, cucurB bitæ, clysteres, & huius census pleraq;, quæ cap. præcedenti & aliàs sæpe diximus. Ex purgantia etenim medicamenta, præualente huiusmodi causa, plus habent vires deijcere & flatus augere, quàm beneficium aliud præstare. Ob quam etiam rationem in prædicta causa modicè calidis & multo tempore adhibitis vteris, ne facultatibus factis imbecillioribus ex immodica calfacientium immoderātia crescat indies affectio magis. Verùm si ex frigore ambientis aut potus, id malum oriatur, audacius calfactorijs vti poteris, qualia paulò inferiùs referam. At si ex suppressione mensium vterum inflari contingat, mihi non est dubium, quin vniuersam curādi rationem à sanguinis detractione auspicari oporteat: parcè tamen, ne malum ob id augeri contingat. Tandem deposita, quæ ex obstructione pullulauerat, plenitudine, ad ea, quæ flatus discutiunt, deueniendum est, admixtis subinde, quæ laxare, & obstructas vias aperire nata sint, vt simul affectionis causam & affectum auferamus. Quòd si ex crassis humoribus, frigidis ac difficulter coctilibus affectio suboriatur, priùs leui facta purgatione ex hiera, pilulis masticbinis, vel agarico alephanginis, aureis, & reliquis huius naturæ. item & clysteribus frequentioribus ex hiera C composita cum succo mercurialis, & alijs, quæ flatus discutiant, vtēdum deinceps est ijsdem pharmacis, quæ flatus discutere nata sunt, admixtis tamen, vel priùs adhibitis (quod rectius est) medicamentis, quæ inscindant, attenuent & abstergant, vt simul humorem & flatum ad vlteriorem euacuationem præparemus. Sed sedādi doloris gratia multi probarunt. 4. ℥. olei amygdalarum præsertim amararū, à quibus humorū præparationi innitendum est. Qua in re vtendum erit decocto cicerū alterato cum cepis, apio hortensi, quod vulgò pretroselinum appellatur, calamintha, ruta & cumino. Cui etiam vsui & corroborādę virtutis gratia vtendū est quibusdam speciebus aromaticis, & cōfectionibus ac electarijs huic rei dicatis, vt sunt diaciminon, dianison, aromaticum rosaceum, & sequens confectio, quæ recipit pulueris anisi, maratri, carui, dauci, cimini, baccarum lauri, singulorum. ℥. ſ. gariophyllorum, cubebarum, piperis longi, seminis rutæ, sing. ʒ. j. liquiritiæ. ℥. ſ. galāgæ, zingiberis. ana. ʒ. ij. anisi saccharo incrustati. ℥. ij. sacchari lib. ſ. fiat confectio in tabellis. Seruabis tamen hoc vnum in omnibus causis, vt semper in quibusq; medicamētis anodynorum aliquid admisceas: quippe hæc præter alia bona, quæ præstant, partem flatu distentam, æquabilem reddunt ac disponunt, vt dolori sit minùs obnoxia.

xia. Ad flatus igitur discussionem deueniendo, quæ vna est & cōmunis prædictis A
omnibus causis, seclusa causarum prouidentia, eo, quo dictum est, modo: in primis vterum inunges oleo chamæmali, liliorum alborum, anethi, rutæ, vel eo, quo incoxeris ciminum, anisum, hypericon, costum, casiam, gariophyllun, cinnamomum, & his simillima: item prodest & insesio eorum. Parabis eadem ratione fomenta ex eisdem oleis vesica exceptis, vel ex decocto rutæ, dauci, menthastri, seminis angelicæ, artemisiæ, gariophyllorum, pulegij, calamenti, aut seminum prædictarum herbarum. Lexiuiam quoq; ex cineribus parare poteris, & spōgia exceptam vtero frequenter adhibeto. Aut inunctio ex oleis cinnamomi anisi angelicę gariophyllorū & pipere, vel baccarum iuniperi, aut vinum quod ardens chimistę ex iuniperi, sabinæ, ederæ, aud lauri baccis conficiunt, quod ego in hac re magni momenti fore censeo. Cui etiā malo & huic simillimis parari olea possunt, aut vina vel stillatitię aquę ex ligno guayaco ex corticib⁹ eius, ex ebeno vel loto, & nō minoris efficacię ex gūmi aliquo, aut concretis lacrimis, vt succino, amoniaco, thure, styrace, therebētina: confectum prætiosius arbitror. Sic & balsamum præstat, & aqua vitæ aut aqua theriachalis, cuius meminimus lib. de cur. feb. mali. quam mille modis chimicę artis periti parant, cæterum hac in parte duas tantùm eius cōpositiones scribam: vt & B
huic affectioni & similibus præstare posint. Prima itaq; recipit cardamomi, piperis albi & longi. ana. ℥. ſ. galangæ, macis, gariaphyllorum, granorum paradisi. ana. ʒ. v lignialoēs. ℥. ij. zingiberis. ʒ. iij. cinnamomi cubebarum. ana. ʒ. iiij. maioranæ, roris marini, menthæ, pulegij, rutæ, saluiæ, nardi, asparragi, rosarum, rubearum. an. m. ſ. seminis cumini agrestis. ℥. ſ. anisi, fœniculi. ana. ℥. j. seminis coriandri, sinapis. an. ℥. ij. seminis peoniæ & cumini Romani. ana. ℥. j. semis radicum enulæ campanę, yridis. ana. ℥. j. foliorum angelicæ, pimpinelæ, doronici. ana. ℥. j. ditami. ʒ. iij. sacchari candi albi lib. ij. singula conterantur, et ex vino generoso quinquies distilato, macerentur, in fimo vel aqua calida diebus. 14. Deinde in alenbico vitreo diligenter argilla cooperto, instillentur: & aqua instillatione extracta, iterum super feces mittatur, & instilletur, quod quinquies facito: & posteà adijce croci orientalis. ℈. j. mosci & ambræ. ana. ʒ. ij. foliorum auri. ʒ. iij. Cuius gutulas tres, ex aqua buglosæ adhibeto. Alia verò sic paratur: excipe radicum angelicæ, tormentillæ, cædoariæ, pinpinellę, enullę campanæ, ditami. an. ʒ. ij. cinnamomi. ℥. ſ. santhali, rubei & lutei, corticum citri. ana. ʒ. j. theriacæ, & mitridati. an. ℥. ij. mosci. ʒ. j. ſ. quæ omnia modo prędicto macerentur & ter solum instillentur. Quarum sanè aquarum in fœminis frigidis, flatulentis q; affectionibus, vt in hydrope, imbecillitate vteri, & simillibus magnus est vsus. Itē cucurbita singulis dieb⁹ vmbilico affixa incredibili efficacia iuuat: quam consilio Aëtij aliquando scarificabis, quod mihi haut innutile videtur. Prosunt & cataplasmata ex carycis, hyssopo & nitro, vel ex eodem hyssopo, baccis lauri, stercore caprilo, & alijs, quæ cap. præcedenti diximus. Vtendū præterea est emplastro, quod recipit bdelij, gūmi arabici. ana. ℥. j. seminis rutæ, seminis agnicasti, centauri, abrotoni, origani, calamenti, casiæ ligneæ, ameos. ana. ʒ. j & ſ. terebinthinæ quātum sit satis, vt fiat emplastrum duplex, quorum aliud parti anticæ, & aliud posticæ, adhibeto. Prodest & emplastrum ex trifera cū theriaca, & pulueribus diacimini & dianisi confectū. Idē quoq; beneficium præstat decoctū, quod recipit anisi, maratri, & cinerū lignorū lauri, quantum sufficiat, & fiat decoctum exceptū spōgia aut filtro, & ventri inferiori adhibeto. Pari modo sacculos madentes eodem decocto, vel siccos appones. quos conficies ex parietaria, ruta, absinthio, artemisia, hede-

A hedera terrestri, abrotono, nepeta, folijs agnicasti, origano, calamẽto, pulegio, sampsuco, thymo & serpyllo. Ex quibus etiam herbis balneum parabis non parum profecto vtile: sicut eadẽ ratione sunt naturalia ex sulphure, vt Aëtius apartè consulit, calidum primò adhibitum, mox verò frigidum, vt caloris retrocessione resolutio fiat maior, dummodo sensim in frigidam aquam fœmina ingrediatur. Sumat item sic affecta mulier diaciminon, dianison, dia calaminthe, diaspermaton, & diacurcumam: sed vtilius est placentulas, aut morsulos hac lege conficere, accipe specierum diacurcumæ, diacimini. ana. ʒ. iij. facchari albissimi lib. ſ. liquetur saccharum succo rutæ limpidiori, & in morsulos digerito, & à balneo vel summo manè vnum ingerat fœmina cum modico vino. Ex vsu quoq; est theriaca cum vino, vel aqua cinnamomi, anisi, radicis angelicæ, gariophillorum & macis, tam extracta per alembicum, quàm per decoctionem parata. Vtatur &, summo mane decocto radicis angelicæ cum aromatico rosaceo, vel vino ex artemisia decocto, aut semine agnicasti vel origani. Item maximi prætij est potus hoc modo paratus, accipe malorum persicorum nucleos. xx. pistillo tunde cum ouorum duobus luteis, quibus adde galãgę,
B cinnamomi, piperis longi, zingiberis, gariophyllorum, croci, nucis myristicæ. ana. obolum. j. adde demum saccharum, & vinum tenue merascissimũ, & omnia feruere paululùm finito, & calidum præbeto, præsertim facta leui residentia. Pessuli denique vtero adhibiti vtiles existunt ex ruta & melle ac nitro formati: item ex ficubus pinguibus cum cimino & spuma nitri. Item alij, qui emolliendi virtutẽ habẽt, hoc modo parati: bdelij. ℥. j. & ſ. xylobalsami, carpobalsami, costi. ana. ʒ. j. origani cimini. an. ʒ. ſ. cõfice pessulos cũ oleo nardino & rutaceo, qui nocte integra in locellis persistãt. Per metranchitam veró in vterum infundendum est decoctum origani, foliorum viticis, rutæ. ana. m. ſ. coquito in vini albi, & olei lib. j. ferueatq; vsque ad consumptionem vini, in colatura dissolue hieræ pricræ. ʒ. ſ. Refert etiam Dioscorides, apium & intus immissum, vel exteriùs adhibitum, aut commanducatum omnibus prodesse inflationibus, repurgato vtero & flatibus discussis. Quod etiam fertur de asparragis, addito in eorum condimẽtis cumino & aniso. Sic & de roris marini semine cum pipere & vino epoto scribitur. Velut de ruta etiam siluestri, cuius folia trita, oleoq; liliorum incocta cum adipe gallinæ vel anseris, si calida antrorsum,
C & retrorsum vtero in modum emplastri apponatur, sicut bibitum maluarum semẽ aut exteriùs vino illitum. Quibus sanè auxilijs in exacerbationibus, vt necessitas poposcerit, vti poteris, sicut purgationibus, sanguinis detractione & alijs, dum affectus aliquando subsidere cognouerimus: nam vtraq; curãdi ratio per interualla fieri desiderat. Verũ ante õnia, omni exercitio moderato fœminã committes, & illi alimenta attenuantia & flatus discutientia adhibebis, paucissimos q; potus, eos q; discutientes porriges. Quod si hęc prodesse non videãtur, balneis sulphureis, bituminosis, aut salsuginosis fœminam cõmittes, tandem si malum vrgeat & flatum intra uterum inclusum comperias, grandem cucurbitam cum multa flãma adhibebis, citra scarificationem: quod si in vterum aliquid crasi sanguinis, præesse cognoueris, consilio Aëtij vteris, qui ipsam scarificare iubet: quod arbitror proficum summopere futurum, præsertim si prius cucurbitam aliqua violentia detraxeris bis auter, vt maiori efficacia flatus discutiantur.

De vteri

A

De vteri inflammatione. Cap. 17.

CVm inflãmationis nomine apud Gal.lib. 2. de arte cur. ad Glau. duo constet posse subintelligi, humidam nimirum inflammationem & siccam: quarum porrò quæ humida est, ex calida fluxione vterum occupante, ortum ducit: siccá veró, quando nullo humore influente calor naturalis ilius partis efferuescit, donec febris partis dici iure optimo mereatur: ob id profectò distinxisse priùs oportet, cuius earũ meminisse hac in parte sit in animo. Qua in re asserimus, vteri inflammationem hac in parte nos appellare tumorem illius partis ex affluente humore in substantiam eius, à quauis causa prouenientẽ: nã vterum ipsum in tumorem eleuari posse vel ex hydrope, vel ex flatu, vel ex collectione, anteà dictum est: quas equidem non esse inflammationes euidenter constat. B Itaq; dum vteri substantia ipsa plus iusto à fluente humore impletur, non quidem in vniuerso vteri corpore, sed in aliqua eius parte, inflammationem fieri & appellari, censemus, affectũ sanè ad deprauatam figuram & magnitudinem pertinẽtem, cui ob id soluta vnitas ac distemperies assotiãtur. Deniq; nomine inflammationis hoc loco eam dumtaxat intelligi volumus, quę fluxionis sanguineæ soboles est, in vteri corpus & substantiam maximè incidens: in qua dolor est vehemẽs, rubor per summa vigens, calor velut deurens, tensio, renixus, & cùm malum creuerit, pulsationis sensus: quem sanè affectum phlegmonem græci appellarunt. Neq; credendũ quidem est, solùm ex sanguine vterum in prædictum affectum deuenire posse: nam id quoq; contingit redundante cum ipso sanguine flaua bile, vel pituita, vel melancholico succo, ita vt & nomen & accidẽtia humoris, cum sanguine exuperantis, accipiat. Prætereà considerandum est, an humor, qui fluit (quicunq; ille sit) iam computruerit, an in membro constrictus vicietur corrumpatur ve: crassum aut tenue, optimum aut acre vt Gal. li. 2. de arte cu. ad Glau. optimè distinxisse videtur. Contingit etiam vterum inflammari parte eius antica, qua vesicæ adhæret, vel postica, C quæ recto intestino coniungitur: vel in parte quidem superna & fundo, ac vltimò in ceruice, eius osculo & prope pudendum. Sed collectionis harum partium Moschionem & Cleopatram meminisse quoq; constat libro gyneci. cap. 21. dicentes. Ex præcedente nimio feruore aliquando in pinaculis ipsis, aliquando in sinu mulieris, aliquando in orificio matricis vel intus in ipsa matrice collectiones emergũt cũ febribus, vigilijs, dolore, horrore, & cum horrore punctiones & grauedines pro locis, in quibus emerserit, collectio, & neq; vrina neq; stercora impediuntur. Pedes etiam cum corpore difficillimè mouentur: nam & aliquãdo magnitudine collectionis tumor supra pectinem inuenitur digito obstetricis. Illæ verò, quæ in alto sunt, minus quidem doloris habent, & digito apprehendi non possunt: frequẽtius tamẽ organo patefacto mulierum, oculis videntur, & sudores in fronte & in ceruice calidi, & abundantes occurunt. Qua sententia constat complexos fuisse causas, signa & partium affectarum differentias: quæ omnia plurimùm ad curationem profutura arbitramur.

Causæ

A Causæ tamẽ partim interiores, partim exteriores in hoc malo reperiuntur: illæ quidem, pręter ipsius impotentiam, qua facilis ad recipiẽdum efficitur, velut tenuis est ac feruens sanguis, ex caua vena per exiles eius propagines in ipsam met vuluã profusus: non quidem in eius ceruicem aut cauum, ardoremq; & putridinem expertus, vt cõmuniter omnes inflãmationes fieri assolent, quas ex sanguine, demũ pituita, bile flaua, aut atra gigni solere scimus. Sed in vtero specialiùs fit, cùm multus sanguis affluit ad mensium purgationes, vel post partum retentus, qui inflammationem proculdubio & putridinem parit. Cum hoc tamen credendum non est, semen quantumuis retineatur & putrescat, inflãmationem efficere posse, etiam si conuulsiones & suffocationem ac grauissima alia accidentia pariat: quippe semen non defertur, neq; viget in ea parte, in qua licèt putrescat, alteretur ve, collectionẽ seu tumorem præter naturam efficere nõ potest. Constat igitur, plerunq; hoc malũ fieri ex mestruo sanguine, quòd in maiori quantitate abundet, & vtero sit nutrimẽtum, res alioqui ad inflammationes necessariæ: siquidem per easdem venas defertur ad partes excrementum, per quas alimentum, aut id, quod superest, deuehitur. Causa.

B Sed tamen duobus modis fieri hac in parte inflãmationem constat: ex sanguine nimirum, qui ab alimento redundat, aut vitiatur, vel ex menstruo imprcbè purgato, aut intempestiuè & plurimùm retento, sicut ex alijs vteri purgamentis (quæ salubriter vterus excernere assolet) dum præter modum supprimuntur. Altera verò inflãmationis causa est, quæ prædictis principium motus & occasionem præstare habet, velut est plaga, ictus, aut mensium suppresio: frigus item comprimens & coarctans vteri vasa, & eorum oscula, vteri quoq; inflatio vel laboriosus partus, vel aborsus, vt Gal. lib. de humor. aperte docere videtur. Quod etiam fieri contingit ex frequentiore concubitu, qui vteri viriùm metas excesserit: durior item sedes, longissima & intenta ambulatio, presertim mensibus instantibus. Verùm quia ex causæ, & loci affecti diuersitate frequentissimè accidit tumoris naturam, & conditionẽ variari, et in alias tumoris species inflãmationẽ degenerare, iuxta humoris peccãtis ideam, ob id coniectandum est, interdum ex ea tumorem durum sensusq; expertem fieri, rariùs cãcrum, sæpiùs tamẽ abscessum vel eresipelas, aut œdemata, aliquãdo in extimis, nõnunquam in intimis ac ceruice, osculi vel eius corpore, vel in latus

C vel plures partes, aut anticam, vel posticam supernam quę vertinculum cõscendit, vel infimam quæ in rectum intestinũ vergit partẽ, quorum omnium signa expendisse oportebit.

Signa.

Primo statim accessu in fœminis hoc affectu laborantibus percipies muliebrium locorum, pubis, imi vẽtris ac lumborum dolores ardentes, qui ad inguina, coxas, latera & costas etiam porrectus vsq; ad clauiculas persentitur: ac ob septi transuersi compresionem, si magna fuerit, vteri suffocatio accedit, sin aliter, magna spirandi difficultas, quæ aliquando imperitos medicos decipit, existimãtes pleuritidis naturam referre, ob ignorationem consensus vteri cum septo transuerso & clauicula: integitur enim peritoneo, & eo solo firmatur ac retinetur à parte superiore: quare dum vltra modum distenditur, hęc etiam membra comprimi necessum est. Verùm antequam hinc discedam, referendum mihi est, qualia huius affectionis signa attulerit Hippo. qui lib. de mor. muli. 2. hęc scripta reliquit. Si vteri inflammati fuerint, menses obtorquentur, & ceruix multis tenuibus venulis ad telarum araneæ similitudinem variegatur, & febris est acuta, & mentem præcellens, & menses parui ac

Nota para ... guisla, y co... q. no es ple...

pauci ipsi cōparēt: quū verò quid comederit, reuomit, & dolor occupat imū vētrē, A & lumbos, & animo linquitur, & per totum corpus perfrigeratur, venter autem nunc durus, nunc mollis est, & incenditur, & attollitur, & putat se in ventre habere. Quandoque verò ventris moles vacua apparet (quod ego intelligo dum affectus in hydropem mutatur) & aluus aqua impletur, & vmbilicus prominet, & osculum gracile fit, & de repente apparent menses stridentes, & pauci ac praui, & attenuatur circa clauiculas & collum, & pedes intumescunt, & præsertim pedum extremitates: horrent etiam partes circa pudendum, pungitur, caput dolet & sinciput, caligo adest, & sudor frontris, extremæ partes refrigerantur ac tremūt, & sopor profundus aliquando occupat, & audire non potest, neq; reliqui sensus operantur. Quibus proculdubio simillima signa adducit eodem loco paulò inferiùs, studēs mōstrare vteri erisypellas. Nec mirum videri debet, tam esse varia huiusmodi signa, siquidem id proficiscitur ex vteri natura, & ipsius vario consortio, ac diuerso & omnigeno corporis apparatu. Lib. tamen de natu. mul. dum ex partu occasionem fumit inflammatio, hæc verba scripta reperiuntur. Si ex partu vteri fuerint inflammati, febris debilis corpus tenet & caligo adest, ex ventre verò nunquam deficit B calor, & sitit, & coxas dolet, & venter imus fortiter intumescit, & aluus turbatur, secessus aut est malus aut olidus, & calor vehemens corripit, & cibum auersatur, et dolor iuxta sinciput est, & ventris stomachus non potest trahere cibos ac potus, & concoquere nequit. Qua in parte paulò inferiùs eandem affectionem refert, & curationem suo more scribit. Verùm præter hæc Hipp. signa specialiùs rem expendere oportebit. Sic profectò huic affectui perpetuò febris succrescit ardentissima, sicut in alijs inflammationibus, cæterùm in hac peculiariùs propter maximum consensum cum corde per arterias. Quod etiam lib. de humor. testatus est Gal. sed præcipuè libr. 6. popu. part. 1. com. 2. dicens. Cùm tamen in vteri phlegmone haud ita multum accidere cernitur, licèt febres validę vehemētes & calidę concitentur, ob quas lingua veluti à fuligine denigrescat: & subdit. Calidas autem vehementes que febres ex vteri phlegmone accendi, neminem in artis operibus versatum, pręterit: ac reddens rationem refert id fieri, quia vterus plurimas grandissimas que venas habet, in quibus aut prope ipsas si sanguis putrescat, febrem succendi, de synocharum genere necessum est. Sequitur & in hoc affectu grauissimus capitis dolor, C isque maximè in sincipite, quod lib. etiam de hum. dixerat idem Gal. sed clariùs li. 6. popu. parte. 1. com. 2. nam referens id fieri ex vaporibus à putrescente sanguine elatis, inquit. Verùm capite quauis de causa horum vaporum pleno, grauitates maximè in sincipite, hominem vexātes apparere illis, quibus artis opera curę sunt: & subdit. Primum igitur vapores illos calidos proximè dictos, per arterias in caput subuolare, ratio ostendit, ipsas que arterias per collum ab vtraque vocati infundibuli parte, recta in sinciput discurrentes videre licet. Ac postmodum rationem contexit, propter quam varij & acerbissimi fiant dolores, nimirum propter varietatē ac sensibilitatem partium capitis internam structuram efformātium: vnde oculos quoque dolere contingit, sicut ceruices conuelli, & pedum & manuum articulos. Alui item & vesicæ excrementa ob calorem & siccitatem, & cauitatum, compressionem coarctationem ve retineri contingit. Ventriculus ex consensu grauiter dolet, ita vt aliquando cardialgiam inferat. Pulsus parui, fiunt, crebri & ab exsolutione debiles. Verùm in principio inflammationis errantes, & vibrantes, & aliquan-

A quando ob febris vehementiã magni celeres, & crebri, quibus diluitur in Gale. dictis cõtrouersia lib. 4. de cau. pul. & alibi. Quod si in penitioribus locis vterus inflãmetur, acutissimis doloribus excruciari cum anxietate & exsolutione contingit: si tamen in conspicuis & externis partibus affectio succrescat, omni ex parte pulsatoriè dolet: quæ sanè signa diuersis inflammationis temporibus, diuersimodè apparere contingit, vt paulò inferiùs docebo. Posteriore insuper vteri parte inflammata, partes circa vmbilicum dolere, & aliquãdo in tumorem eleuari cernimus, sed dolor circa lumbos excruciat magis, & alui excrementa ægriùs excernuntur, canini stercoris spiciem referentia. Sic vbi cauitas aut fundum inflammatur, imi ventris acutus dolor ostendit, vt ne contactum quidem foris admittere videatur, atque vterus plerunque ad inflammatum locum retrahitur: & ob id, os & collum eius auertuntur, differtque ab vterina suffocatione, ex febre ardentissima & intenso partis calore. Si vteri anterior pars inflammatione tentetur, vrinæ difficultas, aut stillicidium subsequitur, & grauis in partibus vmbilico finitimis & inferioribus dolor, & si digitus in os vteri submittatur, occurrit ad tactum durum, clausum, B feruens, ac retractum, præsertim si in ipso aut in collo fuerit inflammatio: quod etiã dolore, duritie & calore à conceptu distingues. Lateribus verò vteri inflammatis inguina tenduntur, & crura grauiter & ægrè mouentur, & quibusdã crus ipsum, quod è regione est, per incessum claudicat: quin etiam in coxam dolor transit, & in eâdem parte cum grauitate sentitur, vt ex Gal. constare videtur. 6. de lo. aff. ca. 4. Cæterùm fieri inflãmationem ex sanguine cognosces, quòd lingua nigrescat, delirium sequatur, vrina rubescat, aut subrubra existat cũ liuore, pulsus magnus, plenus, vndosus, & venæ omnes tument. Flauam autem bilem dominari, ex oculis, qui colorem corticis malicitri referunt, cognosces: sitis quoque ingens adest, inquietudo & anxietas maior. Verùm tamen dum pus fieri incipit, dolores pulsantes & febres augeri, est necessum: quæ frequentes cum horrore sub vesperam incursant, & accessiones inordinatas habent. Accidit & singultus & prædictorum accidentium intensio, atque ipsa inflammatione augescẽte, sequuntur animi deliquiũ, exsolutio, torpor pedum, genuum perfrigeratio, & extremarum partium sudor, conuulsio colli, pulsus exigui & cebri, tandem delirium & dentium rugitus. Quæ C sanè omnia, pure confecto aliquantulum cessare videbuntur, & iterum inualescere, vbi abscessus rumpitur: ac tunc quidem modò vrina, modó aluus, modò vtraque supprimitur: nonnunquam pubes intumescit, & pro fluentis cuiusdam rei, cui inũdatio percipitur, vbi abscessus maior fuerit. Si tamen hæc eadem perstiterint viribus vtcunque labentibus, pulsibus inæqualibus ac debilibus, mortem potiùs quám suppurationem vereri oportet. In scirrhum tamen inflammationem migrare cognosces, quia febris dolorque, & symptomata leuiora existunt, sic tamen vt tumor, & renixus grauitasque permaneant, totumque corpus non solum crura ad omnes vitæ functiones segniter moueatur.

Ex quo proculdubio affectu his grauissimis accidentibus coniuncto, vereri oportet mortem, vt Hippo. protulit libr. 1. de morb. mule. dicens pernitiosum esse morbum, & aquò vix aliqua euadit fœmina, aut in graue aliquod malum degenerat: nam decretum est, apud omnes autores, grauissimas esse vteri inflammationes, cum hoc tamen, quæ eius ceruicem obsident, faciliùs curari possunt: quæ verò

totum affligunt vterum, nullo modo: sicut quæ fundum siue sinum eius occupant, A
periculosæ admodum sunt, quia ægriùs & tardius curationem admittunt: in quib⁹ omnibus conuulsiones superuenientes periculosæ sunt & graues. Quod si erisypelatis particeps sit inflammatio & fœmina grauida, lethale esse Hippo. libr. 5. popu. text. 43. refer: quanquam tex. eiusdem lib. 20. de vera inflammatione dubitatum sit, viuere ne possit fœtus: quod intelligendum est, de grandi & venenosa, idq; ob febris, quæ succenditur, vehementiam.

Curandi ratio. Cûm statutum firmatunq; sit in recta medendi ratione, etiam si affectus eiusdẽ sit naturæ, in eius curatione, partis situm, locum per quem adhiberi auxilia, aut fieri euacuationes debeant, monstrare, & partis naturam auxiliorum materiam seligere, & ab alijs partibus affectis distincta exposcere: ob id profectò licèt inflãmatio vnius naturæ sit in omnibus partibus, in vtero tamen si steterit, non à quauis parte indistinctè exposcit sanguinem fundi, aut quamuis aliam vacuationem fieri: quæ prima & cõmunissima omnium phlegmonarum curandi via est. Quamobrem in hac curatione præmittere partis considerationem oportet, & mox affectus indicationem rimari. B
Vniuersa etenim curandi phlegmones ratio, in prohibitione eius, quod fit, & ablatione eius, quod factum est, cõsistit, licèt alijs verbis id quoq; Gal. proferat dicens. Prohibemus quidem futurum, si corporis apparatum euacuationibus iuxta eius naturam factis minuerimus: ac rursus si id, quod ab eo iam in motu & fluxu ad partem est concitatum, ad diuersam & maximè contrariam partem traxerimus. Quod verò factum est et in parte receptum, ab ea repellim⁹ & per eam discutimus: aut in eadem suppuramus. Primum quidem fit frigidis & comprimentibus: secundum calidis & digerentibus: ultimum verò calidis etiam, sed emplasticis medicamentis: quibus omnibus admiscenda sunt quæ mitigandi vires obtineant. Quapropter, prohibita in principio somni immoderantia (vt à prima indicatione initium summam) ne furiosiùs humores intro irruant, vt Hipp. est præceptũ lib. 4. popu. part. 4. ac prohibitis etiam crurum frictionibus, omni tamẽ quiete imperata, & alui excrementis leuiter depositis, victum omnino tenuem porrigemus. Transactis tamẽ primis diebus, oua sorbilia, aut amygdalatũ ex cremore hordei, vel amylum, aut panem lotum, vel pullorum carnem imperabimus: sic in potu aquam hordei, vel facchari, aut decoctum radicis scorchioneræ, vel aquam auro ignito sæpius feruefactam porriges. C
Quibus, vt par est, administratis etiam si affectio sit in partibus inferioribus, à basilica alterius vel vtriusque brachij primò sanguinem detrahere oportebit iuxta vires, ætatem, habitum aut anni tempus. Quod sanê dogma perpetuum sit in hac curatione, nisi aut ex aborsu, laborioso ve partu, vel nimia sanguinis profusione (à quacunque parte sit) inflammationem prodire nobis compertũ fuerit. Huius rei ratio est, quia coniectabile videtur à supernis partibus & sanguinis fonte fluxionem concitari, aut plenitudinem præesse, quam si priùs non deposueris, vel longissimè à parte affecta retraxeris, maiorem proculdubio in eadem parte fluxionem concitabis. Itaque retractionis & plenitudinis deponendę gratia, primò brachiorum venas tundere oportebit: deinceps verò habito respectu ad id, quod ad partem inflammatam fluxit, vel fluere iam iam minatur, quòd in venis insit parti affectæ ꝓximis, sanguinẽ fundere ex malleolis opus erit. Quo sensu Gal. intelliges, qui li. de sang. mis. ca. 18. & li. 13. metho. ca. 11. cõstãter affirmat in vteri inflãmationibus venas, quę in talo sitæ sunt, scindẽdas esse: Cui decreto dicim⁹, aliud

A aliud esse deriuationem intendere, quæ ex proximis partibus fieri desiderat, aliud retractionem aut plenitudinis euacuationem, quæ vel ex distātioribus, vel eis, quæ origini ac magnis venis propinquæ sunt, exercenda venit. Quam sententiā hoc modo intelligendam esse Gal. consuluit lib. 2. ad Glau. cap. 2. dicēs. Veluti in locis muliebribus in contrarium trahas, si eas, quæ in cubito sunt, secueris venas, aut mammillis cucurbitas apposueris, vel manus calfeceris & fricueris atque ligaueris. Deriuabis autem, si eas, quæ poplitibus aut tali, venas disecueris, & cucurbitas coxis applicaueris, & crura calfeceris atque perfricueris & ligaueris. Verū si aut parua fuerit inflammatio, vel corpus non plurimum plenum, aut menses instauerint, sat erit venas tali inscindere. Est quoque Aëtij decretum, cucurbitulas cum scarificatione dorso affigere, quas tunc adhibebis, cùm dorsum plurimùm doluerit: quia coniectabile est, per venas dorso adhærescentes, sanguinem ad vterum delabi.

Verùm quia cuiusuis partis inflammationes assolent aliorum humorum præter sanguinem, non parum sibi admixtum obtinere, ob id facta sanguinis detractione
B sufficiente, pensitandum est, an alijs etiam auxilijs pugnandum sit aduersus humoris redundantiam. In quo planè casu nil tutius aut commodius reperies, quàm rarò aut nunquam expurgantibus vti: nam ad infimas partes, vbi affectus vigent & dolores, euocant humores alibi existentes. Quod si efficere tunc temporis aliquid volueris, leuissimo aliquo pharmaco purgabis. Nec displicet hac in re Auic. sententia qui vomere huiusmodi fœminas iubet: quod duplici ratione factum esse censeo, & retractionis reuulsionis ve gratia, & vt humores superuacui per distantissimam ab affecta parte regionem excernantur. Cæterùm si aliquando syrupis & potionibus vti ex mali vehementia cogaris, fugiendum omnino est ab ijs, quæ menses mouere possint, sed eos tantùm porriges, qui aduersus humoris cum sanguine redundantis conditionem pugnent. At si facta affectus inclinatione cognoueris aliquem ex prædictis humoribus dominari, aut præesse, feligenti pharmaco, mitiori tamen facto, eum purgabis, cauens ne pharmacum sit ex ijs, quæ scāmoneum vel colocintidem recipiunt, sunt enim hæc plurimùm huic affectioni aduersa. Nosti iam ex ijs,
C quæ anteà diximus, quæ biliosis aut pituitosis vel melancholicis prodesse possint.

Sanguinis igitur detractione vel leuioris pharmaci exhibitione præmissa, ad ea auxilia veniendum esse consulit rei ratio, quæ quodammodo vlteriorem affluxum ac augmentum impedîre nata sint: & si quid factum est, per insensilem halitum discutiant. Imprimis enim si erisypelatis inflammatio particeps fuerit, quod ex igneo calore percipies cataplasmate vteris, quod recipit vitis pampinos, plantaginem, poligonum, portulacam, intubum, & vmbilicum veneris, quæ omnia pistata mediocriter calida & panno excepta, prodesse non parum solent. Infundes etiam in vterum succum aut stillatitiam aquam prædictarum herbarum, & postmodum inunctionem ex oleo rosarum & myrti cum pauco aceto parabis: cui si addideris succum plantaginis summitatum vitis, semperuiuij aut consimilium, plurimùm profueris. Quod etiam beneficium præstabis clysterium vsu, dum eorum quantitas quam minima sit, ne vteri compresione acriores cōcites dolores. Id facies, si acceperis radicū altheæ. ℥. ij. maluę, violarum, florum cucurbitę, cucumeris vel peponū. m. j. lactucę vel solani foliorum, m. j. prunorū numero. xij. seminis lini. ℥. ſ. florum violarum. p. ij. dequoquātur secundū artem & ex decocto accipe. ℥. vj. olei violacei vel rosarū. ℥. iiij.

℥.iiij.& infunde. Quo facto vtendum est cataplasmate á Gal. lib. 2. ad Glau.con- A
structo ex succo semperuiuij, sapa, vino austero, farina hordei & balaustijs, vel ex
cortice mali granati. Præstat quoque incipiente phlegmone, auxilium, quod reci-
pit succi plantaginis, solani. ana. ℥.vj. aceti. ℥.ſ. sanguinis draconis, boli armeni. ana.
℥.ſ. olei rosarum. ℥.ij. quæ omnia panno excepta calida parti affectę imponẽda sunt.
Verùm si æstus maximus fuerit, præstat emplastrum diaquilon cum rosaceo lique
factum in vase plumbeo, addito plantaginis, aut sereos & intibi succo, facta ebulitio
ne vsque ad spissitudinem. Item antiquiorum sententia constat, fotum ex decocto
cupressi, oleo rosaceo, & modico melle vtilem esse. Confert etiam mitigandi dolo-
ris gratia vnguentum, quod recipit ceræ albæ. ℥.iiij. medullæ ceruí. ʒ.j. adipis anse-
ris. ʒ.j.&.ſ. croci. g.x. Quem quoque vsum præstat fotus confectus ex decocto,
quod recipit radicis altheæ, maluarum & violarum. ana. m.j. florum violarum, cha-
mæmali & meliloti. ana. p.j. fiat decoctum, & contundantur herbæ, ac per cribrum
transmitãtur, facto fotu, prædictis adde farinæ hordei, & seminis lini, & olei rosarũ
quantum sit satis, vt fiat cataplasma. Sed mitius id conficies ex micca panis cum la-
cte & oleo chamæmali. Præter hęc autẽ, si nihil aut parum erisypelatis phlegmoni in B
esse cognoueris, adhibebis cataplasmata, ex farina hordei, seminis lini, fœnugræci,
vitellis ouorum assatis cum rosaceo, & decocto capitum papaueris & mellioti adie
cto modico vino vel modicissimo aceto: cui consimile efficies ex palmulis vino in-
coctis, farina hordei & oleo rosaceo. Itẽ ex rosis, lentibus sine cortice, balaustijs,
plantagine, mucore pulicaris herbæ, solano, labro veneris, sedo, ramentis cucurbi-
tæ, cũ hordeacea farina & oleo myrtino ac rosaceo. Quibus omnibus admiscere o-
portet, si affectio vigorem adire cognoueris, quæ modicè discutiendi & digerendi
vires habeant, velut est farina volatilis, seminis lini, fœnugræci, chamæmali, vel ip-
sius oleum, & ouorum lutea.

Quòd si dolor plurimùm eo tempore vrgeat, mitigare omni arte studendum est,
maximé vnguento, quod recipit farinæ hordei & fabarum. ana. ℥.ſ. maluæ & viola
rum post coctionẽ pistatarum. ana. ℥.j. caphuræ. ʒ.ſ. macerentur omnia succo aut
stillatitio liquore labri veneris, & facta expressione adde olei rosarum. ℥.iiij. buliãt
ad consumptionem expressionis, & addita axungia anatis & cera fiat vnguntum. C
Cui consimile efficies, si acceperis chamæmali radicis altheæ, seminis lini, fœnugre
ci. ana. ℥.j. carycarum pinguium numero. viij. dactylorum nume. vj. terãtur quæ
possunt, & quinque ouorum luteis admisceantur, quibus adde violarum decoctum
cum rosaceo, & facto emplastro pubi apponito, digerit enim & dolores mittigat.
Verùm si adhuc doloris vrgẽtia perstiterit, vteri osculo apponito pessarium hac le-
ge confectum. Papauer viride tundes & exprimes, cuius. ℥.iiij. admiscebis. ℥.x. sa-
pæ, & coque ad medietatem, & linteo exprime, & adde myrrhæ & galbani, ana. ʒ.
j. terito, & postmodum adde medullæ ceruinæ & adipis anserinæ. ana. partes æqua-
les, & iterum coque, & pessarium confice. Vteri etiam osculo adhibenda sunt pessa
ria, quæ præter id, quod dolores leniant, quodammodo aut repellant aut digerant
iuxta ipsius phlegmonis ætatem, in primis quidem ex poligono, sedo, intibo, vm-
bilico veneris, portulaca, plantagine, ac pampinis contusis cum rosaceo, aut lentis-
cino oleo, vel de vitellis ouorum, anseris pinguedine & exiguo croco.

Cæterùm si sedare dolores præter id studueris, hoc modo facies, fœnugræ-
cum

A cum madefacito & prima ac secunda aqua diffussa, cum tertia pura ac dulci coquito & excolato, & adipē anserinum addito, quæ omnia ad prunas liquari finito, & vbi frigefacta fuerint, pessarium confice & butyro recenti inunge. Quod si dolor plurimùm creuerit, lachrymæ papaueris exiguum cum lacte muliebri & succo fœnugræci apponito: alij etiam id admiscent rosaceo, ouo, & adipi. Fiunt præterea huic vsui vtiles dilutiones per metranquitem, maximè ex decocto, quod recipit rosarum rubearum, lentium cortice reiecto, plantaginis, labri veneris, solani, & intibi. ana. m. j. & lentium. p. coquito ad tertias, & in vterum proijce. ℥. iiij. Idē quoque facies ex lacte muliebri cum rosaceo vel ex decocto hordei cum syrupo rosarum, portulacæ aut saccharo. Præstat eundem vsum oleum rosaceum solum, vel cum albumine oui: item aquam arnoglossæ, coriandri viridis, aut hordei infundes, vel decoctum papaueris aut oleū eius, præsertim si id adhibueris prope os vteri. Confert non minus collyrium album Rasis cum lacte mulieris, vel aliquo ex prædictis succis. Virgines tamen sedere facito in prædictis decoctis, vel in eo, quod conficies ex decocto fœnugræci, seminis lini, maluarum, violarum, capi-
B tum papaueris ac hordei: verum in his, quæ acriorem habēt calorem, maximè circa morbi initia ex aqua modicè calida cum oleo rosaceo insessus fiant.

Quod si vt dictum est, inflammatio inclinare cœperit, etiam per vterinos chlysteres, pessaria & insessus ad ea venies, quæ laxare & discutere possunt. Qua in re prædictis decoctis addito fœnugræcum, altheam, semen lini, mucaginem psyllij, & seminis citoniorum, pulegium, sisimbrium & saluiam, quo immergere fœminam vsque ad imum ventrem aliquando opus erit: & à balneo ventri appones hordeaceam farinam cum fœnugræco semini lini aqua mulsa incoctam. Quo facto, ad ea, que magis digerunt (cautè tamen & sensim) veniendum est, cuius naturæ est cataplasma, quod recipit radicis liliorum & bismaluæ. ana. ℥. j. maluarum. m. j. artemisiæ. m. s. florum chamæmali & meliloti. ana. p. j. coquantur, &, vt supra dictum est, pistentur & contundantur, quibus adde farinæ fabarū & hordei. ana. quātum sufficiat, pinguedinis porcinæ & butyri recentis. ana. ℥. ij. olei chamæmali & liliorum. ana. ℥. j. misce & cataplasma cōfice. Item huic vsui vtile est pessarium ex ca-
C rycis pinguib⁹ cum modico oleo & pinguidine gallinæ ac pulueribus chamæmali, sisimbrij, sampsuci cum medulla cruriū vtili & ladano ac styrace. In vera tamen declinatione emplastrum ex meliloto vel addito diaquilone adhibere poteris.

At si neque his omnibus neque alijs, quæ passim proficua experimur, in declinationem affectus venire comperiamus, rationi consonum videtur suppurationi naturam intentam esse, vt ex ante dictis signis facilè colliges: quibus accedit inæqualis horror & doloris exacerbatio, iuxta illud Hipp. dum pus conficitur. Postremò verò ad suppurationem perducto tumore, impetus accidentium aliquantulum remittitur. Quo tempore ne in schirrhosam duritiem & ægrè curabilem affectus degeneret, aut ne puris virulentia maius malum accersat, post maturitatem ruptionē quoque breuiter moliri oportet, ne diutius ibidem persistens pus maximam vteri partem corrodat. Quod facies adhibitis imo ventri cataplasmatis ex fœnugræco, semine lini, farina triticea, ficubus elixis & terebinthina. Sed artificiosius conficies hoc modo: excipe chamæmali, meliloti, fœnugræci, seminis lini & radicis altheæ. ana. ℥. j. caricarum pinguium. nume. viij. dactylorum. nu. vj. redigātur in puluerē

que

quę possunt, & adde vitellos ouorũ. n. v. & cum aqua decoctionis violarum fiat cataplasma, addito oleo rosaceo: quod si immorari suppurationem comperiamus, columbini stercoris. ℥. viij, addere oportet. Item iuuandæ suppurationis gratia, enchatismatis & insessionibus vtendum est, præsertim pudendi sinu adhibita spõgia, aut suscepto vapore per infundibulum ex decocto, cui vires insint trahendi & emolliẽdi qualia superius abundè diximus. Si tamen caloris tantum persenseris, vt calidorum vsum verearis, emplastrum conficies ex vnguento rosaceo, maluis & radicib⁹ altheæ incoctis & extractis per setam cũ pulueribus fœnugræci, vel solùm ex butyro & maluis: aut ex rosaceo vnguento & carne radicum altheæ. Quibus, suppuratione facta, abscessum dirumpere studebis, vel motu aliquo vehementi, vel si ad pudẽdum irruat, ruptorio instrumento partis situ idoneo: cuius chirurgiam & modum pulchrè docuit Aëtius lib. 4. Ser. 4. cap. 86. quamobrem illuc recurrendum esse cẽsui. Dignosces autem diruptionis tempus, quôd cruciatus sæpenumero acriores, stimulosi & quasi cum aculeis inscindere videantur, caloresque vehementiores molestant: vrina supprimitur, interdum & oletum: aliquando tumor circa pubem apparet, & tanquam exudationis sensus cum abscessus grandior fuerit. Neque alia via diruptionem curare oportet, quâm corporis motu, vel adhibitis pessarijs, quæ rumpendi vires habeant, velut est illud, quod recipit adipis anserini. ℥. ij. resinæ, terebinthinæ. ana. ℥. j. pulueris rutæ & nitri. ana. ℥. ß. irridis illiricæ. ℈. j. & cũ lana fiat pessarium. Cui simillima ex prædictis alijs parare poteris. A B

Rupto verò abscessu, quod ex eo cognosces, quia pus excerni cœpit, & dolores ac tumor subsidere, videndum primò est, ad quam partem ruptio facta fuerit: nam contingit non raro ex vesicæ vicinia ad eam rumpi & cum vrina pus excerni. Sic ex consortio cum recto intestino, per ipsum quoque pus excerni conspicimus, maximê si inflammatio vteri partes extimas attingat. Dum veró pus vrinæ admixtum excernitur, lacte vtendum est asinino, & emulsionibus seminum cucumeris & melonũ: item decocto hordei & quatuor seminum frigidorum maiorum, mucilagine & serapio ex his confecto: sero lactis cum saccharo & syrupo violaceo. Neq; erit ab re vti casiafistula per interualla cum semine melonum & saccharo. Si tamen per rectũ intestinum pus excerni videas, frequentibus vtitor clysteribus ex aqua mulsa, vel ex aqua hordei cum saccharo, si caloris sensus præfuerit, aut ex aqua plãtaginis cũ alumine & saccharo, cauens ne aliquod oleosum admisceas. Cum hoc tamen conficies alium ex decocto lentium & malorum punicorum cum rosis & saccharo, aut olei momẽto, si exesionem ex puris acrimonia fieri compereris. Vlcus veró vteri per ea, quæ abluant & calorem attemperent curabis. Ablues quidem aqua mulsa, aqua hordei cum saccharo, lactê cum dupla aquę ordei, aut mulsæ portione, vel lactê ipso cum aqua lentium, aut seminum maluarum & saccharo: Item cremor hordei, quẽ, maximi momenti, cum aqua aluminosa admixtum, esse censemus, aut ipsa aqua aluminosa, vel aqua portulacæ cum sero lactis, aut aliqua instillata per duplex vas ex his rebus nuper dictis. Verùm si sors tulerit abscessum rumpi inter intestina & vterum ipsum, euocanda ad extimas partes materia est, & cutis attenuanda scalpello ferroque ignito aperienda: & vt Aëtius consulit. post apertionem ea figura locabis fœminam, qua residuum puris commoditate situs, sua sponte defluat: deinceps veró aqua mulsa sectionem lauare oportet bis terue indie, & velut alia vlcera deinceps curare, vt cap. de vteri vlceribus disces. C

Quod si

A Quod si inflammatio œdematis particeps sit, aut pituita plurimùm abundet, verendum quidem est, sanguinem detrahere, vel cum præmeditatione faciendum: postmodum veró ad emplastra, insessiones, fotus ac pessos veniendũ est, quæ cap. de vteri hydrope retulimus. Cæterùm frequentius purgabis, idque magis per vomitum, quâm in vera & exquisita inflammatione.

De scirrhoso vteri tumore. Cap. 18.

CVM perdifficile sit huiusmodi affectum curare, si factus iam sit, & vterus ex propria natura, ac menstruationis officio ei maximè sit obnoxius (quod caro eiusdem crasa existat, & fluxiones semel acceptas tenaciter seruet) ob id profectò non leui diligentia neque oscitanter fœminas sic affectas tractare oportet. Scirrhi igitur natura durities quædam est vix sentiens, vt ex Gal. constare videtur. 2. ad Glau. proindeq; scirrhũ nominamus tumorem durũ,
B qui sine dolore est, non tamen omnino sine sensu, vt ex eodem constat. 14. metho. cum hoc tamen exquisitus, sensu omnino doloroso caret, vt Gal. refert lib. diffini. dicens. Scirrhus tumor est corporis cum duritie, & grauitate, & mouendi difficultate. Ex quibus finitionibus cõstat, scirrhi duplicem esse naturam, vt lib. 1. cap. vltimo abũde dictum est: alter quidem est exquisitus, & non exquisitus alter. Vtcunque tamen sit, duob⁹ modis vterum scirrho affici obseruauimus, nempe cúm totum eius corpus in duritiem degenerat, vel altera tantùm pars: ex quibus morbi natura, & particula affecta facilè innotescit. Huic etiam modo aliud non dissimile Paulus adiunxit, quod scleroma appellat: & ob id scirrho adiungere placuit, quód consimilem obtineat curandi rationem. Scleroma (inquit) conforme est scirrho, circa vuluæ ceruicem magna ex parte consistens, tumorem quidem habens eodem pacto, sed minus durum cum dolore mediocri. Est sané vterque affectus morbus in magnitudine, cum in genere tumorum præternaturam consistat: cui etiam conuenit, morbum esse in in tẽperie frigida, vt apud Gal. 5. simp. cap. 6. & & legitur, ac in
C soluta etiam continuitate. Verùm si quis rẽ penitiùs examinet, reperiet facilè, duros vteri tumores lõgè inter se differre: quippe eorum nõnulli statim ab initio naturam scirrhi referunt: alij ex mutata & indurata inflãmatione ortum habẽt: quã sanè differentiam ex humoris conditione contrahunt, vt mox probabo. Constat præterea alios differre loci affecti ratione: nã aliquando vteri ceruix quodãmodo (vt Paulus docet) induratur: quãdoq; verò vterus ipse in scirrhum intumescit, vel ima eius pars, quam frequentiùs affici, scimus: quandoque pars eius interna: quæ profectò affectio molam vteri emulatur: nonnunquãque extima eius superficies.

Huius porro affectus duplices existunt causæ: quædã .n. suaspõte ex quauis materia scirrhũ veluti manu faciũt: aliæ verò materiale pricipiũ præstãt. Sic etenim ex inflãmatione, quæ lõgè à scirrhi natura dissidet, medicorũ imperitia duobus modis induratos tumores proficisci comperimus: vno, vt Gal. refert. 2. ad Glau. cum vehemẽter inflãmationes, aut erisypelata astringunt & refrigerãt: induratur etenim hac via humor, & frequentissimè in immedicabilem duritiẽ cõmigrat: alio verò, cũ vehementer calida ac discussoria medicamenta intẽpestiuè tumoribus adhibent: quibus proculdubio tenue ac vaporosum facilè euolat, crassum veró & terrestre com- *Causæ.*

pactum ac durius efficitur. Itaque vt Paulus scribit, obdurescit vterus quandoque A
sanè repente nulla perspicua occasione: plerunque veró ex inflammatione, quæ pre-
cessit & soluta non est, neq; dissipata, neq; in abscessum permutata. Materiā tamē
habent huiusmodi tumores crassam, lentam, terrestrem, ac difficulter solubilē, qua
lis existit melancholia naturalis, quæ verum & exquisitum scirrhum efficere nata
est: tandem ex quauis alia, quæ crassa quoq; & terrestris sit, scirrhum fieri, ceterū
illegitimum, constat. Fieri etenim hāc crassam materiam in nostris corporibus, qua
tuor modis apud Gal. & veteres omnes compertum habemus: primo quidem, dum
melancholia naturalis ex aliqua occasione aduritur, aut putrescit, & fit tunc tem-
poris exquisita bilis atra. Quam sanè causam plerunq; reperies in fœminis melācho
lico sanguine abundantibus, & improbê à menstruo purgatis. Probat quidem Gal.
hanc sententiam. 14. metho. & lib. de atrabile, & potissimùm. 4. Aphor. cōm. 21.
& eodem. 14. metho. dicens. Siquidem hic humor, vbi amplius incaluerit aut prop
ter putredinem, aut febrem, inflammationem vè nigram efficit bilem: quæ quidem
frigida est, quia terrestris, sed tamen caloris non expers, quemadmodum cinis & a-
cetum vt in dysenteria ab eo humore orta, conspicimus. Itaq; facilè est hoc malum B
fœminis, quib⁹ ex fœculento sanguine vterus non purgatur, accidere, quia ibidem
conculcatus, sanguis incalescit & facilè in duros tumores sensim & paulatim migrat
&(quod deterius est) in vniuersi vteri duritiem: quia vniuersi vteri venas eodē hu
more abundare contingit, immo necesseum est: secundo etenim modo succrescit
eis crassus humor in corporibus ex aliorū humorū adustione, velut ex flaua bile cō
tingit, quē censeo reperiri in biliosis fœminis, ijs præsertim, quæ diutius & vehemē-
tius sese æstiuo existente Sole exercitijs dederunt: in quibus biliosum humorē adu
ri oportet, ac febres & alia vitia concitari, quæ postmodū in scirrhosos tumores de
generant, idq; maximè in vtero, tum quia ibidem maior copia biliosi sanguinis ex
menstrui natura redundat: tum verò, quia vterus ocyssimè incalescit ab exercitio,
& cum non expurgetur superfluo sanguine, nisi singulis mensibus, & fortasse im-
prosperé, ob id facilius aduritur, & in scirrhosam duritiem commigrat. Quod pari
lege contingit, si sanguis aut pituita in corpore redundauerint, & eò incalauerint,
donec feruorem aut putredinem contraxerint. Tertiò verò crassus humor in cor-
pore accrescit, dum ex frigiditate in lapidosam duritiem mutatur: vt cùm ab impe- C
ritis medicis, vel chirurgis erisypelata & inflammationes, aut quiuis alius tumor
ex naturalibus humoribus factus, admotis extrinsecus præsidijs, vehementer refri
gerantur astringunturq;. Tunc enim totum id, quod in eis subtile erat, dissipatum
vi valenter digerentium, reliquum plus iusto desiccatum, lapidosam duritiem post
modū ex medicamētorū frigiditate cōsequitur. Quod sanè nō minùs fœminis acci
disse constat: nam dum vteri calore aut sanguinis aut bilis abundantia laborant, fri-
gori sese imprudenter exponentes, aut potu vtentes frigidiori, vterum subitò in-
durum tumorem eleuari conspicimus nulla alia ratione, quàm superabundantibus
humoribus (à quibus fortasse resoluta erat tenuior pars ob dictum calorem) concre
tis, densis crassioribus ac frigidioribus factis. Quartò denique & vltimò melan-
cholia non naturalis insurgit, quando alius humor ipsi melancholiæ naturali per-
misceatur, maximè pituita, cuius adhesu melancholia, tenacior & crassior effici-
tur. Quod item non raro fœminis accidere scimus ex vitæ intemperantia & cibo
rum frigidorum esu: quà lege mixta melancholia in prædictum affectum non ra-
rô de-

A ró degenerat. Atque hæ sunt in vniuersum quatuor materiales causæ, quas ad veram medendi rationem expendisse oportet.

Nosces autem morbum ipsum in genere ex tumore duro tactui conspicuo ac citra dolorem: indicat enim tumor seipsum manifestè. Præter id fœmina sic affecta, ad motum tarda existit, non quidem solum crurium vitio, sed & vniuersi corporis, quod desidia ad exequenda munia corripiatur. Accidit insuper sic affectis (si se rectê non gerant) malus & aquosus corporis habitus: & plerumque in principio menstruis ex toto priuantur, aut diminutos habent, & crescente malo magno sanguinis fluore, saltem per interuala vexantur, apertis plus iusto venarum osculis, aut vtero nequeunte suscipere & continere consuetam sanguinis copiam. *Signa.*

Cæterũ an à crasso glutinosoq; humore ac pituitoso originẽ ducat, vel ex nigra bile, quę veluti fex sanguinis existit, ex partis colore, vt mens est Gal. lib. de tumo. præt. nat. cap. 10. facilè distingues: quod sanê signum huic vsui inutile existit. Quã obrem ex corporis colore faciliùs dignosces: nanque si ex bile nigra oriatur, color B totius corporis ad nigriorem declinabit: si verò ex crassa ac lenta pituita, ad subalbidũ vel ad plumbi colorẽ vergunt. Iecur etenim quales in se habet humores, tales quidem toti corpori præstat, & tales in affectam partẽ delabi necessum est. Sic proculdubio Gal. lib. 5. de lo. aff. ex solo colore refert cognouisse splen ne an iecur affectũ esset. Cui equidẽ affectioni non raro adiũgitur oris fœdissimus odor, aut ipsius exulceratio vel genuũ impotẽtia, quæ omnia in stomachacæ, vel sceletyrbe splenis & ventriculi grauissima affectione, plerunque succrescunt, ex halitibus tetris & vitiosis ab adusta bile aut vitiato iecore vel squalido corporis habitu illuc ascẽdẽtib9. Quibus signis adiũgere oportet ante actam vitæ rationem, ciborum vsum, cuiusq; humoris redundantis propria signa, ætatem & peculiarem fœminæ naturam, & habitum, vt omnium facta coniectura in humoris redundantis cognitionem facilius deuenire possis. Sed in hui9 affectionis dignoscione nõ parũ cõtingit medicos decipi, quippe cũ affinis ei sit vteri mola vel scirrhosus splenis tumor, obid diligẽtia interno scẽdũ est, ne in curatione aberrem9, vtrũ horũ sit: sed distingues huiusmodi affectũ à C mola, saltim ab ea, quę vtero adhęret, quod in ea licèt mẽses prodeãt, nõ tamẽ ordinate, vt in hoc affectu, in quo aut supprimũtur aut ordinẽ habent si fluant, eo quod ex vteri venis nõ paucę tumore obturẽtur, ita vt nõ ea tuto possint expurgari, in mola vero aut nõ fluũt etiã, aut inordinate, idq; aut copiosi9, aut partiùs quã par sit. Itẽ mola dũ fœmina stat, in os pubis incũbit & mãme turgẽt lacte, in scirrho vero, extenuãtur, & tumor nõ ꝓcedit, licèt hinc, inde mutetur ad vteri quoq; mutationẽ. Pręterea ab splene indurato distingues, quia licet ad varias partes splẽ decidat, variosq; situs mutet emuletur q; aliorũ viscerũ obstructiones, vt non raro in hoc vteri affectu cõtingit, nõ tamen ob id credendũ est, splenis tumorẽ esse, quia is vel corporis vitiat colorem, quod si id non faciat, quia solum jecoris affectiones id de iure habẽt, ledit tamen vel mentem, vel alium ex melancholicis generat affectum, quo mostratur splenem prauè suo officio vti: affectionem vero esse in vteri corpore & non in ceruice distingues, quod in coxam & dorsum plerunque vterus incumbat, ibidemq; dolorem ferat, at in ceruice esse, quia à viri accessu plerunque offenditur, & obstetricis digito attingitur malum, & aparet osculum durum: item quia frequenter ab incũbente vel cõprimẽte tumore vesica, si in superiori coli parte sit tumor, leditur: aut rectũ intestinũ, si infima eius pars, vel alterũ inguẽ, si in altero latere affectio existat.

Sed præter hæc, in quocunq; latere decubuerit laborans, illic quoq; tumorem adire citra dolorẽ, signum est non leue huius mali, vt Hip, refert. 5. popu. in historia vxoris Gorgiæ, in qua equidẽ, etiam recenset affectionis causam, nimirũ mẽstruorũ per quadrieniũ suppræsionem, & quod magis mirandum est, cum hoc concepisse: cæterúm posteà ex diutina profusione sanguinis apartu, male habuisse, tãdẽ molam posteâ proiecisse, postquam sana facta fuit. A

Etiam si scirrhus vnicam obtineat morbi rationem, vnãq; naturã, nõ ob id credẽdum est, vnica solùm via curari posse: nam pro ratione causæ mouentis, & naturæ materiei & generationis modi, variare etiã medẽdi rationem opus erit. Sic in legitimo & verò scirrho triplex insurgit curandi scopus: primus quidem viuendi formã præscribit: secundus materiã antecedentẽ, quæ morbum frequẽter adaugere solet, tollendam monet: tertius verò humoris in tumore iam contenti & indurati vacuationem nobis insinuat. Quod sanè opus, quia affectio in vtero est, non solùm medicamentis extrinsecus adhibitis perfici debet, verùm eis, quæ in potu sũmũtur, vim habẽtibus aperiendi atq; extergendi eũ, qui in viscere cõtinetur, homorẽ, vt de scirrho iecoris. 14. metho. cap. 4. Gal. refert. Ad primum igitur scopũ deueniendo, eã vitã fœmina degat, quę nihil melancholici humoris cõgerat: ob id summa diligẽtia curãdũ est, vt eos succos gignat, qui ex toto sint melãcholico succo cõtrarij. Quãobrẽ, victus rationẽ eis, quæ scirrho laborãt, sobriam, moderatã, humidã, & quæ ad moderatè calidã inclinet instituito: porrigens alimenta boni succi & probũ sanguinem gignentia: panẽ non plurimũ coctũ, vinũ vel tenue vel admodũ dilutũ, aut nullum, sed lupulorum aquam vel schorchioneræ, aut ferratam, vel in qua aurũ sepius extinguatur, oua itẽ sorbilia, pullos, capos, gallinas, & omniũ iura præbeto. Existũt quoq; vtiles capreoli iuuenis & vituli lactẽtis carnes: ex oleribus lupulũ, borraginẽ buglossum, atque id genus alia præbere poteris. B

Quibus præmissis secũdus scopus docet, mox ad materiæ antecedẽtis purgationẽ deueniẽdũ esse, ni priùs sanguinis nigrioris abundãtia nos cõpulerit ex saluatella sinistra sanguinẽ fundere, aut ex talo, si menses defficiant, vel ex hæmorrhoidib9 quod magis probo: nã præterquã quód hirudines per has sanguinem fœculentũ euacuant, á parte quoq; affecta, saltẽ à venis vtero proximis plurimũ deriuare natæ sũt. Quo facto medicamento purganti, quod bilem atrã educat, vteris, priús tamẽ præparatis vijs & humore. Sunt autẽ hæc epithymũ, senę folia, polipodiũ, fumaria & lupulus. Itẽ casia fistula, myrobalani indi, dilutũ lapidis lazuli præparati põdere. g. vj. cũ syrupo ex nouem infusionibus violarũ, diasenę, diacatholicon, hiera Rufi, sed pręcipuè cõfectio amech sine scãmoneo & colocintide: vel si affectio inueterata fuerit ac melãcholiæ plurimũ & crassum in corpore redundauerit, g. iij. præparati stibij tuto porrigere potes, cõsideratis prius fœmine viribus & habitu ad patiẽdũ robusto. Et facta semel pleniori purgatione, tutissimum erit consilium paulatim humorẽ expurgare: nam in fœminis pleniùs hunc humorem purgare, raro vsu venit. Sic enim ex aqua lactis vel lupulorũ, facto decocto senę, mirum in modũ prodest, vel ex prædicto decocto saccharo & prunis damascenis facta conserua. Alia quidem plurima cap. de melan. virg. & vidu. reperies, quæ huic vsui proficua fore spero, interque primum locum tenet syrupus de scoria ferri confectus, vel aliqua ex præparationibus chalibis, vt paulo inferiùs, latiùs sum monstraturus. C

Sed.

A Sed monet tertius scopus interim dum hæc fiunt, ad communissimam præcipuã que omnium tumorum curationem deuenire: quam sanè consistere in vacuatione eius, quod in parte continetur, nullum ambigere arbitror: circa quam maximè attẽtum te esse oportet. Quippe si id opus oscitanter aggrediaris, facilè in duritiem veluti lapideam, tumorem deduces, si temerè resoluentibus vtaris. Verùm si plus, quã par est, tumorem ipsum emollieris, periculum procul dubio imminet, ne aut materia intus contenta corrumpatur, aut scirrhus in malignum cãcrum degeneret: quæ sanè mala vteri scirrho quàm citissimè accidere solent. Insequi enim hac in re Gal. & antiquorum dogma oportebit, nimirum quòd scirrhosis tumoribus nullum vehementer excalfaciens siccans que medicamẽtum, applicetur: neq; solum, id quod emolliendi atq; humectandi vires habeat. Quod enim (inquit Gal. 2. ad Glau) superfluum humorem habet, nihil omnino dissoluit, quod verò minimum, plus quã oportet, exsiccat. Sic Auic. alternatis vicibus, modò emollientibus, modò digerentibus per halitum vtendum esse, in his humoribus asserebat. Scripsimus autem nos lib. 2. de indica. auxil. qua via & ratione induratos tumores emollire oporteat. Interim tamen à principio ijs vti oportet medicamentis, quæ aduersus duritiem pug-
B nent, iuxta ipsius conditionem & naturam.

Sic scirrhosam duritiem ex melancholia contractam emolliunt, quæ verè emollientia non sunt: nã duris ex congelatione tumoribus proficua esse constat: sed mixtam, vt inquit Gal. lib. 5. simpl. facultatem habentia: hoc est, constantia ex tenuibus partibus, vt locus affectus in abscondito situs & induratorum ratio exposcere videntur: nam emollientia sola permeare non possunt: calida & tenuium partiũ plurimum dissipabunt tenuioris humoris partem: quò fit, vt ea miscere conueniat. Sic Rasius. 7. ad Almans. ad scirrhosam duritiem vtilissimum parauit medicamentũ, quod recipit bdelij, ammoniaci, galbani. singulorũ partes æquales, terantur in mortario cum oleo de ben, & liliorum, deinde adijce mucilaginum fœnugræci, seminis lini, ficuum quantum sit satis, vt fiat linimentum, vel addita cera emplastrum. Cõmendat quoq; Gal. lib. 14. metho. radicem arborescentis maluæ anserino vel gallinaceo adipe liquatam, contussam & cataplasmatis forma impositam. Cõfert etiam
C aliud, quod recipit butyri recentis, pinguedinis porci, anatis & anseris. ana. ℥. j. olei amygdalarum dulcium & liliorum. ana ℥. iij. mucilaginis seminis fœnugręci extractę cum vino albo. ℥. j. terebinthinæ & ceræ quantum sit satis. Verùm ante quam aliquo ex his præsidijs vtamur, fouenda pars est decocto, quod recipit radicum liliorum, bis maluæ & altheæ. ana. ℥. ſ. maluarum. m. j. artemisiæ vel nepetæ. m. ſ. caryca rum piguium. nu. x. seminis lini, fœnugræci. ana. ℥. ij. florum chamęmali, violarum, meliloti. ana. p. j. fiat decoctio in aqua & oleo dulci, qua semel aut bis in die vtitor: ex cuius etiam subsidentia pistata & per setam extracta, vtilissimum parabis cataplasma. Idem beneficium præstabis fomento ex oleo liliorum calido, amygdalarum dulcium, de myrrha & de styrace. Vtilissimum quoque est: insedere in prædicto decocto, ibidemque aliquantulum permanere: sic ex prædicto decocto & oleis clysteria parabis, quæ maximi fore momenti arbitror. Hoc tamen in his præsidijs seruare oportebit, vt initium facias ab his fomentis, insessionibus, vnguentis & emplastris blãdioribus: ob idque hunc ordinem seruare oportet, vt primò adhibeas quod recipit olei liliorum & chamæmali. ana. ℥. ij. adipis anatis, medullæ cruris vituli & cerui. ana. ℥. j. bdelij in vino liquati. ʒ. iij. luteum oui assati: quibus adde ex posca. ℥ ſ. cuius

f. cui⁹ per metrãchitam in vterũ aliquid infundes. Quo facto, alio vteris, pituita prę sertim dominante, quod recipit thuris, ammoniaci. an. ℥. j. mastichis, castorei, stac tes, adipis anatis, & olei chamœmali. an. ℥. ij. gũmi in hydromelite liquentur, & in vterum inijciantur, aut extra applicentur. Nec placet in hoc affectu pessos adhibere, etiam si ab antiquioribus cõmendentur: nã aut suspectos esse, si efficaces sint, cẽseo, aut nullius mométi, si mitiores. Quibus factis, si nihil tumorẽ durũ remitti videas, iterum ad vnguenta & emplastra te conferes, præsertim ad illud, quod recipit opopanacis, bdelij, ammoniaci. ana. ℥. j. styracis, myrrhæ. ana. ℥. ſ. propoleos. ℥. j. radicis iridis. ℥. j. croci. ℥. ſ. dissoluãtur lacrimæ in oleo liliorum, amygdalarum dulciũ, & vino decoctionis maluarum, & depurentur: quibus adde ceræ & terebinthinæ quantum sit satis, vt fiat vnguentum. Post aliquod verò tẽpus, emplastrũ conficies ex diaquilon cum gũmis, vel vnguentũ filij zachariæ cũ plumbo vsto, aut aliud ex eodẽ plũbo & radicibus altheæ coctis, pistatis & extractis per setam, additis puluecribus marchasitarũ: ex lythargirio itẽ, oleo rosaceo, & prædicta carne radicũ altheę cum modica cera, & alia quæ lib. 2. de indica. huic vsui proficua adduximus. A

B

Quod si scirrhosus tumor ex illegitimis fuerit, tunc quidem quæ fundunt & leniter calfaciunt medicamenta adhibenda sunt, admixtis quæ tenuiũm sunt partiũ. In primis enim vterus illiniatur oleo sabino, quod omniũ est tenuissimũ, vel iasminorũ aut naphæ: post quæ ammoniacũ aceto dissolutũ adhibebis, & adipes, ac pinguedines calidiores, vt simul quod congelatũ est, soluant, & quod solutũ fuerit, digerant: quippe quæ ex frigiditate induruerunt, sic curari exposcunt. Cui vsui proficuũ est, vnguentũ, quod recipit folia capparis, quæ infundãtur in aqua, donec emollescant, & terantur cũ eis folia caulis cum hydromelite decocta, & extracta per setam, & cum cera fiat vnguentum.

Veruntamen si scirrhum ex admotis medicamentis, vehementer digerentibus temerêq; adhibitis factũ fuisse cõpereris, ea medicamenta proficua erũt, quæ plurimũ humectent, emolliant & modicê calfaciãt, veluti est oleũ dulce vel amygdalarũ dulciũ, decoctum maluarũ, liquatis in eodẽ pinguedinibus, vel adiectis oleis prædictis, quibus frequenter partẽ fouere opus est. Idẽ beneficiũ præstat oleum, in quo feruuerint maluæ violæ, aut radices altheę: vel adiectę fuerint mucilagines, ex quibus & pinguedinibus conficere apta huic affectioni pharmaca, facile tibi erit: pręsertim si locum ex lib. 2. nostro nuper adductũ curiosè legeris. Quibus adhibitis reiteratisq; fomentis, nõ erit admodũ difficile induratos scirrhos emollire, potissimùm si induratorũ affectiò diuturna nõ fuerit: nã eo statu tuti⁹ est, totũ negotiũ optimo vitę instituto cõmittere, quã ex importuna curatione, affectionẽ in cancrũ mutare. Veriti enim sunt Gal. Paulus & Auic. ne ex in cõsiderata auxiliorũ administratione, graui⁹ aliquod et incurabilius malũ accedat. Cõsulũt quidẽ scirrhosis affectionibus nullum vehementer excalfaciens, siccans ve medicamentum esse adhibendũ: mihi tamen addere placet, neque diutius, etiam si leue sit, nullum item, quod solũ humectãdi & emolliẽdi vim obtineat. Verũ si fœmina biliosi fuerit habitus, & exusti tẽperamenti aut melãcholica, per adustionẽ facta, ad aquę dulcis balnea confugiendũ esse consulo, nisi flatus copia vetuerit: quo tẽpore insesionibus vtendum ex decoctis aquæ ferratę cũ herbis quę vim habeãt tẽperandi & emoliendi: fugidũ quidẽ a suffumigijs aut pesarijs, quæ vterũ purgent, licèt ea quæ emoliãt ac leuiter C

dige

A digerant, proficua esse cōstet. At in eo scirrho qui, aut pituitæ particeps est, aut ex melancholia naturali factus, verendū non est, ad aluminosa balnea confugere, licèt michi magis ex vsu videātur quæ ferrea sunt, vel eorū loco insessiones aqua ferrata, et prędictis herbis decocta. Quia tamē hāc affectionē difficilis esse curationis experimēto didicimus, ob id ad maiora auxilia cōfungiendū esse cōsulit rei difficultas. Interea ꝑfectò, quę scirrhosam vteri duritiē emolliūt, nil citius eā cōterere inuenies, quā chalibis vsum, quo sanę vel magnos lienes, & lapidosas vteri durities, prōpte liquari vidimus. Cæterū quia plerunq; obseruatione potius quā ratione, hoc pręsidio pleriq; vtūtur: ob id quidē (licet li. 2. de pręsi. in di. & c. pręcedēti, de virgi. obst. eius meminerimus) hac in parte, paulò latius eius vim, & operandi modū ac differētias recēsebo.

Vulgatū est apud plerosq; medicos, in curādis obstructionibus, vt antea dixim⁹ chalibis limaturā cum leui aliqua præparatione, quæ eius substantiā non mutet, pręberé. Alij quidē, ipsū aceto pręparāt, donec in tenuissimū pollinē cōmigret: alij rursùs oleo, & multi aqua vel vino, & ferè omnes mille alijs medicamētis admiscēt: tā

B dē quisq; suā parādi rationē laudat, contēnit q; reliquas. Quod eēseo ꝓficisci ex ignorātiā legū & rationis, qua ferrū obstructis mederi possit: et quid vnū quodq; corpus, & affectionis varietas, iure sibi expostulet. Quę profectò omnia si dixero, constabit, quibus hec, & cui illa pręparandi & cōfigiendi forma, ex vsu sit.

Ferrū itaq; & chalibs, nō ob id ꝙ pōdere obstructas partes ꝑmeet, infarctu liberat, sed vt sępius à me dictū est, ꝙ vim habeat nō leuē abstergendi, & repurgādi obstructos meatus, cui etiam opori addenda est vis purgandi non leuis, qua fruitur ob maximam copiam sulphuris & mercurij quā habet: quia hec sunt omniū metelorū principa. Et cū ferrū sit rudius inter omnia metala, habet ob id plurimū de materia horū principiorū: quib⁹ profecto habet liquādi, fundēdi & attenuādi quod viscidū & crasum est (ac materia existit obstructionum) maximam vim, & efficatiam: quo fit vt facilè purgandi vires habeat: non quidem quales medicamentum trahēs, sed ratione & modo supra dictis, licèt dum id copiosius efficit, per vomitum & infernā aluum abunde purgare visum sit. Quod sanę dogma euidenti argumento probari

C potest, quòd chimicę artis professores, vt ex ferro, adstringendis fluxibus, idoneū parent medicamētum, quod crocum Martis appellant, illud, igne sæpius adhibito, ab omni sulphureo recremēto & mercurio, belissimè expurgāt, quib⁹, alioqui existentibus, mordacis & venenosę est conditionis, & non parum purgat, aut vomitū mobet, haud secus, quām quoduis aliud medicamētum: non quidem quòd trahat, sed quod liquet & fundat prædictos humores: quo fit vt facilè ipsis per vrinam, vomitum, aut aluum euocatis, lente & paulatim, ab infarctu liberet ac deobstruat.

Quo tanquam verissimo chimistarum & eorum qui de re rustica scripserūt fundamento supposito, aliud non minoris momenti licèt præmittere: nimirum in ferro duobus, modis sulphur & mercurium in propria substantia optineri: vno quatenus est iam vèra eius ferri substantia: alterum verò, veluti futurum (vt sic loquar) alimentum, quod crudius, crasius & perniciosius est, ex quo non leuia scimus suboriri accidentia his, qui eo vtuntur.

Tertio expendendum est, eam sulphuris, & mercurij substantiam (quæ cocta, natiua, & propria facta est) veram vim, & efficaciam purgandi (vt dictum est) optinere

nere, reliquam verò nō nisi corrumpendi & alterandi, id q; nō parum: qua profectò A ratione, rei natura duce, qui hoc præsidio primitus vsi fuerunt, chalibem preparare antea studuerunt, vt separarent à chalibe ipso quod crudum & alienum est, vt mox docebo.

Quibus iactis fundamentis infertur, aliud esse ferrum præparare, vt fluxum alui, aut alteri⁹ partis sistere posit: aliud verò, vt partes obstructas ab infarctu liberet ac repurget. Nam chimistę vt aluum sistat, ex toto nituntur vim sulphuris & argenti viui auferre, extinguere & separare, & ob id ipsum grandi igne aut aqua valida con terunt, donec in crocrum Martis commutent: quo sanè præsidio validissimè fluxus quiuis sistitur, & flascidæ partes roborãtur. Verùm qui meatus repurgare, & aperire obstructiones nitũtur, non hoc, sed partẽ eius quæ repurgat, exquirunt: quod si aliquis dixerit, ob id integris suis viribus esse adhibendũ, & nõ vtcunq; mutatũ aut depuratum: huic dicimus, plus damni subsequi ex parte illa excremẽticia, quam ex maiori purgatione beneficium: preterquam quòd forsam minuspurgabit, quia ocius descendit & nullum habet ad operandum locum: qua proter, sic chalibẽ opor B tet præparare, vt quod excrementitium & extraneum est, separetur, manente par te purgatiua & abstergente.

Sic proculdubio, tribus modis chalibem præparamus, vno collecta in alio medicamento prædicta parte purgatiua, citra aliam chalibis substãtiam, vt fit, chalibis li maturis cãdẽtibus sæpesimè in aquã vel liquorẽ aliũ immisis, cui proculdubio, vim purgãdi, & repurgãdi nõ lebẽ prestant, maximè si aqua prius ferbuerit aliquo medi camẽto affectioni & parti ꝓficuo. Monere tamẽ hac in parte lectores oportet, vt cũ aquã fluxibus sistẽdis, ex chalibe extincto, parare studẽt, primã aquã abijciãt, vtq; vim purgatiuã nõ minimã sortiatur, & reliquã vsui seruẽt. Præparatur secũdo modo citra ignis vim aut actionẽ, cõminuta liquata & abscisa recremẽtitia illa parte, aqua vitę, aut aceto, donec ex toto vniuersa limaturę substãtia cõminuatur, quippe acetũ, totũ illud quod extraneũ est, occisime cõterit, relicta parte natiua, nec obstat erugo quæ acquiritur, quam igne facilè separabis, aut aqua feruentissima & oleo, vel oleo solo, maximè cũ admiscemus purgãtia medicamẽta & alia quæ vim chali C bis ad augent. Tertio verò igne sepissimẽ cõburẽte partem illã superfluã, manente puriore & vtilliore, corrigim⁹, vt fit ex limaturis acuũ aut armorũ, vel alterius cha libis qui vim ignis sæpius experitur, maximè si post limaturam iterum pluries succẽdatur, & extinguatur, oleo amygdalarum dulcium, aut vino quod magis probo. Quo fit vt semper magis probem chalibis limaturam, in delicatioribus: in alijs veroferri, præmissa aliqua ex dictis præparationibus.

His suppositis, iuxta has tres præparandi vias & rationes, cõsiderãdum est, quã harum fœminæ laborantis corpus expostulet. Nam fœminæ quibus obstructiones in vijs ductuum (dixerim in extremitatibus vasorum, quæ in ipsas tendũt) existunt, aut queuis alia durities cui hoc præsidio opus sit, chalibis limatura leuissima præparatione, & diadragacanto admixto cum melle adhiberi potest, præsertim si corpus robustum fuerit, vt Aëtius consulit, aut præcesserit, aliquod ex leuioribus pharmacis, chalibe etiam confectis, tũc postissimum, cum scirrhosa affectio est. At vbi in penitioribus venis, & abditis corporis sedibus obstructio fuerit, chalibem

minu

A minutissimè, & vel accerrimo aceto præparare oportet, & alijs medicamentis, quæ vim habeāt purgandi, & attrahendi admiscere opus est, vt & vis chalibis citius, & penitius permeet, & ipsius met substātia (saltē per vias prope iecur) peruadat. Quo quidē fit, vt ipso liquāte fundēte que & abstergente, ac trahētibus reliquis medicamentis quę expurgant admixto, quod obstrutū est, facilè aperiatur, ab infarctu quę liberetur, humore obstruente ab eisdem partibus seccedente. Præterea in scirrhosis earūdē partiū affectionib⁹ & antiquatis obstructionib⁹, vinū aut aqua, in qua sæpius ferrū extinctū sit, vel mire prodest, vel saltē viā disponit cæteris chalibis præsidijs. Qua propter in scirrhoso vteri tumore, primitus, prędicta aqua vti cōuenit, decocta quidē asplenio, mirica, asparagis, corticib⁹ caparis, folijs senę & cinnamomo: cui decocto addere poteris medicamenta, quæ partem in qua obstructio aut scirrhosa dispositio viget, respiciant. Posteà verò ferri limatura eò vsque extingatur, quò pinguedinem quandam supernatantem conspiciamus. Cuius si nō suffecerit vsus, ad syrupum de schoria ferri deueniēdum est: nam cum in hac affectione non liceat lauorioso vti exercitio (vt postulat præsidij conditio) ob partis affectæ situm, & ne ni-
B mio exertitij calore in cācrosam naturam cōmigret, vtiliora sunt liquida pharmaca. Ac si ne id quidem suffecerit ad chalibē aceto præparatum peruenire oportet: & vltimo ad crasiorē, admixtis, alijs medicamētis, vt dictum est, capite de virginum obstructionibus.

De vteri cancro. Cap. 19.

IN fortunium quidem miserabile est, dum eò mali vterus deuenerit, vt cancrum contraxisse, iam compertum sit, maximè si vteri collo innascatur: exulceratur enim citius, quod in omni desperatione negotium esse situm, ostēdit. Cancrum tamen esse duplicē, euidenter norunt omnes: vnum sine vlcere: alterum verò vlceratum. Ille quidem nil aliud est, quàm tumor durus, in equalis, rotūdus, venosus, id est, venas habens in circuitu turgidas, liuescens siue fuscus: &, vt Paul. refert, colore magis, quàm inflammationes nigricans: cali-
C dus, sed non adeo vt inflammationes, subitò accrescens, laborantes maximè fatigans, & perpetuo ferè dolore affligens. Vlceratus verò cancer est vlcus, quod præter dolorem tumorem que, inæquale cōspicitur, plurima ex parte sordidum, labris prætumidis constans, aspectu horrendum, & concreta humorum colluuie nigratū. Quod quidem, vt inquit Paul. videtur fœculentum, liuidum atq; interdum etiam subrubrum & cruentū apparet: sanies inde manat cōtinuò tenuis, aquosa, nigra aut fulua, grauiter olens: apellant auem huiusmodi affectum lupum, quia carnes auiū, si illi aponantur, absumit.

Hæc igitur est horum affectuum natura, quos in fœminarum vteris plerunq; suboriri scimus, si materia ibidem vratur. Sed vterque affectus principium nanciscitur à menstruo sanguine copioso, diu in vtero retento, cuius crassa pars, dum in vteri substantia sensim & paulatina congestione aggregatur, in scirrhum degenerat: ex quo humore ibidem exusto, vel aliunde torrido & excalfacto aduenięte, cancer oritur: nec non ex eodem sanguine serosiore, tenuiore & acriore facto ad superficiem tumidæ partis illabente, venis circunstantibus exulcerationem fouentibus. Cuius si plura scire velis, caput vltimum lib. huius operis primi, legito. *Causæ.*

Signa. Primò diligenter examina, an scirrhus in cancrum degenerare nitatur, quod facilè disces, si cùm priùs esset sine dolore tumor, dolorem denuò sentiat fœmina ob caliditatem & acrimoniam humoris in cancrum iamiam defluentis. Cui item adiungitur dolor circa inguina, imum ventrem, abdomen ac lumbos: moles intus, veluti pondus aliquod grauius, esse videtur, febris que ei adiungitur, remissior tamen, quàm in phlegmone. In his etiam fœminis tumor circa hysteræ ostium dur⁹, varius, tumens, colore fœculentus, rubicundus que deprehenditur. Redditur insuper in hoc malo fœmina nauseabunda, fortasse ex tetro ipsius odore, ventri communicato, & exacerbatur locus manuum attrectatione: ac, vt Celsus refert lib. 5. circa locum cancro affectum quidam ictus quasi punctim illati, sentiuntur: interdum etiam eadem pars torpet, interdum quidem dolet, & interdum dolore vacat. Cæterùm exulcerari cognosces ex his omnibus accidentibus intensioribus factis, ac diu perseuerantibus: nam coniectabile est (siquidem alia signa rimari non concedit loci affecti situs in imo ventris reconditus) acrem, mordacem & copiosum humorem, qui hæc concitat accidentia, id iam iam effecturum. Verùm exulceratum esse solũ cognosces ex sanie, quæ emanat tenuis, aquosa, nigra, fulua, & grauiter olens. Fluit etiam nonnunquam sanguis, & si vas aliquod grande abrraditur, sæpe tam copiosè profunditur, vt mortem maturius afferre posse credendum sit. Cognosces id malũ insuper ex lenta febricula, ex fastidio, ex inquietudine, ex animi angore, ex maxillarum rubedine, pudendorum ardore, fætore ac dolore: quæ sanè omnia facilè ostẽdunt maligni huius affectus naturam & conditionem.

Curandi ratio. Quantum difficultatis secum ad curationem afferat cancri conditio, nemo profecto, qui artis operibus studium dederit, ignorare poterit. Quam difficultatem ex propria affectus natura proficisci scimus, & quia in principijs frequentissimè multi id malum negligũt, quòd dum incipiat, nullam, aut leuissimam inferat molestiam: quo sanè tempore eius incrementum prohibere haut difficile esset. Quamobrem cùm huiusmodi affectus ferè ex propria natura & loci incommoditate incurabilis videatur, & omnino incurabilior, si exulceratioñe fortiatur: satis me fecisse arbitrabor, si prohibuero non vlcerati exulcerationem, & vlcerati incrementum. Occultos etenim cancros, quales existimamus qui in vtero sunt, tutius esse duxit Hippo. non curare, quòd curati citius pereant: ob id quidem blandè & leniter ipsos tractare opus est, quippe à medicamentorum intempestiua adhibitione facillimè exacerbantur, & omnino immedicabiles fiunt. Hac equidem ratione incipientem cancrum sic primò curabis, vt & melancholici adustique succi generationem inhibeas, ac si quid genitum est, minuere sensim & paulatim studeas: secundò verò, & vltimò, quod in duro tumore continetur, vel paulatim digeras, vel quominus adaugeatur, cures.

Circa primam curandi rationem, quam in hoc affectu potissimam esse arbitror, ea alimenta ministrari iube, quæ refrigerandi & humectandi vim sortita, probum ac tenuem succum generent, inhibeantque omnem succi serositatem, calfactioñe & inustionem. Qua victus ratione instituta, simul cum eo viuendi modo, qui quieti omnino deditus sit, considerandum mox est, an affectio ex aliqua suppressa vacuatione principium traxerit, veluti à mensibus aut hæmorrhoidus suppressis, à qua

A quarum prouocatione principium curationis auspicari oportet, ni tanta in corpore fuerit, ex hac vel quauis alia causa, sãguinis copia, quòd primò cogat ipsum ex dextra vel sinistra basilica fundere: si ætas, vires ac melancholicus habitus non vetuerint. Quo facto paulatim ac sensim menses aut hæmorrhoides hirudinibus euocabis, quod præsentaneum est in vteri cancro auxilium. Mox tamen humoris acrimoniam & inustionem frenare opus erit, & ipsum sensim ac leniter euacuare. Quã gratiam præstat seri lactis vsus, & serapium ex borragine, ex buglosso, ex portulaca, ex lupulis cum eisdem aquis. Inter alia tamen pharmaca, quæ ad melancholici succi curationem proficua esse anteà diximus, illud à Gale. 14. metho. maximè probatur, quod ex epithymo conficitur: nam epithymi. ʒ. iiij. in sero lactis mulsa ve si tertio quoque die exhibeas, plurimum prodesse comperies: maximè si dilutum præpares ex pari quãtitate epithymi, & foliorum senę, ita vt cuiusque. ʒ. iij. infundas, & calfieri sinas in. ℥. vj. aquæ borraginis, facta postmodum vehemẽti expressione. Ex quo etiam decocto cum saccharo prunas damascenas cõdito, & earum. vj. quibus sex dragmę senę respondeant: tertio quoque die laboranti porrigito. Purgabis insuper hos humores confectione amech sine scamoneo & colocintide, pondere. ʒ. vij. cum. ʒ. j. & . s. pulueris epithymi vel senę: & vtilius quidem erit, si loco epithymi bibat desuper seri lactis ex infusione epithymi. ℥. iiij. vel tantundem syrupi ex infusionibus violarum. Quibus purgationibus innitendum est, donec succi melancholici exuperantiam dempsisse constet. Tumori subinde prouidendum est, vt discutiatur, vel saltem non crescat: adhibitis in principio affectus extrinsecus, & per vteri osculum, quæ moderatissimè refrigerent & astringant, minimè q; mordacia existant: talia etenim solùm huiusmodi affectibus idonea sunt: nam quæ imbecilles vires habent, omnino ab humoris vehementia vincuntur, quæ verò valentiora sunt, tenuiores sanguinis partes vel digerunt vel trudunt, crassioribus ibidem factis impactioribus. Quamobrem primò partem inunges oleo rosaceo, myrtino, omphancino, & aquis plantaginis & solatri: vel facto ex prædictis fomento, vel emplastro cum farina, aut vnguento cum modica cera. Cui etiam vsui Gale. lib. 2. ad Glaud. scripsit medicamentum ex pompholige & succo solani & emplastro diapalma confectum. Paratur & aliud, quod recipit olei rosarum. ℥. v. succi granorum rubrorum solani. ℥. iiij. cerusæ lotæ. ℥. ij. plumbi vsti & loti, tutiæ præparatæ ana. ℥. j. thuris. ℥. s. ceræ albæ. ℥. v. misce & lento igne fiat vnguentum. Mirabilis etiam efficaciæ censetur id, quod recipit olei omphancini aut rosacei. ℥. viij. agitentur sub sole in mortario plumbeo, donec nigrescat crassescat que, cui adde lythargirij lib. s. cerusæ tantundem, & cum cera fiat vnguentum. Verùm quia non raro hanc affectionem exacerbari conspicimus, à leuissimis quibusdam causis, prouidendum quidem est exacerbationi & doloribus. Consolatur quidem fœminas exacerbatione affectas malua aut althea in mulsa macerata colliquata que, dum pauco rosaceo cataplasmatis instar, parti adhibentur. Lenit etiam cataplasma ex dactylis passo incoctis, ouorum putaminibus atque farina adiectis: vel aliud ex papauere cum coriandro, & eadẽ farina ac sereos cõfectum. Itẽ mitigant malue folia cũ lactæ mulieris trita & rosaceo cerato vel vnguẽto excepta. Deinceps verò ad ea, quę superi⁹ dixim⁹, iterũ esse deueniẽdum, consulit rei ratio, & facta sufficienti purgatione, iterum vnguento ex lythargirio & cerusa cum rosaceo confecto vtitor. Cui item vsui aliud

Oo 2 sic

ſic parato: excipe olei roſarum vel nenupharis aut papaueris. ℥ j. çere. ℥. ſ. camphorę A
℥. j. &. ſ. liqueſiat cera & camphora pulueriꝫata, vltimo loco apponatur, quibus adde aquæ roſarum modicum, & concreſcere ſinito. Eſt & efficaciſsimum oleum ouorum frequentius ductum & agitatum in mortario plumbeo, donec ſpiſsitudinem acquirat: item cinis cancrorum fluuiatilium lotus in aqua ſolani, admixtis pulueribus ex plumbo vel antimonio cum cera & oleo roſaceo efformato vnguēto: quod ſanè medicamentum, vlceratis cancris prodeſſe omnes fatentur: ſicut ſuccus ſolani aut plantaginis ſolus vel cum oleo omphancino, in mortario plumbeo ad ſpiſsitudinem agitatus. Quod ſi vlcerari durities cœperit, metallicis pharmacis liberalius vtendū eſt: ſed mitigationis gratia inſeſsiones miniſtrabis ex aqua decoctionis pſyllij, papaueris albi, nenupharis & violarū: pręſtant & omnia pharmaca, quę huic vſui proficua ſcripſimus li. 1. ca. vltimo de cancris mammarū. Tamen in hoc malo prædictorum pharmacorum aliquid inijcere in vterum, ad mitigationem & vlceris medellam, neceſſum plerunque exiſtit: tale quidem eſt aqua decoctionis camphoræ, nenupharis, papaueris albi & roſarum rubearum, maximè ſi prædictam aquam in mortario plumbeo anteà agitaueris: ac ſi dolor id videatur expoſcere, addito hyoſcyami B
modico: nam ſæpe ne rabientes fiant laborantes, vtile ſit præſidium, & non mediocre leuamen pręſtat. Cōfert & lac muliebre aut aſininum, ac plantaginis cremor tepidus, & ſi ſanguis prodierit, plantago cum pauco thure. Omnium autem efficaciſſimum eſt, quod recipit ſpumæ argenti lotæ. ℥. vj. thuris, hyſſopi, adipis porcelli, butyri recentis ac ceræ. ana. ℥. ij. roſacei. ℥. iiij. ſpumam argenti contritam in cremore fereos, liquefactis reliquis inijce. Sed probatiſsimi vſus exiſtit medicamentum, quod recipit ſucci ſolani purioris aut ipſius liquoris ſtillatitij. ℥. vj. tutiæ præparatę, plumbi vſti. ana. ʒ. j. &. ſ. caphuræ. ʒ. ſ. moueantur cum piſtillo in mortario diutiſsimè, & proijciantur in vterum. Fertur quoq; maximi momēti eſſe præſidium, quod recipit ſcabioſæ, caprifolij, anethi, plantaginis, oleti humani æquas partes, vrantur omnia, quorum cineris, ʒ. iij. excipiantur, &. ℥. vj. liquoris ſtillatitij ſolani, ducantur que in mortario & proijciantur. Quod ſi hęc prodeſſe non videātur, ad chimica auxilia veniendum eſſe conſulit rei magnitudo & malignitas, inter quę mirabile cēſetur oleum ſtibij, cuius extractionem docet latè Andernacus libro, eius operis. 2. C
fol. 722. quem vſum quoque præſtāt aquę, & olea ex alijs mineralibus extracta. dū lentè, mixtura aliorū prius facta, & ſeſim id fiat, ne grabiori facta exulceratione, occuius malum creſcat. At q; hęc ſunt, quæ mihi videntur ſufficere in tam graui malo, ad maioris præcautionem: nam de chirurgi operatione aliquid dicere, non ſtudui, eò quòd conſpicuæ tantùm partes eam admittant, & hæ, à quibus in totum cancer abſcindi poteſt.

De vte-

A

De vteri vlceribus. Cap. 20.

TERI exulcerationem proculdubio constat, difficillimę esse curationis, non solum ratione humidioris sordidiorisque loci: quæ omnia vlceri curando, sunt aduersa: sed ex loci etiam incommoditate, reconditaque vlceris sede, ac vltimo ex abdita causæ ratione, & vlcerum varia differentia. Cuius difficultatis diluendæ gratia, priùs hæc omnia expendisse opus erit. Reperitur igitur in vtero vlcerum diuersitas, à causa & ab accidentibus sumpto principio, & à loco. Ratione quidem causæ, vlcus in vtero succrescit virulentum, sordidum, corrosiuum, cauernosum, fistulosum aut cancrosum. Quæ verò ab accidentibus, summuntur differentiæ, sunt velut vlcus distemperatum, dolorosum, cum tumore aliquo præter naturam, cum cōtussione vel carne superflua: quibus multi addunt vlcus cacoëthe, vel malignū, ac sordidū etiā. Quib⁹ accedit alia vlceris differē-
B tia, nimirū incipiēdo vel ex suppurato ac disrupto abscessu: ex quo, & aliis quę nuper retullimus loci etiā differentia emanat, vt in scirrho & inflammatione dictum est. Verùm animaduersione dignum iudico, ad quam partem abscessus apertionem moliatur: quippe nonnunquam ad ipsum ventriculi fundum & cauum, & pus eo tempore per vteri osculum excurrit, aliquādo ad vesicam, nimirum quum eius antica pars præfuit inflammata, & tunc cum vrina pus excernitur, sicut aliquando per rectum intestinum, dum videlicet postica pars inflammata præfuit. Constat etiam ad intestina aliquando pus defluxisse, inter ipsa quidem & peritonum.

Causæ tamen, quæ has vlcerum differentias efficere natæ sunt, lib. de humo. à Gal. summatim colliguntur: inquit. n. Et vlceratur sæpe vterus ex difficili partu, aut fœtu extracto, aut corrupto, vel ab acribus medicamentis, aut â fluxu, aut á ruptis abscessibus, atq; interdum in cancrum desinit. Quo sanè loco & vlceris & eius diuersitatis causas recenset: quippe partus & cætera, quæ Gal. annumerat, continuū soluere nata esse cōstat. Verûm ob excremētum ex naturá loci redundans, & ob hu- *Causæ.*
C morum affluxum, vlcus versus humoris qualitatem distemperatum fieri contingit: dolorosum ex acrimonia: cum tumore ex humoris copia afluente, cacoëthe, fistulosum, corrosiuum aut sordidum, ex loci spurcitia, vel ex humoris malitia, aut partis impotentia. Quæ tamen vitia ex abscessu improbè repurgato, oriri non raró contingit, sicut ex medicamentis, quibus erodendi, atque exulcerādi vires insunt. Sic quoque ex lue venerea originem haud raró trahunt, ac frequētissimè ob excrementa retenta & putrefacta circa vteri locellos & rugas. Quarum sanè causarum mille in locis Hip. meminisse cōstat, præsertim lib. 1. de mor. mul. qua parte inquit. Si verò puerperæ aliqua pudendi pars obturata fuerit, iam enim etiam hoc cognoui: si exulceratum fuerit os pudendi, vbi sanè vlceratum fuerit in partu â pueri exitu violatum, simile quid fit vlceri superficiario ac feruenti. Clarius tamen lib. eodē hæc refert dicens. Morbus corripit ex aborsu, si quâ corrupto aut putrefacto intus puero non fuerit expurgata, & calor totum corpus tenet. Corripit etiam ex fluxibus, & si in ipsis acria fuerint, & biliosa mordeant. Item eodem lib. refert. Morbus autem maximé corripit ex partu, si quid in ipsis diuulsum cōputruit: item ex aborsu & aliàs sua sponte. Refert quoque idem autor aliàs causas lib. de sterilibus per

hæc

hæc verba. Si vlcus vteri factum fuerit ab affectione aliqua ex relatis (retulerat enim omnes superiùs adductas) & non statim sanatum, sed impurum factum fuerit, permanet vlcus ad multum tempus. A

Signa vlcerum & causarum

Non est admodúm difficile, vterum esse exulceratum, nosse: nam id palàm ostẽdunt recrementa, dolores ac pus reiectum. Sic etenim in plerisq; loci ratione pũctorius apparet dolor: qui etiam in sincipite molestus viget, & in ligamentis ac radicibus oculorum & in manibus quoq; ac digitis. Quæ tamen ab vlcere prodeunt putrida, quacunq; ierint, dolore afficiunt, calfaciunt, exulcerant, aut pruritum mouent. Verùm cognosces qualis fuerit causa, qualisue vteri natura ac status, ex ijs, quæ prodeunt. Cuius rei gratia pręmittere oportet, sordida prodire, quę ab vlcere ex frigido abscessu facto, instillant: quæ veró post inflammationem à sanguine, & post erisypelata supersunt, virulenta & depascentia fiunt: quæ post scirrhum, gangrænosa: quæ post morbum gallicum, dissepulotica & chironia. Quibus cognotis, expendisse oportet, vlcus inflammatum, exiguum quid sanguinolentum & fœculentum cum ingenti dolore plerunq; excernere: si tamen sordidius fuerit vlcus, ichores cũ minori labore excernuntur: at si depascendo serpit, deterrimi odoris fluxum emittit, atrum & cum maximis laboribus. Item si exulceratio ex sanguine vel flaua bile perueniat, dolor erit aceruissimus, pungens cum ardore & febre: ex salsa pituita si prodeat, pruritus intolerabiles parti accidunt, & paucum aut nullum excrementum ab vtero profluit, idque cum fœtore, acrimonia & pauco sanguine: quòd si ex inundante humiditate ichori per simile vlcus fiat, maior subinde spirabit fœtor, & purgamenta erunt tenuiora & copiosiora. Verùm si quæ excernuntur, sicut fex vini sint, vlcus cancrosum esse coniectandum est: si exit sanies sicut lotura carnis recens mactatæ, menstrua suppurari, coniicimus, vlcusque ob id fieri. At si quod excernitur, liuidum, viride, nigrumue fuerit, & cum dolore exierit, vlcera esse cacoëthæ, corrosiua ac fistulosa certum est. Causæ verò externæ facilè sui notiam præbent: nam si ex aliquo acri pharmaco vlcus prodeat, statim aliquo præsidio leni iniecto cessant affectio & dolores. Reliquas veró causas ex interrogatione perdisces. Vlcus tamen esse purum coniectabis, cum humor paucus, candidus, æqualis, crassus & minimæ fœtidꝰ exierit. Quæ proculdubio signa omnia varijs in locis Hipp. complexũ fuisse constat, maximé verò cùm lib. 1. de mor. mul. de vlcere ex partu verba facies inquit. Cùm purgatio ipsi prodierit, velut spina per vteros transire videtur, & calor ipsam corripit, ac maximè ventrem inuadit, & si attingatur pars infra vmbilicũ dolet, velut si purum neruosum vlcus attingat, pòst dolores fortes aliàs atque aliàs in vteros incidunt: & febris aliquando ad cõtactũ manus debilis, & aliàs atq; aliàs puerperij purgamẽta prodeũt maligna, purulẽta & graueolẽtia. et subdit. Si verò puerperæ aliqua pudendi pars obturata fuerit, iam enim hoc cognoui, si vlceratum fuerit os pudendi: vbi sané vlceratum fuerit in partu à pueri exitu violatum, simile quid fit vlceri superficiario ac feruenti, & valde inflammatur, & labia præ inflamãtione interse concidunt, & se mutuò contingunt, vtpote quæ sunt exulcerata: sed & frigus fit, & ambo labia clausa sunt, constringentia purgationem relictam: Si verò prodiret purgatio, vlcera non conclusa essent. Quibus consimilia verba, cæterùm generaliora eodem lib. refert dicens. Si vteri fuerint exulcerati,

B

C

Digitized by Google

A ti, sanguis & pus purgatur, & fœtor grauis oboritur, & dolor acutus corripit lumbos & inguina & imum ventrem, & dolor sursum procedit ad laterum mollitudinem, & ad costas, & ad scapulas, aliquando etiam ad clauiculas peruenit, & mordetur, & caput vehementer dolet, & delirat. Progressu veró temporis tota intumescit, & debilitas ipsam corripit, & animi deliquium, & febris tenuis & perfrigeratio, intumescunt autem maximé crura. Quo etiam loco paulò inferius de eadem re verba faciens, sic profert. Si vteri exulcerati fuerint & sanguis & pus & serosa sanies fluit, putrescentibus enim vteris, morbus ab ipsis fit, & venter imus eleuatur & attenuatur, & ad contactum dolet, velut vlcere præsente, & febres ac fremitus ipsam occupat, & dolor acutus ac vehemens inuadit pudenda & pubem & imum ventrem & lateris mollitudinem ac lumbos. Vehementis tamen exulcerationis signa referens inquit. Si veró vehementer exulcerati fuerint, sanguis & pus purgatur & dolor fit grauis & cum dolor apprehenderit, veluti à partus dolore fiunt ea, quæ circa fluxum contingere solent, & cùm tempus affuerit, crura & pedes intumescunt. Docet quoque Hippo. per consensum ne, an proprio vteri affectu morbus o- B riatur, eodem lib. dicēs. Cognosces autē, an ab ipsis vteris sint, hoc modo, quę enim exulcerantur, purgationē exhibēt purulētā & cōpactā: quæ verò non ab ipsis, tenuē & saniosam. Lib. tamen de sterilibus inquit. Si vlcus vteri factū fuerit ab affectione aliqua ex relatis, & non statim sanatum, sed impurum factum fuerit, permanet vlcus ad multum tempus, malè olet mulier, & quandoque sanies malè olens, ipsi ex pudendo fluit, & quandiu sanè vlcus habuerit, in ventre non concipit, non enim concipiunt vteri genituram: hinc autem menses sano modo procedunt, verùm ex cōtactu & interrogatione, maximé clarum fit de relatis. Atque hæc sunt quæ vteri vlcus & eius causas ostendere sunt nata: quibus similia non pauca affert Hipp. lib. 3. de mor. mul.

Quantum facessant negotij in curatione vteri vlcera, ostendit euidenter neruacea ipsius vteri substātia, quæ semel exulcerata, difficulter coalescit ac regeneratur, & ipsius etiam natura & conditio, quā in susceptandis totius corporis recrementis idoneam fecisse naturam constat: quamobrem nulla vteri vlcera contem- C nenda esse arbitror, ea maximè, quæ in occulto loco sita existunt. Quod etiam Hippo. magnifecisse legimus. lib. 1. de mor. mul. per hæc verba. Oportet autem curationem vlcerum in vteris exactè facere, vt quæ in tenera, & subtili sensu prædita sint parte, & in neruosa cauitate. Verùm antequam rationalem medendi viam aggrediar, placet aliquot Hippo. loca hîc scribere, quibus videtur vniuersam huius mali curationem complexum fuisse: inquit enim lib. 1. de morb. mulie. Quæcunque exulcerationes in vteris fiunt ex aborsu aut alia quauis causa, eas omnes respectu ad totum corpus facto, curare oportet, quacunque curatione opus habere visum fuerit, siue ex vniuerso corpore hominem curandam esse putaueris, siue ex ipsis vteris. Qua sententia constat, ab vniuersali corporis prouidentia principium curationis esse auspicandum. Eodem tamen libro specialiùs loquens, hæc scribit. Curare vero oportet vlcera, velut etiam ea, quæ in reliquo corpore sunt: nimirum vt inflammationem arceas, & repurges, & repleas, & ad cicatriem perducas.

Curandi ratio.

Danda

Danda autem est aqua in potu, vinũ minimè, cibos item paucos ac minimè multos exhibeto. Sed ad particularem causæ considerationem deueniens, eadem parte sic scribit. Quum igitur tenues sunt fluxiones, cum pharmaco eas curare oportet, & dare quod sursum & deorsum purget, primum autem sursum. Tandem eadem parte adamussim curationem scribit, repetitam cõsulens purgationem, præmissa victus institutione conuenienti: ac si fluxio his non quieuerit, mitescendam esse consulic dicens. Si verò ad hanc diætam fluxiones non discedant, pauciores tamen fiant & vehementer mordeant, & ea, quæ fluunt, bilis fuerit ac salsugo, & non solum internas partes, sed etiam externas exulcerent, diætam transmutare oportet, & totã humectare, quò fluxiones quàm aquosissimæ fiant, & minimè mordaces, balneis multis calidis: aliaque his consimilia eodem loco recenset. Posteà verò ad curationem vlceris solo vteri vitio prodeuntis rediens, corpus non esse pharmacis purgandum consulit, sed colluendum tantum. Quod si sordidum extiterit vlcus (inquit) & proserpant ac proximum locum mordeant, purgato & nouam carnem producito, & carnem ad cicatricem perducito: facilè enim resoluuntur, & maligna fiunt, & frequenter lauato. Sed lib. de natu. mul. plurima recenset medicamenta huic vsui & prædictis proficua, quæ sanè diligenti & studioso medico exquirenda prętermitto scribens interim, quæ vsui probatiora cõperio, initio sumpto ab ea communissima curandi ratione, quam Hipp. scripsisse diximus. A B

His præmissis expendẽdum primo est an abscessus qui suppuratur, ad intestina & peritoneum vergat, nam eo tempore, dum pus in hoc spatio cõtinetur, vnanimi omnium autorũ cõsensu constat, abdomẽ esse incindẽdũ scalpelo aut candenti ferro, à quo opere & doloribꝰ ac sanguine sedato, vlcus velut simplex curari debet, vt mox docebo. Sic profectò pure vergente in vesicam velut vesicę vlcera curationẽ expostat: cuius ratione Aëtius & paulus lactis vsum & seminum frigidorũ expresiones sũmopere laudant. At si ad rectum intestinum pus defluxerit, ablui & quodammodo roborari & adstringi in principio intestinum opus erit, mox vero, sicut dyssenteria auxilium ex postulat. Verùm si vlcus fiat in vteri sinu, tunc communis vlcerum indicatio exercenda venit. C

Est igitur vlceris cuiusque loci duplex ad curationem indicatio: vna illi propria, quà vlcus est, cuius postremo loco meminero: altera verò, quæ vlcus curare docet habito respectu ad causam, vel accidens quoduis vlceri adiunctum. Porrò duplex in huiusmodi complicatis dispositionibus consilium est, vt Gal. docet. 14. metho. nempe, vt vel huiusmodi affectus è corpore prorsus eximas, vel incõmodum, quod inferunt vincas. Verùm hoc (inquit) vbi exiguus planè affectus est, fieri licet: vbi magnus est, duci ad cicatricem vlcus priùs non poterit, quàm illi affectui remedium attulleris. Ob id profectò instituta victus ac viuendi ratione, vt expostulauerit humoris superabundantis natura, redundantes succos, si sanguini adiuncti fuerint, scissa in brachio vena, vt vires perferre visũ fuerit, & vlcus ac vteri ardor popo scerint, minues. Quo facto præmisis serapijs humori redundanti proficuis, protinus & per interualla purgabis cholagogis, si bilis flaua, phlegmagogis, si pituita redũdauerit, & sic de reliquis pro cuiusque natura. Cùm tamen necessum sit in principio curationis, longè à parte affecta humores distrahere, vt Hipp. est consilium, vomitibus ipsos oportet per superna expurgare, ab vteroque distrahere vinculis: & brachiorũ vel par-

A vel partiũ superiorum frictionibus. At si vteri intẽperies causam imbecillitatis vtero præstiterit: ob quam facillimè humores erodentes ipse susceptet: medicamentis vtero proficuis admiscenda sunt, quæ aduersus distemperiem pugnent, vt mox docebo. Solet quidem influxione quauis ad vterum, peculiare esse præsidium sudorẽ mouere, ni fœmina admodùm fuerit squalida, vel humores nimis exedentes, maximè si gallicæ luis admixtum quid cognoueris. Sina liter, balneis aquæ dulcis ipsam committes, vt sudore excitato distrahatur, euacueturq; materia, quæ redundat, simulq; mitescat: atque hæc est aduersus morbosum apparatum curandi seu præcauẽdi ratio. Quibus factis, ad curationem vlceris deuenies, quam facito iuxta naturam accidentis ei coniuncti, vt Gale. magna cum diligentia consulit & exequitur lib. 4. metho.

Quod si vlcus squalẽs, siccumq; esse ex recrementorum defectu cognoueris, bis die ipsum ablues aqua tepida per metrẽchitam infussa, cui addes sacchari parum, ptisanæ etiam cremorẽ infundito, aut aquam hordei cum saccharo. vel aquam aut succum portulacæ. Verùm si ex copiosa humiditate, quæ per vterum excidat, compe- *Si vlceri adiũgatur distemperies.*
B reris, vlcus debito esse humidius, contraria omnino instituenda est curandi ratio, ac medicamentorum facultas ad siccius transferenda: aqua verò nullatenus admouenda est: verùm quia lauare est opus, vinum vel decoctum austeræ alicuius herbæ præparandum. Quem vsum præstabit aqua ex ligni guaiaci decocto, vel smilacis asperæ, aluminis, malicorij & huius census plurium, quæ sicciora esse constat: quippe vterus ea duplici ratione expostulat, nimirum, ob propriam naturam, quæ membranea est, & propter vberrimam humiditatum allubiem, quas exsiccare vehementius oportet: et cõpescere enemathę quod recipiat hordei, vsti amyli, thuris, singulorum. ℥. j. trita diluantur in lacte asinino & in vterum immitantur. Quod si adiuncta sit vlceris vel vteri durities, oleosum aliquid admiscere oportet ex his quę ca. de scirrho dicta sint. Cuius cẽsus est id quod recipit radicis altheæ, liliorum alborum, ana. ʒ. j. pulegij vel origani. ana. m. ſ. seminis lini & fenugreci, ana. ℥. ſ. rosarum. p. j. quoquantur in pari mẽsura aquæ & vini & adde adipis anserini. ℥. j. Item diluatur vterus lacte bubulo cum prædicto adipe, aut oleo lilorum. Quam sanè medendi rationem in alijs vteri intemperamentis adseruabis, habita contrarietatis cuiusque
C ratione. Exulceratus etenim vterus, si calidior frigidiorue fuerit, medellam vtiq;, exigit, quæ in tantũ calfaciat, refrigeretue, quãtũ ipse à naturali habitu recessit.

Quod si fluxionem humorũ acriũ & abrradentium, vel putrefacientiũ causam vel fomẽtum vlceri præstare cõpertum sit, alia prorsus ratione, vt ex Hip. cõstat. 1. đ mor. mu. agẽdũ est. In qua sanè re distingues primo, an ab vniuerso corpore, quod ex puris tinuitate haud difficulter disces, an à particula aliqua quod mõstrãt eius peculiaria symptomata, vel ex solo ipso vtero, quod puris crassitudo insinuat: quibus expeditis, si ex parte aliqua profluat, illi prouidendũ est, iuxta cuiusque vitiũ & intẽperamentũ. Verũ si ex totius corporis vitio occasionẽ nãciscatur, ab vniuersalibus purgationibus auspicãdũ est, vt Hip. consulit: qua autẽ medicamẽti sorte, subticuit, quia id humoris idea & corporis conditio euidenter mõstrãt. Cui operi nõ est innitẽdũ subito & confertim, sed paulatim & repetitis vicibus. Ac si ob humoris malitiã, aut vberẽ copiã id prodesse non possit, eis vtẽdũ est auxillijs, quæ habitũ in meliorẽ mutent, sudoribus ex guayaco & exercitijs, quæ corpus desiccẽt. Postmodũ verò vterũ exicabis hisque inferius referã, & suffumigijs alternis diebus adhibetis, & iterum ad vomitum veniendum, ad victumque exicantem.

Si tamen dolor vlceri adiungatur, protinus hic vel auferendus est, semota eius causa, aut saltem quoad licuerit mitescédus: nam præter id quod dolor vires súmé prosternit, maiores subinde concitat fluxiones. Atq; licèt ea, quę dolori prosunt, vlceri quodammodo aduersentur, neglecto interim vlcere, dolori tãquam vrgentiori, primò maximèque innitendum est. Qualiter verò dolorem sedare oporteat, cap. de vteri doloribus abundè dictum est. Proderit etiam præter dicta, succum plantaginis, portulacæ & coriandri, vel ptisanam, lac, vel amylij aquam, tepida omnia in vterum inijcere. Quem vsum quoque præstant insessiones ex decocto absinthij, maluarum, rosarum, violarum, capitum papaueris, & aliorum, quæ loco nuper citato retulimus. A

Et si dolor superiores etiam partes tetigerit, credibile est, nullã materiam dolori fomentum pręstare, ob id præmissa vacuatione, non solũ vterus fouendus ex aqua calida erit, sed & corpus vniuersum modó vires, aut quidpiam aliud non obstet. Si autem id acrimonia fluẽtis succi eueniat sero lacti aut lacte probe, cocto ieiunæ dato, medeberis, sicut & victu humectãte ac refrigerãte, posthabita vlceris indicatione: sic cucurbita, lactuca, ptisana & alia id genus cocta & quæcunque pinguia & pisces qui non sunt saliti administrandi sunt, sicut pullorum & hedorum carnes elixię ac lactis copia, modó nec delirum, nec capitis dolor adsit, postmodum verò, vlceri est prouidendum anodinis & his quę cap: citato adduximus. B

Si vlcus sordidum sit.

Verùm si sordidum apparuerit vteri vlcus, abstergẽtibus rem agere oportebit: huius naturæ est hydromel ex decoctione hordei: item passularum decoctũ, vel hordei cum melle rosaceo. Præstat etiam decoctum ireos cum hordeo, & glans cõfecta ex farina lupinorum cum melle rosaceo: confert & ptisanæ cremor cum melle, vel mulsa ex decocto fœnugræci, maluarum, furfuris & lentium. Ac si hæc non profuerint, ad validiora confugito, velut est aqua marina vel aluminosa cũ vnguento ægyptiaco: item marrubiũm, aut eruum, vel erui farina cum melle adiuncta, & pessario aliquo in vterũ immissa, puluere super sparso aluminis vel iridis: si tamen vlcus profundè situm fuerit, cerati aut emplastri forma, hęc eadem extrinsecus adhibita, proderunt. Fit quoq; vtile medicamentum hydromel, in quo iris, absinthium & agrimonium incoxerint. Item ad profundiora vlcera ex vsu est, inijcire medicamentũ, quod cõficitur ex lib. ß. vini albi & ℥. j. aluminis vsti: cui adijce aliud, quod cõficitur ex melle, terebinthina, rosaceo & butyro, vel solũ proijce. Maximi profectò prætij est vnguẽtũ illud, quod Auic. laudauerat hoc modo confectum: excipe lythargirij cerusæ, sarchocolæ. ana. ℥. ß. adde ceræ & olei rosacei quãtum sit satis, vt fiat vnguẽtum, quod flamula aliqua ex linteo facta exceptum, in vterum immitte, maximé si in eius collo vlcus extiterit: sicut si in penitioribus recondatur id, & reliqua omnia aqua vel vino liquefacta per vterinum clysterem immittes. Cui etiam vsui vtilissimum est, aristolochiæ & iridis illiricæ decoctum cum melle, donec vlcus purũ fiat. C

Si vlcus erodẽs existat.

At si vlcus depascens & erodẽs esse comperiamus, præmissa totius corporis prouidentia, ad ea auxilia veniendum esse consulit rei ratio, quæ frigida, stiptica & desiccantia sint, vt partim repellas quod influit, partim verò calorem eius, quod fluit & partis affectæ attemperes, ne vlterius erosio serpat, ac vltimò humorem & fordes abstergas. Quapropter commodè feceris, si vlcus ipsum & vniuersum vterum

aqua

A aqua aluminosa ablueris: quam equidem huic vlceri magni momenti esse scimus, quòd influentes humores valenter repellat, & siccandi facultatem obtineat. Poteris insuper prædictam partem irrigare aqua plantaginis vel rosarum, vel chalibeata tepida, etiam decocto cyperi, myrobolanorum, cupresi, plantaginis, malicorij, balausti, baccarum myrti, palmularum, lentium, rosarum, aluminis & agrimoniæ. Cæterum quia rarò vnguenta, quibus chirurgi ad prædicta vlcera vtuntur, in hoc affectu, ob partis incommoditatem administrare possumus, alijs præsidijs curandum est, rem ipsam agere. Sic enim insessiones & fomenta prosunt ex aqua mulsa, in qua lentes excorticatæ decoquantur, vel eruum, marrubium, & absinthium. Neque minoris est momenti serum sacchara, & aqua plantaginis admixtum, vel ptisanæ succum cum melle per vterinum clysterem infundere. Quod si neq; his adhuc malum quieuerit, vterũ ablues lacte asinino vel caprilo, addita rhodomellis vel serapij rosacei sexta parte, additis etiam iridis. ℥.ij. consimile huic beneficium præstat aqua mulsa ex absinthio, lentisco & calamo aromatico confecta. Sed in hac affectione pessarijs non est plurimum innitendum, quòd sordidius reddant ipsius osculum, & partem affectam minimè pertingant.
B Ob id profectò probatur mihi magis quæ exteriùs vtero apponuntur, vt quæ per latentes vias & occulta foramina in ipsum vires suas ingerant: tale quidẽ est, quod recipit rosacei optimi. ℥. iiij. ceræ albæ. ℥. j. & .ſ. liquefacito, ac refrigerato & in mortarium conijcito, lacteq; muliebri, asinino, aut caprillo affuso cum pistillo subigito, donec totum albescat: deinde, diffuso priori lacte, aliud denuò conijcito, idque ter quater ve facies admixta croci. ʒ. j. mitigat enim, & humorum acrimoniam ac partis calorem restinguit. Cui simile est aliud, quod recipit tutiæ ablutæ partes duas, lythargirij, sarcocolæ & cerusæ. ana. partem. j. cum oleo rosaceo & cera fiat vnguentum: quorum aliquid in vterum immittere modo superius dicto, nõ erit ab re. Verùm quia sæpe vteri vlcera ob loci putorem & sorditiem eò mali deuenire solent, vt ne hæc quidẽ sufficere possint, prædictis medicamentis aliquid ex flore æris addere conceditur: ac si vlcera conspicua fiant, ad arsenicum vel candens ferrum deuenire oportebit. Cum hoc tamen cauere consulit Aëtius valida & plurimum erodentia, nam in vterum immissa maioris mali solent esse causa, ni nos plurimùm coëgerit vrgentissima necessitas.

C At vlcere iam à fluxu, distemperie, sorditie, aut corrosione vindicato, ad ea, quæ puris vlceribus proficua existunt, veniendum est, qualia sunt, quæ leuiter abstergunt & exsiccant, velut est decoctum rosarum, aut lentium, vel plãtaginis succus, aut poligoni decoctum cum sacchara vel syrupo rosaceo. Sunt etiam (neque displicet) qui tetrapharmacum infundant cum butyro recenti aut rosaceo: à quibus non multò post abluere vlcera opus erit. quo facto, vt vtilius paremus præsidium, prædictis succis aut decoctis puluerem aloës, tutiæ, hematitis, chartæ combustæ, aut cucurbitæ siccæ & adustæ admiscere conueniet. In qua curatione hæc sufficere videntur, quòd loci incommoditas non patiatur alia excogitare auxilia, quæ vlceribus in conspicuo positis, proficuè adhibentur: præterquam quòd ex ijs, quæ diximus, varia confici possunt decocta, expressa, instillata, ac mille modis vtilia. *Si vlcus purũ sit.*

De vteri rhadagijs. Cap. 21.

A

HAVD secus quàm in ano fissuræ seu rhagades in vtero quoque suboriri comperimus. Sunt quidem illius partis vlcuscula, quæ rimæ á plerisq; nuncupantur: sunt etenim rimæ, quibus partes musculosæ veluti procinduntur, sicut labi is quãdoq; & manib⁹ ex vehementi frigore contingere scimus. Quibus etiam vteri osculũ veluti præcisum efficitur, hiantib⁹ his vlceribus, haud secus quã labra & manus ex prædicto frigore. Fiunt quidem plerunq; vlcuscula parua in longum & angustum protracta: aliquando profunda & labris callosis constantia: sæpe vero superficiaria ac sine callo: alia rursus humida existunt: saniosa plurima: nonnulla cancrosa & feruida. Callũ tamen contrahunt, vt Aëtio & Paulo visum est, cũ diuturna sunt, & in eis labra indurantur, ac intumescunt. Est quidẽ hoc malum importunissimum vlceris genus, in quo neq; caro exeditur, neq; cutis vtcunq;, sed ad nutum plicaturarum partis, quæ alicui muneri dicatæ sunt, contrahitur, ita vt pars deinceps officio fungi, citra dolorem & grauissimam molestiã nõ possit: nam si ante integram cicatricis obductionem, vtcunq; extendantur, vlteriùs dirumpuntur, lacerãtur ve, & duriores ac angustiores ob diruptã cicatricem supersunt fissuræ, ita vt extendi deinceps citra dolorem, non possint. B

Causæ. Habet quidem in vtero hoc vlcerum genus duplicem causam, vnam laboriosum partum, qui ex magnitudine capitis infantis proficiscitur: grande etenim caput vteri os tantùm distendit, vt multis partibus disrumpi necessum sit: quas continui solutiones sordidas mox fieri contingit, ob excrementorum continuum defluxũ, qui vitari nullo modo potest. Huic quoque causæ accedit alia huius mali occasio, nẽpe violentus coitus, & pudendo grandiori factus. Secundam verò causam censeo esse humorum acrium & erodentium affluxum, maximè si lentoris nonnihil obtinuerint: quippe cum tales sint, partibus adherent, & ob tenuitatẽ & acrimoniam facilè easdem exulcerant ac erodunt. Quibus causis alia nõ minoris momenti addi potest, ingens videlicet vteri siccitas, & condyloma inflãmatum, quod cutim dirumpere possit. C

Signa. Docet hunc affectum distinguere & cognoscere lib. 3 cap. 75. Paulus dicẽs. Primũ sanè rhagades latẽt, cũ recẽtes adhuc ex partu sunt dolores, posteà verò paulatim percipiuntur, aliàs manus tractu, alias in coitu, quando & propter affricationẽ cruorẽ reddũt. Deprehenduntur autẽ sinu aperto, in cuius ostiolo in circuitu diruptiones & scissuræ oculis apparent. Præterea ex ijs, quæ præcesserũt, internã ne causam, an externam seu euidentem malũ efficerit, facilè percipies: itẽ elucescit id malũ eo tempore magis, quo fœminæ viro accedunt: nã plurimumq́ pudendo viri dolent & exacerbantur. Quod si neq; partus præcesserit, nec virilis pudendi magnitudo, inspiciendum tunc est, an condylomatis tumentis ratione præcedentis ve inflammationis, cutis scissa fuerit. Quod facile erit intueri sinu fœminæ aperto, ac si ne id quidem affuerit, coniectandum est, humores acres, erodentes ac mordaces id malum præstare: quorum biliosum ex calore deprehendes, cæteros citra calorem mordicãtes esse, existimabis: præterquam quod ea, quæ per vterum profluunt, palam quoq; ostendunt, cuius naturæ sint humores illuc confluentes.

Docet

A Docet primò curandi ratio victum in hoc affectu humidiorem eſſe inſtituendũ, fugiendum que à cibis acrioribus, aſperis & aluum compi imentibus: ob idque (vt Celſus conſulere videtur) liquida, leuia, glutinoſa, pingua & huius cenſus reliqua vtiliora eſſe conſtat: velut ſunt gallinarum, pullorum, vituli ac hædi carnes elixæ, & præcipuè earum iura pinguia. Conferunt ex oleribus malua, intubus, bugloſſa, ſcariola & borrago: item ptiſana, lac amygdalarum dulcium & oua ſorbilia. In hac tamen affectione cauendum eſt ab omni violento motu, vociferactione, ſaltu, & maximè ab acceſſu viri, nam eo potiſsimùm affectio exacerbatur. *Curandi ratio.*

Quatenus verò ad reliquam auxiliorum rationem attinet, ſi rimæ ob acres, mordaces que ſuccos in vterum confluentes oriantur, prouidendum eſt, ne fluant, ac ſi fluxerint, vt temperatiores facti, nil mali efficiant. Quamobrem primò corpus purgare oportet, facta conuenienti præparatione eo pharmaco, quod humoribus peccãtibus proficuum ſit, iuxta adductam à me rationem cap. præcedenti: in quo quidẽ præſidio & in ſanguinis detractione ea præcepta ſeruabis, quæ in curandis vteri vl-
B ceribus adduximus. Quo facto, eoſdem ſuccos diſtrahere opus erit frictionibus, aquæ ducis balneis, quibus non parum commodi ſciſſuræ perſentiunt. Expendes tamen hac in re purgantia medicamenta, acria & vehemẽtia eſſe admodùm aduerſa, quòd ſuccos plurimùm perturbant. Sunt verò huic vſui proficua pulpa caſiæ fiſtulæ, manna, ſyrupus ex infuſionibus roſarum & violarum, catholicon, confectio Amech ſine ſcãmoneo & colocintide, & rhabarbarũ aqua lactis expreſſum. A purgatione verò reliquos attemperare neceſſum eſt ſerapijs, apozematis, & alijs, quę temperatam ac mulcebrem facultatem ſortiantur.

Quod ſi ex condylomate ſciſſuræ prodeant, eadem omnino medendi ratio aſcribenda erit, facto tamen curationis initio à ſanguinis detractione, à cubito, reuulſionis gratia, ac mox à crure, ſi affectio perſtiterit: quo facto, corpꝰ pari lege purgabis, & ad chirurgicam operationem te conferes, vt paulò inferius docebo.

Verùm ſi ex laborioſo partu, vel pudendi virilis magnitudine affectio ſuboria-
C tur, ſtatim à principio mali clyſterè vtendum eſt vterino ex ſanguine draconis, bolo armeno, ariſtolochia, myrrha, thure, plantagine, & capitibus roſarum infuſis, decoctis, & expreſsis aqua roſacea: vel ex prædictis in puluerem redactis cum albumine oui & lana peſſarium conficito, quod maximi momenti præſidium comperies.

At ſi ſciſſuræ cum ſiccitate, calore & pruritu complicatæ fuerint, vel ab ijs cauſis proficiſcantur, ſæpe in die locus fouendus eſt, & humectandus aqua decoctionis cancrorum, limacum, ranarum, piſcium ſaxatilium & maluæ, aut lenticulæ paluſtris, hordei decorticati, & ſeminis leni. Quo facto, vteri oſculum inunges vnguento de ceruſa cum camphora, aut mucilaginibus ex ſemine citoniorum & pſyllij, ac ſeminis maluarum: quam quoque partem recreare oportebit lacte caprino, aut butyro vaccino, aqua roſacea ſæpius loto. Quod ſi & ardor & dolor præualuerint, parti prædictæ adhibere oportet vnguentum, quod recipit camphorę. ℈.ij. vnguẽti populeon. ʒ.j. ceruſæ ablutæ aqua roſacea. ℈.j. vnius oui albumem, miſce abſque igne.

Hec autem ſunt peculiaris cuiuſque cauſæ curandi rationes: cæterum topica auxilia,

xilia, quę sub ratione vlceris illius generis proficua esse possunt, varia à plerisque re- A censentur: ego tamen selectiora hac in parte scribam. Rimę itaque huius loci ea medicamenta desiderant, quæ citra morsum, asperitudinem ve astringunt, maximè si ex defluxu, vel ex causa extrinsecus rumpente, affectio prodeat: quod Gal. consuluisse constat lib. 9. de compo. phar. sec. lo. Præterea Aëtius eandem tuetur sententiã dicens. In harum itaq; curatione chirurgiam, & omnia mordentia pharmaca reprobare oportet: talia enim inflammationes & conuulsiones inducunt: & insessionibus simplicioribus, ac pessis vti, & medicamentis ad sedis rimas descriptis, pręcipuè eo, quod ê pompholige, stibio, & plumbo vsto paratur. Quam huius viri sententiã subaudire oportet, dum rimę (vt ipse refert) callosę non fuerint: nam eo tempore ad maiora auxilia veniendum esse consulit. Itaque pro simplicis rimæ curatione illud auxilium mihi tutius videtur, quod simul vlceri prodest & dolori prouidet: cuius naturę est oleum de semine lini, ad mutationem coloris in mortario plumbeo agitatũ: item aliud, quod ex butyro, vitello oui, & prædicto oleo in eodem mortario conficitur: prodest & id, quod ex oui vitello, & rosaceo in dicto mortario agitatur: succus etiam plantaginis aut portulacæ, aut vterque in dicto mortario ad mutationem B coloris cum axungia anatis admixtus, mirè prodest. Eandem quoque gratiam pręstat quod ex mucilaginibus & plumbo vsto efformatur: item ex oleo omphãcino, aut rosaceo, vel de salicibus & plumbo vsto ac vitellis ouorum: lac etiam muliebre cum saccharo vtile esse comperimus, sicut cerotum ex lythargirio. Sed præter hæc passim apud Gal. varia & vtillissima reperies non pauca, quale est illud Apollonij, quod recipit olei rosacei ℥. viiij. quas in pilam plumbeam infundes, et plũbeo pistillo tandiu agitabis, donec crassum & subnigrum oleum reddatur, deinde seorsum spumæ argenti lib. j. & cerusæ tantundem terito, oleo que admisceto & vtere: priùs tamen lacte probê eloto, & siccato, decocto hordei, plantaginis & rosarum, aut aqua chalybeata cum modico vino. Confert item oui assi vitellus vino dissolutus, & cerato rosaceo exceptus. Vtile quoque est aliud vnguentum, quod recipit pompholigis lotæ, & plũbi vsti ac loti. an. ʒ. ij. cerusæ, & spumæ argenti. ana. ʒ. j. gummi tragacanthi. ℈. iiij. thuris & radicis symphiti. ana. ʒ. ij. omnia probè terito, & rosaceo cerato admisce, ac locum affectum illinito: quod si caliditatem in affecta parte vigere compertum fuerit, addere oportebit succi plantaginis, portulacæ & centauræ mi- C noris. ana. ʒ. j. Huic quidem consimile aliud reperies, quod recipit argenti spumæ, & cerusæ. ana. ʒ. j. pompholigis lotæ. ʒ. j. & . s. seminis rosarum. ʒ. ij. succi plantaginis. ʒ. ij. oui assi vitellum vnum, adipis anseris. ʒ. ij. excipiantur omnia rosaceo, & vtere. Quod si his affectum cedere comperiamus, abstergentibus abluere partem ipsam oportebit ea lege, quam adduximus cap. præcedenti. Verûm, quia ex his vlceribus quædam esse callosa dictum est, illis proprium & proficuum vnguentũ conficies ex æsypo humida, radice lilij, iride Illirica terebenthina exceptis: item aliud conficies ex medulla ceruina, oleo liliorum & cera. Si tamen saniosa sint vlcera, ea sero lactis ablues, aut mulsa. Item si ferueat vlcus, & cancri suspiciò adsit, cõfert succus cancrorum, plantaginis, portulacæ, lactucæ, psyllij, vnguẽtum de cerusa, de plũbo, de lythargirio: ceratum item rosaceum Gal. cum succo solatri, & alia huius naturę. Quod si iam his omnibus factis ea conditione redditũ sit vlcus, quòd cõsolidare, vnireque tantùm id studeas: vino calido ablues, vel rubro decoctionis myrrhæ, thuris, myrti, nucum cupresi, aloës, tutiæ, ac mumiæ. Verùm cùm carnem supereminere compereris, adhibe quæ carnem exedant, vt alumen vstum, & reliqua huic

viui

A vsui proficua. At dum rimæ diuturniores fiunt, indurуerint que, ad chirurgiam deueniendum est, quæ condylomata terat, & callum extirpet, si priùs vsi fuerimus medicamento illo toties Gal. commendato, ex charta nimirum combusta, & alijs consimilibus, quibus periti chirurgi tutò vtuntur.

De vteri condylomate.
Cap. 22.

Vm non sit vna omnium autorum de condylomate sententia, necesse subinde erit, quid propriè dici condyloma mereatur, priùs docere. Condyloma igitur (inquit Celsus lib. 6. ca. 14.) nil aliud est, quàm tuberculum quoddam, quod ex quadam inflammatione oritur. Verùm si quis Paulum legat, reperiet profectò, tãtùm
B condyloma appellari ipsum tuberculum obcallescens, siue ex inflammatione, siue ex fissuris supersit. Quamobrem recens, tuberculum, non condyloma, quia nondum obcalluit, sed simpliciter tuberculum appellari consueuit: specialiori tamen nomine condiloma appellauit, quod ex rimis in callosam eminentiam degenerantibus proficiscitur. Aëtius verò, sicut & Celsus, quéuis tuberculum ex inflãmatione ortum siue callum contraxerit, siue recens fuerit, condyloma appellat, dum rugosa sit ani, aut vteri eminentia. Cum hoc tamen, iudicio nostro, has eminentias induriari quoq; et crassescere teneri, vt cõdylomata sint, fatetur. Itaq; cum vterus, sicut & anus, rugas nõ paucas habeat, vbi earum aliqua præter naturam intumuerit, tunc sanè fit condyloma, aliquando citra inflammationem existens, sed factis rugis maioribus & prominentioribus ob rimas callosas: Interim verò cum inflamatione durũ ac dolorosum, ad similitudinem nodorũ qui in digitis pugno clauso sunt, effectũ. Quapropter à thymijs, qui in eadẽ parte oriri consueuerunt, condylomata differunt: nam thymia, tuberculosæ quedam eminentiæ sunt, doloris expertes, præter naturam auctæ, asperæ, oblongæ, subrubræ, interim
C albicantis coloris, maximè vbi mansueta fuerint, à cacuminibus eiusdem nominis herbæ in montibus nascentis sic appellata: quæ eminentiæ vbi paruæ fuerint, thymij, vbi verò magnitudine excedũt, ficus appellantur, si Aëtio credendum est loco nuper citato. Generantur quidem hæ affectiones frequentissimè in alis pudendi, aut in pudendo ipso, vel intus in osculo, aut collo. Fiunt tamen omnes ex causis nuper dictis, ac præcipuè ex crassis, exustis tamen & fœculentis humoribus & ex lue venerea: quarum affectionum signa subticere placuit, quòd visui manifestissima sint.

Præmissa quatenus pertinet ad victus & viuendi rationem prouidentia, vt præcedenti capit. dictum est: ita quoque humorum purgationem & præparationem iuxta peccantis succi ideam institues. Mox verò ad peculiarem condylomatum curationem, deueniendum est: in qua quidem duo considerabis, primum an inflammatum condyloma existat: quo tempore mitigationi tantum innitendum est, oleis anodynis & lacte, ac reliquis, quæ mulcebrem habeant naturam: similemque *Curandi ratio.*
omni-

omnino institues curatinem ei, quam Hippo. consuluerat in columella inflammata: A
inquit enim lib. de natu. mul. Si in pudendis graueolentia fuerint, & columella nascatur, & dolor habeat, dolorem quidem sedabit apij semen ieiunę in vino datum. Secundum considerabis, an condyloma callum contraxerit, inueteratum ve ac durum fuerit, an nouiter genitum. Quod si nuper generationem sortitum sit, ijs auxilijs vtendum est, quæ reprimendi & exsiccandi vires habeant. Cui vsui Celsus cõmendat insessiones ex decocto verbenæ, lentium, & melle & sertula campana ex vino cocta cum rubi folijs tritis & rosaceo cerato: vel malicorium ex vino coctum cum hyssopo. Quibus & alijs, quæ huic vsui parantur, addere oportebit aliquid discussorium, vt thymum & chamæmalum, aut si magis placuerit, lixiuia partem perfundes. Facit & pessus ex malicorio & butyro paratus, & qui ex æsypo conficitur. Verùm si condyloma iam indurucrit, callum ve contraxerit, ad chirurgicam operationem deueniendum esse consulit ipsa affectus natura, quæ vllis auxiljs cedere nunquam visa est. At quia timidæ fœminæ non nisi maxima vrgente necessitate, sectionem aut vstionem admittere audent, tentandum priùs est prędicta condylomata emollire, & mox conterere ac discutere. Primum itaque emollientibus herbis a B
qua incoctis insessiones & fomenta parabis, quibus bis terue in die vtitor, & postmodum ea cataplasmata imponito, quæ quod emollitum fuerit, conterant, & condylomata contrahant: hius naturæ est illud, quod hac via conficitur. Mysi assatum terebinthina excipe, vt emplastri compagẽ habeat, & adhibeto: quo sanę remoto, super partem hunc puluerem spargito: testas ouorum vstas ac tritas lauato, & siccatas aspergito. Præstat & aliud vnguẽtum, quod recipit thuris. ℥.j aluminis scissilis. ℥.ij. cerusæ. ℥.iij. spumæ argenti. ℥.v. quibus dum teruntur, aquam rosaceam & vinum admisce, & postea eadem rosaceo excipe, ac ceratum confice. Ex vsu quoq; est medicamentum ex charta combusta confectum Gal. & Pauli testimonio: quod si eius vim experiri non libuerit, iridem Illiricam terebẽthina exceptam apponito. Cæterùm si ne hæc quidem prodesse videantur, vt Celsus consulit, ad sectionẽ veniendum est: ac si plura fuerint condylomata, ad partis vstionem. Sectionis autem modum docuerat Aëtius lib. 4. serm. 2. cap. 13. & Paulus lib. 3. ca. 75. Sed clarius idem Aët. lib. 4. serm. 1. cap. 3. Referunt quidem, per, bolsellam esse excidenda condylomata: inquit enim Paulus. In his igitur cum morbus remittit, bolsella modò fieri queat, præhensas amputare oportet. Censeo quidem bolsellam esse ferramentũ, C
quo aliquid præhendimus: quod etiam Celsus bolsellam nominauit dicens. Neque quicquam commodius est, quàm bolsella prehẽdere, sub ea que quod volumus, excidere: sic enim vuas immodicè laxatas bolsella prehensas excidimus: id quoq; consuluit Hippo. lib. de natu. mul. qua parte columellam resecare docet. Sed iubet etiã Celsus causticis vti pharmacis: quæ sanè prudenter adhibenda sunt, ne ob partis laxitatem plus, quàm par sit, exedant. Chirurgia tamen facta, vniuersam curationem circunscribere oportet suppuratorijs, repurgantibus, demum cicatricem inducentibus: inter quæ cerotum ex lythargirio, scopum omnem complere experimento dicimus.

De vte-

A

De vteri ac pudendi, verrucis, thymijs & ficu. Cap. 23.

St quidem tam importunum morbi genus verruca vteri osculo & pudendo adnascens, vt sæpe in curatione maius facessat negotium, quàm grauior alia morbi species: ob id profectò, proprium illi caput dicare studui. Verrucarum naturam tam variam esse cõstat, vt curationis vnam præscribere legem, sit perdifficile, ni pri⁹ earum differentias ac naturam exacte perpenderis. Sunt igitur verrucæ, tumores ex scirrhosa tumorum sorte, qui instar monticulorum quorũdam in cute insunt, vnde & nomen sortiuntur. Ad hoc quoq; tumorum genus reduces myrmecias, ac si formiculas diceres, & acrocordones, quæ vulgariter verrucæ pensiles dicuntur. Itaq; ex varia verrucæ figura vario quoque nomine
B insigniri potest: sic enim thymion vel thymeos, verruca appellatur, dum thymi herbæ caput repræsentat: quæ nihil aliud est, quàm tuberculosa quędam eminẽtia præter naturam aucta, doloris expers, aspera, oblonga, subrubra interim albescentis coloris, præsertim vbi mansuetior fuerit: quam sanè eminentiam, dum parua fuerit, thymion appellant, vbi verò magnitudine excesserit, ficum nuncupat Aëti⁹. Cuius sanè tumoris duplex natura constat: prior quidem maligna, quæ thymos duriores, asperiores maiores, fœculentos, & colore liuidos continet, necnon & dolorẽ inducentes: qui sanè exacerbantur maximè ad manuum contactũ & medicamentorum adhibitionẽ, sed præcipuè in partu, aut menstruali purgatione. Altera verò mãsuetior existit, & ijs constat, qui mitioribus insigniuntur accidentibus. Cæterũ in vtrisq; post concubitum, exercitium, & quemuis laborem accidentia maligna excrescunt, & sanè moro maturo assimilantur: quó fit, vt à multis eodem modo appellentur. Cornua item (affectio quidẽ ex verrucarũ genere) ex cornu figura mutuata, sic nuncupantur: itẽ myrmecia dicũtur verucæ, quæ latiore sunt vase: inter quas eminens thymus vocata verruca, fœminarũ pudẽdis adnata pessima est, maximè
C vbi sanguinẽ fundit: quod verrucæ genus tarsecum vocauit Auice.

Causam habent omnes verrucarum differentiæ vnam, vniusq; naturæ, dissidentẽ quidẽ in diuersis speciebus, iuxta maiorẽ aut minorẽ crassitiẽ humoris: ac prout altiùs vel superficialiùs radices habet insertas. Sapit autem humor easdem efficiens naturã humoris melancholici, vel crassioris & terrestris pituitæ: præter quã quòd mala plerunq; qualitas ex gallico morbo contracta ijs, quæ pudendis partibus adnascuntur, adhæret, quæ easdem difficilioris efficit curationis. *Causæ.*

Hac profectò ratione ijs verrucis, quę fœminis deuirginatis prope os vteri, aut pudendũ adsnascũtur, præcipua & cõmunis curãdi ratio erit, vniuersalis totius corporis ꝓuidentia, quòd nunquã sanitati restitutas conspiciamus, nisi per sudores & ea pharmaca, quę vniuersum corpus purius reddunt. Qua propter præmissa vniuersali prouidentia in victu & reliquis, ad peculiarem curandi rationẽ deueniendũ est: verũm id fieri oportebit iuxta cuiusq; verrucarũ speciei sortẽ & naturã: priùs tamen adhibita diligentia in expurgandis corporis excrementis. *Curandi ratio.*

Myrmecia igitur si in vtero adnascantur, quia altissimas habent radices, excidi sine magno vlcere nō possunt: ideo cautè tractare oportet, & in hoc genere & in reliquis verrucarum generibus frequenter, & aliquando copiosè purgabis, & corpus sudori ex ligno guayaco committes, & nonnunquàm vnctionibus si ex morbo gallico, principium traxerint, maximè vnguento nostro scripto lib. de morbo gallico, & sic sectionem facito. Thymia, clauusq; etiam si excidatur, iterum radiculas spargunt, & ad antiquum statum facilè redeūt. Acrocordo verò si semel excidatur, nullam radicem relinquit, & facilè sanescit, neq; amplius renascitur. Hæc quidem expendisse conuenit, vt constet quales verrucæ vehemens medicamentum, quales vel leue expostulent. Paulus verò lib. 4. cap. 15. plura annumerat, quæ verrucas, præsertim sessiles & pensiles tollūt conteruntq;, velut est succus cucumeris agrestis cū sale, thuris cortex cum aceto: ficus primæ, quæ velut proceres non maturescūt cum aceto farina & nitro. Eandem efficaciam habet lac seu succus fici arboris illitus: ærugo cum sulphure vino: ocymi folia cum atramento sutorio: aqua, quę instillat ex vitibus cum amputantur, addito sale: fimus ouillus cum aceto: hircinum fel illitum, nitrum cum vrina pueri, & stercus bouis cum aceto. Neq; est parui momenti capita salitorum piscium incoquere aqua, quæ ex sarmentis instillat, & verrucas abluere. Confert & aqua, qua argentarij ad deaurandum vtuntur, medicamento aliquo mitiori admixta, & verrucis adhibita, quas proculdubio extirpat. Itaq; in vniuersum cōmunis omnium curandi ratio est, ea adhibere medicamenta, quæ adurendi & erodendi vires habeant: quibus in vtero quoq; vtendum est, dummodo eas, quę circa affectum locum sunt partes, folijs vel quouis alio cooperimento cōtegantur, ne ipsæ quoq; vim medicamenti experiantur: quod proculdubio, in pudendis partibus frequentiùs ac faciliùs contingere cernimus, quā in quibus vis alijs. Quò fit, vt peritiores medici ob eandem causam, circumiacentes partes illiniant vnguento ex bolo armeno, terra sigillata, aqua rosacea & aceto: non quidem solùm præcauendæ partis gratia, verùm ne humorum aliquid vi medicamentorum ad affectam partē euocetur. Acrocordones verò, myrmecia, & thymia non modò adurentibus medicamentis conteremus, sed & candenti ferro frequentissimè opus est inurere: quæ sanè omnia nōnunquā excidimus ligatura aptè illis coaptata, vel ferreis dētib⁹ aut forcipib⁹ euellimus, ac radicitus extirpam⁹. Cæterū si aut excideris, aut ferro inuseris, priùs partes circūstātes vel ferrea lamina, vel vtcunq; aliter contegere oportet, ne ignis aut ferri vim persentiscant. Postmodum verò crusta butyro soluenda est, & vlcus curandum. Verùm si verrucarum aliqua species in exulcerationem migrauerit, metallicis medicamentis ante scissionem aut vstionem, curationem tētare cōueniet. Quod si thymia in vtero adnascantur, considerare primò oportet mansuetorum curationem, quæ facilis est, ac (vt refert Aëtius) per abcissionem ex bolsella fit, mox adhibitis pharmacis sanguinem sistentibus, ac inducentibus crustam: sic medicamento florido ex stomomate, rosarum flore & citinis siccis parato vtemur: nam hæc contrahunt, & quadantenus repurgant, vlceraq; ad cicatricem ducunt. Verùm ante scissionem tentare oportet eorum discussionem, quam primò præstat saluia sicca, tussa cum pinguibus carycis: item soleas veteramentarias humidas vrito ac terito, & vino præimbutas imponito. Præstat & serpentis exuuias tritas carne carycarum reiectis granis, emplastri forma imponere: item gallam, aut alumen tritum inspergito: aut origani & rutæ radicis æquales partes: quas vre, tere, & insperge. Quæ si non profuerint, præueniēdum est chirurgia, antè quàm maligna fiāt

quo

A quo tempore, frustrà existimarunt antiqui pręsidijs vti ante sectionem, quin potiùs vstione tantùm esse curanda, ob periculum sanguinis eruptionis, vno consensu fatétur. Cui consimilem curationem ficus exposcere mihi visum est. Ad verrucas autē huius partis, quas formicarias nuncupant, summè confert hoc præsidium. Capræ recenter iugulatæ oculos compungito, & humore inde profluente assiduè illinito. Bubulum item stercus calidum illitum confert. Velut aliud, quod vtilissimum est, & hoc modo paratur: origani festucam ad lucernam accendito, & formicarijs verrucis admoueto, non quidem vt vrat, sed quòd fumum parti præstet.

Id proculdubio, in omni curatione obseruare oportebit, nimirum, humentia, pinguia, & laxantia pharmaca ex vsu non esse. Item in prædictarum curatione circa vteri partes exedentia medicamenta diu immorari, non est permittendum, ne subiecta caro, quæ tenerrima est, ocyssimè exedatur: ob id quidem bis, ter ve in die partē abluere oportebit, maximè astringēti aliquo lauacro, si fluxionis suspicio ad sit, sin
B aliter, abstergenti.

De scabris vteri & pudendi pustulis. Cap. 24.

Aud raró equidem in fœminarum pudendò, & vteri osculo scabrę, pruriginosæ & furfurum plenę pustulæ adnasci solent, ijs potissimùm fœminis, quæ morbo gallico affectæ, virorum quoque eodem malo infectorum, consortio vtuntur. Ex quo proculdubio malo in sordida, corrodentiaque ac maligna vlcera decidere fœminas frequentissimè conspicimus. Sunt igitur pustulæ exigui quidam tumores, quos & botores appellant medici: in quibus, substantia, ex qua prodeunt, qualitate magis, quàm copia molesta esse solet:
C immo & plerunque in eis venenositas inest, maximè cùm scabræ & pruriginosæ pustulæ fiunt, & furfuraceas squammas ex se proijciunt. Quo tempore coniectandum est, humorem esse mali moris, & ex gallicæ inffectionis sorte, quòd non solum in pustulam degeneret, verum & ægrè sanabilem reddat affectum, pruriginosum quidem, ac scabrum, quod maioris mali præludium existit, idque potissimùm in partibus, vbi fæculenti & sordidi humores affluunt & immorantur.

Causas quidem habet huiusmodi affectus plurimas, nempe humorum non naturalium exuberantiam, quos esse biliosos & adustos cum crassitie arbitramur. *Causæ.* Qui sanè dum in corpore redundant, & pars aliqua imbecillior facta, in apto loco existit, illuc sese in partem carnosam per porositates insinuant, & huiusmodi affectus progignunt, eòque maximè in fœminarum pudendis, ob partis naturam & situm. Huic etiam causarum generi accedit alia ex morbi gallici natura contracta, quæ easdem pustullas reddit curatu rebelles, contumaces, diuturnas, dolorosas, cōtagiosas, ac denique maioris mali præsagas.

Curandi ratio. Requirit profectò huiusmodi affectio, non solum optimam vitæ rationem & studium, verùm maximam & diutinam in artifice diligentiam. Quapropter instituta ea victus ratione, quæ alimentis optimi nutrimenti constet: præcauebimus cibaria acria, sanguinem item ex brachio mittemus non semel, sed bis, & aliquando ex talo. Præterea lentè & paulatim humorum malitiam frenabis syrupis ex borragine, violis, rosis, cichorio, fumaria & similibus, cū decocto lupulorū, radicis schorchionerę, smilacis asperę, aut ligni guaiaci. Et eàdem lege non solum bis, sed pluries prædictos humores purgabis pilulis fœtidis, confectione amech, agarico, diacatholico, ac diaphœnico, & alijs, quæ aduersus gallici morbi naturam parantur: in minori tamen dosi, quàm viris offerres, vel temperatis aut cōmixtis alijs mitioribus, vt casia syrupo ex infusionibus, confectione amech simplici, decocto senę, prunorum, & polipodij: à quibus non erit ab re aliquando vomere, vt Hippo. est cōsilium: vel, si mauis, decocto guaiaci sudorem mouere, aut vnguento nostro lib. de morb. galico scripto inungere, quod huic malo summopere esse proficuum arbitror. Quibus, educta maiori humorum copia, reliquam curandi rationem tribus scopis circūscribes. A B

Primitus quidem id, quod iecori huius mali origini, & toti corpori quasi habitualiter inhæret, radicitus extirpabis: balneis nimirū sulphureis, vel, si pruritus fuerit maximus, aquæ dulcis, aut sudoribus ex decocto ligni guaiaci, vel smilacis asperæ, aut vtriusq; vel prædicta inunctione. Quo facto sufficiēti dierum numero, quia plerunq; aliquid in iecore & membris solidis, adhuc post sudores reconditum ac fixum superesse comperimus (cuius ratione iterum affectus pullulat) mihi & plurimis doctissimorum virorum cōpertum est, prodesse non parum, diutius vti syrupo confecto ex decocto ligni guaiaci & smilacis asperæ, vt paulatim ac sensim si quid superest, conterat ac dissipet.

Secunda verò indicatio, his factis & interim dum fiunt, cōsulit, corpus præstantioribus succis grandi diligentia renutrire, tum vt partes in antiquum & natiuum statum optimo alimento restituantur: tum verò, vt alimenta ipsa attemperamento sint vitiosis humoribus. C

Tertia & vltima indicatio prouidet parti affectæ, vt si quid pustulosum ibidem præest, facilè auferatur & procidat. Quod profectò facies, si aqua calida frequenter pustularū scabritiem temperaueris, & balneis, ac insessionibus. Posteà verò partē affectam vino calido cum nitro eluito, & mox à lotione, iterum aqua calida perfunde. Confert etiam butyro cū sulphure pustulas inungere, aut ceratum ex oleo myrtino, rosarum & spuma argenti, ac cera conficere, & parti apponere. Præstat amurca cum sulphure, aut eadem argenti spuma: alumen itē cū melle & myrrha. Ex vsu quoq; est, oui vitellus cum amurca in plūbeo mortario ad coloris mutationē agitatus: itē malicoriū cum myrrha & melle: aqua etiā Lanfranci vulgò appellata. Sed inter omnia auxilia id maximè & semper cōferre, peritis in arte est compertum, quod recipit aquarum plantaginis & rosarum ana. ℥. iiij. salis gemę, nitri, & aluminis. an. ʒ. iij. sublimati. ʒ. j. & .ſ. buliant ad tertias, & fiat colatura, cui adde viridi æris. ℈. j. à cuius medicamēti vsu, vno aut altero die exhibito, ad mitiora medicamēta ꝓgrediēdū est, & iterū ad id redeundū, donec pustulosam carnē separatā cōperias, & nouiter facta elucescat. Hui⁹ cēsus auxilia nō pauca apud peritos chirurgos reperies: sed

A sed mihi nunc hæc sufficere videntur, ni affectio eius fortis videatur, quę nos cogat vel ad ferrum, vel ad aquam argentariorũ, quam censeo in malignis esse proficuam deuenire.

De vteri fistulis. Cap. 25.

VNũ hoc certũ esse scio, ex inueteratis, difficillimis, depascẽtib⁹, & perperã ac negligẽter curatis vteri vlceribus (sed præcipuè ex tumore, qui difficulter rũpitur, ac virosũ pus effũdit) facilè fistulosa vlcera & cauernosa maximè fieri. Fistula igitur est arctus, oblõgusq; & callosus sinus aliquatenus indolens: &, vt alij censent, cauũ est, profundũ, sinuosumq; vlc⁹, callo obductũ, & angusto foramine patens, quo à sinuosis vlceribus dissidere constat. Huius sanè affectionis differentias non paucas reperies, siquidem aliæ sub cute extensę sunt:
B aliæ altiùs penetrant, aliæ rectæ, aliæ tortuosæ sunt; plures intra carnem desinunt: aliæ ad ossa aut chartilaginem permeant, vel venam, arteriam aut neruum attingunt: & tandem omnes ab vno ore exorsæ, aut simplices sunt, aut duplices, triplices ve. Quas porrò differentias expendisse ad curationem conuenit.

Inter eas corporis particulas, quæ fistulosis vlceribus maximè obnoxiæ sunt, nõ infimum habent locum os vteri & pudendum ipsum: nam præter plurimas, acres, & erodentes humiditates (quibus hæ partes abundant, quas scimus esse huius affectionis potissimas causas) carnis substantia & mollissima cõpago facilè monstrant à quauis causa posse exedi, ac posteà difficulter coalescere, quod calli est potissima occasio. Fiunt itaq; in vtero fistulæ cùm pus in abscessu aliquo, qui promptè non rũpatur: sic excoriat prædictas partes, vt continentia à subiectis separet ac diducat, deinde, eo vtcunque vacuato, distãtia inter se pristinum statum recuperare nequeũt, vt ex Gal. constat lib. de tumo. præ. na. Quem procuLdubio sinum si protinus diligenter non curaueris, callo obduces ita duro ac denso, vt nec glutinari quidem de-
C inceps possibile sit. Huius affectionis rationem adducit Gal. lib. de humo. Sed expressius & fusiùs Hipp. lib. de fistulis: qui profectò ex contusionibus, æquitatione, aut re quauis contuẽdente extrinsecus accedente, fieri testatur: sicut ex tuberculo diu maturescente prodire etiam fatetur. Ita quoque ex omni causa, quæ carnẽ, vel subiectam substantiam exedat, facilè fiet, nisi anteà præueniatur, ne ob callescat priùs quidem, quàm partes coalescant, modò tuberculum, modò humor exedens depascensque sub cute carnem, modò contundens aliquid sit: dum modò partes inanes carne supersint, & antequam coalescant, obcallescant.

Dignosces quidem affectum & eius differentias: primò ex figura fistulæ factitiæ persimili: item ex callo forma fistulari obducto, quæ fistulæ essentialis differentia existit. A virulentia quoque horribili aliquando excreta, ex detento in sinuositatibus illis recremento malè perflato, ibidemque corrupto. Eodem etiam modo extenui sanie, ac fluxibilibus & tenuibus humiditatibus dignosces: quas neque coquere partis imbecillitas valuit, neque crassiores per callosam substantiam, densam alioqui ac solidam permeare posse, est credendum. Item id ostendit nullus aut leuissimus *Signa.*

mus

mus dolor, nisi fistula neruum attigerit. Simplicem verò aut duplicem esse fistulam, ex puris maxima copia, quam foramen vnum capere minimè potest, facilè intelliges: item si in diuerso corporis situ, vtcunque sit, pus exierit certum proculdubio est indicium, non vnicum, sed multiplicem esse sinum. A

Præterea carnem esse fistula perforatam, pus rubescens ostendit: & sic de reliquis subiectis substantijs iuxta, cuiusque naturam: licèt de signis nerui desumptis ex pure variè sentiant Celsus & Aëtius: verùm ex dolore id faciliùs colliges etiam si quàm minimum fistulæ sortiantur. Quod si venæ intimum abradatur, crassus & plurimus profluet sanguis: si arteria, paucus & tenuis. Et hæc de signis sufficiant.

Curandi ratio.

Verùm quia ærumnosam, calamitosamque vitam & multis periculis obnoxiam huiusmodi affectiones acersunt: siquidem ad intestina & ad vesicam adeò profundè aliquando permeant, vt vrina & alui excrementa per fistulam facilè instillent: ob id quidem, antequam natura habitum contrahat, assuescatque per partem illam à recrementis prædictarum partium aut totius corporis expurgari, curandum est: fistulosa vlcera ad coalitum ducere, quippe si diu curationem protraxeris, corpus mille miserijs obnoxium proculdubio facies. Primùm itaque victu & vita optime institutis, quem noueris redundare humorem præparabis, quo extracto conuenienti pharmaco, prout superiùs dictũ est, ad totius corporis prouidentiam deueniendum erit, frictionibus & moderatis vinculis partium superiorum, maximè si affectio ex fluxione dependeat. In qua sanè re conducit, non parum vsus balnei sulphurei: sed vtilius longè est corpus sudare decocto ligni guaiaci, aut smilacis asperæ. Quo facto iterum syrupis & apozematis vtendum est, quæ interiora viscera exsiccent ac roborent, vt prohibita fluxione faciliùs fistulosa vlcera curari possint. Præstat potissimum hanc gratiam syrupus ex ligno guaiaco confectus, cui in decoctione addere oportebit agrimoniæ, centauræ & senę aliquid. Benefacit quoque potus, qui recipit filicis maris à Dioscoride appellatæ. ℥. j. & ß. gentianæ. ℥. j. centauri. ʒ. vj. portulacæ. ℥. ß. hordei mũdi. p. j. decoquantur in aqua secundum artem, & facta collatura, adde serapij rosacei, quod sufficiat ad conciliandam dulcedinem. Confert etiam potus, qui recipit agrimoniæ. p. plantaginis. p. ß. foliorum oliuæ. ℥. ß. polipodij. ʒ. vj. coquantur contusa ad tertiæ partis consumptionem, & collaturæ adde syrupi de rosis siccis, aut miuæ citoniorum quantum sit satis, vt citra molestiam bibi posit. B C

Quibus porrò corpore præmunito, ad localia præsidia tutiùs & audaciùs peruenire poteris: in quibus administrandis prima indicatio, quatenus ad effectum pertinet, docet callum priùs contere: nam cũ ea, quæ disiuncta sunt, vniri minimè possint, callo in medio existente, curandum primò est, eum extirpare. Verùm quia peculiaris fistulæ conditio est, osculum summe arctũ & angustũ obtinere, ipsum primo dilatabis, cautè tamen, ne vesica aut rectũ intestinũ, quæ propè sunt, damnum persentiscant, & subinde conuulsio aut aliud grauius noua fluxione concitata subsequatur. Primò itaque id tentabis immisso aliquo collirio, quod constet ex radice gentianæ, vel Aristolochiæ, aut brioniæ: sed probo magis spongiæ ellychinum immitere, & ibidem immorari sinere octo aut decem horarum spatio: quo auxilio, tutius foramen dilatari conspicimus, quantum sat sit, vt faciliùs medicamenta immitti posint, vel pars inuri. Orificio satis patulo, callum vno è tribus modis extirpare pote-

A poteris medicamẽtis nimirũ acrioribus & callũ conterentibus: scissione ac auulsione calli: & vltimò partis inustione. Quas etenim actiones non indistinctè & vtcũq; cuiuis fistuloso vlceri præstabis: sed si recens fuerit fistula, in qua callus nõ indurue rit, aut flexuosa non extiterit, vel plurimũ maligna nõ fuerit, sordida ac virulenta, solùm quidẽ medicamentis acrioribus curari desiderat: sicut dũ callosa est, sinuosa ue, scissione: ac dum sordida vel maligna, vstione. Ergo si recens fuerit fistula eius callum conteret radix gentianæ, radix ellebori nigri, spondilij radix circunrasa, & in collutione cũ modico puluere Ioannis de Vigo immissa: succus etiam radicis laserpitij. Prodest & vnguẽtũ ægyptiacũ: itẽ aliud, quod recipit æruginis. ʒ. xij. amoniaci ʒ. ij. vino excipe, & penicillo aliquo immitte. Pręstat & collyriũ ex trochiscis asphodelorũ, vel ex calce & sapone. At si laborans, non admodùm imbecilla fuerit, nullũ aliud medicamentum facilius callum conteret, quàm penicillus aqua rosarum madidus, & modico arsenico intinctus. Si tamen fistula sinuosa fuerit, omnia hęc decocto aliquo liquefacito, & per metranchitam inijcito. Pleraq; alia apud omnes autores ad fistulas pharmaca reperies, quibus vti etiam poteris, si quas adduximus, seruaB ueris leges.

Verũ si fistula antiquior, durior & callosior facta fuerit, laborãs temẽ sectionem vel vstionem formidauerit, ad efficaciora medicamẽta veniẽdũ esse, cõsuluit rei ipsius necessitas, cuius naturæ est illud, quod recipit vnguẽti ægyptiaci. ℥. ß. sublimati. ʒ. ß. arsenici. ℈. j. lęxibię & aquæ plãtaginis ana. ℥. iiij. aquę rosarũ, ℥. iij. buliãt ad cõsumptionẽ tertiæ partis: cuius medicamẽti pusillũ aliquid inijcito, ac foramen obturato, ne refluat. In easdẽ quoque & in sinuosas fistulas, ex aridis medicamẽtis per fistulã aliquid insuflabis. Sũt etiã qui audeãt aquã argentariorũ in fistulas immittere, quod cautę in vteri ac pudendi malis efficere oportebit, ac nõ nisi dũ corruptionẽ vereamur. Cũ hoc tamẽ, si in pudẽdo malũ extiterit, faciliùs & tutiùs valida quoq; offerre poteris: verùm si in vteri osculo, debiliora proficua sunt, reliqua verò citra damnum pars non admittit.

Quod si ne hæc quidẽ omnia sufficere videãtur, ad secũdã curãdi rationem deueC niẽdũ est, vel pronũtiato periculo discedendũ. Fit autẽ hæc incisione vsq; ad fistulæ finẽ facta & callo vngib⁹ aut scalpro radicit⁹ auulso seu excoriato. Quo facto, vlcus detergẽtib⁹ curato, quale est, quod recepit terebinthinæ in aqua vitę lotę ℥. iiij. succi apij, succi cynoglossæ. ana. ʒ. vj. mellis rosati. ℥. j. & . ß. aristolochiæ rotũdæ. ʒ. ij. farinæ lupinorum. ℥. ß. coquãtur succi cũ melle rosaceo ad medietatis cõsũptionẽ, deind reliqua misceãtur. Præstat quoq; aliud, quod recipit aquæ hordei. ℥. viij. mellis rosacei ℥ ij. myrrhę, sarcocolę, radicis peucedani, & iridis. ana. ℈. ß. Itẽ aliud ꝗ recipit radicũ liliorũ crematorũ. ʒ. j. mellis rosacei. ℥. iij. misce & vtere: ex vsu itẽ est idẽ puluis solus immissus. Vtilissimũ quidẽ experieris aliud, quod recipit chamęleõtis nigri radicẽ, pini corticẽ, th⁹ masculũ, aristolochiã pari põdere, terito ac per fistulã, aridũ infunde aut melle rosaceo admixtũ. Est itẽ aliud, quod mirũ in modũ prodesse fertur recipiẽs aquę vitæ. ℥. ij. vini maluatici. ℥. j. mellis rosacei. ʒ. x. myrrhæ, radicis peucedani tritæ, vtriusque. ʒ. ij. sarcocolę, aloes, vtriusq;. ʒ. j. & . ß. misceãtur & buliant vnica ebulitione lẽto igne, & in vlcus infundãtur. Sed apud plerosq; probatur magis aliud, quod recipit aloẽs, thuris, sarcocolæ, sanguinis draconis, balaustiarum, antimonij, aluminis, sacchari, cuiusque. ℥. ß. cum succo fumariæ fiant trochisci, quibus liquore aliquo dissolutis vtere.

At dum

At dum eò miseriæ fistula deuenerit, vt non solùm callosa existat, sed virulenta A
quoque & maligna sit, ad vstionem venire nos cogit rei difficultas & imminentis mali timor. Fieri etenim id solet, vel candenti ferro, vel caustico medicamento, quorum neutro in fistulis oris vteri vtendum esse censeo, sed in ijs tantùm, quæ pudendo insunt. Verùm vbi opus est, hac lege fieri debet: scindes quidem primò vniuersam fistulæ cauitatem, sectionem arteriarum cauens. Quo facto specillo priùs per fistulam immisso, cuius ductu fistula discindatur, ellychinis partem formabis, donec vndique discissa labra disiungantur: altera tamen vel tertia die medicamentum causticum immites, vel ferro candenti, si vrgens fuerit necessitas, partem inures, circũ ipsam positis, quæ repellant ac refrigerent, medicamentis. Facto vlcere, pharmaco vteris mitigatorio, vt oleo cum oui vitello: tandẽ ad ea, quæ crustas deijciunt, deuenies, velut est butyrum, aut pingue aliquod vel vnctuosum: tunc enim crustis decissis, pus incipit coctum apparere, à quo donec vlcus sanescat, ea, quæ superiùs diximus abstergere & ad cicatricem perducere, adhibenda sunt. Hoc vnum tamen in hac curatione præ oculis habeto, quòd si affectio ex morbo gallico originem traxerit, verendum minimè est, efficacissima quæque adhibere præsidia, quale illud est, B
quod arsenicum & argentum viuum recipere diximus: verũ si ex alia causa prodierit, mitoribus semper vtendum est pharmacis.

De vteri hæmorrhoidibus. Cap. 26.

Quemadmodum (vt ex Hipp. lib. de hæmorrho, constat) cùm humoris alicuius copia ad venas recti intestini decumbit, sanguinẽ, qui in venis est, calfacit: calescentes autem venæ ex vicinis venulis sanguinem atrahunt, & vbi replentur, interna sedis pars intumescit, & capita venarum supereminent. Sic profectò, pari prorsus ratione in vteri osculo ac ceruice, venæ quæ in has partes desinũt, dum crassiore sanguine vel alio quouis humore, adeo (citra debitum & statutum menstruationis tempus) replentur, vt intumescant, eminentias nõ C
paruas ani hæmorrhoidibus persimiles efficiunt, quas vteri quoque hæmorrhoides plerisque autorum appellare placuit. Has quidem his vteri partibus accidere scimus in quas vasa desinere contingit, in quorum osculis nimio humore, eoque fœculento crasso & efferuescente turgentibus, prędictas hæmorrhoides fieri certum est: maximèque in vteri collo aut osculo id vitium accidere, vt ex Cleopatra, Moschione & Paulo euidenter constat: licèt Aëtius raro vtero accidere referat, ac rarissimè pudẽdo. Hæc itaque est huius affectus natura, cuius effigies vt cæterarum est hæmorrhoidum, vel ficus aut mori, prout sanguinis est conditio, & venarum, quæ tumẽt, magnitudo. Harum sanè hæmorrhoidum quasdam constat esse dolentes, exacerbatas, ac mali moris: quasdam verò mites & citra dolorem: item alias cæcas per aliquod tempus, aliasquę fluentes semper.

Proficiscitur quidem hæc affectio ex varijs causis: primum quidẽ ex rhagadijs, condylomate, aut alia vteri excrescentia, vbi ad eam temporis tractu crassus fœculentus ve humor confluxerit. Item ex inordinato sanguinis menstrui ad vteri inferioris

A rioris venas fluxu: nam si ante debitum tempus huiusmodi venæ repleantur, fit facilè, cùm sanguinem susceptum non profundant (quia nondum tempus excretioni aptum est) vt ibidem incalescat, fiatque crassior, ita vt permeare venarum oscula nõ possit, ac ex consequenti eadem in tumorem prædictum eleuet. Quapropter dũ vitio sanguinis venarum superiorum partium vteri sanguis in eodem plus iusto immoratur, innumera alia vitia, quæ hucusq; retulimus, succrescunt, dum verò ad venarum oscula ante debitum tempus confluxerit, & ibidem præpediatur, vitieturq; hæmorrhoides & menstruorum suppressionem, aut inordinatos fluxus proficisci certum est.

Cùm huiusmodi hæmorrhoides in duplici sint differentia, doloresæ nimirum, & indolentes: omnium signa recensere oportebit, si priùs commune plerisq; esse dixerim, sanguinem plurimum fundere, eumq; per inordinata & breuissima interualla: aliquando verò per longiora, nonnunquam verò licet rarissimè per statuta tempora. Habent quoq; fœminæ sic affectæ colorem fœculento sanguini, aut humori peccanti persimilem: aliquando pallor vniuersas apprehendit ex frequentibus sangui- *Signa.*
B nis vacuationibus: quas quoq; esse lassitudine, tensione, ac imbecillitate non leui affectas comperimus. Item dolorosas & excrescentes comprehendes ex dolorifica, cruenta, ac subrubra excretione: in remissione verò fluunt citra dolorem liuida & fæculenta. Earum quoq; causam dignosces, quia si sanguis fœculẽtus & crassus fuerit, mori ac ficus formam hæmorrhoides obtinere certum est, in quibus sanguis difficulter aut rarò funditur: at si pituitosus extiterit, vuę quidem aut vesicæ formam suscipiũt: si verò adusta flaua bilis & crassa, virulentiam ex se cum fœtore & dolore maximo profundent. Cæterùm intueri potest affecta pars & conspicua effici instrumento apud chirurgos huic vsui parato, quod matricis speculum appellant.

Est quidem tam difficilis & varia apud priscos autores huius affectionis curandi ratio, vt si rem diligentiùs cõsideres, non possis eos audacie nomine non accusare. Quippe omnes, primo ferè statim curationis accessu, hęmorrhoides in totũ abscindentes, aut subtus in earum radicibus scarificantes, donec ipsæ emortuæ sponte decidãt, in nõ leue discrimen laborantes deferũt. Quã sanè audaciam, ne dicã temerita- *Curandi ratio.*
C tem, à Moschione & Cleopatra summe damnatam reperio, licèt ipsi quoque scissioni manus adhibeant. Attamen vera medendi ratio, & qualis futura sit circa huiusmodi affectum diligentia, ipsius affectus natura & cõditio euidẽter monstrãt: scio tamen non deesse, qui sicut hæmorrhoides ani, curare doceant. Considerare tamen inprimis oportet, dolorosæ ne sint, an dolore carentes: nam si primùm, dolorem mitigabis sanguine sufficienter misso, si plenitudo subsit ex brachio, postmodũ tamẽ ex talo, maximè si menses defecerint, & hæmorrhoides nullum sanguinem profuderint. Deinceps verô insessionibus vteris ex malua, hordeo, fœnugræco & oleo amygdalarum dulcium factis: cui vsui cõficies vnguentum ex butyro recẽti, vel vnguento rosaceo diu in mortario plumbo agitato: item ex mucilaginibus seminis citoniorum, aqua plantaginis & rosarum extractis, & in eodem mortario validè commotis. Si tamen dolor plurimùm vrgeat, hoc vnguento vtitor, quod recipit butyri recentis. ℥.j. vnguenti populeonis. ℥.ſ. olei rosacei. ℥.ſ. vitellum oui recentis, misce. Conficies item aliud ex nuper dictis, cui adde croci. ʒ.ſ. opij. g.x. misce & vtere: tãdem adhibebis aliquod ex ijs, quę superiùs ad vteri ardorem, pruritum aut inflammationem diximus.

Verùm si hæmorrhoides dolore sint carentes, aut iam mitigato, diligenter exquirere opus erit, an sanguinem aliquem fundant, vel siccæ & tumentes existant. Si primum, iterum, medicus cōsideret, an sanguis ille, qui fluit, modicus fuerit, quo nullum est præstantius beneficium, vel immodicus, ita vt periculum aliquod vel plenioris hæmorrhagiæ, vel mali corporis habitus immineat. Quo tempore diligēter sanguinis profusioni prouidendum est, primó sanguine misso ex brachio partitè & per interualla, ne facto subitò retrocessu, in principalius membrum irruat, vel facta copiosiore vacuatione vires ocyùs labantur. Mox tamen ad ea, quæ sanguinem sistunt veniendum est, cuius naturæ existunt alumen, cortices thuris, pulueres rosarum, myrtilorum, sanguis draconis, quæ omnia albumine oui excepta, vel cum atramento sutorio admixta, summopere prodesse constat. Nec placet quidem hac in parte eorum sententia, qui iniurere iubent partem illam: quippe os vteri ęgrè id perferre poterit, nisi periculo admodum vrgente: quo tempore dorso & eidem parti frigidiora & astringentia prius adhibenda esse consulo, velut est bolus armenus, balaustium, foliū mali cidonij, vel puluis eius, sanguis draconis, acatia, hypocistis, ex quibus fieri possunt vnguenta, pulueres, aut sacculi, parti affluenti adhibiti. Neque minoris momenti est, ipsas hæmorrhoides illinire puluere, qui recipit gummi prunorū coria mali granati, gallas, acatiam, hypocistidem, quæ omnia vino dissoluantur. Potiones etiam porrigere oportet, quas sanguinis profusioni conferre dictum est. Itē prodest eo tempore partes superiores fricare, ligare, ac cucurbitulis ad eas sanguinis impetum euocare. A B

Quod si tumentes & siccæ extiterint hæmorrhoides, vel per longissima interualla sanguinem fundentes, consideret tunc prudens & diligens medicus, an sanguinem habeant ibidem concretum, an veró carnosam quandam substantiam, fungosamq; ex vitioso sanguine genitam: nam si primùm sit, eas rescindere, vt veteres iubent, temeritate plenum esse existimo. Inquit enim Moschio. Antiqui ergo, quibus tollere eas placebat, aut chalastico eas illiniebāt, aut ligno constringebant aut bases earū scarificantes, sic puluerē apponebant, vt paulatim emortuæ ibi caderent: quæ omnia præsidia & pleraque alia eius naturæ nos reprobauimus, ꝙ feruor exinde nimius emergat, & ex consensu vicinitatis periculum nasci possit. Cui sanè voto ego quoque assentior, ac existimo, non solum id periculum præsto esse, verum & incompescibilem fluxum. Nam cùm hæmorrhoides vniuersi corporis extremum sint, & oscula vasorum: necessum subinde est, his recisis maximam & incōpescibilem fieri hæmorrhagiam. Quamobrem in ijs, quæ adhuc sanguinem continent, præsidia, citra chirurgicam manum solùm adhibenda esse censemus, ea nempè, quæ hæmorrhoides exsiccare nata sunt, velut est acatia vino austero trita, aut terra lemnia cū aceto illita, puluis sparte parellæ, aut ligni guaiaci subtilissimus cū melle puluis rhabarbari cum vino nigro. In qua re consulit Aëtius ad merè frigida peruenire, velut est succus mandragoræ aut cicutæ, quibus ego vti nō auderem, nisi aut alijs admixtis, aut in paruissima quantitate. Quem vsum tutiùs præstabit vnguentū, quod recipit difriges. ℥. iiij. cerusæ, spumæ argenti, plumbi vsti & lo. ana singulorum. ℥. iij. excipe melle, & abluta priùs vino parte, illine. Quod si frigidis vti necessitas non compulerit, exsiccare eas placebit, magis quam nimis frigidis constringere, præstito fortasse maiori damno. Resiccat qpidem huiusmodi hæmorrhides oleum de semine lini cum oleo de nucleis persiccarum, vel pini combusti in plumbeo mortario agitatum. Confert etiam incredibili quadam efficacia oleum de fructibus momordicæ, C

A quam balsaminam appellant. Præstat eundem vsum, vt refert Gal. lib. de theriaca ad Piso. theriaca vino liquata, vel frequens vini albi ablutio, aut sacculus ex chamæmalo & semine lini, vino austero aut nigro, calens ibidem sæpe appositus: item puluis, qui recipit corticis nucis aut quercus, spongiæ, aristolochiæ maioris æquas partes: quæ omnia exsiccata & in puluerem redacta loco melle illito insperge. Verùm si efficaciori adhuc opus fuerit auxilio, id confice, quod recipit foliorum vitis & ficus, ana. m. j. viridiæris ℥. j. quæ in vase aliquo pone & in furno desiccari sinito, donec puluis fieri posit: quo locus oleo de semine lini madidus aspergatur. Neque parum profectò conferre videntur insessiones ex ijs, quæ resoluendi vires habeant, sicut balneum ex aqua sulphurea & aluminosa. Prosunt etiam alia non pauca, quæ ani hæmorrhoidibus prodesse scimus.

Verùm quando eó miseriæ deuentum sit, vt in fungosam ac fictitiam carnem, totam illam excrescentiam degenerasse comperiamus: maioribus auxilijs, ijs quæ mox diximus, priùs tentatis: ad sectionem veniendum esse consulit affectus natura B quippe in hac sola hæmorrhoidum dispositione ac statu, sectionem esse proficuam ac tutam existimo. Antè tamen non erit ab re, medicamentis excrescentem carnem conterere: cuiusmodi est, quod recipit calcem viuam, ac mellis quantum sit satis, vt formetur massa, quam in furno exsiccari permittito, donec facilè in puluerem redigi posit, posteà melle admixtum super partem insperge: primo tamen accessu aliquid ex mitioribus pharmacis adde, donec comperias quid ferre possint affectio & mulieris conditio. Succus etiam tassi barbasi cum oleo de semine lini parti apositus, fertur plurimùm prodesse. Si tamen hæc sufficere non videantur, sicut condylomata excidẽda esse diximus, has quoq; hæmorrhoides abscindere necessum est. Mox quidem, vt prædicto cap. diximus, vlcus curare oportebit præcauentes semper, ne sanguis impetu ruat exhibito ex astringentibus & resiccãtib⁹ aliquo medicamẽto.

De vteri calculo. Cap. 27.

C

IN vtero calculos generari inter alios recenset Aëtius: sed primus omnium Hipp. lib. de sterilibus, refert ex pure in vtero cócreto callum fieri: inquit enim. Festinare itaque oportet ad expurgandum priùs, quàm pus in vteris in callum concrescat. Sed clariùs adhuc idem autor lib. 5. popu. inquit. Famula Dysiridis in Larissa cum iuuencula esset, vbi venere vteretur, fortiter circum circa dolebat, aliàs autem sine dolore erat: concepit autem nunquam, & cùm sexaginta esset annorum, dolebat à meridie, velut ex partu vehementer laboraret. Hæc cùm ante meridiem porrum edisset multum, postquam dolor ipsam corripuit vehementissimus, & priores omnes excedens, exurgens asperum quoddam in vteri ore deprehendit, posteà cùm ipsa animi deliquium incideret, alia mulier immissa manu expresit lapidem asperũ magnitudine verticili fusi, & sanata tũc statim. Ex quib⁹ sanè locis euidenter constat, vteri calculos nõ esse solutos ac liberos, quales vesicca generat: nam cum vteri cauitas & osculum tam grande existat, & singulis mensibus tanta sanguinis copia fluat, perdifficile est credere calculos solutos ibidem

immorari posse. Quod etiam constare arbitror, quia certum est, eos quoque in vteri ceruice adnasci, vt ex Aëtio scriptum inuenimus. Ob id quidem velut tofacea & callosa substantia vteri tunicis aut collo proculdubio adnascuntur duri, diuersæ magnitudinis, & qui non hinc inde mouentur, sed simplici quadam vnione ab excremento eorum alitioni apto, incrementum suscepta nt, & tunicis aut collo adherent. Quam sanè adhærentiam euidenter ostendit sententia illa Hip. lib. de steril. siquidē refert ex materia callum in vtero concrescere, ac confirmat diuturna lapidis mora in vtero famulæ Dysiridis, quod erat perdifficile, si solutus vagaretur per vterum lapis. Vtcunque tamen sit, morbus est in numero adaucto, vel in contentis præternaturam. A

Causæ. Causam verò existimo esse, crudū, crassum & fœculentum humorem in aliqua vteri parte ex eius imbecillitate genitum, aut paulatina congestione aliunde transmissum. Cuius equidem, potissima causa est lentor prædictorū humorū, quos neq; coquere, neq; discutere valet vteri calor: non quòd debilis ac remissus existat, sed quód ex intensione ac vitio tenue digerat citra coctionem & crassum in tofaceam naturam cōmutet. Generat tamen huiusmodi extuberantiam, quia cū inutiles sint huiusmodi humores, eos quidem trudere ac expellere nititur, qui cū viscidi sint & glutunosi, tenaciter adhærēt, cū difficulter sit crassa permeare ac delabi: quo fit, vt in porositatibus alicuius partis vteri permanentes, prædicto modo acrescant, & aliquando in magnam profecto quantitatem, natura indies magis ac magis ad partem mittente. Ex quibus constare arbitror, non lapidem, qualis vesicæ est, sed tofaceam substantiam re vera esse: quam natura valida nonnunquam separat & foras trudit: aliquando verò ibidem morari permittit, & multorum malorum causa existit, medicis fortasse ob rei nouitatem causam ignorantibus. B

Signa. Cum verò hi lapides in vtero præsunt, grauatiuus in ipso, cæterum leuis persentitur dolor, & exacerbatur maximè ipso compresso: mēses inordinatè prodeunt fœmina nequit concipere & ad tactum aliquando cognoscitur. Qui verò vteri collo insunt, maiores inferunt dolores ob compressionem vicinarum partium: qui tamē aliquando adeo crescere solent, vt grauissimam in vtero & partibus vicinis inferant molestiam: maximè cùm certo quodam modo ac situ fœminę decūbunt aut sedent, ita vt vteri collum torqueri ac comprimi contingat. Aliquando verò instrumento, speculo appellato, hos lapides facilè est intueri. C

Curandi ratio. Ex affectionis natura & conditione proficiscitur, & ex Aëtio constare videtur, nullam aliam prodesse curandi rationem, quam eam, quæ docet tofaceam illam substantiam radicitus euellere: ob id consultissimum est, facta leui purgatione & iniecto clystere, quo aluus eluatur, lapidem extrahere. Ponit autem idem autuor extractionis modum, quem ego proculdubio cęteris esse securiorem arbitror, iubet enim digitis largioribus sinistræ manus in fœminæ anum immissis, dextra ventrem comprimere, donec calculus extrorsum pelli cogatur. Cum hoc tamen calculus, qui in abdita vteri sede reconditur, curatu existit difficillimus: nā cùm rationi consonum sit, eos vteri tunicis esse adhærescētes, vt superiùs diximus, difficillimū sanè erit sola manus cōpressione euelli. Ob id quidē necessum erit, cōpresso sinistra manu lapide, dextra tantā vim in ipsum imprimere, quę suficiat, vt paulatina facta euulsione, lapis ipse procidat: quo facto, facillimum erit, ipsum deinceps ab vtero pellere.

Ante

A Antè tamen quàm id opus moliaris, operę pretium est, si rem ex voto fieri cupis, exterius fomenta & blandas inunctiones vtero admouere, quales ex butyro, oleo amygdalarum dulcium, mucilaginibus, ac iurè pingui carnium parari solēt. Intus verò idem opus molieris per iniectiones decoctionis herbarum emollientium, ex butyro, & oleo amygdalarũ dulciũ, quib⁹ vnio tofaceæ illius substãtiæ tenuior ac mollior facta, facili⁹ & indolorosi⁹ euulsioni ac tractioni cedat. Verũ si lapis in vteri collo extiterit, faciliùs rẽ facies, nã aperto vteri osculo instrumẽto aliquo ferreo, haud difficulter comprehenditur, & paulatim, sicut vesicæ lapis euellitur, aut scalpello resecatur. Quibus factis in vterũ proijcies ea, quę recentibus vlceribus proficua sunt, ne sanguinis fluxio iusto copiosior concitetur: quibus admiscebis quæ magis astringant, ac postmodum quę siccent, donec partem cicatrice obductam esse, comperias. Deinceps tamen prouidendum est, ne fœmina incautè viuat, sed instituto optimo viuendi modo in victu, ac reliquis vitæ vsibus, curandum est, ne iterum affectio reuertatur: quod facile solet fieri, maximè si cibis vtatur crassis, vel potibus largioribus frigidioribusque, ita vt cibi iterum recrudescant. Quamobrem donec habitus B morbosus ad pristinum statum redeat, hoc viuendi instituto vtendum est, bis terue corpus in anno purgandum, ne clam crassus ille habitus iterum succrescat.

De vteri vermibus. Cap. 28.

NOn satis inter grauissimos autores constat, an lumbrici alio in loco, quàm in intestinis generari possint, ob loci ac materię apparatum & commoditatem. Verùm quia ex Cleopatra & Prisciano constare scimus, in vtero aliquando reperiri: disputatione videtur dignum (quantum rei institutum partitur) an ibidem fiant, an aliunde in vterum permeent. Primum itaq; experimento credendum censeo, quod docet in vesica vrinæ generari paruos, rotundos & albos lumbricos. Quod etiam vnica ratione videtur posse probari: nam si C materia eadem & efficiens causa ipsissima in loco intestinis simillimo reperiatur, non capit intellectus, cur non possint in eadem parte lumbrici fieri, tempore non deficiente. Quippe si causa est putridus humor, vt ex Gal. testimonio constat (quam sanè putredinem, non quamuis sed subiectam crassæ, crudæ & pituitosæ materiæ cẽsemus: vel profectò eandem materiam putredini obnoxiam) vbi hæc præfuerit, fieri quoque lumbricos necessum erit. Atqui cùm hæc etiam in vtero & vesica reperiantur, mirum videri non debet, si ibidem pari ratione insint. Sed dices, qui fit, vt tam rarò extra intestina appareant? id profectò accidit ob vteri grandes & apertos meatus, qui non permittunt tandiu ibidem huiusmodi humorem immorari, quamdiu par est, vt lumbrici ex eo gigni possint: & quia in vesica acris & biliosa vrinæ substantia, eaque copiosa immoratur, quæ aut putredini obsistit, aut vesicam à prædictis recrementis repurgat. Constat igitur quatenus ad materialẽ attinet causam in vtero posse lumbricos fieri. Efficiens verò causa, cùm calor sit, constat, si consimilis in vtero reperiatur, eosdem quoq; ibidem fieri posse. Ex ijs enim, quæ ab autoribus & rei natura desumpsimus, euidenter colligitur, duplicem prędrequiri calorem in prædicto opere: alterum putredinosum & spurium, quem necessario humori

ni pituitoso & crasso inesse oportet: alterum verò naturalem & copiosissimum, qui autor sit generationis. Ex quo elicimꝰ, pueros hoc malo frequẽtissimè affici: quod ex ciborum ingluuie frigidis, crassis & pituitosis succis scateant: quos equidem, dũ plurimùm crescunt, calorem pręter naturam concipere est opus: quam dispositionẽ nacti (nam anteà, etiam si eadem habeant excrementa, lumbricis minimè infestantur) eò quòd pueri plurimum habeant calidi innati, promptissimè lumbricos gignunt. Ad rem igitur: si vterus naturà iusto calidior plurima ex his recrementis susceperit, comprehensaq; diu obtinuerit, donec putridum calorem concipiant, rationi consonum videtur prædictos quoq; lumbricos ibidem generari posse. Si quis tamen dixerit, non posse quantum sat est, eo loco immorari excremẽta, expendat primò plus pręstare ad retentionem crassitiem ac visciditatem humorum, quàm iuuet ad expulsionem vteri commoditas: præterquàm, quòd quantitas non est tam copiosa, quantum ea, quæ intestinis immoratur: neq; rursus id malum accidit, nisi ijs fœminis, quæ vias vteri habent naturaliter angustas, & ipsum vterum præter naturã calidum. Ex quibus causis prodit, vteri lũbricos aut paruissimos esse, aut eis, quos ascarides appellamus, persimiles: quos prope pudendum adnasci rationabilius est. Cuius sanè rei testis etiam est Hipp. lib. 2. de mor. mulie. per hæc verba. Si in pudẽdo mulieris, aut intestino recto ascarides nascantur, viticis folia ac semen cum fellis bubuli obolo permisceantur. Ex quo decreto euidenter constat, lumbricos quoq; in vtero fieri posse, maximè tamen in eius extima parte & collo, recto intestino simillimo: idq; ob copiosam pituitam rugis & vteri osculo inuiscatam, accedente nimio vteri calore. Sed Priscianus & Cleopatra euidenter docẽt ex intestinis in vterum lumbricos migrare: quod etsi aliquando fieri possit, non ob id negandum est, prædictis partibus posse quoq; adnasci.

Signa. Nec difficile admodùm est, hos vteri lumbricos nosse: quippe dum adsunt, prurit natura, & venter ac totum corpus inquietudine molestatur, inundat vteri osculum & pudendum nimia pituita, non quòd ibidem sua sponte sit, sed quòd ex lumbricorum pruritu ac dolore, aliunde in vterum confluat. Sudant plerunq; huiusmodi fœminæ, forsitan ex molestia: gracilescunt etiam & impotentes ac imbecilles fiunt. A somno quq; frequenter excitantur, & tumultuosè dormiunt, ac non rarò cõtremiscunt. Item aliquando inter menstruas purgationes ipsos lumbricos excerni conspimus, & aliquando pudendo adaperto videntur conspicui. Prætereà, sic affectæ febribus inordinatis maxima ex parte corripiuntur, & multa alia signa accidunt, quę lumbrici intestinorum accersere solẽt: quæ sanè ob id consultò subticeo.

Curandi ratio. Vniuersalem medendi rationem in proba victus institutione & optimo viuendi studio, sitam esse dubitabit nullus: ob id cibaria adhibenda sunt, quæ facilis & optimi nutrimenti sint, ac facillimæ coctionis & exsiccantis naturæ: ita vt in totum cruditas præpediatur, ac distributio ad singulas partes facilè fiat, & insit quoque in alimento vis & efficacia exsiccandi crudos & frigidos humores. Potum verò sic affectis institues ex decocto radicis chinæ, vel smilacis asperæ, anisi: vel cinnamomi, tandem eius, cui vires nisint exsiccandi, roborandi que ventriculum & viscera omnia.

Verùm quia nõ sat est, victum cõmodè instituere, ni deinceps ad morbosum apparatũ, & genitos iam lumbricos curandi quoq; rationem conuertamus, ob id vniuer-

A uersum corporis habitum exsiccabis mollibus frictionibus & cõueniẽti exercitio: tandem ipsum paulatim purgare oportebit ijs, quæ pituitam & crudos succos purgare nata sunt, qualis naturæ est agarici infusum, syrupus ex infusionibus rosarum persicarum, pilulæ masticbinæ, de hiera simplici Gal. de agarico, de aloë, electariũ Indum, & alia non pauca, quæ superiûs diximus, & quæ etiam amarorẽ præter purgandi vim obtineãt, vt commodiùs pituitam abradere & abstergere possint. Quo facto, quia huiusmodi lumbricos interficere medicamento per os sumpto, vt in ijs, qui intestinorum sunt, perdifficile est, & inutile, necessum quidẽ erit per vterinos clysteres ea in vterum infundere, quę pituitam abstergant pariter & lumbricos ibidem adhærescentes. Fiunt autem tales ex aqua & alumine cum absinthij succo, aut abrotani, vel eorum decocto, & menthæ, calaminthæ, dictami & pulegij cum melle: item ex aqua lupinorum cum hyssopo & melle, vel ex decocto mercurialis cum melle, absinthio, & aliquo ex suprà dictis: quib⁹ si addideris aloës aliquid, vel aliud amarum, & abstergens, proderis maximè.

B Exteriùs autem vteri regioni adhibebis cataplasma cõfectum ex lupinorum farina in hydromelite decocto: item aliud facito ex melãthio & lacte muliebri. Huic quoque affectioni suum præsidium scripsit Hippo. lib. 2. de mor. mul. dicens. Si in pudendo mulieris, aut intestino recto ascarides nascantur, viticis folia ac semen cũ fellis bubuli obolo permiscantur. Quo loco alia etiam recenset auxilia huic vsui nõ minus proficua. Sed vtile quoque est illud auxilium, quod paratur ex vtraque mẽtha, & absinthio, ac persicæ folijs cõtussis, adiecto aloës puluere, lupinorum farina, & mica etiam panis torrefacti cum decocto lupinorum & melle. Pari etiam vtilitate fit aliut ex absinthij ac persicæ folijs, felle taurino, aloë, ac farina lupinorum, adiectis oleo absinthij & oleo amygdalarum amararum, & efformato cataplasmate cum oximelite. Denique proderunt reliqua auxilia alijs partibus hoc malo vexatis vtilia: habet tamen hoc vnum lumbricorum vteri curatio, quód ore sumpta medicamenta, quę lumbricos interimere habeant, nequaquam admittunt, quòd iecur prætergredientia malum aliquod grauius haud difficulter moliri possint.

C Quod profectô in curatione lumbricorum, qui intestinis adnascuntur, accidere ita facilè, est impossibile. Et huius libri hic esto finis.

Laus Deo:

A

DE STERILIVM ET prægnantium.

AFFECTIONIBVS.

Liber Tertius.

Quum michi in animo fuerit, hoc uno volumine omnes fœminarum affectiones recensere, & curare: nulla alia scribendi ratio commodior visa fuit, quàm ea, quæ claro & distincto ordine, affectiones cuique fœminarum statui & conditioni proprias & peculiares complecteretur ac dissereret. Ob id profectò tertiũ hunc librum sterilibus ac prægnantibus tantùm dicare studi. In cuius prima parte sterilitatem, eius rationem, & causas ad vnguem exequi, institui: nec non quales sint morbi, qui ipsam veluti manu faciant: ac rursus quales sint ij, qui eãdem perpetuò sequantur. Pari prorsus ratione in secunda eius parte curabo, vteri gestationis causas & modum expendere: atque etiam quales affectus ipsis prægnantibus comites sint: & insuper si quis alius ex grauioribus superuenerit, quali methodo & prouidentia vtero gerentes tractare præcauereque oporteat. Quæ omnia si exactè ac diligenter expenderis, mihi non est dubium, quin maximam tibi & laborantibus vtilitatem sis allaturus.

B

C

De sterilitate in genere. Cap. I.

QVantum naturæ inter sit, fœminas mares que fœcundos esse, ac prolem procreare posse, nemo profectò ambiget: nititur nã que ipsa maximè suum opificium immortale construere, id verò cùm non possit ob materiæ caducitatem & corruptibilitatem, noua quadam mirabilique ratione inuenta, loco vnius animalis, ne species perirent, nouum aliud effingere instituit, noua prole reficiens quod quotidie caduca naturæ cõditio perdit. Prouida etenim natura & suæ conditionis gnara, quę corruptibilis erat & caduca, omnibus rebus, nitens sui generis perpetuitatem tueri, insitam quandam generandi potentiam tribuit, qua perpetuum fieret in specie, quod in indiuiduo fieri nequibat. Cui sanè operi perficiendo distinxit omnia, quæ per

propagationem fiunt, in marem & fœminam, deditque vtrique semen prolificum & instrumenta generationi idonea. Sic profectò emolumentum maximum dulcissimum que mortalibus præstat, quod est, amabilis sobolis continuatio, cuique iuxta naturam suam simillima. Propter quam etiam feræ & belluæ, pisces atque aues pugnant, & in laboribus gaudent & delectantur. Fuit enim sterilitas antiquitus tam detestabile malum, vt Platonem scripsisse constet. 4. de legum latione, fæminam sterilem ablegandam esse à matrimonio, quòd esset cum ea inane, & irritum matrimonium. Sic quoq; olim obstetricum officium antiquitatem ex tulisse, ex Platone in Theæte. constat: illæ. n. tanquam pronubæ in confeciendis nuptijs, in considerandis coniugijs, quam cuique ad amabilem filiorum procreationem iugare oporteret, optimê callebât: haud secus quàm peritus agrorum colonus, qui, qualem agrum quod semen exposcat, probê intelligat. Quamobrem. 5. Aphor. 57 Hippo. dixisse censeo. Si mulier non concipit, scire autem velis, an conceptura sit, & cæt. quasi probans ad côiugium qualis fœmina sit apta. Atque cùm crebro in ali quo stemmate, ad quod regni, potestatis aut imperij, vel reliquorum bonorum dignitas spectatur, heres desideretur, ob virorum, sed frequentius vxorum sterilitaté, ne tanta dignitate stemma quoduis priuetur, peculiari diligentia curandum est, id naturę exitum, quantum ipsa permisserit, auferre. Verùm ne quis (vt frequêter fit) in fœminas omnem culpam reierat, inutiliter que illis, non citra maximum damnũ præsidia adhibeat: scire oportet: non minùs steriles esse plerosque viros, quam fœminas ipsas. Quamobrem vtriusque sterilitatis seorsum meminisse erit operæ pretium. Antè tamen scito, quòd præter sterilitatem, quæ sic affectæ sunt fœminæ, grauiùs à quouis morbo premuntur, quâm quæ peperêrunt. Inquit enim Hippo. lib. 1. de mor. mul. Si verò etiam affectio aliqua mulieri, quæ iam peperit accidat, vt menses venientes probè purgari non possint, faciliùs dolorem fert, quàm si non peperisset. Assueti. n. sunt vteri, & corpus idoneum vt impleatur, vt pote in ventre habenti, & simul multa amplitudo in corpore est. Ex qua sententia euidenter côstat, quãti momenti sit, sterilitatem remouere: tum sanitatis tuendæ gratia, tum verò ob rationes à me nuper adductas.

De fœminarum sterilitate.

Est igitur sterilitas vitium vteri, quatenus instrumentum est, concipiendi officio dicatum. Succrescunt equidem vtero, quatenus generationis est instrumêtum, tria vitiorum genera, iuxta celebrem illam symptomatum diuisionem, quam Gal. adducit lib. de diff. sympt. Quippe vitiatur cuiusuis instrumêti actio, aut ablata ex toto operandi potentia, aut diminutè agente, vel corruptum & monstrosum progignente effectum. Sic profectò ex fœminis quædam omnino non concipiunt, quas peculiari nomine steriles appellat Hipp. Dêquarum etiam sterilitate sic locutus est Arist. lib. 2. de Gen. anim. cap. 5. Nam & á primo ortu naturæ locis ad coitum incommodis læsis, steriles & mulieres & viri redduntur, vt alteræ non pubescant, alij nô barbescant. Aliæ rursus ex fœminis concipiunt quidem, sed fœtum perficere nequeunt, quibus necessario contingit abortire: est sanê hæc diminuta vteri actio. Pleræq; insuper concipiunt quidem & continent, cæterum monstrosum quid in vtero gignitur, qualis naturæ existit mola à medicis appellata.

Primum sanè sterilitatis membrum, quod in genere abolitarum vteri actionum (potissimûm earum, quæ illi, vt concipiendi instrumentũ est, referuntur) consistit,

qua

A quadruplicẽ sterilitatis, speciem complectitur: nam mulieres steriles fieri cõstat primò, ex ingenito sibi vitio & naturali quodam defectu á primæua constitutione cõtracto, quod emendari arte aut ingenio minimè pot est: quarum meminisse Aristo. loco nuper citato constat. Quam equidem sterilitatis speciem nouisse plurimùm cõfert, ne si eam inscienter curare studueris, ipsa non curata, in incurabiles affectus fœminam deferas. Quod proculdubio frequentissimè cõtigisse conspicimus, vt Hip. ipsi accidisse constat, qui, vt ipse. 5. lib. popu. refert, ex catapotio ad sterilitatem auferendam exhibito, mortem fœminæ inopinatò comparauit: ob id profectò huius sterilitatis cognitionem & prouidentiam obtinere oportet, antequàm curationem aggrediaris. Alia rursus sterilitatis species est, quæ non absoluta (vt præcedentem esse diximus) sed per collationem fœminæ ad proprium virum existit. Cuius profectò sortis haud paucas reperies sterilitates, quas ob id nihil commodi ex præsidijs capere conspicimus, sed conãtes sterilitatem in fœmina curare, aut nihil profumus, aut maius aliquod malum efficimus. Cuius sanè curationem non á nuda sterilitate, sed ex collatione facta inter virum & fœminam (quantum nimirum quisque ab altero dissideat cognoscentes) aggredi oportebit. Tertia verò sterilitatis species ex
B morboso aliquo affectu proficiscitur, quæ aut ætate mutata, aut medicorum diligẽtia, vel vtroque modo auferri potest. Plerçque. n. ex ijs, quæ in iuuenta non peperèrunt, in consistente ætate fæcundæ factæ sunt. Quarta denique & vltima est earũ fœminarum, quæ pepererunt quidem, verùm à primo aut secundo partu steriles effectæ sunt. Quarum omnium meminisse seorsum, erit operæ prætium, initio sumpto à communis sterilitatis cognitione: nam posteà iuxta cuiusque causam peculiaria monstrabo signa.

Sterilitatis ingenere signa et probatio.

Multa sanê sunt, quæ fœminarum sterilitatem monstrare possunt, & in primis natiua & naturalis cuiusque fœminę temperies, aut totius corporis intemperamentum, vel vteri habitudo. Cuius gratia Hippo. dixisse censeo. 5. aphor. 46. Quæcũque præter naturam crassę non concipiunt vtero, ijs omentum os vteri comprimit, & priûs quàm extenuentur, non concipiunt. Quod etiam de nimium extenuatis et gracilibus ex eodem autore probari potest. Ob id quoq; Hippo. dixisse constat.
C Quæcunq; frigidos & spissos vteros habent, non concipiunt. Et idem refert de humidis & siccis eadem sententia. Sed clariùs libr. de natu. mulie. eadem verba refert dicens, Si os vterorum concludatur, fortè fit velut grossus ficus, & si digito contigeris, comperies durum & contractum, & digitum non intromittit, & menses occultantur, & genituram non suscipit. Quæ signa communia existunt his, & illis, quas crassum & spissum habere vterum dixerat. Sed frigidorum vterorum recordatus est libr. 2. de morb. mulie. dicens. Quum verò perfrigeratur vterus, & onus insitum esse videtur, & color non est clarus, & compactus est vterus. Qua sententia de morbosa frigiditatę & extrinsecus accepta, videtur loqui. Sed sterilitatem non minus venaberis ex mulieris ipsius voce, quę aut aspera, crassa, vel rauca futura est. Idem quoq; ostendit fœmina, quę pilos habet circa pudẽdas partes crassos, nigros, & hirsutos, quales virgines obtinere solẽt: maximê si in mẽto nõnullos habuerit, mores q; ac robur nanciscatur virile. Sic quę calidiores & hirsutiores existũt, nõ cõcipiũt. Pari ꝓrsus ratione steriles existimare oportet eas, quę in mẽbro aliquo princípe insigne malũ aut vehemẽs intẽperamentũ perpetiuntur. Sterilitatem mõstrat inordinata menstruorum fluxio, diminuta, vel supra modum copiosa. Fœminamptætereà esse maximis laboribus deditã, infœcundã sterilẽq; fore evidẽter constat.

a coxarum eos de la gan s[illegible] [illegible]asona[illegible]

Item ea, quæ strictum habet ventrem, & coxarum ossa plurimùm coniuncta, sterilis censenda est: sicut quæ salacissima, nigrioris coloris, & pilosi corporis extiterit: vel membrum aliquod princeps admodum calidum obtinuerit. Quibus exactè in fœmina pensatis, quia frequenter accidit, non semper sufficere ad integram sterilitatis cognitionem, vsque ad experimentum & probationem deueniendum esse, cō consulunt autores omnes. A

Primus omnium Hippo. mulierem pannis vndequaque circum septam thuris, styracis, sylphij, aut cyphei suffumigio subter suffire iussit, et in apho. ac si odor tūc videatur per corporis meatus internos ad nares & os permeare, tunc mulierem nō sterilem ex se ipsa iudicabis. Et lib. de steril. netopum vnguentum lana exceptum & pessi figura efformatum, ac in vterum per obstetricem immissum, id experimentum etiam ostendere refert, si subdita, per os manè olfecerit, fœcundam fore & concipere posse affirmat. Ac subdit. Caput allij derasum & purgatum integrum ad vterum exponat, &, si per os postridie olfecerit, concipere poterit. Sic profectò cùm oculi spermaticis, vt ferunt, à cerebro poris, affines, qui adeò coitu alterantur, afficiunturque, vt genituram emissuri, plerique conniuere vel nictari euidenter cogantur, eô fit, vt illitis eorum angulis cum croco, fœcunditatem, & an seminales pori obstructi sint, experiri possimus. Id quod Plinius fieri posse testatur, dicens. Fœcunditatis in fœminis prærogatiuam accepimus, inūctis medicamine oculis saliua infici. Quod etiam Arist. 2. de gener. anim. cap. 5. docuisse constat: à quo censeo Gentilem mutuatum fuisse fen. 3. 3. Auic. tract. 1. cap. 1. Inquit enim Arist. Mulierum fœcunditatis probatio suffitu fit, vt odores subuentes vterum, efferātur ad locum spirandi, & afficiāt halitum: atque etiam illitu, aut colores oculis impositi, saliuam oris inficiant: nam nisi hæc ita fiant, meatus corporis, per quos excrementum decidit, obstructos & obcæcatos esse, significatur: sedes enim oculorū maximè omnium capitis locorum seminalis est: quod patet, quia sola ipsa per coitum venereū manifestè minuitur & languet, causa est, quòd natura genituræ similis cerebro est, & aquosa vtraq;. Verùm inter ꝓbationes postissima est, quæ de galbano scribitur, quem si igni emollitum, sericoq; inclusum muliebris vteri stomacho nocte indideris, & caput mulieris purê lotū, linteolo, & reticulo inodoratis tamen obligaueris, manê si vertex mulieris galbanum redolet, mulierem probè purgatam & esse fœcūdam, ne dubites. Idem experieris, si parum balsami aqua admixtum bombace exceptum, in vterum immiseris, fæmorique alligaueris, quod si tunc vterus traxerit, fœcunditatis est probatissimum signum. Prætereà fœminam probat pessus ex aristolochia cum melle impositus in ceruice vteri, ac, si saliua dulcescat, fœcunda procul dubio censetur. Cuius sanè sortis alias non paucas reperies probationes apud Hipo. libr. 1. de mor. mul. quas breuitatis studio prætermitto, consulens harum omnium sterilitatum, ei minime esse curatrices manus adhibendas, quæ ex natiua sorte, & ab stricta viarum structura proficiscitur: neque rursus ei, quæ ex habitu impensê calido ita, vt semen conterat, aut ex nimis frigido, qui genituram extinguat, principium sortitur, ne nimiū curationi frustrà innitētes, mala, quæ superiùs retulimus inopinato eueniant. Ob id ea vitans pericula supersedeo ab steriliū, quæ tales naturá existunt, curatione, diuidens reliquarum medellam in quatuor potissima capita: quorum primum fœminæ sterilitatem tractabit, facta collatione ad virum: secundum, quod maius facessit negotium, sterilitatem morbosam: tertium verò sterilitatem ad tempus, hoc est, de fœminis, quæ pepererūt, sed par- B C

A re ante tempus desierunt: quartum porrò & vltimo de virorum sterilitate, ne fecũditati quicquam de esse videatur.

De fœminæ sterilitate per collactionem ad virum. Cap. 2.

CENSEO quidem plerasque fœminas facta collatione ad viros, quibus coniunguntur, steriles esse potiùs, quàm absolutè & morbosè. Quas cùm medici nulla distinctione facta, curare aggrediuntur, in veram sterilitatem, aut grauius aliquod malum delabi antè cogunt, quàm quid vtile, ex incõsideratis auxilijs præstare possint Ob id primò, hoc distinxisse oportebit: nam quemadmodum in omnibus, quæ è terra nascuntur, non quoduis ex quauis terra nas-
B ci, aut augeri potest, sed determinatum statutumque est, vnunquodque semen peculiarem terræ conditionem sibi exposcere, esseque terrarum plerasque, quæ quibusdam seminibus proficuæ & necessariæ existunt, alijs vero inutiles, & omnino cõtrariæ: ita prorsus in hominis generatione contingere censendum est. Nam licèt fœmina suapte natura fœcunda existat, prærequirit tamen semen sibi congeneum & affine, citra quod genituram procreare nequit: id quod de viris etiam subaudiendùm est pari pensu. Quid enim præstat fœcundum præbere semen, si fœminæ vterus longissimis internallis, à suscepti seminis natura distat. Quamobrẽ dictum est ab Hipp. eisdem rationibus vteri fœcunditatem, quibus agricola sui agri fertilitatem, metiri. Nam vt seminis fœcunditatem frigiditas & agri spissitudo, vt emergere non possit coërcet: sic per angusta frigore inspissanti vteri vasa, ad incrementum embrionis, non nisi sanguis, isque serosus perlabi potest, quibus nec secundæ aut cotylidones cum vmbilico formentur, adnasci possunt, ac perinde in vteris humidis genituræ, vt in palustri solo cerealia extinguuntur & suffocantur: & vt in agro sicco & calido defectu alimenti, semina marcescunt, sic arida vteri caliditate prolifici seminis humo-
C rem insumi & aduri par est. Necessaria igitur est commensurata materni vteri, & virilis seminis temperatura: nec tamen inficiabimur (vt paulò inferiùs latiùs probabo) dispares in qualitatibus vtriusque coniugis intemperaturas mutua actione corrigi, & fœcunditati non semper & vtcunque obsistere. Conspicimus enim non rarò viduas in primo coniugio steriles, alteri verò marito nuptas, fœcũdissimas fieri. Cuius euentus causas & probationẽ ad vnguem exequi oportebit, vt cuique pro exuperantia vel defectu, in quo dissidium consistit, proficuum præsidium adhibere possimus.

Probatio an fœmina vel mas sterilis sit.

Primum quidem omni arte exquirendum est, cuius nam sterilitas sit, viri ne, an mulieris. Quod licèt multi ex vulgato quodam experimento indagare conentur, non tamen ex toto, vitio caret probatio illa. Nam vir etiam si vxorem cum priore marito fœcũdã implere nõ possit, aut fœmina, si ex marito cũ prægressa vxore fœcũdo nõ cõcipiat, nõ ob id eos, existimare oportet steriles esse. Fieri enim potest, vt pri⁹ iuncti temperati fuerint, aut contrario prædicti temperamento, & ob id fœcundi: nunc verò vidua fœmina aut vir iungantur intemperato dissimili gradu aut modo

ita, vt

ita, vt omnino generationi obsistant, & sic infecundi supersint: quòd fœmina quæ A
fecūda erat anteà, nequeat commutare noui mariti semen ob disparitatem, alioqui sua sponte prolificum. Quamobrem certius signum iudico, quod Auic. fen. 21. tract. 1. capit. 9. adducit desumptum ex Rasio. 22. conti. nimirum, vt proijciantur vtriusque semina super aquam, ac quod supernatauerit, sterile iudicetur, licet semē mulieris colligere sit difficile & suspectum. Sed aliud eiusdem autoris facilius videtur, silicet non ita certum, nempe, cuius vrina super radices lactucæ sparsa, aut plantam tenerrimam, ipsas exsiccauerit, eiusdem sterilitas censetur. Tertium quidem ex Gal. acceptum non minoris est momenti. Summantur (inquit) fabę & grana tritici ac totidem hordei, & ponantur in vase, & totidem grana in altero, & super illa mingat alter coniugum, & si post septem dies nascantur, is, cuius erat illa vrina, fœcundus existimabitur: in fœcundus verò, cuius grana non nascuntur. Quam etiam probationem monstrat malua, quæ non arescit post mictum viri aut fœminæ, quod si vrina iniecta arescat, sterilitatem cuius erat, vrina, monstrat. Idem iudicium elicies, si vir dies circiter nouem aut plures vrinam emittat super furfures vase aliquo coctos, & mulier pari ratione in aliud vas, & in cuius vase vermes citius nascuntur, B
eiusdem profectó sterilitas est. Sed maximè id cognosces ex totius corporis temperamento, nam steriles sunt mulieres viragines, & viri effœminati: item plerisq; menstrua desunt: alijs semen prôfluit exile, frigidum, ac fluxui paratissimum. Quippe infœcundum semen est tenue: fœcundum veró, quod grandinis speciem refert. Docet quidem Auic. fœcundum viri semen debere esse album, tenax, splendidum, ad quod accedunt musçæ & comedunt ex eo, & odor eius est, vt odor florum palmæ & iasmini, scilicet valde suauis. Est etiam in fœcundum puerorum & valde senuum: item virorum à primo exortu impuberum. Sic enim fœminæ steriles sunt, quæ pubem & pudendi sinum habent glabrum, vel nimis hirsutum. Quod etiam comperies ex veneris appetentia cita, tarda, remissa, intensa: item ex seminis emissione lenta, vel celerrima: à seminis quoque consistentia, quantitate, qualitate, & à plerisque alijs, quæ in causarum expositione, latiùs docebo. Interim tamen scito, viros fœminis satisfacere non posse, nec fœcundos esse, qui natura timidi, actus exercent muliebres, voceque fœminas referunt; pudenda pilis nudata habent, aut barba exiles & paucissimos nanciscatur pilos: nā cum huiusmodi gelidā C
testium sortiantur temperaturam, minimè poterunt generationi inseruire.

Is item sterilis censendus est, qui plurimis fœminis deditus ex nullo concubitu fœtum produxit. Mulierem etiam sterilem dicendam censeo, cuius crassa vox est, pili que multi & duri & rigidi pubem obsepunt, mistacem mentumque barba circundat, quæ etiam plurium virorum amplexus experta, nunquam vtero gessit. Refert quoque Hipp. hæc verba lib. 2. prædict. Ex mulieribus, quæ magis ac minus in vtero concipere solent, ita considerationem facere conuenit. Primum quidem specierum: paruæ enim ad conceptionem præstantiores sunt maioribus, tenues crassis, albæ rubicundis, nigeræ liuidis. Quæ item venas conspicuas habent, meliores sunt, quàm quibus non apparent: carnem autem vberiorem habere aniculæ malum est, mammas autem tumidas ac magnas, bonum: atq; hæc quidem ad visum exposita sunt.

Verùm interrogare oportet etiam de menstruis purgationibus, an omnibus mē-

sibus

A sibus compareant, & an copia satis magna, & æquales in singulis temporibus, & in eisdem mensium diebus: sic enim has fieri optimum est. Locum verò, in quo conceptio fit sanum oportet & siccum ac mollem esse. Sit item nec retractus nec pronus neque os ipsius sit auersum, neque conclusum, neque euersum. Fieri enim non potest, vt conceptio fiat, quodcunque tandem talium impedimẽtorum affuerit. Quorum omnium rationem habere oportet, vt prudens medicus cuique iuxta indigentiam, id præsidium adhibeat, quod profuturum intelligit.

Ex omnium autorum decreto constat, potissimam sterilitatis per collationem causam esse, vtriusque coniugis dissidium in naturali & proprio temperamento. Nam cùm diuersa, quæ vnum constituunt, certam quandam proportionem sibi ad seruare teneantur, vt ex eis tertium aliquid fieri possit, vbi hæc proportio non reperitur, neque vtriusque seminis vnio, fit, perdifficile quidem est, ex eis vnum constitui. Ferunt quidem multi temperatum virum in temperata muliere optimè & fœcundissimè generare. Alij rursus existimantes similia inter se non posse agere, B cẽsent, neque eos, qui eiusdem sunt temperiei, neque qui temperata fruuntur commoderatione, posse vsquam generare: ex quo proferunt fœcundiores esse, qui contraria constant temperie. Fulciunt quidem omnes suam sententiam verbis quibusdam Gal. lib. 5. Apho. 63. quæ in hunc modum se habent. Tam mulieres quam viri, si temperie quatuor qualitatum potiantur, generant: quamuis temperie illa priuatis commisceantur: intemperati verò nunquam generãt, nisi contraria intẽperie præditis, iungantur, vt pote calidi frigidis, humidi siccis, & sic de singulis. Quam equidem sententiam sic expositam constat difficilem esse, & sibi aliquo modo contrariam. Nam si verum esset, intemperatos solis intemperie eorum naturis contrarijs copulatos gignere, qui poterunt temperatis iuncti generare, vt prima pars sentẽtiæ Gal. profert. Neque sat erit dicere, temperatas naturas intẽperatis quibusuis contrarias existere: quoniam idem autor paulò inferiùs satis manifestum facit: sed de ea loquitur contrarietate, quæ inter vtraque extrema, non inter alterũ extremorum & medium posita est. Quamobrem placet magis interpretatio Mercurialis li. C variarum lectionum: nimirum, quòd temperati, si temperatis misceantur, semper gignunt, intemperati verò, tunc solùm, quando contrarijs suæ temperiei copulantur. Quod etiam Lucretius his carminibus probat.

Causæ sterilitatis vtriusque coniugis.

Vsque adeò id magni refert, vt semina possint
Seminibus commisceri generaliter. apta,
Crassaque conueniant liquidis, & liquida, crassis.

Ex quibus ego hanc infero rationem, nempe, temperatam vtriusq; coniugis naturam, fœcundissimam esse, fœcundam quoq; intemperatam vtriusq;, dummodò non sit distemperantia in extremo, & vehemens: quippe tales infœcundi existunt omnino. Itẽ infœcũdi ratione in tẽperamẽti fiũt, qui similẽ obtinẽt tẽperiẽ, si ambo calidi sint, siue frigidi, humidi ac sicci: nã eorũ semen nullã, cũ simile sit, præstat actiuitatem: quam ad generationem prerequiri probat Galen. libro de natura humana. Quod si quis dixerit, temperata corpora esse similia, & ob id debere esse in fœcunda

fœcunda, expendat numeris non paucis distare temperatum fœminæ corpus à viri corpore temperato: nam iustitiale cuiusque sexus temperamentum, multis numeris ab alterius temperatione dissidet, & sic diuersa quodammodo sunt temperata viri & mulieris corpora, quantum sat est ad fœcunditatem. Quapropter temperatum in temperata ob hanc diuersitatem generare optimè poterit, quod similes neq; summè contrarias habentibus intemperantias, accidere minimè poterit. Hanc sanè sententiam Gal loco citato his verbis ex Hipp. probat. Primum itaq; necessarium est generationem huius non processisse ab vno: quo nam enim pacto, quod vnum est, generare aliud potest, nisi cum aliquo commisceatur? deinde neq; miscentur, neque generant, nisi sint eiusdem generis, eandẽq; habeant facultatẽ, neque similia nobis efficientur: rursus nisi calidũ frigido, & siccum humido, modò & æquabilitate respondeat, sed alterum alteri longè præstabit, & valentius infirmiori, nihil generabitur. In qua sanè Hipp. sententia Gal. inquit citra vllam aduentitiam opem nõ differret fœtum, ne in paucos quidem dies, quin è vestigio expullularet: non enim ex se ipsis tantùm obtinent semina, vt producant, sed externum desiderant auxilium. A

Quas sanè actiones neq; à similibus, neq; à summe contrarijs fieri posse certum est. Ob id censeo Hip. dixisse. 5. Aph. 62. Quæcunque frigidos & spissos vteros habẽt, non concipiunt, & quæcunque præhumidos habent vteros non concipiunt: nã extinguitur genitura. Et quæcunque sicciores feruidioresque, nam alimenti difficultate tabescit genitura (quasi excedentes intemperantias damnans) & quæcunque ex vtrisque mediocrem habent temperationem, hæ fœcundę sunt. Subdit huius rei rationem Gal. lib. 1. de natu. hum. ac transferens eandem doctrinam, quam de temperamento totiùs corporis retulerat, ad temperationem vteri partium genitalium & vtriusq; seminis: inquit. Nam de vteri temperamentis quæ dixi, hæc quidem de genituræ temperamento intelligi debent, vt quæ nunc iusto est humidior, aut algidior, nunc siccior vel feruidior. Est autem vtero sicciori familiaris humidior genitura: humidiori siccior, æquè vt calidiori frigidior, frigidiori calidior. Itaque minimè potest ex duobus coëuntibus aliquid gigni, ni mutua inter ipsa familiaritas ac mediocritas, ex attemperatione vnius cum altero ex coëuntibus prodeat. B

Sed ne huius præstantissimæ causæ (quæ coniugium frequentissimè sterile efficere habet) varietate, rerum integram cognitionem obscuremus, preter commune totius fœminæ & vteri temperamentum, à quo id proficisci diximus, pudendarum quoque partium varietatem ac mutuam intemperiem docere oportet, vt constet cuius coniugum vitio sterilitas prodeat. Qua in re expendere prius oportet testium viri & fœminæ naturam, deinceps pudendi virilis vitium, collatione facta ad vteri sinum, & vltimò seminis vtriusque differentias: nam de morbosis distemperantijs & affectionibus, sequenti cap. disputabo. Penis igitur virilis, vel longitudo, conueniẽti maior, quæ vterum plurimùm feriat, sterilem efficit concubitum: item eiusdem breuitas, quæ nõdum os vteri attingere possit, inanem efficit seminis emissionem: non enim recipitur in vtero, sed à pudendis ocyssimè prolabitur. Eadem ratione virile membrum latius, aut crassius, quã par sit, vel sustinere fœmina nequit, vel adeo os vteri aperit, quòd hiare ipsum faciat, donec semen procidat, vteri osculo nequeũte se comprimere præ dolore & extensione nimia. Item viri semispadones generare nequeunt: vel qui nimis obesi sunt, quia in vterum eiaculare semen non possunt, quòd ventrosi nimiùm existant. Præterea viri testes conferre ad vteri & testium C

fœminæ

A fœminæ temperiem: nam si calidiores existant, semen exustum & infœcundum emittunt: item frigidi sterile proginunt, frigidum, ac maximè labile. Quæ proculdubio omnia ad fœminam transferenda sunt, quippe steriles existunt, quibus os vteri hiat, aut clauditur plùs, quàm par est, illud quidem semen reijcit: hoc verò non admittit. Item si meatus seminarij naturaliter in obliquum tendunt: vel pudendi os nimis strictum sit, vel plurimū patens & grande. Vterus pari ratione supra modum calidus semen exurit, sicut frigidus ipsum extinguit: quod pari lege de testibus subaudiendum est. Quib⁹ causis alia non minoris momenti accedit, cùm videlicet, vteri os in coitu dolitat, & sanguis prosilit: cuius affectionis Hipp. meminisse constat. lib. de steril. per hæc verba. Si verò à coitu imum vẽtrem dolet, & sanguis recens ipsi appareat, lini semen tritum & muscum mollem, & adipem anserinum mixta molli lana excepta imponito. Est enim vteri officiū nō solùm sanguinẽ purgare & copiosum habere, sed semẽ suscipere, atrahere vndiq; complecti, & ex eo aliquid parentib⁹ simile eformare, & formatum retinere, & oportuno tẽpore pellere, in quibus si defecerit sterilis cẽsendus est.

B Sed in semine coniectare quidem oportet qualitatem, quantitatem & substãtiā, ac excernendi tempus. Semen igitur tale esse oportet, quale depingit Arist. lib. 3. & 7. de parti. anim. &. 7. de gene. anima. dicens. Semen generationi aptum sit album, splendidum, globosum, florum sambuci modo odorum, quod in aquam iniectū, fūdum petat. A viro tamen infœcundum excernitur semen, cum feruidum fuerit, & veluti torrefactum, vel frigidum tenue & aquosum, quale decrepitorum est, & eorum, qui aquæ nimis sunt potatores, vel quasi puerorū, aut ebriorum, & helluonū, ac pituitosorum, aut acrius & siccius, quod infœcūdum existit: nisi moderatissima, aut apposita seminis fœminei natura fœcundum ex attemperamento reddiderit. Sit prætereà moderatum, nam parcius generationi non sufficit, copiosius ægrè concipitur, & malè à mulieris semine nutritur aut refouetur. Quas etiam conditiones in fœmineo semine spectare opus est. Sic etiam in fœminis viæ seminales angustæ, quæ impediunt, quominus debito & æquali tempore ipsum in vterum decidat, non parua sterilitatis causa est: sicut semen in vtero diu retentum priusquàm ab ipso vndiq; concipiatur: resoluuntur enim spiritus & calor, & inutile fit. Sterilem quoq; hac lege
C efficit concubitum excretio seminis cuiusq; coniugum ante tempus & paritatẽ facta: nā quod receptum primo est, vel ante prolabitur, vel quod vltimò emittitur, non ita auidè amplexatur vterus: vt constet quantū errent, qui censent semine à viro in balneum proiecto, fœminam, suscepto illo in balnei ingressu, concepisse. Prætereà sterilescit concubitus, si coitus coitui accedat, & maximè si concubitus coactus fuerit: quod potissimè cōtingit in ijs, qui inuiti & sine amore iungūtur: volūtarius verò & iocundus fœcundissimus existit, nisi nimium sit ardens.

Cōiugum præter hæc omnia ætas incommoda immaturaque sterile efficere euidẽti obseruatione comperimus: nam ætas maris annis duodecim (quod multi tenent, ego tamen non probo) fœminæ quatuordecim minor: & illius annis sexaginta, huius verò quinquaginta maior, raro fœcunda existit, aut malè fœcunda: vt ex Arist. 4. de parti. anim euidenter constat, licèt aliquando contrarium accidisse scriptum sit. Et Hipp. fateatur, lib. 2. popu. part. 2. tex. 18. de coriari vxore, quæ cum iam esset menstruis orbata. & multos annos habuisset, filium conceperat, non sine magna multorum admiratione.

Aetas enim conceptui aptior, multis decem & octo annorum probatur: ego quidẽ decimum quartum quàm legitimum esse terminum legitimæ conceptionis censeo: licèt, vt dictum est, fœmina antè possit concipere: Debiles tamen fœtus, & cum periculo aborsus. Cæterùm plures ex ijs, quæ ante hoc tempus nubunt, aut sterilescũt prorsus, si vterus sit valde imbecillus, diruptis vasis & vtero nimium excalfacto: idque maximè si virile membrum magnum sit, & puella parua vel semen viri vitiosum. Quod etiam sentire videtur Plato loquens de nuptiarum tempore lib. 6. de legibus, dum in masculis à trigessimo ad trigessimum quintum, in puellis à decimo sexto ad vigesimum coniugium præcipit. Quò profectò fit, vt quæ aliter faciunt, à primo partu steriles euadant, ac malè in genitalibus afficiantur, & plerunque sic geniti parum mente valeãt. Vnde non mirum est, si monstrosi aliquando principes, & magnatum primogeniti aut non plurimùm vitales & firmi nascantur: nam ob imperium & maioratũ vel pueri puellis adiunguntur, aut senib⁹ puellæ. Sed in hac re paulò diligentius sententiam proferre oportebit, quod multis vsibus proficuũ fore arbitror, tũ iuris peritis, tũ etiã parentib⁹ qui filias studẽt viro cõmittere. Primò itaq; ętatẽ viro maturã, aut in viro aptã ad fœminã, annorũ numero nõ esse metiẽdã certissimũ est, apud viros strenuos & in bona philosophia peritos, nã robur ad actiones potius ex tẽperamẽto cõparatur, quã ex tẽpore, quod qui ignorarunt, in mille errores delapsi sunt, sic enim Plato, & alij virũ & fœminã nõ esse cõiugio cõmittẽdos ante trigessimũ annũ & in fœmina ante decimũ octauũ. Quos equidẽ autores arbitror magis robori cõparãdo studuisse, quã metijsse ætatẽ cõiugio aptã, alij vero ętatẽ fecũditati aptiorẽ exquirẽtes, in viris scripserũt. 18. annũ prærequiri & in fœminis. 14. Sed sanctè & piè sacri canones statuerunt ad matrimonium prærequiri in viro pubertatẽ hoc est. 14. annũ & in fœmina. 12. nã sedãdę cõcupicientiæ muneri, ꝙ matrimonij alter est vsus, sat erat eã ętatẽ seligere, quæ ad virũ citra noxã salutis, aut fœcunditatis in fœmina sufficiens esset, nã eo tẽpore, iã vt inquit Arist. fratrare fœminæ incipiũt & semẽ ob acutiẽ & maturitatẽ ad coitũ excitare, & maiori ex parte. 12. annorũ fœminæ viros perferre innocuè poterũt, licèt aliquę ob peculiarẽ cõpositionẽ id nõ valeant. In qua itẽ re arbitror alias quoq; esse & in vndecimo & circa ipsũ, quę optime virũ perferre poterũt, maximè si tẽperamẽto sint calido colore nigricãte aut ex albo & rubro mixto, corpore robusto, & cõditione lasciua & ad venerẽ prona, in quibus nulli dubiũ est, cõplexionis conditionẽ ętatem suplere, siquidẽ ætas potius hac lege quam annorum numero circunscribẽda est. Quæ omnia in fœminis & viris obseruare oportet.

Obesitas eodẽ modo alterius, & magis vtriusq; inanes efficit cõcubitus, quia generatiuæ partes statutũ & naturalẽ locũ attingere nequeunt, & sanguis in his, qui natura crassi sunt, paucus & in adipem cõsumptus, & sic semine & sanguine menstruo carẽt, & parũ subbinde appetũt, & raròcoẽũt. Verũ licèt fœmina pinguis crassaq; existat, nõ obid protinus sterilis cẽsẽda est, etiã si Hip. 5. Aph. asserat crassas fœminas nõ cõcipere: nã eo loci Hip. intelligit de ijs, quæ præter naturã pinguescũt. In reliquis enim, quæ natiua tẽperie crassescunt, solet natura, si nõ fuerit læsa, sic cũcta cõstruere, vt nõ lædãtur necessariæ operationes. Consimilẽ huic sententiæ adduxit Hip. lib. de locis, aqua & aëre, dicens. Mulieres autem pinguedo carnis & humiditas steriles facit, præ quibus vteri earum genitale semẽ arripere nequeũt. Cuius dicti rationẽ quærẽs Vesalius lib. de fabr. corp. hum. ca. 4. arbitratur, id esse intelligendũ de pinguedine & obesitate præternaturã, cuius sentẽtiã probo: vidimus eñ

plerasque

A plerasque pingues, fœcundas esse, quas non ex morbo & præter naturam, sed à natiua sorte sic factas arbitramur: dũmodo menstrua copiosè profundãt alioqui in fœcũdas arbitror quòd multũ sanguinis in pinguidinẽ conterãt adeo vt fetui alendo desit cõueniens sanguinis vbertas, vt alibi fusius dictum est. Ex macilentis tamen pinguioribus factis, vix vllã cõcepisse reperies, nisi corpulentia moderata sit, vt intelligenda est Hip. sententia. 5. Apho. Probat nostrã & illius viri sententiã Hipp. lib. de superfœtatione dicẽs. Mulier, quæ præter naturã crassa est ac pinguis & pituita repleta, non concipit hoc tẽpore: quæ verò ex natura talis est horũ gratia cõcipit, si non aliud quoddam ipsam impediat. Qua sententia euidenter nostra cõstare videtur: neque obstet me anteà dixisse, magis carere sanguine obesa corpora, quæ talia sunt naturaliter, & ob id semine priuari & sanguine mẽstruo: illud quidẽ dictum est facta collatione ad corpora præter naturã obesa, sed vtraq; conceptioni inepta, minùs tamen, quæ naturâ sunt crassa, & magis, quæ præter naturam, non quidẽ quod sanguis deficiat, sed ob incrementũ omenti, quo vterus cõprimitur, vt semẽ neque suscipere neq; aptè cõplecti possint. In quib⁹ verò crassitudo naturalis est, mẽbra in-
B terna nõ habent hanc deformitatẽ, & ob id nõ sunt conceptioni hac ratione inepta: neq; quod sanguis deficiat, quia tantũ habent, quantũ sibi proficuũ fore existimauit natura rectè operans. Ex quibus constat habitũ præter naturã tenuẽ, & crassum steriles esse. Vter verò magis, ab Hipp. monstratur. 2. prædict. dicente, tenues crassis esse fœcũdiores. Est quoq; huius disparitatis inter coniuges causa animi affectio vehemens, quæ proculdubio vitalẽ firmitudinẽ & calorẽ imminuit, ac spiritus dissipat: quo fit, vt vtriusq; coniugis immoderatus labor sterilitatem efficiat. Item eundem effectũ præstat aër calidior pestilens, victus tenuior, balneũ ieiunis immodicũ, ganorhea, venus immodica, vel vita admodum sedentaria & otiosa, ac epulis plena & tandem omnia, quæ vel sanguinem aut semen imminuant, vel optimã eius ac moderatam temperiem euertant. Sic aëris vel cæli status aut regionis, calor vel frigus inclementes sterilitatem quibusuis viris ac fœminis accersunt: ijs maximè, quibus ex toto contrarij existunt, vel adeò similes, vt in temperamentum adaugeãt. Atq; hæc de causis dixisse sit satis.

Primò quãtũ distet tẽperamẽto, vel conueniat alter cõiugũ ab altero, diligẽter *Signa causarum.*
C nosse curabis. Sic calidum viri vel mulieris temperamentũ cognosces, quia calor in cute & carnoso genere tactu facilè percipitur: & ob id huiusmodi corpora promptè calfiũt, & refrigerãtur tardè. Rubor itẽ in cute adest, adipis inopia, pilorũ copia & capillorũ nigrities. Verũ si corpus calidius fuerit, hirsutius erit, siccius, durius, gracilius ac nigrius, & ad actiones nõ leuẽ obtinebit prõptitudinem: aderit huic etiã vigilia, agilitas, iracũdia, & reliqua, quæ methodo nostra scripsimus calorem attestari. Frigidũ quidẽ corpus monstrãt frigiditas tactu percepta, refrigeratio prompta, calfactio tardissima, cutis albicans, liuida, plũbea, pillorum nuditas & glabrities, capillus etiã aureus remissus. Verũtamen si corpus frigidius fuerit, albũ erit, molle, obesum & debile: quod si prædictis adiungatur actionũ omniũ tarditas, certiùs erit signũ. Siccum corpus tale esse constabit, si durũ sit, gracile, ægrè mobile, & facilè à siccantibus offensum. Sic profectò humidũ corpus erit carnosius, mollius, cui etiam erit læsio prompta ab humectantibus, subditum fluxionibus, ac multũ spuens. Præterea potissimã sterilitatis rationem, cum anteà ad pudenda viri & fœminæ reducẽdam esse dixerim: ob id quidem quantum distent à media temperie vtriusque aut alterius partes perdiscere oportebit.

Viri itaq; testes calidiores, ostendunt in venerem ab adolescentia propensio cum subito penis rigore ac subita etiam seminis excretione: quod proculdubio semē fœmina in vtero sentit calidius acrius & mordax. Ipsi quoq; testes calidi ad tactū existunt, & persentiunt á calidis prompté offensam, & modico frigore gaudent. Item partes genitales proximæ ad vmblicum & femora celerrimè pilis vestiūtur. Quod si calidiores simul & sicciores sint, præter dicta signa, semen quoque crassius excernunt: si verò calidiores & humidiores, venerem minús prædictis appetunt, & vsu eius minùs leduntur. Si verò multò calidiores sint, & humidiores semen habent largius, sed partes genitales minùs hirsutas: hanc quidem testium temperaturam insignis salacitas & totius corporis siccitas sequitur. His proculdubio omnino contraria signa existunt, dum testes frigidi sunt: quod si cum frigiditate humiditas quoq; præsit, penis tardè aut rarò erigitur, venerem tardiùs exercere incipiunt, ac parum ea delectantur: semen item tenue est, aquosum, & tardè in coitu excretum, ac frigidum à fœmina sentitur, & infœcundum existit, aut fœminas maximè generat. Partes etiam pudendæ & his vicinæ aut glabræ sunt, vel pilos, eosq; tenues, tardè emittunt. Id quoque attestantur arteriarum pulsus tardi, & vrina colore remissa: cuius sané rei plura leges cap. de virorum sterilitate. A B

Fœminæ quidem vterum viro ac eius testibus esse similē aut diuersum, vel aptum ad seminis virilis moderationem, cognoscere quoque oportet. Sic vterum calidiorem præter totius corporis adducta signa, pudendarum partium calor maximè ostendit. Item fœminæ audacia, iracundia, sitis inexpleta, ad omnia promptitudo, pulsus celeritas & vrina flaua, menses paucissimi, crassi, calidi, flaui, & ex adustione nigricantes, cum dolore & morsu frequenter exulcerāte prodeuntes: quibus etiam adest salacitas inexpleta, celeris excretio seminis, quod etiam calidius & titillans ipsa percipit in exortu: pili in pectine & cruribus citô nati, multi, crassi, flaui, nigri. Vterum insuper esse frigidorem ostendit corpus reliquum, præsertim imæ & pudende partes, angustia imi ventris & stupor, menses ob crassitiem á frigore concretam suppressi, rari, tardi, crudi, albi, aut albicantes: interdum fluxiles & aquosi à liquidiore pituita, veneris odium, seminis pauci aut frigidi excretio tarda, & voluptatis expers: os vteri contractum & spissum: pili in pube & cruribus tardi, rari, exiles, pallidi, aut albicantes. Quod si his humiditas accedat, corpus reliquum erit molle & tactu frigidum: fluxus muliebris, aut saltem perpetua vteri humiditas, & in coitu maior, ita aut viro fiat molesta & ingrata: vteri etiā facultas retentrix ob humiditatem imbecilla, ita vt si cōcipiant, facilè obortiant. C

Verùm si siccitas frigiditati adiungatur, menses aderunt pauci, tardi & crassi, semen paucum, coitus appetentia, quâm proximæ maior: collum vteri & etiam os in coitu siccum, & ob siccitatem á frigiditate auctam rhagadijs obnoxium. At contrario prorsus modo omnia accidunt siccitate præualente, paucus etenim erit mensium fluxus, os siccum, labra scissa, coitum appetunt, velut terra sicca rorem, facilè irascitur fœmina sic affecta, corpore tenuis est, & in actu venereo ferè nihil seminis excernit. Ex his proculdubio signis deprehendes, qualis intersit differentia inter virum & fœminam, vt discas quemuis ad alterius naturam conferre. Reliqua verò, quæ in vtroque disparitatem efficere habent, vt ætas, tempus & regio ac reliqua facilè citra alia signa tu ipse cognosces.

Cùm

A Cùm coniungum alter alteri non cõuenit, temperamenti ne totius, aut genitaliũ vitio sit, primò expendendum est. Ac si totius corporis intemperiei ratione dissidiũ sit, animo diligenter euolues, vtra temperaturarum suapte natura à fœcunditatis ratione distantior existat, quam protinus ad aliam cõparabis, reduces & moderabis alterius temperie adseruata, siquidem in culpatior existit. Sic profectó cùm fœmina vel vir, calidior biliosior ve altero extiterit, ita vt fœcunditati officiat, tãtùm huiusmodi corpus temperandum est, quantum ad medriocritatem vel paulò suprà reducendum sat sit. Id profectò facies tribus potissimùm præsidijs: victu nimirum frigido, & potu aquæ vel dilutissimi vini, quibus sensim & paulatim ac citra corporis alterationem ipsum immutari comperiemus: quod pari lege subaudiendum est de alijs rebus non naturalibus. Secundò ijs medicamentis, quæ humorum calidorum excessum frenent & attemperent. Huius census est sanguinis detractio bis ter ve in ãno facta: ac ter aut quater expurgata flaua bile infusso aliquo rhabarbari ex aqua ctis caprini, vel aqua cichorij, manna vel casia fistulari exhibita, vel syrupo ex infussionibus violarum superbibito decocto hordei: quibus superabũdãs succus euacue-
B tur, tepescantq; quodammodo calida viscera. Vltimò tamẽ, corpus siue viri siue fœminæ temperabis, intus quidem, decocto hordei cum saccharo, ptisana, fare, sero lactis, aqua cichorij, borraginis, & acetosæ cum saccharo, vel lacte caprino, aut asinino, atq; alijs cibarijs omnino frigidis, dum modo refrigeratio morbosum quid nõ pariat. Exteriùs verò idem facies inunctis renibus & dorso vnguento rosaceo, vel refrigeranti Gal. cum modico resumptiuo, vel vnguento de cucurbita, aut de lenticula palustri cum butyro recenti vaccino. Prætereà frequentibus aquæ dulcis balneis: quæ tanquam peculiare & proficuum auxilium summopere probo. Tandem corpus omni arte refrigerabis, lentê tamen paulatim & caute, ne vltra id, quam par sit & conueniat, refrigeres.

Pari quoque ratione si alter coniungum iusto frigidior extiterit ita, vt vnius calor frigiditatem seminis alterius remittere & contemperare non possit: prædictis tribus auxilijs immoderantiam corrigere oportebit, donec ad eam temperiem cor- *Curandi ratio.*
C pus deuenisse constet, quæ fœcunditati sufficiat. Sic primum victu calido & sicco corpus sic affectum reficito, additis aromatis & calidis speciebus, quantum sat sit, vt frigiditatis excessus retũdatur. Vinum sic affectis largiri poteris, & maximê ex ijs vinorum generibus, quæ aut cocta aut calidis rebus condita, corpus calfacere nata sint: cuius census est hippocras appellatum, vinum quidem aromatis conditum. Quod si vinum renuerint, vel id corpus non tulerit, aquam gariophyllis, cinnamomo, aniso, fœniculo, & corticibus citri incoctam præbeto. Cui vsui maximi momẽti esse probaui eã, quæ radice chinæ, smilace aspera, aut ligno guaiaco incoquitur, prȩsertim si humiditatis prȩsit suspicio. Huiusmodi etiam corpora plurimum exsiccari conuenit, ne præter frigidam temperiem frigida quoq; excrementa superabũdent. Cui vsui perfricabis totum corpus summo manè linteis mollibus, donec cutis rubescat. Item præparata pituita, ipsam pharmaco purgabis ter quaterue in anno: quo facto, dianiso, diacimino, aromatico rosaceo, vel diarrhodone cum vino albo vteris. Quem vsum præstat inter reliqua pharmaca, theriaca cum vino sumpta summo manê, aut aqua theriacalis arte chimica extracta. Sed quod maioris esse momẽti in hac re scimus, est vsus balneorum sulphureorum: dummodo plurimum sudoris non alliciant, sed eã tantùm mora in eisdem facta, quæ satis sit corpori calfaciendo.

do. Verùm si cum frigiditate simul humiditatem quoq; abũdare comperiamus, copiosius eisdem balneis sudare oportebit, aut si mauis, ex decocto ligni guaiaci, vel smilacis asperæ: à quibus iterum oportet vti eis , quæ posse intus corpus calfacere, superiùs diximus, donec sensim & paulatim ac citra maximam alterationem corp⁹ ad meliorem statum commutemus. A

Partes verò genitales eadem lege & reducendi ratione contemperabis: in viro quidem, vt ca. de virorum sterilitate copiosè reperies: at in fœmina, si caliditate polleant prædictæ partes, balneis aquæ dulcis vteris, inunctionibus frigidis & purgationibus bis in anno factis, maximè biliosorum humorum, & proba victus ratione ac refrigerante exhibita. Præter quæ omnia, ea administrabis, quæ cap. de vteri distemperie proficua esse diximus, & sequenti cap. dicturi summus: hac vna sola præmissa differentia in reductione vteri intemperati ad meliorẽ statum, quòd dum natiuam ipsius temperiem ad mansuetiorem mutare nitimur, sensim paulatimq; & lõgo temporis tractu quamuis temperaturam moderari oportebit: at verò cum intẽperatus fuerit vterus, audaciùs ipsum corrigere, mutare aut temperare oportebit. B Cuius operis superiùs auxilia adduximus, & ob id hac in parte subticeo, solùm recensens id præsidium, quod Hippo. lib. de sterili. scripsit proficuum esse ijs, quibus semen protinus decidit ob vteri laxitatẽ & humiditatem: inquit enim. Si vteri genituram non contineant, plumbeum lapidem, qui ferrum ad se rapit, leuiter terito, & in linteo alligato, quo in muliebri lacte tincto sub ductitio vtatur.

Quod si exactè totius corporis vel genitalium partium temperiem ad necessariã reduxeris, facilè est seminis alterius vel vtriusq; vitium corrigere: nam semen abũdare vel deficere rarò accidit, nisi totius corporis vel testiũ vitio. Quamobrem nõ oportet eadem hic repetere, præter quam quòd sequenti ca. seminis vitia specialiùs corrigere studebo. Sed recensebo hac in parte præsidium ad semen augendum & fœcundum efficiendum, si non sunt mendaces priscorũ libri: nam scriptum reperio in omnibus fœminarum vitijs & in hoc maximè prodesse hortẽsem saluiam, si mulier plantę huius heminam cum modico sale quarto à secubitu die potauerit, deinde viro post horæ quadrantem sese commiscuerit. Hinc autem ferunt in Copto Aegypti post sæuas pestilentias ab ijs, quæ superfuerunt ad eius succum bibẽdum coactas fuisse, plurimos que inde fœtus produxisse. C

Si tamen immatura ætas sterilitatem adduxerit, curatrices manus minimè adhibebis, negotium omne ætatis mutationi committens. Interim tamen abstinentiam à venere imperabis, ne is, qui natu minor fuerit, coitu nimio impotens ita fiat, vt fœcundum semen deinceps efficere minimè posit. Fœminas verò seniores nullo auxilio fœcundas efficies, præsertim si menstrua præ senio defecerint: viri quidem senes generare possunt, cæterum non ita facilè, quorum curationem cap. de virorum sterilitate docebo. Intereà verò expendat medicus calidis & aromatis ac vino præcipuè cocto, aut aromate aliquo condito eorum semen calfaciendum coquendum q; esse: quod item facies, si coitum præceperis ex longis interuallis, idq; maximè fœmina eum auidissimè amplexante ac desiderante.

Quòd si ex inordinato coitu sterilitatem proficisci cognoueris, ab huiusmodi immoderantia coniuges abstinere imperabis.

Obesos autẽ coniuges omni arte macrefacies, victu nimirũ tenui, exsiccante, aut rebus siccis condito, frequenti exercitio ac labore, potu partiori ex aqua smilacis asperæ,

A peræ, anisi, cinnamomi vel alterius rei calidæ & siccæ: frictionibus item fortioribus summo manè & per vniuersum corpus factis. Sudore procul dubio corpus côteritur, absumiturq; pinguedo, potissimùm ex decocto ligni guaiaci, vel radicis chinæ, aut smilacis asperæ: item confert frequentissimus vsus syrupi ex decocto radicis chinæ cum multo aniso. Sed efficacius est auxilium balneum ex aqua sulphurea, quo certum est corporis pinguedinem conteri & euanescere. Vtantur etiam aniso leuiter torrefacto ante prandiū & cœnā, vel tabellis ex aniso, cimino & cinnamomo, amygdalis tostis, aromatico rosato cum vino, & alijs, quibus insit efficacia exsiccandi & humiditates ebibendi. In hac tamen curatione hanc methodū scripsit Hipp. li. de natu. mul. Hāc attenuare opportet, & pharmacū infra purgans bibendū dare, & ad vteros apponere quæ purgent ipsos, & flatus inducat. Quam sanè curationem, licet primó accessu videatur difficilis, summo esse habendā pretio existimo: nā extenuare corpus anteà non poteris, quam dum crebriùs corpus & vterū purges: qua purgatione, omnē humoris discussionē & exsiccationem intelligendam esse arbitror. Neq; contēnendū ést verbū illud (& flatus inducat) nā proficua esse vtero remedia ea credendū est, quæ quodāmodo vterum dilatent, distendat, & cōpressos præ
B pinguedine & omēto meatus patentiores reddant: quod proculdubio existimo fieri per ea, quæ flatus inducunt, quippe qui partem, vbi præsunt, distēdere sunt nati.

Quod si ex alijs causis, quas anteà diximus, aliquā præesse cognoueris velut est Aëris aut regionis inclementia, abstinentia & inedia, potus aquæ, animi affectio, & aliud his simile: malo ocyssimè subuenies facta in contrarium mutatione: ita vt omnino corpus ad cōtrariū statum ei, qui sterilitatē inducebat, mutationem sensim & paulatim factā subeat.

De sterilitate morbosa. Cap. 3.

INnter fœminas, plurimas procul dubio reperies steriles quidē, non tamē ex propria cōditione & natiua sorte, neq; per collationē ad virū, cui cōiunguntur: sed ex morbosa aliqua causa, quæ ita fœminā
C ipsam & generationi dicatas partes disponit & afficit, vt etiā si cuiuis viro quātuncūq; fœcundissimo adhęreat, cōcipere minimè possit, donec affectū abstuleris. Quod profecto Arist. lib. 2. de gener. anim. ca. 5. scripsisse his verbis constat. Nā & à primo ortu naturę locis ad coitū incōmodis oblæsis steriles & mulieres & viri reddūtur. Qua sententia de natiua sterilitate videtur loqutus fuisse. Verū subdit eodē loco. Alijs in processu ætatis idē accidit affectus, aut propter corporis nutritionē pleniorē, aut ex morbo viris humidum frigidum que emittitur semen: mulieribus purgationes vitiantur. Quæ vitia & eorum causas expendisse oportebit, vt cuique peculiare auxilium adhibere possimus.

Causas igitur omnes quatuor numero ac genere esse diligenti obseruatione & multorum autorum lectione comperimus. Prima quidē in se cōplectitur omnes causas externas, quæ prauè afficientes instrumenta conceptioni seruientia, omnino fœcūditatē auferunt. Secūda corporis vniuersi & vteri vitia cōtinet, quæ varia admodū sunt, & huic malo efficiēdo efficacissima. Tertia seminis fœminei defectū cōplectitur, quo frequētissime fœcūditas impeditur. Quarta verò et vltima ad sanguinis Causæ.

men

menstrui deprauatam fluendi naturam & rationem refertur. Quę sanè vitia nisi primò ratione & methodo corregeris, non solum nihil in curatione proderis, verum obesse sæpissimè comperies: ob id cuiusq; causarum generis seorsum meminisse oportebit, & cuiq; propria signa, & curandi viam ac materiam scribere, initio sumpto ab externis causis. A

Causæ externæ.

Inter causas, quę fœminæ alicui occurrere possunt, inferre que concipiendi impotentiam, eæ potissimæ sunt, quæ vel ad qualitates reducuntur manifestas vel ad occultas. Qualitates quidem manifestas, ad tempus, ad regionem vel ad medicamentum optimè reduces. Quippe frigidissimum tempus, frigidissimam regionem aut calidissimam nulli est dubium excedentem posse in vtero distemperiem efficere, quæ deinceps sterilitatem inferre nata sit. Sic profectò medicamenta non pauca ob excedentem qualitatem, vtero imposita sterilitatem inducunt, velut ruta, vinum dulce, & pleraque medicamenta calida citra indigentiam adhibita: pari etiam pensu ob frigiditatem camphora vel nenufaris flos idem malum præstāt. Item quæ plurimùm vteri os emolliunt, vt altheæ radix, aut quę plurimùm indurāt, vt omne terræ genus, vel quæ nimis os vteri aperiūt, vt abrotanum, aut inspissant & rifrigerāt, vt semperuiuium & cicuta, vel adurunt, vt calx, vel putrefaciunt, vt auri pignentum, vel atrahunt, vt pulegium, aut mordent & irritant, vt acetum, sinapis, & vrtica: hæc enim sterilitatem quoq; inferunt. Quorum omnium notitiam ex relatione facilè cōsequeris. Sic curationē his omnibus pręscribes, vel mutata regione in statū cæli omnino fœminæ contrariū, vel plurimùm similē, qui eius temperamentum versus aliquod extremorum adaugeat: vel adhibitis medicamentis ijs, quæ sterilitatē posse inducere diximus omnino contrarijs. Quæ sanè ob id silentio prætereo, quia facillima sunt & plerunq; sua sponte curantur. B

Causæ. occultæ.

Sunt equidem haud pauca (præter diuinam voluntatem) quæ occulta quadam & peculiari proprietate citra euidentem qualitatem, sterilitatem inducūt: velut est sterilis aliquis astrorum aspectus, qui fœminam in exortu aspexit, infœcundamq; ob occultum aliquem influxum efficit. Maleficia item & incantationes, quibus sacrilegi quidam histriones, homines fœminas ve (vt ferunt) magicis incantationibꝰ ligant. Præterea veneni assumptio, quo membrum aliquod princeps perdi contingat. Item turpis aliquis aspectus, vel odium inter virum & fœminā, aut desiderium nimis ardens. Præterea reperies non pauca medicamenta, quæ suapte narura aut superstitione aliqua adiuncta, sterilitatem quoq; afferūt: quorum profectò hac in parte melioris gratia meminisse non placet, ne quis imprudenter audacter ve, & citra Dei optimi maximi q; timorem, eis vnquam vtatur. C

Prædictarum causarum signa & curatio.

Nosces ex peculiari cæli influxu sterilitatem proficisci ex priuatione aliarū causarum, quæ euidenter ipsam inducunt, maximè si natalitia eiusdem fœminæ expenderis, ac repereris, natam fuisse sub signo aliquo sicco, frigido & sterili. Cui profectò medeberis, si concubitum iusseris prędominante astro fœcundo, & prædicto cōtrario: nam id tempus, in quo luna viget in signo fœmenino ac prolifico fœminis sic affectis fœcundum existit. Præter quam quòd alimentis & contrario vitæ instituto natiuam illam siccitatem & sterilitatem compescere quoq; tendandum est. Dignosces præterea regionem & cæli statum, peculiarem fœcunditatem influere eò q;

steri

A sterilitas eo tempore, eà ve regione plerisq; fœminis communis existit, vel ipsa fœmina in alia regione fecunda erat. Cuius medella erit regionis mutatio, vel vsus eorum medicamentorum, quæ ex toto sint contraria regionis temperamento, qualia ex ante dictis & ijs, quæ inferiùs referam, facilè colliges. Venenum quidem fœminam sumpsisse, licèt faciliter perpendi nō posit, cum hoc tamen consequêris ex ijs accidentibus, quæ præcessisse tibi relatum fuerit, & ex præsenti alicuius principis membri vitio: quippe in huiusmodi semper aliquod accidens superest graue & alienum â communibus, ita vt facta cōiectura venari posis ex venenosa aliqua substātia, vel qualitate reliquum fuisse. Cui, si veneni naturam assequaris, auxilium præstabis per ea alexipharmaca, quæ è directo ipsi respondere posint, sin aliter, per cōmunia: tandem ea peculiariter adhibebis medicamenta, quæ aduersa sint ei qualitati, quam in corpore reliquisse venenum cognoueris. Dilectionem verò maximam aut odium, nimiam ve in venereis delectationem aut appetētiam, vel deiectam sensibilitatem ex relatione facile perdisces. Quibus medeberis, dum odio se habent, per ea, quæ venerem excitent: sicut ijs, quæ deiectam habent veneris appetentiam,
B quorum auxiliorum siluam paulò inferiùs hoc cap. reperies. Ijs verò, quæ nimia delectatione amplexantur, per ea, quæ calorem genitalium partium refrigerare, saltem moderari habeant, qualia etiam hac in parte scribam.

Cæterûm steriles ex maleficio cognosces ex priuatione signorum aliarum causarum, ex præcedente aliqua occasione suspicandi maleficium aliquod præcesisse: & eò quòd coniuges se adinuicem diligentes, coire tamen nequeūt: aut cûm anteà amore mutuo afficerentur, nunc verò citra euidentem causam odio se habent incredibili. Quod sanè multis modis contingere posse scriptum reperio libr. appellato malleus maleficarum. Primò quidem, si vir priuetur generatiua potentia cum propria vxore, cum alijs tamen vim obtineat & efficaciam. Item secundò, cûm vxorem habet exosam, nec potest ipsam cognoscere. Prætereà tertiò, si nō habeat exosam, velit tamen agnoscere, cæterùm membri vigore careat. Quartó, etiam si vigorem habeat membri, cum hoc tamen non habet excisionem seminis. Quorum om
C nium curandi ratio sanctæ ecclesiæ & sacerdotibus omnino commitenda est: nam cùm vt plurimum ad maleficium quoduis diabolica vis concurrat, ob id quidem sācitū est in sacrosancta Romana Ecclesia exorcismis huic rei peculiariter dicatis vtēdum esse. Quibus æquum est profectò per peccatorum confesionem & pœnitentiā subuenire: sic quidem ieiunium, elemosyna, continuæ orationes & sacrificia accedant protinus oportet: quæ proculdubio existimo potiora esse præsidia. Quamobrem ab alijs, quæ suspectione & superstitione non carent, supersedendum esse firmiter arbitror. Verùm si qualitas aliqua manifesta in maleficijs apparuerit, pharmacis aduersus eam operantibus tutô & vtiliter vti poteris: qualia verò sint, mox plura referam, si priùs dixero dictum esse viris doctis abrotanum oleo illitum, & vino sumptum frigidis ex maleficio non parum prodesse: reliquis verò opitulatur radix asparagi cum vino dulci decocta commanducata que: sicut & hortense alliū, vel satureia, aut ocymum hortense, & cardus quoque hortensis vino generoso præmaceratus. Atqui si ex vi & efficacia alicuius medicamenti vel alterius rei ex occulta proprietate operantis sterilitatem proficisci cognoueris, facta diligenti interrogatione quibus nam fuerit vsa medicamentis vel alijs rebus mulier, ex relatione disces, cui sit reijcienda sterilitatis culpa. Sunt etenim plurima, quæ sterilitatem inferunt,

ferunt, quæ subticere hac in parte studui, ne quis prece vel pretio seductus, eis praué vtatur: sat enim est nosse plurima alia esse, quæ inductam ab his sterilitatem auferunt: qualia mox referam, si priùs dixero hanc esse vtendi legem & rationem, néпe, si ex medicamento vel alimento superererit in corpore qualitas aliqua euidens ex eis, quas hic referam, id eliges, quod aduersus illam qualitatem pugnare natum sit. Verum si citra introductionem manifestæ qualitatis, sterilitatem prestiterit, id quoque adhibebis auxilium, quod nulla qualitate euidente polleat, id tamē posit. Habeāt equidem experimenta hæc, præterquam quòd primò & per se his occultis causis aduersentur, vt euidentibus qualitatibus non noceant, potissimū seruata qualitatum contrarietate. Quapropter cordatus medicus hæc expendat suspiciatque, vt sibi comparet materiam cuique causæ proficuam & propriam, ac multis quoque communem. A

Primū sanè experimētū est, si fœmina inungat pudēdū succo satyrionis sparso puluere leporis cōbusti: idē prestat suffumigiū ex trochiscis myrrhæ, styracis liquidæ galbani & baccarum lauri. Ex vsu etiam est, fœminā testes gallorum comedere, & vterum balsamo inungere: pastinaca quoque siluestris idem præstat comesta, vel semen eius in potu duorum mensium spatio. Confert theriacæ vsus ijs, quæ ex frigiditate non concipiunt: quibus etiam prodest vinum Hippocràs appellatum: semē seseleos confectum, aut ficus aridæ cum folijs abietis: genitale arietis vel tauri coctum & comestum: testes cerui in puluerem redacti: semen vrticæ. Præterea potus lactis vaccini: oua perdicis: fimus accipitris cum mulsa: limatura eboris tribus diebus exhibita cum eadem mulsa: sanguis leporis cum eius coagulo, & puluis artemisiæ. Prodest & potus ex. g. x. diamusci cum vino calido, in quo bulierit rasura eboris & cornu capre: sic & vinum ex floribus roris marini factum. Abluere item partes pudendas cum aqua melissæ ex vsu esse fertur: sicut suffumigium ex lilio in forma polentæ cum thure mixto, vel factum ex limatura cornu capræ cum oleo de spica: cui vsui aliquando prodesse scimus puluerem baccarum lauri, vel ex asphalto, fimo leporis, ruta sicca & melle, aut facto suffumigio ex lignoaloës, vel addita eboris rasura, aut puluere vteri suis. Pessarium item eundē vsum multi præstare dicunt ex mētha sicca, myrrha & cera, vel ex limacibus cum croco, aut ex coagulo & stercore leporis cum melle: ex felle itē taurino & adipe aut butyro, vel ex felle caprino cum oleo rosaceo & cumino. A coitu etiam conferre fertur pudēdum obturare pessario ex lana confecto & succo myrti madido: & eádem ratione nascale factum ex croci, spicæ, pinguedinis galinæ, gummi, olei de spica, singulorum partibus æqualibus cum cera. Item quatuor horis ante coitum teneat aliud pessariū ex croco, myrrha, spica, sepo, galia, terebinthina, mastiche, & oleo de spica cum pingundine gallinæ & lana confectum. Prestat idem beneficium pessarium ex satyrione cum melle, vel ex stercore vulpis cum oleo rosaceo & lana, aut succus mercurialis cum lana: item aliud factum ex oleo de ben, de bdelio, & balsamo, vel aliud ex nucæ cupressi, baccis lauri, galia, amomo, & cera, aut ex oleo de bdelio & melle: aliud item ex medullæ cerui, hyssopi viridis, butyri, sepi capræ, styracis liquidæ, meliloti. ana. ʒ. vj. olei de spica. ℥. j. galiæ, mastichis, spicæ. ana. ʒ. j. cùm oleo rosaceo fiat pessariū. Confert & aliud confectum ex fœnu græco cum adipe anatis: vel ex musco dissoluto oleo rosaceo, aut ex trifera magna cum succo artemisiæ, vel ex eiusdem artemisiæ succo cum myrrha. Summere quoque per os theriacam cum limatura eboris, conferre maximè plures ex autoribus profitentur: sicut electarium ex flore B C

roris

A roris marini, & potissimum ex flore stœchados cum melle, aut electarium de pudẽdo tauri cum mentha & melle facto. Puluis etiam prodesse fertur testiculorum cerui visco quercino addito factus, sicut puluis ex artemisia cum saccharo summo manè sumptus, posteà facto suffumigio ex calamintha. Pręterea coagulũ leporis comestum, vel vterum eiusdem assatum & comestũ plurimùm prodesse scriptum reperimus: item à purgatione summat fœmina duo oua sorbilia nepeta plena, cum modico vino, ac postmodum cum viro coëat. Vtatur etiam balneis ex decocto spicæ, florum chamæmali, meliloti, polij, seseleos: postea suffumigium susceptet ex opopanaco cum balsamo. Prosunt intra vterum immissæ pilulæ filo appensæ, confectę ex gentiana, croco, & folijs myrti tritis cum pilis arietis & oleo sesamino formatis. Itẽ subijcere oportet pessarium ex lana, & testiculis vulpis, ac felle galli, quo facto fœmina bibat limaturæ eboris cum vino. ℥.ß. Præter quæ omnia, & alia, quæ consultò prætereo, refert Plin. (si verum est) sterilitatem mulierum emendare hyænæ oculum glycirrhyza & anetho sumptum in cibo. Sunt qui, florem cratæogoni bibentes mulieres, intra quadragessimum diem concipere, tradant. Quibus itaque omnibus vti poteris facta priùs hac cõsideratione, quòd ea, eis quæ nullã habuerint euidentem qualitatem, quę sit causa sterilitatis adhibeas: quę veró aliqua pollent, ijs tãtùm, quę illi è contrario respondeant.

B

Causas quidẽ ad quas potissimũ referri sterilitatẽ apud viros doctos & cordatos cõspicimus, vel corpus est vniuersum, aliquo morboso affectu deiectum, cuius hac in parte meminisse non est in animo, sed ipsum ad proprium cuiusque mali caput relegare, vel vterus ipse alioqui officina & receptaculũ genituræ, vel seminis quidẽ alterius vel vtriusq; vitium aliquod, aut sanguis menstruus certa quadã ratione vitiatus: in quorum expositione & medella ab vteri vitijs initium sũmam. Si prius de nimia obesitate & gracilitate aliquid dixero. *Causæ internæ.*

Obesitas quidem multis modis & viris & fœminis infœcũda existit. Primò quia & seminis & adipis eadem est materia: non quidem vt multi arbitrantur, quòd frigida sint obesorum corpora: hinc enim fit, vt salatiores veneri que nimium indulgentes exsuccati & graciles videantur. Idem probat quoque castratio, quam in animalibus vt pinguescant, molimur: dum enim testes è venis aurire desinunt pinguẽ tenuem & aëream substantiam, tota in adipem conuertitur: quæ sanè ex nimio coitu facile euanescit. Præterea in viris obesitas breuiorem efficit penem: & ob id eos steriles reddit: in mulieribus verò omentum crassius conceptionis spem adimit, vt mox scribam, & ex Scitharum fœminis Hippo. lib. de locis aq. &, aëre, refert. Nimia item pinguedo mulierũ fœcũditati obest, quia multus in ea ginẽda sanguis absũmitur, ita vt quod superst, alẽdo fetui nõ sufficiat. Pręterea quę obesę sũt lunares purgationes minutissimas habent: quod Scithis vitio verterat Hippo. & quia ociosam vitam degebãt, nimium esse steriles dixerat: ancillas que earum quòd vitam agebant laboriosam, fœcundas. Quibus rationibus addi potest, huiusmodi fœminas carnosum & pinguem adeò vterum obtinere, vt iustum spatium in locellis fœtui cõtinendo, non relinquatur: præterea venter prominentior sterilem vtrunque facit. Inquit enim Aëtius tetra. 4. ser. 4. cap. 26. Hoc velut maximum negligendum non est, nec viri nec mulier pinguem habitum acquirant: tales enim inepti sunt ad pueros gignendos: nam nec pudenda in ter se adaptare possunt, & viri parum seminis emittunt, & mulieribus pauci menses feruntur, cùm maximã alimẽti pars in pinguedinem transeat. Quæ vitia sanè vitaberis, si vtrunque macrefeceris.

C

De vteri vitijs.

Vterus quidem sterilis efficitur vel subuersa natiua temperie qua mille congregat excrementa ac flatus, quibus semen non raro propellitur: vel subuerso appetitu, ita vt vel nihil appetat, aut nimio appetitu excandescat: tertiò mutata propria figura, vel laxiori constrictiori ve facto: vltimò sterilis fit mutato peculiari & natiuo situ. Dimitto quoque hac in parte vlcera, & cętera, quæ ad chirurgi officinam pertinent, quorum libr. præcedenti meminimus, & alia que viri accesum dolorosum eficiunt: nam & id quoque sterile est, vt refert Hippo. lib. 5. popu. in historia famule disiridis. Quod verò fœminis frequentissimè accidere conspicimus, proculdubio est vteri intemperamentum, quemadmodum ab Hippo. & Gal. scriptum reperimus. 5. aphor. 62. Quippe referunt benè temperatos vteros ad conceptionem esse idoneos: malè autem temperatos, si parum à bonitate recedunt, difficulter concipere, si verò nimium, mulieres steriles fieri: & ob id eas esse fœcundas sine ambabus bonis temperaturis est impossibile. Inquit enim Gal. in comm. Appello autem bonas temperaturas, mediocres, scilicet tum ex calidi & frigidi, tum ex humidi & sicci commixtione: cùm fieri posit, vt secundum vnam oppositionem benè temperatus sit vterus, secundum alteram verò malè. Qua propter censeo Hippo. dixisse. Quæcunque vtero ex vtrisque mediocrem habent temperaturam, eæ fæcundæ sunt. Quam quoque sententiam adduxerat idem Hippo. libr. de natu. hum. per hęc verba. Si non calidum ac frigidum siccum & humidum moderatè ac æqualiter interse haberent, sed alterũ alterũ multũ præcelleret, & validius debiliori præstaret, nõ posset fieri generatio. Verùm inter prędictas intemperantias, quę ad calidum & humidum inclinant, successu temporis haud difficulter corrigi possunt: quæ verò ad siccum & frigidum nequaquam, sed post iuuentam fiunt deteriores ni maxima diligentia corregeris.

Calidi vteri signa & curatio.

Excandescit frequenter vterus præ nimio calore, quo genituram conterit & consumit, vt Hippo. scripsit. 5. apho. 59. In quo sanè affectu aliquando solus elucet calor plerunque verò adiunctis flauabile & alijs ichoribus ac succis calidis, quibus nõ solum calore & sterilitate afficitur, verùm & alijs subinde malis, quorum abundè superiùs meminimus. Dignosces vtranque intemperiem, simplicem quidem & cũ humore adiunctam ex corporis squalore ac ex mensium paucitate cum dolore prodeuntium ita vt pudenda mulieris exulcerent: sed quæ proderint nigra sunt, & ob nimiam mordacitatem nullum ordinem seruãt. Sequitur etiam hanc intemperiem insignis salacitas & totius corporis siccitas: quò fit, vt semini suscepto accidat id quod seminibus terræ commissis sub cane & feruido Sole: quippe hæc non solum alimenti defectu, sed & æstiuo calore & nimia siccitate contabescunt. Cui intemperamento subueniendum est, non tãtùm vt sterilitatem arceamus, sed vt maiora mala, quæ accidere solent, præpediantur. Sic instituta ea victus ratione, quæ vim refrigerandi sanguinem & vniuersum corpus nata sit, & pari sensu in reliquarum rerũ non naturalium administratione diligenter rimari oportet, an subsit biliosi mordacis ve succi aliquid: quod proculdubio Hipp. docuisse cognoscere li. de natu. mul. apertè cõstat, dicẽtẽ. Si mulierẽ parere nõ potẽtẽ purgare velis, et fuerit biliosa aut pituitosa, cognosces autẽ vtrũ horũ sit, si arena substracta cùm mẽses fuerint in Sole sanguinẽ supra fundas, ac siccari sinas: si enim biliosa fuerit, supra arenã sanguis pallidus erit: si verò pituitosa velut mucus erit. Cui fœminę, si id iã cõpereris, ante omne auxiliũ ꝓuidẽdũ est sãguinẽ mittere ex basilica lateris dextri, vel ex eiusdẽ lateris.

A teris man⁹ saluatella, vel (q maioris cẽseo esse momẽti) ex talo semel aut bis. Quod si feceris omni arte postmodũ humoris calorẽ & acrimoniã retũdere oportebit apozematis & syrupis frigidis ac humidis, velut est syrupus granatorũ, buglossę, cichorij & borraginis, addito, si vterus nõ renuerit, oxisaccari modico cũ aquis buglossę, acetosæ, borraginis aut portulacę. Quib⁹ & alijs, quos ex succis granatorũ, aqua hordei & saccharo, vel ex succis prædictarum herbarum clarificatis cum aqua portulacæ & saccharo cõficere poteris, aliquid gustui gratum & aromaticum addẽs, velut est santhalorum, rosarum, aut diamusci momentum. Probatur etiã plerisq;, & meritò, syrupus, qui excipit foliorum buglossæ, borraginis & rosarum rubearum. ana. m. j. violarum, lactucæ, foliorum papaueris albi, intibi, scariolæ. ana. m. ſ. seminis intibi & scariolæ. ana. ℥. ſ. quatuor seminum frigidorum maiorum ana. ʒ. vj. fiat decoctio secundum artem, quæ collo traiecta suscipiat sacchari. lib. 2. aceti albi. ℥. j. vini granatorum lib. ſ. lento igne fiat syrupus, qui gustui gratus efficiatur addito santhalorum modico. Quibus dum præparatam cognoueris flauam bilem, primò corpus purgabis ex manna, cassiafistula, aut syrupo solutiuo rosarum, vel violarum cum de-
B cocto adianti, florum buglossæ, violarum, prunorum, & tamarindorum, vel cum aqua cucurbitæ. A quibus vel facta vna purgatione, porriges confectionem amech sine scamonio & colocintide, sero lactis vel aqua stillatitia ex hordeo & portulaca dissolutã, põdere. ℥. j. aut ex ipsa confectione cũ modico rhabarbaro conficies bolos cũ saccharo, vel porriges rhabarbari infusi in aqua lactis, buglossæ, borraginis, aut cichorij. ʒ. j. &. ſ. cum. ℥. iij. syrupi violarum ex infusionibus. Item paulatinis vteris purgationib⁹ ex aqua cucurbitæ aut hordei stillatitia, & rhabarbaro. Maiora enim in his adhibere medicamẽta verẽdũ est: ob id tutiùs existimaui prædicta repetere, quam grauiora adhibere. Purgata flaua bile prouidendum est deinceps calido intẽperamento: primò balneis aquæ dulcis frequentioribus vel insessionibus ac fomẽtis vtero adhibitis, quæ recipiant maluæ vtriusque cum radicibus manip. iij. florũ violarum, salicis, rosarum, ac nimphęæ. ana. m. ij. foliorum vitis, & malorum cotoneorum & vlmi. ana. p. j. fœnugræci lib. ſ. facto decocto insideat mulier ieiuna præcauẽs ne sudet. Item ex eodem decocto pudendum ablues, vel ex prædictis herbis sacculum conficies: quo facto cubitum adeat, & anteà sumat sequentis medicamenti ali-
C quid. Excipe friamenti trium santhalorum. ʒ ij. ramenti eboris, visci quercini, pudẽdi tauri, vuluæ leporis. ana. ʒ. j. &. ſ. sacchari candidissimi lib. ſ. saccharum aqua rosacea, aut hordei liquetur, & formẽtur quadræ pondere. ij. ʒ. Diebus etiam alternatim interpositis, loco prædicti auxilij sumat mulier aliud pretiosius, quod recipit cõseruæ rosarum. ℥. j. conseruæ florum nymphææ, & florum vtriusq; buglossæ. ana. ʒ. iij. pulueris trium santhalorum, electarij de gemmis & diamargaritonis frigidi. ana. ʒ. j. seminis mercurialis. ℈. iiij. ramenti eboris, visci quercini, pudendi tauri, & matricis læporis. ana. ℈. ij. misce & facta confectione cum syrupo adianti præbeto cocleare vnum ante prandiũ à balneo & tantundem ante cænam. Poteris quoq; fœminam suffire pastillis, qui conficiuntur hac lege: recipe omnium santhalorum. ana. ℥. ſ, rosarum rubearum, florum nympheæ & violarum. ana. ʒ. ij. styracis. ℈. j. ambræ. g. x, terantur, & rosacea excepta redigantur in pastillos. Vtilissimum pari pensu erit, fœminæ dorsum inungere oleo rosarum, neufaris & violarum, aut vnguento rosaceo, de cucurbitis, refrigeranti, vel resumptiuo: quibus boliarmeni aliquid addere poteris, vel calidi alicuius medicamenti, vt id, quod dorso aut vẽtri adhibueris, impensè frigidum non sit: sat enim est vel temperatum esse, vel parum à medio-

mediocritate recedens, vt optimè consuluisse Aetium constat. Ad pubem verò & A immum ventrem ac lumbos refrigerantia eadem adhibeto: quib9 addes solani, aut ymbilici veneris succi modicum, aut lactucæ oleo rosaceo admixto, vbi ingens fuerit caliditas. Cui vsui hoc modo appositissimum parabis medicamentum: excipe foliorum atriplicis, portulacæ & lactucæ.p.ij.coque & pista, ac adde olei rosarum, violarum & citoniorum.ana.℥.j. farinæ ordei.p.j. cum modica hordei aqua fiat emplastrum. Vteri osculo pessarium etiam appones, quod recipit medullæ cruris vituli, cerui cerebri, butyri vaccini, adipis caprarum, seminis mercurialis.ana.℥.ſ. acatiæ, hypocistidos, santhalorum rubeorum, cornu cerui vsti.ana.ʒ.ij.oleo rosaceo & lana in pessos excipe. Præterea in pudendum dum ingens fuerit caliditas optimè infunditur aqua hordei, aqua portulacæ, & cucurbitulæ, & vmbilici veneris cum modico rosaceo: quem quoque vsum præstat lac caprilum. Refert item Aetius, mercurialem vtero pectini & dorso impositam prodesse, & argenti spumam ac cærusam B cum aqua tritam. Quorum tamen omnium frigiditatem metiri & attemperare oportebit, quantum natura & vterus fœminæ permiserint.

Frigidi vteri signa & curatio

Inter omnes morbosæ sterilitatis causas, frigiditatem vulgatissimam & communissimam esse censemus: cui profectò ob id paulò diligentiùs prouidendum est. Inquit enim Hippo.5.Apho.59. Quæcunque frigidos & spissos vteros habent, non concipiunt, qua equidem parte arbitror Hip. non quancunque vteri frigiditatē sterilem esse intellexisse, sed eam solum, quæ tanta sit, vt spissum reddat vterū: quā sanè intelligentiam rationi & Gal. consonam esse constat, maximè cùm apertum sit quinq; assignasse modos, quibus frigiditas sterilem reddit vterum. Primus quidem est, cum frigiditas per se extinguit seminis innatū calorem: secundus, cûm tantùm vterus à frigiditate cogitur & comprimitur, vt semen recipere non possit: tertius, cùm venarum ora occludit, ita vt sanguis non possit in vterum instillari ad fœtus alimoniam: quartus verò, cúm sanguinem efficit aqueum & nutritioni, aut solidorū vel carnis cōpactioni ineptum: quintus, cùm tantam vterus ob frigidū temperamētum generat pituitam, quòd humidior, mollior & generationi ac seminis compres- C sioni ineptior fiat. Quapropter censendum est, minus has fœminas menstruo sanguine purgari. Sed constare iam ex his arbitror, eam, frigiditatem sterilem esse, quę (vt dictum est) spissum reddat vterum, siue in propria substantia, siue ob humorū crassorum & frigidorum copiam. Cognouisse tamē ac distinxisse adamussim hos frigiditatis operādi modos oportet, vt pro cuiusq; effectu & natura calfaciētia quoq; adhiberi possint: ne si frigiditas vnū prædictorū vitiorū inferat, alteri remedia adhibeamus, decepti sola frigiditatis specie. Nā verū cuiusq; affectus præsidium nō solū causam respicere tenetur, sed & modum operādi ipsius causę, vt par in modo operandi & qualitate id adhibeamus. Docet itaq; Hipp. frigidū intemperamētū nosse lib.2. de mor. mul. per hæc verba. Quum verò perfrigeratur vterus, & onus insitū esse videtur, & color non est clarus, & compactus est vterus. Verùm specialius cognosces ex mensibus suppressis, qui incommodè feruntur ob nimiam crassitiem: accedit etiam stupidus sensus circa pectinem, lumbós & crura: quibusdam item cruriū impotētia accidit, ac si prorsus perfrigeratæ fuerint, quas venerem minimè appetere, & vteri osculum contractum habere, certum est. Affectum tamen frigidum esse cognosces, quia semen extingui percipies, quód vir in coitu pudendum sentiat frigidum,

A dum,& fœmina non percipiat semen suscepisse. Venarum oscula claudi constat ex mensium suppresione vel paucitate, quorum sanguis aquosus existit & decolor, ac debitum tempus anteuertens: mucosum esse dignosces, quòd sanguis crassus sit subalbidus & mucosus.

Quibus cognitis, talem opus est instituere medendi rationem, quæ nō solū calfaciendi vires habeat, sed quæ cuique etiam agendi modo respondeat, contrarieturq;. Nam dum semen extingui cognoscimus, quæ caliditate polleant, ipsamq; frigiditatem compescant, citra aliam operationem adhibenda sunt, donec innata vteri caliditas sopita & veluti extincta ad natiuum redeat temperamentum. Dum verò frigiditas præ vteri conclusione semen non admittit, non solum quæ calfaciunt adhibenda sunt, sed quæ dilatare & aperire partes possunt, qualia esse credimus vaporosa omnia. Sic dum venarum ora concludi sentimus, eadem sed lentiùs & diutius adhibere oportet. Cæterùm si frigiditas sanguinem aquosum pariat, calida resiccantia & euacuantia proficua sunt: dum verò pituitosum & crassum calida, quæ attenuent, abstergant & repurgent. Quæ omnia si exactè animaduertas, nil mirum si sæpius quam alijs prosperè successisse rem comperias. Atquia plerunq; huiusmodi frigiditatem sibi comitem habere non paruam frigidi humoris copiam scimus: ob id ante omne opus frigidos, crudos, pituitosos & aquosos succos, non tantum victu exsiccante & calido, verùm & medicamentis minuere necessum erit. Primum itaque cibarijs omnibus admiscebis quæ aluum citare possunt calida & acria, vt fœniculum, anisum, gnidium, apium, smyrnium, crithmum, & alia consimiles vires habentia. Potus etiam probatissimus est aqua decoctionis smilacis asperæ, radicis chinæ, gariophyllorum, cinnamomi aut anisi. Deinceps verò lętè & paulatim prædictos humores ꝑparare curabis melle rosaceo syrupo de mētha, de absinthio, de radicibus & borragine cū modico oximelite, addito decocto rubeæ maioris, radicū brusci, asparagi, graminis, nepetæ, galitrici, sampsuci, origani, calaminthæ, pulegij cum seminibus calidis, & modico sabinæ, & ex eisdem facto interim syrupo. Tandem omni arte curabis pituitosum humorem euacuare ijs, quæ millies iā diximus. Scias tamen interim id fieri posse agarico, syrupo ex infusionibus rosarū, cartamo, electario indo, catholico, pilulis mastichinis, alephanginis, & ijs similibus. Quod si aquosus sit humor prædictis addes vel rhabarbari, vel hieræ simplicis Gal. aliquid: cui vsui pilulas ex rhabarbaro, agarico, cartamo & mastiche efformare poteris. Laudo tamen purgationes fieri viginti diebus à menstruatione, vt menses puriores & copiosiores prodeant. At si per epicrasim purgare libuerit, vtile quòque erit, huic vsui pilulas porrigere, quæ recipiunt xylobalsami, carpobalsami, cinnamomi, sileris montani, asari, mastichis, seminis anisi, fœniculi, macis, croci. ana. ℈.j. calami aromatici, squinanti, spicæ, ana. g. x. myrobalanorum, turbit, ana. ʒ.ij. aloës ad pondus omnium, cùm succo fœniculi fiat massa. Attamen si ex indebito vitæ instituto vel ventriculi vitio, aut totius corporis frigido habitu, vterū prædictos succos suscipere aliquando comperias, probatissima mihi videtur ea purgandi ratio, quæ per vomitum fit, exhibito origani aut thymi decocto.

(margin letters B and C)

Purgato quidem altero aut vtroque modo sufficienter corpore, ea potui aut esui porriges medicamenta, quæ præter id quod humorum reliquias conterere habeant, totum subinde corpus & sanguinem ipsum calfaciant, & siccent: eoque magis,

magis, quò aquosior extiterit menstrualis sanguis. In primis itaque administrabis. A ʒ.ſ. vel. ℈.j. triferæ magnæ sine opio ex vino, pliris cum moscho, diambræ, diasatyrij, ramenti eboris, seminis mercurialis. ana. ℈.ij. coaguli leporis & matricis eiusdē. ana. ʒ.ſ. sacchari albi. lib.ſ. liquore stillatitio apiastri & aquæ buglossæ saccharum dissolue & adde conseruæ corticum malicitri. ℥.j. conseruæ florum stœchados. ℥.ſ. atque in quadras redige pondere. ij. ʒ. quas ieiunæ præbeto: sumat etiam ex confectionibus, quas præcedenti capite huic vsui proficuas esse diximus. Confert nō minùs à purgatione castoreum, cuminum, pulegium, anisum, iuniperi fructus in puluerem redigere, & cum xyloaloë & saccharo tabellas efformare, vel cōditum cum melle addito modico vino albo. Præstat & mercurialis cum castoreo, aut. ʒ.j. eclegmatis diambræ, vel diamusci, seu de xyloaloë cum vino, aut aqua florum cinnamomi vel citrangulorum. Quo sanè facto, mox omni arte corpus calfacere, & exsiccare opus erit: primò quidem balneis naturalibus ex sulphure, quæ summopere esse B vtilia diutino experimento didicimus, vel alio arte parato ex prædictis medicamētis. Ex vsu non minùs est sudorem euocare decocto ligni guaiaci, similacis asperæ, aut radicis chinæ, quod etiam multis profuisse scimus: ad quod quidem auxilium confugiendum esse in pituitosis & albis fœminis arbitror. Verùm si sudare renuerit, syrupum ex decocto ligni guaiaci cum floribus stœchados & semine masculæ mercurialis, noctuque per dies triginta porriges, quem magni vsus fore, certo scio. Quod si hæc non satis sint, ad fomenta & encatismata veniendum esse consulit necessitas & rei ratio: præstabis quidem vaporem per infundibulum fœmina vndique cooperta, ne in aërem spiret. Euaporationes hoc modo conficito: excipe artemisiæ, betonicæ, chamædreos, chamæpythios, chelidoniæ, galitrici, foliorum lauri, maluę maioranæ, nepetæ, melissæ, chamæmali, meliloti. ana. m.j. carui, cimini, sileris mōtani, anisi, seminis lini, anethi, fœnugræci. ana. ℥.j. fiat decoctio, quæ pro balneo etiam naturali administrari potest. Sed probatior mihi videtur fotus, qui fit ex aqua calida, in qua prius fuerit decocta artemisia, saluia, ruta, cuminum, pulegium, ciperus, iuncus odoratus, acorus, & reliqua semina odorifera. Verùm in his & suffitibus nō C oportet diu immorari, ne maior in pudendis concitetur calor, quàm par sit: sat enim erit frequentius his vti. Cataplasma quoque ex his omnibus confectum & pubi appositum magni est momenti, quòd vterum calfaciat & roboret. Suffitus etiam parari possunt ex calidis odoratis, vt cassia, cinnamomo, costo, aniso, thure, myrrha, styrace, & alijs ex his compositis, quæ recipiant pilularum cupresi, mastichis, thuris, ladani, baccarum lauri. bdelij, styracis. ana. ʒ.ſ. ambræ grisiæ. ℈.j. misce & per infundibulum sufitum suscipiat. Aliud etiam conficies, quod recipit styracis. ℥.ſ. agalochi, ambræ. ana. ʒ.ij. balsami. ʒ.j. moschi. ℈.j. confice pastillos. Item aliud recipit ladani puri. ʒ.iij. styracis. ʒ.j. &.ſ. gariophyllorū, agalochi, sabinæ siccæ. ana. ℈.j. ambræ & moschi. ana. g.x. fiant pastilli. Idem beneficium præstant alipta muscata, gallia muscata, & reliqua suffumigia, quibus fœminæ vtuntur ad conciliādum gratum odorem. Studebis etiam his factis sensim vterum purgare, calfacere, & roborare pessarijs, quæ recipiant artemisiæ, sabinæ, maioranæ, dictamni, absinthij. ana. ʒ.j. anisi, ameos, rutæ, corticis thuris. ana. ℈.j. quæ omnia in minutissimū puluerē redacta succo mercurialis excipe, & in raro pāno locellos nocte immittito: quib⁹ addere aliquando oportebit oleum momordicæ, vel idem oleum bombace exceptum, & vtero impositum, quod incredibili efficacia prodesse scimus. Aliud item conficitur quod recipit macis, bdelij, galiæ muscatæ. ana. ʒ.j. pulueris hieræ. ℈.ij. cum ladano

confice

A confice pessarium: cui adde agarici modicum. Quam proculdubio curationem si quis diligenter examinet, reperiet vniuersam scriptam esse apud Hippo. lib. 2. de morb. mul. per hæ verba. Quum verò perfrigeratur vterus, & onus insitum esse videtur, & color non est clarus, & compactus est verus. Quum sic habuerit, purgare oportet cũ eo, quod pituitam ducat, & extenuare, ac frequenter vomere, li. tamẽ. 2 pop. par. 6. tex. 34. huic subeniens sterilitati, inquit, vt mulier in vtero habeat, polypos super flamma assatos quam calidissimos & plurimos semi vstos edẽdos dare & nitrum egiptium & coriandrum, quibus sanè tantum in hac causa vtendum esse arbitror.

Verùm vt res ex voto succedat, non vtcunq; adhibenda sunt prædicta auxilia, sed hac limitatione præhabita, quòd inter vnum & aliud auxilium vel vomere, vel leui aliquo pharmaco corpus purgare studeas: aut adhibito catapotio ex hiera, ex mastiche, ex agarico, vel decocto ex syrupo guaiaci cum sena, vel ipsa foliorum senæ infusione cũ melle, aut saccharo. Præstat item puluis senę cũ saccharo & succo mellisse in tabellas formatus. Præterea prouidendum est, vt ex prædictis auxilijs B vnũquodq; iuxta effectum à frigiditate inductũ adhibeatur: quippe suffitus ijs maximè prosunt fœminis, quibus ob frigiditatem mẽstrua vel nulla vel diminutè prodierint, præsertim si aquosa humiditas adiũgatur. Suffitus aromatũ (inquit Hipp.) muliebria educit. At euaporationes ijs, quibus os vteri & oscula venarum ipsius frigore constipantur, ita vt semen suscipere nõ possint: omnia tamẽ hæc peculiare hoc habent, vt frigiditatẽ vteri compescant, quo minus semẽ extinguatur. Sed quę vterum purgant pessaria illis tantùm ex vsu esse censeo, quibus pituita aut aquosus humor in vtero abundat: quod quidem cautè agendum esse arbitror, licèt autores liberè colocintide & alijs grauioribus vtantur. In qua sanè re scriptũ reperio, & viris doctis nõ leuiter laudatũ, pessariũ de allio hortensi: referunt enim allijs cũ oleo de spica tritis, & in rarũ linteolũ oblõgi sacculi modo cõformatũ, intrusis, ac in vuluã profundè pulsis, & dũ licebit, exclusis, cessantes menses (quod pituitoso vtero non raro accidere conspicimus) potenter moueri, & vterũ mira voluptate affici ac repurgari adeò, vt hinc facta sit via nonnullis ad conceptum longo tempore desperatum. Eandem etiam intentionem complent & purgationes, & balnea, & sudores, & medica-C menta, quæ humorũ reliquias conterere, anteà diximus. Sed cùm satis nõ sit ad fœcunditatem conciliandam, hæc omnia præstitisse, ni vterus ad antiquum vigorem redierit: ob id ventris inferioris regionem & vteri locum in lateribus iuxta inguina inungere primò opus erit, oleo momordicæ, balsamo, oleo de styrace, naphæ, liliorum alborum, de baccis lauri, de angelica, de cinnamomo cum musco, & alijs, quæ calida sint & gratum odorem spirent. Præterea fomentis æqualem vini portionem addes: cataplasmata itẽ cõficies ex pulueribus prædictarũ herbarum & seminum cũ aromatis, vino, & oleis prædictis, quæ iuxta inguina adhibenda sunt. Sed vmbilico & eisdem partibus emplastrũ quoq; affigito prædictis viribus præditũ, quale est, quod recipit ladani depurati. ℥. ij. thuris, styracis liquidæ. ana. ℥. ß. spicæ nardi, gariophyllorum, ambræ grisiæ. ana. ʒ. ß. ceræ quantum sit satis, vt fiat emplastrum cum oleo liliorum, nardino, & balsamo. Aliud quidem recipit emplastri ceronei. ℥. ij. ladani puri. ℥. j. & ß. galię muscatæ, aliptæ muscatæ, pulueris cinnamomi & baccarum lauri. ana. ʒ. j. excipiantur omnia oleo ex angelica, & cõficiatur emplastrũ. Parabis etiã aliud efficacius, si exceperis styracis calamitæ. ℥. j. ambræ. ʒ. j. myrrhæ, thuris, gariophyllorũ, ligni aloës, cinnamomi, nucis muscatæ, nucũ cupressi, & seminis an-

gelicæ.ana. ʒ.j. &.ſ.cũ cera,ladano,terebinthina,belzoino tecamacha indorũ,aut A caranna fiat emplastrum:quod etiam ex eadem tecamacha vel caranna cum balsamo & theriaca vtilissimum cõficies:roborant quidẽ vterũ,quæ ca:de eius imbecilitate discimus,sed maximè id quod recipit pulueris granæ & gariophyllorum ana. ʒ.j.ſ.pulueris rosarũ,corali,sanguinis draconis.ana. ʒ.j.pulueris masthicis. ʒ.ſ.diã bræ & diamusci an.℈.j.ladani depurati & ceræ. q.ſ. vt fiat mediocris consistentiæ emplastrum. Quibus sane ea moderatione vteris,vt ne vterum vltra debitum calorem moueas,aut præ timiditate nihil efficias,sed ea prudentia rem moderaberis,vt neque noceas,aut frustra & inutiliter labores.

Humidi vteri signa & curatio.

Humiditate nimia vterum laborare,& ob id non concipere cognosces ex fœminæ habitu molli,pingui,& subalbido:ex præcedenti victu humido,aquoso,ac potu immodico,& vita quoq; sedentaria & otiosa Ex largioribus itẽ mẽsibus,ijs quæ aquosis,tenuibus,& ichore plenis. Prætereà ex pudendo nimis humido,ac madore pleno:ex nulla vel obscura veneris appetẽtia nulla, etiam delectatiõe in coitu. Quę sanè omnia mira quadã breuitate Hip.lib.2.de morb.mul.complexus est dicens. Si verò non conceperit,seu secũda aut tertia die exeunt ea,quæ á viro emissa sunt,fluẽ B tia cũ multa humiditate:manifestũ est quod vteri sunt humidiores. Ad quam sanẽ causam,vteri laxitatem & nimiam apertionem,reducere potest:sed placet in suum differre locum,& ad institutum redire. Quatuor igitur modis conceptũ humiditas nata est impedire:primo dum vterus nimia humiditate luxuriat,& viri genituram suffocat extinguitq;,vt ex Hip.constat.5.Aph.62.Sed fieri id censeo nõ â sola humidi qualitate, verùm â copia etiam materiæ per se geniturã suffocantis: non enim datur humida intẽperies euidens sine præsente materia. Hoc proculdubio cognosces,quia retento adhuc semine & non prolabente,protinus fœmina concipit. Secundó humiditas geniturã perdit,quia lubricitatẽ vterus ex humidi vbertate nõ paruã contrahit,qua facillimẽ semen susceptũ prolabitur:quod percipies ex fœminę relatione. Tertiò verò,quia humida vteri intẽperies nõ permittit fœminã semẽ fœcũdũ generare,sed aquosum,præhumidũ,labile,& generationi omnino, velut aqua, ineptũ:nã testiũ & vasorũ fœminæ vis nimia humiditate obruta nequit quantũ par sit,semẽ coquere ac perficere. Id proculdubio cognosces ex seminis fœminei tenuitate:nã mox â coitu procidit & tenue atq; aquosũ apparet. Quartò verò & vltimò, C id malũ humiditas affert,ꝙ robur & firmitatẽ ipsius deijciat,ac veluti paralysim in ipso moliatur:cuius ratione susceptũ semẽ nõ cõplectitur vterus,nec ipsius osculum ea vi & efficacia clauditur,quę sufficiat ipsũ cõtinere:cũ(vt refert Hip.necesse sit os vteri ita claudi,vt nec specilli acumẽ admittat,quod sanè vitiũ plerasq; fœminas ꝑdere certũ est. Dignosces autẽ id priuatione aliorũ signorũ: præterquã quòd hæ fœminæ propter vteri oris operationem & laxitatem nullam sentiunt in coitu delectationem,& madore nimio affectas semper partes pudendas habẽt.

In curatione quidẽ licèt cõmuni quadã indicatione,quæ ad siccitatẽ vterũ reducat,omnes humiditatis actus cõueniãt:vt Hip.docet li.2.popu.par.3.tex.28,dicẽs Humiditas per exeũtia,victus ratione siccissima:nihilominus tamen peculiarẽ quęuis agẽdi ratio exposcit siccãdi materiã & curandi rationem. Nã quæ suffocat humiditas,maiorem expostulat vacuationem:quæ lubricũ reddit vterũ maiorem cũ exsiccatione abstersionem:quæ imbecillã reddit coquendi & conficiendi semen potẽtiam,præter exsiccationem roborantia & coquentia pharmaca exigit:quæ verò paralysim infert,& os vteri laxum & molle redit, quæ astringendi,roborandi & firman-

A mandi vterū vires habent cū exsiccatione desiderat. Referā in primis quæ siccitate esse proficua in cōmuni scimus: deinceps cuiq; symptomati & affectui ex ijs, quos retuli, peculiaria scribā pharmaca. Sed referā ante omnia vniuersalē medēdi rationē quā huic affectioni scripsisse Hip. constat lib. 1. de mor. mul. per hæc verba. Si verò humidior fuerit, tales vteri, nullo ex his opus habent, sed vice versa, neq; contrectare, neque lauare recente motu facto oportet, neque suffire, nam ad periculum hæc procedere solent. Et si magis quàm pro natura fuerint humectæ, siccare sanè ac suffire oportet: si veró biliosa in ipsos confluant, medicamentum dare, quod bilem purgat: si veró salsuginosa, lac asininum & vinum & alia auxilia. Morborum porrò vires considerare oportet, & causas, ex quibus morbi fiunt exquirere, atque sic ad alia procedere, & morbos circa locos curare: & quæ quidem ob causam osculorū hiātium prohibentur, vt ne detineant in ventre horum oscula præparare, vt probè diducta sint. Quum verò humiditas prohibuerit, hanc inspicere, vt ne impediat totis mulierum negotijs expensis, siue ex toto corpore quid moueri videatur, siue ex ipsis vteris, siue ex vtrisque. Vteros autem sic curare oportet: immo sicciores
B quidem tanto magis bono succo, quantò sunt sicciores huiusmodi humiditate, vt pingues magis fiant, quàm graciles. Humectos verò & madidos siccare ita, vt relinquas, quó humidi sint, & nó valde resiccentur: excessus in his valde sunt vitandi. Concipit autem in ventre neq; ea. quæ humiditatem habet, neque quæ resiccata est nisi quid horum in veteri natura fuerit. Placuit quidem ad verbum Hipp. sententiam transcribere, vt quæ prudentiam in curatione & veram modendi rationem, & metas etiam operandi ad amussim doceat: quā sanè curaturo expedit præ manibus perpetuò habere. Itaq; si cognoueris semē præ nimia humiditatis copia suffocari, eū vitæ modū institues, qui exsiccare quātum sat sit, possit, exhibitis siccioribus cibis & vino, del decocta aqua aromatis & calidis seminibus, vt aniso, cinnamomo, radice chinæ, aut smilace aspera. Vtatur quoq; fœmina laboriosis exercitijs, lentè tamē factis, & frictionibus etiā, maximè superiorū partium. Qua vitæ institutione habita, præmissa tamen leui purgatione, quanta sat sit, vt corpus citra noxam exerceri possit, vacuare ipsum deinceps copiosius opportunum erit. Primô quidē per ea phar-
C macha, quæ pituitam & aquosos humores expurgare nuper diximus, idque confertim primò, deinceps autem per epicrasim, exhibitis pilulis de agarico, de mastiche, alephanginis, de hiera: vel ijs, quæ conficiuntur ex rhabarbaro, agarico, & aloè, vel ex pulueribus hieræ simplicis cum pulueribus radicis chinæ & rubeæ æquis portionibus. Quod item facies infuso aliquo agarici, aut syrupo ex guaiaco, radice chinæ, & agarico cum melle & saccharo confecto: cuius descriptio talis est: excipe decoctionis maioris ligni gaiaci, & radicis chinæ. libr. 1. agarici trochiscati, ligati & expressi. ʒ. iiij. foliorum senæ. ℥. ij. sacchari & mellis quantum sit satis, vt fiat syrupus. His factis, semel aut bis in hebdomada vomendum est, præsertim si totum corpus aut ventriculus vtero causam præstiterit. Quod præsidium, si fœmina non recusauerit, prætermittendum non est.

Præterea has fœminas sudare non minus, quàm prædictas coges, maximè ex decocto radicis chinæ cum aniso & lignoaloë: quod sanè inter cætera auxilia peculiares vires habere, experimento & ratione didicimus. Quod si fœmina iecur habuerit calidius, aut timueris calorē succedendi plus iusto, decoques radicem chinæ, aut smilacem asperam stillatitia aqua chicorij, borraginis aut buglossæ.

Quo facto, si opus fuerit, ad naturalia balnea, eaq; sulphurea confugies, quæ cōstāt A sepissimè profuisse. Tandē si plurimū humiditatis præesse cognoueris, tanquā vltimū præsidium consulo fontanellam in altero crure aperire, per quam paulatim vteri humiditas dilabatur. Interim tamen studendum est topicis auxilijs vterū ipsum exsiccare fomentis videlicet, primò siccis ex artemisia, cinnamomo anetho, chamemalo, hyssopo, mēthastro, seminæ & radice angelicæ, baccis lauri, gariophyllis, & nucibus cum diambra & diamoscho. Inūges quoq; vniuersam vteri regionē oleis & vnguētis, ac emplastris, quæ nup diximus: pessaria tamē hac lege facito: excipe macis, bdelij, galliæ muscatæ. ana. ℥. ij. agarici ℥. j. pulueris hierę. ℥. ij. cū ladano fiat pessariū. Suffumigium id parabis, quod recipit ladani puri. ℨ. ſ. styracis calamitæ. ℥. j. ligni aloēs, sabinæ siccæ. ana. ℥. ſ. ambræ. ℈. j. musci. g. iiij. misce & fiat suffumigium. Cui consimile parabis, si exceperis styracis. ℨ. ſ. ligni aloēs. ℥. ij. balsami & ambrægrisię. ana. ℥. j. musci. ℈. j. fiant suffumigia. Prodest etiam aliud ex bistorta, xylobalsamo, nepeta, melissa, & ladano. Sed in hac potissimùm causa paratur vtilissimum, B quod recipit ambræ, styracis. ana. ℥. iij. myrrhæ, mastichis, thuris, gariophyllorum ligni aloēs, cinnamomi, nucis muscatæ, nucum cupressi. ana. ℥. j. & ſ. conficiatur massa cū ladano, addito angelicæ semine, ex qua pessaria, suffumigia, & emplastra pro matrice, efformare poteris.

Quibus porro factis, ad ea medicamenta veniendum est, quæ & causam elidant & proprietate quadam conceptui adminiculo sint, quale est, quod recipit testiculorū verris desiccatorum, limaturæ eboris, seminis seseleos, vteri leporis, & coaguli eiusdem. ana. ℨ. ſ. fiat puluis, quo vtatur manè & cum iure pulli. Et semel in hebdomada pessario hoc vteris, quod plurimū vterum purgare scimus: excipit quidem castorei, agarici, mastichis. ana. ℥. ſ. colocintidis. ℈. ſ. buliant in vino albo & post colaturam adde mellis quantum sit satis, vt fiat lento igne pessarium, quod insperge puluere nucis vomicę combustæ. Verùm si humiditatem cognoueris lubricū reddere vterum, præter dicta medicamenta ea adijcies, quæ abstergendi vires habeant: cui C vsui cōficies clystere, quod recipit thuris. ℥ ij. aluminis. ℥. j. nucū cupresi puluerizatarum. ℥. j. ſ. vteri ceruæ in puluerem redacti. ℥. ij. mellis optimi. ℨ. iij. buliant omnia in vini albi lib. 1. &. ſ. ad consumptionē medietatis, cui adde theriacæ. ℥. j. & fiat colatura. Parabis etiā clystere ex decocto ligni guaiaci, radicis chinę, & smilacis asperæ cum melle, quod mirum in modū abstergere & exsiccare natum est: vtitor etiā pessarijs & suffumigijs supradictis, ac postmodū cōfectionē hāc sumat fœmina tertio quoq; die cū modico vino, recipit quidē gariophyllorū, cinnamomi, galangę, zingiberis, xyloaloes. ana. ℥. j. nucis muscatæ, zedoariæ, seminis ocymi, spicæ, croci. ana ℈. j. osis de corde cerui, rasurę eboris, & margaritarū. ana. ℈ ij. ambræ. g. x. musci. g. iij. sacchari quātū sit satis, vt cū aqua rosacea fiat tabellæ, quarum. ℥. j. porriges. Ex quibus medicamentis dēpto saccharo, & additis styrace & ladano emplastrum conficies, quod experimento didicimus vterum maximè calfacere, exsiccare & roborare: & ob id eo vtimur, vbi ex humiditate testes & vterum malè affectū & tenue effundunt semen.

Verùm si ex vteri laxitate, & osculi eiusdem resolutione ocyssimè semē prolabatur: præmisis vniuersalibus auxilijs, quę retulimus, & quæ mox diximus peculiares exsicandi & calfaciendi vires obtinere, ad ea, quę astringendi & roborandi effi-

A di efficaciam habeant, cõfugies, quale est, quod recipit rosarum rubearum. ℥.ſ. thuris, mastichis, myrrhæ, sanguinis draconis, boli armeni, myrtilorum. ana. ʒ.j. &.ſ. styracis calamitæ. ʒ.j. ladani. ℥.ſ. ambræ, musci, spicæ nardi. ana. ℈.j. formentur trochisci ad suffumigia paranda, vel emplastrum vmbilico & imo ventri apponendũ. Cuius naturæ aliud efformabis, quod recipit ligni aloës, cinnamomi. ana. ʒ.j. &.ſ. gariophyllorum, cyperi, nucis muscatæ. ana. ʒ.j. radicum bistortæ, angelicæ. ana. ℥.ſ. gallarum & aluminis. ana. ʒ.v. musci. ℈.ſ. ex quibus item coctis fœmina, si euaporationem susceperit, mihi non est dubium, quin maximum sit consecutura beneficium. Quem quoq; vsum præstabit euaporatio ex decocto ligni aloës, radicis chinæ, aut ligni guaiaci: item ex eisdem suffumigium aut clystêre. Cæterûm ab his omnibus cauendum proculdubio est, mensibus instantibus. Cõfert insuper post mẽstruam purgationem, per metranchitam iniÿcere in vterum clystêre, quod recipiat galbani puri. ℥.iij. lactis caprini. ℥.j. &.ſ. bulliant, & facta colatura infunde. Cui consimile aliud efficies, quod recipit hyperici, radicis pæoniæ, vel seminis eiusdem & angelicæ. ana. ℥.j. myrrhæ, carpobalsami, gallarum, balaustij. an. ℥.ſ. tusa bulliant B in lib. ij. aquæ ad consumptionem medietatis. Nec difficile erit euaporationes varias, suffitus, emplastra & pessaria huic vsui idonea efformare, si quis exactè expendat quæ hucusq; diximus.

Siccitatis vteri signa & curatio.

Siccitatem quidem summè esse sterilem euidenti argumento ex terra desumpto probari potest: nam quid persimile fœminis sicca intemperie laborantibus accidere comperimus, quale arenæ, argilosæ terræ, aut petrosæ accidit, dum illis semina committimus: dixerat enim Hippo. lib. 5. aphor. 62. Et quæcunq; siccos magis & adurentes: nam ex defectu alimenti corrumpitur, dissipaturq; facilè semen: in sabuloso enim loco nihil fœliciter nascitur, sed semen ocyssimè contabescit. Duplici quidem ratione sicci vteri concipere nequeunt, prima quidem, quia seminis substãtiam ebibunt & conterunt, terræ siccissimæ instar, quæ vberrimas pluuias confestim depascitur: secunda verò, quia suscepto semini nullum præstant alimẽtum, vel quàm parcissimum, quòd fœminæ sic affectæ sanguine careant: quò fit, vt facilè id vitiũ cognoscas, quia per menses nihil instillat, vel exiguum aut crassum. Corpus item sic af- C fectarum hirsutius & siccius existit, ac pilosum, aut citra pilos, si frigiditas accedat. Os item vteri siccum, labra scissa, ad tactum dura, nulla humiditas instillat, & coire plurimûm appetunt.

Erit igitur duplex curandi ratio, altera, quæ madidum & mollem reddat vterũ, quominus semen conterat & ebibat: altera verò, quæ humidum ac semine & sanguine menstruo vberem efficiat. Quamobrem primò vniuersum corpus humectare studebimus alimentis humectioribus & optimi ac multi nutrimenti, & tandem ijs, quæ aqueo humore abundant. Qua in re opus est vti carnibus auium aquatilium, piscium non salitorum, & auium domesticarum, ptisana & lacte nutritarum: carne item testudinum, limacum & ranarum: fructibus horarijs, melonibus & similibus, quæ multam substantiam aqueam præstant, dummodo eorum vbertas tanta non sit, quę corrumpi periclitetur. Quo facto, amylo, pulte, farre, ptisana, et alijs huius naturæ vti oportebit, donec sanguinis & seminis maior subsit, & ad vterum cõfluat copia. Postmodum quidem frequentibus aquæ dulcis balneis totum corpus humectare oportebit iuxta Hippo. præceptum lib. 1. de mor. mul. qua parte hæc refert

fert verba. Et siquidem siccior fuerit, balneis pluribus, & obsonijs omnibus coctis, A
tum marinis, tum carnibus vtatur, oleribus coctis, pinguibus ac dulcibus: vino etiã vtatur aquoso & diluto, hæc enim plerunq; faciunt, vt humiditas præsit tum in reliquo corpore, tum in vteris, maximè accedente vita sedentaria & otiosa. Præterea vtero & ipsius regioni fotus ex aqua dulci & euaporationes adhibendæ sunt ex decoctis herbarum humentium, velut malua, viola, althea, rosa viridis, semen altheę, fœnugræci & citoniorum, ex quibus vel balneum, vel fomentum, vel euaporationem hac lege conficies: arietum duo capita, quo ad vsq; caro ab ossibus sponte separetur, decoquenda curato, quibus adde, vt leuiter buliant florum salicis, violarum, chamæmali, maluarum. ana. m. ij. altheæ cum radicibus. m. j. radicis valerianæ. libr. s. fœnugræci, & seminis lini. ana. ℥. iiij. fiat decoctum, quo vtere. Præstat item vterum frequentissimè inungere oleo de floribus salicis, amygdalarum dulcium, violarum, de seminibus melonum & cucurbitarum, butyro recenti, lacte & similibus. Vtile quoq; est ceratum rosaceum, vel vnguentum ex cucurbitis, aut resumptiuũ: In vterum etiam infundes ex prædictis decoctis vel lactis aliquid, olei amygdalarũ dulcium, iuris pinguis, aut decocti carnium limaciarum & hordei. Item præstat pessus, qui recipit medullæ cruris vaccini, adipis gallinæ. ana. ℥. s. styracis. ℈. j. cum lana confice pessos, quibus adde olei amygdalarum dulcium quãtum sat sit. Verùm, vt summatim referam, hoc vnum in curatione hac obseruandum censui, vt corpus omni arte reficias & humectes: cui vsui præstat hoc medicamentum frequenter sũmere, quod recipit sacchari albi lib. j. & s. amyli. ℥. iij. in aqua rosacea coquito, & interim adde olei amydalarum dulcium. ℥. ij. ac lento igne in eam consistentiam redige, qua tabellæ fieri possint. Ex vsu quoque est lac asinæ calidum exhibere, aut lac caprilum cũ modico saccharo & farina leuiter coctum, vel amylum cum lacte & vitellis ouorum, & tandem corpus vniuersum uelut hecticorum corpora reficere. Vltimò tamen in hac curatione expendes vteri osculum non rarò esse siccitate contractum: cui vsui inter alia præsidia, quæ passim retulimus, confert (multorum sententia) succus porri hortensis, si eidem misceatur adeps anseris, eoq; inũgatur post mẽstruam purgationem collum vteri: quod sanè præsidium contractum vterum laxare proculdubio fertur. C

Flatus vteri signa & curatio.

Ex diminuto vteri vel ventriculi calore præexistente ibidem humiditate, quam regulare nequit pusillus ille calor, facilè quidem in vtero flatus generari assolent: quos sterilitatis esse frequentissimam causam cognouimus, propulso nimirum ex vtero impetu ipsorum suscepto semine, vel quòd prædistensione apertum teneant plerunque vteri ostium. Hos quidem fœminæ cognoscunt, persentiunq;: quia silentes & strepentes non rarò prosilire per os vteri percipiunt. Prædictis etiam fœminis venter inflatur, maximè à coitu, conante vtero se ipsum claudere, sed mox quod susceperat, proijcit. Rugitus quoq; adest in inferiore ventre, tensio, & nõ leuis molestia, quæ protinus flatu excreto cessant. Huic sanè causæ innitendum plurimùm esset, vt quæ frequentissimè sterilitatem pariat, nisi communem obtinuisset curandi rationem cum frigido & humido vteri intemparamento. Cum hęc tamen duplicem hæc affectio sortitur medendi methodũ, alteram, quæ calori imbecillo ob frigiditatem vteri, aut ob suffocationem ex humiditate inundante prouideat, cuius nuper abundè meminimus: alteram verò, quæ flatibus prorudeat ijs præsidijs, quę ipsos tenuent, discutiant, ac dissipent, qualia sunt (præter ea, quæ diximus) euapo-

A porationes, suffitus & sacculi ex ruta, cumino, anetho, aniso, apij semine, costo, cinnamomo, semine & radice angelicæ, & huius naturæ reliquis. Quem quoque vsum præstant inunctiones ex oleo, in quo feruuerint prædicta omnia, vel lauri baccæ & folia, ex quibus cataplasmata & emplastra parabis, quæ addita prædictis auxilijs calfacientibus & exsiccantibus frigidum & humidum vterum maximè attẽperant. Cæterùm frigiditati, humiditati ac flatibus præualentibus hoc vnum præsidium scio esse proficuum, ac non leuibus experimentis confirmatum, quod recipit nucis muscatæ, rasuræ corticum mori, rasuræ corticum nucis, florum roris marini, ligni cupresi mundati & in puluerem redati ana. ℥.iij. cuius dosis est. ℈.ij. cum vino odorifero vel aromatis confecto. Confert item sudare decocto radicis chinę facto ex aqua stillatitia buglossi. Item vsus cardus hortensis huic causæ, & vtriusque coniugis sterilitati ferunt graues autores prouidere, & ad masculorum generationem maximê conducere.

Duritiei oris vteri signa, & curatio.

Prædictæ quidem intemperantiæ secundis qualitatibus, quas sibi comites asciscunt, frequentissimê vterum afficere solent ita, vt non minûs sterilitate afficiant, B ac ipsæ per se natæ sunt efficere. Proficiscitur etenim â primis qualitatibus durities, quæ vteri officio & naturæ aduersissima existit: quamobrem dixit Hippoc. 5. aphor. 52. Quibus os vteri durum est, ijs os vteri comprimi necessum est. Constat ex hac sententia hunc affectum reducendum esse ad morbum in via potissimũ, nam hac ratione fœcunditati officit. Sed expendendum est de ea vteri duritie nos hic loqui, quæ morbosa est, non quidem de ea, quæ prægnantibus accidit, cuius meminerat Hippo. aphor. 51. lib. 5. Ad hác proculdubio affectionem os vteri pingue reducendum quoque est, quia in vtrisque non suscipitur semen. Sed hæc eadẽ causa longè diuersa est ab ea, quam mille in locis de omento crasso & crassis fœminis Hippo. refert, quas esse etiam ad concipiendum ineptas docuit. 5. aphoris. 43. 44. & 60. & libr. de natu. mulie. ac de sterilibus. Verùm huius affectionis clariùs meminit lib. de locis, aqua & aëre, textu: Lunares purgationes: quod sanê vitium paulò inferiùs curare mostrabo digerentibus & ex siccantibus auxilijs, vt expressê Hippo. consulit libr. de steril. per hæc verba. Si verò mulier â pinguedine vteros sibi læsos esse putet ad conceptionem, attenuato ipsam quàm maximè, & ad re- C liqua gracilem facito. Verùm tamẽ vteri os durum fieri est necessum aliqua ex his causis accedentibus, ob idque claudi, & mulierem non concipere, quód semen non susceptet.

Atqui licèt durities possit separari ab vtero concluso, est tamen illius signum, vt dixerat Hippoc. libr. de natu. mulie. Si os vterorum concludatur, spissum fit veluti grossus ficus, & si digito contigeris, comperies durum & contractum, vt digitum non admittat, & menses occultantur, & genituram non suscipit hoc tempore, & dolor habet imum ventrem & lumbos, & laterum mollitudinem. Item pauló antê, hæc verba refert. Si indurati fuerint vteri, os ipsorum asperum fit, et mẽses occultantur, cùm verò apparuerint, velut arena sunt, & genitura hoc tẽpore nõ fit: si veró digito cõtigeris, asperũ fit os vterorũ. Qua sententia ostendit conceptui esse impedimẽtũ prædictam vteri crassitiem, sicut anteà dixerat libr. de steril. hæc verba scribens. Os vteri prohibet conceptionẽ, si auersum, si distortũ, si cõclusum, si recẽns fuerit conclusum. Et eodẽ lib. paulò inferiùs inquit. Cùm stomachus vte-

ri

ri durus fuerit totus, aut summa parte, & conclusus, ac non rectus fuerit, sed ad alteram coxam auersus, aut ad intestinum rectum inclinatus, aut in se ipsum contract9, aut labrum stomachi sibi ipsi incubuerit: vndecunq; igitur aut asper fuerit, aut callosus, fit autem durus & à conclusione & à callositate. Cuius etiam cognitionem adducit eodem lib. dicens. Si os vterorum durum fiat, aut ceruix, ex digito contactu cognosces. Duritiei quoq; causam recenset eodem lib. dicens. Os vteri durum fit, aut dum concluditur, vt nuper adducta sententia in fine monstrauit: Ex quo constat posse concludi, vt in prægnãtibus citra duritiem. Verùm si durities accidat vel à callo, vel à scirrho, vel à tumore aliquo præter naturã, vel à nimia frigiditate aut siccitate, quæ partes constringat: longè diuersam esse censendum est à præcedenti. Contingit etiam ex alijs causis, maximè ex adnascenti membrana quadam, cuius meminit Hippo. lib. de natu. mul. per hæc verba. Si genituram non suscipiat mensibus secundum naturam fluentibus, membrana ante vteri os excreuit. Cognosces autem hoc, si digitum admoueris, membranæ prætextum continges. A

Huic quidem affectioni medeberis iuxta differentiam cuiusq; dictarum causarum: nam licèt Hipp. indistinctè videatur duritei remedia scribere, si quis rem penitius consideret, reperiet vnicuiq; causæ peculiare auxilium dicare, quemadmodum lib. 2. de mor. mul. dicens. Si verò obduruerint vteri, osculum ipsorum durum fit, & clauditur, & menses non prodeunt, sed pauciores & deteriores, & dolor incidit & febris, & rigor corripit circa imum ventrem & lumbos & laterum mollitudinem. Cùm sic habuerit, multa calida lauato, & tepefactoria adhibeto, si dolor habuerit, & vteros multo tempore cum aqua decocti cucumeris siluestris foueto, deinde mollitoria apponito, atque hæc per triduum facito: & si ex contactu osculum vterorum molle apparuerit, ex crudo lino tres penicillos suppuratorios indito, primum tenuem, secundum paulò crassiorem. Deinde subdit, Sed vbi fomentum adhibueris, ex odoratis glandem mollitoriam apponito. Item lib. eodem paulò inferius inquit. Si os vterorum nõ suscipiat genituram, sed durum fuerit ac cõclusum, plumbeum penicillum apponat, velut dictum est, per triduũ, vbi calida lota est, & mollitorijs vtatur, & supina decumbat, & in aquam calidam insideat, & lanam vnguento imbutam imponat. Ac rursus paulò inferius pulchra admodùm & vtilia recenset medicamenta, quæ diligens medicus eàdem parte reperire poterit. Item lib. 1. de mor. mul. inquit. Quibus autem statim vbi coëunt, fluunt ea, quæ à viro sunt emissa, ijs os vteri clausum est: curare verò sic oportet: siquidem valde conclusum fuerit, tædis & plumbeis fistulis immissis aperito, & molli fomento ex fœniculo foueto, & subductirijs, quæ vteros attenuant & in directum redigunt, purgato. Post purgationes autem & fomenta, ea infundito, quæ causæ sunt contraria. Quæ sanè loca, & alia pleraq; euidenter monstrant cuiq; duritiei causæ, peculiaria esse adhibẽda præsidia. Sic profectò si tumor aliquis præter naturam causam clausioni præstiterit, vel callus, curare eo tempore oportet, vt lib. huius operis. 2. abundè dictum est: quippe hac in parte eam duritiem curare in animo est, quę vel ex siccitate vel ex frigore ortum duxit. B C

Itaq; si ex siccitate durities suboriatur, clausum vterum mollem & laxum reddes, præter ea, quæ sicciori vtero prodesse diximus, ijs, quæ ex Hipp. locis citatis attulimus, balneis aquæ dulcis, fomentis herbarum & rerum remollitiuarum, aut la-

A ctis aut dulcis olei, vel amygdaalarum dulcium: ac rursus ex vnguento, quod reci-
pit axungiæ gallinæ, anseris & anatis. ana. ℥. j. olei amygdalarum dulcium, liliorũ,
& sesamini. ana. ℥. j. &. ſ. radicis iridis, altheæ, & assari. ana. ℥. j. ceræ albæ quantum
sit satis, vt fiat molle vnguentum. Verùm, ne citra methodum in curatione vltra
procedas, scito, frigidam duritiem opus esse frenare euaporationibus, & fomentis,
ac suffumigijs: siccitatis corrugationem balneis, fomentis, euaporationibus, inun-
ctionibus, ac mollibus pessarijs: cui vsui pessaria conficies, que recipiant radicum &
foliorum maluæ & altheæ. ana. ʒ. iij. farinæ seminis lini, & fœnugræci. ana. ℥. ſ. adi-
pis anseris. ʒ. iiij. croci & musci parum, excipiantur in serico linteo, & inuoluta, pes-
saria fiant, quæ in oleo irino, aut de semine cucurbitæ intincta in vterum immittan-
tur. Prodest & pessus ex radice altheæ axungia gallinæ vel butyro inuncta, vel ex
lardo suis sine sale, aut ex pinguedine anseris vel anatis. Cæterùm si durites fuerit
callosa, non plumbeos penicillos, vt Hippoc. refert, sed ex radice altheæ tres penici-
llorum ordines efformabis, & minorem primò per noctem & diem butyro aut ali-
quo pingui iunctum appones, à quo secundum eâdem lege, & tertium, qui crassior
B est, apponito, & immorari sinito. Interim tamen partem fouebis, inunges, & omni
ingenio emollies: & tandem ad pessaria & subductitia, quæ Hippo. consulit, deue-
nire poteris: corpore priùs purgato per supernam & in fernam aluum, ac positis etiã
subductitijs, quæ præter id, quòd emolliant, digerant quoque, extenuent, ac repur-
gent partem. Qua profectò in re, securè administrabis quod recipit hyssopi ceroti,
medullæ ceruinæ, adipis porcinæ recentis, terebinthinæ, ceræ albæ. ana. ℥. j. &. ſ. a-
loës. ℥. ſ. butyri, adipis anserini, leporis coaguli, myrrhæ. ana. ʒ. iiij. casiæ, nardi. ana.
ʒ. j. mellis quantum sit satis, vt fiant pessaria. Sed vtilius longè est aduersus omnem
duritiem & conclusionem id præsidium, quod recipit lini semen, altheam, fœnugrę
cũ, omnia ęquis portionibus in vas nouũ immittemus, vbi oleũ dulce & aqua ęqua
mensura fuerint, vt semina contegantur, quæ cùm molli vapore coqui & ebulire cę
perint, spumam, quæ supernatauerit, colliges, cui anserinos adipes & ceram iũges,
& pessarium facies. Est & aliud valde vtile, quod recipit ceræ punicæ. ℥. iiij. masti-
chis & styracis ana. ℥. j. adipis anserini. ℥. iij. butyri & medullæ ceruinæ. ana. ℥. iiij.
C misce & fiant pessaria. Aliud etiam recipit cerusæ, medullæ ceruinæ, ceræ punicæ,
butyri, olei amigdalarum dulcium, nardini & glaucini. ana. ℥. ſ. resinæ, thuris, masti
chis, spumæ argenti quantum sit satis, vt fiant pessaria. Consuluerat quoque Hipp.
lib. de natu. mulie. vtilissimam euaporationem conficere hac lege: vinum quàm iu
cundissimum cum pari aqua temperatum, trium semicongiorum Atticorum men
surâ, & fœniculi radicis & seminis fœniculi quartam partem, & vnguenti rosacei se
mi heminam, hæc in vas nouum fundito, & vinum affundito, vasis autem opercu-
lo perforato, & imposita arundine foueto. Quod si ne hæc quidem prodesse videan
tur, pessaria ex omni gummi genere conficies, additis ijs, quæ modicè dissoluant &
digerant partis duritiem, vt Hippoc. consuluisse constat libr. de steril. his verbis. Si
conclusum fuerit, aut durum osculum vterorum, ficum albam expurgato & nitrũ
Aegyptium purissimum tritum admisceto, & subductitium facito magnitudine
gallæ non magnæ, quod in lana molli vnguentum irinum tinctum apponat per tres
aut quatuor dies, prout visum fuerit. Post hoc conducit fomentum odoratum, po-
stea verò molli quodam opus est subductitio, quod saniosa maximè ducat: deinde
mercuriali, si tenera fuerit, cum vnguento rosaceo in linteo ad diem & noctem sub

dat. Si quis tamen duritiem ampliùs emollire studuerit, legat lib. 2. nostrũ de præs. indica. & reperiet. A

Apertionis oris vteri signa, & curatio

Dum vteri os nimium hiat, laxum, apertumue existit, nulli fore dubium arbitror, quin sic affectæ fœminæ steriles esse debeant: in quit enim Hipp. libr. de natur. mul. Si hiarit os vterorum magis quàm solet, menses plures fiunt, & deteriores, & humidiores, & per longius tempus, & genitura ipsam non contingit, neq; intus manet, sed rursus foras effunditur, & si digito contigeris, os vterorum hians comperies, & impotentia ipsam corripit præ mensibus, & febris ac rigor & dolor tenẽt imum ventrem & lumbos & laterum mollitudinem (& docens causas inquit) Patitur autem hæc maximè si quid in ipsa fusum fuerit, & corruptum computruerit: patiuntur etiam ex partu, & aliæ aliter. Eodem quoq; libr. paulò inferiùs eadẽ refert: sed clariùs ad huc lib. 2. de mor. mul. de eadẽ re verba faciẽs sic scribit. Si vteri præter naturam hiarint, menses plures prodeunt & viscosi & frequenter, & genitura intus non manet, & osculum hians est, & fieri non potest, vt geniturã attrahat (& subdens causas inquit) Morbus autem corripit ex fluxu sanguineo, & fit cùm men ses suppressi derepente eruperint. Et eodem quoq; lib. paulò inferiùs refert. Si os vterorum hiarit ampliùs quàm in mensibus solet, menses ita fiunt plures & deterio res omnes, & liquidiores & per longius tempus, & genitura non attingit, neq; manet, sed rursus exit, & ferè eadem verba refert. Quibus sanè locis constant & signa & causæ plures præter humiditatem, cuius hac in parte meminisse nõ est in animo. Cognosces vlteriùs huiusmodi affectionem, quód fœmina in coitu nullam vel leuissimam persentit delactationem, facilè semẽ citra sensum pellit, viro ingrata existit, & pudendum humectũ habet. Fit etiam vteri os molle & hians, vbi leue efficitur & lubricum, vt Hipp. refert lib. de steril. in principio dicens. Si leues fuerint vteri, contingit autem hoc & ex natura quibusdam, etsi vlcera magnas cicatrices reliquerint: si leues igitur vteri fuerint, mulier in vtero non concipit. Quam sanè affectionẽ à natura quoq; fieri refert, & immedicabilem iudicat, quia semen nõ continent, neque contentum amplexantur, & proprium ante tempus excernunt. B

In curatione tamen si quis legat Hippo. reperiet geminam esse mendendi viam: inquit enim libr. 2. de mor. mul. quum autem magis, quàm oportet, aperti fuerint vteri, purgatione opus habent, post purgationes autem collutionibus & suffimentis. Si verò propiores sint, quàm oportet, vomitibus vteri opus habẽt, & fomento fœtido, donec ad suum locum redeat. Ex qua sententia euidenter constat aliam adhuc subesse causam apertionis vteri, nimirum ipsius prolapsionem, cuius paulò inferius meminero. Eandem quoque curationem adducit lib. 2. de mor. mul. sed clariùs eodẽ loco paulo inferiùs dicens. Si verò non conclusi fuerint vteri, velut oportet, in aqua desideat, in qua cocta sit myrtus, aut lentiscus, aut vitis, aut oleæ folia, aut rosarum. Diæta verò sit quæ relata est in rubro fluxu. Optimum verò ipsi auxilium est sitis, frequens vomitus, & prohibitiones balneorum (dulcium aquarum ego intelligo) Ex qua sententia euidenter constat hunc affectum curandum esse frequenti purgatione, sudoribus, balneis sulphureis, syrupo ex ligno guaiaco, & reliquis, quę superius dicta frequenter sunt. Sed expendẽdum est generale quoddam præsidium omnibus, quibus semen susceptum effluit, commune & proficuũ: quod C

scrip-

A scripserat Hippo. libr. de steril. dicens. Si vteri genituram non contineant, plumbeum lapidem, qui ferrum ad se rapit, leuiter terito, & in linteo alligato, quo in muliebri lacte tincto subductitio vtatur. Quod sanè præsidiũ omnibus causis esse proficuum præmissa tamen vniuersali prouidentia existimo. Cui etiam vsui idonea reperies cataplasmata, emplastra & suffumigia paulò inferiùs cap. de sterilitate ad tẽpus paragrapho de articulatione dorsi. In peculiari tamen huius affectus curatione præmittenda est vniuersalis illa prouidentia in purgatione & vomitu, quam paulò antâ proficuam esse diximus præhumidis vteris. Qua facta vteri os peculiarius cõstringit fotus, qui recipit radicis bistortæ, quinque folij, & cyperi. ana. ℥. ij. rosarũ cum calicibus, corticis mali granati, & balaustiorum. ana. ℥. j. suberis. ℥. ſ. hederæ. m. j. fiat decoctio in aqua & vino astringẽti, & quouis die fotu vtatur fœmina. Cui etiam vsui prosunt suffumigia, pessaria, fotus & euaporationes, quæ prædicto loco adduximus: & paulô inferiùs dorso exarticulato dicturi sumus.

Vitiosi vteri situs, signa, & curatio.

B Constat ex Hippo. decretis inter potissimas sterilitatis causas vnam esse, & maximê efficacem, oris vteri auersionem, quod euidentissimis verbis monstrauerat adducens causas & curationem lib. de steril. dicens. Nunc autem ostendã ob quas causas mulieres omnino steriles fiunt, & cur non pariunt antè quàm sanentur. Causam verò hanc esse dico, si os vterorum omnino auersum fuerit à pudendo, non cõcipiunt, non enim suscipiunt vteri genituram, sed statim foras exit. Contingit autem hoc etiam si os vterorum parum distortum fuerit præter naturam à pudendo. Et si omnino conclusum fuerit os vterorum, neque sic suscipiunt, neque si recẽs conclusum fuerit magis quâm oportet. Singula verò relata manifesta sunt: etenim si omnino auersum fuerit, aut conclusum, menses non prodeunt omnino, aut prodeũt violenter cum morbo, si sanguis coegerit vteros pro more, conuerti. Et si purgata fuerit mulier aliquando os vterorum ipsi à pudẽdo auertitur. Si verò parum distortum, aut recens conclusum fuerit, prodeunt quidem menses, prodeunt autem violẽter & paulatim per multos dies. Multis quidem modis refert Hippo. vteri os posse ad varias partes torqueri, & subinde sterilitatem efficere: nam vtcunq; siue sursũ,
C siue deorsum siue ad latera vterus torqueatur, rectâ virile semen in vterum nequit ire. Quod sane dignosces ex tactu obstetricis digitis facto, quo nõ erit difficile qua vergat parte perdiscere, præter quam quod ex dolore in loco, ad quem vergit, mille in locis posse cognosci refert Hippo. Sic enim inquit lib. de natu. mul. Si vteri ad latus allapsi fuerint, tussis detinet, & dolor sublatus, & vterus durus velut pila insidet, & ad contactum dolet, velut ab vlcere. Et post multa huiusmodi fœminas purgare iubet, & calida lauare, & tepefactoria adhibere. Et subdit paulò inferiûs. Si vteri obliqui fiant, & os ipsum obliquum sit, & menses ipsi nunc occultantur, nunc priûs apparentes euanescunt, & non similes fiũt, sed deteriores & pauciores, quàm anteâ, & genitura non fit hoc tempore, & dolor habet imum ventrem & lumbos & coxam, & attrahit ipsam. Quum sic habuerit, pharmacum infra purgans bibendum dare oportet, & calida lauare ac fore. Vbi verò recens lota fuerit, digito immisso os vterorum corrigat ac dirigat, & odoratorum suffitum admittat, & expotionibus dato iuxta experimentum, quam libenter suscipit. Ex his que sic affectę sunt li. 2. popu. p. 2. tex. 19. quandam cum ei coxa doleret ex vteri recursu ad eam partẽ concepisse refert, & coxam grauidationis tempore non doluisse.

Vniuersa tamen curãdi ratio in hoc affectu stat in reductione vteri ad antiquam sedem: quod equidem fieri nequit, nisi vel purgatis humoribus, quorum ratione laxatur vterus, vel resiccatis auxilijs topicis, ac sedato dolore, & molliore facta parte, vt indolorosius ad sedem citra inflammationem reducatur. Quam sanè medendi rationem locis nuper citatis & mille alijs partibus adduxisse Hippo. euidẽter cõstat. Itaque primò purgabis corpus, & fomentis ac remollitorijs vteris, tandem digitis obstetricis vterum recendum curato, & vltimo eiusdem manibus hinc inde per vniuersum ventrem, versus vmbilicum vndequaq; oleo vteri regionem perfricabis mediocri compresione, donec vterum á parte, cui incumbit, separatum & in antiquam sedem reductum cognoscas. Postmodùm veró, ventri adhibebis quæ calfaciendi & exsiccandi ac discutiendi flatus vires habeant: quemadmodum mulierculæ citra vllam rationem, passim solent efficere. Cauebis tamen in hoc opere, ne menstrua instent, vel multorum humorum copia in vtero subsit, ne quid deterius præexistenti malo succrescat. Verũ dum id facere studueris, post id opus, oleis inũgito ventrem rutaceo, liliorum alborum, irino chamæmelino, de baccis lauri, superspersis pulueribus ex eisdem rebus, & aniso, cumino, cinnamomo & similibus: quorum siluam reperies in curatione humidi vteri. Quo facto emplastra eadẽ parte adducta vmbilico, imo ventri & dorso adhibebis, & pudẽdi ostium firmabis suffitib⁹ & alijs rebus, quæ exsiccandi vires habeant. Proderit & viri vsus quo melius os distorquetur. A B

Menstrui sanguinis vitiosi signa & curatio.

Menstruæ quoq; purgationis vitio haud raró fœminas fieri steriles comperimus: nam siue copia exuberante, aut deficiente: siue ordine profluendi prauo, tempus anteuertente aut remorante: siue vitiosa qualitate aut substantia prodeant affecti, vtcunq; sit, semper sterilitatis existit causa. Quippe ex immodico sanguine, quantumuis laudabilis existat, obruitur & confunditur genitura: nequit enim pusilla virtus generans tantum sanguinis principio fœturæ conficere, vt optimè aduertisse Hip. constat libr. de steril. per hæc verba. Venæ enim sanguine plenę geniturãm non suscipiunt, & in vteris aliquid inueterati sanguinis inesse necesse est, quod genituram nutriri prohibet. Et pauló anteà eodem libr. adduxerat alium affectum ex copioso sanguine dicens. Si quid ex mensibus in vteris remanens scissuram ac segmentum habeat, quod circa osculum aut pauló penitius incalescat, & rursus frigescat, neq; C sic in ventre concipit. Pari quoque ratione si menses omnino non profluant credendum est fœminas steriles fieri: nam, vt pauló inferiùs probabo, plerũq; concipiunt fœminæ post menstruas purgationes, vbi ab illis fuerint expeditæ: cùm veró eis omnino carent, perdifficile est posse concipere. Conceptus inquit Arist. lib. 7. de hist. anim. cap. 2. mulieribus à profluuio menstruorum sua natura contingit, & quæ his carent, steriles magna ex parte consistunt. Verùm fieri potest, vt aliquæ etiam sine eorum effluuio concipiant, videlicet quibus tantum humoris colligitur, quantum ijs, quę purgantur restare solet, quanquam non tanta copia, vt foras posit effluere. Alibi etiã hoc idẽ refert dicẽs. Imposibile est cõcipere sine mẽstruorũ excremẽto, quod anteà redũdans foras ꝓfluxerit, aut intus satis sit. Pręterea inordinata excretio nõ expurgat quantũ satis est vterũ, vt geniturã admittat (pręterquã ꝙ alimenti inopia arescit nõ raró semẽ) sic inordinati plerũq; semẽ secũ deferũt, & ob id geniturã ꝓhibẽt. In quit. n. Hipp. lib. de steril. Si veró pauciores, quã debeãt mẽses ꝓdeãt, neq; sic prægnãs fit: ac subdit. Et si plures, quàm debẽt, mẽses mulieri ꝓdeãt, neque sic in vẽtre cõcipit. Vteri. n. sanguine euacuato geniturã nõ cõcipiũt præ debilitate.

Quas

A Quas proculdubio causas omnes Scytharum fœminas efficere steriles recensuit. li. de lo. aqua & aë. dicens. Lunares nanq; purgationes eis non eueniunt, quemadmodum est necesse, sed minus & intempestiuè. Et subdit. Vnde necessario sequitur nō multum fœcundam Scytharum gentem esse. Quod de reliquis fœminis pari pensu intelliges. Item menses corrupti & vtcunq; aliter vitiosi minùs ad concipiendum idonei cēsentur: primum si aquei, fœtidi, aut nigri proueniant: deinde si albi, crocei, virides, aut cœrulei: si plurimùm fluant, largiori aut breuiori tēpore, quàm par est: & si non statuto circuitu, sed seriùs aut citiùs, aut si omnino non fluant. Cum hoc tamen eæ, quibus menses non fluunt, non omnino sunt steriles iudicādæ: vidimus enim plures, quæ conceperunt nuptæ, cùm virginibus non fluerent mēses. Nosces tamen has esse sterilitatis causas ex signis, quæ retulimus libr. huius operis. 1. proprijs cap. ad quæ sanè recurres, si veram sterilitatis ex menstruorum vitio curandi rationem ediscere velis. Nam satis mihi est hac in parte docuisse, mensium vitio fœminas steriles nō rarò fieri: est sanè molestum & tædiosum multis in locis eadem referre. Ob id, cùm ex mensium vitio infœcunditas suboritur, nullam aliam adinuenies B potiorem curandi rationem, quàm menstrua ad statutū fluendi ordinem reducere, aut eorū substantiam corrigere & moderari: quæ omnia prædictis cap. postquam sterilitatis causam cognoueris, facilè inueniens.

Inter causas, quæ sterilitatem fœminis præstant, potissimam frequentissimamq; esse censeo seminis fæminei vitium, quale sufficit generationi ineptum ipsum reddere. Quod equidem tale fieri quator modis constat, nimirum dū aquosius existit ita, vt figuram seu delineationem præ tenuitate suscipere non possit. Id profectò dignosces ex seminis excreti natura & consistentia, ex vteri etiam frigiditate vel humiditate, ex celerrima seminis ipsius citra delectationem excretione. Secundò semen vitiari assolet propter crassitiem immodicam, quam deuincere calor nequit, neq; ex eo quicquam præ crassitiē efformare. Quod nosces ab ipso semine excreto & quia fœmina tardè ad coitum excitatur, & subinde parum excernit. Tertio quidem semen generationi ineptum fit, eò quòd corruptionem seu labem aliquā perpetiatur, siue ex gallico morbo, siue ex putredine quauis prodeat: vel ex vitio aut C morbo aliquo cuiusuis principalium membrorum. Quod videtur insinuasse Hippo. libr. de steril. redens rationem, quare semen retentum in vtero non degeneret in conceptum: inquit enim. Si verò geniturā continens, nō prægnans fiat, id quod multis contingit stomacho vteri præternaturam hiante, menses plures, quàm conuenit, & humidiores procedunt, vt & id, quod à fœmina prodit semen, ad fœtificationē non concipiatur, & viri genitura insuper accedens corrumpatur: contingunt autem hæc & corpore & vteris ægrotātibus. Sed vitia hæc cognosces ex colore alieno, substātia & odore insuaui, plerūq; fœtido, & ex totius corporis ac vteri morbosis signis. Vltimò tamen semen conspurcatur, & generationi efficitur ineptum ex vitio alicuius prauæ substantiæ, qua fœminæ vterus scatet. Quod perpendes ex superfluis vteri purgamētis, quorum meminimus li. huius operis. 1. ca. penultimo: ac ex vitiosis mensibus, vt ex Hipp. constat lib. 1. de mor. mul. Reperies huius mali signa & causas loco nuper citato. Sed præter has causas aliæ insuper reperiuntur duæ genituram vitantes, nimirum seminis paucitas, quę genituræ non sufficiat, ac vberrima & immodica copia, quæ virile semen suffocet & extinguat.

Seminis vitiosi signa & curatio.

His sanè seminis vitijs medeberis primò aquositati & vbertati ea lege, quam di- A
ximus paragrapho de vteri humido intemperamento, omni videlicet exsiccationis genere tam per victum & potum, quàm per exercitia, balnea sulphurea, ac sudores, quàm per alia pharmaca huic vsui proficua. Cui usui ferunt probatissimo experimento multi, conferre conseruam ex flore stœchados aut ex saluia vel saluiã ipsam hortensem commasticatam. Reliqua verò, quæ hic desunt reperies varia quidem & proficua cap. de sterilitate virorum. Crassiori verò aut pauco semini medeberis per ea, quæ aduersus siccitatem proficua esse nuper diximus, & eijs etiã, quæ omni arte corpus humectent, & vberius ac tenuius semen gignant alimentis, balneis aquæ dulcis, & medicamentis, ac multis alijs auxilijs, quæ referam cap. de virorum sterilitate. Corruptioni autem seminis prouidendum est per ea, quæ membrorum principalium affectiones auferant, aut putredinem curent sanguinis detractione, purgatione, & meliori nutritione; tandem ijs, quæ per epicrasim corpus euacuent ab excrementis purgatione, sudore, fontanella, vt iterum corpus probo alimento reficiatur. Cuius sanè affectionis & curationis meminit etiam Hipp. lib. 1. de mor. mu. per hæc verba. Quibus porrò intus manet viri semen & compu- B
trescit, & turbationem facit, his atriplicis semen aut succum cum melle, aut cumino delinguendum dato. Et subdit apponendam esse portulacam cum adipe anserino, refertq; id malum fieri à bilis & sanguinis influxu, quorum ratione curationẽ instituit. Nam quodãmodo diuersum videtur, & diuersam expostcere vacuationẽ fœminam proprium semen corruptum vitiatumue effundere, aut virile semen susceptum, alioqui sanum vitiare corrũpereq; & ineptum generationi efficere, vt Hipo. sententia insinuare videtur. Prouidendum quoq; est vteri excrementis, siue biliosa sint siue pituitosa, frequentibus totius corporis purgationibus, vt ex Hippo. mente nuper retulimus, & rursus eorundem excremẽtorum diuersione per alia emunctoria, & per ea etiam, quæ vterum à prædicta spurcitia vindicant. quorum nõ paruam copiam cap. citato adduximus. Præter quæ omnia peculiariter vterum in hac causa purgant pessaria adducta à Theodoro Prisciano, quæ recipiunt opobalsami. ℥ j. peucedani. ℥ j. & .ſ. aristolochię. ℥ j. myrrhę. ℥ .ſ. aloës. ʒ ij. croci. ʒ j. & .ſ. medullæ ceruinæ & adipis anserinæ. ana. ℥ j. & .ſ. ex quibus fiant pessaria, quæ huic vsui maximè proficua experieris. Deficiẽti quidem semini medeberis eo modo, C
quem docet Gal. lib. 5. simpl. cap. 23. Quæcunq; (inquit) semen aut procreare, aut prouocare possunt bene nutriãt, & flatuosa sint oportet, vt bulbi, cicer, fabæ, polypodes, quæ multi seminis edulia sint. Et eodẽ li. ca. 21. inquit. Seminis affectrices facultates sunt, vt lactis, partim medicamentis tantũ, partim alimentis. In medicamentis, cùm succos pituitosos calfacientes in sanguinem vertimus: in alimẽtis autem secundum totius substantiæ similitudinem. Quibus perspectis facile erit vitiosum semen emendare; & materiam ac modũ duobus cap. sequentibus abunde reperies,

De

De sterilitate, quæ fit ad tempus. Cap. 4.

ESt quidē præter dictas alia sterilitatis cōditio & natura, quæ neq; in omnibus fœminis, neq; vtcūq; reperitur, sed quibusdā solum: neq; integra est, neq; semper, sed ad tempus tantūmodo, qualē accidere fœminis cōperimus, quæ ante maturā ætatē & perfectum tēpus nubunt: aut post ipsum grandioribus iā factis & penè senescētibus. Aliā etiā sub hoc genere continetur sterilitatis species ijs fœminis succrescens quæ pepererunt quidem, sed à primo partu aut secundo vel steriles remanserunt, vel quàm rarissimè cōcipiunt. Quamobrem vnius cuiusq; seorsum meminisse oportebit, vt vel præpediatur, quominus cuiquā accidat huiusmodi malum, vel auferatur, si forte iam adest.

De sterilibus ex ætate.

Docet quidem Hipp. li. de lo. aqua & aë. inter reliquas sterilitatis causas, eā fœminis esse potissimā, quæ ex immaturo coitus tēpore proficiscitur. Nanq; nuptiarū
B tēpus varij variè quidē scripserunt. Inquit etenim Moschio græcus. Tanto quidē tēpore, donec purgatione superueniente cū viro coire possit, natura & matrix officia adimplere, & representare videantur. Plato verò. 6. de legi. in fine specialius de hac re sensisse videtur, dum in masculis à trigesimo ad trigesimū quintū, in puellis à sexto decimo ad vigesimū, id est, non minor sexto decimo, neq; vltra vigesimum procrastinandū. Sed hac in re non laboro in ijs, quæ casualiter euenire solent, & rarò, sed solū mihi est in animo docere, quæ nubūt ante tēp⁹ ex arte & natura pręfinitū, quale sterilitatis periculū subeāt. Itaq; quę ante decimū quartū annū, nubūt, qui terminus est in plerisq; legitimæ cōceptionis (sed, vt mihi ex Moschione veri⁹ videtur, antequā menses prodeant) plerunq; aut nō cōcipiūt aut debiles & cū periculo aborsus manent: nā vteri os efficitur valde debile diruptis vasis & maximè cōcalfactis, præcipuè si virile mēbrū magnū sit & puella parua, aut virile semē senile, aut vitiosum. Alijs quidē ex viillata apudēdo situs vteri vitiatur; & ob id perpetuò steriles euadūt. Pari prorsus pēsu existimare oportet virgines, quæ vel morbo aliquo afficiūtur, vel nimis valetudinariæ existūt. Quippe dū sic affectæ deuirginan
C tur, nulli çertè dubiū esse debet, quin eadē mala succrescāt, quæ eis, quę ante decimū quartū annum, aut menstrua nō fluxerunt, deuirginātur, accidere solent. Imbecille enim super est vteri os, & vterus ipse totus, vt nec suscipere, nec cōtinere deinceps semē possit. Præterquā quòd sic affectis ac valetudinarijs fœminis, dū ea dispositione deuirginātur, motu & calore ac dolore vteri in coitu primò excitatis, totū id vitiosi humoris, quod in corpore abundat, facilè ad vterū allicitur, & obstructionū, febriū diuturnarū, & maiorū malorū sæpe causa existit: cū plerūq; viro accedere nō possunt citra oris vteri dolorē, & iudicio nostro maiori ex parte steriles euadūt. Cæterū virgines, quæ factæ sunt grādiores, contraria prorsus ratione difficulter cōcipiunt, aut nunquā. Ratio sanè est, quia & vterus induratur, semē vitiatur, ac mēstrua mi[illegible] modis à debito euariāt ita, vt omnino videātur esse steriles, nisi mēstrua ordinatè & copiosè processerint. Quib⁹ sanè sterilitatis causis præueniendū est: primo [illegible] vtile existimo in puellis rarissimè fœminā viro accedere, postquā semel corrupta est, donec grādior facta integritatē ac robur ex intēpestiua deuirginatione amissum adipiscatur. Cui vitā institues vel sedentariā vel minus laboriosam: victū item optimi nutrimenti: atq; etiā pudendū imperabis ablui mox a primo cōcubitu ijs, quę posse astringere diximus. Deinceps verò cùm iterum viro accessu-

cessura est, abluat pudenda ijs, quæ remolliendi, laxandi & humectandi vires habeant. Post coitum autem adhibenda sunt emplastra roborantia, vmblico & dorso, donec grandior & robustior facta, viri accessum citra noxam ferre posit. Verũ tamen de valetudinarijs fœminis vulgariter fertur, nil esse illis vtilius ad valetudinem recuperandam, quám viro cõmitti, & sic multæ deceptæ falsa vulgi opinione, in pericula, quæ nuper diximus, deciderũt, malo præexistenti, non curato. Qua in re certum esse scimus, quòd si affectiones, quas fœmina patitur principium sortiãtur à semine vel sanguine menstruo retentis aut vitiatis, nullum aliud præstantius præsidium reperiri constat. Quippe hac via expurgatur vterus, & immunis superest ab affectionum, quæ prçerant, causis. Verùm si ob iecoris, splenis, vel totius corporis vitiũ fœmina laborarit, tantum abest vt coitu leuetur, quòd potiús nouo malo in vtero (alioqui sano) facto, euocatis ad ipsum agitatione illius ac⁹ humoribus, grauiores efficiãtur affectiones, quæ præexistebãt, vt experimẽto plerunq; didicimus. Si tamen sors tulerit, & aliud fieri non pos sit, consũmato matrimonio abstinendum est à viro, donec in pristinam sanitatem restituta innoxiê posit viro accedere: ac si quando accedere velit, purgato corpore vel aliter præmunito, faciat. Grãdiores verò fœminas alio modo tractare oportet: nã balneis aquæ dulcis calidæ mẽses euocandi sunt, inunctionibus, fomentis & insessionibus, ac deniq; ijs omnibus quæ prodesse sicco ac duro vtero dictum est, adhibitis etiam pessarijs, quæ mediocriter emolliant ac purgent, & quod corruptum ac vitiatum est, expellant, admittantq; & amplexentur virile semen.

De ijs, quæ semel peperere- runt & steriles fa ctæ sunt.

Non minus profectò negotium facesit ea sterilitas, quæ fœminis, postquam semel peperunt, succrescere solet: maximè cũ fœminæ corpus primo accessu sanum videatur. Inquit enim Hippocrat. lib. de steril. Cuicunq; verò stomacho recto & molli & sano & probê habente, & in debito loco sito, menses non apparuerint, aut pauciores & per amplius tempus, & non sani morbum perscrutati, quem vteri habent, & an corpus etiam aliquid conferat, comperies causam à qua prægnans nõ fiat. Quod si affectum aliquem compereris huic præsto esse oportet, ne affectio vetustior facta, difficiliús curetur. Sed clarius adhuc huius affectionis Hipp. meminisse constat lib. 1. de morb. mul. per hæc verba. Si mulier parere nequeat, quæ priùs peperit, nitrum & resinam & myrrham & cuminum æthyopicum, & vnguentum simul terat, & apponat, aut pulegium siccum in linteum subdat: bibat autem pulegium, vbi dormire volet. Sed rationabiliùs profectò eiusdem affectionis meminit lib. de steril dicens. Quum autem mulier non conceperit, prius cõcipere solita, vteri verò viri genituram in se ipsis suscipiunt penitus, necesse est mulierem serosam hanc facere: quandoq; enim in vteris pus innascitur: pus autem in vteris à tuberculis fit, & sanê ob hoc genitura viri, quando cũ viro coit, vteros non contingit, quò videlicet ipsa viri genitura compingatur: nam pus ipsam dissipat, vt ne afferatur: mortificat enim pus & putrefacit genituram. Proinde & pus ex vteris expurgare oportet, & tuberculum in vtero sedare: quó de cætero ne impediat genituram cõpingi ac afferri: festinare itaq; oportet ad expurgandum priusquàm pus in vteris in callum concrescat. Qua proculdubio sententia enarrare vid[illegible] peculiaremq; huius vitij causam. Si tamen quis rem diligentius pensitet, multo plures reperiet causas, quibus quæ semel peperit fœmina, ampliùs parere nõ posit. Quippe contingit sæpe id malum causa defectus naturalis, qui vel ex morbo ac vitioso apparatu

A paratu cõtrahitur, aut natiuus illi inest: haud paucas etenim reperies fœminas, quibus solùm sufficit ad sterilitatem semel peperisse, etiam si partus laboriosus nõ fuerit: tanta proculdubio est in quibusdam naturalis compositionis tenuitas, & potentiarum vteri imbecillitas, vt satis illi sit, nouem mensibus vtero gessisse, vt supersit ab hoc labore vterus adeò imbecillis ac labore defessus, quod deinceps minimè possit amplius concipere, nec si concipiat, diu fœtum continere. Quod sanè malum fœminis præstantioribus & illustribus, & ijs, quæ in otio vitam degunt, frequentissimè accidere conspicimus. Idq; certissimè est vitium, quod in Scytharum fœminas reiecit Hipp. de lo. aqua & aë. & subdit hac ratione earum ancillas, & quæ laboriosam vitam agunt, frequentius concipere. Hanc quoq; sterilitatem patiuntur fœminæ & eam cõmonstrant, quibus lac in mãmis diu durat: quinimò censeo eam fœminam non esse concepturam toto eo tempore, quo lac in mãmis extiterit; & fortasse in his signum erit cõceptus, si menstruis deficiẽtibus lac quoq; è mãmis euanescat. In hanc pariter sterilitatem delabuntur fœminæ, quæ difficulter pepererunt: nam ex laborioso partu credibile est in ijs, quæ admodum robustæ non sunt, vterum adeò affici, labefactari, distendi ac dilacerari, vt præ lassitudinè deinceps concipere non possit, aut quam rarissimè, vt plerisq; contigisse scimus. Pari item ratione alijs ex aborsu idem malum sucrescit: nam cum magis in aborsu, quàm in partu laboret natura, maiusq; inferatur in vterum damnum ex ligamentorum ante statutum tẽpus diruptionem: facilè vterus eam dispositionem nanciscitur ab extensione & molestia, qua nequat ampliùs vel tam citò, ad pristinum officium redire, ac semen continere & concipere. Alijs quidem eadem sterilitas succrescit ex mortuo fœtu: nam præter laborem, quem veluti in aborsu patiuntur, accedit insuper distemperies cõspurcata ac fœda, quam de mortuum fœtum posse ob viciniam vtero mutuare credibile est: bene temperatum enim ad concipiendum debere esse vterum, Hipp. testatum reliquit. Sic proculdubio idem contingere scimus ex vteri mola: nam aut deinceps immodicus vteri fluxus succrescit eò quòd vasa dirupta permanserunt, aut nimia mensium suppresio obstructis venarum osculis ex crassa materia, quæ mollæ præstiterat principium. Verùm præter has omnes causas, hanc vnam omni partui laborioso vel abortui communem esse censeo, nimirum, vterum aut eius collũ vel retrahi, vel torqueri, vel quauis alia deprauata figura affectũ superesse, aut fortasse prolapsum ita, vt ampliùs concipere non posit, ni priùs ad pristinam sedem reducatur. Item aliud quoq; his ferè omnibus cõmune est, vt coxarũ, ossis sacri & dorsi, quibus vterũ alligari fertur, in laborioso partu seu aborsu articulationes ita extensæ, aut à propria & natiua sede prolapsæ supersint, vt minimè vterus deinceps conceptionis officio fungi posit. Quæ sanè omnia sicuti & varias distemperies, quæ vtero ex his causis succrescunt, considerare opus est, si velis sterilitatem remouere.

Imprimis si fœminæ natiua constitutio delicatissima fuerit, ita vt præ vno partu deiecta vterus nequeat amplius concipere (vt Hipp. scripsit lib. 1. de morbis muli. dicens. Si verò non concipiat, vteri autem sani sint: contingit enim & hoc plerisq;, cùm debiles existentes vteri ab affectione macilenti fiunt, aut præ medicamentis & fomento multo geniturам ferre nõ possunt, priùsquam assueti fiant, & cõualescant) id diligenter nosse curabis: quod etiam loco nuper citato dixerat Hippo. per hæc verba. Hoc autem sic cognosci potest: cùm ab ipsa exierint, secunda, aut tertia diè

tia die exeunt, aut adhuc priùs crassa & compacta velut muccus, nisi mali quid sit, A
& propter alium vterorum morbum genitura discedat. Quum igitur talia apparuerint, curatione quidem vterorum non est opus, verùm reliqui corporis cura habenda est, quò huiusmodi bonus habitus sit ipsi, aut cõtractum simul sit corpus, & iuxta mole præditum, & paucorum balneorum, plurium verò & leuium laborum vsu. Quibus sanè verbis & alijs, quæ sequuntur, videtur huius occasionis vniuersam prouidentiam complexum fuisse. Quamobrem ab hoc præcepto sumpto initio solidioribus cibis, vino & largiori exercitio curandum est habitum reficere, & solidiorem reddere, adhibitis quoq; vtero & lateribus eius emplastris, quæ ipsum roborẽt, qualia sunt quæ pro matrice vulgo exquiruntur, ea maximè, quæ tẽperata & modicè astringentia fuerint, qualia adduximus ca. de vteri imbellicitate, & libr. 2. huius operis mille in locis. Neq; alia auxilia vtero adhibenda sunt, vt Hipp. consulit, sed ea tantùm, quæ robur addere nata sint. Curandum prætereà est, vt frequenter fœmina viro non accedat, sed post aliquod grande interuallum, vt vterus ad antiquum robur restitui posit: nam sic auidius genituram complectitur, conficit, efformat, ac retinere valet robustiore facto vtero emplastris, & prædicto vitæ B
modo.

Verùm si ex laborioso partu vel aborsu sterilis superserit fœmina, coniectandum eo tempore est, an figuræ vitiũ aliquod cõtraxerit vterus, velut est prolapsio, aut à propria sede contorsio, vel in aliquam partem inclinatio: quod ex tumore ac dolore partis, cui incumbit, facilè percipies, vt frequenter ex Hippo. mente retulimus. Cui sanè affectioni medeberis per ea, quæ diximus ca. de vteri procidentia: sed specialius per ea, quæ huic vsui scripsit Hippo. lib. de natu. mulie, dicens. Si puerperæ vteri in coxam incubuerint, aut ad laterum mollitudinem, ad sanam coxam oleum Aegyptium album, aut bachari vnguentum apponere oportet, & in sanam decumbat, & pœoniæ. g. v. bibat, & fructus sambuci, & castorei magnitudine fabæ vino posteá lota suffiatur. Qua sententia constat quibus medicamentis vtendum sit in huiusmodi affectibus. Verum si ex diruptione, lassitudine & tensione ipsius vteri sterilitatem prodire comperiamus: quæ astringendo roborant emplastra adhibẽda sunt, qualia cap. de vteri imbecillitate adduximus, & dicturi samus cap. de partu laborioso. C

At quia plerunq; accidit ex prædicto labore adeò imbecillitari vterum, vt copiosa susceptet, aut aliunde trahat excrementa, ita vt mutata propria temperie & natura vel humiditatibus abundet quantum sat sit, vt concipere deinceps non possit. Huic curationem instítues per ea, quæ adduximus præcedenti cap. instituentes curationem humidi vteri & frigidi iuxta qualitatem, quam prædominari cognoueris.

Veruntamen si dearticulationem aliquam dorsi, ossis sacri, aut coxendicum à partu, vel à casu, ictu, percussione, animi pathemate vehemẽti, vel quauis alia occasione fœminam perpeti comperias: ad cataplasmata & emplastra confugiendum est, qualia sunt, quæ ex terebinthina, resina, & pulueribus calidis apud vulgares obstetrices frequentissimè reperiuntur. Antè tamen quàm ea admoueas, curandum est dorsum iuxta renes & os sacrum prius blandis medicamentis emollire, & calfacere, vt propriùs luxatæ partes vel extensæ cataplasmatis cedere possint. Appellant autem vulgariter huiusmodi blandum præsidium seuatum, quòd maiore

seui

A seui portione constet. Efficitur probatissimum & multis fœminis proficuum id, quod recipit carycarum pinguium. ℥ iiij. dactylorum sine ossibus. ℥. v. florum sabē dulæ. p. ij. sepi renum capri lib. ſ. radicum altheæ coctarum & pistatarum. ʒ x. fecis ceræ lib. ſ. bulliant omnia in lib. ij. vini albi ad vini consumptionem, & facta colatura, adde sepi arietis liquefacti. ʒ vj. & fiat ceratum, cuius infima pars, quæ attingit os sacrum, sit amplior suprema. Quo sanè vtendum est octo aut duodecim diebus ante cataplasmatis adhibitionem, cuius prima descriptio recipit picis vtriusque terebintinæ ana, ℥ j. galbani, serapini, ammoniaci, myrrhæ, mastichis ana. ʒ iij. cinnamomi, nucis ana. ʒ j. ladani depurati, opopanacis, sarcocollæ, ana. ʒ ij. sanguinis draconis, pulueris myrtilorum, corali, rosarum, gariophyllorū ana. ʒ j. croci. ʒ. ſ. fiat cataplasma. Efficies tamen ex eisdem rebus aliud efficacius, si omnia hæc aceto ferbuerint, posteà facta colatura omnia reiecto aceto coquātur, donec fiat emplastrū. Item aliud cataplasma vtilissimum conficies, quod recipit mastichis, cinnamomi, nucis, belzoini, pulueris lignialoës, gariophyllorum, sanguinis draconis, pulueris granæ, ana. ʒ. ſ. succini ℈ j. ambræ, musci ana. g. vj. terebinthinæ quantum sufficiat

B vt fiat cataplasma. Vmbilico etiam appones id emplastrum, quod recipit pulueris lignialoës, nucis, gariophyllorum, succini, & granæ ac rosarum. ana ʒ ſ. musci & ambræ ana. g. x. ladani, picis, & ex tecamacha quantum sit satis. Huic etiam vsui non parum confert suffumigium, quod recipit ladani depurati, styracis. ana. ℥. ſ. gariophyllorum ʒ j. conterātur in mortario lapideo cum pistillo calido, & aqua rosacea, ac fiat pasta, ex qua post menstruam purgationem suffumigium susceptet fęmina, & mox zibeto inungat os vteri. Tandem curabis omnia arte antèquàm hæc adhibeas, si quid luxatum apparuerit, ad pristinum locum reducere subleuata vehementer cute supra partem. quam existimaueris dearticulatam esse. Ac si quodammodo diuulsa videatur alicuius partis dorsi caro, coniungere articulationemque roborare prædictis cataplasmatis opus erit, donec citra dolorem, aut molestiā fæmina proprijs munijs fungi possit.

C Quod si ex fœtu mortuo deterrimam aliquam spurcissimam ac fœdam qualitatem nobis compertum sit vterum contraxisse; theriacæ vsu, mithridati, tum per pessaria, tum verò exteriùs rem agere tutum erit: sicut per metranchitas eadem liquata in vterum immittere. Cui vsui proficua sunt odorata omnia, quibus vterus delectetur, & ad natiuam temperiem reducatur. Cuius indicationis gratia vteri regionem inunges oleo naphæ, iasminorū, de semine angelicæ, de styrace, balsamo, & alijs, quæ odoratissima sunt, cauentes ne nares huiusmodi odores persentiscant, ne vterus ad superna irruat.

Si verò molam id vitium præstitisse certum sit, iuxta affectus, quem in vtero relinquit, naturam & conditionem auferendam esse sterilitatem censeo: nam si sanguis immodicê fluxerit, eodem prorsus modo ei medeberis, ac dictum est cap. de menstruorū fluore: sicut si suppressio pari pensu ac de reliquis vitijs, quæ vterus contraxerit, intelligendum est.

De virorum sterilitate.

Cap. 5.

NON quidem minùs virorum deffectu per plures fœminas prole orbatas reperies, sed forsitan magis, licet vulgari errore deceptæ se plerunq; steriles iudicent, & accusent, & mille præstigijs premant gratia paçãdi viros: qui cùm in fœcundi & ignaui sæpius existant, in vxores omnem culpam reierunt. Fiunt itaq; viri steriles multis de causis: prima, ex genitalium partium ignauia: secundã, propter vitiatam figuram: tertia, propter seminis vitium aliquod, quarta ex vitio excretionis, quippe nonulli occius quã par sit, semẽ excernũt, quo fit vt virile detumescat & coire minimè posit: quinta vero & vltima, ex toti⁹ corporis, vel partis principis impotẽtia, ob morbũ, aut caloris defectũ. Quib⁹ sanè omnibus aut coire probè non possunt, aut si coëant, semen non emittunt, ac si emiserint, inutile est & inane, ita vt nullam in eius emisione delectationem persentiant, quod non leue solet esse generationis impedimentum. A B

De genitalium ignauia. Est sanè genitalium ignauia impotentia quædam ad rem veneream exercẽdam, quamuis ea vti cupiant. Quam proculdubio affectionem, symptoma esse constat in genere noxæ functionum naturalium ac eiusdem pudendi propriè abolitarum: quippe hi neq; in venerẽ prõptẽ ruunt, neq; etiam si conẽtur, ob genitaliũ ignauiã attollere possunt, neq; nullo ingenio efficere vt distendantur. Quibusdã quoq; accidit, vt tametsi virile arrigant, leuiter ac molliter id eficiũt, & mox in fœminę accessu subsistit & collabitur semine ocyssime citra delectationẽ emisso, vel excreto flatu per intestina haud secus, quã in senibus cõtingit, quibus ꝓtinus pudẽdũ detumescit, flatu excreto: quoniam cùm comprimeretur à flatu in recto intestino, exire nequibat spiritus expunendo, & perstabat tẽtigo: quòd locus reddebatur angustior, quo dilatato, tensio cessat.

Causæ. Accidit quidẽ plerunq; inter alias causas viris hoc impotentiæ genus vel ex totius corporis mollissima carne & pinguedine, quæ effœminatam reddat neruosam pudendi substantiam, vel ex pudendorum resolutione, ac veluti paralysi: item ex seminis paucitate & tenuitate: vel ex maleficio ad modum, quẽ cap. præcedenti adduximus, cuius hac in parte non meminero, quòd satis sint, quæ illic retulimus, itẽ si semen occissimè procidat, id fieri constat, vel seminis tenuitate vel flatus defectu vel viarũ laxitate. Atq; præter vitia quæ in genitaliũ intemperatura simplici vel cõposita reperiuntur, alia item comperimus, quæ illis vt instrumentalia sunt membra, in sunt, velut obstructio in vasis seminarijs, qua fit vt semẽ ejaculari nõ posit. Sic & ex defectu spiritus vel flatus, quos disipat vel multus calor, aut insigne frigus constringit, vel animi nimia distracto vel negotiorum detentio. Itẽ licet flatus sint, colis aut viarũ ostructio, distorsio vel cõpresio id ma[...] efficit. Vltimò tamen ex mille alijs corporis vitijs, quæ paulò inferiùs referam. C

Signa. Dignosces vitio toti⁹ corporis fieri ex habitu obeso & molli, ac vita crapulis & otio dedita. Seminis verò vitia signis non egent alijs, præter ea, quæ superiùs precedẽtibus duobus cap. scripta reperies. Fieri pudẽdorum defectu & mollitie narrabit ipse laborans.

Ve-

A Verum si ex iecoris vitio malum oriatur, ex proprijs particulę symptomatis deprehendes, & ex totius corporis vitioso colore referente sanguinis vitiũ. Si vero id ex defectu cordis & spiritus ortũ habeat, pusilanimitas ac timiditas id facile ostẽdet, sicut totius corporis frigiditas, vel pulsus paruus, debilis & rarus. Tertium vero, calidum vel frigidum, aut quoduis aliud intemperamentum facilè disces ex signis quę Gal. 2. theg. abundè scribit: quamobrem breuitati consulens subticeo: præter quã, quod semen ipsum excisum id facilè monstrat, vt superius diximus. Flatus autẽ defectu cognosces, primò quia nulla apparent signa reliquorũ affectuum, & quia nulla fit pennis erectio: secundo quia plurimum prosunt auxilia quæ flatum generant: item ab excessu intemperamenti, cùm flatus à diminuto fiat calore solum.

Cui sanè affectioni medeberis, si ex obeso mollique corpore originem traxerit, per solidiores cibos, per laboriosa exercitia, per frequentes ac duras frictiones: per victus etiam & potus parsimoniam, qui sit vel vinum, vel aqua ex decoctione cinnamomi, anisi, dauci, vel radicis chinæ, aut smilacis asperę. Purgabis itẽ corpus per B aliqua interualla medicamentis, quæ primam regionem à cruditatum recrementis liberent. Tandem sudoribus ex ligno guaiaco, vel balneis sulphureis, quod magis probo, maiorem negotij partem committes: nam & exsiccant, & roborant, ac macrefactioni & carnis soliditati aptisśima sunt. Sed ante quam peculiarẽ curationẽ agrediar expendisse oportet ea omnia auxilia, quę venerem augent, in duplici esse differẽtia, quippe alia seminis abundantiã præstant, alia verò ipsum prouocant quod iã genitum est, præter quæ etiam alia reperiuntur, quę flatum generat, erectioni pudẽdi maximè idonea: nam veneris apetentia frustra insurgit, ni membrum genitale erigatur, quod fieri flatu & spirituum copia antea diximus. Quæ sanę omnia siue medicamenta siue alimenta sint vt Gal. placet. 6. de locis affe. ca. 6. &. 5. sempli. calida & flatuosa esse oportet, maximè verò, si semicocto humore abundẽt, vt eodẽ. simpli, idẽ Gal. explicat. Deniq; primò expẽdes natura ne insit coẽũdi impotentia à cuius curatione, prudenter desistes, præterea an ex obesitate: item ex defectu caloris, & vitalis spiritus, tandem colis iactura & parallisi, an ex obstructione vel seminis aut flatus spiritus defectu, & iusta cuiusque harum causarum, quas retullimus, C rationem curandi instituęs.

Si seminis paucitate id malum accidere comperias, reiçeres in testium & vasorum seminalium refrigerationem, sicut erectionis defectum ad mollitiem & relaxationem fistulosi nerui collis, vt ambo hæc vitia simul complectar, & curem. Quippe ad testium refrigerationem sequitur seminis paucitas & aquositas ac flatuosi spiritus: inopia, nã copia ex diminuto calore potius quã fregiditata prodit, ad nerui etiã fistulosi laxitatem sequitur impotentia erigendi pudedum: quò fit, vt sic affecti neque arrigere neque semen expellere posśint. Causæ proculdubio sunt, quæ infrigidare & humectare possunt testes, colem & vasa seminaria, velut otium, & nimia ventris pinguedo, siue omenti moles: potus aquæ frigidæ, vsus medicamentorum refrigerantium, qualia in testium & renum inflammationibus admouere solent medici. Sed præter dicta pauci seminis signa, accedit quoq; id excerni cũ animi deliquio & facultatum animalium euidenti noxa. Eius autem frigiditatem cognosces ex tenuitate, aquosa substantia, ac infœcunditate. Nerui quidem fistulosi laxitatem depræhendes, quia sic affecti semen emittunt sine erectione, tantum veneris appetẽtia excita

Curandi ratio.

citata, & modica tētigine persentita. Horum autem omnium curationem instititues per ea, quæ semen generant: quorum natura calida existit, licêt non plurimum, humida tamen & flatuosa, velut sunt cibi, qui optimè nutriant, calfaciant, totisq; substantijs familiares existant, dummodo siccitatis nihil obtineant: quippe talia semen interdicunt, quemadmodum dixerat Gal. 4. simp. 22 præsertim si eis flatuosa conditio accedat. Sed sunt prædictæ naturæ bulbi, cicer, fabæ, nux pinea, pastinacæ radix, rapa, porri, horminum, anisum, fœniculum, amygdalæ dulces, polipodes & concharum genera, vua recens, & erucæ semen tritum cum vitellis ouorum, vinum odoratum. Post quæ alimenta infernas corporis partes exerceri conuenit, & rursus ad alia, quæ venerem excitent confugere. Prosunt quidem deuoratę fruges cum lacte, præsertim fabæ, hordeū, dactyli pingues cum lacte, vino & cinnamomo: item columborum carnes, anatis, perdicis, turturis, sed præcipuè anseris lingua, testes etiam gallorum & aliorum animalium, quæ comestilia sunt. Quæ quidē in puluerem redacta prosunt: quorum suscipe. ℥. j. galangæ, piperis longi. ana. ʒ. j. & . ſ. sacchari ad pondus omnium fiat puluis, cuius manè laborans cum vino sumat. ʒ. j. Cæterùm hic tacendum nō est fœniculum quomodocunq; haustum pudendis esse amicissimum: siue ad fouendum radice cum vino cocta, siue ad illiniendum eàdem cum oleo trita. Præterea expende, quod ruta & mentha virides ex Hippo. & Gale. sententia flatus ac veneris pruritum excitare solent: siccatæ verò vel frixæ & præcipuè semina eosdem discutere, ac veneris impetum compescere, seminisq; profluuium gonorrheam nuncupatum sistere. Sed ad institutum redeamus. Præstat quoque multorum decreto succus pulmonis arietis assi, puluis ex genitali tauri cum ouo sorbili in paruissima quantitate, quod de stercore accipitris etiam ferunt, puluis de ossibus pedis hirci, vel de testa testudinis, lac item. Prodest melissa, pulegium, ocymum, satureia, vrtica, fœniculū, qua lege dictum est, sumptum, acori radix, allium, cepa, enula, satyrion, napi, raphanûs, & semina omnium. Valent itidem composita plurima, velut est illud, quod recipit seminis erucæ, pulueris pudendi tauri, & testiculorum vulpis. ana. ʒ. j. galangæ & piperis longi. ana. ʒ. ſ. zingiberis & cinnamomi. ana. ℈. j. caudæ styncorum. ℈. j. fiat puluis, cuius modicum sumat laborās in ouo cum it dormitum. Aliter conficitur, si ex ceperis seminis erucæ, seminis vrticæ, satureiæ, testiculorum vulpis. ana. ʒ. j. & . ſ. caudæ styncorum. ʒ. ſ. cum cerebellis passerum confice pilulas, quarum laborans capiat. ʒ j. Sed vtilissimā parabis confectionem, quæ recipit seminis erucæ, vrticæ, anisi, fœniculi & pastinacæ. an. ʒ. ſ. nucis pineæ, amygdalarum dulcium. ana. ʒ. ij. piperis, cinnamomi. ana. ℈. j. ramenti genitalis cerui, & satyrionis. ana. ℥. ſ. diābrę aut dia musa. ʒ. j. sacchari dissoluti in aqua mel ysophylli quantum sit satis, vt fiat in morsulis. Vtilissimū aliud parabis, quod recipit satyrionis lib. ſ. dactylorum. ℥. iiij. zingiberis conditi, iuiubarum. ana. ℥. iij. coquantur in lacte ouillo & pistentur: tandem accipe testiculorum gallorum, & verris. ana. ℥. ij. cerebrum columbarum & passerum. ℥ iij. cerebra hæc ac testiculi in lacte coquantur, & cum modico butyri recentis quodammodo frixa parentur additis vitellis ouorum tribus: demum accippe mellis despumati lib. ij. sacchari, tantundem, mel & saccharum simul coquantur leuiter commiscendo omnia, quæ prædiximus, quibus facta coctione addes pulueres, qui recipiunt pudendi tauri, seminis erucæ. ana. ʒ. iij. galangæ, zedoariæ. ana. ℥. ſ. cinnamomi. ʒ. v. piperis longi, seminis fraginæ. ana. ʒ. ij. seminis mercurialis & maluæ. ana. ʒ. ſ. medullæ nucis indi-

cæ,

A cæ, pinearum mundatarum, fisticorum, amygdalarum dulcium. ana. ʒ.j. quibus vel minutim incisis cum prædictis admiscebis, & summo manè bolum ex his magnitudine castaneæ præbe. Quæ sanè omnia ea prudentia & moderatione adhibebis, qua finem consequaris citra alterius mali interuentum, vt multis euenire asso let, qui sterilitate non curata, nouum affectum veluti manu faciunt.

Verùm inter reliquas compositiones, probata maximè est, quæ recipit testiculorum vulpis decoctorum in hydromelite. ℥.j. contusis adde pinearum, & auellanarum in pauco lacte & melle infusarum, vbi leuiter ferbuerit. ana. ℥.ſ. carnis leutræ, stercoris muris, moschi. ana. ʒ.ſ. cum syrupo, cortice, & conserua citræ fiat opiata. Cæterùm efficacior & vtilior existit quæ recipit corticis citri, zingiberis viridis. ana. ℥.j. conseruæ eryngij. ℥.ſ. carnis leutræ. ʒ.iij. testiculorum vulpis, vel pudendi eiusdem & tauri. ana. ʒ.ſ. pulueris diamusci. ℈.j. cum melle fiat opiata, cuius porrige magnitudinem auellanæ parum ante cænam, superbibito modico vino. Cui consimilem vsum præstant renes styncorum, cæterùm veri ad nos non asportantur, ne
B que apud venetos adhuc reperiuntur. Præstat quoque cibus, qui profectò peculiare est huius mali beneficium, si receperit oryzam, ablutam & remollitam in lacte die ac nocte, coquatur in aqua & oleo, & sanguine gallinarum vnico feruore, & paulatim buliat deinceps, donec integrè coquantur, & postmodum adde zingiberis, erucæ, piperis longi. ana. g.x. sacchari quod sufficiat, vt gustui gratum fiat. Sed præstat non minùs cepa cum ouis & butyro frixa, castaneæ excorticatæ decoctæ in iure gallinæ primò, & posteà in lacte cum zingibere & eruca.

Pudendo quoque robur addit & firmitudinem, maximè dum laxum fuerit, inunctio circa ipsum & partes vicinas facta ijs, quæ calfaciant & exficcent, velut est oleum, cui adiectum sit radicis narcisi parum, cocci gnidij, seminis vrtecæ, pyretri aut viticis, leporis item coagulum, aut leonis adipem pudendo illitum: deinde aliquot piperis grana cum tragacanthi succo trita, quo posteà testiculos & intercapedinem inter anum & pudendum ac lumbos illinito, præcipuè addita leonis pinguedine, vel oleo ex semine aut radicæ angelicæ. Cui consimile parabis, si exce-
C peris olei liliacei, mastichini, de castoreo. ana. ℥.j. adipis leonis ℥.ſ. piperis, pyretri, cypèri, myrrhæ, ac sulphuris viui. ana. ʒ. moschi. g.iiij. cum cera fiat vnguentum, quo lumbi pudendum & testes vngantur. Simili ratione iuuat pedum plantas inungere oleo, in quo cyperus & synapis feruuerint, vel oleo sambucino, & vulpis cum pyretro, addito musci momento. Conficies vtile aliud si in oleo formicarum, & maximè volatilium duo oua feruuerint, cuius olei posteà recipe. ℥.ij. seminis erucæ, cepæ. ana. ʒ.j. & ſ. euphorbij, castorei. ana. ℈.j. ceræ quantum sit satis, vt fiat vnguentum molle.

Aliud item vtilissimum paratur, quod recipit axungiæ vulpinæ, succi erucæ. ana. ℥.vj. testiculorum vulpis. ʒ.ij. coquantur ad consumptionem succi & colentur: Cui adde lēto igne ceræ. ʒ.vj. seminis cepæ, baccarū lauri. ana. ʒ.iij. quibus fiat vnguentum. Sunt præter hæc omnia alia non pauca, quæ venerem excitant, inter quæ summopere commēdatam reperio inūctionem, quæ recipit olei castorei, & de nuce indica. ana. ℥.j. olei musci. ℥.ſ. castorei, euphorbij. an. g.x. moschi. ℈.j. alyptæ mus-

muscatæ. ℥.j.&.ſ.ceræ. quantum ſit ſatis, vt fiat vnguentum, quo manè vngantur A plantæ pedum, regio pubis, renum, & perinæi, quo facto parum galangæ ore masticando detineat: aliquando verò ſumat laborans caſtaneas decoctas cum dactylis & eruca ac bulbos etiam cum melle & ſinapi. Ad quorum rationem & modũ alia pleraque effingere poteris huic vſui idonea. Verum ſi ſemen occiſsimè pro labatur laxitatis viarũ ratione, valneis ſulphureis vteris, vel ſudoribus ex guaiaco, aut radice chinę, & aliquo ex prædictis, teſtes & pudendi radicē inunges. At ſi flatus defectu vel ſeminis tenuitate id vitiũ fiat, ei medeberis, his quæ craſos ſuccos gignere poſſint, qualia ſuperius abende diximus.

De pudendi figura. Secunda ſanè ſterilitatis cauſa ex pudendi virilis figura proficiſcitur: nam aut nimia paruitate debitum vteri locum non attingit, quod vitium remedijs cedere nequit: aut longiore extenſione & magnitudine ipſum prætergreditur, ex quibus cauſis tria vitia proculdubio ſubſequuntur. Primum, quod ſemen, vt Auice. fatetur, in longiſsimo itinere vitiatur, quòd proportionatum requirat à teſtibus ad vterum ſpatium. Secũdum, quòd fœmina minus delectatur, ſi locum, vbi B titillationem perſentit, prætereat pudendi caput. Tertium veró eò quòd improportionatum, & quodammodo dilaceratum, dolore & mala figura affectum relinquit vteri collum, ita vt proprium ſemē & fœminæ vterum ſterilitate afficiat. Cui ſane vitio nullum aliud adinuenies præſidium, quàm quód pudendum totum fœmina non ſuſcipiat. Quibusdam etiam adeo in latitudinem turget pudendum & extenditur, vt fœmineum receptaculum ipſum capere non poſsit citra euidens nocumētũ: quod non minus imedicabile exiſtere arbitror. Verúm ſi ex tortuoſitate ob ligamentorum breuitatem de prauata figura accidat, vel ligamētum abſcinde, vel mollioribus laxa pharmacis.

De ſeminis vitio. Tertia verò cauſa ad ſeminis vitium referenda eſt: quippe aut viri ſemen feruidũ & veluti torrefactum exiſtit, aut frigidum, tenue, aquoſum & languidum, quale decrepitorũ eſt, vel craſsius quã oportet, emittitur: vel parci⁹ aut copioſius, quã par ſit. Sed quia plerũq; hęc vitia proficiſcũtur vel vitio toti⁹ corporis, aut partis alicui⁹ pręcipuæ: ob id illarũ omniũ ſeorſum meminiſſe oportebit, ſi priùs dixero nō raro C etiã ꝓdire teſtiũ affectorũ occaſione. Sic etenim ex peculiari eorũ calore ſemē vritur, & concreſcit ariditate, ita vt ineptũ prorſus generationi reddatur. Alio autē modo ipſum vitiat teſtium abſceſſus, vel ſimile quidpiam: ſic & vlcus factum in calculi extractione, aut herniæ curatione. Præterea teſtium frigiditas modò ex natura ſit, modò ex ſenectute, id malum quoq; efficit: ſicut quoduis eorum vitium iam factum & habituale. Quorum omnium notitiam ediſcere oportet, vt iuxta cuiuſque indigentiam auxilia adhibeantur, quæ vel calidos teſtes moderentur, vel frigidos calfaciant, & ſic de ſingulis cauſis, quarum præſidium adinuenire facillimum erit, ſi expenderis quæ hucuſque tam copioſè dicta ſunt.

De totius corporis, aut partis principis vitio. Contingit proculdubio maiori ex parte viris ſterilitas ex aliquo totius corporis vitio, vel naturali, aut non naturali impotētia ob impenſum aliquod intemperamētum, vel morbi gallici acceſſum, quorum ratione nullũ, aut infœcundũ, vitioſum, ac inutile ſemen gignunt. Item ex nimia obeſitate, quæ & viros & fœminas infœcũdos plerunque eficit, quod quidem euidentiſsime ex Ariſt. probatur. libr. 1. de gene. ani. cap. 18. cùm ex profeſo doceat, pinguedinis & ſeminis cãdem eſſe materiã:

quo

A quo fit vt minus fœcundi sint, qui multam coacerbant pinguedinem, quia tantum illis de semine deest, quantum pinguedinis abundat Aris. verba. hęc sunt. Hominũ nonnulli, vbi per habitum corporis bonum carnulenti, aut pinguiores euaserint, mi nus semen emitunt, minusque rem veneream expetũt. Et paulô post, viri etiam mulieresque pingues minus fœcundę esse quam graciles videntur, quoniam in vegetioribus excrementum concoctum transit in pingue. Refert etiam libr. 2. de gene. ani. cap. 19. Pinguia minus seminis habent, quam macilenta, præter quam, quod penis breuior eficitur. Itaque ratione optima fit, vt cum materia superbacua consumpta in pinguedinem sit, deficiat genitura. Cui etiam dogmati Plinius his berbis assentitur. Steriliora cuncta pinguia & in maribus & in fœminis, sic quidem castrata animalia pinguia sunt, quia seminis materia in pinguedinem abit. Quam obrem in his potissima curandi ratio erit ipsa corpora macrefacere, & exercitijs dare, ac sudoribus & valneis, vt consumpta pinguedine postmodum vxoribus dediti, seminalẽ materiam ad testes & vasa spermatica ebocẽt, vt copiosius fiat deinceps semen. itẽ ex alicuius partis principis graui aliquo affectu steriles fiunt, vt de testium mor-
B bis dictum est: sic si in cebro epilepsia, vel quiuis alius affectus præsit, qui magnam inferat neruoso generi, aut reliquis particulis imbecillitatem, steriles fieri viros cõspicimus. Pari pensu iecur, ac ventris os, & tandem omnia membra, quæ aliquod habent officium reliquis partibus proficuum & necessarium, si grandi affectu aut habituali corripiantur, id malum efficiunt. Sed potissimúm id mali suboriri scimus cordis & arteriarum affectionibus: ob id valetudinarij homines, in quibus calorem innatum minus valere coniectabile est, plerunq; steriles sunt. Nam cùm potissima seminis prolifici ratio stet in spiritus vitalis ac natiui & influentis caloris influxu ad testes ipsos, & hi à corde velut à fonte prodeant, fit facilè, corde aut arterijs affectis steriles superesse tales viros. Hac enim ratione arbitror Hippo. libr. de lo. aqua & aẽ dixisse Scythas steriles esse, quia venas retro aures scindunt & copiosê sanguinem fundunt, donec homines præ frigiditate obdormiant, ex quo qui euadunt, steriles caloris & spirituum defectu, supersunt.

C Sed ne quid huic tractationi deesse videatur, pauló diligentiús virorum impotẽtiam expẽdere institui. Cuius rei gratia asserimus quatuor esse in viris potissimùm ad fœcunditatem necessaria inter se inuicem coordinata: quorũ si aliquid deficiat, fœcunditatem quoq; deficere necessum est. Primum quidem salacitas est, seu appetitus ad venerem: secũdum seminis copia: tertium erectio valida membri: quartum & vltimum fœcunditas. Inter quæ sané omnia salicitas minor est ad generandum quód hæc etiam in senibus ac decrepitis repiatur. Postmodum magis necessaria est seminis generatio: quæ in ipsis quoque senibus reperitur, non tamen adeó copiosa neque bona, vt in iubenibus. Vtilior quidem est erectio membri (licèt non sufficiens, vt in eunuchis) quæ sanê non quia talis est, sed quia multis indiget, & ideo in senibus minor reperitur, neque fit nisi post somnum & cibo concocto, præsertim calido [illegible] cum potu modico, & ante mictum ac sine ventris crepitu. Causa porro huius erectionis est robur cordis, aut valida imaginandi vis, quæ cogit cor [illegible] spiritum flatuosum: caliditas insuper renum validorum & pinguium trahentium & transmittentium: quæ si adsint, fœcundus erit homo, & ad venerem potens. Verum, vt in summa dicam, quatuor etiam reperientur causæ,

quibus hominis corpus sterile fiat, quarum prima frigiditas est, cuius potissimùm A ratione dixit Hippo. loco citato Scythas steriles esse: nam inquit. Scytharum gen⁹ fului valde coloris existit propter frigus ingẽs, non enim vehemens accedit ad eos Sol: à frigore verò albedo exuritur, & fit fulua. Ac subdit. Neque verò possibile est, fœcundam eorum esse naturam, cùm viri minimè cupidi sint cum fœminis com misceri ob nimiam corporis humiditatem, ventrisque mollitiem, ac frigiditatem. Quæ causa est, quòd nec semen probè fiat, nec spiritus vitales ad tensionem suppeditentur: quæ duo ad venerem necessaria esse diximus. Quibus accedit ex accidenti humiditas, vt Gal. aduertit. 2. de tempe. cap. 3. quæ causa mollitiei existit, & infœcunditatem quoque molitur. Qua propter censeo Hippocr. dixisse, Scythas eunuchos natura esse: inquit enim loco citato. Amplius autem præter ea, plurimi Scythæ eunuchi nascuntur, & muliebria officia obeunt. Cuius loci ratione, qui difficilis videtur, quòd vix credi possit homines nasci eunuchos, expendendum est, tria nomine eunuchi antiquos intellexisse. Primum ergo hoc nomen generaliter accipitur pro omni homine, qui impotens sit ad venerem: nam cùm anteà declarasset Hippocr. Scytas esse frigidos, ob id etiam hac in parte steriles vult sub audire, quia ad B venerem sunt impotentes: propriè enim frigidi dicuntur homines, qui ad venereos actus inualentes sunt. Vnde titulus est apud iurisconsultos: De frigidis, & maleficiatis: quos spadones vocatos reperio, sicut eos quoque, quibus meatus pudendi contortus est, aut pudendum ipsum admodum breue, & virilia efecta sunt. Secundum hoc nomine eunuchi thlibiæ appellantur & sunt, quibus testes in manibus obstetricum contorti sunt. Tertium verò, eunuchi castrati dicuntur, & sunt ij, quibus adempta sunt virilia omnia, & impotentes sunt ad venerem, vel soli testes, & hi non sunt fœcundi, cæterùm potentes ad venerem. Itaque eunuchi trium sunt generum, quidam ob priuationem virilium, aliqui ob vitium in illis, multi ob naturæ impotentiam semen non generantis, aut flatum transmittentis. Quippe hæc tria necessaria sunt ad venerem, membrum nimirum cum suis partibus, materia, & iaculator spiritus. Sed in hac re, vt ad pensum redeamus expendẽdum est, quòd, vt habetur. 1. de semine, priuatio aut corruptio testium causa est frigiditatis in toto corpore, & vicissim frigiditas causa est impotentiæ ad venerem.

C

Præter adductam ab Hippo. causam sterilitatis Scytharum, aliam superaddit dicens. A b equitatione ipsa diuturni eos corripiunt dolores, nimirum propendentib⁹ semper eorum cruribus, deinde claudi fiunt, contrahunturque vertebræ, cum inualuerit morbus. Et paulò inferiùs de reliquis hominibus inquit. Simili autem modo & reliquis hominibus euenit, vbi enim frequenter & continuè homines equitant, vbi plurimi à diuturnis doloribus vertebrarum maximè & pedum corripiuntur, ad coitum que fiunt impotentes. Ac licèt Aris. 4. probl. 12. asserat, equitationẽ assiduam facere libidinosiores, intelligendum venit, si non læduntur, & commodè equitent: nam de alijs, quorum Hippo. meminit, Aris. etiam 5. probl. 31. refert, geniturã per somnum profluere, vt perspicuum sit huiusmodi homines ad concubitũ fieri impotentes: gonorrhea enim, qualiscunque sit, debilem reddit hominem ad venerem, tum quia minuit illius materiam, tum quia humectat membra genitalia, tum verò quia facit incontinentem, adeò vt semen effluat ante pudendi tensionẽ. Potentissimi enim sunt ad venerem quicunque tardiùs & non nisi maxima cum ten-

A tensione membri, & confricatione semen emittunt. Sed ad rationem redeuntes: ex incommoda equitatione, & quouis labore valido, vt refert Gal. 1. in 6. de mor. vlga. comm. 6. confluũt humores ad prædictas partes, & mala, quæ Hippocr. recẽsuerat, scribit. Cui sanè accedit alia, quòd ex longa equitatione, & validioribus exercitijs summopere imbecillitentur renes eò quòd calidiores præter naturam efficiantur, & seminis fœcundam temperiem euertant; faciunt etenim renes plurimũ ad veneris appetitum & robur seminis. Vnde qui generationi student, raò debẽt, & parum equitare, magis tamen in pedestribus exercitijs se exerceri conuenit: parum edere, & cibos crassos & boni ac validi alimenti, vt suillas carnes assas, caseum modicum, vinum rubrum potens: à quibus probè dormire est opus: porrò omnia, quæ inimica sunt cordi & veneri officiunt generationi.

Præter dictas sterilitatis causas superaddenda est vltima exemplo sumpto à causis sterilitatis Scytharum, quæ vstio est, vel sectio venarum post aures, vel seton, aut fontanella. Qua in re inquit Hippo. libr. de lo. aqua & aẽ. Medicantur autem sibi ipsis hoc modo: à principio morbi vtranque venam retro aures inscindũt: quo B facto, sanguine multo promanante somnus eos corripit præ imbecillitate. Et subdit. At mihi sanè videtur, ea medicatione se ipsos perdere: venæ enim retro aures sunt, quas si quis secet, sterilitatem inferet ijs, quibus secantur. Quod proculdubio vitium ijs etiam, qui vstionem vel profundam vel diu manantem in aliqua corporis parte patiuntur ex aliqua morbosa occasione, certum est subsequuturum: id quod ab Hippo. etiam est proclamatum: nam inquit. Scythæ omnium hominum minimè sunt ad coitum valentes. Ac reddens rationem subdit. Et quòd humoris detractiones ex perustione cauteriorum semper habent, & plurimum temporis in equis degunt. Cuius rei iterum adducit rationem lib. de genitura dicens. Quibuscunque venæ post aures sectæ sunt, hi coëunt quidem, & genituram emittunt, verum modicam, debilem & infœcundam: nam plurimum genituræ pars à capite iuxta aures in spinalem medullam procedit, ipse autem situs, cicatrice sectioni inducta consolidatus est. Lib. tamen de lo. in homi. hæc refert. Aliæ venæ à vertice iuxta aures ab anteriore colli parte vtrinque ad cauam venam appellatam feruntur: eæ in- C fecundum faciunt hominem, cùm fuerint sectæ, & in magnos digitos desinunt.

Quam sententiam quoque profert Aristot. libr. 2. de gener. animal. quòd semen habeat quippiam cum cerebro affine: Inquit enim. Sedes oculorum maximè omnium capitis locorum seminalis est, quòd sola ipsa per coitum venereum manifestè immutetur, & vsu immodico rei venereæ oculi aperti langueant, & subsideant. Quæ omnia sano modo esse intelligenda arbitror, ac censeo præcipuam sterilitatis rationem in hac causa pendere ab ingenti frigiditate & impotentia, qua totum corpus ex copiosa sanguinis profusione afficitur, & cerebrum maximè, licèt semẽ nõ decidat ab ipso cerebro est tamẽ pars, quæ vim & efficaciã semini ac testib⁹ tribuit, qua genitale cõstat euadere semẽ: et ob id ipsa sublata vel diminuta nil mirũ si semẽ infœcundũ fiat. Quæ si expenderis, & antequã auxiliares manus adhibeas ꝓbe cõsideraberis, certo scio te ꝓfuturũ sũmopere. Cuius rei exẽplũ reperies in ijs, quib⁹ fontanella occipitio, vel brachijs diu apta est, & plurimũ fundit: nã licèt ad sanitatẽ

alicuius affectus prosit, mirum non est, si ad integram indiuidui perfectionem non A sufficiat. Atque hæc sunt, quæ corpus infecundum, & imbecille reddunt.

Curandi ratio. Quibus omnibus ea erit vtilis prouidentia, quæ affectum corpori communem, aut alicui parti principi proprium auferre valeat: nam qui morbo gallico affecti steriles existunt, sudoribus ex ligno gaiaco, & alijs huic malo aptis præsidijs haud difficulter fœcundi fient. Sic frigidos ex quauis causa calfacies prudenter, & omni arte ijs, quæ superius retulimus balneis, sudoribus, exercitijs, frictionibus, inunctionibus, fotibus, & alijs, quę intus sumpta, siue alimenta sint, siue medicamenta, calfacere & flatus generare nata sunt. Pari quoque ratione prouidēdum est cuique mēbrorum principalium, si huic malo causam præstiterit, iuxta cuiusque intemperamentum & vitium: ex ijs enim quæ diximus, satis ampla subest cuique ad curationem materia: & ob id huius cap. hic esto finis.

De Conceptu. Cap 6. B

CReatis vniuersis, quæ in celis terisq; continētur, summus ille rerū conditor Deus, terram vt implerent crescerent, & multiplicarentur iussit, vt habetur geneseos. 1. Quamobrem quandam inclinationē, propensionem q; ad generis sui propagationem cuiq; indidit, ne breui temporis spatio corruerent, quòd omnia ex corruptibilibus essent conflata: vnde appetitum illū conseruationis propagata specie, ortum duxisse constat. Hinc effrenis generandi cupiditas emanauit, vt pulchrê Arist. innuit lib. 2. de ortu & interi, dicens. Nā cùm in omnibus quod præstabilius est, naturam semper expetere dicatur, præstabilius autē sit esse quam non esse, hoc enim in omnibus impossibile est, propterea quòd longè ab ipso principio distēt, reliquo modo Deus ipse vniuersum compleuit continua facta generatione. Quibus verbis constat hinc esse deperditi restaurationem, qua noua prole facta, vniuersum indies quotidiana generatione cōtinuat. Ob id etiam idē C Aris. 2. de ani. ca. 4. dixit, generationē esse operationē maximē naturaliū viuentiū, quæ sunt perfecta, nō imminutā, neq; fortuitā generationē habentia, nimirū animatum simile procreare, plantā autem planta, vt quoad fieri posset, duratione participarent: omnia. n. hæc appetunt, & huius gratia agunt quæcunque secundum naturam operantur. Sic philosophi omnes affirmant generationem primam esse, ac perfectissimam viuentium operationem. Perfectum quidem dicitur, quod aliud sufficiēs est generare, vt ex Aris. 3. metheor. 3. euidenter constat. Quare si nutritio & accretio ad animalis sunt perfectionem, hæ autem ad generationem, erit sanê generatio omnium aliarum naturalium operationū finis, ac ideo prima dignitate & perfectione: finis enim teste Aris. 2. phy. perfectior est ijs, quæ sunt ad finem. Quod etiā elegantissima quadam sententia Plato in sympo sio probauerat. Ex quibus constare cuiuis arbitror, quanta naturæ sucrescat generandi solitudo: nam cùm rerum species deficere naturæ vitium foret ac mostrosum, præcauet diligenter ipsa, ne eius perfectio (quam in specierum varietatate sitam esse cognoscit, idque nullo alio modo, quam per nouam rerum propagationem) corruat dilabatur que.

Verùm

A Verum cùm hanc ex materiali aliquo principio fieri oporteat, licêt omnia ex elementis constêt, expendendũm subinde est, non omnia immediatè ex ipsis fieri: sed ea immediatiûs, quæ ipsorum naturæ magis congruunt, vt lapides & metalla. At verò animalia, vt quæ longe ab elementorum natura dissideant (licèt ipsis cõstet) fieri citra maximas transmutationes nequeunt: nam ipsa in plãtas & reliqua alimẽta primò mutari oportet, hæc verò in sanguinem & semen, ex quibus vt generatio fiat, multa profectò requirũtur, quæ mox referam.

Cùm enim ad fœtus generationem satis non sit seminis ac sanguinis mestrui bonitas, neq; corporis aut partium principalium eius temperies ac sanitas; fit quidem vt necessum sit, vterum quoq; aptum fieri per cõmoderationem & temperiem ac virium integritatem, quibus accedit caloris etiã vis & efficacia ac puritas: ex quibus id fœturæ opus, cui primò ipse vterus incumbit, conceptio est. Erit igitur conceptio, vt ex Gal. colligitur lib. de semine, attracti ab vtero seminis commixtio in sanguinis menstrui puriori parte, in quam locellorum calor natiuus ita agit, quòd *Cõceptio, quid.*
B viuificato seminis genitalis calore, demum fœtus generatio sequatur. Conceptionis porrò nomen â comprehensione dictum esse constat: refert quidem Gale. loco citato mulieribus prægnantibus futuris intus remanere semen, alioqui tales non fieri. Primum itaq; opus vteri à proprio calore fit: nam attracto semine tam auidê sese vterus colligit, vt seminis vel sanguinis menstrui egredi permittat nihil. In quo sanè opere seminis cum sanguinis puriori parte cõmixtio fit: in quam calore vteri cogente, seminis calor ad actum reducitur, vt deinceps suaspontе in futurum opus progrediatur.

Antè tamen, quã hinc discedam, ex quo sanguine cõceptus fiat, docere necessum fore duxi. Qua in re, quo tempore mulieres potissimùm concipiant præmittendum est: cuius gratia, vt ex Hipp. lib. de septimes. partu colligitur, accipiamus conceptum fieri aut in ipsis interlunijs, aut ante plenilunium, aut decrescente Luna: si in ipsis interlunijs conceperit, rarissimè quidem fiet, idq; in illis præcipuè mulieribus, quibus accidit vel in ipso mensium fluentium impetu, semen masculinum retineri, propterea quod parcissimè purgari sunt natæ. De quibus Aristo. libr. 7. de
C histo. anima. cap. 2. & 4. de gener. anim. cap. 4. hæc scripsit. Nonnullæ etiam, dum profluunt menses, concipiunt, posteà concipere nequeunt, quibus vulua statim à purgatione comprimitur. Cæterùm de reliquis anteà dixerat. Conceptus mulierum à pro fluuio menstruorum sua natura contingit. Hipp. tamen lib. de natu. pueri, singulis suum tempus concipiendi præscripsit: inquit enim. Oportet igitur mulieri tempus dare mensis, in quo ipsa purgatio contingit. Ex quibus conclusit, necessarium esse plerasq; mulierũ circa plenilunium & vltra cõcipere: quibus equidẽ luce clariùs constat, vt plurimum mulierem con cipere post mẽstruas purgationes. Præter quam, quòd decrescẽte luna tempus existit frigidius & humidius, quo minorem facit abundantiam excrementorum coctorum: & ob id minus eo tempore fœminæ concipiunt, itaq; & fluentibus & iam fluxis mensibus fœminas concipere constat. Verùm quæcunq; fœminæ menstruantes sũt, vel non concipunt, vel statim abortiunt, licèt concipiant, vt inquit Aristo. loco citato, vel vitiosos fœtus edũt: non quidem fœliciter concipiunt vt eæ, quæ à purgatione. Quod etiam protullerat expresis berbis Hipp. li. 2. popu. parte. 3. tex. 27. dicens, post menstrua ali

quando dextra aliquãdo sinistra hiant: quasi reddens rationem, quo ve tẽpore fiat A
potissimũ conceptus, nimirũ quia & vteri sunt aperti, & vene quæ in ipsum finiũ
tur, & quia inanis vterus eo tempore auidius trahit & rursus idem probat eodẽ li.
parte. 3. tex. 31. dicens aut à menstruis numerandi sunt nouem menses aut acõcep
tione. Quippe (vt ad institutum redeam) mulieres non concipiunt ex sanguine, qui
fluit, quod multis tum causis, tum indicijs fieri & nosse datur: primum, quòd non
par sit nutriri fœtum ex recremento: secũdum, quòd propensus est sanguis ille men
struus efluere, non, retineri: tertium, quòd à purgatione, cùm nihil sit quod natura
teneatur expellere, faciliùs semen concipit: demum, quòd par sit fœtum nutriri ex
defœcato expurgatoque sanguine, qui est circum vterum, vt pars superflua eijcia
tur, & pura nutriat fœtum. Ex quibus iam constare censeo, ex quo sanguine fieri fę
tum oporteat. Sed quoniam dixit Hippo. 5. aphor. 18. Mulieri si menses eant, im-
possibile est fœtum esse sanum. Retentis ob id mensibus arbitrantur multi menses
in alimentum infantis absumi. Itaq; in primis duo semina in vnum coire in vtero
tenentur, posteà vero sanguinem purissimum accedere par est, vt prosperé fœtus
formari possit. B

Sed prædicto operi multa proculdubio requiruntur: nam primó mas & fœmina non vtcunq; concubant oportet, sed fœmina in concubitu capite parum demisso, coxendices, clunesq; altiusculas habeat, fœminibus latê patentibus, donec vir tandem genitale semen ante vuluæ ostiũ emitat. Cui semini spirituosa substantia, quã genitiuum appellamus spiritum, permiscetur atq; cõfunditur; quæ inquam, sicut humiditas, procul expellatur oportet, tantõ seminis humiditatem peruincens, quã tò ocyus egeritur efferturq; longiùs: nihil enim procul citra spirituum vehementiam proijci potest. Cæterùm virilis seminis profusio, non intus, vt pleriq; censent, fit; nam os vteri angustum est; sed ante ostium, quo & fæmina succum quendam nihil ad conceptum conferentem secernit: in quibus prorsus excretionibus pari fermè voluptate mas & fœmina affici solent. Viri autem profussum ibidem semen intus ab vtero auidissimé rapitur, si calidus & modicè temperatus, si oris labra asperiuscula & hærentia: si etiã nunc tenuiora sint, quãdo quidẽ ad cõceptum ita se cõmodè habent. Sed præter hæc omnia, quæ nuper & ca. præcedẽti dicta sunt ad cõcubitũ esse necessaria, vt conceptus fiat, alia insuper quatuor prærequirit grande C hoc opus, imaginariã nimirũ cupiditatem; afluentiorẽ succũ, spiritalem substãtiã; & flatuosam materiã. Quæ omnia â cerebro, iecore, toto corpore, cordeq; proficisci æquum est. Quocirca voluptas ex deprehenso rei delectabilis & cõcupitæ simulacro concitata (quod inchoans primum est) protuberat vehementer: mox in anẽ spongiositatẽ, quæ in medio glandis colis apparet, cupidinis spiritus cõfestim subit. Deinceps verò alia vis, quæ huic obtẽperat, genitalis seminis materiam discindens ad seminales meatus peculiari titillatione excitatos expellit: quò cùm tetenderit humoris portio calorifica causa agens in flatum vertitur, quo genitalia extenduntur: virorum nimirum rigescunt intumescuntq; & fœminarũ verò fatiscunt atq; extuberãt. Quibus medijs, quæ in hoc opere necessaria existũt, ab vtroq; parẽte semẽ ꝓlificũ in vterũ excidit, quod equidẽ si vterus vndiq; cõplectatur ita auidè, vt internũ vteros adeò astringatur, quód ne mi nimũ quidẽ seminis, aut sanguinis mẽstrui exire permittat, cõceptus eo tẽpore dici meretur. Quippe simul ac geniturã intra se vterus traxerit, in vniuersum alueũ se supra semina duo colligẽs, ac vndiq; eã cõprehẽdens ita cõtrahit, vt nulla penitus, siue multũ siue parũ semi-

Nec displicet prolificũ etiã semen ad eam partem mitti: argumento est grauida mulier, quæ in vteri ceruicẽ semẽ effundit.

A minis iaculatũ fuerit, vacuitas relinquatur. Cũ verò seminalia hęc recremẽta in vtero cõstiterint, atq; etiã intra septenas horas post eiaculationẽ in effusionẽ relapsa neutiquã fuerint, si vteri calore cõseruẽtur regãturq;, cõcepisse fœminã credẽdum est. Et, vt in sũma dicã, cõceptionis causę sunt ꝓba vteri cõmoderatio, recens mensiũ purgatio, idonea ętas, & cõgressus appositus: in viro autẽ bon⁹ corporis habit⁹, ad calidũ pręsertim & humidũ inclinãs, seminis ꝓlifici copia, robusta & virilis ętas cũ viriũ robore cõiũcta, cõcubitus moderatus & plenior victus ratio. Quæ quidẽ omnia ad cõceptum conciliandum necessaria sunt.

Quid verò à cõceptu ipso fiat, vbi semel ꝓbè à muliere in alueo retẽta fuerit genitura, iã explicãdũ aggredior, si priùs quid fœt⁹ eformatio sit, dixero. Est sanè virtutis seminis in mẽstruo sanguine tã efficax actio, vt materiã illã efformare, ac incœptã informatãq; ad membrorũ formę susceptionẽ ducat. Dissidet quidẽ à cõceptu, quòd ille vteri calore perficiatur. licet seminis quoq; vis accedat: at fœt⁹ generatio proprio seminis calore efficitur. Quæ vt probè teneas, præmittẽdũ est B. Thomã p. 1. q. 118. art. 1. arbitrari, materiã à fœmina ad cõceptũ pręstitã, statim à principio B actu esse anima vegetatiua donatã: nõ tamẽ esse in actu secundo, sed in actu primò: quod mihi de semine vtriusq; parẽtis intelligendũ fore nõ omnino improbabile videtur (saluo tamẽ meliore iudicio) itaq; semẽ vtero cõprehẽsum, mox act⁹ secũdos efficit, disponẽs & delineans futuri fœtus mẽbra, educẽsq; de potẽtia materiæ animã vegetabilẽ, qua deinceps alatur, & sensitiuam, donec rationalis introducatur. Quòd sanè alijs corruptis omniũ virtutes eminẽter obtineat, & operetur quę ipsę antea efficiebãt, & quid ampliùs. Formatiua itaq; facultas nõ quiescit ab opere, donec vegetabilẽ & sentiẽtẽ animã educat de potẽtia materiæ: & postea ipsa in geniti præcipuis mẽbris inplãtata, opera nõ mediocris momẽti agit, vt inferius mõstrabo. Posteà verò op⁹ relinquit vegetatiuę & sentiẽti, quæ ipsum perficiãt iuxta formationis varietatẽ vt mox scribã. Sed suspicor, licet virtus seminis transmissa a parẽte, se habeat velut instrumentũ, quod artificis aut motoris motum exequitur, nõ subinde cõstare, hãc virtutẽ posse citra aliquod aliud agens, quod simul coagat, ipsum semẽ solũ posse virtute illa opus ita grãde perficere: sed censeo (saluo meliori iudicio) concurrere actualẽ matris virtutẽ, non quę in semine est solũ, sed quã anima C actu in id & reliquã materiã mediãtibus venis & arterijs transmittit. Verùm id alibi lati⁹ sum disputatur⁹. Multa sanè eaq; mirabilia vno tẽporis momẽto circa animalis generationẽ fiũt naturæ opera: nã sex septẽue diebus primis semina duo ociosa nõ sunt, sed sanguinẽ trahũt, in suiq; naturã cõmutãt, & veluti alũtur quod sane op⁹ inter Barbaros multi lacteationẽ appellarũt. Post vero in semine ipso duo considerat. Gal. corp⁹ nimirũ seu corpulẽtã crassãq; substãtiã & spiritũ, & in eo calorẽ natiuũ, quib⁹ formatiua facultas veluti instrumẽtis vtitur ad fœtus generationẽ. Qua ꝓculdubio ratione Hip. dixisse arbitror, Scythas steriles esse: nã ex arteriarũ retro aures sectione tãta spirituũ vitaliũ copia effunditur, vt semen ob id in fœcũdum superfit, euanescentibus spiritibus & calore. Formatiua itaq; facultas, quæ in semine viget cõcepto intra vterũ iã semine, tã est à sũmo rerũ cõditore erudita (licet cognitione careat) vt vniuersa ac necessaria in animalis cõformatione nouerit, mẽbrorũq; vs⁹ & formas ac facultates eadẽ certis tẽporib⁹, & partes etiã efformat, auget, exornat, & tandẽ ad debitum perducit statum. Quæ profectò opera tantæ sunt admirationis, dignatis & excellentiæ, vt non naturæ, sed tantùm Dei opt. max. potentiæ & maiestati tanquam autoris naturæ iuræ ac meritò adscribenda sint.

Non gignit indistincte quodlibet menbrũ ex qualibet parte seminis, sed calidũ ex calida & frigidum ex fri. iuxta dictam sigillationẽ semini & sanguini illatam.

Quod

Quod agnoſcens rex & propheta Dauid Pſalmo. 118. Cœleſti numine plenus illud ceciniſſe viſus eſt. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Quod & ſanctus Iob eiſdem pene verbis eſt etiam teſtatus, corporis vniuerſi plaſmationẽ Deo autori tribuens. Gal. etiam ipſe totus in Deum aſſurgit, & humani corporis fabricã admirabilem illi vt autori tribuit: illiuſq; in pangendo corpore, in cõnectendis membris, in diſponendiſúe poteſtatem, prouidentiam, ſapientiam vbiq; admiratur. Sic & Ariſt. 2. de gener. anim. cap. 1. cœlitus in nobis principium duci adſtruxit. Quãobrem Deum beneditiſsimum tanti operis effectorem & architectum Summa cũ laude ac veneratione prædicabimus. A

Primũ formationis tempus.

Cùm autem (vt ad inſtitutum redeam) ſeminalia recrementa in vtero conſtiterint calfacta actuataq; calore vteri (quæ conceptum appellare & circunſcribere diximus) ambo hæc ſpiritu genitiuo vtroq; iam concreto calfiunt. Quo fit, vt concreſcant ſpiſſenturq;, & ex calore flatuoſus ſpiritus generetur: quo flatu cõmixtæ genituræ turgent atq; intumeſcunt: minutiſsimæ in ſuper bullæ ſpiritu repletæ aſſurgunt: ex quibus deinceps iunctis vna fit cauitas copioſam ſpiritus quantitatem comprehendens. Qui ſanè ſpiritus intro recluſus cum calidus ſit, & ob recluſionem calidior factus (refrigerationem quæritans ad ſui cuſtodiam) ſibi in medio ſeminũ partes ſcindendo peruium iter parat, vt expirato feruido, temperatus ad feruorem contemperandum, eadem via ſubingrediatur. Quo ſpirituum ingreſſu egreſſuq; & vi ſpiritum poteſtate vitalem, animalem & naturalem ex animali vitali vt dictum eſt factum, ad proportionata loca formatiua facultate mouente, diſiungi arbitramur. Cui ſanè operi duo ſemina materiam præſtant. Deinceps coactis iam partibus ijs, & in vtero inſinuatis diuque contentis & conueniente ſanguine atracto, halito perſimili, & mutato per totam ſeminis ſubſtantiam in roris ſpecimem veluti alimẽtum illi præſtans, ipſum ſemen augmentum ſuſceptat, vt ſufficiat partibus eformãdis: ac ne augmentum vltra quam par ſit, ſuggeratur, ipſum ſane cooperit tuniciſq; eboluit, & externa parte terrena reſicceſcẽte, circũm membranula perinde ac in decoquendo pane obducitur: præterquam quód neceſſaria erat, vt fluidum incaleſcenſque ſemen contineret; ac vt ſpiritum genitiuum tueretur, adherens vtero per cornua, & vteri aſpredines. Quam etiam tunicam aliæ in generatione ſequuntur: cæterũ illa, quæ prior formatur, eſt quã Gal. li. 1. de ſemi. ca. 7. & li. 2. ca. 1. & 4. inteſtinalẽ vocat: hæc quidẽ græcis. corion; latinis ſecũdina dicitur, vtero tota adhærens atq; ſuſpẽſa ab hac priore mẽbrana quę neceſſaria erat: altera porro innaſcitur mẽbrana venis & arterijs eius inter ſe coniunctis, & alias ſe latiores gignẽtibus ſenſimq; dilatatis: ex quibus tenuis quædam altera membrana cõflatur, quæ Græcis, alantoydes dicitur: hæc altera ſui parte, qua dilatato primo uraco enaſci incipit, ſcabra & aſpera apparet, ab alio latere lenis admodum & ſubtilis exiſtens. Tertia inde procreatur alantoydi ferè continua & exporrecta tunica, quæ fœtum proximè cõtinet & inuoluit, circa quam etiam embrió volutatur, quam amnion, vel auitium, aut ſellam, & alijs pluribus nominibus appellant: cuius functio eſt, humorem exſudatum à puero coaceruare vſq; in diem partus. Ego tamen in hac recenſeo non eſſe veriſsimile fœtum, qui neq; alui excrementa, dum in vtero e[illegible]mittit, ſudorem emittere, quem homines non niſi violento aliquo caſu profundunt. Sed arbitror eſſe pingue quoddam recrementum ad ſalutem infantis à natura excogitatum, ibidẽque adſeruatum. Appoſui quidem hanc membranarum ſeriem, quia ſic multis neoteri C

Ad tria nimirum corporis principia vt Auice. refert Fen. 21. 3. tracta. 1. cap. 2.

A tericorum visum est. Verum ego clarioris doctrinæ gratia membranas sic distribuo. Vbi enim fœtus concrescere cœpit membrana vna tenui, quæ amnios (hoc est muscus: adhæret enim fœtui, vt muscus arbori) nominatur: inter quam & fœtum non sudor, sed pingue quoddam existit. Hanc circundat corion membrana neruea crassa, dura valde, multis vasis ac vinculis in texta vtero, & exterius carnea substãtia tota obducta, vt firmior esset: inter hanc autem & amnion vrina fœtus continetur. In qua sanè re quod magis mihi est experimento confirmatum, illud profectò est: nullam aliam in fœtib⁹ humanis reperiri membranam: in cornigeris media est alia, vt Fallopius autor est in anatomicis administrationibus. Quodsi præter has (vt multi faciunt) velis carneam placentulam, stratum quoddam suppositum vasis crassum, carneum ac firmum superaddere, non displicebit. Ego tamen arbitror carneam & crassam ante dictæ membranæ partem esse. Vasa verò, quæ ex corio in vmbilicum feruntur, duo sunt, quæ pulsant, & totidem quæ non pulsant, alternatim positæ: & aliquando vna sola reperitur magna, quę pulsat in medio duarum quietarum sita, & prope vmbilicum diuiditur: posteà verò vnum fit corpus ex his tribus

B quatuorue: meatus etiam vrinarius qui è vesica fœtus fertur extra amnion in medio positus existit. A c si quis dixerit, plures alias tunicas Hipp. nominasse, intelligat carneam partem vnius tunicæ, & membranã ipsius bis recensuisse. Contingit tamen quibusdam in partu amnion non rumpi & puerum vestitum nasci: quò fit, vt vulgus existimet aliam præter dictam subesse tunicam. Sed vt eò, vnde abijt, redeat oratio: in harum tunicarum medio dum generantur, constat, locum sanguini concreto persimilem apparere, quo spiritu intus deferente, & calore extrinsecus exsiccante, cordis bulla tumet vitali spiritu referta: deinceps verò, bullulæ geminæ superna parte pro cerebro vna: dextrorsum pro iecore altera extuberant: quæ nihilominus spiritu superna animali, naturali altera replentur. Quæ sane vnâ cum ijs, quæ in membrana illa continentur, quæ totum embrionem esse arbitror, enutrire, incrementumq; recipere necesse est: ob id per vuluæ acetabula cruentus succus resudans alueum subiens, membranam circumambit: quem simul cum refrigeranti spiritu per meatulum, quem genitiuus spiritus sibi efformauerat, intra panniculum à genituris attrahitur, quo perfectè & ad integrum cocto partes, quas mo-

Simul fieri incipiũt, & cor ac cerebrũ, vltimo & simul perficiũtur.

C dò diximus, aluntur augẽturq;, dixerim, has tres pręcipuas: nã reliquæ posteà fiũt & aluntur. Mox tribus ijs, quas nuper memorauimus bullis, tres prætenues admodum obductæ membranæ, cuiq; vna, sexto septimoue à conceptu die procreatur, vt ex Hipp. constat li. de natu. pueri, qui in hunc modum scripsit. Qualis autem erat, ego referam, veluti si quis ouo crudo externã testam circũ circa adimat, in interna verò pellicula inclusus liquor pellucescat: modus quidẽ talis erat, &, vt abũdè dicam, ruber erat liquor & rotundus: in pellicula verò fibræ quædã albæ & crassæ videbantur cum cruore crasso & rubro obuolutæ, circum autẽ pelliculam foris cruenta vestigia instar sugillatorum, iuxta medium verò, tenue quidem inerat, quod mihi vmbilicum esse videbatur, & per illud sanè expirationem extrà & intrò facere apparebat. Quæ quidem omnia sex dierum spatio fabrefacta esse dixerat: licèt mihi non displiceat Aui. senteutia Fen. 21. 3. tract. 1. cap. 2. qui tenet naturam minimè posse primum delineationis tempus sex Solis ortibus tãtum perficere, sed ad septem necessariò se extendere. Quod probatum etiam reperies lib. 1, in somnium Scipionis. cap. 6. & apud Plin. lib. 7. natur. hist. cap. 5. & apud Arist. quinu-

meri septenarij dignitatem exponens, huic operi idoneum esse fatentur. Sed Hipp. A has lites dirimit lib. de natu. pueri dicens. Fiunt verò hæc è diebus pluribus aut paucioribus. Quā diuersitatem suboriri arbitror ex maioribus val minoribus facultatis formatiuæ viribus. His itaque diebus sortitur hæc substantia rudem quandam vitalium principiorum delineationem, idq; non vt sors tulit & à casu vt Democriti est sententia referente Arist. sed miro profectò naturæ ordine: nam cùm primùm fœtus planta sit, radicationem, hoc est iecur primó sortiri necessum erat. Verum, quia neq; vita animalis viuere vllo modo poterat, quin præsto illi esset cordis beneficium per calorem: ob id, vel simul vel protinus obtinuit cor. Cæterum vt ex toto esset ab in iurijs genitura immunis, prouidit natura vltimò sensus principium, putâ cerebrū tribuere & neruos obscura quadā & confusa delineatione nō distinguere quidē & efformare, sed initiari tantūmodo, quantum sat esset ad genituræ nomen adipiscendum.

Nam vt constat apud medicos, iecur primo eformatur, & mox cor, tandem cerebrū: sed hæc est formationis ratio & et ordo, quod â iecoris generatione, cor primo incipit esse, & mox cerebrum. Verum hęc duo membra vni potentiæ animali necessaria sunt: ob id quæ sequitur, simul perfectionem cōsequtura: falsum enim est, cor prius quam cerebrum formari, quia occiosa esset ipsius formatio, si ambo membra vnius potentiæ sunt instrumenta. Et cum fœtus dum formatur & inutero est, matris potius quam proprio calore viuat, ob id nō opus fuit, cor primo viuere, sed prædicto ordine omnia generari. Et licèt Hipp. referat lib. de carnibus hæc septem diebus fieri, hoc tamen verum est, quia nutritionis principium eo loco intelligo vitā apellare: quippe hæc his diebus incipit: quo tempore anima seminis vegetatiua mediante formatiua virtute prædicta opera effingit, & fœtui educit vegetabilem animam de potentia materiæ, ex vi generantis sibi comissa: ac præcipuis mēbris eformatis, corruptoq; iam semine, & mutato in eadem mēbra, sensitiua facultas quā eduxit de potentia materiæ, vegetatiuę opus inceptum, quòad nutritionem & aumentum perficit: manente virtute formatiua in membris precipuis: saltem formaliter, vt Beatus Thomas optimê aduertit. par. 1. q. 118. arti. 1. ad. 4. & Caietanus eo loco. Quippe ad corruptionē seminis arbitror eius formatiuam corrumpi, saltē mutari in formatiuā alterius potentiæ vegetatiue quæ denuo educta fuit de potentia materiæ. Neq; obstet contrarium protulisse Beatum Thomam. q. de potentia arti. 9. ad. 16. nam ea parte refert manere eandem in specie, hic vero corrumpi eo modo, quo dictum est, vt exsponit Caietanus loco citato. C

Secundū formationis tēpus.

Mox verò à genituræ formatione, nouem aut quindecim vel intermediorum dierum spatio (iuxta maiorem aut minorem facultatis formatiuæ, vt dictum est, efficaciam) operante iam vegetatiua ipsius fœturæ vt explicatū est. nō seminis quia iam corrumptum est & ingenituram mutatum sanguineus succus in carnem conuertitur: nam id tēpus conterit in carnificatione incipienda, explendaq; sanguine prædicta genitura, quo incrementum susceptet: licet non perfectionem prædictæ membrorum delineationes, quantum sufficiat, vt nomen fœtus ac dignitatem obtineat illud, quod anteà genitura erat. In quo etiam tempore membra, colores & mollitiem, duritiemq; adipiscuntur, quæ omnia circunscribunt secundum formationis tempus.

Ter

A Tertium porró tempus sequitur, in quo tria illa primaq; principia, jecur videlicet, cor & cerebrum exquisitè fiunt perceptibilia: reliquorum autem membrorũ descriptio tantum, vt in secundo tempore dictum est, aut delineatio apparet. Tũc veró euidentior est principiorum formatio: verum enimueró partium ventris obscurior longè his omnibus, brachiorum & crurum distinctio conspicitur: quod sanè tempus ramificationis appellauit Hipp. *Tertius formationis tẽpus.*

Quartum veró & postremum formationis tempus mox sequitur, quo non solũ interiora membra delineata perfectè ac conspicuè sunt, sed tunc brachia distinctè absoluteque cernuntur clariora naturæ opera. Quo tempore non ampliùs fœtum, sed infantem, id, quod in vtero gestatur Hippocrat. appellauit: tunc enim & pedibus calcitrare, & veluti perfectum animal moueri incipit: cuius integram delineationem depingit dicens. Caro augescens ab spiritu articulatur, & abit vnumquodque simile ad simile, densum ad densum, rarum ad rarum, humidum ad humidum & vnumquodq; ad propriam regionem abit iuxta cognationem ad id, à quo geni- *Quartũ formationis tẽpus.*
B tum est. Et quæcunq; (subdit) á densis genita sunt, densa sunt; & quæcunq; ab humidis humida; & reliqua iuxta eandem rationem fiũt in incremento. Et ossa durescunt à calore cõglutinata, & sanè ramificantur, velut arbor, & tum interna, tũ externa corporis adhuc melius articulantur: ipsumq; caput distantiam acquirit ab humeris, & brachia ac cubiti à lateribus, & crura inter se disparantur, & nerui exiliunt circum naturas articulorum, & os per se diducitur, & nasus & aures eminẽt in carne, & perforantur, & oculi implentur humore puro, & pudendum conspicuum fit. Quam sententiam ad vnguem trãscribere placuit, vt quæ huic vsui commodissima mihi visa fuit. Sed supersedendum mihi est hac in parte á disputatione de primæua membrorum principalium generatione, quòd proprium hac in parte non obtineat locum, & ei sint satis quæ hucusque diximus. Ad institutum igitur rediens totum formationis tempus hac lege partiri oportet. Sex enim Soles spumificationi dicare autores constat; quatuor lineationi; octo lineationis repletioni; quatuor & decẽ carnificationi; terdecim efformationi quoq; attribuũt. Qui-
C bus proculdubio quadraginta quinq; dierum numeris constat: quem esse maiorẽ formationis terminum omnes ferè asseuerant: sicut minorem triginta dierum vel triginta quinq; spatio constare: quoniam Soles sex spumificationis, duo lineationis, quatuor lineationis repletionis, nouẽ carnificationis, totidẽ formationis sunt neq; his pauciores esse possunt. Quod quidem computationis genus de maris generatione subaudiendum est: secus quidem res se habet de fœminæ conceptu & formatione: quippe quæ longioribus temporum impendijs absoluatur. Decem nanq; dierum spatium (licet non desint qui paucioribus formari referant) vltra masculi spatia ad sui efformationem expostulant. Verum cùm in lucem prodièrit fœmina, ocyùs, quàm mas accrescit, & ætate floret ac viget, demumq; senescit ob materiæ fluibilitatem & caloris inopiam, quód Hipp. dixerat li. 2. popu. part. 3. text. 29. dicens. Quòd citius discretum & motum est, augetur rursus segnius in longius tempus. Itaq; mas intra triginta quinq; dierum spatiũ & fœmina quadraginta quinq; ad summum efformari & anima rationali informari certum est. Quo autem termino præfinito, vegetatiua incipiat operari omnino ignoro. Vnum hoc certo & citra vllam dubitationem scio vegetatiuam & formatiuam potentiam seminis

eo vsq; durare, quo vsq; semen corrumpatur & in fœtus membra degeneret, vt an A
tea dictum est: tum enim vegetatiua ipsius fœtus opus excipit, & nutritione ac au
gmento & perfectione fœtum distinguit. Quo tempore factis iam instrumentis &
organis conspicuis, suspicor sentientem animam educi de potentia, materia: quæ vl
terius fœtū perficit disponitq; ad præstantiorem formam, & fœtui sic eformato &
constituto rationalē animā aduenire, quæ alijs formis corruptis earum vires habet
ac exequitur, quod monstrant dictis terminis infantium motus. 35. nimirum aut
45. vt dictum est. Quo tempore est arbitrādum animam rationalem introduci, vt
quæ perfectissimam prærequirat organizationem, quam ante id tempus non po-
tuit natura perficere, etiam si sensitiua fœtus anima præfuerit: nam ad eius introdu-
ctionem non opus erat tanta organicatione, vt quæ inperfecta esset forma, & solū
se haberet velut via ad maiorem perfectionem. Quæ omnia si exactè expedisti,
monstrabunt facilè qua prouidentia te vti oporteat, vt quantûm fieri possit cures
fœminā vtero gerere: & pro defectu cuiusq; eorū, quæ ad cōceptū necessaria esse di
ximus, prudenti consilio prouidebis quæ ad supplementū opus esse cognoueris.

Ne videar aliquid eorum, quæ nonnulli ex autoribus proferunt huic operi vti- B
lia, prætermisisse, licèt mihi non plurimum arrideant: meminero quorundam eorū,
quæ referunt proficere ad masculi vel fœminæ generationem: nam id quoq; paren
tes plerunq; desiderant. In qua quidem re nonnihil mihi prius immorandum est,
nimirum quantum sat sit, vt constet, quæ sit potissima masculorum aut fœminarū
ratio. Cuius rei non leuis est apud Arist. lib. 4. de gener. anim. cap. 1. disceptatio.
Sūt etenim, qui in seminibus hanc esse contrarietatem dicunt: semen nanq;, quod à
parte dextra excernitur marē gignere, si præualet ei, quod à sinistra: & contrariū
accidere, si fœmina gigni debet. Et ob id profecto qui masculos generare student,
sinistrum testē lignant. Sunt & alij, qui masculos fieri asserunt ex prædominio semi
nis masculini, & fœminas ex prædominio seminis fæminei: itaque pro exuperātis
seminis victoria masculum aut fœminam generari referunt. Alij verò vniuersam
huius rei rationem referunt non solum in seminis prædominium, sed in efficaciam
quoq; & prædominium partium, quibus mas & fœmina differunt. Gal. autem lib.
de semi huius rei causam esse censet seminis caliditatem aut frigiditatē: quippe exi
stimat partes genitales viri à genitalibus fœminæ solum loco differre, idq; calore C
fieri, qui foras trudit genitalia viri, cuius defectu in fæminis intus recōdita manēt:
& sic præualente frigido temperamēto fæminas, & prædominate calido masculos
fieri. Nec desūnt qui arbitrentur id esse referendum in vterū ipsum, quod duobus
modis posse accidere cēsent: primo, ob vniuersam vteri tēperiem, quæ si calida fue-
rit masculos, si vero frigida fœminas generare nata est: secundô verò (cuius opinio
nis creditur fuisse Hipp.) ob sitū vteri, inquē incûbit semē: iudicant enim in latere
dextro vteri mares, & in sinistro fœminas fieri. Sed Arist. longē aliter proferre vi-
detur loco nuper citato, causam hui⁹ rei ad actionē & passionē referēs. Cū enim (in
quit) principiū non superat, neq; cōquoquere potest ꝑpter caloris inopiā, nec ducit
in suā formā, sed tantisper superatur: mutari in contrariū necesse est: contrariū au-
tem mari fœmina est, nimirū, quo alterū mas, alterum fœmina est. Hę sanē sunt an
tiquorū sentētiæ, quas breuissimis rationibus refellere nō erit ab re, etiam si credi
derim aliquid verū optinere, vt infrius referam. Sic profecto ijs, qui ex testium di
uersitate id referunt fieri, contradicit experimentum: nanque non minus visi sunt
qui dextro teste carent filios generare, quam reliqui.

At

A Atqui, e xuperante altero semine masculum aut fœminam fieri pro exuperantis natura referunt, tenentur asserere fœminam matri non solum in sexu esse similem, sed in omnibus alijs, siquidem semen matris vincere dictum est: contrarium tamen frequenter reperitur, nimirum, filiam patri esse similem, ergo alia est constituenda causa. Qui veró ob seminis partem venientem á pudendis id fieri referunt, intelligant semen non ab omnibus actualiter semen factum, sed à testibus tantum & vasis spermaticis prouenire: vnde non militat eorum ratio. Gal. autem rectiùs sentit tribuẽs vniuersam rei rationem calori: sed credendum non est, differentiam sexus ex solo calore fieri: nam potissima differentiæ ratio non in situ solum, sed in fugura consistit, quæ proprius, quàm situs, sexum distinguit. Præterquam quód credere intus esse conditos vteros mulierum ob debilitatem caloris rationi cõsonum non est: cur enim vesica & aliæ internæ partes in viris pariter ac pudenda non prominent? Pertinet igitur sexus differentia ad formatricem facultatem non ad calorem. At si conformatio præcipuam ostendit differentiam, constat conformationem longè fore diuersam. Sunt enim concauæ partes mulierum (& vtero abundant, quo viri carent)
B solidæ verò virorum: cõformatio autem, in qua spectamus figuram, concauitatem, asperitatem & lenitatem partium, numerum, magnitudinem, situm & connexionem: formatricis facultatis, non caloris solum sunt opera. Verùm, qui ad vteri caliditatem referunt, siue in toto, siue in dextra sit, videntur recedere à principijs, quæ alioqui ipsi concedere tenẽtur, nempe, id opus pertinere ad eandem potentiam, cui conformatio omnis fœtus incumbit: sed huiusmodi potentia adest in semine, ergo ad ipsum, & non ad vterum, pertinebit conformatio illa, quæ sexum distinguit. Prẹterquam, quod non ita distincta est sinus dextri aut sinistri natura, vt tam longissima differentia dissideant. Arist. verò demonstratio non omnino euidens est: nam conformatio diuersa partium diuersi situs connexiones differentes fieri quidem nõ possunt, eo quod materia resistat agenti, & se planè vinci nõ patiatur: requirunt etenim hæc omnia alicuius agentis vim, qua posit sibi assimilare & formare in suam naturam id, quod paritur.

C Ego tamen bona venia tantorum virorum arbitror differentiam sexuum fieri potissimùm & maximè ob caliditatem, & coctionem perfectiorem aut deterioré. Nam constat euidenter vtrunque semen pariter in se habere vim & efficaciam gignendi hominem, quoniam in semine est solùm potentia & facultas ad organizationem formæ hominis, cuius mas & fœmina æqualiter sunt participes: non est autem in semine potentia ad formam fœminæ potiùs quàm maris, quoniam mas & fœmina forma non differunt, sed solo sexu: in quo cognoscitur perfectio maior & minor iuxta maiorem aut minorem calorem ad opera perficienda: mas enim fœmina perfectior & calidior est, & ob id á calidioribus, & perfectioribus principijs debet gigni. Et cum perfectio hæc non posit sumi à substantiali forma, necesse est, vt sumatur ab accidentali forma, nempe, à primis qualitatibus, quibus illa vtitur tanquam instrumentis ad naturæ opera efformanda, sic enim vir calidior, vt plurimum existit: nam sunt inter fœminas quæ multis viris calidiores existant, quas non arbitramur calidas extitisse post generationem, & ipsa genitalia habuisse viro frigidiora, & ob id no ebasisse virum, vt aliqui censent, sed quia id vetuit materie soliditas, & demsitas, licet tantum caloris optinuerit, quantum viri, & hæc est quẹstionis huius solutio. Ad pensum igitur rediens fit sanè, vt natura, quẹ eadem est in semine ob diuersa

sa instrumenta, seruata eadem forma totius, diuersum sexum efficiat. Itaque semẽ calidius optiméque concoctum mares gignit: quod verò frigidius est & malè elaboratum vel gignere non valet, vel fœminam procreat. Quam equidem varietatem ostendunt, quæ in generatione accidunt: quippe ij, qui frequenter coëunt, aut vesperi, aut vino & crapulæ sunt dediti, aut studijs animi incũbunt, aut seniores, vel iuniores existunt, tandem vtcunque sint affecti, vt probè semen non concoquant, illi fœminas procreare solent, masculos veró, qui coctionem perficiunt. Quibus exactè pensatis, licèt antiquorum sentẽtiæ, quas refutauimus, omnino veræ non sint, nihilominus tamen nõ temerè creditur cõferre semẽ, quod emittura est, à teste dextro, vt qui calidior sit, & aptior ad perfectius semen efficiendum. Qua etiam ratione ad masculorum generationem coadiuuat aliquid mẽstrui sanguinis & vteri caliditas, maximè dextræ eius partis, vt Hippoc. docuisse diximus, & maximè libr. 2. popul. p. 6. tex. 21. dicente. Circa naturam plurimam vim habet mamma dextra, & oculus dexter, & qui infra sunt: nam & mares dextris partibus herent: quæ omnia veluti con causæ sunt adiuuantes seminis vtriusque calorem, & optimam elaborationem, in quibus sitam esse arbitramur quodammodo masculorum generationem. Ob hanc igitur rationem dixit Gal: 2. art. med. Temperatura verò testiculorum calida quidem ad venerem procliuis & masculorum generatrix & fœcũda. Ex quibus euidenter constat ad masculi generationem duo cõcurrere, locum nimirum in dextris, & fœminæ in sinistris: secundum verò vt semen calidum validiusque tam maris quàm fœminæ prædominetur: in vtroque enim parente calidum semen masculum est, & masculos gignit: imbecillum verò & frigidum in vtroq; fœminas, vt ex Hippo. constare videtur libr. de genitura. Quum ergo genitura sit calidior & siccior, quod ad spiritum, qui format attinet, seu sanguis ille postmodum menstruus calidus sit (quod melius esset) siue frigidus, parum interest: nam pœonia mascula in frigida terra pœoniam masculam generauit, sed inualidam: & pari prorsus modo pœonia fœmina in calida terra fœminam. Quamobrem nullam aliam viam ad masculorum generationem certiorem esse arbitror, quàm eam, quæ hanc euocat in semine conditionem. Cui vsui expedit, vt vir ex longissimis coëat interuallis, victu vtatur plurimo, & qui robur & calorem augere possit, & vino aromatico ac potenti vtatur, tandem ijs, quæ superius diximus impotentiæ prodesse. Cui rei fertur ex vsu esse cubare fœminam, dum viro accedit supra latus dextrum, vt deciso ibidem semine, aptius ad masculos generãdos fiat. Fœmina item calidioribus vtatur cibis, & sit exercitijs dedita, non vtatur ijs, quæ semen refrigerant, nam vtrunque semen calidum esse oportet. Verùm ad fœminæ generationem vir & fœmina temperatioribus, aut paulo temperato frigidioribus vtantur. At ne uidear silentio celare quæ alicui prodesse possunt, referam quæ apud grauissimos autores de mercuriali herba ad masculorum vel fœminarum generationem legi. Hæc itaque planta in marẽ ac fœminam distinguitur: hæc candidiora, illa nigriora habens folia. De quibus sanè mirum est, quod proditur, marem scilicet facere, vt mares gignantur, fœminam verò, vt fœminę: sed id contingere, si à conceptu succus statim bibatur in passo, edãtur que folia ex oleo & sale decocta, vel cruda ex aceto. Sed [cauendum] quidem est, ne fœturam proijciat vis harum herbarum purgatiua. Quamobrem placet magis Dioscor. sententia, qui, licèt in ea re astipulatur Plinio, nihilominus tamen consulit succum iam dictum bibendum esse à menstrua purgatione, & trita folia genitalibus

libus

A libus adhibenda. Experientia addidit oportere altero à purgatione die dare mulieribus per triduum, & quarto die à balneo viris accedere. Quam sententiam Hippo. anteà protulerat.

De signis conceptus

Quàm cautè & prudenter pronuntiandum sit fœminam concepisse, norunt omnes, qui ignoratione vel audacia decepti infamia periclitauerunt: quod turpissimum esse censeo: nam pronuntiato semel conceptu, quid vilius aut turpius accidere potuit, quàm mox aut menses profluere, aut flatu excreto ventrem subsidere, quod multis viris etiam doctis euenisse legimus, & experimento didicimus. Sunt etenim inchoati hominis notæ fallacissimæ, & quibus minus credendum est, quòd omnes similes existant eis, quæ apparent menstruis deficientibus. Igitur si noscere libuerit, conceperit ne mulier, cuncta diligenter obseruare oportet, in viro quidem si pudendo discedat à coitu nimis exucato, præsertim si suctionis sensum perceperit. In fœmina verò si nihil aut parum seminis defluxerit, maximè si gratissimam consecuta sit delectationem: tandem deinceps ipsi accedit insolita pigritia, dolorq; B inter vmbilicum & fœmora: item paruus quidam horror sese vtero colligente, & seminis nouitate alterato. Prætereá si fœmina à conceptu decimo sole aut maturiùs vel seriùs ex superuacua materia tētatur capitis doloribus, & inquietudine infestatur: id etiam cognosces si caliginosa vertigine oculorum acies hebetetur, si pupillæ imminuantur, si candida particula amplior fiat, si flauescat, si eiusdem venulæ cruore turgeant, si cauentur oculi, si palpebræ molliantur, & ob id eius aspectus grauior magis reddatur, si pannus rufæ que lenticulæ earum faciem defoment, si venæ inter oculorum angulos & nares sitæ conspicuæ magis appareant. Quippe ex oculis Hippocr. id quoque rimari docet dicens. Mulierem grauidam si aliter nō cognoscas, oculi tibi demonstrabunt: nam retracti & caui magis sunt, liuidiusque eorum album est. Item si sub lingua vena virescat, si ceruix calidior, tergus algidius, si colli venæ arteriæ que extendantur, si pectoris venæ liuescant, nigrescat ve, aut alio calore fœdentur, si mammæ obdurescant, extuberent, prædoleant, & caput doleat, aut antique capitis affectiones exacerbentur iuxta Hippocr. decretū, libr. 2. popu. par. 3. tex. 32. dicentes Cibis, & potionibus humorem ac mammæ in C flantur, & eorum quæ sunt in capite in firmitates, & inflationes incrementa recipiunt, si papillarum color in rubeum demutetur: si potus quiuis in mammas recto tramite frigiditas ve vel calor sentiatur. Insuper si in cibis fastidium, si malacia apprehendat: quæ fit, vbi quicquam gustare improbè appetat, aut enormium appetitus varij assurgant, citò que cōmutentur: si cibi appetitus auferatur, si ventriculi redundantia succorum pariter atque cibariorum vomitiones acciderint, si acidè ructent, si dum biberit, languida fiat mulier, flaccescat que, si cordis pulsus perturbetur, si lætetur, tristetur ve occyssimè, si tormina aluū vmbilicūque præcipue fatigent, si renum & coxendicum grauitas vexet, si venter, ilia potissimùm intumuerint, si inguina persentiscat contorqueanturq; ea parte, si coitum renuerit, vel si solito ardentiùs concupierit, si vteri os arctissimè cōniuerit, molleq; & naturale cum hoc extiterit, si mensibus per statas perihodos priuetur, si etiam nunc dolores, tumores, extuberationes que carnis in cruribus succrescant, si corpus vniuersum grauetur. At que præter hæc omnia si pulsus protinus à principio vehemens & magnus, procedente verò tempore paruus & velox perstet. Ex vrina verò licet incer-

incertum in hac re præstet iudicium, aliquando tamen certi aliquid elicere possumus, vt si subalbida sit, clara, nubiloso rore supernatante, ac stellati lapidis colorem prę se ferente, maximè atomis ipsam variegantibus. Item si à conceptu primò mense ima sui parte candicantia corpuscula, ad farinæ crassioris specimen subsideât, quę commota carminati fili effigiem repræsentat. Prætereà si accedente adhuc tempore flaua, deinde rubra, puniceaue, postremo atra nubecula parte superna rubore suffusa euadat: si quocunque tempore subsidẽtia tenuis, dissecta, carminato gossypio perquã similis in ea ipsa cõgeratur. Idẽ quoq; iudicium elicies Hip. & aliorũ virorũ qui docti sint, experimentis factis, nimirum si venter torqueatur ex mulso epòto. Alia tamen, quæ passim ab Hippo. scribuntur, breuitatis causa prætermitto studẽs masculi fœminę ve conceptus signa aliquot scribere. A

Huic sanè rei non parum conducit, nouella ne sit fœmina, an senescens vel ætate florẽs nosse, quandoquidem hæ mares, illæ maxima ex parte fœmellas procreant ob calorem vegetiorem aut magis deiectum. Ventorum consideratio huic rei plurimum quoque conducit, siquidem aquilonares ventos magis generare mares comperimus. Item scripsit Hippo. 5. apho. 40. Mulier si marem concepit, bene colorata est, si fœminam, malè colorata. Libro etiam de steril. inquit. Quæcunq; in vtero habentes, maculam habent solarem in facie, fœmellam gestant: quæcunq; verò bene coloratæ permanent, masculum plerunq;: item si papillæ sursum couersæ fuerint, masculum gestat. Idem iudicium præstat si lac contempleris super folia emũctum, nam si condensatur, masculum gestat, sin autem diffunditur, fœmellam. Prætereà si pastillos formaueris cum farina ex eodem lacte, ac lento igne comiseris, si fundatur pastillus, fœmellę est signum, sin aliter masculi. Id quoque monstrat tumor in dextra vẽtris parte, & sensus motus ab eadem, sicut in sinistra fœminã. Sic ex Auic. mente. 21. 3. tract. 2. ca. 13. pulsus dexter ex masculo maior: ac si fœmina assurgit, manũ primò porrigit dextrã, pedẽq; dextrũ præponit: mãma item dextra maior & durior, oculus quoque dexter maior: contrà autem in fœminis. Hæc etenim scripta sunt, nequid huic tractationi deesse videatur: quæ cautè & nõ nisi sub dubio pronũtiare tenetur petitus & cordatus medicus, aut maxima diligentia omnia intueri, ne risum aliquando temeraria pronuntiatione moueat. B C

De superfœtatione.

Dictum proculdubio hucusque est, quanam ratione infans in vtero generetur, mirabile quidem opus. Verùm non minùs admiratione dignum est vtero clauso existẽte, formato que iam fœtu, alterum posse denuò generari: quod opus superfœtationem medici appellant. Quippe vtero gerentes superfœtare neque fabulosum neque nouum est: quoniam omnium maximè animalium mulier & equa grauidæ initum nouere. Cætera (vt pote quorum natura, more leporis, superfœtare recuset) vbi grauida extiterint, mares contemnunt. At mulierem superfœtare certum & euidens est. Sed superfœtationem esse in duplici differentia euidenter constat: alteram quidem impropriè, quando plures fœtus vno concubitu generantur, quos gemellos vulgari nomine appellant: alteram quidem cùm vno conceptu iam facto, secundus proximè secutus, denuò nouam domum sibi parat. Nec desunt qui tertiũ & fortasse plures admittant: quibus accidit alia differentia ex tempore noui conceptus desumpta: nam sunt qui longioribus temporum impẽdijs, pòst concepti sunt, nihil quicquam proficere valentes: sed dolorem, quo & ipsi & primus partus intereat

reat

A reat præmaturiùs concinant. At verò si à primò conceptu secundus proximè secutus sit, paululumque temporis inter eos intercesserit, quod superfœtarit, absolui edique potest. Sunt & fæminę, quæ tertium superfœtarunt: verùm dum iustum pariendi tempus instaret, primos vitales edidit: secundum, qui obiter diem suum obierat, mense quinto elisit. Altera rursus inuenta est fœmina, quæ cùm primum vitalem mense septimo peperisset, mox geminos iusto mensium numero vitæ compotes exina est. Neque desunt quæ octauo mense concuberint, & partus mucore plenos ediderint. Sed in hac re illud summopore difficillimum videtur, nimirum, si cotylidones & vasa omnia primi fœtus corio & inuolucro ita adhærent, vt ob id menstrui sanguinis nihil profluere posit, ac si profluat, quia vincula & vasa dirupta esse mõstrat, aborsus periculum præsagiunt, qui fieri potest, quòd denuò fœtura fiat? si nec sunt vasa, quibus nouum corium generari posit, nec per quæ alimentum nouo fœtui natura præstet. Cui dubitationi respondendum est, id perpetuò sagacissimam naturam cauere, ne omnia vasa in vnius fœtus nutritione dispendat, sed aliqua vel ad mensium purgationem, si fortè redundauerit sanguis, ne fœtura abundã B tia suffocetur, adseruat, vt in quibusdam fœminis vtero gerentibus & menstruis adhuc fluentibus experimento comperimus: vel ad nouos conceptus alendos, si fortè fœmina cõcubat, & seminis aliquid vterus suscipiat. Ex quo per prædicta vasa, quę vacua huic vsui & otiosa melioris gratia reliquit natura, nouum artificium prædicto simile, superfœtationem videlicet vnam aut plures fabrefacit natura non raro.

De monstroso conceptu. Cap. 7.

CVm fœminis haud rarò accidisse constet monstrosos peperisse fœtus (quoddam profectò miseriæ genus) ob id qualem affectum in huiusmodi opere natura patiatur, expendendum est, vt quantum fieri posit adiuta naturales conceptus & partus ac parentibus simeles efformet. Monstri igitur conceptum semper esse præter naturæ institutum & rationem euidenter constat: ob id iure o C ptimo quid naturale, quid ve præter naturam insit conceptibus considerandum est. Constat quippe dictum esse Aristo. 2. phys. naturam esse materiam vel formam, hãc que vocandam esse magis naturam: & rursus subdit, illa habere naturam, quæ huiusmodi habent principium: & ea etiam secundum naturam esse & appellari quæcunque his insunt secundum se. Hoc enim (inquit) natura nõ est, neque naturã habet. Ex quibus sumpto principio sic formo rationem. Si natura est forma & materia, sequitur illa maximè esse secundum naturam, quæ ab vtroq; principio sibi ratione suæ speciei necessariò proueniunt. Mox ab his secundum ordinem constituunt, quæ solùm ab vna suæ speciei natura fiunt: & quoniam forma est magis natura, quàm materia, ideo in quibus forma suæ speciei seruatur, & formæ vis, illa magis secundum naturam existere censemus, quàm alia, in quibus forma vel penitus est deperdita, vel obscurè operatur, propria tamẽ materia remanet. Ea verò, in quibus neque forma neque materia suæ speciei seruatur, nullo pacto pro ꝓfectó secundum naturam vocari possunt. Atque vt illa prima, in quibus formę & materiæ ratio adseruatur, planè secundum naturam sunt: ita hæc postrema toto genere esse præter naturam certum est: media verò inter hæc extrema non facilè con

stat, an prorsus sint secundum, vel præter naturam. Ex quibus patet, animalia & eorum partes in humanis conceptibus optimê esse & appellari præter naturam: at lapidis in vesica vel renibus, ac lumbricorum generatio toto genere esse præter naturã dubitauit nemo, id etiam Gal. asserente. Verum monstra, vt ex Arist. constat 4. de Gener. anim. cap. 4. præter naturam quoque sunt, sed partim quodammodo secundum naturam: nam in illis eadem met materia adseruari solet, naturalis tamen forma mutari, velut in vteri mola à medicis appellata, euidẽter monstratur. Cum hoc tamen in rigore philosophico illud etiam, quod habet aliquid secundum naturam, monstrosum & præter naturam appellamus, siquidẽ degenerare constat à generantis natura. Cæterum monstra, ea propriê erunt, quæ contra naturam fiunt: neque solùm monstra ea dici merentur, quę diuersorum animalium speciem ex parte aut ex toto referunt, sed ea etiam, quæ forma prodeunt multimembri, multis nimirum pedibus aut capitibus, vt ex Arist. euidenter constat lib. 4. de gener. anim. cap. 3. Itaque rationes monstrorum & oblæsorum animalium propriæ & similes inter se quodãmodo sunt: monstrũ enim esse, oblæsio quædã est: deesse etiam fœtui quicquam aut superesse monstrosum est. Veruntamen monstri rationem tradit idem autor li. eodem cap. 4. dicens, Cùm ita seminis genitalis & naturæ in efformando fœtu motus soluuntur & inordinantur, & eo vsque procedendo à semetipso degenerent, vt demum ne homo quidem, sed animal tantùm aliquod existat, huiusmodi quæ gignuntur, monstra appellari meritò solent. Neque enim quod genitum est, generanti vspiam simile euadit, sed extraneum maximè & alienum, & quæ superest materia à semine & vi formatiua non superatur, homo quidem ex homine eó non nascetur, sed tantùm animal, quòd vniuersale seruetur in generatione, pereat autẽ quod singulare & indiuiduum est. A B

De monstri seu prodigiosi cõceptus differentijs.

Sunt proculdubio tam prodigiosi conceptus, tantaque in his varietate natura ludit, vt difficulter possis eos numerare. Nam primò ferunt non solum geminos ternos ve, sed numerosa sobole posse vna fœtura fieri conceptus: qui licèt forma & natura totali genitoribus existant similes, numero tamen & naturæ ordine ac instituto dissident. Item alios producit natura, quibus gemina habere genitalia concessit, hermaphroditos appellant, olim androgynos vocatos: sexus vtriusque interse vicibus coẽũtibus, nam mammã dextrã viri, in mulieris dextra generari multis est cõpertum. Item duplici genitali nõnulli visi sunt: sic & frequentius superuacaneis partibus præditos plerosque vidimus. Hinc nonnullos geminato capite, cruribus que geminatis corpore ferè toto geminato esse, nec fabulosum est, siquidẽ semel duos tergoribus iunctos, immó potiús tergore vno pro duobus corporibus fuisse perfungentes traditum est. Qui etiam nũc viginti annorum tractu moribus plurimùm differentes vixerunt: quorum alter cùm mortem obiret, alter tandiu superstes fuit, donec iam emortui germani corruptione, putrilagine ve ac graueolentia discesserit. Præterea aliquando euenit partem aliquam alijs esse iusto maiorem & deformiorem, vt digitus, aut manus, aut caput: vel plures quâm par sit euadant: & rursus vel minores vel pauciores, quàm hominis naturæ conueniant. Atque ita in his naturam ludere conspicimus, & varietate luxuriari, vt ad deformiores alios cõceptus sese quoque veluti delirans irruat. Nam ferunt in castro diui Amandi alliferi in solo Borbonico, ex iuuencula quadam natum puerum ab vmbilico suprà hominis figuram referentem, infrà verò Syrenæ modo in pedem vinicum desinebat. Item fertur C

tur

A tur fœminam sine brachijs natam, quæ pedibus adnendum & suendum loco manuum vtebatur. Refert quoque Plin. lib. 6, cap. 30 in orientis parte intima gentes esse sine naribus: alias superiori labro orbatas, ac nonnullas sine linguis. Quidam & Pigmeorum gentes prodiderunt ante paludes, ex quibus Nilus oritur Nomades cynocephalorũ lacte viuẽtes. Verum ex integro naturæ errore horrẽda interdũ videre est animalium figmẽta. Puerum enim ortum capite arietis, & alium capite bouis accepit Arist. & ouem bouis capite natam. Alcipem etiam fœminam elephantũ peperisse fertur. Ancillæ item cuiusdam, quæ serpentem peperit indubitatum exẽplum est, quale in vbria extitisse Lucanus eleganter præcinit. Matrem, quam suus conterruit infans, fertur repertam esse. Hippocentaurum quoque in Thessalia ẽ muliere natum Claudus Cæsar non dubitauit. Dimitto quidem plura alia exempla, ne alicui tædio esse possim, & vt ad horum omnium differentias deueniam.

Ex ijs, quæ diximus constat quinque reperiri monstrorum genera: primũ, quod videtur quodammodo secundum naturam existere, comprehendens omnes natio-

B nes, quæ defectu aliquo insigniuntur. Ferunt etenim quosdam vnico in media frõte oculo insignes esse: alios in humeris oculos habere, quippe quib⁹ ceruix minimè sit: item alios in montis Amiai conualle siluestres pone crura plantis auersis: alios quoque sine ore, corpore vniuerso hirsutos, halitu & spiramentis naso tractis viuẽtes. Sic Sciapodes reperiuntur, hoc est, qui se vmbra pedibus facta tegunt. Alios geminas in singulis oculis pupillas habentes, visu quos irati intuentur interimentes: aliosque eiusdem naturæ complures, quos monstrosa à comuni hominum generis figura esse formotos dubitauit nullus. Secundum genus monstrorum ex his est, quorum corpora magnitudine aut paruitate à natiua hominum commoderatione deficiunt, vt pumiliones, vel gigantes. Tertium verò ea continet corpora, quibus aliquod membrum deest, vel superabundat: quod sanè complectitur hermaphroditos, vel ea corpora, quæ plures digitos manuum vel pedum, aut plura brachia, vel crura, aut capita habent, vel ex necessarijs defecta existunt. Quartum quidẽ ea mõstra complectitur, quæ partim humano corpore fruuntur, aliqua tamen particula aut pluribus bruti alicuius speciem refert. Quintum autem & vltimum eorum est

C corporum, quæ bruti alicuius animalis ex toto, vel plurium mixtim speciem ac figuram repræsentant, quorum omnium causas iam audies.

De monstrorũ causis.

Ad veram causarum monstri indagnationem prius operæpretium duxi docere vniuersam rationem monstri pendere ex defectu similitudinis natorum ad parentes, quam à forma & à materia proficisci ex Arist. mente anteà retulimus. Verum circa primam naturæ partem, vt constat ex beato Tho. 1. p. q. 4. art. 3. Cùm similitudo attendatur secundum conuenientiam, vel communicationem in forma, multiplex subinde erit similitudo, secundum multos modos communicandi in forma. Quædam enim dicuntur similia, quæ communicant in eadem forma secundum eãdem rationem & secundum eundem modum, & hæc non solum dicuntur similia, sed æqualia in similitudine, sicut duo æqualiter alba. Alio modo dicuntur similia, quæ cõmunicãt in eadẽ forma secundũ eandẽ rationẽ, & nõ secundũ eundẽ modũ, sed secundum magis & minus, vt magis album & minùs album. Tertio modo dicuntur similia ea, quæ communicant in eadem forma, sed non secundnm eandem rationem, vt patet in agentibus non vniuocis. Cùm enim omne agens agat sibi simile in quantum est agens, agit autem vnumquoque secundum suam formam:

necesse est, quòd in effectu sit similitudo formæ agentis. Si ergo agens sit contentum in eadem specie cum suo effectu, erit similitudo inter faciens & factum in forma secundum eandem rationem speciei. Si autem agens non sit contentum in eadẽ specie, erit similitudo, sed non secundum eandem rationem speciei, velut ea, quæ generantur virtute Solis, accedunt quidem ad aliquam similitudinem solis, non tamẽ vt respiciant formam Solis, nisi secundum similitudinem generis, & non speciei. Prætereà dum agens est contentum in eadem specie cum suo genito, tres similitudinis natorum ad parentes species apud peritiores viros scriptas reperio. Prima quidem est in specie: secunda in sexu: tertia verò & vltima in proprietatibus indiuidualibus. A

Sed antequam vltrà progrediar, dubitandi ratio sese offert circa similitudinem in specie, qua homo hominem generare nititur, videlicet quanam ratione formatiua facultas, cùm de genere sit naturalis potentiæ, disponere posit materiã sibi subiectam ad suscipiendam sensitiuam formam, cum agens nullum vltra suam perfectionem agere quicquam posit: eò maximè cùm eiusdem fortis instrumenta obtineat, temperamentum nimirum, calorem, & spiritum. Quo fit profectò, vt difficile videatur eandem posse his instrumentis organicum constituere corpus: cui si accedat secunda dubitatio de similitudine in particularibus conditionibus, difficilius reddet dubium. Sed huius rei gratia in memoriam reuocare oportet illud Arist. 2. de ani. cap. 1. nempe, ipsam esse actum corporis physici organici. Quò fit, vt potentia inferior aliquam teneatur organizationem instituere & parare iuxta naturã formæ introducendæ, cuius naturam sapiunt potentiæ omnes, quæ cùm instrumenta sint agentis principalis, ab illo mouentur ad actiones & fines sibi necessarios: ob id profectò naturales potentiæ id habent mutuatum à forma superiore perficiente inferiorum actiones, & ideò videntur aliquo modo vltra sui naturam agere: haud secus quàm rude instrumentum in peritissimi artificis manibus. Quamobrem in huiusmodi actionibus talis ingenitura pullulat delineatio & figura, qualis fuerit conditio & natura agentis principalioris, à quo mouetur: & ob id mirum non est, vegetabilem potentiam corpus organicum effingere adiuta & ducta altioris potentiæ vi & efficacia: quam sanè efficatiã inceptam ac receptam in semine, perficit, & adiuuat fœminarum vterus cui etiam efformandi vim autores non cõtẽnendi præbent: item & semẽ eiusdem cui etiam asistit fœminæ forma: nam perdifficile esset credere solã illã vim à generante transmissam semini virili posse fœtum formare ni concurrisset vteri & seminis fœminei vis. Ex quo quidem difficile videri nõ debet, primã similitudinis differentiam, quam in specie sitam esse diximus, proficisci ex facultatibus inferioribus corporis organica harmonia disponẽtibus ad introductionẽ formæ rationalis, quæ speciem & substantiam rei genitæ constituit, similem quidem parentibus in specie, licèt parentes hanc formam non præstiterint, sed dispositum corpus, hoc est, semen formatiua facultate donatum, quæ postea in vtero organizationi incumbit. B C

Difficiliorem autem dubitationem constituit similitudo, quæ sita est in indiuidualibus conditionibus, & cuiusque rei proprietatibus. Quam sanè similitudinem sitã esse in facultate quoque formatiua indiuiduali, non quidem specifica, vt in prima similitudine, suspicamur. Ad cuius dubij intellectum expendisse oportet ad cunctarum rerum generationem, vt autores non contemnendi arbitrantur, huius facultatis seminaria plurima expandi per continentem aërem à cælo gignentia

plan-

A plantas & animalcula quædam: tamen hæc manent actus non contractus ad naturam indiuidui per signatam materiam: ob idque non adseruat indiuidualem similitudinem: & cùm non sit per propietates propriæ materiæ coërcitus, producit semper sibi simile in specie, non tamen sibi simile in indiuiduo. Verùm informatrix animatorum in semine facultas, cùm sit per signatam materiam contracta, ab illa recipit, vt producat speciem similem, respondentem tamen certis etiam definitisq; affectibus eius indiuidui, vnde decisa est. Cum enim formatrix sit vis corporea residua in parentũ mẽbris, & sui similitudinẽ semẽ in inducat, quia facultates has potius ex subiecto & materia, cui inhærent, diuersas esse credendum est, quam ex propria natura, siquidem potentiæ per materiam indiuiduantur ob id hanc peculiarem similitudinem non à facultatis formatiuæ diuersa ratione solum (licet eam consciam eius similitudinis esse oporteat) sed ad materiam seu instrumentum, etiam quo vtitur, & cui veluti subiecto alligatur, referendam esse procuidubio arbitror. Subietum autem, cui formatiua hæc facultas inest, tantum esse censeo spiritus & temperamentum illius seminalis substantiæ, cui inhæret, vt semen illud in aliud transmissum simile ei, à quo decidit, generare posit.

B Sed explicare nunc incumbit, quas habeant temperamentum, spiritus & semen conditiones, quasúe vires, vt tam grande posit eis vtens formatiua vis effingere opus, quale est non solum organizationem absolutè efformare, sed cum hoc ad materias has sese contrahere ac determinari ad indiuiduales conditiones. Quas proculdubio existimamus sortiri ex parentum corporibus: quippe cùm hæc potentia naturale sit agens (non quidem absolutum, sed ad indiuidualem quandam proprietatem reductum) & agens omne, omnisq; potentia sibi simile producat, quod studeat semper passum sibi assimilare: sequitur easdem indiuiduales conditiones suscepturum semen, & eisdem pollere factum iam in vtero genituram. Quas sanè vires exerit calore seu temperamento & spiritu: quibus sanguis menstruus facilè accersitur ex innata dispositione, ac deinceps sigillatione, quam ex principalium membrorum temperie genitura principium sortitur. Expendendum tamen est, vt clarior euadat huiusmodi doctrina, quanam ratione eas vires parentum temperies semini præstare possint. Temperamentum quidem, vel nullo dubiante, omnium humani corporis actionum immediatum esse instrumentum euienter constat.

C Præterea temperamentum duplex existit: commune seu totale vnum: & peculiare cuique parti proprium aliud: hoc quidem veluti cuiusque partis forma illi inhærens: illud verò ex omnibus particularibus constans, hominemq; taliter vel taliter temperatum denominans, continens virtualiter omnium particularium temperamentorum aliarum corporis partium vim & rationem. Insuper, licèt temperamentum non sit præcipuum agens in hominis formatione, augmento & nutritione: est tamen proportionatum instrumentum huic actioni: & quemadmodum in virtute causæ continentur effectus causæ principalis, ita in virtute instrumenti immediati, præsertim determinati ad illam actionem, continentur quoq; effectus. Siquidem in artificialibus & naturalibus etiam vnumquodque instrumentum peculiari cuidam actioni dicatur, velut serra aut malleus aut penicillus. Sed probare nunc interest, temperamentum virtualiter continere omnium partium organizationem, vt dum in actum dirigitur in semine, eam & patri similẽ efformet. Cùm dictum sit duplex esse temperamentum, partiale nempe, & totale constat temperamentum partis cuiusq; esse illud, quod taliter partis, cui inest, natu-

tu-

turam constituit & substantiam, quod alteri parti inutile esset contrarium aut diuersum: in quo sanè temperamento tota partis natura & conditio ac proprietas sita est, non solum ea ratione, qua similaris, verùm etiam quatenus organica est: quia temperamentum & simplicibus & organicis proficuum existit instrumentum: illis quidem tanquam proprium, organicis verò tanquam commune. Ex quibus constat ventriculum, iecur, cor, caput & cætera totius corporis membra suum sortiri peculiare temperamentum; quod sanè si alteri particulæ præstes, non ob id profecto officium eius, quæ id recipit, eo temperamento optimè fiet: sed singulis actionibus corporis singula quoq; sunt temperaméta, actionibus illius partis proficua, & formæ eiusdem immediata. Ob id cum totale illud temperamẽtum virtualiter cõtineat reliqua omnia, sic semen fit (ad cuius materiam ea humorum pars, quæ totali hoc temperamento fruitur, separatur & ad testes defertur, vt semen fiat) vniuersali quoque temperamento præditum, velut corpus à quo decidit. Quod semen cùm deinceps præstaturum sit in generatione materiam, facilè in similes partes eis à quibus decidit, commigrat: quia facultas formatiua, qua fœtus producitur, hoc temperamento communi vtitur tanquam instrumento; quod cùm in se contineat proprietates & indiuiduales conditiones omnium partium, à quarum temperamẽto sigillatum confluxit (si quidem postquam illarum conditiones indiuiduales & proprietates illas recepit, retinet quidẽ & ad actum reducit suscepto in vtero semine) fit facilè, vt fœtum efformatum parentibus similẽ effingat formatiua facultas Ex quibus constat qualiter temperamentum præstet ad similitudinem efficiendã. A B

Interest modò docere qua nam ratione seminis & sanguinis materia huic quoq; similitudini principium præstare posit: quod ex eo probandum est, quòd sanguis vel menstruus, vel ex quo semen fit, vt ex Beato Tho. constat, sigillationem quãdam in iecore susceptat, tanquam ab opifice commodum & naturam particulariũ membrorum respiciente. Quam sane rem paulo diligentius comprehendisse oportet: docet enim par. 1. q. 119. arti. 2. constare in natura animalium verum esse, virtutem reperiri comunicatibã sui in materia indiuiduo proprio: ex quo sequitur alimentum quod in principio est dissimille & in fine omnino simile, in medio esse in potentia proxima ad finem, scilicet formam determinatam membrorum. Quod si aliter esset forma non esset communicabilis. Præter quam quod naturæ ordo habet vt gradatim procedat de potentia ad actum. Sic igitur alimentum ipsum primo accipit quandam virtutem communem respectu omnium partium corporis, quæ sane in fine determinatur ad hanc partem vel ad illam: quod etiam de spiritibus qui ad testes descẽdunt, subaudiẽdum puto, nam in materia quæ ex hoc sanguine & spiritibus in testiculis conficitur, virtus quædã est deriuata ab anima generantis at productionem totius corporis. In quã sane re expendendum est, virtutem hãc formatiuã in principio generationis imprimi in mẽbris præcipuis à semine ex quo fit fœtus. Quo facto constat ab eisdẽ membris transmissam substantiã (siue sanguis sit, siue spiritus) in totius vitæ discursu, secũ ferre eandẽ vim formatiuã in potẽtia remota, impressam prędictis substantijs à mẽbris his, virtute animæ corpus informãtis, ita vt necessum sit, quãtũ rei natura patitur, similẽ fieri fœtũ genitoribus quia in materijs ex quibus genitura fit, adest virtus omniũ partiũ, & rursus potentia formatiua, à prędictis membris comunicata, quæ necessario fœtũ formabit iuxta sui naturam & conditionem. Cuius rei probatio hæc est, iecur non generat sanguinem in genere & citra aliquem respectũ, sed ipsum perficit ad id in diuiduũ habito C

bito

A bito respectu, cuius nutritionem intendit: quamobrem, tenetur non vt cunq; sanguinem generare, sed certum & determinatum pro hominis ipsius peculiari natura & conditione. Præterea non sat est sanguinem sic in confuso genuisse, sed eis conditionibus prædictum, quibus possit singulis particulis respondere, easq; reficere & alere: si quidem non quæuis sanguinis pars quamuis particulam nata est alere, sed determinata sanguinis natura & conditio determinatam quoq; particulam adit & alit. Quod etiam probari vlterius potest ex iecoris officio & præstantia: quippe id generari sibi soli sanguinem non est credendum, sed pro reliquo corpore, quòd hac ratione membrū princeps sit appellatū. Quapropter non vtcūq; & indeterminatè, sed iuxta naturā corporis alendi, id perficit, in quo opere impressionē & sigillationem quandā sanguini præstat, vt eis partibus ex vsu sit, quas alēdas sibi natura tradidit. Ex quibus iam constare arbitror, semen & sanguinem menstruum naturam & vim à conficiente iecore suscipere, qua parentum particulis correspondere teneantur, si illis futurum erant alimentum: si quidem alitionem ex similibus fieri erat necessum. Eam autem similitudinem, quam cum membris alen-
B dis obtinet, seruat sanguis menstruus & qui semē fit, vt postea in vtero ex hac materia facile sit reliquis consentientibus, in membra similia eis, quæ in corpore parentum alere tenebantur, cōmutari & commeare virtute formatricis potentiæ operātis, quam indiuiduari per hanc materiam antea diximus. Et hanc arbitror esse materiæ sigillationem, quam in sanguine fieri Beatus Tho. profert.

Similitudini quoq; consequendæ innititur spiritus quidam genitiuus seu calor, cui formatiua facultas etiam inhæret. Cuius sanè spiritus magna copia cum sanguine defertur, continens ferè formalem seminis, quatenus genitale est, rationem. Nam ob id testibus tribuit natura arterias nerbos & venas, vt possit omnis spiritus suppeditare vuerem copiam, quam testes coctione in seminis materiam in plantāt & ipsum hac ratione efficiunt prolificum. Quippe testes nil aliud semini (quo genitale sit) præstant, & in hoc differt semē, quod vasa spermatica cōficiunt, ab eo quod testes, quia illud in fœcūdum est, hoc vero hac ratione fœcundum, cum formatiua hominis vis in ipsum his spiritibus medijs, sui similem vim formatiuam inducat, testibus coctione huic operari ministrantibus. Qui sane spiritus sic transmisus geni-
C tibus appellatus, cōtinet etiam in se virtualiter omniū membrorū indiuidui, à quò decidit, proprietates & conditiones: quod iam probare aggredior. Spiritus quidē hi de genere & sorte vitalium spiritum existunt, & cùm vitales sint (quod nullus dubitauit) ijdem re cum temperamento influente, seu (vt rectiùs loquar) cum calore influente, sunt. Præterea, huius tēperamenti gratia omnes nostri corporis partes viuunt, & actiones perficiūtur. Quo fit profecto, vt verum sit, hos spiritus seu hoc temperamentū influens virtualiter quoq; in se includere omnium particulariū tēperamentorū virtutes & efficaciā: siquidē totale temperamētum, quo homo à prędominio taliter tēperatus existit, ex omniū partiū tēperatura resultat: & tēperamēta hæc particularia illud totale habent constituere ratione influxus à corde mutuati. Qui sanè influxus (si omnium temperaturarum particulariū custos est & alimētum, & hæc sunt variæ & differentes iuxta varias partium comporis naturas) potētia omnium temperamentorum partium corporis virtutem obtinere oportuit: siquidem si aliter esset, non posset proculdubio actioni cuiusuis partis, cum ipsæ tam diuersæ naturæ sint, adminiculo esse: neque earum innatum temperamentum fouere ac in actum dirigere partium potentias: & rursus quando vitiatum est,

restituere, nisi huiusmodi spiritus haberet rationem causæ vniuersalis, in qua parti A cularium causarum virtutes debent contineri. Cùm ergo facultas formatiua subiectetur in his spiritibus, mirum non est, si illorum conditionem insequens proprietates & naturas indiuiduales, quas spiritus semini aduinctus secum affert, inducat in fœtum ipsum, quem gignit, vt similem parentibus efficiat. Qua in re expendendum etiam est, totam horum spirituum præstantiam atq; efficaciam in moderãdis & fouendis varijs corporis particulis pẽdere ex efficacissima cordis virtute, quod Solis instar in medio corporis situm, calore suo & spiritu omnia sibi subiecta & cõmissa membra fouet, tuetur & nouo spirituum influxu reficit, cuiq; tribuens quãtumuis diuersum sit, quod illi est proficuum & necessarium. Quippe temperamentum cordis etiamsi videatur peculiare, respectu tamen totius, est veluti vniuersalis causa, qua omnes partes prædicta beneficia susceptant: & ob id necessariò tenetur habere virtutes omnium temperamentorum, non secus quàm cælum, quod licet particularis sit natura, est tamen vniuersalis causa, quæ necessario continet in se virtualiter omnium inferiorum naturas & proprietates. Sic profectò cor vitualiter omnium membrorum naturam obtinuit: cuius gratia censeo Arist. dixisse cor tantùm esse vnicum membrum princeps, quòd singulis partibus per spiritus communicet suas vires. Atqui cùm in semine horũ spiritũm maxima reperiatur copia: fit profectò, vt illorum ratione inducat formatiua facultas proprietates indiuiduales, quarum ratione similitudinem operatur. Quibus omnibus exactè perspectis facilè est intelligere rationem similitudinis natorum ad parentes, auos, proauos patruelos & ad reliqua indiuidua cognationis intra quartam generationem. Nan euidenter constat sic contingere, & has esse potissimas huius rei rationes. Nisi quid aliud impedierit vt paulò inferiùs docebo. B

Superest præter dictam similitudinem, similitudinis in sexu ratio, quam ad seminis efficaciam reduxere medici omnes. Nam dum semẽ virile & fœmineum maiore calore participant ambo, nulli dubium est, quin masculus generetur: matri veró an patri similis euadat, ex efficacia formatiuæ virtutis alterius seminis proficiscitur. Verùm si ambo semina iusto frigidiora existant, certum est fœminam generari. Quòd si quis dixerit, maiorem similitudinis in sexu partem pertinere ad figuram & organizationem partium, idq; minimè posse ex calore aut frigiditate, vel temperamento proficisci: respondemus hanc similitudinem ratione materiæ, cui inest temperamentum, & ratione formatiuæ potentiæ fieri: nam materia, quæ ratione sui temperamenti apta est ad certas partes simplices efformandas, dispositionem quoq; habet ad figuram seu organizationem adquirendam, non ad quamuis, sed ad certam, quia organizatio non ex quibusuis simplicibus, sed ex certis & determinatis proficiscitur. Cùm verò materia ad certas & peculiares partes simplices determinata sit, sequitur quodammodo determinari ad eam organizationẽ, quæ ex illis nata fuerit proficisci. Quibus constat quontum profit materiæ temperamentum organizationi perficiendæ. Præterea formatiua facultas, quæ temperamento omnibus partibus efformandis communi vtitur, supplet sua vi & natura defectum ipsius temperamenti, quod nequit ex proprijs viribus figuram construere: construit tamen ipsi formatiua facultas: nam ea ratione tributum est illi id nomen ex dispositione nimirum instrumenti & spirituum. Sed genitalia sic formata intro manere, aut prominere extra, non quidem solum ex formatiua facultate & C

mate-

A & materiæ aptitudine. Sed ex calore proculdubio proficisci, credẽdum est. Sic pro fectò dum semina ambo calore pollent, facilè hę partes prominẽt, dum vero calore sunt orbata aut diminuta, intus latent, sexum constituentia diuersum, vt paulò su perius docuimus, & hac ratione intelligenda est sententia eorum qui tenent sexũ proficisci à calore, non quidẽ vt multi interpretãtur, quod nos antea refutauimus. Et hæc est in genere similitudinis ratio: quare verò dissimilitudo vel à sexu, vel à parentibus, vel ab specie fiat, iam audies.

Ab his igitur similitudinibus ex prædictis causis promanantibus tria etiam dissimilitudinis genera prodire comperimus: in quibus quinq; illas monstruorum species contineri dictum est. Quæ genera recensere mihi est in animo, si prius dixero genitũ fieri dissimile à generante duobus modis. Vno quidem, quòd informatrix facultas, licet, habeat omnium paternorum membrorum simulacrum, cum hoc tamen non æqualiter ab omnibus illis excitatur ad simile opus perficiendum: quia informatrix seminis non applicatur singulis idolis sufficienter in fœtu efformando. B Ex qua sanè causa prodit dissimilitudo natorum ad parentes modo in sexu, modo in accidentibus. Verùm si non solum inæqualiter vis formatiua excitetur, sed etiã inordinatè per semen distribuatur, monsturosos fieri partus necesse est, quia partes in diuerso situ locat, vt cum aures in humeris, aut eadem parte oculos figit, vel vis generatiua pedum ad manus peruenit, aut contra: quibus constat monstrosum fieri quoq; conceptum. Altera rursus causa dissimilitudinis aut (vt rectius loquar) deformitatis est, quoniam connata & formatiua vis asimilare quandoq; impeditur in opere, ne asimilet. Quod fieri profectò potest vno è duobus modis: nimirũ, quia similitudo diuersa in altero semine potentior est, & euertit alterius seminis similitudinem remissiorem. Contingit enim non raró patris oculos esse paruissimos, & matris maiores; ac fœtum subinde altero oculo patrẽ æmulari, reliquo veró matrem: quod quidẽ de brachijs & cruribus, ac reliquis partibus, quæ binæ sunt in corpore cõtingere scimus; id quod proculdubio monstrosum esse certũ est. Secũdo modo nati dissimiles à parentibus fiũt, quoniã materia seminis vel menstrui vel vtriusq; nequiuit à formatrice regulari, neq; quoad speciẽ inducẽdã, neq; quòad C similitudinem aliam: qua sanè de causa, non solum dissimilitudinem á genitoribus, sed mille monstra potissimum oriri arbitror. Hanc etenim causam retulit Arist. li. 4. de gene. anim. cap. 4. nimirum cùm materia facultates & motus generantis plus vel minus impedit. Atq; hi sunt modi, quibus in vniuersum fieri dissimilitudines & monstra contingit. Expendendum nunc est, qua ratione materia inepta fiat ad motus formatiuæ facultatis suscipiendos.

Fit autem materia inepta ad veram similitudinem cõparandam, multis modis. Primo ex defectu sufficientis copiæ, idq; aut in toto, aut habito respectu ad aliquam vel plures partes futuras. Ex quo prodit fœtus pumiliones fieri, vel aliquibus partibus constantes longè minoribus, quàm toti corpori debeatur. Secundò ex nimia materiæ vbertate, cuius molem si rectè formatiua gubernare potens est gigantes, vel deformes magnitudine procreat homines, aut aliquas partes facta collatione ad totũ corpus magnitudine deformissimas. Quòd si eandem copiã regulare nequeat natura, informẽ carnẽ, aut mille alia monstra, quæ inferius referã producit. Tertio verò modo inepta fit ad similitudinẽ cõparandam materia ex dissimilitudine & in æqualitate substãtiæ, vel ex effusione ipsius per vterũ ipsum; ve

luti accidit plūbo calfacto, quod si inæqualiter fusū sit inęqualia efficit simulacra: A
ex quo sanè vitio in semine deformes & inæquales partes succreuisse cōperim⁹, vt ijs accidit, qui caput habēt crassius grādius ac deformius, vel pedes, manus, aut nasum, quā reliquo corpori coneniat. Quarto modo id accidit ex vitio crassitiei, duritiei, vel fluibilitatis, aut corruptionis seminis, aut sanguinis menstrui, vt etiamsi aliquid generetur, longissimè tamen à parentum natura dissideat. Sed antequam ad vltimum materiæ impedimentum deueniam, expendisse oportuit quibus hæc monstra modis à parentibus dissideant.

Dissidere autem monstra hæc à parentum natura tribus modis constat. Primò dum materia seminis idonea est, non tamen ex toto superatur: quo tempore proculdubio fit eorū, quibus assimilari potest id, quod maximè est vniuersale & genericū, cùm fieri non possit simile in specie, neq; in indiuiduo: ob id pullulat eo tēpore in generatione ex sanguine mēstruo aliquod animal, cùm homo fieri nō possit: tendit enim natura ad id, quod melius est, subsistit tamen in eo, quod potest. Itaq; generatur tantùmmodò sensitiuum, in quo subsistit defectu materiæ: nam cùm semen illud potentiam habeat ad sensibile, id ad sumum consequitur; rationale verò non fit, neq; anima talis introducitur propter ineptitudinem materiæ & organizationis. Seruatur tantùm in generatione quidem vniuersale, quod est animal, & genitum remanet in forma dispositiua, aut degenerat in aliquam brutorū speciem. Cur verò potius hoc, quàm illud monstrū suboriatur, ad imaginationē esse referendum pleriq; arbitrantur, vt pauló inferius docebo. Secundo modo ex hoc defectu à parentibus dissident nati, cùm magis etiam impeditur seminis facultas ita, vt neq; animal adhuc gigni possit, sed tantùm quid informe, mediū inter viuentia & non viuentia obtinens, cuius generis sunt molæ mulierum, vt sequenti cap. monstrabo. Vltimò verò ex hoc defectu prodit tam esse mutationi penitus ineptam materiam, vt agētis facultas nullo modo ipsam immutare possit. Ex quo illud prodire certum est, quod toto genere præternaturam esse philosophi censcēt & appellant: cuiusmodi est in vteris fœminarum generatio calculorum, aut tophaceæ substantiæ. B

Sed vt finem huic rei imponam, superest quidem aliud impedimentum, quo semen operari libere nequit, nec natos parentibus assimilare, nimirum imaginatio varia & vehemens inter concipiendum, vel in toto formationis tempore, quæ sanè dominatur formatrici naturali seminis, imperatq; ei eo modo, quo inferiores potētiæ parent superioribus. Et sic imprimitur potius idolum seu effigies imagine vehementer cōprehēsa, ante quidē quàm paternū idolum in semine adseruatū: ex quo vulgatū est apud plerosq; philosophos prædictum dogma. Quibus etiam astipulatur Beatus Tho. q. 4. d. art. 8. ad. 13. dicens, quod imaginatio est vis quædam in organo corporali, vnde ad speciem imaginatam mutatur spiritus corporeus, in quo firmatur vis formatiua, quæ operatur in semine: & ideò interdum aliqua mutatio fit in prole ex imaginatione parentis in ipso coitu, si sit fortis. Ex qua sententia & ante ipsam multi censuerunt ex inepta materia, quæ hominis formā adipisci nequit, fieri aliquando sensitiuū, eius tamen speciei, cuius est animal, quod fœmina in imaginatione concipit, & vehementer apprehēdit, aut ex pauescit. Cuius ratione ferunt accidere partus monstrosos, aliquando canis effigiē præse ferentes, aut vituli, vel felis, vel cuiusuis alterius bruti iuxta imaginatricis apprehensionē. Ego tamē eidē B. Tho. sentētiæ innitens proculdubio arbitror, tantæ esse efficacię C

&

A & potētiæ imaginationē, vt ad speciē imaginatā mutetur spiritus corpore⁹, qui ad testes fœminæ & vterū perueniens, sit veluti facultatis formatricis fundamētū & subiectū: qui postmodum iuxta imaginem imaginatiuæ impressam, fœtum efformare habet, eò quòd maioris sit efficaciæ, quám genitiuus spiritus, qui in semine paterno præfuerat. Mouent enim potentiæ superiores infimas, & aliquando earū actus potentiùs perficiunt, quàm ipsæmet naturales, vt videre est in ira, timore, & tristitia, ac cæteris animæ passionibus, quæ potentius & efficacius vniuersum corpus turbare habēt, & humores vndiq; mouere, quàm ipsæ naturales. Ex quo constat spiritum illum ab imaginatiua potentia prædicto modo motū efficacius suas vires exerere, & formationis effigiem delineare, quam ipsa formatiua, quæ ex parentis membrorū conditione prodierat, & in semine, vt dictum est præfuerat. Verū cum hoc (vt expressè ex eadem beati Tho. sententia constat) arbitror imaginationē posse aliquod accidens in generatione immutare, vt constat ex fœmina, quæ æthyopem tempore coitus intuens depictum, & ipsum vehementer imaginans, æthyopē peperit: nā id omne efficere potest hæc imaginatiua potentia, quòd causa æquiuoca, putà Sol ex putredine terræ, vt murem, lūbricū, aut aliud animalculū ex ijs, quæ imperfecta sunt, & ex Sole, terræq; apparatu ac putredine in determinatè fieri cōspicimus. Verùm animalia perfecta, vt canē, vitulum, aut huius
B naturæ alia, censemus citra vniuocum agens fieri sola imaginatione esse impossibile: licèt dictum sit meridionalibus & australibus fœminis plerunq; accidere, carneam quandam substantiam cum fœtu excernere, animalis alicuius speciem ferentem, quam fœminæ illę feram appellant: an tamen verùm sit ignoro. Quod si aliquando quid simile contingere videamus, dubium profectò est, an fœmina, culpa alicuius bruti accessus axcusari posit: siquidem impossibile est (aut saltem intellectus non capit) potentiam illam imaginatiuam adeò posse materiam immutare, quod ipsam ad peregrinam illam formā introducendā disponat; ni vellimus Alberti magni opinionē sequi, qui tenet id fieri posse ex vi astrorū, quę apta est illis animalculis generādis, quę cū omnino integrū generare ex humano semine & sanguine nō posit partē aliquā illi similē efingit: quātū veritatis optineat dicēt alij: et sic quodāmodo videtur experimētis acquiscēdū, in ijs maximè, quæ animal aliquod aut partē eius
C appetierūt ingēti desiderio & imaginatricis apprehēsione. Nā ob id ferūt repertas esse fœminas quę suos filios pepererūt ore leporino, alię pedib⁹ ouillis. Tamē hęc ita obscura sunt, vt videātur in arcanis naturę recōdēda. Maximè cū ex pfesso doceat beatus Tho. par. 1. quæst. 117. arti. 3. ad. 2. materiam corporalem non obedire substantiæ spirituali ad nutum: inquit enim. Sed suprà ostensum est, quòd materia corporalis non obedit substantiæ spirituali ad nutum, nisi soli Creatori, & ideò melius dicēdnm est (loquebatur de fascinatione) quòd ex forti imaginatione animæ immutātur spiritus corporis cōiūcti, quę quidē immutatio spirituū maximè fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus perueniūt, oculi autē inficiūt aërem continuū vsq; ad determinatū spatiū. Ex quo inferre oportet, quod licèt vehemēs imaginatio vires habeat spiritus mouendi, efficiendiq; aliquid (vt dictū est) immutare tamē materiā, vt posit perfecti alicuius bruti forma introduci, michi videtur perdifficile. Præsertim cū idē B. Th. q. 101. art. 2. ad. 2. refetat, quod, animalia perfecta, quę generātur ex semine, nō possūt generari per solā virtutē cœlestis corporis: ex quo infertur minimè posse sufficere huic generationi causā aliā ęquiuocā lōgē inferiorē & impotētiorē cęlesti, nimirū imaginationē. At licet huic adiūgatur virt⁹

Ddd 2 forma-

matiua, quæ præfuerat in semine parentum, hæc quidem sufficit os, carnem vel alias partes efformare, cæterũ formam & figuram earum ex æquiuoca illa causa, videlicet imaginatione proficiscitur, & cùm hæc sit minoris efficatiæ, quàm Sol, nõ poterit æquè disponere ad generationẽ animalis perfecti, quod nõ nisi ab agẽte naturali fieri potest. Atq; hæc sunt, quæ de similitudine & monstrositate natorum colligere potui: quæ si quispiam aliter, aut curiosius velit scrutari, nec veto, nec displicebit. Dimitto etiam multa de similitudine natorum ad parentes, quæ huic vsui non erant proficua, licet pulchra. A

De monstroso conceptu dignoscendo.

Huius profecto rei paucæ (quod ego legerim) extant notę, cum hoc tamen certissimũ est, in monstroso cõceptu matrẽ graui & nouo aliquo symptomatę premi quod vel admirationem inferat, vel causam habeat occultam: nam cum mali alicuius causam nosse, sit perdifficile, & grande fuerit ipsum malum, coniectandum est, á prædicta aut simili causa proficisci, vt in molę generatione plerunq; conspicimus: quę quidẽ si tan grauia & varia atque diuersa â communi conceptu adfert accidentia, quanto maiora sperandum est, monstrum posse præstare. Sic profecto B Hipp. lib. 2. popu. part. 2. tex. 20. retulit de Antigenis vxore, quę monstrum masculum pepererat, inquit enim, Antigenis vxor quę circa nicomachũ peperit filiũ, carnosum quidem, habentem autẽ maxima discreta, magnitudine autem vt quatuor digitorum, sine ossibus, post modum vero crassum rotundum. Hæc antè partũ astmathica fiebat, deinde simul cum partu pus euomuit modicum, quale ex furunculo. Qua certè sentẽtia probatur, quam grauia & noua accidentia ex mõstroso conceptu subcrescant. Quapropter ne turpiter aliquando decipiamur, id caute proferre & diligenter expendisse oportet.

De monstrorũ generatione præcauenda.

Mirum fortasis alicui videbitur, quorsum scripserim mostrorũ generationẽ, siquidẽ postquam genitum est, difficillimè cognoscitur, & curari auxilijs nequit. Verùm mea mens est, in hac affectione, quæ periculosa & miserabilis censetur in fœmina, quæ semel monstrosum edidit partum, præcauere quominus id malũ iterum reuertatur. Cuius rei gratia duplicem oportet præmittere indicationem, alteram, quæ facultati formatrici prouideat: alteram verò, quæ materiam disponat, ap- C tamq; reddat fœtui naturali efformando. Circa primam duo nobis efficere incumbit, primum, facultatem ipsam formatiuam roborare, vt commissum sibi negotiũ perficere posit. Quod sanè fieri existimo ijs, quæ spirituũ copiam generare sunt nata, & genitos calfacere, velut vinum ex aromatis cõfectum; cibaria facillimi nutrimenti, calida vel media temperie prædita. Instillatitij etiam liquores ex vino, floribus calidis & odoriferis: ac præcipuè instillatio, quæ ex theriaca, vino odorifero, vitellis ouorum, melle, gariophyllis, cinnamomo & pape recenter cocto & calido paratur. Confert & electarium de hiacintho, vel de gemmis cum speciebus, & prædicta instillatione aut vino. Item omnia odorata, quæ calidum & suauem odorem expirent; velut vinum, aqua vitæ, aqua naphæ, cinamomi, iasminorum, & ea, quæ ex gariophyllis paratur. Exterius verò cordi epithemata apponere oportet, quæ consimilem præstent virtutem, & tandem curandum est, totum corpus roborare leuibus frictionibus, exercitijs, somno modico, alimento multi succi, & animi hilaritate ac delectamentis. Quibus facultas robustior facta injurijs externis, imaginationi, & materiei vitijs resistere vehementius posit.

Se-

A Secundum veró, quod circa facultates moliri oportet, est imaginatiuam potentiam perpetuò à brutorum, turpium que animalium consideratione distrahere, eam que pulchrerrimarum rerũ imaginibus insignire, non solum coitus tempore, sed tota grauidationis duratione. Quamobrem distrahere oportet musicis instrumẽtis, gratis loquelis, pulcharum imaginum inspectionibus, & ipsa quoq; fœmina perpetuò conetur quæ pulchra & grata sunt, considerare, mœstitiam fugere, timore omni carere, & hilari constantique animo esse, ne ex bruti alicuius, vt muris, serpentis vel alterius inspectione terreatur, & expauescat.

Circa materiam verò considerandum est, num ex paucitate, ex vberiori copia, ex crassitie, tenuitate ve, aut partium inæqualitate, vel ex propria corruptione in hæc mala degeneret. Nam paucitate, ob quam pusillos fieri fœtus contingit, subueniendum est copiosiore alimento, maioris substantiæ, humidioris & copiosioris succi, & abstinentia à venere. Vbertati verò, inedia, exercitijs, frictionibus, alimentis paucioris succi, tandem sanguinis detractione, & frequentioribus balneis ex sulphure vel ex calidis herbis. B Purgabis quoque has tertio quoque mense, ante quàm grauidæ fiant cartamo, agarico, & alijs, quæ crudos succos ac pituitam expurgare scimus, sic dum crassum existit semen, quæ inscindant, attenuent, digerant & expurgent, sunt adhibenda, & alimenta ac potus, quæ fluidius reddant semen. Vtendum etiam est medicamentis calidis, quæ crassas partes seminis fundant, & ijs etiã, quæ superiùs diximus posse vberiorem spirituum copiam suppeditare. Quod si fluidius semen fuerit, alimentis crassioribus & solidioris substantiæ rem ages, diuturno & laborioso exercitio, balneis ex sulphure, frictionibus, & purganti medicamẽto, quod serosos humores euacuare habeat. Partes etiam genitales calfaciẽdæ sunt, & vterus calidis roborandus, & siccis, qualia abundè superiùs diximus. Item, si inæquale semen est, prosperam in omnibus alimenti officinis coctionem cõciliare oportet calidis roborantibus, & modicè astringentibus medicamentis, Interdicere que ante omnia opus est cibariorum varietatem, sed vnico tantum vtatur fœmina, vel duobus eiusdem naturæ, seruata in quantitate omnibus diebus pari portione. Vtero etiam quæ roborent, & semen probè conficiant, adhibenda sunt, qualia abundè C superiùs diximus. Proficiscitur non minus prodigiosus cõceptus ex inæquali seminis vtriusque parentis emissione: cui rei primùm ex vsu est, si ambo ad coitum ita se inuitent, vt simul & semel atque confertim possint semina emittere, excitato tardo parente, coërcitoque qui citius excernit ijs, quæ superiùs diximus. Prodest quoq; si se parentes abstineant à frequenti coitu, maximè si semel menstrua defecerint, & fœmina persenserit se grauidam esse: nam ex huiusmodi concubitu facilè ex nimio appetitu aliquid eiaculati seminis vterus rapit, cuius aduentu incepta formatio interturbatur, viciatur, & (quod frequentius est) turpi aliqua nota fœdatur, vel super fœtario aliqua gignitur. Præterea cauendum est à concubitu fœmina adhuc mẽstruis occupata, donec ex toto purgata fuerit. Nil enim citius & promptius mõstrosum conceptum efficere poterit, quàm si sanguis illè menstruus, quem natura tanquam inutilem & spurcissimum expellit, materia fiat genituræ: nam mirum nõ est, si ex tam inepta & fœdissima materia monstrosum & horrendum animal fiat: superat quidem virus & malitia illius sanguinis omnes genitalis seminis & formatricis facultatis vires. Vltimò autem hæc monstra fiunt ex corrupto semine vel sanguine mestruo. Quamobrem quibus in fœminis cognitum fuerit, sanguinem menstruum

vitio-

viciosum esse, sanguinem ante conceptum mittes, & ipsum à putrilagine expurgabis cassia fistula, confectione amech sine scamoneo & colocintide, decocto foliorũ senę, aloë, & pilulis ex mastiche, vel rhabarbaro. Item alimentis moderari omnes humores oportebit, vt superiùs dictum est. Tandem cauere fœmine accessum conuenit, nisi quinque aut sex diebus post mẽstruam purgationem, sanguine priùs misso & sufficienter expurgato corpore. Seminis item vitia corrigere oportet pessarijs odoriferis, siccis, & quæ putredinem exsiccent, sed præcipuê ijs, quæ semen per vterum expurgent, additis alimentis copiosioribus & boni succi, quæ putridæ substantiæ admisceantur, ipsam que corrigant, & attemperent. A

De vteri mola. Cap. 8.

Atura proculdubio interdum certis quibusdam motibus ea operatur, quæ fieri ex eiusdẽ legibus non posse videntur. Verúm cũ ipsi munus sit, sese quantum posit conseruare & tueri, longê satius existimat, aliquid (vtcunque sit) potiûs, quàm nihil efficere: ea emin est naturæ prouidentia, vt calor artifex & autor eorũ, quæ generãtur, nunquam sit otiosus, sed ex qualicunque materia opus aliquod artificio constituat. Sic in vermium generatione & aliorum, quæ ex putredine terræ fiunt, otiari nequit: quæ cùm maius aliquid ex materia efficere non posit, animalculum illud, in quo cõseruari queat, effingit. Quod si materiam pro arbitrio tractare non posit, quòd parcior, vberior aut ex diuersis generibus constans, vel aliter affecta fuerit, monstrum generat, quando aliud perfectius efficere materiæ defectu illi non datur: si tamen adhuc omnino inepta sit, vel herbam, vel rudius aliquid in terra efformat inducta perfectione, quã maximé potest. Quæ quidem omnia in fœminarum vteris euenisse conspicimus ab spiritu illo genitiuo, quem sui domicilij architectum veteres appellarunt. Quamobrem dum sibi conueniens materia, tractabilis que substernitur, ex vtriusque sexus semine cõstans, fœtus ad vtriusque vel alterius effigiem efformatur: præsertim si accesserit imaginatricis facultatis vis, optimi moderatoris officium exequẽs. Cæterùm si formatricis vis imbecillior sit, & quæ subijcitur materia, nequeat ad tantam perfectionem peruenire, eò quòd qualitate, quantitate, cõsistentia, vel alicuius extranei permixtione, maximè aliena existat: fugiẽs nihil generare, aliquid effingit, siue animatum sit, siue inanime: nam cùm dictum antea sit, hominem esse paruum mundum, id proculdubio est, quia omnium, quibus mundus constat, perfectiones continet. Sic etenim essentiam cum elementis, vitam cum plantis, sensum cum animalibus, & sibi peculiarem intelligentiam seu animam rationalem habet. Atqui cùm ita ad hominis perfectionem progrediatur natura: fit quidem ob id, vt portentosę generationes haud raro accidant: nam (vt dictum est) rudis quædam moles gignitur, in qua si vitio ipsius materiæ, vel facultatis formatricis defectu in ipso itinere intercipiatur, nil mirum si informem fœturam sine temporis ordine excernat. Quod si vlterius progrediatur, non tamen debita perfectione, animal eius naturæ, quæ magis cõuenire materiæ videatur, proficisci est credendum: ex quo fortasse vel rudis aliqua molæ differentia, vel fætura varijs animalium imperfectorum figuris affecta conspicitur. Cùm tamen præcedenti cap. abunde dictum sit de monstroso cõceptu: nũc

vero

A verò de molæ generatione, caussis, signis & curatione agendum duxi.

Est igitur mola, vt Gal. placuit li. 4. & 14. de vsu par. c. 7. & 14. meth. c. 23. caro quædã inutilis atq; informis, & ouo gallinarum subuentaneo proportione respondens. Quæ verba siquis expendat, reperiet, molã minimè esse tumorem, neq; vteri duritiem, sed quid proportione ijs respondens, quæ adnascũtur. Cuius naturã optime depinxerunt Hippo. & Aris. 4. de ge. ani. c. 7. & 4. metheo. cẽsentes ex diminuto calore vel ex defectu gignitiui spiritus, vt censuit Hipp. fieri, nõ quidẽ per omnimodã cruditatẽ neq; per assationẽ, sed per mediã quãdã caloris, & spiritus actionem quæ inperfectæ naturę actio censenda est. Quorũ virorũ sententijs refellũtur sentẽtię Auic. Pauli, & Aëtij de molæ generatione, ni velis ipsas amicè interpraetari, vt sequenti paragrapho leges. Ex quo elicitur, cùm mola caro sit informis atq; inutilis in vtero supercrescens, morbũ esse ipsius in cõpositione, ex eorũ pręsertim numero, quæ toto genere præter naturã existant, velut est lapis in vesica: eò quòd in eius generatione nil sit eorũ, quæ secundũ naturã nobis inesse diximus: licèt Aris. neq; perfectã, neq; omnino alienã à natura esse censeat. Itaq; eius natura cõsistit in omnimoda naturæ imperfectione, quæ non dũ valuit animantis cõditionẽ attingere, sed carneã substantiã adepta, informis & rudis nulla figura prædita vtero adnascitur & adhæret, donec tanquam quid inutile indiuiduo & speciei ocyssimè proijciatur, natura ipsa lacessita & defessa id moliente, nulla seruata temporis lege. *Mola quid.* B

Huius porrò imperfectæ geniture multi existimarunt varias subesse differẽtias. Nã Paulus & Aëtius nomine molæ tumorẽ in vtero induratũ lapidis duritiẽ referẽtem intelligi voluerũt. Quã affectionẽ ego non ad molam, sed ad tumorum speciem aliquã potiùs reducerẽ: ratio profectò id conuincit, quia in virginibus non raró huiusmodi scirrhosa dispositio, quę vterũ in tumorẽ & magnitudinẽ insolitã attollat, reperitur: cùm mola ex vtroq; semine fieri certũ sit, vt inferiùs ꝓbabo. Barbari itẽ ferè omnes crediderũt molã esse (præter carneã illã substantiã, quã verã molam appellãt) flatuosã quãuis vel aquosam, aut cuiusuis alterius humoris naturã referentẽ, intra vterũ conclusam, ipsum q; grauidationis modo, in tumorẽ attollẽtẽ. Quas omnes molæ species ego ad falsam grauidationẽ reducerẽ, potiꝰ quã ad molã: nã nisi caro sit inutilis atq; informis qđ in vtero gestatur, haud quaquã molã esse appellãdã, arbitrandũ, est iuxta Aris. saltẽ & Gal. sententiã. Verũ in ipsa carnea substãtia, quę verę molæ rationẽ habet, nõ leuis existit differẽtia. Multi nãq; referũt informe quidẽ esse carnis frustrũ, cæterũ motũ quedã paruissimũ extẽsionis & cõtractionis obtinere, ac obscurũ etiã sensum citra vllã formã. Cõstat tamẽ maiori ex parte carnẽ solũ esse plurimis venis ac sãguinis ramificationibꝰ interseptã quibusdã albis ductibus vel viridibꝰ aut subchloris nigrisue, aut varijs coloribꝰ permixtis sine sensu neque motu nullam seruantem figuram, legem neque ordinem. Item alterius substantiæ aliquando visitur, nimirum, pelliculosæ & membranosæ, sanguine aliquo veluti affuso & concreto, qui posteà in aquam proiectus in ipsam quod sanguinolentum est, abit, remanente parte membranacea, quæ seminis concreti naturam refert citra determinatã aliquã figurã. Sed compertum est quoq; grauidationẽ hanc degenerasse in membranaceam substãtiam, globosam que, totam aquosis bullis rotundis, tumidis, pellucidis, & innumeris plenã, aliquando cum sanie fœtida & diluta: quam sanè figuram iam comperimus in vxore bibliopolę cuiusdam, & se vidisse testantur ex neotericis plures. Si quis autẽ rẽ diligentiùs cõsideret, reperiet varijs figu- *Molæ differentia.* C

figuris insigniri posse, cùm de genere sit eorum, quæ præter naturam existunt: quæ sanè neque legem, neque numerum, neque certum naturæ & generationis modũ vsquam obtinuerunt, & ob id multi formia sunt, sicut & molæ multi formes apparent sine ordine, aut figuræ integritate. A

Causæ. Causas verò huius affectionis Hippo. primum omnium literis mandasse constat: inquit enim. 1. de mor. mul. Molæ conceptus hæc causa est. Quum multi menses exiguum & morbosum semen exceperint, neque conceptus rectus fit, & vẽter plenus est, veluti prægnantis. Cõsimilia quoque refert lib. de steril. dicens. Fit itaque mola in vtero, cùm mensium copia exiguum & minimè robustum semen virile conceperit, aut etiam muliebre. Ex quibus euidenter constat duplicem huius mali existere causam: alterã, copiosum sanguinẽ, ac fortasse fœculentũ, crassum & omnino ineptũ, quẽ natura ad mestruam purgationem tanquam inutilem adseruauerat, copia & natura à fœturæ perfectione alienum: alteram verò, vim seminis formatricẽ imbecilliorem. Quibus sic iunctis fit, vt desit motorium principium formando fœtui idoneum. Quo circa constare arbitror, duo hæc esse necessaria ad molæ generationem, nempe sanguinis menstrui copiosum affluxum, & seminis virilis impotentiam. Primum quidem præter Hippocr. sententiam probauerat quoque Arist. 4. de gener. anim. nam quærens, cur cæteris animalibus mola non generetur, nisi mulieribus duntaxat, respondet, eam inter animalia affectionibus vteri obnoxiam esse, & menstruis abundare. Quibus verbis euidenter fatetur, menstruorum copiam necessariam esse ad molæ generationem: ac probat eodem loco prærequiri etiam viri semen, dum inquit. Accidit quidem mulieri, vt cùm concubuisset, & se concepisse putasset, primum ventris moles augeretur, & reliqua ex ratione venirent: quæ demum difficultate intestinorum implicata, eoque modo periclitata peperit carnem, quam molam vocant. In cuius confirmatione dixit Gal. lib. 14. de vsu par. loquens de falsa quorundam opinione circa mulierum semen. Secundo autem, quòd mentiuntur etiam in ijs, quæ accidunt, explorandis: non enim sicut gallinæ sine maribus oua pariunt, ita mulierem aliquando viderunt sine viro, vel molam, vel huiusmodi quidpiam aliud concepisse. Ex quo patet non sufficere mulieris semen ad fœturam aliquam efformandam sine viri semine, etiamsi suscepto ab ipso principio ad fœtus formationem cõcurrat. Quòd si virginibus aliquando euenisse constet, aliquid molæ persimile præmissis grauissimis accidentibus excreuisse, id potius ad vteri lumbricos referendum existimo, quàm ad veram molam. Neque rursus credẽdum est, molam aliquando fieri ab exurente sanguinis menstrui, aut vteri calore: nam carnis generatio non est solùm caloris opus, sed moderati cum spiritu & vi formatiua, qua carent vterus & sanguis menstruus: præterquam quod id ex professo docuerat Arist. loco citato dicens. Afficitur enim conceptus eo modo, quo ea, quæ inquinari dicimus, cum elixantur: neque per calorem vt quidam volunt, sed potius propter caloris debilitatem. Natura enim deuicta certare videtur, neque posse perficere, finemque apponere generationi. Et mox subdit. Causa nanque duritiei cruditas est: quippe cùm inquinatio quoque cruditas quædam sit. Censeo tamen in hac re aliquando molam fieri posse non ab adaucto menstrui calore, sed ab exurentis seminis cõditione, cum defectu & resolutione spiritus genitiui: nam constat optimè semen morboso calore esse calidissimum, & depauperatum ob id, atque orbatum spiritu naturali: ex quo fieri quoque molam existimandum est. Quibus iam constabit quantum

B

C

A tum veritatis obtineat Pauli & Aëtij sententia, & eorum etiam, qui cēsent ex solo mulieris semine & menstruo sanguine fieri, vel ex immodico ipsius menstrui calore. Superest igitur principium præstare paucissimum viri semen, morbosum ac imbecille, & copiosum sanguinem, eum maximè, qui mēstruationi paratus erat. Quo fit, vt mola plerunque suboriatur, si fœmina coierit menstruis eminentibus, fluentibus, vel nondum ex toto purgatis. Et vltimò cùm antequam fœmina, quæ concepit, & fœtus formationē perfecerit, viro auidissimè adhæreat. Item his accidit que diu habent menstrua suppressa, vt Hippo. lib. 5. popu. refert de vxore Gorgię. cui menses per quadrienium non fluxerunt, & fœmellam pepererat, & subsequuto diuturno vteri fluore, proiecit molā, postquā sana facta est. Pręterea dictum est superi⁹ aliam aliquando subesse molæ speciem, quæ membranacea constat substātia multis bullis referta: cuius causam esse censeo aquosum & frigidum mulieris semē, tēpore concubitus vnà cum vteri plenitudine in ipsum eiaculatum: quod à virili semine cō calfactum debiliter, nullum præstitit generationis principium: cui aliquando accedit virile semen morbosum, copiosum & flatibus plenū spiritu tamē, & calore nati
B uo orbatum. Aut credibile est, viri semē ab vteri ichoribus & spurcitia extinctum, refrigeratumq; fuisse: semen verò fœminæ, cùm exigui sit caloris, membranam cōcretione fabrefecit, agente adhuc imbecilli calore bullas ex eleuato flatu, quem discutere nequiuit: quò fit, vt bullæ illæ succreuerint ingenitura. Atque hæ sunt molæ causæ, quas pro vario mixtionis modo, varias quoque molæ configurationes, & varia accidentia procreant. Quæ omnia diligenter cognoscere oportet, ne aut in sterilitatem, aut malum corporis habitum fœmina commigret.

In principio quidem à verò partu difficulter mola distinguitur, vt Hippo. lib. 1. de mor. mul. apertè monstrat dicens. Si verò fluxus ipsi non fiat, contingit, vt prægnans esse videatur, & dum cum viro coit, doleat, & putet quid incumbere, & grauitas fit in ventre, & venter prominet, & desiderijs similibus afficitur, velut in ventre habeat, & stomachi dolore afficitur, maximè vbi quinquaginta dies præterierint, & dolor aliàs atq; aliàs habet ventrem, & partes cir[illegible] vmbilicum & collum & *Molæ signa.*
C inguina & lumbos, & postquam menses duo aut tres præterierint, quandoque mēses aceruatim ipsi in pudendum erumpunt, & quæ prodeunt, velut carnem esse putant. Atq; licet pleraq; ex his signis veram quoq; grauidationem ostendere soleāt: cum hoc tamen distinguere eam oportet ex ventris tumore: nam is magis & citiùs impletur in mola, quàm in vera grauidatione & durior efficitur. Menses item supprimuntur, nausea & vomitus incurrunt, motus in vtero tremulus percipitur siue à mola siue ab vtero, velut inutile pondus excutere cōtendente. Motus etiam, quales fœtus edere soleat, nullus persentitur, etiam si trimestris aut grandior existat. Accidit prætereà corporis macies, deprauatus color, sanguine menstruo redundante ac regurgitante ad supernas partes. Quę accidisse constat, quòd probi alimēti materia desit, & quòd anorexia graui corripiantur, nec cibum ingerant: quamobrem extenuari est necesse. Sequitur etiam quibusdam sanguinis fusio per vterū, cùm à molæ conceptæ magnitudine vel fœtus premitur, vel nullum suscipit alimentum, vel ad incrementum nullus illi subest locus, mola occupāte magnam vteri partem, & ob id aperiente vasorum oscula. Vnde mox dolores & cruciatus vteri, sanguinis tetri & concreti valdeq; corrupti profusio ingēs, & per plures dies animi deliquia, enix⁹, fœbris grauis, insomnia, pulsus defectio, coloris pallor, angustia, symptoma-

ta melãcholica & timore plena haud rarò subsequntur. Verùm cũ hoc (nisi fœtus simul adsit) nihil in ventre mouere vel quàm exiguũ percipimus, vt Hip. testatur li. 1. de mor. mul. dicens. Nihil autẽ in vẽtre mouetur, neq; lac in mãmis generatur, licèt plerisq; mãmæ intumescãt, verũ sine lacte & cũ maxima lũborũ grauitate, & in ventre cũ pũgenti dolore, vtero ipso prolabẽte ad fœminæ decubitũ supra dextrũ, vel sinistrũ latus. Verũ de enixus tẽpore cõsideratione dignũ est, quòd ex his, primis statim mensib9 quædã excernuntur, aliæ diu durant p duodecim menses, ac per tres integros annos, ac multò plures. Aliæ quidẽ cũ fœtu generantur, aperto, (vt dictũ est) iterũ vteri osculo: nonnullæ fœtui alligantur, quædã secundis ita implicitæ sunt, vt difficulter excerni secũdas pmittãt: aliæ rursus tã grãdis existunt magnitudinis, vt grãde aliquod animal repræsentent. Quas proculdubio esse periculosissimas nemo dubitauit, maximè si Hipp. crediderit, qui lib. 1. de mor. mul. & libr. de steril. hæc refert verba. Si mola, vna caro fiat, mulier perit, neq; enim fieri potest, vt superstes maneat: si verò plures, erũpit ipsi per pudendũ sanguis carnosus plurimus, & si hoc moderatè fiat, seruatur, sin minus, effluxu correpta perit. Distingues autẽ hæc accidentia ab ijs, quæ in vero cõceptu reperiũtur, quòd signa omnia certã quandã cõditionẽ præseferant, qua id facilè mõstratur: nã cibi fastidiũ non vtcunq;, sed maxima cũ animi deiectione est: itẽ immodicus appetitus nõ quiescit adhuc exhibita re appetita: vomitus vel niger vel fœtidus, aut alterius deterrimę conditionis prosilit: dolores frequentes, grauiores & acutiores: animi deliquia non sine periculo: enixus etiã cũ grauissimis accidẽtibus, & toto ferè gestationis tẽpore ppe os pubis, pudendũ & imas ventris partes, põdus persentiũt, & nõ leuẽ molestiã, quasi ad partũ ppetuo pruritu irritatæ, cũ dorsi & inguinũ doloribus. Quę omnia anxios & quodãmodo sollicitos nos reddere debent suspicãtes conceptũ illũ nõ esse legitimũ: inquit enim Hipp. lib. 1. de mor. mul. Iudicare verò oportet ex plenitudinis mole, & quòd in ventre nõ mouetur: nã mas trimestris, fœmina quadrimestris motũ habet. Postquã igitur tempore hoc prætergresso, non mouetur, nimirũ hic morbus est: est autem hoc signum, quòd lac in mammis non generatur.

Curandi ratio. Curandi quidem rationem tribus omnino capitibus cõprehensam esse arbitror. In primo quidem cũ molã confectã esse certò scimus, quid agẽdũ sit docebo. In secũdo qualiter accidẽtibus, quæ ipsa excreta subsequũtur, & in ipso enixu vigent, subueniendũ sit. In tertiò verò, ne iterũ fœmina in huiusmodi conceptũ incidat, præcauere mõstrabo. Primam itaq; medendi rationem maturo & prudenti cõsilio aggredi opus est, ne loco informis fœtus ambiguis signis decepti, aborsum prouocare contingat. Quà profectò ratione Hip. dixisse arbitror lib. 1. de morbis mul. Hãc igitur maximè quidẽ ne curato, aut certè cũ prædictione. Verũ si certi fuerimus molã esse conceptã, (quia maius periculũ est, si diutius in vtero inueterauerit, ita vt plerisque scriptũ sit, quã paucissimas fuisse superstites) pronũtiato periculo curationẽ aggredi oportebit: laborante aëri temperato exposita, in cubilo nõ admodũ lucido, exhibito q; victu optimi nutrimenti, & prohibitis animi affectionibus. Quo facto, si corpus plenũ esse cõpereris, sanguinem ex dextri brachij basilica extrahes, parcè tamẽ ne doloribus & sanguine nimis detracto, imbecillior fœmina fiat. Nec inconuenit malleolorũ venã tundere post prędictã sectionẽ, sanguine adhuc redundante. Quod si crassorũ humorũ copia subsit, præparatione præmissa, ipsos purgabis, vt ca. de suppressis mensibus dictum est. Præterea, si natura ad expulsionem non gliscat, neque

par

A partũ acceleret (quod melius foret) eis vtendũ est medicamẽtis intus & extra, quæ laxandi, emolliendi atq; mitigandi vires habeant. Sic enim inquit Hippo. libr. 1. de mor. mul. Et primum quidem totum corpus foueto, deinde per sedem clysterem adhibeto, quo sanguis multus erumpat: fortasis enim quod compactum est, cõmoueris, id quod fœtus esse putatur, muliere à pharmaco concalfacta: sed & vteros colluito, quò sanguinem educas, sin minùs, subdititijs vtatur fortissimis è bupræsti, & dictamum creticum è vino bibat: sin minùs, castorei testem & retro cucurbitulam ipsi ad laterum mollitudinem effigito, & plurimum sanguinem detrahito: atq; hoc maxima rerum, ac virium ipsarum coniectura facta, facito. Qua sentẽtia pulchrè docet, vniuersam huius affectionis curationem, à qua sumpta ratione licet fomenta in principio parare, quæ vteros aperiãt, vt facilè sanguis deinceps fluat. Huius naturæ sunt quæ parantur ex decocto maluarum, altheæ, chamæmali, seminis lini, fœnugręci, sertulæ & anethi, facto quidem ex aqua aut hydræleo, quibus paulò pòst addes lauri folia, thymum, pulegium, hyssopum, polium, centauram & crocum. Sed peculiarius huic vsui compertum est prodesse decoctum, quod recipit altheę, maluarum
B cum suis radicibus. ana. m. j. radicis aristolochiæ rotundæ & longæ cuiusq;. m. j. &. s. (longæ, item aristolochiæ radix fœmori alligata partus accelerat) foliorum artemisiæ, mercurialis, saluiæ, hyssopi, calamẽti. ana. m. s. seminis lini, altheæ, fœnugręci, & leuistici. ana. ℥. s. florũ chamæmali, meliloti, roris marini, genistæ, artemisiæ. an. p. j. fiat decoctio in hydræleo, & cũ philtris foueantur muliebres loci, inguina, & coxendicum partes. Quo facto, hoc linimentum prædictis partibus adhibebis calidũ, quod recipit olei irini, liliorum alborum, anethi, & chamomillæ. ana. ℥. j. butyri recentis, adipis anserini. ana. ℥. j. &. s. vini odorati. ℥. j. buliant ad consumptionem vini, & adde ladani. ℥. j. ceræ quantum sit satis, vt fiat vnguentum. Aliud quidẽ maioris efficaciæ experiri poteris, quod recipit dialtheæ. ℥. ij. emplastri filij zachariæ. ℥. j. axungiæ porcinæ, pinguedinis gallinæ, anseris, & medullæ cerui. ana. ℥. s. styracis calamitæ. ʒ. ij. colocintidis, pulueris radicis vtriusque aristolochiæ. ana. ʒ. j. oleorum de lilio & violarum quantum sufficiat, vt fiat linimentum addito croco. Verùm si hæc prodesse non posint, vt mola decidat, & angustiæ ac dolores creuerint, ad maiora deueniendum esse consulit vrgens necessitas: quo casu confert potus, qui reci-
C pit cinnamomi electi, myrrhæ electissimæ. ana. ʒ. s. pulueris aristolochiæ longæ. ʒ. j pulueris diamargaritonis frigidi. ℈. ij. fiat omnium puluis, cuius detur. ʒ. j. cum aqua decoctionis phaseolorũ. In qua sanè re si plurimum necessitas compulerit, ad ea quæ fœtus mortuos eijciunt, deueniendum est. Quod si hæc velis experiri, li. huius operis. 4. capit. de secunda relicta, abundè reperies. Cæterùm cum in laborioso hoc enixu vires tantum labi posint, quòd fœminæ frequenter præ animi defectu & spirituum resolutione periclitentur, omni arte curandum est vires reficere, & robustiores reddere, maximè si à partu ante quam mola excernatur, vel anteà ob molæ vitium copiosior sanguinis fluxus præcedat. Optimis itaque iusculis & carnibus caponum atque perdicum, vel succo carnis cum margaritis, vel pulueribus cum electario de gemmis laborantem reficere oportet, vel iecore gallinaceo elixo cum iure gallinæ vel capi, facto ex prædictis pulueribus salsamento cum saccharo: succo etiam reficere oportet ex caponum & perdicum carnibus in balneo mariæ extracto, dummodò puluis margaritarum, gariophyllorum, cinnamomi & coralli rubei desuper spargatur. Sed potissimũ id opus facies vino albo, tenui & odorato, ac si sanguis copiosè fluxerit, admixto modico rubro. Quibus factis Deo opt. max.

iuuante vires facilè restituentur, ac fœtura discedet, obstetrice manibus conāte carnem illam comprehendere ac leuiter extrahere. A

Secunda curandi ratio, ab excreta mola principium sortitur, quæ proculdubio tantum præcipit viribus prouidere, & dolores mitigare: hoc quidem anodynis, quæ superiùs diximus, & oleis liliorum, de semine lini, lumbricorum, de radice & semine angelicæ, & axungijs gallinæ & anatis cum croco & butyro recenti, & alijs huius census: illud verò prædictis cibis quæ renutriendi vires habeant, velut iusculum cum vitellis ouorum, pauco vino albo, saccharo & cinnamomo. Præstat & vinum ex odoramentis confectum, electarium de margaritis, vel conditum ex conseruis rosarum, buglossæ & violarum, adiecto puluere margaritarum, vel electarij de gēmis: confert etiam alchermes vel cōfectio de hiacintho. Quòd si sanguis plurimum irruat (quod grauissimum sæpe in fert periculum) viriliter cibum ingerere oportet, & partes supernas leuiter vincire ac fricare, & alijs præsidijs vti, quæ cap. de immodicis mens. dicta sunt.

Tertia verò & vltima curandi ratio præcauere docet, quo minus iterum generetur mola in ijs, quæ semel id malum perpesse sunt, qualia reperies capi. præcedenti. B Quam etiam indicationem adimplebis purgatione ante menstruum fluorem, sanguinis missione ex talo, si improbè menses ꝓdierint, & ex brachio, si sufficiēter fluxerint. Proba item victus ratione, moderatis exercitijs: cauentes ne concubitum admittant menstruis non satis purgatæ, aut mox à conceptu, si fœmina se concepisse senserit: quod partu peritis facillimum est.

De falsa grauidatione. Cap. 9.

NOn citra optimam considerationē factū est, falsam grauidationē á mola me separasse: siquidem, vt mea fert sententia, & mox probabo, & generationis modum, & affectus naturam, & curandi rationem, ac signa ipsa longè diuersa habēt. Fit itaq; grauidatio falsa, cùm fœminæ cuipiā viro vtenti menses supprimuntur, venter intumescit, accidētiaq; veræ grauidationis simillima adsunt: cum hoc tamen nil vitæ particeps in vtero efficitur, sed aliquid, quod cuipiā elementorum proportione & naturā respondeat, velut flatus, aut quid aquę persimile. Cuius rei gratia dictum est præcedenti cap. ob id hominē esse perfectissimū inter cętera animalia, quód omniū perfectiones cōplectatur. Nam cum quatuor sint naturę perfectiones, esse quidē vt in elementis, viuere vt in plātis, sentire vt in animalibus, ac intelligere vt in homine: fit quidē, vt inferiores superioribus cōtineātur, sicut binarius numerus cōtinet vnitatē, & ternarius binariū & vnitatē. Sic prorsus pari ratione id, quod essentia tantùm gaudet, necessum non habet vt viuat, neq; quod viuit, vt sentiat, aut quod sentit, vt intelligat. Verùm in homine omnia prę requirūtur, vt præcedēti ca. dictū est. His suppositis, cū natura ꝓgrediatur in generatione perficiēdo ꝑ ascēsum: cōtingit nō raró in prima ꝑfectione ipsam subsistere. Nā susceptis seminibus nō affluēte sanguine, & vtroq; semine morboso existēte ex calore imbecillo vteri & vtriusq; seminis in aquā vel in vaporē vtrunq; semē degenerat: nō quidē agēte nec debiliter nec alio modo, vt in prędictis cōceptibus, facultate formatiua, sed extincta ferè omnino existēs ꝓmittit calorē vel semina liquari, vel in- C

hali-

A halitũ mutare citra aliud cõcept⁹ principiũ, ꝓhibẽs tantũ, ne in corruptionẽ genitura cõmigret. Id. n. est, quod solũ efficere valet subsistẽs in eo, quod potest, nimirũ in specie illorũ elementorum. Non quidem quôd ipsa formatrix facultas elementa illa possit efficere, sed tantum impedire, ne materia illa in corruptionem commigret. Calor tamen, cuius hæc opera sunt, per diminutam coctionem vaporem seu aërem creat, & per liquationem, si imbecillior fuerit, aqueam substantiam: à quibus, postquam vterus semine suscepto cõclusus est, venter intumescit, & reliqua subsequũtur grauidationis indicia. Atqui cùm facultatis formatricis nullum in hoc opere, elucescat vestigium: à prædictis conceptibus hũc affectum separare mihi fuit visum & quia semine concluso hæc mala succrescunt, grauidationem, eamq; falsam appellare placuit. Quamobrem censeo Hipp. dictum esse libris de mor. mul. & multis alijs in locis, loquens de fœminis sic affectis. Et putant se in ventre habere. Sed clarius id profert lib. de natu. pue. qui eas, quæ longius quàm decem mensium tempus vterum gestare sibi visæ sunt, deceptas esse testatur, idq; in huncmodum. Quòd vteri sæpe spiritum capiant in se ipsos à ventre flatum exhibente, eleuato tamen atq; in-
B tumescente vtero: videntur sane sibi tum mulieres concepisse. Quin etiam menses non procedentes atque in vtero congregati, aut calescentes aut flatibus mixti falsam quandam grauidationis speciem non raro mulieribus præbent, vt sibi in vtero habere videantur, nimirum menstruis non prodeuntibus & vteris eleuatis. Quod his verbis etiam Hipp. dixisse constat lib. 1. prædictionum. Quæcũq; in vtero se cõcepisse putant, & non conceperunt, & per multos menses falluntur, menstruis purgationibus non apparentibus, & ventres augeri ac moueri vident: hæ & caput dolent, & collum & præcordia, & in mammis lac ipsis non est, nisi modicum quiddam & aquosum. Cuius etiam affectionis Barbaros medicos meminisse constat, nec nõ & neotericos, qui sub nominæ molæ non veræ, eam complectũtur: inquit enim Matthæus de Gradi. Fit etiam alia apparentia prægnationis, & falsa prægnatio ex inclusione aliarum materierum ex matrice nõ sic induratarum: de quibus aliquoties est ventositas sola generata in matrice, siue in concauitate eius, siue in venis extendẽs eam præter naturam; & generatur ex humiditatibus ibidem inuentis clausa matrice. Quam quoq; sententiam Auic. obtinuisse constat: à quo Matthæus ad verbum
C transcripsit, constituens prædictas differentias; in quarum vna, aquosa præest substantia, quę temporis tractatu in corruptelam degenerat. Huius primum meminisse Hipp. legimus lib. 1. de mor. mul. per hæc verba. Multis verò contingit, vt putẽt se sex mensibus in vtero habere, aut etiam paulò breuiori tempore, & venter prominet, & alia sibi fieri putat velut in ventre habenti, posteà sunt, quibus suppurati erumpunt supra inguen simul cum quinto aut sexto mense, & viam ea parte patefecerunt. Quibusdam autem vlcera fiunt in vteris etiam infra sub inguine, & periclitatur mulier de vita. Quibusdam etiam (subdit) in pudendum erumpunt, & prodeunt ipsi putrefacti ac purulenti. Quibus euidens fit argumẽtum, fœminam sic affectam in ventre habuisse, cæterum id aquam, eamq; corruptam fuisse: quibus constat, falsam grauidationem à mola longè differre.

Sunt equidem non paucæ falsæ grauidationis differentiæ: nam quibusdam in aquæum humorem genitura cõmigrat: alijs in flatum; nonnullis in pus: plerisque in muccorem fœtidum acrem & mordacem: alijs etiam in ichorem tenuem & fœtidũ subalbidum, vel in globosam tofaceamúe pituitam vi caloris præter naturam vteri *Differentiæ.*
in

in eodem induratam. Quæ omnia vterum in tumorem eleuasse, ac posteà excreta A fuisse autorum decreto & obseruatione comperimus.

Causæ. Causam habet is affectus primò seminis morbosi & inutilis susceptionem & conclusionem: item vteri intemperamentum, quo genitalis seminis spiritus perit: quibus accedit vel pituitæ, vel aquosi humoris, aut diluti sanguinis aliquid, maximè si fæmina suaspon te menses decolores, pituitosos, aut ichorosa substantia conspurcatos habeat. Quibus proculdubiò facilè constat id, quod vtero susceptum est, in aliquam ex prædictis substantijs migraturum.

Signa. In ijs verò, quæ apparenter grauidæ fiunt, primò menses supprimuntur, quos anteà necesse est, non fuisse boni sanguinis: ob idq; his suppresis dolorem persentiunt molestum capitis, lumborum, dorsi, ventris & inguinum. Venter celerius intumescit, quàm in vera grauidatione: nam in ijs, quæ grauidæ sunt, ferê à principio subsidet, & postmodum eleuatur: at in his, confertim intumescit, & percussus tympani sonum edit. Verùm si sonitus aquæ naturam referat, grauitas & fluctuatio in B ventre persentiuntur, & albis humiditatibus quid persimile ab vtero instillat fœtidum, acre ac mordax. Pedes item nonnunquam intumescunt, & facies; sed potissimum oculi, nisi ex flatu sit: totius corporis color in pallorem mutatur: & tandem omnia ferê accidentia hæ fœminæ habent, que in hydrope, vel vteri inflatione reperiri diximus. Quibus etiam accedunt febres inordinatæ, cibi fastidiũ, appetitus deprauatus, & animi defectio, & alia his similia. Prætereá in huiusmodi fœminis grauidationis tempus neq; vnum, aut ordinatũ existit; sed antè in plerisq; vterus proijcit prædictas fœturas: in aliquibus verò multò post statutum tempus, ita vt non paruam inferat admirationem. Euadunt quidem ab hoc malo fæminæ vel steriles, vel pudendis exulceratis: quapropter diligentia non leui futurum malum præcauere oportet, & præsens curare, maximè si affectio antiquior fuerit: nam eo tempore suppurationem subit, aut vterum ita malè afficit, quod immedicabilis supersit.

Curãdi ratio. Obtinet quidem id affectionis genus, à quauis prodeat causa, vnam communissimãque curandi rationem, nimirum, euacuationem eius, quod præter naturam in C vtero concluditur, siue flatus, siue aqua, siue pus, siue quæuis alia substantia sit. Habet etiam vnaquæq; prædictarum causarum aliam peculiarem medendi viam, nempe peculiaribus & sibi proprijs auxilijs debere vacuari. Quamobrem præmisso optimo vitæ instituto, frequenti exercitio, parcissimo potu ex vino, vel aqua cinnamomi, anisi, corticum citri aut radicis chinæ, omni arte aborsum mouere oportet. Caueat tamen diligens & prudens medicus, ne falsa falsi conceptus imagine decipiatur, & partum legitimum perdat. Cuius rei facta diligenti distinctione, validis exercitijs fæminam commitere oportet, velut saltus est, aut cursus, idque in primis grauidationis diebus. Tandem fomentis, quæ cap. præcedenti adduximus, vtendũ est, & inunctionibus ex oleo croci, spicæ, & liliorum alborum cum vino, in quo ferbuerint radix aristolochiæ, ciminum, ruta & anisum cum artemisia: insessionibus etiam rerum, quæ valenter menses & vrinas mouent: pessarijs, quæ vterum irritẽt & purgent, veluti ex hiera, ex aloë, ex agarico, ex succo siclæ & alijs grauioribus, quæ paulò inferiùs cap. de secunda relicta recensebo: clysteribus etiã acrioribus, & quæ flatus discutiant ac ventrẽ purgent. Per superna verò porriges, quæ valẽter mẽ ses

A ses mouere proprio cap. diximus, & alia, quæ vrinas ciunt. Quæ proculdubio omnia admiscebis ijs, quæ è directo prodesse posunt flatui, aut aquoso humori. Quo in opere cautê corpus, facta leui ex melle rosaceo, vel syrupo absinthij, aut de thymo præparatione, purgato ex hiera, pilulis mastichinis, ex aloë aut confectis ex agarico, cartamo & aloë, si humoris huius copiam, à quo flatus eleuātur in corpore, redūdare cognitū sit: nam si solo defectu caloris flatus oriantur, purgandum minùs est, & discutiendum ac roborandum magis. Facta tamen purgatione flatui discutiendo innitendum est, facta per vterum inunctione oleo ex radicibus liliorum, cui in decoctione adijcito cardamomi, seminis apij, & ameos. ana. partes æquales. Præstat & oleum de cinnamomo, de baccis lauri, & reliquis discutientibus: item emplastrū de baccis lauri, vel ex prædicto oleo, & stercore bouino aut columbino, addito vnguento martiaton, & alijs, quibus in tympanite vti conceditur. Vterum autem priùs mollificato, vt faciliùs quod ex flatu attenuatur expiret: cui vsui insessionem parabis ex althea, semine lini, fœnugræco, floribus chamæmali, aneti, & semine rutæ: quibus euaporationem & fomētum cū filtro parabis. Item suppositorium indes

B ex linteo prædicto decocto madido, supersparso puluere aristolochiæ lōge, calamenti, rutæ, hyssopi, & trochiscorum de myrrha: à quo non erit ab re suffumigium aliquod parare ex ruta, picra, aloë, & similibus. Loco autem suppositorij vteri, radice maluæ, altheæ, vel tassibarbasi inuncta oleo costino, delilio, de ruta, de croco cum puluere rutæ vtitor. Clysteria etiam, quæ discutiant, prosunt, si acceperint decoctum chamæmali, anethi, rutæ, serpylli, sisymbrij, artemisiæ, seminis apij, fœniculi, cimini, ameos cum oleo rutæ, vel de baccis lauri, additis hiera & melle rosaceo. Quod si ne hæc prodesse videantur, electarijs, quæ flatibus discutiendis sunt idonea, vtendum est, vt diacimino, dianiso, thæriaca, instillatitio liquore ex vino, aniso, dauco, cinnamomo, theriaca cum mica panis recenter cocti, & pulueribus radicis angelicæ, cū decocto lupulorum & melle per chimicam artem in balneo mariæ extracto. Ex vsu quoque est, summo manè parum aquę sumere decoctionis cardamomi, seminis apij, ameos, & casiæ ligneæ cum passularum carne & modico vino. Si tamen aquosum humorem in vtero contineri compereris, frequentioribus vtendum est purgationibus ex agarico, pilulis

C mastichinis, ex hiera, cartamo, diaphænicone, vel syrupo ex artemisia, decocto radicis chinæ agarico & cartamo confecto. Tandem eis vteris, quæ cap. de vteri hydrope dicta sunt.

At si ichorosam, putridam, aut fœtidam substantiam ab vtero promanere comperiamus, adhibenda protinus sunt ea, quæ vterum & pudendum abluāt per metrāchitam iniecta; qualia capi. de vlceribus dicta sunt.

De

 A

De picaceo prægnantium appetitu. Cap. 10.

Nter ea, quæ prægnantibus frequentissimè accidere conspicimus mala, primum & vulgarius euenit appetitui quoddam vitium, ob varietatem & instabilem conditionem picaceum appellatũ. Quẽ sanè affectum appellãt, picam, seu chitam, ex auiculæ cuiusdam similitudine, quæ varijs ex albo & nigro pingitur coloribus: aut hederæ similitudine, quæ varijs rebus sibi obuijs adhæret & inseritur: malaceam latini appellant. Est quidem hæc affectio vna ex ijs quæ ori ventriculi accidunt: appetentiam (proprium illius partis officium) deprauans, non quidem in intensione & augmento, vt in canino cõtingit appetitu, sed in deprauata appetitione, eaq; varia. Quamobrem huiusmodi affectum iure optimo prædictis nominibus insignierunt antiqui: ac reduxerunt ad earum rerum appetitum, quæ nobis extraneæ & alienæ existunt, velut sunt carbones, gypsum, terra, et alia huius conditionis, vt virginibus morbo virgineo correptis, ac viris atro humore infestatis, accidere passim conspicimus; sed frequentius vtero gerentibus. B

Causæ. Succrescunt his fœminis huiusmodi accidentia, mille alijs varietatibus implicata ex mensium suppressione: quorum causa tot accidunt malorum varietates, vt vix numero complecti possis. Sed antequam hinc pergam, nosse oportet, plerũq; ea magis profecto ijs euenire, quæ laudabiliori abundãt sanguine, licet alijs quoq; non desint. Sed ea interest differentia, quòd fœminæ optimo prædictæ temperamento pulcherrimos producunt partus, ipsæ tamen frequentissimè toto grauidationis tempore laborant. Ratio potissima est, quam adducit Hipp. lib. 1. de mor. mul. nimirum, quia fœtus præstantiorem sanguinis partem ad se alliciunt impuriore & fœculentiore relicta: ex qua cõsonum rationi est, fœminam malum habituram. Quod plerisq; accidisse scimus, & idem refert Hipp. li. 2. popu. part. 2. tex. 19. dicens, In vtero habenti in tibia dextra infernè tertio aut 4. mense exanthemata Ex quo loco constat iecur ex praua redundãtia affici & in dextrum crus sese exonerare. At eæ, quæ valetudinariæ sunt, morbosos edunt partus, ipsæ verò à fœtu expurgantur copia fœdi sanguinis; & ob id plerunq; in grauidatione melius se habent fœtu sanguinis vitiosi copiam minuente. Vtcunq; tamen sit, primis mensibus constat sanguinẽ menstruum redundare, qui non expurgatus, præsertim attracta puriori eius parte à fœtu, facillimè conspurcatur, & ea labe vitiosus efficitur, vt quãcunq; adeat partem, grauissima accidentia concitare possit. Atqui non solum sanguis id malum efficit, sed eius etiam halitus tam est pernitiosæ naturæ, vt non minus moliatur damnum. Quem sanè cùm ad os ventriculi transmiserit natura, inter alia vitia, quæ excitat, appetitum deprauare non rarò habet; ita vt iuxta eiusdem naturam, quibusdã carbones, plerisq; terram, & id genus reliqua abominatu digna, degustare in mentem veniat: talia proculdubio, qualis humoris redundantis conditio extiterit. Nã licet appetitus semper suopte motu contraria fugere, & similibus delectari habeat, tã vehemẽter hæc humoris natura imprimit suũ vitiũ partibus quibus adhæret, vt connaturalis fiat, & appetitus quoq; more naturalis similia appetat. Quippe actiones omnes, quæ coniuncto insunt, & organo corporeo operantur, non possunt, nisi C

pro

A pro dispositione corporei instrumenti operari. Sic appetitiua potentia tales appetitiones profert, quale est ventriculi temperamentum quoad prædictam actionem quo fit, vt similia appetant fœminæ humoribus superuacuis ori ventriculi factis iã cõnaturalibus. Sic quæ exusto humore abũdant, carbones appetũt & ꝓsequũtur: quæ melãcholico succo terrã ingerunt: quæ salsuginoso, sal edunt insatiabili quodã appetitu: & simili ratione quæ humoribus crassis abundãt, gypsum ardẽter expetũt. Quæ sanè omnia nõ nisi ob similitudinẽ humoris deprauãtis appetitũ exquirũtur. Nec deest quoq; ratio, qua aliquãdo liceat probare huiusmodi fœminas cõtrariũ sui affectus appetere: nimirum dum tẽperamentum oris ventriculi mutatur, cæterum intẽperies non fit cõnaturalis: quo tempore potentia naturalis, quæ nondum peruersa est, sibi simile appetit, & propter sui conseruationem affectui contrarium: quo fit, vt aliquando appetat quod sibi futurum subsidium agnoscit etiam si primo accessu videatur dissimile. Dignosces autem id esse simile aut dissimile, non solum à re appetita, licèt videatur à natura aliena, sed ex eo quòd appetitus harum rerum similium, quæ præter naturam sunt, insatiabilis est, & nondũ B quiescit re appetita consecuta. At verò alter appetitus, qui in subsidium affectionis, contrariũ causæ aut intemperamento exequitur, tantùm abest vt insatiabilis sit, quòd potius habita re appetita, cùm ea morbo sit contraria, & ob id morbus ipse subsideat, cessat protinus appetitio, quia cessat necessitas. In altera verò crescit causa, quia crescunt humores ob simillium appetitum & ingestionem. Quib⁹ facilè cognosces & affectionem & causam, & causæ naturam, quæ vtero gerentes malè afficiunt, ad tertium & plerunq; ad quartum vsque mensem. Cessant autem eo tempore partim, quod vomitione vitiati humores expurgantur, partim eò quòd coquũtur natura minimè incibis distracta: nam plerunq; fœminæ sic affectæ exiguum cibi ingerunt ob fastidium: partim etiam quòd multitudo indies magis minuitur, quia primis duobus mensibus fœtus parum ad se sanguinis trahit, plurimum verò, cùm magis augetur.

Longè quidem aliter hæc accidentia curare oportebit in fœminis vtero gerentibus, quã in reliquis corporibus: nã neq; purgationibus, neq; alijs, quæ vehemẽ- *Curãdiratio.* C ter abstergant pharmacis vtendum esse censeo, ob periculum aborsus, maximè primis mensibus, vbi hæc accidentia vigent. Triplex igitur erit medendi ratio: vna quidem, qua alimentis tantùm studeat attemperare, & moderari deterrimã humorum conditionem: ob id iura gallinarum & caponum, & carniũ optimæ substantiæ adhibenda sunt; sicut extremitates porcellorum: confert & succus cotoneorum vel malorum punicorum cum pane: prodest & abstinentia à dulcibus: & ijs, quæ terram appetunt, nil commodius adhibebis, quam amylum recens: reliquis verò confert oliuas albas ante cibum muria conditas, cum pane molli exhibere: post cibum verò vuis passulis, auellanis & ciceribis tostis cum sale, & sinapi cum obsonijs, ac vltimo malis punicis vtantur. Vinum etiam ex vsu illis est, vel si aduersentur, aqua cinnamomi. Confert mali punici cremor cum puluere menthæ: portulaca comesta, vel eius aqua & syrupus: prodest in summa sic affectis polipodiũ exsiccatũ, quod efficacissimum est præsidium. Secunda autem curãdi ratio docet humores abstergere leuissimis tamen medicamentis, & non nisi vrgente maxima necessitate: vt vbi cõpertum fuerit ab acido, acri ue aut salso humore

Fff mor-

morderi, si leuiter vomuerit, id excitare aqua tepida cū modico oximelite oportebit. Nihil enim commodius est vtero gerentibus, maximè in primis mensibus: nam & vniuersum corpus expurgat, & fœtum ab humorum spurcitia liberat, vegetioremq; reddit: verùm si difficulter vomuerit, abstinendum est. Prodest & purgationis loco mel rosaceum adhibere, ac si plurimùm necessitas postulauerit, aliquid ex ijs, quæ leuiter purgant adhibeto, dum periculum est, deprauatū appetitum in aliud grauius malum cōmigrare: cui vsui proficuum est rhabarbari modicum cum conserua rosarum. Tertia vero methodus consulit, exterius ventriculo adhibere, quæ roborent & conterant humores ibidem contentos: ob id palmularum carnes vino decoctæ cum rosis & fœniculo ventri adhibemus: vel malū cotoneum vino, rosaceo, & nardino oleo exceptum & ventriculo appositum. Confert & vinum cum oleo rosaceo & modico aceto, ac mica panis tosta; aut oleū nardinum cum vino. Item cataplasma, quod recipit corticum citri, melissæ, calami odorati, & olei nardini ac mastichini quantum sit satis, vt cum pane tosto & vino rubro cataplasma possit efformari, & ventriculo adhiberi. A

B

De prægnantium inappetentia. Cap. II.

OX quidem à mensium suppressione & in grauidis, & in reliquis experimento comperimus, fœminas cibos fastidire & abominari, iuxta illud Hip. 5. apho. 49. Si mulieri cessēt purgationes, neq; horror, neq; febris superueniat, & fastidia incidant, iudica ipsam in vtero habere. Atq; licèt non sit certū ac proprium grauidationis indiciū, cibos fastidire, si quidē plerunq; virginibus ex mensium suppressione accidere conspicimus, cum hoc tamen in ijs, quæ vtero gerunt, certū est ea occasione prouenire.

Causæ. Verùm, vt ex autorum decretis depromere potui, ex duarum causarum occasione id malum prouenire certum est: prima, quia pleriq; obseruarunt in plenilunio, & fœtu capillum germināte, fœminas fastidire magis, & tædio fatiscere; quia per ea tempora pueros etiam in lucem editos deteriùs se habere norūt: & cùm id quoq; in vtero contingat, fœminæ tœdiosæ existunt, & nil gustare appetunt. Altera verò causa ad sanguinem mestruum referenda est: quippe scimus grauidis suppresso mēstruo tria accidere: primum quidem, operationem seminis in sanguine: secundum, separationem dulcioris partis pro alendo fœtu: tertium verò, effusionem reliquæ partis prorsus excrementitiæ in vteri cauitatem: vnde vapores ascendentes appetentiam omnino deijciunt: & hæc est huius mali immediata & potissima causa. C

Curādi ratio. Licèt dictum sit ab omnibus peritis in re practica, qualiter cibi fastidium, liceat curare; in ijs verò fœminis, quæ vtero gerunt, secus agendum est. Quippe expurgantibus medicamentis id efficere non datur, licèt vomitibus id malum curare

A rare frequentissimè assuescat natura, quam medicus imitari tenetur, præsertim si fœmina sua sponte leuiter vomuerit. Præter quæ ijs etiam aptissima sunt, quæ austera, quæ acida, quæ etiam admixto modico sale existunt. Confert ad alimoniam auis omnis, quæ ex venatu capitur, præsertim si assa adhibeatur: tandem caro omnis macra potiùs quàm pinguis: vinum etiam generosum, & aromatis conditum, sed quam parcissimum & per interualla exhibitum, & ieiuno ventre. Item prosunt pyrum, cotoneum, palmulæ, nuclei pini, oleæ albę ex muria & aceto, vel nigræ, quæ in arbore optimè præmaturuerint. Ex vsu etiam sunt vel frigidæ vel feruentes potiones iuxta ventriculi intemperamentum persentitum. Cui consimilem curationem adhibebis, si ventriculus aqua inundauerit: cui præter dicta, malagma porriges ex folijs vitis, cinnamomo, cotoneis, dactylis immaturis, calamo odorato, spica, & absinthio pontico. Exteriùs item ea medicamenta adhibebis, quæ ventriculum roborent, veluti sunt inunctiones ex oleo absinthij, menthæ, & cidoniorum cum pulueribus diarrhodonis, aut corali & rosarum. Cõfert & mica panis tosta vino albo irrorata supersparso puluere cinnamomi, vel ali-
B quo ex prædictis. Cui vsui proficuum est aliquod ex emplastris, quæ pro ventriculo passim adhibentur. Cauendum tamen est in hac curatione à copiosioribus medicamentis & validioribus; quòd hæc omnia accidentia sua sponte & crescente fœtu cessare soleant.

De prægnantibus, quæ cibum euomunt. Cap. 12.

X prædicta mensium suppressione, dum vitiosus fœculentusq; sanguis in vtero redundat, idem quoq; vapor ad vniuersam vẽtriculi cauitatem peruenit, ibidemque vitia excitat actionibus ipsius partis respondentia. Est enim illius partis munus cibos ad
C coctionem continere, & prædicto halitu in eam partem conscendente euenit, vt frequentissimè cibus aut mox ab assumptione, vel multò pòst reijciatur, aut nauseã implacabilem excitet. Itẽ nonnunquã alimentum ipsum vitiat, ac in nidorosam naturã commutat, vel in acidam cruditatem. Ea temen parit mala partim acrimonia lacessita expellente vẽtriculi facultate; quæ, si leuis fuerit, nauseam; si verò intensius mordeat & vellicet, vomitum excitabit. Verùm si vapor ventrem ascendens, calidus exustusq; fuerit, credibile est alimenta in nidorem commutanda fore: sicut si frigidus aut calore diminutus, in acidam cruditatem. Ob id quidem iuxta naturam eleuati halitus præsidia adhibere oportet, idq; cautè, ne grauius malum eo præsidio succrescat.

Cùm in hac curatione vacuationibus & vniuersali prouidentia vtendum non sit: ad particularia primo accessu deueniendum esse consulit rei natura: præmisso hoc fundamento: topica auxilia huic vsui necessaria discutientia & roborantia esse debere; sic enim confert seminis apij aridi drachmas tres, coralli. rubei ℈ j. *Curãdi ratio.*

spicæ nardi, myrrhæ, piperis longi, singulorum .g. ij. mellis quantum sit satis, A
vt coquendo fiat electarium; cuius ʒ ſ. aut. drach. j. ieiunæ præbeto: post prandium veró conferunt cidonia in musto decocta ad mellis spissitudinem, vel mala punica cum sorbis. Item confectio hęc in tabellis facta incredibili efficacia prodesse fertur, quæ recipit anisi, cinnamomi, corticum citri. ana. ʒ j & ſ. pulueris rosarũ rubearum, coralli, & margaritarum præparatarum, & electarij de gẽmis. ana ℈j. sacchari quantum sit satis, vt fiant tabellæ cum aqua ferrata. Exteriùs tamẽ non erit ab re ventrem inungere oleo absinthij, nardini abietis & naphæ cum modico puluere coralli vel diarrhodonis. Prodest & mica panis tosti succo cotoneorũ vino & aliquo ex prædictis pulueribus irrorata, vel succo menthę madefacta. Cõfert etiam sacculus ex puluere diarrhodonis, rosarum, santhalorum, cornu cerui, absinthij, cinnamomi & spicæ. Ex vsu quoq; est, micã panis leuiter torrefacti vino odorato madidam ante prandium summere cũ modico puluere cinnamomi, vel modicum vini aromatici, Hippocras appelati. Quod si ad nidorosam naturã vergat ingestum alimentum, nullum aliud præstantius reperies auxilium, quâm prima mensa parum aquæ frigidæ præbere, & paulo crassioribus vti alimẽtis, fugiens pinguia, jurulenta, & reliqua, quæ facilis sunt corruptionis. Si tamen corrupti cibarij, vel humoris aliquid ibidẽ esse persenseris, nullo alio auxilio citiùs huic malo medeberis, quàm exhibito bolo armeno vel terra sigillata cum saccharo rosaceo: itẽ prodest puluis diarrhodonis vel electarij de gẽmis cũ eodẽ saccharo, aut in tabellis formatus. Si crudum autem acidum úe supersit alimentum: calidis & quæ robur addere possunt, adhibenda sunt; qualia existunt, quæ præcedenti ca. retulimus. Præter quæ prodesse quoq; ferũt potus vini vel aquæ corticũ citri vel cinnamomi: sicut frequenter masticare ac deuorare parum cinnamomi vel radicis angelicæ. B

At si fortè accidat vomitum fieri ex humore aliquo ad os ventriculi confluente cum dolore graui & cardiacis accidentibus, aut citra ipsa, vt in primiparis (quę prauis alimentis vti consueuerunt, vel vitam egerunt laboribus & curis plenã) non raró accidere conspicimus, iecore aut vniuerso corpore in ventrem reierente quod illi est molestum post vteri gestationẽ, maximè si fœmina ante vel post tempus menstruationis, vomitus vel dolores pati erat assueta. Primo etenim morbi accessu coniectandum est an vrgentior sit vomitus vel doloris indicatio, ea quam præstat humoris affluxus. Nam eo tempore dubium non est, quin frequentioribus aquæ feruentissimæ potibus subueniendum sit, aut vini, si pituitam subesse comperiamus, vel aliquo ex medicamentis quæ nuper retulimus. Quo facto, ventri imponens cataplasma, quod recipit pulueris rosarum, & absinthij pontici. ana ʒ ij. pulueris coralli ʒ j & ſ. pulueris lignialoës & diarrhodonis. ana. ʒ j. furfuris quantum sit satis, vt fiat cataplasma cum vino rubro, terquater ue calidum die appositum. Cuius efficaciæ aliud efficies, quod recipit micæ panis tosti ℥ iiij. madefiat vino rubro & succo citoniorum; vel, si æstus fuerit vehemens, succo plantaginis; aut aqua ferrata cum succo granatorum acrium, pulueris coralli, diarrhodonis, rosarum, absinthij pontici, lignialoës, & terræ sigillatæ. ana ʒ j. olei absinthij, & rosacei omphancini. ana ℥ j. pistentur, & fiat cataplasma. Confert etiam inunctio ex eisdem oleis super aspersis prædictis pulueribus. Quod si vomituũ immoderantia poposcerit, non erit ab re emplastrum de crustra panis apponere. C

Qui

A Quibus factis & ventriculo iam quieto rhabarbari siue masticati, siue infusi, siue pilularũ forma adhibiti vsus proficuus & necessarius existit, per aliqua interualla: inter quæ vel syrupis pro humoris idea, vel puluisculis, aut bolis ex conserua rosarum cum prædictis pulueribus vtendum est. Qua in re vmbilico pomum assum pulueribus dictis sparsum cum modico vino apponere oportet, & quæ dicta sunt reiterare, donec fœtus crescat, aut affectus subsideat, ni propter vrgentiã maiora postulauerit, quę cap. de vomitibus sistendis lib. 1. indica. & li. 2. c. de purgatione particulari reperies. Quod si illa non profuerint, huic vsui maximè proficuum experieris saluatellam dextræ manus tundere: quod auxilium securissimum aborsus esse scio, & iecori, alioqui affectionis origini incredibile subsidiũ.

De ventris dolore in prægnantibus. Cap. 13.

B

AB spiritu flatuoso tam immanes & acerbi excitantur in ventre dolores & cruciatus, vt ferè ad pulsus abolitionem res tendat. Nam cũ ex genitura tũ intestinorum tum reliquarũ vteri & vẽtris cauitatũ vias coarctari sit necessũ, eleuatis ex indebito vitæ instituto, vel ex eodẽ sanguine mẽstruo flatibus, facilè cum inclusi existant, & crassi, qui difficulter excutiantur prædicta accidentia circa vmbilicum moliuntur: quæ vel aborsum minantur, vel tormina efficiunt tam grauia, quòd periculum minari videantur: quę sanè vitia in vtero gerentibus vitare summopere oportet, ne inopinatò aliquid ex ijs, quæ nuper diximus, superexcrescat.

Cui affectioni medeberis præmisso, loco vniuersalis prouidentiæ, in cibo & potu moderamine, siccis fomentis superiori ventris parti adhibitis ex semine fœniculi, cimini, anisi, anethi, & reliquis huius naturæ in puluerem redactis, ac vino, vel aqua vitæ irroratis. *Curandi ratio.* C Cataplasmate etiam vteris ex ouis, oleo de baccis lauri frixis cum pulueribus suprâdictis: calida item inunctione ex oleo liliorum & anethino: ex quibus cum decocto prædictorum seminum clystere in parua quantitate inijcere poteris. Prosunt quoque aquæ calidissimę potus, aut vini aromatici, vel dentibus frangere cinnamomum, & diutiús ore agitare: quod etiam præstat anisum, vel cortices citri: quas vino deuoratas experimento comperimus plurimùm prufuisse: sicut & aquam stillatitiam ex cinnamomo, cimino, aut corticibus citri. Fugiendum insuper est in hoc affectu á fomentis humidis & immodicis innunctionibus, vtpote facientibus abortire obflatus dilatationẽ, quã antequam resoluantur moliuntur, ex quibus dubiũ non est, quim si vterus & eius vasa dilatẽtur, fœmina abortiat. Cui medeberis per assum pomum pulueribus dictis inspersum, & vmbilico apositum.

De cor-

A

De cordis saltu, ac de syncopi in prægnantibus. Cap. 14.

Vemadmodum graues dolores ex flatu fieri posse dictum est: ita & ob eandem causam saltus cordis in pregnantibus fieri arbitramur. Nam flatulenta illa substantia si per arterias, aut venam cauam ascendentem in cor, sese insinuet, saultus & cordis palpitationes fieri rationi consonum videtur. Nitens enim cor, quod sibi præter naturam transmittitur, pellere, miri nihil est, si motum illum extra ordinem & proprij motus concentũ edat. Quod sanè accidens maioris mali præsagium esse solet: nam facilis est ab eo ad cardialgiam, sincopim ve & asphixiam cõmeatus: ob id quidem omni arte curandum est, prædictum accidens quàm citissimê mitigare. B

Curãdi ratio. Nec paruam hæc affectio prærequirit in cibo & potu, ac reliquis rebus non naturalibus cõmoderationem, vt quæ citra huiusmodi prouidentiam facilè in prædicta mala commigret. Qua propter transactis primis grauidationis mensibus, & tentatis leuissimis auxilijs primò: audacter ad rhabarbari vsum, vel confectionis amech sine scammoneo & colocinthide confugiendum erit, maximè si corpus prauo aliquo succo abundare cognoueris: quo tempore rhabarbari modicum cũ conserua rosarum porrigito, vel prædictę confectionis amech tantundem cum eodem rhabarbaro. Quo facto, huic affectioni medeberis calidissima aqua epota: sic & aceris radix cum vino tussa. Sed inter omnia cõseruã de hiacintho vino vel aqua naphę sumpta, electarium de gemmis, lapis bezoar, & reliqua, quę cordi opitulantur, ipsum que tuentur à venenosorum halituum contactu prodesse, experimento didicimus. Sic scordij aqua, vel schorchioneræ, aut carlinæ incredibili efficacia prosunt. Sed efficacior multo est cardiaca herba per instillationem extracta, aut aqua cinnamomi vel gariophillorũ arte chimica extracta. Exteriùs quoque adhibere oportet, quæ eundem vsum præstent, halitusque vel dissipent, vel ad extimas partes euocent. Ob id quidem inungere cordis regionem opus est vnguento vel oleo naphæ, aut iasminorum admixto modico rasaceo: quibus si addideris theriacæ modicum, probè factum existima, maximè si ad miscueris aquæ cinnamomi, vel olei eiusdem modicum: quem quoque vsum pręstat oleũ de Mathiolo experimento nobis comprobatum. Conferunt saculi ex pulueribus corallí, cornu cerui, carlinæ, santhalorum diambræ, diamusci, seminis angelicæ, & florum cordialium: item corium cerui, aut capreoli, ambaro & moschu præparatum eidem parti appositum. Eiusdem vtilitatis sunt epithemata, quæ fiunt ex mica panis tosti & aqua vitæ aut vino, aliquo ex prædictis pulueribus super sparso: vel facta ex succo pomorum redolentium & vino & eisdem pulueribus. Tandem omni arte curandum est flatus cor irruentes discutere, & odorãmẽtis gratissimis spiritus reficere, donec suspiria & anxietatem mitigaueris. Verùm si ex copia teтri sanguinis malum fiat, sanguinem semel mittere opus est. C

De

A

De prægnantium tuſsi. Cap. 15.

IL equidem prægnantium partus æquè accelerat, ac, vt rectius loquar, aborſum excitat, vires proſternit & vniuerſum corpus conterit, perinde ac tuſsis: ſiquidem capitis dolorem acceſit præ commotione, vigilias infert, difficilem reſpirationē mouet ac febrem aliquando accendit. In qua ſane affectione muſculos plures laborare eſt opus: & ea ratione curandum eſt id malum lenire, & quam citiſsime mitigare, ne aborſum promoueat, qui ſanè certior, erit in maſculis quā infœmellis, maiores.n. hę ſuſtinēt labores citra aborſum, idque maximę poſt primos mēſes: nā fœmellæ initio pręgnationis periclitātur magis, ſicut mares, cum auctiores ſunt, & moueri incipiunt.

B

Scimus quidem id malum plerunque grauidis ſuccreſcere ex halitu aliquo tetro & mordaci à ſanguine menſtruo elato aſperam arteriam & reliqua reſpirationis inſtrumenta peruadente, irritanteque facultatem ad tuſsiendum. Pręthereà fit etiam ex albis aut vitioſis menſibus, qui ante grauidationem fluere ſolebant retentis, vt teſtatur Hip. lib. 1. de mor. mul. dicēs. Cōtingit enim ipſi fluxū aquoſū fieri, aut purgationem occultari, & ad vētrem cōuerti, & ad crura aut ad pectus, aut ad aliquam harum partium. Item ſuboritur prægnantibus hæc affectio expeculari aliquo capitis defluxu, tenui vel nimis craſſo, cuius etiam, ne idem malum accidat, ediſcere prouidentiam conueniet. *Cauſæ.*

Licèt affectus ad ſui cognitionem ſignis non indigeat, eis tamen opus habemus ad cauſas dignoſcendas. Sic etenim dignoſces à flatu proficiſci, quòd fœmina, quantumuis tuſsiat, nihil excernit, neque leuatur vllo medicamentorum genere præterquam flatu per ructum excreto, & ijs medicamentis, quæ vel flatus diſcutiant, vel leniores reddant. Dignoſces ex albis menſibus ſuppreſsis malum proficiſci, ex relatione, & ex fœminæ prauo colore, totius corporis laſsitudine & grauitate, & ex nimio oris madore ac ſputione crebra. Inſuper cauſam huic malo caput præſtare diſces, quòd fœmina multa tuſsiendo expuat, & crebra excreatione à tuſsi liberetur, & etiam quòd à ſomno deteriùs ſe habeat. *Signa.*

C

Etiā ſi in hoc affectu proficua ſit vniuerſalis prouidentia quatenus pertinet ad expurgationē corporis: id minimè perfert grauidationis ſtatus, & ob id moderatione victus & potus, rem agere eſt opus, maximè ſi halitus malo cauſam præſtiterit. In qua re purgandum nullo modo eſt, ſed eo præſidio vtendum, quod leniēdi ſolùm vires habeat, in quo genere nil magis prodeſſe comperies, quâm potus calidiſsimę aquæ ante cibum & ſomnum ingeſtus. Cui cōſimilē vſum præſtat potus vini, aquę cinnamomi, vel floris eiuſdē cinnamomi, ſeminis angelicę, aut ipſū cinnamomū frequēter maſticatū, vt aſcēdens halitus vi horū medicamentorū digeratur. Lābendo quoq;, ſi fortè aliquid aſperæ arterię adhęſerit porriges, potiſsimū cinnamomi decoctū & gariophillorū cū ſaccharo & melle. Ex vſu itē ſūt tragacātha, amylū, & mucilagines pſyllij, ac ſeminis citoniorū, vel ex eis cōfectū ſe- *Curandi ratio.*

ra-

rapiũ. Si tñ affectio pdeat ex suppresso albo mẽstruo, vel nullã admittit curationẽ peculiarẽ (nisi rhabarbari modicũ aliquando exhibere placuerit) vel ei similem, quam capitis affectio expostulat. Sic etenim cúm ex peculiari aliquo capitis defluxu prodire comperimus, proficuum est alimenta ficcioris naturæ & boni succi porrigere, velut auium (maximè venationis) assatarum: quód si elixas porrigere placuerit, eàrum iuscula non adhibeas. Prodest amylum vel pultes ex farina hordei, & potus quã parcissimus. Docet quidẽ huic malo Hip. lib. 7. popu. tex. 7. in historiã sororis Harpalidi subuenire, maximè cũ ex aquoso humore cũ sãguine redundante principiũ traxerit fabarum farinę (quã Gal. 7. suplicium excerationi facilitandę esse proficuam fatetur) cũ mele, qua vti poteris, forma pillularũ aut in bolis, vel linctus modo cum dispumato melle, quod etiã cumini genus omne cum vino pręstat. Sed huic vsui vtile erit, præter exhibitionem bechichorũ pharmacorum, ac reliquorum, quæ leniendi vires habent, ad purgationem eius, quod á capite instillat, euocare mastiche ore masticata, vel quouis alio masticario ex ficubus, pipere, mastiche & reliquis. Nec fœtui nocebit ex mastiche & rhabarbaro pilulas conficere, quarum quinto quoque die. ℈. ij. sumat fœmina. Cui etiam affectioni prosunt brachiorum frictiones vel ligaturæ, ac potissimûm cucurbitulæ, & si fœmina ex timidioribus non sit, cum scarificatione. Sed noctu, vt somnum concilies seminis papaueris, & sacchari puluerizati modicum porriges, vel serapij ex papauere & violis. an. ℥. ſ. Item ouum sorbile cum amylo vel tragacantho, terra sigillata, aut pulueribus seminis papaueris albi, vel alia, quæ tuta & proficua expertus fueris.

De aluo suppressa, aut nimis citata in prægnantibus. Cap. 16.

FOEMINIS quoque prægnantibus, & magno sæpe cum aborsus periculo aluus supprimitur: quippe fœx indurata magno, vt pelli possit, indiget enixu: quo frequentissimé dirumpitur ex vinculis aliquod, ac sanguis prosilit, aborsus quidẽ præludium. Ob id in ijs, quæ iecore sunt ficco & squalente & meseraicas habent voraces, maximè grauidationis tempore, omni diligentia curandum est, lubricam reddere aluũ prunis, saccharo, & aqua hordei, vel maluarum decoctis: item prodest aqua maluarũ & saccharum, aut syrupus ex mucilagine psyllij & seminis citoniorum cũ aqua maluarũ aut portulacæ & saccharo confectus. Prosunt clysteria ex iure auium & butyro recenti, oleo amygdalarũ dulcium & saccharo rubro. Confert & prima mensa ante omnem cibum parũ aquæ ingerere. Nec diutiùs licet protrahere alui purgamẽta, etiam si fœmina ad excretionem minime excitetur, ne deinceps difficiliùs excernantur, & maius periculũ subeat fœtus. Præterea, si defectu alimenti, eó quod multũ insummat fœtus, excrementa hæc nimium à iecore & meseraicis exsuccẽtur, nullo alio præsidio citius huic malo subuenies, quàm copiosioribus cibis, maximè iurulentis & decoctis.

Citatam quidem aluum mox cohibere curandum est: nam ipsa fluente, & ligamẽ-

A gamenta fœtus laxiora fiunt, & ipse imbecillior factus ocyssimè eijcitur, & mater alimento fœtui commodo destituitur, præsertim si lyenteriæ specimem fluxio retulerit: qua profectò neque matri, neque fœtui alimentum, quod superest. sufficere valet. In qua equidem curatione, verendum plurimum est, indistinctè, & quęuis fluxum sistere, ei tantum sistēdo niteris, qui aut disentericus, aut lientericus fuerit: nam si ex prauorum humorum collubie grauidationis tempore agregata fiat, cauendum est ab adstringentibus & his quę sistendi potentiam habēt. Quippe hęc excrementa primis mensibus collecta, si fluant periculum est, aborsus ob mordicationem, aut laxitatem partium vtero vicinarum. Si verò cohibeātur certius ad hucaparet aborsus periculum, ob praui succi abūdantiam quo fit, vt cautè agendum sit cibis, & his quæ in melius habitum mutent, ne fœminæ accidat, quod Stymargi vxori euenisse Hipp. retulit li. 2. popu. p. 2. tex. 4. quæ ex uentris perturbatione cum multum cepisset sistere, fœtum quadrimestrē corrupit. Sic, his medeberis iuxta fluxus naturā & conditionē: etenim dysenteria (vt paulò inferiùs referam) rhabarbaro cum saccharo rosaceo bis terue exhibito cō B pescitur, quatenus ad humoris fluentis copiam attinet, quem temperabis ante id syrupis ex portulaca, ex violis, ex rosis, borragine & buglosso: aut, si nimis acer fuerit, ex succo acetosæ cum aqua hordei aut ferrata: cauens, ne nimium clysteribus vtaris, quibus non parum fœtus oblęditur. Verùm si opus fuerit, eis vtitor, quæ abluendi ac sedandi dolores vires habeant: quippe dolorum vehementia nō tardiùs fœmina abortit. Qua propter adhibenda sunt quæ oleum violarum, rosarum, amygdalarum dulcium, & butyrum recipiunt, additis vitellis ouorum cū pinguibus iusculis & decoctis etiam anodynis. Cęterūm si vitio vētriculi aliquid crudum aut semiconfectum vel fœtidum excernatur, eàdem prorsus medendi ratione curari desiderat, ac vomitū exposcere anteà dictum est: adhibitis vētri, quæ eàdem parte retulimus, & affixis etiam vmbilico, quę robur fœtui & ventri quodammodo præstent, velut est pomum odoriferum assum cum theriaca, cinnamomo, gariophyllis, mastiche, & pulueribus myrtilorum, rosarum, coralli, & diarrhodonis appositum: item frustrum semiassæ carnis cum prędictis pulueribꝰ. Nec omnino si diutius affectionem duraturam speraueris, posthabendus est rhaC barbari masticati vsus, vel pulueris eius cum saccharo rosaceo: quo facto, summo pere conferre scimus mastichis. gr. iiij. aut. v. cū eodem saccharo rosaceo. Quod item beneficium pręstat idem saccharum cum bolo armeno, aut terra sigillata exhibitum. Sic lāguidioribus matri & fœtui benefacit electarium de gēmis in tabellis cōfectum, & de margaritis præparatis maximè cum modico myrtilorum puluere, coralli & rosarum. Item his confert aqua, in qua aurum ignitum pluries extinguatur, vinum aliquando tenue & aquosum, aliquando nigrum aqua chalybeata dilutum: cibaria item optimæ substantiæ, & facilis confectionis, quæ maiori ex parte assa exhibeantur, Si autem velis exquisitiorem methodum & curandi rationem legere libr. 2. nostro indicationum cap. de sistendis fluxionibus, ad amussim reperies.

Supersedeo consultò hac in parte à disputatione, de vrinæ difficultate, qua instante iam iam partu frequentissimè corripiuntur vtero gerentes: siquidem ex vesicæ compræsione fœtu iam prolabente potius fit, quàm morbosa aliqua causa, quæ auxilium expostulet.

A

De inflatis prægnantium cruribus. Cap. 17.

N quibus mulieribus vberrima mẽstruorum copia fluere ante grauidationem solebat, post conceptum quidem, ipso nequeunte tantum sanguinis conterere, & in propriũ alimentum commutare, recrudescit sanguis ille, & qui denuo in iecore conficitur, aquosior existit, facultate iecoris sanguifica ob immodicam copiam nequeunte probè ipsum parare, haud secus quám in hydrope. Quo fit, vt tanquam inutilis matri & fœtui delabi ad crura natura patiatur: quæ sanè ædematosa fieri eo tẽpore necessum est. Ac si corrupti aliquid obtinuerit, vel tenuioris & calidioris bilis admixtum, inflámari quoque contingit, & non raró exulcerari, presertim si fœmina anteá vel obstructiones aut vitiosi succi redundantiam perpessa fuerit. Alijs quidem id malũ prodit, quód in grauidatione fluxus aliquis aquosus supressus fuerit: quòd Hippo. insinuare videtur lib. 1. de mor. mul. dicens. Contingit ipsi fluxum aquosum fieri, aut puargationem occultari, & ad ventrem conuerti & ad crura. Quapropter verendum est, ne hæc affectio in cacoethica vlcera cõmigret, aut in quid grauius. Nañque nouem mensibus tantum mali partes suapte natura frigidas saltem á fonte caloris dissitas perferre, haud tutum est. Cum hoc tamen experimento comperimus, à partus purgatione citra auxiliares medici manus, mulieres sic affectas in pristinum reduci statum. Ratio proculdubio est, quia aquosus ille sanguis nondum salsuginem aut corruptionem adipiscitur: & ob id vel solo lectuli calori vel partus purgationi cedit. Verûm in ijs, inquibus immodicus fit tumor, & noctu crura nõ detumescunt pertimescẽdũ est, nequid mali eueniat. Expẽdendũ tamẽ hac in parte, hoc malũ plerunque accidere, á. 4. mense vltra, vel quod alij affectus quos acersuit grauidatio cesent, & in hũc mutentur, vel quod ex nimia vbertate sanguinis iecur refrigeretur, vel quod sanguinis frigiditas ipsum jecur in cõsensum acersat, & vitiosum sanguinem gignere cogat, qui in hos tumores cõmigret, ad quæ omnia opus est. 4. mẽsium spatio: quod probat historia sororis Harpenlidæ, lib. 7. popu. tex. 7. ab Hippo. adducta. B C

Curãdi ratio.

Præmissa ea victus institutione, vt facillimè confici posit, & optimi ac paucissimi & siccantis sit nutrimenti: opportunissimum est præsidium, Aëtio præcipiente, citriorum malorum decocto pedes leniter abluere, perfricatis ipsorum plantis ex aceto, rosaceo, & sale, vel alumine cum vino. Prodest etiam non parũ emplastrũ ex caulibus vino & aceto incoctis & pistatis: vel chimolia terra cum aqua chalibeata, vel ea, quæ in officinis ferrariorum reperitur, dissoluta modico aceto admixto. Confert & oleum rosaceum & chimolia, vel solum ipsum rosaceum cum aceto: aut (quod experimento probatum est) papyrum aceto infusam & parti impositam diu ibidem affigito: item fomentum ex vino ex aceto decoctionis rasuræ cornu cerui. Quod si in ruborem alterari partem comperiamus, præcauendum est, ne in corruptionẽ vel exulcerationem degeneret, adhibitis brassi

A cæ folijs cum modico rosaceo & chimolia terra. Cui vsui confert cataplasma ex cicerum & fabarũ, & orobi farinis, succo caulium confectum. Vltimò sperandum est (ne maximam præsidiorum siluam inutiliter profundamus) à partu fœminam liberam euasuram. Sed interim, vt Hippo. lib. 7. popu. tex. 7. docet in historia sororis Harpalidę, cui crura etiam tumore afficiebantur, & difficultas aderat spirã di, vtendũ est eo, quod ipse consulit eadem parte, dicens in fine textus. Fabis autẽ mellę admixto vasa, & eclegmate ex mellę, & cum ex vino bibisset Aethiopicum cũminum, meliùs habuit, posteà tussiens excreabit multa cocta pituitosa al ba spiratio cesabat, peperit verò fœmellam. Quæ sanę mala in grauidationibus fœmellarum frequentius fieri arbitramur.

Cũ hoc tamen si res vrgentissima non sit naturae comitẽda est, ne ad principalius membrum affectio irruat.

De sanguinis profusione ex prægnantium vteris. Cap. 18.

B
CVM frequentisimè vtero gerentibus menses aut serosum aquosum ve aliquid erumpere comperiamus, idq; vulgatum sit aborsus esse præludium: expendere hac in parte in animo est ex quibus partibus, & qua de causa, & qualis substantiæ in grauidis prosiliat, vt innotescat mediantibus signis, quando auxiliares manus adhibere oporteat, & quando secus: ac rursus quã do verendum sit non solum tanquam inutile, sed tanquam perniciosum, aliquod adhibere præsidium.

Ex Gal euidenter constare arbitror, maximè. 5. aphori. 58. ad vterum duplices venarum propagines excurrere: quasdam ad corpus & cauitatem ipsius, alias quidem ad collum, os, & ceruicem: ac scimus per vtrasque diuersimodè menses vteri ve purgamenta profluere. Per eas, quæ in collo sunt, proculdubio virginibus maiori ex parte menses prodeunt, in quibus hymen obstare poterat sanguinis euacuationi. Per eas verò, quæ in vtero ipso sunt, in reliquis, vel in grandioribꝰ etiam virginibus, aut sanguine inũdantibus, & in cæteris, quæ aut pepererũt, C aut deuirginatę sunt: per quas alimentũ fœtui impartitur natura, & per vtrasque sese expurgare assuescit.

Quibus sic statutis cõstat tribus è partibus in grauidis posse sanguinẽ ex vtero prosilire. Quippe in nõnullis grauidarũ ordinatim & fœliciter cõperimus menses fluere: quod nulla alia ratione posse fieri arbitror, quã eò quòd plus sanguinis in corpore præsit, quàm fœtus dispẽdere posit: & per ea vasa, quę in vteri collũ degenerãt, irruat. In alijs etiã per interualla inordinata (quod frequẽtius est) vel statutã, sanguinẽ profluxisse cõperimus: cuius sanè ꝑfusionis occasione fœminæ molestiùs se habẽt, & fœtus debiliores existũt, iuxta illud Hipp. 5. apho. 58. Si mulieri vtero gerẽti purgationes eãt, imposibile est fœtũ esse sanũ. Quã sententiã licèt Galen. ad fluorem ex venis colli factum referat: mihi quodammodo videtur per difficile: nam purgationes copiosiores, quales ea parte intelligit Hippocrat. per vteri collum fieri à ratione dissonum videtur. Quinimmò censet idem autor ore vteri concluso & complicato cessare menses: & eò existimo dictum fuisse ab eodem libr. de natura mulier. Si complicatum fuerit os vterorum menses non prodeunt: si verò prodeãt, pauci & parui sunt. Et èadem refert verba lib. de mor.

Primus locus.

mul. Cum hoc tamen adhuc videtur idem dubium superesse, licèt ab vtero prodeat: siquidem os vteri clausum non minus impedit sanguinis ab vtero exitum, quàm si ex proprio collo fluat. Verùm huic dubitationi respondendum est: dũ collum complicatur, eius vasa ita ob compressionem coarctari, vt fluere ab eis nihil vel quàm parcissimum posit, vt Hippo. mens est. Nihilominus tamen collum vteri libentius admittere fluxionem ab vtero prodeuntem, eò quòd cauitas non posit tantùm coarctari, quantùm vasa ipsius colli. A

Secundus locus. Quibus rationibus persuasus arbitror (vt ad secundum locum fluxionis accedam) non raro in grauidis ex venis vteri internis posse sanguinem profluere: argumento est fœtus imbecillitas, qui per easdem venas susceptat alimentum. Sed existimabit aliquis & meritò perdifficile esse credere, ab vteri venis sanguinem, fœtu superstite, prosilere: siquidem venæ adhærent fœtui ita, vt conceptus fieri minimè posit, nisi vbi semen affigitur acetabulis, quæ sunt ora vasorum interiora vteri penetrantiũ: quod Gal. dixisse lib. de vuluæ dissectione per hæc verba cõstat. Corion vuluæ inhærescit, hoc modo, vasorũ vuluæ, quæ interiorem partem penetrant, ex quibus etiam menses expurgantur, cùm fœmina conceptura est, ora aperiuntur: conceptionis verò tempus est vel incipientibus vel cessantibus mensibus. Itaque nisi hæc vasa dirumpantur, videtur non posse sanguinem prosilire. Cui dubitationi respondemus, verum esse vasa hæc ad vteri cauum permeare, & corio inhærescere: verùm cum hoc, duobus modis citra aborsus periculum arbitror sanguinem profluere ab his posse. Vno, quòd aliquot vasa supersint libera à fœtus alimonia: alio verò, quod sanguinis profusio fiat per anastomosim. Quippe non est credendum omnia vasa corio adhærescere, sed quædam ex ijs, quæ ad vterum pertingunt, vt euidenter probari potest: equidem fœminas non paucas superfœtare conspicimus, quod proculdubio fieri non posset, ni aliqua in vtero superesent vasa, per quæ natura nouo fœtui impartiretur alimentum. Qua sola ratione constat, vasa intra vterum existentia posse innoxiè sanguinem fundere, quamuis mulier grauida sit: siquidem non omnia vasa, per quę menses fluebant, ad fœtum sanguinem perducunt, sed quædam etiam supersunt, per quæ mẽses innoxiè descendere posint. Quo fit, vt licèt fœtus ob id imbecillior existat, cum hoc tamen aborsu non periclitatur fœmina, maximè si in corpore aut vtero subsit plenitudo, quam fœtus conterere nequeat. Secundo autem modo sanguis innoxiè prodit, dum non per ruptionem eorum vasorum, quæ fœtui adhærent, neque aliorum, sed per anastomosim sanguis profluit. Nam aut ita laxę existere possunt venarum tunicæ: aut sanguis nimio potu adeò dilutus, vel ex aliqua alia occasione tenuis, vt facilè existentibus poris adhuc secundum naturam sanguis instillet: velut in pinguibus fœminis, & ijs, quæ molles sunt carne accidere non raro conspicimus: quamobrem credendum protinus non est aborsus esse præludium. Cuius etiam causæ Hippocr. meminisse constat libro 1. de morb. mulier. per hæc verba. Siquidem igitur præ plenitudine fluat sinere ipsam optimum est: si verò vterus laxus fiat, diæta sit alica, caro, suilla, aut palumbis, & vinum nigrum: potiones verò, quæ ad fluxum describuntur (& subdit) Pronuntiato autem de muliere in ventre habente, duos aut tres menses & vltrà, si menses statim prodeant, singulis mensibus necesse est tenuem ipsam fieri, ac debilem.

Quã-

A Quandoq; etiam febris ipsam corripit his diebus, quando menses prodierint, & dum prodeunt, & postquam prodierint, pallida fit; sed & pauci prodeunt. His vteri magis, quàm opportunum est, hiant, & augmentum fœtus diminuunt. Descēdit enim cùm mulier in ventre habet sanguis paulatim in vteros à toto corpore & in orbem circa id, quod in vteris est, circunstans illud auget: si veró hiarint vteri magis quàm oportet, sanguinem singulis mēsibus velut procedere solet dimittunt, & quod in vteris est tenue ac debile fit. Si veró curetur mulier, melior & fœtus & mulier euadet; si verò non curetur, fœtus corrumpitur, sed & ipsa periclitatur, ne diuturnum habeat morbum, si purgatio plus quàm oporteat prodeat. Placuit quidem ad verbum hanc sententiam scribere, qua euidenter constat de afluxu earum venarum, quæ ad vteri cauum preueniunt, loquutū fuisse; earum præsertim, quæ fœtus non attingunt, siquidem refert superstité euadere fœtū. Quod si de reliquis fœtum alentibus velis audire sententiam, iterum legas prima verba huius loci, quippe de vteri laxitate mentionem fecisse reperies: quibus verbis anastomosis includitur: quod ex modo fluendi & sanguinis paucitate ita esse intelligendum disces.

B

Tertiò verò & vltimò sanguis prodit in grauidis, ex vtero, vinculis ipsis & vasculis, per quæ fœtus alimentum & beneficium susceptat, diruptis & vtcunq; dilaceratis: ex quo quidem fieri aborsus necessario censemus. Natura enim in ijs, quæ vtero non gerunt, sanguinem non colligit intra vterum toto mensis spatio, sed in venis ipsis ad tempus adseruat, ac pòst paulatim profundit. In grauidis verò semper in puerum per inuolucra effundit: quod monstrat in puerperio sanguinis adseruati copia. Quo fit, vt si vasa hæc, casu aliquo dirumpantur, fœtui alimentum desit, & reliqua ligamenta laxiora facta dirumpantur, & aborsus ocyssimê & ferè ineuitabiliter sequatur. Quibus constat per quæ loca, & quibus de causis sanguis in prægnantibus ab vtero profluat. Quód sanè damnatū reperimus apud Hipp. mille in locis: nam & fœtum significare imbecillū in aphorismis scripsit, & aborsus esse præludiū aut grauis & molesti partus, & qui ad decimū mēsem prorogabitur. Si fœtus viribus constet, & rursus octimenstribus laboribus plerunq; C assimilatur, vt euidenter Hipp. docet li. 2. popu. part. 3. tex. 35. dicens. Quapropter mēses quales octimenstrium, qui fiunt ad decimum tendentibus malum. *Tertius locus.*

Experimento in quibusdam fœminarum nobis etiam compertum est, per maius grauidationis tempus purgamenta quædam ab vtero instillare, quædam alba alia pallida, sanguinolenta alia, nonnunquam fœtida, aliquando crassa, sed plerūque tenuia. Quæ vitia eis fœminis succrescere existimo, quæ vitam agunt sedentariam, cum hoc tamen robusta constant natura & eijs etiam, quibus sanguinolēta aliqua purgatio suppressa est, maximè per hæmorroides vteri, aut ani, in quibus purgamenta hæc ob defectum exertitij abundare necessum est; grauidationis tamen tempore, boni consulens natura per venas, quæ vacuæ supersunt à fætus alimonia, excernit, partim cum doloribus, maximê si hæc purgamenta detineantur, partim citra ipsos plerunq; tamen per vteri hæmorroides transmittit maximo cum fœtus & matris beneficio: iuuant tamen huiusmodi excrementa ad faciliorem partum.

Di-

Signa.

Distingues autem, ac nosces à quibus ex prædictis venis sanguis fluat, primò A ex relatione: quippe si ex ictu, casu, percussione, subita etiam animi perturbatione, denegata re ardenter expetita sanguis denuò inopinatò & subitò fluat; dubiũ non est, quin ex vasis alicuius diruptione id malum fiat, præsertim si accedat lumborum & partium circa vmbilicum dolor. Quod etiam colliges, si præcessit, aut præest cruciatus aliquis maximus ex flatu, aut morbus aliquis partium spiritaliũ, velut tussis, aut respirandi difficultas: item fœcum immodica ariditas, tenesmus, alui importunus fluor, & alia deniq;, quæ vel animum vel corpus vehemẽter turbare possunt: atq; etiam immodicus æstus, aut ingens frigiditas, & reliqua, quæ naturæ modum excedere videntur; quorum copiam capi. de aborsu, reperies.

Verùm si sanguis ex vasis colli vteri fluat citra euidentem aliquam occasionẽ, ordinatimque prodeat & sine dolore ac molestia, & fœmina boni coloris existat (quo signo cognoscimus iuxta naturæ leges profundi, præsertim si femora & inguina, veluti dum vtero non gerebat, doluerint) non licet tunc temporis turbari, neq; aborsum vereri; sed fœminam optimo alimento alere & copioso. Quod si ex B venis internis, quæ superuacuæ sunt à fœtu, sanguis prodeat: idem quoq; considerabis: nam si ordinatè prodit, sine manifesta causa, citra dolores, & accidentia, quæ prædiximus, ac fœmina fuerit boni coloris, coniectandum est citra aborsus periculum profluere, & ob id nec turbari, nec auxiliares manus porrigere peritũ medicum decet. Si tamẽ sanguis quàm parcissimus fluat, aquosus, nimis dilutus, citra euidentem occasionem, aut præsens aliquod damnum: coniectabile est per anastomosim venarum vteri affectum fieri. Quo fit, vt fœtus imbecillior indies fiat, & diligentiam medici prærequirat, quemadmodum nuper adducta Hippo. sententia euidenter monstrat.

Curandi ratio.

Hinc etenim si diligens fueris facilè disces cui harum fluxionum auxiliares manus adhibere tenearis: nam in albis vteri purgamentis, quæ retulimus, nullo indigemus auxilio, nullaq; curandi ratione; siquidem hæc natura transmittit per dicta loca, vt se tueatur à suppressa aliqua vacuatione, vel sese exoneret ex recremẽtorum abundantia: quippe ea si suppresseris, dubium non est, quin vel fœtum inte C rimant, aut in morbum aliquem grauissimum vel imbellicitatem deferat, vel saltem matri pernitiosum aliquẽ affectum accersant: & ob id supersedendum est ab omni curatione, vitæ ratione optimè instituta.

Sanguine autem fluẽte ex venis colli vteri, aut ex internis superuacuis, & quæ nullum præstant fœtui alimentum, vel ex illis, quæ fœtum quidem alunt, diruptis tamen & dilaceratis: nullum quoq; auxilium adhibebis, præter quam optimã victus & vitæ institutionem, quietem & animi tranquillitatem; ac si quid appetierint, id liberaliter porriges, etiam si paulò sit deterius. Vmbilico insuper quæ robur fœtui addant, & calorem, apponenda sunt: non quòd sit ob id sperandũ, aborsum præpediri posse, sed quòd viribus & cũ efficacia viuus exiliat, ne si anteà intereat, sancto baptismate careat. Qualia autem huiusmodi auxilia sint, tribus præcedentibus cap. abunde diximus. Itaq; præsidijs nil aliud eo tempore efficere poteris, quam sanguinem comprimere, densare & cohibere qui dum semel in vterum à venis defluxerit, detentus, vel concrescit, vel corrũpitur, vel mille alijs modis

vitia-

A vitiatur, ita vt in grauissima accidentia promptissimè degeneret, fœtu non ob id superstite manente. Quamobrem licet non desint qui aliquot auxilia huic vsui scribant, ego tamen subticere malui, nequis imprudenter eis vtens, maius malum manu faciat: quodsi aliquibus vti velis, iam audies.

Superest sola curanda ea sanguinis profusio, quæ ab internis venis ex occulta aliqua occasione prosilit: ex qua vnum duorum vereri oportet iuxta Hippo. decretum. 5. apho. 58. vel fœtum esse imbecillum, qui nequit alimentum sibi commissum commutare; ex quo periculum vitæ impendet, & ob id pernitiosi abors⁹: quippe magis morte periclitatur fœtus ex morbo proprio, vel matris (quod secūdò vereri oportet) quàm ex sanguinis defectu: nam cùm deest illi alimentum, curat diligēter sagacissima natura defectum supplere, metuens ne morte præueniatur; quod semper ipsa præcauet. In qua sanè curatione primò considerabis, an vitium aliquod sanguis obtinuerit ex tenuitate, acrimonia ac serositate; quibus lacessita natura eum expellere nitatur, aut cōtinere præ imbellicitate nequat. Qua
B in re omne curantis consilium sit sanguinem ab aquoso humore vel seroso acri & mordaci immunem reddere, rhabarbaro sumpto per se pilularum forma aut cū modico conseruæ rosarum ea quantitate, quæ expurgare sanguinem & firmare ac roborare partes citra corporis turbationem nata sit. Quo facto, alimētis & medicamentis, quæ vim habeant condensandi ac solidandi sanguinē vti libere poteris: sic amylo ex lacte amygdalarum aqua chalybeata extracto, probeq; cōfecto vtendū est: assis carnibus, miua citoniorū & reliquis huius naturæ. Manè autem porriges saccharum rosaceū āntiquū solum, vel cum pulueribus boli armeni, terræ sigillatæ, coralli rubei, cornu cerui, electarij de hiacintho, aut margaritarū præparatarū. Huic quoq; vsui proficuū est porrigere syrupū de rosis siccis, ex myrto, aut rosarū, vel portulacæ, si acrimoniæ particeps sanguis fuerit: frictionibus item brachiorū frequentioribus ieiuno vētre vteudū esse consulit diuertendi necessitas. Vmbilico, vt superiùs dictū est, quæ vim calorē fœtui addere possint, adhibēda sunt: & præter illa, quæ retulimus, prodest quoq; mica panis recēter cocti vino
C odoratissimo & succo pomorum redolentiū supradictis pulueribus admixta: vel emplastrū ex palmulis vino austero decoctis cū farina volatili & prædictis pulueribus factū, vel citoniorū caro assa vino rubro & pulueribus rosarū & coralli admixta. Quo facto frequenti experimento compertū habeo in fœmina viribus cōstante, iuuencula, multi sanguinis, abortiri assueta, copiam deponere non solū victus parsimonia, verum & sanguine misso ex brachio, si necessitas plurimum vrserit: quod cautè & cū præmeditatione esse faciēdū arbitror. Præter quæ omnia expendenda est Hipp. nuper adducta sententia, in qua quæ fluxum sistunt commendat: Sunt autem hæc, velut emplastrum ex farina lentium, balaustiorum, glādiū, gallarū, karabe cū farina hordei & acceto. Præstant trochisci de terra sigillata, de bolo armeno: prætereà, emplastrū, quod recipit boli armeni, mastichis, sanguinis draconis, terræ sigillatæ, thuris. ana. ℥ ij. acatiæ, hypocistidos, verberis, nucis cupressi. ana ℥ j. farinæ volatilis. ℥ j. & s. cū vino nigro ac modico succo plātaginis, vel aqua chalybeata fiat emplastrū. Ferunt tamē prodesse cineres corticum nucū vstarum cum vino, admodū linimenti parti appositos. Sic enim laxitatem comprimere & exsiccare oportet, maximè si addideris aliquid, quod vires habeat roborandi.

De

A

De mammis prægnantium gracilibus, aut lacte turgentibus. Cap. 19.

PRAETER id, quod mammæ vel turgentes vel flaccidæ in prægnātibus, aborsus, vel fœtus aliquod malum præmōstrāt, ipsis quoq; graues & dolorosæ, vel tædiosæ lacte copioso fluente existunt. Quamobrem hac in parte studendum est docere quas ob causas lacte abundantiori turgeant, vel post turgorem flaccescant: vt illis quo fieri possit modo, præsidium aliquod præstare possimus. Circa primum docet Gal. 5. apho. com. 50. molles & laxas mammas fieri ob lactis defectum, solidas verô ob eius âbundantiam. Quod sanè dogma cùm multa ex mammis prædicere doceat, nō vt iacet & á Gal. scribitur, intelligendum puto: res quidem ita se habet. B

Mulieri, cum concipit, statim mammæ fiunt paulò duriores, & tumēt palulùm: deinde manente magnitudine indies fiūt solidiores. Cùm veró durities ad extremum peruenērit; tunc crescunt manente duritie, fermè ad finē octaui mensis; deinde incipiunt laxari, donec partus tempore mediocrem habeant duritiem, magnitudinem veró eximiam.

Quæ proculdubio res ita venit expendenda, vt rectum iudicium de turgentibus, aut gracilibus mammis proferre possimus, aut ipsis proficuū auxilium. Magnitudo & paruitas mammarum fit ex multa aut pauca lactis materia, idest, sanguinis, qui in lac mutari debet. Præterea mollities in eisdem fit ex lactis substantia: lac enim, cùm molle sit & humidum, mollem facit tumorem in mammis. Si veró mammillæ sint ab omni substantia vacuæ, neq; anteà fuerint repletæ, paruæ sunt & mediæ inter laxas & solidas, molles & duras (inter quas nō leuis viget differentia, quam qui rectè curaturus est, aut verum studuerit proferre iudiciū, ad amussim expendere tenetur) at si anteà repletę fuerint & postmodum exinaniantur, remanent magnæ, molles & laxæ. Sed, vt ad institutum redeam, cûm plenæ mammillæ extiterint crudo humore, sanguine nimirum non concocto, tunc sanè duræ sunt phlegmonum instar, qui ante suppurationem duri fiunt ac solidi, suppuratione verò facta molles redduntur & laxi. Quod pari prorsus modo mammis accidere cernimus: quibus sanguine crudo repletis tenduntur glandosæ carnes, sed non extenduntur, quia calor extensionis est autor, materia veró duritiem affert. Ergo mammæ, antequam calor & coctio præualeant, duræ sunt, & solidæ, si materia adsit: gracilitas veró seu tenuitas tria in mammis comprehēdit, paruitatē nimirum mollitiæ & laxitate. C

Quibus sic constitutis docet Hipp. sententia ex mammis laxis, ac mollibus, è quibus multum lac fluit, venari fœtum esse imbecillum, & non probè à ligamentis contineri: ex soliditate verò & duritie saniorem esse, Sed mox ex hac sententia

A tia sic intellecta & ijs, quas nuper diximus, succrescit dubitãdi ratio: nam cùm di ctũ sit laxas & molles mãmas coctionẽ maiorem significare, duras vero cruditatem, admiratione dignum est, cur Hipp. duras & crudas satiores laxis existimauerit. Sed rei ratio in hũc modũ se habet. Multum enim lac è mãmis fluere, signũ est fœtum esse imbecillũ: ratio est, quia mõstrat, vt Gal. censet, multum sanguinis mãmas suscipere, ac tantum fœtui deficere; & ob id necessario proprij alimenti deffectu imbecillũ esse. Cum veró mãmæ duræ sunt. vt. 53 sententia eiusdẽ li. 5. docuit, tantum quoq; sanguinis redundare, & tantundẽ fœtui deficere est credendum; siquidẽ ex redundantia quasdam corporis partes dolere dixerat. Cùm hoc tamen censemus eã sanguinis redundantiam, quæ duritiem efficit, ea ratione, qua cruditatem arguit, sanũ esse fœtum ostendit. Cuius rei ratio est, cõmeatus caloris ab vtero ad mãmas: arguit enim mãmarum cruditas maiorem caloris copiam in fœtu, & ob id credẽdum est, redundantiã illam sanguinis, in mãmas cõfluere, crudumq; super esse, quia fœtus calore viget: argumento est mammarum calor secundo aut tertio die à partu. Mammas verò graciles malum ostendere do B cet: sed, vt clariùs constet, præmittendum est, quód omne id, quod rumpitur secundum naturam, priùs laxatur: omne autem, quod laxatur, vt ex inde abrumpatur, quandam vim corruptionis persentiscit. Tunc sic, cùm fœtus laxari incipit, siue partus siue aborsus tẽpore, gignitur quidam calor in illis vinculis, similis putrido, quem natiuus semper refugit, & calor ille naturalis cõfugit cum sanguine illo ad mammas, quæ tunc incalescunt, & vterus calore natiuo destituitur; ac fœtus, si prope debitum tempus sit, nascitur, deficienti optimo & sufficienti alimento. Calor autem ille naturalis, qui se ad mammas cõtulit, sanguinem in lac (quod anteà nequiuerat) meliùs cõuertit, facta coctione ob noui caloris aduentũ: & tũc lac effluit laxatis carnibus mollibus. Ob id quidem lactis deffluxus significat, nõ quidem sanguinis abundantiam ex se, vt solidæ mammæ, sed corruptionem vinculorum fœtum continentium. Qua profectó ratione dictum est ab Hipp. huiusmodi mammas fœtum non esse sanum monstrare. Causa igitur est caloris naturalis transitus ex vtero ad mammas. Quas duras fœtum esse sanum monstrare probauerat ex professò Hipp. 5. apho. 53. dicens. Quæcunq; fœtus corrupturæ sunt, C his mammæ gracilescunt. Quodsi rursus duræ fiant, dolor aderit in mammis, vel in coxis, vel in genibus, vel in oculis, & non corrumpitur. Qua sententia videtur monstrare duritiem mammarum non degenerare in aborsum, sed in coxarum, vel oculorum, vel genuum dolores, vt confirmauit. 2. popu. tex. 6. & li. 6. par. 5.

Fiunt insuper mammæ solito minores, vt Hipp. recenset. 5. apho. 36. deficiente fœtui alimento: vt enim fœtui deest, ita & mammis, maximè si de repente paruæ fiant. Nam potissima ratio, propter quam mãmæ crescunt, & duritiem cõtrahunt in grauidis, ea quidem est, quam Hipp. recẽset lib. de natu. fœt. dicens. Lac autem ob huiusmodi necessitatẽ fit, cùm vteri tumidi præ puero sunt, ventrẽ mulieris comprimunt: eius autẽ pleni, vbi cõpressio contingerit, pinguissimũ de cibis ac potibus foras prosilit (ac subdit) Et à pingui parte calfacta & alba quod edulzatũ est a calore, qui ab vteris accedit, expressum venit in mamas, & in vteros quoq; parum venit per easdem venas: tendunt enim in mammas & in vteros venulæ hæ, & consimiles aliæ, & vbi peruenit in vteros de lacte paululũ, ipso fruitur puer: mãmæ veró suscepto lacte impletæ attolluntur. Ex qua sententia liquet

quod dum fœtus est in vtero, trahit ad se sanguinem, cuius potissimã partem ab- A
sumit, aliam vero præpinguem comprimẽdo pellit ad mãmas: ex quo cõstabit, si
fœtus nõ allicit sanguinẽ, neq; mãmas posse ipsum obtinere, ideoq; graciles fiũt,
& ob id ostẽdunt fœtum esse imbecillũ. Euidens igitur est, ex attracto sanguine
duas fieri partes: vnã, fœtui alendo idoneã: alteram, si Hipp. sententiæ standũ est,
virtute feminis in lac commutat natura, ipsam ad mãmas trãsmittens, quoniã su
bstantia earũ similis est illi: non ob venarũ solùm, quẽ multi cẽsent, consensum;
sed vt Hipp. intelligendus venit loco adducto, ob consensum substantiæ: licèt, vt
lib. sequẽti referam, per oscula venarũ aliquis reperiatur consensus: quippe mam
mæ ab axillaribus sanguinem recipiunt, vteri ceruix à seminarijs vasis, fundũ ve
rò & ab his, & à caudice venæ cauæ, vt Vesalio placuit lib. 5. ca. 15. Quod verò
is consensus verissimus sit, constat etiã ex Hipp. qui li. de natu. fœ. ex lacte, quod
sibi principiũ suscipit in vtero, quodãmodo aliquid fœtum sumere profert. Tra-*
hit enim à sanguine ad se id, quod est dulcissimũ, & simul etiã lactis parte aliqua
fruitur, labijs nimirum clausis, vt expressè fatetur idem autor loco citato & li. de
carnibus: quod vi naturæ videtur asserere potius fieri, quàm per euidentes vaso- B
rũ ductus, præter eos, quos iam retulimus. Ratio quidẽ huius Hippocratici dog-
matis est, quia si lac in mãmis fieret tẽpore grauidationis ex solo sanguine per ve
nas axillares illis tributo, quò imbecillior esset fœtus, minꝰ sanguinis alliceret, &
eo magis redũdaret in partibus supremis, & maiores fierent mãmæ: cuius contra
riũ euidenter apparet; nam quò meliùs se habet fœtus, eo magis trahit, & cũ hoc
maiores & duriores apparẽt mammæ. Quod etiam constat, quia fœtu octimestri
vel nouimestri existente mãmæ longè maiores sunt, quã reliquo grauidationis
tẽpore, & tunc fœtus magis attrahit, quia pluribus indiget; quo videtur minores
debere esse. Ex his itaq; euidenter constat, quo magis fœtus attrahit, maiores fie
ri mãmas; & quo minus minores. Quod profectò certissimũ aborsus seu imbecil
litatis fœtus existit signũ. Cum hoc tamen quantũuis turgidæ sint mãmæ, si lac
effluit, vt probatum est, certum quoq; erit imbecillitatis seu aborsus indicium. Si
igitur quod ex sanguine delabẽte ad vterum redũdare solet, deficiat ad lactis ma
teriam, deficiet quoq; ad fœtus alimoniam; & sic præsagium erit certum. C

His omnibus sic constitutis, considerabis mãmæ turgentes ne sint, aut lac in stillantes adeo, vt affectum generent: tunc. n. id mitigare studebis iuxta naturam causæ, à qua id prouenire comperies, reuocans in memoriam ea, quæ nuper diximus, expendensq; modum generationis lactis, quem ex Hipp. retulimus, materiam, aut causas copiosioris aut diminuti, vt lib. sequenti latiùs sum mõstraturus.

Curãdi ratio.

In huius affectus curatione turgorẽ immodicũ mitigabis, paruitatem emẽdabis, & laxitati ac lactis fluori prouidebis, fœtui adhibitis omnibus præsidijs per eã victus rationẽ & peculiarẽ prouidentiã, quam reperies præcedentibus quatuor capi. nil enim prodest aliquid mãmis adhibere, nisi in maximã duritiẽ creuerint. Quo tẽpore adhibenda sunt quæ emolliendi ac digerendi vires habeãt, ne forsan in grauissimos dolores incidant, in quos degenerare dixit Hipp. li. 5. apho. 53. aut tumorẽ aliquem præternaturã, qui in suppurationẽ ocyssimè cõmigret; qualia reperies li. sequenti, cap. de lactis abundantia. Nam mihi non fuit in animo hac in parte, accidentia hæc recensere, vt aliquod illis præstemus auxilium; nã & leuissima sunt, & pauca admittũt: sed potissimum vt horum omniũ innotescat causa & ratio: quæ sanè res scitu ad præsagationem sumopere erat necessaria.

De

A

De prægnantibus, quibus aqua ab vtero profluit. Cap. 20.

NON est profectò ita facile docere ex qua parte, vel qua ratione ab vtero, grauidationis tempore aqua profluat. Siquidẽ à venis siue colli vteri, siue cauitatis eius posse fluere, per difficile est credere, aut periculosum, si ita fiat. Quippe vel vteri hydropẽ, vel falsam esse grauidationẽ apertè ostẽdit. Nã in venis huiusmodi substantiã vagari aut generari, timore plenum existit, ne vel febris succendatur ipsis putridis factis, vel sanguinẽ vniuersum cõspurcent: aut ob id, si veræ grauidationi is affectus coniungitur, fœtui desit conueniens & opportunum alimẽtum. Non quidẽ loquor hac in parte de mucoribus aut pure, quæ aliquando ab vteri ceruice instillare, in quibusdam scimus, sed de aqua, quæ partũ
B præire solet: quã aliquãdo multò ante id tempus fluere cõtingit. Præterea, si à fœturæ inuolucris excernatur, non minus periculum infert; nã probabile videtur, vel fœtũ periclitari suffocatione, vel aborsu, inuolucris quodãmodo solutis. Sed qua in parte hæc aqua generetur, expendendum est. Dum fœtus quidem crescere cœperit, membrana illa, quę amnios appellatur, ipsi adhęret ad vsus, quos in. 1. huius lib. ca. subinde diximus. Hanc circundat corion, membrana neruea, crassa, dura valde, multis vasis ac vinculis intertexta, & exterius carnea substãtia tota obducta, vt firmior esset; atq; inter hanc & amnion vrina fœtus continetur, preter hanc est carnea placentula, stratum quoddam suppositum vasis crassum, carneũ firmũ, quod iungitur vtero. Quibus ita cõstitutis in partu naturali primo frangitur à puero amnios mẽbrana, ac vrina mox fœtũ tangit, & tanta molestia afficit, vt cogatur etiã coriõ lacerare: quò fit, vt aqua hæc siue vrina copiosè per fundãtur. At in grauidis nondũ aduẽtãte partus tẽpore, nõ capit intellectus, qui posit fœtu superstite manẽte, aqua profluere. Cũ hoc tamẽ haud rarò cõspicimus
C prædictam aquam instillare, & nihilominus fœtum superstitem euadere.

Quod sanè opus vt optimè intelligamus, expẽdisse oportet hãc effluere aquã vel ruptis casu aliquo mẽbranis (quod est aborsus præludiũ) vel eodẽ casu, aut animi perturbatione (præsertim in delicatioribus fœminis) venis plus iusto tensis ita, vt aqua per reseratione pororũ, hoc est per anatomosim, effluere possit: illud quidẽ, vt dictũ est, semper aborsum præcedit: hoc verò minimè: illud itẽ dignosces facilè, quod subito, cõfertim & copiosè ꝓfluat, hoc vero, quòd sensim & paulatim. Fluit quoq; non rarò valetudinarijs quibusdã fœminis, dũ vtero gerunt, humiditas quædã, ex superfluis albisque purgamentis, quorũ occasione plerũq; septimestres edunt partus. Sunt præter hæc saniosæ vel sanguinolẽtæ humiditates aliquando profluentes, quibus manũ adhibere non licet. Quæ sanè vitia frequæntissimè grauidis, quæ lienis vitio, aut malo corporis habitu laborãt, accidere cõspicimus, vt Hipp. scripsit lib. 2. de mor. mul. dicens. Si verò mulier in vtero habens lienosa sit, à relatis affectionibus in hoc morbo menses hydropi similes & pituitosos dimittit, & partus purgamenta procedũt hydropi similia, & prodibũt modò multa, modò pauca, & fiunt quemadmodũ aqua à carnibus, velut si quis carnes cruentas abluat. Aliquando verò crassiora & non congelãtur. Et patietur

Causæ.

eadem omnia etiam ea, cui menses aquosi prodeunt. A

Curandi ratio. Potissima in hoc affectu prouidentia habenda est circa victus & vitæ institutioné. Sic etenim plurimúm prodesse comperimus, in victus ratione assas carnes præberæ, amygdalas tostas in prima mensa, passulas, aut miuam citoniorum cinnamomo aromatizatam. Potus sit aqua auro ignito sæpius extincto præparata, aut chalibeata, vel mastiche suffumigata, vel radice chinæ decocta, quod tanquã peculiare præsidium laudo. Qua in re scio prodesse plurimum syrupum ex radice chinę confectum: quo solo præsidio plures hoc morbo affectas liberari posse arbitror: maximè si hac forma conficiatur, excipe radicis chinæ ℥ ß. spartæ parellæ ℥ j. decoquantur in libris octo aquæ lupulorum & borraginis ad consumptionem medietatis. Cui adde in ligatura pulueris coralli, rosarum & granæ ana. ʒ.j. & facta colatura, adde sacchari quantum sit satis, vt fiat syrupus. Exterius vero ea adhibenda sunt, quæ roborandi & astringendi moderatè vires habeãt: qualia sunt, pomum vel malum cidonium assum mastiche, gariophyllis, cinnamomo, rosis & corallo inspersum, & vmbilico appositum. Prodest & inunctio olei omphancini, si in eo incoxeris cinnamomum, rosas siccas, myrtilum & gariophyllos. Cõfert & B frustrum carnis cum eisdem pulueribus. Sed præstat nõ parum temperatæ alicuius fœminæ manus prædicto oleo, vel de styrace, aut balsamo inuncta diutissimè super vmbilicũ apposita. Quem quoq; vsum præstat sacculus ex mastiche angelica, cinnamomo, gariophyllis, rosis & corallo. Vtilissimum quoq; censetur emplastrum confectum ex prædictis pulueribus cũ ladano & oleo styracis, ac balsamo electissimo. Quodsi serosi aliquid in sanguine redundare sit compertum, cuius ratione plus prædictæ aquę in ea parte colligatur, quàm par sit, nõ erit abre. ℈ j. rhabarbari masticandum præbere, aut deuorandũ cum modico saccharo: cuius loco tabellas diarrhodonis duplicato rhabarbaro, confectas adhibere poteris, idq; cũ præmeditatione faciendum, & cùm periculum est ne præ minio madore fœtus ligamenta dirumpantur, & aborsus fiat. Verùm si ex suppressa aliqua vacuatione malum oriatur, innitendum plurimũ est cibis mollioribus corpus reficere, & præexistentes humores corrigere & attemperare.

C

De prægnantium moderamine, & custodia. Cap. 21.

Ognito igitur ante dictis signis vteri conceptu, curandum est, vt quàm minimè laboret fœmina, ne fœtũ imbecillũ & valetudinariũ efformet, ac sibi aliquod vitium in posterum accesat. At ne ex errato vel imprudenti vitæ instituto in aborsum, aut in mancũ ac defectuosum partũ vteri gestatio cõmigret, ita vt steriles vel morbosæ supersint fœminæ, huic operi innitẽdum plurimũ est. Est igitur vteri gestatio naturalis, sed grauissima affectio, quã coctione seu (vt rectius loquar) maturitate natura perfecit: à quo quidem opere si aliqua occasione, intercipiatur, in mille vitia prolabitur. Quamobrẽ vtero gerentes, maximè quæ primiparæ, delicatiores natura, aut vitæ instituto sunt, cautè & prudẽter tractare oportet, ne quid mali inopinato accidat. Cum hoc tamen plurimũ non est medicamẽ-

tis

A tis, aut exquisito viuendi generi innitendum, sed quantum sat sit, vt neque fœtui alimẽtum desit, neq; præter naturæ modum viriatum subsit.

Sed in hoc opere studendum plurimum est, ne quid vel inopinatò accidat, aut præter modum & necessitudinẽ à medico, assistentibus, aut grauida fiat, ea vi & efficacia, quòd fœtus vincula dirumpere, aut vt cunq; aliter vitiare possit. Simile enim vtero gerentibus accidit, ac ijs, quæ graue aliquod onus filis tenuissimis appensum manibus asportãt: quòd si lentè, cautè & moderatè commouerint, ad statutũ terminũ innoxiè adducunt: sin aliter motu aliquo violento inordinatoue agitent, facile & põderis grauitate, & ligamẽtorum tenuitate vel procidit, vel malè afficitur. Sic profectò in ijs, quæ vtero gerunt, rẽ se habere credimus: nam si vehementer moueãtur, si violenter agitentur curru, lectica, aut quouis alio equitationis genere: vel si animi subitos affectus patiatur, vel cibis vtatur prauis, aut graueolẽtia, & sonitus graues persentiscat, intueaturque res aspectu horrẽdas & immundas, ob motus, quos, fœtus his omnibus alteratus in ligamenta infert, vel procidit, vel eadẽ malè affecta relinquit, vt sanguis ocyssimè prosiliat, signũ alio

B qui futuri aborsus, vel causa imbecillitatis fœtus, aut matris. Sic & medicamenta vehementer purgantia, aut vtcunque corpus mouentia, aut victus parsimonia, vel nimia vbertas aut deprauata qualitas, vel ingens alicuius rei vetitæ appetit⁹: itẽ parentũ labes. Quod & alia plurima expressis verbis retulerat etiam Hipp. li. 1. de mor. mul. dicens. Pronuntio autem de muliere in ventre habente duos aut tres menses & vltra, si menses statim prodeãt singulis mensibus, necesse est tenuẽ ipsam fieri, ac debilem. Idem accidẽs haud paucis ex ijs, quæ grauidæ fiunt, accidisse conspicimus. Et subdit recensens alia mala, quæ prægnanti euenientia ipsam & fœtum perdunt. Quando etiã fœbris ipsam corripit ijs diebus, quando menses prodierint, & dum prodeũt, & postquam prodierint, pallida fit. Hæc quidẽ & plura alia, quæ breuitati cõsulẽs prętermitto, eadẽ parte recenset, quę pręcauere oportet ob pericula à me superiùs relata. Nã eã arbitratur Hipp. li. 2. popu. par. 3. tex. 25. nõ abortiendi potissimã rationẽ, nimirũ nihil intra constitutũ tẽpus præter rationẽ accidere, inquit enim. Quibus nihil intra cõstitutũ tẽpus, singuli partus vitales fiunt, quæ autẽ accidere possint, iã retulimus. Sũt tamẽ inter fœminas non pau

C cæ, quæ licèt cõcipiant, parere tamẽ debito tẽpore nequeut, quàs Hipo. li. de Sterilibus, steriles etiã nuncupat, quarũ suo loco cap. de abortu, latius meminero.

Sed antequàm vltrà pergam, expendere hac in parte mihi visum est, cur quædam ex prægnantibus meliùs se habeant grauidæ, quædam verò deteriùs. Cuius dubitationis occasione, in memoriã reuocare oportet, omnibus ferè grauidis cõmune pathema esse, vt menses supprimantur: ex quo vtrũ que prægnantibus accidere, certum est. Quando enim corpus suaſponte ante grauidationis tẽpus vitiosis succis oppletum fuerit, quia eosdem fœtus ad sui alitionem excurrit, & matrẽ ab eorum spurcitia liberat, fit facile, vt toto grauidationis tempore meliùs se habeat. Alijs verò contrá accidit, nam si per menses expurgari à vitiosis recrementis assuescunt, & ob id vitam degunt salubrem & incolumem: grauidæ verò factæ ægriùs longè se habent. Quippe mulieres, quæ otiosam ac sedentariam, & inordinatam vitam degunt, excrementa haud pauca sibi cõgerunt: quib⁹ deinceps vtero gerentes tristius degũt: argumẽto sunt agricolæ, quibus facile est vtero gerere, quippe eis labor excrementa absumit. Sed maximam horum causam esse cẽ

seo, quòd mulieri sic affectæ vitiosa vel plurima purgatio eueniebat, quæ cũ vteri gestatione desierit, apprimè vexat, atque magnopere interturbat. Cuius rei rationem reddens Hipp. lib. de mor. mul. & cur etiam grauidæ mulieres pallescãt, inquit. Cùm mulier in ventre habuerit, tota fit cum virore pallida, quoniam purus ipsius sanguis semper quotidie ex corpore distillat, & in fœtum descendit, & augmentum ipsi accedit, & cùm paucior sanguis sit in corpore, necesse est ipsam esse pallidam. Cui etiam rationi alia non minoris momenti adiungitur ex Hipp. dictis desumpta, nimirũ, bono sanguine laudabilique à fœtu attracto, deteriorẽ, qui anteà expurgabatur, superesse, atq; mirũ ob id nõ esse, si prædicta mala prægnãtibus frequẽtiùs accidãt: maximè cũ primis mẽsib⁹ neq; boni, neq; deterioris sanguinis multũ insummat fœtus: quó fit, vt necessum sit vtriusq; pl⁹ iusto redũdare, & in prædictos affectus prũpere. Scitu tamẽ dignũ arbitror, infantes ab his fœminis pductos, vegetiores esse, robustos & saniores, quòd puriori & crassiori sanguine vtãtur: alij vero, qui ex fœminis prodeũt, quæ grauidationis tẽpere melius se habẽt, valetudinarij, imbecilles, & macilẽti nascũtur, quòd deteriorẽ & minorẽ sanguinis parẽ in alimentũ alliciant, & maiorem ac pinguiosiorem matres. B

Atqui cùm varia prædictis fœminis succrescere possint accidẽtia, merito dixit Hip. li. nuper citato, multa opus est custodia, vt in vteris gestẽt puerũ, & emnittant, & vt euadant ab ipso in partu. Sic proculdubio prægnantium cibaria eius naturæ adhibenda sunt (maximè earum, quæ deteriùs se habent in grauidatione) quæ copiosi & facilis sint nutrimenti ac laudabilis substantiæ. Vt non solum debitum fœtui alimẽtum suppeditent, verùm & attemperamento sint vitiosis, qui supersunt, succis. Copia verò semel exhibita potissimum in principijs parca sit oportet: tũ ne plurimum ab vtero calor distrahatur: tum vero, quia eo tẽpore sanguinem abundare, & fœtum quàm parcissimum conterere scimus. Satius enim esset, si fœmina pluribus sit assueta, per vices ipsum partiri: præterquam quòd plurimam in ventre excrementorũ copiã congerere, suspicione nõ caret, cõprimitur his præter modũ vterus. Prætereà edulia neq; acria, neq; flatuosa, neq; diuretica, neq; menses prouocantia, vt sunt capparris, cepæ, cicer, phaseoli, oliuę immaturę, allia, crocus, & vinũ meraciusculũ, vlla lege adhibere oportet: neq; acria aut acuta clysteria. Potus quidẽ sit parcissimus, ne ligamẽta laxiora fiãt, isq; calfaciẽs & roborans ex vino vel aniso & similibus, quæ minimè euocẽt mẽses: nisi ex viũ ante id tẽpus fuerit, vt pleræq; ex magnatibus de more habẽt, quòd cinnamomi vel alteriùs aromatis aquã gustui vel valetudinis gratia bibere assuescũt. A tenebris etiã à solitudine & tristiu auditu pręcabebis. Linteis mũdis vtat: caput & thorax custodiãtur à frigore: caput more solito, abluat, cęterũ à rubificãtibus abstineat. C

At primo mẽse non exerceri oportet, sed corpus quieti mandare, secũdo tamẽ raro & lente. tertio expeditius, quarto quinto & sexto audatius sed moderato exertitio & per planũ, septimo & octauo & vsq; ad dimidium noni mẽsis detrahere de exertitio oportet, deinceps vero exertitium intendere: circa octauũ mensem, qui omnium molestissimus est, alimentũ contrahere oportet, & motus vehementiores interdicere. Cæterũ mense nono, relaxandi corporis gratia, exercitijs frequentioribus & balneo vtendũ est, vt paritura futuros partus dolores fortiter ferre possit, & ipsi minores existant. Reliquis verò mẽsibus exercitium sit leue, moderatum ante cibum: saltum, ictum, maximè coxendicum & vtesi, omnino fugiant, nec non & gestationem in curru: præter id graue onus minimè eleuent

mens vltra ... [handwritten marginal note]

A uent, neq; in duro solio vel sede quiescant. Quæ sanè omnia genituræ vincula ita premunt, vt facillimè sanguis prosiliat, ac ex consequenti fœtus aborsu periclitetur. Coitus item primis mensibus vitandus est, potissimùm si fœmina ex salacibus fuerit, superfœtationis præcauendæ gratia: nam cōperimus haud rarò vel molas hinc generari vel fœtum, qui aborsus vel laboriosi ac periculosi partus fit causa. Vltimis vero mensibus copiosiori vtatur coitu, dum vir suis initatur braquijs ita vt bentrem nō grauet. sanguinis item fluxio siue ê naribus, siue ex hæmorrodibus, aut alio quocunque loco in prægnantibus prodierit, periculum ipsis accersit. Animi quoq; pathemata vitanda omnino sunt: nam hæc subito & inopinato casu sanguinem intropellunt, à quo fœtus suffocari periclitatur, vel vasa distēta rumpuntur: quod plerunque in ira, vel grandi mærore contingit. Somno vtātur largiori, à quo lentè & paulatim aut suaspонte excitentur. Præmunire item grauidas á ventorū vehemētia, tonitru & ab alijs, quę terrorē incutiūt, oportet: & in ijs, quæ vitari non possunt, hilari animo, & bona spe alere, distrahere & consolari opus est: præsertim eas fœminas, quæ delicatiores sunt, & facilè expauescunt, vt
B nec subito terrore corripiātur, nec sine pręstātioris, vel dilecti viri patrocinio sint.

Quod si mox à conceptu cōqueratur, maleq; se habeat, impatiēsq; laboris extiterit, ventriculo prouidēdum est ijs, quæ ipsum roborent & modicè calfaciāt: nācûm vterus ad se maiorē caloris copiam trahat, facilè reliquæ partes calore & spiritu inopes existunt: quo fit, vt cruditates, flatus & acidi ructus plerunq; succrescant. Verùm in hoc opere nec plurimū calfaciēdum est, nec immodicè astringendū, sed vtrunq; moderatè prestandū: qualia veró huic vsui proficua sint, superius abundé diximus. Et probideuis ventriculo inunctione olei absinthij, nardini, masticis aut citoniorū, sparsis pulueribus diarrhodonis corticis thuris, lignialoës & garyophillorū. Ore autē sumat conseruā rosarum cum modico puluere lignialoës & garyophillorū: vel tabellas ex pulueribus macis, garyophill & coriandri pręparati, cinnamomo & sacchar. Prestat item ventri adhibere cerotum quod recipit mastichis. ℥.ij. rosarū, corali, coriandrorū prepa. balaustiarū, bistorte, corticū granatorū ana. ℥.ij.ſ. nucū cupresi. ℥.iij. pulueris sanguinis draconis, serici, & boli armenij ana. ℥.j. olei masticis & citoniorum lotorum aqua acetosæ
C & plantaginis ana parū, cum modico picis & ladani fiat cerotū. Sed omnibus proficuū est ex Aui. decreto mel rosaceū, tertio quoq; die ingestum, & exteriùs absinthij & menthæ oleum cum pulueribus coralli, rosarum, diarrhodonis, & similium. Sic cordi prouidendum est siccis epithematis ex floribus, & pulueribus diābræ, diamusci cum oleo naphæ, iasminorum & similium: vel saculum conficies ex infrascriptis pulueribus, vel vnguento vteris naphæ: porriges & tabellas ex ellectuario de gēmis aut aliquo ex letificantibus. vel confectionem Gentilis que recipit margaritarum ℥.j.ſ. hiacinti. ℥.ſ. cinnamomi, garyophillorū, macis ana. ℈.ij. limaturæ auri & argenti ana. ℥.j. sachari albi. li.j. dissoluatur in. ℥ iij. aquæ rosarū & fiant tabelle. Cuius census esse creditur alia, quæ recipit succi pomorū dulciū & buglosæ despumatorū ana. ℥ v. doronici, corticū citri, florum boraginis, rosarū rubearum, been albi & rubri, corali, limaturæ eboris. ana. ℥.iij. spodij, nucis, galliæ muscate, charabe, osis de corde cerbi, santhalorū. ru. an. ℈.iij. seminis basiliconis, florū myrti, mellisæ coriandri, cinnamomi, galangæ, cedoarię, spicæ nardi, lignialoës, serici minutim incisi ana. ℥.ij. mirobalanorū. ℥.iij. smaragdorū, hiacintorū zaphirorū, granatorū præparatorū ana. ℥.j. margaritarū præpa. ℥.iij. limaturæ

Coitus primis mensibus vitandus

Vltimis mensibus copiosiori coitu

ræ auri & argenti ana. ʒ.ij.ſ.ambræ.g.x.moſchi. ʒ.j.fiat ſecundũ artẽ confectio, A
quæ guſtui grata ſit, Ex hoc autẽ puluere, addito puluere roſarũ, ſeminis angelicæ & ſanguinis draconis cũ bolo Armeno, ladano, therebenthina & cera, emplaſtrũ mirè corroborãs fœtũ, vterũ & partes vicinas, cõficere poteris. Cuius etiam efficatiæ aliud conficies, quod recipit tõſuræ ex pano coccineo. ʒ iiij.zinziberis, galãgæ cinnamomi, cubebarũ.ana. ʒ.ij.ſanguinis draconis. ʒ.j.maſticis. ʒ.ſ.moſchi.g.vj.mellis aut therebintinæ.q.s. vt fiat emplaſtrũ. Ac ſi fœtus lẽtê ægrèque moueatur, vmbilico adhibẽda ſunt quæ robur illi præſtẽt, velut eſt pomũ odoriferũ aſſum cũ gariophyllis, pulueribꝰ roſarũ, coralli & cinnamomi: vel carnis fruſtrũ cũ eiſdẽ pulueribus, vel philtrũ ſericum cũ oleo iaſminorũ, naphæ, & pulueribus ſupradictis, ac modico vino odorifero: quod etiã præſidiũ cordi adhiberi poteſt. Imbeciles autẽ fœminæ ſaculũ vmbilico adhibeant, ex lana aut ſerica tella, ex ambra, moſcho, coralo, roſis, gariophyllis, margaritis, ſemine angelicæ & maſtiche: his etiam præbebis vinũ ex fœniculo, zinzibere, gariophyllis & cinnamomo. Si tamẽ aluus ſuppreſſa fuerit, ob inteſtini recti anguſtiã ab vtero illatã, B
quod vltimis grauidationis mẽſibꝰ accidere ſolet, edulia exhibeãtur ſubducẽdo ventri apta, velut eſt hordei ſuccus cũ cinnamomo, malua, lactuca ve cocta, & reliqua, quæ anteà diximus. Et tandẽ ea prudẽtia res omnes moderaberis, qua ſecuriús fœmina ad partus portum peruenire poſsit. A ſuetas vero abortire, antequã grauidæ fiãt, curare ſtudebis, vt dictum eſt. ca. de abortu. humidas per ſudorem cacochimas, expurgatione & tandẽ eas quibus ſanguis abundat ſanguine miſo. Poſteà vero vtendũ eſt his, quæ viſcera roborãt vt aurea alexãdrina, theriaca mitridato & alijs, naturæ huius, iuſta cuiuſq; indigentiam.

De Prægnantibus morbo acuto correptis. Cap. 22.

HAbet inter pleraq; difficilia ars medica vnũ hoc tanquã grauiſsimũ ac difficillimũ onus, vt neq; rerũ abditiſsimarũ in ea cognitio, neq; recta medẽdi ratio, neq; particulariũ notitia, & in eiſdẽ ſufficiens experimentũ & vſus (quæ ſane ſolẽt ad morbos omnes ꝓpellẽdos idonea eſſe) ſufficere in aliquibꝰ affectionibus poſsint. Non quidẽ quod C
hæc omnia eiſdẽ ꝓprijs viribus nõ ſufficiãt, ſed quòd corpori ita diſpoſito adiungãtur, vt neq; adhiberi poſsint, neq; adhibita citra periculũ operẽtur. Quod proculdubio (ne dicã de pueris & ſenibus) peculiari quodã periculo vtero gerẽtibus accidere frequẽtiſsimè cõperimus. Nã cùm morbo aliquo acuto corripiũtur, omni ferè auxilio deſtitui vidẽtur. Hinc quidẽ periculi magnitudo, id anxiè expetit, corporis ſtatus mille rationibus tenuit ita, vt nõ magis cõtingat vi morbi periclitari, quàm ex auxilijs vel perperã vel importunè adhibitis. Quamobrẽ multa in prægnantiũ acutis affectionibus expendere oportet, vt in ea dubia & anxia.

Sed primò ſcire oportet, nõ ſemper equali periculo grauidas ex morbo acuto abortire. Nam qua ratione à.4.ad.7.tutius quàm cæteris temporibus medicari ſic affectas præcepit Hippo. pari prorſus cenſendum eſt, non eſſe par periculum. Quod ipſe monſtrauerat lib. 1.popu.par. 3.in hiſtoria mulieris quæ decumbebat in litore, quæ cum trimeſtris eſſet. 14.die ſudauit, & liberata eſt: & li. 2.popu.par. 1.tex.4.in Stymarci vxore, quæ quadrimeſtrẽ corrupit fœtum, & liberata eſt.

Cum

A Cum hoc tamen factum aborsum, eum iudicamus matri salubriorē, qui minorē proiecit infantē, vt ipse testatur libr. 2. popu. par. 2. tex. 14. inquit enim, Sexaginta dierum masculi corruptio in detentionibus partus salubris. Quo etiam loco subaudire oportet, fœmellas non pari securitate eisdem diebus corrumpi, quia in totum, & partus & corruptiones habent grauiores, licèt securiores: nam quæ fœmellas conceperunt, morbis ex retentione excrementorū (quę multa in his sunt) obnoxiæ magis existunt, & ob hanc familiaritatem, securius transeunt hos affectus, quàmquę mares conceperunt, quia his nō sunt hi affectus equæ familiares: quare quæ filias pariunt in letales morbos magis incidunt, sed ab equalibus magis liberantur.

Primò quidem ex omnium ferè antiquorum decreto constat vtero gerentem ab omni auxilio medico maximè abhorrere: quo probato, constabit quantum periculi inferat, vtero gerentes acutis affectionibus corripi. Quippe purgationem inter dicit Hippo. in vtero gerentibus, nisi materia turgeat. 4. aphor. 1. Venęsectionem vero. 5. apho. 30. dicens. Mulier vtero gerens sanguine misso ex vena
B abortit. Vehemētem quoque inediam, alioqui morbis acutis proficuam, Gal. perhorrescit commento nuper citatæ sententiæ. Externa item & leuia medicamenta nihil prodesse constat, vt ex Hippo. colligitur euidenter. 1. apho. dicente. Extremis morbis (quales acuti sunt) extrema exquisitê remedia optima sunt. Item cûm duplex sit acutorum morborū natura (nam quidam sine febre existūt: quidam sibi cōmitem eam habent) duplex quoque periculum grauidis hac ratione ex acutis morbis succrescit. Primū ex ijs, qui sine febre sunt, qualis attonitus est, & epilepsia ac his persimiles: periclitatur quidem fœtus, sed magis & primò mater: cum non solum morbi acuti sint, sed valde acuti, vt Gal. 5. aphor. 29. recenset. Sed clarius ex Hippo. elicitur dicente. Soluere morbum, quem apoplexiam vocant fortem est impossibile, debilem veró non facilè. Item de distensione sic loquitur. Quicunque à distensione corripiuntur, in quatuor diebus pereunt: & 5 aph. 1 & 2. conuulsionem exitialem existimat, idque ex causæ ratione nimirum ex elleboro, ex nimio sanguinis a vulnere fluxu, superflua purgatione, ebrieta-
C te, aut febri. Ob reliquos vero affectus, qui cū febre sunt, periclitatur fœtus magis & protinus, & fœmina aborsu, idque vel ob calorem, vel ob humorem putridum. Vltimò tamen ob necessitatem detrahendi sanguinem, ex qua (vt dictum est) abortire fœmina cogitur. Quibus etiam accedit vtero gerentes ex status illius natura imbecillas esse, & deterioris habitus: quod probat Hippoc. libr. 1. de mor. mul. dicens. Cúm mulier in ventre habet, tota fit cum virore pallida, quoniam purus ipsius sanguis semper quotidie ex corpore distillat, & in fœtum descēdit, & augmentum ipsi accedit. Et cúm paucior ipsi sanguis in corpore sit, necesse est ipsam esse pallidam, semperque alienos cibos appetere, & sanguinea in ventrē intrare, & debilior fit, quoniam sanguis minuitur. Neque obstet Hippo. dixisse lib. de natu. fœ. vtero gerentes pinguiores fieri: nam quæ tales fiunt, imbecilliores sunt in partibus externis, licèt primò accessu videâtur robustiores esse factas: insuper & fœtum habent languidissimum. Prætereā constat, prægnantem morbis acutis premi, multis posse modis, primo, quòd ferè omnia auxilia renuat, secūdo, quia obnoxia est aborsus periculo & auxilijs, & vi morbi: tertio, quia deterioris fit habitus, pallida enim & decolor protinus apparet, & ob id vehemētius

Iii pre-

premitur: quarto verò, quia imbecillibus constat viribus, quam sanè imbacillitatem auget perpetua respirationis magnitudo ac celeritas. Itaq; & curare & à curatione abstinere, periculo non vacat in vtero gerẽtibus. Quocirca cũ auxilio destitui non liceat, moderari in his auxilia opus est, sumpta ad id indicatione ab statu fœminæ & ab affectionis natura & periculo. Quid verò agendum sit in purgatione & sanguinis missione, iam monstrare aggredior. A

Purgandi ratio in grauidis.

Cæterũ in purgatione duo pulchra & necessaria perpẽdit, iuditio nostro, Hip. Primum quidem id tempus ad eam, eligẽdum fore, in quo vinculum cum matre firmum obtineat puer: à quarto nimirum grauidationis mense vsq; ad septimũ. Nam eo tempore purgandas esse censemus, quæ vtero gerunt, quo maximè fœtus hæret matri, ne facilè medicamenti commotione dirumpat vincula, discedatq;. Expendendũ præterea est, minus esse septimo mense purgandas, quàm anteà iuxta verbum illud Hippo. Et vsque ad septimum. Primis etenim tribus mensibus, ac duobus vltimis, scilicet octauo & nono medicamẽta dare non possumus citra euidens & maximum periculum: septimo quidem minus est inconueniẽs: magis vero tutum à quato ad sextum inclusiue, vt fertur. De primis refert. 5. popu. historiam de vxore Anthimachi, cui, cùm esset prægnans secundi mensis, exhibito catapotio mortua est. In octauo verò cùm periculosissimus sit aborsus, plerunque mater moritur, tum ob fœtus magnitudinem, tum verò ob mensis conditionem. Cuius rei exẽplum est. 7. popu. vxoris Olimpiadæ, quę octimestris erat, & cùm ex casu abortisset, mortua est: quò fit, vt verẽda sit summopere in his mẽsibus purgatio: nam inter menses purgationi ineptos pessimus est octauus: inter priores autẽ minimè periculosus est tertius de aborsu, sed de vita, primus, medius autem inter vtrosque quoad aborsum & vitam matris, secundus. Difficultas tamen non parua de nono vrget: nam cùm sit mensis partui opportunus, videtur esse securissimus: qua in re considerandum est ex ea parte, qua potest parere vitalem, securissimum esse: verùm si non peperit vitalem, periculosissimum existere propter fœtus magnitudinẽ. Quamobrem cauendum etiam est eo tempore á medicamentis purgantibus: nam si fœtus intereat, cauendum quoq; est, ne matrem interimat. Quod si quis dixerit eãdem ratione periculosiorem esse quarto sextũ: dicemus plus beneficij præstare vinculorũ robur, quàm eã fœtus magnitudinẽ: ob id magis minus ve prædictis tẽporibus pharmaco est vtendũ, quòd citra ipsũ grauior fieret affectio: nam semper medicari licet à quarto ad sextũ mensem satis tuto, in septimo nõ adeò tutũ, à septimo vltra & ante quartum maximo cum periculo. Ita que purgare oportet vtero gerentes, cùm fœtus maximè adhęret matri. Cæterum in mensium natura collatione facta ad periculum, nõ paruã ingerit dubitationem, quòd Hipp. lib. 1. popu. par. 3. in historia mulieris, quę in littore habitabat, cùm trimestrem fœtum gestasset, ipsam à morbo acuto & prauis accidentibus liberam dixit. In cuius sententiæ comm. Galen. inquit. Iam illud quoque meminisse conuenit, fœtum trium vel quatuor mensium præ alijs maximè resistere: quod non ignorans Hippo. dixit. Vtero gerentes purgare, si materia turget, quadrimestres & vsque ad septimum mensen, minus verò has iuniores & seniores vitare oportet. Et parum inquit. Ob hæc trimestres & quadrimestres præ alijs magis seruantur. Cùm tamen in aphorism. prædicto tres primos menses excludat, & tres postremos. Tunc sic infero rationem, si trimestres

ser-

B C

A seruātur magis, tolerabunt etiam facilius absque aborsu purgationem. In qua dubitatione prætermissis varijs & multis, quæ in illius sententiæ expositione autores asserunt, ego ita sentio, nimirum ex historia, quam Hippoc. nouit libr. popul. non euerti veritatem, quam superiùs adduximus, videlicet, tribus primis grauidationis mēsibus, & tribus vltimis non esse tutas purgationes: nam ea parte euidenter constat, non locutum fuisse de purgatione. Emánat tamen maius dubium ex Gal. verbis, qui tertium & quartum mensem alijs præfert, & ratione euidenti videtur probare: siquidē ad ferendos morbos acutos, eos præferendos esse hac ratione arbitratur. Nam morbi acuti aborsum afferunt ob id, quòd febres continuas ferê habent adiunctas, à quibus vtero generentes periclitari constat ob auctum calorem & alimenti defectum, quæ sanê mala trimestres & quadrimestres faciliùs fœrunt, cùm adeò magni non sint fœtus, vt calore & angustia loci suffocētur, aut ob alimenti inopiam deficiant velut magni. Quò fit, vt meliùs, quàm maiores seruari possint, & meliûs, quàm minores: nam ob tenerrimā eorum substātiam, qui ante tertium mensem sunt, à febribus & alimenti inopia citissimè dissoluuntur,
B & pereunt. Cum hoc tamen licêt trimestres minùs alijs molestentur à febribus & alimenti inopia, motionibus quidem & laboribus minùs resistunt, quàm qui sunt à quarto ad septimum: mollitudo etenim, & substātia fœtus in minoribus, & in maioribus grauitas maior, & alimentorum inopia cum febris vehementia aborsus causa existunt, vt recenset Hippo. 4. apho. 1. Qua ratione, ex illa sententia nititur Gal. suum axioma de trimestribus probare: quippe ob dictas causas nō ferunt fœtus commotionem, quam inferunt purgantia medicamenta, quibus trimestres non resistunt, neque commotionem ferunt: ob tertiam tamen & quartam causam trimestres magis alijs seruantur, siquidem maiorem inediam ferunt, quam minores, qui dissoluuntur faciliùs, sicut & febrium vehementiā. Quamobrem cùm fœtus in primis mensibus ob mollitudinem, & in postremis ob magnitudinem & grauitatem, non ferunt medicamentorum purgantium commotiones: necessario etiam sequitur trimestres & quadrimestres, cùm minùs molles sint, minoribus, minûs dissolui à febribus acutis, & minùs suffocari, quàm maiores, & minus etiam lædi ab alimenti inopia.

C

Verùm quia ex auxiliorum adhibitione in morbis acutis qui vtero gerentibus accidunt, non solum vereri oportet aborsum propter fœtum, qui perit, verū etiam propter matrem, quæ periculum non contemnendum subit, si vno mense magis, quám alio abortiat. Ob id ex arte me fecisse arbitrabor, si exposuero qualis mēsis sit aborsꝰ fœtui periculosior, & qualis matri magis, & rursus qualis vtriq; grauis existat. Inter omnes itaq; menses minùs aborsu periclitantur in quinto & sexti initio: secundo loco sequitur quartus & sexti finis, tertio verò septimus: mox tertius: deinde secundus: tandem primus: & vltimo nonus, & rursus post ipsum octauus, qui citra comparationem est lethalis. Sic profectò fœmina si abortiat primo mense, minûs periclitatur, magis secūdo: tertio deinde magis: in quinto pari pensu & in sexto: in septimo verō & nono si fœtus vitales non exeant, periculosissimū est, alioqui securissimum. Tandem omniū pessimus octauus. Sic generaliter si fœmina abortiat, sibi & fœtui minꝰ periculosꝰ est simul quartus, deinde quintus, post sextus: &. 4. loco primus: & á primo deterior. 2. deinps tertiꝰ: &

inter mens. minꝰ aborsu periclitantur

septimus ab eo: deinde nonus: tandem deterior omnibus est octauus. Quod si aliquando contrarium accidere reperias, non ob id existimandum est, hanc considerationem esse à ratione alienam, sed aliquam aliam causam interfuisse, cuius ratione aut meliùs aut deteriùs, quàm pronuntiatum est, id euenerit. Interim tamẽ ad maiora auxilia prægnantibus adhibenda, hãc rationem adseruabis. A

Secundum, quod Hipp. proponit circa expurgans medicamentum prægnantibus propinandum est, eas esse pharmaco medicandas, quibus materia turget. Nã triplex ex materia turgenti insurgit in vtero gerentibus ad expurgandum commoditas & indicatio: periculi scilicet magnitudo, materiæ caliditas & facilitas purgandi ob humoris motũ. Prima quidem harũ indicationum cogit medicum purgationẽ vti, quantum vis suspectum sit opus: satius enim est dubium periculũ aggredi exhibito pharmaco, quã nõ exhibito, in certa desperatione versari: quippe promittit expurgans medicamentum, si rectè cesserit, matrem superstitẽ euasuram, & fortasse puerũ. Secunda sanè indicatio & puero & matri prouidet: nihil n. certiùs & citiùs puerum interficere valet ac ingens calor, acris & mordax, qui materiæ subijcitur mobili. Quamobrẽ licèt ex pharmaco ipsum prolabi aliquando cõspiciamus, cùm certius sit, ni citò præueniatur, solo calore perire: multo rectiùs existimamus pharmacũ sub dubio periculo propinare, quàm quòd non adhibito fœtus certò pereat. Tertia verò & vltima indicatio facilitatem purgationis promittit: ex quo prodit mitius medicamentũ sufficere & profuturũ esse: quod sanè aborsus periculum quodammodo interdicit: motam enim materiam vel leuissimo pharmaco adminiculans natura facillimè pellit. At sicut de materia turgẽte dictum est, eadem ratione intelligendum venit de ea, quæ iuxta aluũ existit, vt in ventriculo, mesereo, & intestinis: quippe hęc ratione loci vtero & fœtui vicini ipsum promptissimè perdere nata est: & gratia viarum cõmunium iuxta quas huiusmodi materia immoratur, vel leuissimo medicamento excernes, quod securiorẽ efficit purgationẽ. Ex his omnibus, quę hucusq; dicta sunt, & quæ Hippo. præcedenti loco profitetur, optima ratione elicitur in vtero gerentibus longè deteriorem esse morbum acutum ex humore quiescente, quàm ex humore turgente excitatum. Quippe cùm auxilio sectionis venæ destituatur, vt mox probabo, ac rursus non liceat illi ministrari exquisitum & tennem victum, quòd longior sit eo, qui turget, ac purgari non possit, nisi cocta materia, & paulò validioribus pharmacis, quòd materia non ita promptè cedat, vt turgens: ideo proculdubio lethalior efficitur. E contrario tamen qui ex materia turgente prodit, securior videtur, quia breuior, & quia purgationem protinus admittit. Cum hoc tamen euidenti ratione constat, & experimentis frequentissimis probamus, non minùs conuenire coctis humoribus & quietis purgatio, quam turgentibus. Nihil enim vetat in febribus aut alijs morbis, vbi humor coctus fuerit, ipsum medicamento ducere, cùm morbus iam minor sit in fine status, aut in ipsa declinatione, quòd his temporibus naturam habeamus adminiculantem, vt minori etiam pharmaco exhibito, minùs turbetur, & magis expellat. Cuius medicamenti vsum neque ipse denegasset Hippocr. humoribus coctis: de quibus Galen. refert non egere, nisi veluti manu ducente, & perducente ad locum vacuationis: quo fit, vt his tutiùs ac faciliùs vti possimus. B C

De

A De medicamentis verò quibus id opus fieri liceat, cũ legem & methodum generalem tradere non sit opus: satiùs duxi, tyrones monere de incumbenti periculo ab eorum exhibitione. Qua in re vtilitatem, necessitatem, & noxam pensitare priùs necessum esse arbitror, quibus constabit euidentius, quale medicamentum adhibere oportet. Prima autem noxa est, quòd agitãt vniuersum corpus, & vomitum mouent: quorum motuum occasione abortire fœminam non raró contingit. Secunda quòd mouent dolores. Tertia veró, quòd febres succendũt, aut præ existentes exacerbant; quia purgantia omnia suapte natura calida existunt. Nec desunt qui amara quoq; medicamenta velut aloën & rhabarbarum propinare interdicant, quòd puerum amarore, interfici arbitrentur. Verùm nequis prædictis malis perterritus, dum vsu venerit, purgãtia pharmaca ex toto renuat diligenter expendat, ea esse in triplici differentia: quædam enim valida sunt; alia debiliora; & vltimó quædam mediocria existunt. Valida quidem sunt, velut elleborus, colocintis, turpetum, & reliqua, quorum compositionem hæc eadem ingrediuntur, licet composita simplicibus sint moderatiora: omnium tamen condi-
B tio grauidis est aduersissima: nam hæc sunt proculdubio, quibus corpus conturbatur, vomitus mouentur, & aborsus facillimè fiunt. Et plerunq; matrẽ vel dissenteria, vel syncope interficiunt vt Hipp. accidisse referat li. 5. pop. vxori Antimachi, quæ eadem die ab elaterio sumpto mortua est. Sunt etiam inter imbecilla pharmaca quædam huic vsui probatiora, velut manna, cassia fistula, syrupus ex infusionibus rosarum rubrarum, decoctum foliorum senè & epithymi: quib' tutius vti conceditur, vt quæ parum aut nihil corpus perturbent. Cum hoc tamen vereri oportet, ne, cùm pleraq; ex his laxiora sint, & mollissima, ob id fœt' ligamentis laxioribus factis licèt turbationem non inferant, aborsum tamen promoueant. Quibus ratione huius prouidentiæ admiscere oportet, quæ roborandi ac firmandi vias & vires habeant: velut sunt myrobalani omnes, rosa, iuncus odoratus, & reliqua huius naturæ. Mediæ autem sunt efficaciæ & conditionis plurima, velut est rhabarbarum, agaricus, catholicon, confectio hamec sine scammoneo & colocintide, ac reliqua, quæ prædictorum vires non exuperent. Neq; cre-
dendum est, eô quòd ex his aliqua sint amara, protinus amarorem ad fœtum per-
C uenire: neque si perueniat, posse fœtum interimere, cùm medicamentum sit ea quantitate exhibitum, quam nobis licet vtero gerentibus porrigere. Præter id quòd antequàm fœtus degustare ipsum possit, mille alijs rebus in corpore admiscetur, & ars ob id consulit semper admiscẽda esse prædictis, quæ gustui sint gratissima, & naturæ amica ac familiaria. Ego tamen in vtero gerentibus, vel non grandi morbo affectis, dum purgare vsu venit, non recuso rhabarbarum porrigere, verùm vt securius & cautius fiat, vno è duobus modis ipsum præparo (nam in grauioribus malis vrgentia consulit, rhabarbaro audacter vti) vno quidem facto ex eodem rhabarbaro hac lege cidoniato: excipe cotonea ab omnibus suis interaneis repurgata, & in partes diuisa sed superstite pellicula & cutę summa, quę valde est odorata) in qua, donec tabuerint, coquito; posteà per linteum colata, ac violenter expressa excernantur, & cum optimo saccharo coquantur: quod dũ fit adijcies ad lib. j. huius conditurae ℥ j. rhabarbari. cuius ℥ j. aut. j. & ß. porrigere optimè poteris. Verum cidoniatũ aliud, quod absq; molestia gratiùs & efficaciùs vacuet, hac forma parare poteris: diuidatur cidonium & sublatis seminibus cum folliculis impleantur partium cauitates puluere optimi rhabarbari negligenter

triti

triti pondere ℥ j & ſ. aut. ij. vel ſi affectio poſtulauerit, agarici tantundem, vel foliorum ſenę, deinde vniantur dictæ partes ac papiro inuoluantur, & ligatæ coquãtur in clibano vel furnelo, & abſoluta coctione cidoniũ aperiatur, & abiectis medicamentis internis pulpa manducetur: quod proculdubio medicamenti genus purgabit ſine moleſtia, ſecurê, atq; præter id viſcera omnia roborabit. Cum hoc tamen prægnantes purgare cautè aggrediendum eſt, & eas quidem ſolùm, quarum ſalus in dubio exiſtit; aut, eas quibus licet ſanæ videantur, aliquod impẽdet periculum. Præterea, ſi morbus primùm ſuapte natura lethalis ſit, & ex his, qui medicamentis cedere nequeunt, tutius eſſe exiſtimo eas non purgare, ne noſtro errori morbi periculum aſcribatur: niſi aborſus gratia id fiat, ſub certa vitæ matris deſperatione. Item eas quoq; à purgatione ablegandas eſſe exiſtimo, quibus ſalutis ſpes effulget, ac certa promittitur. Qua ratione Hipp. dixiſſe cenſeo. Prægnantibus ſi nihil præter naturam accidat, vitales fiunt partus. Atqui cûm morbi & pharmaca res ſint præter naturam adeò, vt etiam ab infantibus medicamenta arceãtur, eiſdem aut aborſu periclitãtur, aut imbecilles ſuperſunt, ita vt paulò pòſt intereant. Reliquis verò non poſthabita omnino infantis noxa, ſed aliquid ipſi donando, ſi periculum vitæ matri impendeat, propinanda ſunt purgantia medicamenta, ne vterq; ſimul vi morbi pereat: ſin aliter, verendum eſt. Nam vbi morbus ſuapte natura ſalubris exiſtit, non licet medico Chriſtiano aliquod moliri opus, quo aborſu periclitetur infans. In morituris verò, ſi quando licet, id eſt aborſus gratia, ne matre vi morbi interempta fœtus quoq; citra baptiſmatis ſacramentum ſanctum intereat. At in reliquis minus damnum eſt, dum in dubio res verſatur, pharmacũ exhibere, quàm poſthabito morbo fœtum & matrẽ mori permittere. Quod ſi fœtum eſſe mortuũ cognouerimus, purgatione audacius præuenire oportebit, extrahendi fœtus & humoris peccantis gratia.

De ſanguine detrahẽdo in grauidis.

Inter reliqua auxilia, quibus tutiùs & citius acutò morbo correptis opitulamur, vnum idq; præcipuum eſt ſanguinis detractio, vt Hipp. dictum eſſe cõſtat. Acutis morbis ſanguinem detrahes. Qua profectò ratione morbos acutos grauidis eſſe lethales ipſe dixerat, quia ſanguinis detractionem expoſtulant: & ob id. 4. aphor. facta mentione de expurganti medicamento nec verbum vllũ ſanguinis detractionis protulit, quin potius eam omnino expreſsis verbis interdixit. 5. aphor. 30. dicens. Mulier vtero gerens ſanguine miſſo ex vena abortit, & magis ſi fœtus ſit maior. Vtero enim gerentes cum incidunt in morbos acutos à ſanguine ortos, miſsione quidem ſanguinis egent, eam tamen ferre citra aborſus periculum non poſſunt, quoniam fœtus ſanguine detracto priuatur neceſſario alimẽto, non ſolum quia ſanguis minuitur, ſed quòd aliò auertatur ſanguis, qui in vterum affluere ſolebat. Quamobrem cenſeo libr. de natu. fœtus Hippo. dixiſſe fœtum impelli ad ortum ex alimenti defectu, ſiue defectus ſit naturalis, qualis nono menſe accidit, ſiue ex aliqua occaſione ſanguine miſſo, aut quauis alia vacuatione. Verùm licet Hipp. dictum ſit, ſanguine extracto protinus fœminam abortire, non ob id credendum eſt, id auxilium ex toto interdicere. Sed hac in parte eius ſententiam intelligendam eſſe arbitror eo modo, quo alias; quæ ad præſagandi rationem attinent, ipſe protulerat. Dixerat enim. 5. aph. 21. Mulierẽ vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, lethale. Non tamen ob id credẽdum eſt omnes protinus morituras, ſed magna ex parte id accidere. Pari quoque prorſus ratione exiſtimabimus ſanguine miſſo neq; omnes aborſum paſſu-

A ras, sed magna ex parte. In hac tamē re ego proculdubio sentio, prægnātes ad sanguinis detractionē similē scopū præstare, ei qui ab ætate desumitur: nā ætas non renuit suapte natura sanguinis detractionē, sed ob certas ipsius conditiones quātitatē moderatur. Quāobrem in grauidis duplici ratione videtur sanguinis detractionē moderari oportere. Prima ne vires fœminæ fortè ita deficiant, vt ipsi, fœtui & morbo sufficere non possint. Secunda, quia periclitatur sanguine detracto, aborsu: nā si primis mensibus mittatur, tenerrima admodum sunt fœtus vincula, & á quouis leui motu dirumpuntur: præterquā quòd dissoluuntur non pauci spiritus in ipso opere, quorum defectu deteriùs se habet infans. Verùm si auctior nimis exitat fœtus sanguine misso, faciliùs corrumpitur ob alimenti defectum. Quibus sic stantibus rei ratio consulit, vtriq; esse subueniēdū: morbo quidem sanguine misso: fœtui verò, minori eius copia extracta. Docet iuditio nostro Celsus verā illius Hipp. sententiæ interpretationē lib. 2, cap. 10. hæc referēs verba. Si quidem antiqui primā vltimāq; ætatem sustinere nō posse hoc auxilij genus indicabant; persuaseruntq; sibi mulierem grauidā, quæ ita curata esset, aborsum esse facturā. Posteà verò vsus ostendit nihil ex his esse perpetuū, aliasq; posteriores obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim non quæ etas sit, neq; quid intus in corpore geratur, sed quæ vires sint considerare. Ex quo loco infero, quod si mulier vtero gerens acuto magnoúe morbo corripiatur, & vires ipsius constiterint, ac nihil fuerit aliud, quod obstet; sanguinis detractionem citra euidens aborsus periculum optimè tolerare poterit. Quod tamen intelligendum est, dū vitæ periculū impedet, atq; cū hoc tantó minus est extrahendū, quantó fœtus fuerit auctior, quód eo tempore ad fœtus alimoniam & lactis generationē multo sanguine sit opus. Sed videtur quodammodo huic sententiæ aduersari Aristo. qui. 4. de gene. anim. cap. 8. hæc refert verba. Sed cū fœtus magis magisq; perficiatur, plus excremēti superest, minus. n. absumitur, idq; dulcius est, cûm non bene trahatur, quod bene coctum sit: nō enim insuper ad fœtus formationē consumitur, sed ad incrementū mediocre, quasi iā fœtus cōstet adeptus finē suū. Qua sententia minus alimēti assumere & cōterere fœtū maiorē & conformatū, quā eum, qui conformationē adhuc agit, euidenter constare videtur: ob idq; optimè ducta ratione, iuxta huius autoris mentē, minùs nocebit eo tēpore sanguinis detractio. Neq; eó sibi erit contrarius Ari. qui li. eodē ca. 6. reddens rationē, quare vtero gerētes ab initio turbatione patiātur dixit. Principio potius cū cōcipiūt, perturbari solēt magna ex parte, conceptus enim purgationē impedit, & præ sua exiguitate absumere copiā excremēti inter initia nō potest: quanquā post, vbi iā plenus absumere cœperit, leuat. Qua parte tantū intelligit fœtus ab initio suis primis mēsibus parū accipere licet enim plurimū augeātur pro quātitatis suæ ratione id totū, quod in eo augmēto absumitur, quā paucissimū est: sed cap. 8. dixerat parū absumere alimenti fœtus, cûm maiores sunt. Quod intelligendū esse censeo, ac si dixeris, sed minus ad portionē corporis, quā vbi erāt quatuor, quinq; aut sex mēsiū: siquidē his mēsibus fœtus conficitur, ac partus omnes integrātur, licêt anteâ conformationem habeant: cum hoc tamen (vt dictum est) ijs mensibus integrantur, postea veró conformatus & confectus minori augmento, & minori alimento ad portionem indigebit. Ex quibus verbis prodit difficultatis ratió: nam si verum est, quod Arist. dixit, minus alimentum ad portionem suæ molis capere fœtus, quo grandiores sunt: nō ita facile corrūpūtur sanguine misso. Cui dubitationi dicēdū est Ari.

rist. eo loco tantũ disquirire causam, quare lac vltimis mẽsib⁹ generari incipiat A & ipsã reiecisse in copiã sanguinis, qui iã ex vtero ad mãmas regurgitare incipit, copiosi⁹: quod verũ est, sed nõ eó quòd minus sanguinis fœtus absumat, qudo maior existit. Atqui licèt aliqui existiment, plus abundare, quoniam pluribus mensibus sanguis retentus est: ego tamen censeo potissimam rationem esse, quam antea diximus, nimirum quia fœtus eo tempore plurimum attrahit alimenti, quod plurimo egeat, à quo plus partis butyrosæ & pinguosæ ad lactis confectionem separari est æquum. Nam coniectabile videtur, ex maiori alimenti copia maiorem quoq; portionẽ pinguosæ substãtiæ suppresse, quàm ex minori: & ob id vltimis mensibus plus lactis est, quia plus trahit fœtus, & plus ob id ad mammas trãsmittit. Quod censeo intellexisse Arist. cùm dixit. Sed cùm fœtus magis magisq; perficiatur, plus excrementi superest: ex quo copiosiùs lac abundare est ęquũ: quod nomine excrementi intellexit Arist. Quò fit, vt dum vsu venerit & affectus grauis extiterit, non tantùm formidare oporteat vltimis mensibus sanguinis detractionem, sed eam non nisi plurimum exposcente malo administrare oportet. Cõstat igitur ob id frequentissimè fœliciter accidere, si in grauidarum morbis sanguinem detraxeris, parcè tamen & moderatè: quam moderationem veteres nõ obseruarunt. Quo fit, vt mirum non sit, si tantùm vetuerint sanguinis detractionem. Sed nos hanc seruantes moderationem, audatiores tuto erimus, maximè si mox à morbi principio id studeamus efficere, ante quidem quam febrilis affectio sanguinẽ in vtero, ad seruatum, vel in secunda retẽtũ calfaciat putrescat ve: quippe eo tempore, vel grauior efficitur affectus qui præfuerat, vel denuo grauissimus alter succrescit, vt multis qui timore aborsus perterriti, præterita principij occasione, miserè cõtingit. Itaq; à quarto ad septimum sanguinẽ detrahes ab ea copia, quam affectus exposcere videatur, tantùm remittens, quantum fœtus ad sui custodiam postulauerit. Primis verò ac vltimis mensibus, id opus non aggredieris, nisi maiore & vrgentiore existente necessitate: idq; moderatiùs facies, quòd fœtus tenuior sit, ac facilè dissoluatur & discedat: vel quód grandior existat, & plurimo quoq; indigeat alimento. Tandem hoc tibi semper in memoria sit, in nullo mense sanguinis missionem periculo vacare. B

Est tamen in hac re aliud, quod præterire nõ decet, nimirum in iuueniculis & boni habitus fœminis citra morbum aliquem, sed eó, quod abortiri frequentissimè assuescant, necessum esse plerunq; sanguinem detrahere, vt latiùs sum probaturus cap. de aborsu. Nam fœminæ, quibus plurimum sanguinis abundat, dũ vtero gerunt, ob id abortiunt frequentissimè, quia à primis fœtationis mensibus nequit fœtus tantum alimenti cõsumere: ideoq; suffocatur, vel prænimia copia vincula dirumpuntur. Quamobrem habitum illum quantumuis bonum statim soluere expedit, nedum cùm morbo aliquo acuto corripitur: quo tempore duplex insurgit necessitas mittendi sanguinem: prima ab affectu: secunda à copioso corporis apparatu: quibus satisfactum erit sanguine misso. C

Verùm in omnibus sanguinis detractionibus, quæ grauidis profuturæ sunt, eam venam eligere conuenit, quæ maximè ab vteri venis dissideat, ita vt quàm minimam cum eis communionem habeat: qualis est vena humeraria; vel vrgenti malo, cõmunis: à reliquis verò abstinendum, quippe quæ facilè alimentum adimunt. In quo sane opere id vnum in periculosissimis affectionibus obseruare oportet, vt sanguis non mittatur, nisi in prædictis, vel dum experimento disceris,

eam

A eam mulierem a venæ sectione, dũ vtero gereret, & fœtus esset tantus, quãtus eo tempore est, nihil passam fuisse. adq; etiam in prædictis actionibus adseruabis, ne aduersus vel præstantis alicuius viri sententiã, vel fidissimi autoris decretũ, sanguinem mittas, vel aliquod graue opus efficiẽdum aggrediaris. Graue profectò est, & timore plenum contra Hipp. mentem in grauidis audacter sanguinem mittere: cum hoc tamen cùm matri certum periculum impendet, minùs malũ est sub dubio aborsus sanguinem mittere, quàm ipso non extracto, matrem & puerũ simul necessariò perdere. In quo etiam opere octimenstres cauere oportet; nam rarum est fœminã octimestrem morbo acuto correptam, & superstitem esse: vt etiã Arist. refert. 7. de histo. anim. cap. 4. Qua profectò ratione maturo admodũ consilio, & accersito aliquo ex præstantissimis medicis id opus tentare optimum semper duxi. Quodsi vires non cõstiterint, aut præmissa sanguinis detractione, si plenitudini satis factum non sit, frequentioribus vti oportebit cucurbitulis, & aliquando cum scarificatione: nam à ventre calorem febrilem distrahere natę sunt, quod grauidis proficuum existit. Poteris quoq; hirudinibus brachijs affixis vti:
B nã minori sanguinis & corporis turbatione ipsum educunt citra id quod fœminę expauescant, aut animi deliquio corripiantur.

Qui plurimum verentur sanguinem mittere in grauidis, vniuersum ferè curationis negotium victus parsimoniæ in totum committunt, existimantes minus esse periculum aborsus ex tenui victu, quàm ex venęsectione aut purgatione, decepti (iudicio nostro) fucata & apparenti quadã ratione: quippe existimant plerasq; ex vtero gerentibus facillimè inediam ferre posse, quod cibi fastidium citra noxam diutissimè patiantur: & ob id morbo acuto correptis tenuissimam instituunt victus rationem, credentes id quoq; posse citra aborsus periculum perferre. Ex qua etiam fallaci ratione inferunt in grauidis minùs esse periculosum acutum morbũ quam diuturnum, quòd victus exquisitus non ita faciliè aborsum excitet paucis morborum acutorum diebus. Verùm rei veritas euidenter monstrat non minùs esse periculosum acutũ affectum hac ratione, quinimo grauius: nam quantitas cibi nulla lege, vt par est, institui in morbis acutis matri & infanti proficua potest:
C nam si cibum eligas copiosum, matrẽ interimes, quòd morbi ratione victũ expostulet tenuem: quod si parcũ tenuẽ ue exhibeas, qualem morbus acutus exposcit fœtus alimenti defectu peribit. Neq; valet ratio eorum, qui existimant eo quod sana & fastidiens cibum auersetur fœmina, ideò in acutis idem perferre innoxiè posse. Fert quidem natura non rarò simplicem affectum, cui si alium superaddas, citra periculũ tolerare nequit. In morbo igitur acuto, vbi tot sunt, quæ fœtũ perdere possunt, si victu simul priues, nil mirũ si ocissimè interficias. Consulit itaque in re tã dubia medendi ratio vtriq; esse prouidendũ tali victus ratione instituta, quæ nulli eorũ manifestè noceat. Quodsi fieri nequat, quin aut mater pereat cibi copia, aut fœtus inopia: satius erit matri prouidere; quippe fortasse infans ea ratione à periculo euadet, quod mortua matre nequibit. In qua re eum victũ institues, qui copiosæ sit alimoniæ & substantiæ in paruissima tamen copia. Puero etiã prouidendum per ea, quæ vmbilico esse apponẽda anteà diximus. Nõ quidem quod ea parte puer alatur. Sed roborandarum virum gratia.

De vict9 institutione in grauidis.

Hæc quidẽ sunt quæ in comuni omnibus vtero gerentibus morbo acuto correptis proficua sunt. At in reliquis auxilijs parũ aut nihil euariat curãdi ratio ab ijs, quæ reliquis corporibus sunt proficua, siue angina, siue pleuritis, siue phrenitis,

aut soporosa affectio sit: nam in particularibus nihil habent, quo differre possint, A
præter quam quòd in phrenitide & reliquis huius naturæ affectionibus neq; acribus clysteribus, aut suppositorijs vtendum est, nisi dum vsu venerit ex nimia necessitate aborsum prouocare.

Preterea in quibusdam ex ijs, quæ vtero gerunt, vtendũ est expurganti medicamento, si affectio postulauerit, ocyssimè: in alijs remorandum. Nam quibus aluus fluit, cum id malum vt Hipp. refert. 5. aphor. 34. grauidis sit periculosum, ac periculum proficiscatur, nõ solum (vt Gal. recenset) ex defectu alimenti, sicut in sanguinis detractione, sed ex alijs causis, quæ eam diligẽtiam in artifice requirũt: eò cunctandum non est, nam pituita redundans faciet ad vterũ demissa citiùs effluere fœtum vinculis laxatis, & bilis amara ipsum occidet nõ secus ac venenum. Significat enim magnam causam, cũ prægnantes plurimo opus sit abundare alimento. Quibus accedit periculi alia ratio, quæ nos ad properandum cogit, quòd fluxum ocyssimè sequitur tenesmus, proptissima quidem aborsus causa; vt Hippo. placuit. 7. aphor. 27. Quamobrem credendum est lienteriam defectu alimen- B
ti aborsum minari, reliquos verò fluxus alijs de causis: in quibus sanè purgare ocyssimè op⁹ est; & in liẽteria mox cõstringere. Inquit enim Hip. 1. de mor mu. Cõcludere autem statim atq; cõstringere oportet. In reliquis verò affectionibus, vt naturã habeamus adminiculantem, & mitiori sit opus medicamento, coctionem expectandam esse consulit rei ratio: qua expectata sæpe abit purgandi necessitas.

Mirum profectò est, quantam requirat diligentiam in sanguine detrahẽdo vterus erisypelate affectus: siquidem. 5. apho. 41. expressè docet Hipp. lethale esse: quod non videtur minùs mirandum, quam citò præueniendum, etiamsi erisypelas suapte natura affectio lethalis non sit, neq; vterus membrũ princeps. Si quidẽ Auic. testatus est. 44. tract. 2. cap. 10. se vidisse totũ vterũ funditus excidere, & fœminam cum hoc superuixisse: quibus accedit, grauidationem quoq; affectum esse secundũ naturã. Cũ hoc tamẽ hæc tria simul iũcta lethalẽ efficere affectũ experimento confirmatur, & Hipp. decreto lib. 1. de mor. mul. vbi sic loquitur. Erisypelas si in vtero fiat, mortem necessario adfert. Subdit rationem libr. 2. de mor. mul. dicens. Si ignis sacer in vteris fiat, tumores fiunt liuidissimi à pedibus exorsi C
vsque ad crura tota & ad lumbos. Quantò verò tempus amplius progressum fuerit, etiam pectus percipit & intumescit, & tota perfrigeratur, & febris habet magna. Et in vltima parte textus subdit. Hic morbus, si prægnantem inuaserit, occidit. Cuius causam esse scimus, quòd aborsum facit ob vehemens incendiũ, ex abortu autem & erisypelate necesse est mulierem mori. In qua sanè affectione licet Hipp. locis nuper citatis aliam scribat curandi rationem: ego tamen eadem minimè auderem vti, nisi sanguine sufficienter priùs misso, & pronuntiato aborsus & mortis periculo: tandẽ verò mollibus ac refrigerantibus clysteribus rem omnem agere, adhibitis etiam inunctionibus dorso & inguinibus iuxta Hipp. curandi rationem loco nuper citato adductam.

Est tamẽ nõ minus graue febribus alijs grauidam corripi dum ab his extenuari contingat, modo lentæ sint, modo vehementes, vt facilè colliges ex Hippo. 5. aphor. 55. Quæcunq; (inquit) vtero gerentes febribus capiuntur, & valde extenuantur absq; manifesta occasione, difficilè pariunt & cum periculo, aut aborsus facientes, periclitantur. Itaq; duobus modis extenuãtur fœminæ, in validis quidẽ fe-

A febribus, ob vehemētiam, in debilibus vero, ob durationem: quibus ita fœminas extenuari contingit, vt neq; parere, neq; partus aut à partu labores & vacuationes ferre citra maximum periculum poſsint. In qua ſanè re expendendū eſt maturo iuditio, quid agere oporteat: non enim, ſicut in acutis, vti poſſumus ſanguinis detractione, aut purgatione, niſi ex vehementibus fuerit febris, in quibus melius eſt anceps experiri auxiliū, quàm ferre citra auxiliares manus præſens interitū. At in longis contrarium eſt, quòd grauius ſit temerarium aggredi remediū, eò quód tempus & naturam in diuturnis affectionibus curandis præualere nobis cōſtet. Quamobrem proba victus inſtitutione, leuiſsimis medicamentis & alijs his ſimilibus corpus moderari oportet, donec partus tempus inſtet. Nā grauius fiet malum, ſi aborſus ex præſidio ſequatur corpore febriente, & præ nimio labore ac febre languido & extenuato.

Præterea ſunt pleræq; fœminæ, quibus ex in tēperato habitu, aut ex prauis humoribus ante conceptum, aut póſt genitis, frequentiſsimè febribus corripiūtur, à quibus factæ imbecilles vel abortiunt, vel malè ſe habēt toto grauidationis B tempore, vel ſeptimēſtres frequentiùs edūt partus. Quod quidem ante cōceptum curandum eſt præcauere purgatione, balneis, ſudoribus leuibus, & optima victus & vitę inſtitutione pręmiſſa, quæ corpus ab huiuſmodi ſpurcitia antè conceptum liberent.

Quæ omnia ob id hac in parte ſcripſi, vt quiſq; debita prouidētia cuique harum affectionum conſulat, ne ſi eas à principio neglexerit, poſtmodum curare non poſsit.

Pala-
cios

A
DE PVERPERARVM & nutricum affectionibus.

LIBER QVARTVS.

De Partu. Caput Primum.

ON immeritò Hippo. dixisse comperimus lib. de genitura. Omnia lege fiunt. Est autem lex certa quædam ratio & modus quo, ex natura fieri solent omnia, & naturæ quædã institutio, secundum quam cuncta agit. Quippe sicut aliqua est in quauis re efformanda peculiaris & propria ratio generationi proficua (nam vna est, quæ chilum generat, sanguinem alia, bilem vtranq; alia, & alia medullam, vrinam ac reliqua, quæ in corpore fiunt: in quibus efformandis eundem generationis modum semper adseruat potentia, cui id munus incũbit) ita prorsus eam & vnam seruare naturam ipsam rationem & modum in fœtus conceptu, motu ac partus tempore existimandum proculdbio est. Maximè cùm stabilita habeat propria opera ipsa natura, & certis perihodis ac legibus circunscripta: sic conceptum, formationem, motum, integritatem, vitam, & in lucem productionem seu partum, ac post in mammis alimentum tanta solertia metitur & perficit, vt sui occasione statutam operandi rationem nunquam euariasse comperiamus: ni forte quid præter naturam illi accidat, cuius vi & efficacia cogatur à constituta lege deflecti. Quæ sanè duo vitiorum genera id nimirum, quod puerperis, & id, quod nutricibus accidere potest, quarto hoc volumine cõplecti fuit in animo, initio sumpto à fœtus formatione & partu.

Dictum est præcedenti lib. quatuor temporibus partitam esse vniuersam formandi fœtum perfectionem: quorum primum septem dierum spatio circunscribitur genituram appellatam effingens: secundum, carnis & osseæ substantiæ molẽ præparans esse constat, licèt integram delineationem ante triginta dies non adipiscatur: tertium quidem principia viuentis effingit ac efformat: quartum verò & vltimum perfectionem omnium membrorum præmissa delineatione præstat, præstaturum deinceps infantis nomen. Ex quibus constat decuisse naturæ maiestatem & ministerium hæc tempora, hos motus & labores mouere, vt operis sui perfectionem iuxta institutum consequatur. Nam cùm natura rem quãdam simplicem & homogeneam struit, mirum non est, si vnica motus sorte, vnico tãtùm tẽpore vni solùm operi innitens ipsius perfectionẽ adipiscatur citra vllâm varietatem. Verùm cùm rem aliquam ex varijs diuersæque naturæ (ac potissimum perfectionis diuersæ) fabrefacere studet: necessum proculdubio est, tot tempora, tot labores ac mutationes instituere & moliri, quot sunt opera, quæ ipsam effecturã speramus. Cum hoc tamen constat non vnicum esse in mare ac fœmina formatio *Formationis tẽpus.*

nis

nis tempus de qua re prætermissis varijs antiquorum opinionibus, mediam inter A omnes seligimus, quæ magis Hippocratico dogmati adhærere videtur.

Exurgit quidem puerperij formationis longissimus terminus numero quadraginta quinque dierum constans, quem hac lege autores partiuntur, Solibus quidem sex spumificationi (vt dictum superiús est) tribuentes: quatuor lineationi: octo lineationis repletioni: quatuordecim carnificationi: terdecim efformationi: ex quibus quadraginta quinque dierum numerus constat. Numerus autem minimus triginta dierum spatio adimpletur: quoniam Soles sex spumificationis: duo lineationis: quatuor lineationis repletionis: nouem carnificationis: totidemque efformationis proculdubio sunt. Quos sanê terminos de masculo puerperio subaudire tantúm oportet: nam de fœmella aliter statuendum est, quòd longioribus (vt inter omnes conuenit) temporum interuallis absoluatur: decem quidem dierum spatium (etiam si maturiùs plerunque, veluti quinq; dierum tractu fabricari illustres autores obseruarunt) vltra maris spatia ad sui formationem exigit: cuius figura per id tempus post aborsum in humido haud quaquã permanet, sed B ocyssimè planè dissoluitur: contrà mas si in aquam frigidam diffundatur, in membranula cogitur consistitque. Neque nos terrere debet, quòd ex antiquis multi (vt Straton peripateticus, & Diocles Charystius) concepti corporis fabricam per septenos dies obseruatione dispensant, Platonicæ septenariorum maiestati alludentes: vt hebdomadæ primæ genituris intra inchoandi hominis rationem locatis, genitiuum humori folliculum artifex natura primum circundet. Secundâ crebas extimam conceptabulis superficiem cruoris guttas passim gestare putãt. Tertiâ hebdomada de foris introrsum verti eas, demergique. Quartâ humorem ipsum ita coagulari, vt inter carnem & sanguinem liquida adhuc soliditate concretione q; conueniat. Quintâ, partu mẽse septimo maturaturo, figuram integrã confingi. At si nono à conceptu mense absolutio futura sit, siquidem fœmina fabricationi accedit, sextâ hebdomadâ membra diuidi: sin masculus septimâ proculdubio arbitrantur. Ex quibus constat non longè à nostra veritate deuiare antiquos, siquidem trigesimo quoque Sole hominis efformationem, vel paulò plus C fieri censent. Hæc itaque est omnis configurationis ratio, quam multis de causis sic natura fabrefecit: primò nanque ædificat sibi domicilium, & firmitudinem, qua subijciatur natura vegetabilis, dirigaturque in actum: in quo veluti in arce propria munia perficiens ad altiora progreditur, non solum contenta plantam ef finxisse intra vterum, sed sensui carnem & cæteras partes disponens, & configurationem fabricans sui naturam transgreditur. Quo facto, maiorem in corpusculo illo apparatum effingens, animæ rationali domum præparat, cuius imperio tot facultates tot instrumenta mira quidem varietate confecta subijcit. Decuit autẽ ea omnia sic fieri: nam cùm quædam nostri corporis membra habeant rationem principij, quædam veró rationem organi, & quædam rationem finis: necessum profectó fuit, aliquo ordine naturam se gerere diuidentem, vniuersum formationis tempus in quatuor partes, quibus vteri gestatio perficeretur.

Ratio & tẽpus motus infantis in vtero.

Vt quis parturitionis tempus ad amussim callere possit, motus & labores infantis in vtero expẽdat satis prius oportet, quòd iuxta prædictas mutationes metiri quoq; tempus partus opus sit. Expresserat quidẽ hæc omnia Hipp. lib. 6. popu.

A pu.par. 7.tex. 29.dicẽs. Dolores per circuitus fiũt, qui autem in septuaginta mouetur, is triplicato numero perficitur: qui verò in nonaginta, is etiam triplicato numero absoluitur. Qua sententia videtur complexum fuisse duo tantùm pariendi statuta tempora, nimirum septimum & nonum mensem: nam qui septuaginta diebus mouentur, septimo mense in lucem prodeunt: qui verò nonaginta, nono. Eandem quoq; sententiã scripsit idem Hipp. ad finem libri de alimento addẽs id, quod summopere ad prædictũ dogma existimabat necessariũ fore: nam postquã de ea re varias opiniones recensuisset eosdẽ terminos statuens, in fine inquit. Est, & nõ est: vt apertè doceret incertum esse tempus gestationis, formationis & partus etiam, sed illa duo esse potissima plus minus ve euariantia, & licèt locus sit li. 2. popu. pa. 3. tex. 30. huic appareter cõtrarius, nimirũ labores, circa tertiũ diẽ supra quinquaginta, & sextũ supra centũ, menstruales secũdo & quarto, quæ oportet nosse ad septimenstrẽ. Quo videtur constare, septimenstrem indicari partum laboribus mẽse incipiente tertio, aut in fine, secundi quos cõplent. 53. dies, aut quarto mense qui constat. 106. diebus. qui sanè termini lõgè vidẽtur diuersi: ab

B his quos li. 6. docuerat: arbitror quidẽ nõ esse omnino integrũ & Hipp. dignũ locũ. 2. li. aut, eo voluisse idẽ intelligere, de masculis, in quibus mirũ nõ est, aliquot dies ante septuagesimũ, moueri, & labores pręstare: at lib. 6. suspicor generalius pręstitisse pręceptũ. Quapropter credendũ est, eadẽ parte scripsisse varios labores, & motus ad partũ terminos, dicens. In longius autẽ tẽpus labores. 3. & . 5. & 7. & . 9. mense. 2. 4. 8. quę ex parua tabula cõsideranda, cẽseo tamẽ certius loquutũ fuisse lib. 6. quã in reliquis locis. Sed duo circa primũ oraculũ Hip. expendisse oportet: quales sint termini motus infãtis in vtero, & quid ex illis ad partũ prędicere liceat: secundũ, an sint tantũ hi duo pariendi termini. Ad primũ igitur accedendo existimo Hipp. voluisse dicere terminũ partus esse indagandũ ex principio motus infantis, ita vt qui septuaginta mouetur, vel nonaginta, triplicato numero obsoluatur, quia potissima ratio pariẽdi & tẽpus ex labore ac molestia motibus infantis illata perficitur, instar reliquarũ naturæ actionũ. Nunquã enim ipsa expulsionẽ aggreditur eius, quod cõficit, donec ex toto perfecerit. Prætereà minimũ subit natura laborẽ in cõfectione humorũ, donec in perfectione cõsistat &

C sese ad expulsionẽ præparet: exẽplo est crisis in morbis, quã anteà motus & labores quidã designarũt. Sic ꝑfectò in infantis exortu labores & dolores per circuitus fiunt, puero ipso, mediãte motu, designante sui exitus terminũ: nã hi sunt labores, quos licet ex Hip. mẽte intelligere, & hi sunt motus, nimirũ cũ infans primò se posse moueri percipit, & facto motu laborẽ & dolorẽ infert, præsagiũ quidem futuri exortus. Ex quo quidem tempore computationis initium ad partum sumit Hipp. quem etiam doctiores insequuntur.

Subit autem in examen hac in parte, si statutum tempus formationis fœtus contineri Hippocra. dixit, ad summum quadraginta & duobus diebus, quorsum computationis principium ad partũ à septuagesimo in septimestribus partubus, & à nonagesimo in nouimestribus sumat? siquidem à quadragesimo secundo ad summum fœtus moueri possunt. Nonne statutum habet natura tempus ac determinatum huic operi, in quo motus motibus correspondere tenẽtur, & actiones actionibus ita, vt neque natura neque fœtus vsquam ab opere cesent? Quorsum item totum illud tempus à quadragesimo secũdo die ad septuagesimũ aut nonagesimum otiosè pergit ipsa ita, vt nullã pręstet cõputandi notam, neque

vllum

vllum huius operis indicium? Cui sanè dubitationi, quam maximi esse momenti A
scio, vnico verbo satis faciam in memoriam reuocans, naturam in morbis triplex ad sua munia exequenda obtinere tempus: vnum quidem in quo aliquod indicat aggredi opus: aliud, in quo monstrat perficere inceptum: reliquum verò, quo vtriusque operis perfectionem monstrat. Quod pulchrè dixerat Hippo. 2. aphor. 24. Septenorum quartus est index. Qua sententia constat ex temporibus quędã nil manifestum efficere, licèt omnino natura ab opere non subsistat: quædam indicare: quædam verò iudicare. Quod pari fermè ratione in fetu efformãdo ac propellendo, naturam obseruare comperimus. Nam vitalem esse fœtum quadragesimo secundo die indicat, septuagesimo motum editurum: intermedio autem tempore fœtum perficit natura, vt motui statuto tempore designato sufficiat. Nõ.n. mox vt viuit, mouere se ipsum valet, saltem vt dolores & labores inferre possit. Præterquam quòd motus in fœtu duplex cognoscitur: alter vitæ manifestatiu⁹, qui quadraginta & duobus diebus effulget: alter verò præsagus & index partus, qui septuaginta aut nonaginta diebus euenire refert Hippo. prædicta sententia. Quapropter partum consideramus veluti quendam morbum, eumque longissimum, ex sorte nimirum eorum, qui dierum, hebdomadarum, & mensiũ numero iudicãtur. Prò cuius rei probatione expressum est Hipp. testimonium lib. de septimes, partu, quo hæc refert verba. Mulieribus fœtuum conceptus & abortiones & partus eodem modo iudicantur, quo & morbi & sanitas & mors cũctis hominibus. Sed omnium istorum alia quidem diebus: alia mensibus: alia dierum quadragenarijs: alia verò annuo spatio euenire vidẽtur. Cùm ergo partus morb⁹ sit longissimus, certè in eius tempore diffiniendo eandem sequi oportebit computandi rationem, quam in alijs morbis longis dierum, hebdomadarum, & mensium numero obseruamus. Itaque quemadmodum quartum diem septimi indicem esse Hippo. testatur, vndecimum decimi quarti, decimum septimum vigesimi: ita prorsus in partu quadragesimum nonagesimi, centesimum & vigesimum centesimi octuagesimi, ducentissimum ducentesimi quinquagesimi indicem itidem esse experimento deprehendimus. Habent enim inter se hi numeri quandã similitudinis analogiam ita, vt quam rationem habet quartus ad septimum, eandem habeat quadragesimus ad nonagesimũ. Quare sicuti dicimus quartus dies C
ex duplicato septenario consurgit, & dimidium circuitus lunaris expletita centesimus octuagesimus dies ex duplicato nonagesimo consurgit, eũ que cẽtesim⁹ & vigesimus ita indicat, vt vndecimus decimũ quartũ. Deniq; vt vigesimus dies finem ferè facit trium partium lunaris circuitus, eum que indicat decimus septimus: ita ducentesimus quadragesimus, qui terminus est partus naturalis quàm legitimus, finisque est & terminus trium partium anni, eum proculdubio indicat ducentesimus. Qui sanè termini sunt omnes, quibus fœtum designantem sui exortus tempus in vtero moueri comperimus: & fœminæ ipsæ apertissimè eos obseruant edoctæ laboribus & doloribus, quos per certos quęsdam circuitus sibi signatos persentiunt. Sic apud ipsas vulgariter fertur dolores illos fieri, quia est principium mensis: nos autem colligimus esse motus partuum designatores. Ex quibus euidenter constat naturam in fœtus formatione, motũ & partu proportionem & mensuram semper seruare (dummodo aliunde non impediatur) plus minus ue, quod insinuauerat dictum illud Hippo. Est, & non est. Sed licèt dictum sit duos esse solũm legitimi partus terminos, septimum videlicet & nonum mẽsem:

doctil

A doctissimorũ virorũ decreta, quę aliter sentire videntur, nos cogunt id diligentiùs expendere, & cuiusque rationes examinare, vt constet (pro ingenij mei viribus) de partus tempore veritas: initium autem summam à partu naturali.

De partu naturali.

Partus igitur est actio partim quidem vteri, partim verò ipsius fœtus: vteri quidem, quoniam ille offensus grauitate fœtus iã multûm adaucti & excrementorũ redundantia vi propria expultrice, fœtum in lucem edit: fœtus verò tum quòd auctior satis alimenti à matre non capiat, tum quòd partionis tempore plus calidi natiui habens, magis quoque refrigerari postulat. Quamobrem cùm non sufficiat aër, quem illa per arterias subministrat, ad exitum concitatur: idque non certo statoque tempore, vt paulò inferiùs latiús monstrabo, contingere scimus. Fit itaque partus tum maximè cum puero alimenti inopia & loci angustia oppresso motus validus accidit, quo manibus pedibusq; calcitrante peliiculam quandam internam rumpi cõtingit: rupta autem vna, aliæ ob id debiliorem vim habent & rũpuntur: primùm quidem illæ contiguæ & cohærentes, posteà extremæ. Cùm au
B tẽ ruptæ fuerint pelliculæ, tunc fœtus à vinculis exsoluitur, & agitatus foras prodit. Atq; hæc sunt Hipp. verba lib. de na. pueri. Constat igitur naturalis partus triplices esse causas: vnam, cùm calor cordis adeò creuit, vt ampliùs sine ventilatione & refrigerio inspirato aëre infans viuere non possit: alteram, quoniam alimentum, quod à matre sumit, non ei satisfacit, sed cogitur quod deest, aliunde disquirere, & autore Hip. loco nuper citato, calcitrat & acetabula dirumpit, & matri pariendi initium affert: tertia verò causa est, quoniam vterus ipsum iam grandiorẽ factum non capit. Quas sanè causas in pullorum inuolucris euidenter conspicies: nam vbi oua inania vidẽtur, volucer rostro putamen ferit, olfaciens quidem desiderium fœtus ad exitum, vbi deficit alimentum. Inquit enim Hipp. loco citato. Pullus non habens sufficienter, vnde viuat, fortiter mouetur in ouo vberius alimentum quęrens, & pelliculæ circundirũpuntur, ac vbi mater sentit pullũ vehementer motum putamen scalpens ipsum exedit. Id quod pulchris verbis constat Aëtium dixisse tetra. 4. serm. 4. cap. 21. mutuata oratione ab Hipp. lib. de superfœtatione: inquit enim. Talibus vteri puero augescenti & bimestri aut trimestri,
C aut quantuncunq; tẽpus trãsgredienti, si quãdo aliàs augescit in maiorem amplitudinem non porriguntur, ita vt non ampliùs sufficiant capiẽdo fœtũ, sed propterea proditur eodẽ tẽpore. Atque hæc de partu naturali dixisse sit satis, quæ necessaria mihi erant ad veram computandi rationem in partu. Reliqua verò, quæ de partu naturali videntur esse necessaria, reperies. 3. cap. sequenti de partu naturali & laborioso.

Plinius. 7. natu. histo. refert ex feminis quoq; diuersa natura prodire, & scribit Vestiliam ex diuersis maritis foetum alium. 7. alium 8. alium. 10. peperisse.

De partus tẽporibus.

De hominis partu, eiusque tempore, tam est difficile proferre iudicium, quàm de his omnibus, quorum variæ & inconstantes autorum reperientur sententiæ. Quippe Hippo. medicæ artis princeps & dux non docet, vt arbitror, huiusmodi difficultatem de partu tam multiplicem tamque ambiguam, & multis tenebris submersam, vtcunque definire. Quamobrem studendum nunc est ex bona philosophia, & probatissimorum autorum scriptis aliquid vtile haurire, quod huic rei lucem afferre possit. In qua sanè reprimò, quid astrologi sentiant, expendendum est: secundò, quid arithmetici: & vltimò, quid in bona philosophia & Hip. doctrina tenendum sit, vt clariùs constet, quot sint legitimi partus termini.

De partu, astrologorũ dogma

Itaque (vt ab strologis incipiam) conuenit inter ipsos corpora inferiorã â superioribus affici, & septem planetas in hominis exortu, & dum in vtero est imperium obtinere: idque ordinatim & serie quadam. Sic Saturnus (vt apud ipsos fertur) primus cum genitura connexionem & conuenientiam habet, illique ex sua natura dominatur: nam tum genitura humida sit & liquida, inspissari necesse est, vt hominem gignat, quod proculdubio beneficium facillimè illi Saturnus præstat: planeta alioqui frigidus & siccus, cui ob id inest siccandi, inspisandi que atq; cogendi potentia. Verùm cum semen increscere teneatur, implerique, Ioui subijcitur: quippe is augmentum præbet & calorem, vt qui calidus sit & humidus: ob idque Iouem incremento maximè præesse dicunt. Sed cùm auctum iam puerum moueri oporteat, cui actioni calore & siccitate erat opus, post Iouem Mars puerum suscipit, qui cùm calidus sit & siccus, fœtui motum concedit. Quamobrem tertio mense infantes moueri assolent. Succedit quarto loco Sol, qui ex cauandis ossibus proficuus existit, cuius etiam beneficio meatus corporis euadũt ampliores, & singula membra suam perfectionem adipiscuntur: est enim huius astri calor viuificus & maximè efficax. Cæterùm, quia periclitabatur calore & siccitate fœtus ex vi præcedentium planetarum, subuenit quinto mense venus frigida & humida respectu præcedentium caloris, cuius beneficio siccitatem caloremq; â prædictis impressum natura corrigit & attemperat. Mercurius verò, qui operi ab alijs inchoato colophonem addere dicitur, absoluit motus perfectionem, & instrumenta expolita ac firmiora reddit. Vltimò tamen accedit Luna, cuius efficacia multa succrescunt infanti beneficia: nam quà frigida est & humida adipe munit, & vterum humiditate ac mollitie ad faciliorem partum præparat. Quibus beneficijs præmunitus in lucem vitalis prodit septimo mense puerulus: & hæc est causa quare septimestres partus vitales & maximè genuini apud astrologos existant. Verùm si aliter contingat, & cogatur vsque ad octauum mensem remorari, iterum reuertentem ad se Saturnum sensurus est, sed non ita mitem & placidũ ac primo mense conceptus degustabit. Quippe sua frigiditate puerilem calorem minuet, & internam vteri partem constringet, comprimetq; præter modum siccitate nimia, ita vt accedente externa causa protinus pariendi occasio subsequatur, & ob id partus & mater magno in discrimine versantur ex inclementia huius planetæ adeò, vt partus saltem viuere minimè possit, ac si eius malignitatem superet, vitam deget ærumnosam & laboribus ac morbis plenã. At si nihil eo mense præter naturam ipsi accidat, Iupiter, qui iterum redit, nonum mensem saluberrimum efficit, & omnia Saturni malefi cia protinus delet, quôd suo calore & humore, quibus potissimùm viuitur, puero vitam instaurat atque conseruat. Verùm quia is, qui Ioui succedit ex beneficis est, & suo calore facilè cum vita nostra conspirat, ideo si quis etiam decimo mense nascatur, vitalis plurima ex parte euadet. Hæ proculdubio sunt de partu, astrologorum sententiæ: cuius factionis etiam Proclus inter philosophos præstantissimus (fuisse) creditur: siquidem scripsit non modo infantibus dum gestantur vtero prodesse planetarum adhæsus, & vultus, sed etiam exortis. Nam per vniuersum vitæ curriculum refert ab eisdẽ affici & foueri: quippe luna (inquit) iam natum infantem ab vtero non relinquit, sed primam eius ætatem moderatur, præstans suam gratiam humiditate media nutritiuæ & augmentatiuæ potentiæ. Adulto tamem iam puero literarum, citha

A tharæ, & consimilium studium præstat Mercurius, qui cùm indifferens sit, puerilem ætatem talem efficit, qualis fuerit is planeta, cui adhæserit. Sic Venus tertiæ ætati dominatur: Sol quartæ: Mars quintæ: Iupiter sextæ: ac postremæ Saturnus, qui frigiditate siccitate que nimium pollet. Atque hæc sunt, quæ breuitati consulés ex astrologorum libris inter alia multa quę inutilia reperiuntur, mihi magis placuit scribere, vt non desit studiosis occasio disputandi: neque quidquam eorum quæ huic operi vtilia esse possunt.

Placuit etiam hac in parte quid arithmetici de partus tempore sentiant, breuissimè ostendere: supponunt quidem pro hypothesi numerum imparem, perfectum & mari similem esse, parem verò imperfectum & fœminæ congeneum: sic profectò alibi patrem imparem & parem matrem appellant. Ex quo inferunt septimum mensem & nonum vitales partus adere posse, octauum verò minimè: proferentes cum hoc de mense decimo, qui par etiam est, in eo sæpe vitales nasci fœtus, quód perfectioribus numeris sit absolutus: & ob id existimant ipsum nu- *De partu arithmetico dogma.*
B merorum omnium esse perfectissimum & complementum ac perfectionem reliquorum: atque eum ex paribus solum esse perfectum, quia antecedentes numeri denario maiorem perficere nequeunt, & subsequentes ex decem & præcedentium aliquo perficiuntur, Continet enim omnia numerandi genera, vt par, impar, quadratum, longum, compositum, & si quæ alia sunt: præter quam quòd ex quatuor cubalibus numiris (ex quibus Pythagorici vniuersum constare referunt) constituitur. Sunt autem dogmata hæc difficilia, & quæ probari difficulter possunt, cùm octonarius numerus par quoque sit, & de eo malé sentiant & loquantur, etiam si solidum ex eo corpus & verè perfectum componatur: nam de eis est, qui nec generantur, nec generant ex monade & septem constitutus: aut ex eo, qui tum generatur, tum generat, nempe quaternario duplicato. Octonarium quidem Pythagorici iustitiam vocauerunt, quod primus omnium soluatur in numeros pariter pares, hoc est, in bis quaterna.

Quamobrem cùm & contextio ipsius pari æqualitate procedat, & resolutio æqualiter recedat vsque ad monadem, meritó propter æqualem diuisionem iu-
C stitiæ nomen meretur: cum hoc tamen fœtui summopere inconuenit. Hæc diximus vt quisque intelligat parem numerum non esse semper imperfectum. Verũ, vt ex Pythagoricorum sententia colligere potui, septimum & nonum mensem vitales esse, octauum verò minimè, non solum ob adductam rationem credendũ censeo: sed ob aliam longê, præstantiorem. Est autem ea huiusmodi, vt optime Gorreus vir doctissimus aduertit: quam hac in parte ad verbum transcribere placuit, ne doctis & ingeniosis desit materia speculationis: quippe hæc prodesse & delectari aliquando solent. Constitue igitur triãgulum scaloneum, hoc est, tribus lineis inæqualibus constitutum. A. B. C. cuius latus. B. C. sit vnitatis quatuor, latus autem. A. B. sit vnitatum. 5. perspicuum est, ex disciplina Pythagoreorum. 3. & 5. esse masculos, vt impares, sed. 4. fœminam, vt parem. Multiplicentur igitur. 4. per. 5. fient. 20. sed. 5. per se multiplicentur, cõsurgent. 25. simul iuncti numeri fient vt euidéter constat. 45.

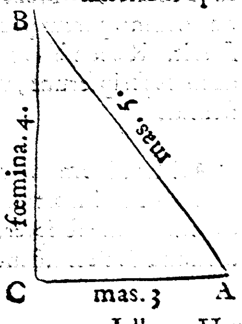

Hæc rurſus per medium ſpatium trianguli, id eſt per. 6. multiplices, fient. 270. A quæ nouem menſes conſtituunt. Rurſus multiplices quatuor per 5. fient. 20. & ſimiliter. 3. per. 5. fient. 15. ſimul iuncta erunt. 35. Hæc per medium ſpatij trigoni multiplices, hoc eſt per. 6. fient. 210. quæ ſeptem menſes complent. Iterum ducas. 3. in. 5. fient. 15. ducito in ſeſe, emergũt. 25. ſi ſimul cõpoſueris, erũt quadraginta. Hæc multiplicata per medium ſpatium, hoc eſt, per. 6. fient. 240. quę proculdubio tempus octo menſium complent. Quamobrem in nouem, & ſeptem mẽſibus duntaxat per naturalem coniunctionem maſculi & fœminę, quæ. 5. &. 4. & 3. numeris ſignificantur, numeri dierum proueniunt, qui nouem ſeptemq; menſibus contiuentur: meritò, qui iſtis menſibus educũtur fœtus, vitales ſunt. In mẽſe autem octauo non eſt vlla maſculi cum fœmina coniunctio: neq; enim. 5. neq;. 3. ducũtur per. 4. quod fœminam repræſentat. Atqui cùm huiuſmodi copullatio præter naturã ſit, meritò partus iſti vitales non exiſtunt. Verùm cũ ex his numeris nulla demonſtratio haberi poſsit, quæ ſcientifica ſit, quòd placita hæc incerta proculdubio videantur: fit ſubinde vt numeris tantum tribuere, neque viris doctis, neque mihi rationi conſonum viſum ſit. Sed ea quidem diximus, vt quantũ B fieri poſsit, opus hoc abſolutum euadat, & vt conſtet quantum vtilitatis arithmeticorum dogma obtineat.

Quid in vera philoſophia, & Hipp. mente, de partus tẽporibus ſẽtiendũ ſit.

Iuxta optimam rationem addubitabit aliquis, cur Hipp. nõ ſtatuerit, niſi duos tantûm partus naturalis terminos, ſeptimum quidem menſem, & nonum: ſiquidem experimento comperimus alijs temporibus vitales partus fœminas edere. Præterquam quòd ipſe Hippo. (forſitam ſui oblitus) decimo menſe frequenter fieri partus dixerit. Sed & alij quoq; autores alios non paucos pariendi ſtatuerũt terminos. Cuius ſanè rei tanta eſt varietas, vt non vno ſtatoque ac certo tempore partus contingere videatur: cum tamen in alijs animalibus ſtatuta ſint pariendi tempora, homo autem ſolus non vno & incerto gignitur ſpatio. Quã etenim varietatem nonnulli ad imaginatiuam, quæ homini perquam varia eſt, referunt: alij ad motum fœtus primum, qui fit in vtero: alij vero ad formationem, quæ infantibus quibuſdam celeriùs, quibuſdam tardiùs perficitur, Ad cuius formationis penſum motus fit, & exitus, ac demum tempore bis tanto accedente, à quo C moueri cæpit (vt autor eſt Auic.) in lucem venit. Ac de his quidẽ tribus menſib⁹, ſeptimo nimirum & nono aut decimo facilè inter medicos & philoſophos conuenit. An verò alijs etiã menſibus naſci vitales poſsint, magna eſt controuerſia. Cuius rei gratia ex doctiſsimorum ſcriptis referam quæ experimento & ratione vera eſſe conſtat. Nam occaſione ſumpta ab Hippocr. lib. de alimento. qui loquẽs de termino partus profert, eſt, & non eſt, licet cuique philoſophari, vt ſua mens fuerit. Recenſebo tamen primò quæ de vno quoque menſe ſeu partus tempore autores ſcripſerunt, vt facilius rei huius abditæ & obſcuræ veritatem venari poſſimus.

Ariſt. quidem partum, qui maturiùs, quâm ſeptimo mẽſe prodeat, vitalem nulla ratione eſſe arbitratur. Sunt etiam qui quinto menſe: ſunt qui citiùs vitales fœtus editos eſſe ſcripſerunt. Fertur quoque haud paucas fuiſſe fœminas, quas vltra nonũ & decimũ menſem peperiſſe verũ fuit. Refert quoq; Plinius li. 7. natu. hiſto-

A histo.cap.5.Vestilliam Caij Herdici coniugem Suillum Rufum vndecimo peperisse mense.Item Aulus Gellius ex Varronis decreto scribit, vndecimo mense aliquando nasci hominem posse.Fertur etiam mulieris cuiusdam,quæ vndecimo mense peperit.causa ad diuum Adrianum delata,qua cognita decreuisse,in vndecimo mẽse partum edi posse, ex requisitis veterum philosophornm & medicorũ sententijs.Scribunt item ex Homeri decreto duodecimo mense ex Neptuni cõplexu puellam fœtum eddisse. Quid etiam quòd Plinius secundus scripto manda Licij Papiri prætoris edicto bonorum possessionem infanti datam esse contra secundum hæredem,cùm tamen mater partum se terdecim mensibus diceret tulisse.Sed licet hæc ab aliquibus tanquam vera habeantur:multi tamen ab omni naturæ ratione aliena censent.Nam Vlpianus iuris consultus in.l.In testato. post decem menses.ff.de suis,& le.hæred.post decem menses natum ad legitimam hæreditatem non admittit.Cui simile decretum protulit Imperator Iustinianus,qui epistola quadam,quæ in nouis ipsis constitutionibus habetur,scribit idem suis accidisse temporibus. De quo cùm apud eum esset quæstio instituta,pronuntiauit
B partum illum non esse legitimum.Itaq; vt inter autores non constat vnica de partus tempore sententia:ita quoq; neq; vnicam reperies apud nostrum Hipp. Nam lib.de natu.pue.refert,in decem mensibus fœtus nasci,quod longissimũ est:quippe eas,quæ longiùs quàm decem mensium spatium vterum gestare visæ sunt, deceptas esse testatur.Quam etiam sententiam eadem parte probat, quòd alimentum,quod à matre fœtui suggeritur,non amplius puero sufficiens sit, vbi decem præterierint menses.Refert tamen cum hoc idem autor lib.de septimes. & octime.par.in vndecimum vsq; mensem proferri partũ posse.Porro(inquit in vtraq; parte)mulieribus de partubus fidem derogare non oportet:dicunt enim omnia, & semper dicunt,& semper proferunt:neq; enim aut opere aut sermone persuasę sunt,sed ex eo,quod cognouerunt accidisse in corporibus suis. Quæ verò iudicio prædictæ sunt,& victoriam de hac sententia pronuntiant,semper dicunt ac testatur nasci septimestres,& octimestres,& nonimestres,& decimestres, & vndecimestres:ac subdit lib.de octimestri partu. Cæterũ decimestres & vndecimestres
C partus ex septem quadragenarijs eo modo fiunt.Et pauló inferiùs inquit. Ex his igitur omnibus necessarium est plerasq; mulieres circa plenilunium & vltra in vẽtre concipere,vt ducenti & octuaginta dies sæpe vndecimum mensem comprehẽdere videantur:tot enim dies septem quadragenarios constituunt. Cui etiam dogmati astipulari Arist.sententia videtur lib.7.de hist.anim.cap.4.qui admiratus humani partus varietatem,in hunc modum habet. Cùm vteri animalia omnia singulari & simplici modo partum suum perficiant(vnum enim pariendi tempus statũ omnibus est)homini vni multiplex datum est:nam & septimo mense, & octauo & nono parere potest;& quód plurimum,decimo;nonnullæ etiam vndecimũ attingunt.Quibus proculdubio sententijs iurisconsulti & reliqui percelebres viri initentes,mirum non est,si aliquando decreuerint vndecimum legitimum esse partum,aliquando veró secus.

Antè tamen quàm ad veriorem sententiam accedam,ab Hipp. dictis pugnantiam tollam,quæ videtur maximum scrupũm inferre . Ex doctissimorum igitur decreto iudico,iustum & maximè secundum naturam grauidationis limitem decimum mensem esse, neq; vltra illud tempus ob alimenti penuriam & loci angu-

gu-

angustiam consistere fætus in vtero posse, nisi fortè ad duos vel tres dies vltra decimum mensem partus se extendat: nam totos vndecim menses consistere in vtero fætum, naturę ratio nō admittit. Et hoc est, quod intelligunt Hipp. lib. de octimes. par. & Arist. 7. de histo. anim. cap. 4. quasdam nimirum mulieres vndecimū attingere, hoc est, vndecimi mensis paucos dies insumere, idq; esse quàm rarissimum. Id quod Gellius lib. 3. noctium Attic. ca. 13. ex Varronis decreto retulit: has quasi monstrosas raritates nō recepisse: sed nono mense aut decimo, neq; præter hos alias partiones mulieris secūdum naturam fieri existimasse. Hac via intellecta Hippo. & Arist. sententia, superest, rationem huius varietatis in partu hominis docere. A

Non enim huiusmodi varietas prodit, quòd homini desit pariendi certa lex & ratio, sed quòd eam anteuertat aut remoretur quodammodo natura ipsa iuxta varietatem copiæ, aut defectus alimēti, vel roboris aut imbecillitatis fætus. Verùm hæc causa, iudicio nostro, nō valet partū protrahere per plures dies, sed, vt Hippocrati visum est, non per multó plures, neq; pauciores. Quæ tamen varietas nō duceret partum ad vndecimum mensem, ni alia accidisset causa, quæ maiorem in cōputatione varietatem efficeret: quam mox recensere aggredior. B

Hanc sanè varietatem in partubus computādis suboriri ego arbitror ex varia principij grauidationis computatione: nam difficile quidem est nosse, nunquid à menstruis facienda sit grauidationis computatio, an potiùs ab ipso conceptu. Cuius dubij principium præstitit Hipp. 2. popu. part. 4. quod quidem citra enodationem relinquit: cui cùm satisfacere studuisset Steue Valētinus, respondet ab vtroque tempore esse faciendam. At cùm ille minimè explicuerit, vtrum esset potius, aut saltem quando ab alterutro, sine distinctione de re controuersa discernit. Cū tamen notum sit apud philosophos, tempus, durationis rerum esse mensuram: cōstat ab eo tempore subducendum esse calculum, à quo res ipsa consistere incipit: quæ cùm à die conceptionis illud verè obtineat, ex eo proculdubio cōputatio grauidationis extat nobis ineunda: à menstruis verò non, nisi cùm neutiquam cōstiterit de die conceptionis, cui fidem attribuere possimus. Itaq; prodit huius rei difficultas & ex alimento, & ex fœtus robore, & ex vario computationis principio, & tandem ex Hippo. qui libr. de alimento refert fieri partus diebus pluribus, aut paucioribus, quasi non vnicum statuens tempus formationis. Quæ proculdubio omnia coëgerunt priscos illos sapientissimos variâ, diuersaq; partus tempora præfinere. Referam tantùm hac in parte, cui magis innitendum sit ad veram computationem eliciendam; vt, si fieri possit, vna tantùm ex Hipp. & aliorum mente subsit computandi ratio. C

Ex cōmuni itaq; omniū philosophorū sentētia constare arbitror, cūctas, quæ hic contingunt mutationes, à cælestibus pendere, vt quæ maiores lōgé & efficatiores in agēdo vires obtineant. Quas tamē proficisci maximè à Solis & Lunæ vi experimur. Solis nanq; accessu, vel recessu diuersas Luna patitur mutationes, & ob id varia in his inferiorib⁹ operatur, eaq; præcipuè iuxta cōgressum, aut discessum Solis, quibus Luna quatuor mutationibus afficitur: plenilunio, coniunctione, & duabus intermedijs, nimirum, cùm media est ad augmentum septem dieb⁹ constans, & media ad decrementum alijs diebus septem finitura. Apparet igitur quatuor esse Lunæ mutationis momenta, & ea septimo quoq; die euenire: nam & post septem à prima apparitionis die per medium secta; & septem posteà dieb⁹

orbe

A orbe pleno visitur, quod die contingit decimo quarto. Ambo igitur & Sol, & Luna propter vim, quam à Sole ipsa susceptat, magnas vires proculdubio habēt. De quorum viribus & efficacia existimarunt Hipp. & Gal. in illis mutationibus, quæ breues sunt, & paucis diebus finiri solent, negotium omne ad Lunam referendū esse: in alijs veró, quæ non nisi longo tempore iudicari possunt & perfici, ad solis cursum maximê attendēdum fore. Quamobrem acutos morbos quatuordecim diebus iudicium subire statuunt: quartanas veró febres non diebus, sed mensibus sex iudicari: dicunt enim, circuitus qui diebus aliquot concludi possūnt. septimani sunt, & Lunæ modo circunuagantur: sed qui mensibus, ad Solem referuntur, eandemq; quàm septimani, rationem sortiūtur. Cúm enim à mensis principio ad plenilunium vsq; quatuordecim prope dies sint, dimidium nimirū lunaris circuitus: sic profectò à hyeme ad æstatem, quæ sunt duæ totius anni extremæ mutationes, sex menses sunt, anni dimidium. Eodem prorsus modo à plenilunio ad occultationis tempus sex alij menses respondent, ab æstate quidem ad hyemem. Quippe si Lunę quidem cursum per septimanas diuidas, quatuor reperies mutationes,
B quas duximus per quator septimanas: Solis quoq; iter in quatuor anni tempora secans, singulis etiam Lunæ septimanis proportione respondebunt. Quo quidem modo, sicut dies septima, quæ pars quarta est totius mensis lunaris, morbos acutos iudicat: sic anni temporis mutatio diuturnos affectus discutit adeó, vt hyeme genitum ver soluat: in vere excitatum æstas: in æstate autumnus: in autumno veró ortū hyems. Quibus definitis partus proculdubio erit crisis quædam, vt superiûs dictum est, vt Hipp. protulit, qui Mulieribus, inquit, & fœtum conceptus, & abortiones, & partus eodem tēpore iudicantur, quo & morbi, & sanitas, & mors cunctis mortalibus. Sed omniū istorū alia quidē diebus, alia mensibus, alia dierū quadragenarijs, alia veró annuo spatio euenire vidētur. Ex quibus conspicuū fit in tēpore partus definiēdo Solis & Lunę simul cursum maximè obseruandū esse, sed Solis præcipuè. Quod quidē vt optimè fieri possit, per dies numerationē efficere opus est: si quidē vniuersam errandi occasionē habitā esse apud antiquos arbitror ex diuersa mensiū & annorū computatione, vt paulo inferiûs monstrabo.

C Constat igitur ex Hip. partū legitimū esse, qui ducentis & octuaginta diebus integratur ad summū: vel ducentis & decē: ac, vt Hipp. ipse cēset, paulô plûs aut minûs. Ex quibus proculdubio primus septenarius discernēdi vim habet, cui mēses anni tres respondent: non quód menses tres vitales partus edere possint: nā ad id non solū prærequiritur legitimum tempus, sed etiam fœtus ipsius firmitas atq; robur, quæ sanè eo tempore fœtui inesse nequeunt. Præterea quemadmodū alij à septimo ad decimū quartū diē nullā habent, aut leuissimā ad iudicandos morbos autoritatē: sic quartus quintusq; mensis sunt ad fœtum promouendum inepti.

Quamobrem si qua occasione illis mensibus prodeat, violenta proculdubio censenda est fœtus emissio: haud secus quàm diebus nō decretorijs vacuationes symptomaticæ: etiamsi quinto mense robustus existat fœtus, & aliquando prodijsse cōstet, ac vixisse: quod magis ratione proprij roboris, quàm legitimi temporis fuisse arbitror. Quinimmo credēdū est, si extra debitum tempus exierit fœtum futurum valetudinarium, & maximê morbosum ac debilem. Sed quanam ratione singulis mensibus, quos iudiciarios ad partum esse scimus, res se habeat, atque cælestis vis cuique adscribenda sit, facta sigillatim de vno quoque mentione iam audies: quæ enim hucusque dicta sunt tanquam præludium quoddam ad

ad ea

ad ea, quæ scribere studui æstimabis, vt locus clariori doctrinæ citra varietatē & A
confusionem eorum, quæ diximus, supersit.

De septimestri partu.

Septimestres edi partus duabus de causis accidere ratione & experimento cō perimus. Prima ex occasione, quę debitum tēpus anteuertat fœtu existente robusto: secūda verò ex naturæ instituto & decreto. Quo fit, vt ex septimestribus quidam vitales existant, multi veró fœtus pereāt ex ijs maximê, qui ex causa externa aut præter naturam prodeunt. Ex quibus dum robusti sunt, viuere aliquos cō perimus, valetudinarios tamen & pumiliones. Verùm ij, qui natura agente sola prodeunt, validi sæpe & robusti existunt. Quod dixerat lib. de carnibus per hæc verba. Septimestris puer ratione fit vt viuat, rationemq; habet & numerum integrum ad hebdomadam. Cuius rei rationem reddit Hipp. li. de octimest. par. computationem scribens ad vitæ rationem aptam, dicens. Septimestres dimidia anni parte nascuntur centesimo octuagesimo secūdo die, & reliqua insuper particula. Sed ratio, quare sic nati viuant, est, quia habet tunc proculdubio fœtus perfectionem, tantumq; roboris, quantum expedit ad tollerandas partus molestias, & vi- B
tam posteà salubriter degendam, præsertim si robustorum patrum semine progenitus sit, & in plenilunij die concepti nati sunt. Docet enim Plinius lib. 7. cap. 5. septimo mense nō nisi pridie postero ue plenilunij die, aut interlunio conceptus nasci vitales, aut ex valentiori parentum bene habitorum & ætatæ media consistentium semine sunt procreati. Nam tales quanquam septimestres sint, vitam tamen posteà salubriter degunt. Tales fortasse fuisse quis existimabit septimestres illos ambos Cossos Corbulones Vestilliæ filios, quam semper septimo mense partus esse enixam, loco nuper citato refert idem Plin. Constat id etiam vlterius ex occasione, quam natura accipit, vt hos partus producat. Nam æquiparantur septimestres nonimestribus quatenus attinet ad rationem & tempus: In tempore quidē, vt inferiùs probabo: in ratione veró, quia robustissimos & vegeto calore præditos esse septimestres pueros naturaliter in lucem editos, certum est. Qui sanê ob eandem causam sanguinem ocyùs exhaurientes ac deuorantes, penuria alimenti coguntur, carceres abrumpere, & externum auxilium petere. Secundó, quia crassiores facti capi ab angustia vteri non possunt: quibus simul iunctis cogitur natu- C
ra partum emittere salubrem & robustum. Sed ratione temporis constat septimestres vitales & robustos quoq; euadere, siquidem hebdomadum decade trina septimestres absoluuntur, sicut alij quaternis, seu septenis quadragenarijs. Cuius cōputationis vt vim & efficaciam discas expendere oportet varias sentētias quas Hipp. & Gal. proferunt de hac re. Hipp. quidem inquit lib. de septim. par. Septimestres centum octuaginta diebus cum dimidio & octaua parte fiunt. Quod vt planum faceret, exemplo de mense conceptionis accipiēdos esse quindecim dies, quinq; mensiū intercedentium centum quadraginta septem cum semisse, qui omnes centum sexaginta duos cum dimidio conficiunt. Quæ rectè colligit ad numerum constitutum, nempe centum octuaginta duos cum semisse: in quo septimestres partus fieri affirmauit, superesseq; non plures, quâm viginti: cētū quippe sexagintaq; duobus dieb⁹ cū semisse, si addātur viginti, prædictus numerus resultabit. Cum hoc tamen lib. de carni, ad finem, ducentos ac decem septimestrem fœtum obtinere pronuntiauit, diciens. Septimestris partus tres continet septimanarum decadas, quarum vnaquæq; septuaginta dies cum habeat, ducenti decemq; dies

A dies erunt vniuersi. Præterea circa finem lib. de septi. par. taxauit quadragenariū sextum, qui circa octauum mensem voluitur, ea (vt censeo) de causa, qua in septimo & quinto quadragenarijs genitos fœtus approbasse videtur. Quamobrem cùm sextus quadragenarius damnetur, ceu tyranni regis æmulus, & malignitate donatus, quintum septimumq; sicut & dies illis respondentes commendauit ingenuè Gal. quorum quintus septimestribus, septimus verò nonimestribus pariter ac decimestribus, quos esse vitales arbitramur. Sed quinq; quadragenarij liquido ducentos dies conficiunt, qui neq; præstituto numero ab Hipp. lib. de septi. part. correspondet, neq; tribus decadibus hebdomadarum, quarū meminit li. de carni. Turbat etiam veritatem huius rei & iustam computandi rationē, quód dimidium anni lunaris, quem menses lunares metiuntur, de quibus Hippo. agere pauló inferiùs monstrabo, ex centum septuaginta septem constat diebus: & idē solarem est amplexus, qui quinq; dierum spatio, & quadrante maior existit. Quę dubia vt exactè absoluamus, & Galeni cōmentaria intelligantur, cohærereq; cū Hippocratricis disciplinis possint, præmittere oportet Gal. lib. de septimest. part.
B asseuerasse septimestres partus centum octuaginta duobus diebus cum semisse, quod minimum est, iuxta primam Hippo. sententiam terminari, ac perfici: quod vero maximum est, nunquam vltra ducentos & quatuor dies vtero fœtum gestari. At in medio temporis spatio celerius aut tardiùs maximam septimestrium edi partem, prout calida constitutione temporis, vteri calido temperamento, & vict' ratione calida citiùs maturescit, aut à contrarijs causis tardiùs suā adipiscitur maturitatem. Rursus (vt soluas reliqua dubia) in eadem obseruatione perseuerans Gal. neq; minori spatio, quâm in dimidio anno solari gigni posse septimestres partus asseruit. Neq; in minori, quàm in dimidij mēsis septimi spatio, si perfectus est oriturus: quippe in dimidio anno lunari fieri nequit perfectus septimestris, quód intra sex menses ea ratione gigneretur, ac vitalis non esset, constat igitur in dimidio anno solari, qui septem menses lunares (vt Hipp. decreto, qui de mensibus lunaribus loquitur, respondeamus) continet quadantenus. Rursus, tres decadas septimanarum, vt de Hipp. mente libr. de carni. retulimus (quod erat aliud dubiū) ducentos decemq; dies habent, in eisq; quatenus sexti quadragenarij minimum
C capiunt, absolui poterit septimestris partus, quare ducentos & quatuor dies attinget circiter (quod experimenta Gal. attestantur) nil ampliùs, aut rarissimè. Quintus præterea quadragenarius ducentos sanè dies amplectitur, ac plures, quàm ab Hipp. lib. de septimest. par. proponuntur: cum hoc tamen minimè ea assertione cōficit amplius, ac si spatiosam partus septimestris latitudinem insinuaret duobus terminis conclusam, intra quos seriùs ac citius liceat septimestri fœtui vitalē prodire. Sed, vt computatio optimè fiat, expendendum est ex Hipp. & Gal. decreto in septimestris partus supputatione primi mensis & septimi plùs dimidio fore cōputandū, vt illorū vis queat eluscere, & in tā breui tēpore fætū consumare. Qua profectò de causa in ea cōputatione sufficerent quindecim dies primi & septimi mensis, si dimidiū anni solaris, aut septimi mēsis, vt dictū est attingeret. Sed quia minimè attingunt septē men ses, sed intra sex māsisse intelliguntur, oportuit aut primi aut septimi plures quàm quindecim accipere: aut si primi mēsis quindecim duntaxat dies numerati fuerint, viginti sint capiendi ipsius septimi, quod mininū est, vt dinumeratio ipsa de septimo mense aliquot dies, quinq; scilicet accipiat. Quam porró computandi rationem alijs partibus minimè esse necessariam censet

Mmm Hippo.

Hipp. vt lib. de octimest. par. ad finem ostendit. Nam cùm nonum aut decimum fœtus attingere debeat, & maturationes eius in his multo tempore efficiantur, sufficit, si aliquantulum temporis ex primo postremoq; mensibus desumatur. Sic genitos post plenilunium (vt loco nuper citato inquit Hipp.) necessario ad mensem vndecimum durare est opus: quod quidẽ neutiquam fieri posset, nisi per paucissimos dies, etiamsi de primo mense paucissimos quoq; sumpseries. At in computatione septimestrium quindecim cœpti fuerunt dies de primo mense, quinq; veró, sequentium, centum quadraginta septem cum semisse supersunt: ex quibus cõstat desiderari ad propositum numerum viginti, nõ plures, & resultant ex omnibus centum octuaginta duo cum semisse; dimidium nimirũ anni solaris. Quod sanè tempus vehementem obtinuit in decernendo facultatem: quippe est diei decimo quarto assimilis; quorum vt is est mensibus lunaris dimidium, ita illud toti⁹ anni, quod maximam habere vim & absolutissimam dictũ est paulò superiùs, de viribus Lunæ & Solis loquentes. Quod autem Arist. 7. de histo. ani. dicat mares magis quam fœminas fieri septimestres. et has quidem decimestres, non omnino improbandum est, quia ratione non caret, licet contrarium contingisse constet. A B

De octimestri partu.

Octauo mense natos mille rationibus non esse vitales, omnes ferè autores probant: ob idq; Hipp. dixisse autumant. Ad partum ducẽti quadraginta dies, est, & nõ est. Quibus verbis tam obscuris præcisisq; indicat eum, qui natus est mense octauo (nam ducenti & quadraginta dies menses octo conficiunt) aliquid modo esse, atq; natum videri, sed re vera non esse, quoniam paulò pòst morti accedet. Libris etiam de septimes. & octimest part. millies profert, & stabilitũ relinquit, nullum huiusmodi fœtum vixisse, & probat etiã suum dogma testimonijs ab ipsis mulieribus petitis. Quibus studet octimestres partus prorsus vituperare. Sed & nostra tempestate vix reperias imperitissimam quamq; fœminam, quæ nõ detestetur partus octauo mense editos. His etiam accedit, quod lib. de carni. ab ijs, quæ experimento didicit, & ab alijs accepit, in hunc modum proferat. Septimestris puer ratione fit, & viuit; rationemq; habet & numerum integrum ad hebdomadam: octimestris verò generatus nulla ratione viuit. Cuius etiã sententiæ fuit Gal. 6. pop. par. 7. tex. 27. De octauo enim (inquit) certum est non edi in ipso vitales partus, sed inter cæteras causas, quibus id accidere credimus, nõ minoris est momenti, plurium causarum subitus occursus & insueta consuetudo, quod intra vterum sexti quadragenarij, vt mox probabo, violẽtam ac parum propitiam mutationẽ experiãtur. Verùm octimestres partus cur ita in vniuersum mortales pronuntientur, aut quæ sit tanti discriminis ratio, haud facilè inuenies: cum Aui. & Arist. 7. de histo. anim. cap. 44. Aegyptios octauo mense natos vitales esse proferant. Sed cur illi vitales, alij verò minimè, nascantur, iam audies. Primo quidem constat ex tempore octimestres vitales non esse: ac relictis rationibus arithmeticorum & astrologorum, comperimus de hac re Hip. li. de septimest. par. hæc verba scripsisse. Aliter quadragenarius est, in quo quidem fœtus in vtero existens circa octauum mensem ægrotat. Qua sententia quadragenarium embrionibus morbosum esse ostendit: quod subaudire oportet de duobus temporibus, nempe de primo quadragenario, qui post conceptionẽ computatur, & de secũdo, qui sextus est ab ipsa cõputatione, quiq; mẽsem octauũ ambit, aut circiter constituit: de quo millies Hipp. protulerat eos, qui in eo nascuntur morti fore proximos, quod illis C

tunc

A tunc ægrotare contingit. Consimile porrò iudicium faciunt scriptores de sexto quadragenario, quia sextum diē tyranni regis æmulum efficiunt, omnino infidelem & omnium malorum conciliatorem prædicantes. Sic enim Hipp. inquit lib. de octimest. par. Quodsi in huiusmodi quadraginta diebus natus sit, impossibile eum euadere, propterea quod ipsi in vtero adhuc ægrotanti trāsmutationes & afflictiones post partū superueniant. Patitur autem in vtero gestus ærumnas, quas per sextum quadragenarium infestare grauidas dixit, & ipsarum met testimonijs egregiè comprobauit. Succedunt etiam & aliæ in ipso partus tempore, vt est ipsa fœtus incomoda versio ob imbacillitatem, siue in caput siue aliam figurā commutetur; & peregrinæ aliæ, quas ab aëre, victus noua specie, & vestimentis in folitis mutuatur improuidens: ob quas omnes difficillimum est viuere. Similis nanque est huiusmodi partus morbo cuiuis, in quo cū octonarius neq; index fit, neq; decretorius, fit, vt si quando accidat, difficulter aut perniciosè iudicet. Sic & in octauo mense res omnino se habet. Omnes enim, qui numerorum rationem calculo adipiscuntur, octonarium imperfectum & materiam appellant, ac fęminam; B & ob id vterus partus edere innoxiè minimè poterit. Ex quibus cōstare arbitror neq; ex vi & efficacia temporis, neq; ex propria natura, quia tunc minimè sunt perfecti, tales fœtus vitales existere. Quòd licèt alicui regioni ob ipsius & corporum temperaturam, ac mulierum robur id accidat: in vniuersum tamen verū nō est octimestres vitales esse: quod vltimò probauerat Hippo. argumento sumpto â nonimestribus partubus, qui frequentissimè graciles eduntur ex perpessis ab octauo mense laboribus. Inquit enim. Manifestant autem de morbis & passionibus in octimestribus contingentibus, & nonimestres partus, qui graciles eduntur, pro temporis multitudine corporis magnitudinem educentes: prægressi quidē post afflictionē morbificam neutiquā vel vt septimestres carnosi. Quibus verbis quæ dicta sunt, probari euidenter arbitror. Ac si quando contigisse constet octimestrem viuere, id quidem censeo potius fieri, quod matrem deceperit computationis principium, quàm quod verum sit.

De nouimestri partu.

Non est leuis controuersia apud peritissimos scriptores, an mulieribus (vt an- C teà dictum est) statutum & præfinitum sit pariendi tempus. Retulerat quidem Marcus Varro lib. 2. de re rustica, quæ tempora cuiq; animantium speciei statuta sint. Quod sanè dogma Hippocraticum est & Galenicum: id quod Arist. li. 4. de gener. anim. cap. 10. magna ex parte pro vitæ spatio cuiq; animalium concesso contingere docet. Sed dimissis in hac re autorum decretis, firmissimo experimento innitendum est: licèt quarto, quinto, septimo, nono, decimo & vndecimo mense mulieres parere multi scripserint. Constat nanq; his omnibus tēporib' iuxta eorum decretum, vitales posse partus edi: sed quantum id veritatis obtineat, iā disputandum aggredior.

Cuius difficultatis gratia præmittendum est, actiones naturales determinatas esse, iuxta vires passi & agentis: verùm quia hæ vires variæ in omnibus reperiuntur, & in singulis: ob id suus cuiq; ad actionem constituitur agēdi terminus: quia inter se agens & passum pro vtriusq; natura certa quadam proportione dissidēt: atq; cùm hæc sit varia in varijs, ob id mirū non est, si varia in eodē actionis genere statuta sint actionū tēpora. Id quidē probat euidēter morborū ratio: nā licet

omnes habeant vnã communemq; terminãdi rationẽ, nimirum per actionẽ naturæ & victoriam supra causam morbificam, aut è contra: cum hoc temen pro varia hac proportione, aut disproportione varios dies criticos reperim⁹, ita vt iuxta cuiusque morbi naturam vnus constituendus est iudicationis dies ac terminus, pro humoris maturitate & virium potentia, & pro diei fortitudine & natura. Sic pari prorsus ratione, hãc varietatem in mulierum quoq; partubus accidere considerandum est, non tamen in reliquis animalibus. Cuius sanè rei potissima ratio est varia & inordinata in mulieribus viuendi ratio & forma, ita vt naturã adeo turbet, quód fœtus maturitatem & virium robur eadem diuersitate paret. Quo fit, vt partus diuersis temporibus iuxta primi axiomatis rationem varij quoq; fiant. Quod proculdubio in brutis nunquam conspicimus, ob vniformem viuendi modum, & alimentorum vnitatem. Itaq; ex hac vitæ varietate duo in partubus mulierum accidere scimus: vnum quidem, quód varijs temporibus iuxta varium robur ab alimenti varietate acquisitum, variè etiam fœtus ad maturitatem perueniãt: aliud autem quód licet diuersis temporibus & prædicta varietate id accidat, sunt tamen aliqua statuta & certa, in quibus iustè possint & innoxiè fœtus in lucem prodire: quod si in cæteris accidat, periculosum & aborsiuum est. Legitimũ igitur tempus experimentum fræquentissimum probauit in communi hominũ natura esse nonum mensem, vel ad summum decimum, vt paulò inferiùs probabo; ac vltimò septimum: qui sanè menses sunt ex natura & iudicandi ratione efficacissimi & maximé potentes. Deniq; possunt partus edi in diuersis temporibus ob naturarum diuersitatem: cæterum in diuersis, quæ vim habeant iudicandi ac roborandi actionem illam. In reliquis verò mensibus quantumuis ad iudicandũ videantur idonei, fœtus perpetuò valetudinarij nascentur, quód tantùm vnã causãm partus legitimi nanciscantur, nimirum mensem iudicatorium, integram verò maturitatem nondum. Sed experimento quoq; eodem comperimus in nono & decimo, viuidiores & maximê salubres esse partus temporis & naturæ perfectione, ac ratione muturitatis: nouem enim menses cum primo constent septenario, quod perfectissimè iudicat, perfectissimos edunt partus. Sed vt vera computatio nouem aut decem mensium magis elucescat, expendendum est constare ex Hippo. lib. de alimento & lib. de carni. dies grauidationis non excedere quatuor decadas, quæ constant ex ducentis & octuaginta diebus ad summum, licèt nõ raró ante id tempus partus in lucem edi contingat: constituit enim hic dierum numerus nouem menses solares & decem dies; & ex communi ferè omnium sententia hoc est frequentius pariendi tempus, quód in ipso fœtus maturiores existant, & numerus perfectior. Quod Macrobius lib. 1. in somnum, apertissimis verbis protulerat. Humano partui (inquit) frequentiorem vsum nouem mensium certo numerorum modulamine natura constituit. Ac refert puerum vinculis solutum confestim foras prodire mense, vt longissimùm, decimo: vt comprehenderet partus, quos ducentesimo & octuagesimo die fieri refert Hippoc. qui nouem menses & decem dies complectuntur. Cuius sententiæ confirmationem adduxit Hippo. lib. de carni. per hæc verba. Editur verò in lucem partus mense nono, diebusq; decem, qui & vitalis est, vt qui legitimum hebdomadarũ numerum (quatuor scilicet decadas hebdomadarum) consecutus. Qui sanè dierum numerus nõ prærequiritur ad legitimũ partũ exquisitus: quippe is potest fieri aut in pluribus, aut

A aut in paucioribus:sed nec multò pluribus,nec multò paucioribus, vt Hippo.refert:nec huic sententię videtur contrarius lib. 2.popu.par. 3.tex. 31. qui docens aquo principium cõputationis in partu debeat fieri,inquit. At à menstruis numerandi sunt nobem menses,aut à conceptione,& in. 270.dies greci menses fiūt, & siquid insuper aut fœminas, aut maribus hęc fiunt,aut contraria. Nam vltima cõtextus verba videntur concedere plures dies, quod alibi dixerat paulo plus, aut minus.Sed à quo die sit hęc compositionis ratio ineunda superius diximus libr. 3 cap.de conceptu.

Sed,vt res clariùs cõstet,habebis quatuor decadas hebomadarum, si quatuor in decem:quadraginta,septies quadraginta computaueris,ex quibus sic computatis reperies ducentos & octuaginta, numerum quidem quatuor decadum hebdomadarum. Hebdomadarum autem singulę dibus septē,aut(exactiori calculo) diebus sex & horis viginti constāt:quælibet autem decas diebus septuaginta. Efficaciam insuper partus nouimestris ostendit, fœtum nullo alio tempore commo-B diùs posse vel exire,vel solidiore cibo vti,quàm præhabito: cui sanè neque alimē tum satisfacit,neque aër ventriculationi dicatus, neque vteri angustia. Atque cum tres necessariò concurrant causæ ad legitimum partum, tempus scilicet statutum, vterus,& fœtus ipse:nullo profectò in partu,æquè omnia concurrere comperimus,quàm in nouimestri. Vterus quidem mole pondere que grauatus,vi sua expultrice ad propellēdum fœtum eo tempore insurgit. Fœtus ob loci angustiā, & aëris atque alimenti defectum, exitum affectans, validè sese agitat,& faciliùs membranas dirumpit. Tempus etiam,vt ex Hippo.lib.de natu.pue.anteà probaueram,præscribi certò potest à formationis tempore facta computatione: inquit enim.Fœminam quidem conformationem primùm duobus & quadraginta diebus,quod longissimúm: masculum verò in triginta diebus est, quod longissimū est,eam adipisci. Ex quo etenim ratio partus nonimestris & legitimi formatur: vt ex Auic.aliqui referunt, quod ego hucusque non legi, nimirum tempus partus id esse legitimum,quod bis tot additis ad tempus motus,diebus constat. Secundum quam rationem masculus,qui efformationem habet die trigesimo,mo-C uebitur die nonagesimo,& nascetur ducentisimo septuagesimo die,hoc est, nouo mense.Fœmella item,quæ die efformatur quadragesimo secundo,mouebitur die centesimo vigesimo sexto,hoc est,quarto mense & diebus paucis superabundantibus,nascetur autem ducentisimo septuagesimo octauo,hoc est,nono mense cum diebus aliquot.Qualiter verò Auice. computandi ratio in femella verum obtineat,alij disputabunt. Cõstat igitur verā computandi rationem pendere ex diebus illis,quos ex Hippo.mente partum legitimum continere diximus.

Quibus sic constitutis expendendum est, partum initio noni mensis editum in lucem,id est,à decem vltimis diebus octaui ad decimum vsque noni vix vitalem esse,aut si vitalis existat væsanus est & morbidus. At verò à decimo die noni ad decimum vsque decimi mensis vitalis est & bene valens: eòque magis quò propriùs ad decimum decimi mensis diem accesserit. Dictum superiùs est in partu septimestri primi mēsis & septimi plus dimidio fore computandum, vt illorum vis queat elucescere,vt in tam breui tempore fœtus cõsummari possit.At in reliquis mensibus non opus est de primo & postremo plus dimidio accipere: cùm constet aper-

apertissimè de primo fore capiendos per quam paucos, si ad decimum, & magis A si ad vndecimum peruenire debeat fœtus. Quo fit, vt Hippo. dixerit lib. de octimes. par. genitos post plenilunium necessario ad mensem vndecimum durare.

De partu decimestri, & reliquis maioribus.

Legitimum esse partum ad decimum vsque decimi mensis diem, abunde nunc probasse arbitror, sed cogor ob Hippo. obscura decreta in partibus annumerandis disputare, an vltra decimum decimi mensis diem partus inlucem edi possint. Præstitit huic dubitationi ansam Hippo. qui lib. de octimes. par. ad vndecimum mensem partum prorogari affirmat, at lib. de alimento, & septimes. par. per dies facta computatione, vt dictum est, ad decimum decimi mensis diem extendi posse partus asseuerat. Verùm, vt breui me ab hoc nodo expediam, tria in doctrina Hippo. consideranda sunt. Primum dies partus ad summum non esse plures, quā ducentos & octuaginta. Secundum ex hismet diebus aliquando computasse partus tempus per menses solares: mensis enim solaris dicitur spatium illud temporis, quo Sol in vno quoque signo zodiaci fertur, quæ quoniam sunt duodecim, menses quoque totidem in anno numerantur: & sic constituit decimum diem decimi mensis tanquam vltimum partus tempus. Et lib. de natu. pue, multis etiam B rationibus probare nititur, vterum plusquam decem menses ferre non posse, & id tempus posse attingere, probat etiam lib. 5. popu. in historia mulieris larisę, cui cum prægnans esset, decimo mense sanguis multus fluxit & fœtū proiecit mortuum. Aliquando verò considerasse menses lunares: in qua computatione non solum mirum non est, ad vndecimum mensem peruenisse, & eum constituisse terminum etiam partus, verum eodem calculo facillime ad duodecimum mensem & vltra (vt ex antiquis autoribus aliqui censuerunt) peruenire posse cōstat. Probari optimè hoc assumptum potest, si menses tres esse, iuxta antiquorum computationem, intellexeris, differentes tamen omnes temporis duratione: inter quos ille maximus est, qui latinis dicitur ciuilis, cōstat ex diebus viginti nouem & horis terdecim propemodum: tot enim dies sunt inter vnum & alterū lunæ cum Sole congressum. Ex quo sanè mense & similibus si annum constituas, centum & octuaginta dies in septimum mensem incident: nanque centum & septuaginta septem dies sex huiusmodi menses integrant, & quinque, qui supersunt reliqui cū C aliquot horis, iam septimi mensis erunt. Compones que nonum & decimum mēsem eàdem ferè calculatione facta. Si tamen mensem proprie lunarem dictum cōsideres, longè aliter computationem efformare teneberis. Is autem diffinitur lunæ zodiaci puncto in idem punctū profectione & reditu, in quam viam luna viginti & septem dies cum horis octo insumit. Quibus equidem mensibus si partū nouimestrem constituas, continebit ducentos & quadraginta ac sex dies: cōstat igitur ad integritatem ducentorum & octoginta dierum, quos Hippo. censet esse legitimi partus dies, deesse dies triginta & quatuor, qui decimum mensem integrū & principium vndecimi constituūt. Quod si tertiam mensis lunaris differētiā (quę fit á primo exēptis tribus diebus cōiunctionis lunæ) accipias, reperies cōtinere sex & viginti dies, & horas duodecim: ex quibus sanè nouē menses cōtinebunt dies ducentos & triginta & octo, & horas quasdam: quibus deesse constat ad integritatem dierū, quos legitimū partū constituere refert Hip. quadraginta & duos, qui etiā ex solaribus ferè vndecimū mensem constituunt. Ex quibus iā cōstare arbitror, qua nā ratione dixerint Hip. Plinius & Aristo. ad vndecimum mensen partus posse peruenire. Ac si mireris & rationem quæras, cur mensiū lunarium

Si tamen mulier post plenilunium concipiat, ante scilicet, quam ipsa purgetur (quod plerunq; vt autor est Arist. 7. de hist. ani. cap. 2. decrescente Luna illis accidat) natus. 11. lunas attinget & decies menstrua deficient, quare fœminę 11. mensem agere, arbitrantur.

A riũ potiùs,quã solariũ definita sit apud antiquos pariendi ratio, desines protinus mirari,si aduertas,antiquos (græcos maximè) annũ totũ ad rationem lunæ subduxisse,& alios menses non habuisse,quâm lunares,non dum reducto in eam formam anno,quæ nunc vsui nobis est.Atq; hæc de nono,decimo & vndecimo mẽse dicta sufficiant.De alijs verò,quæ sequuntur pleriq; dubitant, vtrũ ad eos vsq; differri possint partus.De qua sanè re sentiendũ puto,aliquando vel ex alimenti vbertate,quo fœtus gaudet ad integrã perfectionẽ adipiscendam , vel ex matris labore,aut impotentia in plures dies posse partũ extendi: verùm id quidem rarissimũ est & monstrosum.Quin & Hip.lib.de natu.pue.negat,vterũ plusquã decem menses ferri posse,his verbis.Quod si quædã mulieres arbitratæ sint,se vterũ plusquàm decẽ menses tulisse (id enim iã sæpe audiui) id sanè est,quòd vteri sæpe spiritũ capiant in se ipsos à ventre flatũ exhibẽte , eleuato tamen atque intumescente vtero,videntur sanè sibi tunc mulieres concepisse. Quinetiã mensibus non prodeuntibus atq; in vtero cõgregatis,aut calescẽtes,aut flatibus mixti, falsam quandã grauidationis speciẽ non rarò mulieribus præbent , vt sibi in vtero
B habere videantur,nimirum menstruis non prodeuntibus,& vteris eleuatis.Quę sanè fœminæ sic affectæ si posteà concipiant , putant se plus quàm decem menses vterum gessisse, dũ falsò supputationẽ ineunt ab eo tẽpore,absquo vterũ intumescere vel flatu vel mensiũ suppressione senserunt,nõ autẽ ab eo,quo re vera conceperũt.Quamobrẽ credendũ est potiùs eas deceptas esse,si rigidè rẽ iudicare velimus,vt Hip.qui malè cõsulẽs mulierũ pudicitię aliquot argumentis loco citato probat,vterũ plusquam decẽ meses ferri nõ posse.Verùm ne ex toto corruere videatur fœminarũ vis,eo,quo dictũ est modo,supputationẽ vndecimi mẽsis instituere oportet,& pari supputatione poteris duodecimum vsq; pertingere , quod verò Auic.de.14.mense scribit,id arbitror aliorum mente scripsisse.

De abortu. Cap. 2.

ABortiunt quidẽ adeò frequẽter mulieres,vt, si quis id diligẽter examinet,facilè inueniat plures esse vteri depditiones seu abor-
C sus,quã legitimos partꝰ.Quo sanè multi filijs orbati,miserè vitã degerũt:quamobrẽ,vt huic malo prouidere possimus,quid aborsꝰ sit,primò expẽdendũ est : quas causas habeat:& qua lege pręcauebimꝰ quominꝰ fœminę abortiant. Est igitur aborsus,vt Gal.placet.6.popu.p.1.cõm.2. imperfecta fœtuũ emissio , seu immatura & violẽta fœtꝰ excretio.Fœtꝰ (inquit Aris.) duobꝰ modis corrũpitur, effluxione nimirũ & aborsu. Effluxiones quidẽ iudicãtur,quę intra septimũ diẽ corruptiones incidũt:abortiones autẽ:quę intra quadragesimũ:sed nõ hę solũ,verũ omnes etiã,quę ante legitimũ pariẽdi tẽpus adueniũt,abortꝰ dici merẽtur. Est igitur abortꝰ vteri offẽsio primò et principaliter ad vterũ pertinens quatenus illi inest concipiendi officium . Sic abortus symptoma est vteri consistens in noxa functionum naturaliũ et maximè retentricis , quę debitum tempus anteuertit : ac nonnunquam expultricis , quę ex aliqua causa lacessita pariendi tempus accelerat. Sed reuocare hac in parte in memoriam oportet , gratia præsagiendi de futuro aborsu,fœtus quibusdam mensibus eidẽ esse promptiores, quã alijs: nã quintus & sexti initiũ minus abortui sunt obnoxij , posteà verò quartꝰ & sexti fi-

ti finis, pôst septimus, deinde tertius, mox secundus, & ab hoc primus, & mox no A
nus, & post octauus, vltimò verò decimus, vt late probatum est libr. huius operis tertio. Quæ omnia ad amussim considerare oportet, vt pro cuiusque effitacia pro uidentiam instituas.

Abortus causæ.

Affectum quidem vterum, nuper retulimus, primam potissimam que abortus esse causam. At verò ipsum vterum lædunt, & ad id opus ineundum excitant tres potissimum internæ causæ: siquidem vterus vel humorum pondere, quos supra vites obtinet, oppressus, vel morsus humore in eum effuso ruptis ijs, in quibus fœtus continebatur membranis, vel propter fœtum putrem & saniosum irritatus. Cui etiam causæ accedit pueri, inutilis & vitiosa moles, quæ ampliús, quam par est, distendi vterum cogit, & ob id irritatus expellit, aut vteri coarctata nimis capacitas, vt in fœminis quæ minuto sunt cupore, vel teneris annis concipiunt. Item si aliquid præter naturam in vtero creuerit, quod ipsum distendi, quantum par sit, non permittat, velut mola aut scirrhosus tumor vtero adnascens, quæ sanguinis nimio fluore fœtum præter id etiam perdunt. Atque hæ sunt omnes causæ in B
ternæ. quas diligentius expendisse oportet, si priùs dixero, maiori ex parte aborsus vitio causarum externarum fieri, vt febre vehemēte, alui pro fluuio, sanguinis immodica vacuatione, expurganti vel quouis alio acri & siccaciori pharmaco, saltu, ictu, clamore, ira, tristitia, timore, victu partiore, re ardenter appetita & denegata, vel subito aliquo casu, aut alijs, quæ suapte natura aborsum prouocare nata sunt: sicut quædam anni temporis dispositio, & innumera medicamenta, ac cætera, quæ certum quēdam spirant odorem: quorum pertimesco mentionem facere. Sed ne quis inopinato & insciēter in turpem & rusticum errorem incidat, quę huic vsui sufficere videntur, referam. Si prius dixero abortus plerumque ab interno vitio fieri eo tempore, quo menses ante grauidationem fluere asoleuant vt accidisse vxori fratris Apemanti, fert Hippocr. libr. 4. popu. tex. 50. nam eisdem diebus videtur partus posse perire. Antê tamen, quàm harum causarum naturam & signa expendam, iuxta optimam rationem me facturum arbitror, si affectus quosdam vtero, & aliquibus fœminis connaturales, quibus ipsas (præsertim valetudinarias) abortire conspicimus, recensuero. Inquit itaque Hippo. libr. C
3. aphor. 12. Si verò hyems australis & pluuiosa fuerit, ver autem siccum & aquilonium, mulieres, quibus partus ad ver inest, ex quacunque occasione abortiūt. Constatque id fieri necessario, quia imbecillitas prægnantium illius temporis inclementiam perferre nequit, neque tanto labore ad illud vsque tempus perdurare, sed mox â quibusuis causis abortit. Nam tria sunt, quæ non sinunt expectare, donec tempus mutetur: magna nimirum mutatio in qualitatibus: peregrina & aliena temporum constitutio: & imbecillitas ac præparatio passurorum corporū. Ex quibus fit facilè, vt instillationibus concitatis, & in vterum prolabentibus, eo prædicta tempotum inclementia aborsum promoueant: non quidem (vt Gal. existimat) ex repentino frigore, quod fœtus perferre nequit: nunquam enim vter⁹ ex ambiētis frigore adeo refrigeratur in communi vitæ more, vt fœtum interimat. Præter quam quòd si id esset verum, citiùs morerentur nuper nati infantes in frigidis regionibus ac temporibus, ob subitam illam mutationem, quàm qui in vtero sunt. Quo fit, vt verior mihi videatur prima ratio. Refert quoque Hip. tanquam aborsus causam, grauidam esse gracilem & extenuatam nimis: inquit enim

A enim lib. 5. aphor. 42. Quęcunque præter naturam tenues vtero gerunt, secundo mense abortiunt priùs, quàm crassescant. Quam sanè causam præstat vel alimenti penuria vel humorum prauitas, aut vteri imbecillitas, quæ nec trahere potest, nec vnde trahat, habet. Quibus procul dubio fit, quod fœtus duorum mēsium spatio viuat quidem, vt qui paucis fomitibus eget, deficiente tamen ad augmentū alimento, ocyssimè corrumpatur. Inquit enim Hipp. lib. de natu. mul. vt has causas insinuet. Quum in ventre habēs fœtum mestruum, aut binestrem corruperit, & ad perfectionem gestare non potuerit, & tenuis præternaturam fiat: huius vteros purgare oportet, ac corpus pingue facere: non enim priùs fœtum perferre poterit, quàm vteri ipsius crassi fiant & robusti euadant. Sunt item inter mulieres quæ os vteri minus claudunt, & constringunt, & ob nimiam humiditatem fœtus prolabuntur. Costat prætereà mulieres abortire ex alijs quam plurimis causis, qualis est immodicus aëris æstus, ciborum parsimonia, flatus in vtero coacer uatus, vel in ipso vlcus, aut tumor præter naturam. Tandem valetudinariæ fœminæ plerunq;, si debiles sint, abortiunt: si veró robustæ salubriús degunt. Item ex
B ijs, quę præhumidos habēt vteros, & ipsę pingues sunt, molli carne opræsę, plures abortiunt, & aliæ septimestres pariūt, quas suapte naturę abortibas esse arbitror, quo malo eo vsq; præmuntur, donec etatis mutatione in meliorē habetū fiat comeatus. Prætereà fœtus imbecillioris causâ abortus fieri, haut raró conspicimus: nam dum genitura vel pauci est caloris, vel pusilla in ea adest virtus, ligamēta & inuolucra tenuia & leuia adeo generantur, vt crescente parum fœtu, ipsum sustinere nequeant, vel ipse, si valetudinarius est, aborsus quoque moueat. Id quod docuerat Hippocr. libr. de octimes. par. dicens. Quare multi pueri principium morbi intus nacti prodiere, & consequenter alij perierunt, alij morbosē vixerūt. Verùm si ob maiorem corpulentiam fœtus pereat, ab prędicto aborsu distingues quia illi primis mensibus prodeunt, ij veró, qui grandiores sunt, non nisi prope septimum aut prope nonum, idque vel alimenti defectu, vel vinculis præ grauitate diruptis. Nocet etiam vinculis & inuolucris fœtuum coitus immodicus, quód eadem vincula præ nimio madore laxentur: quò fit, vt non raró hac causa abortiāt mulieres, præsertim quæ delicatiores sunt. Idem quoq; malū proficiscitur, cûm
C ex aliquo vteri, vel totius corporis vitio, vel suppressione hæmorrhoidarum, aliquid virulētum, saniosum vel putridū per os vteri instillat, siue ex mola prodeat, siue ex imbecillo fœtu, siue ex prædictis causis, quibus necessum est fœtum irritari, ac vincula laxari, & subinde aborsum sequi. Sequitur insuper aborsus quibus fœtus ita debiliter alligatur & affigitur vtero, vt facilê posśit â quauis causa moueri: quo motu prodit multa humiditas, qua vincula laxantur, & os vteri nimis aperitur: quo fit, vt fœtus facillimè procidat, cùm neq; vinculorum robore, neque vteri compresśione id interdici posśit.

Futurū aborsum, si posibile fuerit, multò antê cognoscere opus est, vt vel prouideas, quo minùs fiat, vel saltem matri oportunê opem ferre posśis. Sic profectò si vtero gerentibus lac multū é mãmis fluat, fœtū imbecillū significat, & aborsus periculū: fastidit enim fœtus alimoniā oblatā. Quod si papulę prauo aliquo colore fœdentur, vterū esse inuecilū, & laboratē significatur, vt ex Hip. cōstat libr. 6. popu. par. 5. tex. 17. dicente, Si mammarum propulę, & rubrum chlorū sit, egrotat vas, hoc est vterus: ob consensum, siue ex venis musculorum abdominis quē *Signa causarum & futuri aborsus.*

qui arbitratur has partes obtinere, siue eo modo quē nos anteà ex aliorum sentētia exposuimus: id quod etiam docuit libr. 2. popu. par. 6. tex. 23. dicens. Si multum fluat lac necesse est, vt langueat quod in ventre est. Mãmæ etiam, si gracilescant, idem periculum præsagiunt ob alimenti fœtus defectum: sanguine igitur deficiente, aut alioqui modico gracilescunt vbera, ac non nunquam perimitur fœt⁹, quandoq; verò ad excretionem èxcitatur. Siquidem infans corporis constitutionem mediocrem consecutus plus alimenti requirens, quàm ex haustæ matris tenellum corpus suppeditare possit, calcitrat, vt Hippo. recenset libr. de natu. fæ. ac membranas dirumpit, initiumq; parturitionis affert. Hinc quoq; fit, vt mulieri v tero gerēti si altera mãma gracilis fiat, geminos habenti, alterum abortiat: si dextra marem, si verò sinistra, fœminam. Præcedit autem futurum aborsum aquosior primùm euacuatio, deinde saniosa & cruenta & velut carniū lotura: vbi verô planê ex solutio venerit, pur⁹ sanguis, deinde grumi, ac demū fœtus ipse formať⁹, aut informis egreditur. Plerisq; etiā lūborū & coxarū grauitas adest, & superioris ventris capitisq; oculorum dolor, stomachi morsus, extremarū partium frigiditas, animi deliquium, horror febrilis: quibusdā etiam conuulsiones retrorsum: idq; ijs potissimū, quæ medicamentorum violentia aborsum procurarunt. Sed nosse Hip. lib. de natu. mul. aborsum ex vteri hydrope his verbis docere. Si verò non circa initia, sed dum iam mouetur, fœtus ipsi corrumpatur ac suffocetur, tūc & venter imus intumescit, & ad contactum dolet, velut vlcere pręsenti, & febris ipsam ac dentium fremitus corripit, & dolorem habet acutum & vehementem circa pudenda, & imū vētrem & lumbos, & laterū mollitudinem ac coxendices. Quæ porrò signa eodem prorsus modo comperies cum ex febre, vel morbo aliquo acuto mater vel fœtus corripitur, præsertim si vi morbi fœtus intereat, vt ca. de fœtu mortuo docebo. Verùm si ex casu vel plaga, aut alia simili causa doluerit venter, vt aborsum minetur, id intra tres dies sese ostendet, vt Hippoc. visum est lib. 7. popu. tex. 71. dicenti. Quibus prægnantibus ex casu, aut conuulsione, aut plaga dolores moderate fiunt, intribus diebus manifestè cōstat, an fœtus corrumperit, quod de moderatis doloribus subaudire oportet. Nam immoderati dolores certū est, aborsum citiús molliri, aut intra hos dies, quippe vulnera, vt Hip. visum est lib. de fracturis, tertio aut quarto die recrudescunt, quū igitur his diebus cesauerit dolor, signum est, nil esse disruptum, aut vulneratum & fœtum superstitem fore.

In omni igitur aborsus causa pręcauenda, hoc tibi primum expēdendū arbitror nimirū, pręcabendi rationē, variā fore ob variā fœtus etatē, quippe, grādiores fœtus aliter pręcauebis, his nimirū quæ minus turbēt magisque roborent, ac parum euacuent, reliquas verò, roborantibus quidē, sed euacuantibus, etiam audatius, si copiam sanguinis causam præstare comperiamus.

Aborsus prouidentia. Fuit igitur prima abortus causa, humorū nimia moles, quibus fœtus veluti suffocari videtur, & vterus pondere nimio premi. Contingit itaq; iuuenculis, & boni ac densi habitus fœminis tanto sanguine abūdare, vt suppressa semel mēstrua purgatione, neque menstruus neque bimestris, aut trimestris fœtus eam copiam conterere possit, subindeque corruptis vinculis ob plenitudinem aborsus ocyssimê

A mê fiat. Quod sanê malum præcipue ijs fœminis accidere conspicimus, quibus aliqua sanguinis euacuatio vel per nares, vel per hæmorrhoides grauidationis tẽpore supprimitur: præsertim si accesserit cibus, à quo largior & muccosus succus prodeat acetabula vuluę opplens & ligamẽta laxans. Prætereà ex hac causa abortũ fieri cognosces, quia citra manifestã occasionem euenit: venæ etiam totius corporis plurimum in ea turgent, & veluti varices in cruribus aliquando fiunt: respiratio difficilis primis mensibus accidit, capitis dolor & oculorum cum grauitate, dorsum & inguina dolent: mammæ plurimùm turgẽt: prosilit sanguis è naribus, vel per os, tussi aut vomitu reijcitur: ac nonnunquam per colli vteri venas ordinatè vel citra ordinem profluit.

Quibus proculdubio medeberis sanguine misso bis aut ter ante conceptum, vel statim, nimirum secundo, tertio, quartoue ad summum mense, nam grandiores fœtus cauere, oportet, vt Hip. consulit quippe, præceptum aliud quo refert. à 4. ad. 7. subaudiendum censeo depurgatione, idq; si morbi alicuius necesitas vr-
B geat: cæterùm parciùs & per interualla. Fiet etiam id victu partiori & modico exercitio, dixerim, diutiùs facto, sed lentè & sensim. Hac quippe causa præsente, nulla alia commodior existit præcauendi aborsum ratio & via, quàm vena scissa ex brachio, vt dictum est: ac si mulier multum sanguinis reijcere per menstrua consueuerit, plus & audaciús ob id sanguinem detrahere oportebit, dum modo neq; subitó neque semel extrahas, sed interpositis decem aut viginti diebus, aut mense vno vel duobus: idque potissimûm ad quartum mensẽ, vsque grauidationis tempus, nisi post id tempus abortire asueuerit, nam tunc non erit ab re hac necesitate viginti quintò, & sextò sanguinẽ mittere, sed prudẽter & cum pręsagio. Tandem parum ante id tempus facies in quo fœmina abortire assuescit. Quo sanè præsidio, fœminas, quæ frequenter abortiunt, plures ad statutum pariendi tẽpus incolumes deduximus. Nos tamen experimento comperimus, non solum ad retentionem fœtus, sed etiam in ijs, quæ difficilè pariunt, sanguinem mittere, summè vtilissimum fuisse. Nam cùm fœtus abundat multo alimento, cum eo non indigeat vel suffocatur, vel non conficit & corrumpitur, vel in magnam molem cre-
C scit, si ipsum commutarê posit, maximé si fœmina vterum habeat ampliorem, ex quo posteà ob magnitudinem exire non posit: quo casu vltimis mensibus fœminam quiescere, iubere est opus, ne nimio pondere fœtus vincula disrumpat & aborsum moliatur. Neque erit ab re renum regionem oleo vel vnguento aliquo inungere, quo sanguinis feruorem compescere posis.

Quod si ex laxitate ligamentorum, ob muccores, vel quamuis aliam humiditatem redundantem fœmina fœtum retinere non posit: id cognosces sumpto principio à signis, quæ Hippocr. refert libr. 2. de mor. mulier. per hæc verba. Si acetabula pituita plena fuerint, menses fiunt pauciores, & si in ventre habuerit, corrumpit, vbi fœtus validior factus fuerit: non enim corroboratur, sed defluit. Cognoueris autem hinc: humida fit, & quod defluit, muccosum & tenax velut à ventre defertur, & non mordet, & in mensibus postquam sanguine purgari desierit per duos aut tres dies mucci ex vteris prodeunt, & horror tenet, & calor non acutus, verùm non deficit.

Quæ verba lib. de natu. mul. ad verbum scribit addens, hanc affectionem secundo vel tertio mense certiùs euenire. Quas autem partes per acetabula seu cotylidones liceat intelligere, non satis constat apud autores: ego tamē omnia vteri vasa & cauitates intellexisse Hipp. censeo. Quibus medeberis facta ante conceptū frequenter purgatione pilulis de hiera Gal. mastichinis cum aromatis addito zingebere & sale gemeo, item pilulis ex rhabarbaro cum agarico & mastiche, aut pilulis ex agarico. Pessarijs etiam vtendum est, maximè pituitā trahētibus & post menstruam purgationem. Suffumigia quoq; & emplastra adhibebis, qualia ad vterum humidum superiùs scripta sunt. Sed inter omnia auxilia vtiliores mihi visæ sunt semper sudationes ex decoctione radicis chinæ, quas magni momenti in hac re esse scio, vel sulphurea valnea. A

Verùm si mulier vterum habeat paruum ac densum & constrictū ita, vt non facilè dilatari posit ad fœtus incremētum, & ob id ipsum expellat: cognosces quidem ex priuatione signorum aliarum causarum. Cui vtilissimū erit ante conceptum balnea laxantia adhibere, fotus & linimenta, quę vtero sicco prodesse quoq; diximus. Cæterùm grauida iam facta huiusmodi muliere, cautè ijs erit vtēdum, ne aborsus faciliùs subsequatur: verùm octauo die á defectu menstruorum fotibus vtendum est, oleis & vnguentis, quæ emolliendi efficaciam habeant, qualia abundè dicta sunt cap. de vtero sicco. Quæ sanè proficua erunt, si addideris ex roborantibus aliquid. B

At si aborsus fiat abijs, quæ vel in vtero continentur, vel aliunde in ipsum defluūt vitiosa, acria & mordacia, siue medicamentū purgans sit, siue humor acris & erodens, aut vitiosum aliquod alimentum: aliter prouidendum est, & maxima cum diligentia. Nam de his causis loquens Hipp. lib. 1. d mor. mul. hæc refert verba. Eædem verò sunt affectiones ex puerperijs purgamentis, & ei, quæ corrupit fœtum, & ei, quæ peperit: si mēstrum corruperit fœtū, & quę corrūpunt, magis periclitantur. Corruptiones enim grauiores sunt, quàm partus: non enim fieri potest, vt citra violentiā fœtus corrūpatur, aut pharmaco, aut potu, aut subdititijs medicamentis, aut aliqua alia re: violentia verò malum. In huiusmodi enim periculum est, ne vteri exulcerentur, aut inflāmamentur: hoc autem periculum est. C Quod sanè non minus suboritur ex quauis alia re, quę grauare, aut irritare vterū posit ita, vt ipsum excitet & ante tēpus lacessat, vt de mola & duris tumoribus dictum est. Medicamentum sanè cognosces ex relatione, cuius damnum ab assumpto incæptum præcauebis ijs, quæ cuiusque vim & acrimoniam retundant, velut est amylum, aqua calida potui sumpta, syrupus violarum, de portulaca, aqua hordei, vel sacchari & eius census pleraq;. Humores porrò acres & mordaces, quos ex doloribus lumborum, inguinū & pudendi cum erosionis vel exulcerationis sensu disces ex reliquis signis, quę prędominiū humoris monstrare habent. Hos quidē ante conceptū purgabis, & cibis boni succi reficies. Reperies autē inter fœminas nō paucas, quæ cū sanę ante grauidationē degerint, ipso tamē gastationis momento, occisimè baletudinariæ, & morbosę viuunt: ratio quidē est, quia cum habitū habeant viliosum, aut vt cūq; morbidum statim â conceptu, ex mēstruo suppreso, & ex ea humoris portione, quę in vterū fœtus gratia confluit, prabe in

vtero

A vtero se habent, & mille symptomatum generibus corripiuntur à quibus, nisi per vacuationem albi sponte aut medicamento factam non liberabis. Quibus ante grauidationis tempus preuenies, prabum habitū, in meliorem commutando, facta aliqua sanguinis detractione & purgatione iuxta humoris redūdantis ideā. Quo quidem facto, præcautionis & purgationis in his & reliquis vius cēsus, modus erit per epicrasim, ex habito rhabarbari diluto singulis diebus aut tertio die: quod si humores adusti fuerint, id facies decocto foliorum senæ exhibito vel confectione simplici Amech cū rhabarbaro. Postquā verò cōpertū fuerit mulierē factam esse grauidam, ab expurgationibus abstinendum est. Verùm si prædictos succos plurimum abundare sit certum, vt fœtum perdere constet, rhabarbari modicum cum saccharo rosaceo porriges aut masticatum, vt sanguinem ab spurcitia liberes, ac partes internæ & viscera roborentur. tamē quies omnino imperanda.

Atqui si tumor durus aborsui causam præstiterit, antè, quàm grauida fiat mulier, curanda est ijs, quæ cap. de vteri scirrho dicta sunt. Si autem molam id efficere visum sit: pari lege id præcauebis eo modo, quo dictū est cap. de mola. B Priùs tamen nosse curabis, tumor ne sit, an hydrops, vel mola: nam tumores ex dolore & tactu facilè percipies: molam veró, eó quód ferè toto prægnationis tēpore vel sanguis vel virulentum aliquid per vterum instillat: impedit enim hæc, quominus optimè os vteri claudi posit. Præterquam quód cum venas no habeat mola, quibus à vasis vteri capere alimentum commodè posit: facilè ob id ipsum prolabi cōtingit, quia solum alimoniam susceptat per adhæsum & contiguitatem, quam cū osculis venarum obtinet, quo fit, vt frequentissimè sanguis in vterū instillet, qui vel ocyssimè procidat, vel ibidem detentus vitietur, & postmodum purgamentorum forma exeat, aut fœtum perdat. Vteri hydropem causam huic malo præstare conosces ex signis, quæ Hipp. scribit lib. de natu. mul. per hęc verba. Si aqua in vteris gignatur, menses pauciores fiunt, & deteriores, & per longius tempus, prægnans est semper per duos menses, aut pauló ampliùs. Quum autem hoc tēpus aduenerit, & corrumpit, & aqua multa in ipsa gignitur. Et pauló inferiùs eodem loco subdit. Plerunq; verò ante hoc corrumpitur, & per abortum extruditur, & vteri sanguinem manant. C Hæc autem patitur nihilo magis ex labore, quā aliter: hoc autem cognosces ex digiti contactu. Comperies enim osculum ipsorū gracile & obscuratum ac plenum humiditate. Si verò non circa initia, sed dum iā mouetur, fœtus ipsi corrumpatur ac suffocetur: tunc & venter imus intumescit, & ad contactum dolet velut vlcere præsenti, & febris ipsam, & dentium fremitus corripit. Et dolorem habet acutum & vehementem circa pudenda & imum ventrem & lumbos, & laterum mollitudinem, ac coxendices. Qua etiam parte curādi rationem scribit plerunq; mitigatoriam. Cæterum artificiosiùs lib. 1. de mor. mu. Nos etiam cap. de vteri hydrope, curationis methodum & medicamēta huic affectioni apta, abundè docuimus.

Quod frequentissimē aborsum promouere conspicimus, proculdubio est, externarum causarum vis & efficacia: quod sanè malum vt varium est, ita difficulter præcaueri potest. Cæterùm Auic. lactissimè causarum omnium externarū meminisse constat Fen. 21. 3. tracta. 1. capit. 8. sed hæc studiosis legenda relinquo. Quippe siue casus aliquis sit, siue subita alteratio, habent hoc propriū omnes causæ ex-

sæ externæ si aborsum facturæ sunt, vt priùs vincula & inuolucra fœtus abrumpant: quo facto instillat ocyssimè sanguis, quem supprimere deinceps minimè potes, nec licet: cuius sanè ratione abortus protinus sequitur. Dixerat quidem Hippo. lib. de natu. pue. nonnunquam accidere, vt ante præfinitum tēpus ruptis pelliculis ob aliquam violentiam, pueri nascantur: perinde ac morbis, & alijs vndecunq; illatis noxis corripi solent. Sic, 1. popu. part. 2. Abortiunt mulieres (inquit Gal.) cùm vehementiùs salierint, aut subitò horrendum suspicatæ timuerint: & cum ex dolore, vel ex insigni cruditate, vel ex medicato quopiam cibo, vel puri potione, aut medicamenti, in quo insit aliquid abortiuum. Iam etiam propter sanguinis missionem, & sanguinis ex vulnere profluuium, aut ex nimia hæmorrhoide quædā abortiunt. Noui profectò quasdam, quæ ex vuluæ ceruice profuso sanguine, prægnantes iam diu partum eiecerunt. Pari quoq; ratione. 5. aphor. ex nimio alui fluxu scribitur plurimas aborsum fecisse. In quibus præcauendi ratio duplex in genere est: quas sigillatim distinguere est in animo. A. B

Expende foeminam curandam esse, ante quàm grauida fiat, ea lege quam vteri affectio postula uerit, vt dictū est cap. de præg. mod.

Vna quidem est, quæ causis internis debetur, pugnans aduersus vnamquanq;, vt superiùs diximus: quibus adijcere oportet quæ cor & viscera roborare ac firmare habent, velut sunt pulueres cordiales, & ea, quæ spiritus reficere possunt. Altera veró, quæ causis externis sita, vt plurimū in optima moderatione & tutela, præcauens diligenter vtero gerentem ab ijs, quæ subitó & inopinatò ocurrere possunt, velut sunt omnia, quæ vrinam & menses mouent, & alia, quæ cap. de fœtu mortuo recensebo.

Verùm si ex causa aliqua prægressa aliquod malum fœtui vel matri illatum cognouerimus: eruperit ne sanguis, vel quoduis aliud malum conspicuum subsecutum sit, præuidendum est. Nam si sanguis profluxerit, nullo alio auxilio, quàm quiete & optima victus ratione, eaq; quodammodo comprimente & roborante vtendum est, ne si sanguinem profusum compresseris, corruptionem subeat ipse vel fætum suffocet; aut si liberè fluere permisseris, maior fiat profusio eius, quam par sit. Cæterùm si fœtum diuulsum non esse, neq; ligamenta dirrupta cognoueris eó quod sanguis nullus, aut quàm parcissimus instillauerit, sed solum imbecillum & deiectum, aut aliter præter propriam naturam commotū, quòd mater sit perterrita, defessa, dolens, percussa, vulnerata, aut alio quouis damno affecta: prouidendum est fætui per corroborantia auxilia vmbilico & dorso affixa) qualia diximus lib. præcedenti cap. de vteri gestatione) alimentis, quiete, animi tranquillitate & omnibus, quæ vires roborare, ac spiritus reficere habeant: velut est confectio alchermes, electuarium de hiacintho, de gemmis, diamargariton, cardiaca herba saccharo condita, terra sigillata, bolus armena, amylū & reliqua huius naturę. Sed plerisq; probatum reperio puluerē qui recipit granæ in fectorū. ℈ j. pulueris myrrhæ. g. x. in ouo sorbili cui & corali, & margaritarum nonnihil comisceri potest, Sed alimenta pauca pauci, nutrimenti & assa, præsertim columbarum carnes asse præbeantur. Ventriculum etiam roborare oportet, ac flatus ab eo & vtero discutere, qui non raró abortus solent præstare causam, idq; facies oleo de spica, citoniorum de mastiche, cum puluerib⁹ diarrhodonis, aromatici rosati, coralli rubei, rosarum & calami aromatici cum. g. iij. musci. Vteri verò flatus anteà discutere docuimus lib. nimirū huius operis secundo, Appones autem vmbilico mi- C

Iuuat emplū. q. r. tonsurae ex pano coccineo. ℥. iij. zingiberis, galangæ, cinnamomi, cubebarū ana. ℥ ij. sanguinis draconis. ℥ j. mosci. g. 4 mastichis ℥. ß. mellis. q. s. fiat emplū.

cam

A cam panis leuiter torrefacti vino irroratam, superspar sis pulueribus rosarum, granorum tinctorum, coralli, cinnamomi, & aliorum, quæ superius retulimus. Præstat pomū odoriferum assum eodem vino & pulueribus inspersum; sicut & carnis semiassę frustrum cum prædictis puluisculis. Sic prosunt inunctiones, cerata, emplastra velut est illud quòd scribitur à Montagnana de corticibus castaneæ. Vel aliud à Varignana probatum, comitisę appellatum: item alia quę conficiantur. ex prædictis, & oleis odoriferis cum vino, & aqua cinnamomi, & alijs, quæ fœtui calorem, robur & spiritum quodammodo addere videantur; qualis est instillatio arte chimica in vitreo alembico facta ex pane recēter cocto imbuto melle, vino, aqua rosacea, confectione alchermes, electario de gēmis sine speciebus, & pulueribus rosarum siccarum madefactis aqua chalybeata. Sed non est mihi in animo hac in parte huiusmodi topica auxilia speciatim recensere, quia prædictis ca. ea abundê docuimus. Sat enim est, ea. sicut prædictos affectus, exempli causa adduxisse, vt ad pensum eorum, sic in similibus prouidentia vtaris simili.

B

De partu naturali, ac de difficili & laborioso. Cap. 3.

PErdifficile quidem est, ea, quæ à natura aliena existunt, nosse & rimari, quin priùs ea, quæ secundum naturam sunt, cognouerimus: rectum enim (vt ferunt omnes) iudex est sui & obliqui. Ob id licèt cap. 1. de partu naturali, quæ portiora sunt, scripserim: placuit tamen in hunc locum quædam adseruare, quæ ijs, quæ dixero, maiorem lucem afferre posint: & sic prima huius cap. parte in animo est ea differere.

C Sicut in fructibus ac reliquis, quæ ope naturæ in perfectionem veniunt, se gerere ipsam cōspicimus: quæ primo ad integritatem & maturitatem perducit, quā in lucem procucat: ita prorsus in hominis & aliorum animalium productione peragit. Quippe puero efformato, ad perfectionemque diducto, & vberius alimentum exposcente, ipsum ad calcitrandum & membranas dirumpendas stimulat, donec ab in uolucro liber exitum quærere nitatur. Dictum quidem anteà est ex Hipp. mente lib. de natu. pue. membranas dirumpi: prima quidem ac extima, quód fasciæ modo puerum inuoluat, non equidem vndiquaq;, sed per mediā regionem ab ilium elatissima sede ad ensiformis ossis mucronatam chartilaginem, spleni ipsi simillimam, quantum attinet ad nigredinem, friabilem substātiam fungosamque, & quatenus frequentissima vasorum serie implicatur. Hæc veró solas venas & arterias recipit innumeras ab hystero deriuatas, corion vel secundina appellata. Secūda veró mēbrana fœtum circunquaq; tegens, nullibi vtero adhæreścit, prętérquā ea parte, qua iā prædictæ cōsui circunspicitur, per venulas illas à primo in vmbilicū penetrātes. Tertia, tenuissima pelle cōstās, fœtū inuoluit. Exem-

Exemplo itaq; spicarum comprouauit Hipp. hanc violentam velamentorũ diruptionẽ. Nam sicut illæ similiter, & mala granata, amygdalaq; dehiscunt sœpiùs ligneo illo corticè rupto ob molis intus increscentis violẽtum impetũ: sic quoq; quæ cooperire fœtum dicta sunt inuolucra. Ex quibus euidenter constabit, quos cruciatus, quos ue dolores mulieres persentiscant parturitionis tempore: atq; nõ solũ in separatione fœtus ab vtero, & diruptione velamentorum, verum in exitu fœtus per tam angustas vias & meatus, quantùm Hipp. & Gal. ac reliqui autores depinxerunt. Aperitur itaq; in hoc opere os vteri tantùm, quantùm sufficiat embrijs facilè præbere exitum: qualiter autem hoc fiat, nescimus; neq; aliud (vt refert Gal.) quàm admirari possumus. Sed natura hæc alia omnia circa parturitionẽ animalis machinatur eximia sophismata & commenta. Item qualiter fœtus in decenti figura ipsi collo vteri propinquet, & æqualiter exeat non vulnerata aliqua particula, non paruam monstrat prouidentiam. Inquit etenim Auic. lib. 3. Fen. 2. tracta. 1. cap. 2. Et quando separatur, aperitur matrix apertione tali, cuius similẽ efficere non valet in suo simili: & necessarium est, vt separentur quædam iuncturæ, & sustẽtẽtur adiutorio Dei excelsi, post illũ & propter illũ redeũt in proximo ad continuationẽ naturalẽ, & est operatio illa de operationibus fortibus naturalibus. Quibus Auice. verbis modum parturitionis, & doloris acerbitatem euidenter monstrat. Atq; licèt Gale. asserat, nõ vulnerata aliqua particula fœtum educi, Auic. contrarium videatur astruere: arbitrantur cum hoc ambo iuncturas laxari, nec tamen exarticulari: solui quidem iure dici possunt, quòd summa illa distẽsio, species quædam solutæ continuitatis esse videatur: & ob id dolores acerbi, & cruciatus prope os pubis & sacrum proculdubio percipiuntur. Sed huic etiam operi non exiguam opem præstare abdominis musculos, retulerat Gal. lib. 3. de facult. natura. cap. 13. Ob idq; censeo ipsum dixisse. 5. apho. 51. ad bonum partum duorum corporum vigore esse opus, grauidæ mulieris nimirum & infantis. Erit igitur (his præmissis) partus naturalis, quando ex naturę modo huiusmodi actio perficitur: id autem fieri contingit, cúm eorundem fœtuum consumatorum ac perfectorum naturalem emissionem molitur natura: idq; debitis ac statutis tẽporibus. Quibus euidenter constat differentia inter naturalem ac legitimum partum & aborsum: ille quidem est naturæ actus: hic veró violenter fit, & præter naturæ institutum. Cui operi necessaria hæc sunt, fœtus perfectio, tempus statutum, matris & ipsius fœtus conatus & enixus, & vltimó certa debitaq; in exeundo positura. Quam sanè antèquam exponam partus instantis signa breuiter referam, ne incauta & improuida obstetrix, ante tempus opportunum partui mulierem exponat; anteà etenim, quàm occasio instet, irritus labor est, qui à nixuriante suscipitur, & ipsa parturiens vano labore contabescit, vt cúm posteà laborandum sit, labori non sufficiat, vel rursus, occasio prætereat, ac fœtũ subinde inopinato prolapsum perdat, aut matri, vt par est, non prouideat.

Signa partus. Si igitur ingestabile fiat fœtus onus, ac sub umbilico grauitas appareat, & inlũbis, inguinibusq; continuus cruciatus sentiatur: si ventris caliditas, si genitalis natura tumeat, si locelli humectentur, si vrinæ sit incontinentia, si vterus solui atque laxari sentiatur; parturiginis indubitatæ signa existunt. Grauidas autem si tormina vexant, ocyssimè parere certum est: difficulter, cúm lumbi dolent. At cúm instat iam parturitionis tempus, superiores partes graciliores fiunt, & extendun-

A duntur loca super pectinē & inguina, immissoq; digito ad magnitudinē oui quid in orificio inuenitur. Humor verò, qui effertur, primò lentus, & postmodum plurimus, ac demū sanguis, isq; aquosus, si fœmina nascitura est, aut ruber & purus, si masculus. Quæ etenim signa puerum se iam ad vterum vertisse commonstrant: apparet etiam eo tempore in prægnantib⁹ plerisq; stomachus vteri, & propior efficitur, vt ex Gal. euidenter constat lib. de fœtus formatione. Incipiūt tūc dolores vexare confertim femora, lumbos, ventremq; ipsum: cum hoc tamen neque prius in sella pariendo idonea locanda est vtero gerens, quàm vteri osculum hians digitis ocurrerit, & prominuerit, ac prædictarum humiditatū effluxus cōparuerit, vt Arist. 7. de histo. anim. capi. 9. & Aëtius de partu difficili consulunt. Sed si Galeno credas. 14. de vsu par. &. 3. de facul. natur. os vteri perpetuò directum instante partu apparet, sicut & in conceptu: quare quo tempore sedere festinat grauida, rectum apparere os vteri oportet: appropinquantis etenim partus euidens existit signum. Cognito his partus instanti, eum esse naturalem, ac soli naturæ, & ipsius parturientis diligentiæ ac viribus committendum est; quem na-
B turalem esse, inter dictas hæc vna ratio monstrat, scilicet in caput infantem nasci. Cuius rei optimam causam videtur Hipp. dixisse, partium quidem quæ sunt supra vmbilicum, grauitatem: quam tamen non oportet tantam esse putare, vt satis ea per se sit, ad inuertendum fœtum: nam toto, quo vtero geritur tempore, fœtū in caput propendere oportet, nisi insuper infantis matrisq; motus accessisset. Sic enim natura prouidit, Deo Opt. Max. adiuuante, vt capite primùm infans prodiret, quo magnis molestis, periculisq; puerperas subleuaret: quæ vitari proculdubio non possent, si vitio aliquo infans aliter, putà in ventrem, in latus, inq; pedes exitum affectaret. Quia fieri profectò non potest, vt infans pedes, manusque ita coniūgat, & reliquo corpori applicet, vt nusquam vel in hanc, vel in illam partem diducatur: eam ob causam qui sic prodeunt, difficillimum efficiunt partum, & matri ingentes cruciatus excitant, ac se ipsos in maxima pericula conficiunt, licèt non omnino, pedibus anteà emissis, difficilem moueant partum. Quamobrē sic natos Latini agrippas appellarunt, licèt alij à difficili partu nomen inditum esse fateātur. His verò omnibus periculis vacat, qui naturali modo nascitur, in quo
C caput primò se exerens, minore cum dolore os matricis, totumq; ipsis collum aperit, ac dilatat, & viam reliquo corpori parat faciliorem.

De partu difficili.

Laboriosum quidem & difficilem partum eum esse existimo, qui cum fœtus vel matris periculo & grauissimis accidentibus fit. Estque symptoma sub genere conterorum immodicè comprehensum: siquidem fœtus non sunt vtero gerentium partes, sed proportione respondent ijs, quæ adnascuntur, familiarium inquā. Quemadmodum oua & fructus à natura ad generis propagationem creati, vt ex Gal. testimonio elicitur. 11. simpl. sic & partus: ob id dum præter modum & naturæ institutum detinentur, syptoma hoc efficitur: non solum ea ratione, sed quia cum grauissimis accidententibus excernitur, longè grauiora & diuersa ab ijs, quæ suopte motu natura mouere solet. Vnum tamen habet peculiare signum difficilis partus, quod diebus aliquot ante partum copiosa profluat ab vtero aqua nam partus tempore, cûm nihli profluat, eo quod iam profluxerit, ob siccitatem prolabi nequit fœtus: itaq; nihil instillare tempore partus, ipsum difficilē reddit. Fit

Fit proculdubio difficilis partus vna potissimũ quatuor causarum, vel duabus aut omnibus simul: nam vel accidit ab extrinseca aliqua occasione vel ex fœminæ vitio & impotentia vel ex ligamentorum aut tunicarum, quibus fœtus inuoluitur ratione, aut vltimo ex parte nascentis fœtus. Partum igitur efficit laboriosum (vt à prima causa initium sumam) aëris præsens constitutio: si quidem aquilonia difficilem parit, austrina facilem: sicca fœtum, & mulieris corpus exsiccando difficilem; sicut & nimis calida, vires exsoluendo; ac frigida, partes contrahendo humida verò ad partum faciliorem omnium aptissima est, & quæ modicè calida existit, ob id profectò videndum est, ne in cubili existat aër frigidius, aut plus æquo calidus. Dixerat enim Hipp. li. de locis, aqua & aëre, eas fœminas difficulter parere, quæ regiones habitant frigidas, ob id quod virtus expultrix his in locis labefactatur à crudis aquis & aëre frigido: pueri etiã debiles sunt, & os vteri ac pudendum muliebre adstrictum: quæ omnia impedimento sunt partus facilitati. Difficilem quoq; partum efficit ira, vbi in parturiente plurimùm creuerit, ita Zelotypia, aut si fœmina primariola fuerit, timor & verecundia, aut quæuis alia animi passio, si adeo creuerit, vt potentias distrahere ab incœpto possit. Sic vehemens dolor partus difficiles reddet, & grati odores qui sursum vterũ euocant. Simili quoq; ratione & experimẽto didicimus, multum cõferre quo situ locetur paritura: nam si sedeat, impeditur dilatatio caudæ; si recta stet, in longum extenditur vterus, & vtraq; positura difficulter ac laboriosè pariet: monstrabo autẽ paulò inferiùs qualis positura partui sit commodior. B

Ex parte matris.

Ex parte verò ipsius parturientis plures comperimus succrescere posse difficilis partus causas. Quippe aut imbecillis admodũ est mulier ita, vt enixu se ipsam iuuare non possit ex morbo contracta impotentia, vel ex natiua sorte, iuuenili ætate, vel ex labore aliquo præcedente: aut difficulter spirat & anhelosa est ita, vt non valeat spiritum cohibere, opus alioqui summopere ad partum, necessarium: quoniam huiusmodi expulsio fit retento spiritu; quod anhelosæ citra suffocationem efficere nequeũt, vel si nimis dormiat, affectu aliquo capud grauante vel ob vigilandi impotentiã. Item ob dolorum priuationem vel mansuetudinem, aut insensibilitatem, quæ sanè omnia graue periculum minantur. Accedit etiam his tanquam causa, si ipsa puerpera crassa, obessaq; sit, & vteri exiguis, doloribus impedita, aut timidiuscula, vel nimis extenuata, in quibus musculosæ & ligamẽtosæ partes, duræ extensæq; existunt, nihilq; partui cedunt. Præterea id malum quoque affert mulieris vteri, aut mala vicinarum partium constitutio, velut est vteri magna distensio, & oris structura, & colli ipsius longitudo: quibus fit, vt ab vtero difficulter egrediatur fœtus: nam in collo plurimum immorabitur, & per angustum oris foramen non libere exibit. Idem malum efficiet nimia omenti & vicinarum partium obesitas: nam qua ratione conceptum impedit, quod os vteri comprimat, eadem partum efficiet laboriosum, sic & tumentes hemorrhoidas. Cui etiam malo alui excrementa dura, & vrina diu retenta plurimum addunt: sicut dum ante tempus partus mulier inflammationem aliquam perpessa est in locis genitalibus, aut parte aliqua eis vicina. Potest & difficultas pariẽdi contingere, si ossa pubis nimium conserta fuerint, vt fertur: ego tamẽ existimo ossa illa parum aut nihil dilatari (etiãsi Auic. id afferat) sed totam illam dilatationem pertinere ad caudã ipsam siue ad os sacrum, aut (vt rectiùs loquar) ad ossis sacri cũ cauda articulationem: nam cùm os sacrum in caudam desinat, ita cum eo articulantur C

tur

A tur sua ipsius ossa inter se, vt reflecti possit cauda in partem exteriorem: quo fit vt foramem reddatur latius multó. Facta est autem cauda potissimum ad sustētādum rectum intestinum, & musculos ani firmandos, quibus vtimur ad alui dura excrementa vi expellenda. Hæc itaq; cauda in partu ita erigitur in exteriora, vt facile id opus cōspicuū videri possit; & vulua hac ratione potiùs in partem posteriorem extenditur, & amplior efficitur, eo quod cauda cedat, quàm in partem anteriorem, in qua os pubis minimè cedere potest, licet aliquibus tanquam verū & vulgatum habeatur.

Difficilis quoq; fit partus, si secunda vel propter crassitiem non abrumpatur, aut propter tenuitatem antè, quàm oporteat, diuellatur simul cum alijs membranis fœtum ambientibus: quippe hac occasione humore euacuato partus ob siccitatem difficilior redditur, quòd per collum vteri fœtus difficulter elabatur. Refert quidem Gal. lib. 15. de vsu par. cap. 5. huiusmodi humorem summopere prodesse vijs omnibus lubricandis, ac facilioribus ad dilatationem efficiendis: à prædicto nanq; humore collum humectatum mollius redditur, dilataturq; facilius. Ob id quæ multis antê diebus muccorem vel aquam sensim expurgāt, difficulter pariunt: dilabitur enim ocyùs per madidas & lubricas partes fœtus, quàm per siccas. Contingit etiam partum fieri laboriosum, cum amnion membrana antê frangitur, quàm puer in vtero voluatur, ita vt in maximo versetur periculo ob lotij molestiam, qua totus afficitur, & ne aliquid eius per eos ingrediatur: nam à suffocatione illum tuetur respiratio per arteriam, quæ in vmbilico est. Et ob id labores in partu & innumera alia in commoda, quæ libr. de octimestr. part. annumerat Hippo. debilitant fœtum adeo, vt nōnunquam ante exitum; multi in exitu; multo plures pauló pòst, & maximè intra diem; alij intra septem dies; tandē intra quadragesimum intereant. Cui etiam causarum generi reducere oportet vteri imbecillam facultatem excreticem, aut vehementem retētricem: nam, vt superius dictum est, mater abdominis musculis, puer proprijs viribus, & vterus otiante retētrice, & expultrice irritata ac operante, partum facilem parant. Idem quoq; accidere conspicimus, & longè difficiliùs, si vel mortuus, vel sideratus puer fuerit, vt refert Hipp. li. de mor. mul. *Ex parte membranarum.*

B

C Fœtus si maior sit, quàm pro fœminæ constitutione & partiū figura opus est, difficillimum & periculosum sibi & matri parat partum. Pari prorsus ratione, si monstrosus sit, vel magni capitis vel nimis paruus, aut parui pōderis: tum quia se ipsum nō præstat adminiculātē, tū veró quia ipsi non aptê adequatur vterus. Itē si vel numerosus sit fœtus, vel informē aliquā carnē secum afferat. Prætereà, si imbecillus existat ita, vt neq; vincula dirūpere possit, neq; ad exitū vehementer inniti, difficilē quoq; infert partū. Sed lōgè difficiliorē, cùm deprauata aliqua figura exire nititur. Nascūtur quippe pueri aut in caput, aut in pedes, aut penitus obliqui & cōtorti, vel mille alijs deprauatis figuris affecti. Sic enim lib. de natu. pue. Hip. scriptū reliquit. Porró diruptis pelliculis si pueri momētū in caput inclinauerit, mulier facilē parit, si autē obliquus, aut in pedes processerit (contingit enim hoc sæpe, si paululū huc inclinauerit, siue præ vterorum spatiositate, siue si mater in laboris partus primū non quieuerit) & si sic processerit, mulier difficulter pariet. Multæ autem ipsæ perierūt, vel puer, vel simul ambo: de quibus rursus libr. de morb. mulie. Hippocr. scripsit in hunc modum. Si verò mulieri in ventre habenti tempus partus iam affuerit, & dolor partus tenuerit, & ad multum tempus *Ex parte fœtus.*

Ooo 2 mu

mulier puerum edere non potuerit, omnino obliquus, aut in pedes procedit: vtile A
autem est in caput procedere, & si obliquus iter capesserit, difficilis est affectio. Sicut enim si quis in vas olearium angustioris nucleum immiserit, non procliue difficile est ipsum extrahere. Sic etiam mulieri grauis affectio est, vbi fœtus fuerit obliquus: graue item est, si in pedes inclinauerit, & sæpe aut matres pereunt, aut pueri, aut ambo. Est autem magna causa, vt non facilè exeat, si mortuus, aut sideratus, aut duplicatus fuerit. Pauló autem inferiùs eodem lib. sic scribit. Quincunq; verò duplicati complicantur, & in osculo vterorum incumbunt, eos siue viui fuerint, siue mortui rursus retró protruosos vertere oportet, quód secundum naturam in caput exeant manibus ad vtrunq; femur extentis. Cui proxima figura est, si in pedes procedat, cæteræ veró omnes (neq; hæc admodum tuta est) præter naturam & periculosæ existũt: velut dum caput in dextram vteri partem vel sinistram inclinat, aut altera, aut vtraq; manus (vt Aëtius aduertit) exeritur, aut crura intus inter sese diducuntur. Fœtus veró, qui altero pede prorumpunt, altero intus detento: aut duplicati alicui parti vuluæ inituntur, periculosissimũ efficiunt partum, sicut ij, qui manus expansas habent. Qui verò obliqui prodeunt, B
tripliciter id faciunt; aut enim in alterutrum latus, aut in ventrem prodeunt: sed tutius est in latus progredi: ita. n. obstetricis manibus locus superest, vt in caput aut in pedes nascentem dirigat. Tripliciter autem, inquit Aëtius, duplicari solent fœtus: nam vel capite & cruribus vel ventre, vel coxarum vertebris vtero incumbunt. Atq; hæ sunt omnes deprauatæ figuræ, quas in temporis præssura quàm citissimè cognoscere oportet, & mutare, ne vel suffocetur, vel morbosus supersit fętus, aut mater pereat. Pręter quas omnes causas reperi, apud Hipp. varijs epidemiorum locis, eos partus esse difficiliores, quæ folias ferunt & maximê quæ plures. Quod mille historijs testatum reperies, in quibus raro prospere solent fluere purgationes, ex quo mille accidunt mala, nam & venter in tumorem attollitur & cruor ab vlcere erumpit, & difficiles respirationes & alia vt expresse retulit Hippo. libr. de affectionibus, sed clarius lib. 2. popul. patr. 2. tex. 21. adducens historiam eius quæ filias gemelas pepereat.

De laborioso partu facilitãdo.

Varia quidem sunt & omnino necessaria, quæ partum facilitare possunt. Cui sane operi præmittenda quædam sunt, quæ omnibus difficulter parientibus profi- C
cua esse comperimus: deinceps pro cuiusq; causæ natura & varietate auxilia quoque adscribam. Principio etenim mulier admonenda est, vt ædificio perlucido aërem calidiusculum habente habitet, lætamque & placidam vitam anteà degat, ac somnus vigilia longior sit. Pinguibus etiam carnibus & mollientibus iusculis ac oleribus vtatur: vina neque generosa admodum neque dilutiora, alba, prædulcia potui dentur. Sese item mulier deambulatione & leni cursu exerceat: cæterùm hanc exercitationẽ faciet recta magis, quàm flexuosa, & sub vmbra, nõ quidẽ intra parietes, aut in pratis & viridarijs: finis sit cũ modica lassitudine, quæ defatigationem nõ attingat. Præterea enixuras eo tẽpore, quo partus instat, non esse multa alimẽtorum copia grauãdas consulit ratio: neque per id tempus varia alimenta & crebra sunt adhibenda: distrahetur enim calor ad confectionem alimenti, & minûs intendet operi parturitionis. Item parturientes non protinus in sella locandæ sunt, sed obstetrices prius os vteri tangere debent, & cûm pauló apertum non inueniunt, mox expectandũ est, ac tunc vt surgat mulier iubere debent, moueaturq; parum, ac iterum in loco sibi apto sedeat.

Fa-

A Facilior item reddetur partus ex optimo parturientis situ: quinimmo maximè id parturitioni conferre experimento comprobatum est: nam cùm, vt iam diximus, ad partum faciliorem necesse est, vt vulua dilatetur, idque á parte anteriore, quâm paucissimum fieri possit, superest vt caudæ os ad posticam partem extẽdatur. Quo fit, vt si sedeat, eius dilatatio omnino impediatur. Itaque si natibus innitatur, cùm non possit retrocedere cauda, partus impeditur: si veró stent, non satis ad enixum viribus pollent, quanquam is situs conuenientior sit, modò in anteriora se flectat. Quare manibus contra lectum aut mensam, aut aliud quoduis innitatur oportet, ita vt sit sufficiẽs spatium pro obstetrice susceptura puerum: parturiens verò sustineatur à viris fortioribus, sin minus decumbat, sed dorso tantũ ac cruribus innitatur in parte quidẽ paulo sublimiore positis & apertis ita vt manibus pedibus & dorso vehementer innitatur. Cui sanê renixui quàm plurimùm prodest respirationis cohibitio, dummodò non retineatur in partibus superioribus, sed propulsio & renixus fiat ad anum & vterum: velut ij faciunt, qui aluum exonerare nituntur, aut calamos inflant: & hæc est communis difficilis partus B positura: aliæ necestariæ sunt pro infantis nascentis situ.

Alia est communis facilitandi partum ratio, quæ medicamentis, & perita ac diligenti obstetrice perficitur: in cuius officio haud quaquam permittendum est, vt violenter parturientium vterum dilaniẽt, sed leniter placideque ipsius partes tractare cõsulito, quo faciliùs grandiori fœtui cedere possit, ac magis citra dolorem dilatari, inuncta parte oleo dulci, sesamino, amygdalarum dulcium vel liliorum, ac pinguedine anatis & gallinæ cum mucilagine seminis lini: ex quibus hoc modo linimentum conficies: adipis anatis, olei liliorum alborum & sesamini. an. ℥.j. mucilaginis seminis citoniorum, seminis lini, summitatum altheæ, & seminis fœnugræci. ℥.j. & .ſ fiat linimentum. His quidem prouida obstetrix, vteri ostiũ, quod iam dehiscit, pertingat, sensimq; premendo minimum digitum immittat, subinde iam (paulatim tamen) magis os dilâtet: quod fatiscere perpendens, linimento de mucilaginibus dicto vteri ceruicem, vt lubrica reddatur, quó faciliús partus exiliat, vberrimè illiniat: nec non & os ipsum sacrum, & totam caudæ re- C gionem, quó faciliús exeunti puero cedere possit. Quibus factis iterum grauidã in sede commodius locare oportet: atque vt promptê infantem pellere tentet, eidem blandis verbis persuadere, vt Gal. iubet. 3. de facul. natu. cap. 3. Ipsa autem obstetrix sedeat in humiliori loco, vt ita facillime manus immittere possit, ac ex superioribus partibus infantem adducere. Quod si hæc prodesse non videantur, fotibus easdem partes lenire oportet, vt & calore modico & lenitate maiori partes promptiùs aperiantur. Hoc sanê prẹsidium conficies ex floribus chamæmali, & meliloti, ex floribus maluarum, bismaluæ & violarum, ex semine cotoneorũ lini, & fœnugræci, ac radicibus liliorum alborum: quæ omnia cùm ex aqua ad tertias deferbuerint, suscepto vapore, exinde abdominis imam partem & caudam vtiliter ea aqua spongia fouebis. Sed in ijs, quæ difficulter parere assuescunt, tutum & vtilissimum mihi videtur Hippo. consilium, quo iubet sanguinem mittere prope partum: inquit enim lib. 1. de mor. mul. Si veró prægnans multo tempore cohibeatur, & parere non possit, sed diebus pluribus ea partus doloribus laboret: sit autem iuuenis, in vigore, & multo sanguine referta, secare oportet venas in malleolis, & sanguinem detrahere virium respectu habito, & posteá calida lau

ri corticibus coctis lauato. Viticis autem semen & dictamum creticum, vtrunq; pari portione in vino albo aut aqua bibendum dato. Quo facto, per aliquot ante partum dies, opus est etiam en catismate vti, quod recipiat bis maluæ cum radicibus. m. iij. maluæ, chamomillæ, meliloti, apij. ana. m. ij. foliorum lauri. m. ſ. seminis lini & citoniorum. ana. lib. ſ. fiat decoctum, in quo fœmina ante prandium insideat. Verùm in harum insessionum vsu, cēseo satius esse per dies aliquot ante partum, quàm in ipso parturitionis tempore, ne deiectę calore vires minùs partui sufficiant, ni plurimùm necessitas vrgeat. Partus quoque difficultatem mulcet eclegma, quod habet dactylorum. ℥. iij. mucilaginis psyllij & seminis citoniorū. ana. ℥. ſ. seminis pœoniæ, cinnamomi. ana. ʒ. j. casiæ ligneæ, croci. ana. ʒ. ſ. pulueris peucedani obolum, ossis de corde cerui. g. vj. his contritis, sacchari albissimi ex aqua sabinę dissoluti, quantum satis est ad ea mollienda atque cogenda adijciatur. Ego autem in horum trium auxiliorum adhibitione (nam balnea, quæ pleriq; autores præcipiunt, non probo) semper obseruo vt diebus singulis ad partus vsq; diem, vnum adhibeatur, ne omnibus modis puerum turbemus, ac totius fœminæ humores exagitentur. In omni etiam partu citra causæ respectum si difficulter fiat, vtilissimum experimur dextro cruri alligare corallum, lapidem aquilæ, styracē, coriandrum viride, seu poligoni radicem. Referunt quoque non contēnendi autores prodesse accipitris seu falconis stercoris. ʒ. j. cum vino albo aut aqua capillorum veneris: vel tantundem cinnamomi seu casiæ. Proficuus item maximè censetur puluis, qui recipit fimi accipitris. ʒ. j. cinnamomi, casiæ. ana. g. vij. croci. g. iij. misceantur, & cum pauco vino albo, vel aqua citrangulorum, aut adianti exhibeto. Interim tamen si difficilior fiat partus, castorei. ℈. j. cinnamomi. g. iiij. propinabis. Prodest & phaseolorum vel cicerum rubrorum decoctum, vel decoctum fœnugræci cum croco & oleo amygdalarū dulciū, addita. ʒ. j. trochiscorum de myrrha. Cōfert quoque decoctum galli veteris cum modico casiæ ligneæ, croci, & vini: vel succus porri cum aqua tepida haustus, vel menthæ decoctum, aut succus, vel thymi, vel leucoyi sicci decoctum, aut decoctum maluæ. Sic & inunctio pubis, vel sub vmbilico facta cum oleo liliorum, mucaginæ seminis altheæ. ana. ℥. j. & ſ. medullæ cerui. ℥. j. Appensus item iaspis, radix aristolochiæ, cyclaminis pudendi orificio, aut femori alligata. Valet etiam hoc medicamentum, quod recipit radicis graminis, petroselini. ana. ℥. j. artemisiæ, nepetæ. ana. p. ſ. seminis anisi, & fœniculi. an. ʒ. j. fiat decoctum, cuius accipe. ℥. iij. & adde cinnamomi. ℈. j. casiæ ligneæ. ℈. ij. sacchari. ℥. j.

De partu facilitando iuxta causæ rationem.

Verùm si hæc omnia adhuc prodesse non videātur, vereri eo tempore oportet, ne causæ alicuius ex ijs, quas retulimus interuētu & efficacia difficultas suboriatur. Quippe tunc temporis aduersus ipsam pugnandum primò esse cōsulit rei ratio. In qua curandi ratione aduertisse oportet, ea omnia auxilia, quæ hucusque retulimus, cōmuniter omnibus partubus esse proficua, quæ verò propria cuiq; sunt iam referam, initio sumpto à frigore, si malo causam præstiterit.

Si ex frigore.

Multis compertum esse legimus, grauidas mulieres, quę saluiam manducarūt, prosperè peperisse: sic tradunt leænas eā quærere & manducare ad partus facilitatem. Sed vteri ore constricto, crasso frigido que, prodesse scimus fotus, qui conficiūtur hac forma: excipe maluæ, bismaluæ. an. m. j. seminis lini. ʒ. iij. aristolochiæ lib. j. fiat decoctio in aqua & oleo violarum, & camęmali, quibus fiat fotus cum spon

A spongia aut filtro. Post verò prædictas partes inungito linimento, quod recipit mucilaginis fœnugræci & seminis lini. ana. ℥.j. extrahatur cum vino albo, & adde aristolochiæ longæ & rotundæ, & clematis puluerizati. ana. ʒ.j. styracis myrrhæ, styracis liquidę. ana. ℥.ſ. propoleos. ℥.ij. olei amygdalarum dulcium & liliorum alborum. ana. ℥.ij. reducantur ad formam linimenti. Quibus etenim calidis actu & alijs, quæ superiùs retulimus, hydræleo & aliquo ex oleis calidis, aqua artemisiæ fœnugræci & similibus partes dilatare atque calfacere opus est. Quod si speretur fœtus emisſio, abstineat omnino à cibo fœmina, sin aliter, assumat parũ vini diluti aqua artemisiæ, vel aristolochiæ rotundæ, vel modicum panis intincti in vino hippocràs appellato: incredibili etiam efficatia iuuat aqua cinnamomi cũ modica aqua angelicę vel cardiacę, item & oleũ cinnamomi eiusdem cum modico vino, ad oleum macis iniectis tribus gutulis in cocleare iuris, benefacit etiam oleum gariophylorum. Sed cùm iterum dolores creuerint, ac puer apparere inceperit, tunc retento spiritu nouetur expellere, ac innitatur capite & manibus, donec infans oriatur. Et si hæc prodesse non videantur, inungere iterum pudendas B partes pectinem & os sacrum oportebit oleo sambucino vel iasminorum, & sumat eo tempore decoctum, quod recipiat corticum vtriusque casiæ. ana. ʒ.ſ. cinnamomi. ʒ.j. croci. ℈.j. aquæ artemisiæ. ℥.iiij. & fiat potio tepida. Præstat etiam eundem vsum pessarium, quod recipit Hyssopi, radicis lilij, origani, calamenti. ana. ℥.j. terebinthinæ. ℥.ſ. conquasentur, & fiat cum lana pessarium. Simile beneficium præstat suffumigium ex stipite caulium, myrrha, & felle tauri.

Si ex calore, aut imbecillitate

Verùm si ob immoddicum calorem, qui vires exsoluat, pariendi difficultas oriatur, curandum est omni arte vires reficere, & spiritus præcauere quominus dissolutione pereant. Ob id quidem cibis & potionibus optimi & facilis nutrimenti vires reficere oportebit (sed maximè odoramentis, quæ ex alimentis spirant: nam alia vterum sursum euocant) dum eorum omnium quantitas modica sit: admixtis semper quæ vires habeant roborandi & astringendi, vt cidonijs, malis punicis, & reliquis, quæ firmare vires posſint, & quodammodo frigida sint, & dicta cinnamomi aqua vel eiusdẽ cinnamomi oleũ vino sumptũ, aut oleũ gariophilorũ. Arcet insuper animi deliquium panis vino, aut succo granatorũ imbutus. Prę C tereà quę sic afficiũtur, in aëre parũ frigidiori degãt, quarũ facies spargẽda est aqua rosacea frigida, & eadẽ aqua & flabellatione aẽr tẽperandus est. Timidis autẽ ac puellis mẽtis robur addẽdum: quemadmodũ eis, quæ dolorũ inexpertes sũt: rursus exhortandæ, vt validisſimè spiritum cõprimãt, & ad inguina pellãt. Quòd si imbecilles ex morbo sint, cibis boni succi, ac potibus reficiendę sunt, & alendæ bona partus spe, semotis animi affectionibus, quæ vires ab incepto munere distrahere natæ sunt.

Si ex pinguedine et alijs corpulentis causis.

Inflãmationem, vlcus, tumorẽ laxũ ac durũ, vel aliud vteri vitium, si causam difficilis parturitionis pręstare comperias, curandum omni arte est, partes ita leniter & blandè tractarè, vt citra maximã dolorum exacerbationem partui cedant: quod facies vnguentis, fotibus & pinguedinibus, quæ id nata sunt efficere, qualia superiùs diximus. Verùm si ob lumborum cauam ad interiora luxationẽ, aut nimiã pinguedinẽ pariendi difficultas cõtigerit: potisſima facilitãdi partus ratio stat in congruo parturientis situ. Ob id puerpera in sella prona flexis genibus collocetur, seu in lecto, vt vterus delabens ceruicem rectam extendat, atque idẽ è directo ostioli habeatur. Deinde ceratis oleis, ac pinguedine lenire oportet, & sen

& sensim digitis aperire: tandem enixus procurandus est flexis genibus, & prona existente quæ parit. Cui consimilem curationem adhibebis si os vteri, vel ceruix stricta admodúm fuerint: tunc enim alui excrementa primitus mollienda pellenda q; sunt blandis clysteribus ex oleo amygdalarum dulcium, & iure. Caudã item inungere oportet prædictis vnguentis & linimentis, quò faciliùs fœtui cedere possit. A

Si vitio membranarũ fiat.

Si causa membranarum difficulter fœmina pariat, considerabis, an ob crassitiem & soliditatem secundæ, quę rumpi nequit, difficultas suboriatur. Tunc etenim Aëtij consilio abrumpere ipsam oportet, aut obstetricis vnguibus, aut scalpello: quæ sanè res cautè agenda est, ne fœtui aut matri graue aliquod malum subsequatur. Verùm si tunicarum tenuitate nimia (in quibus humor continetur) difficilis fiat partus, quòd humor in membranis cõtentus, ante debitum tempus effluxerit, ita vt vteri supersint resiccati: eis albumina ouorum cum maluæ aut fœnugræci decocto excolato, vel cum ptisanæ cremore tepido infundantur eiusdẽ Aëtij decreto: vel pudendum & vteri ceruicem inunges oleis, aut linimentis prædictis, quo mollior & humectior fiat locus. B

Si ex praua fœtus figura.

Fit cunctis partubus difficilior is, in quo fœtus praua aliqua affectus figura prorumpere tentat. In quo sanè casu multa fieri & considerare docet Hippo. libr. de natu. pueri dicens. Quicunque verò duplicati complicantur, & in osculo vterorũ incumbũt, eos siue viui fuerint, siue mortui, rursus retrò protrusos vertere oportet, quô secundum naturam in caput exeãt. Cùm autem retrudere voles, aut vertere supinæ ipsæ reclinatæ molle quoddam sub coxas sustinere oportet, & sub lecti pedes, quò altiores sint hi, â pedibus, semper aliquid aponere, sed & coxę altiores capite sint, & vt nullũ ceruical sub capite sit, prouideto. Cùm verò retrursus fuerit fœtus, & hinc atq; hinc euoluitur, & secundum naturam cõstituatur, quicquid sub lecti pedes supposuisti, ac lapides, & quod sub coxas subdidisti subtrahito. Quicunque verò fœtus viui manum aut crus foras præmittunt, aut etiam ambo, eas oportet quàm celerrimè, vbi exitũ significauerint, prædicto modo intro retrudere, & in caput vertere, & ad viam reducere: & quicunque fœtus complicantur ad lateris mollitudinem, aut coxam in partu prolapsi, eos dirigere oportet ac vertere, & in aquam calidam desidere facere, donec mulier refocilletur. C Hæc quidem volui ad hũc locum adducere, vt admonuisse videar tum medicos ipsos, quorum interest maximè obstetricum imperitiam, quãtum datur, aperire, & eas disciplina corrigere: ac vt moneam etiam quanta diligentia opus sit, vt difficilem partum prædicamus, si ex deprauata fœtus figura fiat. Quamobrem considerandum est, qua diligentia opus sit ad extractionem fœtus, & quibus medicamentis ac ingenijs id fieri expediat. Primùm igitur, si propter deprauatam figuram partus difficilis fiat: tribus omnino modis ipsum præcauere oportet, situ nimirũ parturientis & infantis: secundo quæ medicamentis, quæ fœtum (vtcunque sit) expellunt: tertio verò & vltimo facta aliqua continui solutione vel operatione manuali, ne vterque pereat. Itaque si prædictis signis partum esse difficilem comperiamus, parturiens competenter in lecto locãda est, vt altum habeat corpus: ac si in priorem partem ab orificio vteri fœtus infixus est, supina est collocanda: si in sinistrum, in dextrum cubet. Si verò matris positura infantis situm corrigere non pos-

A posſis: tunc diligenter vnguibus inſciſsis, & oleo inunctis, ac in vnum conductis digitis, ſiniſtra manus in orificiũ vteri immitti debet, introque paulatim ac ſenſim fœtum pellere opus eſt, & ſi caput proximũ eſt, ipſum cõponat, & adducat. Si verò ambæ manus apparuerint, duobus humeris eius manus ſuas ex vtraq; parte infigens, retrorſum eum reuocet, vt ſuperiùs dictum eſt, manibus ad latera compoſitis, & apprehenſo capite, adductoque foras paulatim & leuiter. Verùm ſi infans caput interius habuerit, tantùmq; duas manus eiecerit, oportet obſtetricem prius immiſſa manu caput ad orificum allicere, & comprehẽſis manibus infantis coronari oportet, ne caput eius orificiũ vteri obturet: ſed inuncto vteri oſculo, quò faciliùs, quà manus exibant, totum corpus prorumpat. Quod ſi ne his quidem ſitum acceperit conuenientem, tunc pedibus mulieris cõprehenſis, ipſam concutito vehementer & paulatim, hypochondria componito, donec aliam repræſentare figuram comperias. Idem quoq; præceptum obſeruandum eſt, ſi altera manus exierit. Verùm ſi ſupinus prodeat puer, manibus ſuper collum extenſis, tunc quidẽ manib⁹ oportet puerũ euoluere paulatim: quo facto, vel iterũ intro infãte
B propulſo, reſpiratione cohibita & vtero prædictis inũcto, ipſam inniti plurimũ iube. Obſeruãdũ inſuper in prædictis reductionibus eſt, ne manus, aut brachia pueri plurimũ tractemus, ne forte exarticulari cõtingat: ſed innitẽtes ſuper humeros pueri, intro pellere ipſum oportet. Sic quidẽ ſi alterũ, aut vtrũq; pedẽ immiſerit, manibus obſtetricis inguinibus pueri affixis, ipſum intro reducere opus eſt. At ſi ad coxas vſque foras miſiſſe cõperiamus, ſternutamẽtum mouere conuenit, & ipſam verbis exhortari, vt plurimùm innitatur: ſin aliter (vt dictum eſt) intro pellere, & vteri oſculum inungere, ac fomẽtis emollire, & peſſarium ex myrrha apponere: quo facto, compreſſa reſpiratione, & manibus compreſſo etiam vẽtre, ipſam initi plurimũ, iubeto. Cui cõſimilem diligentiam adhibebis, ſi ſuper genua, latus aũt quamuis aliam partem procubuerit, vel complicatus exierit pedibus capiti adiunctis. Omnis itaque cura habenda eſt, vt Hipp. conſulit lib. 1. de mor. mu. de reducendo fœtu ad partem internam: nam proprio & natiuo exeundi conatu contingit non rarò, ſuaſponte optimam nanciſci figuram.

C Quodſi hæc ſatis eſſe non videantur, medicamentis curãdum eſt partum iuuare: ſunt autẽ hæc varia, nam quædã ex vi propria partus propellunt, quædam verò ex occulta proprietate. Sic emollitis primò partibus pudendis & ventre dum res in periculo eſt, & alijs auxilijs partum facilitare nequimus, exhibere oportet cinnamomi. ℥. ſ. ſabinæ. ℈. j. conficiatur cũ melle & cum vino parturienti præbeatur. Eiuſdem vſus eſt potus hac forma confectus: excipe ariſtolochiæ, myrrhę, piperis. ana. ℥. ſ. cum vino aromatis cõdito, bibat. Præſtat & peucedani puluis cum ouo ſorbili exhibitus: item betonicæ ſcobes cum aqua mulſa: cinnamomi etiam, caſtorei, myrrhæ, ſtyracis, ſabinæ, ſingulorum. g. x. ex melle vtiliter lingitur, abſorta inſuper aqua cinnamomi. Prodeſt & ſingulis horis abſorbere croci. g. x. cũ modico vino albo: item anguium ſenecta lumbis alligata: decoctum adianti in hydromelite cum oleo ſambuci: nidus hirundinis ablutus aqua calida, & ipſa aqua exhibita quãtitate. iiij. ℨ. ſuffumigium itẽ ex vngula muli. Cõferunt quoq; pilulæ. quæ recipiũ cinnamomi, caſiæ ligneæ, cimini, ariſtolochiæ, myrrhæ, coſti. an. ℥. iiij. ſtyracis, rubeæ. an. ℥. ij. ſabinæ. ℥. ij & . ſ. opij. g. viij. fiãt pilulæ, cuius quantitas ſit. ℥. ſ. Idẽ procul dubio præſtat beneficium medicamentũ, quod conficitur ex myrrha, opopanace, galbano, ſinapi. ã. ℥. j. itẽ ex aſſa. cõfice bolos cũ aqua rutæ, &

porrige. ℈.j. cũ aqua decoctionis dactylorũ: idem valet decoctum dactylorum A cum croco & fœnugræco: sic & cortex casiæ aut rasura eboris cum vino. Sic præstat non parum illud medicamentum, quod recipit sabinæ. ʒ.iij. rutæ. ʒ.ij. cicutæ ʒ.j. hyssopi, cinnamomi, rubeæ tinctorũ. ana. ʒ.iij. fiant pilulæ, quarum porrigere poteris. ʒ.j. aut. ʒ.ſ. cum decocto sabinæ. Valet item suffumigium ex stercore vaccæ: et pessariũ, quod recipit myrrhæ, ellebori nigri, opopanacis, fellis tauri. an. partes æquales, terantur, & fiant pessaria lõgiuscula. Plura autẽ alia reperies cap. de fœtu mortuo & de secunda relicta: inter quæ non sunt minoris momenti emplastra & cerata, & cucurbita osi sacro adhibita. In omni tamen partu, cauendũ est ab his, quæ vel maximam inferunt violentiam, vel vterũ nimis propellere possunt, maximè si mulier talis sit, quòd leui occasione vterus extra laxari, aut prominere posit. Cui quidem, consulendum est, vt pariat decumbens in lecto, ac supina: quod infortunium præcabebis, ad anum imposito panno, in modũ pillæ oblongæ, quem fortiter in quolibet conatu obstetrix comprimat.

Sed ferunt à proprietate prodesse, si aëtites à brachio ad femur transferatur: itẽ hiosquiami radicẽ, si fœmori sinistro alliges. Pulegium quoq; & artemisiã tritã, B & super ventrẽ positã: sic iaspidem sinistro cruri alligatũ, smaragdum, corallum, radicẽ ocymi, polipodium contritum pedum plantis alligatũ: radices etiam aristolochiæ vtriusq; præsertim longæ, multis prodesse creditur, & anagyris etiam fœmori adhibita, sed omnibus prodese comperio haustũ olei amygdalarum dultiũ. Pulpam itẽ colocintidis cũ succo rutæ emplastri modo in vniuersa ventris regione partũ accelerare fert Aui. cuius sanè cẽsus alia reperies ca. de fętuo mortu.

Verùm licet hæc omnia prodesse non videantur, ad crudele illud & inhumanum chirurgiæ opus, quo viuus dissecatur puer, (dictu profecto horrendum) confugiendum nunquam est: etiamsi ex Aui. Aëtij, & Moschionis consilio, fieri posse constet: quòd non liceat Christiano vnum interficere, vitæ alterius gratia. Præter quam quod multi citra omnem expectationem, salbantur. Sed implorata Domini nostri Iesu Christi misericordia, intercesionequе Beatissimæ Virginis Mariæ & omnium sanctorum, dictisq; Euangelis, & positis sanctorũ reliquis, & Agnus Dei, iterum ad tutiora fœtui & matri auxilia, reddeũdum esse arbitror, & iterũ tentãda quæ antea diximus, vel alia denuo experiunda: cuius cẽsus est, C quod recipit corticum casiæ fistulæ. ℥.iij. buliant in vino albo tenui, ad medietatẽ, cuius ciatũ vnũ cum iure cicerũ &. ℈.j. cinnamomi porriges. Præstat &. ʒ. ſ. opobalsami in vino tepido sumpta, licet non desint, qui sterilitatem in posterum ex hoc medicamento vereantur. Quibus factis, bibat parturiens lactis mulierbris haustum, gratia compescendi acrimoniam prædictorum medicamentorum, interim tamen in vterum, vt cõsulit Auic. lubrificantia & cerotaria subtilia & mucilagines infundes, & adipes liquefactos & albumẽ obi, & vitelũ eius. Vtemur etiã sequenti clysmate, per syringã aut cãnã infuso. Excipe lactis vacæ. ℥.iiij. pinguedinis porcinæ. ℥.ſ. mucaginis lini & radicis althεæ ana. ʒ.ij. misce. Quibus factis tentet iterũ diligens obstetrix, aut peritus chirurgus desteritate & vi illata, puerum euellere, nitens & omni arte studens puerum extrahere giuum, licet sit cũ periculo aliquo defõrmitatis, vel quòd mancus supersit, imbecillus aut vt cunq; læsus, cabens diligẽter ne voluntariè ipsum interficiat, nam si malum aliquod illi hac ratione sucrescat, lebius est. Curãdum tamẽ primo, vt sacri baptismatis aquã puerulus recipiat & postea, citra vitæ ebidens periculum, ipsum extrahere tentabis

A bis tum manibus,tum vero medicamentis & alijs auxilijs. Interim autē vires parturientis omni arte reficere oportet,& pueri vmbilicum non resecare, donec vel mingat vel ploret,aut aliquomodo ex labore partus reficiatur,quod Hipp. docuerat lib.de supe rfeta.

Si forte contingerit matrē in partu periclitari fœtu intus viuo superstite:quod ex motibus & subsultationibus infantis conijcies,tunc demum posthabita matris cura,eius tantū habenda est. Principio igitur conuenit moriētis os & genitalia patētia adseruare,vt per ea vitalē spiritum & anhelitum recipere posit. Deinde hypochondriū sinistrum sectione intrāsuersum facta incidimus:dextrū quidem latus non ita liberum,propter subiectum hepar,ingressum incidenti præbet. Cæterùm leuiter tantùm nec profundè incisio hæc ducenda est ita, vt peritonæum non penetret,ne ab intestinis actio præpediatur. Sed facto primo foramine,peritonæū leui foramine aperire oportet:ac missis sinistræ manus digitis,sensim totā manum immittemus ad vterum,& intestina paulatim attollentes: tunc leui scalpello,& leuiori scissura vterū abrūpere opus erit:nā aliter periculū esset, B ne penetratis vteri tunicis,infans scalpelli cuspide læderetur.Porrò vbi iā eximēdi tēpus prospexerimus,ita excipiemus, vt eius spina toti palmæ nostræ imcūbat:cauendū tamē est,ne aut pedibus,aut brachijs,aut thorace aut capite aut vētre cōprehēdamus:id enim sine periculo vix fieri potest. Quodsi geminos portet, eadem diligentia vtēdum est,ac si alter mortuus esset,primò viuum extrahes ni mortuus in ostiolo & ad manū fuerit. Sic nati cæsares dicūtur,vt Publius Scipio.

De secunda relicta. Cap. 4.

STudens natura fœtum in lucē edere,minori,quo posit labore ipsum ante partū à vestimētis illis seu inolucris,quæ ipsam illi præstitisse melioris gratia anteà diximus,maxima diligētia exuere curat, vt solus & omnino nudus in lucē ꝓdeat,nisi aliquādo tunicula quadā coopertū emmittat,vt suo loco dictū est. Excusso igitur inuolucro, id intus manere necessum est:quod sanè nō minores labores ac dolores & pericula inferre C habet,quā fœtus ipse,nisi conatu & diligētia præueniatur,ne diutius in vtero maneat. Fœtu porrò excusso,frequēter accidit, vt secūda in vtero firmiter adhærescat,pēdensq; ab ea puer per vmbilicare vas:quod vbi euenit, tunc interdū os vteri apertū interdū clausum reperitur,secundinaq; ipsa nōnunquā vteri fundo adhuc cōiuncta,nōnunquā seiuncta existit. Est itaq; secūda mēbrana quædā ex ijs, quæ fœtū inuoluunt,quæ veluti radicatio multorū vasorum est:quā radicationē prisci autores coriō nūcuparūt. Quod sanè nil aliud est,quā vasorū multitudo mēbrana tenui cōnexorū,quæ haud facilè numerare queas Gale.autore. 15. de vsu par.ca.5. Quod etiā alijs nominibꝰ insignitū reperies,vt liquet cōm.aphor.49. libr.5. & ex Paulo quoq; li.6.ca.75. Latini quidē secundā,& secundas nominare solēt,quòd velut secundū domiciliū ac receptaculū sit,& fœtus indumētū,vt Aetius inquit. Quæ mēbrana quoniā ex vmbilico pueri pēdet,& vmbilicus postremus ab vteris exit(quippe si prior exiret,nō accederet per ipsum puero nutrimētū)propterea fœtu excusso,foras ꝓdire necesse est,in naturali partu. Sed quoniā cōtingit interdum fœtu in lucē edito, ipsam prēter naturā detineri:fit, vt in eius retētione vterus quodāmodo afficiatur morbo in numero ab ea succrescēte. Ve-

rum cum detinetur, vel fundo vteri adhuc conexa est, aut licet seiuncta fuerit, tamen circa aliquã vteri partẽ, instar pilæ, cõuoluta existit, atq; si os vteri diductũ fuerit, & secunda, quæ inibi relicta est, alicui parti vteri orbiculatim cõuoluta inhęserit, facile educitur manu sinistra, calida pinguiq; aliqua illita substãtia, infundunq; immissa. Si autẽ fundo vteri sit conexa, demissa simili modo manu trahenda est: nõ tamẽ in rectum, ne vterus procidat, neque violenter admodum, sed leniter ac placide, primùm in vmbilicũ diducemus huc atq; illuc circumagẽtes, deinde paulò validiùs attrahemus: hoc enim pacto soluuntur, & à cõuexo trahẽtur. Quodsi vuluæ osculum clausum fuerit, perfusionibus vtendum est, & fomentis actu calidis: postmodũ digitis sinistræ manus leniter aperire, ac paulatim dilatare est conandum. Cæterum si, ne his quidẽ prolabi cõtingerit, & rem maius periculũ puero & matri minari cõperiamus, minimè vmbilicũ resecare oportet, ne postea difficilior fiat secundę exitus: sed tunc retentionis causa inquirenda est.

Causæ. Verũ si quis rẽ hãc diligentiùs pensitet, præter has omnes secundæ retẽtiones, reperiet potissimã causam huic malo præstare, quod Hip. li. 1. de mor. mu. per hęc verba dixerat. Si mulieri secũda in vteris relicta fuerit, hoc sic cõtingit, si per vim ruptus fuerit vmbilicus, aut ab obstetrice vmbilico seca per imperitiam resectus: quæ videlicet vmbilicũ pueri priùs incidit, antequã secunda ex vtero exijsset, & vteri sursum retrahũt secundã, vtpote lubricã & diffusam, & in se ipsis detinent. Præter hãc causã, alias nõ paucas reperies, inter quas potissimũ obtinent locũ animæ pathemata: itẽ odoramẽta naribus admota: vel si vterus ocissimè à partu clau datur: potus aquæ frigidæ, ac deniq; omnia, quę subito casũ puerperę acciderint.

Quam veró graue & periculosum sit, secundam non protinus exire Hip. ipse retulit lib. 1. de mor. mul. dicens. Si mulieri secunda relicta fuerit, si nõ ampli fuerint vteri, purgatio ipsa minùs quàm oportet procedit, & venter durus fit, ac magnus, & febris acuta & dolor per totum corpus & ventris maximè partem eã, quæ est infra vmbilicum, & grauitas fit in vteris, & tormen velut fœtus insit, & curata, secundam breui eijcit putrefactam, & sana euadit. Præter quæ profectò mala non raró accidit fœminis ipsis suffocatio, & ex putrefactione vel febris vel graue aliquod malum ocyssimè succrescit. Cuius etiam mali meminerat quoque Hippoc. li. 2. popu. tex. 18. de coriarij vxore verba faciens, cui secundinæ pars in vtero relicta fuit, quæ stranguriam promoberet. Verùm quia frequentissimam retentionis huius causam, vmbilici intempestiuam resectionem esse protulit Hippo. ob id pauca quædam hoc in loco de vmbilici sectione referam.

De vmbilici sectione. Est quidẽ, vt ferunt, apud germanas fœminas mos, statim vmbilicũ resecare, & medicamentis secundas conari educere: edoctæ fortasse à medicis, quos deceperat Aristo. lib. 7. de histo. ani. ca. 10. dicens. Cùm autẽ inuolucra nõ fuerint simul egressa, sed intus permãserint, puero foris existente, ligato vmbilico resecãda sunt. Sed meliori multó prouidentia nos vsos esse censebimus, si sedulo procurauerimus, quo modo sine inuolucris fœtus neutiquã emerserit: quod vt fiat cõmodiùs, nõ sunt ab vmbilico secãda, intereà dũ intus perseuerant: sed potiùs conandum est quemadmodũ perpetua sint, & fœtui maneãt cõiuncta. Quam sane doctrinã adduxerat Hipp. lib. de superfœtatione dicens. Cæterùm si secundinæ haud facilè exciderint, sinendæ sunt, maximè ad fætum appendere: curandũ est potiùs, vt absq; violentia vlla trahantur paulatim, tum alijs modis, tum maximè si in sella ventri exonerando destinata, sedere iubeatur, quo pẽdens fœtus grauitate

A tate sua secundas secum afferat. Atq; vt hoc fiat, sensim ventrē subijci liquore parum calido plenū imperat, superq; fœtū locat: deinceps verò pūctus vēter mucrone tenuissimo, cunctanter admodū concidit in se ipsum, ac vnà fœtū, & quæ ab eo pendebant inuolucra deorsum trahit. Quam quoq; fuisse Hipp. sententiam. li. 1. de morb. muli. demonstratur hisce verbis. Si mulieri secundæ relictæ fuerint, hoc fit aut per vim rupto vmbilico, aut per imperitiā ab obstetrice resecto, quæ priùs incidit vmbilicum, quàm secūdæ ex vteris exierint. Hautquaquam igitur arbitror expedire, vt vmbilicus dissecetur à secundis, antequam illæ prodierint: quin potius vtcunq; factam resectionem, potissimam cēset causam permansionis secūdarum in vtero. Quamobrem prædictis auxilijs conandum est, secundas extrahere: quodsi profuisse non videantur, ad maiora perueniendū est. de quorum sorte, vt ex Hipp. constat, sternutamentū est. Cuius naturam & efficaciam simul ac tussis in propellendis secundis, nōnulla hic scribere æquum esse duxi; si priùs dixero quanto tempore ad summum immorandū est antè, quàm vmbilicū resecemus nā si diutiùs differamus, puer periclitabitur, aut morbosus euadet, ac rursus si cito abscindimus, prædictū periculū matri aduenire sperandum. Ob id quidem B tentatis remedijs si nihil comperiamus profuisse, vmbilicum resecare opus erit, & ipsius caudicē fœmori parturiētis vehementer alligare, quominus fugere, ac in fundum commeare possint secundæ: spatium autem ad summū sit quatuor aut quinq; horarum. Verùm si vmbilici vasa mucore plena apparuerint) præterquā quod puerum fortasse periclitari, aut morbosum fore monstrat (citius resecare vmbilicum oportebit, & sicciora medicamenta apponere, quæ ocyssimè resiccent quod pituitosum & frigidum in illis partibus supererit.

Primo considerandū est, an incuria obstetricis vel alia occasione secūda intro se receperit, & an ab vtero separata sit, aut alicui parti affixa. Tunc quidē ante aliud auxilium, sinistrā manū oleo liliorū alborum aut dialtheę illatā, in profundū vteri obstritix immittat, & captā secūdā leuiter aliciat, quod si in eius extractione plurimū sanguinis fluat, laudatur karabe puluericati. ℨ. j. in vino quod vrinas mobeat, secādas pellat & sanguinē fluentē sistat. Præterea de numero eorū auxillorū, quæ ad secundarū propulsionē plurimū valere cōperimus, vnū porro sternutatio est, vt millies experimēto facillimo cōfirmari cōstat. Est sanè sternutatio in C stituta ad propellendam causam molestiæ, quæ percipitur in ventriculis anterioribus cerebri, vndecunq; molestia illa prodeat, seu ex naribus, seu palato seu capite ipso: quanquam & ab oculis quoque contingat: vnde Solem inspiciendo sternutamentum excitamus. Eodem etiam omnino modo, tussis ad eijciendam causam, quæ in pulmone præter naturā inest, conducit. Conueniunt autē in hoc ambæ actiones, quòd priùs extenduntur cerebri ventriculi ante sternutamentum, pulmo verò ante tussim: itē quod in vtraq; membra aërem ad se trahunt: quo fit, vt neq; tussis neq; sternutamentū fieri possint, nisi post inspirationem. Præterea conueniunt, quòd in vtrisq; post aëris attractionem, membrum celeriter ac vehementer constrigitur: item quod eijciatur ex ea contractione aër per canalem, & quicquid intermedium est, prosilit etiam & cum sono. Quibus etenim præmissis vidēdum est, qua ratione relictis secundis, sternutatio & tussis prodesse possint: sed videndum prius erit, in quo hi duo motus differant. Differunt maximè tussis & sternutatio, quod in hac aër trahatur bifariam ad cerebrum, exteriùs nimirū ab ambiente per nares, & intus per palatum ex pulmone: tussis autem ex sola as-

Curādiratio.

pera arteria aërem haurit. Pariter in extrudendo idem est discrimẽ: per tussim e- A
nim solum per asperam arteriam spiritus effertur & materia: at in sternutatione materia solùm per nares, spiritus autem & per palatum & per nares: licèt multa, quæ in oris partibus sunt, ratione vicini motus, per eã partem quoq; impetu pellat. Causa huius est, quòd qui defertur per palatũ, minore cum impetu exit, quia locus apertior est, nec retinetur: at per nares eliditur vehemẽter ob angustiã meatuũ, vnde etiã ingens ille sonus exauditur. Differt á tussi, quòd in sternutatione nares concutiũtur maximê, pectus valde parũ: in tussi autẽ pectus, nares aũt minimũ aut nihil. Hactenᵘˢ de modo, quo hi duo motus fiũt: nũc verò, quo modo quæ in vtero sunt, propellant, videndum. Primò quidem præmittendum est, quod in sternutatione mediæ partes corporis comprimuntur, & extremæ exprimuntur. Sic enim in sternutamẽto ex medio corpore spiritus affatim fertur, & media corporis pars affatim cõprimitur: hinc euenit profectô, vt ea, quæ in infimis partibus insident, aut supernis, vtraq; vehementer exprimantur, etiam ea, quæ minutissima sunt, sic expurgantur: ob id ergo mirandum non est, quòd ad secundas expellendas vehementer conducat. Compendio autem id faciet, si quis priùs nares & B
os constringat, nam quô spiritus diutius & angustiùs concluditur eo, vehementiùs erumpit. Qua etiam de causa pueri experientia docti, si quid oculis insederit idipsum protinus excernunt, nares & os quoq; prius comprehendentes. Palam enim est, ore & naribus apprehensis, protrudi totum aerẽ per palatum, qui ex palato deferri potest ad gulam & intestina per ventriculum, quo etiam intestina & vterum comprimẽre, certum est summopere iuuare. At dum truditur aër in sternutatione ad pulmones, & eius per eorũ brõchia & septum trãsuersum allidit, cõtrahuntur interni, vt quisq; experitur in se, musculi longi ventris, & septum trãsuersum collidit intestina cõpressa, iam facto breuiore ventre: illa vero cùm sint super vtero, è regione illum cõcutiunt, fitq; non solum propulsio hoc modo, quòd parum esset, sed tremulus ille motus, quo etiam ex arboribus fructus decidũt, atque ita laxantur vincula secundarum à placentula, & fœtus descendit quasi in lubrico. Aër præterea, qui sub septo transuerso est, concutit etiam vterum, atq; ex hoc tremulo ictu cõtingit etiã, vt materiæ, quæ in aspera arteria sunt, meliùs quã per tussim euellantur ab illa: ita vt nonnulli, cùm non possunt plenè euellere infar- C
ta, sternutatione cum tussi concitata, compotes voti facti sint: licet id ex accidenti sternutationi accidat, vt nuper dixeram. Quamobrem in præsenti affectu experimentum sæpe docuit id remedium esse præstantissimum, maximè cum opus sit breuiter remedijs vti, ne mulieres interim putrefactis secundis febres, deliria, capitis dolores, tremores, & animi deliquia patiantur, vt Hipp. scripsit.

Principium itaq; curationis auspicaueris ab odoribus fœtidis naribus & ore inspiratis, qui & vterum deorsum fungant, & sternutamenta mouent. Sic confestim spiritus detineatur, ac nares & os obturentur, maximê si imbecillæ mulieres non fuerint: & cùm circa pectinem dolores, & pondus persentiuntur, exclamare fœminam iube, aliquando spiritum cohibere inferius comprimendo, ac sternutãdo: & super ventrem manu vehementer posita, vterum inferius ducito. Si tamen vmbilicum resecare ob ingentem necessitatem & ne fœtus pereat, cogaris; ab excisione semper vno pede retrò saliendo incedat fœmina oportet. Verùm si his ad

huc

A huc factis, secundæ non cedant, verendum est, ne vtero, alligatæ supersint: id sanè deprehendes, quòd ante tempus puer emissus fuerit, idq; citra magnos dolores. Nam cruciatus & labores, qui præcedunt partum, fiunt proculdubio, dum rumpuntur venæ & arteriæ cotylidonibus vteri alligatæ: ob id quidem si dolor non præcesserit, coniectandum est fractam tantum fuisse secundam & vtero adhærescentem remanere. Quo tempore manu comprehendenda est, aut vinculo & leuiter in oblicum hac, & illac abertentes trahenda, ne in partes dissecetur, maximè quidem cum diutiùs retenta fuerit. Quodsi ita tenaciter adhæreat, quod vnguibus extrahi non posit, immiti medicamenta suppurantia autores iubent, vt eisdem putrefacta sensim expellatur à natura. Fieri enim potest, vt in ea parte putrescat, & sensim excernatur, quod magis esse tutum arbitror. Verùm si id fors tulerit, cautê facies, & subinde necesse erit per interualla inijcere ea, quæ vim habeãt detergendi quod putrefactum est. Cui malo ex vsu erit vnguentum basilicom in multo oleo liliorum vel amygdalarum dulcium dissolutum, vel in decocto, quod recipit radicum maluarum & violarum ana. ℥. ij. radicis aristolochiæ longæ & ro B tundæ. ℥. j. seminis lini & fœnu græci ana. ℥. ß. florum chamæmali & cẽtauri minoris ana. p. ij. fiat decoctum ex aqua & oleo, & in eo dissolue vnguentum basilicon vel modicum vnguenti ægyptiaci.

Oportet insuper si sternutamentis res non cesserit, vlterius remedijs progredi tanquam in re, quæ maximam prærequirit diligẽtiam: qua in re sic loquitur Hippo. lib. 1. de morb. mulie. Quum mulier peperit, & à secunda non fuerit liberata, præstat dare ea, à quibus maximè purgantur puerperij purgamẽta: allia cocta aut assata vino & oleo cum polypis & sepiolis super prunas tostis. Castoreum verò aut nardum bibat: bibat etiam rutam in vino nigro dulci ieiuna, aut sine vino: si verò vinum non fuerit dulce, melius est mel admiscere. Edat etiam brassicam coctã cum ruta & mercuriali, & semen aliquod vtero cõmodũ bibat. Ac subdit idẽ autor eodem li. Et sambuci foliorũ decocto priùs fomentũ adhibeto, & id, quod ex cantharide fit, apponito. Sed placent magis quæ ad puerperium ea parte recenset: quippe cantharides partem exulcerant ac erodunt. Anguis refert senectã præ C stare tribus obolis vino exhibitam: itẽ myrti bacas decoctas, & per dies quatuor decoctum ingestum; vel fœniculi radicem vino, oleo & melle feruefactam & epotam. Item paulò inferiùs ad secundam frigore emortuam, hæc refert. Quum à frigore mortificata computruerit, vbi ventris frigus fuerit, crocum leuiter tritum. ℨ. j. põdere cum adipe anserino infundito, & plurimum tempus sinito. Ad idem etiam & sanguinem retentum eodem loco, suffumigium ex folijs salicis probat. Præterea lib. de natu. mulie. sic ad eandem affectionẽ refert. Si secundæ decedere non possint, conyzã tritam lana exceptam ponito. Sed plura alia adducit ad pellendas secundas & fœtum mortuũ eodem loco, dicens. Violæ & portulacæ semẽ contundito & admisceto, & vino albo veteri exhibeto: preteá leucoyi nigri radicem in vino eodem modo sumat. Anchusæ foliorum. p. ij. in vino albo æquali aqua admixta potui dato. Brassicæ & porri sucum ad vtrunq; succi sylphij obolis tribus admixtis ex vino albo cum pari aqua bibendum dato. Fragini. grana decem in vino bibenda dato. Mercurialis folia & semen in vino bibenda præbeto. Quo equidem loco pleraque alia reperies auxilia non solum potu sumenda, sed per subductionem: quale est illud, quod conficitur ex folijs mercurialis

lis

lis pessarij forma adhibitis: item artemisia trita & vnguēto rosaceo admixta. Saluia prętereà hortensis bibita vel supposita, vterum purgat & secundas á partu remorantes educit, nec non cunctantes fœtus excludit. Idem beneficiū præstat succus borraginis, porrorū & petroselini cum vino vel oleo amygdalarum dulcium, maximè si addideris suffitum ex cornibus & vnguibus capræ. Item decoctum seminis thymi, vel pessus ex labendula: vel semen lilij hortensis tritum ebibitū cū vino albo. Fotus insuper ex decocto foliorum & radicum eiusdem lilij: prætereà iris pesso aut emplastro admota. Sed facilius parabis albam radicem vnguento albo subactam ex Hippoc. decreto, & pœoniæ radicem cum eodem vnguento. Præter hæc autem Hippo. præsidia, ego etiam referam, quę mihi vsui vtiliora & multis probata videntur: cuius cēsus est potio, quæ recipit, artemisiæ. p. j. sabinæ. ʒ. j. fiat decoctio in aqua, & lib. ſ. decoctionis adde vini albi. ℥. iiij. cinnamomi. ʒ. ij. & si citra febrem sit laborās, modicum sumat: item in prædicta decoctione dissoluantur. ℈. ij. trochiscorum de myrrha. Valet etiam dococtum vel aqua fabarū instillata, vel aqua florum croci, quam credimus esse maximi vsus. Item panacis semen vino epotum, appositumq; cum melle: sic & eius radices appositæ secūdas extrahunt. Polemonia ex vino epota: cētauri maioris radix derrasa & epota: cui quoq; operi præcipua vis inest dictamo, vt mortuos & transuersos etiam partus ac secundas deijciat: bibitur ex aqua foliorum obolus, nec potu tantúm, sed illitu & suffitu prodest. Aristolochiæ etiam longæ radix cruri apposita, vel epota: artemisiæ radix, radix eringij, leporis coagulum, illitum quoque cum porri succo & croco. Præstat & succus artemisiæ bibitus, vel succus politrici, marrubij & pulegij: puluis quoq; lumbricorum terrestrium: tandem conferunt omnia, quæ menses mouent, nisi maximus fuerit sanguinis fluxus. Arabes autem antiquiores probarunt plurimum præsidium, quod recipit sabinæ, aristolochiæ, acori partes ęquales, fricata melle excipito, quantitas esto. ʒ. j. ex lupinorum & mētastri decocto. Aliud item parabis, quod recipit opoponacis, galbani, fellis bouis. ana. ʒ. j. castorei. ʒ. ſ. detur cum prædicto decocto, si maximo in periculo extiterit fœmina. Itē prodest lupinorum, sabinæ. ana. ʒ. j. myrrhæ, opoponacis. ana. ʒ. ſ. castorei. g. x. in minutissimum puluerem redacta potui dato. ʒ. j. cum brassicæ & pulegij dococto. Conferunt quoque huic vsui suffumigia ex fimo equi arido, columborum, aut aquilæ, vel ex semine porri, vrticæ minoris, allio, pini resina, elleboro albo, aristolochiæ, nigella, aut ex prædictis sic suffumigium conficito: recipe rutam, prasium, & abrotanum simul conquassata cum oleo liliorum, quæ buliant parum simul, ac posteà super ignem posita, suffumigium excipe. Ex vsu quoq; est suffitus aromatū, velut est casia, nardus, flos iunci odorati, artemisia, sabina, dictamum, pulegium & huiusmodi alia, ex quibus fumum parturiens vndiq; cooperta suscepter, & obstetrix manu contēdat secundas eo tempore educere. Quod si non profuerit, pessos cōcinnato ex allio, asphalto, lasere, balsamo, stercore acipitris, galbano, gentiana, sagapeno, scamoneo, brionia, nitro, dictamo, quæ excipienda sunt succo artemisiæ. Vel sic pessarium confice: excipe aristolochiæ vtriusque, sabinæ, nasturcij partes æquas, trita in pollinem felle bouis excipe in pessos. Si verò neq; sic educta fuerit, eadem dilaceranda nō est, neque perturbari oportet, intra paucos enim dies putrefacta, & in saniem dissoluta excidet: præcauere tamen periculum, quod ex suppuratione impēdet, vt antea dictum est, oportet. Si tamē his non cesserit malum, enchatismatis vtendum est ex decocto artemisiæ, iridis, sabi

A sabinæ, pulegij, calaminthæ & similium, vt vteri osculo, ac partibus etiã vicinis mollioribus factis, reliquis auxilijs, & secundis ipsis faciliùs cedat vterus. Gratia autem præcauendi caput, ventriculum & reliqua viscera, quæ ex putredine secũdarum non rarò afficiuntur, suffitibus vtendum est ex cardamomo, & ficu pingui (vt Paulus consulit) vel ex bdelio, styrace, thure, lapide gagates, vngue odorato, & reliquis, quæ cum hoc quòd odorata sunt, & prædictis malis aduersantur secundam quoq; subducunt. Quod si res eò desperationis deuenerit, vt suffocari laborante videamus, ad pessaria deueniendum est, quæ efficaciora sunt, & conficiuntur ex decocto cucumeris siluestsis cum oleo irino, aut succo eiusdem cucumeris, & puluere aristolochiæ, staphideagria, elleboro nigro, & colocintide æquis portionibus, addito fellis tauri modico.

Pueri laborantis ex partu prouidentia.

Secundis extractis antequam vmbilicus resicetur, puero prædictis laboribus labefactato prouidendum est: curandumq; primo quominus spiritus eius exhaletur tractato infantis vmbilico calidis digitis, modicúmq; compressis, & omni ca-
B lorifico beneficio. Atqui non solum si hac sorte nascatur, sed vtcunq; imbecillus & sine ploratu, & cum leui spiritu exeat. Quippe eo tempore feruefacere secundinam vino calido oportet, antequam vmbilicus abscindatur, donec calorem & spiritum suscipiat: posteà viuidiori facto puero, ipsam secato. Item eandem secundinam cineribus, aut calidis pannis calfacere oportet. vel in peluim calidum imponere, donec sufficienter puerulus incalescat. Sed præcipuè inter panes recenter coctos calidissimo vino albo, & aqua naphæ irroratos apponere infantem opus est, atq; spiritu & halitu calido fouere eius fœminæ, quæ cuminum, cinnamomũ, anisum, aut vinum ore detinuerit.

De fœtu mortuo. Cap. 5.

Humana fragilitas & miseria eò deuenire solita est, vt & in vtero matris labores quoq; experiamur & mortem: quod si accide-
C rit, non solum fœtui calamitas succrescit, sed & matri. Quamobrem cognoscere protinus id malũ oportet, ne corrupto fœtu matri quoq; irreparabile fiat damnum. Docuit quidem antiquitas fœtum ab vteris educere ante tempus multis de causis: nam cũ puella, aut adulta, sed parua concipiebat, eminente ex fœtus magnitudine periculo mortis, gestationis & partus tempus anticipabant remedijs aborsum mouentibus, quod sanè vetitum est in sancta religione nostra.

Causæ.

Mortuum verò fœtum conandum est arte quàm celerrimè educere. Sed moritur fœtus in vtero ob alimenti defectum, aut eius malitiam, vel plethoriam, ob quam sanguine impletur fœtus & suffocatur: aut solutis acetabulis saltu, ictu, tussi, aut sternutamento vel humiditate nimia laxatis. Itẽ ex bibito medicamento, quod validè menses prouocet; vel ex potu amarorum, aut nimia inedia præcedẽte sanguinis missione, aut purgatione: etiam ex morbo aliquo acutissimo, æstuosissimo & magno, ac vltimo ob partus difficultatem, quod optimè aduertit Auisen. 2 1. 3. tracta. 2. capi. 1 2.

Signa.

Fœtus quidẽ mortui signa sunt priuatio & defectus motus ipsius infantis, cùm

alioqui moueri assueuisset. Item decumbente fœmina in latus, in id deuoluitur ac decidit puer: grauat etiam plus quam ante mortem, & mammæ extenuātur: aut altera, si è duobus alter mortuus sit, atq; eundem abortiet. Humiditates insuper ab vtero manant, corpus prægnantis languet, & albicat, ac mollescit, & ipsa segnis efficitur. Caput etiam dolet, oris fœtor sequitur, palpebrarum inflatio, visus tenebrositas, ciborum inappetentia, & iam putrescente fœtu ichores emanant ab vtero, tempora pulsant, malæ rubent, febres excitātur, & horrores, sitis, atq; turbulenta insomnia. Ventris tum demum frigiditas adest, dolorq; iuxta vmbilicū: tandem omnia succrescunt, quæ ex secunda relicta fœminis accidere diximus. Docet id quoq; cognoscere Hipp. lib. 1. de mor. mul. dicens. Si verò fœtus in ipsa non circa initia, sed iam bimestris corrumpitur, aut suffocatur, tunc & vēter im9 intumescit, & ad contactum dolet, velut vlcere præsente, & febris magna ipsam ac dentium fremitus corripit, & dolor acutus & vehemens pudenda & imum vētrem & lumbos, & laterum mollitudinem & coxas. A

Curădi ratio.

In hoc sanè malo qua fieri posit breuitate curandum est fœtum mortuum pellere, ne mala, quæ mox retulimus accidere permittamus. Quippe, vt experimento confirmatum habeo, etiamsi ocysimè extrahatur, tanta superest vterus labe infectus, vt vix ad antiquum statum multo tempore reduci posit. Cùm enim fœtus moritur, intensam & grandem frigiditatem vterus contrahit, quæ mille deinceps accidentia concitat. Si verò diu moretur, vt putredinem subeat, mala, quę retulimus, proculdubio succrescunt. Quamobrem medendi ratio in hoc malo quadruplex erit: vna, quæ vterum dilatet fotibus & suffumigijs: alia, quæ fœtum euocet ijs, quæ vires habent irritandi vterum: tertia verò per ea fit, quæ ore sumpta fœtū expellere nata existunt: quarta per ea, quę exterius adhibita eundē vsum præstant. Implent quidem huiusmodi indicationes, quæ præcedenti cap. dixim9 vterum posse dilatare, fomenta, & insesiones, ac reliqua. Sed fœtum expellunt omnia, quæ aborsum mouent, siue acria sint, siue id posint alijs viribus efficere, vel in vterū missa, aut suffita. Cancris igitur ad mortuos fœtus cū lapati redicib9, ruta, ac fuligine tritis, & in mulso potui datis Hippo. vti proditū est: Verbenacæ item radix ex aqua pota: betonicæ drach. j. in vino cinnamomū cum rubea aqua sabinæ ebibitum: aristolochiæ decoctum, gentianæ, baccarum lauri, costi, casiæ ligneæ, myrrhæ: succus aut decoctum absinthij vel artemisiæ. B C

Thymi etiā & ditami cretensis vsus in hac re magni est momēti, siue potui dētur, siue subijciātur, siue suffitu adhibeantur: galbanum etiam rosaceo & myrrha admixtū potui datum efficacisimū est. Idem quoq; galbanum oleo cedrino admixtum, subditū mire prodest. Verum si frigoris externi vi fœtus perierit, ferūt prodesse remedium quod recipit croci triti ʒ j. quam adipe anserino exceptam in vterum immites, vel aliud quod fit ex coniza, mētha, melle & resina simul tritis, maximè si odoratum vinum superbiberit. Quod si fœtus mortuus iam intumuerit, præstat medicamentum quod recipit succi marrubij & apij ana. ℥ ij. linteolo percolentur, quibus adde rosacei ℥ viij. adipis anserinæ ℥ iij. resinæ ℥. s. quorum medietatē in sinū mulieris infūde. Præstat idē beneficiū parietaria ex vino trita: itē aliud quod recipit aluminis scisilis. ʒ j. veratri nigri. ʒ. s. quæ simul trita vino nigro excipienda sunt intra vterum, fit etiam cataplasma aceptis calamo odorato & interiori cucumeris siluestris & anserino adipe ac vmbilico apositis. Iridis etiam

A etiam radix epota in puluerem vel in vterum immissa, vel medicamentum emagogum Nicolai. Ex vsu quoq; est id medicamentum, quod recipit cinnamomi, aristolochiæ, sabinæ. ana ℨ ij. myrrhæ. ℨ j. &. ß. cum aqua sabinæ vel cinnamomi porrige. ℨ j. Idem quoq; beneficium præstat theriacæ diatessaron ℨ j. aquæ rutæ. ℥ iij. aquæ fœnugræci. ℥ iiij. ficus aridæ numero. iij. origani. ℨ ij. coquátur, & cola turæ sume. ℥ ij. Prodest & aqua decoctionis dactylorum. Quodsi hæc prodesse non videantur, purgantibus pharmacis vtendum est, maxime si sequenti die laborans sumpserit hoc præsidium, quod recipit spicæ nardi, cinnamomi, rutæ. singulorum. ℨ j. myrrhæ. ℨ ß. cum modicissimo sabinæ decocto, aut in largiori copia ex decocto rubeæ præbeto. ℨ j. Prodest puluis, qui recipit sabinæ, asari, myrrhæ, singulorum. ℨ ſ. cuius porrige. ℈ j. cum decocto gentianæ. Præstant quoque suffumigia ex vngula asini, succida lana vtero immissa, vel suffitus cũ capite sardinæ salitæ, aut lapide gagates. Si tamen efficatius efficere voles, excipe myrrhæ ℥ ſ. cinnamomi, galbani, castorei. singulorum. ℨ ſ. veratri nigri. ℨ j. ex vaccino felle confice, & suffumiga. Os etiam vteri inungere oportet oleo susino, anethino,
B rutæ, aristolochiæ, & colocintidis. Præterea galbani & belzoini vtriusq;. ℨ j. in oleo irino liquentur, in quo pessus madescat. Conficies autem alium ex succo cucumeris asinini & melle cum lana succida. Alium etiam facies efficaciorem, qui recipit elleborum nigrum, staphisagriam, aristolochiam, pulpam colocintidis & ammoniacum. Præstat & alius ex lana succida, ammoniaco, & felle turiano.

Verùm si ne hæc quidem omnia prodesse videantur, ad manus operationẽ deueniendũ esse consulit urgens necessitas: quas adhibere vetuit Aëtius, & merito quidem, si fœmina deiecta aut languens extiterit. Medicum (inquit lib. 4. Ser. 4. cap. 23.) ante extractionis aggressionem spectare oportet, resoluta sit ne mulier an non; & an seruari posit, vel sit deplorata; & seruari quidem potentem aggredietur, deploratam veró relinquet. Nã prouidendũ est. ne lethalis affectionis periculũ errori, aut nostræ audaciæ imputetur. Docetq; eodem loco quæ sit lethaliter affecta, dicens. Quæ igitur lethaliter affectæ sunt, lethargico sopore premuntur, & resolutæ sunt, ac difficulter reuocari possunt, & ad maximas inclamationes reuocatæ, debiliter respondentes, rursus deferuntur in soporem. Quædam e-
C tiam per conuulsionem contrahũtur, aut neruis tremulæ fiunt, & pulsus fortiter tumidus, verùm obscurus ac debilis deprehenditur: at veró quæ euasuræ sunt, nihil tale patiuntur. Itaq; colligitur ex eius verbis eam periturã, quæ inter pariendũ animo sæpe linquat, & obliuiosa sit, vixq; somno excitari posit, cũ pulso paruo, languido & inordinato: vel langueat, aut lassa membra ægrè attollat, & moueat, ac frequenter conuellatur, vel alijs, quæ retulimus, correpta sit malis. Si autem nil horũ adsit, bono esto animo, pulso enim partu, saluam illã fore spes est: cũ hoc tamen difficilima res existit, & quam aggredi citra maximam considerationem & consilium non licet. Sed quid Hipp. in hac re velit, audiendum quoq; est: inquit enim lib. 1. de mor mul. Quicunq; verô fœtus mortui, aut crus, aut manus foras protendunt, eos optimum quidem fuerit, si id fieri posset, intro retrudere, & ambas partes in caput vertere: si veró hoc fieri nõ poterit, verũ intumescit, secare hoc modo. Dissectũ per scalpellũ caput cũ contusorio instrumẽto, vt ne in ramenta findatur, contundito, & ossa per osium bolsellam, aut tractorium instrumẽtũ iuxta clauiculã immissum, prout habuerit, extrahito, non multis simul, sed

paulatim exemptis, ac rursus ablatis, curandum tamen integrum caput si fieri pos- A
sit extrahere, finaliter findere. Cùm verò hæc foras extraxeris, & in ipsis humeris fueris, ambas manus in articulis cum ipsis humeris secato, & vbi hac extraxeris, si quidem fieri poterit, vt exeant, etiam facilè reliqua extrahito: si veró non obediant, totum pectus vsq; ad iugulum findito. Verùm caueto ne in ventrem seces, & aliquid de intestino denudes, exit enim venter, & intestina, & stercus; si verò horum quid excidat, maioris negotij res iam fit: contundito autem costas, & scapulas contrahito, & facilè posteà reliquum fœtus procedet, nisi iam ventrẽ tumidum habuerit. Si enim tale quid fuerit, melius est ventrem fœtus leniter perforare: flatus enim solum à ventre exit, & sic facilè prodibit. Hæc proculdubio sunt, quæ Hipp. in hac re præcepisse constat: qualiter autem fieri oporteat, expendendum nunc est. Conuenit enim ante omnia, vt Aëtius cõsulit, resupinam mulierem transuerso lecto sic locare, vt fœminibus eius, ipsius ilia cõprimantur: quo B
quó fit, vt & intus venter in conspectu chirurgi & obstetricis sit, & infans ad os vteri compellatur. Hac igitur vsus occasione artifex, manum oleo sesamino aut liliaceo vel mucagine inunget, ac inunctæ manus digitum indicem primum immitet, deinde sensim alios, donec tota esse intus manus posit: vtrinq; autem stare debent peritæ ac robustæ fœminæ, quæ illam manibus fortiter retineant, ne vi illata in fœtus extractione commoueatur. Ac parturienti tres bucellæ panis in vino imbutæ offerantur ad arcendum animi deliquium, & in ipso opere eius facies assiduo vino aspergatur. Manus igitur in vterum immissa emortuum puerum venetur, qui si capite vteri os contingat, vnco instrumento apprehendendus est, atque attrahendus instrumento cauitatibus oculorum, aut aurium affixo: neq; in directum tantùm huc ducenda manus est, sed etiam huc atque illuc agitanda in obliquum. Quodsi caput extendatur aquoso aliquo humore, talis apertione scalpello facta minuẽdus est, ac si ipsum mole grende sit, cõfringere forcipe, aut manibus oportet. Sic reliquæ corporis particulę, si maiores sint, quàm vt commodè educi possint, auellendæ abscindendæq; sunt. Si veró clunibus aut alte C
ro pede, aut brachio vuluæ immineat, ante eductionem eadem hic facienda, quæ in laborioso partu præcepimus. Trahere igitur dextra manus vncũ instrumẽtũ, sinistra autem intus infantem, simulq; ipsum dirigere debet, donec ex toto euellatur: is autem postquam protractus est, vni astantibus tradatur, isq; eum supinis manibus sustineat; chirurgus deinde sinistra manu leniter vmbilicum trahat ita, vt minimé abrumpat, dextraq; manu eũ sequatur vsq; ad secundas: hisq; omnibus apprehensis venulas membranasq; omnes eadem ratione manu ducat ab vtero. Quod si fortè secundæ subsequi recusent, hic, vt in alijs partubus laboriosis, secundis relictis, filum promptè habebis, arreptumq; subitò vmbilicum deligare, fęmoribusq; annectere opus est. Postquam autem secunda siue statim ab educto fœtu, siue posteà educta fuerit, neq; quicquam superuacuum in vtero relictũ, crura componantur, vt partes distractæ conueniant.

Quo facto quoniam valde deiectæ viribus & prostratę mulieres remanere solent, ex ratione mihi videtur, vt potionibus & iusculis, ac vino odorato & potente reficiãtur: tũ verò, vt locos fouere ac roborare fotib⁹ & vnguẽtis cõgruis ꝓuideas, semper frigus præcauẽdo, quo nihil nocẽti⁹ in eo casu puerperæ accidere potest.

A Quamobrem post eductum infantem, mox lineis pânis calidis fouere locos oportet, & si hæmorrhagia subsequatur (quod frequenter accidit) decocto rosarum, absinthij, foliorum myrti, & artemisiæ, incoctis vino omnibus loci fouendi sunt: posteà verò vnguento comitissæ inscripto inunges. Potionem item parare conuenit ex puluere diamargaritonis frigidi, vel electarij degemmis, ex aqua buglossæ & vino albo deuorandam. Quod si vlcuscula, aut rhagadiæ ex vi illata coriātur, ex vino decoctionis equiseti, & centinodiæ cum pauco melle rosato ablui iubeto, ac mox vnguento è pompholige illito. Sic superuenientia mala curabis iuxta cuiusq; naturam & conditionem. Quippe frequentiùs contingere comperim⁹ vrinam & aluum post eductum infantem inuoluntarie fluere. Quos affectus curabis, velut partium illarū paralysis curari desiderat, demissa laborāte post puerperij purgationem integram, in oleum calens, in quo folia lauri, betonicæ, saluię, libanotidis, origani, pulegij cum floribus chamæmali, roris marini, & stęchados deferbuerint: moxque ab insessionibus ex oleo lumbricorum, liliaceo & vulpino, in quo catellus pinguis ad dissolutionē carnis ab ossibus deferbuerit, expressione facta vnguētum parabis, addita styracis calamitidis, belzoini, opopanacis, B olibani, macis, singulorum. ℥.j. aquæ vitæ modico, adipis anserini atque cerę quātum sit satis, vt fiat vnguentum.

De mola post partum in vtero relicta. Cap. 6.

ACCIDIT non rarò, vt post infantis editum, & secunda etiā proiecta, adhuc supersit in vtero mola vel ipsi vtero adhærescens, vel separata & vagans: quæ posteá (si parua fuerit) simul cum expurgatione excernitur: aut si fortè ibidē immoretur, grandioris mali causa existit. In quo quidem affectu mox ab eius cognitione (quā iam referam) expendere oportet, an molæ plures sint, paruę, & non adhærentes, vel vna grandis adhæ C rens, aut ab vtero separata. Quod si plures sint & paruę, periculi nihil afferūt, præsertim cùm adhærescentes non existunt, vt quæ cum sanguine mēstruo citra maximam turbationem paulatim & innoxiè excernantur. Verùm cùm grandis est, periculum non leue affert, vt ex Hipp. euidenter constat lib. de sterilibus: in cui⁹ eductione, sicut in fœtu mortuo, vel secūda plurimùm insudare oportet, ante quā aut caro illa informis vitio aliquo conspurcetur, aut aliud malum efficiat.

Sic nosse oportet, quādo à partu superest informis aliqua superfœtatio, vt quā citissimê eius excretionem curemus. Id quidem cognosces ex toto grauidationis tempore: quippe grauiores solito existunt eo tempore fœminæ, dolet vteri regio vniuersa, & inguina dolent, & omnia denique signa, quæ cap. de mola adduximus apparent. Quod si sic affectis partus tempus accesserit, difficulter pariant, & à partu nihil aut parum leuantur, dolores circa vmbilicum supersunt & in dorso ac inguinibus: grumosus item profluit sanguis multus, carnosus, niger cū torminibus & anxietate, & ab excretione nullum sequitur leuamen, nausea, vomitus, & inquietudo, & anxitas subsequūtur: venter in tumorem per interualla ele- *Signa.*

ua-

uatur, quasi nitente natura facta cōtractione expellere: dolores per interualla succrescunt. Ac si mola grandis sit, postquam semel ad imas partes descenderit, sursum iterum reuertetur, quód natura nequeat tā grandem molem expellere, nec vteri collum capere. Item pulsus fit paruus, frequens, debilis, & febris subsequitur: vrina quibusdam non redditur, alijs guttatim excernitur: tandem omnia ferè sequuntur symptomata, quæ fœtu existente mortuo accidere diximus. At si molæ plures sint & paruæ, per interualla postpartum excernentur succrescentib⁹ excretionis tempore solùm doloribus. Quæ sanè fœminæ (vt ex Hippo. decreto constat) citissimè in pristinam sanitatem restituuntur: sicut illę, quibus grandior est mola, ocyssimè pereunt. Inquit enim Hippo. lib. de sterilibus. Molæ porrô cóceptus causa hæc est. Quum multi menses modicum & morbosum semen conceperint, neq; fœtus rectus fit, & venter plenus est velut prægnantis, nihil autem in ventre mouetur, neq; lac in mammis generatur. Mammæ autē turgidæ sunt, hęc itaq; & ad duos annos, sæpe etiam tres sic habet. Quam sententiam subintelligere proculdubio oportet de molæ conceptu, quæ fit citra fœtus generationem, dū videlicet solùm mola generatur: quam posteà citra graue periculum natura nequit expellere. Et subdit (vt ad pensum redeam) Et siquidem vna caro fiat, mulier perit, neque enim fieri potest, vt superstes maneat: si verò plures, erūpit ipsi per pudendum sanguis multus ac carnosus, & si hoc moderatè fiat, seruatur, sin minus, affluxu correpta perit. Quæ omnia expendisse oportebit, vt prædicere & præcauere quæ futura sunt, possimus.

Curandi ratio. Curationem huic affectui non temerè & vtcunque aggrediendam esse arbitror: nam vt ex Hippo. constat lib. nuper citato, nō licét statim mola cognita, ei⁹ curationem tentare: quippe de grandiori hæc retulisse legimus. Hanc igitur maximè quidem ne curato, aut certè cum prædictione. Quam sentētiam ego de mola, quæ citra fœtus commertium generatur, intelligerem: nam credibile non est, ipsum velle loqui de mola, quæ superest in vtero post infantis exortū: hæc enim nisi ocyssimè excernatur (ne cum hoc quidem) graue mortis discrimen impendet. Quamobrem illā curare raró studebis, hanc verò protinus. In cuius curatione tria obseruasse Hippo. legimus: primum quidem, vteri & pudendarum partiū emollitionem, & apertionem: secundum, ventris inferioris purgationem: tertiū verò & vltimū, in vterū infundit, quę ipsum irritant, & ad excretionē lacessunt. Cui operi per cucurbitas principiū motus quoq; pręstat: inquit enim loco citato. Et primum quidem totum corpus foueto, deinde per sedem clysterem adhibeto, quo sanguis multus erūpat (existimat quidē simul cū copioso sanguine cōmodi⁹ posse educi) fortassis enim quod cōpactū est, cōmoueris, id quod fœtus esse putatur, muliere à pharmaco concalfacta. Sed & vteros colluito, quo sanguinem educas, sin minus, subdititijs vtatur è bupresti, & dictamum cretitum in vino bibat, sin minus castoris testem, & retro cucurbitam ipsi ad laterum mollitudinem affigito, & plurimum sanguinem detrahito, atque hoc maximè cōiectura viriū ipsi⁹ facta. Qua sententiā videtur expressisse vniuersam extrahendi molā rationem. At mihi in hoc cap. nulla alia medicamēta recēsere est in animo, quàm ea, quæ ca. præcedenti retulimus: nam & fœtus mortuus & mola, quæ á partu superest, consimilem habent eductionis rationem, & eisdem pharmacis perficitur.

De

A

De enixæ prouidentia. Cap. 7.

T quotidiano euentu comperimus, licèt à partus ærumnis & laboribus infante in lucem iam edito, & secundis proiectis, enixa immunis videatur, cum hoc tamen alios non minores, neq; minùs graues ac periculosos experiri frequentissimè conspicimus, quibus infantis in lucem editi gaudium interdicitur. Accidunt sanè hi labores & pericula hæc tribus occasionibus, nimirum, ratione ipsius partus, aut vteri, & menstrui etiam sanguinis, qui expurgandus superest: aut alterius causæ interuentu, quæ affectum aliquem euocat, maximè cùm menstruam purgationem intertubat.

Sic quidem ex partu multa supersunt vitia, quæ emendare oportet: nam vel rugæ in ventre remanent, vterorum osculi laxitas, exulceratio, hæmorrhoides, vteri ipsius procidentia, aut fluor sanguinis, vteri strangulatio: nam vterus eo tempore tanquàm fera siluestris propter subitam euacuationem, quasi vagando huc B & illuc declinat: vnde & suffocationes, & dolores grauissimi non solum in vtero succrescunt, & dorso, ac reliquis vicinis partibus, verùm & in capite iecore, vêtriculo & alijs partibus. Prodit quoq; ob constrictionem, quod sanguis supprimatur, & grauiores efficiat cruciatus ac periculosa accidentia. Verùm ex parte sanguinis, qui aliquando grumosus factus, aut aliò traductus, mox à partu & tormina & alia penè innumera mala concitare habet. Ex ijs autem, quæ alijs occasionibus succrescunt, non minùs periclitantur enixæ, quàm ex vitio partus, vteri aut sanguinis: nam & alui fluxus, & suppressio, & pedum tumor, malus corporis habitus, difficultas respirandi, pleuritis, angina, febris ardens, & reliqui morbi acuti, acutiores & grauiores enixis fiunt, quàm cæteris. Prętereà sunt inter enixas aliquæ, quibus plerunq; profluit puerperium ita fœtidum & sordidum, vt deteriꝰ videatur quouis alio morbo. Quod sanè enixis accidere constat multis de causis, præter humorũ ex febre corruptorum abundantiam. Prima est putrefactio alicuius substãtiæ intus relictę, vt mola, aut tunicarũ aliqua, vel sanguis, qui in inuolucris reperitur: altera causa est purgamentorũ suppressio ob lac iã incipiẽs & fiens: C quo fit, vt detẽtus putrescat: vltima verò si in infantis exitu aliquid est diuulsum & ob id suppuratũ. Quorũ omniũ meminisse oportebit, & cuique prouidentiam & curationẽ iuxta eius naturã & fœminæ statum, adhibere.

Graue quidẽ & molestũ est, fœminas, quibus curæ est enixã moderari, pferre. Nisi enim epulis & vino liberaliter indulgeãt, se nihil boni & vtile enixę præstare existimãt. Habent insuper nescio quas leges, quæ ve statuta miserculis ita nocua, vt maiori ex parte grauiora & maiora mala inde oriri cõspiciamus, quã ex ipsius partus laboribus. Quamobrem his posthabitis prudens & generosus medicus eam aggredi proruidentiã tenetur, quàm enixę fore vtilem iuxta cuiusq; indigentam cognoueuerit. Itaq; postpartum ne pudenda nimio madore & humorum corruptionẽ exulcerentur, ipsa extergere linteis mũdis, aut spõgia opus est: mox reponenda est in lecto, obscuro existenti cubiculo & ex aëre ac frigore prę munito. Stet insuper modicè patentibus pedibus, vt quicquid ex ea foras exire cępit non impediatur: pannis loca ipsa contegantur, ac mutentur eo tempore, quo minimè contrahant fœtorem. Expendit etiam oleo communi cum modico vino calido ventrem inungere: si verò partus laboriosus præfuerit, oleo amygdalarũ

dul-

dulcium calido latera & ventrem fouebis, quietemq; imperabis, ne vocibus turbulentis & nimia loquela humores ad partes supernas efferantur, præpediaturq; ob id necessaria purgatio. Victum his instituere oportet tenuem, & optimi nutrimenti, qualis est qui ex gallinis & capis paratur, & eorum iusculis cum croco & ciceribus, cauentes ab eorum cibis ex toto apium hortense. Verùm ex carnibus parum primis diebus ministrabis, sequentibus vero plus. Aqua sit ex cinnamomo decocta, vel ex corticibus citri, aut ex adianto: vel vinum porrige, si ei fœmina assueta fuerit. Vtatur etiam conseruis, quæ vires habeant menses mouere, nisi sufficienter pro fluxerint. Ei item somnus imperetur, & omni animi tranquillitate fruatur, ne turbatione aut animi pathemate aliquo, ad cor & reliqua viscera sã guis confugiat. Profectò scitu dignum iudicaui, quòd Athenis olim brassica in cibo parabatur puerperis, amuleti cuiusdam vice, vt autor est Atheneus. Prætereá vestitum illi immutabis ad minus transactis â partu quinque diebus cauens, vsque ad vndecimum diem enixam eodem modo, ac dictum est, studens purgationẽ euocare donec vigesima dies transacta sit: quod si ad quadragesimum vsq; se extenderit purgatio, dum sua sponte fit, vtilius fore cense, sin aliter, sat est ad vigesimum vsque diem præsidijs ipsam excitare. Si autem his res optimê se gesserit, nil aliud agendum est, sin aliter, iuxta superuenientis mali conditionem præsidium adhibebis.

De torminibus à partu.
Cap. 8.

Ormina seu ventris inferioris dolorem ferunt primiparis non accidere: quod tanquam fabulosum aut nõ omnino verum ab legandum censeo: nam & primiparis & reliquis, dũmodo causa eadem præsit, idem quoq; malũ accidere necessum est. Sunt igitur tormina dolores, qui post partum in ventre inferiore, & à renibus in laterum mollitudine, & inguinibus puerperis succrescunt, duorum aut trium dierum spatio per interualla exacerbati.

Causa. Fiunt igitur tormina post partum ob sanguinis, qui expurgatur concretionẽ & crassitatem: nam cùm venæ, per quas natura ipsum expurgare nititur, assuetæ huic operi non sint, & sanguis vt pote diu retẽtus, concretus crassus que ac fœculentus existat: necesse proculdubio est dolores & cruciatus maximos fieri, dũ eum natura per angusta loca trudere studet. Quod euidẽter probari potest, quia per interualla dolores & cruciatus fiunt, parum videlicet, ante sanguinis excretionem, & ipso excreto statim cessant, donec iterum natura plus expellere nitatur. Proficiscitur aliquando idem malum ex acriore & mordace sanguine, quod comperies extenuitate eius, qui excernitur. Quibus accedit flatuosa substantia, quæ, facta plus iusto vteri tensione, grauissimos plerunque excitat dolores: quod fieri censemus commota crassa materia ad motum, quæ ex se huiusmodi flatus effundit. Plerisque etiam tormina succrescunt, quòd vterus ex laborioso partu in aliquam ventris partem irruat: vel etiam ex suscepto â partu frigore incau-

A incauta existente enixa, aut obstetricis negligentia. Cuius affectionis meminisse Hippo. constat lib. de natu. mul. per hæc verba. Si puerperæ vteri in coxam incũbuerint, aut ad lateris mollitudinem, ad sanam coxam oleum ægyptium album, aut bacarim vnguentum apponere oportet, & in sanam coxam decumbat. Qua sententia & affectum & præsidium retulisse constat.

Curandi ratio.

Quibus cognitis curandi ratio tria profectò consulit: primum, sanguinis attenuationem: secundum, eiusdem attemperamentum, cui reducenda est flatuum disipatio: tertium verò, viarum apertionem & laxitatẽ, quó faciliús fluat quod crassum est. Sic iuxta primam indicationem consultissimum est, si fœminam cognouerimus biliosam esse, tenuibusque & acribus humoribus abundare, duas vel tres vncias olei amygdalarum dulcium recenter facti, cum sacchato vel syrupo violarum ei præbere. Præstat quoq; syrupus factus ex mucilagine citoniorũ extracta decocto violarum: quibus innitendum plurimum non est, sed bis terue die ea tantùm exhibebis: interim tamen haustum aquæ schorchioneræ vel buglossæ B porriges. Sunt etiam inter fœminas quædam adeò audaces, vt mox á partu potum frigidæ porrigere audeant, & aliquando non citra fœlicem euentum. Quod sanè præsidium ijs, quibus acrimonia & calore tormina fiunt, proficuum esse experimento comperimus: ob id quidem non omibus, sed prædictis tantùm adhibẽdũ, idque cum præmeditatione. Sed studendum magis est sanguinem extenuare, quó faciliús fluere possit: cui etenim operi proficuum experimur decoctum, vel serapium adianti, aut cinnamomi: sed efficacius existit quod recepit corticis vtriusq; casiæ, cinnamomi, capillorum veneris, seminis anisi. ana. ʒ. ij. passularum sine granis. ʒ. iij. fiant boli, aut citra passulas fiat puluis, qui exhibitus vino albo efficacissimus est. Præstant & pulueris diacimini. ʒ. s. sacchari. ʒ. v. simul cum vino, vel aqua cinnamomi sumptæ: ex vsu quoq; est seminis dauci. ʒ. j. cum aqua adianti. Hippo. insuper lib. 1. de mor. mul. huic malo sic subenit. Si verò puerperij purgamenta in grumos fuerint coacta, & dolor in imo ventre fiat, porrum coctũ & quæcunq; siluestria & hortensia olera dato, verùm omnia pinguia facito. Cæterùm si cum animi deliquio tormina eueniant, prædictis auxilijs cordialia phar C maca admiscebis, quale est quod recipit diamargaritonis frigidi, aromatici rosati, & diacimini. an. ℈. j. sacchari. ʒ. v. cum aqua adianti fiant boli, quorum aliquẽ cum vino sumat laborans. Sed vt partes patentiores fiant, mox á partu fœminæ peritæ haustum olei prębere solent, quod ego probarem magis ex amygdalis dulcibus, vel loco eius aquam calidam cũ cinnamomo, adianto, aut corticibus citri decoctam: ac si fœmina pituitosa fuerit et sanguis crasus expitiuta, haustum aquę naphę cum semine occimi, vtilius est. Verùm hanc & præcedentem intentionem implent inunctiones ex oleo anethino calido cum lana succida, vel oleo liliorum, sed quod vtilius existit, oleum de semine lini cum modico croco est, vel oleum ipsum de croco cũ oleo naphæ, aut per se solum. Valet item vnguentum hoc, quod recipit adipis anatis, butyri recentis. ana. ℥. j. succi sampsuchi. ℥. j. & . s. myrrhæ. ʒ. s. medullæ ceruinæ, terebinthinæ & mellis. ana ℥. s. corticis casiæ, & aloes. ana. ʒ. iij. ceræ quantũ sit satis, vt post succi consumptionem fiat vnguentũ. Confert etiam cataplasma, quod recipit farinæ florũ chamemali, fœnugræci, seminis lini, fabarum, cimini. ana. ℥. j. butyri recentis, adipis gallinæ. ana. ℥. ij. cũ oleo sambucino fiat cataplasma. Pręstat quoq; aliud, quod recepit lutea ouorũ cocta et du-

ra numero.vj.cumini puluerizati.℥.iij.cũ oleo liliorum & anethino pista & adhibe. Confert etiam plurimum multorum decreto, si cepa in vino vel aqua parum coquatur, deinde exprimatur, & in oleo communi frigidatur, ac vtero imponatur. Atq; hæc sunt, quæ inter alia pleraq; vsui probatiora reperio. A

De immodico sanguinis fluxu post partum. Cap. 9.

Vantitatem certam ac legitimam purgationis à partu metiri & rimari, tã est difficile. quã esse medicũ: nã coniecturam, qua id venari autores student, difficilem omnino esse constat. Referunt quidem purgationis tẽpus in masculo puerperio finiri triginta diebus, in fœmina autẽ quadragita. Verùm vt res ita accidat fœminæ habitum, alimentũ, vitæ studium, & reliqua in vnum coire tenentur, si cedere ex voto computationem velis. Et cùm hæc omnia raro sic iũcta reperire liceat, ob id difficile est ex fœtu tempus meteri & purgationis quantitatẽ: licèt à posteriori non leui ratione certiores fieri posimus. Hipo. autẽ lib. de natu. fœtus, volens ostendere purgationis tẽpus sic scribit. Puer mouetur triginta & duobus, & fœmina in quadraginta & duobus, igitur puer perficitur in totidẽ diebus, & fœmina in totidẽ: sed quãtò magis fœtus est maior, tãtò magis trahit de sanguine, quantò minor, minus: hoc enim principium est naturale, sicut primum sumptũ ab experimẽto, ergo quantò magis processerint dies fœtus, tantò plus trahitur de sanguine, ergo tãtò magis superest: & in principio cũ minimũ trahitur de sanguine, plurimũ supererit: igitur in purgatione à principio magna quantitas sanguinis, & præseruabit in masculo ad dies triginta, in fœmina ad quadraginta dies perpetuò minuendo. Cæterũ hęc demonstratio solũ docet durationem purgationis, nõ quidẽ quantitatẽ: namque non ostendit copiosam diminutã ve esse, sed quantũ durare posit. Quapropter alia opus est cõiectura, quę doceat quantũ sit purgandũ, & quid tanquã immodicũ & præter naturã habendũ. Quod si Hippo. mẽsurã sequi velimus lib. de natu. fœ. non minus errare nobis cõtinget, quã ex pręcedente dogmate. Inquit enim in puella ad triginta lebras quãtitatẽ fermè accedere, in masculo verò ad viginti & duas: qui sanè sanguis cõcretus erit, & in frustra ꝓrũpit. Atq; cũ (vt dictũ iã est) omnes vno modo, vna ve viuendi ratione instituere vitã nequeãt, fit facilè, vt certa lex & regula in omnibus haberi nõ posit. Scribit autẽ Moschio certã quandã coniecturã, qua ipse nititur iustã quantitatẽ, ac debitũ purgationis tẽpus venari: inquit enim. Eò cognosces, quòd sanguis vberrimus fuit primus, secũdò fœculentus & paucus, nouißimè purulentus. Ex qua quoq; sentẽtia nõ minus ad quantitatẽ metiẽdã, quã ex reliquis deceptionẽ prodire credimus. Sed iterũ Hip. lib. 1. mor. mul. rursus ad primã cõiecturã, sed clariùs redit dicens. Prodeunt autẽ puerperij purgamenta sanę mulieri sufficiẽter: primũ sesquihemisiæ mẽsura, aut paulò plura, posteà adhuc pauciora iuxta hanc rationẽ, donec cessent. Prodeunt autẽ velut sanguis à victima, si sana, velut dixi, mulier fuerit, & sana futura est, & citò cõgelãtur, ac purgãtur, & post partũ plerunq; sanę mulieri cõtingit: vt post puellæ partũ in quadraginta & duobus diebus diuturnißimè purgatio fiat. Extra periculum autẽ est, etiam si viginti quinq; diebus purgetur: post masculi verò partum B C

A tũ purgatio diuturnior fit in triginta diebus: extra periculũ est etiã, quæ in vigiti diebus cõtingit. Et in ijs, quæ fœtus corũpũt, secundũ horũ dierum rationẽ purgatio contingit, & in iunioribus, quæ corruperunt, paucioribus diebus: in senioribus autem pluribus. Qua in re ego cõmunem illam Hipp. de conferentia & tolerantia cõiecturã, certiorem esse arbitror, adhibito in cõsiderationem fœminæ habitu, vitæ instituto, & reliquis, quæ his similia existunt.

Qua facta cõiectura, cũm vacuationem fœminæ vires excedere cõperiamus: tria imprimis animo conijcere oportet: primũ equidem quãtitatem fluentis purgationis posse esse vel copiosam, vel immodicã, vel immodicissimam. Primã, naturalem existimamus iuxta Moschinis decretum, quod sit ex suppressi sanguinis ratione facta: reliquas veró præter naturam. Quarum priorem immoderatam censemus, quòd vires prosternat resolutis spiritibus, ac imminuto calore: cuius signum est pulsus debilis & frequens, impotentia, & cibi fastidiũ, visus tenebrositas, aut imminutio, vel grauis auditus, aut tinnitus auriũ. Alterã, quam immodi-B cissimam esse diximus, compescere quedẽ protinus oportet, quia interitum ocyssimé minatur: id quod animi deliquiũ & conuulsio euidenter docent, vt ex Hip. constat. 5. apho. 54. dicente. In fluxu muliebri si cõuulsio & animi defectus aduenerit, malum. Quòd veró conuulsio & animi defectus, per se malum sint, nemo ignorat: sed cum dixit, malum, aliquid amplius significare voluit: hoc est, citra hæc accidentia inopinatò non raró ex immodico fluxu mortem aduenire, fœmina somnum simulante, quod medicum cauere magna diligentia decet: quia sæpe id euenisse certum est. Præterea, idem Hipp. lib. 1. de mor. mul. signa & rationem huius affectionis adducẽs inquit. Si fluxus in vteris obortus fuerit, sanguis multus fluit, & grumi compacti excidunt, & dolor occupat lumbos & laterum mollitudinem ac imũ ventrẽ, & durus est venter, & ad contactũ dolet, & rigor ac febris acuta corripit & debilitas oboritur, & omnia, præter humeros ac scapulas, dolet, & calor inuadit, & rubescit, & venæ duræ fiunt ac renitentes: morbus hic maximè fit ex abortu. Qua sententia quantũ mali afferat huiusmodi affectio, euidenter constat.

C Ob ea, quæ diximus, mala, mox à partu puerperij purgationẽ cõsiderare oportet, cõferentiã & tolerantiã quoq;. Quæ sané ex pulsibus & reliquis vitę actionibus intueri poteris. Quod si immodicã esse vacuationẽ constet, non cõpesces vt in reliquis corporibus, neq; protinus, neq; eisdem auxilijs, sed moderari opus est victu, potu & ijs, quæ quodãmodo firmare habent laxas vteri partes. Cuius censsus est, transacto fluxionis impetu, si vires labi comperiamus, syrupus de rosis siccis cũ aqua, in qua sępius aurũ sit extinctũ: leuis etiã brachiorũ frictio, cibus ex carnibus assis, ex amylo & reliquis, quæ moderata esse lib. huius operis primo retulimus: ita vt non ex toto cohibeatur fluxus, quòd secundum naturam sit, & immoderantia tantũ peccet. Quippe eum ex toto cohibere, erisypelas, tumores, vel alia pręter naturã vtero succrescere efficit: & laborãti etiã difficilẽ accersit respirationẽ, suffocationẽ, ac nõ raro mortẽ. Quod etiã veritus fuit Aui. fen. 21. 3. trac. 2. c. 33. Cęterũ in his expẽdisse oportet, an mox à partu sanguinis ꝓfusio acciderit: nã euidẽs fit argumẽtũ, ex vasorũ aptione maiori principiũ sortiri: vel ex impetu, qui inceptu semel fluxu cohiberi nescit. Qua ratione censeo Auic. li. cita to. ca. 34. dixisse, ex vsu esse manꝰ ligare & supnas partes, quasi studẽs naturę im-

Curandi ratio.

Rrr 2 pe-

petum frenare dolore & frictionibus ipsa aliò euocata. Sic ob viarum laxitatem consulit acetum super ventrem ponere: quod ego non nisi formidanter adhiberē. Docuit etiam (quod securius est) ventrem ipsum inungere oleo myrtilorū, sparsis desuper pulueribus succini, balaustiarum, & thuris: vel hæc eadem cum vino austero. Quorum omnium nos lib. 1. maximam adduximus copiam. Quod si vlterius fluxus subsequatur, vitium sanguinis causam præstitisse coniectandum est, & optima vitę ratione in cibo & putu instituta, rem moderari oportet, vt citato cap. diximus. A

Verùm si immodicissima fuerit sanguinis profusio, ad quæq; auxilia quantūuis grauia deueniēdum est: satius quidem existimo, malum aliquod vtero aut toti corpori inferre sanguine suppresso, quam in vitæ desperatione dubium periculum vereri, pręsenti & grauiori posthabito. Quamobrem scito nil huiusmodi profusionibus citiùs subuenire, quàm viriliter comedere, vt & calor reuocetur, & natura distrahatur, alliciaturq; ad confectionem alimenti. Ex quo inter alia bona vires etiam refici contingit, & partes facilè restaurari. Quod si id prodesse nō videatur, ad prædicti cap. auxilia confugiendum est. Quatenus verò ad somnum attinet, puerperio immodicissimê fluente, scito somnum nulla lege conuenire, ne partes internæ calidiores factæ vberius sanguinem fundant. Quod si aliquando is conueniens videatur, id profectò est, cúm aliquantulum auxilijs fluxum restitisse comperiamus. Interim tamen, si diuciùs duret fluxio, somnus conciliandus est (maximê ijs, quæ frigida & astringentia existant) parcissimus tamē, & à quo repêtê & cum leui animi turbotione excitetur. Nec sola permittatur fœmina dormire, sed præsentè aliquo, qui respirationem & pulsum intueatur, ne vitā in somno deficere contingat. In quo sanè casu exusu fore arbitror, præter alia auxilia, quæ cap. sæpius citato diximus, ijs vti, quæ Hipp. consulit lib. de natu. mul. dicēs. Si fluxus oboriatur, cancros fluuiatiles in vino suffocato, & vinū bibendū dato, & quæ siccāt, suffito & apponito. Item eodem loco inquit. Si fluxus suboriatur, muli stercus cōbustū, tusumq; ac cribatū vino dilutū bibat. Et subdit. Si fluxus suboriatur, & iā diuturnus fuerit, spongiā combustā ac tritā vino dilutā bibendā dato: & per suffitus resicca, & quę astringūt appone: & fortasse nullo alio in casu licebit, quæ astringunt, in puerperis adhibere. Sic lib. 1. de mor. mul. cōmendat ad immodicam puerperij purgationem præsidia non pauca his simillima. B C

De diminuto sanguinis fluxu post partū. Cap. 10.

Dictū præcedenti ca. est, naturalē in partu purgationē necessario copiosā fore: ex quo euidēter cōstat in medio sitā esse diminutę aut ex toto supressæ ex vna parte, vel immmodicę ac immodicissimę ꝓfusionis ex altera. Sic etenim, cū copiosè natura fūdere sanguinē nequit, diminutā, si ex toto cohibeat, suppressam efficit necessariam hāc & proficuam vacuationem. Quod equidē siue in aborsu siue in partu legitimo aut laborioso fiat, grande minatur periculū. Quippe vel febres, vel difficiles respirationes, anginas pleuritides, paraplexias, maniam, melancholiam, ac non rarò phrenitidem fieri cōspicimus: vel in vtero graue aliquod malū, vt optime animaduertit Auic. 21. 3 tract. 2. c. 35. Quod intelligere oportet, nisi sudor aliquis copiosus erūpat, quē

millies

A millies fœminas ab his periculis eripuisse experimento didicimus. Eadem quoq; mala refert Hipp. sucrescere lib. 1. de mor. mul. dicens. Quum mulieri aut partus purgamenta, aut menses non prodierint, aut etiam vterus durus fuerit, dolor habet lumbos & lateris mollitudinem & inguina & femora, & pedes amarè dolet, & venter atollitur, & horrores per corpus discurrunt. Ex talibus autē febres fiūt acutæ. Qua quidem sententia constant & signa & accidentia, quæ in hoc affectu reperiuntur, quæ maioris mali præsaga sæpe existunt. Ratio quidem in promptu est, quia licet mensium suppresio omnis quæ fit ex aliqua causa præter naturam mala omnino sit, ea tamen deterior est, quæ fit in puerperis, à pertu vt docet Gal. li. 3. epi. par. 3. comēto. 73. quod sanè fit & ratione multitudinis, tū etiam vitij & prauitatis: quia vt idem autor li. de atra vile refert, si quid boni in mēstruo sangui ne est. id in vniuersum absumitur in alimentum fœtus, quidquid autem vitiosi & mali in benis detinetur & ad tempus vsq; partus adseruatur, quod posteà per multos dies excernitur, quo fit vt atreuilis plerunq; naturam referat: imo vt idem refert eodem. 3. popul. vrine quoq; idem referunt, nam fuliginosum quid præ se ferunt, itaq; vt ipse dicat. 1. popu. par. 3. co. 21. virulentia & mille aliâ vitia pręse ferre necessum esse. Ex quo sequitur puerperas in quibus purgationes á partu supprimuntur, grauissimis morbis semper corripi. Nam si in vtero præsit is sanguis, inflammationes & alia vitia excitare habet, sin autē in vniuerso corpore vt. 2. prorri comento. 48. testatus est Gal. varios morbos & pericula adfert, pro baria natura partium in quibus sanguis ille colligitur, atq; his item accidit, præsertim morbo aliquo affectis, albū pro vtero fluere, quód profectò difficilis iudicationis nō rarò causa existit, quod non sit combenies illa vacuatio neq; regio, cuius etiā prouidentiam obtinere oportet. Quamobrem cunctandum non est ocyssimê præsidium adhibere: nam si semel aliquod ex prædictis acciderit, difficulter, dum inueteratur, præsidium admittit.

B

Sunt quidem huius affectionis plures causæ, externæ non paucæ, & internæ reliquę: siquidem vociferatio, splendor, risus, subita perturbatio, vel quoduis aliud animæ pathema (præsertim si subito fiat) aut aëris frigidi accessus, vel aquæ intēpestiuus potus, aut immoderatus alimenti vsus, & reliqua huius census id malū frequentissimè accersunt. Sic quoq; sanguinis crassities, abundātia quę obstruat, viarum structura, alicuius partis dolor, labor, aut imbecillitas, vel omnino puerperij purgationem supprimunt, vel imminuunt. Adducit etiam Hippoc. lib. 1. de mor. mu. alias causas, nimirum dum vterus redditur à partu angusti oris, vt mox clarius monstrabo. Causæ. C

Sed præter signa, quæ lib. 1. cap. de suppresione mensium adduximus, placuit hic scribere quædam huic affectioni peculiaria, quæ morbi naturā, causam, & futurum enentū cōmostrant. Inquit enim Hipp. lib. de natu. mul. Si ex partu nō fuerit purgata, tumet venter & crura, & rigor ac dolor imum ventrem ac lumbos tenet: quandoq; etiam ad viscera ascendit, & animo linquitur. Atq; hæc patitur incipiente morbo, progressu verò temporis cauæ faciei partes rubescunt. Prætereà sic scribit lib. 1. de mor. mul. Si verò ex partu non fuerit purgata, venter intumescit, & splen, & crura, & febris habet, & rigor corripit, & dolores prosiliunt ad lūbos aliquando, etiam ad viscera, & perfrigeratur, & febris habet: pulsus debiles sunt, Signa.

sunt, & aliquando acuti, & aliàs attoluntur, aliàs deficiunt. Lib. etiam eodem inquit. Si veró paulò pauciora, quàm oportet prodierint mulieri puerperij purgamenta, velut vteris angusto ore præditis ac distortis, aut aliqua pudendi pars valde fuerit conclusa ab inflammatione: Mulier acutè febrit, & stomachi dolore vexatur, & dolet totum corpus, & molestè fert, & ad articulos manuum ac crurum & lumborum dolor procedit, & locum circa collum, & spinam, & inguina dolebit, & quædam corporis partes impotentes fiunt: posteà calor quietus erit, & valde manifestus. Idem etiam refert lib. 1. de morb. mul. aliam causam scribens: inquit enim. Si vteri angusti oris ipsi fuerint, & puerperij purgationem non emiseriat, inflammantur, & si non curentur breui, omnia magis ipsi affligent, & dolor malus erit, & exitus intumescit. Et si non inflammati fuerint vteri, suaspontе exit malum graueolens, & liuidum aut nigrum grumosum, & mulieri puerperij purgamenta purgantur. Quandoq; veró non exit, sed mulier mortem portẽdit, nisi quis breui venam secet, aut ventrem emolliat: præstat autem etiam clysterem adhibere: si veró ad vomitum facilis fuerit, etiam vomitum inducere. Melius autem est lotium ciere, & exsudare (à quo loco Auic. suum dogma superiùs scriptum desumpsisse arbitror) verùm in his occasio optima est, cum opus his fuerit. Quibus sententijs constant causę, & cuiusq; signa, & accidentia, ac periculũ huius affectionis, nec non & veram curandi rationem.

Curãdi ratio. Quibus sic breuiter consideratis, medendi ratio duplex erit, altera quidem, quæ causam respiciat; reliqua verò, quæ imminens periculum ob adauctam plenitudinem ex diminuta purgatione contractam demat. Antè tamen quam hinc discedam aduertisse oportet, quod si sanguinis purgatio supprimatur, quod ad mammas sanguis recurrat, considerandum tunc est, an mulier nutrix futura sit necne. Si primum non protinus sanguinis detrahes, sed primum naturæ impetum spectabis, & posteà sanguine ex talo misso aut aliter, vel cucurbitis fæmoribus affixis purgationem euocabis. Quod si plenitudo in morbum degenerauerit, tertia alia succrescit indicatio, quæ morbo prouideat iuxta cuiusq; naturam, vt ca. sequenti docebo. In hac etenim curatione tanquam peculiare præceptum expende, præferendam esse (nisi quid aliud obstiterit, vt alui fluxus) indicationẽ futuri & imminentis mali, cæteris omibus: quod facies proculdubio si plenitudinẽ ocyssimè dẽpseris vena scissa. Id quidẽ hac præmeditatione facies: si puerperij purgatio ex toto suppsessa sit, id tibi sit obseruatissimum præceptum, & quod primò fieri debet si verò solũ diminuta sit, nõ est extra rationẽ optimi consilij (posthabita plenitudine, quæ principiũ futuri & imminentis mali est) aduersus causam, quæ plenitudinẽ ipsam congregauit, primò aliquid agere: ac si nõ, vt par est, profuerit, ad plenitudinẽ demendã deinceps confugito. Sed videndũ est primò quo modo causis internis prouidendũ sit. Si cõperiamus quidẽ alio sanguinẽ confugere ob dolorẽ, laborẽ, vel quãuis aliã causam, protinus ijs, quæ ad vterũ sanguinẽ euocent, vtendũ est frictionibus, ligaturis, cucurbitulis suris & femoribus afixis cũ copiosa scarificatione, sed primò citra ipsam. Quod si malũ vrgeat, in his immorandum nõ est, sed protin⁹ ad inferas partes sanguinẽ euocabis vena tali semel aut bis scissa, nimirũ quãtũ sat, sit, vt vel retrocessus fiat, vel copia minuatur. Quo facto, mẽbri recipiẽtis cura habẽda est iuxta eã, quã obtinuerit, naturã aut affectionẽ, vt sequẽti ca. docebo. Verũ si sanguine sufficiẽter misso quãtũ vires permiserint, cognitum sit, suppresionẽ iuuare ipsius crassitiem (vt ex ipso sanguine facilè erit rimari)

A mari) quæ attenuandi vim obtineant, sunt adhibenda: quem vsum præstat oleũ de croco, de cinnamomo, de lilijs albis, de spica nardi, de napha, de angelica; quibus si theriacæ modicũ addideris, multũ pfuisse cõperies. In quẽ sanè vsum adduci possunt Hippoc. auxilia li. de natu. mul. scripta his verbis. Si vteri conclusi fuerint, & mẽses non apparuerint, colocintidẽ siluestrẽ, & silphij semen, cuminũ æthyopicũ, nitrũ, salem thebaicũ, adipem renalẽ, farinã, myrrham, & resinã, omnia hæc feruefacito, simulq; mixta ac trita in glandulã efformato ac apponito. Prosunt quoq; fotus ex decocto rerum calidarum & tenuium partium, maximè in oleo facti, & ex omnibus, quæ superius diximus, inunctiones posse fieri. Conferunt & insessiones in prædicto oleo calido, vel suffumugium ex bdelio, sinapi, & myrrha, vel cum oculis aut capite piscis saliti, vel cum vngula equi aut asini. Postmodum verò si hæc non profuerint) viribus non plurimũ labentibus) ad sanguinis ex talo effusionem venire consulit Aui. quam lato foramine efficere opus est, vt crassioris sanguinis aliquid educi euacuariq; possit, si priùs, quæ per superna sanguinẽ extenuare posse diximus, exhibueris. Inter quæ primò porriges succũ B borraginis, porrorũ, & petroselini cum vino vel oleo amygdalarum dulcium: maximè si vtaris suffitu ex vnguibus & cornibus capræ. Quo facto adhibebis decoctum graminis, cinnamomi, adianti, pimpinellæ, casiæ, satureiæ, & similum cum croco: quorum magnam copiam cap. de suppressione mensium lib. 1. reperies.

At si ab osculorum venarum structura id malum proficiscatur, quæ molliendi & laxandi ventrẽ, & vicinas partes vires habent, adhibenda esse cõsulit rei natura. Quamobrẽ primò sanguinẽ copiose fundes: ac si facta semel aut bis sanguinis detractione vires non suffecerint, cucurbitas quoq; fœmoribus aut suris affixis scarificabis: quo facto ventrẽ inunges oleo amygdalarũ dulcium, sesamino, de vitellis ouorum, de lilijs albis, & de baccis lauri cum dialthea, axũgia gallinæ, & medulla crurium vituli. Prosunt & prædicta fomẽta ex vino, dulciq; oleo facta, maximè si in eis bulierit hypericonis aliquid, cinnamomi, radicis vel seminis angelicæ, casiæ, vel quid simile. Quem quoq; vsum afferunt, præter pessariũ superius ab Hip. adductũ, insessiones, & clysteria emollientia, et potus aquæ calidæ; præser-C tim si aqua ex medicatis sit, in qua ferbuerit cinnamomum fœniculum, casia, & cortex citri. Quodsi sanguinis abundantiam suppressioni causam præstare certũ sit, nullo aliò auxilio tutius & certius malo medeberis, quã copioso sanguine per venas tali effuso: tunc enim natura potentior reddita supra residuum, id faciliùs per consuetum sibi locũ expellit. Ac licet non sit quod à natura excernitur, adeò copiosum; non ob id mirandum est, si pręcessit copiosa sanguinis detractio, quæ maiorem quantitatis copiam imminiut. Atq; hanc oportet prouidentiam in ijs, quæ pepererunt obseruare, ne puerperium in aliud grauius malum commigret.

De

A

De recta curandi methodo adseruanda in ijs affectio bus, quæ enixis superueniunt.
Cap. II.

NIL profectò, iudicio nostro fœminis grauius, molestius & periculosius accidere potest, quàm à partu, aut abortu, post tot labores & ærumnas, morbum aliquem sucrescere; tū quòd difficulter eum post partus accidentia tolerabunt; tum etiam ob corporis imbecillitatem; tum vltimo ob difficilem curandi viam, quę in enixis habetur: quod puerperium neq; ipsi morbo sufficiat, neq; alia admittat præsidia. Neq; rursus medicis quid anxius, difficilius & vrgentius in re practica contingere potest. Quamobrem paulò diligentius rem hanc expendere oportebit, vt prudenter ac generoso animo quisq; citra cunctationē quod opus fuerit, aggrediatur; ac vereatur quæ profutura sunt imprudenter præterire. B

Succrescūt proculdubio enixis morbi post partum vna è duabus causis, vel ex ipsius puerperij improspera purgatione, modò diminuta, modò, exuperās sit: vel ex morboso corporis apparatu, quem dolores & labores partus excitarūt: pręter: quos nec tertiam aliā reperies. Nam plerisq; accidit etiamsi probe purgētur, in medio purgationis tempore externam causam euenire, quæ febris vel alterius mali occasionem præstet, vt Hippo. refert libr. 1. pop. part. 3. Philini vxori inthaso accidisse, cui inprobe deinceps procedēte, fortasse ob causam extrenam, aliqua purgatione, febricitabit ex recursu materię ad hepar & interiores vteri venas, quo eresypelas vtero succrebisse credendū est, & in hepate inflāmationem, quod ostendunt hepatis adiecta signa. Qua sanè historia constat, non sat esse purgationem ex ratione fluere. sed fluxuram sperare, & pręcabere ne prepediatur. Quippe causæ externæ alteram prædictarum, aut vtranq; commouere priùs tenentur, quàm in affectum aliquem prorumpere posʃint, ni morbus genitus ex solutæ continuitatis genere sit. Sic in miserrimis vt cunq; suppressa puerperij purgatione conuulsiones, paraplexias, ardentes febres, maniam, melancholiam, anginam, difficilem respirationem, pleuritidem, sanguinis sputum, alui fluxum, dysenteriam, sanguinis vomitum, hydropem, animi deliquia, syncopim & pleraq; alia mala accidisse frequentisʃime comperimus. Quam sanè morborum differentiam facilè distingues, si puerperi quantitatem modum ac substantiam diligenter intuearis. Quoniam si nihil fluat, si diminutè, si cum torminibus & grauioribus symptomatis, si fœculentum corruptū ve vtcunq; aliter excernatur, vel calore partes pudendas exulceret, vel ob admixtam alienam extraneamq; substantiam præternaturale & diuersum à puerperij conditione, siue mola sit, siue quid aliud, quod cum eo excernatur: credibile quidem est, quod intus relinquitur, morbo materiam præstaturum. Idq; maximè periculū subeunt quę abortiunt fœminæ, quibus grauiora mala frequentius succurescunt, vt ex Hippo. colliges. 3. popu. par. 2. in historia eius C

quæ

A quæ apud Pátimedem ex abortu igne correpta est, & ex historia vxoris Oecete At si partus laboriosus sit: fœmina primipara, & corpus vitiosis succis abundans; si vita præcessit intemperata victu, potu, aut exercitijs; si aliquo morbo ante partum præueniatur, etiamsi optimè à partu purgetur, rationi videtur consonũ morbum non ex puerperio, sed ex reliquo corporis apparatu principium sortiri, vt accidit mulieri quæ, decumbebat in foro mendatij, vt refer lib. 3. pop. par. 2.

Quibus equidem sic cognitis, vt vnde morbi principium sit sumendum, & cõputationem dierum ipsius ineundã discas, expẽdẽdum est, à quo morbi principiũ desumere liceat: cuius rei gratia distingues, an affectus proficiscatur ex puerperio: tunc enim certum est, non à partu, sed ab eo die, quo in puerperio aliquod vitium apparet, computationẽ ineundã esse. Nam si primis diebus purgationẽ prosperè successisse cõstet; postmodũ veró vel supprimatur, vel vtcunq; aliter vitietur: ab eo quidẽ die rationabile est cõputationẽ esse sumendã vt in Philini vxore Hipp. aperte docuit. Verùm si certum sit morbosum corporis apparatum affectũ B prorupisse ob partus labores, mihi non est dubium, quin ex die partus principiũ computationis sumi debeat, tanquam ex causa, quæ affectũ creauit, velut accidisse constat Dromeadæ vxori quæ filiam cum peperisset, mortua est ex febre acuta septimo à partu & sexto ab acuta febre. Quamobrem mirum videri nõ debet, si apud priscos illos medicos sapientissimos, & apud neotericos etiam comperiamus nunc à partu, nunc verô à die morbi cæptam computandi rationem: nã prout affectus principium sortiebatur, ita cõputationem exposcebat. In alijs veró quæ instante partu ægrotare ceperunt a die ipsius mali ineunda computatio est, vt in vxore Epicratis Hip. docuit li. 1. popu. part. 3. Quod si quis a die partus velit cõputare, non errabit, quia iam labores illi ex instante & incipiente partu aderant. Quæ sane mala & alia quę puerperis euenire passim conspicimus grauiora, & plerumq; ex filiarum quam filiorum partu cernimus, quód excrementis magis abũdent eaq; sint spurcissima & grauiora, quod non immerito signat Hippo. dicens filiam peperit, quasi in sinuant non esse paruam mali occasionem.

C Pari quoq; causa in recta medendi ratione, rem hanc varietatem aliquam nancisci eomperimus: quippe affectus, quos suppressa purgatio incitat, duplicem omnino medendi rationem sibi accisscunt: alteram, quæ ex puerperio proficiscitur: alterã veró ex particula, quæ affectũ susceptat. Illa proculdubio duplicẽ prouidentiam cõmendat; vnã, quæ quantitati prouideat, alteram quæ qualitati: hæc veró mẽbrũ præcauet, quominus recipiat, & impetum humoris ad ipsum fluẽtis vel cõpescit, vel ad vterũ transfert: nam ad aliam partem deferre tutum non est.

Sic omnes, qui ex puerperio diminuto vel suppresso proficiscũtur affectus, hãc vnã habent cõmunissimã curandi rationem, copiosiorem nimirũ excitare purgationẽ. Quod si vel nequiuerit, vel remoretur, vel affectus citiús & maiorẽ prærequirat diligentiam, tunc quidẽ altera vacuatione, quæ ei sit affinis defectum supplere opus est. Quamobrẽ venas tali inscindimus, vel cucurbitas in suris & fęmoribus affixas scarificam⁹: vel si ex toto puerperiũ supprimatur, & nullis remedijs cesserit, vt non speremus iterũ reditũrũ, hæmorrhoides euocamus, quę ob partiũ viciniam defectum purgationis vteri mirè adimplent. Quodsi vel parum aut nihil profluxerit ex vtero, coniectandum est, an sanguis à natura purgatus puerpe

rij quantitati, vt par est, respondeat: ac si ita sit, tunc vltra est considerandum an affectus maiores & plures præstet cacochimiæ, quàm plenitudinis notas. Nam eo tempore cessante purgatione vteri, vel si parca fuerit, aut impuri sanguinis, ac vrgenti malo, purgationi humorum innitendum est in quouis affectu pro idea humoris peccantis. Nec vereri plurimùm oportet affectu vrgente purgatione vti, etiamsi aliquid per vterum instillet, dummodo sanguis non sit: si enim purgamentum aliud fuerit, verendum non est. Quippe non raro plerasq; mori conspicimus aut in graui aliquo periculo versari, cùm medici timidiores facti purgare renuũt sperantes, donec ex toto purgamenta illa fluere desint. Quamobrem tutius mihi videtur consilium, si vacuatio illa sufficiens non videatur, purganti medicamento vitiosos humores copiosius expurgare, vt deonerata natura facilius, quos adseruauerit, concoquat ac pellat, modò per vterum, modò per signatam aliam regionem: nam mihi non erit impedimentum: per aliam regionem ab vtero naturã reuocare, si per ipsam vacuatio facta non sufficit, & affectus vrgentior indies fit. Tutius enim est subitò causam deponere, quantum affectui sufficiat, quâm parca vacuatione á natura facta contenti, auxilium diferre, donec ex toto natura succũbat, & nihil subinde prosit. A B

Cæterùm si affectus ex immodica puerperij purgatione suboriatur, prudenti coniectura pensitandum est, quantum id, quod profunditur, excedat naturalis purgationis puerperarum copiam: vel quantum vires prosternat. Et nulla ratione antè prouidendum est affectui, quâm profusioni, si immodicam quoad debitã quantitatem, vel vires esse comperiamus. Verùm si tempore & duratione copiosior potiùs, quàm subita quantite & immoderantia extiterit; tunc affectui prouidendum primó est, & profusionem moderaberis medicamentis & alimentis.

Sed maioré prorsus & grauioré infert dubitationé affect⁹, qui ex morboso corporis apparatu proficiscitur, vtero sese optimè expurgãte) Nã si rectè non purgetur, prædictã diligentiã requirit) quòd eo tempore nec reuocare neq; citare vteri purgationem liceat; nec rursus naturam alijs vacuationib⁹ distrahere, aut aliquã illi contrariam mouere. In quo sane ancipiti casu vel affectus exacerbabitur nullo facto præsidio: vel si aliquod præstiteris, natura à proprio munere distrahetur, & fortasse puerperium præpeditum fiet materia morbi. Quamobrem tunc videndum est purgata ne satis fœmina fuerit, an minimè: quòd si puerperij purgationé, vt par est, præcessisse compertum sit; aliam, qualem affectus postulauerit, excitare, si vrgentissimus fuerit, non erit abre. Si verò mitior, tenuiori victu & optimo viuendi genere affectum conterere satius erit, quam ob leue periculum in certũ, in grandius & certius naturam deferre distractam à necessaria & consueta vacuatione. At si compertum fuerit puerperium satis naturæ nõ esse, nullum aliud reperire poteris præsidium, quàm viteriorem efficere per vterum purgationé, vel per aliquam ex ijs, quas eius defectũ anteà supplere diximur. Consimilem quoq; curationem scribes, si ex causa aliqua procatarctica affectũ proficisc̃ cognoscas, facta prius coniectura, vtrum ex his causis continentibus exterior moueat aliquã: nam si puerperium vitiet, vt illi conuenire diximus curationem institues: si verò morbosum corporis apparatum, vt mox dictum est. Verùm vt exactius intelli- C

A gas quid in vno quoq; affectu agendum sit: proponam exempli gratia grauiores affectus, quos enixis frequentius accidisse comperimus: illisq; adscribam peculia rem curandi rationem prout puerperarum status expo scere videtur.

Quod frequentius ijs, quæ pepererunt euenire scimus, febris quidem est, idq; plerunq; fœmelam enixis, vt constat ex Hipp. li. 3. pop. par. 3. in historia eius quę decunbebat circa frigidum. & libr. 4. part. 3. in historia vxoris Cycici, quæ gemellas pepererat, quibus non solum febrire sed & periclitari non raro contingit: nam rationi videtur consonum, cohibitam semel menstrui purgationem (maximè quod fœculentum ex fœtu superest) aliquod posse contrahere vitium, quod licet aliquo tempore leue sit, & occultum, ex aliquo tamen partus labore vel errato, aut sola fœtus commotione in putredinem ac febrem degenerat, vel reliquũ totius corporis apparatum conspurcat: haud secus, quàm vehementes dolores efficere habent, vbi corpus humoribus abundat. Sic enim Epicratis vxori accidisse retulit Hippo. lib. 1. popu. par. 3. tex. 22. cui ex partus laboribus præexistente in B corpore apparatu, rigor non mediocris superuenit, quo tertió die à rigore filiam peperit, & omnia ritè habuit. Quam postridie partus febris acuta inuasit. In cuius enarratione constat crudos & biliosos humores abundare: illos, quia riguit citra febrem; hos verò, ob accidentia, quæ deinceps annumerat. Cui consimilem affectionem recenset eodem li. tex. 28. in Dromeadis vxore, quæ filiam enixa, postridie à partu rigore & febre correpta est; licet partus optimè successisset: tamen ex commotione morbosi apparatus id malum principium duxit. Cuidã etiã mulieri, quæ apud Pantimedem degebat, idem malum accidisse refert. 3. popul. par. 2. tex. 7. dicens. Ex abortione infantis, primo die igne est correpta. Quã equidé ex abortus labore febre affectam fuisse euidenter constare arbitror: sicut alteri accidit, cui ex abortione ad quintũ mésem febrem successisse refert tex. 8. & 9. Plures quoq; alias facilè reperies, & experimento quotidiano disces: sed longè plures ex retétis vel improbè purgatis á partu mensibus. Quod sane vxori Philini in Thaso filiam enixæ contigisse retulit Hipp. 1. pop. p. 2. tex. 21. quæ igne est C correpta decimo quarto die à partu: cuius computationem ab eo die instituit Hippo. quòd ex suppressa purgatione, vt Gal. primis cõmentarij verbis retulit, laborare cœpisset. In reliquis verò, quas nuper retulimus, iuxta optimam rationem est computationis principiũ sumere à die laboris & partus, vt ex historijs satis patere censeo. Sed febrem accidisse ex mésium suppressione mulieri cuidã, quæ apud frigidam aquam in Thaso ægrotabat, retulit Hipp. lib. 3. pop. par. 3. tex. 75. quę licet ante partum febricitasset, tertio die à partu acutè incepit febrire præcedente rigore valido.

De puerperarum febribus.

In quibus sane febribus, & in ijs, quæ similes existunt, omni studio curãdũ est inceptam naturæ purgationem complere, si eius defectu morbum traxisse principium constet: sin aliter, & ab apparatu morboso suboriatur, per eandem regioné (nisi vrgẽtissim⁹ fuerit affect⁹, & ex propinquiori loco expostulauerit euacuatio né) euocandã esse naturã, omnes vno cõsensu docẽt: idq; euidẽti⁹ Hip. qui balneis,

docet) pessis vtebatur, quibus purgatio euocaretur, & inflamatio subsideret. Sic equidem lib. 1. popu. par. 3. tex. 21. retulit; & eadem parte in historia Hepycratis vxoris inquit. Per suppositum autem hæc releuata sunt. Nos autem eandẽ rationem in sequentes, suppositis seu pessis, qui menses moueant, vtendum esse censemus. Sed tutius quidem mihi videtur, ad maiora auxilia manus extendere, quia febrium furibunda conditio raró tãdiu differt symptomata & grauiora mala, quæ solent afferre, quin aliquod protinus præsidium adhibere sit opus. In quo sanè malo (si nobis constet ex lactis vbertate febrem non oriri; quod priùs, quàm auxiliares manus adhibeas, distinxisse est necessum ex mammarum duritie, turgentia, dolore, calore, cum dorsi & scapularum grauitate & calore) sanguinẽ quã citissimê mittes ex tali venis, quantum sufficere videatur ad plenitudinem deponendam, vna aut repetitis vicibus. Postmodum verò si vires vlteriorem sanguinis profusionem per venam magnam non posse ferre videantur: purgationẽ euocabis, & sanguinem quoq; minues, affixis & scarificatis cucurbitulis femoribus & suris: aut, si mauis, per mariscas id facito. Cessante autem protinus puerperij fluxu, transactoq; statuto purgationis tempore; ex vena iecoris, si distemperiem adhuc præesse constet; aut ex venis brachiorum, si plenitudinem, tutó mitti sanguis potest. Quo facto, humorum, qui morbosum cõtinent apparatum, vel eorũ, in quos degenerat puerperiũ, prouidentiam habere oportet; & cuiusque naturã tenuatis crassioribus, retusis quæ acres existunt, refrigeratis calidioribus, admixto tamen aliquo ex ijs, quæ tenuandi vim habent, quó promptiores sint ad expurgationem per vterum. Ac si id non tentauerit natura, tu ipse medicamentis per aluum purgato: cessante tamen sanguinis purgatione; vel adminùs solùm instillãte: nam si necessitas vrgeat, cunctandum non est, quin protinus cessante (vt diximus) sanguine purgemus: præsertim si, quod excernitur, corruptum fœculentumque est, & parcissimum, & quod magnitudinem mali non minuit. Itaq; & copiã sanguinis, quantùm natura assuescit & nititur expellere, minuere oportet; & reliquorum humorum expurgationem moliri, prædictis coniecturis præhabitis: & vteri curã gerere, vt patentior primó fiat: quó faciliùs per ipsum prorumpant qui abundant humores, vt vnà sequamur naturæ motum & noxij eductionem: quod pessarijs & inunctionibus. 2. lib. adductis faciliè consequeris. Reliqua veró, sicut in cæteris corporibus agenda sunt, excepto acidorum & nimis frigidorum vsu nam semper in his vereri oportet vteri naturam, conditionem & opus, quod eo tẽpore molitur; nimirum sanguinis & aliorum humorum expurgationem: quam equidem interdicit frigidorum vsus. Sic & acida vterum quoque maximè offendunt, ijs maximè, quæ nuper pepererunt, nisi constiterit ob ingentem calorem & siccitatem forsan prohibitam esse humorum expurgationem, quod ipsi crassiores ex nimio calore adurente fiant, & viæ ob siccitatem arctiores: quo tẽpore paulo liberabilius frigidis potionibus vtendum est.

Est quoq; alia febris natura & conditio enixis peculiaris & propria, quæ nulli alteri feminarum sorti accidere visa est, aut saltem per quam raró: nimirum cum ex puerperij suppresione vel diminuta profusione purgamentum ipsum in vtero putrescit, suppuraturue. In quo sane opere necesse est febres fieri iuxta Hippocrat. decretum. Dum pus conficitur. &c. Id certè monstrant quæ

ab.

A quæ ab vtero eo tempore prodeunt graueolentia fœtida, aquosa, aut saniosa, vel alia quauis qualitate pessima affecta. Quæ febris species eodem omnino modo fit, ac cæteræ omnes, quæ principium sortiuntur ex minera aliqua putredinis, vel ex bubone aut tumore alio præter naturam: nam putrescentibus in vtero humoribus cor incalescere, & febrem subinde fieri certum est. Cuius affectionis latê etiam meminisse Hippo. constat libr. 1. de morb. mul. referentem cuiusq; febris á partu proficiscentis causas per hæc verba. Quum mulieri puerperæ purgatio non facile procedit, velut vteris inflammatis & osculo ipsorum concluso obtorquetur enim stomachus vteri post pueri egressum. Si enim quid horum fuerit, purgatio non procedit. Has autem veluti causas primo scribit, & subdit. Si veró non processerit purgatio, continget ipsam febrire, & horrorem habere, & ventrem magnum esse, & si ipsam attigeris, totum corpus dolere, maximè si quis ventrem attingat, & aliâs atque aliâs stomachi dolore vexatur, & lumbos dolet, & cibi fastidium, & vigiliæ & punctura adest. Posteà quinto aut septimo die quādoque venter turbatur, & succedunt nigra & valde graueolentia aliâs atque aliâs, & vrina velut asinina. Quibus verbis euidēter ostendit signa, quæ prædictā

B affectionem apertê monstrant: & pergit dicens. Si vero venter ipsi non turbetur, neque purgatio prodeat sua sponte, neque ea, quæ commoda sunt, breui exhibeātur, & tempus autem progrediatur, multò magis ex prędictis affligetur, & insuper periclitabitur, ne liuida fiat, velut plūbum, & aquam intercutem incidat: & vmbilicus stabit ipsi ab vteris eleuatus, & circuncirca nigrior erit: & vbi hæc facta fuerint, fieri non potest, vt mulier superstes maneat: pereunt autem alias alio tempore pro corporis & affectionis ratione: verùm vnam & vigesimam diem nō excedunt, idquoq; plerumq; sic contingit. Qua sententia videtur complexum fuisse vniuersam huius affectus præsagandi rationem: & mox inquit. Si verò purgatio ipsi eruperit siue à pharmacis, siue sua sponte: fit etenim hoc si vteri os laxarint à sanguine aceruatim de repente coacti (Quo verbo cōplexus est potissimā & immediatam horum malorum causam) Et si eruperit, graueolentia purulenta depurgantur, quādoq; etiam nigra, & meliûs habebit, & curata sanescit. Hac enim vltima sententiæ parte sapientissimus Hippo. præsagium ad salutem, & me

C dendi rationem videtur docuisse. Consulit quidem purgandum est, idque duplici modo, altero per vterum ipsum, quo secedat quod confertim ibidem immorabatur. Qualia verò sint, quæ id efficere valeant (velut pessaria & alia huius generis) mille in locis reperies præsertim cap. de vteri distemperie cum affluxu humorum, & de epilepsia per consensum ab vtero. Altero verò per ea pharmaca, quæ totum corpus expurgent ab humorum vitio, dū ipsis ex malo vteri aliquid iam commune factum est. Verùm vt quis exactè intelligat, quid in hoc malo agendū sit, expendendum est in eius curatione nil vtilius fore, quam mēses euocare: quia tamen maiorem calorem medicamenta id efficientia concitare nata sunt, ob id ad sanguinis detractionem ex talo confugiēdum est. Quo sufficienter extracto per venæ sectionem, aut per scarificationes, syrupis putredinem cōpescere est opus: tandem vias reserare, humores inscindere, & attenuare. Ac postmodum si febrē communem factam esse reliquis humoribus cōperiamus, corpus vniuersum purgare dubitandum non est: etiamsi aliquid purgamentorum vteri adhuc supersit. Cognosces autem febrem factam esse communem, quòd præcesserit copiosa fœtidorum purgatio, & non solum ob id non est facta mitior, verùm indies exacer

ba-

batur magis: quod euidens est argumentum, reliquos corporis humores vitium A
iam contraxisse. In hac etenim re scitu dignum iudicaui, solo vteri vitio (quantũuis putrido humore scateat) purgandum non esse, nisi per ea medicamenta & pessaria, quæ vterum ipsum purgare solùm nata existunt. Cæterum si vel incorpore præsit morbosus apparatus, quo vereamur, ne communis fiat febrilis affectio: vel reliquis venis & humoribus totius corporis iã putredinosus calor elucescat: tũc quidem mihi non est dubium, quin corpus purganti pharmaco euacuandum sit. Nam si quis dixerit, solùm per regionem, cui natura innititur, per loca conferentia purgandum esse: intelligat velim, id non esse semper verum, neque tutum, sed quando vacuatio per aliquam regionem facta sufficiens est pro humoris peccantis copia, & regio conueniens illi humorum sorti. Verùm vbi quantitas non satis facit cacochimiæ vbertati, aut regio non est illis humoribus euacuandis idonea innitendum illi amplius non est. Sic profectò vterus humoribus putridis (quos à sanguine separare studemus) euacuãdis cõueniens regio minime existit. Præterquã quòd si alicui sanguis ex nimia copia ꝑ nares erũpit, vena in brachio scissa præsidium fit, & si præ nimia plenitudine exudat, sanguine misso leuamen suscipit. B
Ac rursus est longè maius beneficium, quod sequitur ex corruptorum conferta vacuatione, quàm sit damnum, quod sequitur ex modica distractione vacuationis, quæ per vterum fiebat. Hoc tamen intelligas velim, dummodo sanguis non purgetur, nam eò tempore tutius est alijs vti auxilijs. Quamobrem non oportet ob rusticum timorem differe aut simulare quæ iuxta optimam rationem fieri tutò possunt: nec rursus tam audacter purgationem aggredi, vt posthabitis prædictis indicationibus aliquid inconsideratè fiat. Quo sanè facto, ad alia auxilia confugiendum est, quæ putredini & vitio humorũ proficua sunt iuxta humoris peccantis ideam & vitium. Quæ quidem (præterquam quòd enixis & reliquis communia sunt) cap. nuper citatis abundè reperies.

De alui fluxu in puerperis

Solet non leue periculũ ijs, quę peperũt, afferre alui fluxus, sicut medicis non paruã hæsitationẽ. Quippe si vterus adhuc fluat, quis compescere audebit aluũ, siquidẽ eisdẽ prorsus auxilijs vteri purgemẽta comprimis: si verò puerperiũ supprimatur, prædictis medicamentis pressiùs cõpesces. Itaque aluũ fluere graue existit, sed grauius purgamentũ cõprimere: cum hoc tamen aluus ocyssimè est cohibenda, vt Hipp. cõsuluit lib. de mor. mul. dicẽs. Si verò mulieri cũ puero in partu non prodierit humor, velut oportet, sed siquidem in capite habuerit humorẽ à calore attractũ in partu & antè, caput dolebit. Si verò in ventrẽ aceruatim descenderit, vbi concitatus fuerit, ipsum turbabit, & nõ oportet longè progredi sinere, sed auxilium ferre, vt ne ex partu ventris profluuium succedẽs corpore malè habente ipsam dolorę affligat. Quamobrem in re tã graui & dubia pensitandũ est primò quantum conferat enixæ alui fluxus, qualiter ve feratur: ac si constiterit vel nõ cõferre, vel ferri nõ posse: tũc vltra considerandũ est, fluxerint etiã partus purgationes, nec ne: quòd si pro voto fluãt, optimis alimẽtis & recto vitæ instituto laborantem moderari oportet, donec alter fluxuũ sua sponte cesset. Verùm si alui fluxus immoderatior fuerit, nulla alia ratione melius ad puerperij purgationem naturam reuocabis, quàm cessante alui fluxu ijs medicamentis, quæ aduersus causam ipsius pugnent, nullo vel leuissimo ex astringentium silua exhibito: quinimmo administratis quæ menses euocent, saltem per inunctiones, pessaria,

A ria, euaporationes & reliqua, quæ cap. de mensiũ suppressione adduximus. At si ex toto vteri purgationẽ suppressam esse cõperiamus, naturamq; fluenti aluo intentam, tunc citra vllã cunctationem aluum supprimere oportet, purgatis priùs humoribus, qui ipsam citatiorem reddunt, & ex hibito rhabarbaro cũ modico saccharo rosaceo: ni fortè defectũ purgationis vteri aluo citata natura supplere studeat: quod equidem ex conferentia & tolerantia rimari est facile. Quod si astringentibus vti quoquo modo cogaris, ea quidem extrinsecus adhiberi ventriculo conuenit: ne intrinsecus sumpta, vias omnes, & quæ ad vterum pergunt, fieri arctiores contingat. In summa autem ventriculi vitio cõcitatã aluum alimentis & optimo viuendi genere moderaberis, & adhibita etiam vẽtriculi prouidentia externis inunctionibus, & alijs, quæ ipsi robur addere nata sunt: nec displicebit electarium diarrhodonis porrigere cum decocto absintij, aut modicum rahabarbari, quantum sat sit, vt ventriculus beneficium susceptet vtero illæso. At si diarrhęa sit, totum que corpus fluxu expurgetur, neque ipsum impedire, neque vterum amplius citare, sed vires custodire est opus, quantum satis sit, vt naturã se e-
B xonerasse, & vtriq; vacuationi suffecisse comperiamus. Si verò in dysenteriam fluxum degenerasse constet, ipsum posthabita vteri purgatione finire rhabarbaro exhibito oportet, prius tamen tentatis quæ abluunt clysteribus, aut ijs, quæ obleniunt, retunduntue humorum acrimoniam & mordacitatem medicamentis. Quod si minimè profuisse videatur, ad eorum expurgationem veniendum esse consulit vrgentissima morbi natura: in qua non dubitarem ante rhabarbari vsũ, ex talo sanguinem mittere viribus non renuentibus. Postmodũ autem ad ea, quę in quouis fluxu indiscriminatim Hippo. præcipit, adeundum est. Inquit enim li. de natu. mul. Si ex partu fluxus corripiat, & cibi in ventre non maneant, vuam passã nigrã dato, & mali punici dulcis grana trita, & coagulũ hędi vino nigro diluito, ac vtere. Quibus cõsimilia verba scripsit lib. 1. de mor. mul. dicẽs. Si ex partu fluxus corripiat, & cibi in ventre non maneant, vuã passam nigrã dato, & punici dulcis mali corium, & interdũ nucleũ & coagulũ hædi, hæc vino nigro diluta & caseo caprino & polenta triticea inspersis bibẽda dato: triticum autem modicè torreto. Ex his enim sententijs ego methodum generalẽ & sistendi tantùm er-
C uerem, materiam autem in aliam vsui probatiorem mutarem.

De puerperarum vomitibus.

Vomunt quidem quæ nuper pepererunt fœminæ, idque non rarò: plerumque cibum, aliquando crudos & pituitosos humores, vel quosuis alios iuxta succorum, qui redundant, naturam: ac nonnunquam sanguinem ipsum, vt ex Hippo. constat libr. 1. de morb. mulier. dicente. Si ex partu sanguinem vomat, hepatis fistula sauciata est, & dolor ad viscera procedit, & conuellitur. Et libr. etiam de natu. mulier. eadem iterum verba refert. Vtcunque etenim vomitus enixis superexcrescant, graue & periculosissimum est. Quippe si alimentum excernatur, deficient ad puerperij purgationem vires, & enixa indies labascet magis, & lacti deerit commoda materia. Si verò reliqui humores expurgentur, vereri oportet, ne præ nimia eorum turbatione & agitatione febris subsequatur, quæ vomitibus adiuncta & cacochimiæ subiecta periclitari ꝑculdubio fœminã cogit. Verùm si sanguis erumpat ex sauciata iecoris vena, pertimescẽdum est, ne iecur impensè refrigeretur, & ob id malus corporis habitus & hydrops subsequantur. Præterquam quòd omnes tres vomitus sortes (sed maximè quę ex sanguine fit) na-

natæ ſunt puerperij purgationem ſiſtere, & ad ſupernas ſedes ocyſsimè euocare: A quamobrem peculiari diligentia curãdum eſt vomitum compeſcere. Eum quidẽ, qui ex alimentis concitatur, roborata retentrice ventris facultate ijs, quæ exterius appoſita calorem & viſcera firment, & ſimul corrigant, ſi quod vteri vitium illuc tranſmittitur: qualia diximus cap. de ventriculo ob vterum affecto: quæ referre iterum hac in parte (ne tædioſus fiam) non placet. At ſi vomitus ex alimentis quoque fiat vitio alicuius humoris ad uentrem confluentis, acris nimirum & mordacis, ea lege compeſcere opus eſt, ac ſi ijdem humores vomitibus excernerentur. Quo tempore, præter debitam victus inſtitutionem, vitioſos humores quàm primùm occaſio permiſerit, expurganti pharmaco educito, ſeruatis omnino eiſdem legibus, quas in alui fluxibus adſeruandas eſſe diximus. Verùm ſi ſanguis vomitu reijciatur, omni diligentia curandum eſt ſanguinem ad vterum reuocare. Primò quidem ipſo per tali venas profuſo, & copioſè aliquando: vel ſi fœmina nõ tulerit, per cucurbitas cũ ſcarificatione ſuris ac fœmoribus affixas. Quo facto coniectandum eſt, an ſanguinis profuſio ex vbertate, vel ex naturæ errabũdo impetu fiat: an potiùs ex vaſe aliquo in iecore dirupto aut exeſo (cuius Hipp. B meminiſſe cõſtat lib. 1. de mor. mul. in cuius ſubſidiũ hæc adducit præſidia. Hæc lac aſinæ bibat, deinde vaccæ nigræ ad quadraginta dies, & ſeſamum tritum, donec probè habeat) ſi primum quidem, nullis medicamentis vtendum eſt, ſed deoneranda natura, aut ad vterum euocanda. Si verò ſecundum, eis vtendũ erit pharmacis, quæ vel emplaſticam habeant vim, vel agglutinantem non omnino poſthabita puerperij fluxione: ſed partim euocantibus menſtrua per vterum, & inferas partes, partim verò per ea, quæ ſanguinem ſiſtunt deuorata aut epota: reperies autem huius cenſus non pauca lib. huius operis. 1. cap. de immodicis menſibus, & lib. 1. noſtro indica. cap. deſiſtẽdis fluxionibus. Dimitto etiam hac in parte victus tum parſimoniam, ſi ex ubertate ſanguis fluat, tum tenuitatem & laudabilem ſubſtantiam, & alia itidem, quæ prædictis locis abundè ſcripſimus.

De puerperarum angina et difficili reſpiratione

Eſt proculdubio in puerperis difficilis reſpiratio graue admodum malum ſummèque periculoſum: tum ratione ſigni: tum verò (& quod grauius eſt) ratione C cauſæ. Vt ſignum, quia indicat inſtrumenta reſpirationi ſubſeruientia purgamẽtis partus vitiari ac repleri, quod quidem quãtum mali ſit, nemo ambiget: vt cauſa verò grauius profectò eſt & pernitioſius, quòd vehementiſsima illa ac velociſsima thoracis dilatatione & cõpreſsione copioſiùs trahetur puerperij humor ad thoracem ipſum. Cenſeo tamen, vtcunque ſit, difficilem ſpiritum, & gutturis inflammationem, vel iecoris, aut cuiuſuis alterius partis, præſertim internæ ex ſuppreſſo puerperio frequentiùs aduenire, ſi vtcũque reſpiratio vitietur, quàm quouis aliud malum: & ob id omni arte curandum eſt per vterum naturam euocare, vel ſaltem per infernam regionem, & quod in corpore ſupererit, euacuare ſanguine miſſo ex talo, vel ex ſuris, aut fœmoribus. Verum in his omnibus inflammationibus, ac difficili reſpiratione id perpetuò obſeruãdum eſt, nimirum quòd ſi ſanguine ab inferis partibus ſufficienter miſſo affectionem adhuc creſcere contingat, facta coniectura plenitudinis affectæ particulæ, ſiue guttur, ſiue caput, aut pleura ſit, mihi non eſt dubium ſanguinem ex viciniori parte eſſe mittendũ, etiã ſi puerperium fluat. Nullo enim alio modo citiùs præcauere poteris ſuffocationis periculum in pleuritide, difficili reſpiratione, vel angina, quàm ex viciniori-

bus

A bus sanguine misso: euocatis etiam eo tempore mẽsibus per frictiones, ligaturas, & cucurbitas inferis partibus adhibitas, quibus irruentis sursum sanguinis impetus citiùs retrahatur: maximè si citatior factus fuerit sanguine misso ex superioribus. Cætera verô vt in reliquis corporibus administrabis.

De pleuritide in puerperis curanda.

Contigisse aliquando comperimus, præsertim primiparis incautis vel ex frigore compressa purgatione, vel ex interno apparatu pleuritide, & perniciosa quidẽ à partu corripi: graue alioqui malum, quód in præfocationis periculum enixas nõ raró deducat. Quod retulisse Hippo. constat lib. de natu. mul. docentem, magnis malis puerperas esse expositas, si parum sibi caueant, & primiparæ sint, quod sanè contigisse non raro comperimus ex quauis alia mensium suppræssione, vt Hipp. refert lib. 7. popu. in historia vxoris Cleomenis, quę ex cefiri flatu in grauẽ pleuritidẽ delapsa fuit, ob menstruorũ ad thoracẽ recursum: quod & his & enixis facillime contingit, quod sanguis per vterum affluxurus prôpte, ab his causis per venas communes (quas non paucas neq; paruas vterus cũ thoracẽ habat) regurgitet in aliquod latus, quo sanè fit, vt non raró accidat enixis difficilis respiratio,
B vel grabiores aliæ thoracis affectiones. Sed in hac quidẽ re licèt ex neotericis aliqui primo morbi accessu audeant ex brachio sanguinem detrahere, mihi id consilium nunquam arrisit: siquidem primò naturæ motum sequi, & alterum præter naturam motum ab affecta parte ad quám distantissimas auertere, tutius & vtilius longè visum est, ex talo nimirum sanguine primò sufficienter extracto, quã tũ videlicet sit satis, & pro puerperij fluxuri copia (si nõ omni, saltem vt aliunde non facile natura permittat, ex quáuis superna vacuatione abire) & pro impetus motus ad partem affectam reuulsione, euacuatione ve. Præceperat enim Auice. in pleuritide (nullo adhuc habito ad corpus enixæ respectu) sanguinẽ ex talo, ne dicam contrario, mittere, nedum in fœmina, cui puerperium adhuc fluitat. Quamobrem cum puerperium ipsum suaspontе videatur correpugnare missioni sanguinis ex brachio, quatenus vires vtranque vacuationem non permiserint: quia brachium contrario in loco existit ei, quem natura in puerperio sibi elegit & tuetur, ob id quidem verendum plurimum est, ne illi vim facto sanguinis contrario motu inferamus, retrahamus que fortasse puerperium ad locum affectum. Qua-
C propter consulito primò sanguinem mitti semel, bis aut ter ex talo, posteà verò si affectum his non cedat, cùm iam sanguine misso ex talo satis factum sit puerperio, ad venas brachij deueniendum esse consulit & permittit affectus vrgentia et ratio. Deinceps verò, sicut in quauis alia pleuritide, ad expectorandum humorẽ confugiendum est eclegmatis, decoctis pectoralibus & syrupis. Posteà, ne tussi & dolore puerperium ad superiores partes euocetur, clysteribus vtendũ est, qui & purgent & attrahant, ac vteri vias aperiant, purgationiq; aptiores reddant, velut est, qui recipit maluæ, bismaluæ, mercurialis, blitis, branchæ vrsinæ, & foliorum caulium rubeorum. ana. m. j. florum chamæmali, meliloti. ana. p. j. seminum lini, anethi, altheæ, fœnugræci, & anisi conquassatorum. ana. ℥. ſ. fiat omnium decoctio ad lib. j. & colentur, ac dissolue in colatura catholici. ℥. j. mellis rosati, olei violarum & sacchari. ana. ℥. ij. Reliqua verò sicut in quauis alia pleuritide facies, semper tamen præhabita vteri fluentis prouidentia, quominus puerperij purgationes cessent, donec debitum tempus præterierit. Tunc enim (vel antè, si necessitas vrgeat, aut purgationes cessasse constet) leui aliquo expurgante non recusarem aluum subducere.

De tussi in puerperis.

Est quidem molestissimum enixis, ac periculosum accidens tussis: nam præter causæ, quæ ipsam excitat, considerationem & periculum, motu illo vehementissimo ad superiora proculdubio puerperium euocatur, fitque sæpissimè causa maioris mali, quàm tussis ipsa sit. Quamobrem duo in hanc curatione summopere obseruanda esse censeo: primum quidem, ne menstrua purgatio subsistat, supprimatur ve, facta summa diligentia, vt copiosior euocetur, ita vt quantum tussi ad superna retrahitur, auxilijs ad consuetum euocetur locum: secundũ verò, vt omni arte vel humoris crassitiem inscindamus, tenuitatem compescamus, & aduersus vnanquanque eius qualitatem ex aduerso pugnemus: exhibitis adinuicem, quæ tussim leniũt, pharmacis. Quippe hæc sola prodesse in hoc casu non raro probauimus: quorum rationem & copiam reperies facilè libr. nostro de auxi. indica. cap. de expurgantibus per sputum. In qua sanè re expẽdendum quoque est, an vitio vteri, & ob aliquid ab eo ascendens halituosum, mordax & acre tussis moueatur: cui prouidebis præmunito à causæ inclementia corpore, cauens ne, si frigida fortè sit, nimium superiores partes calfacias, periculum enim est, ne calore ad eas puerperium euoces. Verùm si ex vtero fuerit damnum, maiori diligentia purgationem eius procurabis immissis pessarijs ex mercuriali, agarico, aut aloë. A B

De epilepsia, aut delirio post partum.

Solent non raro hæ affectiones enixis superuenire vel vitio sanguinis fluentis vel defectu congruæ & copiosæ purgationis. Sed delirium aliquando oriri ex melancholia, ob nimiam sanguinis suppressionem, qua crassior propter adustionem efficitur, aut ob nimiam profusionem, qua relicto crassiore melancholiam fieri, mihi certum est. Dimitto aliquando ex adustis febre humoribus, caputq; irruentibus, vel ex tetro, deprauatoque halitu posse quoque fieri. Si tamen ex immodico fluore succrescat affectio, curandum semper est, vt sanguinis profusio cesset, vires reficiantur, & distẽperies frigida ac sicca corrigatur, sicut in reliquis corporibus. Quod si ex vitio, vel suppressione purgationis fiat, studendum omni diligentia est, sanguinem euocare: vel, si id perdifficile fuerit, ipsum expurgare medicamentis, quæ aduersus adustos, fœculentos, & crassos humores pugnẽt: qualia retulimus lib. huius operis. 2. cap. de melancholia virginum & vidu. Sed peculiarior prouidentia habenda est de talo inscindendo, scarificandis vesuris ac fœmoribus, & de crurum lauacris, ac omni denique auersione & euocatione ad inforas partes, id que maximè per hemorroidum, probocationem, & sanguine, ab ipsis per irudines vacuato, quòd magni momenti in his affectionibus esse solet. Nec non curandum est paulatinis purgationibus ab spurcitia humorum sanguinem vindicare, donec purgationem vel redire comperiamus, vel si nõ redeat, ad maiora auxilia subsit aditus, vt deinceps sicut in reliquis corporibus curari possint prædicti affectus. C

De pedũ & totius corporis inflatione à partu.

Non desunt quæ ex improbo vitæ studio toto gestationis tempore habito, à partu intumescant non solum pedes, verum & vniuersum etiam corpus. Quod pulchrè aduertit Hippocr. 2. popu. p. 2. dicens. Quæ filias peperit gemellas, & difficulter peperit, & non valde purgata est, tota intumuit, deinde venter ipsi magnus fiebat. Hanc sanè affectionem (vt ex loco citato colligi potest) tribus de causis prouenire posse censeo: vel ex improbo vitæ studio, vt dictum est: vel ex immodico potu post partum: vel ex copioso sanguine, quem fœtus non valuit con-

tere

A terere, neque fœmina in partu purgare: & ob id superabundans & recrudescens in tumorem eleuat partes, præsertim infimas. Sed cessat profectò hoc malum facta à partu copiosiore purgatione, vel superueniente alui fluxu, aut febre. In prima quidem causa curandum est, transacto purgationis statuto tempore, vel saltẽ diminutis purgamentis, corpus purgare, ac non semel, sed bis & per epicrasim. In secũda verò, nisi puerperium vberrimè fluxerit, sanguinem mittere est opus, præsertim si sanguis adsit, idque ex talo quantum sat sit pro affectus vehementia & sanguinis redundantia: & posteà cessante vteri purgatione pharmaco purgandum est. In vltima autem (nam de potu immodico nil aliud dicendum arbitror, quàm præscindendum esse, & calfactorijs ac resoluentibus curandum, maximè puerperio transacto) puerperium omni arte euocare est opus, vel sanguinem ex talo mittere, aut cucurbitulas suris & fœmoribus affigere. In omnibus autẽ causis reliqua facies, sicut dictum est cap. de hydrope vteri. Quibus etiam omnibus peculiari dote hepar ouillum conferre dixerat Hippocr. lib. de natu. mulie. Si pariens (inquit) inflata fuerit, hepar ouillum aut caprilum calido cinere obrutum B bibendum dato meracius ad dies quatuor, & vinum bibat vetus.

Supersunt quidem ex affectionibus, quæ enixis accidunt, plures, veluti est cõuulsio, tremor, rigor, paralysis, & pleraque alia. Quæ omnia Hippocr. complexus est libr. 1. de morb. mulier. his verbis. Si verò processerit mulieri puerperij purgatio ad caput, thoracemque ac pulmonem (fit enim & hoc) moriuntur sæpe statim, si detineatur ac firmetur. Si verò probè exeat per os aut nares sana euadit. Si verò morbus paulò diuturnior fiat, patietur sanè mulier ea, quæ dicta sunt de virgine, cui primum menses comparentes, sursum impetum fecerunt. Narrat item eadem parte quas nam affectiones fœmina sic affecta patiatur: & dum ad faciem fluxio fertur, quæ mala efficiat, ac quibus signis innotescat. Ex quo loco euidenter cõstat, talem fieri ex puerperio affectionem, qualis fuerit natura partis, in quã humor ille vitiosus incũbit, aut halitus ab eo ad partẽ ipsam transmissus. Quocirca cùm omnibus ferè eadem sit, & communis causa, intellectis & exa C ctè pensatis, quæ hucusque diximus præcepta, haud difficile erit nosse, quid agendum, aut non agendum sit. Sic profectò multa alia in hac re prudenti medico pensitanda dimitto, vt eà aptè disponat, sicut occasio ac tempus permiserint.

A

De vteri inflammatione & vlceribus á partu relictis. Cap. 12.

Ontingit non raró in primiparis, vt stricti oris vteri fœminis, vel ex laborioso partu, aut ex fœtu grandiori, vel aborsu vterum inflammari & exulcerari. Quod sanè vel sterilitatis, vel grandioris mali causam præstare assolet: ob id profectò si quid huius à partu supererit, curandum est nosse, & præstò auxilijs esse antè, quàm in maius vitium commigret. Dixerat enim Hippo. lib. 1. de mor. mul. Si ex partu vteri fuerint inflammati, febris debilis corpus tenet & caligo adest, ex ventre verò nũquam deficit calor, & sitit, & coxas dolet, & venter imus fortiter intumescit, & aluus turbatur, secessus autem est malus & olidus, & calor vehemens corripit, & cibum auersatur & dolor iuxta sinciput est, & ventris stomacus non potest trahere cibos ac potus, & concoquere nequit, & nisi curentur statim, plurimæ moriuntur. Ex hac enim affectione si fortè fœmina euadat, supersunt procul dubio vlcuscula, quæ peculiarem prærequirunt in artifice diligentiam, vt pauló inferiùs monstrabo. Sed primitus inflammationi medeberis copiosius sanguine misso per venas tali, & tandem adhibita ea prouidentia & curandi ratione, quam capite de vteri inflammatione adduximus, initium curationis sumentes à sanguinis detractione ex talo: cauentes tamen ne vtero nimis frigida adhibeamus, ne puerperij purgatio cohibeatur. Sed eodem lib. Hipp. peculiarem adducit curandi rationem vteris ex partu inflammatis: ac præter illam cõmunis inflammationis naturam, affert inflamationis rationem. Inquit enim. Si puerperæ inflammati fuerint vteri intumescunt, & vbi puerperij purgamenta intus manserint, occultè distenduntur: distenduntur autem vbi cõdensati fuerint à frigore. His si quidem perfrigerentur, calfacere conducit. Si verò inflammati fuerint, & frigus discesserit, medicamentum subdititium facere, quod inflammationi aduersatur, & simul lauare ac fouere, & pharmaca adhibere, quæ ego adscribam. Verùm ex ijs, quæ generaliter docet, constat, qualiter sit in hoc affectu agẽdum, licet quæ ibidem recenset, nõ sint admodum proficua: non quòd mala sint, sed quód alia vtiliora eligi posśint. Sat enim est docuisse primitus adhibenda esse quæ dolores leniant, quæ ventrem emolliant, & quæ inflammationi aduersentur lauacra, fomenta, & tandẽ reliqua, quæ cap. citato adduximus, quæ eo loco reperiet diligens lector.

B

Verùm si aut inflammatio in vlcus degeneret, aut vlcus ob causas à me superiùs adductas suboriatur: id protinus diligenter nosse conuenit, anteà nimirum quàm aut mali moris fiant, (vt facillimè ob loci conditionem, & excrementa, quæ expurgantur, fieri solent) aut in aliud grauiùs malum degenerent. Docuit quidem id cognoscere Hippocr. libr. 1. de morb. mulie. dicens. Si vteri exulcerati fuerint, aut sanguis & pus & serosa sanies fluit, putrescentibus enim vteris morbus ab ipsis fit, & vẽter imus eleuatur. Tandem subdit inferiùs. Morbus autem maximè corripit ex partu, si quid in ipsis diuulsum computruit. Itemque ex abortu, & aliàs sua sponte. Et pauló inferiùs inquit. Si verò vehementer.

C

A menter exulcerati fuerint, sanguis & pus purgatur, & dolor fit grauis, & cùm dolor apprehenderit, velut à partus dolore fiunt ea, quæ circa fluxum contingere solent: & cum tempus affuerit, crura & pedes intumescunt, & curant medici hunc morbum velut hydropem, verum hic talis non est. Docet autem eodem lib. 1. clariùs occasionem & signa vlcerum, & curandi etiam rationem his verbis. Quum vlcerationes in vteris fuerint, ex abortu aut alia quadam causa eas omnes respectu ad totum corpus facto curare oportet, quacunq; curatione opus habere visa fuerint: siue ex vniuerso corpore hominem curandam esse putaueris, siue ex ipsis vteris: cognosces autem an ab ipsis vteris sint hoc modo. Quum enim vlcerationes ab ipsis vteris sunt, purgationem exhibent purulentam, & compactam: quæ veró non ab ipsis tenuem & saniosam. Curandi tamen rationem scribit dicens. Quũ igitur tenues sunt fluxiones, cũ pharmaco eas curare oportet, & dare quod sursum & deorsum purget: primum autem quod sursum, postea veró quod deorsum. Eodem etiam loco docet dum exulcerationes fiunt ex partus aut abortus labore euocata materia exedenti & mordaci, quæ id malum efficiat ad vterũ, omB ni arte finita puerperij purgatione pharmaco euacuandum esse, vt humores vomitibus & alui excretionibus diuertãtur, minuanturq;. Verum præmissa hac generali prouidentia studendum est, vt relictum vlcus quàm citissime sanescat: quibus autem id fiat, dictum est abundè lib. huius operis. 2. cap. de vteri vlceribus. Cæterùm si exulceratio sola partus difficultate, vel fœtu grandiori dilacerato vtero fiat, nulla totius corporis prouidentia habenda est, sed solius tantùm vteri, vt cap. nuper citato diximus. Hoc tamen in hac curatione expendum prius est, vt ea, quæ in vtero dilacerantur, non astringentibus (ne menses supprimantur) reduci debent ad pristinum statum, sed modicè siccis & modice quoq; glutinantibus qualia eodem cap. non pauca reperies. Quód si ex dilaceratione in vlcus malum degenerasse comperiamus: tunc sanè velut quoduis aliud vlcus curari desiderat: hoc vno excepto, quod si menses adhuc fluxerint, velut vlcus cum sanguinis profusione curari debet, licet sanguis ab vlcere non prodeat. Qua in re primó donec sanguinem cessasse comperias, vlceris curatio posthabenda est: non autem fluxus compescendus, velut in prædictis vlceribus cum sanguinis fluxu, sed finiendus, vt sola subsit vlceris indicatio. Si veró fluere cessauerit, curationem institues iuxta vlceris naturã & cõditionem, vt abunde loco citato dictum est.

C

De

A

De rugis, quæ post partum in ventre supersunt. Cap. 13.

D tantam plerunq; magnitudinem excrescit in vtero fœtus, vt ventris ipsius cutem non solum tẽsam reddat, verum & scissuris nõ leuibus sæpissimè discindat, maximè in infima & secũda cuticula. Quod sanè vitium licet omnibus vtero gerentib⁹ commune sit, ijs præsertim peculiare existit, quæ (vt dixim⁹) grandiores progignunt fœtus: malum quidem fœminis indecorum & molestum. Quapropter non paucæ ex fœminis huic malo prouidentes, à quarto mense grauidationis ventre imponunt linteum oleo amygdalarum dulcium, aut sesamino inunctum & expressum: quó faciliûs citra scissuras cutis ipsa mallior fiat, extensioniq; aptior. Sed à partu rugas comprimit & ad pristinum statum redigit vnguentum ex succo radicis liliorum alborum cũ melle & cera ad ignem compositum. Confert etiam pinguedo recens, & actu calida cum modica cera rubra ventri apposita: vel mensenterium verbecis, vel capeæ, aut hædi calidum ventri adhibere, vel corium oleo inunctum, vel quod oleũ continuerit. Benefacit non minùs oleum nucis indicæ illitum: vel (vt ferunt) adipis detracti è vulua vallenæ. ℥ vj. in fictili liquato, & cũ puluere cornu cerui fiat vnguentum, quo venter illinatur: prodest quoq; aqua ex albumine oui instillata: item adeps agni illitus: cinis testudinis cum albo oui, vel lacte asinino illitus. Ad quorum etenim censum facile erit cuiuis alia rimari præsidia huic vsui proficua, dummodo quæ astringunt fugiat, ne menses quoq; cohibeat. B

De virginali astrictione à partu comparanda. Cap. 14.

C

I S I de restrictione amplitudinis vteri propter honestam causam liceret tractare: nullam profectó eius mẽtionem fecissem. Verùm cùm ex huiusmodi laxitate aliquádo sterilitatem proficisci comperiamus: nonnunquam vteri procidentia, vt Hipp. insinuat li. de natu. mul. præter quam quód fœminæ sic affectæ proprijs viris ingratiores fiunt: obid sanê pauca quædã studui huic malo afferre præsidia. Cõfert quidem primó post prægressam puerperij purgationenm fomentũ ex aluminosa aqua: prosunt & pessi ex succo seminis rumicis aridi & virentis: vel ex gallis in aqua maceratis, deinde siccatis & lana exceptis. Semen etiam oxilapati tritum in vteri sinu impositũ; vel gallam in aceto maceratam, & posteà siccatam, cuius puluis super sinum mulieris ablutum conspergatur. Sed summopere profecisse scimus id præsidium, quod recipit

A cipit sanguinis draconis, boli armeni, corticis mali granati, aluminis, mastichis, gallarum, ana. ℥ ß. in puluerem redige, & omnia simul in aqua chalibeata cõfice, quo illinito pessarium ex gossipio factum, & in vterum immittito. Prodest & aliud, quod recipit gallarum, sumac, plantaginis, consolidæ maioris, aluminis, chimoliæ, chamæleæ. ana. ℥ j. coquantur in aqua pluuiali, & hac decoctione foueantur pudibunda: cui equidem addes aliquid ex ijs, quæ astrictoriam vim habent, velut folia oliuæ, folia vitis & quercus, balaustium, cupressi poma, cortices granatorum, scoria ferri præparati cum aceto & reliqua huius naturæ. Quorum vsum, sicut & reliquorum, quæ á principio diximus, cauere oportet ante integram purgationem, ne fortè ipsa simul suppressa, graue aliquod malum subsequatur.

De nutrice eligenda, & moderanda. Cap. 15.

B

ELectionem nutricis pulchrè Moschio vis' est depinxisse dicẽs. Adolescenta, quæ pulchro etiam sui corporis sit colore, & iam bis pepererit, & pectus latũ habeat, ipsasq; mãmas neq; nimiũ laxas & rugosas, neq; interim valde tensas papillas: neque multùm graciles, neq; valde breues, & quæ nõ multas cauernas habet, neq; iterum parua & breuis: animosa, & quæ cum integro affectu puerũ amare possit, & quæ nũquam irascatur, si fieri potest, grata & munda sit. Ex qua equidem sententia arbitror, apud omnes ferè peritiores decretum esse, eam in nutricem eligendam fore, cuius ætas sit inter vigesimum quintũ & trigesimum quintũ annum, viuidi coloris, fortis ac robusti colli, pectorosa, musculosa, duræ ac multę carnis: non obesa, non gracilis: cuius etiam mammæ solidæ ac firmæ sint, mediã magnitudinem, mediãq; duritiẽ obtinẽtes: C quibus lac plurimum sit: á viro seiuncta, abstemia, á menstrua purgatione immunis toto nutricationis tempore: nullis sit affecta morbis neq; alicui peculiariter obnoxia. Quæ omnia expendenda sunt in nutrice, præsertim si addideris enixam esse duorum mensiũ & non vltra decimum: non primiparã, sed quæ purgatissimũ habeat lac, idq; plurimum odoratum, candidũq; mediocriter, neq; subliuidum, nec gypso simile, nec subacidum, aut amarum, sed dulce: æquabile, non admodũ crassum, neq; tenue, cuius superuitreũ vmbonem rectè probatio fit, si neq; prorsus fluit, neq; vmbone reclinato omnino constet. Itẽ si in vasculo illius lactis pars aliqua reponatur, cui tantillo myrrhæ adiecto seri pariter atq; casei pars æqua detur. Probatissimum est, si in vngue hæreat, nec protinus defluat. Cæterùm inter reliquas conditiones potissima est, si laudatorũ morũ nutrix extiterit, quæ neq; ocyssimè animi passionibus afficitur, neq; penitus obtusi sensus & stolida sit.

Atqui licèt has omnes dotes in nutrice exquirendas esse dictum sit, nihilominus tamẽ longè vtilius infanti æstimatur matris lac (quamuis his dotib' careat) quã sit, quod ex nutrice suggitur, quantũuis laudabile existat. Verùm in nutrice ob

ob id ea omnia exquiruntur, quòd indicium sint mediocris seu temperatæ lactis A
substantiæ, quod cuiq; infantium temperamento proficuum fore scimus: mediũ enim omnibus temperaturis vtile existit & amicum, quod illis erat necessarium, quibus maternum lac, qualecunq; fuisset, denegatur. Si tamen matri puerum cõmittere studueris, vsq; quo ipsius temperaturæ pristinæ natura restituarur, eundem nutrix supra electa interdiu bis, aut ter lactet, donec puerperæ primum lac, quod colostrũ appellatur, instillet, & loco eius probatius generetur: qui enim hoc vtuntur infantes, colostrati fiunt. Quamobrem nuper natis, nutricis lac potius exhiberi conuenit, quód matris exitiosum sit eo tempore: quoniam genitũ fuit ex sanguine à quo iam optima pars secreta erat ad infantis alitionem intra vterum: ob idq; exugi debet & abijci. Bonum autem est lac, quod prodit post purgationem puerperij perfectam, hoc est, in masculo à trigesimo diẽ; in fœmina verò, á quadragesimo secundo, vt refert Hipp. lib. 1. de mor. mul. aut saltem, vt amicè id intelligamus, donec impetus purgationis desierit: deinceps quidem maternũ lac fœtus suggat, quippe quod alimoniæ, qua, dũ in vtero infans erat, vtebatur, perquã simile existat: muliebria nanq; in vbera delata, concoctione lactescũt. Quod B
si vel ex præstantia & dignitate matris, vel quia lac integrum non sit, aut quia lãguida vel aliquo mammarum, capitis, oculorum ue defectu parens affecta existat tunc quidem eligenda nutrix est, qualem depinximus.

Nutricis autem custodiam & moderamẽ primò instituere oportet per id exercitiũ, quo partes supernæ magis exerceantur, vt lac copiosum & probum gignat. Item viro non accedat, ne vsu venereorum menses prosiliant. Lac quidem donec mulier conceperit, adseruari facilè potest; vlterius autẽ minimè: ac si mẽses fluãt, corrũpi necesse plerunq; est. Ex quo vitio pueri citra dubitationem vel in epilepsiam, vel scabiem, aut alia mala maiori ex parte prolabuntur. Nam licèt sint, qui existiment, purius & perfectius fieri lac fluentibus mensibus: duo certè suadent contrarium omnino accidere: primum, turbatio, quam natura perpetitur singulis mensibus; quia eo tempore quid deterius lacti & nutrici accidere scimus quouis alio: secundum, quibus menses nõ fluunt, id profectò necessum non est; siquidem id natura non tentat: ex quo constabit purum superesse lac, sicut in reliquis & lõgè magis: quandoquidem nil est, quod naturam turbet & irritet: ex quo constabit fœtum immunem esse à menstruorum spurcitia. Quãobrem consilium est apud omnes ferè, probatissimos viros, lac statim post mensium exortum mutare: quanquam fœminis partus suos alentibus minus inconueniens existat: nec deest, qui asserat nõ corrumpi lac fœminis, si ex eodem viro rursus conceperint. Itẽ nutrix admonenda est, vt probatis cibarijs vescatur, & primis diebus quaq; vice ante lactationem puero mellis pauxillum lingendum tribuat. Præterea, vt lactis quicquam mulgeat, quòd mamillæ præssione, pueri suctionem iuuet, ne fortè vehementi suctu gulæ instrumenta lædantur, & malarum articulationes laxẽtur: quod non raró contigisse constat. Item instituenda est, ne singulis lactationibus vberem lactis copiam, sed parcam exhibeat. In super, diebus primis, quibus lactare incipit, simplicem cibum accipiat, & aquam bibat (nan qua ratione à pueris vinum arceri consulunt autores, eadem & à nutrice) ne solidũ lac nuper natis infantibus difficulter per angustos gutturis meatus descendat. Pari etiam ratione à salsis, acutis, & astringentibus abstineat, vt neq; porros, cepas, alia, aut cætera hu-

A ra huius naturæ degustet. Sed cuiq; talis vitæ & victus ratio instituenda est, qualis fuerit pueri natura & conditio, & parentum dignitas aut prestantia permiserit. In qua sanere cum non parua sit differentia, vna viuẽdi forma, quæ omnibus sit proficua, signari non potest. Quodsi ne his quidem sana degat nutrix, non erit ab re corpus purgare, & vitæ rationem iuxta lactis vitium, & infantis indigentiã immutare.

De lactis defectu. Cap. 16.

INter alia vitia, quibus mulieres, quę pepererũt, & nutrices sunt affici solent, potissimum profectò est lactis defectus, cuius hac in parte rationem, causas, & præsidiũ scribere est in animo. Hãc sanè primam & maximam (vt Gal. visum est. 7. de vsu pa. ca. 22 animantibus mãmæ præbent vtilitatẽ, quòd in eis ea parte, qua B sitæ sunt in mulieribus, copiosissimũ benigni alimenti residuũ colligi possit, ex quo lac fieri contingit. Quod cùm vtilis alimẽti superfluum sit, cibus exactè confectus in eo potissimum loco constituere mammas conueniebat, vbi facillimè simul & citissimè elaborari lactis copia perfectè consistere poterat idq; maximè vltimis gestationis tempore vt Hipp. testatur li. 2. pop. par. 3. tex. 34. dicens, lac nutrimento mutationem accipere octimestri vero perficiente. Quo fit quod à principio gestationis in puerum insumatur materia illa & postea in lac. Est sanè lac nil aliud, quàm quædam veluti superfluitas nutrimenti partis ipsum generantis, similis quidem ipsius naturæ existens. Quippe mammæ adenes quosdam sortiũtur, vim quidem habentes alterandi alimentum ad ipsos confluens, ac sibi ipsis assimilandi: & quia exangues sunt & albi quando plus alimenti ad ipsos defertur, lac proculdubio efficere habent, vt Gal. est sentẽtia. 5. aphor. 39. Sed Hipp. modum generationis lactis, ac defect⁹ eius clarius exponit lib. 1. de mor. mul. dicens. At verò lac quomodo fiat dictum est á me, in natura pueri in partu. Postquam autem prægnãs fuerit mulier, menses nõ valde pro C deunt, præterquam quibusdam pauci. Dulcissimus enim humor ex cibis ac potibus ad mammas vertitur, ac exugitur, & necesse est etiam reliquum corpus magis euacuari, & minus sanguine plenum fieri: atq; hoc ita contingit. Sunt autem quæ natura sine lacte sunt, & quibus lac deficit ante tempus. Hæ verò natura solidæ sunt & densæ carnis, & propterea sufficiens humor non penetrat à ventre in mammas, cum ita sit densa. Quam causam ad enixas non minus transferendam esse censeo. Cùm enim humoris, qui veluti superfluitas alimenti ipsarum mammillarum est, vel admodum exiguus existit, vel omnino deficit: lactis defectum seu inopiã appellamus. Atq; cum ad fœtus alimoniã vteri venas natura cõparauerit, dum vtero geritur, ac dum in lucẽ prodit mammas; & hac ratione certũ quendã respectum inter has duas partes tribuisset: fit facilè, vt è toto corpore in vterũ sanguis dilabatur, & post partum ex vtero & reliquis partibus ad mãmas relabatur, futurum infantis alimentum. Quod cùm defecerit, vitium ipsarũ mãmarum esse inficiabitur nemo, modó id per essentiam sit, modo per consensum vel à toto, vel ab vtero. Ex quibus eum affectum prodire censemus, quem ad genus retentorum immodicè iure optimo reduxeris.

Causæ. Causam verò inuestigabis, si prius modũ generationis contempleris: quippe generatur vel non transmisso sanguine à reliquo corpore in mãmas, vel ab ipsis non attracto: quamobrẽ & mãmarum vim & sanguinis copiam rimari priùs oportet, & quantus qualis ue in venis existat, vt Gal. optimè aduertit. 5. simpli. cap. 20. & 21. si quidem vel quia vitiosus est non trahetur; vel, quòd parcissima sit eius copia, aut corpus sit imbecille, non transmittetur. Quibus non raró accedit infantis imbecillitas, qui ob id lac suggere nequit: nam ad validam suctionem certum est tractionem sequi. Rursus his accedit corporis ariditas, cuius ratione auidè alimentum quæuis particula ad sui alimoniam complectitur, ita vt nihil sit pro lactis generatione residuum. Extrinsecus insuper subitus aliquis casus adueniens, animæ perturbatio, dolor ue frequentissimè illuc sanguinem & humores alliciunt: quò fit, vt vel lac diminuatur, vel auferatur omnino. A

Signa causarum. Quodsi totius corporis habitus, vel temperamentum siccum existat, gracile, & excarne, vel si præcesserint sanguinis copiosiores vacuationes, exercitium vehemens, fames, vigilia, mæror, sollicitudo, aut febris arida æstuansq;, ac id genus aliqui, quod plusquam expediat corpus dissipet; rationi videtur consonũ sanguinis defectum potissimam esse diminuti vel deficientis lactis causam: nam hæ omnes causæ non solum sanguinem minuunt, verum & lac ipsum conterunt, aut saltem vitiant, cuius naturæ censemus esse, quæ frigidæ sunt temperiei. Verum si ne hæc quidem adesse constet, sed graciles, rugosas & contractas esse mãmas; ob propriam earum imbecillitatem, aut aridam intemperiẽ prouenire lactis defectũ credendum est: quòd trahere tantum sanguinis nequeant, quantum sat est ad lactis confectionem. Quodsi ex vitio sanguinis lac defecerit, id facilè distingues signis, quæ ipsum esse biliosum, melãcholicũ, aut pituitosum ostendunt: quippe qui huiusmodi est sanguis, nequit in lac mutari, aut in vitiosum cõmigrat. Quòd sanè ex lactis colore, substantia, & sapore potissimum inuestigandũ est. Biliosum etenim sanguinẽ cognosces ex lacte seroso, tenui, flauo, amaro, maximè si consideres nutricis habitum, & iecoris temperamentum. Pituitosum, si extiterit crassioris substantiæ, albi coloris, & saporis accidi: quibus maiorem fidem præstant nutricis tẽperies, ætas, & habitus pituitosus. Quemadmodum si lac fuerit maioris spissitudinis, paucum, obscuriorisque & fusci coloris: tunc ampliùs id confirmabis, si cætera, quæ diximus in nutrice, melancholiam attestentur. B C

Curãdi ratio. Si lac deficere sanguinis inopia compertum sit, vnica super est medendi ratio, quæ ipsum adaugere fit nata, velut est ea victus ratio, quæ plurimũ sanguinis generare valeat. Quam equidem duplicis naturę esse oportet, calidæ nimirum & humidæ, neutra tamen excedat: nam talia esse, quæ lac generant, lib. 5. simpl. ca. 20. Gal. dixerat, siue medicamentum sit, siue alimentum. Secundo etiam optimæ substantiæ & multi nutrimenti, si quidem eiusdem naturę lac esse oportet. Quo fit vt totum corpus humectare opus sit, & bonis cibis alere, qui copiosum sanguinẽ gignant. Præstat itaq; primo optimum alimentum lac è sanis animalibus desumptum, velut & caprilum aut ouillum, & lac decoctum cum vitellis ouorum & saccharo: item pulmentum ex oriza priùs in aqua, deinde in lacte elixa, & amylum cum lacte & melle. Carnes insuper gallinarum, caponum, phasianorum, pauonũ,

præ-

A præsertim eorum, quos ex india asportantur: caro hæduli, aut agni, & porcellorũ assa; verùm hæ carnes cum pane & salsamentis edantur, eruca & melle confectis. Præstant ex piscibus barbuli, troctæ, besucus, salmo, & id genus alij. Item cibus albus ex gallinarum pectoris, oriza, saccharo & lacte confectus. Cui quoq; vsui placentas formamus ex sesamo cum melle, quas nouimus abundè lac præstare, si post cænam exhibeantur, ac interdiu. Conferunt & amygdalæ dulces vuæ passę, & amylum cum lacte amygdalarum. Valent pistachia, nuclei pini, eruca, pastinaca assa sub cineribus. Potus optimus est ex vino nigro non austero, sed dulci, aut albo & tenui. Sed quod mihi videtur huic vsui comodissimum est, lini semen cũ melle cõfectum, & fœniculum aut anisum cum ptisana decoctum, & butyrum cũ saccharo. Ex quibus & alijs similibus varia obsoniorum genera effingere facillimum erit.

Lactis quidem velut & seminis effectrices facultates partim in medicamentis duntaxat, partim quidem in alimentis consistunt, cùm succos pituitosos excalfa- *Si ex sanguinis vitio.*
B cientes in sanguinem vertimus. Sic enim crassi & pituitosi sanguinis vitium contemperamus: nam cùm longiùs à natura lactis pituita, quàm sanguis dissideat; ob id pauló calidiora medicamenta & alimenta porrigere est opus: ea nempe quæ primo aut secundo ordine calfaciant, desiccantia tamen non sint, vt Gal. aduertit loco nuper citato. Inter quæ sanè potiorem obtinent locum, quæ non tantũ sunt medicamenta, sed & nutrimenta, velut eruca, fœniculum, anethum, si virentia & humida adhuc fuerint: sicca enim plus, quàm par est, conterunt & exsiccant. Sic etiã conferunt simyrnium, apium, syon, polium, ac fœniculi radix ptisana incocta, cytisi folia ex vino nigro dulci, & anethum, sesamum crudum cum vino. Intestina quoq; terræ si quinq; aut sex teras, & cũ duobus gallinarũ ouis decoquas pauco fœniculo aut anetho addito, ex quo ferculum parabis huic vsui maximè proficuũ si cum vino dulci, eius. ʒ ij. exhibeas, fœniculum etiam parabis, vt placuerit, nam multum ad bonitatem & multitudinẽ lactis cõparãdã prodesse scribitur. Prodest & porrum tritum aqua dilutum potui datum: item fœniculi succus, & cytisi decoctum: his enim sanguis attenuabitur, & ocyùs in lac cõmigrabit.
C

Quodsi ex caloris, vel flauæ bilis abundantia lac visiosum efficiatur: purgationem eius humoris protinus institues, facta priùs præparatione, ac deinceps refrigerantem & humectantem victum porriges.

Verùm si ex mammarum gracilitate sanguis non trahatur, frictione, fomento calido & humido cucurbita ad radices mammarum admota sanguinem euocabis & lac augebis. Item pugnandum est eadem ratione aduersus dominantem in corpore intemperiem proprijs contrarijs: siue sola existat intemperantia, siue cum humore adiuncta. Quodsi hæc omnia prodesse non videantur, nutricem mutare, aliamq; seligere probatiorem opus erit. Sed anteà (quia graue est lac infantibus immutare) multa experiri ex ijs, quæ lactis abundantiam præstare scimus, oportet: quale est illud, quod recipit pulueris seminis anisi ʒ ij. ex iusculo cauliũ bibat,

quando it dormitum: præstat & illud, quod recipit seminis anisi, seseleos ana. ʒ ſ. A
crystalli. ℈ j. cum saccharo & vino albo fiat potio, quam duabus vicibus sumat. Cõfert aqua hordei cũ semine fœniculi pota. Item pulueribus seminis viticis decorticati pisti. ℈ j. cum decocto anethi: etiam serpyllum potum; cinis vnguis capræ potus: quatuor oua perdicis sorbilia epota, aut illita mammis cum adipe anseris. Hipp. autem lib. 1. de mor. mul. plura alia scribit dicens. Si lac fuerit extinctũ, porrum tritum & aqua dilutum bibendum dato. Lib. etiam de natu. muli. sic ait. Si lac extinctum fuerit, reliqua quidem eodem modo curato, fœniculi verò semẽ bibendũ dato, & radices fœniculi decorticatas, ac butyrũ simul coquito: cũm autẽ cocta fuerint, frigefacito, ac bibẽda dato. Cõmodum est etiã hypomaratrũ & hyposelinũ simul coctũ. Refert insuper eodẽ loco. Si lac extinctum fuerit, porrum tritum bibendum dato, & calida lauetur, & porrum ac brassicam edat, simul coctis cytisi folijs, & succum sorbeat. Prętereà inquit eadem parte. Si lac extinctum fuerit, saluiam cedri aut iuniperi baccis adiectis coquat, & adiecto vino bibat; & ad cætera farina inspersa addito bulbo, modicoq; affuso oleo edat, & acria, & acida, & salsa, atq; cruda olera omnia vitet. Fertur etiam lac mirum in modum auge- B
re semẽ lactucæ tritum, & cũ aqua vel iure ingestum. Folia item in aqua hordei cocta, aqua posteà potui data, lac plurimum augent, si postmodum mãmæ blanda manu fricētur. Idem facit brassica decocta cũ oleo comesta, sicut & fotus eiusdem decocti. Ferunt etiam succum menthæ idem beneficium præstare: quod mihi suspectum videtur, præterquam in quibus lac concrescit: sed id præstantius efficit ocymum hortense. Ad quorum sanè pensum facile erit plura alia huic vsui proficua excogitare.

De lactis redundantia. Cap 17.

ABundantiam quidem lactis dupliciter hac in parte considerandã fore arbitror. Vno modo, cũm fœmina lactare desinit, puero vel mortuo, vel grandiori facto, aut alteri nutrici cõmisso. Alio quidem, cũm tanta vbertate abundat, tamq; parũ puerulus cõterit, vt vel sua sponte defluat, aut in graue aliquod mãmarum C
vitium degeneret: vtrisq; autẽ meminero initio sumpto ab ea abundantia, quam infans conterere nequit.

Causæ. Lac igitur cũm plurimũm in mammis abundat, affectum sanè efficit in adaucta quantitate: etenim lactis immodica copia, si detineatur, velut quæuis alia plenitudo, causa morbi existit. Huic profectò causam seu materiam pręstat boni sanguinis multitudo, ea præsertim, quæ abundat in eis venis, quæ sunt intra mãmas & vterum. Quod etiam euenit mulieribus vtero gerentibus, interdum ob conceptus imbecillitatem, interdum verò cũm neq; grauida est, neq; peperit, sed, vt refert Hipp. 5. apho. 39. & 52. quia ei menstrua defecerunt. Verũm si lac multum è mãmis effluxerit, non ampliũs causa morbi, sed symptoma erit, sub genere excretorum modicè contentum. At nobis nõ est in animo de his affectionibus quicquã agere: sed tãtun, de ea lactis abundantia, quę in mãmis existens mãmarum inflãmationem minatur, concretionẽ vel coagulationẽ casei instar, seu cõmutationẽ in grumos, aut exulcerationẽ: & si vitiatum quoq; lac sit, scabiẽ, pãnos, & papillarum eruptiones. Quamobrẽ statim præcauẽdum est, ne in prædicta mala, vel in furorem, vt ex Hipp. constat, degenerare contingat.

Pri-

A Primò igitur curandũ est victũ instituere tenuissimũ ac potũ ex aqua, & aquã parcissimũ: exerceri insuper partes infernas oportet, & vinculis ac frictionibus ad eas quod redũdat, euocare: & in vniuersum prohibẽda sunt ea, quę lac aut sanguinem multum procreare et ipsum ad mãmas allicere possunt. Ob id quidem vbi mammæ dolitant, vt Soranus optimè aduertit, neque à mulieribus lac exugi debet: quippe suctione plus materiæ trahitur ad ipsas. Quod decretum Paulũ confirmasse constat libr. 3. cap. 35. Cũ hoc tamẽ, vt ex Aetij sentia colligi potest, vbi mãmę nõ doluerint, vtilissimũ esse censeo si leniter exugantur: effertur nãq; foras leui hac eductione quod præter modũ in mãmillis continetur potius, quã aliquid amplius trahatur. Quod si ne id quidẽ sufficere videatur, nullũ præstãtius auxiliũ reperies, quã circa initia, si quid nõ obstiterit, tali venã secare, copiosum q; sanguinẽ ex ea fundere. Verũ si ob mensiũ retentionẽ id malũ fieri cõstet, eos euocare omni arte curandũ est, quod Gal. aduertisse cõstat. 5. simpli. ca. 21. At si sola totius corporis abũdantia lac exuberet, media, quę in cubito est vena, aut interna primò secãda erit (nisi mẽses aut puerperiũ eo tempore fluxerint) B mox ea, quę in talo est. Si verò nobis in animo fuerit lac ex toto non auferre, sed excessum & copiã solũ minuere, hæc mihi sufficere videntur, præsertim si linteũ ex crudo lino omphãcino madidum apposueris.

Curandi ratio.

Verũ si lac omnino restinguere in animo fuerit, tunc quidẽ considerandũ est, an fœmina partui proxima fuerit, vel iã diu pepererit. Quod si mox à partu lac auferre velis, cauendũ eo tẽpore est à repellentiũ vsu, sed omni arte curandũ menstruã purgationẽ adaugere, & lac digerẽtibus ac exsiccãtibus minuere ijs, quæ mox referã. Si autẽ lõgissimis interuallis à partu distauerit mulier: tũc quidẽ præmissa vniuersali totius corporis ꝓuidẽtia, repellentibus primò vtendũ est, velut est linteũ posca madefactũ, vel spongia: & portulacæ folia cũ aceto trita, aut apiũ tritũ cũ aceto & rosaceo. Præstat & emplastũ, quod recipit farinæ fabarũ, & lentiũ. ana. ℥. j. succi plãtaginis. ℥. iij. olei rosacei. ℥. ij. aceti. ℥. j. Valet ad id quoq; petroselinũ cũ posca tritũ: vel illud, quod recipit succi plãtaginis, succi menthæ. ã. ℥ j. & ß. farinæ hordei. ℥. j. aceti. ℥. ß. Itẽ valent palmulæ cũ pane & posca tritæ: ouũ C agitatũ cũ rosaceo, vel decoctũ lentiũ cum eodem rosaceo, aut lentes ipsæ cũ decocto myrti contusæ. Sed si efficacius aliud efformare velis, alumẽ & psylliũ cum aceto & rosaceo, addito modico succo coriandri adhibeto. Quibus nõ, vt par est, præstantibus, digerentiũ pharmacorũ nõ nihil admiscere oportet: velut est id, quod conficitur ex fœnugræci, seminis lini, & altheæ decocto cũ succo coriandri aut portulacæ & farina hordei ac lentiũ, additis rosaceo & croco. Cuminum etiã cũ aceto illitũ lac minuit: similiter eius decoctũ cum modico croco: aut fœnugræci succus cum apio viridi, mentha, ac ruta, farina lentiũ, rosaceo, ac posca impositus. Verùm si nuper enixa lactare noluerit, placet magis ea adhibere, quæ lac ipsũ exsiccẽt ac digerant, quę tutissima admodũ existunt: sed præmissa (vt dictũ est) vniuersali ꝓuidentia. Huius naturæ est illud mirabile præsidiũ, quod recipit fœniculi, apij, oreoselini, maluarũ & altheę cũ radicibus. ana. p. j. foliorũ lauri, & florũ chamæmali singulorũ. m. ß. quibus in aqua secundũ artẽ decoctis, ac in grãdiori vase proiectis, tectis desuper pãno lineo mãmillis, eas fouere opus est & abluere, ac post ablutionẽ rosaceo omphancino illinire: quo sanè tẽpore, vt leniter exugantur, permittendũ. Sed mãmis posteà adijciendũ erit id, quod recipit terebinthinæ quantũ satis sit, quã vino albo odorifero & aqua rosacea sepiùs abluito, cui duo

De lacte omnino restinguẽdo

duo aut tria oua tota & croci. ℈.j. adijcito, & ad emplastri seu cerati formam cera addita redigito, quod super linteolum extensum iuxta papillas perforatum ad mãmas adhibeto. Confert etiam oleũ chamæmali, & liliorũ mãmas inũgere, & ex prædictis oleis calidis & terebintina confectũ ceratũ desuper apponere. Sed vtilissimũ semper sum expertus illud, quod pari portione butyri recentis & terebinthinæ vino & aqua rosacea lotæ conficitur. Valet & basilicon maius, & fex vini cõbusta cum aceto peruncta. Ex vsu quoq; est oleũ, in quo raphanus minutim inscissus diu incoctus fuerit: cuius præsidij efficacia maximi profectò momenti est. Sed efficatius experimur, si mãmas inunxeris oleo, in quo diu ferbuerint radices iridis minutim inscissæ: vel si ex eo, aut oleo raphani vnguentũ cũ cera & pinguedine gallinæ confeceris, vel ceratum. Prohibet autem lactis vbertatem ante partum mãmis apponere emplastrum ex terebinthina & oleo liliorum, ac modico omphancino confectum, vel ex sola terebenthina purissima ac sæpius lota vino & modica cera alba. Quibus etenim similia facile tibi erit conficere, si quæ nuper diximus, memoria tenueris. A

B

De lactis vitiosi emendatione. Cap. 18.

Causæ. QVantum mali inferat puerulis vitiosum lac, is facilè noscet, qui intellexerit, nutricum quoq; mãmas quod tale est, erodere ac exulcerare acredine & mordacitate. Cuius vitij principiũ dubitabit nemo, ex vitiosi sanguinis affluxu proficisci: ac rursus sanguinem talem fieri ex alimentis deprauatæ substantiæ, vel ex indebito vitæ instituto. Præterquam quod aliquando succrescere constat ex malo corporis habitu, aut ex intemperamẽto alicuius membri præcipui, maximè iecoris aut ventriculi.

Signa. Nosse vitiosum sanguinem docuimus cap. de vitiosis menstruis, hac in parte deprauati lactis solùm indicia scribam. Vitiosum igitur lac puerorũ ora facilè erodit: itẽ mãmas quoq; exulcerat, et nomas siue depascẽtia vlcera ac serpẽtia infert. Cuius naturã docet cognoscere Aëtius dicẽs. Tenuia ac cãdidissima linteorũ frustra eo lacte imbuta in vmbra siccabimus, & in his quantũ à natiuo calore lac discessit speculabimur. Id quidẽ facile erit cognoscere ex calore relicto in linteolis. At verò virosum ne sit, aut fœtidũ olfactu cognoscemus, sicut salsedinẽ, amaritudinẽ, acorẽ, & insipiditatẽ gustu: tenuitatem, crassitiem ac lentorẽ ex vngue probabimus, & eo etiam modo, quo superiùs dictum est. C

Curandi ratio. Verũ licèt Aëtius has minimè esse purgãdas referat: nos tamen aut infantes alijs lactãdos cõmittimus, aut eas purgamus, animaduersa humoris peccãtis idea, vt aperte Hip. lib. 6. popu. consuluisse constat: quippe sic & nutrici & infanti prouidemus. Ob id primó victũ instituimus cõtrariæ omnino naturę ei succo, quẽ redundare cõperimus: & ea insuper copia, quæ optimè cõficiatur, cõfectaq; puero & nutrici sufficiat. Quo facto, ac pleniore semel instituta purgatione, ꝓficuũ est per epicrasim & interualla, aut ter quaterue in anno nutricẽ eo pharmaco purgare, quod vel humorẽ seligat peccantẽ, vel leniẽdo vias cõmunes expurget: tũ, vt attẽperentur reliqui humores: tũ verò, vt si quid crudũ aut prauè confectũ iuxta venas maiores & iecur adhæserit, antè, quã venarũ succus cõspurcet, excernatur euacueturq;. Tandẽ attẽperamẽti gratia alijs vtẽdũ est medicamẽtis & alimẽtis,

quæ

A quę aduersus cuiusq; humoris cōditionē pugnēt: frigidis quidē calida adhibētes, & calidis frigida, ac sic de reliquis iuxta cuiusq oppositionis naturam.

De lactis concretione. Cap. 19.

LActis cōcrescentiā si quis rectè examinet, reperiet duobus posse modis fieri: vno quidē, dū in grumos ac trōbos cōcrescit: altero verò, cū in casei speciē degenerat: quod idē esse (vt multi cēsent) vitiū, falsū proculdubio arbitror. Ambo tamē (nisi ad immodicè retēta reducere volueris) ad morbū in magnitudine omnes referri autumāt. Materia autē horū affectuū lac equidē est: cęterū siue crassū siue multū fuerit, indifferēter in casei naturā vel in grumos cōuerti poterit: id autē à lōge diuersissimis causis. Quippe grumus nō potest, nisi à frigiditate fieri: neq; in casei naturā lac mutari, nisi caliditatis vi & efficacia. Quāquā multis nō placere hoc dogma scio: quòd existimēt viuente fœmina nō posse tātā subesse frigiditatē, vt lac subinde cōcrescat. Nosse autē hac in re oportet, in casei speciē cōmutari lac ex immodica māmarū caliditate exsiccata ac per halitū digesta parte eius tenui & serosa. Quod facilè
B probari potest ex Gal. li. 5. simpl. indiget nanq; vt coaguletur, quòd serū eius ac tenue separetur, & quod crassum est, in sese cohæreat. Quæ sanè opera (vt ipse refert) absq; valido calore fieri nequeunt. Id quod etiā ex Aëtio & Paulo colligi facilè potest: & medicamenta etiā huic affectioni proficua palā ostendunt. Verùm quod lac in grumos cōuerti nequeat, nisi à frigido, iā probare aggredior, si priùs dixero certū mihi esse, lac nō alio modo quā sanguinē in grumos posse degenerare: sed is non nisi extrauasatus frigiditatē cōtrahēs defectu caloris vasorū in grumos abit: ergo neq; lac. Probatur etiā id, siquidē argumenta vtriq; cōcretioni proficua nō humida, sed calida & tenuiū partiū ab omnib⁹ cōmendātur, qualia sunt, quæ ijs, quę frigore dēsantur, proficua esse cōperim⁹. Præterea sanguis extra vasa, aut lac nō op⁹ est in grumos mutari à frigiditate positiua, sed solū ex defectu præ requisiti caloris: quo fit, vt sola hac ratione in quouis vētre sāguis aut lac existāt, ocyssimè cōcrescāt, destituta proprio & prærequisito calore. licèt vētres & partes, vbi pręsunt, actu calidissimę existāt. Sic quoq; lac in māmis deficiēte earū calore
C necesse est in grumos mutari; præsertim si è vasis māmarū in spōgiosa spatia dilabatur, aut ob plenitutidē resudet. Quamobrē ni pręsto auxilia sint, dubitandū nō est, quin aut in inflāmationē, aut aliud malū affectio degeneret. Quā sanè cognosces ex tactu: quippe māmę eo tēpore in trōbosas duritiés, inæquales q; & cū dolore nō parū turgent, lacte nullo neq; adhuc suctu ab eis instillāte.

Curādi quoq; rationē duplicè esse ipsa affect⁹ natura & differētia apertè docet; C[urandi] ratio. euariari nanq; curationē, quę caseationi debetur ab ea, quę grumoso lacti proficua est, nulli erit dubiū. Sic enim vbi in grumos cōuersum lac fuerit, victus rationem extenuantem & modicè calidā instituere oportet: sed in curatione prodest pānos cum muso aut hydræleo, vel cum perdicio herba viridi super māmas apponere. Superinfusio etiam calentis olei dulcis plurimū conducit, aut fotus aquæ calidæ, vel decoctum fœnugræci, altheæ, apij, aut chamæmali, adhibito desuper emplastro ex farina seminis lini, fœnugræci cū hydromelite, vel oleo sesamino, de semine lini, anethi, & axungia gallinę. Item coagulum leporinum butyro aut aliquo ex prædictis oleis liquatum illitum præstat: sicut potum cum vino lac in ventre coagulatum dissoluit. Betæ item folia, si tandiu oleo fuerint incocta quod intabue-

buerint cũ pane & fabarũ farina, paucoq; oleo sesamino permixta & imposita cõ ferunt. Mētha quoq; viridis idē beneficiũ præstat: sed apiũ hortense tritũ & mãmis duris appositũ ꝓdesse plurimũ scimus: sicut succus eius mica panis exceptus & mãmis appositus: ruta itē cum sulphure & pauco aceto cocta mãmis adhibita excepto papilla. Grumescentiã quoq; dissoluit ammoniacũ cum assafœtida, cera & oleo ad formã emplastri. Præterea alia auxilia sic conficito: aquæ liliorũ & mēthæ singulorũ ℥.iij. aquæ chelidõ. ℥.j. aquæ rosa. & nymph. sing. ℥.iij. misce, & frequēter mãmas laua, pãnosque his madidos appone, vel ceratũ ex cera & oleo violarũ. Vtendũ quoq; est puluisculis, quæ recipiunt seminis fœni. ℥.j. anisi. ℥.ſ. apij, petro. & agnicasti. ã. ʒ.j. coralli rubei, cornu cerui vsti. ã. ℈.ij. sacchari duplũ, quorũ manè sumat cocleare vnũ. Ex saluia quoq;, mētha & virga pasto. fiat puluis, quo vtatur in iusculis. Quod si mãmæ in tumorē attollãtur, & dolitent, vngēdæ sunt linimento, quod recipit vnguēti ros. & cerati santhal. sing. ℥.j. olei ros. & chamæ. sing: ℥.ij. misce. Prodest, si vltra pergat affectio, cataplasma, quod recipit farinæ fab. & orobi. sing. ʒ.iij. succi chelid. mai. & menthæ. an. ℥.iij. olei lili. & mētæ. ã. ℥.ij. fiat cataplasma. Præstat & aliud, quod recipit farinæ fab. & hordei. sing. ℥.j. styracis in oleo ros. dissolutæ. ℥.ſ. coagulũ vnũ hædi, misce, & fiat cataplasma: idē efficit vnguentũ albũ Gal. aceto dissolutũ: & butyrũ cũ aceto. Prodest & aqua rosacea cũ aceto mixta: argilla in puluerē redacta & cũ aceto mixta, maximè si dolor pungēs adsit: idē efficit nidũ hirũdinis cũ aceto. Quibus positis, resolutionis & mitigationis gratia adhibere oportet cataplasma, quod recipit furfuris. p. j. florũ chamæ. & meliloti. ã. p. j. & ſ. farinæ fab. ℥.iij. pinguedinis gallinę. ʒ.x. croci. ℈.ij. olei rosa. & anethi. ã. ℥.ij. olei violarũ. ℥.j. misce & fiat cataplasma. Quod si ad suppurationē tumorē deuenire cõstet, emplastro vtēdũ est, quod conficitur ex maluis coctis & butyro recenti, vel alio, quod recipit maluarũ, violarum. sing. m. j. florũ chamæ. & meliloti. sing. p. ſ. fiat decoctio: cui adde micæ panis lib. j. butyri. ℥.j. & ſ. vitellos oui. ij. olei rosa. ℥.ij. olei chamæ. ℥.j. misce. Appones etiã micã panis albi ea decoctione imbutã vitellis ouorũ & croco admixtã. Curandũ tamen est ante omnia sanguinem mittere, & reliqua veluti in inflãmationibus efficere.

At dũ lac casei formã acquirit, tũc quidē posca pane, vel spõgia imposita summopere ꝓdest. Itē succus solani cũ aceto, aut succus portulacæ: vel farina hordei cũ aceto mulso. Furfures etiã cũ aceto cocti, aut mētha aceto admixta: folia alica cabi cũ brassicę folijs cõtusa, pauca myrrha, croco & aceto adiectis, idē beneficiũ præstant. Itē decoctũ fœnugræci cũ oleo violaceo, rosaceo, & pauco aceto. Præterea succus herbæ, quam appellant, morsus gallinæ cum rosaceo inlinteis exceptus. Verũ si ob lactis copiam concrescere, caseariq; contingat: sensim emulgendum à catulo est, aut ab aliquo ministro, qui id probè efficere sciat: posteà super mammas lentium decoctum cum oxirhodino adhibere conuenit.

Ad mammarum rugas ea omnia ex vsu esse scimus, quæ ad ventris rugas superiùs scripsimus: sed specialiùs confert ceratum, quod conficitur ex cera & putaminibus ouorum perdicis.

De morbo pilari nil dicere studui: nam sicut inflammationis principium curari proculdubio debet.

Laus Deo.

Antonio Palacios

INDEX RERVM OMNIVM QVAE in hoc opere continentur copiosissimus.

A

B

Ab orsus causæ 464.

C

Con-

D

E

F

Fœ-

G

H

Hæ-

I

L

M

Ma-

M

N

O

P

Q.

R.

Ru-

S

Se-

Secundina de...ta, 487.

Ste

T

V

Tabulæ Finis.

Digo yo melchior de balboa que recibi del
... tien espinosa cien reales los quales dixo que se los
avia mandado dar el p.e fr melchior presiden
te de palacuelos para que se los em biase a que
el oseduegen a su mujer felis en cigales a diez
nueve de nobienbre año de 1598.

melchor
de balboa

... me señor gracia para que te ame yo con todo mi co
raçon y anima, pues tienes una infinita bondad y her
mosura que merece ser amada con amor infinito y
... mas desto, porque tienes mi unico bien hechor y mi pa
... y mi criador y mi ultimo fin y el esposo de mi a
... a quien se deue todo amor

... e hermano desta manera cada dia el amor de dios
... ia que el te ame y recelo ... y pide estas qua
virtudes

... posission del hombre exterior y interior
... ucion y atencion en todo lo que se uviere de hazer
... ir para que todo vaya conforme al juizio de la
... n

... y cuenta con la lengua ... y risa y aspereza
... tratamiento de la ...